

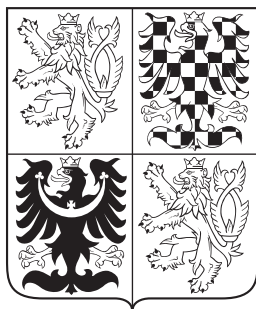
Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 86 / ročník 2017 – III. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Vzor citace:

Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení – svazek 86.
Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2019

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR
Česko. Ústavní soud
Sbírka nálezů a usnesení. Sv. 86, ročník 2017. – 3. díl/Ústavní soud
České republiky. – Vyd. 1. – V Praze : C. H. Beck, 2019, 918 s.
ISBN 80-7179-029-X (soubor : váz.).
ISBN 978-80-7400-742-2 (váz.)
342.565.2 * 347.951 * (437.3)
Česko. Ústavní soud
ústavní soudy – Česko
soudní nálezy a usnesení – Česko
sbírky
342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Vydal Ústavní soud České republiky v Nakladatelství C. H. Beck v Praze
roku 2019
Vydání první
Sazba: SV, spol. s r. o.
Tisk: Finidr, s.r.o.

© Ústavní soud České republiky, Nakladatelství C. H. Beck, 2019

ISBN 978-80-7400-742-2 (C. H. Beck. Praha)
ISBN 80-7179-029-X (Soubor)

OBSAH

I. Nálezy

Č. 117	K návrhu na zrušení § 61 odst. 2 věty první a § 66 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění zákona č. 294/2013 Sb.	25
Č. 118	K otázce naléhavého právního zájmu v řízení o žalobě na určení, zda tu právní poměr nebo právo je či není, podle § 80 občanského soudního řádu.....	53
Č. 119	K restituci pozemku využívaného pro veřejné účely K interpretaci a aplikaci § 11 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů	65
Č. 120	K rovnosti účastníků občanského soudního řízení K otázce doručování účastníkům řízení.....	79
Č. 121	K interpretaci smluvního ujednání v souladu se zásadou autonomie vůle smluvních stran.....	85
Č. 122	K rozhodování obecných soudů v řízení o omezení svéprávnosti.....	95
Č. 123	K podmínkám vydání příkazu k zatčení K zásahu do práva na osobní svobodu	103
Č. 124	K výši přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím K zájmu dítěte jako přednímu hledisku při rozhodování obecných soudů	109
Č. 125	K návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění zákona č. 369/2016 Sb.	131
Č. 126	K odpočtu účelně vynaložených nákladů exekuce při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení.....	161
Č. 127	K rozhodování obecných soudů o výši úhrad zdravotní péče hrazené ze veřejného zdravotního pojištění	169
Č. 128	K nároku klientů zkrachovalé cestovní kanceláře na pojistné plnění odpovídající plně ceně zájezdu K eurokonformnímu výkladu právní normy	195
Č. 129	K výši finanční náhrady za nevydané pozemky podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů	205
Č. 130	K povinnosti odvolacího soudu řádně odůvodnit své rozhodnutí ve věci péče o nezletilé dítě K extrémnímu nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právními závěry.....	223
Č. 131	K posuzování délky správního řízení v souvislosti s náhradou škody způsobené nesprávným úředním postupem	235
Č. 132	K zásadě autonomie vůle smluvních stran K prioritě interpretace nezakládající neplatnost smlouvy	247

OBSAH

Č. 133	K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezletilým dítětem.....	261
Č. 134	K povinnosti soudu náležitě odůvodnit své rozhodnutí a vypořádat se s námitkami účastníků řízení.....	273
Č. 135	K rozsahu přezkumné činnosti odvolacího soudu v trestním řízení.....	281
Č. 136	K právu obviněného být osobně slyšen při rozhodování soudu o dalším trvání vazby	293
Č. 137	K náležitému odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu v trestním řízení K účelu trestních sankcí a zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při ukládání trestu odsouzenému rodiči.....	315
Č. 138	K návrhu na prohlášení neústavnosti § 10b odst. 1 písm. a) zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění účinném do 30. června 2012	333
Č. 139	K návrhu na zrušení části § 61 odst. 1 a části § 143 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů	369
Č. 140	K dokazování v odvolacím občanském soudním řízení	399
Č. 141	K rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení při zastavení občanského soudního řízení	411
Č. 142	K rozhodování obecných soudů o mimořádném zvýšení odškodnění bolesti a náhrady za ztížení společenského uplatnění	417
Č. 143	K odpočtu účelně vynaložených nákladů exekuce při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení.....	437
Č. 144	K rozhodování o výživném na základě celkových majetkových poměrů a životní úrovně povinného.....	445
Č. 145	Ke styku nezletilých dětí s rodičem ve výkonu trestu odnětí svobody	455
Č. 146	K formě přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy v řízení.....	473
Č. 147	K posuzování přípustnosti odvolání v tzv. bagatelních věcech	481
Č. 148	K právu na spravedlivý proces K principům autonomie vůle a ochrany slabší smluvní strany v pracovněprávních vztazích	485
Č. 149	K porušení práva na soudní ochranu v případě odmítnutí dovolání pro vady při uplatnění dovolacího důvodu, jehož podstatou je skutková otázka.....	511
Č. 150	K rozhodování obecných soudů o přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu	519
Č. 151	K rozhodování o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody	527

OBSAH

Č. 152	K rozhodování obecných soudů o předběžné vazbě K přípustnosti vydání osoby, které byla udělena mezinárodní ochrana, k trestnímu stíhání do jiného státu	541
Č. 153	Ke splnění podmínek pro vydání rozsudku pro uznání	553
Č. 154	K povinnosti Nejvyššího soudu rozhodnout o návrhu na odklad vykonatelnosti napadaného rozhodnutí	563
Č. 155	K náležitému odůvodnění rozhodnutí a předvídatelnosti soud- ního rozhodování.....	577
Č. 156	K rozhodování obecných soudů o nároku na zaplacení regulač- ního poplatku za hospitalizaci K závaznosti nálezů Ústavního soudu.....	585
Č. 157	K povinnosti obecných soudů vypořádat se s uplatněnými ná- mitkami účastníka řízení	589
Č. 158	K rozhodování soudu o zániku práv podle § 336a odst. 2 občan- ského soudního řádu.....	599
Č. 159	K odměně soudního exekutora v případě dobrovolného splnění povinnosti povinným	607
Č. 160	K uplatnění principu proporcionality při rozhodování soudu o vazbě	615
Č. 161	K rozhodování obecných soudů v řízeních týkajících se vnitřní autonomie církví a náboženských společností	631
Č. 162	K zásadě „in dubio pro reo“ a k dokazování v trestním řízení K důkazu pachovou zkouškou	647
Č. 163	K problematice zneužití institutu trestního oznámení K odpovědnosti oznamovatele trestného činu za újmu způso- benou vyšetřované osobě	663
Č. 164	K rozhodování obecných soudů v restitučních věcech a k inter- pretaci restitučních předpisů s ohledem na jejich smysl	677
Č. 165	K odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným vězňením v době komunistického režimu.....	701
Č. 166	K ústavnosti držení cizince v předběžné vazbě.....	709
Č. 167	K povinnosti soudů interpretovat žalobu v souladu s právem na přístup k soudu.....	721
Č. 168	K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezle- tilými dětmi K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí....	729
Č. 169	Ke střetu svobody projevu s právem na ochranu osobnosti K mezím svobody vědeckého bádání	737
Č. 170	K odpočtu účelně vynaložených nákladů exekuce při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení.....	751

OBSAH

Č. 171	K námitce promlčení vznesené v rozporu s dobrými mravy K náhradě škody způsobené nezákonným rozhodnutím o zahájení trestního stíhání	761
Č. 172	K porušení práva na soudní ochranu v důsledku neodůvodněných průtahů v občanském soudním řízení	773
Č. 173	K postupu obecných soudů při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení	781
Č. 174	K odpočtu účelně vynaložených nákladů exekuce při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení	791
Č. 175	K postupu obecných soudů při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení	801
Č. 176	K doručování stejnopisu odvolání proti rozhodnutí o přerušení řízení protistraně v občanském soudním řízení	811
Č. 177	K posuzování naplnění subjektivní stránky trestného činu vraždy	819
Č. 178	K nečinnosti státního zastupitelství v řízení o přezkumu zajištění majetkových hodnot	831
Č. 179	K právu účastníka řízení vyjádřit se k odlišnému právnímu posouzení věci odvolacím soudem K odlišnému hodnocení důkazů odvolacím soudem	845
Č. 180	K porušení práva na přístup k soudu K posouzení včasnosti podání opravného prostředku odesílatelem z vězeňského zařízení	861
Č. 181	K povinnosti obecného soudu položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie k výkladu ustanovení unijního práva	869
Č. 182	K rozhodování o finančním zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou trestního řízení	877

II. Usnesení

Č. 15	K podmínkám pro podání návrhu na povolení obnovy řízení před Ústavním soudem po řešení věci Evropským soudem pro lidská práva	897
-------	---	-----

Systematický rejstřík nálezů	900
Systematický rejstřík uveřejněných usnesení	902
Věcný rejstřík	904

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, náleží č. 172, str. 519

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

N. č. 125

čl. 1 – N. č. 117, 121, 126 až 128, 132, 136 až 138, 142, 143, 148, 150, 155,
158, 162, 163, 167, 170, 171, 173 až 175, 178, 181

čl. 2 – N. č. 117, 121, 126, 128, 132, 136, 138, 142, 148, 151, 154, 181

čl. 4 – N. č. 119, 124, 132, 136, 138, 140, 142, 148, 163, 176, 179

čl. 5 – N. č. 163

čl. 7 – N. č. 138

čl. 9 – N. č. 126, 136

čl. 10 – N. č. 136, 162, 164

čl. 10a – N. č. 128

čl. 11 – N. č. 138

čl. 35 – N. č. 117

čl. 51 – N. č. 117

čl. 62 – N. č. 117

čl. 79 – N. č. 127

čl. 81 – N. č. 117, 152, 157

čl. 82 – N. č. 117, 157, 166

čl. 83 – N. č. 118, 122, 124, 126, 129, 130, 132, 135, 138, 140 až 143, 145, 147,
149, 152 až 154, 156 až 158, 162, 164 až 166, 170 až 176, 179, 180, 182

čl. 87 – N. č. 117, 118, 124, 126, 129, 130, 134 až 136, 138, 140, 141, 143,
145, 146, 153 až 155, 158, 160 až 166, 176, 178 až 182

usn. č. 15

čl. 88 – usn. č. 15

čl. 89 – N. č. 119, 124, 126, 127, 138, 141 až 143, 150, 156, 164, 170, 173 až
175, 179

čl. 90 – N. č. 117, 126, 127, 132, 137 až 140, 143, 147, 152, 154, 156 až 158,
163, 170, 173 až 175, 179, 180, 182

čl. 91 – N. č. 126, 130, 132, 136, 140, 143, 145, 147, 154 až 159, 165, 170, 173
až 175, 179, 180, 182

čl. 92 – N. č. 138

čl. 93 – N. č. 117

čl. 95 – N. č. 117, 119, 126, 138, 143, 170, 173 až 175

čl. 96 – N. č. 120, 139, 164, 179

2. Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České ná- rodní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

čl. 1 – N. č. 119, 126, 127, 129, 136, 138, 139, 154, 163

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 2 – N. č. 117, 120, 121, 126, 128, 131, 132, 135, 138, 142, 148, 161, 175, 178
- čl. 3 – N. č. 123, 138, 139, 146, 150, 154
- čl. 4 – N. č. 126, 136, 138, 139, 141, 163, 170, 174, 175, 181
- čl. 7 – N. č. 163
- čl. 8 – N. č. 123, 136, 151, 152, 160, 162, 166, 180
- čl. 9 – N. č. 170, 173, 174
- čl. 10 – N. č. 122, 124, 133, 137, 138, 145, 163, 168, 169, 182
- čl. 11 – N. č. 117, 119, 121, 125, 126, 128, 129, 132, 138, 139, 141, 145, 156, 158, 159, 163, 164, 167, 170, 173 až 175, 178, 179
- čl. 12 – N. č. 125
- čl. 14 – N. č. 123, 160
- čl. 15 – N. č. 161, 169
- čl. 16 – N. č. 161
- čl. 17 – N. č. 163, 169
- čl. 18 – N. č. 117
- čl. 22 – N. č. 163
- čl. 26 – N. č. 117, 126, 127, 138, 143, 170, 173 až 175
- čl. 28 – N. č. 141, 148
- čl. 31 – N. č. 125, 127
- čl. 32 – N. č. 124, 130, 133, 137, 138, 145, 168
- čl. 35 – N. č. 125, 138
- čl. 36 – N. č. 117 až 124, 126 až 135, 137 až 155, 157 až 171, 173 až 182
- čl. 37 – N. č. 117, 118, 120, 132, 139, 142, 145, 153, 158, 162 až 164, 168, 170, 173, 174, 176
- čl. 38 – N. č. 117, 120, 132, 136, 139, 141, 146, 151, 153, 154, 158, 160, 162, 164, 166, 172, 178, 179, 181
- čl. 39 – N. č. 137, 139, 151, 177
- čl. 40 – N. č. 133, 137, 139, 150, 151, 162, 163, 171, 177, 182
- čl. 41 – N. č. 125, 138, 168
- 3. Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 169
- 4. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)**
- čl. 2 – N. č. 138
- čl. 9 – N. č. 152

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

čl. 17 – N. č. 125

čl. 24 – N. č. 138

čl. 26 – N. č. 138

5. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)

čl. 7 – N. č. 148

čl. 15 – N. č. 169

6. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

N. č. 134, 135

usn. č. 15

čl. 2 – N. č. 139, 182

čl. 3 – N. č. 139, 152, 182

čl. 4 – N. č. 139, 152, 182

čl. 5 – N. č. 136, 152, 160, 165, 166

čl. 6 – N. č. 117 až 119, 121, 124 až 126, 128, 131, 132, 137, 139 až 142, 145, 146, 148, 149, 151, 152, 154, 155, 158, 161, 162, 164, 165, 167, 168, 172, 177 až 179, 181, 182

čl. 8 – N. č. 124, 125, 145, 168, 182

čl. 9 – N. č. 161

čl. 10 – N. č. 169

čl. 13 – N. č. 139, 162

čl. 14 – N. č. 139

Dodatkový protokol

čl. 1 – N. č. 119, 129, 131, 164, 179

7. Listina základních práv Evropské unie (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 111/2009 Sb. m. s.)

čl. 24 – N. č. 145

čl. 31 – N. č. 148

čl. 51 – N. č. 148

8. Úmluva o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

čl. 2 – N. č. 124, 138

čl. 3 – N. č. 124, 130, 133, 137, 138, 145, 168

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 5 – N. č. 124
  - čl. 7 – N. č. 124
  - čl. 8 – N. č. 124
  - čl. 9 – N. č. 124, 133, 137, 145
  - čl. 18 – N. č. 124, 130, 133
  - čl. 27 – N. č. 138
  - čl. 32 – N. č. 138
9. Úmluva o styku s dětmi (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s.)
- čl. 2 – N. č. 145
  - čl. 4 – N. č. 145
  - čl. 6 – N. č. 145
10. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.)
- N. č. 134
11. Úmluva o právním postavení uprchlíků (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 208/1993 Sb.)
- čl. 33 – N. č. 152
12. Evropská úmluva o vydávání (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 549/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů
- čl. 2 – N. č. 166
13. Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 33/1997 Sb.)
- N. č. 178
14. Úmluva o nejnižším věku pro vstup do zaměstnání (č. 138) – (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 24/2008 Sb. m. s.)
- N. č. 138
15. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
- N. č. 117 až 182
  - usn. č. 15

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

16. Zákon Parlamentu České republiky č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 460/2016 Sb.
N. č. 117, 119, 130, 133, 139, 144, 145, 148, 155, 161, 163, 167, 171
17. Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117, 118, 121, 124, 128, 129, 132, 138, 140, 142, 148, 157, 163, 167, 171, 179
18. Zákon Národního shromáždění č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117 až 122, 124, 126, 128 až 132, 138 až 143, 146 až 149, 153 až 155, 157 až 159, 161, 164, 167 až 169, 171, 172, 175, 176, 179, 181
19. Zákon Parlamentu České republiky č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117, 122, 179
20. Zákon Parlamentu České republiky č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117, 125, 134, 138, 139, 154
21. Zákon Federálního shromáždění č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 179
22. Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 135 až 137, 139, 148, 150, 151, 160 až 163, 166, 169, 177, 178, 180
23. Zákon Národního shromáždění č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137, 150, 151, 166, 169, 171
24. Zákon Národního shromáždění č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 165, 169
25. Zákon Národního shromáždění č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- N. č. 117, 123, 125, 135 až 137, 139, 148, 151, 152, 160 až 163, 165, 166, 171, 177, 178, 180, 182
26. Zákon Parlamentu České republiky č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů
N. č. 139
27. Zákon Parlamentu České republiky č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 139
28. Zákon Parlamentu České republiky č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 145, 161
29. Zákon Parlamentu České republiky č. 104/2013 Sb., o mezinárodní spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 152, 166
30. Zákon Parlamentu České republiky č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117, 131, 139, 161
31. Zákon Parlamentu České republiky č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 163
32. Zákon Parlamentu České republiky č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117
33. Zákon Parlamentu České republiky č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125
34. Zákon Parlamentu České republiky č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 161

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

35. Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117, 138, 146, 154, 163, 172
36. Zákon Parlamentu České republiky č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 178
37. Zákon Parlamentu České republiky č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád), ve znění zákona č. 183/2017 Sb.
N. č. 125
38. Zákon České národní rady č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 149
39. Zákon Parlamentu České republiky č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 158, 172
40. Zákon Národního shromáždění č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
41. Zákon Parlamentu České republiky č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125, 138
42. Zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
43. Zákon Ústavodárného Národního shromáždění Československé republiky č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 164
44. Zákon Federálního shromáždění č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

45. Zákon Federálního shromáždění č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117, 129, 164, 172
46. Zákon Federálního shromáždění č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 118, 119, 129, 164
47. Zákon Parlamentu České republiky č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 176
48. Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 142, 148, 161
49. Zákon Národního shromáždění č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 148
50. Zákon Parlamentu České republiky č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 148
51. Zákon Parlamentu České republiky č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125, 134
52. Zákon Parlamentu České republiky č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 128
53. Zákon Parlamentu České republiky č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 128

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

54. Zákon Parlamentu České republiky č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127, 156
55. Zákon Parlamentu České republiky č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 161
56. Zákon Parlamentu České republiky č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 161
57. Zákon Parlamentu České republiky č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 131
58. Zákon Federálního shromáždění č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
59. Zákon Parlamentu České republiky č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125, 138, 139, 161
60. Zákon České národní rady č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
61. Zákon České národní rady č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125
62. Zákon České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 144

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

63. Zákon České národní rady č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
64. Zákon Parlamentu České republiky č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125, 131
65. Zákon Federálního shromáždění č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 154
66. Zákon Parlamentu České republiky č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 126, 143, 155, 159, 170, 173 až 176
67. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117, 126, 143, 170, 173 až 176
68. Zákon Parlamentu České republiky č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 124, 131, 146, 171, 182
69. Zákon Parlamentu České republiky č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
70. Zákon Parlamentu České republiky č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 166

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMĚNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

71. Zákon Parlamentu České republiky č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 166
72. Zákon Parlamentu České republiky č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125
73. Zákon Parlamentu České republiky č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125
74. Zákon Parlamentu České republiky č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
75. Zákon Parlamentu České republiky č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 155
76. Zákon Parlamentu České republiky č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 117
77. Zákon Parlamentu České republiky č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
78. Zákon Parlamentu České republiky č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 125, 154

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

79. Zákon Parlamentu České republiky č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 163
80. Zákon Parlamentu České republiky č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů
N. č. 164
81. Zákon Parlamentu České republiky č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
82. Zákon Parlamentu České republiky č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127, 138
83. Zákon Parlamentu České republiky č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127
84. Zákon Parlamentu České republiky č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 148
85. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 169, 171, 172
86. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 159
87. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 618/2000 Sb., kterou se vydávají rámcové smlouvy
N. č. 127

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

88. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 273/2015 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2016
N. č. 127
89. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 475/2012 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2013
N. č. 127
90. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 425/2011 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění a regulačních omezení objemu poskytnuté zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění pro rok 2012
N. č. 127
91. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 134/1998 Sb., kterou se vydává seznam zdravotních výkonů s bodovými hodnotami, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 127
92. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 142, 148
93. Vyhláška Ministerstva financí, cen a mezd České socialistické republiky č. 182/1988 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osobního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 129
94. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 180

I. Nálezzy

Č. 117

K návrhu na zrušení § 61 odst. 2 věty první a § 66 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění zákona č. 294/2013 Sb.

I. Vykonává-li insolvenční soud oprávnění výboru věřitelů podle § 61 odst. 2 věty první, popř. § 66 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, nejde o případ závislosti politické či sociální, stejně jako tzv. procesní závislosti na některém z účastníků insolvenčního řízení; insolvenční soudce při výkonu své funkce je povinen řídit se pouze zákonem a jednat jím stanoveným způsobem a v jeho mezích (čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod), nikoliv pokyny některého z účastníků řízení, resp. procesních subjektů, včetně věřitelů, a to ani při výkonu působnosti věřitelského výboru.

II. Insolvenční soud tak může hájit společný zájem věřitelů potud, je-li v souladu s účelem insolvenčního řízení podle § 1 písm. a) insolvenčního zákona, nekoliduje se zájmy jiných účastníků řízení (včetně ochrany právem chráněných zájmů dlužníka) a s úkolem státu zajistit v insolvenčním řízení ochranu všech těchto zájmů podle § 5 písm. a) insolvenčního zákona.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z místopředsedkyně soudu Milady Tomkové a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa (soudce zpravodaj), Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 11. července 2017 sp. zn. Pl. ÚS 23/14 ve věci návrhu Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci na zrušení § 61 odst. 2 věty první a § 66 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění zákona č. 294/2013 Sb., za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky jako vedlejší účastnice řízení (náález byl vyhlášen pod č. 283/2017 Sb.).

Výrok

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci (dále jen „navrhovatel“), jehož jménem jedná samosoudce senátu 16 INS Mgr. Martin Šulák, podal postupem podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) návrh na zrušení ustanovení § 61 odst. 2 věty první a § 66 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění zákona č. 294/2013 Sb., (dále též jen „InsZ“).

II. Průběh řízení před navrhovatelem

2. V insolvenční věci sp. zn. KSOL 16 INS 18133/2014, vedené před navrhovatelem, se dne 18. 11. 2014 konala první schůze věřitelů za účelem ustavení věřitelského výboru (§ 48 odst. 2 věta třetí InsZ), na kterou se ale nikdo z přihlášených věřitelů bez omluvy nedostavil. Část těchto věřitelů sdělila při přihlášení pohledávky, že si nepřeje být jmenována do věřitelského výboru. Tudíž bylo třeba aplikovat ustanovení § 61 odst. 2 věty první InsZ, podle něhož působnost věřitelského výboru bude po skončení schůze věřitelů, na které nebyl tento orgán ustanoven, vykonávat insolvenční soud, tj. navrhovatel.

3. Navrhovatel v tomto řízení v souvislosti se svou rozhodovací činností dospěl k závěru, že ustanovení § 61 odst. 2 věty první a § 66 InsZ jsou v rozporu s ústavním pořádkem. Proto předmětné řízení podle § 109 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“) usnesením ze dne 18. 11. 2014 č. j. KSOL 16 INS 18133/2014-B4 přerušil a současně se obrátil na Ústavní soud s návrhem na zrušení výše uvedených ustanovení.

III. Rekapitulace návrhu

4. Podle navrhovatele je věřitelský výbor orgánem, do jehož rukou jsou delegovány pravomoci věřitelů a který chrání společný zájem věřitelů [§ 58 odst. 1 a § 2 písm. j) insolvenčního zákona]. Jeho pravomoci, dílem rozhodovací a dílem dohlížecí, jsou demonstrativně stanovené v § 58 odst. 2 insolvenčního zákona, přičemž může přijímat jakákoliv rozhodnutí, která se týkají pravomoci věřitelů v řízení. Účastníky insolvenčního řízení jsou dlužník a věřitelé, kteří uplatňují své právo vůči dlužníkovi (§ 14 odst. 1 insolvenčního zákona). Rozhoduje-li insolvenční soudce o právech a povinnostech účastníků řízení a vykonává-li zároveň působnost jednoho z účastníků řízení – věřitelů, je takový výkon (působnosti věřitelského výboru) dle názoru navrhovatele v rozporu s ústavním pořádkem. To navrhovatel konkretizoval takto:

5. V prvé řadě jde o porušení jedné ze zásad spravedlivého procesu – presumpce nestrannosti soudce, neboť soudce, který rozhoduje ve věci a zároveň vykonává působnost (zastupuje) účastníka řízení, není nestranný ve smyslu čl. 82 Ústavy. V této souvislosti navrhovatel poukazuje na nález ze dne 31. 3. 2005 sp. zn. II. ÚS 629/04 (N 69/36 SbNU 731), kde Ústavní soud ve věci ustanovení opatrovníka osobě neznámého pobytu uzavřel, že praxe, kdy jsou opatrovníky ustanovováni pracovníci soudu, který o věci rozhoduje, je v naprostém rozporu s ústavními zásadami, kterých má být ustanovením opatrovníka nepřítomnému účastníkovi řízení dosaženo. Ustanovením § 61 odst. 2 věty první InsZ jde ještě dál, neboť soudce a věřitelský výbor zastupující zájmy jedné skupiny účastníků řízení splývají v jedné osobě.

6. Věřitelský výbor (pozn. soudce zpravodaje: podle § 60 odst. 1 insolvenčního zákona jeho členové a náhradníci) má též řadu povinností; stejné povinnosti má i soud, který působnost věřitelského výboru vykonává. Zásadní je povinnost loajality k věřitelům, bez ohledu na zájmy jiných osob – i dalšího účastníka řízení – dlužníka). Další povinností soudce je odbornost při hájení společného zájmu věřitelů. Stát také odpovídá za škodu či jinou újmu způsobenou porušením těchto povinností. Zde se kromě jiného nabízí i rozpor s čl. 90 Ústavy, protože soudy jsou povolány především k tomu, aby poskytovaly ochranu právům.

7. Insolvenční soud navíc není schopen řádně působnost věřitelského výboru vykonávat pro svou velkou vytíženost, přičemž věřitelé mohou být velmi různorodí. Soud vykonává tuto působnost i v případě, kdy mezi věřitelem a dlužníkem existuje spor, kdy dlužník věřitelem přihlášenou pohledávku popřel. Ze svého podřízeného postavení vůči věřitelům se nemůže vymanit, neboť novou schůzi věřitelů sám svolat nemůže, to lze jen na návrh insolvenčního správce nebo alespoň dvou věřitelů (§ 61 odst. 2 věta druhá, § 47 odst. 1 insolvenčního zákona), přičemž insolvenční správce takový návrh nepodává pro nezájem věřitelů a samotní věřitelé z důvodu nezájmu rovněž.

8. Navrhovatel dále upozorňuje, že v důsledku dané konstrukce vznikají neřešitelné a s ústavním pořádkem neslučitelné situace. Podle § 216 odst. 2 insolvenčního zákona má soudce vyslechnout dlužníka k prohlášení o majetku, zároveň však má právo jako věřitelský orgán klást dlužníkovi otázky. Podle § 271 insolvenčního zákona dohodu o vypořádání společného jmění schvaluje insolvenční soud jednou jako věřitelský orgán a jednou jako soud, přičemž může vzniknout situace, kdy ji v jedné pozici schválí, ve druhé nikoliv, a obdobná situace nastává i v případě prodeje mimo dražbu podle § 289 InsZ.

9. Navrhovatel poukazuje rovněž na potřebu na věc nahlížet z pohledu dlužníka, kdy soud nesmí svou úvahou, natož zastupováním účastníka řízení, vyplňovat mezeru v tvrzeních či důkazních návrzích jedné ze stran řízení v takové míře, která by narušovala materiální rovnost stran řízení.

Z hlediska věřitelů pak jde o finančně výhodné řešení, neboť jejich práva vykonává a zájmy zastupuje soudce, který je vázán povinností loajality k věřitelům a který současně rozhoduje, jenž pracuje zcela zdarma, přičemž musí jednat odborně a stát odpovídá za škodu či jinou újmu, kterou věřitelům soudce způsobí, a to za situace, kdy není schopen poskytnout řádnou ochranu jejich zájmu především s ohledem na jinou funkci, k níž je Ústavou určen, ale také pro svou vytíženost.

10. Navrhovatel poukazuje na důvodovou zprávu k původnímu znění ustanovení § 66 insolvenčního zákona, v níž se uvádí: „Nebyl přijat návrh, aby rozhodnutí věřitelského výboru bylo možné pro jeho pasivitu nahradit rozhodnutím insolvenčního soudu. Soud a věřitelský výbor jsou odlišné procesní subjekty a mají v procesu rozdílné funkce; soud tudíž nemůže nahradit věřitelský výbor ani při jeho nečinnosti (tu je třeba řešit jinými prostředky).“ Zákodárce tuto situaci vyřešil tak, že soud musel hledat mezi věřiteli alespoň členy prozatímního věřitelského výboru, což se soudům s ohledem na nezájem věřitelů nezdařilo, a tak vznikl stav, kdy soud ve většině případů vykonával působnost věřitelského výboru.

11. Navrhovatel poukázal na to, že vzhledem k tomu, že se ukázala tato úprava neúčelnou, přišla tzv. revízní novela, představovaná zákonem č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, se stávajícím řešením. V obecné části důvodové zprávy se k tomu uvádí: „Problém tkví v tom, že v detekovaných případech se nedaří nalézt věřitele, který by byl ochoten vykonávat funkci v prozatímním výboru. Insolvenční soud tak nakonec při tomto typu případů stejně vykonává funkci věřitelského výboru. Předtím však musí zbytečně vynaložit zvýšené úsilí, aby se podle daných procesních pravidel ujistil, že se o ustanovení věřitelského orgánu z řad věřitelů pokouší zbytečně. ... Stejně problémy působí institut náhradníků členů věřitelského výboru; ti se svých funkcí rovněž vzdávají. I u velkých insolvenčních řízení bývá v praxi obtížné obsadit alespoň místa členů věřitelského výboru a institut náhradníků zvyšuje transakční náklady insolvenčního řízení. Návrh zákona proto předpokládá změnu pravidel pro volbu věřitelského výboru a jmenování a volbu členů a náhradníků věřitelského výboru, jakož i změnu pravidel, za kterých vykonává působnost věřitelského výboru insolvenční soud.“ Ve zvláštní části důvodové zprávy se k tomu dodává: „Návrh změny § 61 odst. 2, § 65 a § 66 insolvenčního zákona doplňuje opuštění principu automatického jmenování prozatímního věřitelského výboru potud, že poté, co své možnosti zvolit věřitelský výbor vyčerpá chůze věřitelů, vykonává (až do doby, než se případná další schůze věřitelů usnese na volbě věřitelského výboru) funkci věřitelského výboru insolvenční soud.“

12. Podle navrhovatele soud nemá možnost se z takového postavení vymanit, a to s ohledem na ustanovení § 62 odst. 2 věty druhé InsZ. Jak plyne z insolvenčního rejstříku, soud vykonává působnost věřitelského orgánu v téměř každém oddlužení a v podstatně většině konkursů po celý zbytek řízení, přičemž každý insolvenční soudce má v senátě přinejmenším jeden tisíc a více neskončených věcí a insolvenční soudci vykonávají v rámci celé republiky působnost věřitelského výboru ve více než 100 000 věcech. Podle navrhovatele zákonodárce věděl o rozporu dané právní úpravy s ústavním pořádkem, neřešil ji však jinými prostředky. Současně připouští, že zákonodárce byl ve svém novelizačním úsilí veden dobrými úmysly, kdy se soudu snažil ulehčit práci a zabezpečit co nejnižší transakční náklady v insolvenčním řízení, což se mu také zdařilo, to však za cenu obětování ústavnosti.

13. Závěrem navrhovatel poukázal na pojmy nezávislého a nestranného soudu a zákonného soudce ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) s tím, že Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) vyložil, že nestrannost soudu má dva aspekty, nestačí, že se soudce subjektivně necítí být podjatý ve vztahu k účastníkům či věci, ale objektivně nahlíženo musí být vyloučeny oprávněné pochybnosti o jeho nestrannosti, kdy i zdání v tomto směru může mít význam; např. v rozhodnutí *Piersack proti Belgii* ze dne 21. 9. 1982 se uvádí, že z rozhodování by měl být vyloučen soudce, u něhož existuje opodstatněná obava, že není zcela nestranný, neboť v sázce je důvěryhodnost, kterou soudní moc musí vzbuzovat v demokratické společnosti a zejména u účastníků řízení. Požadavky na nezávislost a nestrannost soudce znamenají zákaz ingerence zákonodárné a výkonné moci do těchto Ústavou chráněných zájmů.

14. S ohledem na výše uvedené navrhovatel uzavřel, že ustanovení § 61 odst. 2 věty první InsZ zakládá rozpor s principem nezávislosti a nestrannosti soudce, neboť je zde – objektivně nahlíženo – oprávněná pochybnost o jeho nestrannosti, protože poskytuje ochranu zájmům jednoho z účastníků řízení bez ohledu na jiného účastníka a je k němu vázán povinností loajality, pro druhého účastníka řízení to znamená porušení jeho práva na spravedlivý proces. S citovaným ustanovením jsou provázána ustanovení § 66 odst. 1 až 3 InsZ, která tak jsou v rozporu se stejnými ústavními normami.

IV. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

15. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“) se ve svém vyjádření k návrhu ze dne 17. 12. 2014, podepsaném předsedou Janem Hamáčkem, omezila pouze na průběh

legislativního procesu. Podle něj změny napadených zákonných ustanovení byly obsaženy ve vládním návrhu novely insolvenčního zákona a Poslanecké sněmovně byly předloženy jako tisk 929. Ten byl v prvním čtení projednán dne 19. 3. 2013, načež byl přikázán ústavně právnímu výboru. Ústavně právní výbor projednal tisk na svém zasedání dne 26. 4. 2013 a 10. 6. 2013 a usnesením doporučil návrh zákona schválit ve znění pozměňovacích návrhů. Druhé čtení proběhlo dne 12. 6. 2013 a pozměňovací návrhy byly zpracovány jako tisk 929/3, žádný z nich se však netýkal napadených ustanovení. Třetí čtení návrhu proběhlo dne 8. 8. 2013 a návrh zákona byl schválen. Zákon byl uveřejněn ve Sbírce zákonů pod číslem 294/2013 Sb. S návrhem zákona vyslovily souhlas ústavně předepsaným postupem obě komory Parlamentu České republiky, zákon byl podepsán příslušnými ústavními činiteli a také byl řádně vyhlášen.

16. Senát Parlamentu České republiky (dále jen „Senát“) uvedl, že mu byl příslušný návrh zákona doručen dne 16. 8. 2013 a v senátní evidenci 9. funkčního období mu bylo přiřazeno číslo tisku 161. Organizační výbor Senátu jej určil k projednání ústavně-právnímu výboru, který návrh projednal na své 21. schůzi dne 3. 9. 2013 a přijal k němu usnesení č. 95 (tisk 161/1), kterým doporučil Senátu návrh zákona schválit ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou, což se stalo řádně, v ústavně stanovené lhůtě na 13. schůzi, a to usnesením č. 327 ze dne 12. 9. 2013, kdy v hlasování č. 27 z 57 přítomných senátorů hlasovalo pro jeho schválení 47 senátorů, proti nebyl nikdo. Při projednávání návrhu vystoupila za navrhovatele zákona ministryně spravedlnosti Marie Benešová, přičemž jen obecně uvedla, že „navrhovaný komplex změn má dále za cíl zefektivnit insolvenční řízení v otázce výkonu působnosti věřitelského výboru tam, kde věřitelé nemají zájem podílet se na řízení“, zpravodaj ústavně-právního výboru Jiří Dienstbier pak konstatoval, že „v ústavně-právním výboru nebyly žádné zásadní připomínky“ k návrhu zákona. Podle Senátu byl návrh zákona přijat v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

17. K návrhu se také vyjádřila vláda České republiky (dále jen „vláda“), která do řízení vstoupila na základě svého usnesení ze dne 15. 12. 2014 č. 1076 jako vedlejší účastnice řízení podle § 69 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, a to ve svém vyjádření ze dne 19. 1. 2015, podepsaném ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiřím Dienstbierem, jenž byl pověřen zastupováním vlády v daném řízení. V něm vláda poukázala na specifický charakter insolvenčního řízení, v němž se mísí prvky různých typů řízení, s tím, že není možné přejímat bez dalšího koncepty a principy jiných typů řízení, ale je nutné k němu přistupovat jako ke zvláštnímu druhu řízení, které je do značné míry vedeno vlastními zásadami a vlastní logikou. Insolvenční zákon navíc není dle vlády pouze procesním předpisem, ale prolínají se v něm prvky hmotněprávní i procesněprávní. Vláda vyšla

z toho, že insolvenční právo odnímá věřitelům právo individuálního vymáhání pohledávek a nahrazuje je právem podílet se na tvorbě rozhodnutí o tom, jak má být s majetkem dlužníka naloženo, a upozornila, že věřitelský výbor nelze ztotožňovat s účastníkem řízení, těmi jsou dlužník a věřitelé. Věřitelský výbor je zvláštní procesní subjekt, stejně jako je jím schůze věřitelů, insolvenční správce nebo jiné subjekty. Zákon dává věřitelským orgánům určitou úlohu, včetně ochrany zájmů věřitelů, avšak výkon jejich působnosti je speciálně vymezen a není ztotožnitelný s postavením účastníka řízení, jak je znám z jiných typů řízení.

18. Vláda také poukázala na roli soudu v insolvenčním řízení, jenž musí plnit úkoly, které v jiných typech řízení plnit nemusí. Obecně je tato úloha vyjádřena v § 10 písm. b) insolvenčního zákona, podle kterého vykonává dohled nad postupem a činností ostatních procesních subjektů a rozhoduje o záležitostech s tím souvisejících; takto např. podle insolvenčního zákona dohlíží na činnost insolvenčního správce (§ 11 odst. 2) a dává souhlas k některým jeho úkonům (§ 227, 289, § 298 odst. 2, § 372 odst. 1), významně zasahuje do sféry dalších procesních subjektů nebo nahrazuje jejich roli, kdy např. soudem ustanovený insolvenční správce není v drtivé většině nahrazen, přestože věřitelé o něm mohou rozhodnout (§ 29), insolvenční soud určuje předsedu věřitelského výboru, když jej nezvolí věřitelský výbor (§ 58 odst. 3 věta druhá), vykonává působnost věřitelského výboru, pokud není ustanoven, nebo z jiných důvodů jeho reálné neexistence (§ 61 odst. 2 a § 66), rozhoduje o způsobu řešení úpadku, nerozhodněli o něm schůze věřitelů (§ 149), nebo dává pokyny k řádné správě majetku, pokud je neudělí zajištěný věřitel (§ 230 odst. 2), a rozhoduje o způsobu oddlužení namísto věřitelů, jestliže se neshodnou (§ 402 odst. 5).

19. S poukazem na názor Tomáše Richtera (in Insolvenční právo. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 143 a 164) vláda dále uvedla, že jedním z důvodů aktivní role insolvenčního soudu ve vztahu k věřitelským orgánům je podle vlády „všeobecná racionální apatie“ věřitelů poměřujících náklady spojené s uplatňováním pohledávky a potenciální výnos, která se v celé řadě insolvenčních řízení projevuje nefunkčností věřitelských orgánů. Jde přitom o imanentní rys prolínající se celou právní úpravou provedenou insolvenčním zákonem. Nahrazování chybějících jednání soudem není ani vylučnou doménou insolvenčního práva, jak např. plyne z ustanovení § 50a odst. 2 či § 715 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, § 338k odst. 5 o. s. ř., § 8 a 60 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), § 1404 (nového) občanského zákoníku, § 5 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, a § 5 zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových krívd, ve znění pozdějších předpisů.

20. Dále vláda cituje z důvodové zprávy k zákonu č. 294/2013 Sb., kde se popisují zkušenosti s původní právní úpravou. Novela odstranila situace, kdy soud musel učinit pokus o jmenování prozatímního věřitelského výboru, přestože bylo zcela zřejmé, že k jeho ustavení nedojde. Jako nadbytečnou „fázi“ tento krok vnímala i část soudní praxe, jak plyne z dokumentu „Veřejná konzultace Ministerstva spravedlnosti ČR. Dosavadní zkušenosti s novým insolvenčním řízením. Souhrnná tabulka ke dni 20. 7. 2011“. Nadále podle insolvenčního zákona platí, že insolvenční soud může jmenovat prozatímní věřitelský výbor, ale je to na jeho uvážení. Pokud je dán návrh dlužníka, přihlášeného věřitele nebo předběžného správce, jmenuje jej bez možnosti uvážení (§ 61 odst. 1 InsZ), změna ustanovení § 66 InsZ reaguje na situace, kdy počet členů věřitelského výboru klesne pod nadpoloviční většinu členů, a výbor tak není usnášeníschopný.

21. Za významný aspekt působnosti věřitelského výboru soudem vláda považuje formu jeho výkonu, kdy úkony učiněné v působnosti věřitelského výboru činí soud v rámci dohlédací činnosti podle § 10 a 11 insolvenčního zákona ve formě usnesení podle § 7 InsZ a za přiměřeného použití § 167 o. s. ř. Takové usnesení je typickým rozhodnutím insolvenčního soudu, jímž realizuje svůj dohled. Působnost věřitelského výboru tedy nevykonává insolvenční soud jako „zástupce“ či „opatrovník“ věřitelského výboru. Neplatí tedy, že by byl soud v podřízeném postavení vůči věřitelům, ze kterého se nemůže vymanit, jak uvádí navrhovatel. Při výkonu působnosti věřitelského výboru není soud vázán ničím jiným než zákonem, tedy ani pokyny některého z účastníků či jiného procesního subjektu.

22. Závěrem vláda vyslovuje názor, že pro ústavněprávní posouzení návrhu bude stěžejní vymezení úlohy insolvenčního soudu vykonávajícího působnost věřitelského orgánu. Pokud by byla tato úloha ztotožňována se zastupováním jedné procesní strany, bylo by možné dojít k závěru o porušení principu nestrannosti soudu. Je-li však vnímána jako vyplnění chybějícího článku nutného k naplnění účelu insolvenčního řízení, není důvodné právní úpravu považovat za rozpornou s ústavním pořádkem. Insolvenční soud hraje velmi aktivní úlohu, přičemž existuje celá paleta úkonů, kterými dává souhlas nebo které svým rozhodnutím činí za jiné subjekty. Výkon působnosti věřitelského výboru není možné ztotožňovat s převzetím všech zákonných práv a povinností věřitelského výboru. Soud má převzetím jeho působnosti za úkol použít soudní nástroje dohlédací činnosti k tomu, aby plnil jednu ze zásad insolvenčního řízení zakotvenou v § 5 písm. a) insolvenčního zákona. Z těchto důvodů vláda navrhla, aby Ústavní soud návrh zamítl.

23. Veřejná ochránkyně práv nevyužila svého práva vstoupit do řízení jako vedlejší účastnice, ve svém vyjádření ze dne 1. 12. 2014 se však s návrhem na zrušení shora uvedených ustanovení insolvenčního zákona i s jeho odůvodněním ztotožnila.

V. Replika navrhovatele

24. Ve své replice k vyjádření vlády navrhovatel uvedl, že vláda uvedla množinu situací, v nichž insolvenční soud zasahuje do sféry ostatních procesních subjektů, čímž demonstrovala jeho aktivní roli v insolvenčním řízení. Ve všech těchto případech jde o jednotlivý úkon soudu, řešící konkrétní situaci, jímž je kromě jediného právě výkon působnosti věřitelského výboru soudem podle napadených ustanovení. Zde již nejde o jednotlivý úkon, ale o kontinuální činnost soudu konanou ve prospěch jednoho účastníka řízení. Ze zmíněné aktivní role nelze vyvozovat též povinnost k převzetí a ochraně práv a povinností věřitelů v celém insolvenčním řízení a považovat to za imanentní rys zcela zapadající do charakteru tohoto řízení. Naopak jde o jedinou, neorganicky do zákona včleněnou kontinuální povinnost. Soud nesmí hájit zájmy žádného z účastníků řízení, jimiž jsou věřitelé, a soud přebírá práva a povinnosti subjektu, který zájmy věřitelů *de facto* zastupuje a chrání, na rozdíl od jiného účastníka řízení – dlužníka.

25. „Všeobecná racionální apatie věřitelů“ je neblahým, ale očekávaným výsledkem současné právní úpravy. Insolvenční zákon vytvořil privilegovanou skupinu účastníků řízení, která se nemusí starat o svůj úspěch ve své soukromoprávní věci, jelikož o ten má povinnost postarat se soud. Neexistuje racionální důvod pro takové zvýhodnění a vláda měla mnoho let na to, aby tento stav změnila. Zmínila-li vláda možnost jmenování prozatímního věřitelského výboru, jde pouze o dočasné řešení v počátku řízení. Vykonávali působnost věřitelského výboru insolvenční soud v rámci dohlédací činnosti, jak vláda uvedla, soud dle navrhovatele jen obtížně může zároveň kontinuálně vykonávat práva a povinnosti jednoho z účastníků řízení. Zájmy spravedlnosti a účastníka řízení budou často rozdílné a nelze je hájit současně. Uvedla-li vláda, že soud nemá přebírat všechna práva a povinnosti věřitelského výboru, takový přístup možný není, neboť z insolvenčního zákona nevyplývá, která práva a povinnosti má či nemá přebírat. Insolvenční soud sice je při výkonu působnosti věřitelského výboru vázán pouze zákonem, z něj však vyplývá i povinnost loajality k věřitelům a odpovědnost za škodu.

26. Závěrem navrhovatel upozorňuje na důvodovou zprávu k insolvenčnímu zákonu, podle které soud a věřitelský výbor jsou odlišné subjekty, které plní v procesu rozdílné funkce, a proto soud nemůže nahradit věřitelský výbor ani při jeho nečinnosti. Nyní vláda výjimečnou možnost vykonávání působnosti výboru soudem přetvořila na pravidlo a ke svému prvotnímu výkladu se již nehlasí, přičemž nově, jak plyne z jejího vyjádření, navrhuje vnímat roli soudu v postavení věřitelského výboru jako vyplnění chybějícího článku nutného k naplnění účelu insolvenčního řízení. Nezměnil-li se princip, ale jen četnost využití daného ustanovení, nelze s tím z důvodu neústavnosti souhlasit. Z tohoto důvodu navrhovatel dle svých slov na podaném návrhu nadále trvá.

VI. Upuštění od ústního jednání

27. Ústavní soud na základě výše uvedeného dospěl k závěru, že od ústního jednání nelze očekávat další objasnění věci, protože od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VII. Díkce napadených ustanovení

28. Ustanovení § 61 odst. 2 věty první InsZ (viz k tomu ale sub 31) zní: Jestliže věřitelský výbor neustanovila schůze věřitelů k tomu účelu svolaná, vykonává po jejím skončení působnost věřitelského výboru insolvenční soud; to platí obdobně, nebyla-li v oddlužení schůze věřitelů svolána.

29. Ustanovení § 66 InsZ zní:

(1) Jestliže v průběhu insolvenčního řízení poklesne počet členů věřitelského výboru ustanoveného schůzí věřitelů na méně než 3 nebo pod většinu, vykonává působnost věřitelského výboru až do potvrzení nové volby nebo doplňující volby členů věřitelského výboru do počtu nejméně 3 nebo do počtu většiny členů insolvenční soud.

(2) Jestliže chybějící členy věřitelského výboru do počtu nejméně 3 nebo do počtu většiny členů nezvolila schůze věřitelů k tomu účelu svolaná, vykonává po jejím skončení působnost věřitelského výboru insolvenční soud; § 61 odst. 2 věta druhá a § 61 odst. 3 platí obdobně.

(3) Úkon, který insolvenční soud provádí při výkonu působnosti věřitelského výboru, tak musí být označen.

VIII. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

30. Ústavní soud nejprve posoudil, zda jsou naplněny procesní předpoklady řízení. Dospěl k závěru, že návrh byl podán aktivně legitimovaným navrhovatelem (§ 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu ve spojení s čl. 95 odst. 2 Ústavy) a Ústavní soud je k jeho projednání příslušný [čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy].

31. Nejedná se o návrh nepřijatelný (§ 66 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb.). Ustanovení § 61 odst. 2 věty první InsZ (v napadeném znění) bylo s platností ode dne 3. 3. 2017 doplněno zákonem č. 64/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, který v části první čl. 1 bodu 24 text věty první doplnil na konci věty o text (slova): „; to platí obdobně, nebyla-li v oddlužení schůze věřitelů svolána“. Toto doplnění se nikterak netýká námitek neústavnosti tohoto textu, neboť jej pouze doplňuje a upřesňuje; současně taková situace není předmětem řízení před navrhujiacím obecným soudem, neboť v tomto iniciačním řízení se věřitelský výběr nepodařilo ustanovit a námitky navrhovatele směřují proti způsobu, jakým se zákonodárce rozhodl takovou

situaci řešit. Ustanovení § 66 InsZ v napadeném znění, tedy ve znění zákona č. 294/2013 Sb., dosud změněno nebylo. Je třeba ovšem poznamenat, že toto ustanovení navrhovatel v iniciačním řízení ve věci sp. zn. KSOL 16 INS 18133/2014 sice nepoužil (věřitelský výbor vůbec nevznikl), nicméně jde o vzájemně propojená ustanovení, řešící fakticky stejnou situaci v důsledku nenaplnění podmínek pro složení věřitelského výboru zakotvených v § 56 odst. 2 InsZ. Vyhovění návrhu na zrušení § 61 odst. 2 věty první InsZ by tak stejně zapříčinilo nepoužitelnost § 66 InsZ.

32. Ústavní soud tak mohl přikročit k posouzení, zda napadená právní úprava není v rozporu s ústavním pořádkem, tedy zda a) byla napadená právní úprava přijata a vydána v mezích Ústavou stanovené kompetence, b) byl dodržen ústavně předepsaný způsob takového přijetí, resp. vydání, a konečně c) je napadená právní úprava v souladu s ústavním pořádkem z hlediska obsahového (§ 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb.).

IX. Přezkum procedury přijetí přezkoumávaného zákonného ustanovení

33. Při posouzení, zda byla napadená ustanovení přijata v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem, vyšel Ústavní soud z příslušných stenoprotokolů (dostupných na www.psp.cz) a z vyjádření obou komor Parlamentu České republiky.

34. Návrh zákona č. 294/2013 Sb., jímž byla změněna napadená ustanovení insolvenčního zákona, předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 5. 3. 2013. Na 52. schůzi Poslanecké sněmovny konané dne 19. 3. 2013 byl vládní návrh zákona, projednáváný jako sněmovní tisk 929, v prvním čtení přikázán k projednání ústavně právnímu výboru. Ústavně právní výbor se na své 58. schůzi konané dne 10. 4. 2013 usnesl na přerušení projednávání a na 61. schůzi konané dne 29. 5. 2013 k němu přijal pozměňovací návrhy, nikoliv však k předmětným ustanovením. V rámci druhého čtení návrhu zákona se na 54. schůzi Poslanecké sněmovny dne 12. 6. 2013 uskutečnila obecná i podrobná rozprava, nebyl předložen žádný pozměňovací návrh. Třetí čtení proběhlo na 57. schůzi Poslanecké sněmovny dne 8. 8. 2013, kdy byl návrh zákona schválen v hlasování č. 53 (usnesení č. 1745); z přítomných 130 poslanců hlasovalo pro návrh zákona 94 a proti nebyl nikdo. Poslanecká sněmovna postoupila návrh zákona dne 16. 8. 2013 Senátu.

35. Senát projednal návrh zákona jako senátní tisk č. 161 (v 9. funkčním období). Návrh zákona byl nejprve projednán v ústavně-právním výboru dne 3. 9. 2013, který jej v usnesení č. 95 schválil, následně jej projednal a schválil ve znění schváleném Poslaneckou sněmovnou i Senát, a to na své 13. schůzi dne 12. 9. 2013 usnesením č. 327, kdy z 57 přítomných senátorů hlasovalo pro 47, proti nebyl nikdo.

36. Schválený zákon byl doručen k podpisu prezidentovi republiky 17. 9. 2013, ten jej téhož dne podepsal a předseda vlády tak učinil dne 20. 9. 2013. Vyhlášen pak byl ve Sbírce zákonů dne 27. 9. 2013 v částce 112 pod číslem 294/2013 Sb. bez podpisu předsedy Poslanecké sněmovny, jak to předpokládá čl. 51 Ústavy a § 107 odst. 2 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny. Důvodem bylo, že v té době byla Poslanecká sněmovna na základě rozhodnutí prezidenta republiky (č. 265/2013 Sb.) dnem 28. 8. 2013 rozpuštěna podle čl. 35 odst. 2 a čl. 62 písm. c) Ústavy a podle usnesení Poslanecké sněmovny ze dne 20. 8. 2013 č. 1767. Tím však není nikterak zpochybněn řádný postup zákonodárního procesu v Poslanecké sněmovně stvrzený usnesením z její 57. schůze ze dne 8. 8. 2013 č. 1745 (viz sub 34) opatřeným podpisy předsedkyně Poslanecké sněmovny Miroslavy Němcové a ověřovatele poslance Marka Bendy. K ústavnosti tohoto postupu viz i body 13 a 14 odůvodnění nálezu ze dne 23. 8. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 16/15 [(N 154/82 SbNU 439; 334/2016 Sb.)], všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

37. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že zákon č. 294/2013 Sb., jenž změnil napadená ustanovení insolvenčního zákona, byl přijat a vydán v mezích ústavně stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Je dlužno dodat, že napadené ustanovení § 66 odst. 1 insolvenčního zákona již před jeho novelizací, jež byla provedena zákonem č. 294/2013 Sb., obsahovalo obdobnou úpravu, podle které měl působnost věřitelského výboru vykonávat soud, ovšem procedura přijetí samotného insolvenčního zákona již Ústavním soudem přezkoumána byla, přičemž žádné procedurální vady zjištěny nebyly [viz náleze ze dne 1. 7. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 14/10 (N 133/58 SbNU 67; 241/2010 Sb.)].

38. Stejně tak jsou splněny podmínky čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. V případě navrhovatele se jedná o ustanovení zákona, které souvisí s jeho rozhodovací činností a jehož má být – minimálně v případě § 61 odst. 2 InsZ – bezprostředně při řešení věci použito; jde tak o pravou konkrétní kontrolu ústavnosti zákona, jak plyne z předestření skutkového a právního základu věci (sub 3 až 4). Návrh tak splňuje podmínky pro řízení před Ústavním soudem pro takový případ.

X. Meritorní přezkum návrhu

X.1 Obecná východiska přezkumu

39. Navrhovatel svůj návrh zdůvodnil tím, že napadená ustanovení insolvenčního zákona odporují principu nezávislosti a nestrannosti soudce a rovnosti účastníků soudního (insolvenčního) řízení.

40. Ústavní soud má za to, že podaný návrh je nutno posuzovat z hlediska norem obsažených v následujících ustanoveních jednak Ústavy:

Čl. 81

Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy.

Čl. 82

(1) Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat.

(2) Soudce nelze proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu; výjimky vyplývající zejména z kárné odpovědnosti stanoví zákon.

(3) Funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě; zákon stanoví, se kterými dalšími činnostmi je výkon soudcovské funkce neslučitelný, a jednak Listiny:

Čl. 36

(1) Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

Čl. 37

(3) Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.
případně také Úmluvy:

Čl. 6

1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. [...]

41. K interpretaci čl. 81 a 82 Ústavy se Ústavní soud vyslovil např. v nálezu ze dne 18. 6. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 7/02 (N 78/26 SbNU 273; 349/2002 Sb.), kde uvedl, že „nezávislost soudce stejně tak jako nezávislost soudní [...] souvisí a jsou ve vztahu vzájemné podmíněnosti, a to i s nestranností soudce a soudu. Nezávislost a nestrannost jsou neodmyslitelnými atributy pojmu soud. Jeho nestrannost a nezávislost je hodnotou, jež prospívá všem, neboť je jednou ze záruk rovnosti a právní jistoty v demokratické společnosti. Pouze nestranný soud je způsobilý poskytovat skutečnou spravedlnost vždy a všem, přičemž jedním z prostředků nestrannost soudu zaručujících je soudcovská nezávislost“. V této souvislosti Ústavní soud poukázal na význam záruk soudcovské nezávislosti (jakožto předpokladu pro naplnění ústavního postavení soudní moci jako specifické formy výkonu státní moci) s tím, že jejich účelem je „zabezpečit takové postavení soudce, které vyžaduje jeho role v procesu nestranného, spravedlivého soudního rozhodování, při němž je soudce podle svého slibu vázán toliko právním řádem

a svým nejlepším vědomím a svědomím (přirozeně stále konfrontovaným základními hodnotami upínajícími se k člověku a spravedlnosti)“.

42. V nálezu ze dne 28. 4. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 60/04 (N 96/37 SbNU 297; 264/2005 Sb.) se Ústavní soud vyjádřil k pojmům nezávislost soudů (čl. 81 Ústavy) a nezávislost soudcovského rozhodování (čl. 82 odst. 1 Ústavy) tak, že tyto pojmy spolu úzce souvisí, ale nejsou totožné; pokud Ústava hovoří o nezávislosti soudů, má tím na mysli jejich institucionální nezávislost na moci zákonodárné a výkonné, zatímco v druhém případě má Ústava na mysli vlastní rozhodovací činnost soudu; princip nezávislosti soudní moci pak dle Ústavního soudu „obsahuje v sobě celou řadu aspektů, jež ve svém úhrnu mají vytvořit předpoklady pro to, aby soudy mohly plnit své úkoly a povinnosti [...]“, přičemž „pro splnění podmínky nezávislosti je nezbytné, aby soud mohl opřít svá rozhodnutí o svůj vlastní svobodný názor na fakta a na jejich právní stránku, aniž by měl jakýkoli závazek vůči stranám nebo veřejným orgánům [...]“.

43. Pro doplnění Ústavní soud uvádí, že nezávislost soudů zakotvená v čl. 81 Ústavy náleží mezi základní strukturální principy, na nichž je naše Ústava vystavěna, neboť je jednak výrazem dělby státní moci (čl. 2 odst. 1 Ústavy), jednak patří mezi základní kameny právního státu, resp. představuje požadovaný standard jeho jednání (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Ustanovení čl. 82 odst. 1 Ústavy výslovně garantuje rovněž nezávislost soudce při výkonu jeho funkce, z čehož Ústavní soud vyvodil, že záměrem ústavodárce bylo mezi oběma pojmy rozlišovat, důsledky čehož nespočívají jen v teoretické rovině, ale mají význam i z hlediska samotné rozhodovací praxe Ústavního soudu (viz výše citovaný nálezn sp. zn. Pl. ÚS 60/04). Na straně druhé je třeba vzít v úvahu, že soudnictví má své institucionální a personální složky, jež jsou z hlediska funkčního neoddělitelně spojeny, a jeho formování a fungování podléhá určitým principům, které se váží podle povahy věci buď k oběma složkám, nebo jedné z nich; je proto pochopitelné, že oba pojmy často budou vzájemně zaměnitelné (srov. také Sládeček, V. in Sládeček, V., Mikule, V., Suchánek, R., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2016, s. 664 a násl.).

44. Právní teorie v případě soudcovské nezávislosti rozlišuje mezi nezávislostí politickou, tj. nezávislostí na státní moci, sociální, tj. na „nestátní“ moci (politických stranách, církvích, různých organizacích a sdruženích, tisku či jiných médiích apod.) a – z hlediska nyní souzené věci významnou – nezávislostí procesní, tj. na účastnících konkrétního soudního řízení. Obecně lze konstatovat, že ustanovení čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy ukládají moci zákonodárné a výkonné zdržet se všeho, čím by v konkrétním případě, ať již přímo, či nepřímo, ovlivňovaly rozhodování soudu, resp. soudce, současně jde o příkaz zákonodárci, aby přijal taková opatření, která by zajistila co možná nejefektivnější ochranu a rozvoj soudní

(soudcovské) nezávislosti. Uvedená ustanovení přitom nedopadají pouze na jednání státní moci, ale i „nestátní“ moci či jednotlivců (srov. čl. 82 odst. 1 *in fine* „nestrannost [soudců] nesmí nikdo ohrožovat“), z čehož lze usuzovat, že Ústava cílí na všechny složky soudcovské nezávislosti, a tak adresáty příslušné normy jsou i osoby soukromého práva.

45. V posuzované věci má zásadní význam otázka nezávislosti procesní; jejím projevem je požadavek neutrality soudce vůči stranám (účastníkům), což se považuje za základní předpoklad nalézání práva v právním státě, nebo dokonce za nedílnou součást tohoto nalézání; směřuje jak vůči zákonodárci, a to k vydání předpisů upravujících vyloučení či odmítnutí soudce, tak vůči soudci samotnému, konkrétně zdržet se všeho, co by mohlo vyvolat jeho podjatost a ohrozit jeho nezávislé nalézání práva.

46. Právní teorie také zpravidla nezávislost soudce dělí na tzv. věcnou a personální. Prvně uvedenou garantuje čl. 82 odst. 1 ve spojení s čl. 95 odst. 1 Ústavy. Věcná nezávislost spočívá v tom, že soudce je při rozhodování vázán výlučně zákonem v jeho formální a materiální podobě, což znamená, že jej při výkonu soudní činnosti nelze vázat žádnými formálními či neformálními pokyny; nezávislostí v tomto smyslu je míněna v prvé řadě nezávislost na moci výkonné, již není dovoleno ovlivňovat soudce při nalézání práva jednotlivými instrukcemi, administrativními předpisy a jinými podobnými způsoby, a dále pak na moci zákonodárné, již je zapovězeno bezprostředně ovlivňovat rozhodnutí konkrétního případu v probíhajícím řízení, krom toho se požadavek nezávislosti soudce uplatní i ve vztahu k soudní moci samotné, která nesmí omezovat soudce v tom, aby věc rozhodl podle svého vlastního právního názoru. Do tohoto okruhu náleží i nezávislost soudce na různých společenských a soukromých vlivech. Tzv. personální nezávislost soudce představuje nezbytné doplnění nezávislosti věcné a jejím smyslem je ochrana soudce před možnými personálními postihy za „nepopulární“ rozhodnutí; je garantována zejména čl. 82 odst. 2 ve spojení s čl. 93 odst. 1 Ústavy (zakotvujícím zásadu neodvolatelnosti a „nepřeložitelnosti“). Za účelem zajištění věcné i personální nezávislosti soudce existuje celý systém záruk jak v ústavní, tak zákonné rovině (k tomu podrobněji např. Sládeček, V. in Sládeček, V., Mikule, V., Suchánek, R., Syllová, J., citované dílo, s. 865 a násl., Šimíček, V. in Bahýřlová, L. a kol. Ústava České republiky. Komentář. Praha : Linde, 2010, s. 963 a násl.).

47. Zatímco čl. 81 Ústavy zakotvuje institucionální garanci řádného fungování moci soudní a čl. 82 Ústavy pak povinnost právního státu zaručit respektování nezávislosti soudců při výkonu jejich funkce, ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny (příp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy, čl. 18 odst. 2 Listiny), v němž se rovněž hovoří o nezávislosti a nestrannosti soudu (tribunálu), má povahu práva základního, garantujícího „každému“ (každé fyzické či právnické osobě), aby konkrétně v jeho právní věci rozhodoval nezávislý a nestranný soud.

Těchto ustanovení se proto nemůže dovolávat soudce (jako ten, kdo soudní moc vykonává), jenž danou věc rozhoduje; to však samozřejmě neznamená, že by jimi navrhovatel nemohl argumentovat, jak činí v souzené věci.

48. Jak plyne z výše uvedeného, normy ústavního práva vedle pojmu „nezávislost“ používají i pojem „nestrannost“, kterou se rozumí jednak „vnitřní nezávislost“ samotného soudce, tzn. jeho subjektivní postoj jako nezúčastněného (neutrálního) „třetího“, jenž stojí nad stranami (účastníky). Jako takový má za povinnost svůj soud vynést věcně, bez ohledu na osoby účastníků řízení a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 371/04 (N 121/34 SbNU 255); viz i Šimíček, V. in Bahýlová, L. a kol., citované dílo, s. 982, podle kterého je nestrannost soudce subjektivní kategorií, vyjadřující „vnitřní psychický vztah soudce k projednávané věci v širším smyslu [...], což je zejména záležitostí odpovědnosti a svědomí samotného soudce“]. Stejně tak se pod „vnitřní“ (na rozdíl od „vnější“ nezávislosti jako formy oproštění se soudce od vnějších jakýchkoli nežádoucích politických, skupinových, ekonomických a jiných vlivů) nezávislosti chápe a vyžaduje nezávislost na soudní hierarchii. Soudní funkcionář tak nemůže ukládat v konkrétní věci soudci jakékoli pokyny ke způsobu rozhodnutí; soudy prvního a druhého stupně – odvolací soud sice může soudu nalézacímu uložit, které důkazy má provést, ale nesmí mu ukládat, jak je má hodnotit a jak má rozhodnout [viz např. § 264 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), a jeho výklad in Drašík, A., Fenyk, J. a kol. Trestní řád. Komentář. II. díl. Praha : Wolters Kluwer, 2017, s. 441].

49. Mezi samostatně chápanou „nezávislostí“ a „nestranností“ existuje vztah funkční souvislosti, kdy nezávislost soudce je (základním) předpokladem jeho nestrannosti (srov. zprávu Evropské komise pro lidská práva ze dne 12. 12. 1983 ve věci *Bramelid a Malström proti Švédsku*, č. B 8588, 8589/79, bod 33). Možno poznamenat, že hovoří-li se v čl. 82 odst. 1 věty druhé Ústavy o „nestrannosti“, je tím míněna jistě nezávislost ve výše uvedeném smyslu, tedy jako prostředku sloužícího k dosažení žádoucího stavu, tj. nestranného přístupu soudce při projednávání a rozhodování věci, tj. že nebude některého z účastníků řízení zvyhodňovat, či naopak znevýhodňovat (srov. Sládeček, V. a další, literatura shora, s. 643, bod 11).

50. Nestrannost může mít dvě polohy – personální a funkcionální; prvně uvedená souvisí se soukromou sférou soudce, druhá pak s výkonem jeho funkce (srov. Pospíšil, I. in Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 740). Nestranný výkon soudní funkce je garantován ústavním pořádkem a v zákonné rovině zajišťován prostřednictvím institutu vyloučení soudce, k němuž dochází na základě námítky podjatosti či z podnětu samotného soudce (*iudex suspectus*), krom toho zákon

vymezuje konkrétní situace, kdy je soudce z projednání a rozhodnutí věci vyloučen „přímo“, protože se zde jeho podjatost předpokládá (*iudex in-habilis*), případně naopak stanoví, kdy ho za vyloučeného nelze považovat. V této souvislosti je možno hovořit o podjatosti *ad hoc* a podjatosti systémové. Jako příklad pozitivního vymezení lze uvést § 36 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podle kterého je soudce tohoto soudu vyloučen, jestliže byl v téže věci činný při výkonu jiné funkce nebo povolání, negativní vymezení pak obsahuje § 36 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podle kterého účast soudce na přípravě, projednávání a schvalování právních předpisů není důvodem jeho vyloučení.

51. Důvodem vyloučení *ex lege* je zpravidla to, že soudce byl v nějaké podobě předtím činný v projednávané věci (srov. § 14 odst. 2 a 3 o. s. ř., § 8 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, a zejména § 30 odst. 2 a 4 trestního řádu), naopak samotný procesní postup (bez dalšího) v dané věci či jeho rozhodování ve věcech jiných důvodem vyloučení soudce být nemohou (srov. § 14 odst. 4 o. s. ř., § 8 odst. 1 soudního řádu správního). Důvod je zřejmý, zatímco v případech prvně uvedených je zřejmý vnitřní vztah soudce k projednávané věci, jenž může spočívat v jeho ovlivnění poznatky, které získal mimo příslušný proces, a především v možné tendenci „hájit“ (a to ať již vědomě, či nikoliv) svá předchozí, třeba i špatná rozhodnutí či jim předcházející postupy a úkony; takováto bezprostřední souvislost v případě, kdy se účastnil soudce projednávání a rozhodování věci jiných již (zpravidla) chybí. Na roveň negativnímu vymezení lze – za určitých okolností – postavit situaci, kdy právní předpis v daném ohledu „mlčí“, neboť v takovém případě se má v duchu teze o racionálním zákonodárci za to, že takový soudce podjatý není [viz usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 11. 2012 č. j. 1 As 89/2010-119 (Sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, č. 2802/2013)].

52. Daný předpoklad se však může ukázat jako nesprávný, a příslušná zákonná právní úprava tak může stát v rozporu s ústavním principem nestrannosti. V prvé řadě je nutno zmínit náleze ze dne 31. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 371/04 (N 121/34 SbNU 255), v němž Ústavní soud poukázal na to, že vztah mezi konkursním soudcem a správcem konkursní podstaty není vztahem neutrálním, nýbrž vztahem vzájemné funkční závislosti (a do jisté míry spolupráce), a že pokud by takový soudce rozhodoval incidenční spor, jehož by se účastnil správce konkursní podstaty, bylo by možné jeho „stranost“ předpokládat. Nutno však dodat, že v nové právní úpravě se prosadila koncepce jednotného insolvenčního řízení, podle níž by všechny spory měl rozhodovat tentýž soudce insolvenčního soudu (viz Hásová, J. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 559, bod 1).

53. ESLP dospěl k závěru, že s požadavkem nestrannosti se neslučuje, aby trestní soudce u hlavního líčení suploval roli nepřítomného

prokurátora, která mu v rámci tzv. důkazního řízení náleží (viz rozsudek ze dne 18. 5. 2010 ve věci *Ozerov proti Rusku* č. 64962/01, § 53 a 54). Dále existuje řada rozhodnutí ESLP, dle nichž lze za podjatého považovat soudce, jenž se v trestní věci účastnil na předchozím rozhodování či v ní byl činný jiným způsobem (podrobně např. Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 676 a násl.). Je možno také připomenout ustálenou praxi ESLP, jenž při svém rozhodování o otázce (ne)strannosti soudce uplatňuje jak subjektivní, tak i objektivní hledisko; v případě prvně uvedeného (přímo) posuzuje, zda je soudce vnitřně zaujatý, ve druhém pak zkoumá existenci okolností, které k takovému stavu objektivně vedou (viz rozsudek ze dne 1. 10. 1982 ve věci *Piersack proti Belgii*, stížnost č. 8692/79), stejně jako právní úpravu této problematiky v § 14 odst. 2 až 4 občanského soudního řádu, § 30 odst. 2 až 4 trestního řádu nebo v obecnější rovině § 75, 79, 85, 89 a 118 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.

54. Zmínit je možno i závěry Nejvyššího správního soudu obsažené v usnesení č. j. 1 As 89/2010-119, byť toto bylo vydáno nikoliv ve věci podjatosti soudců, ale úředních osob, a to z toho důvodu, že se v něm řeší vztah určité závislosti úřední osoby (na účastníkovi řízení) a její možné (systémové) podjatosti. Podle uvedeného soudu „rozhoduje-li orgán územního samosprávného celku ve správním řízení ve věci, která se týká zájmu tohoto územního samosprávného celku, je důvodem pochyb o nepodjatosti úřední osoby dle § 14 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, její zaměstnanecký poměr k územnímu samosprávnému celku tehdy, je-li z povahy věci či jiných okolností patrné podezření, že v důsledku tohoto zaměstnaneckého poměru by mohl být její postoj k věci ovlivněn i jinými než zákonnými hledisky“.

X.2 Vlastní přezkum napadených ustanovení

55. Vycházejí z výše uvedeného, Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda napadená právní úprava není v rozporu s principem nezávislosti soudu, resp. soudce, když navrhovatel své námitky vede v objektivní rovině, tzn. že sám se podjatým či „stranným“ být necítí, nicméně napadenou právní úpravu zjevně shledává systémově vadnou, tedy takovou, která generuje pochybení nezávisle na postupu insolvenčního soudu v konkrétní věci. V této souvislosti, i s ohledem na jeho argumentaci, je možno vyloučit, že by mohlo jít o případ závislosti politické či sociální. V úvahu tak připadá možnost tzv. procesní závislosti soudce na jednom z účastníků insolvenčního řízení, a to na věřiteli, resp. věřitelích. V tomto ohledu však Ústavní soud neshledal, že by tomu tak mohlo být. Insolvenční soudce při výkonu své funkce v rámci insolvenčního řízení je povinen řídit se pouze zákonem,

kteří stanoví měřítko pro jeho postup, nikoliv pokyny některého z účastníků řízení, resp. procesních subjektů, včetně věřitelů, a to ani při výkonu působnosti věřitelského výboru. Stejně tak nebylo možno dojít k závěru, že se insolvenční soud stává v důsledku tohoto výkonu jakkoliv závislým na věřitelích po faktické, např. materiální stránce.

56. Navrhovatel s poukazem na ustanovení § 58 odst. 1 insolvenčního zákona tvrdí, že povinností insolvenčního soudu, vykonává-li působnost věřitelského výboru, je hájit zájmy věřitelů a že je vůči nim vázán povinností loajality; proto při výkonu dané působnosti přestává být soudem a stává se *de iure* orgánem věřitelů. Tomuto názoru však Ústavní soud nemohl přisvědčit, neboť (viz též sub 63) ustanovení upravující činnost věřitelského výboru je nutno interpretovat tak, že použitelné jsou jen ty normy, jež nekolidují s postavením soudu jako orgánu státu a s plněním jeho úkolů vymezných zákonem (postup v mezích čl. 2 odst. 2 Listiny), přičemž autonomie jednání věřitelů je naopak založena na dispozici čl. 2 odst. 3 Listiny ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny. Insolvenční soud tak může hájit společný zájem věřitelů potud, je-li v souladu s účelem insolvenčního řízení podle § 1 písm. a) insolvenčního zákona, nekoliduje se zájmy jiných účastníků řízení (včetně ochrany právem chráněných zájmů dlužníka) a s úkolem státu zajistit v insolvenčním řízení ochranu všech těchto zájmů podle § 5 písm. a) insolvenčního zákona. Stejně tak insolvenční soudce není (osobně) odpovědný věřitelům za způsobenou škodu, odpovědnou osobou je v takovém případě stát.

57. Vychází-li proto z této skutečnosti navrhovatel porušení principu rovnosti účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny), nebylo možno tomuto tvrzení přisvědčit. Podle konstantní judikatury Ústavního soudu je povinnost orgánů veřejné moci v případě více interpretačních alternativ vždy upřednostnit tu, jejíž použití vede k ústavně konformnímu výsledku [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 10. 1996 sp. zn. III. ÚS 277/96 (N 109/6 SbNU 285); ostatně stejně tak Ústavní soud upřednostňuje takovou interpretaci právního předpisu před jeho derogací – viz např. nálezy ze dne 26. 3. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 48/95 (N 21/5 SbNU 171; 121/1996 Sb.)]. Je přitom úkolem obecného soudu jako navrhovatele, aby doložil, že napadený zákon (jeho jednotlivé ustanovení) je v rozporu s ústavním pořádkem, v řízení před ním se nelze vyhnout jeho aplikaci a současně jen jeho zrušení bude mít za následek dosažení žádoucího ústavně konformního výsledku [nálezy ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)]. Zde nelze přehlédnout, že by výklad navrhovatele vedl k absurdním situacím, jak jsou jím samotným v návrhu popisovány (tedy např. že soud bude při jednání vystupovat jednou v roli soudu a jednou v roli věřitelského výboru, nebo bude-li takto postupovat při schvalování určitého úkonu, může tak dospět k rozdílnému výsledku). Není ani zřejmé, jak by se s tímto názorem

slučovala povinnost insolvenčního soudu označovat své úkony v této pozici podle § 66 odst. 3 InsZ, kdy musí dát účastníkům řízení zřetelně a výslovně najevo (nehledě na formu úkonu), že v probíhajícím řízení nedošlo ke změně výboru věřitelů. Přijetí takového směru výkladu by bylo ve zjevném rozporu s koncepcí tzv. racionálního zákonodávce.

58. Je-li navrhovatelem vyvozováno porušení daného principu na základě „strannosti“ soudce (soudu), vznikající v důsledku výkonu působnosti věřitelského výboru, Ústavní soud se zaměřil na klíčovou otázku, zda výkon dané činnosti nezakládá takový vztah soudce k účastníkům řízení, eventuálně i k věci samé, na jehož základě by vznikaly oprávněně pochybnosti o jeho nestrannosti. V prvé řadě by relevantní okolností mohlo být, že konkursní soudce při vedení řízení „supluje“ činnost jednoho z účastníků řízení či to, že se podílel na předchozím rozhodování, případně by mohlo jít o situaci, kdy mezi ním a věřiteli vzniká vztah vzájemné funkční závislosti, či dokonce spolupráce.

59. Předně je třeba vzít v úvahu, že insolvenční řízení je specifickým druhem civilního řízení, kde se obecná pravidla soudního řízení použijí jen přiměřeně a podřídně, a to tehdy, nestanoví-li insolvenční zákon jinak, nebo není-li takový postup v rozporu se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení (§ 7 InsZ). V tomto řízení plní stát (soudní moc) odlišné funkce, než je tomu ve sporném řízení podle pravidel občanského soudního řádu, nebo není-li to možné, podle pravidel zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. Lze připomenout hodnocení v procesní teorii (viz Zoulík, F. Konkurz v soudní praxi. Praha : C. H. Beck, s. 1 a násl.), podle které insolvenční řízení nelze vnímat jako spor o existenci bankrotu, přičemž určitá souvislost se sporným řízením je v tom, že se v jeho rámci autoritativně řeší existence a výše pohledávek; s nesporným řízením má společnou mnohost účastníků a úsilí o uspořádání poměrů mezi nimi a s exekucí to, že v nich jde o přímé donucení (obdobně nyní Winterová, A., Macková, A. a kol. Civilní právo procesní. II. část. Praha : Leges, 2015, s. 203–204). K těmto zvláštnostem insolvenčního řízení je třeba přihlížet, i když ustanovení § 7 InsZ jako primární stanovuje subsidiární použití ustanovení občanského soudního řádu týkajících se sporných řízení a jako sekundární použití příslušných ustanovení zákona o zvláštních řízeních soudních. Dlužno dodat, že insolvenční řízení ve fázi osvědčení dlužníkovy (hrozícího) úpadku někteří autoři sice výslovně označují za řízení sporné, současně však s odkazem na § 86 insolvenčního zákona vyvozují použitelnost soudní judikatury týkající se ustanovení § 120 odst. 2 o. s. ř., a to (zřejmě) ve znění do 31. 12. 2013, resp. připomínají prosazení tzv. vyšetřovací zásady (viz Hásová, J. a kol., citované dílo, s. 277–278, body 1 až 3).

60. Specifická je proto samotná činnost soudu v insolvenčním řízení, neboť podle § 10 insolvenčního zákona spočívá nejen ve vydávání rozhodnutí [§ 10 písm. a) insolvenčního zákona], ale také v provádění dohledu nad postupem a činností ostatních procesních subjektů, včetně rozhodování ve věcech souvisejících [§ 10 písm. b) insolvenčního zákona]. Proto z hlediska teorie dělby moci není rozhodující pouze to, kdo určitou funkci či činnosti vykonává (subjektivní hledisko), nýbrž také (hledisko materiální, formální a právní) to, co je jejím obsahem (obecné či individuální pravidlo), formou (zákon, usnesení, výměr, rozsudek, náleze, příkaz) a jaké má právní vlastnosti (závaznost, účinnost, právní moc, konstitutivní či deklaratorní charakter apod.). Proto ne každý výron činnosti komor Parlamentu je zákonem (působnost organizační, kreační, kontrolní apod.), moci výkonné správním aktem a stejně tak činnosti soudu aktem soudní či výkonu soudnictví ve smyslu čl. 2 odst. 1 a čl. 90 Ústavy, popř. čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Narušení tohoto v Ústavě předpokládaného principu organizace a činnosti veřejné moci v České republice by mohlo nastat v případě, že by zákonodárce pověřoval klíčové vykonavatele jednotlivých mocí či funkcí úkoly, které narušují jejich řádný chod jako orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní, popř. je nadměrně zatěžoval řešením jiných právních věcí (§ 7 odst. 3 o. s. ř.), které nejsou jádrem jejich činnosti. K tomu, aby bylo proto možné přisvědčit námitkám navrhovatele, muselo by být prokázáno, že i dohlédací činnost podle § 10 písm. b) insolvenčního zákona je „souzením“ v úzkém slova smyslu (především poskytováním ochrany právům při rozhodování sporů a rozhodování o vině a trestu, tedy „rozsuzováním“ a „odsuzováním“), nikoli jinou soudou zákonem svěřenou činností v podobě rozhodování o jiné právní otázce, kterou by současně narušoval chod jiných větví státní moci, popř. při jejímž výkonu by navíc přestal být soudem vázaným zásadami čl. 2 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny, popř. čl. 81, 82 a 95 Ústavy.

61. Tzv. dohlédací činnost blíže specifikuje § 11 insolvenčního zákona, a to jako rozhodování o záležitostech, které se týkají průběhu insolvenčního řízení, provádění opatření potřebných k zajištění jeho účelu a ukládání povinností týkajících se činnosti jednotlivých subjektů řízení. Jak vyplývá z § 66 odst. 3 InsZ, do rámce dohlédací činnosti spadají i ty úkony, které insolvenční soud činí při výkonu působnosti věřitelského výboru, a to ve formě usnesení podle § 7 InsZ, za přiměřeného použití § 167 o. s. ř., proti němuž není podle § 91 insolvenčního zákona odvolání přípustné (viz Hášová, J. a kol., citované dílo, s. 230, bod 3).

62. Dále je třeba vzít v úvahu účel existence věřitelského výboru, jakož i jeho postavení a kompetence v insolvenčním řízení. Věřitelský výbor by podle § 58 odst. 1 insolvenčního zákona měl zastupovat společný zájem věřitelů, jenž je nutno považovat za nadřazený jejich jednotlivým zájmům

[viz § 2 písm. j) insolvenčního zákona], a to tak, aby byl naplněn účel insolvenčního řízení definovaný zákonem; tím je uspořádání právních poměrů a v tomto rámci dosažení rychlého, hospodárného a co nejvyššího (poměrného) uspokojení (všech) věřitelů [§ 1 písm. a) a § 5 písm. a) insolvenčního zákona]. Z právního hlediska tudíž věřitelský výbor zásadně nelze ztotožňovat s věřitelem coby účastníkem insolvenčního řízení (§ 14 odst. 1 insolvenčního zákona), což podtrhuje skutečnost, že členové věřitelského výboru při výkonu funkce mají za povinnost upřednostnit společný zájem věřitelů před zájmy vlastními i před zájmy jiných osob (§ 60 odst. 1 insolvenčního zákona).

63. Věřitelský výbor plní především kontrolní funkci ve vztahu k insolvenčnímu správci, případně dlužníkovi, a za tímto účelem disponuje příslušnými oprávněními [zejména § 58 odst. 2 písm. a), d) až g), § 300, § 304 odst. 3, § 331, § 354 odst. 2, § 355 odst. 1, § 371, § 383 odst. 1, § 412 odst. 1 písm. d) a e), odst. 2 insolvenčního zákona], dále pak uděluje souhlas k některým úkonům, případně o jejich učinění rozhoduje [§ 39, § 58 odst. 2 písm. c), § 154 odst. 2, § 162 odst. 2, § 219 odst. 2, § 227, § 239 odst. 2, § 271 odst. 2, § 286 odst. 2, § 287 odst. 2, § 288 odst. 2, § 289 odst. 1, § 301 odst. 1, § 330 odst. 2 a 4, § 330a odst. 1, § 333 odst. 2, § 355 odst. 2 insolvenčního zákona], a také má oprávnění sám činit některé procesní úkony, jako je podávání návrhů či vyjádření [§ 58 odst. 2 písm. i), § 214 odst. 1, § 216 odst. 2, § 226 odst. 4, § 261 odst. 2 písm. b), § 295 odst. 3, § 332 odst. 1 a 2, § 339 odst. 4, § 355 odst. 3 insolvenčního zákona].

64. Z povahy věci plyne, že insolvenční soud nebude (není nucen) využívat kontrolních kompetencí věřitelského výboru tam, kde se okruh oprávnění daného orgánu plně „překrývá“ s jeho tzv. dohlédací činností, jež se týká zejména insolvenčního správce (srov. § 11 odst. 2 insolvenčního zákona), ale i dalších procesních subjektů (srov. Hásová, J. a kol., citované dílo, s. 67, bod 1). Insolvenční soud také nebude vykonávat působnost věřitelského výboru v situaci, kdy by příslušné procesní úkony činil vůči sobě samotnému (v tomto ohledu je zřejmé, že může jednat *ex officio*), případně v situaci, kdy jde o kompetenci sdílenou s věřitelským výborem, což platí např. o souhlasu věřitelského výboru s dohodou o vypořádání společného jmění manželů, kterou schvaluje insolvenční soud (§ 271 odst. 2 insolvenčního zákona), a také pro souhlas s prodejem majetkové podstaty mimo dražbu, k němuž uděluje taktéž svůj souhlas insolvenční soud (§ 289 odst. 1 insolvenčního zákona).

65. Z hlediska ústavnosti návrhem napadených ustanovení je tak významná pouze skupina případů, kde insolvenční zákon na příslušném úkonu žádnou přímou účast insolvenčního soudu nepředpokládá – viz např. udělení souhlasu insolvenčnímu správci nebo dlužníkovi s dispozičními oprávněními k uzavírání smluv o úvěrovém financování [§ 58 odst. 2 písm. c)

insolvenčního zákona]. Zde pak u insolvenčního soudu půjde o „čistý“ výkon působnosti věřitelského výboru. Konečně v některých případech může být sporné, zda insolvenční soud kompetence věřitelů fakticky využije, může-li stejného výsledku dosáhnout v rámci svých „původních“ kompetencí, tj. zejména v rámci široce pojaté dohlédací činnosti; věřitelský výbor si např. může vyhradit některé úkony zásadního významu, které pak dlužník s dispozičními oprávněními může uskutečnit jen s jeho souhlasem (§ 355 odst. 2 insolvenčního zákona). Toto však je spíše věcí rozhodovací praxe.

66. Vycházejze z výše uvedeného přehledu kompetencí věřitelského výboru a insolvenčního soudu a jejich porovnání, se Ústavní soud zaměřil na povahu činnosti, kterou insolvenční soud vykonává namísto věřitelského výboru na základě napadených ustanovení insolvenčního zákona, a to v prvé řadě z toho hlediska, zda se tím nezakládá mezi insolvenčním soudem a věřiteli vztah, který by bylo možné označit za vztah funkční závislosti či spolupráce (viz též sub 58), jenž by nějakým způsobem mohl ovlivňovat soudce v jeho dalším postupu či rozhodování, konkrétně pak tím, že by měl tendenci stranit věřitelům na úkor dlužníka jako dalšího účastníka řízení, jak navrholat argumentuje. Vzniku tohoto stavu však nic nenasvědčuje, neboť ve vztahu věřitel – insolvenční soud nedochází k žádné zásadní změně, konkrétně v tom ohledu, že by se mezi těmito procesními subjekty nějak rozšiřovaly či upevňovaly vzájemné styky či vazby. V literatuře pak uváděná námitka nedostatku kognitivní povahy v podobě nedostatečné kompetence při rozhodování o komerčních a finančních otázkách či námitka korupčního nebezpečí (blíže k tomu viz Richter, T. Insolvenční právo. 2. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2017, zejména s. 177) se rozhodně nevztahují pouze na tento úsek úkolů insolvenčního soudu v insolvenčním řízení. Zde Ústavní soud podotýká, že právě v tomto bodě je spatřován důvod pro tzv. autonomii věřitelů v insolvenčním řízení, neboť toto řízení je daleko více spjato s hospodářským rozhodováním, než je tomu v případě vykonávacího řízení s jedním dlužníkem a věřitelem (k tomu zejména Lepa, B. *Insolvenzordnung und Verfassung. Eine Untersuchung der Verfassungsmäßigkeit der InsO und der Einwirkung verfassungsrechtlicher Wertungen auf die Anwendung dieses Gesetzes.* Berlin : Duncker&Humlot, 2002, s. 214–215).

67. Dále pak Ústavní soud zkoumal, zda insolvenční soud převzetím (některých) funkcí věřitelského výboru „nesupluje“ roli jednoho z účastníků řízení takovým způsobem, že přestává být neutrálním „třetím“, jenž stojí nad stranami, resp. že dotčenými subjekty a veřejností přestane být takto vnímán, případně zda výkon kompetencí věřitelského výboru nelze považovat za (systémově) neslučitelný s jeho dalším působením v dané věci (viz sub 60). V tomto posouzení hrají zásadní roli dva aspekty – z hlediska časového první spočívá v samotné povaze činnosti insolvenčního soudu jako

věřitelského výboru, druhým je povaha jeho následné, potenciálně ovlivněné rozhodovací (či dohlédací) činnosti.

68. Ústavní soud se nejdříve zabýval aspektem druhým, tedy zda (vůbec) existuje rozhodovací či jiná činnost insolvenčního soudu, jež by mohla být ovlivněna předchozím výkonem kompetencí věřitelského výboru. Na straně jedné lze vzít v úvahu, že tato (následná) činnost soudu spadá do fáze insolvenčního řízení, která vykazuje největší odlišnosti od jiných „běžných“ soudních řízení, tzn. po rozhodnutí o úpadku (§ 136 a násl. insolvenčního zákona), resp. o způsobu jeho řešení spojením rozhodnutí o úpadku s rozhodnutím o prohlášení konkursu (§ 148 insolvenčního zákona), kdy se také zásadním způsobem mění i dlužníkově postavení v tomto řízení, neboť jeho „hlavními hráči“ se stávají věřitelé, případně (namísto dlužníka) insolvenční správce, přičemž rozsah procesních práv dlužníka bude značně záviset na způsobu řešení úpadku. Zvláště v případě prohlášení konkursu se dlužník stává – obrazně řečeno – spíše „objektem“ [k tomu a k významu přeměny bilaterálních vztahů věřitel – dlužník na multilaterální vztahy věřitelé – dlužník viz Richter, T., citované dílo (sub 66), s. 182 a násl.)].

69. Na straně druhé, i přes výše uvedené, nelze vyloučit kolizi mezi zájmy dlužníka a „společným“ zájmem věřitelů; v tomto ohledu je možno zmínit např. situaci, kdy insolvenční soud rozhoduje o tom, že dlužník není v úpadku (§ 158 insolvenčního zákona), o zrušení konkursu (§ 308 insolvenčního zákona), o zrušení rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu (§ 362 insolvenčního zákona), o přeměně reorganizace v konkurs (§ 363 insolvenčního zákona), o osvobození dlužníka od placení pohledávek zahrnutých do oddlužení (§ 414 insolvenčního zákona). Striktní požadavek nestrannosti soudu, resp. soudce (ve vztahu dlužník–věřitel), je nutno dle názoru Ústavního soudu, a to přes jeho specifika, uplatnit i na zmiňovaný úsek insolvenčního řízení.

70. Jde-li o prvně zmíněný aspekt, tedy o vlastní povahu činnosti insolvenčního soudu v roli věřitelského výboru, Ústavní soud se nejprve zaměřil na samotné postavení věřitelského výboru z hlediska ochrany „společného zájmu věřitelů“ [v obecné teorii jde vlastně o prastaré rozlišení pojmů obecné vůle (volonté générale) a vůle všech (volonté de tous) v pojetí J. J. Rousseaua (O společenské smlouvě. Praha, 1949, s. 36–37) v podmínkách rozhodování určitého celku]. Věřitelský výbor nelze ztotožňovat s jednotlivými věřiteli jako účastníky insolvenčního řízení a s jejich individuálními zájmy. Úkolem věřitelského výboru je hájit „společný zájem věřitelů“ (§ 58 odst. 1 insolvenčního zákona), a to v situaci, kdy zájmy jednotlivých věřitelů mohou být, resp. zpravidla jsou zcela protichůdné; tímto společným zájmem přitom jistě je uspokojení jejich pohledávek, a to v maximální možné výši a v co nejkratší době, což je (ovšem) rovněž smyslem a účelem insolvenčního řízení,

jak jsou v zákoně vyjádřeny, a danému principu podléhá činnost samotného insolvenčního soudu. Ústavní soud přesto vazbu věřitelský výbor – věřitelé nemínil podceňovat, neboť stále jde o orgán, jež má v celém systému insolvenčního řízení poměrně významnou úlohu a který stojí na straně jednoho z účastníků řízení, jehož zájmy mohou být protichůdné vůči zájmům dlužníka jako dalšího účastníka daného řízení.

71. Z tohoto důvodu Ústavní soud zaměřil svou pozornost na úlohu insolvenčního soudu coby věřitelského výboru. Přitom neshledal, že by jí bylo možné – z objektivního hlediska – přikládat takový význam, že by plnění úkolů věřitelského výboru mohlo relevantním způsobem (již z povahy věci) ovlivnit jeho nestrannost při jeho další činnosti, zejména pak ve vztahu k dlužníkovi. Jak plyne z výše uvedeného, insolvenční soud v případě neexistence věřitelského výboru z velké části buď jeho činnosti nebude vůbec vykonávat, nebo půjde o činnosti, které tento soud (beztak) vykonává v rámci své dohlédací činnosti. Poslední možností je, že sice půjde o zcela samostatnou činnost, ta se však, nehledě na to, že z hlediska právního půjde o výkon dohlédací činnosti, svou faktickou povahou široce pojaté dohlédací činnosti blíží; obdobu např. již zmiňovaného udělení souhlasu insolvenčnímu správci nebo dlužníkovi s dispozičními oprávněními k uzavírání smluv o úvěrovém financování [§ 58 odst. 2 písm. c) insolvenčního zákona] lze přitom nalézt v ustanovení § 227, § 289 odst. 1, § 298 odst. 2 insolvenčního zákona, podle kterých insolvenční soud uděluje insolvenčnímu správci souhlas i k dalším úkonům, a to jistě nemenšího významu.

72. Současně Ústavní soud připomíná specifickou povahu insolvenčního řízení (sub 59), jež sestává z řady různých rozhodnutí, úkonů či dalších činností insolvenčního soudu. Nicméně na toto řízení je třeba pohlížet jako na jeden celek, kdy obecně předchází výkon této činnosti soudce (systémově) podjatým ve vztahu k jeho následné činnosti (v následné fázi) nečiní. Z tohoto pravidla může sice existovat výjimka, jak pro konkursní řízení v případě tzv. incidenčních sporů vyvodil Ústavní soud ve věci sp. zn. I. ÚS 371/04 (viz výše), ovšem další dělení insolvenčního řízení na jednotlivé fáze, či dokonce úkony a činnosti, v nichž by pak vždy rozhodoval (působil) jiný soudce, by v praxi bylo stěží realizovatelné. Jde tedy o zcela jinou situaci, než kdyby např. trestní soudce rozhodoval nejprve o vazbě a později ve věci samé, neboť to jsou dvě relativně samostatná řízení. V tomto ohledu se tedy prosadí obecné pravidlo, že předchází postup soudu v řízení jeho podjatost *per se* nezakládá.

73. Dále Ústavní soud pokládá za významné, že v daném případě napadený zákon insolvenčnímu soudu uložil plnit určité úkoly, které svou povahou zcela zapadají do rámce jeho běžné činnosti, k čemuž dlužno dodat, že si nepochybně lze představit i jiné rozdělení kompetencí

insolvenčního soudu a věřitelského výboru, aniž by to vyvolávalo zásadní pochybnosti o jeho ústavní konformitě, resp. aniž by to bylo možné označit za „práci pro věřitele“, jak uvedl navrhovatel. Jinak řečeno, Ústavní soud nemohl dospět k závěru, že by (tak) insolvenční soud byl v tomtéž řízení nucen převzít úlohu, kterou v daném procesu mohou hrát zcela výlučně jeho účastníci (jako je např. pozice obžaloby při navrhování a provádění důkazů), a že proto by bylo možné jej považovat za „stranného“.

74. Poukázal-li pak navrhovatel na to, že soud nesmí svou úvahou, natož zastupováním účastníka řízení vyplňovat mezeru v tvrzeních či důkazních návrzích jedné ze stran řízení, aby nebyla narušována materiální rovnost stran, pokládá Ústavní soud tento argument za nepřiléhavý, protože předmětná činnost insolvenčního soudu nespočívá ve vyplňování takové „mezery“ v (byť třeba dílčím) řízení (např. o zrušení konkursu podle § 308 insolvenčního zákona), ale v provedení určitého úkonu či provádění činnosti, nehledě na to, že takový zákaz může najít uplatnění v tzv. sporném řízení, pokud však jde o insolvenční řízení, mohou v tomto ohledu pro jeho již zmíněná specifika vznikat minimálně pochybnosti.

75. Z hlediska ústavnosti není významná navrhovatelem uvedená skutečnost, že insolvenční soud z důvodu nezájmu věřitelů vykonává působnost věřitelského výboru ve většině případů insolvence (zejména u oddlužování) a že tím má (zřejmě) docházet k nadměrnému zatěžování insolvenčních soudců. V teorii insolvenčního práva se po vzoru teorie racionální volby (tzv. rational apathy) v této souvislosti hovoří o individuální nebo všeobecné racionální apatii věřitelů (viz Richter, T., citované dílo, zejména s. 102–111, 174), přičemž je třeba zdůraznit, že jde nejen o obecný problém (viz k tomu závěry komise OSN pro mezinárodní obchodní právo UNCITRAL in Legislative Guide on Insolvency Law. United Nations, New York, 2005, s. 193 a násl. – dostupné na http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf), ale i o problém historicky trvalý (tento stav již konstatuje heslo „Konkurs“ in: Všeobecný slovník právní. Pořádá a vydává Veselý, F. X. Díl II. Praha, 1897, s. 98). Tak by tomu mohlo být, došlo-li by tím k úplně a neřešitelné paralyzaci insolvenčního soudnictví, avšak zejména v případě paralyzace soudnictví vůbec (viz výše sub 60 k dělbě moci); nic takového však z návrhu neplyne, nehledě na to, že by to zakládalo důvod k případnému zásahu zákonodárce z hlediska hospodářské politiky státu. Zákon dává právo věřitelům nejdříve takový orgán volbou ustavit (stát dává přednost soukromé iniciativě) a stanoví pro to jasná pravidla. Z toho plyne, že při nevyužití této dispozice ve vlastním zájmu si věřitelé musí být vědomi, že jinak státu nezbude než z důvodu svých veřejnoprávních závazků část úkolů a oprávnění věřitelského výboru přenést na insolvenční soud, popř. na někoho jiného (což není náš případ). Navíc ve srovnání s minulými úpravami v § 58 odst. 3 insolvenčního zákona

počítá i s možností určit náhradníky a v § 58 odst. 4 insolvenčního zákona dokonce s možností nechat se na vlastní nebezpečí zastoupit jakoukoli jinou fyzickou osobou. Takže v tomto směru zákonodárce učinil vše v mezích ústavního pořádku, aniž by tím ohrozil chod soudnictví, popř. rozšířil projevy tzv. manažerské justice.

76. To stejné platí i pro navrhovatelovu výtku zákonodárci, že situaci neřešil jinými prostředky, neboť není na Ústavním soudu, aby zákonodárci stanovoval, jaká opatření má k dosažení daného cíle, tj. hladkého průběhu insolvenčních řízení, přijmout, a to i přesto, že by měl pochybnosti, zda u stávajícího řešení jde o řešení „ideální“, a to vzhledem ke skutečnosti, že soudce je postaven ještě více do pozice, že musí činit rozhodnutí povahy nejen právní, ale i komerční a finanční, k čemuž nemá vhodnou motivaci, vzdělání a zpravidla ani informace (pokus o svého druhu SWOT analýzu tohoto řešení viz Richter, T., citované dílo (sub 66), s. 176–178, který upozorňuje mimo řady výhod též na nebezpečí selhání kognitivní povahy, popř. malé imunity vůči korupci).

77. Pro řešenou otázku je podstatné, že podle čl. 2 odst. 3 Listiny nikoho (ani věřitele) nelze nutit činit to, co mu zákon neukládá. Rezignace věřitelů přitom nemůže vést k tomu, že by stát mohl po jejich vzoru rezignovat na svou funkci zajištění chodu tržního hospodářství a svobody podnikání, se kterým je rovněž spjata zákonná úprava insolvenčního řízení. Stejně tak nemohl rezignovat na svou funkci ochrany základních práv a svobod, jako jsou vlastnické právo, svoboda podnikání a jiné hospodářské činnosti a právo na soudní ochranu, i když právě v insolvenčním řízení je řada úkonů a aktivit přenechána věřitelským orgánům. Insolvenční právo je tak v tomto ohledu nástrojem veřejného práva v situaci, kdy moderní právní stát zakazuje zásadně použití svépomoci (s výjimkou zákonem přesně definovaných případů), či dokonce svépomoci, a jako nositel mocenského monopolu přebírá odpovědnost za řádné řešení soukromoprávních sporů. To platí rovněž pro řešení sporů mezi dlužníkem a jeho různé postavenými a zainteresovanými věřiteli tak, jak to vyžaduje jeho úkol podle § 1 písm. a) a § 5 insolvenčního zákona (rovněž vycházející z ochranné funkce státu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 26 odst. 1 Listiny).

78. Zvolené řešení je proto reakcí na situaci, která na tomto úseku existuje. Dotýká se přitom jen velmi úzkého výseku problematiky ústavnosti insolvenčního řízení (viz podrobně Lepa, B. *Insolvenzordnung und Verfassung* (viz sub 66); Richter, T., citované dílo, s. 208–216) z pohledu ochrany objektivního ústavního práva. Toto státem na základě stoletých zkušeností zvolené řešení se nemusí jevit zdaleka jako ideální; nicméně navrhovateli se jeho neústavnost prokázat nepodařilo, neboť není v rozporu s výše uvedenými ústavními kautelami ani s ústavním úkolem státu zajistit chod tržní ekonomiky. Zde není od věci připomenout jeden

z nejčastěji citovaných výroků kosmonauta a prezidenta Eastern Air Lines F. Bormana na toto téma pro časopis Time: „Pořád říkám, že kapitalismus bez insolvence je jako křesťanství bez pekla. Ale těžko v tom spatřovat nějakou dobrou zprávu.“ („I've long said that capitalism without bankruptcy is like Christianity without Hell. But it's hard to see any good news in this.“) To stát zajišťuje rovněž svěřením dohledu (§ 11 insolvenčního zákona) nad insolvenčním řízením orgánům státu, zde tedy příslušnému insolvenčnímu soudu, který tak není zástupcem některé ze „soukromých“ stran insolvenčního řízení, nýbrž ochráncem veřejného zájmu (a povinnosti státu) na ochraně základních práv plynoucích zejména z čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

79. Toto řešení přitom není neobvyklé, jak dokazuje úprava insolvenčního řízení v sousedních státech (Rakousko, Slovensko, Polsko, kde je nahrazení věřitelského výboru soudem upraveno obdobně), popř. v dalších státech, ve kterých je základním východiskem pojem „autonomie vůle věřitelů“, která se mimo jiné projevuje i v jejich svobodném rozhodnutí takový věřitelský orgán zvolit, popř. se stát dobrovolně jeho členem (stejně jako v České republice). Důsledkem uznání této zásady je ovšem často právě vznik situací, kterým se náš zákonodárce pokusil čelit cestou napadených ustanovení insolvenčního zákona (viz rovněž § 56 odst. 3 InsZ). Úkolem Ústavního soudu v tomto řízení však bylo pouze posoudit, zda toto řešení nezasahuje do nezávislosti a nestrannosti soudního rozhodování, popř. zda tím nejsou oslabena vlastnická práva věřitelů a zda přitom stát dostojí své roli při dohledu nad pravidly svobodného podnikání a jiné hospodářské činnosti, popř. nad ochranou výkonu oprávnění plynoucích z vlastnického práva, takže se hovoří o státem kontrolované samosprávě věřitelů (Lepa, B., citované dílo, s. 24), přičemž je třeba na okraj uvést, že její problém není spatřován v tom, že věřitelé tento orgán neustaví, nýbrž v tom, jaké mají věřitelské orgány možnosti přímo zasahovat do vlastnických práv dlužníka a jeho závodu (tamtéž, s. 214 a násl.), jako je např. možnost omezení dispozičních práv dlužníka podle § 332 insolvenčního zákona.

XI. Závěr

80. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud dospěl k závěru, že nejsou dány důvody pro zrušení napadených ustanovení insolvenčního zákona, a proto návrh podle § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zamítl.

Č. 118

K otázce naléhavého právního zájmu v řízení o žalobě na určení, zda tu právní poměr nebo právo je či není, podle § 80 občanského soudního řádu

Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy vyložily naléhavý právní zájem na požadovaném určení neplatnosti smlouvy v rozporu se smyslem a účelem tohoto zákonného požadavku, a zasáhly tak do práv stěžovatelů na přístup k soudu. Míra zásahu obecných soudů do práva na přístup k soudu neodpovídala legitimnímu cíli sledovanému zákonem zakotveným požadavkem naléhavého právního zájmu u určovací žaloby. Žaloba o určení neplatnosti smlouvy zde plní požadovanou preventivní funkci; rozhodnutí o ní je objektivně způsobitelné eliminovat nejisté postavení žalobce a předejít případným budoucím sporům. Zásah obecných soudů do ústavně zaručeného práva stěžovatelů na přístup k soudu proto Ústavní soud neshledal přiměřeným.

Jednáním obecných soudů bylo porušeno právo na přístup k soudu v samotné své podstatě. Nelze totiž opomenout, že k odpovídající nápravě není ze strany stěžovatelů možné dospět jinak než určovací žalobou.

Obecné soudy vyložily v posuzované věci zákonný postulát naléhavého právního zájmu na určovací žalobě flagrantně nesprávným způsobem. Jejich interpretace a aplikace podústavního práva založila v kontextu zjištěných skutečností porušení práva stěžovatelů na přístup k soudu. Takový postup soudů odporuje principu právní jistoty a záka-zu libovůle. Stalo se tak navíc v situaci, v níž bylo zapotřebí ad hoc reflektovat slabší pozici stěžovatelů v dané fázi smluvního vztahu. Jakkoli Ústavní soud respektuje převažující zdrženlivost obecných soudů vůči meritornímu projednávání určovacích žalob, pramenící z jejich implicitní kolize se žalobou na plnění a též z jejich potenciální „nevykonatelnosti“, v daném případě došlo k nepřijatelně striktnímu posouzení procesní podmínky zakotvené v § 80 o. s. ř. bez náležité reflexe hmotně-právního stavu. Ne vždy postačí k ochraně práv žaloba na plnění; někdy je nevyhnutelné postavit právo či právní vztah najisto, a to i cestou negativní určovací žaloby.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 11. července 2017 sp. zn. I. ÚS 1440/14 ve věci ústavní stížnosti 1. Romana

Roupce, zastoupeného JUDr. Martinem Pavelkou, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Brno, Kalvodova 88/1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014 č. j. 33 Cdo 3877/2013-107, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, a ústavní stížnosti 2. Liliyi Khalupek, zastoupené týměž advokátem, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2014 č. j. 33 Cdo 2199/2013-88 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání, a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. 2. 2013 č. j. 18 Co 6/2013-62, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně a byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba na určení neplatnosti smlouvy o podpoře prodeje nemovitosti, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a BREDLEY AND SMITH, s. r. o., se sídlem Praha 1, Václavské náměstí 819, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014 č. j. 33 Cdo 3877/2013-107 bylo porušeno základní právo stěžovatele 1 na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2014 č. j. 33 Cdo 2199/2013-88 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 13. 2. 2013 č. j. 18 Co 6/2013-62 bylo porušeno základní právo stěžovatelky 2 na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

III. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před obecnými soudy

1. Včas a řádně podanými ústavními stížnostmi se stěžovatelé pro tvrzenný zásah do ústavně garantovaných práv na soudní ochranu, spravedlivý proces a rovnost účastníků řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) domáhali zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů. Stěžovatel 1 napadl ústavní stížností usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014 č. j. 33 Cdo 3877/2013-107, stěžovatelka 2 napadla ústavní stížností usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2014 č. j. 33 Cdo 2199/2013-88 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. 2. 2013 č. j. 18 Co 6/2013-62.

2. Ústavní stížnosti stěžovatelů vedené u Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 1440/14 a sp. zn. I. ÚS 2011/14 byly usnesením Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2016 sp. zn. I. ÚS 1440/14 spojeny ke společnému řízení.

3. Předmětem řízení před obecnými soudy byly žaloby o určení neplatnosti smluv o podpoře prodeje nemovitostí č. A013142 a č. 019285A, které stěžovatelé uzavřeli s obchodní společností PROLUX Consulting Int., s. r. o., namísto níž pak do řízení nastoupila obchodní společnost BREDLEY AND SMITH, s. r. o., (nyní vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem). Žaloby byly odůvodněny tím, že předmětné smlouvy obsahují nepřijatelná ujednání podle § 55 odst. 1 a § 56 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a že byly uzavřeny v omylu. Naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smluv spatřovali stěžovatelé v tom, že vedlejší účastnice řízení bude požadovat plnění ze smluvního závazku před soudem nebo se domáhat tohoto plnění u rozhodčího soudu podle rozhodčí doložky dohodnuté ve smlouvách.

4. Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 20. 3. 2012 č. j. 40 C 58/2010-45 žalobu stěžovatele 1 o určení neplatnosti smlouvy o podpoře prodeje nemovitosti č. A013142 pro nedostatek naléhavého právního zájmu podle ustanovení § 80 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) zamítl a stěžovateli 1 uložil povinnost nahradit žalované (vedlejší účastnici řízení) náklady řízení. Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem ze dne 14. 2. 2013 č. j. 17 Co 492/2012-73 rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé potvrdil. Ve výroku o nákladech řízení napadený prvostupňový rozsudek změnil tak, že vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně nepřiznal. Odvolací soud zároveň rozhodl o tom, že stěžovatel 1 je povinen nahradit vedlejší účastnici náklady odvolacího řízení. Dovolání stěžovatele 1 Nejvyšší soud usnesením ze dne 30. 1. 2014 č. j. 33 Cdo 3877/2013-107 pro nepřijatelnost odmítl a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

5. Ve vztahu ke stěžovateli 2 byla rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 8. 8. 2012 č. j. 24 C 155/2011-31 určena neplatnost smlouvy o podpoře prodeje nemovitosti č. 019285A a žalované (vedlejší účastnici řízení) byla uložena povinnost nahradit stěžovateli 2 náklady řízení. Městský soud v Praze jako soud odvolací však rozsudkem ze dne 13. 2. 2013 č. j. 18 Co 6/2013-62 rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé změnil tak, že žalobu stěžovatelky 2 na určení neplatnosti předmětné smlouvy zamítl. Odvolací soud zároveň rozhodl o tom, že stěžovatelka 2 je povinna nahradit vedlejší účastnici náklady řízení před soudy obou stupňů. Dovolání stěžovatelky 2 Nejvyšší soud usnesením ze dne 28. 4. 2014 č. j. 33 Cdo 2199/2013-88 pro nepřijatelnost odmítl a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

6. V rozhodnutích napadených petitorně oběma stěžovateli Nejvyšší soud s odkazem na rozsudek ze dne 27. 3. 1997 sp. zn. 3 Cdon 1338/96 konstatoval, že určovací žaloba je preventivního charakteru a má místo

tam, kde je možno odstranit stav ohrožení práva či nejistoty v právním vztahu, nelze-li odpovídající nápravu zajistit jinak. Uplatní se i v případech, v nichž určovací žaloba účinněji než jiné právní prostředky vystihuje obsah a povahu příslušného právního vztahu a jejím prostřednictvím lze dosáhnout úpravy tvořící určitý právní rámec, který je zárukou odvrácení budoucích sporů účastníků. Tyto funkce určovací žaloby korespondují s podmínkou naléhavého právního zájmu; nelze-li očekávat, že je určovací žaloba naplní, nebude dán ani naléhavý právní zájem na požadovaném určení. Pravomocné rozhodnutí o žalobě na určení, zda právo nebo právní vztah je či není, nevytváří překážku věci rozsouzené pro žalobu na plnění. Nejvyšší soud poukázal i na rozsudek ze dne 27. 1. 2005 sp. zn. 29 Odo 539/2003, ve kterém byl vysloven názor, že je-li posouzení platnosti právního úkonu otázkou předběžnou ve vztahu k vypořádání otázky (ne)existence práva nebo právního vztahu, který měl být tímto právním úkonem založen, změněn nebo ukončen, není na takovém určení dán naléhavý právní zájem.

7. Městský soud v Praze v rozsudku, který výslovně napadla pouze stěžovatelka 2 ústavní stížností, dovedl nedostatek naléhavého právního zájmu na určení neplatnosti smlouvy poukazem na tezi, podle níž pravomocný rozsudek o žalobě na určení, zda tu právo nebo právní vztah je nebo není, nevytváří – zásadně – překážku věci rozsouzené pro žalobu na plnění. V daném případě by tedy určení neplatnosti smlouvy o podpoře prodeje nemovitosti nebylo překážkou pro vedení řízení a rozhodnutí o žalobě na plnění. Požadované určení by tak podle názoru Městského soudu v Praze nevytvořilo pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu.

II. Obsah ústavních stížností

8. Stěžovatelé v ústavních stížnostech namítali nesprávné právní posouzení otázky naléhavého právního zájmu na určení neplatnosti předmětných smluv. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 1997 sp. zn. 3 Cdon 1338/96, na který soudy v napadených rozhodnutích odkazovaly, se podle stěžovatelů vztahuje na odlišný skutkový a právní stav.

9. Stěžovatelé dospěli k závěru, že naléhavý právní zájem na určovacích žalobách je v posuzované věci dán, neboť určením neplatnosti předmětných smluv lze vytvořit pevný základ pro právní vztahy účastníků řízení a odstranit právní nejistotu stěžovatelů, pro které je žaloba o určení jediným prostředkem ochrany. Žaloba na plnění jim jako zájemcům ze zprostředkovatelské smlouvy nepřisluší. Obecnými soudy byli stěžovatelé v právním postavení značně znevýhodněni, protože musí pouze pasivně vyčkávat, kdy se druhá strana rozhodne vymáhat neoprávněné plnění z titulu neplatných smluv soudní cestou. V situaci, kdy vedlejší účastnice stěžovatele opakovaně vyzvala k plnění, avšak nezačala ho soudně vymáhat, je samotné určení neplatnosti smluv způsobitelným prostředkem pro

nastolení pevného základu pro právní vztahy účastníků, ač toto rozhodnutí netvoří překážku věci pravomocně rozsouzené. Pokud by bylo ve věci obecnými soudy pravomocně rozhodnuto, že předmětné smlouvy jsou neplatné, neexistoval by žádný právní podklad, na základě kterého by mohla být úspěšně podána žaloba na plnění, a tedy ani žádný právní titul k vymáhání nároku věřitelem. Vedlejší účastnice řízení by sice žalobu na plnění podat mohla, tato by však byla s odkazem na předchozí pravomocná rozhodnutí o neplatnosti smluv zamítnuta, neboť soud by závazně vycházel z rozhodnutí o předběžné otázce ve smyslu § 135 odst. 2 o. s. ř. Rozhodnutí o určení neplatnosti předmětných smluv by tedy bylo objektivně způsobilé eliminovat případné právní spory, v nichž by byla řešena platnost smlouvy jako otázka předběžná.

10. Pokud soudy v napadených rozhodnutích konstatovaly, že ve věci není dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti smluv toliko z důvodu, že je možné podat žalobu na plnění, odebraly tím stěžovatelům možnost chránit svá práva, odepřely jim spravedlnost (*denegatio iustitiae*) a stěžovatelé jsou nuceni žít po dlouhou dobu v nejistotě. Napadenými rozhodnutími tak bylo porušeno základní právo stěžovatelů na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelé dále namítali porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Napadená rozhodnutí obecných soudů dle stěžovatelů zakládají značný nepoměr v právech jednotlivých účastníků, neboť nedůvodně znevýhodňují právní postavení stěžovatelů tím, že jim odepírají možnost podat určovací žalobu.

11. Stěžovatelé poukázali i na nejednotnost rozhodovací praxe soudů nižších stupňů a Nejvyššího soudu v otázce naléhavého právního zájmu na podání určovací žaloby, byť s odkazem na ustálenou judikaturu. Takový postup není dle stěžovatelů žádoucí a odporuje principu právní jistoty; ostatně stěžovatelé již byli vyzváni soudním exekutorem k dobrovolnému zaplacení náhrady nákladů řízení ze sporu o určovacích žalobách a smlouvy samotné obsahují za účelem vymáhání případných dlužných částek jak rozhodčí doložku, tak alternativu soudního uplatnění nároku poskytovatelem služby.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

12. K výzvě Ústavního soudu se k podaným ústavním stížnostem vyjádřil Nejvyšší soud tak, že nadále zastává názor, že rozhodnutí odvolacího soudu, která stěžovatelé napadli dovoláním, jsou v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, na kterou je v rozhodnutích odkazováno. Ve vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatele 1 navíc uvádí, že případné právo na plnění sjednané zprostředkovatelské odměny je již promlčeno.

Městský soud v Praze shodně argumentoval tak, že jeho rozhodnutí napadené ústavní stížností je zcela v souladu se závěry Nejvyššího soudu.

13. Vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem (ve sporu žalovana) se k ústavním stížnostem na výzvu Ústavního soudu nevyjádřila.

IV. Předpoklady projednání ústavních stížností

14. Ústavní soud, dříve než přistoupí k meritornímu projednání ústavní stížnosti, zkoumá, zda tato splňuje všechny formální předpoklady podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). V dané věci je zřejmé, že ústavní stížnosti byly podány včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), stěžovatelé byli řádně zastoupeni (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a ústavní stížnosti jsou přípustné (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Proto Ústavnímu soudu nic nebránilo v projednání věci, a to bez nařízení jednání, neboť jednání by nevedlo k dalšímu objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

15. Od Obvodního soudu pro Prahu 1 byly vyžádány nalézací spisy, aby mohl být proveden náležitý přezkum ústavní stížností napadených rozhodnutí.

V. Právní posouzení

16. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavních stížnostech proti pravomocným rozhodnutím a jiným zásahům orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Kompetence Ústavního soudu k zásahu do rozhodnutí obecných soudů je dána, pokud jsou chyby ve výkladu podústavního práva obecnými soudy zřetelné a vyplývají ze zásadně nesprávného hodnocení významu základního práva a mají-li tyto chyby váhu pro řešení věci v materiálním významu (tzv. Heckova formule) [Bobek, M. in Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 32, bod 109].

17. Po zvážení stížnostních námitek i obsahu napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnosti jsou důvodné.

18. Obě smlouvy obou stěžovatelů (sjednané s právním předchůdcem vedlejšího účastníka PROLUX Consulting Int., s. r. o.) jsou ze své povahy smlouvami o zprostředkování, resp. podle rozličných variant splnění (viz čl. I Předmět smlouvy) smlouvy o součinnosti při zamýšleném prodeji

nemovitostí ve vlastnictví stěžovatelů; účastníci jsou označeni jako „poskytovatel“ a „klient“. Jde o typické formulářové smlouvy, celý předtisk pořizovaný poskytovatelem je v pasáži „Smluvní ujednání“ ve formátu smallprintu. Stěžovatelé napadli před obecnými soudy platnost celé řady smluvních ustanovení. Z podstatných námitek stěžovatelů (žalobců) je třeba zmínit zejména dvě. V čl. II bodě 5 souhlasí klient s úpravou předpokládané ceny nemovitostí, která „povede ke zjištění reálné tržní ceny předmětných nemovitostí“; tento text považují stěžovatelé za nedostatečně jasný, jednostranně stanovený a v důsledcích pro ně potenciálně nevýhodný. V rámci čl. V Zajištění závazků obsahuje bod 2 formulaci, podle níž je klient v případě porušení svých povinností ze smlouvy povinen zaplatit poskytovateli „dohodnutou smluvní pokutu ve výši 6% z předpokládané ceny předmětných nemovitostí“. Takové smluvní ustanovení se jeví stěžovatelům jako nepřiměřená sankce, s ohledem na svou výši i postavení poskytovatele při sjednávání (budoucí) smlouvy.

19. Stěžovatelé podali tzv. negativní určovací žaloby, jimiž se domáhali určení neplatnosti obou smluv o podpoře prodeje nemovitostí. Obecné soudy dospěly k závěru, že žalobci nemají na tomto určení naléhavý právní zájem, a zamítly proto žaloby žalobců, resp. odmítly jejich dovolání pro nepřipustnost. Z toho důvodu již soudy nepřistoupily ke zkoumání žalob po stránce věcné, tj. již se nezabývaly posuzováním platnosti či neplatnosti předmětných smluv.

20. Takový postup orgánu veřejné moci je způsobilý zasáhnout do práva stěžovatelů na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jehož komponentem je i právo na přístup k soudu jako nezbytný předpoklad realizace jednotlivých procesních práv z práva na spravedlivý proces vyplývajících. „Aby bylo právo na přístup účinné, musí mít jednotlivec jasnou a konkrétní příležitost napadnout skutečnost, která představuje zásah do jeho práva.“ (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Bellet proti Francii* ze dne 4. 12. 1995 č. 23805/94, § 36). Právo na přístup k soudu však není právem absolutním a dovoluje jistá omezení (viz i rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Golder proti Spojenému království* ze dne 21. 2. 1975 č. 4451/70, § 38). „Uplatněná omezení nicméně nesmí jednotlivci odepřít nebo omezit přístup k soudu takovým způsobem a do takové míry, že by byla narušena sama podstata tohoto práva. Kromě toho není žádné omezení tohoto práva slučitelné s čl. 6 odst. 1, pokud nesleduje legitimní cíl a pokud mezi prostředky omezení a jeho cíli neexistuje rozumný vztah proporcionality.“ (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Ashingdane proti Spojenému království* ze dne 28. 5. 1985 č. 8225/78, § 57, srov. i rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004 č. 57567/00, § 29 a další).

21. Požadavek naléhavého právního zájmu na určení, zda tu právní poměr nebo právo je či není, je zakotven v ustanovení § 80 o. s. ř. Z ustálené judikatury Nejvyššího soudu přitom vyplývá, že naléhavý právní zájem na určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je dán zejména tam, kde lze pomocí určovací žaloby eliminovat stav ohrožení práva či nejistoty v právním vztahu a k odpovídající nápravě nelze dospět jinak, jakož i v případech, v nichž určovací žaloba účinněji než jiné právní prostředky vystihuje obsah a povahu příslušného právního vztahu a jejím prostřednictvím lze dosáhnout úpravy tvořící určitý právní rámec, který je zárukou odvrácení budoucích sporů účastníků (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011 sp. zn. 30 Cdo 3378/2009, též již citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cdon 1338/96).

22. Smysl zákonného požadavku naléhavého právního zájmu lze spatřovat v pojetí určovací žaloby zásadně jako prostředku preventivní právní ochrany, jejímž účelem má být vytvoření pevného právního základu pro právní vztahy účastníků sporu, odstranění nejistoty v právním postavení žalobce a předejití případným budoucím sporům (pozn. – popsany účel je v omezené míře naplněn i v případě, že určovací žalobou se reaguje na právní stav již v konfliktní fázi, po potenciálním porušení práva některou ze stran sporu). Ústavní soud se tedy dále zabýval tím, zda bylo omezení dotčeného základního práva na přístup k soudu ze strany obecných soudů v posuzovaném případě pro dosažení onoho účelu přiměřené.

V./a Právo na přístup k soudu a určovací žaloba

23. V rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva se již dříve prosadila interpretace práva na přístup k soudu, podle níž může být jeho nepřipustným omezením, jestliže by stát fakticky odnímal z působnosti soudů celou skupinu občanskoprávních žalob. Došlo by tak k situaci, za níž by postup civilního soudu závisel až druhotně na materiálním obsahu daného práva; prvotně by žalobě stála v cestě procedurální bariéra, jež by mohla být neoprávněná (k tomu srov. rozsudky ve věcech *Fayed proti Spojenému království* ze dne 21. 9. 1994 č. 17101/90, § 67, nebo *Tserkva Sela Sosulivka proti Ukrajině* ze dne 28. 2. 2008 č. 37878/02, § 50 až 53; blíže též Kmec, J. in Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 630–631).

24. Pozitivní posouzení této otázky, spočívající v dílčí nepřipustnosti konkrétního omezení práva na přístup k soudu jako komponentu základního práva na spravedlivý proces, nalezou své místo i v české ústavněprávní literatuře. P. Molek uvádí ve své publikaci *Právo na spravedlivý proces* (Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 78), že (nežádoucí) „omezení efektivity přístupu k právu může tkvět i v tom, že soud sice předložený případ posoudí, ale jen z procesního pohledu a nejde do merita věci“. K této tezi pak zmiňuje

konkrétní případ, nazvaný Restituent v bludném kruhu, v němž Ústavní soud nálezem sp. zn. I. ÚS 566/07 ze dne 5. 8. 2009 (N 176/54 SbNU 209) vyhověl restituentovi v dlouhotrvajícím sporu, za něhož se změnil právní náhled na aplikaci ustanovení § 6 odst. 1 písm. p) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, a stěžujícím si účastníku řízení zbyla jen žaloba na určení vlastnictví jako instrument, za jehož pomoci byl schopen domoci se svého práva (kterýžto procesní prostředek obecné soudy jako přípustný neuznaly). Molek vřazuje tento i jiné podobné případy mezi tzv. další úrovně ochrany práva na spravedlivý proces, resp. „další způsob omezení práva na přístup k soudu“ (viz pramen citovaný výše, s. 71, 137).

25. Ústavní soud je přesvědčen, že mezi obdobné případy nepřipustného procesního omezení realizace hmotného práva náleží i nyní posuzovaná věc, jak je patrné z předchozího a zejména dalšího výkladu.

V./b Existence naléhavého právního zájmu v konkrétních podmínkách

26. Obecné soudy vystavěly svůj názor o neexistenci naléhavého právního zájmu zejména na tom, že pravomocný rozsudek o žalobě na určení nevytváří překážku věci rozsouzené pro žalobu na plnění vycházející z tétož skutkového základu, a požadované určení by proto nevytvořilo pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu v tom smyslu, že by mohlo předejít žalobě na plnění. Určovacím žalobami je uplatňován jiný procesní nárok, řízení mají jiný předmět (srov. Winterová, A. Žaloba v občanském právu procesním. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 1977, s. 59; Dvořák, B. Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie. Praha : C. H. Beck, s. 105) a rozhodnutí nevytváří překážku věci rozsouzené pro žalobu na plnění. To však – a nejen podle Ústavního soudu nyní, ale i „historicky“, viz dále – nevyklučuje existenci naléhavého právního zájmu, resp. preventivní funkci žaloby určovací. Např. Hora vidí význam určovacích žalob i v tom, že se jimi zpravidla vůbec předejde žalobám o plnění. „Vedla-li kladná určovací žaloba k příznivému výsledku, splní poctivý žalovaný svůj závazek bez další žaloby; a bylo-li zápornou žalobou určovací vysloveno, že jisté právo nebo právní poměry neexistuje, upustí poctivý žalobce od toho, aby se nicméně domáhal splnění jeho.“ [Hora, V. Československé civilní právo procesní: I.–III. díl (ed. Spáčil, J.). Praha : Wolters Kluwer, 2010, díl II, s. 159]. Meritorní rozhodnutí vydané v řízení o určovací žalobě tedy závazně řeší předběžnou otázku pro řízení o žalobě na plnění. I pokud by druhá strana podala žalobu na plnění, vycházel by soud při jejím řešení z rozhodnutí o (negativní) určovací žalobě prejudiciálně. „Následkem vydání rozhodnutí o určovací žalobě se tak stane žaloba na plnění zbytečnou nebo se spor o ni usnadní.“ [Ott, E. Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního (ed. Spáčil, J.). Praha : Wolters Kluwer, 2012, díl II, s. 27].

27. Zodpovězení otázky, zda je dán naléhavý právní zájem ve smyslu § 80 o. s. ř., je obzvláště obtížné i významné právě u negativních určovacích žalob na určení neplatnosti smlouvy (zde smlouvy o podpoře prodeje nemovitosti). Petit určovací žaloby musí být formulován tak, aby rozhodnutí soudu vyřešilo celý obsah nebo dosah sporného právního poměru nebo práva. Jedině tak je schopna určovací žaloba odstranit stav ohrožení práva žalobce nebo nejistotu v jeho právním postavení (viz výše rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3378/2009).

28. Pro posouzení existence naléhavého právního zájmu ve stanovených případech je významná i skutečnost, že žalobcům nebyla poskytnuta jiná možnost ochrany jejich práv, neboť žalobci byli údajnými dlužníky z daného právního poměru, a je to tedy pouze žalovaná (vedlejší účastnice), kdo je aktivně legitimován k podání žaloby na plnění. S ohledem na to, že vedlejší účastnice projevila úmysl vymáhat splnění povinnosti (zaplacení smluvní odměny), dosud ale nedošlo k podání žaloby, je stěžovatel ponechán v nejistotě týkající se povinnosti plnit ze smlouvy a z toho plynoucí povinnosti platit případné narůstající úroky z prodlení.

29. Ústavní rozměr rozhodování o stížnosti nastolené problematice musel být v obecné rovině založen na silné potencialitě předmětného práva (skutečná spornost otázky platnosti smlouvy) a na funkčnosti opačného řešení než zvolily obecné soudy (způsobilost deklarace neplatnosti smlouvy vyvolat žádoucí, právu adekvátní účinky). Při úvaze o potřebné intenzitě přezkumu tu zajisté nelze opomenout zásadní „nevykonatelnost“ jakékoli určovací žaloby jako „pouhé“ žádosti o deklaraci (ne)existence práva či právního vztahu. Procesní a současně obsahově i substantivní kritérium „připuštění“ určovací žaloby do meritorního přezkumu, spočívající v prejudiciálním závěru o existenci naléhavého právního zájmu na dané žalobě, je samozřejmě v rukou obecných soudů; Ústavnímu soudu nepřisluší ani v tomto případě rezultativní přezkum konkrét, jež jsou tu naznačena. Lze však stanovit dvě procesní kritéria, jejichž naplnění vyzdvihuje intenzitu závažnosti věci nad běžný rámec diskrečních oprávnění obecných soudů a signalizuje extrémní úroveň vybočení z tohoto rámce.

30. Prvním z nich je hmotněprávní i procesní stav konkrétní věci, za něhož účastníku nezbyvá než aktivovat určovací žalobu jako *ultimum refugium*, tedy poslední východisko obrany a následné ochrany svých práv. Druhým pak situace, za níž je účastník, pro něhož je sporné znění smlouvy nevýhodné, vystaven dlouhotrvající nejistotě z hlediska ochrany svých práv, resp. následků, které pro něho smlouva může (v příslušné části) představovat. Ústavní soud tu považuje stěžovateli napadený text ve více aspektech za dubiózní (srov. bod 18 výše) a připomíná, že má k podobným smluvním ustanovením, včetně jejich formy, dlouhodobé výhrady. Například v nálezu sp. zn. I. ÚS 3512/11 ze dne 11. 11. 2013 (N 183/71 SbNU 201) dovodil

(ke spotřebitelským smlouvám), že zásadě smluvní poctivosti odpovídají ustanovení formálně dostatečně přehledná, čitelná a logicky uspořádaná, což platí zejména pro obchodní podmínky vnášené do kontraktu tím, kdo poskytuje požadované plnění. Smluvní text mj. nesmí fakticky skrývat ujednání, jež jsou pro druhou stranu nevýhodná (body 29 až 31 nálezu). A právě z pohledu těchto požadavků považuje Ústavní soud přinejmenším za legitimní, že se stěžovatelé nyní opírají o argument přípustnosti negativních určovacích žalob ve svých sporech s tím, že je podle nich naléhavý právní zájem na jejich žalobách dán.

31. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecné soudy vyložily naléhavý právní zájem na požadovaném určení neplatnosti smlouvy v rozporu se smyslem a účelem tohoto zákonného požadavku, a zasáhly tak do práv stěžovatelů na přístup k soudu. Míra zásahu obecných soudů do práva na přístup k soudu neodpovídala legitimnímu cíli sledovanému zákonem zakotveným požadavkem naléhavého právního zájmu. Žaloba o určení neplatnosti smlouvy zde plní požadovanou preventivní funkci; rozhodnutí o ní je objektivně způsobilé eliminovat nejisté postavení žalobce a předejít případným budoucím sporům. Zásah obecných soudů do ústavně zaručeného práva stěžovatelů na přístup k soudu proto Ústavní soud neshledal přiměřeným.

32. Jednáním obecných soudů bylo přitom, jak již bylo vyloženo v předchozí části odůvodnění, porušeno právo na přístup k soudu v samotné své podstatě. Nelze totiž opomenout, že k odpovídající nápravě není ze strany stěžovatelů možné dospět jinak než určovací žalobou. Právo na přístup k soudu je základním komponentem práva na spravedlivý proces. „Je nepředstavitelné, že by čl. 6 odst. 1 ... podrobně popisoval procesní záruky přiznané účastníkům probíhajícího občanskoprávního řízení a že by v prvé řadě nechránil to jediné, co ve skutečnosti umožňuje užívat těchto výhod, tj. přístup k soudu. Spravedlivost, veřejnost a rychlost procesu nemají žádný význam bez samotného procesu.“ (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Golder proti Spojenému království* ze dne 21. 2. 1975 č. 4451/70, § 35 až 36).

33. Zároveň je nutno důrazně upozornit, že v obdobné věci (určení neplatnosti smlouvy o podpoře prodeje, stejný žalovaný) bylo vydáno usnesení i jiným senátem Nejvyššího soudu (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. 23 Cdo 2332/2013). Nejvyšší soud se v něm ztotožnil se závěry soudu prvního stupně a soudu odvolacího, že za situace, kdy žalovaná žádným způsobem nedala najevo, že by odměnu podle předmětné smlouvy po žalobcích nepožadovala (naopak vyzvala žalobce k zaplacení), je rozhodnutí ve věci objektivně způsobilé předejít případným dalším soudním sporům mezi účastníky. Nejvyšší soud i v tomto případě odkázal na judikaturu k otázce naléhavého právního zájmu a konstatoval, že se odvolací soud neodchýlil od této judikatury, neboť žaloba zde plní žádoucí preventivní funkci.

VI. Závěr

34. Žaloba o určení neplatnosti smlouvy (tedy určovací žaloba i v této negativní podobě) v tomto případě plní preventivní funkci. Rozhodnutí o ní je objektivně způsobilé eliminovat nejisté postavení žalobce a vyřešit sporné vztahy mezi stranami tak, aby se předešlo případným budoucím sporům. Zamítnutím určovací žaloby pro nedostatek naléhavého právního zájmu, resp. odmítnutím dovolání pro nepřípustnost byla stěžovatelům odňata možnost chránit svá práva a s ohledem na skutečnost, že jde o jediný možný prostředek ochrany práv stěžovatelů, jim tak bylo odepráno právo na přístup k soudu, resp. právo na soudní ochranu.

35. Obecné soudy vyložily v posuzované věci zákonný postulát naléhavého právního zájmu na určovací žalobě flagrantně nesprávným způsobem. Jejich interpretace a aplikace podústavního práva založila v kontextu zjištěných skutečností porušení práva stěžovatelů na přístup k soudu. Takový postup soudů odporuje principu právní jistoty a zákazu libovůle. Stalo se tak navíc v situaci, v níž bylo zapotřebí ad hoc reflektovat slabší pozici stěžovatelů v dané fázi smluvního vztahu. Jakkoli Ústavní soud respektuje převažující zdrženlivost obecných soudů vůči meritornímu projednávání určovacích žalob, pramenící z jejich implicitní kolize se žalobou na plnění a též z jejich potenciální „nevykonatelnosti“, v daném případě došlo k nepřijatelně striktnímu posouzení procesní podmínky zakotvené v § 80 o. s. ř. bez náležité reflexe hmotněprávního stavu. Ne vždy postačí k ochraně práv žaloba na plnění; někdy je nevyhnutelné postavit právo či právní vztah najisto, a to i cestou negativní určovací žaloby. Při naplnění podmínek vyložených výše se může účastník smlouvy (zde smlouvy příkazního typu se spotřebitelským akcentem) takto procesně bránit ještě předtím, než začne být sporné právo na plnění z kontraktu uplatňováno protistranou před soudem – i když okolnosti případu mohou vždy zajisté vést i k relevantním úvahám, nakořím postupoval takový účastník při sjednávání kontraktu s běžnou péčí a opatrností, jež se od něj v soukromoprávním vztahu principiálně očekává.

36. Ústavní soud s ohledem na výše uvedené ústavním stížnostem vyhověl a při konstatovaném porušení základního práva stěžovatelů na přístup k soudu, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy, stížnostmi napadená usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2014 č. j. 33 Cdo 3877/2013-107 a ze dne 28. 4. 2014 č. j. 33 Cdo 2199/2013-88 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. 2. 2013 č. j. 18 Co 6/2013-62 zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Rozdílný rozsah výroků ve věcech obou stěžovatelů ve spojeném řízení je předurčen odlišnými stížnostními petity obou stěžovatelů, jak již ostatně bylo vysvětleno shora (bod 1).

Č. 119

**K restituci pozemku využívaného pro veřejné účely
K interpretaci a aplikaci § 11 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.,
o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému
majetku, ve znění pozdějších předpisů**

V dřívější judikatuře, konkrétně v nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 ze dne 1. 7. 2014 (N 134/74 SbNU 35) a v nálezu sp. zn. II. ÚS 536/14 ze dne 21. 1. 2015 (N 11/76 SbNU 153), Ústavní soud stanovil explicitní kritéria, podle nichž mají obecné soudy – a též pozemkové úřady – postupovat při interpretaci ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) v situacích, v nichž je otázka zastavenosti pozemků sporná a pozemek je užíván pro veřejné účely (např. veřejná zeleň v intravilánu obce).

Koliduje-li restituce pozemku s veřejným zájmem, jenž je představován možností permanentního využití pozemku jako součásti veřejného statku, je třeba respektovat maximy obsažené v preambuli a ustanovení § 1 zákona o půdě a neopomíjet, že zemědělskými restitucemi má dojít k úpravě vlastnických vztahů k půdě v souladu s hospodářským rozvojem venkova, s požadavky na tvorbu krajiny a životního prostředí a dále, že zákon o půdě se vztahuje na zemědělský a lesní půdní fond, jakož i na zemědělské usedlosti a ostatní stavby sloužící zemědělské a lesní výrobě.

Teleologická interpretace citovaného ustanovení zákona o půdě nesmí opomíjet princip efektivity aplikace základního práva. Je třeba zohlednit aktuální užívání pozemku vyplývající např. z územního plánu dané lokality a zvážit, nakolik je tato aktuální povaha nevratná. Nevratná změna účelu užívání pozemků kategorie „veřejná zeleň v intravilánu obce“ brání jejich vydání restituentovi.

Pokud by rozhodnutím ve prospěch oprávněných osob a vydáním předmětných pozemků došlo ke vzniku tzv. holého vlastnictví (*nuda proprietas*), ocitl by se takový stav v kontrastu s účelem pozemkové restituce deklarovaným v preambuli a v ustanovení § 1 odst. 1 zákona o půdě. Účelem restituce podle zákona o půdě nepochybně nebylo vracet oprávněným osobám jen „holé vlastnictví“. Nastalý skutkový a právní stav „holého vlastnictví“ tvoří překážku vydání pozemku ve smyslu § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě.

V nyní posuzované věci nerespektovaly obecné soudy závěry vyslovené v dřívější judikatuře Ústavního soudu. Tím porušily ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky, podle nějž „vykonatelná

rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby“. Extrémně vadnou interpretací aplikovaného ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě obecné soudy zasáhly do ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Jana Musila (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy – ze dne 11. července 2017 sp. zn. III. ÚS 1961/15 ve znění doplňujícího usnesení ze dne 20. března 2018 sp. zn. III. ÚS 1961/15 ve věci ústavní stížnosti hlavního města Prahy, IČO 00064581, Mariánské nám. 2, 110 01 Praha 1, zastoupeného JUDr. Janem Mikšem, advokátem, se sídlem Na Slupi 15, 128 00 Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. dubna 2015 č. j. 28 Cdo 4128/2013-184, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. května 2013 č. j. 24 Co 292/2012-156, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 25. května 2012 č. j. 19 C 397/2009-98 vydanému v řízení o stěžovatelově určovací žalobě, jíž se domáhal určení, že vedlejší účastníci řízení nejsou podílovými spoluvlastníky blíže specifikovaných pozemků sloužících jako veřejná zeleň pro přilehlá sídliště, za účasti A. Nejvyššího soudu, B. Městského soudu v Praze a C. Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a 1. Ing. Martina Výborného, zastoupeného Mgr. Alešem Buriánkem, advokátem, se sídlem Vodičkova 33, 110 00 Praha 1, 2. Kláry Hanouskové, zastoupené JUDr. Zuzanou Šafránkovou, advokátkou, se sídlem Trojická 20, 128 00 Praha 2, 3. Marka Stíbrala a 4. Ing. Petra Výborného, zastoupeného Mgr. Alešem Buriánkem, advokátem, se sídlem Vodičkova 33, 110 00 Praha 1, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Výrokem I usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. dubna 2015 č. j. 28 Cdo 4128/2013-184, výrokem I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. května 2013 č. j. 24 Co 292/2012-156 a výrokem II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 25. května 2012 č. j. 19 C 397/2009-98 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. dubna 2015 č. j. 28 Cdo 4128/2013-184, výrok I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. května 2013 č. j. 24 Co 292/2012-156 a výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 25. května 2012 č. j. 19 C 397/2009-98 se zrušují.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti hlavní město Praha (dále rovněž „stěžovatel“ nebo „žalobce“) napadá v záhlaví označená rozhodnutí a tvrdí, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva ve smyslu čl. 1 (právo na stejné rozhodování ve stejných případech), čl. 11 (právo na ochranu majetku) Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Ústavní soud si vyžádal zapůjčení spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále též jen „nalézací soud“) sp. zn. 19 C 397/2009, z něhož zjistil následující skutečnosti:

II. Řízení před obecními soudy

3. V řízení u nalézacího soudu se žalobce jako povinná osoba domáhal žalobou podanou proti rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu ze dne 10. 6. 2006 č. j. PÚ 1838/92/5 m. j. určení, že účastníci 1. Ing. Martin Výborný, 2. Klára Hanousková, 3. Marek Stíbrál a 4. Ing. Petr Výborný nejsou podílovými spoluvlastníky pozemků č. parc. X1 ostatní plocha o výměře 130 m² (podle PK část parcely č. Y1 role), č. parc. X2, ostatní plocha o výměře 305 m² (podle PK část parcely č. Y2 role), č. par. X3, ostatní plocha o výměře 72 m² (podle PK část parcely č. Y2 role) a č. parc. X4 v katastrálním území Nusle v hlavním městě Praze z důvodu jejich zastavěnosti ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, v tehdy platném znění, (dále též jen „zákon o půdě“). Rozsudečný výrok v navrhovaném znění měl nahradit výrok I rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Praha ze dne 10. 6. 2009 č. j. PÚ 1838/92/5, jímž bylo rozhodnuto, že účastníci řízení 1 až 4 jsou spoluvlastníky předmětných nemovitostí. Žalobce argumentoval tím, že uvedené pozemky jsou neodmyslitelnou součástí Centrálního parku Družba, který bezprostředně souspívá se sídlištěm Na Děkanec, Na Pekařce, Pankrác I a Pankrác II, přičemž sídliště nemůže existovat bez zelených prostranství. Z tohoto důvodu proto pozemky nelze ve smyslu § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě oprávněným osobám vydat.

4. Nalézací soud vyšel z těchto zjištění:

- původní vlastníci uvedených pozemků byla paní Ludvika Výborná, která zemřela v roce 1957;
- na uvedených pozemcích vázla pohledávka Státní spořitelny v Praze v řádech statisíců korun;

- v roce 1963 učinil československý stát nabídku na odkup pozemků s tím, že jinak dojde k vyvlastňovacímu řízení;

- uvedené nemovitosti byly dědici v letech 1963–1964 postupně státu nabídnuty s podmínkou, že stát převezme veškeré závazky na nich váznoucí;

- nabídka daru byla státem přijata v roce 1965;

- rozhodnutí o umístění stavby „Centrální park Pankrác“ bylo vydáno v roce 1979;

- podle rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Praha jsou oprávněné osoby spoluvlastníky uvedených pozemků, tyto pozemky vznikly na základě geometrického plánu ze dne 6. 4. 2009 č. 1519/98/20098.

Tento skutkový stav nebyl účastníky řízení zpochybnován.

5. Projednávanou věc posoudil nalézací soud tak, že účastníci ad 1 až ad 4 jsou oprávněnými osobami ve smyslu § 4 odst. 1, resp. § 4 odst. 4 zákona o půdě, žalobce je povinnou osobou podle § 5 citovaného zákona, nárok na vydání předmětných pozemků uplatnily oprávněné osoby řádně a včas, přičemž darování bylo učiněno v tísní [§ 6 odst. 1 písm. h) zákona o půdě]. Tíseň dovedl obvodní soud ohledně dluhu, jímž byly zatíženy pozemky; dluh pocházel z úvěru na pořízení zemědělského statku, který byl vyvlastněn. Úvěr nemohl být splacen z hospodaření na statku a hrozilo vyvlastnění pozemků. Pohnutkou darování pozemků státu bylo zbavit se vysokého zadlužení.

6. Nalézací soud v souvislosti s otázkou překážky bránící vydání předmětných pozemků [ve smyslu § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě] konstatoval z listinných důkazů, že na pozemku č. parc. X4 se nachází asfaltová plocha sloužící jako chodník nebo přístupová cesta, která podle platné právní úpravy je příslušenstvím místní komunikace, a proto ji nelze vydat oprávněným osobám. U zbývajících pozemků podle názoru obvodního soudu nic nebrání jejich vydání, přičemž tento soud odmítl názor o funkčním celku sídliště jako jediné stavby.

7. Nalézací soud rozsudkem ze dne 25. 5. 2012 č. j. 19 C 397/2009-98 výrokem I žalobě zčásti vyhověl a určil, že účastníci ad 1 až ad 4 nejsou podílovými spoluvlastníky pozemku č. parc. X4. Výrokem II však nalézací soud žalobu zamítl ohledně požadovaného určení, že účastníci ad 1 až ad 4 nejsou podílovými spoluvlastníky pozemků č. parc. X1, X2 a X3. Tyto pozemky, ohledně nichž byla žaloba zamítnuta, budou dále označovány jako „předmětné pozemky“.

8. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) výrokem I rozsudku ze dne 27. května 2013 č. j. 24 Co 292/2012-156 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil ve výroku pod bodem II, přičemž ve výroku I zůstal rozsudek soudu prvního stupně nedotčen. Odvolací soud se zabýval jen otázkou

„zastavěností“ dotčených pozemků, neboť restituční důvod uvedený účastníky ad 1 až ad 4 nebyl v odvolání zpochybněn; v této souvislosti dospěl k závěru, že námitka, že předmětné pozemky je nutné pokládat za zastavěné, neboť tvoří součást areálu sídliště Na Děkanec, Na Pekařce, Pankrác I a Pankrác II, není důvodná. Podle jeho názoru nejde o funkční spojení předmětných pozemků se stavbami, které by mělo povahu areálu s určitým hospodářským, vojenským či zvláštním určením. Nejde rovněž o pozemky bezprostředně související se stavbou či o plochu nezbytně nutnou k provozu stavby. Změnou jejich vlastníka se nic nezmění ani na způsobu jejich dosavadního využití, neboť se na nich nachází zeleň.

9. Nejvyšší soud (dále jen „dovolací soud“) výrokem I usnesení ze dne 14. 4. 2015 č. j. 28 Cdo 4128/2013-184 dovolání žalobce odmítl podle ustanovení § 243c odst. 1 o. s. ř. se stručným odůvodněním, že napadené rozhodnutí je v souladu s judikaturou Ústavního soudu i soudu dovolacího, který preferuje výklad restitučních předpisů co nejstřícnější vůči restituentům a upřednostňuje naturální restituci.

III. Argumenty stěžovatele v ústavní stížnosti

10. Stěžovatel po krátké rekapitulaci průběhu a výsledku řízení namítá, že se na předmětných pozemcích nachází Centrální park Pankrác, tj. veřejné prostranství ve stabilizovaném stavu jako nezastavitelné území; v případě vydání předmětných pozemků nelze v budoucnu očekávat, že tyto pozemky budou moci vedlejší účastníci volně užívat. V případech jiných pozemků obdobného charakteru, které byly vydány původním vlastníkům či jejich právním nástupcům, čelí žalobce řadě požadavků restituentů na náhrady za omezení jejich užívání, případně jejich výkup či směnu.

11. Vydáním pozemků, jak namítá stěžovatel, nedojde k naplnění smyslu a účelu zákona o půdě, neboť jiné využití předmětných pozemků s ohledem na platný územní plán není možné a oprávněným osobám by jejich vlastnictví přinášelo pouze povinnosti spojené s jejich údržbou, úklidem a případnou revitalizací. I když si je stěžovatel vědom toho, že oprávněné osoby upřednostňují poskytnutí náhradních pozemků (jichž je však nedostatek) před finanční náhradou, není tato skutečnost důvodem k tomu, aby oprávněným osobám byly vydávány pozemky tvořící veřejná prostranství, která nemohou volně (bez omezení) užívat. Vydání pozemků by vedlo k tomu, že by se oprávněné osoby následně obracely na hlavní město Prahu s požadavky na poskytnutí náhrady za takové užívání, jejich výkup. Plnění výše uvedených povinností ve vztahu k vlastníkům takto vydaných pozemků nelze podle názoru stěžovatele po něm spravedlivě požadovat, neboť vznik závazku majetkové povahy sám nezavinil. Stěžovatel uvádí, že této skutečnosti si je vědom i Nejvyšší soud, který připouští

existenci překážky zastavěnosti ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě v souvislosti s plochami souvisejícími s nutným provozem obytných budov tvořících areál sídliště. Stěžovatel poukazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2013 sp. zn. 28 Cdo 3016/2012, ze dne 18. 12. 2012 sp. zn. 28 Cdo 3063/2012, ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. 28 Cdo 3583/2012 a ze dne 7. 5. 2013 sp. zn. 28 Cdo 3863/2012). Stěžovatel dále poukazuje na judikaturu Nejvyššího soudu týkající se otázek vydání bezdůvodného obohacení (rozsudek ze dne 7. 10. 2014 sp. zn. 28 Cdo 1498/2004), v níž Nejvyšší soud zdůraznil, že je třeba rozlišovat mezi pozemky, které neslouží uspokojování veřejných potřeb a jejichž vlastník je ponechána na úvaze volba způsobu jejich využití, aniž by bylo trváno na jejich užívání jako veřejného prostranství, a těmi, které jsou opačného charakteru. Protože právě v projednávané věci jde o pozemky sloužící jako veřejné prostranství, má stěžovatel za to, že jeho požadavek nevydávat takové pozemky je důvodný.

12. Stěžovatel se na podporu svých argumentů dovolává nálezů Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 (N 134/74 SbNU 35) a ze dne 21. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14 (N 11/76 SbNU 153) – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná v internetové databázi NALUS na <http://nalus.usoud.cz> – a tvrdí, že ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů jsou s citovanými nálezy rozporná.

IV. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

13. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížností vyjádřily ve věci rozhodující soudy jako účastníci řízení.

14. Nalézací soud v krátkosti pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

15. Odvolací soud ve svém vyjádření uvedl, že se při svém rozhodování řídil názory tehdejší judikatury, která vycházela ze závěru, že z hlediska zastavěnosti pozemku je základním předpokladem posouzení skutečnost, že pozemek jako věc je z hlediska občanskoprávního zastavěn stavbou reálnou, tedy stavbou ve smyslu občanskoprávním. Odvolací soud poukázal na názor Nejvyššího soudu, podle něhož při výkladu ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě není možné používat extenzivního výkladu pojmu „zastavěný pozemek“. Zdůraznil, že ani změnou v osobě vlastníka pozemku v důsledku jeho vydání nemůže dojít k ohrožení veřejného zájmu obyvatel sídliště, protože charakter zelených ploch na předmětných pozemcích je dán územním plánem. Závěrem odvolací soud uvedl, že je mu známa změna judikatury Ústavního soudu vyslovená v jeho nálezech sp. zn. I. ÚS 581/14 a sp. zn. II. ÚS 536/14 i judikatura Nejvyššího soudu (např. 28 Cdo 220/2014, 28 Cdo 4086/2013, 28 Cdo 3574/2014, 28 Cdo 2720/2015 a 28 Cdo 2013/2014). V době svého rozhodování (27. 5. 2013) však ještě závěry nálezů

Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 a ze dne 21. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14 nebyly známy, proto je odvolací soud nemohl aplikovat v projednávané věci.

16. Dovolací soud ve svém vyjádření poukázal na své odmítavé usnesení, které vycházelo ze závěrů dosavadní judikatury Nejvyššího soudu, která byla vstřícná vůči restituentům a preferovala neextenzivní výklad ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě. Pokud se týká nálezů Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 581/14 ze dne 1. 7. 2014 (N 134/74 SbNU 35) a sp. zn. II. ÚS 536/14 ze dne 21. 1. 2015 (N 11/76 SbNU 153), na které stěžovatel poukazuje, dovolací soud poukazuje na odlišnou skutkovou situaci projednávané věci spočívající v nezávislosti sídliště na předmětných pozemcích, které se navíc nenacházejí uvnitř zástavby, ale mezi jednotlivými sídlišti. Ve vyjádření se zdůrazňuje, že v citovaných nálezech Ústavního soudu vyslovený názor, omezující přípustnost naturální restituce pozemku užívaného pro veřejné účely, je vázán na konkrétní okolnosti daného sporu. Z tohoto důvodu, i pro dosud nepřekonaný názor Ústavního soudu upřednostňující vydávání pozemků před poskytováním náhradních pozemků či finančních náhrad, navrhuje dovolací soud odmítnout návrh jako zjevně neopodstatněný.

17. K ústavní stížnosti se vyjádřili i vedlejší účastníci řízení.

18. Vedlejší účastníci Ing. Martin Výborný a Ing. Petr Výborný ve svém vyjádření uvedli, že stěžovatel nijak nevyvrací názor dovolacího soudu o možnosti vydat předmětné pozemky proto, že leží na okraji sídliště, resp. mezi několika sídlišti, nikoli uvnitř zástavby. Podle názoru těchto vedlejších účastníků v žádném z dosavadních nálezů Ústavního soudu nešlo o srovnatelné pozemky, neboť tyto pozemky evidentně nejsou součástí sídliště, ale nalézají se mezi několika různými sídlišti, přičemž ve vztahu k žádnému z nich netvoří funkční celek, jehož vydání by obyvatele omezovalo či naopak bránilo vlastníkům těchto pozemků s jejich nakládáním. V případech zmiňovaných nálezů Ústavního soudu vždy šlo o pozemky, které byly součástí sídlištního celku. Napadené usnesení dovolacího soudu tak zohledňuje v době rozhodování tohoto soudu již známou judikaturu týkající se pozemků nacházejících se v zástavbě sídlišť, což v projednávané věci splněno není. Stěžovatel v průběhu řízení nijak nedoložil tvrzenou skutečnost, že jde o pozemky propojené s konkrétním sídlištěm, a nedoložil, jak jsou v areálu konkrétního sídliště pozemky užívány či funkčně navázány tak, aby jejich případné oddělení od sídliště nemohlo, být v redukované míře, plnit svoji dosavadní funkci, případně, že by zatížení pozemků veřejným užíváním omezovalo restituenty natolik, že by nemohl být naplněn smysl a účel zákona o půdě. Tvrzení stěžovatele o případných požadavcích na finanční náhradu za veřejné užívání předmětných pozemků jsou podle jejich názoru jen ničím nepodloženou spekulací.

19. Vedlejší účastník Marek Stibral se k zaslané ústavní stížnosti nevyjádřil.

20. Vedlejší účastnice Klára Hanousková se ztotožnila s názorem dovolacího soudu a zdůraznila, že stěžovatel znemožňuje stávajícím vlastníkům s pozemky nakládat. Vedlejší účastnice upozorňuje na postupnou změnu judikatury v otázce zastavenosti pozemků a jejich (ne)možnosti je proto vydat oprávněným osobám. Podle jejího názoru je smyslem a účelem podané ústavní stížnosti získat levně zpět pozemky, které by mohly být hlavním městem Praha výhodně prodány developerům k zástavbě při plánovaném zahušťování zástavby, či by s nimi mohlo být dále spekulováno k jiným účelům. Uvádí, že dosud nebyla nikdy vznesena žádná stížnost na vlastníky pozemků z hlediska jejich údržby.

21. Vzhledem k tomu, že výše uvedená vyjádření neobsahovala žádné nové skutečnosti, nezasilal je Ústavní soud stěžovateli k replice.

V. Podmínky projednání ústavní stížnosti

22. V posuzované věci jsou splněny podmínky věcného projednání návrhu. Jde o řízení o ústavní stížnosti podle ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost byla podána včas a oprávněnou osobou.

23. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z připojeného spisu, z ústavní stížnosti a vyjádření účastníků, resp. vedlejších účastníků řízení. Nenařzení jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za nutné a potřebné provadět dokazování.

VI. Posouzení věci Ústavním soudem

24. Ústavní stížnost je důvodná.

25. Ústavní soud nejprve konstatuje, že v této věci stěžovatel vystupuje jako právnická osoba namítající zásah do svého práva vlastnit majetek. Nejde tedy o zásah do práva na samosprávu, ale o právo právnické osoby disponovat vlastním majetkem. Stěžovatel je subjektem oprávněným k podání ústavní stížnosti ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

26. Předmětné pozemky (č. parc. X1, X2 a X3) podle údajů v operátech katastru nemovitostí obce hlavní město Praha mají charakter „pozemku - ostatní plocha se způsobem využití zeleň“. Tyto údaje korespondují s obsahem připojeného spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 19 C 397/2009. Skutečnost, že předmětné pozemky slouží obecnému užívání jako parková, resp. veřejná zeleň, byla tvrzena a také prokázána v řízení před obecnými soudy.

27. Podle názoru Ústavního soudu obecné soudy v napadených rozhodnutích vadně interpretovaly ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě stanovící, za jakých podmínek pozemky nelze vydat.

28. Ústavní soud si je vědom toho, že interpretace omezujících podmínek obsažených v ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě je nesnadná, protože dochází ke kolizi mezi legitimním restitučním nárokem oprávněné osoby na vydání pozemků in natura na straně jedné a veřejným zájmem na straně druhé. Nesnadnost vyvažování těchto dvou kolidujících zájmů vedla k tomu, že judikatura obecných soudů i judikatura Ústavního soudu v těchto otázkách byla dříve rozkolísaná a v některých případech dokonce protikladná.

29. Již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 176/03 ze dne 14. 7. 2004 (N 96/34 SbNU 35) Ústavní soud vyložil, že „institut překážek ve vydání nemovitosti podle § 11 zákona o půdě je institutem stanovujícím výjimku z účelu restituční. Důvodem těchto výluk je působení konkrétního veřejného zájmu nebo práv třetích subjektů (zastavěnost pozemku stavbou, zřízení tělovýchovného nebo sportovního zařízení, zřízení hřbitova atd.), které v daném případě převažují nad účelem restituční a samotným restitučním nárokem na vydání původních pozemků a které by s ohledem na povahu zatížení pozemku vylučovaly nebo omezovaly využití pozemku v jiném soukromém vlastnictví ... Je totiž třeba v konkrétním případě volit takovou interpretaci, která by směřovala k maximálnímu naplnění účelu restituční a současně respektovala proporcionalitu mezi omezením restitučního nároku na vydání původních pozemků a prosazením konkrétního veřejného zájmu“.

30. V usnesení sp. zn. I. ÚS 159/03 ze dne 17. 2. 2005 (v SbNU nepublikováno) se Ústavní soud ztotožnil s názorem obecného soudu, že sídliště je třeba chápat jako „celek zahrnující nejen obytné objekty, objekty občanské a technické vybavenosti, ale i plochy nacházející se mezi těmito objekty, pokud v rámci sídliště plní nějakou konkrétní funkci“, a konstatoval, že „město je živoucí, dynamicky se vyvíjející útvar, přičemž není nijak překvapivé, že jednotlivé funkce pozemků, funkčně navazujících na bytové komplexy, se v průběhu času proměňují. Restriktivní interpretace pojmu stavba ve smyslu § 11 zákona č. 229/1991 Sb. zahrnující toliko sídlištní pozemky zastavěné obytnými budovami, nikoliv však i pozemky s nimi bezprostředně související, jako např. parkovací plochy, místa s klepadly, popelnicová stání, pískoviště pro děti atd., by byla v rozporu s účelem tohoto ustanovení“.

31. Posléze dospěl Ústavní soud ke stanovení explicitních kritérií, podle nichž je třeba při interpretaci ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě postupovat v situacích, v nichž je otázka zastavěnosti pozemků sporná a pozemek je užíván pro veřejné účely (např. veřejná zeleň v intravilánu obce). Stalo se tak zejména v nálezu ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 a v nálezu ze dne 21. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14 (oba viz výše).

32. V nálezu ze dne 1. 7. 2017 sp. zn. I. ÚS 581/14 Ústavní soud shrnul problematiku (ne)vydání pozemku z hlediska jeho případné zastavěnosti podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě a s odkazem na dosavadní judikaturu Ústavního soudu v této otázce připomněl, že je třeba brát v úvahu nejen veškeré specifické skutkové okolnosti konkrétní věci, ale i samotný smysl a účel restitučního předpisu, v daném případě zákona o půdě. Ten v ustanovení § 1 v odstavci 1, vymezujícím rozsah působnosti citovaného zákona, uvádí: „Zákon se vztahuje na a) půdu, která tvoří zemědělský půdní fond nebo do něj náleží, a v rozsahu stanoveném tímto zákonem i na půdu, která tvoří lesní půdní fond, (dále jen ‚půda‘), b) obytné budovy, hospodářské budovy a jiné stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti, včetně zastavěných pozemků, c) obytné a hospodářské budovy a stavby, sloužící zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství, včetně zastavěných pozemků, d) jiný zemědělský majetek uvedený v § 20.“

33. V tomto nálezu Ústavní soud shrnul dosavadní judikaturu vztahující se k ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě jako souboru výluk stanovujících výjimku z účelu restitucí z důvodu působení veřejného zájmu nebo práv třetích subjektů, které v konkrétní věci převažují nad účelem restituce a samotným restitučním nárokem na vydání původních pozemků. V citovaném nálezu Ústavní soud stanovil kritéria, jimiž se v budoucnu mají obecné soudy – a též pozemkové úřady – řídit při posuzování kolize, která vznikne v souvislosti s potenciálním vydáním pozemku, jehož zastavěnost podle § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě je z hlediska obsahu zákonné výluky sporná, a pozemek je užíván pro veřejné účely. Má být zohledněn účel restituční úpravy, je však třeba dodat, že teleologická interpretace citovaného ustanovení zákona o půdě nesmí opomíjet princip efektivní aplikace základního práva. Vydání pozemku v restituci může kolidovat s veřejným zájmem, představujícím možnost permanentního využití pozemku jako součásti veřejného statku.

34. V nálezu ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 Ústavní soud vymezil přezkum proporcionality omezení restitučního nároku v kolizi s konkrétním veřejným zájmem. Ten provedl za pomoci tří kroků standardně používaného testu. V prvním kroku testu se zkoumá vhodnost či způsobilost eventuálního omezení; jde o to, zda je omezující opatření způsobilé dosáhnout svého účelu či cíle. Ve druhém kroku jde o přezkum nutnosti použití omezujících prostředků – požadavkem je intervenční minimum. Zvažuje se, zda zákonodárce nebo orgán právo aplikující nemohl zvolit mírnější, základní právo méně omezující prostředek. Konečně pak v případě, že by bylo přistoupeno k třetímu kroku testu (proporcionalita v užším smyslu), posuzuje se relace mezi prostředkem a účelem omezení základního práva. V rámci této relace, vnímané skrze hodnoty a principy ústavně

konformního výkladu, dostává přednost to základní právo, jež je aktuálně (ad hoc) závažnější.

35. Nález sp. zn. I. ÚS 581/14 konstatuje, že již při provedení prvního kroku testu proporcionality lze dospět k závěru o praktické neslučitelnosti poměřovaných práv a hodnot, předestřených v nálezu sp. zn. IV. ÚS 176/03 (viz výše). Za zjištěných skutkových okolností, při nichž jsou pozemky (travnatá plocha místy porostlá veřejnou zelení) v posuzované věci užívány výhradně pro veřejné účely, není možné nalézt jakoukoli rozumnou proporcii mezi restitučním účelem a veřejným zájmem. Pro překážku, která spočívá v realizaci veřejného zájmu, nelze restituci v naturální formě uskutečnit. V tomto hraničním případě neobstojí konstatování obsažené v nálezu sp. zn. II. ÚS 747/2000 ze dne 28. 5. 2002 [(N 63/26 SbNU 163), bod 24], podle něhož je na restituentech, jakým způsobem budou vrácené nemovitosti využívat, přičemž nemá být věci soudu vnucovat svou vůli ohledně dispozic s pozemkem restituentům a zabývat se faktickým stavem. Nemůže-li restituent z objektivního důvodu užívat nemovitost, jež má být po kladném výroku o jeho vlastnictví předmětem potenciálního vydání podle zákona o půdě, nastává a právní stav neslučitelný s účelem restituce deklarovaným v preambuli a v ustanovení § 1 tohoto zákona.

36. V nálezu ze dne 21. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14 (bod 18) se konstatuje: „Koliduje-li restituce pozemku s veřejným zájmem, jenž je představován možností permanentního využití pozemku jako součásti veřejného statku, je třeba respektovat maximy obsažené v preambuli a ustanovení § 1 zákona o půdě a neopomíjet, že zemědělskými restitucemi má dojít k úpravě vlastnických vztahů k půdě v souladu s hospodářským rozvojem venkova, s požadavky na tvorbu krajiny a životního prostředí a dále, že zákon o půdě se vztahuje na zemědělský a lesní půdní fond, jakož i na zemědělské usedlosti a ostatní stavby sloužící zemědělské a lesní výrobě.“

37. Ústavní soud konstatuje, že v nyní posuzované věci nerespektovávají obecné soudy závěry vyslovené v nálezu ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 a v nálezu ze dne 21. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14. Tím porušily ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle něž „vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby“.

38. V projednávané věci je nepochybné, že restituentům nemůže být umožněna plná realizace vlastnického práva, která předpokládá možnost výkonu vlastnických oprávnění – práva věc užívat, požívat její eventuelní plody, nepřetržitě ji držet a případně s ní disponovat (*ius possidendi, utendi et fruendi, disponendi*). Konkrétní okolnosti tohoto případu restituentům jako spoluvlastníkům předmětných pozemků brání ve výkonu jakékoli ze složek vlastnického práva. Individuální užívání veřejně přístupné travnaté plochy nepřipadá v úvahu. Totéž platí o držbě pozemků – ta by byla vzhledem k veřejné přístupnosti pozemků permanentně rušena. Jako relevantní

se může jevit hypotetická možnost s pozemky disponovat, což by se dalo extenzivně dovodit ze závěrů výše citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 747/2000. Není však reálné ani právně přípustné, aby restituenti využívali pozemky, které by jim byly vydány ve výše popsaném stavu, k právnímu obchodu. V případě převodu pozemků z restituentů na jinou osobu by nezbývalo než dovodit, že by šlo o prodej spekulativní, uskutečňovaný s cílem konfrontovat majetkové požadavky vlastníka pozemku s institucí veřejné moci, která řádné užívání pozemku garantuje. Převod pozemků by se ocitl v rozporu s dobrými mravy, což v aktuální podobě zapovídá ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

39. Takto vytyčené premisy platí v posuzované věci tím spíše, že ani po naturální restituci, ani po případném převodu pozemku se nedá očekávat změna jeho účelového určení. Předmětné pozemky (veřejná zeleň) jsou v posuzovaném případě veřejným statkem a v dané městské lokalitě je vyloučené, že by restituenti či jiní vlastníci pozemku dosáhli v budoucnu změny územního plánu (jedině ta by totiž mohla vést k tomu, že by se pozemek stal skutečným předmětem výkonu vlastnických oprávnění). Lze tedy shrnout, že rozhodnutím ve prospěch oprávněných osob a vydáním předmětných pozemků došlo ke vzniku tzv. holého vlastnictví (*nuda proprietatis*), což však není účelem restitučního procesu směřujícího k alespoň částečnému zmírnění majetkových křivd způsobených oprávněným osobám totalitní mocí v rozhodném období. Nevratná změna účelu užívání pozemků brání jejich vydání, které by se dostalo do kontradikce s účelem pozemkové restituce deklarovaným v preambuli a v ustanovení § 1 odst. 1 zákona o půdě. V posuzované věci nastalý skutkový a právní stav „holého vlastnictví“ tvoří překážku vydání pozemku ve smyslu § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě.

40. Je nepochybné, že i v nyní projednávané věci je nutné řešit střet základního práva (v daném případě práva restituentů na vydání předmětných pozemků) a veřejného užívání předmětných pozemků v souladu s územním plánem. Výsledek testu proporcionality v jeho prvním kroku je však nutné vyhodnotit s ohledem ke všem skutkovým okolnostem projednávané věci tak, že účel zákona o půdě vyjádřený v preambuli tohoto zákona nemůže být vydáním pozemků naplněn. Zjištěné skutečnosti a jejich právní důsledky svědčí ve prospěch zachování veřejného užívání předmětných pozemků dosavadním způsobem. Test proporcionality je ukončen již prvním krokem.

41. Ústavní soud neměl důvod se od závěrů vymezených ve výše uvedených nálezech odchýlit ani v nyní projednávané věci. Jak již bylo vyloženo výše, účelem restituce podle zákona o půdě nepochybně nebylo vracet oprávněným osobám jen „holé vlastnictví“. Nastalý skutkový a právní stav tvoří překážku vydání pozemků ve smyslu § 11 odst. 1 zákona o půdě, ač

tento stav přímo v popsané podobě není mezi šesti tam vypočtenými výlukami vydání uveden a připodobnit jej k zastavěnosti pozemku lze pouze *per analogiam*. Ústavní soud zde považuje za nutné přijmout tuto analogickou interpretaci, a to na základě objektivního teleologického výkladu citovaného ustanovení. Při tomto výkladu zůstává zachován účel a smysl příslušné pasáže restitučního předpisu, ač znění § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě nelze v posuzované věci doslovně naplnit [viz stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 ze dne 21. 5. 1996 (ST 1/9 SbNU 471) a „klasické“ judikáty sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)].

42. Námitku restituentů, že v nyní posuzované věci je skutkový stav (charakter pozemků) jiný než ve shora citovaných nálezech sp. zn. I. ÚS 581/14 a sp. zn. II. ÚS 536/14, nemohl Ústavní soud akceptovat. Vlastnosti pozemků, akcentované v těchto nálezech, jsou analogické jako v nyníjší věci.

43. Pochybnosti vyslovené vedlejšími účastníky ohledně možného „zneužití nevydaných pozemků k jinému účelu“, než jsou dosud užívány, jsou pouhými domněnkami a nelze k nim přihlídnout.

44. Ústavní soud nemohl přijmout ani námitku vyslovenou ve vyjádření odvolacího soudu, totiž že v době jeho rozhodování (17. 5. 2013) mu nebyly známy závěry nálezů Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 a ze dne 21. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14, a proto je odvolací soud nemohl v projednávané věci aplikovat. Z hlediska ústavněprávního přezkumu je totiž relevantní konečné rozhodnutí dovolacího soudu, k němuž došlo až 14. 4. 2015, tedy po vydání citovaných nálezů Ústavního soudu.

45. V nálezech Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. 8. 2004 (N 114/34 SbNU 187), sp. zn. I. ÚS 4/04 ze dne 23. 3. 2004 (N 42/32 SbNU 405), sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355) byla vyslovena teze: „Jsou-li ve hře základní práva, musejí být ochrannitelná cestou všech opravných prostředků.“ Ústavní soud zdůraznil jako vůdčí interpretační hledisko povinnost obecných soudů poskytovat ochranu základním právům, jež vyplývá z čl. 4 a 95 Ústavy a z čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V posuzované věci bylo tedy povinností dovolacího soudu reagovat na judikaturu Ústavního soudu a kasací rozhodnutí odvolacího soudu usilovat o nápravu.

VII. Závěr

46. Z výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že všechny v projednávané věci rozhodující obecné soudy zasáhly do ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod tím, že extrémně vadně interpretovaly aplikované ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, resp. neakceptovaly platnou judikaturu Ústavního soudu, jak jim ukládá čl. 89 odst. 2 Ústavy.

47. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, že ve výroku tohoto nálezu uvedenými částmi rozhodnutí obecných soudů bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces, a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona je zrušil. Ve zbývající části ústavní stížnost odmítl [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jaromíra Jirsy

K nálezu připojuji své odlišné stanovisko, a to zejména z toho důvodu, že rozhodnutí nerespektuje letitou „restituční filozofii“ Ústavního soudu i soudů obecných – že, zjednodušeně řečeno, v „pochybnostech se má rozhodovat ve prospěch restituentů“. Není zřejmé, proč právě v této věci se Ústavní soud zachoval aktivisticky a zasáhl do výstižně odůvodněného rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Nález se vyznačuje nedostatečným respektem k vlastnickému právu oprávněných osob, které byly zbaveny svého vlastnictví nejprve v důsledku totalitních poměrů, v průběhu vleklého řízení byly vystaveny právní nejistotě, kterou do jisté míry způsobil stěžovatel a kterou nyní Ústavní soud prohlubuje. V této kauze (a mnoha jiných) totiž nelze zůstat u jednoduchého konstatování, že tzv. holé vlastnictví se oprávněným osobám nevydává. Je třeba najít konstruktivní řešení, v jehož rámci budou napraveny majetkové křivdy nastalé v době nesvobody. O takové řešení se však povinná obec nesnaží a Ústavní soud ji v nekonstruktivním postoji předmětným nálezem podporuje.

Nyní se věc vrátí před obecné soudy a ty, v duchu závazného právního názoru Ústavního soudu, fakticky rozhodnou, že se předmětné pozemky naturálně nevydávají, což bude znamenat další vleklá jednání o finanční náhradě za nevydané nemovitosti a další právní nejistotu. Navíc – s velkou pravděpodobností bude přiznána oprávněným osobám finanční náhrada ve „vyhláskové“ výši, která zdaleka neodpovídá tržním poměrům a současné realitě, což ve svém důsledku může znamenat, že se za několik let oprávněné osoby ocitnou znovu před Ústavním soudem a budou napadat přiznání neadekvátní finanční náhrady.

S respektem ke smyslu restitucí a k vlastnickému právu oprávněných osob měly být nemovité věci vydány. Výstižně uvedeno obecnými soudy – veřejnosti je jedno, zda bude pozemky jako veřejný statek užívat jako vlastnictví obce nebo vlastnictví fyzických osob. Jak oprávněné osoby se svým vlastnictvím naloží, je jejich věcí a Ústavní soud by neměl do realizace vlastnického práva necitlivě zasahovat a určovat, jak se vlastníci mají (nemají) chovat.

Č. 120

**K rovnosti účastníků občanského soudního řízení
K otázce doručování účastníkům řízení**

Při konkrétním doručení je zapotřebí vycházet z materiálního přístupu k doručování. Podstatné je, zda se adresát mohl s doručovanou písemností seznámit, a byla tak zachována jeho práva vázící se ke spravedlivému procesu. Ústavní soud zjistil, že v případě doručení předvolání stěžovateli k jednání odvolacího soudu došlo k opuštění dosavadního způsobu doručování stěžovateli do datové schránky; doručováno bylo na adresu, jež byla sice trvalým bydlištěm stěžovatele (žalovaného), ale z obsahu spisu je patrné, že se v té době stěžovatel na této adrese nezdržoval. Nevyvráceno tak zůstává tvrzení stěžovatele, že se o termínu jednání nedozvěděl, a proto se jej nezúčastnil.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 11. července 2017 sp. zn. II. ÚS 1577/16 ve věci ústavní stížnosti Petra Macha, zastoupeného Mgr. Monikou Ipserovou, advokátkou, advokátní kancelář se sídlem Sladkovského 505, Pardubice, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 1. 2016 č. j. 8 Cmo 90/2015-149, jímž bylo rozhodnuto ve stěžovatelově nepřítomnosti o jeho odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně vydanému v řízení o žalobě o zaplacení částky 28 819 Kč s příslušenstvím z titulu nedoplatku na úhradách nákladů spojených se správou domu a plnění poskytovaných s užíváním jednotky, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a Společenství vlastníků jednotek P jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. **Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 1. 2016 č. j. 8 Cmo 90/2015-149 bylo porušeno právo stěžovatele na rovnost účastníků řízení podle čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo stěžovatele na přítomnost při jednání podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.**

II. **Tento rozsudek se ruší.**

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 17. 5. 2016 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti podle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jehož prostřednictvím se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedeného rozsudku Vrchního soudu v Praze. Stěžovatel tvrdil, že postupem obecního soudu byla porušena jeho základní práva garantovaná v čl. 36 odst. 1 a v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), tedy právo na spravedlivý proces a právo na veřejné projednání věci za své přítomnosti, přičemž v obecné rovině došlo k postupu státní moci přesahujícímu zákonné meze ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny.

2. Předmětem řízení před obecným soudem byla žaloba Společenství vlastníků jednotek P. (nyní vedlejšího účastníka, viz shora) proti stěžovateli o zaplacení částky 28 819 Kč s příslušenstvím z titulu nedoplatku na úhradách nákladů spojených se správou domu a plnění poskytovaných s užíváním jednotky. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích rozsudkem ze dne 20. 10. 2014 č. j. 57 Cm 96/2013-114 uložil stěžovateli povinnost zaplatit tuto částku včetně zákonného příslušenství. Proti rozsudku soudu prvního stupně podal stěžovatel odvolání, o němž rozhodoval ve druhém stupni Vrchní soud v Praze.

3. Vrchní soud v Praze stěžovateli v průběhu odvolacího řízení doručoval písemnosti prostřednictvím datové schránky, a to včetně předvolání k jednání, které bylo nařízeno na 11. 12. 2015. Toto jednání před odvolacím soudem však bylo na základě žádosti stěžovatele odročeno z důvodu jeho nemoci. Vrchní soud v Praze posléze nařídil jednání na 25. 1. 2016, přičemž změnil způsob doručování a předvolání bylo stěžovateli zasláno prostřednictvím provozovatele poštovních služeb na D. (pozn.: adresa trvalého pobytu). Toto předvolání bylo doručeno vložением do domovní schránky stěžovatele dne 16. 12. 2015. Takto nařízené jednání se před obecným soudem konalo a byl na něm v nepřítomnosti stěžovatele vyhlášen rozsudek.

II. Obsah ústavní stížnosti

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že Vrchní soud v Praze nepostupoval podle zákona, jestliže mu předvolání k jednání dne 25. 1. 2016 doručil prostřednictvím provozovatele poštovních služeb, ačkoliv mu mělo být vždy doručováno prostřednictvím jeho datové schránky. Není mu přitom znám důvod, proč mu nebylo předvolání k jednání doručováno prostřednictvím datové schránky. Vrchní soud v Praze tak přezkoumával rozsudek soudu prvního stupně na jednání, o jehož konání stěžovatel nevěděl, jelikož si zásilku vloženou do poštovní schránky na adrese D. nevyzvedl.

Na této adrese se totiž v době předmětného doručování nezdržoval. Stěžovatel tvrdil, že mimo jiné i z důvodu své předchozí špatné zkušenosti s doručováním prostřednictvím České pošty měl zpřístupněnou svou datovou schránku jako fyzická osoba.

5. Porušení práva na spravedlivý proces stěžovatel spatřoval v tom, že Vrchní soud v Praze svým postupem nerespektoval procesní předpisy, v důsledku čehož se stěžovatel bez svého zavinění nemohl účastnit jednání před tímto soudem. Současně tak podle stěžovatele obecný soud porušil jeho právo na účast při veřejném projednání věci. Stěžovatel měl v úmyslu při jednání využít své právo účastníka řízení tvrdit určité skutečnosti a činit důkazní návrhy, jak to bylo zřejmé i z obsahu jeho odvolání.

III. Vyjádření účastníků řízení

6. Vrchní soud v Praze zaslal Ústavnímu soudu své vyjádření, v němž uvedl, že „administrativním omylem byla obsílka k jednání v předmětné věci u Vrchního soudu v Praze, nařízenému na 25. 1. 2016, stěžovateli doručována prostřednictvím České pošty na jeho příslušnou adresu“. Krajský soud v Hradci Králové ve svém vyjádření sdělil, že stran merita věci odkazuje na své rozhodnutí a procesní postup odvolací instance při doručování mu nepřísluší komentovat. Vzhledem k obsahu vyjádření nepovažoval Ústavní soud za nezbytné zasílat je stěžovateli k případné replice.

IV. Právní posouzení

7. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které požaduje zákon o Ústavním soudu v ustanoveních § 29, § 30 odst. 1, § 34, § 72 odst. 1 písm. a) a § 75 odst. 1.

8. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a po zjištěních, jež byla učiněna zejména z obsahu připojeného spisu ve věci samé (průběh doručování stěžovateli), dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména namítá, že obecný soud v průběhu řízení postupoval *contra legem*, když mu předvolání k jednání odvolacího soudu konanému dne 25. 1. 2016 bylo doručováno prostřednictvím provozovatele poštovních služeb (na adresu, na níž se nezdržoval), a nikoliv prostřednictvím datové schránky, kterou měl jako fyzická osoba zřízenou a na níž bylo doručováno – s výjimkou výše zmíněného předvolání k jednání – v průběhu celého předchozího řízení.

10. Projednávání věc spadá do rozsahu ústavně zaručených práv zakotvených v ustanoveních čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny má každý právo domáhat se stanoveným způsobem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Podle čl. 38 odst. 2 Listiny je právem každého, aby jeho věc

byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům.

11. Ústavní soud konstantně judikuje, že právo na spravedlivý proces garantované v čl. 36 a následujících člancích hlavy páté Listiny nelze interpretovat tak, aby pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení. I v případě tohoto subjektivního veřejného práva je třeba vždy zkoumat, nakolik porušení procesních předpisů zkrátilo jednotlivce stran možnosti uplatňovat případně i další procesní práva a konat procesní úkony ve svůj prospěch, přičemž je podstatné, zda se jednalo o podstatné vady s odrazem ve výsledku řízení. Dojde-li v konkrétní věci k naplnění všech těchto faktorů, pak dost dobře nelze učinit závěr, že by řízení bylo spravedlivé jako celek. Není-li účastníku řízení dána možnost např. provést zamýšlený procesní úkon, pak se navíc dostane do nerovného postavení vůči ostatním účastníkům téhož řízení; jeho znevýhodnění implikuje porušení postulátu rovnosti účastníků (rovnosti zbraní), vysloveného v čl. 37 odst. 3 Listiny. V čl. 38 odst. 2 Listiny se mj. zaručuje, aby každý účastník soudního řízení měl příležitost být přítomen projednání své věci, a tak se mohl vyjadřovat k průběhu řízení, k jednotlivým procesním úkonům a sám činit své úvahy procesní návrhy a přednášet soudu svá relevantní tvrzení. Lapidárně řečeno, účastníku se umožňuje aktivovat jeho procesní práva poté, co se řádně a včas dozví, že je soudní jednání nařízeno (blíže k témuž např. Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 796–798).

12. Z hlediska podústavních předpisů je ve věci rozhodné zejména ustanovení § 45 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“), jehož předmětem úpravy je způsob, resp. též pořadí při soudním doručování písemností. Podle znění odstavce 1: „Písemnost doručuje soud při jednání nebo jiném soudním úkonu.“ Podle odstavce 2 téhož ustanovení: „Nedošlo-li k doručení písemnosti podle odstavce 1, doručí ji soud prostřednictvím veřejné datové sítě do datové schránky. Není-li možné doručit písemnost prostřednictvím veřejné datové sítě do datové schránky, soud ji doručí na žádost adresáta na jinou adresu nebo na elektronickou adresu.“ Konečně pak podle odstavce 3: „Není-li možné doručit písemnost podle odstavce 2, předseda senátu nařídí doručit ji prostřednictvím a) doručujícího orgánu, nebo b) účastníka řízení či jeho zástupce.“

13. Uvedená pravidla doručování byla zavedena tzv. souhrnnou novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. Vedle způsobu doručování krátkou cestou (při jednání či jiném „bezprostředním“ úkonu soudu) je jako další v pořadí uveden způsob doručování písemnosti prostřednictvím veřejné datové sítě do datové schránky. Není-li tedy

písemnost možné předat účastníku řízení přímo, je soud povinen zjistit, zda nelze písemnost doručit elektronicky prostřednictvím veřejné datové sítě, primárně do datové schránky. Každému, kdo má zpřístupněnou datovou schránku, soud písemností tamtéž doručuje, a to aniž by adresát o takové doručení musel žádat nebo soudu sdělovat identifikátor své datové schránky; soud zjišťuje existenci datové schránky z úřední povinnosti. K této otázce se shodně vyjadřují i obecné soudy při své rozhodovací činnosti; například Městský soud v Praze uvedl, že není-li předvolání k jednání účastníku řízení doručováno prostřednictvím datové schránky, kterou má jako fyzická osoba již v době doručování předvolání k jednání zřízenou, nýbrž mu je doručováno prostřednictvím doručujícího orgánu, je takové doručení (nepřevzal-li si účastník zásilku osobně) neúčinné (rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 1. 10. 2013 sp. zn. 69 Co 379/2013; velmi podrobný výklad tu podává k citovaným pravidlům doručování Jirsa in Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I. § 1-78g občanského soudního řádu. Ed. K. Havlíček, HBT 2014, s. 322–325).

14. V každém případě je pak zapotřebí při konkrétním doručení vycházet z materiálního přístupu k doručování. Podstatné je, zda se adresát mohl s doručovanou písemností seznámit, a byla tak zachována jeho práva vázící se ke spravedlivému procesu. Z připojeného spisu Ústavní soud zjistil, že v případě doručení předvolání stěžovateli k jednání odvolacího soudu konanému dne 25. 1. 2016 skutečně došlo k opuštění dosavadního způsobu doručování stěžovateli do datové schránky; ač ze spisu není patrný důvod, proč se tak stalo, doručováno bylo – vložením do poštovní schránky – na adresu, jež byla sice trvalým bydlištěm stěžovatele (žalovaného), ale z obsahu spisu je patrné, že se v té době stěžovatel na této adrese nezdržoval. Nevyvráceno tak zůstává tvrzení stěžovatele, že se o termínu jednání nedozvěděl, a proto se jej nezúčastnil. Vznikl tak procesní stav, za něhož se stěžovatel ocitl, následkem postupu obecného soudu *contra legem*, v postavení nevýhodném oproti při jednání přítomné straně žalující, neboť mu byla odňata možnost jakkoli na průběh projednávání věci reagovat. Takto byl porušen ústavní princip (čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny) rovnosti účastníků; tito nedisponovali oba rovnými „zbraněmi“, resp. rovnými příležitostmi k uplatnění svých procesních práv v intencích zejména § 101 odst. 1 o. s. ř. Již samotným způsobem doručení předmětné soudní písemnosti, jež byl vzhledem ke znění § 45 odst. 2 o. s. ř. v rozporu s relevantním skutkovým stavem na straně stěžovatele, došlo ke zmaření jeho účasti při ústním a veřejném jednání před odvolacím soudem. Zásah státní moci do práva stěžovatele tu, opět v ústavní rovině, znamená porušení čl. 38 odst. 2 Listiny, podle něhož má každý právo na přítomnost při jednání, z níž vyvěrá reálná možnost uplatnění návazných procesních, případně i hmotněprávních práv účastníka.

V. Závěr

15. Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelem napadeným rozhodnutím obecného soudu došlo v rámci ústavních kautel spravedlivého procesu k porušení práva stěžovatele na rovnost účastníků podle čl. 96 odst. 1 Ústavy a čl. 37 odst. 3 Listiny i k porušení jeho práva na přítomnost při veřejném projednání věci podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu deklaroval uvedená porušení základních práv a ústavní stížností napadený rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 1. 2016 č. j. 8 Cmo 90/2015-149 zrušil.

Č. 121

K interpretaci smluvního ujednání v souladu se zásadou autonomie vůle smluvních stran

Ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky zaručují základní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, které mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno. Porušení tohoto práva se orgán státní moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem podústavního práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledek, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Jana Musila (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy – ze dne 11. července 2017 sp. zn. IV. ÚS 3168/16 ve věci ústavní stížnosti A. Ing. Vladimíra Šmakala a B. Naděždy Šmakalové, obou zastoupených JUDr. Richardem Čičkem, advokátem, se sídlem v Praze 7, Milady Horákové 533/28, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2016 č. j. 33 Cdo 1607/2016-308 o odmítnutí dovolání a proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 16. 12. 2015 č. j. 27 Co 414/2015-271, ve znění opravného usnesení ze dne 12. 1. 2016 č. j. 27 Co 414/2015-281, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně a byla zamítnuta žaloba, jíž se stěžovatelé domáhali splnění závazků plynoucích z dohody o narovnání uzavřené s vedlejším účastníkem řízení, za účasti 1. Nejvyššího soudu a 2. Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích jako účastníků řízení a a) Okresního soudu v Pardubicích a b) Otakara Pelikána, zastoupeného JUDr. Jaroslavem Poláčkem, advokátem, se sídlem v Pardubicích, nám. Republiky 53, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. **Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 16. 12. 2015 č. j. 27 Co 414/2015-271, ve znění opravného usnesení ze dne 12. 1. 2016 č. j. 27 Co 414/2015-281, byl porušen čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky.**

II. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 16. 12. 2015 č. j. 27 Co 414/2015-271, ve znění opravného usnesení ze dne 12. 1. 2016 č. j. 27 Co 414/2015-281, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2016 č. j. 33 Cdo 1607/2016-308 se ruší.

III. Náhrada nákladů na zastoupení stěžovatelů v řízení o ústavní stížnosti se nepřiznává.

Odůvodnění

I. Návrh

1. Ve společné ústavní stížnosti ze dne 21. 9. 2016 se Ing. Vladimír Šmakal a Naděžda Šmakalová (dále jen „žalobci“ nebo „stěžovatelé“) domáhali, aby Ústavní soud nálezem konstatoval, že v záhlaví uvedenými rozhodnutími civilních soudů, vydanými v řízení o zaplacení částky 1 850 000 Kč s příslušenstvím, byla porušena práva zaručená v čl. 2 odst. 3, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), a tato rozhodnutí zrušil.

2. Stěžovatelé současně navrhli, aby jim Ústavní soud přiznal náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti a odložil vykonatelnost rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích (dále též jen „odvolací soud“) ze dne 16. 12. 2015 č. j. 27 Co 414/2015-271 a usnesení Nejvyššího soudu (dále též jen „dovolací soud“) ze dne 30. 6. 2016 č. j. 33 Cdo 1607/2016-308.

II. Skutkové okolnosti

3. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Okresního soudu v Pardubicích (dále též jen „nalézací soud“) sp. zn. 106 C 93/2012 vyplývají tyto skutečnosti.

4. Žalobci byli původními vlastníky rodinného domu a dalších specifikovaných nemovitostí v obci a k. ú. H., jejichž tržní hodnota podle znaleckého posudku ze dne 25. 10. 2006 činila částku 3 200 000 Kč. Tyto nemovitosti převedli na Otakara Pelikána (syna žalobkyně, dále též jen „žalovaný“, případně „vedlejší účastník“) kupní smlouvou ze dne 11. 12. 2006 za cenu 1 500 000 Kč s tím, že převedený rodinný domek budou i nadále užívat k bydlení po sjednanou dobu 30 let a za nájemné ve výši 1 000 Kč ročně. Pro vzájemné trvající neshody s žalovaným se žalobci z rodinného domku koncem roku 2009 vystěhovali a od 1. 9. 2009 si pronajali byt v Pardubicích za nájemné ve výši 10 600 Kč měsíčně, bez poplatků za služby.

5. Za účelem řešení vlastní tíživé životní situace, spočívající ve ztrátě původně vlastních bytových prostor, žalobci uzavřeli dne 9. 12. 2009 s žalovaným, v návaznosti na kupní smlouvu ze dne 11. 12. 2006 „dohodu

o narovnání podle § 585 občanského zákoníku“, podle níž mezi účastníky dohody nebylo sporu, že je legitimním požadavkem žalobců žádat po žalovaném finanční vyrovnání zohledňující plnění v jeho prospěch, jakož i spravedlivé dorovnání ceny předmětných nemovitostí. Dohodou o narovnání se žalovaný zavázal zaplatit žalobcům částku 1 850 000 Kč, z toho částku 500 000 Kč k rukám žalobkyně a částku 1 350 000 Kč k rukám žalobců ve lhůtě 28 měsíců od uzavření této dohody.

6. Žalovaný své závazky plynoucí z dohody o narovnání nesplnil, a proto se jejich splnění žalobci domáhali v řízení před civilními soudy.

7. Dne 2. 3. 2015 rozsudkem č. j. 106 C 93/2012-205 Okresní soud v Pardubicích žalobě vyhověl a žalovanému uložil povinnost zaplatit žalobkyni částku 500 000 Kč s příslušenstvím (výrok I) a povinnost zaplatit žalobci a žalobkyni společně a nerozdílně částku 1 350 000 Kč s příslušenstvím (výrok II). Nalézací soud dospěl k závěru, že návrh žalobců na zaplacení žalované částky je důvodný, neboť dohodu o narovnání účastníci uzavřeli vedeni poctivou snahou dostat vzájemnému vypořádání, maje na mysli i dobré mravy a skutečnost, že jde o osoby blízké s tím, že narovnávají své poměry ve vztahu ke kupní smlouvě ze dne 11. 12. 2006.

8. Dne 16. 12. 2015 rozsudkem č. j. 27 Co 414/2015-271, ve znění opravného usnesení ze dne 12. 1. 2016 č. j. 27 Co 414/2015-281, Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích k odvolání žalovaného rozsudek nalézacího soudu ze dne 2. 3. 2015 č. j. 106 C 93/2012-205 změnil tak, že žalobu zamítl (výrok I). Podle odvolacího soudu právní závěry nalézacího soudu, především ohledně platnosti a určitosti dohody o narovnání uzavřené mezi účastníky, od níž žalobci odvíjejí svůj nárok na zaplacení částky 1 850 000 Kč s příslušenstvím, nemohou obstát. Odvolací soud poukázal na ustanovení § 585 a 586 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „obč. zák.“) a uvedl, že není-li z dohody o narovnání seznatelné, jaké sporné právo či povinnost jsou smluvními stranami narovnávány, popř. nevyplývá-li z ní, že vůle smluvních stran směřuje ke generálnímu narovnání (narovnání všech dosavadních závazků mezi účastníky), je dohoda o narovnání neplatná pro neurčitost. Žalobci tvrzené nároky nejsou v dohodě o narovnání jednoznačně a určitě vymezeny, resp. část těchto nároků (náhrada za ztrátu bydlení) v dohodě zcela absentuje, není o nich sebemenší zmínka a z dohody současně nikterak nevyplývá, že účastníci narovnávají práva a povinnosti mezi účastníky sporná či pochybná. Vágní a neurčité tvrzení obsažené v dohodě o narovnání o tom, že žalovaný má vůči žalobcům závazek z titulu spravedlivého určení dorovnání ceny nemovitostí ve výši 1 850 000 Kč, který uznává co do důvodu i výše a zavazuje se jej žalobcům zaplatit, neumožňuje dovodit, jaké pohledávky by vlastně měly být předmětem narovnání. Takovou absenci obsahu právního úkonu nelze doplňovat ani výkladem podle ustanovení § 35

obč. zák. Dohoda o narovnání, již by měla být upravena práva sporná nebo pochybná mezi účastníky řízení, je neplatná pro neurčitost, pokud z právního úkonu není patrné, jaká práva a povinnosti a z jakého titulu jsou mezi účastníky narovnávány. V dané věci obsah a závazky plynoucí z dohody o narovnání navíc nejsou srozumitelné a seznatelné ani všem účastníkům této dohody, neboť žalovaný popírá, že by obsah dohody znal, že by byl přítomen jejímu vyhotovení a že by si byl vědom toho, jaké povinnosti pro něho případně z dohody plynou. Důvod dluhu sice nemusí být vždy v listině obsahující uznání uveden výslovně, ale musí být z jejího textu jednoznačně odvoditelný. Stejně tak uznání dluhu co do jeho výše musí být vyjádřeno tak, aby jeho výše byla objektivně určitelná. Jinými slovy, musí být jednoznačně patrné, o jaké dluhy a v jaké výši jde, tak aby uznávaný dluh (především ohledně jeho důvodů) byl dostatečně a srozumitelně identifikován. Tyto předpoklady určitosti uznání dluhu (především ohledně jeho důvodů) v posuzované věci naplněny nejsou, neboť dohoda zcela neurčitě hovoří pouze o tom, že žalovaný uznává co do důvodu i výše svůj závazek k úhradě částky 1 850 000 Kč. K absolutní neplatnosti písemného právního úkonu je soud povinen v řízení, v němž zkoumá obsah práv a povinností, jež měla z takového právního úkonu vzejít, přihlídnout z úřední povinnosti, a to za předpokladu, že tato neplatnost je z takového právního úkonu (jímž byl v řízení proveden důkaz) patrna (vůle účastníků právního úkonu v něm byla na první pohled projevena neurčitě nebo nesrozumitelně), a odvolací soud proto nemohl tuto skutečnost přehlédnout. Nalézací soud tedy nepostupoval správně, pakliže námitku žalovaného o neplatnosti dohody o narovnání z důvodu její neurčitosti odmítl s poukazem na ustanovení § 118b o. s. ř. (které se však týká skutkových novot, nikoliv právní argumentace) a s odkazem na skutečnost, že řízení ve věci již bylo koncentrováno.

9. Dne 30. 6. 2016 usnesením č. j. 33 Cdo 1607/2016-308 Nejvyšší soud dovolání žalobců proti rozsudku odvolacího soudu ze dne 16. 12. 2015 č. j. 27 Co 414/2015-271 odmítl (výrok I), neboť dovolání neobsahovalo obligatorní náležitost spočívající ve vymezení splnění předpokladů přípustnosti dovolání.

10. Dne 18. 5. 2017 usnesením č. j. IV. ÚS 3168/16-25 Ústavní soud na návrh stěžovatelů vykonatelnost usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2016 č. j. 33 Cdo 1607/2016-308 a rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 16. 12. 2015 č. j. 27 Co 414/2015-271, ve znění opravného usnesení ze dne 12. 1. 2016 č. j. 27 Co 414/2015-281, odložil do rozhodnutí Ústavního soudu o podané společné ústavní stížnosti.

III. Argumentace stěžovatelů

11. V ústavní stížnosti stěžovatelé uvedli, že porušení základních práv a svobod shledávají v nesprávném posouzení otázky neplatnosti či platnosti dohody o narovnání ze dne 9. 12. 2009 uzavřené mezi nimi a vedlejším účastníkem pro její neurčitost. Stěžovatelé nesouhlasí s právním názorem odvolacího soudu v napadeném rozsudku ze dne 16. 12. 2015 a tvrdí, že odvolací soud postupoval v rozporu s právními závěry a ústavními principy obsaženými v nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157). Dle jejich názoru odvolací soud ve věci postupoval s přepjatým formalismem, který upřednostnil před autonomií vůle smluvních stran (smluvní svobodou), a postupoval tak nesprávně, nezákonně a protiústavně; jeho rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci a zasahuje do ústavně zaručených práv stěžovatelů.

12. Stěžovatelé poukázali na souvislost projednávané věci s dobrými mravy, neboť jde o práva a povinnosti mezi blízkými osobami, stěžovatelka je matkou Otakara Pelikána, který se zdráhá splnit svůj závazek vyplývající z dohody o narovnání a stěžovatele vystavuje do tíživé životní situace, neboť jsou v důchodovém věku bez zajištění vlastního bydlení.

13. Stěžovatelé tvrdili, že napadenými rozhodnutími obecných soudů byla porušena práva jim zaručená v čl. 2 odst. 3, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Uzavřením dohody o narovnání s vedlejším účastníkem nečinili nic, co by bylo zákonem výslovně zakázáno, naopak jednali čestně a v dobré víře. Poukázali na náleze Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2007 sp. zn. I. ÚS 557/05 (N 116/46 SbNU 99) a tvrdili, že napadená soudní rozhodnutí nerespektovala princip autonomie vůle zaručený v čl. 2 odst. 3 Listiny; uplatnění ryze formalistického výkladu norem podústavního práva odvolacím soudem bylo rozporné též s požadavky plynoucími z nálezu Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2000 sp. zn. I. ÚS 331/98 (N 86/18 SbNU 233).

IV. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka

14. Dovolací soud jako účastník řízení se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

15. Odvolací soud jako účastník řízení ve vyjádření ze dne 11. 4. 2017 k ústavní stížnosti zcela odkázal na odůvodnění svého rozsudku ze dne 16. 12. 2015 č. j. 27 Co 414/2015-271, ve znění opravného usnesení ze dne 12. 1. 2016 č. j. 27 Co 414/2015-281; toto vyjádření nebylo zasláno stěžovatelům ani vedlejším účastníkům řízení k replice, neboť neobsahuje žádné nové skutečnosti.

16. Otakar Pelikán jako vedlejší účastník řízení ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se ztotožňuje s právním posouzením věci, jak bylo učiněno v rozsudku odvolacího soudu i usnesení dovolacího soudu, a tato

rozhodnutí považuje za správná, nikoliv formalistická a rozporná s principy spravedlnosti. Byli to stěžovatelé, kteří se ve své podstatě vzdali bezplatného bydlení v předmětné nemovitosti s tím, že se nastěhovali do bytu v nemovitosti, ve které se hradí jeden z nejdražších nájmu v Pardubicích. Stěžovatelé v současné době bydlí v novém rodinném domku ve Vrchlabí a jezdí na dovolené do ciziny, přestože hradí nájem v Pardubicích, ačkoliv tam fakticky nebydlí. Stěžovatel ústavní stížnost považuje za nedůvodnou a navrhl, aby ji Ústavní soud zamítl v celém rozsahu.

V. Posouzení podmínek řízení

17. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že jde o ústavní stížnost podanou včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerпали zákonné prostředky k ochraně svého práva.

VI. Upuštění od ústního jednání

18. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, protože od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

19. Podstatu ústavní stížnosti Ústavní soud shledal v tvrzení stěžovatelů, že odvolací soud interpretací dohody o narovnání ze dne 9. 12. 2009 jako neplatné pro neurčitost, a tudíž rozporné s ustanovením § 37 odst. 1 obč. zák. porušil základní právo na autonomii vůle zaručené v čl. 2 odst. 3 Listiny, jemuž koresponduje čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Tato námitka stěžovatelů je důvodná, a proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl.

Obecné principy vztahující se k čl. 2 odst. 3 Listiny, resp. čl. 2 odst. 4 Ústavy, v judikatuře Ústavního soudu

20. V nálezu ze dne 12. 5. 2004 sp. zn. I. ÚS 167/04 (N 70/33 SbNU 197) Ústavní soud vyjádřil, že podmínkou fungování právního státu je respektování autonomní sféry jednotlivce, která také požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát tuto ochranu proti zásahům ze strany třetích subjektů zajišťuje, jednak sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry sám nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, jež jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem, přičemž je takový zásah proporcionální (přiměřený) s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo.

21. Právo jednotlivce na autonomii vůle je jedním z projevů a institucionální garancí těchto principů. Je na státní moci, pokud usiluje o to být mocí s atributy právního státu, aby uznala autonomní projev vůle jednotlivců a jí odpovídající jednání, jestliže takové jednání splňuje shora uvedené podmínky (především nezasahuje do práv třetích osob).

22. Autonomie vůle a svobodného individuálního jednání je na úrovni ústavní garantována čl. 2 odst. 3 Listiny. Ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny je třeba chápat ve dvojím smyslu. Ve své první dimenzi představuje strukturální princip, podle něhož lze státní moc vůči jednotlivci a jeho autonomní sféře (včetně autonomních projevů volních) uplatňovat pouze v případech, kdy jednání jednotlivce porušuje výslovně formulovaný zákaz upravený zákonem.

23. Ve své druhé dimenzi pak čl. 2 odst. 3 Listiny působí jako subjektivní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, které mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno.

24. Takové pojetí čl. 2 odst. 3 Listiny vyjadřuje skutečnost, že jednotlivec a jeho svobodné jednání mají v materiálním právním státě vždy prioritu před státní mocí realizovanou zákonem. Pokud by jednatel neměl vůbec mít možnost dovolávat se této priority přímo, byla by taková přednost pouhou formální deklarací.

25. Svobodná sféra jednotlivce a její bezprostřední ústavní garance v podobě vymahatelného subjektivního práva jsou totiž *condiciones sine qua non* materiálního právního státu, který je vystavěn na účt k základním právům jednotlivce. Právo na respektování autonomní a svobodné sféry jednotlivce působí vlastně jako konstanta vytčená před závorkou, v níž se ocitají jednotlivá specifikovaná základní práva pozitivněprávně formulovaná v reakci na jejich masové porušování autoritativními či totalitními režimy.

26. Porušení tohoto práva se orgán státní moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem podústavního práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat.

27. Ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny ve své druhé dimenzi, v níž působí jako základní právo jednotlivce, je pak třeba aplikovat bezprostředně a přímo. V této dimenzi jde o subjektivní právo, které působí bezprostředně vůči státní moci. Orgány státní moci jsou proto při aplikaci podústavního práva současně povinny normy tohoto práva, v nichž se odráží čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy jako objektivní ústavní princip, interpretovat tak, aby nezasáhly do subjektivního práva jednotlivce na autonomii vůle, jež garantuje také čl. 2 odst. 3 Listiny ve své druhé dimenzi. Jinými slovy, obecné soudy si při interpretaci shora uvedených ustanovení jednoduchého práva musejí počínat tak, aby formalistickým výkladem právních norem

nezasáhly do práva jednotlivce činit vše, co mu zákon výslovně nezakazuje, a nebýt nucen činit, co zákon výslovně neukládá. To se týká i norem, jež upravují interpretaci projevů vůle jednotlivců. Formalismus spočívající toliko ve výkladu smluvního textu z něj samotného bez ohledu na vůli účastníků smluvního vztahu představuje protiústavní zásah do základních práv jednotlivce.

28. V nálezu ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157) Ústavní soud uvedl, že interpretace smlouvy má ve srovnání s interpretací zákona řadu specifik, přičemž vůle účastníků smlouvy při vytváření smlouvy a její interpretaci hraje zásadní roli. V případech smluv (třebaže často také psaných právníky) je nutno zohlednit, že jejich autoři často nejsou schopni koherentní struktury, pregnantní terminologie ani systematického uspořádání.

29. Právní formalismus orgánů veřejné moci a jimi vznášené přehnané nároky na formulaci smlouvy nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat, neboť evidentně zasahují do smluvní svobody občana vyplývající z principu priority občana nad státem, jak je upraven v čl. 1 Ústavy, a z principu smluvní volnosti ve smyslu čl. 2 odst. 4 Ústavy a korespondujícího ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny.

30. Poslední z uvedených úvah odpovídají také direktivy, které zákonná úprava dává soudci při výkladu smluvních ustanovení. Skutečná vůle účastníků smlouvy má prioritu nad formálním projevem této vůle.

31. Text smlouvy je toliko prvotním přiblížením se k významu smlouvy, který si chtěli její účastníci svým jednáním stanovit. Doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se vůli účastníků procesem hodnocení skutkových a právních otázek ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy. Vůle je vnitřním stavem jednající osoby, který není bezprostředně přístupný interpretovi právního úkonu a není interpretem tohoto právního úkonu přímo poznatelný. Vůle je proto nutno dovozovat z vnějších okolností spojených s podpisem a realizací smluvního vztahu, zejména z okolností spojených s podpisem smlouvy a následným jednáním účastníků po podpisu smlouvy.

32. Je nemožné, v obecné rovině, přesně vyjádřit hierarchii jednotlivých interpretačních argumentů ani specifikovat okolnosti, za nichž má mít jednotlivý argument přednost před argumentem jiným. Jinak řečeno, objektivní právo, ačkoliv upravuje základní argumenty a metody výkladu smluv a jiných právních úkonů, nejen že nepodává úplný výčet argumentů a principů, k nimž má soud při výkladu smluv přihlížet, ale nestanoví ani jednoznačnou formou vzájemné vztahy mezi jednotlivými interpretačními pravidly. Soud musí přihlížet ke vzájemným vztahům jednotlivých, v úvahu

připadajících argumentů a jejich roli v konkrétním případě vyvážit s ohledem na specifika dané kauzy, a nikoliv tato kritéria aplikovat mechanicky. Takovýto přístup je zároveň přístupem moderní judikatury, která postupně nahrazuje formálně legalistický pohled na právo pohledem, kterým soudce usiluje poskytnout nejlépe vyargumentovanou odpověď na právní a skutkové otázky, které před něj strany sporu staví.

33. Porušení ústavně zaručených základních práv se tedy orgán veřejné moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem podústavního práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat.

Aplikace obecných principů na věc stěžovatelů

34. Jak bylo již výše uvedeno, za účelem řešení vlastní životní situace spočívající ve ztrátě původně vlastních bytových prostor stěžovatelé uzavřeli s vedlejším účastníkem v návaznosti na kupní smlouvu ze dne 11. 12. 2006 „dohodu o narovnání“, kterou zjevně byla zohledněna skutečnost, že stěžovatelé předmětný rodinný dům s pozemky prodali vedlejšímu účastníku za cenu nižší než tržní a po vystěhování z rodinného domu museli řešit uspokojení své bytové potřeby, a za tím účelem se vedlejší účastník zmíněnou dohodou prakticky zavázal doplatit za jemu převedené nemovitosti zbytek tržní ceny nemovitostí.

35. Po posouzení všech okolností případu dospěl Ústavní soud k závěru, že v daném případě odvolací soud – přílišným formalismem při interpretaci a aplikaci ustanovení občanského zákoníku o platnosti právních úkonů – odepřel autonomnímu projevu vůle smluvních stran obsažené v „dohodě o narovnání“ důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely.

36. Závěr odvolacího soudu o neplatnosti dohody o narovnání pro neurčitost Ústavní soud považuje za nepřijatelný formalismus, zcela odhlížející od skutečné vůle účastníků smluvního vztahu. Nebyl navíc respektován požadavek priority výkladu nezakládajícího neplatnost smlouvy před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Byl tak popřen princip autonomie vůle smluvních stran, povaha soukromého práva a s ním spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Neplatnost smlouvy má být výjimkou, nikoliv zásadou. Není tedy ústavně konformní a je v rozporu s principem právního státu vyvěrajícím z čl. 1 Ústavy taková praxe, kdy obecné soudy preferují zcela opačnou tezi upřednostňující výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy před výkladem neplatnost smlouvy nezakládajícím.

37. Ve vztahu k ústavní stížnosti napadenému usnesení dovolacího soudu ze dne 30. 6. 2016 č. j. 33 Cdo 1607/2016-308 Ústavní soud neshledal

IV. ÚS 3168/16

č. 121

žádné porušení některého z ústavně zaručených základních práv a svobod. Nicméně z důvodu právní jistoty bylo nezbytné spolu s rozsudkem odvolacího soudu zrušit i toto rozhodnutí.

38. Ústavní soud nevyhověl návrhu stěžovatelů na přiznání náhrady nákladů zastoupení v řízení o ústavní stížnosti, neboť z něj nebylo zřejmé, zda jejich osobní a majetkové poměry to vyžadovaly.

39. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zcela vyhověl a napadené rozhodnutí odvolacího soudu pro porušení základních práv a svobod plynoucích z čl. 2 odst. 3 Listiny, resp. čl. 2 odst. 4 Ústavy, podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 122

K rozhodování obecných soudů v řízení o omezení svéprávnosti

Obecné soudy porušily ústavně chráněné právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod tím, že nepostupovaly v řízení o omezení svéprávnosti v souladu s procesními předpisy a dostatečně neodůvodnily svá rozhodnutí, zatížily tak řízení nepřipustnou svévolí, nepředvídatelností a nepřezkoumatelností.

Obecné soudy musí v řízení o omezení svéprávnosti postupovat v souladu se zásadou oficiality a zásadou vyšetřovací tak, aby byl naplněn účel a smysl tohoto řízení. Předně musí určit, zda podání je podnětem nebo návrhem na zahájení řízení. Předtím, než uloží navrhovateli povinnost předložit lékařskou zprávu, zhodnotí, zda nejsou splněny podmínky pro pokračování v řízení i bez toho; v opačném případě pečlivě zváží, zda je návrh zjevně neodůvodněný či šikanózní.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a Jana Musila – ze dne 11. července 2017 sp. zn. IV. ÚS 4260/16 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Pavlína Milioud, zastoupené JUDr. Pavlem Tomkem, advokátem, se sídlem v Karlových Varech, Polská 61/4, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2016 č. j. 30 Cdo 2708/2016-223 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání, usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 11. 3. 2016 č. j. 10 Co 79/2016-171, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a usnesení Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 26. 1. 2016 č. j. 23 Nc 3641/2015-129, kterým bylo zastaveno řízení o omezení svéprávnosti vedlejší účastnice řízení, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Plzni, Okresního soudu v Karlových Varech jako účastníků řízení a V. E. jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2016 č. j. 30 Cdo 2708/2016-223, Krajského soudu v Plzni ze dne 11. 3. 2016 č. j. 10 Co 79/2016-171 a Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 26. 1. 2016 č. j. 23 Nc 3641/2015-129 se ruší, neboť jimi bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Návrh na zrušení části ustanovení § 35 odst. 2 věty druhé zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, se odmítá.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Okresní soud v Karlových Varech (dále též jen „okresní soud“) zastavil usnesením ze dne 26. 1. 2016 č. j. 23 Nc 3641/2015-129 řízení o omezení svéprávnosti vedlejší účastnice V. F. (dále též jen „posuzovaná“) s odůvodněním, že stěžovatelka jako navrhovatelka nepředložila soudu ve stanovené lhůtě lékařskou zprávu o duševním stavu posuzované podle § 35 odst. 2 věty druhé zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále též jen „z. ř. s.“). Předmětné ustanovení zní: „Nepodal-li návrh na zahájení řízení státní orgán nebo zdravotní ústav, může soud uložit navrhovateli, aby do přiměřené lhůty předložil lékařskou zprávu o duševním stavu osoby, o jejíž svéprávnost se jedná ...; není-li v této lhůtě lékařská zpráva předložena, soud zastaví řízení.“

2. Stěžovatelka v podání ze dne 22. 7. 2015 adresovaném okresnímu soudu a označeném jako „žádost o zbavení svéprávnosti paní V. F. a její umístění do domu s pečovatelskou službou“ uvedla, že posuzovaná je šlehná a nebezpečná. Konkrétně měla posuzovaná psychicky šikanovat své okolí, tlouci ve dne i v noci do stropu, nevycházet z bytu a podle tvrzení stěžovatelky být bez sociálních kontaktů. Stěžovatelka vlastní byt ve stejném domě jako posuzovaná (v sousedství) a v důsledku popsaného jednání měla přijít o několik nájemců, kteří byli nuceni se odstěhovat.

3. Okresní soud se nejdříve pokusil stěžovatelku žijící převážně ve Švýcarsku předvolat na den 4. 8. 2015 k vysvětlení (doplnění) podaného podnětu k zahájení řízení o omezení svéprávnosti. Vzhledem k tomu, že se předvolání nepodařilo doručit (stěžovatelka pobývala v zahraničí), soud usnesením ze dne 4. 8. 2015 č. j. 23 Nc 3641/2015-8 uložil stěžovatelce povinnost předložit do 10 dnů lékařskou zprávu o duševním stavu posuzované podle § 35 odst. 2 věty druhé z. ř. s.; přitom ji poučil o následku nesplnění této povinnosti, tj. o zastavení řízení. Přestože stěžovatelka lékařskou zprávu nepředložila, řízení nebylo bezprostředně zastaveno – naopak okresní soud nařídil na 1. 12. 2015 jednání a po provedeném dokazování je odročil za účelem vypracování znaleckého posudku z oboru psychiatrie. Poté ovšem, namísto ustanovení znalce a znaleckého dokazování, nařídil okresní soud na 26. 1. 2016 druhé jednání, při němž k návrhu Okresního státního zastupitelství v Karlových Varech a opatrovnice posuzované, řízení o omezení svéprávnosti zastavil podle § 35 odst. 2 věty druhé z. ř. s.

4. Krajský soud v Plzni rozhodnutí okresního soudu potvrdil usnesením ze dne 11. 3. 2016 č. j. 10 Co 79/2016-171. Dospěl k závěru, že

posuzovaná měla bezúhonnou pověst, sousedský vztah mezi ní a stěžovatelkou je konfliktní a vzhledem k nepředložení lékařské zprávy nebyly splněny předpoklady pro další postup v řízení.

5. Nejvyšší soud dovolání odmítl pro nepřipustnost usnesením ze dne 26. 10. 2016 č. j. 30 Cdo 2708/2016-223 s odůvodněním, že stěžovatelka blíže nespecifikovala, která otázka nebyla dovolacím soudem dosud vyřešena, anebo která má být vyřešena jinak ve smyslu § 237 o. s. ř.

II. Ústavní stížnost a vyjádření

6. Proti napadeným usnesením se stěžovatelka brání ústavní stížností a navrhuje, aby je Ústavní soud zrušil; namítá přitom porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

7. Porušení práva na spravedlivý proces spatřuje stěžovatelka v tom, že především okresní soud svévolně aplikoval ustanovení § 35 odst. 2 věty druhé z. ř. s. umožňující uložit navrhovateli povinnost doložit lékařskou zprávu a řízení zastavil, ačkoliv při následném jednání byly zjištěny skutečnosti svědčící o potřebě znaleckého zkoumání duševního zdraví posuzované. Dále jsou podle stěžovatelky napadená rozhodnutí nepřezkoumatelná; zejména z odůvodnění usnesení okresního soudu nevyplývá, proč byl návrh na zahájení řízení považován za nedůvodný či šikanózní, a tudíž umožňující vyzvat stěžovatelku k předložení lékařské zprávy podle § 35 odst. 2 věty druhé z. ř. s. Postup soudu prvního stupně směřující k zastavení řízení o omezení svéprávnosti byl z pohledu stěžovatelky nepředvídatelný a svévolný.

8. Společně s ústavní stížností navrhla stěžovatelka podle § 74, ve spojení s § 64 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zrušit ustanovení § 35 odst. 2 věty druhé z. ř. s., neboť tato právní úprava umožňuje svévolnou aplikaci výzvy k předložení lékařské zprávy, jejíž nedoložení vede k zastavení řízení.

9. Ústavní soud za účelem posouzení ústavní stížnosti připojil soudní spis Okresního soudu v Karlových Varech sp. zn. 23 Nc 3641/2015 a vyžádal vyjádření účastníků řízení, posuzované a dalších vedlejších účastníků.

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 25. 1. 2017 pouze odkázal na odůvodnění svého usnesení, Krajský soud v Plzni učinil totéž, Okresní soud v Karlových Varech zrekapituloval průběh řízení a upozornil, že řízení o omezení svéprávnosti je vedeno výhradně v zájmu ochrany posuzované osoby; proto může soud požadovat doložení lékařské zprávy, která by důvodnost vedení řízení potvrdila, což se stalo v nyní souzené věci.

11. Vedlejší účastnice – posuzovaná – se k ústavní stížnosti, ač řádně oběslána, nevyjádřila. Krajské státní zastupitelství v Plzni a Okresní státní

zastupitelství v Karlových Varech se vzdaly postavení vedlejšího účastníka řízení.

12. Vzhledem k tomu, že vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků neobsahují žádná nová tvrzení nad rámec odůvodnění napadených rozhodnutí, nezasílal je Ústavní soud ani stěžovatelce k replice.

III. Podmínky řízení

13. Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem podle § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Stížnost rovněž není nepřijatelná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona. Ústavní soud se důkladně seznámil s ústavní stížností a dospěl k závěru, že je opodstatněná; o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu by od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci.

14. Stěžovatelka – fyzická osoba – je aktivně legitimovaná k podání ústavní stížnosti, jelikož s ní soud jednal jako s účastnicí (navrhovatelkou) v řízení o omezení svéprávnosti. Ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu stěžovatelka tvrdí, že napadenými pravomocnými rozhodnutími byla porušena její základní práva nebo svobody zaručené ústavním pořádkem.

IV. Posouzení ústavní stížnosti

15. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky); není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu do jejich pravomoci zasahovat, pokud postupují v souladu s principy hlavy páté Listiny. Ústavní soud se nezabývá porušením běžných práv fyzických nebo právnických osob, neznamená-li to zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody [srovnej např. náleze ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)].

16. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá především zásah do práva na spravedlivý proces, které ovšem neznamená, že je jednotlivci zaručováno přímo a bezprostředně právo na rozhodnutí odpovídající jeho zájmu, ale je mu zajištěno právo na spravedlivé soudní řízení, v němž se uplatní všechny zásady správného soudního rozhodování podle zákona a v souladu s ústavními principy, tedy i předvídatelnost postupu soudu v řízení ve věci samé [viz náleze ze dne 14. 8. 2007 sp. zn. IV. ÚS 687/06 (N 128/46 SbNU 205)]. Právě v tomto ohledu obecné soudy porušily pravidla férového procesu, neboť v řízení nepostupovaly odpovídajícím a předvídatelným způsobem, v jeho průběhu se dopustily podle Ústavního soudu několika pochybení, která ve svém souhrnu představují nejen porušení zákona, ale i práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

17. Obecné soudy především nedostatečně vzaly v úvahu, že řízení o omezení svéprávnosti se vede v zájmu posuzované osoby a je řízením nesporným, v němž se uplatňuje zásada oficiality a zásada vyšetřovací. Z první uvedené zásady vyplývá, že soud může řízení zahájit i z moci úřední usnesením podle § 13 odst. 1 z. ř. s., jsou-li k tomu splněny podmínky. V duchu vyšetřovací zásady zase sám soud odpovídá za úplné zjištění skutkového stavu věci tak, aby bylo najisto postaveno, zda (v tomto případě) posuzovaná osoba má, či nemá být omezena ve svéprávnosti. Obecný soud nemůže své povinnosti přenášet na navrhovatele postupem podle § 35 odst. 2 věty druhé z. ř. s., a vyhýbat se tak formalisticky skrze uložení povinnosti předložit lékařskou zprávu meritornímu rozhodnutí.

18. Okresní soud nepostupoval podle Ústavního soudu správně, neboť odpovídajícím způsobem nevyhodnotil, zda doručené podání stěžovatelky bylo podle svého obsahu („jen“) pouhým podnětem podle § 13 z. ř. s. nebo návrhem na zahájení řízení, tj. podáním splňujícím kritéria podle § 35 odst. 2 věty první z. ř. s. Ze soudního spisu vyplývá, že stěžovatelka byla správně předvolána k vysvětlení či doplnění podání, aby mohla být jeho povaha najisto určena - nedostavila se však a soud dále bez bližšího odůvodnění postupoval tak, jako by byl podán návrh na zahájení řízení (nejen „podnět“ k jeho zahájení). Následně také nalézací soud uložil stěžovatelce povinnost předložit lékařskou zprávu, kterou měla splnit do 20. 8. 2015, což neučinila. Okresní soud, aniž by posoudil důsledek nesplnění povinnosti, nařídil na den 1. 12. 2015 ústní jednání, které bylo po provedení dokazování odročeno za účelem podání znaleckého posudku posuzované z oboru psychiatrie. Znalecký posudek však vypracován nebyl, namísto toho bylo řízení při dalším jednání dne 26. 1. 2016 zastaveno z důvodu nepředložení lékařské zprávy - tj. s odstupem více než 5 měsíců.

19. Ústavní soud zdůrazňuje, že prostor pro uložení povinnosti předložit lékařskou zprávu podle § 35 odst. 2 věty druhé z. ř. s. se nabízí podpůrně, a to zejména pro případy tzv. šikanózních (zjevně neodůvodněných) návrhů na zahájení řízení. Povinnost nelze ukládat automaticky jako předpoklad dalšího pokračování řízení (srovnej Svoboda, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 84). U pouhého podnětu k zahájení řízení je tento postup dokonce zákonem vyloučen a soud řízení buď usnesením zahájí, nebo podnět odloží - sám přitom doplní potřebná zjištění pro ten který postup. Obecný soud proto musí nejdříve na počátku řízení vyhodnotit, zda podání je návrhem splňujícím veškeré zvláštní náležitosti, případně vyzvat navrhovatele k odstranění vad. Až ve chvíli, kdy je návrh bezvadný, může soud uložit navrhovateli povinnost předložit lékařskou zprávu - jiný procesní postup není řádný.

20. Měl-li tedy soud jisté poznatky a pochybnosti o projevech duševní choroby či poruchy posuzované, měl na sebe převzít odpovědnost

za výsledek řízení, pokračovat v něm bez ohledu na nepředložení lékařské zprávy a v duchu vyšetřovací zásady zjistit důsledně skutkový stav. Jestliže z návrhu nespěprávnost zjevně nevyplývala, bylo namíste ještě před nařízením prvního jednání uložit navrhovatelce, aby doložila lékařskou zprávu a při nesplnění této povinnosti řízení zastavit. Pokud ovšem soud nařídil jednání, při němž prováděl dokazování, měl o návrhu rozhodnout meritorně. K tomu například rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 8. 12. 1964 sp. zn. 6 Co 651/1964: „Soud nebude požadovat předložení lékařského vysvědčení tam, kde by se zdál podle okolností případu takový požadavek zbytečným, nebo když by jiné okolnosti nasvědčovaly tomu, že je v obecném zájmu, aby řízení bylo provedeno.“

21. Povinnost předložit lékařskou zprávu chrání posuzovanou osobu před šikanózními a zjevně nedůvodnými návrhy, zároveň umožňuje navrhovatel, aby svůj návrh na zahájení řízení podložil věrohodným důkazem před tím, než jej soud zamítne pro neodůvodněnost, i když legálně získat lékařskou zprávu jiné osoby může být značně složité. Možnost zastavení řízení v případě nepředložení lékařské zprávy je v právním řádu upravena proto, aby byl naplněn smysl a účel řízení o omezení svéprávnosti, nikoliv z důvodu ulehčení činnosti obecných soudů. K tomu srovnej Charvát, P in Jirsa, J. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních: Soudcovský komentář. (Systém ASPI). Havlíček Brain Team. ASPI_ID KO292h2013CZ: „Povinnost předložit zprávu soud uložit může, ale nemusí; totéž platí následně o možnosti řízení při jejím nesplnění zastavit. Účelem uložení povinnosti je zabránit možné šikaně, nikoliv pokud možno podávání návrhů co nejvíce ztížit, a tedy naopak šikanovat navrhovatele.“

22. Obecné soudy neměly přehlédnout závažná tvrzení stěžovatelky o možné duševní poruše posuzované, která může mít vliv na její svéprávnost. Tragické následky jednání osob, k jejichž duševnímu zdraví bylo jejich okolí lhostejné, jsou všeobecně známé; přitom včasné řešení problému může vzniku některých tragédií zabránit. Uvážené řešení navíc může přispět ke zlepšení života jak posuzované osoby, tak osob žijících v jejím okolí a v úvahu připadají i jiná opatření (např. v tzv. detenčním řízení).

23. Okresní soud si nevyjasnil povahu podání – zda šlo o podnět či návrh, následně „automaticky“ uložil stěžovatelce povinnost doložit lékařskou zprávu. Přestože stěžovatelka povinnost nesplnila, řízení ihned nezařadil a nařídil jednání, aby s odstupem více než 5 měsíců přeci jen řízení zastavil, i když v pokračujícím řízení byly mezi tím zjištěny skutečnosti nasvědčující potřebě posoudit svéprávnost posuzované a věc meritorně rozhodnout. Vzhledem ke všem výše uvedeným skutečnostem je zjevné, že obecné soudy v řízení postupovaly nepředvídatelně – v rozporu s procesními právy stěžovatelky, a to do takové míry, že jí upřely právo na spravedlivý proces.

24. Zejména usnesení okresního soudu je v rozporu s procesními ustanoveními § 13 odst. 1 a § 35 odst. 2 věty druhé z. ř. s.; soud svým postupem nerespektoval zásady oficiality a vyšetřovací, které ovládají nesporná řízení. Dále je rozhodnutí částečně nepřezkoumatelné, jelikož z jeho odůvodnění není zřejmé, proč bylo řízení zastaveno, ačkoliv proběhlo řádné dokazování a jednání bylo odročeno za účelem vypracování znaleckého posudku. Chybí také vysvětlení změny názoru okresního soudu a jeho procesního obratu. Obecné soudy nepřevzaly odpovědnost za výsledek řízení a svoji povinnost zjistit náležitě skutkový stav přenesly na navrhovatelku – řízení bylo zastaveno, aniž by pro takový postup byly splněny podmínky. Soud odvolací ani dovolací tato pochybení nenapravily, upřely stěžovatelce její ústavně chráněné právo, a proto Ústavní soud všechna napadená rozhodnutí zrušil pro porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. Obecné soudy nyní znovu rozhodnou o podání stěžovatelky v řádném procesu, přitom je na jejich úvaze, zda posuzovanou omezí či neomezí na svéprávnosti. Ústavnímu soudu nenáleží pravomoc do rozhodování obecné justice v tomto směru zasahovat a vyslovit závazný právní názor.

26. Nález Ústavního soudu neposkytuje stěžovatelce právo na „zbytečné vedlejší účastnice svéprávnosti a její umístění do domu s pečovatelskou službou“, jak ve svém podání na počátku řízení žádala. Takové právo právní řád České republiky nezná. Řízení o omezení svéprávnosti se vede v zájmu posuzované osoby, aby sobě či svému okolí nepřivodila újmu v důsledku své nemoci. Rozhodně ovšem nelze ani skrze toto řízení vést sousedský spor, který mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí pravděpodobně probíhá a který je třeba vyřešit v civilním sporném řízení.

V. Posouzení návrhu na zrušení ustanovení zákona

27. Ústavní soud odmítl návrh stěžovatelky na zrušení části ustanovení § 35 odst. 2 věty druhé zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, podaný spolu s ústavní stížností pro jeho zjevnou neopodstatněnost podle § 43 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Napadené ustanovení nejen ve slově „může“ není svévolné, ale naopak umožňuje při zralé úvaze soudu ochránit posuzovanou osobu před neodůvodněnými a šikanózními návrhy – taková úprava má nepochybně své místo v právním řádu. Důvodem kasace není protiústavnost právní úpravy, ale její protiústavní a neuvážená aplikace obecnými soudy, která vedla k porušení práva na spravedlivý proces. Důvody pro předložení věci plénu Ústavního soudu a zrušení části zákona proto zjevně nejsou splněny.

VI. Závěr

28. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy nepostupovaly v řízení o omezení svéprávnosti v souladu s procesními předpisy a dostatečně neodůvodnily svá rozhodnutí, zatížily tak řízení nepřipustnou svévolí a nepředvídatelností, čímž porušily ústavně chráněné právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Obecné soudy se v dalším řízení po zrušení napadených rozhodnutí vyvarují uvedeného postupu v řízení o omezení svéprávnosti. Předně určí, zda podání stěžovatelky je podnětem nebo návrhem na zahájení řízení. Předtím, než uloží stěžovatelce povinnost předložit lékařskou zprávu, zhodnotí, zda nejsou splněny podmínky pro pokračování v řízení i bez toho; v opačném případě pečlivě zváží, zda je návrh zjevně neodůvodněný či šikanózní. Soudy splní svoji povinnost postupovat v řízení v souladu se zásadou oficiality a zásadou vyšetřovací tak, aby byl naplněn účel a smysl řízení o omezení svéprávnosti, tj. ochráněn zájem posuzované osoby a zaručeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces, které jí náleží.

29. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů uzavírá, že v projednávané věci bylo porušeno ústavní právo stěžovatelky, proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená usnesení zrušil podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. Návrh na zrušení ustanovení § 35 odst. 2 věty druhé zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, podaný spolu s ústavní stížností, odmítl pro jeho zjevnou neodstatněnost podle § 43 odst. 2 písm. b) a a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 123

**K podmínkám vydání příkazu k zatčení
K zásahu do práva na osobní svobodu**

Soud vydal příkaz k zatčení, aniž si jakýmkoliv způsobem ověřil, že zásilka nebyla doručena. Je zcela věcí soudu, jakým ze zákonných způsobů obžalovaného o konání hlavního líčení informuje, není však možné, aby bez ověření, zda původně zvolený postup dosáhl zamýšleného účelu, zvolil postup nový, který nepřiměřeně závažnosti situace omezí obžalovaného na osobní svobodě, tedy zasáhne do práva zaručeného v čl. 8 odst. 3 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a Jana Musila – ze dne 11. července 2017 sp. zn. IV. ÚS 189/17 ve věci ústavní stížnosti J. B., zastoupeného JUDr. Petrou Carvanovou, advokátkou, se sídlem v Kladně, Huťská 1383, proti příkazu k zatčení vydanému Obvodním soudem pro Prahu 6 dne 23. listopadu 2016 č. j. 3T 17/2014-1291, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníka řízení.

Výrok

Příkazem k zatčení ze dne 23. listopadu 2016 č. j. 3T 17/2014-1291 porušil Obvodní soud pro Prahu 6 právo stěžovatele na osobní svobodu zakotvené v čl. 8 odst. 1 a čl. 3 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

1. Obvodní soud pro Prahu 6 vydal podle § 69 odst. 1 trestního řádu příkaz k zatčení obžalovaného stěžovatele.

2. Včas podanou ústavní stížností splňující i další náležitosti podání dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení příkazu, neboť má za to, že soud jeho vydáním porušil právo na soudní ochranu a právo na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a čl. 3 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 14 odst. 1 Listiny.

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že byl předvolán k hlavnímu líčení ve své věci nařazenému na 8. a 16. prosince 2016. Předvolání si vyzvedl jak v místě svého trvalého bydliště, tak i na adrese bydliště rodičů, kam mu

bylo soudem zasláno, a to dne 16. listopadu 2016. Obvodní soud pro Prahu 6 přesto vydal 23. listopadu 2016 příkaz k zatčení, který odůvodnil tím, že se stěžovateli nepodařilo předvolání doručit. V době vydání příkazu přitom nebyly do spisu založeny vrácené zásilky a závada při doručování tedy nebyla nijak potvrzena. Vzhledem k tomu, že nebyly do spisu založeny ani dodejky, bylo namístě ověřit doručení přímo u České pošty. Dne 1. prosince 2016 byl stěžovatel zadržen v budově Obvodního soudu pro Prahu 6, převezzen do cely předběžného zadržení a následný den proběhlo u téhož soudu vazební zasedání, v jehož průběhu soudkyně prostřednictvím internetové stránky České pošty ověřila převzetí zásilek stěžovatelem, který byl následně propuštěn, a příkaz k zatčení byl zrušen. Při zatčení nebyl stěžovateli sdělen jeho důvod, neznali jej ani policisté, kteří neměli vyhotovení příkazu a k jejichž telefonickému dotazu je soudní kancelář informovala pouze o tom, že důvodem je problém v doručování soudních písemností stěžovateli. Důvody k zatčení se stěžovatel dozvěděl až u vazebního zasedání.

4. Obvodní soud pro Prahu 6 vydal podle stěžovatele příkaz k zatčení, aniž by dříve doručení ověřil, případně zvolil jiný způsob doručení, například prostřednictvím policejního orgánu, nebo podle § 90 odst. 2 trestního řádu zajistil přítomnost stěžovatele u soudu jeho předvedením. Příkaz k zatčení lze přitom podle § 69 odst. 1 trestního řádu vydat jen tehdy, existuje-li současně vazební důvod – taková situace však nenastala a soud bezdůvodně zneužil svoji pravomoc a zkrátil tím základní práva stěžovatele.

5. Stěžovatel k ústavní stížnosti přiložil fotokopie obálek a předvolání k hlavnímu líčení, z nichž plyne, že původní termíny 6. a 9. prosince 2016 se ruší a hlavní líčení proběhne 8. a 16. prosince 2016.

6. K ústavní stížnosti se vyjádřila za Obvodní soud pro Prahu 6 předsedkyně senátu 3T, která zrekapitulovala účast stěžovatele u hlavního líčení v předchozích letech a popsala, proč bylo hlavní líčení odročeno na 8. a 16. prosince 2016 a jaké důvody na straně obhájkyň vedly k následnému přesunutí hlavního líčení z 16. na 19. prosince 2016.

7. V replice se stěžovatel vyjádřil k některým zmíněným předvoláním k jednání a znovu zopakoval, že soud vydal příkaz, aniž by se dříve zabýval doručením předvolání stěžovateli. Podle stěžovatele soud ve vyjádření kladl důraz na nepodstatné okolnosti a nezabýval se naplněním zákonných důvodů pro vydání příkazu k zatčení.

8. Ústavní soud si připojil spis Obvodního soudu pro Prahu 6 sp. zn. 3T 17/2014. Na č. l. 1254 *verte* je rukou psaný pokyn kanceláři k zaslání znaleckého posudku, k nařízení hlavního líčení na 6., 8. a 9. prosince 2016, předvolání a vyzoomění účastníků a členů senátu. Na č. l. 1280 je založena žádost obhájkyň o odročení jednání z důvodu kolize s dříve nařízenými jednáními v jiných věcech. Na č. l. 1288 *verte* je rukou napsán pokyn datovaný 3. listopadu 2016 k předvolání obžalovaného, znalkyně a k informová-

ní obhájkyň, státního zástupce a zmocněnce o změněném termínu konání hlavního líčení (8. a 16. prosince 2016).

9. Na č. l. 1289 je založen dopis, pravděpodobně otce stěžovatele, který vrací původní předvolání na 6., 8. a 9. prosince 2016, které pro shodu jmen převzal, ačkoliv mu nebylo určeno. Na tomto dopisu, doručeném soudu dne 8. listopadu 2016 je rukou napsán pokyn „vydat PKZ“. Na č. l. 1290 je zpráva o negativním výsledku vyhledávání stěžovatele ve výkonu vazby, trestu či zadržovací detence. Na č. l. 1291 až 1293 je zažurnalizován příkaz k zatčení včetně pokynu, podle kterého má být při realizaci zatykače doručeno předvolání k hlavnímu líčení, a kopie znaleckého posudku. V uvedeném spisu se však nenacházejí ani dodejky, ani vrácená předvolání stěžovatele k hlavnímu líčení dne 8. a 16. prosince 2016.

10. Na č. l. 1300 je úřední záznam Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha IV, č. j. KRPA-488509-2/ČJ-2016-001419, podle něhož se dne 30. listopadu 2016 na policejní orgán telefonicky obrátil asistent soudce Obvodního soudu pro Prahu 6, který sdělil, že následujícího dne 1. prosince 2016, kolem 13.00 hod., bude u soudu za účelem nahlédnutí do spisu sp. zn. 3T 17/2014 přítomen stěžovatel, na kterého je vydán zatykač. Příslušníci policie se dostavili na místo, stěžovatele zatkli a po dalším telefonátu s asistentem soudce umístili v cele předběžného zadržení, aby jej následný den předvedli k soudu. Na č. l. 1301 až 1303 je protokol o vazebním zasedání – zde bylo stěžovateli předáno předvolání k hlavnímu líčení, byl propuštěn ze zatčení, stěžovatel požádal o konání hlavního líčení v jeho nepřítomnosti a byl zrušen příkaz k zatčení.

11. Podle § 67 trestního řádu smí být obviněný vzat do vazby jen tehdy, vyplývá-li důvodná obava, že a) uprchne nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestu, zejména nelze-li zjistit jeho totožnost, nemá-li trvalé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest; b) bude působit na dosud nevyšlechnuté svědky nebo jinak mařit objasnění závažných skutečností; c) bude opakovat trestnou činnost, dokoná pokus nebo vykoná připravovaný trestný čin. Podle § 69 odst. 1 trestního řádu vydá předseda senátu příkaz k zatčení, jestliže je dán vazební důvod a obviněného nelze předvolat, předvést nebo zadržet a zajistit tak jeho přítomnost u výslechu. Podle odstavce 5 pak musí soudce soudu, který příkaz vydal, obviněného neprodleně vyslechnout a rozhodnout o vazbě.

12. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná a Obvodní soud pro Prahu 6 zasáhl do zaručených práv stěžovatele.

13. Ústavní soud je povolán reagovat na taková pochybení soudů při aplikaci procesních předpisů, která u stěžovatele vyvolávají negativní dopady na jeho ústavně zaručená základní práva. Proto se Ústavní soud v posuzované věci zabýval otázkou, zda napadeným rozhodnutím Obvodního

soudu pro Prahu 6 bylo porušeno ústavní právo stěžovatele, což v projednávaném případě shledal.

14. Z výše uvedeného plyne, že poté, co bylo nařízeno hlavní líčení a obhájkyňě soudu sdělila kolizi s jinými dříve naplánovanými akcemi, soudkyně data hlavního líčení změnila. Jednu z původních výzev zatím omylem převzal otec stěžovatele, který však nechtěl mít s věcí nic společného, a proto zásilku soudu vrátil. Vzhledem k tomu, že mezitím již bylo stěžovateli odesláno nové předvolání, považoval pravděpodobně soud vrácenou zásilku za nedoručitelnou, a aniž by doručení dvou nových výzev jakkoliv ověřil, vydal příkaz k zatčení.

15. Trestní řád obsahuje řadu nástrojů, jimiž orgány činné v trestním řízení dosahují účelu trestního řízení a které jsou přiměřené konkrétnímu jednání stíhaných osob. Přitom je nutno trvale posuzovat, zda ten který procesní nástroj odpovídá svou razancí konkrétní situaci a zda není dostatečně mírnější postup.

16. V projednávané věci soud nařídil závěrečné termíny hlavního líčení, aby mohl trestní věc stěžovatele uzavřít, a chtěl mít jistotu v tom, zda bylo předvolání doručeno stěžovateli. V době, kdy doručení předvolání nebylo ani prokázáno, ani vyvráceno, vydal soud příkaz k zatčení, aniž si přitom doručení jakýmkoliv jiným způsobem ověřil. Poté, kdy se stěžovatel ohlásil k nahlédnutí do spisu v té samé věci, zajistil soud vzetí stěžovatele do cely předběžného zadržení, aby jej po uplynutí 23 hodin propustil po doručení předvolání.

17. Ústavní soud považuje takový přístup za nepřiměřený, a to s ohledem na účel, k jakému byl příkaz vydán, místu a situaci, kde byl realizován, a zejména k faktu, že soud vůbec neověřil, že předvolání stěžovatel převzal čtrnáct dní před zatčením. Takový postup je projevem svévole soudu a zneužitím trestněprávních nástrojů, které mají představovat krajní prostředek k nápravě narušených poměrů (*ultima ratio*).

18. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje, že narušení poměrů by mohl předcházet i stěžovatel, pokud by trvale zajistil zcela bezproblémové doručování, například datovou schránkou, kterou si v průběhu řízení nechal zrušit, či zjednodušením doručování na jednu korespondenční adresu, ať už v Praze, v místě trvalého pobytu, či u rodičů. Pluralita adres ve spojení s přístupem soudu, který z procesní opatrnosti doručuje na všechny jemu známé adresy stěžovatele, průběh řízení neusnadňuje. Povinností orgánů činných v trestním řízení je postupovat rychle a bez zbytečných průtahů; odročování hlavního líčení, opakované obesílání účastníků či změny obhájců rychlost řízení snižují a zvyšují možnost výskytu chyby.

19. Je věcí soudu, jakým ze zákonných způsobů stěžovatele o datech hlavního líčení informuje, není však možné, aby bez ověření, že původně zvolený postup dosáhl zamýšleného účelu, zvolil postup nový, který

IV. ÚS 189/17

č. 123

nepřiměřeně závažnosti situace omezí obžalovaného na osobní svobodě, tedy zasáhne do práva zaručeného v čl. 8 odst. 3 Listiny.

20. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu deklaroval, že napadený příkaz k zatčení porušil výše uvedené právo stěžovatele.

Č. 124

**K výši přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím
K zájmu dítěte jako přednímu hledisku při rozhodování
obecných soudů**

1. Základní právo dítěte na to, aby byl jeho nejlepší zájem předním hlediskem pro rozhodování (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte), je pod ochranou soudní moci, a to i v řízení o náhradě újmy způsobené dítěti veřejnou mocí (čl. 36 odst. 3 Listiny). Obecné soudy jsou při svém rozhodování v každém jednotlivém případě povinny pečlivě zhodnotit všechny relevantní skutečnosti a okolnosti vzniku újmy, zvážit, jaké zájmy dítěte byly narušeny nezákonným rozhodnutím či postupem veřejné moci, a vysvětlit, jak se to promítlo do rozhodnutí o náhradě újmy. Jsou povinny tak činit a nejlepší zájem dítěte zohlednit i bez výslovného návrhu dotčeného dítěte či jeho zákonného zástupce.

2. Pokud obecné soudy nerespektují kasační závaznost nálezu Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy) a pokračují v porušování základních práv a svobod v rozporu se závazným právním názorem obsaženým v nálezu, vždy tím působí dotčeným jednotlivcům i nemajetkovou újmu, za kterou těmto jednotlivcům přísluší náhrada dle čl. 36 odst. 3 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře – ze dne 12. července 2017 sp. zn. I. ÚS 1737/16 ve věci ústavní stížnosti 1. nezletilá A. K. a 2. V. K., zastoupených JUDr. Janem Pavlokem, Ph.D., advokátem, se sídlem K Brusce 124/6, Praha 6 – Hradčany, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 15 C 270/2012-140 ze dne 4. 9. 2014, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 30 Co 102/2015-186 ze dne 28. 4. 2015 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 4607/2015-223 ze dne 29. 2. 2016, jimiž bylo rozhodnuto o nároku stěžovatelek na přiměřené zadostiučinění za újmu způsobenou nezákonnými rozhodnutími obecných soudů ve věci nařízení a dalšího trvání předběžného opatření, kterým byla nezletilá stěžovatelka svěřena do péče kojeneckého ústavu, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Výroky III a IV rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 15 C 270/2012-140 ze dne 4. 9. 2014 v částech potvrzených odvolacím soudem, výrokem II rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 30 Co 102/2015-186 ze dne 28. 4. 2015 v části potvrzující rozsudek soudu prvního stupně a výrokem I usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 4607/2015-223 ze dne 29. 2. 2016 bylo porušeno základní právo první a druhé stěžovatelky na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím státního orgánu podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a základní právo první stěžovatelky, aby nejlepší zájem dítěte byl předním hlediskem rozhodování, podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II. Tato rozhodnutí se proto v uvedených částech ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Nezletilá stěžovatelka 1 je dcerou stěžovatelky 2; dále budou stěžovatelky označovány i jako „nezletilá“ a „matka“. Nezletilá byla dne 29. dubna 2009, tři dny po svém narození, předběžným opatřením odevzdána do péče dětského centra. Trvání tohoto předběžného opatření bylo opakovaně prodlužováno, a nezletilá tak na jeho základě zůstala v dětském centru až do 8. března 2010. Nálezem sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010 (N 146/58 SbNU 227; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) Ústavní soud toto předběžné opatření i rozhodnutí o jeho prodloužení zrušil (k prvnímu období viz níže body 2 až 6). V mezidobí však bylo vydáno další předběžné opatření, na jehož základě byla stěžovatelka ponechána v dětském centru od 9. března 2010 až do 27. září 2011. Nálezem sp. zn. II. ÚS 2546/10 ze dne 6. 9. 2011 (N 150/62 SbNU 303) bylo i toto předběžné opatření zrušeno a dne 27. září 2011 byla nezletilá předána matce (k druhému období viz níže body 7–9). Na základě neústavních a nezákonných předběžných opatření tak nezletilá strávila v dětském centru téměř dva a půl roku. Nezletilá a její matka se proto u obecných soudů domáhaly náhrady nemajetkové újmy, která jim byla těmito rozhodnutími způsobena. Obecné soudy přiznaly každé z nich přiměřené zadostiučinění ve výši 610 000 Kč (k průběhu řízení viz níže body 10 až 27). Stěžovatelky namítají, že tato náhrada je nepřiměřeně nízká a že obecné soudy takto pokračují v porušování jejich základních práv.

A. První období (29. dubna 2009 až 8. března 2010)

2. Dne 29. dubna 2009, tři dny po svém narození, byla nezletilá odevzdána do péče dětského centra na základě předběžného opatření

Obvodního soudu pro Prahu 9 vydaného dle § 76a občanského soudního řádu v tehdy účinném znění (dále jen „o. s. ř.“). Podle obvodního soudu totiž „nebyly zjištěny podmínky, ve kterých chce matka [o nezletilou] pečovat, ... bydlení a sociální situace matky je zcela nevyhovující a ... osobnost matky neskýtá záruku řádného vývoje dítěte“. Toto předběžné opatření mělo podle zákona trvat jeden měsíc a zaniknout dne 29. května 2009, pro jeho prodloužení nebyla splněna zákonná podmínka – nebylo zahájeno řízení ve věci samé (srov. § 76a odst. 4 o. s. ř.). Obvodní soud přesto opakovaně o měsíc trvání tohoto předběžného opatření prodloužoval, a nezletilá tak na jeho základě zůstala v dětském centru až do 8. března 2010. Městský soud v Praze opakovaně konstatoval, že rozhodnutí obvodního soudu jsou nezákonná, neboť předběžné opatření zaniklo již 29. května 2009, avšak současně odmítal odvolání matky proti těmto rozhodnutím. Zaniklé opatření podle městského soudu nebylo možné žádným rozhodnutím prodloužit, a odvolání proti takovým rozhodnutím byla tudíž „bezpředmětná“.

3. Ústavní soud nálezem sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ze dne 20. 7. 2010 (N 146/58 SbNU 227) zrušil rozhodnutí obvodního a městského soudu pro porušení čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 2, čl. 3 odst. 1, čl. 5, 7, 8 a 9 Úmluvy o právech dítěte.

4. Podle nálezu sp. zn. IV. ÚS 2244/09 bylo protiústavní již odevzdání nezletilé do péče dětského centra. Ústavní soud zdůraznil, že není možné odebrat dítě rodičům a umístit je do dětského centra jen proto, že podle soudů by v dětském centru mělo lepší materiální podmínky. Stejně tak nebylo možné přenášet důkazní břemeno na matku a vycházet z domněnky, že nezletilá je ohrožena na životě, pokud matka neprokáže opak ohledně podmínek, v níž chce svou dceru vychovávat (bod 42). Ze skutečnosti, že matka odmítala spolupracovat s pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, nelze dle nálezu usuzovat, že by k nezletilé neměla kladný vztah a nebyla schopna se o ni postarat (bod 41).

5. Prodloužováním doby trvání tohoto předběžného opatření se obvodní soud „dopustil zřejmé svévole“, neboť pro „pokračující odloučení dítěte od matky ... neexistoval zákonný podklad“ (nález sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bod 36).

6. Závažným způsobem pochybil i městský soud, neboť neposkytl stěžovatelkám dostatečnou ochranu proti rozhodnutím o prodloužení trvání předběžného opatření a odmítal odvolání matky pro bezpředmětnost, ačkoliv to zákon neumožňoval (nález sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bod 37).

B. Druhé období (9. března 2010 až 27. září 2011)

7. V mezidobí, ještě před vydáním nálezu sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bylo zahájeno řízení ve věci samé. Dne 9. března 2010 Obvodní soud pro

Prahu 9 vydal předběžné opatření podle § 102 odst. 1 ve spojení s § 76 odst. 1 písm. b) o. s. ř., na jehož základě byla nezletilá stěžovatelka ponechána v dětském centru. Toto předběžné opatření bylo opět odůvodněno tím, že matka prozatím nebyla schopna prokázat, že v mezidobí získala slušnou možnost bydlení a že je schopna pro nezletilou vytvořit prostředí, v němž budou uspokojivě zabezpečeny její potřeby, a tudíž se o jejich zajištění musí postarat společnost. S těmito důvody se ztotožnil i Městský soud v Praze.

8. Jejich rozhodnutí byla zrušena nálezem sp. zn. II. ÚS 2546/10 ze dne 6. 9. 2011 (N 150/62 SbNU 303). Ústavní soud konstatoval, že nové předběžné opatření se opírá o stejné důvody jako původní předběžné opatření, a s odkazem na důvody výše citovaného nálezu sp. zn. IV. ÚS 2244/09 je proto zrušil pro rozpor s čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 8 Úmluvy a čl. 3 odst. 1, čl. 9 a 18 Úmluvy o právech dítěte.

9. Dne 27. září 2011 byla nezletilá předána matce. Celkově tedy nezletilá v dětském centru strávila bezdůvodně – na základě protiústavních a nezákonných předběžných opatření – téměř dva a půl roku.

C. Řízení o náhradě újmy

10. Stěžovatelky se poté domáhaly náhrady nemajetkové újmy, která jim byla způsobena nezákonnými rozhodnutími obecných soudů, podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu“). Původně bylo vedeno zvlášť řízení o náhradě újmy za první a za druhé období.

11. V řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále též jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 15 C 137/2012 se stěžovatelky domáhaly náhrady nemajetkové újmy za první období, a to ve výši 5 000 000 Kč pro každou z nich. V tomto řízení bylo pravomocně za toto období přiznáno každé z nich 240 000 Kč. O zbytku jejich žaloby nebylo pravomocně rozhodnuto a v této části bylo řízení spojeno s věcí vedenou u obvodního soudu pod sp. zn. 15 C 270/2012 (viz následující bod).

12. V řízení vedeném u obvodního soudu pod sp. zn. 15 C 270/2012 se stěžovatelky původně domáhaly náhrady nemajetkové újmy za druhé období, a to ve výši 5 000 000 Kč pro každou z nich. Poté došlo ke spojení s věcí pod sp. zn. 15 C 137/2012. V řízení vedeném pod sp. zn. 15 C 270/2012 se tak stěžovatelky domáhaly další náhrady nemajetkové újmy za první období (4 760 000 Kč pro každou z nich) a přiznání náhrady nemajetkové újmy za druhé období (5 000 000 Kč pro každou z nich). Obecné soudy poté rozhodly napadenými rozhodnutími.

D. Rozsudek obvodního soudu

13. Obvodní soud dospěl opět k závěru, že za první období náleží každé ze stěžovatelek pouze 240 000 Kč, za druhé období přiznal každé jako přiměřené zadostiučnění 260 000 Kč.

14. Podle obvodního soudu náleží nezletilé i matce náhrada ve stejné výši, neboť nezletilá musela důsledky nezákonných rozhodnutí pasivně strpět a její matka proti nim aktivně vystupovala.

15. Obvodní soud poukázal na to, že nezletilá byla umístěna do dětského centra a odňata matce několik dnů po porodu, tedy „v nejkritičtějším období života“, čímž byla narušena „vazba mezi matkou a dítětem“, která „je jedním z prvořadých předpokladů vývoje lidského jedince“. Jejich vzájemný kontakt podléhal pravidlům dětského centra. Toto odloučení trvalo přibližně dva a půl roku, tedy značně dlouhou dobu.

16. Podle obvodního soudu se nezletilá musela podrobit režimu dětského centra a „za dva roky a 5 měsíců nikdy neopustila [jeho] brány, i veškerá setkání se odehrávala pouze na území [dětského centra], popřípadě v jeho zahradě“. Její umístění do dětského centra tedy omezovalo její kontakt s rodinou a případně i vrstevníky. Nevychovávala a nepečovala o ni matka, ale zaměstnanci dětského centra.

17. Podle obvodního soudu se nezletilá stěžovatelka „v noci probouzí, usedavě pláče, má noční můry, trpěla pomočováním [u dětí jejího věku již neobvyklým]. Nebyla schopna normálně jíst, byla o něco psychomotoricky opožděná, což konstatoval i lékař ve vztahu k obdobnému vývoji jejího mladšího bratra, který byl po celou dobu od narození ve výchově a péči [matky, stěžovatelky 2]“. Nezletilá je „fixována na [svou matku], kdykoliv se tato vzdálí, musí být [nezletilá] přesvědčována, že ... ji neopustí“. Podle obvodního soudu „v důsledku držení [nezletilé] v ústavu u ní nebyly standardně rozvinuté sluchové a jazykové schopnosti“.

18. Obvodní soud za „velmi vzdálenou paralelu“ považoval rozhodování o náhradě za nezákonně vykonanou vazbu, a to vzhledem k omezením nezletilé v dětském centru. Následně opět vyslovil, že za první období náleží každé stěžovatelce náhrada 240 000 Kč, již pravomocně přiznaná, a za druhé období 260 000 Kč. Toto vyšší zadostiučnění za druhé období přiznal vzhledem k jeho „o něco delší[mu] trvání“, ale zejména vzhledem k tomu, že „Ústavní soud již ke dni 20. 7. 2010 [nálezem sp. zn. IV. ÚS 2244/09 ...] konstatoval nesprávnost celého náhledu na předmětnou problematiku“.

E. Rozsudek městského soudu

19. Městský soud přiznal každé ze stěžovatelek dalších 110 000 Kč jako přiměřené zadostiučnění za újmu vzniklou v druhém období.

20. Městský soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními obvodního soudu, ale odlišně stanovil výši náhrady.

21. Městský soud poukázal na výši zadostiučinění, které bylo přiznáno nezletilým při smrti rodiče. Nejvyšší soud se tak v usnesení sp. zn. 30 Cdo 3124/2013 ze dne 16. 4. 2014 zabýval případem, v němž bylo každému z nezletilých přiznáno jako přiměřené zadostiučinění 3 000 000 Kč za nemajetkovou újmu vzniklou zavražděním jejich matky. V usnesení sp. zn. 30 Cdo 2003/2014 ze dne 12. 9. 2014 se Nejvyšší soud zabýval případem, v němž bylo po smrti otce přiznáno synovi 200 000 Kč, dceři 150 000 Kč a pozůstalé manželce 240 000 Kč (pozn. Ústavního soudu: dle rozhodnutí Nejvyššího soudu 250 000 Kč) jako náhrada nemajetkové újmy nad rámec pevně stanovené náhrady dle § 444 odst. 3 občanského zákoníku z roku 1964. Podle městského soudu přitom na rozdíl od odkazovaných případů nezletilá v projednávané věci může být svou matkou dále vychovávána.

22. Městský soud se ztotožnil s názorem obvodního soudu, že „určitou paralelu lze dovozovat též z rozhodování o nemateriální újme za nezákonnou vazbu“, v nichž je dle městského soudu adekvátním odškodněním částka v rozmezí 500 Kč až 1 500 Kč za jeden den trvání vazby.

23. Městský soud rovněž dospěl k závěru, že matce i dceři náleží náhrada ve stejné výši, protože „újma, kterou matka vnímala aktivně, zasahovala její nezletilou dceru pasivně a naopak“. Za každý měsíc nezákonného odloučení tak dle městského soudu každé z nich náleží peněžitě zadostiučinění ve výši 20 000 Kč. Za první období, tedy přibližně deset a půl měsíce, by tedy podle městského soudu každé stěžovatelce náleželo 210 000 Kč. Protože jim již bylo za toto období pravomocně přiznáno dokonce 240 000 Kč, nebylo nutné zvyšovat náhradu za první období. Za druhé období, tedy přibližně osmnáct a půl měsíce, každé stěžovatelce náleží 370 000 Kč. Z toho jim 260 000 Kč za toto období již přiznal obvodní soud, a proto městský soud přiznal každé stěžovatelce dalších 110 000 Kč.

F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu

24. Nejvyšší soud napadeným výrokem odmítl dovolání stěžovatelek v části, která se týkala výše přiznaného zadostiučinění.

25. Podle Nejvyššího soudu je stanovení formy nebo výše přiměřeného zadostiučinění především úkolem soudu prvního stupně a přezkum úvah tohoto soudu úkolem soudu odvolacího. Nejvyšší soud při svém přezkumu posuzuje právní otázky spojené s výkladem podmínek a kritérií obsažených v § 31a zákona o odpovědnosti státu. Výši přiznané částky se zabývá až tehdy, byla-li by vzhledem k aplikaci tohoto ustanovení na konkrétní případ zcela zjevně nepřiměřená. K tomu podle Nejvyššího soudu v projednávaném případě nedošlo.

26. Podle Nejvyššího soudu není pravda, že by rozhodnutí městského soudu vycházelo především z analogické aplikace principů rozhodování o náhradě nemajetkové újmy z nezákonnou vazbu, neboť městský soud odkázal i na judikaturu týkající se ochrany osobnosti. Nejvyšší soud podotkl, že ani stěžovatelkám se nepodařilo dohledat případ skutkově podobný jejich věci. V usnesení sp. zn. 30 Cdo 2428/2010 ze dne 31. 5. 2011 se Nejvyšší soud zabýval případem, v němž bylo za téměř tři roky trvajícím odloučením rodičů a jejich dětí přiznáno u první rodiny otci přiměřené zadostiučinění ve výši 250 000 Kč, matce 700 000 Kč a dceři 150 000 Kč; u druhé rodiny otci 800 000 Kč, matce 1 000 000 Kč a dceři 300 000 Kč (pozn. Ústavního soudu: jde o případ dětí zaměněných v třebečské porodnici). Tyto částky jsou dle Nejvyššího soudu plně srovnatelné se zadostiučiněním přiznaným stěžovatelkám.

27. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí výslovně uvedl, že se nezabýval otázkou, zda matce a nezletilé přísluší zadostiučinění ve stejné výši. Tento závěr městského soudu totiž nebyl dovoláním napaden a stěžovatelky samy navrhovaly, aby jim bylo přiznáno zadostiučinění ve stejné výši.

II. Argumentace stran

28. Stěžovatelky ve své ústavní stížnosti namítají, že přiznaná náhrada je nepřiměřeně nízká vzhledem k nemajetkové újmě, kterou utrpěly. Podle stěžovatelek tím obecné soudy pokračují v porušování jejich základních práv, které bylo shledáno v nálezech sp. zn. IV. ÚS 2244/09 a sp. zn. II. ÚS 2546/10, na které odkazují a jejichž závěry připomínají. Současně jde o porušení jejich majetkových práv.

29. Stěžovatelky namítají, že došlo k mimořádně závažnému zásahu do jejich práv, který zahrnoval opakovanou nejistotu a pocity „naprosté bezmoci tváří v tvář soudu, který jako orgán povolán chránit spravedlnost a právo tyto pošlapával“. Uvádějí, že by jim měla být přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši, která podstatným způsobem změní jejich životní situaci k lepšímu, srovnatelně s tím, jako ji více než dva a půl roku trvajícím zásahem obecných soudů změnil k horšímu.

30. Stěžovatelky upozorňují na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2428/2010 ze dne 31. 5. 2011. Z něj vyplývá, že v případě dětí zaměněných v třebečské nemocnici byla rodičům a dětem přiznána náhrada nemajetkové újmy v celkové výši 3 300 000 Kč. Stejně jako v případě stěžovatelek šlo o zásah, jímž bylo novorozené dítě těsně po narození odňato svým rodičům, který trval podobnou dobu (v daném případě tři roky) a byl široce medializován. Liší se však v tom, že děti byly v odkazaném případě na rozdíl od stěžovatelky přesto v individuální rodičovské péči, byť „u nepravých rodičů“. V případě záměny dětí šlo o nedbalost, a to ze strany soukromé osoby - nemocnice, zatímco u stěžovatelek šlo o „vědomý útok

na jejich soukromí“ ze strany soudu, který byl povinen jejich práva chránit. U záměny dětí došlo navíc k jednorázovému zásahu s dlouhodobými následky, avšak v případě stěžovatelek byla opakovaně vydávána rozhodnutí vyznačující se „zvůli, nezákonností a protiústavností“ a nerespektováním nálezu sp. zn. IV. ÚS 2244/09. Stěžovatelky poukazují na to, že v případě záměny dětí se „škůdce omluvil a pokusil se o smírné řešení“, ale v jejich případě se stát „dodnes neomluvil a tvrdošijně a v úplnosti odmítá poskytnout satisfakci dobrovolně“.

31. Stěžovatelky namítají, že obecné soudy nesprávně vycházejí při stanovění náhrady z období s nezákonnou vazbou. Ta však představuje zásah „jednoznačně menší závažnosti, neboť zjevně nezasahuje člověka v jeho nejzranitelnějším období, v období pro vývoj osobnosti a vztahu rodič-dítě nejzásadnějším“. V jejich případě byla matka „zvůli státu zbavena možnosti být se svým sotva narozeným dítětem, novorozené dítě [bylo] zbaveno své matky a její blízkost ... nahrazena neosobní ústavní výchovou“.

32. Nejvyšší soud ve svém vyjádření navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, případně zamítnuta. Odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a uvedl, že se mohl zabývat pouze tím, zda není přiznané zadostiučinění zcela zjevně nepřiměřené, neboť stěžovatelky v dovolání nevymezily otázky spojené s výkladem podmínek a kritérií odpovědnosti podle § 31a zákona o odpovědnosti státu.

33. Podle Nejvyššího soudu stěžovatelky pomíjí některá skutková zjištění, která se týkají vztahu mezi stěžovatelkami jako matkou a dcerou a rovněž rozsahu a intenzity kontaktu mezi stěžovatelkami v době, kdy byla nezletilá umístěna do péče dětského centra. Ta jsou podle Nejvyššího soudu klíčová i při posuzování přiměřenosti výše poskytnutého zadostiučinění a jejího srovnání s věcí řešenou v usnesení sp. zn. 30 Cdo 2428/2010 týkající se dětí zaměřených v třebešské nemocnici. Nejvyšší soud podotýká, že dovolání podané v uvedené věci jako nepřipustné odmítl, ale ani srovnání s tímto případem ho nevedlo k závěru o zřejmě nepřiměřené výši zadostiučinění. Stěžovatelky totiž po celou dobu byly ve vzájemném kontaktu, přičemž tento kontakt byl poměrně častý, jeho frekvence závisela i na matce, která svoji dceru i po umístění do dětského centra ještě několik měsíců nadále kojila a i poté ji často navštěvovala, případně i s babičkou. Vzájemný vztah mezi stěžovatelkami se i v tomto období rozvíjel a nezletilá nepochybně stěžovatelku 2 považovala za svoji matku. Tento vztah byl již v době pobytu v dětském centru považován za velmi dobrý. Nikdo nepochyboval jejich vzájemný vztah matka-dcera, po celou dobu byly v kontaktu, žádná z nich nebyla donucena vytvářet si vztah matka-dcera s cizí osobou, žádná z nich nebyla následně vystavena traumatu kvůli odloučení od sociální matky, resp. dcery. Nikdo kvůli nezákonnému rozhodnutí nepodezíral matku z partnerské nevěry. V obou srovnávaných případech se přitom jednalo

především o důsledek porušení povinností zodpovědných osob či soudu a nerespektování práv poškozených. Závěr o úmyslu či zvlí ze strany orgánů veřejné moci, dokonce snad s cílem poškodit stěžovatelky, na základě prokázaných skutečností podle Nejvyššího soudu učinit nelze.

34. Argumentace stěžovatelek, že rozhodnutí městského soudu vychází především z obdoby s nezákonnou vazbou, se dle Nejvyššího soudu míjí s obsahem odůvodnění rozsudku odvolacího soudu, který odkázal i na řadu dalších rozhodnutí týkajících se ochrany osobnosti. Nejvyšší soud dodává, že se neztotožňuje ani s bagatelizací újmy způsobené výkonem vazby, a to zejména v porovnání s újmou, kterou utrpěla matka [stěžovatelka 2]. V případě uvěznění rodiče na 2,5 roku jsou jeho kontakt s nezletilým dítětem, jeho možnost podílet se na péči o dítě a možnost podílet se na výchově dítěte zpravidla omezeny ještě intenzivnějším způsobem, než se to stalo v případě matky [stěžovatelky 2], nehledě na to, že uvěznění představuje mnohem širší zásah do celého spektra základních lidských práv.

35. Nejvyšší soud uvedl, že ani v nejmenším nehodlá snižovat závažnost újmy, kterou stěžovatelky v důsledku nezákonných rozhodnutí utrpěly, a odkazuje v tomto směru na odůvodnění napadených rozhodnutí. Setrvává však na svém závěru, že zadostiučinění již dříve soudy přiznané se ani ve světle argumentace stěžovatelek a srovnání s jinými případy odškodňování nemajetkové újmy nejeví jako zcela zjevně nepřiměřené, a naopak se jeví jako plně srovnatelné.

36. Městský soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Má za to, že vzal v úvahu všechny relevantní okolnosti případu i judikaturu Nejvyššího soudu.

37. Obvodní soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a průběh předchozího řízení, zejména na postoje a chování matky.

38. Ústavní soud nepovažoval za nezbytné zasílat tato vyjádření stěžovatelkám k replice, neboť nad rámec odůvodnění napadených rozhodnutí nepřinesla argumenty rozhodné pro posouzení ústavní stížnosti (viz bod 60 níže).

39. Ministerstvo spravedlnosti nevyužilo možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti.

III. Hodnocení Ústavního soudu

40. Ústavní stížnost splňuje požadavky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a je možné ji věcně projednat.

41. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. V řízení o individuální ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy se proto zásadně nezabývá otázkami interpretace a aplikace podústavního práva, ale jen

tím, zda nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Ústavní soud je při tomto přezkumu vázán petitem ústavní stížnosti, ale nikoliv jejím právním zdůvodněním. Ústavní soud proto může napadená rozhodnutí přezkoumat i z hlediska dodržení jiných základních práv a svobod než těch, kterých se stěžovatel v ústavní stížnosti výslovně dovolává [viz např. náleze sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99), body 30 až 31, náleze sp. zn. II. ÚS 3764/12 ze dne 13. 5. 2014 (N 91/73 SbNU 517), bod 22; náleze sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145), bod 25; náleze sp. zn. IV. ÚS 787/06 ze dne 29. 1. 2007 (N 16/44 SbNU 201), bod 33].

42. V projednávaném případě stěžovatelky namítají, že jim nebylo přiznáno dostatečně vysoké zadostiučinění v penězích za nemajetkovou újmu, kterou utrpěly v důsledku nezákonných rozhodnutí obecných soudů. Podle stěžovatelek tak obecné soudy pokračují v porušování základních práv, které bylo Ústavním soudem shledáno již v nálezech sp. zn. IV. ÚS 2244/09 a sp. zn. II. ÚS 2546/10, a rovněž porušují jejich majetková práva (bod 28 výše).

43. Dle judikatury Ústavního soudu je „v náhradě jakékoli újmy ... zapotřebí vidět i jakési ‚pokračování‘ práv“ [náleze sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), bod 35; náleze sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016, bod 65]. Pro případy, kdy byla újma způsobena veřejnou mocí, pak obsahuje ústavní pořádek speciální úpravu: právo na náhradu škody (resp. újmy, viz body 44 až 45 níže) způsobené veřejnou mocí je totiž přímo garantováno jako základní právo v čl. 36 odst. 3 Listiny. Aby bylo možné se tohoto práva dovolávat, újma nemusí být způsobena rozhodnutím či postupem protiústavním, porušujícím základní práva jednotlivců. Jak totiž plyne ze znění tohoto ustanovení, postačí, že šlo o rozhodnutí nezákonné či o nesprávný úřední postup. Nárok stěžovatelek na náhradu újmy se tak opírá přímo o toto ustanovení a není nezbytné jej dovozovat ze základních práv porušených v původních řízeních. Věc je proto třeba posoudit primárně z hlediska práva na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí dle čl. 36 odst. 3 Listiny, i když se je stěžovatelky výslovně nedovolávají. Protože jde o náhradu újmy způsobené i nezletilé stěžovatelce, je třeba v rámci přezkumu zohlednit i závazky plynoucí z Úmluvy o právech dítěte, zejména pak čl. 3 odst. 1, podle něhož musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Nelze přitom ztrácet ze zřetele, že v projednávané věci jde o vyčíslení peněžité náhrady za zásahy do soukromého a rodinného života dítěte, které ho mohly poznamenat na celý život.

A. Právo na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí

44. Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý „právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či

orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem“, tedy právo na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí.

45. Ústavní soud totiž opakovaně aplikoval čl. 36 odst. 3 Listiny i na případy, v nichž šlo o náhradu nemajetkové újmy [viz např. nálezný sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459), bod 13; nálezný sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016 (N 140/82 SbNU 243), body 18 a 20; nálezný sp. zn. III. ÚS 197/15 ze dne 23. 4. 2015 (N 84/77 SbNU 237), body 14 a 16; srov. i nálezný sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551), body 30 až 41]. Proto je třeba pod náhradu škody ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny zahrnovat jak náhradu majetkové újmy (tedy škody v užším smyslu), tak i nemajetkové újmy.

46. V souladu s čl. 36 odst. 4 Listiny upravuje podrobnosti a podmínky pro uplatnění tohoto základního práva zákon o odpovědnosti státu. Ústavní soud však připomíná, že aplikací tohoto zákona nesmí dojít, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí dle čl. 36 odst. 3 Listiny [nalezný sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 (N 143/74 SbNU 215) či nálezný sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205), bod 13]. Podle zákona o odpovědnosti státu je tedy nutno kompenzovat veškerou újmu, kterou by bylo možno namítnat pod čl. 36 odst. 3 Listiny, nikoliv naopak [nalezný sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014, bod 15; nálezný sp. zn. I. ÚS 1532/16 ze dne 14. 9. 2016 (N 176/82 SbNU 713), bod 15].

47. „Rozhodování o přiznání zadostiučinění sestává z povahy věci ze tří kroků. Prvním z nich je zodpovězení otázky, zda bylo vydáno nezákonné rozhodnutí nebo zda došlo k nesprávnému úřednímu postupu. Bylo-li tomu tak, je třeba posoudit, zda v jeho důsledku vznikla určité osobě nemateriální újma. Posledním krokem zůstává stanovení výše zadostiučinění.“ [nalezný sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551), bod 33]. Ústavní soud plně respektuje pravomoc obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [nalezný sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373), bod 25; či nálezný sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581), bod 22] a připomíná, že hodnocení konkrétních okolností jednotlivých případů je v první řadě úkolem obecných soudů [nalezný sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 247/59 SbNU 515)]. Jejich rozhodnutí však musí dostát ústavněprávním požadavkům, což platí ve všech třech zmiňovaných krocích, tedy i při rozhodování o formě zadostiučinění či jeho konkrétní výši.

48. Ústavní soud se při přezkumu rozhodnutí o přiznání přiměřeného zadostiučinění v penězích zabývá v první řadě tím, zda je toto rozhodnutí rádně odůvodněno, tedy zda jsou v něm „dostatečným způsobem vyložena kritéria, jakými se při [určení výše zadostiučinění] soud řídil“ [nalezný

sp. zn. I. ÚS 3016/11 ze dne 31. 5. 2012 (N 116/65 SbNU 535), bod 23]. V této souvislosti Ústavní soud zkoumá, zda se obecné soudy zabývaly všemi relevantními skutečnostmi a okolnostmi, za kterých došlo ke vzniku újmy, a zda je zohlednilly při stanovování výše přiměřeného zadostiučinění [nálezn sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459), body 22 a 27]. Nakonec se Ústavní soud zabývá i tím, zda výše zadostiučinění není v extrémním nepoměru k utrpěné újmě, a zda se tedy zcela nevyvíká smyslu a účelu právní úpravy [nálezn sp. zn. I. ÚS 3016/11, body 23 a 25; srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 247/59 SbNU 515)].

B. Nejlepší zájem dítěte jako přední hledisko rozhodování

49. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

50. V nálezu sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016 dospěl Ústavní soud k závěru, že toto ustanovení se uplatní i při rozhodování o náhradě újmy způsobené veřejnou mocí podle čl. 36 odst. 3 Listiny. Jinak řečeno, nejen v řízení ve věci samé, ale rovněž v „následném kompenzačním řízení je ... třeba chránit nejlepší zájem dítěte“ (bod 25).

51. Vydá-li orgán veřejné moci nezákonné či protiústavní rozhodnutí nebo se dopustí nezákonného či protiústavního postupu a způsobí tím dítěti újmu, ve většině případů tím kromě jiných pochybení poruší rovněž čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Toto pochybení by měl stát napravit tím, že povinnost chránit nejlepší zájem dítěte bude respektovat alespoň v řízení o náhradě takto vzniklé újmy, jinak řečeno, že v tomto řízení již bude nejlepší zájem dítěte předním hlediskem pro rozhodování. Porušení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte v řízení o věci samé nemůže vést k tomu, že stát bude zbaven povinnosti jednat v souladu s tímto ustanovením v navazujícím řízení o náhradě újmy. Znamenalo by to totiž, že stát bude těžít z vlastního protiprávního jednání, a to je v rozporu s obecnými principy práva.

52. Současně je třeba zdůraznit, že čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zakotvuje povinnost brát nejlepší zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoliv činnosti či rozhodování, které se týká dětí. Nezáleží tedy na tom, zda se děti či jejich zákonní zástupci tohoto ustanovení dovolávají. Veřejná moc musí sama aktivně plnit povinnosti vyplývající z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a zajistit, že toto ustanovení bude respektováno.

53. Obecně má ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte trojí význam. Zprvř toto ustanovení zakotvuje (hmotné) právo dítěte na to, aby byl jeho nejlepší zájem předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí [k tomu více Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte z 29. 5.

2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), CRC/C/GC/14 (dále jen „Obecný komentář č. 14“), bod 6 písm. a)]. Tato interpretace čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte byla opakovaně potvrzena v judikatuře Ústavního soudu, podle níž má právo vyplývající z odkazovaného ustanovení povahu základního práva, a lze se ho tedy dovolat i před Ústavním soudem.

54. Již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/96 ze dne 9. 4. 1997 (N 41/7 SbNU 279; 103/1997 Sb.) dospěl Ústavní soud k závěru, že ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je „vnitrostátně bezprostředně použitelné (self-executing)“. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1619/07 ze dne 1. 2. 2008 (N 27/48 SbNU 377) Ústavní soud zohlednil, že rozhodnutím obecného soudu „mohlo dojít k zásahu do práv dětí garantovaných ... Úmluvou o právech dítěte (čl. 3 odst. 1, ...)“. V prvním nálezu týkajícím se stěžovatelek sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bod 36, pak Ústavní soud výslovně konstatoval, že v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je obsaženo ústavně zaručené právo; jeho porušení ze strany obecných soudů bylo jedním z důvodů pro zrušení jejich rozhodnutí. Tento závěr byl potvrzen i druhým nálezem týkajícím se stěžovatelek sp. zn. II. ÚS 2546/10, podle něhož byla rozhodnutí obecných soudů „v rozporu s ústavně chráněným zájmem nezletilých garantovaných čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte“. Závěr, že z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte plyne základní právo, kterého se nezletilí mohou dovolat i v řízení před Ústavním soudem, byl potvrzen i nálezem sp. zn. II. ÚS 19/16 (viz zejména body 33, 36 a 38).

55. Zadržet z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte vyplývá základní interpretační princip pro soudy a další orgány veřejné moci v případech, kdy se jejich činnost dotýká dětí: je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, je třeba zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte [Obecný komentář č. 14, bod 6 písm. b); shodně nález sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017 (N 29/84 SbNU 349), bod 28; ve vztahu k rozhodování o svěření dítěte do péče viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), body 17 a násl.]. Tento interpretační princip je třeba respektovat i v řízení o náhradě újmy způsobené veřejnou mocí.

56. Zatřetí z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte vyplývají i procesní požadavky [Obecný komentář č. 14, bod 6 písm. c)], mezi něž patří i požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí. Dle Obecného komentáře č. 14 musí být z odůvodnění rozhodnutí zřejmé, že nejlepší zájem dítěte byl skutečně předním hlediskem při rozhodování, musí v něm být vyloženo, co příslušný orgán považoval za nejlepší zájem dítěte, na základě jakých kritérií k tomuto závěru dospěl a případně jak byl nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy či právy [viz Obecný komentář č. 14, bod 6

písm. c), bod 14 písm. b), podrobněji bod 97]. Tento požadavek již Ústavní soud vyslovil ve své judikatuře týkající se rozhodování o péči o dítě. V těchto případech musí být v rozhodnutích vyložena kritéria, podle nichž byl nejlepší zájem dítěte hodnocen, a objasněno, k jakým závěrům a proč na jejich základě obecné soudy dospěly [nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), body 18 až 30; nález sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016 (N 44/80 SbNU 543), bod 16; nález sp. zn. I. ÚS 823/16 ze dne 6. 12. 2016 (N 233/83 SbNU 637), bod 39; k významu odůvodnění soudních rozhodnutí obecně viz již nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)].

57. Tento požadavek se analogicky uplatní i na rozhodnutí o náhradě újmy způsobené dítěti veřejnou mocí. Je tudíž třeba, aby z rozhodnutí bylo patrné, že obecné soudy považovaly nejlepší zájem dítěte za přední hledisko pro své rozhodování. To znamená, že je třeba pečlivě zhodnotit všechny relevantní skutečnosti a okolnosti vzniku újmy, zvážit, jaké zájmy dítěte byly narušeny nezákonným rozhodnutím či postupem veřejné moci, a vysvětlit, jak se to promítlo do rozhodnutí o náhradě újmy. Ústavní soud připomíná, že tyto povinnosti musí soudy samy aktivně plnit i v případě, že se čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nikdo nedovolával, tedy ani nezletilý či jeho zákonní zástupci (bod 52 výše).

58. Ústavní soud tak konstatuje, že základní právo dítěte na to, aby byl jeho nejlepší zájem předním hlediskem pro rozhodování (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte), je pod ochranou soudní moci, a to i v řízení o náhradě újmy způsobené dítěti veřejnou mocí (čl. 36 odst. 3 Listiny). Obecné soudy jsou při svém rozhodování v každém jednotlivém případě povinny pečlivě zhodnotit všechny relevantní skutečnosti a okolnosti vzniku újmy, zvážit, jaké zájmy dítěte byly narušeny nezákonným rozhodnutím či postupem veřejné moci, a vysvětlit, jak se to promítlo do rozhodnutí o náhradě újmy. Jsou povinny tak činit a nejlepší zájem dítěte zohlednit i bez výslovného návrhu dotčeného dítěte či jeho zákonného zástupce.

C. Aplikace na projednávaný případ

59. V projednávaném případě dospěly obecné soudy k závěru, že předěžná opatření byla nezákonná a protiústavní a stěžovatelkám v jejich důsledku vznikla újma, za kterou je nezbytné jim přiznat zadostiučinění v penězích. Podle stěžovatelek je ale peněžité zadostiučinění, které jim obecné soudy přiznaly, příliš nízké a neodpovídá újmě, kterou utrpěly. Ústavní soud se zabýval případem z hlediska dodržení základních práv stěžovatelek podle čl. 36 odst. 3 Listiny a základního práva nezletilé dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte; soustředil se na otázku, zda byly zhodnoceny všechny relevantní skutečnosti a okolnosti vzniku újmy a zda byl

předním hlediskem při rozhodování nejlepší zájem dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

60. Ústavní soud předesílá, že při svém hodnocení není žádným způsobem vázán judikaturou obecných soudů. Porovnání věci stěžovatelek s případem řešeným v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3124/2013 ze dne 16. 4. 2014, který se týkal záměny dětí v třebečské nemocnici, by mohlo mít význam pouze z hlediska posouzení, zda byl dodržen požadavek na jednotnost rozhodování v obdobných věcech [srov. např. nálezn. sp. zn. I. ÚS 682/15 ze dne 7. 6. 2016 (N 103/81 SbNU 639), bod 20]. Provést takové srovnání v nyní řešené věci postrádá smysl. Kauza záměny dětí v třebečské nemocnici je totiž skutkově velmi odlišná od projednávané věci, což ostatně zdůrazňují jak stěžovatelky (bod 30 výše), tak Nejvyšší soud (bod 33 výše), byť každý z jiných důvodů. Zadostiučnění přiznaná jednotlivým poškozeným v této kauze se navíc pohybují od 150 000 Kč do 1 000 000 Kč, a významně se tedy liší u každé ze šesti osob, jimž byla za relativně podobných okolností způsobena újma. Z dané kauzy tak ve vztahu k případu stěžovatelek lze vyvodit nanejvýše to, že jim byla přiznána řádově stejná náhrada. Vzhledem k tomu nebylo třeba zasílat stěžovatelkám vyjádření Nejvyššího soudu, které se – s ohledem na obsah jejich stížností – soustředilo na otázku srovnání případu s kauzou záměny dětí v třebečské nemocnici.

61. V projednávaném případě byla nezletilá odebrána matce tři dny po svém narození a umístěna do dětského centra, kde zůstala téměř dva a půl roku. Veškerý vzájemný kontakt nezletilé a matky v této době podléhal kontrole ze strany dětského centra (bod 15 výše). Lze souhlasit s tím, že toto závažné a dlouhotrvající narušování vzájemného vztahu nezletilé a matky působilo oběma stejnou újmu. Aniž by chtěl Ústavní soud jakkoliv snižovat závažnost újmy, kterou utrpěla matka, je ovšem nucen konstatovat, že nezletilá byla nad rámec toho podrobena dalším zásahům do svých práv a zájmů, kterým její matka vystavena nebyla. Jedině pečlivým zhodnocením těchto zásahů a promítnutím těchto úvah do výše náhrady je přitom možné dostat čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož má být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při rozhodování.

62. Kromě toho, že byl narušován vztah mezi nezletilou a matkou, byla nezletilá stejným způsobem odloučena i od všech svých dalších příbuzných, a tedy vytržena z rodinného prostředí, v němž by jinak vyrůstala (bod 16 výše). V tomto směru tak došlo k narušení dalších rodinných vazeb, a tedy k intenzivnějšímu zásahu do rodinného života nezletilé oproti matce.

63. Navíc se život nezletilé po dobu dva a půl roku odehrával výlučně v prostředí kontrolovaném státem – v dětském centru, jehož režimu se musela podrobit. Místo individualizované péče a výchovy v rodině jí byla v citlivém věku poskytována hromadná péče ze strany zaměstnanců centra

(bod 16 výše). Tyto skutečnosti představují zásah do soukromého života nezletilé, avšak matka tímto způsobem omezována nebyla.

64. Konečně, odloučení nezletilé od matky a její dvou a půl roku trvající pobyt v dětském centru měl pro nezletilou řadu negativních důsledků, které přetrvaly i poté, co byla předána matce. Podle obecných soudů je totiž nezletilá „fixována na [svou matku], kdykoliv se tato vzdálí, musí být [nezletilá] přesvědčována, že ... ji neopustí“. V důsledku umístění v dětském centru byla dle obecných soudů nezletilá „psychomotoricky opožděná“, nebyly u ní standardně rozvinuté sluchové a jazykové schopnosti, nebyla schopna normálně jíst, trpěla pomočováním (ve věku, kdy je již neobvyklé; dále viz bod 17 výše).

65. Ústavní soud připomíná, že vazba mezi rodičem a dítětem představuje nejpřirozenější lidskou vazbu a jeden z prvořadých předpokladů lidského vývoje [nález sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bod 43; a nález sp. zn. II. ÚS 2546/10 týkající se stěžovatelek; shodně nález sp. zn. I. ÚS 2903/14 ze dne 12. 5. 2015 (N 94/77 SbNU 377), bod 31]. Umístění dítěte do dětského centra krátce po narození a jeho odloučení od rodiče přitom brání vytvoření této vazby nebo přinejmenším její vytváření značně ztěžuje. Čím déle takové odloučení dítěte a rodiče trvá, tím nižší je šance, že se tato vazba odpovídajícím způsobem rozvine. Institucionalizovaná péče, poskytovaná dítěti v dětském centru, mu přitom tuto vazbu nemůže v žádném případě adekvátně nahradit, k tomu ostatně nejsou dětská centra určena. Absence nebo narušení vazby mezi dítětem a jeho rodičem však může mít negativní dopad na celý jeho další život, neboť – jak již bylo řečeno – je tato vazba jedním z prvořadých předpokladů lidského vývoje. V projednávaném případě byla nezletilá odebrána matce krátce po porodu a v dětském centru strávila dalšího dva a půl roku svého života, tedy značně dlouhou dobu. Je tedy třeba, aby se obecné soudy podrobně zabývaly tím, jaký dopad to bude mít na nezletilou v dalším životě, tedy aby zohlednily dlouhodobé důsledky způsobené narušením vazby rodiče a dítěte, nikoliv pouze krátkodobé (k těm viz předchozí bod).

66. Ačkoliv tedy matka utrpěla v důsledku odloučení od nezletilé výraznou újmu, zásah do práv a zájmů nezletilé byl ještě výraznější a újma tím způsobená ještě větší.

67. Jsou zde však i další okolnosti, které svědčí o újmě způsobené srovnatelnou měrou nezletilé i její matce.

68. Narušování vztahu nezletilé a matky začalo tři dny po narození nezletilé tím, že Obvodní soud pro Prahu 1 dne 29. dubna 2009 umístil nezletilou do kojeneckého ústavu. Tento zásah do práv nezletilé a její matky byl sice neústavní, ale současně měl alespoň zákonný základ. To se ovšem nedá říci o opakovaném prodlužování trvání tohoto předběžného opatření. Podle zákona totiž mělo předběžné opatření trvat pouze po dobu jednoho

měsíce, a dne 29. května 2009 tak toto předběžné opatření zaniklo. Zákon neumožňoval prodloužit trvání tohoto předběžného opatření bez zahájení řízení ve věci samé, v případě stěžovatelek do doby zániku předběžného opatření takové řízení zahájeno nebylo. Navzdory tomu Obvodní soud pro Prahu 1 opakovaně trvání předběžného opatření prodloužoval a ponechal nezletilou stěžovatelku v kojeneckém ústavu na jeho základě až do 8. března 2010 (bod 2 výše). Ústavní soud je tak nucen konstatovat, že od 29. května 2009 do 8. března 2010 neměl zásah do práv stěžovatelek ani zákonný podklad a šlo, jak již Ústavní soud uvedl (bod 5 výše), o projev zřejmé svévole ze strany Obvodního soudu pro Prahu 1. Podle Ústavního soudu svévolné rozhodování Obvodního soudu pro Prahu 1 a absence zákonného základu pro zásah do práv stěžovatelek zvyšuje intenzitu újmy způsobené v této době a musí se promítnout do výše zadostiučinění. Vědomí, že se orgán veřejné moci, ba dokonce soud, zcela vzepřel zákonu, totiž bezpochyby zesiluje pocit příkoří a bezpráví, a zvyšuje tedy utrpěnou nemajetkovou újmu.

69. V této době navíc Městský soud v Praze opakovaně konstatoval, že jednání Obvodního soudu pro Prahu 1 je nezákonné a že již 29. května předběžné opatření zaniklo. Navzdory tomu Městský soud v Praze opakovaně odvolání matky proti rozhodnutím Obvodního soudu pro Prahu 1 odmítal pro bezpředmětnost (bod 2 výše). Tím se Městský soud v Praze opakovaně dopouštěl porušení práv stěžovatelek (bod 6 výše) na přístup k soudu, které je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 3682/16 ze dne 24. 4. 2017 (N 64/85 SbNU 153), body 16 až 18; nálezn. sp. zn. IV. ÚS 746/15 ze dne 25. 2. 2016 (N 37/80 SbNU 465), bod 13; a zejména nálezn. sp. zn. III. ÚS 2433/15 ze dne 29. 11. 2016 (N 224/83 SbNU 491), body 20 a následující, zabývající se porušením tohoto práva odmítáním odvolání proti rozhodnutí o předběžném opatření jako bezpředmětných] a rovněž dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz již rozsudek pléna ve věci *Golder proti Spojenému království* ze dne 21. 2. 1975, č. 4451/70, § 36; dle rozsudku ve věci *Kohlhofer a Minarik proti České republice* ze dne 15. 10. 2009 č. 32921/03, 28464/04 a 5344/05, § 90, zahrnuje právo na přístup k soudu i právo na meritorní rozhodnutí věci). Újma způsobená porušením práva na přístup k soudu jako jednoho ze základních aspektů práva na spravedlivý proces je odlišitelná od újmy způsobené pokračujícím držením nezletilé v dětském centru a vyžaduje zvláštní náhradu. Tato újma vzniká obdobným způsobem jako v případě nepřiměřené délky řízení, a to odpíráním meritorního rozhodnutí věci po určitou dobu. Při rozhodování o náhradě za nemajetkovou újmu způsobenou porušením práva na přístup k soudu je tak možné analogicky vycházet z principů a pravidel, které jsou uplatňovány v případě nepřiměřené délky řízení.

70. Na základě původního předběžného opatření z 29. dubna 2009 byla nezletilá v dětském centru ponechána až do 8. března 2010. Dne 9. března 2010 bylo vydáno další předběžné opatření, na jehož základě zůstala nezletilá v dětském centru až do 27. září 2011. Toto předběžné opatření se opíralo o stejné důvody jako původní předběžné opatření (bod 7 výše). Ústavní soud nálezem sp. zn. IV. ÚS 2244/09, který byl vyhlášen dne 21. července 2010, původní předběžné opatření zrušil a uvedl, že žádný z důvodů v něm uvedených neobstojí a že nezletilá nemohla být na jejich základě umístěna do dětského centra. Obecné soudy na tento nález nijak nereagovaly a druhé předběžné opatření ponechaly v platnosti, takže je zrušil až Ústavní soud nálezem sp. zn. II. ÚS 2546/10, vyhlášeným dne 6. září 2011. Nezletilá tak byla předána matce až 27. září 2011 (body 8 až 9 výše).

71. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Z tohoto ustanovení plyne jednak kasační závaznost nálezů, tedy povinnost respektovat právní závěry nálezu v dalším řízení v té samé věci [nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 57–58], a jednak precedenční závaznost nálezů, tedy povinnost reflektovat nosné důvody nálezů i v obdobných věcech (nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, body 59 až 72). Kasační závaznost znamená, že „nález Ústavního soudu představuje definitivní řešení ústavně-právních otázek v konkrétní věci, a proto musí být dotyčným obecným soudem věrně proveden a ústavněprávní výklad vyložený v nálezu Ústavního soudu jím musí být respektován bez ohledu na eventuální pochybnosti obecného soudu, zda je správný či fundovaný“ (nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 58). Nerespektování kasační závaznosti nálezu představuje porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Rovněž z čl. 6 odst. 1 Úmluvy vyplývá právo na výkon pravomocného rozhodnutí, neboť jinak by veškeré záruky práva na spravedlivý proces byly zbaveny smyslu (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Hornsby proti Řecku* ze dne 19. 3. 1997 č. 18357/91, § 40); z toho vyplývá i povinnost respektovat konečná soudní rozhodnutí, a to i pro výkonnou a zákonodárnou moc (srov. rozsudek velkého senátu ve věci *Broniowski proti Polsku* ze dne 22. 6. 2004 č. 31443/96, § 175; rozsudek ve věci *Oliari a další proti Itálii* ze dne 21. 7. 2015 č. 18766/11 a 36030/11, § 184).

72. Obecné soudy byly povinny respektovat nález sp. zn. IV. ÚS 2244/09 od jeho vyhlášení dne 21. července 2010. Ve věci stěžovatelek měl tento nález pro obecné soudy kasační závaznost, jinak řečeno, obecné soudy byly povinny ho bezvýhradně provést. I když tímto nálezem bylo zrušeno původní předběžné opatření z 29. dubna 2009, kasační závaznost nálezu se uplatnila i ve vztahu k druhému předběžnému opatření z 9. března 2010. To totiž bylo vydáno v řízení se stejnými stěžovatelkami, obsahově a časově navazovalo na původní předběžné opatření a opíralo se o totožné důvody,

lišilo se pouze v tom, na základě jakého ustanovení zákona bylo vydáno (srov. body 2 a 7 výše), což není z hlediska ústavněprávního významné. Obecné soudy měly v souladu s § 77 odst. 2 ve spojení s § 102 odst. 3 o. s. ř. druhé předběžné opatření zrušit, neboť pominuly důvody, pro které bylo nařízeno. Druhé předběžné opatření se totiž opíralo o tytéž důvody jako původní předběžné opatření. Tyto důvody přitom byly dle nálezu sp. zn. IV. ÚS 2244/09 protiústavní a toto hodnocení bylo pro obecné soudy kasačně závazné.

73. Ode dne 21. července 2010 až do 27. září 2011 tak obecné soudy nerespektovaly kasačně závazný nález Ústavního soudu. Újma vyvolaná tímto zásahem do práva na spravedlivý proces stěžovatelek je opět odlišitelná od újmy vzniklé pokračujícím odloučením nezletilé od matky a jejím trvajícím pobytem v dětském centru. Tato újma vyžaduje samostatnou náhradu. Pokud obecné soudy nerespektují kasační závaznost nálezu Ústavního soudu (čl. 89 odst. 2 Ústavy) a pokračují v porušování základních práv a svobod v rozporu se závazným právním názorem obsaženým v nálezu, vždy tím působí dotčeným jednotlivcům i nemajetkovou újmu, za kterou těmto jednotlivcům přísluší náhrada dle čl. 36 odst. 3 Listiny. Tato nemajetková újma vznikne, není-li kasačně závazný nález obecným soudem respektován, a čím déle takové nerespektování trvá, tím větší je utrpěná nemajetková újma. Vzhledem k tomu ji lze připodobnit k nemajetkové újmě způsobené nepřiměřenou délkou řízení. Při rozhodování o náhradě za nemajetkovou újmu způsobenou nerespektováním kasačně závazného nálezu je tak možné analogicky vycházet z principů a pravidel, které jsou uplatňovány v případech nepřiměřené délky řízení.

74. Ústavní soud zdůrazňuje, že tuto újmu je třeba v plné výši nahradit i nezletilé, přestože ta pochopitelně vzhledem ke svému věku nemohla rozlišovat a chápat jednotlivé zásahy do svých práv tak, jako mohou dospělí. Náhrada újmy ve výši přinejmenším odpovídající náhradě pro dospělého je jediným řešením, které respektuje čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Bylo by v rozporu s účelem tohoto článku přiznávat dětem nižší zadostiučinění – tedy poskytovat jim nižší ochranu právě proto, že jsou jako děti zranitelnější a vzhledem ke svému věku a stupni vývoje nemohou vždy zcela chápat zásahy do svých práv a bránit se proti újmě jim působené. Z těchto principů Ústavní soud vyšel již v nálezu sp. zn. II. ÚS 19/16 ze dne 1. 8. 2016, body 33 až 34, ve vztahu k náhradě nemajetkové újmy, kterou nezletilé způsobila nepřiměřená délka řízení; nyní nemá důvod se od nich odchýlovat.

75. Ústavní soud je nucen konstatovat, že obecné soudy tyto relevantní skutečnosti ve svých rozhodnutích nezvažily a nepromítly je do výše přiznaného zadostiučinění.

76. Obvodní soud zmínil celou řadu skutečností svědčících o intenzitě újmy způsobené nezletilé a okolnosti svědčící o intenzitě újmy

způsobené její matce. Avšak z jeho rozhodnutí nelze zjistit, jak se tyto okolnosti projeví na výši přiznané náhrady. Obvodní soud pouze uvedl, že újma nezletilé i matky byla srovnatelná, a přísluší jim proto stejná náhrada, přičemž za druhé období musí být tato náhrada vyšší, neboť šlo o delší období a současně v tomto období soudy nereagovaly na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2244/09 (body 14 až 18 výše).

77. Městský soud se sice ztotožnil se zjištěními obvodního soudu, ale výši náhrady určil odlišně. Na základě civilní judikatury k náhradě nemajetkové újmy v případě smrti rodiče a se zohledněním přiznávaných náhrad za nezákonnou vazbu dospěl k závěru, že matce i nezletilé náleží 20 000 Kč za každý měsíc odloučení (body 20 až 23 výše). Opět tedy není zřejmé, jak se jednotlivé okolnosti případu promítly do výše zadostiučnění.

78. Pokud jde o nezletilou, obvodní soud ani městský soud nesplnily svou povinnost dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Z odůvodnění jejich rozhodnutí není vůbec patrné, že by braly nejlepší zájem dítěte jako přední hledisko pro své rozhodování. V důsledku toho navíc obvodní a městský soud nevážily skutečnosti vypovídající o tom, že újma nezletilé byla ještě větší než újma matky (body 62 až 64 výše), a nepromítly do výše zadostiučnění. Nezabývaly se ani možnými dlouhodobými negativními dopady na nezletilou (bod 65 výše). Stejně tak nevážily, že svévolné jednání Obvodního soudu pro Prahu 1 v prvním období od 29. května 2009 do 8. března 2010 zvyšuje intenzitu újmy způsobené v této době nezletilé (bod 68 výše). Nepřihlédly ani k újmě způsobené nezletilé porušením práva na přístup k soudu a nezohlednily újmu způsobenou nerespektováním kasačně závazného nálezu (body 69 a 73 výše). Náhrada za újmu způsobenou dvěma posledně zmíněnými zásahy přitom musí být vyčíslena samostatně, neboť je odlišitelná od újmy způsobené umístěním nezletilé do dětského centra a jejím dlouhodobým odloučením od matky, a to dle obdobných pravidel a principů jako náhrada za nepřiměřenou délku řízení. Nestačí tedy, že obvodní soud přihlédl k tomu, že obecné soudy nereagovaly na nález sp. zn. IV. ÚS 2244/09, neboť není jasné, jak se to promítlo do výše zadostiučnění (pouhé zvýšení přiznané náhrady o 20 000 Kč, jako to učinil obvodní soud, by přitom bylo zjevně nedostačující). Ústavnímu soudu tak nezbyvá než konstatovat, že nejlepší zájem dítěte nebyl předním hlediskem pro rozhodování obvodního soudu ani městského soudu, že tyto soudy nezhodnotily pečlivě všechny relevantní skutečnosti a okolnosti vzniku újmy a své rozhodnutí nedostatečně odůvodnily. Tím porušily základní právo nezletilé dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a současně její právo na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí dle čl. 36 odst. 3 Listiny.

79. Pokud jde o matku, obvodní a městský soud nezohlednily, že svévolné jednání Obvodního soudu pro Prahu 1 v prvním období od 29. května 2009 do 8. března 2010 zvyšuje intenzitu újmy způsobené v této době matce

(bod 68 výše). Nepřihledly ani k újmě způsobené nezletilé porušením práva na přístup k soudu a nezhlednily újmu způsobenou nerespektováním kasačně závazného nálezu (body 69 a 73 výše). Jak již Ústavní soud konstatoval v předchozím bodě, náhrada za újmu způsobenou dvěma posledně zmíněnými zásahy přitom musí být vyčíslena samostatně, a to dle obdobných pravidel a principů jako náhrada za nepřiměřenou délku řízení (pouhé zvýšení přiznané náhrady o 20 000 Kč, jako to učinil obvodní soud, by přitom bylo zjevně nedostačující). Ani v případě matky se tak obvodní soud ani městský soud nezabývaly všemi relevantními skutečnostmi a svá rozhodnutí o výši náhrady nedostatečně odůvodnily. Tím porušily právo matky na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí dle čl. 36 odst. 3 Listiny.

80. Nejvyšší soud neposkytl těmto základním právům stěžovatele v dovolacím řízení ochranu v rozporu s čl. 4 Ústavy [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301), body 17 až 22; k civilnímu dovolání viz nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.), body 31 a násl.; k dovolání v trestních věcech stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.), bod 26].

81. Pokud jde o nezletilou, měl být předním hlediskem pro rozhodování Nejvyššího soudu nejlepší zájem dítěte dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, i když se ho stěžovatelky samy nedovolávaly. Ten ovšem Nejvyšší soud vůbec nevzal v úvahu a nijak se s ním v odůvodnění svého rozhodnutí nevypořádal. Nejvyšší soud se totiž nezabýval tím, zda obvodní a městský soud dodržely čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, tedy zda byl nejlepší zájem dítěte předním hlediskem jejich rozhodování, zda tyto soudy pečlivě zhodnotily všechny relevantní skutečnosti a okolnosti vzniku újmy (čl. 36 odst. 3 Listiny), zvážily, jaké zájmy dítěte byly narušeny nezákonným rozhodnutím či postupem veřejné moci, a vysvětlily, jak se to promítlo do rozhodnutí o náhradě újmy. Nejvyšší soud přezkoumal pouze to, zda není výše náhrady zcela zjevně nepřiměřená, a to pouze srovnáním s případem, který se od projednávané věci skutkově významně liší (body 26 a 60 výše). Takový přezkum a odůvodnění rozhodnutí jsou v případě nezletilé zcela nedostačující.

82. Nejvyšší soud se navíc odmítl zabývat otázkou, zda nezletilé a matce přísluší zadostiučinění ve stejné výši, neboť tato otázka nebyla dovoláním napadena a stěžovatelky takové řešení samy navrhovaly (bod 27 výše). Avšak bez ohledu na to, jaké řešení stěžovatelky navrhovaly, měl být předním hlediskem rozhodování obecných soudů včetně Nejvyššího soudu nejlepší zájem dítěte. Z pohledu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte měl Nejvyšší soud povinnost zkoumat, zda nezletilé nemělo být přiznáno vyšší zadostiučinění, a případně zasáhnout ve prospěch ochrany jejich práv.

Tím, že se s touto otázkou nevypořádal, Nejvyšší soud porušil čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

83. Nejvyšší soud tedy neposkytl základním právům nezletilé odpovídající ochranu, a porušil tím základní právo nezletilé na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí podle čl. 36 odst. 3 Listiny a její základní právo, aby byl v souladu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nejlepší zájem dítěte předním hlediskem pro rozhodování.

84. Pokud jde o matku, Nejvyšší soud porušil její právo na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí dle čl. 36 odst. 3 Listiny, neboť ve světle námitek matky Nejvyšší soud neověřil, zda se městský soud zabýval všemi relevantními skutečnostmi a promítl je do výše zadostiučinění.

D. Závěr

85. Z výše uvedených důvodů bylo napadenými výroky rozhodnutí obecných soudů porušeno základní právo stěžovatelek 1 a 2 na náhradu újmy způsobené veřejnou mocí dle čl. 36 odst. 3 Listiny a základní právo stěžovatelky 1, aby byl dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při rozhodování. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené části rozhodnutí zrušil.

Č. 125

K návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění zákona č. 369/2016 Sb.

V řízení o žalobě na ochranu před nezákonným zásahem, která bude namířena proti kontrole spalovacího stacionárního zdroje v obydlí jeho provozovatele, se správní soudy budou muset při hodnocení přiměřenosti kontroly zaměřit na 1. vhodnost kontroly (ve smyslu adekvátnosti využití tohoto procesního institutu vzhledem ke konkrétním skutkovým okolnostem), 2. délku kontroly a 3. rozsah kontroly. Při hodnocení poslezně zmíněného kritéria rozsahu kontroly by pak měly akcentovat a) existenci proporcionálního vztahu mezi rozsahem podezření z porušení povinností podle § 17 odst. 1 zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění zákona č. 369/2016 Sb., a rozsahem samotné kontroly. Pokud takový vztah existovat nebude, pak správní soudy musí b) zkontrolovat, nakolik se tento stav na průběhu a výsledku kontroly k újmě žalobce reálně projevil.

Stát nastavil novou právní úpravu ochrany ovzduší tak, že může v zájmu ochrany zdraví a práva na příznivé životní prostředí snižovat celkovou úroveň znečištění ovzduší a současně zvyšovat jeho kvalitu, pokud bude moci efektivně postihovat provozovatele porušující své povinnosti při používání spalovacích zdrojů v domácnostech. V kombinaci s existencí dostatečných procesních záruk ochrany domovní svobody se Ústavnímu soudu nejeví toto omezení domovní svobody jako nepřiměřené. Napadená právní úprava ji totiž omezuje pouze mírně, současně však podstatně uspokojuje zájem na ochraně zdraví jiných osob a jejich práva na příznivé životní prostředí. Nad tímto zájmem ochrana nedotknutelnosti obydlí provozovatelů spalovacích stacionárních zdrojů nepřevažuje.

Právo na nedotknutelnost obydlí nepředstavuje „jednocestnou“ garanci domovní svobody. Z hlediska aktivit, které jednotlivec vykonává ve svém obydlí, obsahuje také závazky navenek. Činnosti, které jinak chrání právo na respektování soukromého života, nesmí nežádoucím způsobem ohrozit zdraví a životy jiných osob a koneckonců ani samotného uživatele daných prostor. Provozovatelé spalovacích stacionárních zdrojů proto musí zachovávat potřebnou míru solidarity vůči jiným osobám ve sférahách jejich práva na příznivé životní prostředí a zejména práva na ochranu zdraví. Nelze totiž přehlédnout, že následky znečištění ovzduší se promítají i do nákladů zatěžujících systém

veřejného zdravotního pojištění, které plynou z poškození zdraví všech dotčených osob.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 18. července 2017 sp. zn. Pl. ÚS 2/17 ve věci návrhu skupiny poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, za kterou jedná poslanec Martin Plíšek, zastoupené doc. JUDr. Zdeňkem Koudelkou, Ph.D., advokátem, se sídlem Optátova 46, Brno, na zrušení ustanovení § 17 odst. 2, § 23 odst. 1 písm. j) a části § 23 odst. 2 písm. a) v textu písmene „j)“ zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění zákona č. 369/2016 Sb., za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 313/2017 Sb.).

Výrok

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Obsah návrhu na zrušení ustanovení zákona

1. Skupina 41 poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále jen „skupina poslanců“ nebo „navrhovatel“) navrhla Ústavnímu soudu, aby v zákoně č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění zákona č. 369/2016 Sb., (dále též jen „zákon o ochraně ovzduší“) zrušil § 17 odst. 2, § 23 odst. 1 písm. j) a část § 23 odst. 2 písm. a) v ustanovení písm. „j)“. První napadené ustanovení dává obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností možnost, aby za účelem kontroly spalovacího stacionárního zdroje zasáhl do práva jeho provozovatele na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Druhé napadené ustanovení obsahuje skutkovou podstatu přestupku spočívajícího v nesplnění povinnosti umožnit kontrolujícímu přístup ke spalovacímu stacionárnímu zdroji, jeho příslušenství a používaným palivům. V případě naplnění této skutkové podstaty hrozí pachateli podle třetího napadeného ustanovení pokuta až do výše 50 000 Kč.

2. Navrhovatel zdůrazňuje, že Listina umožňuje domovní prohlídku na příkaz soudce jen pro účely trestního řízení, nikoliv v případě postupu podle zákona o ochraně ovzduší. Omezit nedotknutelnost obydlí je možné jen z taxativně vymezených důvodů, které obyčejným zákonem nelze rozšířit. Jedním z těchto důvodů je ochrana života nebo práv a svobod druhých. Toho se výslovně v důvodové zprávě dovolávala vláda jako předkladatel zákona. Tyto důvody omezení nedotknutelnosti obydlí však na napadená ustanovení nedopadají. Musí jít o ochranu životů nebo zdraví či práv a svobod konkrétních lidí. Nepostačuje povšechné tvrzení o ochraně zdraví a práv neurčitých osob v neurčité míře. Musí vždy existovat přímá vazba mezi vstupem do obydlí a záchranou člověka, majetku či naplnění jiného nesporného cíle.

3. V tomto případě se možnost zásahu do nedotknutelnosti obydlí opírá o ochranu zdraví a právo na příznivé životní prostředí. Mezi vstupem do obydlí a těmito údajně příznivými výsledky však není žádná přímá vazba. Zásah do nedotknutelnosti obydlí na základě imaginární ochrany života, zdraví a práv jiných osob proto nelze akceptovat. Napadené ustanovení zákona umožňuje orgánu veřejné správy kontrolu v obydlí, které se neuzívá pro hospodářskou činnost. Umožňuje tedy plnění úkolů veřejné správy. Listina však předvídá, že v takovém případě bude zákon upravovat zásah do obydlí užívaného pro podnikání nebo jinou hospodářskou činnost. Podobné omezení nelze uplatnit vůči obydlím, která se pro hospodářskou činnost nevyužívají. Obyčejný zákon nemůže rozšířit možnost zásahu na všechna obydlí. Vzhledem k tomu, že zásah do nedotknutelnosti obydlí, kde se neprovádí hospodářská činnost, nepokrývá žádná ústavně chráněná hodnota, která by odůvodňovala omezení této svobody, nelze použít ani klasický test proporcionality. Jeho použití přichází v úvahu pouze tam, kde dochází ke střetu více práv či právem chráněných hodnot.

4. Napadené ustanovení § 23 odst. 1 písm. j) zákona o ochraně ovzduší, které upravuje skutkovou podstatu přestupku spočívajícího v neumožnění kontroly spalovacího stacionárního zdroje, nijak nerozlišuje, zda dotčený prostor užívá přímo jeho vlastník, nebo někdo jiný, např. nájemce. V takovém případě nemá ani vlastník právo zasáhnout do nedotknutelnosti obydlí nájemce. Zákonodárce však formuloval skutkovou podstatu přestupku tak, že umožňuje postihnout i vlastníka, který nemusí být uživatelem dotčených prostor a nemůže ovlivnit splnění vyžadované povinnosti. V demokratickém právním státě se veřejnoprávní trestání nepodnikajících osob zakládá na zavinění, tedy subjektivní odpovědnosti. Není proto legitimní sankcionovat někoho, kdo sankcí chráněnou povinnost nemůže provést ani sám vykonat. I pokud by obecně byla akceptována možnost kontrol topenišť, Ústavní soud by měl zrušit možnost postihu vlastníka prostor. Pokud je vlastník současně uživatelem prostor, pak může být postižen jako

uživatel. Není-li uživatelem prostor, nelze jej trestat za jednání jiného (skutečného) uživatele. Pokud by Ústavní soud nezrušil primární povinnost i přestupkovou sankci, pak skupina poslanců eventuálně navrhuje, aby v ustanovení § 23 odst. 1 písm. j) zákona o ochraně ovzduší zrušil slova „vlastník nebo“.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků k obsahu návrhu

5. Ústavní soud podle § 69 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyzval Poslaneckou sněmovnu a Senát jako účastníky řízení a vládu spolu s veřejnou ochránkyní práv jako vedlejší účastníky řízení, aby se tito vyjádřili k obsahu návrhu. O vyjádření se k návrhu podle § 48 odst. 2 zákona o Ústavním soudu požádal i ministra životního prostředí.

6. Poslanecká sněmovna i Senát se k návrhu vyjádřily. Jejich vyjádření jsou shrnuta níže v částech II. a) a II. b).

7. Ústavní soud však musel vyjasnit postup vlády a ministra životního prostředí. Dne 20. 2. 2017 totiž vláda přijala usnesení č. 136, kterým schválila svůj vstup do tohoto řízení a navrhla zamítnutí návrhu skupiny poslanců. Současně zmocnila ministra životního prostředí k zastupování vlády v řízení před Ústavním soudem. Poté však uložila ministru pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu, aby ve spolupráci s ministrem životního prostředí vypracoval a ve lhůtě Ústavnímu soudu zaslal (bez zmocnění k zastupování v tomto řízení) podrobné vyjádření vlády.

8. Dne 23. 2. 2017 ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu zaslal Ústavnímu soudu vyjádření vlády. Dne 2. 3. 2017 pak ministr životního prostředí zaslal Ústavnímu soudu další vyjádření, které se obsahově liší od vyjádření zasláního ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu. Výslovně v něm uvádí, že ho podává jako člen vlády pověřený zastupováním vlády v řízení před Ústavním soudem. Ani z jednoho vyjádření neplyne, že by ho oba ministři vypracovali ve spolupráci. První z nich tedy zaslal nezmocněný člen vlády, který měl za úkol vyjádření ve spolupráci s ministrem životního prostředí vypracovat a (bez zmocnění) zaslal Ústavnímu soudu. Druhý z nich zaslal zmocněný (a Ústavním soudem také k vyjádření vyzvaný) člen vlády, který měl na vyjádření spolupracovat. Ideálním řešením by bylo, pokud by Ústavní soud obdržel od vlády pouze jedno vyjádření ze strany ministra životního prostředí, který jako jediný měl zmocnění před Ústavním soudem vystupovat. Ústavní soud nicméně k této situaci nevhodl přístupovat formalisticky a obě vyjádření shrnul v části II. c) jako vyjádření vlády.

9. Veřejná ochránkyně práv do řízení nevstoupila.

II. a) Vyjádření Poslanecké sněmovny

10. Poslanecká sněmovna ve svém vyjádření pouze popsala průběh legislativního procesu přijímání napadené úpravy. Vládní návrh zákona byl poslancům rozeslán jako tisk č. 678 dne 22. prosince 2015. Dotčená ustanovení vycházejí z původního návrhu zákona. Pozměňovací návrhy, které poslanci předložili v rámci druhého čtení, Poslanecká sněmovna nepřijala. Návrh zákona schválila dne 7. 9. 2016. Z přítomných 178 poslanců hlasovalo 115 pro přijetí návrhu zákona, 48 poslanců bylo proti. Souhlas s návrhem zákona byl vysloven ústavně předepsaným způsobem.

II. b) Vyjádření Senátu

11. Senát vládní návrh novely zákona o ochraně ovzduší ve znění schváleném Poslaneckou sněmovnou schválil dne 19. 10. 2016. O namítaných nedostacích některých ustanovení zákona o ochraně ovzduší, uvedených v podání Ústavnímu soudu, se vedla debata. Několik senátorů kritizovalo navrhované prolomení principu nedotknutelnosti obydlí při kontrole topenišť v rodinných domech, v bytech nebo ve stavebních pro rodinnou rekreaci, které slouží pro soukromé účely. Senát jako celek se však přiklonil k přijetí postoupeného návrhu zákona beze změn. V závěrečném hlasování žádný senátor nehlasoval proti.

II. c) Vyjádření vlády

12. Předložení návrhu, který vyústil v přijetí napadených ustanovení, vláda odůvodnila nevyhovující kvalitou ovzduší na značném rozsahu území České republiky. Velký vliv na celkovou úroveň znečištění mají zdroje provozované v domácnostech. Tato zjištění potvrzují všechny existující strategické dokumenty na úseku ochrany ovzduší. Proti České republice se také na úrovni Evropské unie vede řízení o porušení povinností plynoucích z unijního práva. Jeho předmětem je namítané nesplnění povinností podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/50/ES ze dne 21. května 2008 o kvalitě vnějšího ovzduší a čistším ovzduším pro Evropu.

13. Napadená úprava představuje reakci na trvalé překračování imisních limitů stanovených přílohou č. 1 k zákonu o ochraně ovzduší pro jemné prachové částice v ovzduší a pro benzo[a]pyren, který se na částice váže. Tyto částice pronikají do dýchacího traktu, kde se ukládají a způsobují onemocnění dýchacích cest a rizika dalších onemocnění. Prachové částice a benzo[a]pyren ovlivňují lidské zdraví i při velmi nízkých koncentracích. Benzo[a]pyren je navíc prokázaným karcinogenem. Jedním z nejvýznamnějších zdrojů jemných prachových částic a benzo[a]pyrenu jsou právě spalovací zdroje na tuhá paliva používané k vytápění domácností. Důvodem emisní vydatnosti lokálních topenišť je nejen velké zastoupení zastaralých spalovacích zařízení (70 až 80 % tvoří odhořívací a prohořívací

kotle), která nesplňují přísnější emisní parametry, ale zejména spalování nepovolených paliv včetně odpadu. Lokální topeniště se nacházejí po celé zemi a emitují znečišťující látky kvůli své výšce komína přímo do dýchací zóny člověka (průmyslové zdroje jsou většinou umístěny v průmyslových zónách odděleně od obytné zástavby). Vliv látek, které jsou emitovány lokálními topeništi, na zdraví obyvatel a na imisní situaci v České republice je proto v porovnání s ostatními zdroji znečišťování výrazně vyšší.

14. Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů, již před přijetím napadené úpravy obsahoval nástroje k plošné regulaci emisí ze spalovacích zdrojů v domácnostech. Orgány ochrany ovzduší obdržely opakované stížnosti na případy vypouštění emisí, ve kterých bylo použito nedovolené palivo. Bez možnosti přímé kontroly spalovacích zdrojů, jejichž provozovatel zjevně neplní požadavky zákona, však nemohly neplnění těchto požadavků prokázat. V přestupkovém řízení nebylo možné shromáždit dostatek důkazů pro uložení nápravných opatření. Pokud si občan stěžoval na kouř a zápach z lokálních topenišť v okolí svého bydliště, orgány ochrany ovzduší je často odkazovaly na velice obtížnou soukromoprávní řešení. Zákon o ochraně ovzduší proto umožnil kontrolu spalovacích stacionárních zdrojů provozovaných v rodinném domě, v bytě nebo ve stavbě pro rodinnou rekreaci, nejde-li o prostory užívané pro podnikatelskou činnost. Orgán ochrany ovzduší má oprávnění ke vstupu v případě opakovaného důvodného podezření na provozování spalovacího stacionárního zdroje v rozporu se zákonem stanovenými povinnostmi. Má-li důvodné podezření poprvé, pak pouze písemně upozorní provozovatele na podezření z porušování povinností. Poučí jej o povinnostech spojených s provozem spalovacího zdroje a o důsledcích opakovaného podezření včetně možné přímé kontroly. Pokud vznikne druhé důvodné podezření, pak orgán ochrany ovzduší vzniká oprávnění provést kontrolu zdroje. Kontrola se řídí pravidly uvedenými v zákoně č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád).

15. K vlastnímu posouzení ústavnosti napadených ustanovení vláda uvedla, že základní právo na nedotknutelnost obydlí není neomezené. Napadená právní úprava splňuje podmínku legality (omezení svobody obydlí stanoven zákonem), legitimity (vstup do obydlí odůvodňuje zajištění ochrany zdraví a ochrany práv a svobod druhých) a proporcionality (kontrola kotlů umožňuje zajistit dodržování zákonných povinností ze strany jejich provozovatelů, což zabrání poškozování zdraví obyvatel). Prokázat porušování povinností nelze jinak než na základě přímé kontroly. Jiná opatření (např. měření tmavosti kouře anebo případné využití dronů) neumožňují spolehlivé a nezpochybnitelné prokázání porušování povinností provozovatelem zdroje. Provozovatel zdroje má navíc povinnost umožnit kontrolnímu orgánu přístup pouze ke stacionárnímu zdroji, jeho příslušenství a k použi-

vaným palivům. Kontrolní orgán nemůže vstupovat do jiných prostor, než ve kterých je umístěn stacionární zdroj, jeho příslušenství a používané palivo. Tím napadená právní úprava dbá ochrany soukromí provozovatelů stacionárních zdrojů.

16. Vláda ve svém vyjádření pro srovnání odkázala na prolomení nedotknutelnosti obydlí v některých jiných právních předpisech a obdobnou právní úpravu v Německu. Odkázala také na náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 652/06 ze dne 21. 11. 2007 (N 202/47 SbNU 613), ve kterém Ústavní soud kladně posoudil ústavnost ustanovení § 60 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), které zakotvuje povinnost vlastníka pozemku umožnit vstup na pozemek. Odkazuje také na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 10. 2014 ve věci *Delta Pekárny, a. s., proti České republice* (stížnost č. 97/11; dále jen „rozsudek Delta Pekárny“). Z něj podle vlády plyne, že dotčená osoba musí mít v každém jednotlivém případě vstupu do obydlí k dispozici dostatečné záruky proti zneužití práva a přístup k soudní ochraně. V případě použití § 17 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší jsou tyto podmínky splněny.

III. Replika navrhovatelů

17. Ústavní soud zaslal všechna výše shrnutá vyjádření zástupci navrhovatelů k replice.

18. Navrhovatelé uvedli, že vláda odůvodňuje právo zasáhnout do soukromí ochranou života a zdraví jiných. Podle jejich názoru je však nutné dát přednost zužující interpretaci, podle které lze zasáhnout do ústavně zaručených práv s cílem záchrany života konkrétních lidí v konkrétním okamžiku, lze-li důvodně předpokládat, že v obydlí jsou lidé v ohrožení, nemohou jej opustit a vyhledat si pomoc. O takový případ však v daném případě vůbec nejde. Vláda fakticky jen zastírá to, že stanovuje povinnost pro potřebu kontroly orgánů veřejné správy, kterou by mohla stanovit vůči obydlím podnikatelů vykonávajících v obydlí hospodářskou činnost, ale ne vůči obydlím všech lidí. Listina obsahuje speciální ustanovení, které umožňuje veřejné správě možnost zásahu v některých prostorách obydlí, kde se provozuje hospodářská činnost; tuto úpravu však nelze užít vůči všem obydlím.

IV. Aktivní procesní legitimace a podmínky řízení

19. Podle § 64 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu má právo podat návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení skupina nejméně 41 poslanců. Tento návrh podala skupina 41 poslanců. V souladu s § 64 odst. 5 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 320/2002 Sb., k němu připojila i podpisovou listinu, na které každý z nich

jednotlivě potvrdil, že se k návrhu připojuje. Podmínku aktivní legitimity tedy navrhovatelé splňují.

20. Návrh obsahuje veškeré zákonem požadované náležitosti a je přípustný ve smyslu ustanovení § 66 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb. Současně neexistuje žádný z důvodů pro zastavení řízení podle ustanovení § 67 téhož zákona. Ústavní soud o návrhu rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť neprováděl dokazování ve smyslu § 44 věty první zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci.

V. Legislativní proces přijetí napadených ustanovení

21. Ústavní soud v intencích § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., přezkoumal, zda byla napadená ustanovení zákona o ochraně ovzduší přijata a vydána v mezích Ústavou České republiky stanovené kompetence a předepsaným způsobem. Dospěl k závěru, že v tomto směru nelze zákonodárci nic vytýkat. Účastníci řízení i vedlejší účastníci ostatně žádné deficity legislativního procesu neuvádějí. Pro stručnost Ústavní soud odkazuje na shrnutí průběhu legislativního procesu ve vyjádřeních Poslanecké sněmovny a Senátu.

VI. Díkce napadených ustanovení

22. Ústavní soud pro přehlednost a doplnění potřebného kontextu uvádí všechna bezprostředně související ustanovení zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů, přičemž zvýraznil ustanovení, resp. jejich části, které byly do zákona o ochraně ovzduší vloženy na základě zákona č. 369/2016 Sb. a které napadá navrhovatel:

§ 17

Povinnosti provozovatele stacionárního zdroje

(1) Provozovatel stacionárního zdroje je povinen:

a) uvádět do provozu a provozovat stacionární zdroj a činnosti nebo technologie související s provozem nebo zajištěním provozu stacionárního zdroje, které mají vliv na úroveň znečištění, v souladu s podmínkami pro provoz tohoto stacionárního zdroje stanovenými tímto zákonem, jeho prováděcími právními předpisy, výrobcem a dodavatelem,

(...)

(2) Vznikne-li důvodné podezření, že provozovatel spalovacího stacionárního zdroje umístěného v rodinném domě, v bytě nebo ve stavbě pro rodinnou rekreaci, nejde-li o prostory užívané pro podnikatelskou činnost, porušil některou z povinností podle odstavce 1, avšak toto

porušení nelze prokázat bez provedení kontroly spalovacího stacionárního zdroje, jeho příslušenství nebo používaných paliv, obecni úřad obce s rozšířenou působností provozovatele na tuto skutečnost písemně upozorní a poučí jej o povinnostech provozovatele spalovacího stacionárního zdroje stanovených v odstavci 1 a o následcích opakovaného důvodného podezření na jejich porušení v podobě provedení kontroly. Pokud opakovaně vznikne důvodné podezření, že tento provozovatel nadále nebo opětovně porušuje některou z povinností podle odstavce 1, je kontrolující oprávněn vstoupit do jeho obydlí za účelem kontroly dodržování povinností podle tohoto zákona. Vlastník nebo uživatel těchto prostor je povinen umožnit kontrolujícímu přístup ke spalovacímu stacionárnímu zdroji, jeho příslušenství a používaným palivům.

§ 23

Přestupky

- (1) Fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že:
- (...),
- b) jako provozovatel stacionárního zdroje v rozporu s § 17 odst. 1 písm. a), neuvede do provozu nebo neprovozuje stacionární zdroj a činnost nebo technologie související s provozem nebo zajištěním provozu stacionárního zdroje, které mají vliv na úroveň znečištění v souladu s podmínkami pro provoz tohoto stacionárního zdroje stanovenými tímto zákonem, jeho prováděcími právními předpisy, výrobcem nebo dodavatelem,
- c) jako provozovatel stacionárního zdroje nedodržuje přípustnou tmavost kouře podle § 17 odst. 1 písm. b),
- d) jako provozovatel stacionárního zdroje v rozporu s § 17 odst. 1 písm. c) spaluje ve stacionárním zdroji paliva neurčená výrobcem stacionárního zdroje,
- e) jako provozovatel stacionárního zdroje nepředloží příslušnému orgánu ochrany ovzduší na vyžádání informace podle § 17 odst. 1 písm. d),
- (...),
- g) jako provozovatel stacionárního zdroje v rozporu s § 17 odst. 1 písm. g) provozuje stacionární zdroj nesplňující požadavky podle přílohy č. 11 k tomuto zákonu,
- h) jako provozovatel stacionárního zdroje v rozporu s § 17 odst. 1 písm. h) neprovede jednou za dva kalendářní roky prostřednictvím odborně způsobilé osoby kontrolu technického stavu a provozu tohoto spalovacího stacionárního zdroje nebo nepředloží na vyžádání obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností potvrzení o provedení této kontroly,
- j) jako vlastník nebo uživatel prostor, v nichž je provozován spalovací stacionární zdroj, v rozporu s § 17 odst. 2 neumožní kontrolujícímu**

přístup ke spalovacímu stacionárnímu zdroji, jeho příslušenství nebo používaným palivům za účelem kontroly dodržování povinností podle tohoto zákona, (...)

(2) Za přešůpek lze uložit pokutu do

- a) 50 000 Kč, jde-li o přešůpek podle odstavce 1 písm. a), b), c), d), f), g), i), j) nebo k),
(...).

VII. Meritorní přezkum návrhu

a) Východiska přezkumu napadené úpravy – dotčená základní práva, test kvality zákona a sledované legitimní cíle

23. Výkon kontroly podle § 17 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší se přímo dotýká ústavních norem garantujících ochranu nedotknutelnosti obydlí, konkrétně čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 12 odst. 1 Listiny. Ustanovení čl. 12 odst. 2 Listiny se podle svého smyslu a účelu týká pouze institutu domovních prohlídek v trestním řízení jako intenzivnějších zásahů do nedotknutelnosti obydlí, než je kontrola podle napadené právní úpravy. Toto ustanovení proto není v projednávané věci použitelné. Ústavní soud naopak musí aplikovat čl. 12 odst. 3 Listiny, podle něhož platí, že tzv. jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí mohou být zákonem dovoleny, jen je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Listina dodává, že v případech, ve kterých je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, též je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy.

24. Nedotknutelnost obydlí jako ústavně zaručené právo plynoucí z čl. 12 Listiny svou povahou a významem spadá mezi základní lidská práva a svobody. Spolu s osobní svobodou a dalšími ústavně garantovanými právy dotváří osobnostní sféru jedince, jehož individuální integritu jako podmínku důstojné existence a rozvoje lidského života je nutno respektovat a důsledně chránit. Průlom do této ochrany, umožněný ústavním pořádkem v případě tzv. jiných zásahů do nedotknutelnosti obydlí, je třeba chápat jako výjimku, která vyžaduje restriktivní interpretaci zákonem stanovených předpokladů její přípustnosti [viz nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2024/15 ze dne 15. 12. 2015 (N 215/79 SbNU 461), bod 12]. Nejobecněji vyjádřeno – účelem základního práva na nedotknutelnost obydlí je respekt a záruka práva nebýt rušen v soukromé (prostorové) sféře. Právo na prostorově vymezené soukromí plní funkci svobody (*status negativus*) a bezpochyby jde o hodnotové rozhodnutí ústavodárce. Všechny akty veřejné moci

(zákonodárné, výkonné, soudní) proto musí respektovat vysokou hodnotu prostorově vymezeného soukromí. Zákonodárci plyne z ochranné funkce čl. 12 Listiny povinnost přijmout odpovídající právní úpravu související s různými aspekty bydlení, která bude chránit obsah tohoto práva. Ochranná funkce tohoto práva musí ovlivňovat tvorbu i interpretaci relevantních právních norem (včetně soukromoprávních) tak, aby byl respektován a chráněn materiální obsah práva na prostorově vymezené soukromí. Z ochranné funkce základního práva zde též plyne požadavek adresovaný zákonodárci, jenž musí přijetím příslušných právních úprav zajistit, aby prostorová soukromá sféra byla chráněna i před zásahy ze strany třetích osob [viz Wagnerová, E. Čl. 12 (Soukromí v prostorové dimenzi). In Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 330–331].

25. Domovní svobodu chrání i výše zmíněný čl. 8 Úmluvy. Ten podle oficiálního českého překladu stanoví právo každého na respektování „obydlí“. Jak ovšem uvádí komentářová literatura, nejde o zcela přesný překlad autentického jazykového znění použitých pojmů „home“ v angličtině a „domicile“ ve francouzštině. Osobní vazbu mezi jednotlivcem a místem vystihuje též pojem „domov“, který pro stejné pojmy uvádí i oficiální český překlad čl. 17 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech [blíže Kratochvíl, J. Právo na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8 EÚLP). In Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 874–875]. Obecně lze konstatovat, že jde o prostorově chápanou životní sféru, kterou si jednotlivec opatřil; jestliže ji zbavil obecné přístupnosti, pak tato sféra spadá pod materiální obsah práva na soukromí (srov. Wagnerová, E., komentář citovaný výše, s. 332).

26. Evropský soud pro lidská práva definuje domov jako „místo, fyzicky vymezené území, kde se rozvíjí soukromý a rodinný život“ (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 11. 2006 ve věci *Giacomelli proti Itálii*, stížnost č. 59909/00, § 76). Zda v konkrétních věcech půjde o domov ve smyslu čl. 8 Úmluvy, bude záležet na skutkových okolnostech a existenci „dostatečné a trvající vazby k danému místu“ (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 11. 2004 ve věci *Prokopovich proti Rusku*, stížnost č. 58255/00, § 36). Pojem „domov“ je přitom třeba vykládat extenzivně (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 31. 7. 2003 ve věci *Demades proti Turecku*, stížnost č. 16219/90, § 33). Domovem nemusí být pevný příbytek; tento pojem zahrnuje i mobilní domovy, jako např. karavany (viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 1. 2001 ve věci *Chapman proti Spojenému království*, stížnost č. 27238/95, § 73 až 74).

27. Ústavní soud dodává, že z hlediska Úmluvy nezáleží na formě práva k danému bydlení. Ustanovení čl. 8 Úmluvy nečiní rozdíl mezi domovem, který stěžovatel vlastní nebo který si pronajímá (rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 1. 7. 1998 ve věci *Khatun a další proti Spojenému království*, stížnost č. 38387/97, bod 1) či ve kterém bydlí z důvodů rodinných vazeb (viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 11. 1997 ve věci *Menteş a další proti Turecku*, stížnost č. 23186/94, § 73). Citovaný článek Úmluvy dokonce chrání i bydlení na nelegálním základě (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. 9. 1996 ve věci *Buckley proti Spojenému království*, stížnost č. 20348/92, § 54). Domovem tak může být i místo, ke kterému jeho obyvatel nemá platný právní titul (viz rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 5. 2008 ve věci *McCann proti Spojenému království*, stížnost č. 19009/04, § 46; a ze dne 21. 4. 2016 ve věci *Ivanova a Cherkezov proti Bulharsku*, stížnost č. 46577/15, § 49; viz také Kratochvíl, J., citováno výše, s. 875).

28. Obsahem práva na respektování domova je v první řadě právo jej užívat. Toto právo jde však dále než samotná možnost fyzického užívání: „Jedinec má právo na respektování svého domova, což znamená nejen právo na samotnou fyzickou oblast, ale i na klidné užívání této oblasti. Porušení práva na respektování domova se neomezuje jen na konkrétní nebo fyzická narušení, jako je např. neoprávněný vstup do domova, ale zahrnuje i ta, která nejsou konkrétní nebo fyzická, jako je hluk, emise, zápachy nebo jiné formy zásahu. Závažná narušení mohou vést k porušení jeho práva na respektování jeho domova, pokud mu brání v požívání zařízení domova.“ (viz *Giacomelli proti Itálii*, citováno výše, § 76). Narušením práva na respektování domova tak budou veškeré zásahy, které negativně ovlivní jeho řádné a klidné užívání (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 6. 2006 ve věci *Babylonová proti Slovensku*, stížnost č. 69146/01, § 51; též Kratochvíl, J., citováno výše, s. 877).

29. Napadená právní úprava se týká rozsahu základního práva na nedotknutelnost obydli podle čl. 12 Listiny a čl. 8 Úmluvy. V konkrétních případech může představovat podklad pro zásah do tohoto práva, který předvidá čl. 12 odst. 3 Listiny a čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Ústavní soud proto musí přezkoumat, zda napadená úprava jako „zákonný základ“ pro omezení domovní svobody splňuje ústavněprávní požadavky, které z těchto ustanovení vyplývají. Ustanovení čl. 12 odst. 3 Listiny stanoví zejména formální podmínku, že právní úprava, na jejímž základě může dojít k zásahům do nedotknutelnosti obydli, musí být obsažena v zákoně jako aktu Parlamentu [viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.), bod 38; sp. zn. Pl. ÚS 43/13 ze dne 25. 3. 2014 (N 39/72 SbNU 439; 77/2014 Sb.), bod 32; sp. zn. Pl. ÚS 13/12 ze dne

23. 7. 2013 (N 126/70 SbNU 147; 259/2013 Sb.), bod 27; aj.]. Omezení základního práva nesmí stanovit až podzákonný právní předpis.

30. Zákonná právní úprava současně musí splňovat materiální podmínky čl. 8 Úmluvy, ze kterého Evropský soud pro lidská práva dovodil tzv. test kvality zákona. Ten se skládá ze tří komponent: 1. požadavku na dostupnost, 2. požadavku na předvídatelnost a 3. požadavku na dostatečné záruky před svévolnou aplikací. Ke splnění kritéria dostupnosti postačí v případě zákonů publikace v oficiální sbírce (srov. např. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 5. 2000 ve věci *Rotaru proti Rumunsku*, stížnost č. 28341/95, § 54). K požadavkům kritéria předvídatelnosti Evropský soud pro lidská práva uvedl, že právo musí být formulováno „s dostatečnou přesností, aby umožňovalo – v případě potřeby s příslušnou pomocí – předvídat, v míře určené okolnostmi případu, důsledky, které dané jednání může mít“ (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 2. 2004 ve věci *Gorzelik a další proti Polsku*, stížnost č. 44158/98, § 64). Jinak řečeno, jednotlivci musí mít rozumnou možnost dovodit, jak se mají chovat, aby respektovali právo. V rámci přezkumu záruk proti svévoli Evropský soud pro lidská práva vyžaduje po smluvních stranách, aby – tam, kde právo ponechává příslušným orgánům je aplikujícím určitou diskreci – „dostatečně jasně definoval [y] rozsah diskrece svěřené relevantním orgánům a způsob výkonu této diskreční pravomoci“ (viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 9. 2010 ve věci *Sanoma Uitgevers B. V. proti Nizozemsku*, stížnost č. 38224/03, § 82; srov. rovněž *Rotaru proti Rumunsku*, citováno výše, § 57 až 62; ke všemu blíže Kosar, D., citováno výše, s. 107–109).

31. Podle Ústavního soudu ob stojí napadená právní úprava po formální stránce v intencích použitého testu. Je celá obsažena v zákoně coby aktu Parlamentu, který byl vyhlášen ve Sbírce zákonů, čímž naplňuje formální požadavek čl. 12 odst. 3 Listiny i kritérium dostupnosti ve smyslu první komponenty testu kvality zákona podle čl. 8 Úmluvy. Právní úprava také nepochybně umožňuje provozovateli spalovacího stacionárního zdroje předvídat, jak se má chovat, aby předešel výkonu kontroly spalovacího stacionárního zdroje, jeho příslušenství či používaných paliv. Ustanovení § 23 odst. 1 písm. j) zákona o ochraně ovzduší pak podle Ústavního soudu s dostatečnou přesností upravuje skutkovou podstatu přestupku, který může provozovatel spalovacího stacionárního zdroje spáchat, pokud provedení kontroly neumožní. U adresátů napadených ustanovení nemohou vzhledem k jejich textu vzniknout pochybnosti o tom, v jakém momentu vzniká jejich povinnost umožnit kontrolu či případně v jakém momentu vzniká jejich odpovědnost za přestupek sankcionovatelný pokutou až do 50 000 Kč.

32. Ustanovení § 17 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší současně obsahuje určitý stupňovitý mechanismus své aplikace, který zabraňuje orgánům ochrany ovzduší, aby jednaly svévolně. Orgán ochrany ovzduší má nejprve povinnost písemně upozornit provozovatele spalovacího stacionárního zdroje, že pojal důvodné podezření o jeho neplnění některé z povinností podle ustanovení § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší (např. na základě nepřijatelné tmavosti kouře, video nebo fotodokumentace apod.). Tento orgán má povinnost své podezření odůvodnit. Může vyzvat provozovatele k doložení dokladu o provedení kontroly technického stavu zdroje, kontroly spalinových cest, případně k předložení dalších dokladů (např. doklad o zakoupení paliva). Napadená právní úprava mu současně ukládá povinnost v upozornění poučit provozovatele spalovacího stacionárního zdroje o následcích opakovaného důvodného podezření v podobě provedení kontroly. Tedy až v případě vzniku dalšího podezření, že stejný provozovatel porušuje některou z povinností podle ustanovení § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší, může kontrolující vstoupit do obydlí provozovatele a zkontrolovat dodržování zmíněných povinností. Jde o krajní řešení (viz Jančářová, I., Vodička, J. Krátké zamyšlení nad přímými kontrolami spalovacích stacionárních zdrojů umístěných v rodinných domech, bytech a stavbách pro rodinnou rekreaci. *České právo životního prostředí*, 2016, č. 2, s. 46). Zákodárce přitom nešel tak daleko, aby pro případ neumožnění kontroly spalovacího stacionárního zdroje za podmínek ustanovení § 17 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší stanovil domněnku, podle které by se mělo za to, že provozovatel tohoto zdroje porušuje povinnosti stanovené § 17 odst. 1 citovaného zákona.

33. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, na jehož základě byla přijata napadená právní úprava, popisuje, jak by kontrola mohla vypadat v praxi. Kontrolující by si měl nejprve vyžádat dokumentaci ke stacionárnímu zdroji a k palivu (pokud nebyly předloženy dříve). Poté ověří správnou instalaci stacionárního zdroje a připojení na spalinové cesty. Následně provede optickou kontrolu spalovacího zdroje (kontrolu čistoty výměňkových ploch, technického stavu vnějšího opláštění; pokud nebude zdroj v provozu, tak též kontrolu spalovacích komor a zatápečích klapek, vstupních a čistících otvorů, přívodních cest vzduchu a paliva a odvodu odpadního plynu). Dále zkontroluje funkčnost regulačních prvků a způsob provozu zdroje. Pak by se měl zaměřit na používané palivo včetně toho, zda je používáno palivo určené výrobcem spalovacího zdroje. V případě potřeby může odebrat vzorky popela, úsad ve spalinových cestách (v případě spalování dřeva) či paliva k provedení následných analýz (blíže viz také Šedina, P. *Ochrana ovzduší na lokální úrovni – Problematika kontroly lokálních topenišť*. In Damohorský, M., Snopková, P. *Role obcí v ochraně životního prostředí z pohledu práva*. Praha : Univerzita Karlova v Praze,

Právnická fakulta, 2015, s. 137). O kontrole musí sepsat protokol, proti kterému může provozovatel podat námitky. Celá kontrola se navíc řídí zákonem č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád), ve znění zákona č. 183/2017 Sb. Provozovatel se tak bude moci bránit proti kontrole buď námitkou podjatosti kontrolující osoby či přizvané osoby (§ 6 kontrolního řádu), nebo podáním námitky proti kontrolním zjištěním uvedeným v protokolu o kontrole.

34. Ústavní soud neshledává z pohledu testu kvality zákona za problematickou ani navrhovatelé napadenou konstrukci ustanovení § 23 odst. 1 písm. j), která umožňuje postih vlastníka spalovacího stacionárního zdroje nebo uživatele prostor, kde se zdroj nachází, za neumožnění kontroly. Předmětné ustanovení je třeba vykládat následovně: bude-li vlastník současně provozovatelem spalovacího zdroje, který neprovozuje jiný uživatel, pak bude postižen jako vlastník. Nebude-li vlastník současně provozovatelem spalovacího zdroje v prostorech užívaných někým jiným, pak zákon stanoví jako alternativu, že bude postižen uživatel daných prostor.

35. Použitelná právní úprava tak ve svém celku omezuje diskreci orgánů ochrany ovzduší při kontrole povinností plynoucích z ustanovení § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší a stanoví bližší podmínky této kontroly, kterou umožňuje až jako krajní prostředek. Další zárukou proti svévoli je související úprava v zákoně č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád), ve znění zákona č. 183/2017 Sb. Ústavní soud proto shrnuje, že napadená právní úprava splňuje formální a z hlediska testu legality i materiální podmínky pro zákon, který umožňuje omezit v konkrétní situaci právo na nedotknutelnost obydlí.

36. Z čl. 12 odst. 3 Listiny i čl. 8 odst. 2 Úmluvy dále plyne požadavek, aby zákonná úprava (i následné konkrétní zásahy) omezující nedotknutelnost obydlí (domova) sledovala některý z legitimních cílů, které tato ustanovení předvídají. Ustanovení čl. 12 odst. 3 věty první Listiny obecně jako legitimní cíle vymezuje ochranu života nebo zdraví osob, ochranu práv a svobod druhých a odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Věta druhá stejného ustanovení doplňuje: „Pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, mohou být takové zásahy zákonem dovoleny, též je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy.“ Ustanovení čl. 8 odst. 2 Úmluvy pak jako možné cíle omezení práva na respektování domova uvádí národní bezpečnost, veřejnou bezpečnost, hospodářský blahobyt země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochranu zdraví nebo morálky nebo ochranu práv a svobod jiných.

37. Napadená právní úprava ob stojí i v aspektu své legitimacy. Jak uvedla ve svém vyjádření vláda, občané si u orgánů ochrany ovzduší často stěžují na kouř a zápach z lokálních topenišť v okolí svého bydliště. Tyto

stížnosti opakovaně upozorňují na případy vypouštění emisí, ve kterých mělo být použito nedovolené palivo. Jak Listina, tak Úmluva přitom předvádají možnost zásahu do nedotknutelnosti obydlí z důvodu ochrany práv a svobod jiných. Tímto právem je zejména právo na příznivé životní prostředí, které se v čl. 35 odst. 1 Listiny garantuje i osobám dotčeným případným porušováním povinností podle ustanovení § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší. Emise z protizákonně používaného spalovacího stacionárního zdroje mají nepochybně vliv i na zdraví těchto osob. Právo na ochranu zdraví zaručuje čl. 31 věta první Listiny. V souvislosti s již zmíněným čl. 35 Listiny nelze opomenout také jeho odstavec 3, podle něhož nesmí nikdo při výkonu svých práv ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem. Ve stejném duchu působí i vyjádření sociální funkce vlastnictví, zejména stanovením zákazu takové činnosti, resp. výkonu vlastnického práva, který by poškozoval lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem (čl. 11 odst. 3 Listiny in fine).

38. Práva osob dotčených emisemi ze spalovacího stacionárního zdroje lze dovést i z čl. 8 Úmluvy, jehož interpretace vede v tomto ohledu k vyššímu standardu ochrany, než je tomu bezprostředně u čl. 31 a 35 Listiny (srov. čl. 41 odst. 1 Listiny). Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře již dříve uvedl, že jevy negativní pro životní prostředí, mezi něž zařadil i emise či zápach, ovlivňují zároveň zdraví a kvalitu života člověka, a tedy i jeho domov a soukromý a rodinný život (viz rozsudek ze dne 9. 12. 1994 ve věci *López Ostra proti Španělsku*, stížnost č. 16798/90, § 51). Z pohledu Úmluvy není ani tak podstatný vliv těchto jevů na životní prostředí, jako na lidi (viz Cook, K. *Environmental Rights as Human Rights*. *European Human Rights Law Review*, 2/2002, s. 196). Z Úmluvy tak pro Českou republiku plyne i povinnost přijmout odpovídající opatření chránící domovy obyvatel před těmito jevy, a to bez zřetele na skutečnost, zda je ohroženo jejich zdraví či nikoli. Závažné znečištění ovzduší zasahuje do práva na respektování soukromého a rodinného života a domova již samo o sobě (viz *López Ostra proti Španělsku*, citováno výše, § 51; rozsudek ze dne 27. 1. 2009 ve věci *Tatar proti Rumunsku*, stížnost č. 67021/01, § 107). Evropský soud pro lidská práva v environmentálních případech zkoumá, zda stát „přijal rozumné a přiměřené opatření k zajištění práv stěžovatelů“ (rozsudek velkého senátu ze dne 8. 7. 2003 ve věci *Hatton a další proti Spojenému království*, stížnost č. 36022/97, § 98).

39. Napadená právní úprava tedy sleduje legitimní cíl ochrany práv a svobod jiných, kterým je ochrana jejich práva na příznivé životní prostředí, a také sleduje legitimní cíl ochrany zdraví osob, které mohou být zasaženy emisemi z nezákonně používaných spalovacích stacionárních zdrojů. Oba legitimní cíle předvídá čl. 12 odst. 3 Listiny i čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Stát

přijetím napadené právní úpravy splnil svůj pozitivní závazek plynoucí podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva z čl. 8 Úmluvy, který spočívá v přijetí legislativy umožňující efektivní realizaci práva na respektování soukromého a rodinného života, z něhož plyne i právo na příznivé životní prostředí. Nahlíženo touto perspektivou, Ústavní soud nemůže souhlasit s navrhovatelem, že mezi vstupem do obydlí a ochranou práva na příznivé životní prostředí neexistuje žádná přímá vazba a že zmíněná ústavní ustanovení předvídají pouze bezprostřední ochranu životů nebo zdraví či práv a svobod osob v konkrétních situacích. Má-li stát plnit své pozitivní závazky v podobě přijetí právní úpravy umožňující efektivní realizaci práv podle čl. 8 Úmluvy, pak tomu „zrcadlově“ odpovídá, že taková právní úprava bude (vedena legitimním cílem ochrany práv a svobod jiných) představovat zákonný základ pro možné omezení jiného práva, jakým je v tomto případě nedotknutelnost obydlí.

b) Proporcionalita napadené právní úpravy

40. V poslední fázi přezkumu souladu napadené právní úpravy s čl. 12 odst. 3 Listiny a čl. 8 odst. 2 Úmluvy tak Ústavnímu soudu zbývá přezkoumat, zda napadená úprava splňuje v obou dvou ustanoveních zmíněnou podmínku nezbytnosti v demokratické společnosti. Ústavní soud připomíná, že tento pojem předpokládá naléhavou společenskou potřebu existence dané úpravy a zejména vztah přiměřenosti vůči sledovanému legitimnímu cíli. Jinými slovy, Ústavní soud se musí zaměřit na to, zda zákonodárce respektoval zásadu proporcionality a dosáhl spravedlivé rovnováhy mezi soupeřícími zájmy. K tomu lze tradičně použít test proporcionality, který zahrnuje tři kritéria. Prvním z nich je posouzení způsoblosti naplnit sledovaný legitimní cíl (kritérium vhodnosti). Zjišťuje se, zda konkrétní opatření může dosáhnout zamýšleného cíle, kterým je ochrana jiného než omezeného základního práva nebo ochrana veřejného statku. Dalším kritériem je posouzení nezbytnosti. V jeho rámci se zkoumá, zda byl při výběru vhodných prostředků použit ten prostředek, který je k omezenému základnímu právu nejšetrnější. Jako poslední je třeba posoudit přiměřenost (v užším smyslu), tj. zda újma na základním právu není nepřiměřená ve vazbě na sledovaný legitimní cíl. Opatření omezující základní lidská práva a svobody nesmějí svými negativními důsledky převyšovat pozitiva, která přinášejí kolidující zájem na přijetí těchto opatření.

41. Ústavní soud již výše vymezil, jaké legitimní cíle napadená právní úprava sleduje. Nelze přitom pochybovat, že by je nemohla dosáhnout. Umožňené kontroly spalovacího stacionárního zdroje v obydlí jeho provozovatele a případné zjištění o porušení zákona o ochraně ovzduší z jeho strany směřuje k nápravě, která současně zajistí zvýšenou ochranu zdraví a příznivého životního prostředí osob, rušených či zasažených emisemi

z takového zdroje. Předmětná právní úprava proto splňuje podmínku své vhodnosti.

42. Ve druhém kroku testu proporcionality se zkoumá, zda zákonodárce nemohl zvolit řešení, které by bylo vůči domovní svobodě provozovatelů spalovacích zdrojů šetrnější. Takové šetrnější řešení by však současně muselo dosáhnout sledovaných legitimních cílů v téže či alespoň srovnatelné míře. Pokud by je naplňovalo jen částečně, pak ho nelze považovat za reálnou alternativu, která by měla vést k závěru, že napadená právní úprava není nezbytná.

43. Vláda ve svém vyjádření uvedla, že jiná opatření, nezahrnující vstup do domova provozovatele stacionárního zdroje (např. měření tmaivosti kouře anebo případné využití dronů), neumožňují spolehlivé a nezpochybnitelné prokázání porušování povinností provozovatelem zdroje. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 369/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, dodává, že ostatní možné nástroje ke snížení celkového množství emisí ze spalovacích zdrojů používaných k vytápění domácností jsou již využívány. Jsou jimi administrativní nástroje zákona o ochraně ovzduší spočívající v regulaci trhu se spalovacími zdroji a v zákazu určitých paliv a zdrojů. Administrativní nástroje jsou kombinovány s ekonomickým nástrojem pozitivní stimulace v podobě dotací na podporu výměny zastaralých spalovacích stacionárních zdrojů na tuhá paliva, kterých bylo v roce 2015 až 80% z celkové počtu 660 000 (viz Jančářová, I., Vodička, J., citováno výše, s. 44). Operační program Životní prostředí přináší další systémová opatření, která kromě dotací na zmíněnou výměnu kotlů zahrnují i postupný zákaz prodeje kotlů 3. emisní třídy (k 1. 1. 2018), 4. a 5. emisní třídy (k 1. 1. 2020) a k 1. 9. 2022 i zákaz používání kotlů 1. i 2. emisní třídy (viz Horák, J., Hopan, F., Krpec, K., Kubesa, P. Co musí splnit nový kotel na tuhá paliva po roce 2020? Porovnání emisních požadavků pro kotle do 300 MW [online]. TZB-info, 29. 6. 2015. Dostupné na <https://goo.gl/f7F8Jr>; blíže viz také tiskovou zprávu Ministerstva životního prostředí s názvem „MŽP zveřejnilo základní podmínky pro nové ‚kotlíkové dotace‘ a vyhlásilo výzvy pro kraje. Na výměnu starých kotlů je 9 miliard“ na webových stránkách Operačního programu Životní prostředí, dostupnou na <https://goo.gl/tjYmfK>).

44. Navrhovatelé vzhledem ke konstrukci své argumentace nevznesli žádný argument týkající se nezbytnosti napadené úpravy. Ústavní soud musí brát zřetel na respekt k dělbě moci a při posuzování kroku nezbytnosti v rámci testu proporcionality musí vykazovat větší míru zdrženlivosti vůči legislativním volbám, které učinil o možných jiných řešeních informovanější zákonodárce. Nemůže, obzvláště při chybějící argumentaci navrhovatelů, domýšlet alternativy zákonodárcem zvoleného řešení a hodnotit,

zda by ve skutečnosti dosáhly sledovaných legitimních cílů na obdobné úrovni. Z argumentace, kterou podává vláda, přitom plyne, že jiné doplňující nástroje byly již v minulosti využity a nadále se využívají. Nedosahují však potřebné účinnosti. Odborná literatura z přezkoumávané oblasti také naznačuje některá další možná řešení [ad hoc motivační osvobození od daně ze staveb a jednotek podle § 9 odst. 1 písm. r) zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů; správné nastavení poplatků za odpad spojené s osvětou občanů; svěřené pravomoci ke kontrole technikovi spalinových cest; blíže viz Jančářová, I., Vodička, J., citováno výše, s. 46–47]. Vláda však tvrdí, že jiná (svou podstatou doplňková) řešení nepostačují k dosažení sledovaných legitimních cílů na stejné úrovni, na jaké jich dosahuje napadená právní úprava. Spolehlivého a nepochybnitelného prokázání porušování povinností provozovatelem zdroje podle ní nelze dosáhnout jiným způsobem. Ústavní soud nemá důvod s těmito argumenty vlády nesouhlasit.

45. Tento závěr stvrzuje i adekvátní odborná literatura, která již před přijetím napadené právní úpravy uváděla: „Bylo by možné argumentovat tím, že spalování nevhodných materiálů se projeví i na tmavosti kouře, kterou je možné zjistit (...) i bez vstupu do obydlí (...). Měření přípustné tmavosti kouře v praxi není vhodným způsobem kontroly povinností, ať již pro omezené použití [jen za ideálních podmínek a za světla], nebo pro dokazovací obtíž a subjektivitu projevující se v této metodě. (...) V současné době český právní řád neobsahuje účinný nástroj, jak zjistit porušování povinností provozovatelé, současné metody nejsou dostatečně exaktní, průkazné ani vypovídající. Uzákonnění kontrol by neznamenal zjednodušení, nýbrž vůbec umožnění zjištění, zda dochází k porušování zákona, a tudíž i možnost proti němu zakročit, a to efektivně a rychle. Vstup do obydlí lze tedy shledat potřebným.“ (viz Šedina, P., citováno výše, s. 139). Komentář k zákonu o ochraně ovzduší (vydaný bezprostředně po nabytí účinnosti zákona) pak dodává: „Vstup do obydlí za účelem ochrany ovzduší by s ohledem na faktickou situaci při tepelném vytápění domácností mohl být považován za nezbytný jak z důvodu ochrany zdraví osob, tak z důvodu ochrany práv druhých. (...) Je třeba si uvědomit, že možnost vstupu do soukromých obydlí za účelem kontroly dodržování povinností zákona v oblasti ochrany ovzduší, bezprostředně související s ochranou zdraví osob, jež může být výrazně dotčena nevhodným chováním provozovatele stacionárního zdroje (například tím, že pálí nevhodné nebo dokonce zakázané palivo či jiné materiály), je v okolních moderních demokratických zemích zcela běžná.“ (viz Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O. Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 224).

46. Právě na zahraniční úpravy ochrany ovzduší lze v této souvislosti odkázat. Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona, obsahující

mimořádně rozsáhlou srovnávací pasáž, například plyne, že se v Německu dodržování emisních limitů lokálních topenišť sleduje, kromě pravidelných kontrol prováděných kominíky a samokontrol provozovatelů na základě úředního nařízení, také skrze kontroly prováděné úřady podle § 52 spolkového zákona o ochraně před imisemi (Bundes-Immissionsschutzgesetz; dále jen „BImSchG“). Předchozí souhlas vlastníka k provedení této kontroly není nutný. Dle § 52 odst. 2 BImSchG vlastníci a provozovatelé všech spalovacích zařízení, tj. i spalovacích zařízení na pevná paliva, stejně jako vlastníci a držitelé pozemků, na kterých se tato zařízení provozují, mají povinnost umožnit zaměstnancům příslušných úřadů a jiným pověřeným osobám přístup k těmto zařízením a strpět provedení jejich prohlídky. V případě naléhavé potřeby odvrácení nebezpečí ohrožujícího veřejnou bezpečnost nebo pořádek jsou tito vlastníci povinni umožnit také vstup do jiných obytných prostor (viz Jarass, H. Bundes-Immissionsschutzgesetzes: Kommentar. 11. vyd. C. H. Beck, 2015, s. 893.). Ustanovení § 1 odst. 3 zákona o kominickém řemesle (Gesetz über das Berufsrecht und die Versorgung im Schornsteinfegerhandwerk; SchfHWG) doplňuje, že vlastník pozemků a prostor, kde se provozuje spalovací zařízení, má při splnění zákonných podmínek povinnost povolit kominíkoví, jenž je nositelem příslušného oprávnění, vstup do obydlí. Ten má oprávnění provádět revize ve svém obvodu, jestliže se objeví skutečnosti odůvodňující domněnku, že bezprostředně z určitého zařízení vycházejí škodlivé emise.

47. V Rakousku je oprávnění vstupu do soukromých objektů za spolkové úrovní zakotveno v § 26 odst. 1 spolkového zákona o ochraně ovzduší (Immissionsschutzgesetz – Luft; IG-L) či v § 5 odst. 1 zákona o čistotě ovzduší (Bundesluftreinhaltengesetz; BLRG). Zemské úpravy také svěžují úřadům oprávnění vstupovat do soukromých objektů za účelem kontroly topného zařízení. Jako příklad lze uvést vídeňský zákon o topných a klimatických zařízeních (Wiener Heizungs- und Klimaanlageengesetz 2015; WHKG), který v ustanovení § 20 vyjmenovává jednotlivé povinnosti provozovatele topného zařízení a k prokázání dodržování těchto povinností stanovuje provozovateli též povinnost zpřístupnit topné zařízení kontrolním orgánům. Podle § 34 uvedeného zákona hrozí za porušení povinností stanovených v ustanovení § 20 pokuta až do výše 21 000 eur. Veškeré kontroly topných zařízení v rakouských domácnostech jsou prováděny členy profesních cechů kominíků. Všechny kontrolní termíny jsou předem hlášeny a majitel nemovitosti musí kontrolnímu orgánu umožnit přístup k zařízení. Německé i rakouské právo tedy považují za nezbytné pro ochranu zdraví a práva na příznivé životní prostředí omezit nedotknutelnost domova provozovatelů lokálních topenišť. Ani jedna z uvedených právních úprav také nevyžaduje k provedení kontroly předchozí povolení soudu (k tomu viz blíže bod 51).

48. Ochrana ovzduší v Polsku je primárně řešena zákonem o ochraně životního prostředí z roku 2001 (Prawo ochrony środowiska) a zákonem o odpadech z roku 2012 (Ustawa o odpadach). V případě znemožňování kontroly ze strany provozovatele topeniště vydávají orgány samospráv obecním strážníkům nebo pracovníkům úřadů oprávnění ke kontrole, které podle čl. 379 zákona o ochraně životního prostředí zahrnuje vstup na terén nemovitosti v době od 6 do 22 hod. (spolu se znalci a nezbytným měřicím zařízením) a provedení nezbytných kontrolních úkonů. Přesto je v Polsku obtížné prokázat porušování zákona. V podstatě lze potrestat pokutou pouze toho, kdo je přímo přistižen při spalování nepovolených odpadů. To je v případě spalování v kotlích v soukromém objektu fyzické osoby prakticky nemožné, neboť vlastník nemovitosti nemusí povolit vstup do ní. V případě podezření se tedy kontrola provádí nepřimo a zejména se zjišťuje, zda dotýčný má uzavřenou smlouvu o odvozu odpadu. V opačném případě je dána indicie, že odpad se likviduje nepovoleným způsobem. Kontrolní orgány samospráv nemají technická zařízení k analýze spalin. Existující zákony a předpisy přesto podobné zkoušky předpokládají, přičemž náklady zkoušek má nést kontrolovaná osoba. Problémem však je získání věrohodně dokumentovaného vzorku právě spalovaného odpadu.

49. Ústavní soud proto s odkazem na všechny zde uvedené skutečnosti shrnuje, že právní úprava, kterou navrhovatelé napadají, splňuje kritérium nezbytnosti v rámci druhého kroku testu proporcionality.

50. Zbývá posoudit, zda je právní úprava umožňující kontrolu spalovacího stacionárního zdroje v obydlí provozovatele přiměřená *stricto sensu*. Co se týče prohlídek a kontrol obdobných těm, které umožňuje napadená právní úprava (viz body 32 až 33 výše), Evropský soud pro lidská práva při hodnocení jejich přiměřenosti opakovaně zdůraznil, že pokud státy považují za nutné použít podobná opatření k zajištění hmotného důkazu protiprávního jednání, pak je třeba, aby právní systém jako celek a související praxe v dané oblasti poskytovaly přiměřené a dostatečné záruky zamezující možnosti, aby správní orgány přijímaly svévolná opatření zasahující do práv stěžovatelů na respektování jejich obydlí [viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 2. 1993 ve věci *Funke proti Francii*, stížnost č. 10828/84, § 57; *Société Canal Plus a ostatní*, stížnost č. 29408/08, § 54 in fine; *mutatis mutandis* viz také rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 4. 2007 ve věci *Dumitru Popescu proti Rumunsku* (č. 2), stížnost č. 71525/01, § 65; rozsudek Delta Pekárny, citováno výše, § 84].

51. Tam, kde vnitrostátní právo opravňuje správní orgány k provedení prohlídky bez soudního příkazu, bývá Evropský soud pro lidská práva obzřetnější, a to i přes prostor pro uvážení, který v této oblasti smluvním státům přiznává. Ve věcech týkajících se ochrany jednotlivců před svévolnými zásahy veřejné moci do práv zaručených čl. 8 Úmluvy nicméně několikrát

potvrdil, že nedostatek soudního příkazu k prohlídce lze vyvážit účinnou soudní kontrolou realizovanou ex post facto (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 2. 2011 ve věci *Heino proti Finsku*, stížnost č. 56720/09, § 45; či rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 6. 2007 ve věci *Smirnov proti Rusku*, stížnost č. 71362/01, § 45 in fine). Úmluva tedy nevyžaduje v těchto případech apriorní soudní povolení. Tento požadavek neplyne ani z čl. 12 odst. 3 Listiny. Je však nutné, aby následná soudní kontrola byla účinná za konkrétních okolností (*Smirnov proti Rusku*, citováno výše, § 45 in fine). V praxi to znamená, že se dotčené osoby mohou domoci po skutkové i právní stránce účinné soudní kontroly předmětného opatření a jeho průběhu. Pokud již došlo k postupu, který byl posléze soudem kvalifikován jako nesprávný, pak opravný prostředek či opravné prostředky, které jsou k dispozici, musí dotčené osobě umožnit dosáhnout odpovídající nápravy (*mutatis mutandis* rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. 2. 2008 ve věci *Ravon a ostatní proti Francii*, stížnost č. 18497/03, § 28; *Société Canal Plus a ostatní*, citováno výše, § 40). Musí tedy existovat prostředek, který akcentuje řádný průběh samotného zásahu do práva na respektování domova a kterým by bylo možno průběh kontroly napadnout.

52. Pro Českou republiku je v tomto aspektu významný vládou zmíněný rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Delta Pekárny*. Ten se týká místních šetření vykonávaných Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže podle § 21 odst. 4 zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů. Evropský soud pro lidská práva v této věci shledal, že v souvislosti s prohlídkou prostor společnosti Delta Pekárny bylo porušeno její právo zaručené článkem 8 Úmluvy. Došel totiž k závěru, že soudní kontrola ex post facto v rámci správního soudnictví tehdy (před 1. 1. 2012; viz bod 53 níže) neposkytovala společnosti Delta Pekárny dostatek záruk proti svévoli, a zásah do jejich práv tedy nebylo možné považovat za striktně přiměřený sledovanému legitimnímu cíli (viz § 89 až 94 citovaného rozsudku). Rozsudek Delta Pekárny se týká obchodní společnosti a soutěžního práva. Jeho nosné obecné principy ovšem vycházejí z výše citované judikatury, která řeší zásahy do domovní svobody fyzických osob, stejně jako ta judikatura Evropského soudu pro lidská práva, která na rozsudek Delta Pekárny navazovala [viz např. rozsudek ze dne 31. 1. 2017 ve věci *Rozhkov proti Rusku* (č. 2), stížnost č. 38898/04, bod 122]. Z principů rozsudku Delta Pekárny a zejména z výtky, kterou směřoval vůči (ne)existenci dostatečných procesních záruk ochrany práva podle čl. 8 Úmluvy, lze proto z pohledu ústavního práva vyjít i v tomto případě.

53. Podle Ústavního soudu český právní řád dnes již nabízí dostatečné procesní záruky ochrany nedotknutelnosti obydlí v případech, na něž

dopadá napadená úprava. Tou hlavní bude zejména tzv. zásahová žaloba podle § 82 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění zákona č. 303/2011 Sb. Kontrola podle ustanovení § 17 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší může totiž představovat nezákonný zásah, podobně jako jiná místní šetření či kontroly, které zná naše správní právo (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 8. 2008 č. j. 1 Aps 1/2008-59; usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 8. 2005 č. j. 2 Afs 144/2004-110, publikované pod č. 735/2006 Sb. NSS; viz také bod 62 níže). Od 1. 1. 2012 je po novelizaci soudního řádu správního provedené zákonem č. 303/2011 Sb. navíc možné se bránit nejen proti zásahům, které bezprostředně a přímo hrozí nebo trvají, nýbrž i proti zásahům ukončeným. Ustanovení § 82 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění zákona č. 303/2011 Sb., totiž umožňuje domáhat se žalobou na ochranu před nezákonným zásahem určení, že již provedený zásah byl nezákonný. K této změně v koncepci zásahové žaloby uvádí komentářová literatura: „Cílem bylo rozšířit podmínky pro podání žaloby proti nezákonnému zásahu a umožnit soudům konstatování nezákonnosti již odeznělého zásahu, a to s ohledem na možnost domáhání se náhrady škody či nemajetkové újmy.“ (viz Potěšil, L., Šimíček, V. a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha : Leges, 2014, s. 806). Podle soudního řádu správního proto bude možné napadnout kontrolu spalovacího stacionárního zdroje v obydlí jeho provozovatele, pokud bude bezprostředně a přímo hrozit nebo trvat, ale i po jejím ukončení návrhem na vyslovení její nezákonnosti.

54. Při přezkumu proporcionality zásahu Evropský soud pro lidská práva v rozsudku Delta Pekárny zdůraznil, že by předmětem soudního přezkumu měla být kritéria vhodnosti, délky a rozsahu místního šetření (§ 91 citovaného rozsudku). Na to již navázaly správní soudy, které ve své související judikatuře vytvořily „Delta test“, v jehož rámci se při posuzování kritéria rozsahu šetření zaměřují na to, zda „existuje proporcionalní vztah (doslova ‚rovnítko‘) mezi rozsahem podezření z porušení zákona, rozsahem pověření k místnímu šetření a rozsahem samotného šetření. Neexistuje-li, je třeba zkoumat, nakolik se takový stav na průběhu a výsledku místního šetření k újmě žalobce reálně projevil“ (viz rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 23. 3. 2017 č. j. 62 A 236/2016-91, jehož závěry stvrdil navazující rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 5. 2017 č. j. 6 As 113/2017-82).

55. Ústavní soud přijímá výše zmíněnou koncepci a dodává, že v řízení o žalobě na ochranu před nezákonným zásahem, která bude namířena proti kontrole spalovacího stacionárního zdroje v obydlí jeho provozovatele, se správní soudy budou muset při hodnocení přiměřenosti kontroly zaměřit na 1. vhodnost kontroly (ve smyslu adekvátnosti využití tohoto procesního institutu vzhledem ke konkrétním skutkovým okolnostem),

2. délku kontroly a 3. rozsah kontroly. Při hodnocení posledně zmíněného kritéria rozsahu kontroly by pak měly akcentovat a) existenci proporcionálního vztahu mezi rozsahem podezření z porušení povinností podle § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší a rozsahem samotné kontroly. Pokud takový vztah existovat nebude, pak správní soudy musí b) zkoumat, nakolik se tento stav na průběhu a výsledku kontroly k újmě žalobce reálně projevilo.

56. Dostatečné procesní záruky ochrany ústavně zaručeného práva na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 3 Listiny a čl. 8 Úmluvy lze v českém právu nalézt i pro případ, že orgán ochrany ovzduší shledá provozovatele stacionárního zdroje vinným ze spáchání přestupku podle § 23 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší pro porušení povinností, které mu ukládá § 17 odst. 1 stejného zákona, tedy pokud (zjednodušeně řečeno) neplní své zákonné povinnosti provozovatele spalovacího stacionárního zdroje. Za to mu orgán ochrany ovzduší může uložit pokutu. Tuto pokutu může provozovatel zdroje napadnout u správního soudu žalobou proti rozhodnutí podle § 65 odst. 1 soudního řádu správního.

57. Ústavní soud uzavírá, že český právní řád nepochybně splňuje procedurální podmínky plynoucí z čl. 8 Úmluvy a judikatury Evropského soudu pro lidská práva, protože garantuje provozovatelům spalovacích stacionárních zdrojů dostatečné procesní záruky ochrany domovní svobody.

58. V poslední fázi přezkumu ústavnosti napadené právní úpravy Ústavní soud též posuzoval, zda tato právní úprava dosahuje spravedlivé rovnováhy mezi kolidujícími zájmy i po materiální stránce (viz bod 40 výše). Jde konkrétně o střet domovní svobody provozovatelů spalovacích stacionárních zdrojů (čl. 12 Listiny a čl. 8 Úmluvy) a ochrany zdraví a práva na příznivé životní prostředí jiných osob (čl. 31 a 35 Listiny spolu s čl. 8 Úmluvy). Bylo třeba zhodnotit, zda míře omezení prvního zmíněného zájmu odpovídá i míra uspokojení druhého uvedeného zájmu, a zda je tedy omezení prvního zmíněného zájmu přiměřené.

59. Na stupnici závažnosti omezení základního práva „podstatný – mírný – nízký“ (viz např. Kosař, D. Kolize základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR, *Jurisprudence*, 2008, č. 1, s. 16) představuje napadená právní úprava podle Ústavního soudu mírné omezení nedotknutelnosti obydlí. Kontrola, kterou zavádí, i související přestupková odpovědnost nejsou natolik intenzivním zásahem, jaký představuje např. institut domovní prohlídky v trestním řízení podle čl. 12 odst. 2 Listiny. V případě domovní prohlídky totiž zásahu v podobě vstupu do obydlí dotčený jednotlivec nemůže nijak zabránit a musí jej strpět. Kontrola podle § 17 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší však v tomto smyslu představuje mírnější omezení nedotknutelnosti obydlí, protože jí provozovatel spalovacího stacionárního zdroje může (pod hrozbou pokuty) zamezit, a nedopustit tak zásah

do svého soukromí. Pokud k ní dojde, pak má kontrolní orgán právo přistupu pouze ke stacionárnímu zdroji, jeho příslušenství a k používaným palivům. Nemůže vstupovat do jiných prostor, než ve kterých je umístěn stacionární zdroj, jeho příslušenství a používané palivo. Ke kontrole a vstupu do obydlí může také dojít až v případě opakovaného podezření na porušování povinností provozovatele spalovacího stacionárního zdroje, který má po prvním upozornění orgánu ochrany ovzduší možnost na podezření reagovat, plnit povinnosti ve smyslu § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší, a kontrole tak předejít. Samotná existence napadené právní úpravy proto v obecné rovině nepředstavuje podstatné omezení domovní svobody. O skutečně podstatných zásazích do ní lze uvažovat v případě konkrétních kontrol, které by nesplňovaly výše vymezené podmínky vhodnosti, délky a rozsahu.

60. Oproti mírnému omezení domovní svobody stojí (na stejné stupnici) podstatné uspokojení zájmu na ochraně zdraví a práva na příznivé životní prostředí jiných osob. Zákonodárce reagoval na naléhavou společenskou potřebu zakotvit účinný mechanismus, na jehož základě by mohl chránit zájmy jiných osob, které může provozovatel spalovacího stacionárního zdroje neplnit své povinnosti negativně narušit. Předmětná úprava představuje promítnutí pozitivních závazků plynoucích z čl. 8 Úmluvy, které zákonodárce přijetím napadené právní úpravy naplnil. Ve výsledku stát nastavil novou právní úpravu tak, že je schopen v zájmu ochrany zdraví a práva na příznivé životní prostředí snižovat celkovou úroveň znečištění ovzduší a současně zvyšovat jeho kvalitu, pokud bude moci efektivně postihovat provozovatele porušující své povinnosti při používání spalovacích zdrojů v domácnostech. V kombinaci s existencí dostatečných procesních záruk ochrany domovní svobody se Ústavnímu soudu nejeví toto omezení domovní svobody jako nepřiměřené. Napadená právní úprava ji totiž omezuje pouze mírně, současně však podstatně uspokojuje zájem na ochraně zdraví jiných osob a jejich práva na příznivé životní prostředí. Nad tímto zájmem ochrana nedotknutelnosti obydlí provozovatelů spalovacích stacionárních zdrojů nepřevažuje. Právní úprava obsažená v ustanoveních § 17 odst. 2, § 23 odst. 1 písm. j) a § 23 odst. 2 písm. a) v textu písmene „j)“ zákona o ochraně ovzduší proto obстоjí v testu proporcionality.

61. Právo na nedotknutelnost obydlí nepředstavuje „jednocestnou“ garanci domovní svobody. Z hlediska aktivit, které jednotlivec vykonává ve svém obydlí, obsahuje také závazky navenek. Činnosti, které jinak chrání právo na respektování soukromého života, nesmí nežádoucím způsobem ohrozit zdraví a životy jiných osob a koneckonců ani samotného uživatele daných prostor. Provozovatelé spalovacích stacionárních zdrojů proto musí zachovávat potřebnou míru solidarity vůči jiným osobám ve sféře jejich práva na příznivé životní prostředí a zejména práva na ochranu

zdraví. Nelze totiž přehlédnout, že následky znečištění ovzduší se promítají i do nákladů zatěžujících systém veřejného zdravotního pojištění, které plynou z poškození zdraví všech dotčených osob. Nejde pouze o hypotetickou a teoretickou úvahu. Jak ostatně uvedla vláda ve svém vyjádření v tomto řízení, spalovací zdroje na tuhá paliva používané k vytápění domácností představují jeden z nejvýznamnějších zdrojů jemných prachových částic a benzo[a]pyrenu, který se dokonce považuje za karcinogen. Tyto látky vytvářejí reálnou hrozbu onemocnění dýchacích cest a rizika dalších onemocnění. Existuje-li tedy důvodné podezření, že určitý provozovatel spalovacího stacionárního zdroje například spaluje nepovolené palivo (typicky odpad), ačkoliv ho předtím orgán ochrany ovzduší upozornil na toto své podezření a poučil ho o možných následcích, pak musí jeho domovní svoboda ustoupit právům osob, na které tento provozovatel eventuálně nebere zřetel, aby mohl orgán ochrany ovzduší najisto postavit, zda provozovatel zdroje porušil své zákonné povinnosti, či nikoli.

62. Zapotřebí je tu dodat, že pohled navrhovatelů na problematiku a jejich argumentace jsou značně zužující. Opomenuta zůstala skutečnost, že české správní právo zná hned několik obdobných kontrol a místních šetření či zásahů spojených s možným omezením práva na respektování soukromého života. Kromě výše uváděného místního šetření Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže jde o vstup na pozemky a do staveb podle ustanovení § 172 odst. 3 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon); kontrolu orgánu ochrany veřejného zdraví při výkonu státního zdravotního dozoru podle ustanovení § 88 odst. 1 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů; místní šetření v daňovém řízení podle ustanovení § 81 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád; vstup do obydlí, jiného prostoru nebo na pozemek podle ustanovení § 40 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky; návštěvu zaměstnance orgánu sociálně-právní ochrany podle ustanovení § 53 odst. 2 písm. c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.; nebo např. o vstup na pozemky podle ustanovení § 60 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění zákona č. 150/2010 Sb. Jestliže by se Ústavní soud ztotožnil s argumentací navrhovatelů v této věci, v obecné rovině by tím zpochybnil i ústavnost mnohých z těchto uvedených institutů, které se také potenciálně dostávají do kolize s ochranou nedotknutelnosti obydlí či obecněji ochranou práva na respektování soukromého života. Jak v těchto souvislostech namítala vláda, ústavnost vstupu na pozemky podle § 60 vodního zákona již Ústavní soud v minulosti aproboval v nálezu sp. zn. IV. ÚS 652/06 ze dne 21. 11. 2007 (N 202/47 SbNU 613), přičemž součástí jeho úvah byl i zájem na ochraně životního prostředí (body 14 až 21).

63. Nad rámec výše uvedeného Ústavní soud doplňuje, že napadená ustanovení obstojí mimo jiné také v kontextu správního trestání. Nelze opomíjet, že důkazní břemeno k prokázání, že jednání naplňujícího znaky skutkové podstaty přestupku se dopustil obviněný z přestupku, přirozeně nese správní orgán (viz např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 5. 2006 č. j. 2 As 46/2005-55). Obviněný z přestupku se naopak nemusí nijak vyvíňovat a prokazovat, že se jednání nedopustil (viz Bohadlo, D., Potměšil, L., Potměšil, J. Správní trestání z hlediska praxe a judikatury. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 142). Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva obecně plyne, že přenos jakékoliv části důkazního břemene na obviněného by v řízení o trestním obvinění ve smyslu čl. 6 Úmluvy představoval porušení práva na spravedlivý proces (viz rozsudky ze dne 20. 3. 2001 ve věci *Telfner proti Rakousku*, stížnost č. 33501/96, § 15; či ze dne 8. 2. 1996 ve věci *John Murray proti Spojenému království*, stížnost č. 18731/91, § 54). V sankčním řízení se ve své krystalicky čisté podobě uplatňuje zásada vyšetřovací, která správnímu orgánu velí činit vše potřebné k řádnému zjištění skutkového stavu, a to bez ohledu na míru procesní aktivity, či naopak lhotejnosti účastníka řízení (viz např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 11. 2012 č. j. 1 As 136/2012-23, bod 15). Při tomto rozložení důkazních povinností je zcela legitimní, aby orgán ochrany ovzduší, který musí v řízení o přestupku nést celé důkazní břemeno, měl k dispozici přiměřený a současně účinný nástroj, jak tento veřejnoprávní cíl vůbec splnit (k tomu viz také body 43 až 48 výše). Napadená úprava tak nepředstavuje nepřiměřený prostředek ani z hlediska správního práva trestního.

64. Závěrem Ústavní soud shrnuje, že napadená právní úprava, která představuje omezení základního práva na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12 odst. 3 Listiny a čl. 8 Úmluvy, splňuje formální i materiální podmínky pro zákonné omezení tohoto práva a sleduje legitimní cíle ochrany zdraví osob a ochrany práv a svobod jiných, přičemž je vůči těmto legitimním cílům přiměřená.

VIII. Závěr

65. Ze všech uvedených důvodů neshledal Ústavní soud důvod ke zrušení napadených ustanovení zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění zákona č. 369/2016 Sb., neboť nevedou k porušení základního práva na nedotknutelnost obydlí.

66. Ústavní soud proto podle § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, návrh na zrušení ustanovení § 17 odst. 2, § 23 odst. 1 písm. j) a části § 23 odst. 2 písm. a) v textu písmene „j)“ zákona o ochraně ovzduší v celém rozsahu zamítl.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jaroslava Fenyky

S obecnými ústavněprávními východisky přezkumu napadených ustanovení, která byla v projednávané věci soudcem zpravodajem zvolena, souhlasím. Nesouhlasím však se způsobem jejich použití při přezkumu § 17 odst. 2 zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění zákona č. 369/2016 Sb., (dále jen „zákon o ochraně ovzduší“), protože východiska jsou zčásti aplikována nedůsledně a zčásti dokonce izolovaně od vlastního textu právního předpisu. Podle mého názoru mělo být napadené ustanovení zrušeno tak, jak požadovali navrhovatelé.

Podmínky omezení základního práva na nedotknutelnost obydlí zákonem stanoví čl. 12 Listiny. Jestliže druhý odstavec tohoto ustanovení mří na domovní prohlídky v trestním řízení, na projednávaný případ nedopadá. Napadené ustanovení zákona však podléhá mantinelům čl. 12 odst. 3 Listiny (tzv. jiné zásahy), a to tak, že musí jít o zásah v demokratické společnosti nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Zákon omezující právo na nedotknutelnost obydlí lze tedy považovat za ústavně konformní pouze v případě, pokud sleduje a naplňuje některý z uvedených účelů.

Z napadeného ustanovení § 17 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší vyplývá, že kontrolující je oprávněn vstoupit do obydlí za účelem kontroly dodržování zákonných povinností, pokud vznikne důvodné podezření, že provozovatel spalovacího stacionárního zdroje (umístěného v obydlí) porušuje – navzdory předchozímu písemnému upozornění – některou z povinností stanovených v § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší. K tomu, aby mohlo dojít k zásahu do práva na nedotknutelnost obydlí, postačuje tedy podle dikce napadeného ustanovení, aby byla (nadále nebo opětovně) porušena jakákoliv z povinností stanovených v § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší, kde jsou stanoveny obecné povinnosti uložené provozovateli stacionárního zdroje. Mezi tyto obecné povinnosti podle § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší patří mj. povinnost provozovatele uvádět do provozu a provozovat stacionární zdroj v souladu s podmínkami pro provoz tohoto stacionárního zdroje stanovenými nejen 1. zákonem o ochraně ovzduší a 2. jeho prováděcími právními předpisy, ale i 3. výrobcem a dodavatelem stacionárního zdroje.

Napadené ustanovení tak fakticky spojuje oprávnění pro vstup do obydlí s porušením jakékoliv z široké skupiny nijak blíže specifikovaných povinností, obsažených nejen v právních předpisech, ale např. i v technické dokumentaci v podobě pokynů výrobce stacionárního zdroje. S ohledem na různorodost dané skupiny povinností je různá i míra

znečištění ovzduší, která v důsledku jejich porušení může nastat, včetně případů, kdy může hrozit znečištění ovzduší nanejvýš zanedbatelné. Nelze proto u každé z těchto povinností vyplývajících z § 17 odst. 1 a priori konstatovat, že jejím porušením nastává situace legitimizující zásah do základního práva na nedotknutelnost obydlí, jak předpokládá čl. 12 odst. 3 Listiny, tedy že jde o situaci, kdy je daný zásah v demokratické společnosti nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Závěr obsažený v bodě 39 odůvodnění nálezu, podle kterého napadená právní úprava „sleduje legitimní cíl ochrany práv a svobod jiných, kterým je ochrana jejich práva na příznivé životní prostředí, a také sleduje legitimní cíl ochrany zdraví osob, které mohou být zasaženy emisemi z nezákonně používaných spalovacích stacionárních zdrojů“, proto může být podle mého názoru platný pouze zčásti, resp. pouze ve vztahu k některým povinnostem vyplývajícím z § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší. Vzhledem k tomu je napadené ustanovení § 17 odst. 2 v rozporu s čl. 12 odst. 3 Listiny.

Současně se domnívám, že uvedený ústavněprávní deficit napadeného ustanovení nelze uspokojivě napravit odkazem na povinnost dodržení principu proporcionality při jeho aplikaci, jak naznačuje bod 55 odůvodnění nálezu [„správní soudy se budou muset při hodnocení přiměřenosti kontroly zaměřit na 1. vhodnost kontroly (ve smyslu adekvátnosti využití tohoto procesního institutu vzhledem ke konkrétním skutkovým okolnostem)“]. Přímou již samotná napadená zákonná právní úprava dovolující zásah do práva na nedotknutelnost obydlí, má-li být v souladu s čl. 12 odst. 3 Listiny, se musí omezit pouze na případy, které čl. 12 odst. 3 předpokládá, a to ať už výslovně, nebo tak musí z jejího obsahu vyplývat. Příkladem lze uvést § 172 odst. 3 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), podle kterého při zjišťování stavu stavby může oprávněná úřední osoba vstoupit do obydlí, jen pokud je to nezbytné pro ochranu života, zdraví nebo bezpečnosti osob. Proto poukazuje-li se v odůvodnění nálezu na citované ustanovení stavebního zákona s tím, že je ve srovnání s napadeným ustanovením příkladem obdobného omezení práva na respektování soukromého života (bod 62), je tím přehlédnuto, že napadené ustanovení takovou podmínku ústavně požadované nezbytnosti zásahu do práva na nedotknutelnost obydlí neobsahuje. Obdobně lze odkázat na ustanovení § 83c trestního řádu umožňující policejnímu orgánu vstoupit do obydlí „jen tehdy, jestliže věc nesnese odkladu a vstup tam je nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob nebo pro ochranu jiných práv a svobod nebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku“. Obě citovaná ustanovení odpovídají úpravě, která je aplikována při kontrole prohlídky spalovacího zařízení (viz bod 55 nálezu).

Napadená úprava však s nezbytností, neodkladností nebo závažným ohrožením nepočítá. Důkaz o tom poskytl sám zákonodárce. Postupnost kroků, které § 17 odst. 2 předpokládá, není zárukou potřebné – a už vůbec okamžité – účinnosti úpravy. Navíc není jasné, co kromě sankce (§ 23 zákona o ochraně ovzduší) bude následovat dále po „usvědčení“ pachatele z porušení zákona. Zákonodárci je patrně jedno, co se stane v zinním období s provozovatelem, zda bude muset absolvovat zvláštní kurz topení nebo začne místo „petkami“ topit parketami, spálí nábytek, půjde do lesa krást dříví nebo místo v krbových nebo jiných výkonnějších kamnech založí otevřený oheň nebo se mu doporučí, aby raději dům opustil, než zmrzne...

Možnost využít přezkum zákonnosti vstupu za pomoci zásahové žaloby ve správním soudnictví (bod 53 nálezu) považuji v řadě případů za nepraktickou. Především je to kontrola ex post. Mezi osobami, které ve svých domácnostech topí nevhodnými palivy, jsou často sociálně slabí lidé, invalidé, senioři. Převažujícím důvodem je cenová nedostupnost vhodného paliva, lepšího stacionárního zdroje, nedostatek prostředků na poplatky za svoz domovního odpadu atd. Nepomímám otázku, jak obyčejní lidé včas určí, resp. budou průběžně určovat, co vlastně je vhodným stacionárním zdrojem, resp. co bude ono vhodné palivo a jaké konkrétní účinky by provoz stacionárního zdroje (výkon 10 kW mají i lepší kamna), kotle a spalování paliva pro životní prostředí mělo mít (sám nejsem schopen se vyznat v obsahu § 23 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší, který stanoví skutkové podstaty přestupků za nevyhovění technickým požadavkům, a obsah příloh – tabulek na mne působí jako z jiné planety a zcela mne fascinuje výstižnost slovního spojení „přípustná tmavost kouře“ v § 4 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší). Pokud tyto osoby odmítnou vstup do obydli za účelem kontroly, bude jim uložena správní – finanční sankce (§ 23 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší) a podle mne jim může být ukládána pořád dokola. Nemají-li prostředky na kvalitní palivo, odpadové poplatky nebo vhodnější stacionární zdroj, zpravidla nebudou schopny zaplatit ani peněžitou sankci a nezřídka skončí v exekuci, včetně rizika ztráty obydli.

Jen okrajově zmíním možnost zneužití napadeného ustanovení k šikaně nežádoucího souseda.

Zákonodárce by podle mého názoru neměl přistupovat k takovým druhům restriktivní, zneužitelné a protiústavní úpravy, ale nejprve hledat rezervy v sociální oblasti. Pokud to dovolí technické řešení, resp. jeho vývoj, měl by být také zvolen šetrnější externí způsob okamžitého a neodkladného odběru (viz stanovisko 10 poslanců při projednávání návrhu zákona), jakož i možnost přijatelného řešení na místě samém.

Závěrem si kladu otázku, když kvůli kamnům prolamujeme nedotknutelnost obydli, co bude následovat příště?

Č. 126

K odpočtu účelně vynaložených nákladů exekuce při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení

Postup obecných soudů, který v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení nevychází z kogentního ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 18. července 2017 sp. zn. III. ÚS 1731/16 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Ing. Josefa Cingroše, soudního exekutora, Exekutorský úřad Brno-město, se sídlem Bohunická 728/24a, Brno – Horní Heršpice, zastoupeného Mgr. Zdeňkem Berkou, advokátem, se sídlem Krkoškova 2, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. března 2016 č. j. 20 Cdo 197/2016-48 o odmítnutí stěžovatelova dovolání a usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. srpna 2015 č. j. 26 Co 304/2015-271, kterým bylo změněno usnesení vydané stěžovatelem tak, že se insolvenčnímu správci vydává do majetkové podstaty úpadce celá částka, kterou stěžovatel jakožto exekutor vymohl v exekučním řízení, a to bez odpočtu nákladů exekuce, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení a a) INKOS HK – Turnov, v. o. s., se sídlem Panská 240/33, Ostrava-Michálkovic, insolvenčního správce úpadce Pavla Zemana, a b) MULTIRENT, a. s., se sídlem Ptašínského 311/8, Brno, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 9. března 2016 č. j. 20 Cdo 197/2016-48 a usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. srpna 2015 č. j. 26 Co 304/2015-271 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a povinnost soudce být při rozhodování vázán zákonem podle čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. března 2016 č. j. 20 Cdo 197/2016-48 a usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. srpna 2015 č. j. 26 Co 304/2015-271 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhal zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí s tím, že jimi došlo k porušení jeho základních práv či svobod zaručených ústavním pořádkem, konkrétně pak měly být porušeny čl. 2 odst. 3 a 4, čl. 9 odst. 3, čl. 90 a čl. 95 odst. 1 Ústavy, čl. 1, čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 odst. 1, čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. V exekuční věci druhé vedlejší účastnice jako oprávněné, kde na straně povinného vystupoval Pavel Zeman, stěžovatel jako soudní exekutor usnesením ze dne 26. 6. 2014 č. j. 009 EX 2003/08-263 rozhodl, že se prvním vedlejšímu účastníkovi (dále jen „insolvenční správce“) vydává výtěžek exekuce ve výši 368 003,30 Kč a že se soudnímu exekutorovi přiznávají náklady exekuce v celkové výši 91 996,70 Kč. V odůvodnění tohoto rozhodnutí stěžovatel uvedl, že v exekučním řízení vymohl prodejem nemovitostí povinného v dražbě částku 460 000 Kč, že exekuce nemůže být provedena [§ 109 odst. 1 písm. c), § 267 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů], a proto že je podle § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, nutno insolvenčnímu správci vydat výtěžek exekuce (po odpočtu nákladů exekuce).

3. Napadeným usnesením Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) k odvolání insolvenčního správce změnil stěžovatelovo usnesení tak, že se insolvenčnímu správci vydává výtěžek exekuce ve výši 460 000 Kč. S odkazem na ustanovení § 5 písm. a) a b), § 109 odst. 1 písm. c) a § 206 insolvenčního zákona a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 (publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 35/2015) uzavřel, že stěžovatel musí vydat do majetkové podstaty úpadce jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a v postavení věřitele dlužníka (povinného) náklady exekuce jako svou pohledávku přihlásit do insolvenčního řízení.

4. Proti usnesení krajského soudu brojil stěžovatel dovoláním, které však Nejvyšší soud podle § 243c odst. 1 věty první občanského soudního řádu odmítl v záhlaví uvedeným usnesením. Dospěl totiž k závěru, že není

přípustné, neboť rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s ustálenou judikaturou (vedle výše zmíněného usnesení poukázal dovolací soud na usnesení ze dne 18. 3. 2015 sp. zn. 21 Cdo 4599/2014 a ze dne 23. 4. 2015 sp. zn. 26 Cdo 1179/2015) a není důvod posoudit rozhodnou právní otázku jinak.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti vytkl obecným soudům interpretaci a aplikaci § 46 odst. 7 exekučního řádu v rozporu s ústavním pořádkem, a to z toho důvodu, že ignorovaly výslovné znění tohoto ustanovení, v němž je uvedeno, že se insolvenčnímu správci vydává „výtěžek exekuce“ (po novelizaci exekučního řádu zákonem č. 303/2013 Sb. „vymozžené plnění“), to ovšem „po odpočtu nákladů exekuce“. Podle stěžovatele uvedené ustanovení v praxi žádné výkladové problémy nepřinášelo, a to až do vydání překvapivého a osamělého judikátu Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, přitom jiné odvolací soudy, např. Krajský soud v Praze, tutéž otázku řeší odlišně, resp. ústavně konformně. Insolvenční zákon sám neobsahuje žádné ustanovení, které by danou situaci výslovně upravovalo, tj. kdy insolvenční dlužník byl již před zahájením insolvenčního řízení v postavení povinného a kdy před podáním insolvenčního návrhu byla konkrétní věc z majetku dlužníka zpeněžena v rámci exekuce a plnění z dražby bylo již uhrazeno exekutorovi, který zatím nevyplatil takové plnění oprávněnému (resp. dalším věřitelům) a ani neuspokojil náklady exekuce. Naopak je zde exekuční řád jakožto zákon ve smyslu § 5 písm. d) insolvenčního zákona, který tuto situaci výslovně řeší.

6. V rozsahu řešeného problému má tak být exekuční řád ve vztahu k insolvenčnímu zákonu *lex specialis*, dle stěžovatele nutno také zdůraznit zásadu *lex posterior derogat priori*, podle níž i kdyby insolvenční zákon danou otázku upravoval a došlo by ke kolizi s § 46 odst. 7 exekučního řádu, bylo by nutné postupovat podle tohoto ustanovení. Není důvod vycházet z toho, že odečtení nákladů exekuce podle § 46 odst. 7 exekučního řádu by mělo být v rozporu s insolvenčním zákonem, neboť by se „paralelně“ muselo dospět k závěru, že v rozporu s insolvenčním zákonem je i upřednostnění (samotného) insolvenčního správce před ostatními věřiteli. Insolvenční správce je soukromá osoba, jejíž úkony nejsou ani úkony soudu, takže není důvod, proč by měl mít lepší postavení než soudní exekutor. Stěžovatel má tudíž za to, že je zcela v souladu s uvedeným ustanovením, jestliže rozdělil vymozžené plnění.

7. Stěžovatel poukázal také na to, že existují rozdíly mezi jednotlivými složkami nákladů exekuce a jejich charakterem, především lze identifikovat kategorii hotových výdajů (např. u dražby nemovitých věcí jde o přímé výdaje na znalecké posudky a na její samotné provedení) a odměnu

exekutora, což je třeba vzít v úvahu při posouzení přesvědčivosti argumentace Nejvyššího soudu v judikátu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. Pokud by měl exekutor veškeré náklady exekuce přihlašovat do insolvenčního řízení, došlo by k obohacení majetkové podstaty na úkor exekutora, který by musel nést náklady na zpeněžení věci, jež by jinak byly vynaloženy v insolvenčním řízení a přednostně uhrazeny mimo podstatu. Takovou povinnost zákon exekutorovi neukládá, sám má také přednostní postavení při prodeji majetku z podstaty (ve vztahu ke své odměně). Co do postavení i funkce jsou obě pozice stejné. Nikdo z nich si dlužníka za svého partnera nevybral a při výkonu své funkce musí vykonávat, co je mu uloženo. Přednostní odměna soudního exekutora má stejný charakter jako odměna insolvenčního správce, nadto se odměna insolvenčního správce vypočte z toho, co složitým a nákladným procesem a svou prací vymohl soudní exekutor. Není tedy žádný důvod, proč by měl být insolvenční správce ve výhodnější pozici.

8. Nejvyšší soud se dle stěžovatele snaží změnit (fakticky negovat) výslovné a jasné znění zákona, zde exekučního řádu, a to jen s obecným konstatováním, že dochází ke konkurenci dvou zákonných ustanovení, a to § 5 písm. a) a b) insolvenčního zákona a § 46 odst. 7 exekučního řádu. Není zde žádný viditelný rozpor, jde o hypotetickou konkurenci posledně uvedeného ustanovení na straně jedné a pouze zásad insolvenčního zákona na straně druhé, a to ještě při existenci dalších, daleko konkrétnějších zásad obsažených zejména v § 5 písm. c) a d) insolvenčního zákona. Ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu dle stěžovatele naopak představuje přímé propojení a soulad obou zákonů. Žádného zvažování tudíž není třeba.

9. Stěžovatel také upozornil na rozhodnutí Krajského soudu v Praze ve věci sp. zn. 29 Co 301/2015 s tím, že v něm uvedený soud rozhodl jinak, polemizuje s „přelomovým judikátem“ Nejvyššího soudu a s přesvědčivou argumentací, která svědčí o nezákonnosti i vnitřní rozpornosti předmětného judikátu. Závěrem stěžovatel shrnul své námítky tak, že obecné soudy neposuzovaly zásady § 5 písm. c) a d) insolvenčního zákona, nezvažovaly jednotlivé složky nákladů exekuce v konkrétním případě a jejich charakter, zejména nezvažovaly rovnost nákladů exekuce z hlediska toho, co je v rámci insolvenčního řízení uspokojováno přednostně jako náklady insolvence, jakož i porovnatelné postavení soudního exekutora a insolvenčního správce, to vše při nedbání dikce zákona a nerespektování stěžovatelových ústavních práv.

10. Napadenými rozhodnutími mělo být porušeno v prvé řadě stěžovatelovo právo na ochranu vlastnictví, resp. právo na tzv. legitimní očekávání, „tedy ochrany nároku, na jehož splnění má oprávněný své legitimní (zákonné) očekávání“, dle stěžovatele také dochází k vytvoření nerovnosti ve vztahu k insolvenčnímu správci, resp. došlo k založení „bezprecedentní nerovnosti v ochraně vlastnických práv“. Dále stěžovatel namítl porušení

práva na spravedlivý proces v důsledku toho, že obecné soudy rozhodly nespravedlivě, a dokonce přímo v rozporu se zákonem. Tím došlo k porušení i dalších ustanovení Listiny a Ústavy, jak byly uvedeny výše, omezeno bylo i jeho právo podnikat, neboť nemůže dosahovat jakéhokoliv zisku, jestliže vše musí vydat insolvenčnímu správci.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

11. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení.

12. Nejvyšší soud odkázal na stranu 2 svého usnesení, kde vysvětlil, jakými úvahami se řídil, tedy že odvolací soud postupoval v souladu s jeho judikaturou [tj. s usnesením ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 (publikovaným pod č. 35/2014 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek)]. Současně uvedl, že si je vědom, že se Ústavní soud již otázkou výkladu § 46 odst. 7 exekučního řádu a § 5 insolvenčního zákona zabýval v nálezu ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. IV. ÚS 378/16 (N 166/82 SbNU 609).

13. Krajský soud vyjádřil názor, že jím vydaným rozhodnutím nebyla nijak krácena Ústavou a Listinou zaručená základní práva a svobody stěžovatele, a odkázal na jeho odůvodnění s tím, že byla zohledněna v té době aktuální závazná judikatura Nejvyššího soudu.

14. Vedlejší účastníci možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužili.

15. Vyjádření účastníků řízení Ústavní soud stěžovateli k replice nezasílal, neboť se v nich prakticky jen odkazuje na odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí, a tato tedy nic nového do případu nepřinášejí.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud zkoumal splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy), a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn, jestliže obecné soudy svými

rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce, aniž by respektovaly hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Z tohoto důvodu Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelem namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní stížnost směřuje proti ústavně nekonformní interpretaci a aplikaci § 46 odst. 7 exekučního řádu a § 5 insolvenčního zákona (tedy tzv. podústavního práva) ze strany obecných soudů, konkrétně pak v otázce, zda soudní exekutor je povinen vydat insolvenčnímu správci celé vymožené plnění anebo vymožené plnění snížené o náklady exekuce. Uvedenou otázkou, resp. ústavní (non)konformitou jejího řešení ze strany obecných soudů se Ústavní soud opakovaně zabýval, a to v nálezech ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. IV. ÚS 378/16 (N 166/82 SbNU 609), ze dne 17. 1. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2264/16 (N 11/84 SbNU 147), ze dne 21. 2. 2017 sp. zn. I. ÚS 2898/16 (N 32/84 SbNU 381) – dostupných též na <http://nalus.usoud.cz>. Zde pak Ústavní soud, vycházející z toho, že znění výše uvedeného ustanovení bylo schváleno v návaznosti na přijetí insolvenčního zákona a zakotvilo určitý postup (nejen) pro případ souběhu insolvenčního a exekučního řízení, dospěl k závěru, že exekutor je oprávněn z částky vymožené v rámci exekuce si ponechat (odpočíst) náklady exekuce a do insolvenčního řízení vydat toliko tzv. čistý výtěžek exekuce.

19. Stávající rozhodovací praxi obecných soudů, vycházející z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, pak Ústavní soud shledal protiústavní s tím, že obecné soudy při výkladu kolidujících právních norem (§ 5 insolvenčního zákona a § 46 odst. 7 exekučního řádu) nepostupovaly v souladu s obecnými výkladovými pravidly, neboť neaplikovaly zvláštní, pozdější kogentní právní úpravu plynoucí z exekučního řádu, ale postupovaly podle obecné, dřívější právní úpravy podle insolvenčního zákona, aniž by svůj odklon dostatečně odůvodnily. Dopustily se tak nepřipustné svévole, čímž porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces, jakož i princip vázanosti soudce zákonem.

20. Nadto Ústavní soud upozornil, že byla-li dražba nemovitých věcí exekutorem provedena ještě před zahájením insolvenčního řízení a veškeré náklady vznikly v době, kdy exekutor nemohl ani předpokládat budoucí insolvenční řízení, pak byl „v legitimním očekávání“, že za odvedenou práci obdrží odměnu, a pozdější insolvenční řízení na tom nic nemění.

21. Z výše uvedeného plyne, že stěžovatelovy námitky jsou opodstatněné. Proto ve věci rozhodující III. senát Ústavního soudu s respektem k výše uvedeným závěrům (avšak současně s vědomím významu argumentace v odlišném stanovisku soudce Jana Musila k prejudikátu sp. zn. IV. ÚS

378/16) podle čl. 89 odst. 2 Ústavy uzavřel, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu i princip vázanosti soudce zákonem, jelikož obecné soudy nerespektovaly kogentní normu § 46 odst. 7 exekučního řádu. Napadená rozhodnutí jsou nedostatečně zdůvodněna a v konečném důsledku projevem libovůle, stejně jako rozhodovací praxe založená usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. Obecné soudy jsou povinny v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení postupovat podle § 46 odst. 7 exekučního řádu tak, že insolvenčnímu správci exekutor vydá vymožené plnění po odpočtu nákladů exekuce, přičemž účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, se nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení. Opačný postup je v rozporu s právem exekutora na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 26 odst. 1 Listiny a porušuje čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy.

22. S ohledem na výše popsané porušení základních práv stěžovatele na soudní ochranu zaručených čl. 36 odst. 1 Listiny a porušení principu vázanosti soudce zákony podle čl. 95 odst. 1 Ústavy Ústavní soud ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 127

K rozhodování obecných soudů o výši úhrad zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění

Obecné soudy se nedopustí protiústavního postupu, pokud při stanovení výše úhrad za zdravotní péči v pobytových zařízeních sociálních služeb pro rok 2012 použijí analogicky způsob výpočtu dle úhradové vyhlášky pro rok 2012 (vyhláška č. 425/2011 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění a regulačních omezení objemu poskytnuté zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění pro rok 2012). Jde o jednu z možností, jak určit obvyklou cenu plnění, která se v daném segmentu služeb v příslušném roce uplatňuje. Je-li v jiných (obdobných) situacích pro tyto účely vytvořen státem nástroj, kterým je cena plnění určena (tj. úhradová vyhláška), nejví se jako nemožné využít analogicky tento nástroj pro určení ceny i ve vztahu, který je v mnoha ohledech obdobný vztahům, pro které stát uvedený nástroj v podobě podzákonného právního předpisu zvolil, zvláště pak, je-li veškerá zdravotní péče hrazena ze stejného zdroje finančních prostředků, a to z prostředků veřejného zdravotního pojištění. Tyto prostředky jsou účelově vázány dle čl. 31 Listiny právě na krytí nákladů zdravotní péče, tudíž legitimním cílem uvedeného postupu je snaha o spravedlivou či alespoň rozumnou distribuci (z povahy věci omezených) veřejných prostředků v oblasti zdravotnictví.

Hledat spravedlivé řešení určení ceny poskytnuté zdravotní péče v situaci, kdy se pojišťovna a poskytovatel péče na této ceně nedohodnou, přičemž jsou zároveň služby hrazeny z veřejných prostředků (zdravotního pojištění), je v první řadě věcí obecných soudů. Z pohledu ústavních záruk základních práv a svobod nelze konstruovat jediný možný ústavně konformní způsob určení ceny plnění. Ústavním limitem či nepodkročitelným prahem soudní úvahy určující cenu zdravotní péče jsou však ústavní záruky plynoucí z čl. 26 odst. 1 Listiny, resp. z nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 ze dne 21. 6. 2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.).

Nárok na uhrazení ceny zdravotní péče příspěvkovým organizací na základě argumentu porušení čl. 26 odst. 1 Listiny předpokládá, že v řízení před obecným soudem musí být tvrzeno a prokázáno, že výše úhrad ze strany zdravotní pojišťovny znemožňuje poskytovateli péče (při absenci jiných možných zdrojů financování) pokrytí nezbytných nákladů na tuto péči.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) a Jana Musila – ze dne 18. července 2017 sp. zn. IV. ÚS 2545/16 ve věci ústavní stížnosti příspěvkové organizace Domov se zvláštním režimem Krásná Lípa, Čelakovského 13, Krásná Lípa, zastoupené JUDr. Petrem Haluzou, advokátem, se sídlem Drahobejlova 41, Praha 9, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 1. 2014 č. j. 15 Co 367/2013-126, kterým byl změněn rozsudek soudu prvního stupně tak, že byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba, již se domáhala po vedlejší účastnici částky 67 502,40 Kč s příslušenstvím jakožto úhrady zdravotní péče za měsíc leden roku 2012, kterou stěžovatelka poskytla pojištěncům vedlejší účastnice, a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2016 č. j. 23 Cdo 1988/2014-161 o zamítnutí stěžovatelčina dovolání, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Všeobecné zdravotní pojišťovny České republiky, se sídlem Orlická 2020/4, Praha 3, zastoupené Mgr. Ondřejem Trnkou, advokátem, se sídlem Záhřebská 154/30, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

Stěžovatelka jakožto příspěvková organizace hlavního města Prahy provozuje dle § 34 odst. 1 písm. f) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o sociálních službách“) domov se zvláštním režimem jako pobytové zařízení sociálních služeb. V souladu s § 36 zákona o sociálních službách a § 17a zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“) poskytovala stěžovatelka v tomto domově pro osoby se zdravotním postižením ošetřovatelskou a rehabilitační péči, a to na základě smlouvy ze dne 30. 4. 2007 uzavřené s vedlejší účastnicí.

Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala po vedlejší účastnici částky 67 502,40 Kč s příslušenstvím jakožto úhrady zdravotní péče za měsíc leden roku 2012, kterou stěžovatelka poskytla pojištěncům vedlejší účastnice. Stěžovatelka vyfakturovala částku 146 154,40 Kč, vedlejší účastnice však uhradila částku 78 652 Kč s tím, že na rok 2012 nebyla

mezi stěžovatelkou a vedlejší účastníci sjednána dohoda o ceně (tj. dodatek rámcové smlouvy z roku 2012 týkající se ceny poskytnuté péče), tudíž poskytnuté plnění je pouze zálohou podléhající konečnému vyúčtování za rok 2012. Pro stanovení úhrady za leden byl použit výpočet dle vyhlášky č. 425/2011 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění a regulačních omezení objemu poskytnuté zdravotní péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění pro rok 2012, (dále jen „úhradová vyhláška pro rok 2012“). Zbylou tvrzenou pohledávku za celý rok 2012 ve výši 442 604,10 Kč uplatňuje stěžovatelka v jiném řízení.

Obvodní soud pro Prahu 3 rozsudkem ze dne 20. 3. 2013 č. j. 12 C 144/2012-77 žalobě vyhověl.

Městský soud v Praze jako soud odvolací ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu zamítl, přičemž vyšel z toho, že cena plnění nebyla sjednána, a tudíž je pro zjištění ceny poskytnuté péče možno aplikovat úhradovou vyhlášku pro rok 2012 jako předpis svou povahou nejbližší posuzované situaci.

Dovolání stěžovatelky shledal Nejvyšší soud přípustným, neboť nastalo dvě dosud neřešené právní otázky: 1. zda je možná analogická aplikace úhradové vyhlášky na úhradu za poskytnutou zdravotní péči v pobytových zařízeních sociálních služeb, když úhradová vyhláška pro rok 2012 neobsahuje dotčený segment péče – poskytování zdravotní a ošetrovatelské péče v pobytových zařízeních sociálních služeb, 2. zda lze analogicky použít část úhradové vyhlášky pro rok 2012 s ohledem na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.), který zrušil vyhlášku č. 475/2012 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2013, (dále jen „úhradová vyhláška pro rok 2013“). Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným rozsudkem dovolání stěžovatelky zamítl, neboť shledal, že na úhradu za péči poskytnutou v relevantním období (leden 2012) je úhradová vyhláška pro rok 2012 analogicky aplikovatelná, přičemž derogace úhradové vyhlášky pro rok 2013 Ústavním soudem nemá na aplikaci starší vyhlášky týkající se roku 2012 vliv, byť může obsahovat obdobné principy určení ceny plnění, včetně úhradových limitů.

Nejvyšší soud vyšel z toho, že předpokladem pro použití analogie je mezera v právu, přičemž v nyní posuzovaném případě není v § 17a zákona o veřejném zdravotním pojištění upraveno, jaké právní následky mají nastat v případě, že si strany smlouvy nedohodnou pro určité období hodnotu bodu, výši úhrad zdravotní péče a regulační omezení jejího objemu. Dalším předpokladem použití analogie je dle Nejvyššího soudu existence právní normy upravující obdobnou skutkovou podstatu, přičemž obdobnost bude dána tehdy, jestliže se jedná o případy obdobné z hlediska svého účelu. Dle

Nejvyššího soudu je důvodem pro použití analogie skutečnost, že v obou případech jde z hlediska účelu o poskytování zdravotních služeb pojištěncům v jednom systému veřejného zdravotního pojištění, přičemž v jeho rámci není věcný důvod, aby v případě chybějícího smluvního ujednání nebyly i u zařízení sociálních služeb poskytujících zdravotnickou péči aplikovány podmínky úhrad, které jsou stanoveny závazným právním předpisem pro poskytování srovnatelné zdravotní péče ve zdravotnických zařízeních.

II. Tvrzení stěžovatelky

Stěžovatelka tvrdí, že rozhodnutími odvolacího i dovolacího soudu byla porušena zásada předvídatelnosti a zákaz svévole podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), dále právo podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Obecné soudy dále dle stěžovatelky neposkytly ochranu jejím právům podle čl. 90 Ústavy a necitlivy se vázány názorem Ústavního soudu dle čl. 89 odst. 2 Ústavy.

Konkrétně pak stěžovatelka brojí proti analogické aplikaci úhradové vyhlášky pro rok 2012 tvrzením, že zákonodárce v zákoně o veřejném zdravotním pojištění jasně odlišuje poskytování zdravotní péče ve zdravotnických zařízeních (§ 17) a v zařízeních sociálních služeb (§ 17a). Tyto dva subjekty pak mají rozdílně upraven i kontraktační proces se zdravotními pojišťovnami. Zákon neupravuje žádný vzájemný vztah mezi úpravou § 17 a 17a zákona o veřejném zdravotním pojištění, jde o zcela autonomní, vzájemně nepropojená ustanovení. Zmocnění vydat prováděcí úhradovou vyhlášku pak platí pouze pro úpravu v § 17, tj. pro zdravotnická zařízení. Ustanovení § 22 písm. e) zákona o veřejném zdravotním pojištění pak jednoznačně stanoví, že úhrada za ošetřovatelskou péči bude poskytována zdravotními pojišťovnami výlučně na základě zvláštní smlouvy sjednané podle § 17a. Podle stěžovatelky je tak zřejmé, že ani výsledky dohodovacího řízení, ani vyhláška vydaná v případě neúspěchu dohodovacího řízení podle § 17 odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění se na poskytovatele sociálních služeb nevztahují. Tato rozdílná právní úprava vychází z úmyslu zákonodárce a analogická aplikace úhradových vyhlášek jde proti úmyslu zákonodárce a nahrazuje bez jakéhokoliv rozumného důvodu jeho vůli. Stejně tak úhradová vyhláška obsahuje kogentní úpravu a taxativní výčet odborností, tj. její analogická aplikace na jiné oblasti není možná. Soudy tak dle stěžovatelky fakticky nahrazují a zcela obrací projev vůle normotvůrce. Analogie je dle stěžovatelky nepřijatelná tam, kde jsou skutkové podstaty vypočítány taxativně.

V doplnění ústavní stížnosti pak stěžovatelka upozorňuje na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/16 ze dne 13. 12. 2016 (N 237/83 SbNU 677; 8/2017 Sb.), kterým Ústavní soud zrušil § 4 odst. 2 a přílohu č. 1 část B

bod 2 písm. b) vyhlášky č. 273/2015 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2016, (dále „úhradová vyhláška pro rok 2016“), ve slovech „a e“). Jinými slovy, Ústavní soud zrušil část úhradové vyhlášky pro rok 2016 vztahující se na zařízení sociálních služeb, a to na základě absence zákonného zmocnění v zákoně o veřejném zdravotním pojištění. Dle stěžovatelky je tedy zřejmé, že vůle zákonodárce je neaplikovat úhradovou vyhlášku právě na zařízení sociálních služeb, což v jejím případě bylo rozhodnutím odvolacího soudu i soudou dovolacího porušeno.

Z ústavního pohledu pak za nejvíce problematické označuje stěžovatelka tzv. „regulační srážky“, resp. objemovou limitaci úhrady a z toho plynoucí dvojí hodnotu bodu. Stěžovatelka nemá možnost přizpůsobit své chování takové regulaci, neboť stanovený objem péče, který by se měl dodržet v průběhu roku, bude možné přesně určit až po jeho skončení. Touto otázkou se Ústavní soud podrobně zabýval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (viz výše) týkajícím se úhradové vyhlášky pro rok 2013, kde dovodil, že takovýto stav činí právní úpravu regulačních srážek v rozporu se zásadou předvídatelnosti a zákazu svévole podle čl. 1 odst. 1 Ústavy a též se zásadou rovnosti dle čl. 1 Listiny. Stěžovatelka připomíná, že z práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost (čl. 26 odst. Listiny) sice neplyne právo na zisk, avšak stát je povinen vytvářet takové podmínky, které umožní usilovat o jeho dosažení (bod 72 citovaného nálezu). A to platí i ve specifických podmínkách poskytování zdravotní péče v pobytových zařízeních sociálních služeb.

Stěžovatelka dále připomíná závěr Ústavního soudu, že „cenová regulace, nemá-li přesáhnout meze ústavnosti, nesmí evidentně snížit cenu tak, aby tato vzhledem ke všem prokázaným a nutně vynaloženým nákladům eliminovala možnost alespoň jejich návratnosti“ [nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 ze dne 21. 6. 2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.)]. Stěžovatelce nebyla za rok 2012 uhrazena cca jedna třetina lékařů indikované, řádně provedené a vykázané zdravotní péče. S ohledem na skutečnost, že zdravotní péči nelze hradit z jiných zdrojů (např. z dotací zřizovatele, neboť by se jednalo o závažné porušení rozpočtové kázně), dostala se stěžovatelka do značných ekonomických problémů. Stěžovatelka nemá možnost rozsah a frekvenci indikované zdravotní péče ovlivnit (indikuje ošetřující lékař) a současně má povinnost zdravotní péči poskytnout. Stěžovatelka tak fakticky dotuje vedlejší účastníci a rovné postavení účastníků smlouvy zůstává jen iluzí. Stěžovatelka dále upozorňuje, že oproti zdravotnickým zařízením, která mohou ve vlastním ekonomickém zájmu alespoň částečně omezit poskytovanou zdravotní péči, aby vyhověla regulacím, zařízení sociálních služeb takovou možnost regulovat rozsah poskytované ošetrovatelské a rehabilitační péče nemá, jde o lékařem indikovanou péči. Právě

absence nároku na dorovnání či kompenzace, který by dopadal na takové situace, byla jedním z důvodů zrušení úhradové vyhlášky pro rok následující, tj. pro rok 2013 nálezem sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.).

Podle stěžovatelky odvolací i dovolací soud na základě sporné úvahy o možnosti analogie poskytly soudní ochranu svévolné a jednostranné aplikaci úhradové vyhlášky na vztah stěžovatelky a vedlejší účastnice. Podle stěžovatelky navíc, pokud již soudy dospěly k závěru o možnosti analogické aplikace úhradové vyhlášky, pak je nutno rozhodnout, podle kterého segmentu úhradové vyhlášky má být odbornost „913 – všeobecná sestra v sociálních službách“ posuzována a případně regulována. Stěžovatelka uvádí, že ačkoli se jedná o otázku navýsost odbornou, Nejvyšší soud bez jakéhokoli zdůvodnění uvedl jako položku nejbližší odbornosti 913 položku uvedenou v příloze 1 úhradové vyhlášky části B bodu 2 písm. b), tj. péči dle § 22 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění („zdravotní péče poskytovaná ve zdravotnických zařízeních ústavní péče osobám, které jsou v nich umístěny z jiných než zdravotních důvodů“). Stěžovatelka tvrdí, že pokud již analogii musíme použít, pak měla být analogicky použita odbornost „925 – domácí zdravotní péče“. Podle stěžovatelky se jedná o řešení odborné otázky, která je sporná, přičemž závěr o srovnatelnosti poskytované péče představuje velké zjednodušení.

III. Vyjádření účastníků řízení

Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvádí, že si je vědom odlišného postavení poskytovatelů zdravotních služeb a poskytovatelů sociálních služeb, bylo však nutno rozhodnout o ceně plnění při neexistenci dohody o ceně (cenovém dodatku). Argumentace stěžovatelky kogentní povahou úhradové vyhlášky nebo jejím uzavřeným výčtem není dle Nejvyššího soudu namístě. Poukazuje-li stěžovatelka na závěry právní teorie ve vztahu k taxativnímu výčtu, přehlíží, že tyto závěry se vztahují právě k tomu právnímu předpisu, v němž úprava určité situace chybí, nikoliv k tomu, jenž má být analogicky aplikován. Z hlediska úvah o analogické aplikaci úhradové vyhlášky bylo podstatné, zda se jedná o normu upravující obdobnou skutkovou podstatu. Soud se zaměřil na otázku shodného účelu spočívajícího ve skutečnosti, že jde o poskytování zdravotních služeb pojištěncům v jednom systému veřejného zdravotního pojištění. Z tohoto pohledu neshledal rozdíl oproti zdravotní péči poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče osobám, které jsou v nich umístěny z jiných než zdravotních důvodů. Stěžovatelka se snaží klást důraz na nemožnost odmítnutí poskytnutí zdravotní péče, v tomto kritériu se však se srovnávanou situací neliší. Odkaz stěžovatelky na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/16 ze dne 13. 12. 2016 (N 237/83 SbNU 677; 8/2017 Sb.) není důvodný, neboť Ústavní

soud rozhodl o zrušení části úhradové vyhlášky pro rok 2016 z důvodu nedostatku zákonného zmocnění k vydání prováděcího předpisu. Přesto je z odůvodnění nálezu zřejmé, že Ústavní soud neodmítá racionální důvody pro regulaci úhrad za zdravotní služby poskytované zařízeními pobytových služeb (viz bod 50 odůvodnění nálezu). Ve zbytku pak odkazuje Nejvyšší soud na odůvodnění svého rozsudku, má za to, že nebyla porušena ústavní práva stěžovatelky, a proto navrhuje, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že postupoval zcela standardně, v souladu s rozhodovací praxí Městského soudu v Praze, pro stručnost odkazuje na své rozhodnutí a navrhuje ústavní stížnosti nevyhovět.

IV. Vyjádření vedlejší účastnice řízení

Vedlejší účastnice řízení v rozsáhlém vyjádření nejprve rekapituluje tvrzení stěžovatelky i předmět řízení před obecnými soudy. Mimo jiné připomíná, že se stěžovatelka žalobou domáhala toho, aby vedlejší účastnice uhradila poskytnutou zdravotní péči ve výši fakturované stěžovatelkou, přičemž však neuvedla podstatná žalobní tvrzení, která by osvědčovala oprávněnost výše tvrzeného nároku a nečiní tak ani nyní. Stěžovatelka pouze popisuje, jak k žalované částce dospívá matematicky. Žádným způsobem však nevyšvětlila, z čeho dovozuje, že způsob výpočtu výsledné výše úhrady je správný a že má oporu ve zvláštní smlouvě nebo právních předpisech.

Vedlejší účastnice připomíná, že zákonodárce nijak [vyjma § 17a a § 22 písm. e) zákona o veřejném zdravotním pojištění] neupravuje podmínky, jimiž má být regulován právní vztah mezi zdravotními pojišťovnami a pobytovými zařízeními sociálních služeb, resp. podmínky, za kterých má být hrazena zdravotní péče, kterou pobytová zařízení sociálních služeb poskytují. Zákonodárce žádným způsobem nestanovil obsah tzv. zvláštní smlouvy ani způsob, jakým má být určen, a stejně tak neupravil ani způsob, jakým má být určena výše úhrady za zdravotní péči poskytovanou pobytovými zařízeními sociálních služeb. Vedlejší účastnice sice souhlasí s tvrzením o odlišné, resp. samostatné právní úpravě obsažené v § 17 a 17a zákona o veřejném zdravotním pojištění, nesouhlasí však se závěrem stěžovatelky, že v rámci § 17a nejde o mezeru v zákoně, jednala-li se o způsob a výši úhrady. Stejně tak nesouhlasí se závěrem stěžovatelky, že způsob úhrady poskytované zdravotní péče z prostředků veřejného zdravotního pojištění je určen jednoznačně, a to odlišným způsobem pro poskytovatele zdravotních služeb na straně jedné a poskytovatele sociálních služeb na straně druhé. Zákon o veřejném zdravotním pojištění v žádném svém ustanovení neupravuje způsob a výši úhrady zdravotní péče poskytované pobytovými zařízeními sociálních služeb.

Vedlejší účastnice dále upozorňuje, že i při určování obsahu zvláštních smluv uzavíraných dle § 17a zákona o veřejném zdravotním pojištění se postupovalo analogicky dle právní úpravy obsažené v § 17 odst. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění a ve vyhlášce č. 618/2006 Sb., kterou se vydávají rámcové smlouvy, a tedy s využitím analogie k úpravě právních vztahů mezi zdravotními pojišťovnami a poskytovateli zdravotních služeb.

Vedlejší účastnice dále podrobně rozebírá podobnosti obou smluv – obě vycházejí z obdobných principů, mají obdobný cíl, obsah i subjekty.

K námitce stěžovatelky, že mělo být analogicky použito ustanovení týkající se úhrady pro „zvláštní ambulantní péči v odbornosti 925“ (tj. pro domácí péči), vedlejší účastnice uvádí, že v předchozích řízeních stěžovatelka takové tvrzení nepředložila ani se takto fakticky nechovala. Vedlejší účastnice pak s odkazy na právní úpravu rekapituluje své argumenty o povaze zdravotní péče zajišťované pobytovými zařízeními sociálních služeb, která byla předestřena obecným soudům a kterou obecné soudy v napadených rozhodnutích akceptovaly. Vedlejší účastnice se tak domnívá, že určení té části úhradové vyhlášky, která má být analogicky aplikována, není otázkou odbornou, ale právní, neboť odpověď na ni plyne přímo z textu právních předpisů a z vývoje smluvního vztahu mezi ní a stěžovatelkou (resp. dalšími pobytovými zařízeními sociálních služeb). Vedlejší účastnice dále cituje z „Metodického pokynu pro zdravotnická zařízení k aplikaci zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách“ Ministerstva zdravotnictví podporující závěr o nezbytnosti shodného financování v odbornosti 913 ve zdravotnických zařízeních i v zařízeních sociálních služeb.

Vedlejší účastnice tak má za to, že zákonodárce sice konstruoval dva samostatné smluvní vztahy (v § 17 a 17a zákona o veřejném zdravotním pojištění), současně však mají řadu společných prvků, které oba smluvní vztahy činí velice podobnými. Za současné existence mezery v zákoně (stran stanovení způsobu a výše úhrady za poskytnutou péči) je tato podobnost významná pro řešení situace, kdy mezi účastníky zvláštní smlouvy nedojde k dohodě o způsobu financování poskytované zdravotní péče.

Vedlejší účastnice dále připomíná, že výše úhrady se v předmětném smluvním vztahu (ale i v celém segmentu poskytování zdravotních služeb v odbornosti 913 pobytovými zařízeními sociálních služeb) vždy zcela, či zčásti odvíjela od tzv. úhradových vyhlášek, a to vždy od její přílohy 1 části B bodu 2 písm. b). Smluvní strany tedy mohly legitimně očekávat aplikaci tzv. úhradové vyhlášky i v období, pro které nebude dohody dosaženo.

Vedlejší účastnice nevnímá jako komfortní situaci, kdy zákon žadným způsobem neupravuje způsob a výši úhrady zdravotní péče pobytovým zařízením sociálních služeb, za tento stav však nenese žádnou odpovědnost a je jím dotčena stejně jako stěžovatelka. Má však za to, že nebylo

možné postupovat jiným způsobem než aplikovat svou povahou neblížíší pravidla, tj. pravidla plynoucí z tzv. úhradové vyhlášky.

K tvrzením stěžovatelky o porušení práva na podnikání dle čl. 26 odst. 1 Listiny vedlejší účastnice uvádí, že otázka, zda zaplacená částka za poskytnutou zdravotní péči je v souladu s právem na podnikání, vůbec nebyla v předchozích řízeních stěžovatelkou nastolena. Stěžovatelka zásah do práva podnikat netvrdila a neprokazovala, pouze namítala, že úhradový mechanismus plynoucí z příslušné části úhradové vyhlášky se na její právní vztah s vedlejší účastnicí neuplatní. Přesto však v reakci na tvrzení stěžovatelky vedlejší účastnice uvádí, že ze samotné výše poskytnuté úhrady nelze ještě nijak dovést vliv na ekonomiku provozu zařízení stěžovatelky. Skutečnost, že je výše úhrady stanovena pomocí dvou hodnot bodu, které společně, za využití způsobu výpočtu dle přílohy 1 části B bodu 2 písm. b) úhradové vyhlášky pro rok 2012, tvoří výslednou výši úhrady, v sobě nenese naprosto žádnou informaci o jejím dopadu na hospodaření stěžovatelky. Z jakkoliv nastaveného způsobu stanovení výše úhrad nelze *a priori* dovést jeho nezákonnost, či dokonce neústavnost. Způsob stanovení úhrad je pouhý nástroj, který v sobě nenese žádnou informaci o své výhodnosti, či nevýhodnosti. O výhodnosti, či nevýhodnosti úhrady samo o sobě nevypovídá ani to, zda je výše úhrady např. určitým způsobem limitována, či nikoliv.

Vedlejší účastnice si je vědoma názoru Ústavního soudu, že regulovaná výše úhrady může být za určitých okolností prolomena ve prospěch poskytovatele služeb (jak plyne např. z výše citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/13), stěžovatelka však měla už v řízení před soudem prvního stupně tvrdit a prokázat, že výše úhrady není dostatečná. I za situace, kdy by však stěžovatelka např. nedokázala při své činnosti dosahovat zisku, neznamenalo by to automaticky, že jde o důkaz nedostatečné úhrady ze strany vedlejší účastnice, a tedy o důvod k navýšení úhrady. Ekonomika provozu stěžovatelky může být ovlivněna vícezdrojovým financováním, způsobem řízení či dalšími okolnostmi mimo sféru vlivu vedlejší účastnice.

Vedlejší účastnice dále na podkladě judikatury Ústavního soudu dokládá, že samotná cenová regulace není protiústavní, a to i ve vztahu k úhradám zdravotní péče. I v případě, že by byl prokázán důvod k navýšení úhrady, tak nevzniká automaticky právo na navýšení zrovna na částku 0,90 Kč za bod, jak požadovala stěžovatelka. Možné navýšení by se odvíjelo od konkrétních podmínek každého individuálního případu. Ústavnost se neměří výší uhradené částky, ale příčinami a důsledky úhrady v každém konkrétním případě.

Vedlejší účastnice dále uvádí, že určitý stupeň regulace, resp. limitace výše úhrady zdravotních služeb je tzv. úhradovými vyhláškami přiřazen prakticky všem oborům poskytovatelů včetně těch, kteří poskytují pouze

zdravotní péči indikovanou jiným poskytovatelem (lékařem), tedy shodně jako stěžovatelka.

K tvrzené protiústavnosti aplikace tzv. regulačních srážek obsažených v úhradové vyhlášce pro rok 2012 vedlejší účastnice uvádí, že závěr o protiústavnosti regulačních srážek v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13, na který stěžovatelka odkazuje, se stěžovatelky, resp. posuzovaného sporu netýkal. Ve vztahu k objemové limitaci úhrady ve formě aplikace snížené hodnoty bodu pak vedlejší účastnice připomíná, že Ústavní soud nedospěl k závěru, že by samotný způsob stanovení výše úhrady byl ústavně nekonformní, své výhrady k limitaci výše úhrady směřoval k důsledkům, který by mohla limitace za určitých okolností přinést – tedy k hypotetickému vzniku situace, kdy celková výše úhrad nepokryje alespoň nezbytné náklady poskytované zdravotní péče. Vznik takové situace však stěžovatelka, vyjma obecných konstatování, která není možné ověřit, netvrdila a ani nijak neprokazovala. Vedlejší účastnice tedy ani neměla možnost zabývat se úvahou, zda by bylo namíste poskytnout stěžovatelce další úhradu nad rámec již poskytnuté úhrady, neboť by tak mohla učinit jen volnou úvahou, aniž by bylo jakkoliv ověřeno, jak vysoká by tato další úhrada měla být. Vedlejší účastnice je povinna s prostředky veřejného zdravotního pojištění nakládat svědomitě a s péčí řádného hospodáře a při vědomí principu, že systém veřejného zdravotního pojištění je jako každý pojišťovací systém limitován objemem finančních prostředků, který získává na základě povinnosti platit pojistné na všeobecné zdravotní pojištění.

Vedlejší účastnice připomíná, že zákon zakládá zdravotním pojišťovnám kontraktační povinnost. Nemůže-li vedlejší účastnice zcela účinně kontrolovat síť smluvních pobytových zařízení sociálních služeb, je v souladu s veřejným zájmem na fungování a udržitelném rozvoji systému veřejného zdravotního pojištění, aby byly podmínky úhrady stanoveny per analogiam k tzv. úhradové vyhlášce, nedohodnou-li se smluvní strany jinak.

V. Replika stěžovatelky

Stěžovatelka k vyjádření Nejvyššího soudu uvádí, že poskytování zdravotních služeb v jednom systému veřejného zdravotního pojištění nemusí znamenat nutnost shodné právní úpravy úhrady zdravotní péče pro všechny poskytovatele, přičemž odkazuje na bod 46 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/16 (viz výše), podle něhož „specifické postavení zařízení pobytových sociálních služeb jako poskytovatelů zdravotních služeb nachází odraz i ve specifické úpravě způsobu úhrady zdravotních služeb jimi poskytovaných“.

Dále stěžovatelka opakuje řadu argumentů uvedených již v ústavní stížnosti, upozorňuje, že snížení úhrad v roce 2012 bylo jednostranným krokem vedlejší účastnice. Ostatní zdravotní pojišťovny k regulaci

nepřistoupily s výjimkou jedné, která přistoupila k určité regulaci již o rok dříve, avšak na základě cenových ujednání, jež pobytová zařízení sociálních služeb akceptovala a podepsala. Napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu umožnilo vznik dvou na sobě nezávislých způsobů úhrady. První způsob úhrady, který byl všemi akceptován a fungoval do té doby bezchybně na základě dohodnutých úhradových dodatků (bez jakékoliv nutnosti aplikovat úhradovou vyhlášku) a druhý systém, tj. analogická aplikace úhradové vyhlášky, jak ji dovedil Nejvyšší soud a jak ji údajně aplikovala vedlejší účastnice. Ta ji navíc dle stěžovatelky aplikovala sporně, protože uvedená úprava neumožňuje předběžné úhrady – zálohy.

Stěžovatelka dále dokládá vyjádřeními zainteresovaných osob z let 2009 až 2013 (založenými též v soudním spise), že úmyslem normotvůrce nebylo úhradovou vyhlášku na daný segment péče vztáhnout. Ministerstvo zdravotnictví (jako normotvůrce) tedy dle stěžovatelky v rozhodné době vůbec neuvažovalo o případném analogickém použití úhradových vyhlášek na oblast sociálních služeb a naopak se opakovaně vyslovalo pro nutnost dohody o úhradě a výslovně odmítlo jednostranné krácení úhrad zdravotní péče pojišťovnou. Nejvyšší soud rozhodl zcela jinak a ignoroval tehdejší právní názor Ministerstva zdravotnictví a jeho výkladová stanoviska, přičemž se s touto skutečností v odůvodnění napadeného rozhodnutí nevyprávěl. Naopak tímto rozhodnutím precedenčního charakteru nahradil právní názor zákonodárce a způsobil zmatek a nejistotu v oblasti pobytových sociálních služeb. Navíc Nejvyšší soud zaujal opačné stanovisko než plénum Ústavního soudu v nálezů sp. zn. Pl. ÚS 19/16.

Pokud jde o dovozování úmyslu normotvůrce z faktu, že pro rok 2016 byla pobytová zařízení sociálních služeb do úhradové vyhlášky zařazena, odmítá stěžovatelka daný argument jako nekorektní. Připomíná, že proti postupu vedlejší účastnice bylo podáno desítky žalob, o kterých je rozhodováno různým způsobem, přičemž jako snaha o kompromis bylo po Ministerstvu zdravotnictví požadováno přijetí legislativní úpravy, která otázku hrazení péče v pobytových zařízeních sociálních služeb upraví srozumitelně, transparentně a předvídatelně. Ministerstvo zdravotnictví tak jednalo pod tlakem, rozhodně se nejednalo o výraz jeho svobodné vůle. Navíc by mělo být reflektováno jednání v době, které se týká sporného období, tj. roku 2012.

Stěžovatelka dále připomíná, že návrh úhradové vyhlášky na rok 2016 přiřadil odbornost 913 – všeobecná sestra v sociálních službách k odbornosti 925 – domácí zdravotní péče, oba segmenty tak měly mít společnou hodnotu bodu, byť v poslední fázi připomínkového řízení došlo ke změně a normotvůrcem bylo nakonec zvoleno řešení jiné.

Stěžovatelka tvrdí, že nebyly respektovány závěry Nejvyššího soudu z rozhodnutí ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. 32 Cdo 2108/2010. Stěžovatelka trvá

na tom, že kogentní charakter vyhlášky a taxativní výčet zdravotnických odborností neumožňují analogickou aplikaci této vyhlášky na jiný segment zdravotní péče. Zjednodušeně řečeno, pokud normotvůrce určil, že se úhradová vyhláška vztahuje jen na segmenty zdravotní péče uvedené v taxativním výčtu v § 1 vyhlášky, pak je vyloučeno tento taxativní výčet dále rozšiřovat (proti vůli zákonodárce) soudním rozhodnutím. Není-li možné vyhlášku aplikovat přímo na základě absence zákonného zmocnění, tím spíše není možné ji aplikovat analogicky. Zásadní zásah do majetkové struktury poskytovatele péče, kterým regulace formou úhradové vyhlášky je, je možno činit jen na základě zákona (zmocnění) a prováděcí vyhlášky. Nedostatek zákonné úpravy v tak citlivé oblasti nelze nahradit soudním rozhodnutím, byť Nejvyššího soudu.

Situace, kdy způsob úhrady poskytnuté zdravotní péče v pobytových zařízeních sociálních služeb závisí na soudním rozsudku, který může být kdykoliv změněn či nahrazen jiným, není pro tato zařízení vůbec konformní.

K vyjádření Městského soudu v Praze stěžovatelka předepisuje, že asi polovina senátů téhož odvolacího soudu zastává ve skutkově a právně obdobných věcech stanovisko zcela opačné. Argumentace stávající judikaturou městského soudu v této věci tedy není případná. Stěžovatelka dále připomíná, že Městskému soudu v Praze nebyl v době rozhodnutí znám nálezný sp. zn. Pl. ÚS 19/16 ze dne 13. 12. 2016 (N 237/83 SbNU 677; 8/2017 Sb.), přičemž opětovně uvádí výhrady vůči závěrům soudu zmíněné již v ústavní stížnosti.

Ve vztahu k vyjádření vedlejší účastnice stěžovatelka zpochybňuje závěry, které vedlejší účastnice dovozuje z výše citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/16, a má za to, že citované části nálezu spíše hovoří ve prospěch právního názoru stěžovatelky, tj. neexistence mezer v právu, které by bylo nutno vyplnit analogickou aplikací úhradové vyhlášky. Z přehledu změn v právní úpravě stěžovatelka opětovně ilustruje, že zákonodárce vždy ponechal v právním řádu koncept dvou nezávislých samostatných právních úprav zdravotních služeb a sociálních služeb, přičemž dopad zdravotnických právních předpisů na poskytovatele sociálních služeb byl vždy výrazně limitován, což byl úmysl zákonodárce.

Stěžovatelka dále v reakci na argumentaci vedlejší účastnice ohledně nejbližšího segmentu úhradové vyhlášky, který má být použit, opětovně uvádí, že nejbližší k odbornosti „913 – všeobecná sestra v sociálních službách“ má odbornost „925 – sestra v domácí zdravotní péči“. Oba tyto segmenty mají kompetence všeobecných sester limitovány ordinací lékaře. Stěžovatelka dále zpochybňuje argumentaci metodickým pokynem Ministerstva zdravotnictví pro zdravotnická zařízení k aplikaci zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Stěžovatelka dále uvádí, že Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví již předložilo vládě novelu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v jejímž rámci by měl být mimo jiné zrušen § 52 umožňující sociální hospitalizace, přičemž zrušení zdravotnických zařízení lůžkové péče poskytujících sociální služby a zavedení nové sociální služby ošetrovatelský domov podstatně rozšíří možnosti financování této péče.

K námitce vedlejší účastnice, že stěžovatelka nevysvětlila, jakým jiným způsobem by měla být zdravotní péče hrazena, stěžovatelka uvádí, že měla být hrazena standardně jako v případě ostatních zdravotních pojišťoven výkonovým způsobem dle vyhlášky č. 134/1998 Sb., kterou se vydává seznam zdravotních výkonů s bodovými hodnotami, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „vyhláška č. 134/1998 Sb.“), tj. vynásobením počtu výkonů, počtu bodů a hodnoty bodu.

K námitce, že samotná existence regulované úhrady neznamena, že bylo jakkoliv zasaženo do práva na podnikání, stěžovatelka uvádí, že to platí za předpokladu, že by se regulace opírala o obecně závazný právní předpis nebo byla dohodnuta mezi účastníky.

K doložení intenzity zásahu do práva na podnikání stěžovatelka na číslech dokládá, že vedlejší účastnice uhradila pouze cca jednu polovinu indikované, provedené a řádně vykázané zdravotní péče v roce 2012, což je výrazný a zásadní zásah do hospodaření stěžovatelky.

Ke konkrétní vykazované hodnotě bodu ve výši 0,90 Kč, kterou zpochybňuje vedlejší účastnice, stěžovatelka uvádí, že v této výši byla hodnota bodu navržena v úhradovém dodatku samotnou vedlejší účastnicí, tato hodnota bodu byla hodnotou, kterou bod oceňovaly v roce 2012 za shodné výkony i ostatní zdravotní pojišťovny a konečně to byla i hodnota bodu z předchozího období.

Stěžovatelka se dále vymezuje vůči tvrzení vedlejší účastnice o potřebě hospodařit s prostředky zdravotního pojištění s péčí řádného hospodáře, neboť náklady na segment pobytových zařízení sociálních služeb byly s ohledem na celkový objem prostředků marginální, přičemž ekonomická účinnost této péče byla výhodná. I stěžovatelka sdílí názor, že je nutná ekonomická rovnováha a udržitelnost systému zdravotního pojištění, ovšem nikoliv bez opory v právu či ve smlouvě.

Stěžovatelka uzavírá, že zrušení napadeného rozsudku Nejvyššího soudu by nepřineslo žádné náklady. Situace by se vrátila do původního stavu před jednostranným krokem vedlejší účastnice z roku 2012. Vedlejší účastnice by hradila indikovanou, vykonanou a vykázanou zdravotní péči v pobytových zařízeních sociálních služeb tak jako předtím, tedy na základě zvláštní smlouvy a jejích dodatků a v souladu s vyhláškou č. 134/1998 Sb. Pokud by pak normotvůrce došel k závěru, že regulace je potřebná, mohl

by vydat příslušný předpis, který by danou oblast reguloval. Nynější situace, kdy právní normu nahrazuje soudní rozhodnutí, nemůže být ústavně konformní.

VI. Upuštění od ústního jednání

Ústavní soud nenařizoval ústní jednání, neboť s ohledem na všechny zjištěné skutečnosti nebylo možno od ústního jednání očekávat další objasnění věci ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

VII. Hodnocení Ústavním soudem

Ústavní soud po zhodnocení argumentů stěžovatelky, účastníků řízení, vedlejší účastnice řízení, jakož i na základě spisového materiálu dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

Ústavní soud předesílá, že předmětem řízení o ústavní stížnosti je posouzení, zda zásahem orgánu veřejné moci (zde rozhodnutími odvolacího a dovolacího soudu) došlo k porušení některého z ústavně zaručených práv stěžovatelky.

VII. a) K tvrzenému porušení práva na spravedlivý proces a zákazu svévole

Tvrzené porušení práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. tvrzené neposkytnutí ochrany právům v rozporu s čl. 90 Ústavy dovozuje stěžovatelka z neúspěchu ve sporu před obecnými soudy. Stěžovatelka nenamítá žádnou procesní vadu v řízení před obecnými soudy, výhrady jsou založeny na nesouhlasu s výsledkem sporu, na nesouhlasu se způsobem hodnocení důkazů, resp. se způsobem odůvodnění napadených rozhodnutí. Stěžovatelka se stanoveným postupem ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny mohla svých práv před soudem domáhat, přičemž poskytnutí ochrany právům dle čl. 90 Ústavy negarantuje z povahy věci ústavní nárok na úspěch ve sporu. Právo na samotný přístup k soudu, resp. právo na domáhání se ochrany svých práv před nezávislým soudem tak porušeno nebylo.

Pokud jde o věcný přezkum výsledku sporu, resp. věcný přezkum napadených rozhodnutí, předesílá Ústavní soud, že není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů, neboť není součástí jejich soustavy. Samotný postup v řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva i jeho aplikace náleží obecným soudům. V této souvislosti Ústavní soud již mnohokrát judikoval, že důvod ke zrušení rozhodnutí obecného soudu by byl dán pouze tehdy, pokud by jeho právní závěry byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí

nevyplývaly [srov. např. nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) a řadu dalších].

Ústavní soud se tedy zaměřil na otázku, zda nemohlo dojít k porušení práva na spravedlivý proces právě výše uvedeným extrémním nesouladem mezi vykonanými skutkovými zjištěními a právními závěry soudů. V této souvislosti se pak Ústavní soud zabýval též tvrzením stěžovatelky, že rozhodnutí obecných soudů porušila princip předvídatelnosti práva a zákazu svévole ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, resp. že nerespektovala závaznou judikaturu Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy.

Jádrem sporu mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí je možnost aplikace způsobu určení ceny plnění dle úhradové vyhlášky pro rok 2012 (resp. konkrétního segmentu této vyhlášky) na služby poskytované stěžovatelkou. Ústavní soud tedy musel zhodnotit, zda závěry soudů o aplikaci přílohy 1 části B bodu 2 písm. b) úhradové vyhlášky pro rok 2012 na určení ceny plnění poskytnutého stěžovatelkou vykazuje znaky svévole, je v rozporu s dosavadní judikaturou Ústavního soudu či je v extrémním rozporu s vykonanými skutkovými zjištěními.

První otázkou je možnost samotné analogické aplikace úhradové vyhlášky pro rok 2012 obecnými soudy v posuzovaném sporu, druhou otázkou potom použití konkrétního ustanovení úhradové vyhlášky jako úpravy nejbližší posuzované situaci.

Není sporu o tom, že zmocnění vydat prováděcí předpis – úhradovou vyhlášku platí pouze pro úpravu zakotvenou v § 17 zákona o veřejném zdravotním pojištění vztahující se na zdravotnická zařízení, nikoli pro úpravu zakotvenou v § 17a téhož zákona upravující zvláštní smlouvy se zařízeními sociálních služeb (srov. též nález sp. zn. Pl. ÚS 19/16). Úhradová vyhláška pro rok 2012 tedy není pro určení ceny plnění poskytovaného stěžovatelkou v roce 2012 a hrazeného vedlejší účastnicí aplikovatelná přímo jakožto prováděcí předpis vycházející ze zákonného zmocnění. V tomto ohledu je argumentace stěžovatelky správná.

Jinou věcí je však možné využití pravidel obsažených v tomto podzákoném předpisu určujících cenu plnění v případech, ve kterých je povinen cenu plnění určit obecný soud z důvodu, že mezi stranami smlouvy nebyla cena sjednána. Tuto úvahu navíc musí soud učinit ve vztahu k plnění ze smlouvy, která je právní řádem předvídána, v mnoha ohledech regulována (srov. dále) a účelem a cílem obdobná smlouvám, na které prováděcí podzákoný předpis výslovně dopadá.

Ústavní soud tedy musel zohlednit velmi specifickou povahu vztahů mezi stěžovatelkou (resp. obdobnými pobytovými zařízeními sociálních služeb) a vedlejší účastnicí. Jde o smluvní vztah v mnoha ohledech specifický. Stěžovatelka nemá možnost rozsah a frekvenci lékařů indikované zdravotní péče ovlivnit a současně má povinnost zdravotní péči poskytnout.

Vedlejší účastnice (resp. jakákoli zdravotní pojišťovna) má povinnost uzavřít zvláštní smlouvu s každým pobytovým zařízením sociálních služeb, které o uzavření smlouvy požádá a prokáže, že ošetrovatelská péče bude poskytována k tomu způsobilými pracovníky (srov. § 17a zákona o veřejném zdravotním pojištění). Zdravotní pojišťovna je pak povinna vykázanou péči uhradit [srov. § 22 písm. e) zákona o veřejném zdravotním pojištění]. Smluvní volnost na obou stranách je tedy výrazně limitována, stejně tak obsahem smlouvy není klasická tržní komodita, jejíž cena by mohla být určena prostou dohodou stran bez jakýchkoli limitů či omezení, neboť prostředky, které vedlejší účastnice poskytuje zařízením sociálních služeb (resp. obecně též zdravotnickým zařízením) jsou veřejnými prostředky vybranými na základě veřejného zdravotního pojištění. Tyto prostředky jsou pak vázány na ústavně předvídaný účel, tedy v čl. 31 Listiny předvídané poskytování bezplatné zdravotní péče všem, kteří jsou účastníky veřejného zdravotního pojištění. S ohledem na limitovanou výši těchto prostředků, jakož i povinnost pečovat o tyto prostředky způsobem, který umožní naplnit účel dle čl. 31 Listiny, je z povahy věci žádoucí určitá míra ingerence státu do stanovení ceny plnění, které je předmětem smluv mezi poskytovateli péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění a zdravotními pojišťovnami.

Zákonodárce se zjevně rozhodl určitou oblast právních vztahů regulovat a zajistit financování určitého druhu péče z prostředků zdravotního pojištění [doplněním § 17a, resp. § 22 písm. e) do zákona o veřejném zdravotním pojištění], ale neučinil tak důsledně a komplexně. Obsah zvláštních smluv uzavíraných dle § 17a zákona o veřejném zdravotním pojištění není přesně upraven, stejně tak postup, jak určit cenu plnění v situaci, kdy se strany smlouvy na ceně nedohodnou.

Vzhledem k výše uvedené specifické povaze smluv i povaze plnění, jakož i s ohledem na to, že zákonodárce obdobné vztahy týkající se poskytování zdravotní péče reguluje nepoměrně podrobněji, včetně zmocnění pro vydání prováděcího předpisu (úhradové vyhlášky), lze dovodit, že právní úprava není s ohledem na předmět regulace a postup normotvůrce v obdobných případech komplexní a obsahuje mezery.

Tomuto závěru svědčí též postup Ministerstva zdravotnictví při vydání úhradové vyhlášky pro rok 2016, do které byla nově oblast péče v zařízeních sociálních služeb pro rok 2016 zahrnuta. Na tom nic nemění skutečnost, že pro rozšíření věcné působnosti úhradové vyhlášky chybělo zákonné zmocnění, v důsledku čehož byla ta ustanovení úhradové vyhlášky, která se vymykala zákonnému zmocnění, Ústavním soudem zrušena náležením sp. zn. Pl. ÚS 19/16 ze dne 13. 12. 2016 (N 237/83 SbNU 677; 8/2017 Sb.).

Hovořil-li stěžovatelka o nátlaku na Ministerstvo zdravotnictví při vydávání úhradové vyhlášky pro rok 2016, sama přiznává, že byl tento tlak

činěn právě zařízeními sociálních služeb v zájmu předvídatelného určení ceny poskytnuté zdravotní péče v těchto zařízeních. Sama stěžovatelka též připomíná, že proti postupu vedlejší účastnice byly podány desítky žalob, o kterých je rozhodováno různým způsobem, přičemž jako snaha o kompromis bylo po Ministerstvu zdravotnictví požadováno přijetí legislativní úpravy, která otázku hrazení péče v pobytových zařízeních sociálních služeb upraví srozumitelně, transparentně a předvídatelně. Stejně tak stěžovatelka uvádí, že situace, kdy způsob úhrady poskytnuté zdravotní péče v pobytových zařízeních sociálních služeb závisí na soudním rozsudku, který může být kdykoliv změněn či nahrazen jiným, není pro tato zařízení vůbec konformní. Uvedená tvrzení stěžovatelky však svědčí právě pro závěr o tom, že optikou racionálního normotvůrce nemá být takto mezerovitá právní úprava účelem právní regulace, resp. že právní úprava není, pro případ, že nedojde ke shodně ohledně výše úhrad za poskytnutou péči, dostatečná, komplexní, resp. prosta mezer. Tvrdí-li stěžovatelka, že k problémům s úhradou ceny plnění před rokem 2012 nedocházelo, pak nejde o důsledek jasné a úplné právní úpravy, nýbrž o důsledek faktu, že vždy došlo k dohodě o ceně plnění (tj. k uzavření úhradového dodatku).

Ze spisu vyplývá, že dne 30. 4. 2007 byla mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí uzavřena zvláštní smlouva podle § 17a zákona o veřejném zdravotním pojištění, a to smlouva o poskytování a úhradě ošetrovatelské a rehabilitační péče pojištěncům umístěným v zařízeních sociálních služeb s pobytovými službami, která mj. v čl. IV. odst. 1 stanoví: „Hodnoty bodu, výše úhrad hrazené zdravotní péče a regulační omezení objemu poskytnuté hrazené zdravotní péče se sjednávají dodatkem ke smlouvě podle § 17 odst. 6 zákona č. 48/1997 Sb. [tj. zákona o veřejném zdravotním pojištění – pozn. Ústavního soudu].“

Ustanovení § 17 odst. 6 zákona o veřejném zdravotním pojištění účinné v době uzavření zvláštní smlouvy (v současné době jde o § 17 odst. 5) upravovalo tzv. dohodovací řízení, ve kterém se určuje způsob stanovení hodnoty bodu, výše úhrad zdravotní péče hrazené ze zdravotního pojištění a regulační omezení vždy na následující kalendářní rok. Nedojde-li k dohodě nebo shledá-li Ministerstvo zdravotnictví, že tato dohoda není v souladu s právními předpisy nebo veřejným zájmem, stanoví hodnoty bodu, výši úhrad zdravotní péče hrazené ze zdravotního pojištění a regulační omezení objemu poskytnuté zdravotní péče na následující kalendářní rok Ministerstvo zdravotnictví vyhláškou.

Mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí tak v rozhodném období (leden 2012) sice platila zvláštní smlouva o poskytování a úhradě ošetrovatelské a rehabilitační péče sjednaná v roce 2007, zároveň však nebyl (na rozdíl od předchozích let) uzavřen cenový dodatek pro rok 2012, který měl upravovat cenu poskytnutého plnění (výši úhrad). Nelze přisvědčit stěžovatelce,

že zvláštní smlouva sama obsahuje ujednání o ceně a platebních podmínkách. Dané tvrzení je v rozporu s obsahem smlouvy založené v soudním spise. V tomto ohledu nelze závěrům obecných soudů ničeho vytknout.

V případě, že existuje platná dohoda o poskytnutí určitého plnění, ovšem cena není platně sjednána, musí cenu plnění určit soud. Má-li obecný soud určit cenu plnění v oblasti vysoce regulované, jako je tomu v oblasti poskytování zdravotní péče, navíc s omezenými finančními zdroji danými objemem prostředků veřejného zdravotního pojištění, nelze považovat za svévolné či nepředvídatelné, je-li cena plnění určena pomocí výpočtů užívaných pro určení ceny plnění v obdobně regulované oblasti, s obdobným předmětem plnění, navíc při využití shodného zdroje finančních prostředků (tj. prostředků veřejného zdravotního pojištění) vázaných na konkrétní ústavní účel předvídaný čl. 31 Listiny.

Shledává-li stěžovatelka protiústavnost postupu vedlejší účastnice, resp. následně obecných soudů v tom, že bylo analogicky použito pro stanovení ceny plnění pravidel z úhradové vyhlášky, včetně objemové limitace výše úhrad, je nutno připomenout, že samotný institut limitace výše úhrad neshledává Ústavní soud bez dalšího jako ústavně vadný [srov. též nálezk sp. zn. Pl. ÚS 5/15 ze dne 8. 12. 2015 (N 204/79 SbNU 313; 15/2016 Sb.), bod 62], vždy záleží na kontextu použití této limitace v konkrétním případě (srov. dále).

Lze shrnout, že postup obecných soudů posuzovaný z hlediska samotné možnosti použití pravidel obsažených v úhradové vyhlášce pro rok 2012 nepředstavuje svévolnou či nepředvídatelnou aplikaci podústavního práva rozpornou s čl. 1 odst. 1 Ústavy, která by mohla založit protiústavní vadu napadených rozhodnutí. Jinak řečeno, nelze při snaze o hledání spravedlivého určení ceny poskytnutého plnění ústavně vyloučit též analogické použití předpisu, který se na daný vztah nevztahuje přímo, ale upravuje oblast účelem a cílem regulace obdobnou. Zároveň jde o předpis, který nebyl Ústavním soudem zrušen a jeho případné vady stěžovatelka dovozuje až na základě nálezu Ústavního soudu týkajícího se úhradové vyhlášky pro rok 2013, zrušené navíc až k 31. 12. 2014 (k tomu srov. dále).

Další otázkou je použití konkrétního segmentu úhradové vyhlášky na posuzovaný případ. Ani zde Ústavní soud neshledal v napadených rozhodnutích svévolnou či nepředvídatelnou aplikaci podústavního práva či extrémní rozpor právních závěrů soudů se skutkovými zjištěními.

V návaznosti na přijetí zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, bylo zákonem č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách, vloženo do zákona o veřejném zdravotním pojištění již výše citované ustanovení § 17a, jakož i doplněno nové ustanovení § 22 písm. e). Podle tohoto ustanovení se z prostředků veřejného zdravotního pojištění hradí „ošetřovatelská péče poskytovaná

na základě ordinace ošetřujícího lékaře pojištěncům umístěným v zařízeních pobytových sociálních služeb odborně způsobilými zaměstnanci těchto zařízení, pokud k tomu poskytovatelé pobytových sociálních služeb uzavřou zvláštní smlouvu s příslušnou zdravotní pojišťovnou podle § 17a“.

V návaznosti na to byla novelizována vyhláška č. 134/1998 Sb., kterou se vydává seznam zdravotních výkonů s bodovými hodnotami, ve znění pozdějších předpisů, tak, že do seznamu zdravotních výkonů byla vložena položka „913 – všeobecná sestra v sociálních službách“. Podle zmíněné vyhlášky se všeobecnou sestrou v sociálních službách rozumí „všeobecná sestra poskytující zdravotní péči pojištěncům v pobytových zařízeních sociálních služeb a ve zdravotnických zařízeních ústavní péče pojištěncům, kteří jsou v nich umístěni z jiných než zdravotních důvodů. Při poskytování ošetrovatelské a rehabilitační zdravotní péče pojištěncům umístěným v pobytových zařízeních sociálních služeb a ve zdravotnických zařízeních ústavní péče pojištěncům, kteří jsou v nich umístěni z jiných než zdravotních důvodů, se vykazuje poskytnutá zdravotní péče na základě ordinace ošetřujícího lékaře příslušnými výkony odbornosti 913“.

Dovolací soud vyšel z toho, že pro účely stanovení výše úhrady za poskytnutou péči v zařízeních sociálních služeb (při absenci dohody o této výši úhrady) je aplikovatelná položka uvedená v příloze 1 části B bodu 2 písm. b) úhradové vyhlášky pro rok 2012 týkající se zvláštní ambulantní péče poskytované podle § 22 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění. Podle § 22 písm. c) uvedeného zákona jde o „zdravotní péči poskytovanou ve zdravotnických zařízeních ústavní péče osobám, které jsou v nich umístěny z jiných než zdravotních důvodů“.

Z „Metodického pokynu pro zdravotnická zařízení k aplikaci zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách“ Ministerstva zdravotnictví předkládaného vedlejší účastníci též v řízení před obecnými soudy mj. vyplývá, že „v případě poskytování zvláštní ambulantní péče podle § 22 zákona č. 48/1997 Sb. dojde ke shodnému financování jak ve zdravotnických zařízeních, tak v zařízeních sociálních služeb, a to z toho důvodu, že oba poskytovatelé musí mít kvalifikovaný zdravotnický personál a budou poskytovat shodné výkony“ (srov. https://www.mzcr.cz/obsah/metodicky-pokyn-k-aplikaci-zakona-c108/2006-sb-_1613_3.html).

Závěr dovolacího soudu, že je možno pro určení stanovení výše úhrady za péči v zařízeních sociálních služeb podle § 22 písm. e) zákona o veřejném zdravotním pojištění použít pravidla úhradové vyhlášky dopadající na poskytování zdravotní péče dle § 22 písm. c) zákona o veřejném zdravotním pojištění („zdravotní péče poskytovaná ve zdravotnických zařízeních ústavní péče osobám, které jsou v nich umístěny z jiných než zdravotních důvodů“) nelze považovat za svévolný či *a priori* nemožný. Stejně tak z toho plynoucí důsledek, že financování v odbornosti 913 („všeobecná

sestra poskytující zdravotní péči pojištěncům v pobytových zařízeních sociálních služeb a ve zdravotnických zařízeních ústavní péče“) bude shodné jak v zařízeních sociálních služeb, tak ve zdravotnických zařízeních.

Ústavní soud musí na tomto místě zdůraznit, že přezkoumává ústavnost zvoleného řešení, resp. ústavnost napadených soudních rozhodnutí. Jeho rolí není být tvůrcem zdravotnické politiky státu či ústavně „zakonzervovat“ jediné možné řešení ve své podstatě politického sporu z oblasti financování zdravotní péče. Tvrdí-li stěžovatelka, že pokud již soudy měly postupovat analogicky dle úhradové vyhlášky, pak měly použít úhradu péče dle odbornosti 925 (sestra v domácí zdravotní péči), nelze než uzavřít, že ani jedna z nabízených variant (ať již ta preferovaná dovolacím soudem, resp. vedlejší účastníci, tak varianta preferovaná stěžovatelkou) nemá bez dalšího (srov. dále) jakoukoli ústavní dimenzi, resp. podklad v některém z ústavně zaručených práv. Ústavní soud nemůže zabránit zákonodárci v tvorbě zdravotní politiky tím, že jednu z mnoha možných variant řešení povýší na řešení ústavně konformní a jiné odmítne jako ústavně vadné, pokud žádná z nabízených variant neporušuje ústavně zaručená práva. Posuzování samotné správnosti či vhodnosti zdravotní politiky státu, resp. způsobu úhrady zdravotní péče Ústavnímu soudu nepřislouží, nedojde-li zároveň k porušení ústavních práv.

Tvrdí-li stěžovatelka, že návrh úhradové vyhlášky na rok 2016 přiřadil odbornost 913 (všeobecná sestra v sociálních službách) k odbornosti 925 (domácí zdravotní péče), a oba segmenty tak měly mít společnou hodnotu bodu (tj. financování pro stěžovatelku výhodnější), přičemž v poslední fázi připomínkového řízení došlo ke změně a financování dle odbornosti 925 (požadované i nyní stěžovatelkou formou analogie) nebylo ve schválené úhradové vyhlášce pro rok 2016 obsaženo, nelze než dodat, že Ústavní soud může velmi obtížně suplovat neexistující politickou dohodu zainteresovaných subjektů, resp. politickou vůli Ministerstva zdravotnictví tím, že povýší konkrétní způsob výpočtu úhrad pro dílčí segment zdravotní péče na ústavní princip, čímž odebere možnost zákonodárci či exekutivě o financování v tomto segmentu rozhodovat. Sám technický způsob výpočtu úhrad pro určitý segment zdravotní péče, samotná výše hodnoty bodu či případné limity úhrad nemají samy o sobě ústavní rozměr. Ten může být dán až konkrétní výší částky, kterou je péče hrazena, ať už je tato částka vymezena prováděcím předpisem (úhradovou vyhláškou), nebo stanovena soudem analogickým použitím pravidel v úhradové vyhlášce stanovených. Ústavní hranici, která by připouštěla v posuzovaném případě derogační zásah Ústavního soudu, netvoří samotný technický způsob určení ceny plnění, resp. způsob, jak k ceně plnění obecné soudy dospěly, nýbrž až případný výsledek tohoto určení ceny posuzovaný v kontextu a podmínkách konkrétního případu. Referenčním kritériem pro posouzení ústavnosti či

protiústavnosti výše ceny plnění bude čl. 26 odst. 1 Listiny, jehož porušení stěžovatelka taktéž namítá (k tomu srov. dále).

Nelze přisvědčit stěžovatelce, že po derogaci napadených rozhodnutí by vedlejší účastnice hradila indikovanou, vykonanou a vykázanou zdravotní péči v pobytových zařízeních sociálních služeb tak jako předtím, tedy na základě zvláštní smlouvy a jejich dodatků, neboť zvláštní smlouva otázkou ceny plnění neupravuje a cenový dodatek nebyl pro rok 2012 sjednán.

Je nutno naopak přisvědčit závěru obecných soudů, resp. tvrzení vedlejší účastnice, že stěžovatelka v řízení před obecnými soudy neprokázala, proč právě jí vykázaná cena plnění má být oním legitimním nárokem, kterému měly soudy poskytnout právní ochranu, resp. nyní dokonce Ústavní soud ochranu ústavní. Tvrzení o případném analogickém použití odbornosti 925 (domácí zdravotní péče) nebylo před obecnými soudy vzneseno, a soudy tak neměly možnost se jím zabývat. Navíc, jak bylo shora rekapitulováno, sám technický způsob určení ceny plnění nemá ústavní relevanci. Pokud nebylo před obecnými soudy tvrzeno a prokázáno, jak dospěla stěžovatelka právě k požadované částce za úhradu poskytnuté péče, může Ústavní soud velmi obtížně poskytnout tomuto tvrzenému nároku ústavní ochranu a tím „zakonzervovat“ uvedenou výši úhrady jako ústavně chráněnou, aniž by bylo zřejmé, proč právě tato výše úhrady má být jedinou možnou a správnou výši úhrady za zdravotní péči.

Ani z hlediska časové působnosti derogačních nálezů Ústavního soudu nelze dovést porušení ústavních práv stěžovatelky. Úhradová vyhláška pro rok 2012 zrušena Ústavním soudem nebyla, úhradová vyhláška pro rok 2013, jejíž principy týkající se regulace cen obsahovala již předchozí vyhláška, zrušena sice byla, ovšem s odloženou vykonatelností k 31. 12. 2014. Na spor ohledně ceny plnění týkající se roku 2012 a případné analogické použití pravidel úhradové vyhlášky pro rok 2012 při soudním určení ceny plnění tak nemá následná derogace přímý vliv. Úhradová vyhláška pro rok 2016 byla zrušena z důvodu absence zákonného zmocnění, k samotnému obsahu se Ústavní soud nijak nevyjádřil. Jak uvedl Ústavní soud, jakkoli se mu „jeví do značné míry racionální důvody, jimiž Ministerstvo zdravotnictví odůvodňuje svůj postup, nemůže tak činit mimo meze zákonného zmocnění, a tedy v rozporu s čl. 79 odst. 3 Ústavy ...“ (náleží sp. zn. Pl. ÚS 19/16, bod 50).

Stejně tak není pro posuzovaný případ relevantní tvrzení stěžovatelky o plánované změně právní úpravy a o chystaném zrušení tzv. sociálních lůžek, neboť Ústavní soud posuzuje ústavnost postupu obecných soudů při řešení sporu týkajícího se úhrad za zdravotní péči v roce 2012. Změna právní úpravy chystaná od roku 2018 nemá na probíhající spory vliv.

Ústavní soud tak nyní uzavírá, že neshledal porušení práva na spravedlivý proces, které by mohlo být založeno ať již extrémním nesouladem

mezi vykonanými skutkovými zjištěními a právními závěry soudů, porušením principu předvídatelnosti práva či zákazu svévole ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, nebo konečně nerespektováním závazné judikatury Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy.

VII. b) K tvrzenému porušení práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost

Stěžovatelka dále namítá porušení práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost zaručeného čl. 26 odst. 1 Listiny. Své argumenty staví na závěrech z nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.), kterým byla zrušena úhradová vyhláška pro rok 2013. I zde pak podpůrně argumentuje porušením čl. 89 odst. 2 Ústavy zakotvujícím závaznost nálezů Ústavního soudu.

Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13 uvedl: „Ačkoliv z práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod neplyne právo na zisk, stát je povinen vytvářet takové podmínky, které umožní jednotlivcům usilovat o jeho dosažení. Tento závěr se v plné míře uplatní i ve specifických poměrech podnikání v oblasti poskytování zdravotní péče, kde jsou v některých odbornostech hrazeny zdravotní výkony převážně nebo dokonce výlučně z veřejného zdravotního pojištění. Důsledkem jsou tak požadavky ve vztahu k regulaci úhrad za poskytnuté výkony, které by při normálním běhu věcí, odhlédnuto od případných rizik přirozeně spojených s podnikáním, měly umožňovat (nikoliv zajišťovat) víc než jen pokrytí nákladů poskytovaných služeb. Z hlediska práva na podnikání by naopak byla nepřijatelná taková úprava, která by tyto náklady, byť jen částečně, systémově přenášela na poskytovatele. Právní závěr, podle něhož ‚cenová regulace, nemá-li přesáhnout meze ústavnosti, nesmí evidentně snížit cenu tak, aby tato vzhledem ke všem prokázaným a nutně vynaloženým nákladům eliminovala možnost alespoň jejich návratnosti‘ (nález sp. zn. Pl. ÚS 3/2000), se zde uplatní přiměřeně“ (bod 72).

Jakkoli cílem příspěvkových organizací, tedy i stěžovatelky, není dosahování zisku, resp. jejich účelem není podnikání, lze část právních závěrů Ústavního soudu uvedených výše vztáhnout i na tyto organizace, tedy i stěžovatelku, konkrétně závěr o nepřijatelnosti takové právní úpravy, která by náklady zdravotní péče, byť jen částečně, systémově přenášela právě na poskytovatele zdravotní péče.

Pro účely nyní posuzovaného případu Ústavní soud připomíná, že citovaný nález byl přijat v řízení o abstraktní kontrole právních předpisů, nyní jde o individuální ústavní stížnost, ve které je nutno zkoumat, zda napadená rozhodnutí orgánů veřejné moci porušila ústavní práva stěžovatelky. Ústavní soud výše uvedené principy formuloval na základě zjištění, že

úhradové limity v úhradové vyhlášce pro rok 2013 sice mohou směřovat k zabránění plýtvání či nadužívání zdravotní péče, zároveň však mohou působit finanční problémy poskytovatelům zdravotní péče při řádném plnění povinností poskytovatele. Jak uvedl Ústavní soud, „k překročení stanoveného objemu zdravotní péče [nemusí dojít] jen v důsledku plýtvání či jejího nadužívání, nýbrž také v důsledku řádného plnění zákonných povinností ze strany poskytovatele. Základním problémem předmětné právní úpravy je tak absence nároku na dorovnání či kompenzaci, který by dopadal na tuto situaci“ (bod 74).

Ústavní soud tedy zrušil právní úpravu z důvodu, že obsahuje určité úhradové limity, přičemž v ní zároveň nejsou obsaženy záruky kompenzace při přečerpání stanoveného objemu zdravotní péče, pokud by se poskytovatel péče dostal do výše předvídané situace spočívající v nemožnosti pokrýt z úhrad za zdravotní péči náklady této péče. Ústavní soud v řízení o abstraktní kontrole právních předpisů z povahy věci neposuzuje konkrétní případ. Z uvedeného nálezu nelze dovodit, že v každém jednotlivém případě musí aplikace pravidel z úhradové vyhlášky, ať již přímo, či analogicky, způsobovat protiústavní důsledky, neboť ty jsou závislé na kontextu použití pravidel upravených v právním předpise, tedy vždy na konkrétních skutkových okolnostech posuzovaného případu. Protiústavní důsledky mohou nastat právě až ve chvíli, kdy bude tvrzeno a prokázáno, že úhrada za zdravotní péči není způsobitelná pokrývat ani „nutně vynaložené náklady“ na tuto péči. To nelze prokázat pouhým doložením rozdílu mezi cenou fakturovanou a cenou skutečně vyplacenou ani doložením rozdílu mezi cenou plnění v rozhodném roce a v letech předcházejících. Úhradovým obdobím je kalendářní rok, přičemž řada rozhodných skutečností, které mají vliv na výši úhrad za zdravotní péči, se každý rok mění.

Žaloba stěžovatelky vůči vedlejší účastnici byla postavena na požadavku úhrady vykázané péče při hodnotě 0,90 Kč za bod, aniž by bylo zdůvodněno či prokázáno, proč by hodnota plnění měla být právě 0,90 Kč za bod, resp. tvrzeno a prokázáno, že by nižší hodnota bodu byla protiústavní. Ze spisu je zřejmé, že k dohodě o ceně plnění pro rok 2012 nedošlo a stěžovatelka svůj nárok (žalobu) opírala o rozdíl mezi cenou fakturovanou a cenou skutečně uhrazenou ze strany vedlejší účastnice. Nebylo však postaveno najisto, proč by cena plnění požadovaná stěžovatelkou za relevantní období (leden 2012) měla být právě ta, kterou stěžovatelka fakturovala. Ze samotného rozdílu mezi cenou fakturovanou a cenou skutečně hrazenou nelze na základě výše uvedených principů dovodit porušení práva podnikat či majetkových práv, nebyla-li o ceně sjednána dohoda, a výše nárokovatelných úhrad tak nebyla postavena najisto.

Jinak řečeno, v nyní posuzovaném případě nebylo tvrzeno ani prokázáno, že právě fakturovaná cena plnění ve výši 0,90 Kč za bod je tou

cenou, která ve smyslu výše uvedené judikatury zajišťuje pokrytí nákladů na poskytnutou péči.

Tvrdí-li stěžovatelka, že napadenými rozhodnutími došlo k „zásadnímu zásahu do její majetkové struktury“, je opět nutno existenci a míru tohoto zásahu v řízení před obecnými soudy prokázat. Samo neuhrazení té částky za zdravotní péči, kterou požadovala, resp. fakturovala stěžovatelka vedlejší účastníci, a uhrazení částky jiné (nižší) ještě bez dalšího nevyovídá o míře zásahu do majetkových práv stěžovatelky ani o míře zásahu do práva na provozování hospodářské činnosti. Neboť není postaveno nájisto, že na částku, kterou stěžovatelka požadovala, měla právní (či dokonce ústavní) nárok.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 citovaném výše Ústavní soud ve vztahu k cenové regulaci uvedl, že „nemá-li přesáhnout meze ústavnosti, nesmí evidentně snížit cenu tak, aby tato vzhledem ke všem prokázaným a nutně vynaloženým nákladům eliminovala možnost alespoň jejich návratnosti“. Uvedené závěry vztáhnul Ústavní soud též na určování výše úhrad za zdravotní péči. Je-li výše úhrady za zdravotní péči stanovena soudem z důvodu absence právní úpravy, byť analogickým použitím předpisu nejbližšího (zde úhradové vyhlášky pro rok 2012), stále platí, že je možno tuto cenu stanovit též s ohledem na prokázané nutně vynaložené náklady tak, aby byla umožněna jejich návratnost v zájmu dodržení čl. 26 odst. 1 Listiny. Tuto výši nutně vynaložených nákladů musí žalobce, potažmo stěžovatel tvrdit a prokázat.

Názor stěžovatelky, že péče má být hrazena právě za tu cenu, kterou vykáže pojišťovně poskytovatel péče, není udržitelný v situaci, kdy se poskytovatel péče a pojišťovna pro daný rok na ceně plnění nedohodli, a fakturovaná částka tak nevychází ani z dohody, ani z obecně závazného předpisu.

Jinak řečeno, nárok poskytovatele zdravotní péče, má-li být před obecnými soudy, resp. následně v řízení o ústavní stížnosti úspěšný, musí být z hlediska závěrů Ústavního soudu uvedených v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 a sp. zn. Pl. ÚS 19/13 opřen o tvrzení a prokázání těch předpokladů, na kterých Ústavní soud staví možnou protiústavnost cenové regulace. To se týká jak případů cenové regulace dané přímou aplikovatelností konkrétního právního předpisu (úhradové vyhlášky), tak aplikací analogickou při snaze určit obvyklou cenu plnění z důvodu absence cenového ujednání ohledně výše úhrad zdravotní péče.

VIII. Závěr

Závěrem lze shrnout, že obecné soudy se nedopustí protiústavního postupu, pokud při stanovení výše úhrad za zdravotní péči v pobytových zařízeních sociálních služeb pro rok 2012 použijí analogicky způsob

výpočtu dle úhradové vyhlášky pro rok 2012. Jde o jednu z možností jak určit obvyklou cenu plnění, která se v daném segmentu služeb v příslušném roce uplatňuje. Je-li v jiných (obdobných) situacích pro tyto účely vytvořen státem nástroj, kterým je cena plnění určena (tj. úhradová vyhláška), nejeví se jako nemožné využít analogicky tento nástroj pro určení ceny i ve vztahu, který je v mnoha ohledech obdobný vztahům, pro které stát uvedený nástroj v podobě podzákonného právního předpisu zvolil, zvláště pak, je-li veškerá zdravotní péče hrazena ze stejného zdroje finančních prostředků, a to z prostředků veřejného zdravotního pojištění. Tyto prostředky jsou účelově vázány dle čl. 31 Listiny právě na krytí nákladů zdravotní péče, tudíž legitimním cílem uvedeného postupu je snaha o spravedlivou či alespoň rozumnou distribuci (z povahy věci omezených) veřejných prostředků v oblasti zdravotnictví.

Hledat spravedlivé řešení určení ceny poskytnuté zdravotní péče v situaci, kdy se pojišťovna a poskytovatel péče na této ceně nedohodnou, přičemž jsou zároveň služby hrazeny z veřejných prostředků (zdravotního pojištění), je v první řadě věcí obecných soudů. Z pohledu ústavních záruk základních práv a svobod nelze konstruovat jediný možný ústavně konformní způsob určení ceny plnění. Ústavním limitem či nepodkročitelným prahem soudní úvahy určující cenu zdravotní péče jsou však ústavní záruky plynoucí z čl. 26 odst. 1 Listiny, resp. z nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 a sp. zn. Pl. ÚS 19/13.

Nárok na uhrazení ceny zdravotní péče příspěvkovým organizacím na základě argumentu porušení čl. 26 odst. 1 Listiny předpokládá, že v řízení před obecným soudem musí být tvrzeno a prokázáno, že výše úhrad ze strany zdravotní pojišťovny znemožňuje poskytovateli péče (při absenci jiných možných zdrojů financování) pokrytí nezbytných nákladů na tuto péči.

Nelze *a priori* vyloučit i jinou možnost hledání spravedlivé rovnováhy při určení ceny poskytnutého plnění, zároveň však nelze souhlasit s tím, že by řešení spočívající v analogickém použití pravidel dle přílohy 1 části B bodu 2 písm. b) úhradové vyhlášky pro rok 2012 bylo při poskytování zdravotní péče zařízeními sociálních služeb principiálně nemožné, resp. bez dalšího porušující ústavně zaručená práva stěžovatelky.

S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl, neboť napadeným rozhodnutím nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky.

Č. 128

**K nároku klientů zkrachovalé cestovní kanceláře na pojistné plnění odpovídající plné ceně zájezdu
K eurokonformnímu výkladu právní normy**

Upřednostnění takového výkladu rozhodných ustanovení zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, který nerespektuje mezinárodní závazky České republiky plynoucí z jejího členství v Evropské unii a vede k připuštění možnosti poměrně snížit výši pojistného plnění vyplaceného stěžovatelům s poukazem na limit sjednaný stranami pojistné smlouvy, je porušením práva účastníků řízení na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i jejich práva na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) a Jana Musila – ze dne 18. července 2017 sp. zn. IV. ÚS 3092/16 ve věci ústavní stížnosti 1. Lenky Marešové, 2. Ladislava Mareše, 3. Marcely Mazárové, právní nástupkyně původní stěžovatelky Vladislavy Janákové, a 4. Hany Janákové, všech zastoupených Mgr. Radanou Vítovcovou, advokátkou, se sídlem Hálkova 2, 120 00 Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2016 č. j. 23 Cdo 1281/2016-212 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 4. 2015 č. j. 12 Co 62/2015-146 vydaným v řízení o zaplacení náhrady škody za neuskutečnění zahraničního zájezdu z důvodu úpadku cestovní kanceláře, za účasti Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a České podnikatelské pojišťovny, a. s., Vienna Insurance Group, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 28. 4. 2015 č. j. 12 Co 62/2015-146 bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1

Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na ochranu majetku zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 4. 2015 č. j 12 Co 62/2015-146 se ruší.

III. Ve zbývajcí části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelé (dále též „žalobci“) s tvrzením o porušení svých práv ústavně zaručených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) domáhali zrušení shora označených rozhodnutí obecných soudů vydaných v řízení o zaplacení náhrady škody za neuskutečnění zahraničního zájezdu pro úpadek cestovní kanceláře Globaltour, s. r. o., (dále jen „cestovní kancelář“).

2. Ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 8 sp. zn. 12 C 238/2013-109, který si Ústavní soud vyžádal k ověření tvrzení stěžovatelů, vyplynulo, že Obvodní soud pro Prahu 8 (dále též „obvodní soud“) po provedeném dokazování a za použití teleologického výkladu ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 159/1999 Sb.“), ve shodě s čl. 7 směrnice Rady ze dne 13. 6. 1990 o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy (90/314/EHS), a s přihlédnutím k judikatuře Soudního dvora Evropské unie dospěl k závěru, že vzniklé nároky žalobců, jejichž zájezd se v důsledku úpadku cestovní kanceláře neuskutečnil, musí být uspokojeny v celém rozsahu. Rozsudkem ze dne 30. 9. 2014 č. j. 12 C 238/2013-109 vyhověl žalobě stěžovatelů a zavázal žalovanou Českou podnikatelskou pojišťovnu, a. s., Vienna Insurance Group, (dále též „žalovaná“) povinností zaplatit Lence Marešové částku ve výši 18 363 Kč s příslušenstvím, Ladislavu Marešovi částku ve výši 12 413 Kč s příslušenstvím, Vladislavě Janákové částku ve výši 12 697 Kč s příslušenstvím a Haně Janákové částku ve výši 20 049 Kč s příslušenstvím. Dále žalované uložil, aby žalobcům zaplatila náklady řízení ve výši 31 328 Kč. Skutková zjištění Obvodního soudu pro Prahu 8 netřeba podrobně uvádět, neboť jsou účastníkům řízení dostatečně známa. Lze jen stručně shrnout, že každý ze žalobců jako zákazník uzavřel s cestovní kanceláří cestovní smlouvu, v níž se cestovní kancelář zavázala poskytnout jim zájezd do Turecka v určeném termínu. Žalobci zaplatili zálohu ve výši 50 % celkové ceny zájezdu, který se však v důsledku úpadku cestovní kanceláře neuskutečnil. Z pojištění

cestovní kanceláře pro případ úpadku poskytla žalovaná každému z žalobců pojistné plnění do výše 5,4 % zaplacené zálohy s odůvodněním, že nemůže kryt škody klientů cestovní kanceláře nad limit pojistného plnění sjednaného v rámci pojistné smlouvy, které v plném rozsahu vyplatila.

3. K odvolání žalované Městský soud v Praze (dále též „městský soud“) ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil rozsudek obvodního soudu tak, že žalobu zamítl. S poukazem na závěry prezentované v usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1868/14 ze dne 24. 2. 2015 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) a v jednom ze svých dřívějších rozhodnutí k obdobné problematice konstatoval, že z vnitrostátní úpravy nelze dovodit povinnost žalované poskytnout žalobcům z důvodu úpadku cestovní kanceláře pojistné plnění z pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře nad rámec sjednané pojistné částky. Městský soud poučil žalobce, že proti jeho rozsudku není dovolání přípustné.

4. Stěžovatelé v přesvědčení, že jim bylo poskytnuto nesprávné poučení, napadli rozsudek městského soudu dovoláním podaným v tříměsíční lhůtě ve smyslu § 240 odst. 3 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“). Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením dovolání odmítl jako opožděné. Podle Nejvyššího soudu byli žalobci poučeni správně, neboť předmět sporu představovaly samostatné nároky žalobců v bagatelní výši a nešlo o vztahy ze spotřebitelské smlouvy.

5. Stěžovatelé napadli rozsudek městského soudu rovněž ústavní stížností, kterou Ústavní soud po zjištění, že ve věci bylo podáno dovolání, odmítl jako předčasně podanou, a tudíž nepřipustnou usnesením sp. zn. III. ÚS 2301/15 ze dne 17. 9. 2015 (v SbNU nepublikováno).

II. Argumentace stěžovatelů

6. V ústavní stížnosti stěžovatelé zrekapitulovali průběh a výsledky řízení před obecními soudy a rozsudek Městského soudu v Praze označili za nezákonné rozhodnutí, které v důsledku nesprávného poučení nebylo možné přezkoumat v dovolacím řízení. Upozornili, že po vydání napadeného rozsudku Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 1996/13 ze dne 16. 7. 2015 (N 130/78 SbNU 57) vložil, že v případě dvou rovnocenných výkladových variant práva (v daném případě zákona č. 159/1999 Sb.) musí obecné soudy upřednostnit výklad ústavněprávní a eurokonformní a v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2370/15 ze dne 14. 6. 2016 (N 111/81 SbNU 755), ve věci s obdobnou problematikou, judikoval, že spotřebitelům je třeba zachovat právo na úhradu plné výše pojistného plnění, které nemá být redukováno o výši limitu sjednaného v pojistné smlouvě mezi cestovní kancelář a pojišťovnou. Podle stěžovatelů městský soud při posouzení sporu pochybil, když při výkladu zákona č. 159/1999 Sb. nepostupoval *in favorem conventionis*.

7. Stěžovatelé rovněž nesouhlasili s vyloučením možnosti podat proti rozsudku Městského soudu v Praze dovolání. Podle jejich názoru ve sporu nešlo o oddělené nároky jednotlivých žalobců v bagatelní výši, ale o celkovou částku 63 523 Kč, která přesahovala limit stanovený pro přípustnost dovolání v ustanovení § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Stěžovatelé uvedli, že jsou členy jedné rodiny a hodlali cestovat společně v počtu osmi dospělých osob a čtyř dětí. Formulář cestovní smlouvy však pro nedostatek místa neumožňoval zadat všechny cestující do jedné cestovní smlouvy, a proto zprostředkovatel zájezdu rozdělil cestující do čtyř cestovních smluv, které byly uzavřeny v jednom okamžiku. Z pohledu stěžovatelů šlo o koupi jednoho společného zájezdu.

8. Stěžovatelé vyjádřili přesvědčení, že plnění pojišťovny bylo svojí povahou plněním zajišťujícím nárok ze spotřebitelské smlouvy, kde se limit pro bagatelní věci neuplatní. V této souvislosti poukázali na rozsudek sp. zn. 33 Cdo 1201/2012 ze dne 20. 6. 2013, ve kterém Nejvyšší soud judikoval, že práva a povinnosti ze smlouvy o spotřebitelském úvěru nelze posuzovat odděleně od použitých zajišťovacích prostředků s tím, že i zajištění spotřebitelské smlouvy podléhá režimu ochrany spotřebitele podle § 56 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „obč. zák.“). Podle stěžovatelů existuje-li zákonná povinnost cestovní kanceláře pojistit se pro případ úpadku a toto pojištění nezajišťuje účinnou ochranu spotřebitelů, mělo by jejich procesní postavení odpovídat procesnímu postavení spotřebitelů (resp. být jim na roven). Odmítnutí dovolání bez věcného projednání stěžovatelé vnímali jako porušení práva na soudní ochranu.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

9. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení. Nejvyšší soud i Městský soud v Praze shodně odkázaly na odůvodnění napadených rozhodnutí. Nejvyšší soud uvedl, že lhůta k podání dovolání nebyla u dovolatelů zachována (§ 240 odst. 3 o. s. ř.), a proto dovolání odmítl. Navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Městský soud uvedl, že jeho rozhodnutí odpovídá obsahu spisu i platné zákonné úpravě a že nedostatečná implementace evropské směrnice do vnitrostátního právního řádu mohla nanejvýše založit nárok stěžovatelů na náhradu škody proti státu. Městskému soudu v Praze je známa pozdější judikatura, podle které bylo v obdobných případech vysloveno, že limit pojistného plnění nemůže omezovat spotřebitelovo právo na zaplacení celé částky uhrazené za zájezd proti pojišťovně, že toto právo jako zákonné, zaručené právem Evropské unie nemůže být omezeno soukromoprávním ujednáním cestovní kanceláře a pojišťovny a že pojistný limit pak nemůže být sjednán rovněž mimo úpravu povinností cestovní kanceláře

v rámci odpovědnosti podle § 852k obč. zák. v návaznosti na ustanovení § 8 odst. 5 zákona č. 159/1999 Sb., nicméně je přesvědčen, že svým rozhodnutím nezasáhl do ústavně zaručených práv stěžovatelů. Městský soud v Praze navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta, případně odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Vedlejší účastník na výzvu k vyjádření k ústavní stížnosti nereagoval.

10. Vyjádření účastníků řízení Ústavní soud zaslal stěžovatelům k případné replice, ti však svého práva nevyužili.

IV. Řízení před Ústavním soudem

11. V průběhu řízení o ústavní stížnosti stěžovatelka ad 3 zemřela. Ústavní soud přerušil řízení o ústavní stížnosti do doby ukončení dědického řízení a podání návrhu na procesní nástupnictví za zemřelou. Usnesením ze dne 19. 4. 2017 č. j. IV. ÚS 3092/16-62 rozhodl o pokračování v řízení s paní Marcelou Mazárovou, neboť z předloženého usnesení Okresního soudu v Táboře ze dne 10. 3. 2017 č. j. 24 D 88/2017-75 vzal za prokázané, že jmenovaná se stala dědičkou pohledávky za společností Česká podnikatelská pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group, z titulu nároku na vyplacení náhrady škody způsobené v důsledku úpadku cestovní kanceláře ve výši 12 697 Kč, a stěžovatelé ad 1, ad 2 a ad 4 s jejím vstupem do řízení souhlasili.

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, je přípustná a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou osobami oprávněnými k jejímu podání, neboť byli účastníky řízení, v němž byla napadená soudní rozhodnutí vydána, resp. v případě stěžovatelky ad 3 jde o právní nástupkyni. Stěžovatelé jsou řádně právně zastoupeni ve smyslu § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

13. K včasnosti a přípustnosti ústavní stížnosti směřující proti rozsudku Městského soudu v Praze Ústavní soud uvádí následující.

14. Podle § 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu platí, že byl-li mimořádný opravný prostředek orgánem, který o něm rozhoduje, odmítnut jako nepřipustný z důvodů záviselých na jeho uvážení, lze podat ústavní stížnost proti předchozímu rozhodnutí o procesním prostředku k ochraně práva, které bylo mimořádným opravným prostředkem napadeno, ve lhůtě dvou měsíců od doručení takového rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku. Odmítne-li však Nejvyšší soud dovolání jako opožděné, není takové rozhodnutí jakkoli závislé na jeho uvážení. V takovém případě se neuplatní zásada vyslovená v § 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, nýbrž platí, že lhůta k podání ústavní stížnosti začíná svůj běh dnem následujícím po doručení rozhodnutí odvolacího soudu. Ústavní stížnosti směřující

proti rozsudkům odvolacího soudu proto Ústavní soud ve své rozhodovací praxi odmítá jako opožděně podané.

15. V projednávané věci stěžovatelé podali dovolání až po lhůtě stanovené zákonem, které v souladu s existující právní úpravou Nejvyšší soud správně odmítl (k tomu viz dále body 18 až 19), takže lze mít za to, že šlo o neefektivní čerpání procesního prostředku k ochraně práva stěžovatelů. Za běžného chodu událostí by byla ústavní stížnost směřující proti rozsudku Městského soudu v Praze odmítnuta. Ústavní soud však nemohl ponechat stranou své dřívější usnesení sp. zn. III. ÚS 2301/15 ze dne 17. 9. 2015, jímž odmítl předchozí včas podanou ústavní stížnost stěžovatelů proti témuž rozsudku městského soudu jako nepřipustnou z důvodu souběžně probíhajícího dovolacího řízení. Jiné řešení zde k dispozici nebylo, neboť splnění procesních podmínek pro meritorní dovolací přezkum Ústavní soud sám posuzovat nemohl. V nyní projednávané věci však zohlednil, že dne 16. července 2015 rozhodl Ústavní soud výše citovaným nálezem sp. zn. III. ÚS 1996/13 (vyhlášený dne 21. 7. 2015), ve kterém zavázal obecné soudy povinností interpretovat a aplikovat zákon č. 159/1999 Sb. eurokonformním způsobem a vyložil, že pojišťovna je povinna vyplatit spotřebiteli v případě úpadku cestovní kanceláře pojistné plnění v plné výši. Citovaný náález byl impulsem pro změnu dosavadní rozhodovací praxe nejen Ústavního soudu, ale i soudu Nejvyššího (srov. publikované usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2016 sp. zn. 23 Cdo 2221/2015). Stěžovatelům proto nelze klást k tíži, že se po řádném a včasném podání ústavní stížnosti sp. zn. III. ÚS 2301/15 (dne 29. 7. 2015) pokusili zvrátit rozsudek městského soudu a usilovali o ochranu svých práv v dovolacím řízení. Jejich dovolání je třeba chápat jako legitimní pokus o překonání podmínek přípustnosti dovolání stanovených zákonem, přičemž skutečnost, že neuspěli, jim nelze v nyní projednávané věci přičítat k tíži, neboť jimi dříve podaná ústavní stížnost byla nejen podaná řádně a včas, ale ve světle shora zmíněného nálezu Ústavního soudu i důvodně. Pokud by tedy nyní podanou ústavní stížnost Ústavní soud odmítl, dopustil by se sám odepření spravedlnosti. Ústavní soud proto považoval ústavní stížnost za včas podanou.

16. Při posuzování otázky, zda je přípustné při nikoliv vadném rozhodnutí Nejvyššího soudu přezkoumat předcházející rozsudek soudu nižší instance, dospěl Ústavní soud v kontextu všech okolností posuzovaného případu ke kladnému závěru, neboť rozhodnutí Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání stěžovatelů není rozhodnutím meritorním, nýbrž toliko rozhodnutím, jímž dovolací soud deklaroval, že se dovolání v dané věci pro jeho opožděné podání nemůže věcně zabývat. Ústavní soud proto považoval ústavní stížnost proti rozsudku Městského soudu v Praze za přípustnou (jinak by tomu bylo v případě, kdyby Nejvyšší soud v důsledku podaného dovolání napadený rozsudek věcně přezkoumal).

17. Ústavní soud nenařizoval ústní jednání, neboť s ohledem na všechny zjištěné skutečnosti nebylo možno od ústního jednání očekávat další objasnění věci ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu.

18. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů a poté dospěl k závěru, že ústavní stížnost směřující proti usnesení Nejvyššího soudu, jímž bylo jako opožděně podané odmítnuto dovolání stěžovatelů, je zjevně neopodstatněná.

19. Ústavní soud ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 8 ověřil, že rozsudek Městského soudu v Praze byl doručen právní zástupkyni stěžovatelů dne 1. 6. 2015 (č. l. 151), dovolání však bylo podáno až dne 26. 8. 2015 (č. l. 158), tj. po uplynutí dvouměsíční lhůty určené pro podání dovolání v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. Z odůvodnění napadeného usnesení je zřejmé, že Nejvyšší soud nepřisvědčil tvrzení stěžovatelů o tom, že ve sporu nešlo o bagatelní věc, resp. že se v dané věci uplatní výjimka daná pro spotřebitelské vztahy. S poukazem na svoji rozhodovací praxi konstatoval, že pokud účastník uplatnil v jednom řízení více samostatných nároků nebo spojil-li soud více samostatných věcí ke společnému řízení, je třeba posuzovat přípustnost dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. u každé jednotlivé věci (u každého jednotlivého nároku) podle uvedených hledisek samostatně.

20. Ústavní soud nepovažuje závěr Nejvyššího soudu o bagatelnosti částek posuzovaných ve vztahu ke každému ze stěžovatelů samostatně za extrémně vadný či svévolný, neboť stěžovatelé neměli v řízení solidární postavení, naopak každý z nich se žalobou domáhal zaplacení konkrétně specifikované částky samostatně. Jinými slovy vyjádřeno, nešlo o nepřipustné nebo účelové štěpení nároků [srov. náleze Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2005 sp. zn. II. ÚS 117/04 (N 37/36 SbNU 413), usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 7. 2016 sp. zn. I. ÚS 2157/16 a ze dne 24. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 1264/16 (v SbNU nepublikována) nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015 sp. zn. 28 Cdo 2351/2015], neboť každý nárok by byl v podstatě schopný projednání v samostatném řízení. Ústavní soud akceptoval i závěr Nejvyššího soudu, že v případě stěžovatelů nešlo o nároky ve vztahu ze spotřebitelských smlou, neboť smlouva mezi pojišťovnou a cestovní kanceláři, na základě které klient cestovní kanceláře uplatňuje nárok na zaplacení částky za zájezd, který se neuskutečnil, není smlouvou spotřebitelskou.

21. Dovolací soud je jako orgán veřejné (státní) moci povinen ctít ustanovení čl. 2 odst. 3 Ústavy i čl. 2 odst. 2 Listiny, je vázán kogentními ustanoveními občanského soudního řádu, a proto způsobil, jakým posoudil naplnění podmínek pro připuštění dovolání proti rozsudku městského soudu, jímž bylo rozhodnuto o nároku stěžovatelů, jakož i právní závěry z něho vyplývající Ústavní soud respektoval. V řadě svých rozhodnutí již

dříve vyložil, že právo na přístup k soudu není absolutní; tohoto práva je možno se domáhat jen za zákonem stanovených podmínek. Takovými jsou např. i omezení týkající se přípustnosti procesních prostředků (především podávaných u vyšších soudních instancí), a proto zákonodárcem zakotvené vyloučení některých věcí z přezkumu soudu dovolacího Ústavní soud nepovažuje v obecné rovině za rozporné s čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. náleží sp. zn. I. ÚS 750/06 ze dne 6. 6. 2007 (N 93/45 SbNU 335)].

22. Ústavní stížnost směřující proti rozsudku Městského soudu v Praze Ústavní soud posoudil jako důvodnou.

23. Jádrem ústavněprávní argumentace stěžovatelů bylo koncentrováno do námitky, že městský soud při výkladu rozhodných ustanovení zákona č. 159/1999 Sb. nerespektoval princip *in favorem conventionis* a vyložil je ústavně nekonformním způsobem, čímž ve svém důsledku popřel povinnost pojišťovny vyplatit stěžovatelům v případě úpadku cestovní kanceláře pojistné plnění v plné výši.

24. Otázkou ústavně konformního výkladu ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb., rozhodných i v projednávané věci, se Ústavní soud již zabýval. V nálezu sp. zn. III. ÚS 1996/13 ze dne 16. 7. 2015 (N 130/78 SbNU 57) konstatoval, že ochrana spotřebitele představuje jeden z principů, na nichž je založeno fungování Evropské unie a kterými se musí Česká republika jako její členský stát, resp. její orgány při své činnosti řídit. Musí je respektovat při začleňování obsahu unijního práva do vnitrostátního právního řádu, anebo naopak se v důsledku členství v Evropské unii určité úpravy zdržet (tzv. pozitivní a negativní implementace), jak to pro ni plyne z čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii a zejména z čl. 291 odst. 1 ve spojení s čl. 169 Smlouvy o fungování Evropské unie. Ústavní soud zdůraznil, že z tohoto závazku plyne pro moc soudní povinnost interpretovat a aplikovat vnitrostátní právo eurokonformním způsobem, tj. při více výkladových variantách je nutno volit tu, jež bude v souladu s právem Evropské unie, v daném případě zejména v souladu s pravidly stanovenými ve směrnici Rady ze dne 13. června 1990 o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy (90/314/EHS). To znamená, že při posuzování nároku spotřebitele ze zvláštní právní úpravy pojištění záruk pro případ úpadku cestovní kanceláře nelze použít omezení pojistného plnění vyplývající ať již z § 28 odst. 1 a 3 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů, či pojistných podmínek pojišťovny, neboť soukromoprávní ujednání dvou podnikatelských subjektů nemůže vést k vyloučení nebo omezení zákoných nároků spotřebitele, který navíc na toto soukromoprávní ujednání nemá jakýkoliv vliv. Ústavní soud uzavřel, že ujednání pojišťovny s cestovní kanceláří, které omezuje práva spotřebitele zaručená právem Evropské unie a následně také ustanoveními § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb., je tak ve vztahu ke spotřebiteli neúčinné, resp. jej – jako subjekt stojící mimo jimi

uzavřenou smlouvu – nezavazuje, takže nemůže být promítnuto do jeho právní pozice; neposkytnutí plné náhrady by proto odporovalo závazkům České republiky plynoucím z jejího členství v Evropské unii (čl. 1 odst. 2, čl. 10a odst. 1 Ústavy České republiky).

25. Shodně Ústavní soud judikoval i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2370/15 ze dne 14. 6. 2016 [(N 111/81 SbNU 755), dostupný též v elektronické podobě na <http://nalus.usoud.cz>], ve kterém uvedl, že pokud soud při posuzování důvodnosti žaloby vychází z takového výkladu zákona č. 159/1999 Sb., který není ústavně konformní, neboť nerespektuje mezinárodní závazky České republiky plynoucí z jejího členství v Evropské unii (čl. 1 odst. 2, čl. 10a odst. 1 Ústavy), porušuje právo stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i právo na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

26. Od závěrů prezentovaných ve shora citovaných nálezech, plně dopadajících i na projednávanou věc, neměl Ústavní soud důvod se jakkoliv odchylovat. K usnesení sp. zn. I. ÚS 1868/14 ze dne 24. 2. 2015, na které odkazoval Městský soud v Praze v odůvodnění napadeného rozsudku, Ústavní soud uvádí, že závěry v něm vyjádřené byly shora označenými nálezy překonány.

27. V projednávané věci Městský soud v Praze pochybil, neboť při svém rozhodování upřednostnil takový výklad rozhodných ustanovení zákona č. 159/1999 Sb., který nerespektuje mezinárodní závazky České republiky plynoucí z jejího členství v Evropské unii. Přípuštěním možnosti omezení práv spotřebitelů/stěžovatelů projevující se v daném případě poměrným snížením výše vyplaceného pojistného plnění s poukazem na limit sjednaný stranami pojistné smlouvy Městský soud v Praze porušil právo účastníků řízení na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i jejich právo na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

28. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti směřující proti rozsudku Městského soudu v Praze a napadený rozsudek zrušil. Ústavní stížnost proti usnesení Nejvyššího soudu odmítl jako zjevně neopodstatněnou podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 129

K výši finanční náhrady za nevydané pozemky podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů

I. Nepřípustnost výkladu založeného na přepjatém formalismu patří mezi elementární zásady, jež se vztahují na veškerou činnost orgánů veřejné moci. Nerespektování tohoto požadavku ze strany obecních soudů by ve vztahu k účastníkovi řízení mohlo vést k porušení jeho základních práv a svobod, a to přinejmenším, pokud jde o jeho základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Ustanovení § 16 odst. 1 a § 28a zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) mají zajistit, aby oprávněná osoba v případě, že není možné uspokojit její nárok vydáním věci, případně vydáním jiné věci, obdržela přiměřenou finanční náhradu. Tato finanční náhrada nemusí být nezbytně ekvivalentem aktuální tržní ceny předmětné nemovitosti, má však umožnit, aby jejím poskytnutím došlo k odstranění či zmírnění křivd způsobených komunistickým režimem srovnatelným způsobem, jako by tomu bylo při vydání věci. Konkrétní způsob, jakým má být za tímto účelem určena výše finanční náhrady, stanovil zákonodárce v § 28a zákona o půdě. Za situace, kdy se rozdíl mezi cenou platnou k 24. červnu 1991 a aktuální tržní cenou postupem času zvětšil natolik, že poskytnutí náhrady ve výši první z nich dnes již pro oprávněnou osobu nemá jiný než symbolický význam, ale nelze dále trvat na doslovném výkladu tohoto ustanovení. Ustanovení § 28a zákona o půdě je třeba vykládat tak, že stanoví základ finanční náhrady, která může být v závislosti na konkrétních okolnostech zvýšena. Poskytnuta totiž musí být v takové výši, aby byla s ohledem na účel restitučních zákonů přiměřená a rozumná.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 18. července 2017 sp. zn. II. ÚS 4139/16 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Věry Váchové a Moniky Váchové, zastoupených JUDr. Martou Černou, advokátkou, se sídlem Praha 1 – Nové Město, Senovážné náměstí 978/23, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2016 č. j. 28 Cdo 4401/2015-170

v části jeho výroku I, kterou byla odmítnuta dovolání stěžovatelek, a výroku II a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 11. června 2015 č. j. 58 Co 354/2014-128 ve výrocích I a II vydaným v řízení o nároku na finanční náhradu, jež stěžovatelkám náležela za pozemek, který nebylo možno vydat podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, se sídlem Praha 3 – Žižkov, Husinecká 1024/11a, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2016 č. j. 28 Cdo 4401/2015-170 v části jeho výroku I, kterou byla odmítnuta dovolání stěžovatelek, a výroku II a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 11. června 2015 č. j. 58 Co 354/2014-128 v části jeho výroku I, kterou se částečně potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 27. března 2014 č. j. 4 C 146/2012-79, a výroku II byla porušena základní práva stěžovatelek vlastnit majetek a na soudní ochranu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2016 č. j. 28 Cdo 4401/2015-170 v části jeho výroku I, kterou byla odmítnuta dovolání stěžovatelek, a výroku II a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 11. června 2015 č. j. 58 Co 354/2014-128 v části jeho výroku I, kterou se částečně potvrzuje rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 27. března 2014 č. j. 4 C 146/2012-79, a výroku II se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 16. prosince 2016, navrhly stěžovatelky zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze (dále též „městský soud“) z důvodu tvrzeného porušení jejich základních práv podle čl. 1, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Přestože stěžovatelky formulovaly svůj návrh tak, že jejich ústavní stížnost směřuje proti napadenému usnesení Nejvyššího soudu jako celku, z obsahu jejich argumentace je zřejmé, že proti němu brojí jen v rozsahu, ve kterém byla odmítnuta jejich dovolání, a nikoliv též dovolání vedlejší účastnice. V případě rozsudku městského soudu pak uvedly, že ústavní stížností napadají pouze jeho výrok I, tedy výrok ve věci samé. Ústavní soud

nicméně považoval – s ohledem na obsahovou provázanost – za napadený i výrok II, kterým bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

3. Rozhodnutím Okresního úřadu Praha-západ ze dne 14. března 2000 sp. zn. PÚ-R-692/92/III-29/00 bylo zjištěno, že stěžovatelky nejsou vlastnicemi – každá ve vztahu k podílu ve výši jedné čtvrtiny – pozemku parc. č. X podle pozemkové knihy v Mníšku pod Brdy o výměře 2 231 m² a že tento pozemek nejde vydat z důvodu jeho zastavěnosti podle § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“). Současně bylo konstatováno, že stěžovatelkám jako oprávněným osobám přísluší náhrada.

4. Stěžovatelkám nebyl poskytnut jiný pozemek, a proto uplatnily nárok na finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě. Tuto náhradu však požadovaly ve výši, která přesahuje cenu platnou ke dni 24. června 1991 podle vyhlášky č. 182/1988 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osobního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků, ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb. Protože předmětný nárok nebyl uspokojen, domáhaly se stěžovatelky žalobou, aby vedlejší účastnice zaplatila každé z nich částku 1 500 000 Kč s příslušenstvím. Mezi stranami nebyl spor o existenci nároku, ale pouze o výši finanční náhrady, která jim náleží za předmětný pozemek.

5. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 3 (dále též „obvodní soud“) ze dne 11. července 2013 č. j. 4 C 146/2012-40 bylo žalobě stěžovatelek částečně vyhověno, přičemž vedlejší účastnici byla uložena povinnost zaplatit každé z nich částku 11 155 Kč, představující náhradu za zemědělský pozemek. Ve zbytku byla žaloba zamítnuta. K odvolání stěžovatelek bylo uvedené rozhodnutí v zamítavých výrocích zrušeno rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 14. listopadu 2013 č. j. 58 Co 438/2013-63 a věc byla vrácena obvodnímu soudu k dalšímu řízení. Podle městského soudu zásadně platí, že byl-li odebrán zemědělský pozemek, náleží oprávněné osobě náhrada odpovídající jeho tehdejšímu charakteru. Následné změny charakteru pozemku jsou bez významu. Cenově ovšem může být zohledněno určení pozemku pro výstavbu v souladu s tehdy platnými předpisy. Bylo tedy třeba prokázat, kdy se stát začal chovat jako vlastník pozemku a jaký charakter tehdy tento pozemek měl.

6. Ve věci znovu rozhodoval Obvodní soud pro Prahu 3, jenž svým rozsudkem ze dne 27. března 2014 č. j. 4 C 146/2012-79 zamítl zbylou část žalobního nároku. Městský soud v Praze toto rozhodnutí rozsudkem ze dne 11. června 2015 č. j. 58 Co 354/2014-128 zčásti potvrdil a zčásti změnil tak,

že uložil vedlejší účastníci povinnost zaplatit každé ze stěžovatelek částku 27 101 Kč s 8,05% úrokem z prodlení od 28. dubna 2015 do zaplacení (výrok I). Žádnému z účastníků řízení nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok II), vedlejší účastníci nicméně uložil povinnost zaplatit částečné náklady řízení České republice s tím, že výše částky bude stanovena samostatným usnesením (výrok III).

7. Z odůvodnění rozsudku městského soudu vyplývá, že k přechodu ideální poloviny předmětného pozemku na stát došlo v roce 1971, kdy se k ní stát fakticky začal chovat jako vlastník s poukazem na výměr Obvodního národního výboru v Praze 12 ze dne 26. dubna 1950 č. j. VIN.278-13.3.1950 o konfiskaci majetku; v případě druhé ideální poloviny se tak stalo na základě rozsudku Okresního soudu v Příbrami ze dne 30. srpna 1973 č. j. 5 C 56/73-11, kterým byl tento pozemek v rámci vypořádání přechozího spoluvlastnictví přikázán do vlastnictví státu. Stav pozemků bylo z tohoto důvodu třeba hodnotit nejpозději k těmto okamžikům.

8. Podle městského soudu za situace, kdy stát v letech 1974 a 1975 rozdělil pozemek a ke vzniklým pozemkům zřizoval právo osobního užívání pozemků pro jednotlivé fyzické osoby, je s ohledem na § 199 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. prosince 1991, zřejmé, že muselo jít o pozemky určené podle územního rozhodnutí k výstavbě rodinných domků či zřízení zahrádek. Jinak by totiž nemohly být tímto způsobem přiděleny. Tuto skutečnost proto bylo možné mít za prokázanou, a to již v době, kdy pozemek přešel na stát, aniž by bylo předloženo příslušné územní rozhodnutí. Opačný postup by byl vůči stěžovatelkám nepřiměřeně tvrdý. Výši náhrady podle § 16 odst. 1 zákona o půdě, ve znění účinném do 31. prosince 2012, určil městský soud podle znaleckého posudku znalce z oboru stavebnictví a ekonomika, z něhož vyplynulo, že cena ideální poloviny předmětného pozemku činila ke dni 24. června 1991 částku 76 523,30 Kč. Po jejím rozdělení na dvě poloviny a po odečtení již přiznané částky 11 155 Kč z každé z nich a zaokrouhlení tak měla každá ze stěžovatelek obdržet částky 27 107 Kč (částka 27 101 Kč uvedená ve výroku rozsudku patrně obsahuje chybu). Současně bylo rozhodnuto o povinnosti vedlejší účastnice zaplatit jim úrok z prodlení z přiznané částky za období od 28. dubna 2015. Počátek tohoto období byl určen podle § 16 odst. 1 zákona o půdě, podle něhož se finanční náhrada poskytuje do tří let od doručení výzvy, kterou byl v dané věci dopis stěžovatelek ze dne 27. dubna 2015.

9. Proti tomuto rozsudku podaly dovolání každá ze stěžovatelek (do části výroku, kterou byl rozsudek obvodního soudu potvrzen) i vedlejší účastnice (do části výroku, kterou byl rozsudek obvodního soudu změněn), tato dovolání však byla usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. září 2016 č. j. 28 Cdo 4401/2015-170 odmítnuta jako nepřijatelná (výrok I). V případě

dovolání vedlejší účastnice se tak stalo z důvodu podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, neboť napadeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč. Dovolání stěžovatelky zas podle dovolacího soudu nesplňovala žádný z předpokladů přípustnosti dovolání uvedených v § 237 občanského soudního řádu. Rozsudek městského soudu se neměl nijak odchýlit od dříve vyslovených právních názorů dovolacího soudu. Právo na náhradu nákladů dovolacího řízení nebylo přiznáno žádnému z účastníků řízení (výrok II).

10. Dovolací soud ve svém usnesení poukázal na svou ustálenou judikaturu, podle níž restituční předpisy jsou založeny na zásadě, že oprávněné osoby mají nárok na vrácení toho, co jim bylo odňato, přičemž přednost má vždy snaha o restituci navrácením do původního stavu před poskytováním náhradních pozemků či finančních kompenzací. Pokud stěžovatelky uplatňují finanční náhradu, ta se podle § 28a zákona o půdě určuje ve výši ceny původních pozemků. Podle dovolacího soudu přitom nelze namítat, že by měla být stanovena podle pozdější ceny.

11. Ve vztahu k rozsudkům ze dne 16. května 2012 sp. zn. 28 Cdo 1603/2011 a ze dne 19. září 2012 sp. zn. 28 Cdo 1556/2011, na které poukázaly stěžovatelky, dovolací soud uvedl, že se jimi odklonil od své ustálené rozhodovací praxe vycházející do té doby z doslovného výkladu § 13 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého byla oprávněným osobám přiznávána náhrada ve výši stanovené podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí platných ke dni účinnosti tohoto zákona, tj. ke dni 1. dubna 1991. Místo toho otevřel – ovlivněn některými rozhodnutími Evropského soudu pro lidská práva (například rozsudek ze dne 5. listopadu 2002 ve věci stížnosti č. 36548/97 *Pincová a Pinc proti České republice* nebo rozsudek ze dne 26. listopadu 2009 ve věci stížnosti č. 22186/03 *Pešková proti České republice*) – prostor k tomu, aby byla ze strany obecných soudů přiznána náhrada vyšší.

12. Takovýto postup však podle dovolacího soudu nebyl v dané věci možný. Uvedené rozsudky se týkaly nároku na náhradu podle zákona o mimosoudních rehabilitacích, podle něhož mohla oprávněná osoba usilovat jen o vydání odňatého majetku, nebo o poskytnutí finanční náhrady. Stěžovatelky měly ale podle zákona o půdě více možností, jak svůj nárok uplatnit. Předně mohly usilovat o bezúplatný převod náhradního pozemku, čemuž u nich nebránila ani tzv. restituční tečka, která se na ně jakožto na dědičky oprávněné osoby nevztahovala [nález ze dne 13. prosince 2005 sp. zn. Pl. ÚS 6/05 (N 226/39 SbNU 389; 531/2005 Sb.)]; všechna v tomto nálezu uvedená rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Judikatura soudů zároveň umožňovala, aby si v případě přetahů či liknavého nebo svévolného postupu při uspokojování jejich

restitučního nároku samy vybraly pozemek, který jim má být poskytnut jako náhradní, a aby podaly žalobu, kterou by se domáhaly uzavření smlouvy o jeho převodu. Tyto možnosti přitom stěžovatelky nevyužily. Závěrem dovolací soud dodal, že v důsledku novely zákona o půdě provedené zákonem č. 185/2016 Sb. bude možné od 1. července 2018 žádat pouze o poskytnutí finanční náhrady. Ustanovení § 28a zákona o půdě a v něm stanovený způsob výpočtu zůstávají nezměněny.

13. V otázce úroků z prodlení se dovolací soud plně ztotožnil se závěry krajského soudu. Poukazy stěžovatelek na některé dřívější rozsudky považoval za nepřipadné. Týkaly se totiž počátku běhu promlčecí doby u nároků na náhradu živého a mrtvého inventáře podle § 20 zákona o půdě, jehož uplatnění zákon vymezuje odlišně.

III. Argumentace stěžovatelek

14. Stěžovatelky v ústavní stížnosti zdůrazňují, že obecnými soudy přiznaná výše náhrady za nevydaný pozemek je absolutně neadekvátní, neboť vychází z cen platných před 25 lety, když navíc ani tehdy za ně nebylo možné koupit v Mníšku pod Brdy stavební pozemek kvalitativně a kvantitativně odpovídající pozemku nevydanému. Jde o míň než 1/16 aktuální hodnoty pozemku. Podle stěžovatelek by náhrada měla být přiznaná v rozumném poměru k tržní ceně, byť by ji nemusela dosahovat. Takovýto výklad by odpovídal spravedlivému uspořádání vztahů mezi účastníky. K podpoře svého právního názoru stěžovatelky odkazují na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věcech *Pincová a Pinc proti České republice* a *Pešková proti České republice*, jakož i rozsudek ze dne 27. května 2010 ve věci stížností č. 36561/05 *Otava proti České republice*, podle něhož se výše uvedený požadavek přiměřené náhrady týká i finanční náhrady podle § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích.

15. Všechny tyto rozsudky se týkaly finanční náhrady, na niž mají nárok povinné osoby odlišné od státu. Stěžovatelky ale poukázaly i na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1603/2011, podle něhož se požadavek, aby finanční náhrada byla přiměřená a rozumná, vztahuje i na výklad § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích. S tímto právním názorem se ostatně ztotožnil i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 13. srpna 2015 sp. zn. III. ÚS 130/14 (N 144/78 SbNU 235) a podle stěžovatelek není důvod, proč by se extenzivní výklad neměl uplatnit i v případě § 28a zákona o půdě. Uvedená rozhodnutí ale v dané věci nebyla ze strany obecných soudů respektována.

16. Pakliže dovolací soud v napadeném usnesení upozornil na možnost získat odpovídající náhradní pozemek, stěžovatelky upozorňují, že právní úprava se ustálila v podobě, která v podstatě neumožňuje restituentským takovýto náhradní pozemek získat. Výběr z pozemků, jež jsou

nabízené na internetových stránkách Státního pozemkového úřadu, je stížen nedostatkem informací o nich, jakož i skutečností, že se o ně může přihlásit libovolný počet restituentů. Není proto nikdy jisté, kdo z nich pozemek nakonec dostane. Kromě toho jsou žadatelům nabízeny pouze nekvalitní pozemky, jež byly předtím bezúspěšně zdarma nabízeny obcím. Ministr zemědělství v červnu 2015 veřejně přiznal, že stát nemá pro restituenty dostatek vhodných pozemků.

17. Stěžovatelky nakonec nesouhlasí s tím, že jim ve vztahu k vysouzené části nebyly přiznány úroky z prodlení. V této souvislosti poukazují na rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 14. května 2002 sp. zn. 28 Cdo 1898/2001 a ze dne 23. ledna 2003 sp. zn. 28 Cdo 995/2002, podle nichž se považuje za počátek běhu prodlení den, v němž osoba oprávněná k plnění (v restitučním vztahu) zjistí, že osoba povinná k tomuto plnění plnit nehodlá. Tuto skutečnost měly přitom stěžovatelky zjistit již z rozhodnutí pozemkového úřadu ze dne 5. února 1996 č. j. PÚ-R-692/92/1-47/96/VO.

IV. Řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 3 pod sp. zn. 4 C 146/2012 a vyzval účastníky i vedlejší účastnici řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

19. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 16. ledna 2017 shrnul právní názory, na nichž je založeno napadené usnesení. Zejména opětovně vysvětlil, z jakého důvodu nelze na finanční náhradu podle § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě vztáhnout nedávnou judikaturu Nejvyššího soudu, která v případě náhrady podle § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích připustila přiznání vyšší částky, než jakou předpokládá doslovný výklad tohoto ustanovení. Ústavní stížnost navrhl odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

20. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 26. ledna 2017 pouze odkázal na odůvodnění napadených usnesení. Podle jeho názoru by ústavní stížnost měla být odmítnuta jako nedůvodná.

21. Státní pozemkový úřad se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

22. Obdržená vyjádření byla zaslána stěžovatelkám, které ve stanovené lhůtě (ani poté) nevyužily svého práva vyjádřit se k nim.

23. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

24. Ústavní soud konstatuje, že je příslušný k projednání návrhu a že ústavní stížnost je přípustná, neboť ze strany stěžovatelek byly vyčerpány

všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

25. Pokud jde o včasnost ústavní stížnosti, tento procesní předpoklad nebyl splněn v rozsahu, ve kterém stěžovatelky brojí proti části výroku I napadeného rozsudku městského soudu, kterou byl změněn rozsudek soudu obvodního soudu. Je tomu tak již z toho důvodu, že vzhledem k nepřípustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu plynoucí z výše peněžitého plnění, o němž bylo rozhodováno (změna se týkala částky nepřevyšující 50 000 Kč), se lhůta k podání ústavní stížnosti podle § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu odvíjela od doručení uvedeného rozsudku. Není tudíž žádných pochyb, že ji stěžovatelky podaly v této části opožděně, a to v době, kdy od doručení zjevně uplynul více než jeden rok.

26. Ve zbylém rozsahu byla ústavní stížnost podána včas a osobami k tomu oprávněnými a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu). Bylo tedy možné přistoupit k jejimu věcnému posouzení.

VI. Vlastní posouzení

27. Ústavní soud se seznámil s argumentací stěžovatelek, vyjádřením účastníků řízení a obsahem příslušného spisu, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je v rozsahu, ve kterém jsou splněny procesní předpoklady jejího projednání, důvodná.

28. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

VI./a Výklad a použití restitučních předpisů

29. V demokratickém právním státě není místo pro takový výklad právních norem, jehož výsledkem by bylo sofistikované odůvodňování zřejmé nespravedlnosti. Jakkoliv je základním východiskem výkladu právního předpisu vždy jeho znění, samotné ještě nemusí dát úplnou odpověď na otázku, jaká práva a povinnosti jsou v něm obsažena. Jejich konkretizace může vyžadovat, aby byl vzat v úvahu rovněž účel právního předpisu, historie jeho vzniku, systematická souvislost a principy, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku [například nález ze dne 4. února 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Zvláště významný může být tento přístup v případech, kdy jde o použití některého z právních předpisů dřívějších, již ne zcela vyhovujících, ve své podstatě však nikoliv protiústavních. Z mnoha myslitelných

výkladů je třeba použít právě takový, který – je-li to možné – respektuje ústavní principy [například náleze ze dne 3. února 1999 sp. zn. Pl. ÚS 19/98 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.)]. Lpění na doslovném výkladu právního předpisu bez ohledu na uvedený kontext může naopak vést k přiznání nebo omezení práva nebo stanovení povinnosti, jež budou postrádat rozumný smysl či z jiného důvodu představovat ústavně nepřipustný následek.

30. Nepřipustnost výkladu založeného na přepjatém formalismu patří mezi elementární zásady, jež se vztahují na veškerou činnost orgánů veřejné moci. Nerespektování tohoto požadavku ze strany obecných soudů by ve vztahu k účastníkovi řízení mohlo vést k porušení jeho základních práv a svobod, a to přinejmenším, pokud jde o jeho základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [například náleze ze dne 8. července 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)].

31. Uvedené požadavky na výklad a použití právních předpisů se v plné míře uplatní i na restituční zákony. V obecné rovině platí, že k jejich přijetí dochází tehdy, vznikla-li v minulosti v důsledku určité skutečnosti újma na právech jednotlivců, jejíž odstranění nebylo na základě tehdy platné právní úpravy možné, případně bylo ze strany státu fakticky znemožněno, nebo sice (alespoň v určitém rozsahu) možné bylo (nebo stále je), avšak s ohledem na celkový rozsah vzniklé újmy a s ní spojené požadavky na její odstranění existuje veřejný zájem na přijetí zvláštního způsobu jejího vypořádání. Prostřednictvím restitučních zákonů by měly být jednak vytvořeny efektivní podmínky pro dosažení tohoto cíle, jednak zohledněna existence dalších v kolizi stojících zájmů, jež odůvodňují omezení rozsahu, v jakém k tomuto vypořádání dojde (rozsah náhrad by například neměl být ekonomicky neúnosný a neměl by pro společnost jako celek představovat nepřiměřenou zátěž). Restituční zákonodárství, jehož účelem je zmírnění některých v minulosti vzniklých křivd, tak umožňuje dosažení rozumného a spravedlivého řešení, pokud jde o vyvážení těchto zájmů. Konkrétní rozsah a podmínky uplatnění restitučních nároků jsou přitom věcí politického rozhodnutí zákonodárce, kterým je projevena vůle státu k restituci [náleze ze dne 20. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 2610/14 (N 6/76 SbNU 99), bod 22].

32. Počátkem 90. let byly přijaty restituční zákony, jimiž se stát snažil alespoň částečně zmírnit následky majetkových křivd způsobených v období komunistického režimu v letech 1948 až 1989. Patří mezi ně i zákon o půdě a zákon o mimosoudních rehabilitacích, jimiž upravené nároky doposud nejsou zcela uspokojeny. Má-li tedy být naplněn účel a smysl restitucí, musí se nadále plně uplatnit požadavek, aby všechny příslušné orgány veřejné moci vykládaly restituční zákony ve vztahu k oprávněným osobám vstřícně, v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd, v jejichž důsledku k přechodu majetku došlo. Případné legislativní „nedůslednosti“

různého druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů nebo osob jednajících v podstatě za stát nelze vykládat v neprospech oprávněných osob, ale s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu vyjádřené v ústavním pořádku [nález ze dne 10. prosince 2008 sp. zn. I. ÚS 755/06 (N 219/51 SbNU 725)].

VI./b Finanční náhrada za pozemky, které nelze v rámci restitucí vydat oprávněné osobě

33. Podle zákona o půdě má fyzická osoba nárok na vydání pozemku, jestliže je oprávněnou osobou (§ 4), tento pozemek je v držení povinné osoby (§ 5), přešel na stát nebo na jinou právnickou osobu v důsledku některé ze skutečností uvedených v zákoně (§ 6) a současně není dán žádný z důvodů bránících jeho vydání (§ 11). Protože účelem zákona nebylo a není toliko zmírnění krivd, nýbrž i obnova venkova, v případě existence důvodů bránících vydání pozemku je subsidiárně založen nárok na bezúplatný převod jiného pozemku do vlastnictví oprávněné osoby (§ 11a). Teprve za pozemky, které se podle tohoto zákona nevydávají a za které nelze poskytnout oprávněné osobě jiný pozemek, zakotvuje zákon o půdě v pořadí druhý subsidiární nárok, jímž je nárok na finanční náhradu (§ 16 odst. 1).

34. Výše finanční náhrady je stanovena v § 28a zákona o půdě, podle něhož pokud tento zákon nestanoví jinak, poskytují se náhrady podle tohoto zákona v cenách platných ke dni 24. června 1991, a to u věcí nemovitých v cenách podle vyhlášky č. 182/1988 Sb., ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb., a u věcí movitých v zůstatkových účetních cenách, u věcí movitých s nulovou zůstatkovou cenou ve výši 10 % pořizovací ceny.

35. Ústavní soud se doposud nezabýval otázkou, zda náhrada stanovená podle § 28a zákona o půdě ob stojí z ústavněprávních hledisek. V minulosti se však opakovaně vyjádřil k srovnatelným náhradám majícím svůj základ v některých restitučních zákonech. Zmínit je třeba především následující úpravu.

36. Podle zákona o mimosoudních rehabilitacích má fyzická osoba nárok na vydání pozemku, jestliže je oprávněnou osobou (§ 3), tento pozemek je v držení povinné osoby (§ 4), přešel na stát v důsledku některé ze skutečností uvedených v zákoně (§ 6) a současně není dán žádný z důvodů bránících jeho vydání (§ 8 odst. 3 a 4). Pro případ, že jsou dány důvody nevydání pozemku, je subsidiárně zakotven nárok na finanční náhradu (§ 8 odst. 5, § 13 odst. 1). Její výše je upravena v § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích, podle něhož finanční náhrada spočívá ve vplacení hotovosti nejvíce ve výši 30 000 Kčs a ve vydání cenných papírů, které nemají povahu státního dluhopisu. V případě nemovitostí, které nelze vydat oprávněné osobě, se finanční náhrada stanoví podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí ke dni účinnosti tohoto zákona (tj. k 1. dubnu 1991).

37. Zatímco obě uvedené finanční náhrady náleží oprávněným osobám, jejichž nárok nemůže být uspokojen vydáním nemovitosti, zákon o půdě i zákon o mimosoudních rehabilitacích upravují určitou formu peněžité náhrady i pro případy, kdy je povinnou osobou jiná osoba než stát. Zmínit lze především § 8 odst. 1 zákona o půdě, podle něhož na návrh oprávněné osoby rozhodne soud, že na ni přechází vlastnické právo k nemovitosti ve vlastnictví fyzické osoby, jež ji nabyla od státu nebo jiné právnické osoby, a na kterou by se vztahovalo právo na vydání podle tohoto zákona, a to v případech, kdy fyzická osoba nabyla nemovitost buď v rozporu s tehdy platnými předpisy, nebo za cenu nižší než cenu odpovídající tehdy platným cenovým předpisům, nebo na základě protiprávního zvýhodnění nabyvatele, dále i osoby blízké této fyzické osobě, pokud na ně přešlo nebo bylo převedeno vlastnictví nebo osobní užívání k těmto nemovitostem. Na něj navazující odstavec 3 věta první pak stanoví, že fyzická osoba, jejíž vlastnické právo přešlo na oprávněnou osobu podle odstavce 1, má vůči státu nárok na vrácení kupní ceny a na úhradu nákladů účelně vynaložených na nemovitost.

38. Zákon o mimosoudních rehabilitacích zas ve svém § 4 řadí mezi povinné osoby nejen stát, ale i právnické osoby, byť s některými výjimkami (odstavec 1), a fyzické osoby, jež nabyly věc od státu, který získal oprávnění s ní nakládat za okolností uvedených v § 6 zákona, a to v případech, kdy tyto osoby nabyly věc buď v rozporu s tehdy platnými předpisy, nebo na základě protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele, dále i osoby blízké těmto osob, pokud na ně věc byla těmito osobami převedena (odstavec 2). Podle § 11 věty první tohoto zákona, vydá-li nemovitost jiná osoba než stát, vznikne této osobě nárok na vrácení kupní ceny, kterou zaplatila při koupi věci.

39. Pro všechny uvedené nároky na peněžité plnění, tedy jak nárok oprávněné osoby na finanční náhradu stanovenou podle § 28a zákona o půdě nebo § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích, tak nárok povinné osoby na vrácení kupní ceny (a případně na úhradu účelně vynaložených nákladů) podle § 8 odst. 3 zákona o půdě nebo § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích, platí, že jeho výše se odvíjí od dřívějších cen, jejichž nominální hodnota vyjadřuje často jen zlomek aktuální ceny. Přiznání částky, jež byla v minulosti ekvivalentem skutečné ceny nemovitosti, má tak dnes v důsledku plynutí času zpravidla jen symbolický význam, protože vyvstává otázka, zda jeho prostřednictvím ještě může být naplněn účel tohoto zákona.

40. Evropský soud pro lidská práva se této otázky nepřímou dotkl ve věci *Pincová a Pinc proti České republice*, kde šlo o nárok fyzických osob, jimž vznikla na základě zákona o půdě povinnost vydat nemovitost, na vrácení kupní ceny této nemovitosti podle § 8 odst. 3 tohoto zákona. Tento

jejich nárok posuzoval jako kompenzaci, která měla být poskytnuta za zbavení majetku ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Dodatkový protokol“). Cena, kterou zaplatili stěžovatelé za tuto nemovitost v 60. letech, představovala v době rozhodování tohoto soudu (v roce 2002) přibližně 1/50 tržní ceny nemovitosti. Dále bylo zjištěno, že stěžovatelé nabyli nemovitost v dobré víře. V době nabytí nevěděli, že se jedná o majetek dříve zkonfiskovaný, ani nemohli jakkoliv ovlivnit způsob převodu nebo kupní cenu. Vydání nemovitosti je navíc postavilo do složité sociální situace, kdy v pokročilém věku při zhoršeném zdravotním stavu přišli o svůj jediný majetek.

41. Aniž by tedy Evropský soud pro lidská práva jakkoliv zpochybňoval cíl restitucí a v jejich rámci stanovenou povinnost vydat nemovitost, zdůraznil, že tento cíl je nutno provádět tak, aby zmírňování předchozích krivd nezpůsobovalo nové nepřiměřené krivdy. Takto nízká kompenzace při celkovém posouzení neumožňovala přijmout závěr o přiměřenosti mezi použitými prostředky a sledovaným cílem. Stěžovatelé se ocitli v situaci, kdy museli snášet zvláštní a přílišnou zátěž. Spravedlivé rovnováhy mezi požadavky obecného zájmu a ochranou práv vyvlastněného je přitom zpravidla dosaženo, pokud je náhrada vyplácená vyvlastněnému v rozumném poměru k „tržní“ hodnotě majetku v době, kdy k odnětí vlastnictví došlo. V posuzované věci bylo zjištěno porušení práva stěžovatelů na pokojné užívání majetku podle čl. 1 Dodatkového protokolu.

42. Na uvedených závěrech ohledně přiměřenosti náhrady podle § 8 odst. 3 zákona o půdě setrval Evropský soud pro lidská práva i ve věci *Pešková proti České republice*. Původní kupní cena, která byla stěžovatelce nahrazena, spolu s navrženou částkou náhrady nákladů řízení účelně vynaložených na nemovitosti, nemohla být hodnocena jako přiměřená ve vztahu k tržní ceně nemovitosti zjištěné v roce 2000. Rovněž nebylo prokázáno ani neoprávněné zvýhodnění stěžovatelky při nabytí nemovitosti nebo nedostatek dobré víry. Ve věci *Otava proti České republice* pak byly tyto závěry vztaženy i na posouzení výše náhrady podle § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích. V době rozhodování Evropského soudu pro lidská práva v těchto věcech (v letech 2009 a 2010) již od přijetí restitučních zákonů uplynulo téměř 20 let.

43. Právní závěry obsažené v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Pincová a Pinc proti České republice* byly reflektovány rozhodovací činností Ústavního soudu i obecných soudů. V tomto ohledu je stěžejním nález ze dne 23. dubna 2013 sp. zn. Pl. ÚS 33/10 (N 62/69 SbNU 177; 154/2013 Sb.), v němž se Ústavní soud zabýval souladem § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích s ústavním pořádkem. Z jeho odůvodnění vyplývá, že Ústavní soud akceptoval ústavně konformní výklad provedený Nejvyšším soudem v některých jeho rozhodnutích, podle něhož lze pod pojem

kupní ceny ve smyslu § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích zahrnout též jiné plnění vyjadřující hodnotu nemovitosti (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. února 2010 sp. zn. 28 Cdo 2202/2009). Předmětný výklad klade důraz na účel a smysl citovaného ustanovení, jehož nemůže být dosaženo vrácením časově neaktuální, a tudíž neadekvátní kupní ceny. Stát musí povinné osobě zaplatit takovou částku, která je za odpovídajících (a výjimečných) restitučních okolností přiměřená a rozumná. Tento výklad se uplatní i v případě nároku na vrácení kupní ceny podle § 8 odst. 3 zákona o půdě. Není nezbytné, aby předmětná náhrada musela dosahovat ceny tržní v době vydání nemovitosti, k této ceně by však mělo být přihlédnuto (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2010 sp. zn. 28 Cdo 2836/2009).

44. Reflexe požadavku přiměřené a rozumné výše náhrady se ovšem v rozhodovací činnosti obecných soudů neomezila jen ve vztahu k nároku povinných osob na vrácení kupní ceny či úhradu účelně vynaložených nákladů. Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 1603/2011 posuzoval obsah nároku oprávněných osob, jež byly právními nástupci osob zbavených v minulosti vlastnického práva ke sporným nemovitostem, na vyplacení finanční náhrady podle § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích. V této souvislosti uvedl, že tyto osoby by měly „mít nyní nárok na vyplacení finanční náhrady, jež je přiměřená hodnotě majetku, který byl jejich právnímu předchůdci nedemokratickým způsobem odňat v rozhodném období let 1948 až 1989. Majetkovou křivdu, která se v době minulé vůči tehdejšímu vlastníku nemovitosti odehrála, je třeba patřičným způsobem napravit tak, aby bylo dosaženo účelu a smyslu restitučního zákonodárství“. Zároveň dodal, že „jestliže se ve výjimečných případech zhojuje neadekvátnost poskytnuté náhrady za kupní ceny těm osobám, které – jako povinné a kdysi zvýhodněné – nemovitosti v restituci pozbyly ..., pak je tím spíše spravedlivé (*a minori ad maius*) postupovat obdobně v případech oprávněných restituentů, kterým nemovitosti nemohly být vráceny a musí jim být poskytnuta finanční náhrada“.

45. Uvedeným rozhodnutím se Nejvyšší soud odklonil od své předchozí ustálené rozhodovací praxe. Podle původního doslovného výkladu zastávaného tímto soudem byla oprávněným orgánem přiznávána skutečně toliko náhrada ve výši stanovené podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí platných ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích, tj. k 1. dubnu 1991. Nutnost tohoto odklonu odůvodnil Nejvyšší soud kromě jiného podstatnou změnou sociálních a ekonomických poměrů, k nimž oproti době vydání restitučních předpisů došlo. Od účinnosti restitučních zákonů uplynulo již více než 20 let, v jejichž průběhu došlo ve věcech restitučních náhrad k mnohonásobnému zvýšení hodnoty věci, což podle Nejvyššího soudu představuje takovou změnu poměrů, která může

vést v konkrétních situacích sama o sobě k použití jiného právního řešení (zde extenzivního výkladu § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích), než jak tomu bylo doposud.

46. Ústavní soud považuje uvedený judikatorní odklon za ústavně konformní [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/10 (viz výše) nebo nález ze dne 29. května 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), bod 265]. V nálezu sp. zn. III. ÚS 130/14 (viz výše) konstatoval, že předmětný výklad plně koresponduje se základními ústavněprávními východisky, jež se vztahují k výkladu a použití restitučních předpisů (bod 36 citovaného nálezu). Ústavní soud zde nemohl odhlédnout ani od důsledku, k němuž by – při změněných sociálních a ekonomických poměrech – mohlo vést setrvání obecných soudů na předchozím výkladu zákona. Tímto důsledkem by byla výrazná disproporce mezi oprávněnými osobami podle zákona o mimosoudních rehabilitacích, a to těmi, jimž mohl být odňatý majetek vrácen, a těmi, jimž navrácen být nemohl, a kterým tak vzniklo právo na poskytnutí finanční náhrady. Rozhodným kritériem pro určení, zda bude oprávněné osobě odňatý majetek vrácen či se jí dostane jen finanční náhrady, je přitom okolnost, kterou oprávněné osoby nemohly nikterak ovlivnit. Její základ spočívá v jednání subjektů odlišných od oprávněné osoby (konkrétně jde o jednání státu a následného nabyvatele předmětné věci), k němuž navíc došlo až poté, co oprávněná osoba svého majetku pozbyla (bod 38 citovaného nálezu).

VI./c Ústavně konformní výklad § 28a zákona o půdě

47. V dané věci posuzovaly obecné soudy výši nároku stěžovatele na finanční náhradu podle § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě, přičemž při jejím výpočtu vyšly ze znění posledně uvedeného ustanovení a finanční náhradu přiznaly v nominální hodnotě, která odpovídala cenám platným k 24. červnu 1991. Městský soud takto rozhodl pouze s poukazem na tato ustanovení, Nejvyšší soud pak tento postup odůvodnil podrobněji. Zdůraznil zejména nutnost odlišení tohoto nároku od nároku na finanční náhradu podle § 13 odst. 1 a 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích, který vznikl oprávněné osobě bez dalšího, jestliže jí nebylo možné vydat pozemek. Nadto dodal, že v případě nároku podle § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě měly oprávněné osoby možnost žádat o vydání náhradního pozemku, případně mohly nárok na určitý pozemek samy uplatnit žalobou.

48. Ústavní soud konstatuje, že obecnými soudy provedený výklad § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě neobstojí, neboť zcela přehlíží účel a smysl jimi stanovené finanční náhrady. Uvedená ustanovení mají zajistit, aby oprávněná osoba v případě, že není možné uspokojit její nárok vydáním věci, případně vydáním jiné věci, obdržela přiměřenou finanční náhradu. Tato finanční náhrada nemusí být nezbytně ekvivalentem aktuální tržní

ceny předmětné nemovitosti, má však umožnit, aby jejím poskytnutím došlo k odstranění či zmírnění krivd způsobených komunistickým režimem srovnatelným způsobem, jako by tomu bylo při vydání věci. Konkrétní způsob, jakým má být za tímto účelem určena výše finanční náhrady, stanovil zákonodárce v § 28a zákona o půdě. Za situace, kdy se rozdíl mezi cenou platnou k 24. červnu 1991 a aktuální tržní cenou postupem času zvětšil natolik, že poskytnutí náhrady ve výši první z nich dnes již pro oprávněnou osobu nemá jiný než symbolický význam, ale nelze dále trvat na doslovném výkladu tohoto ustanovení. Ustanovení § 28a zákona o půdě je třeba vykládat tak, že stanoví základ finanční náhrady, která může být v závislosti na konkrétních okolnostech zvýšena. Poskytnuta totiž musí být v takové výši, aby byla s ohledem na účel restitučních zákonů přiměřená a rozumná.

49. Uvedené závěry neznamenají ve své podstatě nic jiného než to, že při výpočtu finanční náhrady podle § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě musí být postupováno obdobně jako v případě finanční náhrady podle § 13 odst. 1 a 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Plně se zde uplatní právní závěry vyslovené zejména ve výše citovaném nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 130/14 a rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1603/2011. Ostatně neexistuje žádný rozumný důvod, pro který by měl být výklad těchto ustanovení odlišný.

50. Pakliže Nejvyšší soud v napadeném usnesení poukázal na to, že zákon o půdě na rozdíl od zákona o mimosoudních rehabilitacích umožňoval vydání náhradního pozemku, tento rozdíl je v dané věci zcela bez významu. Z hlediska účelu finanční náhrady a souvisejícího požadavku její přiměřenosti a rozumnosti jde o ryze formální odlišnost. Výklad, podle něhož by se právě z tohoto důvodu měly finanční náhrady poskytovat v cenách platných k 24. červnu 1991, by naopak mohl vést k tomu, že stát oprávněným osobám fakticky přestane nabízet adekvátní pozemky a místo toho bude jejich čtvrt století trvajícím nárok vypořádávat prostřednictvím bagatelních částek. Poté, co dne 1. července 2018 nabude účinnosti novela zákona o půdě provedená zákonem č. 185/2016 Sb., navíc oprávněné osoby, kterým nelze vydat pozemek, již nebudou moci získat pozemek náhradní, ale jen finanční náhradu podle § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě.

51. Lze jen dodat, že stav, kdy Státní pozemkový úřad [dříve Pozemkový fond České republiky (dále jen „pozemkový fond“)] dlouhodobě nevyhlašuje veřejné nabídky nebo tak činí v nedostatečném množství, není již řadu let nijak výjimečný. Ústavní soud v reakci na něj připustil možnost, aby si oprávněná osoba v případech svévolného postupu ze strany pozemkového fondu sama vybrala pozemek mimo cestu veřejné nabídky podle § 11a zákona o půdě a svůj nárok k němu uplatnila žalobou [především nález ze dne 4. března 2004 sp. zn. III. ÚS 495/02 (N 33/32 SbNU 303)]. Tento postup však nevylučuje, že požadovaný pozemek bude v mezidobí

vydán jiné oprávněné osobě (či jinak změni vlastníka), v důsledku čehož se žaloba stane bezpředmětnou [srovnej usnesení ze dne 25. března 2013 sp. zn. III. ÚS 508/13 (U 3/68 SbNU 515)]. Přípuštění uvedené žaloby samozřejmě nijak neovlivňuje výši případné finanční náhrady.

52. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy založily svůj právní názor, jenž byl určující pro výpočet finanční náhrady, na výkladu přehlížejícím účel a smysl finanční náhrady podle § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě a na neodůvodněném odlišení tohoto nároku od nároku na finanční náhradu podle § 13 odst. 1 a 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Jejich výklad § 28a zákona o půdě je výsledkem přepjatého formalismu, v jehož důsledku napadená rozhodnutí zakládají porušení ústavně zaručeného základního práva stěžovatelek na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve výsledku bylo zároveň porušeno i jejich právo vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny, jehož součástí je ochrana legitimního očekávání nabytí majetku.

53. Závěr o porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatelek se vztahuje na tu část rozsudku městského soudu, kterým bylo rozhodnuto o částečném potvrzení rozsudku obvodního soudu. Zároveň dopadá i na napadenou část usnesení Nejvyššího soudu, který sice odmítl jejich dovolání, nešlo však o odmítnutí z procesního důvodu, nýbrž z důvodu absence předpokladů přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu, jejichž posouzení má povahu meritorního přezkumu [nález ze dne 15. března 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527), bod 29]. Jinak řečeno, k právnímu názoru vyslovenému v tomto nálezu měl správně dospět již Nejvyšší soud a v souladu s ním měl stěžovatelkám poskytnout soudní ochranu jejich práv. Ve zbylé části rozsudku městského soudu, kterou byl částečně změněn rozsudek obvodního soudu, by naopak nemohlo být ústavní stížnosti vyhověno ani v případě, že by v tomto rozsahu bylo možné ústavní stížnost věcně projednat. Změnou tohoto rozsudku bylo totiž žalobě stěžovatelek zčásti vyhověno, což jakýkoliv zásah do jejich ústavně zaručených práv a svobod vylučuje.

VI./d Ostatní námitky

54. Stěžovatelky nakonec namítaly nezákonnost napadených rozhodnutí z důvodu, že jim nebyl přiznán úrok z prodlení, ačkoliv vedlejší účastnice měla být v prodlení již od roku 1996. Počátek běhu prodlení se podle jejich argumentace měl odvíjet ode dne, v němž oprávněná osoba zjistí, že povinná osoba plnit nehodlá. Ústavní soud se s tímto názorem ovšem neztotožňuje. Ve vztahu k této námitce postačuje poukaz na to, že po celou dobu účinnosti zákona o půdě je povinnost zaplatit finanční náhradu podle jeho § 16 odst. 1 vázána na doručení či převzetí výzvy. Právě od tohoto okamžiku počíná běžet lhůta, v níž má být finanční náhrada zaplacená.

Právo na zaplacení úroků z prodlení přitom mohlo vzniknout teprve po uplynutí této lhůty. Obecné soudy se tak s otázkou úroků z prodlení nepochybně řídily náležitým způsobem a v této části nelze jejich rozhodnutím z ústavněprávního hlediska nic vytknout. Rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1898/2001 a 28 Cdo 995/2002, na které stěžovatelky odkazují, se týkají jiného nároku a s ohledem na odlišnou zákonnou úpravu je v dané věci nelze použít.

VII. Závěr

55. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelek důvodnou v rozsahu, ve kterém směřuje proti napadenému usnesení Nejvyššího soudu v části jeho výroku I, kterou byla odmítnuta dovolání stěžovatelek, a napadenému rozsudku městského soudu v části jeho výroku I, kterou se částečně potvrzuje rozsudek obvodního soudu. Tento závěr dopadá bez dalšího i na výroky II obou rozhodnutí, jimiž bylo rozhodnuto o náhradě nákladů příslušných řízení. Podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí proto mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení částečně vyhověl (výrok I) a napadená rozhodnutí v uvedených částech podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil (výrok II). Ve zbytku Ústavní soud rozhodl podle § 43 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu o odmítnutí ústavní stížnosti jako podané po lhůtě stanovené pro její podání tímto zákonem (výrok III). V dalším řízení bude povinností obecných soudů rozhodnout o nároku stěžovatelek na finanční náhradu v souladu se závazným právním názorem vysloveným v tomto nálezu.

Č. 130

**K povinnosti odvolacího soudu řádně odůvodnit své rozhodnutí ve věci péče o nezletilé dítě
K extrémnímu nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právními závěry**

Jedním z prostředků, které vedou k naplnění práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a vylučují libovůli v rozhodování, je povinnost soudu, tedy i soudu odvolacího, své rozhodnutí řádně odůvodnit. Není-li z rozhodnutí patrný vztah mezi provedenými důkazy a učiněným skutkovým závěrem, který je rozhodný pro právní posouzení věci, jde o rozhodnutí nepřezkoumatelné.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 18. července 2017 sp. zn. III. ÚS 594/17 ve věci ústavní stížnosti N. R., zastoupené Mgr. Petrou Hrachy, advokátkou, se sídlem Cihlářská 643/19, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 30. listopadu 2016 č. j. 44 Co 250/2016-303, jímž bylo rozhodnuto ve věci péče o nezletilé dítě, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a T. P., zastoupeného JUDr. Zdeňkem Machem, advokátem, se sídlem Příkop 838/6, Brno, a nezletilého R. P., zastoupeného kolizním opatrovníkem statutárním městem Brno, se sídlem Dominikánské nám. 196/1, Brno, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 30. listopadu 2016 č. j. 44 Co 250/2016-303 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 30. listopadu 2016 č. j. 44 Co 250/2016-303 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) ze dne 16. 2. 2017 se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku, a to z důvodu porušení práv zakotvených

v čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dále čl. 3 odst. 1 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

2. Městský soud v Brně (dále jen „městský soud“) rozhodl ve věci péče o třetího R. (druhého vedlejšího účastníka) rozsudkem ze dne 17. 3. 2016 č. j. 82 Nc 33/2015-272 tak, že výrokem I ho svěřil do péče stěžovatelky (matky), výrokem II uložil prvnímu vedlejšímu účastníkovi (otci) povinnost přispívat na jeho výživu částkou 9 000 Kč měsíčně od 1. 3. 2015, výrokem III uložil prvnímu vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit dlužné výživné za dobu od 1. 3. 2015 do 31. 3. 2016 ve výši 46 618 Kč, výrokem IV stanovil styk prvního vedlejšího účastníka s nezletilým od každého lichého pátku 15.00 hod. do následujícího sudého pondělí 8.00 hod. a v každém týdnu v úterý od 14.00 hod. do 19.00 hod. (dále stanovil samostatně styk o svátcích a prázdninách) a výrokem V rozhodl tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

3. K odvolání prvního vedlejšího účastníka proti výrokům II až IV rozsudku městského soudu Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 30. 11. 2016 č. j. 44 Co 250/2016-303 změnil rozsudek městského soudu tak, že a) uložil prvnímu vedlejšímu účastníkovi povinnost přispívat na výživu nezletilého 5 000 Kč měsíčně od 1. 3. 2015, b) dlužné výživné prvnímu vedlejšímu účastníkovi nestanovil, c) upravil styk prvního vedlejšího účastníka s nezletilým od každého lichého pátku 15.30 hod. do následujícího sudého pondělí 8.00 hod., a v každém týdnu od středy 14.00 hod. do čtvrtka 8.00 hod., dále stanovil samostatně styk o svátcích a prázdninách (výrok I) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II).

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítla, že krajský soud stanovil styk od středy 14.00 hod. do čtvrtka 8.00 hod. každý týden v rozporu se zájmy nezletilého. V řízení bylo sporné, zda má nezletilý u prvního vedlejšího účastníka přespávat během pracovního týdne z úterka na středu, nebo zda má být realizován styk v úterky bez takového přespání. Podle stěžovatelky střídání zázemí během týdne nezletilému nesvědčí, neboť nezletilý je vždy po jeho předání prvním vedlejším účastníkem do mateřské školy brzo ráno celý den nevyspalý, popudlivý, „rozhozený“. Podle stěžovatelky není vhodné u tak malého dítěte narušovat týdenní režim střídáním dvou zázemí. Stěžovatelka předložila jako důkaz zprávu od mateřské školy o chování nezletilého a rovněž opatrovník nezletilého se před krajským soudem vyjádřil tak, že střídání zázemí během týdne není vhodné. Krajský soud k tomu však nepřihlédl. Svou korekci styku (oproti soudu městskému) pak odůvodnil tím, že je v zájmu prvního vedlejšího účastníka uvést do souladu jeho styk se všemi jeho dětmi, tedy nezletilým i dvěma jeho polorodými

sourozenci. Uvedené je však podle stěžovatelky v rozporu s dokazováním, neboť sám první vedlejší účastník uváděl, že jeho další dvě děti u něj přes pracovní týden nepobývají; obdobné plyne z písemné dohody mezi prvním vedleším účastníkem a jeho bývalou manželkou i vyjádřeného přání daných dvou dětí v řízení ve věci jejich péče. Podle stěžovatelky navíc z rozsudku krajského soudu ani nevyplývá, z jakého důvodu by měl mít tento údajný zájem prvního vedlejšího účastníka přednost před (doloženým) zájmem nezletilého. Stěžovatelka dodala, že krajský soud nadto stanovený styk posunul oproti městskému soudu o jeden den s tím, že chtěl zabránit „překotnosti“ styku, avšak podle stěžovatelky tím ničemu nepomohl, neboť se tato „překotnost“ styku pouze posunula o jeden den.

5. Stěžovatelka má za to, že v rozporu se zájmy nezletilého je také krajským soudem provedené snížení výživného. Namítla závažné početní chyby krajského soudu: zatímco městský soud vycházel ze zjištění, že první vedlejší účastník od března 2015 do března 2016 přispíval na výživu nezletilého 5 000 Kč měsíčně a nad rámec uvedeného přispěl za celé období 5 382 Kč (celkem tedy zaplatil 70 382 Kč), krajský soud vycházel z toho, že první vedlejší účastník přispíval nezletilému za dané období 5 000 Kč měsíčně a nad rámec přispěl 70 382 Kč. Městský soud provedl dle stěžovatelky podrobné dokazování a vycházel z nadstandardních poměrů prvního vedlejšího účastníka, který má příjmy ze závislé činnosti i podnikání a vlastní řadu nemovitostí a obchodní podíl. Krajský soud následně doplnil toliko výsledky stěžovatelky a prvního vedlejšího účastníka, přičemž zjistil další zlepšení majetkových poměrů vedlejšího účastníka (další ambulance, vyšší obchodní podíl, brzké ukončení rekonstrukce rodinného domu a odpadnutí v důsledku toho výdaje na nájemné za bydlení v jiném rodinném domě). Snížení výživného je tedy v rozporu s prokázanými poměry prvního vedlejšího účastníka; nezletilý má právo se podílet na vysoké životní úrovni prvního vedlejšího účastníka. Krajský soud navíc snížil výživné za celé období bez rozlišení; nepřihlédl k tomu, že stěžovatelka musela přes nízký věk nezletilého obnovit po ukončení společné domácnosti s prvním vedlejším účastníkem v březnu 2015 svou podnikatelskou činnost a nezletilému zařídit soukromou mateřskou školu (příspěvek vedlejšího účastníka na výživné nezletilému v daném období byl tedy téměř v celé části vyčerpán na zaplacení mateřské školy).

6. Odůvodnění rozsudku krajského soudu označila stěžovatelka za obtížně srozumitelné (s ohledem na jazykové obraty v něm použité) a závěry krajského soudu za nepřezkoumatelné s ohledem na provedené dokazování; napadené rozhodnutí postrádá řádné odůvodnění. Stěžovatelka se ohradila také proti invektivám, „urážkám“ a nepodloženým deducím napsaným v odůvodnění napadeného rozsudku, podle kterých má např. provozovat „z libosti“ nevýnosnou podnikatelskou činnost, užívat

výživné hrazené prvním vedlejším účastníkem také pro svou potřebu a potřeby polorodé sestry nezletilého (M.), případně má též „směřovat do insolvence“. Uvedla, že nemá žádné závazky po lhůtě splatnosti a plní si řádně své závazky v podnikání i v soukromém životě, hradí řádně všem dodavatelům a plní si řádně i svou vyživovací povinnost k oběma svým dětem. Uvedla, že městský soud řádně zjišťoval její majetkové a finanční poměry, a pokud jí v nelehké životní situaci pomáhají rodiče, neznamená to, že by stěžovatelka „směřovala do úpadku“.

III. Vyjádření vedlejších účastníků a krajského soudu

7. Krajský soud, ačkoliv byl Ústavním soudem vyzván, své vyjádření k ústavní stížnosti nezaslal, resp. na výzvu nijak nereagoval.

8. První vedlejší účastník ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelka nesouhlasila s úterním stykem nezletilého s prvním vedlejším účastníkem, proto krajský soud styk upravil na středy, tedy jejím námitkám se věnoval. První vedlejší účastník dále poukázal na stanovisko dětské psycholožky, ve kterém měla jeho styk s nezletilým přes noc v průběhu týdne přímo doporučit (uvedené mělo posílit vazby mezi otcem a synem). Podle prvního vedlejšího účastníka navíc upravený styk již mnoho měsíců bez problémů probíhá; vyskytly-li se dosud mimořádné okolnosti, rodiče se operativně dohodli. V době styku se nezletilý věnuje spolu s prvním vedlejším účastníkem a dvěma polorodými sourozenci sportovním a kulturním aktivitám; nezletilý vidí nezbytný mužský vzor. Podle prvního vedlejšího účastníka je sladění styku nezletilého s dalšími dvěma polorodými sourozenci praktické; styk prvního vedlejšího účastníka s jeho dalšími dvěma dětmi byl během týdne utlumen z důvodu jejich odpoledních mimoškolních aktivit a dojíždění. Krajský soud se navíc primárně zabýval situací nezletilého, nikoliv okolnostmi styku prvního vedlejšího účastníka s těmito dalšími dvěma dětmi. Podle prvního vedlejšího účastníka je přístup stěžovatelky objektivně neodpovědný, neboť pracuje mimo obor svého vzdělání a toliko dva dny v týdnu, minimálně u své matky má dluhy a nevyžaduje ani vyšší výživné od otce jejího druhého dítěte – dcery M. První vedlejší účastník uvedl, že jim placené výživné na nezletilého by nemělo být zdrojem obživy stěžovatelky; rovněž neobstojí argument, že by nezletilý a jeho polorodá sestra M. měli mít stejné hmotné zajištění. Relutární úhrada na výživném není jedinou možnou formou zabezpečení životní úrovně nezletilého; základem životního standardu se v blahobytné společnosti stává obsah prožívání volného času; v řízení bylo prokázáno, že právě v této oblasti poskytuje první vedlejší účastník svým dětem značný komfort. První vedlejší účastník buduje s rozmyslem majetkový základ, z jehož existence bude časem profitovat i každé jeho dítě. Styk s nezletilým je rozsahem času obdobný tomu realizovanému stěžovatelkou, přičemž první vedlejší účastník

se podílí také výrazně na obstarání šatstva, obuvi a sportovních potřeb pro nezletilého, tedy náklady stěžovatelky jsou v tomto směru podstatně sníženy. První vedlejší účastník uzavřel vyjádření tím, že procesní práva stěžovatelky nebyla před krajským soudem porušena, stěžovatelka byla zastoupena advokátkou, která její práva hájila a vyjadřovala se k věci; krajský soud toliko hodnotil věc odlišně od stěžovatelky a Ústavní soud není další instancí soudní soustavy, která by měla skutkový základ kauzy znovu zkoumat a posuzovat.

9. Podle opatrovníka nezletilého, kterého Ústavní soud ustanovil pro řízení o ústavní stížnosti usnesením ze dne 6. 6. 2017 (opatrovník je shodný s kolizním opatrovníkem, jenž zastupoval nezletilého i před opatrovníckými soudy), byl rozsudek městského soudu i krajského soudu vydán v souladu s právy nezletilého – nezletilý má právo na péči obou rodičů a kontakt s nimi. Časté střídání bydlišť může být obecně pro mladší děti nebo pro děti školou povinné stresující, avšak na druhou stranu i malé dítě si dokáže na jistý režim postupně zvyknout; nezletilý projevil přání vidět prvního vedlejšího účastníka každý týden (nikoliv jen jednou za 14 dnů). Opatrovník poukázal na to, že není v zájmu nezletilého neustále upravovat soudně péči a styk u něj, nýbrž oba rodiče by měli usilovat vždy o operativní dohodu s ohledem na postupný růst a vývoj nezletilého. Pokud jde o výživné, má opatrovník za to, že na základě obsáhlého dokazování a v zájmu nezletilého rozhodl městský soud.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené v ústavní stížnosti, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Postupují-li soudy v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe Ústavní soud aťhovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Důvod ke zrušení rozhodnutí soudu by byl dán pouze, kdyby jeho právní závěry byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo v nich neměly

podklad, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé a byla v něm porušena ústavně zaručená práva nebo svobody stěžovatele, anebo by napadené soudní rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné, resp. postrádalo řádné, srozumitelné a logické odůvodnění [srov. nález ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo ze dne 27. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 1836/13 (N 24/72 SbNU 275)].

12. Ústavní soud ve světle výše uvedeného shledal ústavní stížnost důvodnou.

13. Krajský soud rozhodoval o styku a výživném, neboť výrok I rozsudku městského soudu o svěřeni nezletilého do péče stěžovatelky nebyl odvoláním napaden. Krajským soudem provedené změny oproti rozsudku městského soudu však postrádají oporu v dokazování (v obsahu opatrovníckého spisu) a napadenému rozsudku chybí řádné odůvodnění závěrů v něm prezentovaných, neboť tento rozsudek postrádá pečlivé hodnocení všech relevantních okolností v rámci zákonem stanovených kritérií.

14. Ohledně výživného dospěly soudy k následujícím zjištěním a závěrům.

15. Městský soud rozhodoval na základě zjištění, že nezletilý se narodil v červnu 2013 a rodiče nezletilého ukončili společnou domácnost na konci února 2015. První vedlejší účastník přispíval od března 2015 na výživné nezletilého, který byl v péči stěžovatelky, finanční částkou 5 000 Kč měsíčně. Nad její výši přispěl prokazatelně na oblečení a obutí nezletilému celkem 5 382 Kč (městský soud neuznal oproti tomu prokazovaný výdaj 7 638 Kč na zimní lyžařskou výbavu s tím, že uvedené vybočuje z běžných potřeb nezletilého a rodiče se na daném výdaji nedohodli; další tvrzení prvního vedlejšího účastníka o jiných výdajích označil za neprokázané). Stěžovatelka pečovala o nezletilého a do prosince 2015 pobírala rodičovský příspěvek 7 600 Kč, vedle toho měla soudem zjištěné nižší příjmy z podnikání (podnikání obnovila), kdy pracovala dva nebo tři dny v týdnu v kosmetických službách (v těch měla praxi již před narozením nezletilého) a pronajímala si za tímto účelem nebytový prostor. Dále měla měsíční příjem za funkci ve společenství vlastníků bytových jednotek ve výši 580 Kč, dostávala výživné pro své druhé dítě M. od otce daného dítěte (peněžní formou 3 000 Kč a navíc úhrady na oblečení či další potřeby dítěte), vlastní ojetý automobil a dvoupokojový byt (v něm bydlí s nezletilým a nezletilou M.). Stěžovatelka má výdaje na bydlení 7 000 Kč měsíčně, nezletilého přihlásila od dubna 2015 do soukromé mateřské školy, kam chodil nepravidelně a poté pravidelně třikrát týdně za měsíční platbu 4 500 Kč (bez stravy). První vedlejší účastník měl čisté příjmy z pracovního poměru 55 000 Kč měsíčně (primář v nemocnici), příjem 10 000 Kč měsíčně z podnikání (soukromá ambulance), do února 2016 také příjem z nájmu jednoho bytu ve výši 8 000 Kč měsíčně (poté jednorázový příjem 2 400 000 Kč z prodeje daného

bytu), dále je vlastníkem dvou dalších bytů (z jednoho má příjem 3 000 Kč měsíčně z nájmu, druhý byt je údajně neobyvatelný a náklady jsou měsíčně 2 500 Kč), měl rovněž příjem 100 000 Kč z prodeje ojetého automobilu na konci roku 2015, má pohledávku vůči jiné společnosti ve výši 1 300 000 Kč (v té je jediným jednatelem a společníkem – podílníkem a osobně užívá automobil společností pořízený na leasing), dále je jediným jednatelem další obchodní společnosti (v té má podíl jeho výše zmíněná obchodní společnost), je také vlastníkem rodinného domu. Na tento koupený rodinný dům splácí měsíčně 28 000 Kč na hypotéku (celková výše hypotéky je 7 000 000 Kč), má náklady na nájemné (bydlení) v bytě v jiném rodinném domě ve výši 21 000 Kč měsíčně (v daném bytě uspokojuje potřebu bydlení svou a dle soudem stanoveného styku u něj pobývají i jeho tři děti), platí dále měsíčně celkové výživné 15 000 Kč na dvě výše zmíněné nezletilé děti z dřívějšího manželského vztahu a měsíčně hradí také pojištění celkem 3 000 Kč na sebe a dané dvě děti z dřívějšího vztahu.

16. Krajský soud v napadeném rozsudku konstatoval, že se ztotožnil se skutkovými zjištěními městského soudu, k jejichž zásadní změně podle něj ani v odvolacím řízení nedošlo; výslovně se ztotožnil také se závěrem o vyšší životní úrovni prvního vedlejšího účastníka a rovněž s tím, že příjmy stěžovatelky od března 2015 byly oproti prvnímu vedlejšímu účastníkovi nízké (dle krajského soudu nestačily ani k pokrytí jejich potřeb). Krajský soud současně konstatoval svůj závěr, že první vedlejší účastník kromě měsíční platby na výživné nezletilého ve výši 5 000 Kč od března 2015 do března 2016 uhradil za tuto dobu ještě naturální výživné v celkové hodnotě 70 382 Kč. Návazně krajský soud rozvedl svou argumentaci o tom, že městským soudem stanovené výživné 9 000 Kč měsíčně je nižší než takto zjištěná celková částka finančního a naturálního výživného reálně plněná prvním vedlejším účastníkem, přičemž zákon nevylučuje možnost plnit část výživného naturální formou. Podle krajského soudu dále městský soud chybně nepřihlédl k některým výdajům prvního vedlejšího účastníka na nezletilého (dle krajského soudu skutečnost, že se rodiče na některých výdajích nedohodli, souvisí s jejich zhoršenou vzájemnou komunikací). Krajský soud uzavřel, že nezletilý od března 2015 sdílel s prvním vedlejším účastníkem vyšší životní úroveň a lze to očekávat i do budoucna; samotné finanční plnění 5 000 Kč měsíčně bylo dostatečné. Rozhodnutí městského soudu může údajně prvního vedlejšího účastníka demotivovat; vede k „nesmyslnému oběhu peněz“ od prvního vedlejšího účastníka směrem ke stěžovateli, která by je mohla využívat („zneužívat“) i pro své potřeby či potřeby její dcery M. Krajský soud se neztotožnil s kritikou městského soudu mířenou proti nákladnosti nájemního bydlení prvního vedlejšího účastníka, neboť podle krajského soudu daný byt v rodinném domě do ukončení společné domácnosti užívala také stěžovatelka a s tímto typem bydlení souhlasila.

Dle krajského soudu stěžovatelka z „libosti“ praktikuje nevýnosnou práci v nikoliv plnou týdenní pracovní dobu a „vědomě míří do insolvence“, neboť si půjčuje peníze od své rodiny.

17. Ústavní soud si vyžádal příslušný opatrovnický spis a na základě něj shledal následující extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a učiněným skutkovým závěrem při stanovení výživného.

18. Ve spise není žádný podklad pro skutkový závěr krajského soudu, že první vedlejší účastník přispěl od března 2015 do března 2016 na nezletilého prokazatelným naturálním plněním výživného ve výši 70 382 Kč. Ani krajský soud ve svém rozsudku nezmínil, jaké důkazy tento jeho skutkový závěr, jenž je odlišný od závěru soudu městského, podporují (jaké konkrétní výdaje prvního vedlejšího účastníka vzal krajský soud vlastně v potaz). Obsah soudního spisu naopak svědčí konkluzi učiněné městským soudem, neboť první vedlejší účastník v řízení jednoznačně uváděl a prokázal toliko měsíční platby 5 000 Kč a ohledně ostatních výdajů jen obecně zmiňoval úhradu volnočasových aktivit, ošacení, obutí a dalších „věcí“, přičemž specifikoval (tvrdil) a doložil na výzvu soudu toliko výdaje na ošacení a obutí ve výši 12 961 Kč. Rozhodnutí krajského soudu je tedy v této části nepřekoumatelné, neboť z něj není patrný vztah mezi důkazy provedenými v řízení a jeho skutkovým závěrem [srov. náleze ze dne 27. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 1836/13 (N 24/72 SbNU 275)]. Nejde přitom o pouhý marginální nedostatek, neboť jak je zřejmé z rozsudku krajského soudu, tento jeho skutkový závěr byl stěžejní pro jeho právní posouzení otázky výše ukládaného výživného od března 2015 do budoucna (tj. dlužného i běžného výživného), resp. při hodnocení zákonných kritérií pro stanovení výše výživného (§ 913, 914 a 915 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Krajský soud v této souvislosti akcentoval přínosnost „nadstandardního“ naturálního plnění prvního vedlejšího účastníka nezletilému, kdy naturální plnění má být zohledněno při stanovení celkového výživného dítěte, proto se rovněž nabízí otázka, zda tvrzené a prokázané výdaje 12 961 Kč lze skutečně označit jako „nadstandardní“.

19. Ohledně naturálního plnění prvního vedlejšího účastníka lze dále doplnit, že městský soud hodnotil také charakter a potřebnost některých výdajů na nezletilého s ohledem na jeho věk a odůvodněné potřeby (§ 913 odst. 1 občanského zákoníku), čímž zjevně nezamýšlel omezovat prvního vedlejšího účastníka v případech jeho zájmu o poskytování nezletilému i plnění nad rámec výživného; oproti tomu krajský soud ke zmíněnému toliko uvedl, že při zhoršené komunikaci rodičů nelze očekávat ani jejich dohodu o naturálních výdajích na nezletilého. Předmětné konstatování krajského soudu však nevyvrací zmíněné jasné úvahy městského soudu, tím méně dává vodítko či srozumitelné meze ohledně naturální části

výživného, jež by měl první vedlejší účastník plnit a ke kterému je podle krajského soudu třeba či je možno dle zákonných kritérií přihlížet.

20. Dále městský soud při stanovení výživného porovnával celkovou příjmovou, majetkovou i výdajovou situaci obou rodičů, resp. jejich životní úroveň (§ 913 odst. 1, § 915 odst. 1 občanského zákoníku), a hodnotil některé tyto výdaje i s ohledem na prioritu vyživovací povinnosti k nezletilému. Z rozsudku krajského soudu naproti tomu není žádné takové komplexní posouzení všech relevantních okolností patrné, ač jím provedená změna výše výživného je poměrně podstatná. Sama skutečnost, kdy odvolací soud dospěje k rozdílnému závěru oproti soudu prvního stupně, není (obecně) v rozporu se zásadou dvojinstančnosti řízení, avšak je nepřípustné, aby se odvolací soud v takovém případě nevypořádal se všemi hledisky, která jsou dle zákonné úpravy v posuzované věci relevantní, a uceleně neposoudil okolnosti, které v řízení vyšly najevo [srov. náleze ze dne 30. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 671/09 (N 131/57 SbNU 603)]. Krajský soud přistoupil k výraznému snížení výživného na nezletilého, přestože sám konstatoval zjevně výrazně nižší příjmy stěžovatelky oproti příjmům a celkové životní úrovni prvního vedlejšího účastníka; k oprávněným potřebám nezletilého (ani těm konstatovaným již městským soudem) se pak blíže nevyjádřil. Zmínit lze zejména zjištění obou soudů (krajský soud k jiným zjištěním nedospěl), podle kterých k ukončení společné domácnosti došlo v době velmi útlého věku nezletilého, kdy stěžovatelka ještě pobírala rodičovský příspěvek, musela následně (začít) hradit odděleně své bydlení a potřeby (resp. potřeby své i dvou svých dětí), obnovila své podnikání a zajistila nezletilému s ohledem na jeho útlý věk soukromou mateřskou školu (otázka nákladů na dané předškolní zařízení), přičemž obě své nezletilé děti měla svěřeny soudy do péče (souvislost péče i věku nezletilého s pracovními možnostmi). Vedle toho první vedlejší účastník vykonával stále (bez ohledu na narození nezletilého) svou pracovní činnost zaměstnaneckou i podnikatelskou, měl soudy zjištěné nikoliv zanedbatelné příjmy (ať již pravidelné či jednorázové) i rozsáhlejší majetek (nemovitosti, podíly) a žádné ze svých tří dětí nemá svěřeno do své péče (ani od těchto zjištění městského soudu se krajský soud neodchýlil). Podle Ústavního soudu je tedy třeba, aby krajský soud provedl zhodnocení relevantních skutečností tak, aby z nich logicky a srozumitelně vyplývaly jeho závěry pro stanovení výživného.

21. Pro zachování ústavních kautel práva na soudní ochranu a spravedlivý proces nedostačuje, uvede-li krajský soud toliko své konkluze bez souvislosti s konkrétními důkazy, z nichž vycházel (§ 157 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů). Lze zmínit v tomto smyslu příkladem závěr krajského soudu, podle kterého stěžovatelka jen z „libosti“ nedosahovala od ukončení společné domácnosti vyšší příjmy, nepracovala více dnů v týdnu a nevykonávala výnosněji

činnost, zatímco si půjčovala peníze od rodinných příslušníků, a svým přístupem tak „vědomě míří do insolvence“, nebo závěr krajského soudu, podle kterého peněžitá částka výživného placená prvním vedlejším účastníkem na nezletilého ve výši 5 000 Kč od ukončení společné domácnosti do budoucna je dostatečná (srov. též bod 18), anebo závěr krajského soudu, podle kterého lze přisvědčit prvnímu vedlejšímu účastníku v tom, že vyšší peněžní výživné povede k jeho zneužití stěžovatelkou pro sebe a její dceru M.

22. Ohledně výdajů rodičů lze také doplnit, že městský soud hodnotil nájemné prvního vedlejšího účastníka ve výši 21 000 Kč jako nepřiměřené; oproti tomu krajský soud ke zmíněnému toliko uvedl, že stěžovatelka před ukončením společné domácnosti daný (pronajatý) byt také užívala a výše nájemného jí nevadila. Předmětné konstatování krajského soudu však nevyvrací zmíněnou přílehavou úvahu a závěr městského soudu, tím méně má podklad v obsahu spisu či relevanci v dané věci. Po ukončení společné domácnosti bylo jistě na obou rodičích, aby optimalizovali své náklady na oddělené bydlení (za situace, kdy první vedlejší účastník zjevně nemá žádné ze svých dětí nepřetržitě v domácnosti), a to za účelem primárního plnění vyživovací povinnosti ke všem svým dětem. První vedlejší účastník přitom i v odvolání poukazoval na to, že městským soudem uložené výživné je pro něj neúnosné, a to právě s ohledem na jiné jeho měsíční platby, zejména právě uvedené nájemné, hypotéku na nově koupený rodinný dům a výživné na jeho starší dvě děti. Stěžovatelka pak ve vyjádření k odvolání uvedla, že s prvním vedlejším účastníkem a dětmi se do daného bytu nastěhovali až těsně před ukončením společné domácnosti v únoru 2015 (krajský soud dané tvrzení nijak nevyvrátil).

23. Jde-li o stanovení styku prvního vedlejšího účastníka s nezletilým v průběhu každého (pracovního) týdne, Ústavní soud i zde dospěl k závěru o důvodnosti ústavní stížnosti.

24. Námitka v ústavní stížnosti stěžovatelky, a rovněž podstatná sporná otázka v opatrovnickém řízení, se týkala přespání nezletilého u prvního vedlejšího účastníka uprostřed každého (pracovního) týdne; samotný styk (např. odpolední) v průběhu každého týdne nebyl sporný. Krajský soud provedl oproti městskému soudu změnu v tom, že styk má probíhat včetně přespání nezletilého u prvního vedlejšího účastníka, což odůvodnil tím, že je v zájmu prvního vedlejšího účastníka koordinovat jeho styk s nezletilým a dalšími jeho dvěma dětmi tak, aby měli „příležitost spolu pobýt“. Ze soudního spisu (soudní rozhodnutí ve věci péče o uvedené dvě děti prvního vedlejšího účastníka, mimosoudní dohoda mezi prvním vedlejším účastníkem a jeho bývalou manželkou, vyjádření samotného prvního vedlejšího účastníka v průběhu řízení ve věcech nezletilého) však neplyne, že by jeho starší dvě děti u něj během pracovního týdne pravidelně pobývaly či v režimu

stanoveném krajským soudem pro nezletilého také (současně) přenocovaly. Dále stěžovatelka i opatrovník v řízení namítali, že takto upravený styk nezletilého, znamenající pro něj změnu zázemí uprostřed každého týdne, nebude (s ohledem na jeho věk) v jeho prospěch (oproti tomu považovali za vhodný častější styk bez změny zázemí přes noc), a stěžovatelka předložila listinnou zprávu na podporu svého tvrzení. Z napadeného rozsudku však není zřejmé, že by se těmito podklady obsaženými ve spise krajský soud jakkoliv zabýval. Podle Ústavního soudu tedy krajský soud změnil rozhodnutí městského soudu ohledně dané části styku, avšak prezentované odůvodnění této změny postrádá podklad v provedeném dokazování, a krajský soud se rovněž opomněl zabývat stanovisky účastníků k dané problematice.

25. S ohledem na výše uvedené je zde důvod pro zásah Ústavního soudu do výroku I písmen a) a b), jakož i písmene c) odrážky druhé rozsudku krajského soudu, neboť krajský soud neodůvodněně vybočil ze zákonných standardů dokazování, resp. hodnotil důkazy a přijal skutkové závěry, jež jsou výrazem zjevného faktického omylu či logického excessu (vnitřního rozporu), případně jsou založeny na neúplném dokazování, a rovněž u napadeného rozsudku absentuje přezkoumatelné odůvodnění závěrů krajského soudu ohledně výživného a sporné části styku. V důsledku toho bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud stěžovatelčině ústavní stížnosti vyhověl a rozsudek krajského soudu ze dne 30. listopadu 2016 č. j. 44 Co 250/2016-303 zrušil podle § 82 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. S ohledem na návaznost výroků o styku a výživném, jakož i na požadavek přehlednosti a celistvosti (komplexnosti) celé úpravy ve věci péče o nezletilého Ústavní soud přikročil rovněž ke zrušení ostatních částí (výroků) rozsudku krajského soudu (zejména v dalších výrocích o styku, proti kterým stěžovatelka v ústavní stížnosti nic konkrétního nenámítla), resp. ke zrušení napadeného rozsudku jako celku.

27. Ústavní soud svým rozhodnutím nepředjímá, jak bude ve věci péče o nezletilého rozhodnuto, avšak apeluje na dodržení zásad spravedlivého procesu, jak bylo výše naznačeno. Současně Ústavní soud připomíná požadavek srozumitelnosti soudních rozhodnutí pro účastníky řízení; „autorská“ originalita soudce nesmí být s tímto požadavkem v rozporu.

28. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť dospěl k závěru, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 131

K posuzování délky správního řízení v souvislosti s náhradou škody způsobené nesprávným úředním postupem

V případě řízení o umístění stavby a následného řízení o změně rozhodnutí o umístění stavby se z hlediska formálního, resp. z hlediska procesních předpisů jedná sice o dvě samostatná řízení, ale pro účely posouzení předmětného nároku stěžovatelky je nutno je považovat za řízení jediné, které skončilo až rozhodnutím o změně rozhodnutí o umístění stavby. Obě řízení jsou totiž z tohoto hlediska úzce věcně i časově propojena, kdy druhým stavebním řízením došlo ve své podstatě k napravení nezákonné části rozhodnutí o umístění stavby, které bylo vydáno v prvním stavebním řízení, a to na základě podání stěžovatelky, kterým návazně reagovala na průběh prvního stavebního řízení. Jedině závěrem o jednotě předmětných řízení a posouzením přiměřenosti jejich délky jako celku nedojde k vyprázdnění dotčeného základního práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 25. července 2017 sp. zn. I. ÚS 2330/16 ve věci ústavní stížnosti PhDr. Magdaleny Jiříkové, zastoupené JUDr. Jiřím Exnerem, advokátem, se sídlem Kořenského 15, Praha 5 – Smíchov, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 5. 5. 2016 č. j. 20 Co 142/2016-101 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 17. 12. 2015 č. j. 18 C 44/2014-75, jimiž byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba na zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem stavebních úřadů.

Výrok

I. **Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 5. 5. 2016 č. j. 20 Co 142/2016-101 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 17. 12. 2015 č. j. 18 C 44/2014-75 bylo porušeno základní právo stěžovatelky**

na náhradu škody za nesprávný úřední postup garantované čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 5. 5. 2016 č. j. 20 Co 142/2016-101 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 17. 12. 2015 č. j. 18 C 44/2014-75 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

Stěžovatelka se ve včas podané ústavní stížnosti domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, a to pro porušení jejich ústavně zaručených základních práv podle čl. 2 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

V záhlaví označeným rozsudkem obvodní soud zamítl výrokem I žalobu stěžovatelky na zadostiučinění za nemajetkovou újmu ve výši 40 000 Kč a výrokem II uložil stěžovateli povinnost zaplatit České republice – Ministerstvu pro místní rozvoj (dále též jen „vedlejší účastník“) částku 600 Kč. Žalované částky se stěžovatelka domáhala jako nemajetkové újmy způsobené v důsledku nesprávného úředního postupu stavebních úřadů – při vyřizování její žádosti o vydání rozhodnutí k realizaci stavby oplocení a vjezdových vrat na pozemku stěžovatelky (dále jen „stavba“) – spočívajícího v nepřiměřené délce trvání 27 měsíců. Stěžovatelka dne 28. 3. 2011 podala Stavebnímu úřadu Říčany žádost o vydání územního souhlasu se stavbou, na základě které bylo vydáno územní rozhodnutí o umístění stavby ze dne 26. 10. 2011 č. j. 55528/2011-MUR/OSÚ/00023 (dále jen „rozhodnutí o umístění stavby“). Rozhodnutím o umístění stavby bylo mimo jiné stanoveno, že oplocení smí být umístěno minimálně 3 metry od okraje pozemku určeného k plnění funkcí lesa, se kterým pozemky stěžovatelky sousedí (dále jen „lesní pozemek“). Uvedená podmínka vycházela ze závazného stanoviska orgánu státní správy lesů ze dne 20. 6. 2011 č. j. 33487/2011-MUR/OŽP-00081 (dále jen „závazné stanovisko“). To však bylo rozhodnutím Krajského úřadu Středočeského kraje ze dne 15. 8. 2012 č. j. 096426/2012/KUSK/2 vydaným v přezkumném řízení změněno tak, že z něj odpadla předemtná podmínka odstupu 3 metry od okraje lesního pozemku, a to z důvodu jejího rozporu se zákonem. V návaznosti na uvedené stěžovatelka podáním ze dne 26. 8. 2012 žádala o změnu rozhodnutí o umístění stavby, přičemž na základě této žádosti bylo Stavebním úřadem Jesenice, který byl k rozhodnutí věci pověřen z důvodu vyloučení všech úředních osob Stavebního úřadu Říčany [§ 14 odst. 4 a § 131 odst. 4 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád], vydáno územní rozhodnutí ze dne 13. 5. 2013

č. j. OúJ/06127/2013/Vit, kterým se rozhodnutí o umístění stavby změnilo tak, že poloha oplocení umístěného na pozemku stěžovatelky podél společné hranice s lesním pozemkem byla posunuta, a to blíže ke společné hranici těchto pozemků, tj. od 0,5 do 0,6 metrů od této společné hranice (dále jen „rozhodnutí o změně rozhodnutí o umístění stavby“).

Obvodní soud v napadeném rozsudku dospěl k závěru, že v projednávané věci není splněna základní podmínka odpovědnosti za škodu, a to nesprávný úřední postup. Řízení ukončené rozhodnutím o umístění stavby probíhalo podle obvodního soudu plynule, byly dodržovány lhůty stanovené správním řádem a v řízení nedocházelo k průtahům a netrvalo ani nepřiměřenou dobu. Žádost stěžovatelky o změnu rozhodnutí o umístění stavby je podle obvodního soudu třeba posoudit jako nové podání, kterým bylo zahájeno nové stavební řízení, jímž se však obvodní soud v napadeném rozsudku dále již nezabýval.

Městský soud jako soud odvolací napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek obvodního soudu a o nákladech řízení rozhodl tak, že je stěžovatelka povinna zaplatit vedlejšímu účastníkovi na náhradu nákladů odvolacího řízení 300 Kč. Odvolací soud se přitom ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že nárok stěžovatelky vychází ze dvou stavebních řízení, jejichž průběh je nutno posoudit samostatně. První řízení bylo pravomocně skončeno ke dni 29. 11. 2011, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o umístění stavby. Ve vztahu k této části nároku konstatoval odvolací soud k námitce vedlejšího účastníka promlčení, neboť k uplatnění nároku u příslušného ministerstva dopisem ze dne 9. 12. 2013 a podání žaloby dne 13. 6. 2014 došlo po uplynutí šestiměsíční promlčecí doby běžící od právní moci rozhodnutí o umístění stavby podle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Pokud jde o druhé stavební řízení o změně rozhodnutí o umístění stavby, odvolací soud dospěl k závěru, že rozhodující správní orgán překročil stanovenou lhůtu k vydání rozhodnutí zhruba o jeden měsíc, přičemž prodloužením řízení o tuto dobu nemohla stěžovatelce nemajetková újma, jež je obecně charakterizována jako stav nejistoty po dobu trvání řízení, vzniknout.

Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti především namítá, že není možné posuzovat jednotlivé fáze stavebního řízení odděleně, a naopak za situace, kdy v „pozdějším“ řízení dojde k odstranění vad řízení předchozího, je evidentní nedělitelnost újmy, která stěžovatelce řízením vznikala po celou dobu, než byla její žádost vyřízena tak, aby mohla svůj záměr realizovat. Pokud jde o druhou část řízení, měly ji, podle názoru stěžovatelky, soudy

posuzovat jako řízení o návrhu na obnovu řízení, nikoliv jako řízení o návrhu na vydání nového meritorního rozhodnutí ve stejné věci.

Stěžovatelka má dále za to, že odvolacím soudem převzatý závěr z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2015 sp. zn. 30 Cdo 344/2014, který paušálně diskvalifikuje požadavek na celkové vyřízení správní věci ve lhůtě přiměřené pouze z důvodu, že procesní předpis stanoví speciální zákonnou lhůtu pro vydání rozhodnutí, je obtížně udržitelný. Podle stěžovatelky by v legislativním rámci, který dává orgánu veřejné moci možnost vlastními procesními úkony běh této speciální lhůty libovolně, třeba i svévolně, přerušovat, by podaným výkladem byl založen prostor pro šikanu účastníků bez toho, aby správní orgány, resp. stát jako subjekt odpovědný za výkon státní správy, nesly odpovědnost za její důsledky. V této souvislosti stěžovatelka uvádí, že uvedený pohled odvolacího soudu na průběh správního řízení vůbec nereflektuje možnost a důsledek nezákonných a účelových přerušování ani neumožňuje rozlišit, zda k přerušování řízení došlo před nebo po uplynutí zákonné lhůty.

Stěžovatelka rovněž namítá, že odvolací soud pravomocně rozhodl o žalobě ze zcela jiných důvodů a na základě jiných důkazů než soud prvního stupně. Pokud jde o přiznání nákladů řízení, považuje stěžovatelka odůvodnění napadených rozhodnutí za nesrozumitelné.

II. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

Ústavní soud vyzval Městský soud v Praze a Obvodní soud pro Prahu 1 jako účastníky řízení a Ministerstvo pro místní rozvoj jako vedlejšího účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

Obvodní soud ve svém vyjádření ze dne 30. 6. 2017 stručně uvedl, že má za to, že podaná ústavní stížnost není důvodná, a odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí.

Městský soud ve svém vyjádření ze dne 4. 7. 2017 stručně uvedl, že obsahem stížnosti je převážně polemika stěžovatelky s právním posouzením věci rozhodnutími soudů obou stupňů, a odkázal na odůvodnění svého napadeného rozsudku. Úvahy stěžovatelky o porušení spravedlivého procesu v důsledku provedení již v řízení před soudem prvního stupně známých důkazů odvolacím soudem, městský soud odmítl jako ryze formalistické a rozporné s § 213 občanského soudního řádu. Městský soud závěrem svého vyjádření navrhl, aby Ústavní soud podanou ústavní stížnost jako neopodstatněnou odmítl, případně ji zamítl.

Ministerstvo pro místní rozvoj se k výzvě Ústavního soudu nevyjádřilo.

S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslanych vyjádření nebylo třeba je rozesílat k replice stěžovatelce, neboť v nich nebyly ve vztahu k nyní posuzované věci uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. Posouzení ústavní stížnosti

Ústavní soud posoudil argumenty stěžovatelky obsažené v ústavní stížnosti, konfrontoval je s obsahem napadených rozhodnutí a obsahem vyžádaného správního spisu vedeného u Městského úřadu Jesenice pod sp. zn. OŽPV/UR118-17642/2012/Vit a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V projednávaném případě jde o nárok jednotlivce na kompenzaci nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem orgánů veřejné moci. Tyto nároky spadají pod substantivní základní právo každého na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny a vyplývající i z čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Toto základní právo je na podústavní úrovni provedeno zákonem č. 82/1998 Sb.

Ústavní soud se ve své judikатурní praxi opakovaně zabývá rozhodováním obecných soudů o nárocích podle zákona č. 82/1998 Sb., přičemž pravidelně konstatuje, že plně respektuje, že je zcela v pravomoci obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373), bod 25; či nálezy sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581), bod 22; prakticky též nálezy sp. zn. I. ÚS 216/09 ze dne 27. 3. 2012 (N 58/64 SbNU 705)].

Zároveň však Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje, že při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona č. 82/1998 Sb. obecné soudy nikdy nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Je proto nezbytné v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdnění dotčeného základního práva při použití jeho zákonného provedení. Jinak řečeno, aplikací zákona č. 82/1998 Sb. v případech odpovědnosti státu za škodu a nemajetkovou újmu nesmí dojít, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny. Podle zákona č. 82/1998 Sb. je tedy nutno kompenzovat veškerou újmu, kterou by bylo možno namítat pod čl. 36 odst. 3 Listiny, nikoliv naopak [nálezy sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459), bod 15]. Ústavní soud též již dříve připomněl, že v oblasti regulace následků výkonu veřejné moci a deliktní odpovědnosti státu za způsobenou materiální i nemateriální škodu je třeba hledat mnohem větší sepětí s ústavním právem, než je tomu u jiných druhů soukromoprávní regulace. Tato oblast právní regulace totiž řeší důsledky vztahu, v němž stát vůči jednotlivci vystupoval v nerovném, vrchnostenském postavení a v němž stát pochybil [nálezy sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567) či nálezy sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625)].

S ohledem na shora uvedené Ústavní soud konstatuje, že námitky stěžovatelky mají neopominutelný ústavněprávní rozměr. Určení povahy a délky řízení pro účely posouzení existence nároku na náhradu škody vůči státu tvoří logicky jednu z klíčových otázek, jež jsou s výkladem ustanovení čl. 36 odst. 3 Listiny a navazující zákonné úpravy spojeny.

Podle § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. „stát odpovídá za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem. Nesprávným úředním postupem je také porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Nestanoví-li zákon pro provedení úkonu nebo vydání rozhodnutí žádnou lhůtu, považuje se za nesprávný úřední postup rovněž porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě“.

Posouzení ústavnosti postupu obecných soudů ve věci samé závisí v prvé řadě na zodpovězení otázky, zda na předmětná stavební řízení o umístění stavby a o změně rozhodnutí o umístění stavby dopadá čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a tudíž zda lze na posuzované řízení aplikovat závěry uvedené ve stanovisku Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. Cpjn 206/2010 (dále jen „Stanovisko“), jímž Nejvyšší soud přehledně shrnul zásady, na kterých judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) v této oblasti stojí.

V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2015 sp. zn. 30 Cdo 344/2014 dospěl dovolací soud k závěru, že v obecné rovině ESLP připouští aplikaci čl. 6 odst. 1 Úmluvy i na správní řízení, za splnění kritérií aplikovatelnosti dovozených v judikatuře. Jestliže jde ve správním řízení o spor o právo nebo závazek, který je opravdový a vážný a jehož rozhodnutí má přímý vliv na existenci, rozsah nebo způsob výkonu daného práva nebo závazku, jestliže má toto právo nebo závazek svůj základ ve vnitrostátním právu a jestliže je právo nebo závazek, o které se v daném případě jedná, civilní (tj. soukromoprávní povahy), pak na správní řízení čl. 6 odst. 1 Úmluvy podle citovaného rozsudku Nejvyššího soudu dopadá, a je tudíž aplikovatelná i Stanovisko. Podle dalšího rozsudku Nejvyššího soudu „nejsou-li však tyto podmínky splněny, pak čl. 6 odst. 1 Úmluvy na posuzované správní řízení nedopadá, a nelze tak na posouzení přiměřenosti jeho délky a případnou satisfakci při porušení práva na jeho přiměřenou délku aplikovat ani Stanovisko. To ale ještě neznamená, že v případě nadměrné délky tohoto správního řízení nejde o nesprávný úřední postup ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. (srov. § 13 OdpŠk). Nemůže však jít o nesprávný úřední postup ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí OdpŠk, ale o nesprávný úřední postup podle § 13 odst. 1 věty druhé OdpŠk. Z ustanovení § 13 odst. 1 věty třetí OdpŠk totiž vyplývá, že povinnost vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě má státní orgán pouze tehdy, pokud zákon žádnou lhůtu pro vydání rozhodnutí nestanoví. Pro správní řízení, na rozdíl od řízení soudního, je však typické, že správní řád pro vydání rozhodnutí lhůty určuje, na správní řízení tak

Lze aplikovat větu druhou § 13 odst. 1 OdpŠk. V případě těchto správních řízení je z uvedených důvodů možné odškodnit pouze jednotlivé průtahy v řízení (tedy pokud správní orgán porušil svou povinnost učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě), nikoliv nepřiměřenou délku celého řízení. Jelikož na tento nesprávný úřední postup nedopadají závěry Stanoviska, neuplatní se ani vyvratitelná domněnka vzniku újmy. V tomto případě je poškozený povinen prokázat jak vznik újmy, tak příčinnou souvislost mezi průtahy (porušením povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě) a vznikem nemajetkové újmy“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. 30 Cdo 214/2015).

Ve shora uvedeném rozsudku ze dne 29. 9. 2015 sp. zn. 30 Cdo 344/2014 dovolací soud dále uvádí, že otázkou, zda lze čl. 6 odst. 1 Úmluvy vztáhnout také na stavební řízení, se ESLP zabýval ve věci *Allan Jacobsson proti Švédsku*, rozsudek ze dne 25. 10. 1989, stížnost č. 10842/84. V dané věci byl stěžovatel vlastníkem pozemku a rodinného domu, přičemž veřejnoprávní předpisy stanovily zákaz stavby na určitých pozemcích (včetně pozemku stěžovatele), jenž byl následně novelizacemi daných předpisů prodlužován, v důsledku čehož byl stěžovatel omezen ve výkonu svého vlastnického práva. Právo stavby je podle závěrů ESLP civilní povahy bez ohledu na to, že zákaz stavby má svůj původ v právu veřejném (srov. § 73 citovaného rozsudku), a výsledek stavebního řízení měl přímý vliv na výkon tohoto práva (srov. § 70 citovaného rozsudku), přičemž v tomto případě byl výsledek stavebního řízení rozhodující pro výkon vlastnického práva účastníků, jež o stavební povolení žádali, neboť právě o jejich právu bylo v tomto řízení rozhodováno.

S ohledem na shora uvedené jde i v nyní posuzované věci o stavební řízení týkající se práva soukromoprávní povahy, které má svůj základ ve vnitrostátním právu, přičemž stavebními úřady bylo rozhodováno o rozsahu tohoto práva. Ústavní soud dospěl k dílčímu závěru, že na daná stavební řízení čl. 6 odst. 1 Úmluvy dopadá (k tomu srov. rovněž rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. 30 Cdo 5103/2015).

I přes shora uvedené závěry obsažené v judikatuře Nejvyššího soudu, vůči kterým nemá Ústavní soud žádné ústavněprávní výhrady, se však městský soud otázkou, zda na posuzovaný případ čl. 6 odst. 1 Úmluvy dopadá, či nikoliv, vůbec nezabýval. A to i přesto, že na předmětnou judikaturu Nejvyššího soudu sám v odůvodnění napadeného rozhodnutí odkazoval. Aniž by tedy posoudil aplikovatelnost čl. 6 odst. 1 Úmluvy, dospěl městský soud k závěru, že v případě stavebního řízení o změně rozhodnutí o umístění stavby, které je vázáno zákonnými lhůtami, se věta třetí § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. neuplatní a z toho důvodu jsou postižitelné pouze jednotlivé průtahy řízení (nikoliv nepřiměřená délka celého řízení), pokud správní orgán porušil svou povinnost učinit úkon nebo vydat rozhodnutí

v zákonem stanovené lhůtě, přičemž na tento druh nesprávného úředního postupu se podle městského soudu neuplatní domněnka vzniku nemajetkové újmy ani závěry Stanoviska (s. 6 napadeného rozsudku městského soudu). Následně městský soud v odůvodnění napadeného rozsudku dospívá k závěru – poté, co přisvědčil námitce stěžovatelky, že se obvodní soud řádně nezabýval stavebním řízením o změně rozhodnutí o umístění stavby – že stavební úřad v řízení o změně rozhodnutí o umístění stavby překročil zákonem (§ 71 odst. 3 správního řádu) stanovenou lhůtu k vydání rozhodnutí zhruba o jeden měsíc, čímž došlo k nesprávnému úřednímu postupu podle § 13 odst. 1 věty druhé zákona č. 82/1998 Sb., který však neměl podle městského soudu zásadní vliv na délku tohoto stavebního řízení. Podle městského soudu nemohla s ohledem na okolnosti případu stěžovatelce uvedeným překročením zákonné lhůty k vydání rozhodnutí nastat taková nejistota, úzkost či obtíž, která by mohla vést ke vzniku majetkové újmy.

S ohledem na předchozí závěr Ústavního soudu městský soud pochybil, pokud v dané věci bez dalšího aplikoval § 13 odst. 1 větu druhou zákona č. 82/1998 Sb., neboť o předmětné stavební řízení dopadá čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a musí být proto posuzováno dle principů obsažených ve Stanovisku.

S tím souvisí i další okruh námitek stěžovatelky, podle kterých nelze posuzovat jednotlivé fáze stavebního řízení odděleně, ale pro účely posouzení nároku na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu je nutné považovat daná stavební řízení o umístění stavby a o změně rozhodnutí o umístění stavby za jeden celek.

Ohraničení trvání řízení, resp. určení jeho počátku a konce je podstatné jak pro účely posouzení přiměřenosti doby řízení, tak rovněž pro posouzení promlčení nároku na náhradu újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. Podle § 32 odst. 3 citovaného zákona „nárok na náhradu nemajetkové újmy podle tohoto zákona se promlčí za 6 měsíců ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě, nejpozději však do deseti let ode dne, kdy nastala právní skutečnost, se kterou je vznik nemajetkové újmy spojen. Vznikla-li nemajetková újma nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1 věty druhé a třetí nebo § 22 odst. 1 věty druhé a třetí, neskončí promlčecí doba dříve než za 6 měsíců od skončení řízení, v němž k tomuto nesprávnému úřednímu postupu došlo“. Za okamžik skončení řízení je přitom třeba podle Stanoviska považovat právní moc posledního rozhodnutí, které bylo v řízení vydáno, přičemž okamžik pravomocného skončení řízení, které dále pokračuje (například mimořádnými opravnými prostředky nebo ústavní stížností), není nerozhodný (srov. Ištváněk, K., Simon, P., Korbek, F. Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem: komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2017, komentář k § 32).

Ústavní soud se ve své náleзовé judikatuře vyjádřil i k institutu promlčení nároku na náhradu újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. Podle ní, pokud je závěr obecných soudů o promlčení nesprávný a neopodstatněný, je tím stěžovateli fakticky znemožněno naplnit v dané věci ústavní právo na odškodnění vůči státu a jde o porušení základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205), bod 16; obdobně nález sp. zn. II. ÚS 3496/13 ze dne 23. 7. 2015 (N 134/78 SbNU 107), byť zde Ústavní soud konstatoval porušení čl. 36 odst. 1 Listiny].

Městský soud se ztotožnil se závěrem obvodního soudu, že nárok stěžovatelky vychází ze dvou stavebních řízení, tj. řízení o umístění stavby a o změně rozhodnutí o umístění stavby, jejichž průběh je nutno posoudit samostatně. První stavební řízení bylo pravomocně skončeno ke dni 29. 11. 2011, kdy nabylo právní moci rozhodnutí o umístění této stavby. Proto k uplatnění nároku u příslušného ministerstva dopisem ze dne 29. 12. 2013 a k podání žaloby dne 13. 6. 2014 došlo ve vztahu k prvnímu stavebnímu řízení podle městského soudu po uplynutí šestiměsíční promlčecí doby běžící od právní moci uvedeného rozhodnutí. Městský soud uzavřel, že promlčený nárok nelze stěžovatelce přiznat, i kdyby byl důvodný, čímž se městský soud pro nadbytečnost nezabýval.

Městský soud k tomu v napadeném rozsudku uvedl, že obě stavební řízení se nepochybně týkala shodné problematiky (stavby oplocení na pozemcích stěžovatelky), každé z nich však bylo samostatně zahájeno návrhem stěžovatelky a ukončeno rozhodnutím stavebního úřadu. V této souvislosti městský soud poukázal na to, že návrh stěžovatelky na změnu již vydaného územního rozhodnutí (motivovaný změnou závazného stanoviska orgánu ochrany životního prostředí k odstupu umístění oplocení od lesního pozemku) byl podán s časovým odstupem několika měsíců od právní moci rozhodnutí o umístění stavby a na podkladě tohoto návrhu bylo vedeno nové řízení o změně rozhodnutí o umístění stavby. Uvedené posouzení vztahu obou stavebních řízení – pro účely řízení o nároku stěžovatelky – ze strany městského soudu a v prvním stupni i soudu obvodního, hodnotí Ústavní soud jako nepřiměřeně formalistické a ve svém důsledku poruší základní právo zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny, jak je dále vysvětleno.

Z formálního hlediska lze obecným soudům přisvědčit, že první stavební řízení o umístění stavby bylo pravomocně skončeno rozhodnutím o umístění stavby, přičemž následné stavební řízení o změně rozhodnutí o umístění stavby podle § 94 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), v rozhodném znění, vedlo k vydání správního rozhodnutí, které původní rozhodnutí o umístění stavby změnilo „pouze“ v příslušné části (posunutí polohy oplocení blíže ke společné hranici pozemku stěžovatelky s lesním pozemkem), a to s konstitutivními

účinky, zatímco ve zbytku zůstalo původní rozhodnutí o umístění stavby zachováno. Pro účely posouzení nároku na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu nesprávným úředním postupem je však s ohledem na shora uvedená ústavněprávní východiska nezbytné přihlédnout k individuálním okolnostem posuzovaného případu.

V tomto ohledu považuje Ústavní soud za významné, že žádost o změnu původního rozhodnutí o umístění stavby podala stěžovatelka v návaznosti na rozhodnutí Krajského úřadu Středočeského kraje, kterým bylo v rámci přezkumného řízení změněno z důvodu nezákonnosti závazné stanovisko. To bylo podkladem pro původní rozhodnutí o umístění stavby a bylo důvodem, pro který toto původní rozhodnutí podmiňovalo umístění stavby vzdáleností 3 metry od okraje lesního pozemku. Krajský úřad změnil předmětné závazné stanovisko tak, že podmínka odstupu 3 metry od okraje lesního pozemku odpadla a z toho důvodu stěžovatelka následně dosáhla i změny původního rozhodnutí o umístění stavby. K tomu Ústavní soud dodává, že uvedené přezkumné řízení bylo krajským úřadem zahájeno z moci úřední v souvislosti s řízením o odvolání stěžovatelky proti rozhodnutí Městského úřadu Říčany ze dne 29. 11. 2011 č. j. 62769/2011-MUR/OŽP-00081, kterým byla zamítnuta žádost stěžovatelky ze dne 18. 7. 2011 o provedení opatření k zajištění bezpečnosti osob a majetku na lesním pozemku podle § 22 odst. 1 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon). Touto žádostí o provedení opatření k zajištění bezpečnosti osob a majetku se přitom stěžovatelka bránila proti, jak se později ukázalo nezákonné, předmětné podmínce odstupu 3 metry od okraje lesního pozemku, a to necelý měsíc po vydání příslušného stanoviska, ve kterém byla uvedená podmínka obsažena. Žádost o změnu rozhodnutí o umístění stavby byla stěžovatelkou podána z důvodu změny stanoviska pro jeho nezákonnost, kterou stěžovatelka nezavinila a shora uvedeným postupem, který ji právní řád umožňoval, proti ní aktivně brojila, což jí nelze z hlediska posuzování jednoty řízení vytýkat.

Proto ačkoliv v případě řízení o umístění stavby a následného řízení o změně rozhodnutí o umístění stavby šlo z hlediska formálního, resp. z hlediska procesních předpisů o dvě samostatná řízení, je s ohledem na shora uvedené skutkové okolnosti nutno hodnotit je pro účely posouzení předmětného nároku stěžovatelky jako řízení jediné, které skončilo až rozhodnutím o změně rozhodnutí o umístění stavby. Obě řízení jsou totiž z tohoto hlediska úzce věcně i časově propojena, kdy druhým stavebním řízením došlo ve své podstatě k napravení nezákonné části rozhodnutí o umístění stavby, které bylo vydáno v prvním stavebním řízení, a to na základě podání stěžovatelky, kterým návazně reagovala na průběh prvního stavebního řízení. Zdůrazňuje-li městský soud, že stěžovatelka v souvislosti s druhým stavebním řízením „podala návrh u věcně nepřislušného

orgánu a domáhala se pověření jiného než místně příslušného stavebního úřadu“, přičemž „vyřízení této její dílčí žádosti vedlo k prodloužení stavebního řízení téměř o tři měsíce“, uvedené může mít vliv na posouzení přiměřenosti délky celého řízení, nikoliv na závěr, že je nutno obě stavební řízení posoudit jako celek. Uvedený závěr o jednotě daného řízení odpovídá judikatuře Nejvyššího soudu, podle které „rozhodný počátek a rozhodný konec řízení z hlediska posuzování délky řízení se ne vždy striktně odvíjí od počátku a konce řízení dle procesních předpisů, neboť vždy je nutné mít na zřeteli, že má být odškodněna nemajetková újma spočívající v nejistotě ohledně výsledku řízení“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2015 sp. zn. 30 Cdo 243/2015).

Ve světle shora uvedeného Ústavní soud uzavírá, že jedině závěrem o jednotě předmětných řízení a posouzením přiměřenosti jejich délky jako celku nedojde k vyprázdnění dotčeného základního práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem, čehož se městský soud svým závěrem o promlčení daného nároku stěžovatelky dopustil.

IV. Závěr

Ústavní soud shrnuje, že Obvodní soud pro Prahu 1 a Městský soud v Praze tím, že v rámci posouzení nároku stěžovatelky na zadostiučinění za nemajetkovou újmu nehodnotily řízení o umístění stavby a řízení o změně rozhodnutí o umístění stavby jako řízení jediné a neposuzovaly přiměřenost celé délky tohoto jediné řízení podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, resp. podle zásad uvedených ve Stanovisku, porušily stěžovatelčino právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem garantované čl. 36 odst. 3 Listiny. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí zrušil. Ústavní soud, aniž by jakkoli předjímal konečný výsledek řízení, se z důvodu zrušení ústavní stížnosti napadených rozhodnutí nezabýval dalšími námitkami stěžovatelky obsaženými v ústavní stížnosti.

V novém řízení je Obvodní soud pro Prahu 1 vázán právním názorem Ústavního soudu o jednotě obou stavebních řízení spadajících pod čl. 6 odst. 1 Úmluvy a o nutnosti posuzovat přiměřenost jejich délky jako celek, přičemž z tohoto důvodu není nárok stěžovatelky na odškodnění za první stavební řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí o umístění stavby, promlčen. V následném řízení je na obvodním soudu, aby v souladu s uvedeným určil, zda k nesprávnému úřednímu postupu došlo, a případně stanovil odpovídající výši vzniklé újmy.

Č. 132

**K zásadě autonomie vůle smluvních stran
K prioritě interpretace nezakládající neplatnost smlouvy**

Obecné soudy poruší právo na spravedlivý proces a soudní ochranu a na ochranu vlastnického práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neposoudí-li individuální okolnosti každého případu ve všech souvislostech, nerespektují princip autonomie vůle subjektů soukromého práva a dají přednost výkladu, který vede k závěru o neplatnosti daného právního jednání.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka - ze dne 25. července 2017 sp. zn. I. ÚS 34/17 ve věci ústavní stížnosti VELKOTRŽNICE - LIPENCE, s. r. o., se sídlem K Radotínu 492, Praha 5 - Lipence, IČO 25632224, zastoupené JUDr. Janem Fričem, advokátem, se sídlem Štefánikova 65, Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2016 č. j. 30 Cdo 1798/2016-202, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. listopadu 2015 č. j. 35 Co 317/2015-179 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 28. května 2015 č. j. 5 C 191/2014-151, jimiž bylo vyhověno žalobě vedlejších účastníků, kterou se v rámci dědického řízení domáhali určení, že bytová jednotka a spoluvlastnické podíly na budově a pozemku se nacházely ve společném jmění jejich zemřelých rodičů, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníků řízení a Miroslava Pokorného, Ladislava Pokorného, Aleny Slavíkové, Carmen Pokorné a Ester Pokorné, všech zastoupených Mgr. Zdeňkem Milíkem, advokátem, se sídlem Štefánikova 75/48, Praha 5, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2016 č. j. 30 Cdo 1798/2016-202 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 24. listopadu 2015 č. j. 35 Co 317/2015-179 byla porušena základní práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na svobodné jednání podle čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod

a se zásadou *pacta sunt servanda* plynoucí z čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2016 č. j. 30 Cdo 1798/2016-202 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 24. listopadu 2015 č. j. 35 Co 317/2015-179 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 3. ledna 2017, stěžovatelka podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhovala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí. Stěžovatelka namítala, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její základní právo podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), právo na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, a namítala i odepření spravedlnosti podle čl. 90 Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 5 C 191/2014 vyplývá, že vedlejší účastníci řízení se žalobou doručenou Obvodnímu soudu pro Prahu 5 dne 9. září 2014 domáhali určení, že bytová jednotka č. X/8, vymezená v budově č. p. X v Praze, zapsaná na listu vlastnictví č. Y pro k. ú. Smíchov, se spoluvlastnickým podílem na budově a pozemku, se ke dni 11. září 2013 nacházela ve společném jmění manželů Josefa Pokorného a Rozálie Pokorné.

3. V posuzované věci byl uzavřen soubor smluv, konkrétně šlo o 1. smlouvu o smlouvě budoucí, věcném břemenu a zástavní smlouvu ze dne 31. července 2002, ve které byla cena za převod jednotky stanovena ve výši 265 405 Kč, přičemž bylo ujednáno, že kupní cena je vypořádána, a tím je i vypořádána smlouva o půjčce 265 405 Kč včetně příslušenství, touto smlouvou se strany zavázaly rovněž zřídit věcné břemeno doživotního práva bydlení, dále byla v části B jmenované smlouvy uzavřena smlouva o budoucí zástavní smlouvě, kterou mělo být zřízeno zástavní právo ve prospěch stěžovatelky jako zástavního věřitele, 2. smlouvu o půjčce ze dne 31. července 2002, na jejímž základě se stěžovatelka jako věřitelka zavázala manželům Pokorným půjčit částku 265 405 Kč za účelem úhrady kupní ceny bytu, manželé Pokorní se zavázali půjčku vrátit ve lhůtě do tří let od zápisu vkladu vlastnického práva, a to formou převodu těchto nemovitostí do vlastnictví věřitele, 3. kupní smlouvu mezi Městskou částí Praha 5 a manželými Pokornými na prodej bytové jednotky a podílu na domu ze dne 23. října 2002 s ustanovením o věcném předkupním právu na dobu tří let.

Právní účinky vkladu nastaly dnem 27. ledna 2003, 4. vklad vlastnického práva pro manžele Pokorné, kdy tito nabyli vlastnické právo k bytu na základě kupní smlouvy uzavřené s Městskou částí Praha 5 ze dne 23. října 2002, 5. kupní smlouvy mezi Městskou částí Praha 5 a manžely Pokornými na podíl na pozemku ze dne 23. 10. 2004 bez ustanovení o věcném předkupním právu. Právní účinky vkladu nastaly 13. února 2005, 6. vklad vlastnického práva pro manžele Pokorné, kteří nabyli vlastnické právo k pozemku na základě kupní smlouvy uzavřené s Městskou částí Praha 5 ze dne 23. října 2004, 7. kupní smlouvy a smlouvy o věcném břemenu č. 1 z 2. září 2003, která byla uzavřena mezi manžely Pokornými jakožto prodávajícími a stěžovatelkou jakožto kupující a jejímž předmětem byl převod vlastnického práva k bytu a podílu na domu a kupní cena byla 195 740 Kč, která byla vypořádána uvolněním části půjčky deponované v úschově JUDr. Friče, právního zástupce stěžovatelky, 8. zástavní smlouvu ze dne 22. ledna 2004 uzavřenou mezi manžely Pokornými a stěžovatelkou, v jejíž prospěch bylo zřízeno zástavní právo k bytu, kterým zajistili smlouvu o půjčce, 9. kupní smlouvu č. 2 uzavřenou mezi manžely Pokornými a stěžovatelkou dne 1. srpna 2005, na jejímž základě byl převeden pozemek do vlastnictví stěžovatelky za kupní cenu 60 878 Kč, jejíž úhrada byla vypořádána uvolněním z úschovy JUDr. Friče, 10. vklad vlastnického práva pro stěžovatelku na základě kupní smlouvy č. 1 k bytu a vklad práva doživotního bydlení ve prospěch manželů Pokorných, který byl povolen rozhodnutím katastrálního úřadu s právními účinky vkladu k 13. dubnu 2006 č. j. V-17260/2006-101, 11. vklad vlastnického práva pro stěžovatelku k pozemku na základě kupní smlouvy č. 2, který byl povolen rozhodnutím katastrálního úřadu ke dni 19. února 2008 pod č. j. V-8703/2008-101.

4. Vedlejší účastníci řízení, kteří po úmrtí manželů Pokorných v roce 2013 jako jejich dědicové uplatnili v rámci dědického řízení podanou žalobou své vlastnické právo na předmětnou bytovou jednotku, měli za to, že obě kupní smlouvy uzavřené mezi manžely Pokornými a stěžovatelkou podle § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“) jsou absolutně neplatné, neboť se jedná o právní úkony simulované, jimiž mělo být zastřeno sjednání tzv. propadné zástavy. K tomu uvedli, že z předmětných smluv je zřejmé, že stěžovatelka nikdy nepředpokládala, že by půjčka měla být manžely Pokornými vrácena a že účelem smluv bylo započtení vzájemných pohledávek, a dále, že vzbuzuje pochybnosti, zda půjčka byla stěžovatelkou vůbec poskytnuta, když stěžovatelka měla finanční prostředky pod svojí kontrolou uložené u svého právního zástupce. Vedlejší účastníci tvrdili, že stěžovatelka zneužila při uzavírání předmětných smluv důvěry, neznalosti a vyššího věku zůstavitelů s cílem získat za nepřiměřeně výhodných podmínek předmětné nemovitosti, neboť manželé Pokorní byli ve věku více než 70 let,

v problematice se neorientovali, nebyli právně zastoupeni a měli důvěru vůči jednateli stěžovatelky.

5. Stěžovatelka nárok uplatněný v žalobě neuznala a namítala, že nemovitostí nabyla na základě kupních smluv uzavřených dne 2. září 2003 a dne 1. srpna 2005 s manžely Pokornými. Uzavření těchto kupních smluv předcházely kupní smlouvy uzavřené manželé Pokornými s Městskou částí Praha 5 dne 23. října 2002 a 23. října 2004, přičemž manželé Pokorní z důvodu, že jejich děti jim nebyly ochotny přispět na koupi bytu od městské části, uzavřeli smlouvu o budoucí kupní smlouvě, věcném břemenu a zástavní smlouvě se stěžovatelkou dne 31. července 2002, na jejímž základě stěžovatelka poskytla manželům Pokorným půjčku na zaplacení kupní ceny ve výši 265 405 Kč včetně příslušenství s tím, že manželé Pokorní předvedou na stěžovatelku vlastnické právo k předmětnému bytu a příslušenství a až do své smrti budou platit pouze za služby s nájmem bytu spojené, opravy a další výdaje bude platit stěžovatelka.

6. Obvodní soud pro Prahu 5 rozsudkem ze dne 28. května 2015 č. j. 5 C 191/2014-151 žalobě vyhověl. Na základě odvolání, podané stěžovatelkou, Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 24. listopadu 2015 č. j. 35 Co 317/2015-179 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil jako věcně správný. Dovolání, podané stěžovatelkou, Nejvyšší soud usnesením ze dne 26. října 2016 č. j. 30 Cdo 1798/2016-202 odmítl podle § 243c odst. 1 o. s. ř., neboť v dovolacím řízení nelze revidovat skutková zjištění, z nichž při rozhodování vycházel odvolací soud.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti vyslovila nesouhlas s napadenými rozhodnutími a namítala, že pokud by se ve věci rozhodující soudy řídily ustanoveními § 34 a § 35 odst. 2 občanského zákoníku při posuzování smlouvy o půjčce, dovodily by, že toto smluvní ujednání bylo smlouvou kupní podle § 588 občanského zákoníku. Podle názoru stěžovatelky byly peněžní prostředky poskytnuté stěžovatelkou manželům Pokorným zálohy na kupní cenu nemovitostí podle smlouvy o budoucí smlouvě ze dne 31. července 2002. Ačkoli byl proveden důkaz příslušnými listinami, soud tato tvrzení nechal v úvahu, čímž porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces. Obecné soudy se neřídily vůlí účastníků řízení při uzavírání souboru smluv a vyložily ji zcela svévolně jinak. O tom svědčí i skutečnost, že manželé Pokorní nikdy za svého života na stěžovatelku žalobu nepodali a platnost smluvních ujednání nezpochybnili. Obě strany kupních smluv měly oboustranně očekávaný následek a nelze mít za to, že sledovaly obejítí zákona. Stěžovatelka tvrdí, že právní posouzení věci je obecně nesprávné a odchyluje se od ustálené soudní praxe obecných soudů při výkladu smluvního ujednání, neboť obecné soudy v posuzované věci smlouvy

posuzovaly podle formálního označení, a nikoliv podle jejich obsahu a vůle smluvních stran.

8. Stěžovatelka rovněž zdůraznila, že manželé Pokorní se na ni obrátili až poté, kdy vedlejší účastníci řízení odmítli svým rodičům poskytnout jakoukoliv pomoc na koupi bytové jednotky. Po smrti svých rodičů pak jejich potomci znevažují právo rodičů, jak si hodlali po zbytek svého života zajistit bydlení tak, aby odpovídalo jejich představám a potřebám.

9. Podle názoru stěžovatelky smluvní ujednání s manželé Pokornými není ani v rozporu s dobrými mravy. Manželé Pokorní navrhli uspořádání vztahů za určitých konkrétních okolností, v nichž se nacházeli, a dominantním prvkem bylo, že jejich zájmem a vůlí bylo zajistit si další bydlení v bytě, který měli v nájmu, a to jen za úhradu služeb spojených s bydlením s tím, že nechtějí být vlastníky nemovitostí a platit výdaje, poplatky apod. Manželé Pokorní měli výsadní právo, jak si uspořádají své další bydlení do budoucna, a jestliže se naplnily očekávané následky, to je, že vlastnické právo převedli na stěžovatelku a bytovou jednotku užívali formou věcného břemene, pak nelze mít za to, že právní úkony spojené s touto vůlí jsou neplatné, např. že by se přičily dobrým mravům.

III. Účastníci a vedlejší účastníci řízení

10. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

11. Obvodní soud pro Prahu 5 ve vyjádření ze dne 27. března 2017 plně odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 4. dubna 2017 uvedl, že si není vědom toho, že by svým rozhodnutím nebo postupem, který jeho vydání předcházel, jakýmkoliv způsobem porušil práva stěžovatelky, odkázal na odůvodnění svého rozsudku a navrhoval, aby ústavní stížnost byla jako nedůvodná odmítnuta. Nejvyšší soud ve vyjádření ze dne 6. dubna 2017 rovněž zcela odkázal na odůvodnění písemného vyhotovení svého usnesení. K tomu uvedl, že úkolem Nejvyššího soudu není z moci úřední přezkoumávat správnost (věcného) rozhodnutí odvolacího soudu při sebemenší pochybnosti dovolatele o správnosti takového závěru a je vždy povinností dovolatele, aby řádně vymezil předpoklady přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. z hlediska konkrétně odvolacím soudem vyřešené právní otázky, ať již z oblasti hmotného či procesního práva. Podle závěru Nejvyššího soudu argumentace stěžovatelky týkající se skutkových otázek nemohla založit přípustnost dovolání a nedošlo k vybočení z mezí stanovených ústavním pořádkem České republiky.

12. Všichni vedlejší účastníci řízení se k ústavní stížnosti vyjádřili prostřednictvím svého advokáta Mgr. Zdeňka Milíka dne 24. dubna 2017. S právními názory a výklady stěžovatelky uvedenými v ústavní stížnosti

vyjádřili kategorický nesouhlas. Podle jejich názoru stěžovatelka vytrhla z kontextu zásady, na nichž spočívala a spočívá úprava občanskoprávních vztahů, jež nelze popřít, avšak bez přihlídnutí k jejich koexistenci ve spojení s dalšími zásadami, jež mají své místo v soukromém právu. Již v té době se dostupná judikatura stavěla ke sjednávání propadných zástav nekompromisně a Nejvyšší soud konstantně sankcionoval absolutní neplatnost každou smlouvu (dohodu), jejímž skutečným úmyslem je sjednání propadné zástavy (uspokojení pohledávky zástavního věřitele tím, že mu případně zástava do vlastnictví). Uzavřené kupní smlouvy považují za neplatný právní úkon podle § 39 občanského zákoníku. Vedlejší účastníci řízení rovněž popírají, že by manželé Pokorní navrhli uspořádání vztahů v souvislosti s jejich představou dalšího bydlení, poukázali na skutečnost, že k datu 23. října 2002 byl jimi předložen znalecký posudek, podle kterého byla cena bytu manželů Pokorných k tomuto datu 1 790 000 Kč, a dále tvrdili, že většina z nich o možnosti privatizovat byt rodičů nevěděla, nehledě na to, že jejich otec byl autoritativní povahy a odmítal s dětmi své záležitosti projednávat. Závěrem svého vyjádření navrhovali, aby Ústavní soud podanou ústavní stížnost zamítl.

13. Ústavní soud doručil všechna vyjádření podaná účastníky i vedlejšími účastníky řízení stěžovatelce. Stěžovatelka v replice ze dne 15. května 2017 uvedla, že vyjádření vedlejších účastníků řízení potvrzuje zcela rozdílný pohled na význam právního řádu obecně, význam svobody vůle a skutečného stavu věci. Vedlejší účastníci namítají, že o ničem nevěděli, a neznali tedy vůli svých rodičů, ale ani stěžovatelky, přesto nyní tvrdí, že všechny napadené smlouvy jsou od počátku neplatné. Vedlejším účastníkům řízení se podařilo vykreslit obecným soudům svůj popis „skutkového stavu“ a vnutit jim svou právní kvalifikaci, aniž by se soudy mimo jiné vypořádaly i třeba formálně s vůlí, kterou Josef Pokorný soudům přednesl ve své výpovědi v jiném soudním řízení, což je pro ně zcela bez významu. Podanou žalobu považuje stěžovatelka za licoměrný pokus zneplatnit kupní smlouvy a popřít závazky, které jejich rodiče za svého života na sebe vzali. Na podporu svých tvrzení stěžovatelka odkázala na náleze Ústavního soudu ze dne 23. dubna 2013 sp. zn. IV. ÚS 1783/11 (N 64/69 SbNU 197) ohledně povinnosti respektovat při výkladu smluv princip autonomie vůle smluvních stran, podle jehož závěrů má být neplatnost smluv výjimkou, nikoliv zásadou.

IV. Procesní podmínky řízení

14. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní

stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti není součástí soustavy soudů (srov. čl. 83, 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem České republiky.

16. Ústavní soud současně ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce [srov. nález ze dne 10. října 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, jestliže nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva). Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Obvodní soud pro Prahu 5 vyšel ze zjištění, že vedlejší účastníci řízení jako osoby tvrdící existenci vlastnického práva zůstavitelů – manželů Josefa Pokorného a Rozálie Pokorné, jejichž jsou právními nástupci, mají naléhavý právní zájem na určení, zda tu právní vztah nebo právo je, či není ve smyslu ustanovení § 80 o. s. ř. Věc posuzoval podle § 37 odst. 1, § 39, § 156 odst. 1, § 157, 165, § 165a odst. 1 a § 657 občanského zákoníku a v odůvodnění napadeného rozsudku uvedl, že zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a jejího příslušenství tím, že v případě jejich řádného a včasného nesplnění je zástavní věřitel oprávněn domáhat se uspokojení z věci zastavené. Zástavní právo tedy zástavnímu věřiteli umožňuje, aby dosáhl uspokojení své pohledávky, jestliže ji neuspokojil řádně a včas dlužník, z výtěžku prodeje (jiného zpeněžení) zástavy. O neplatné sjednání tzv. propadné zástavy jde, jestliže je smlouva o převodu zástavy do vlastnictví zástavního věřitele uzavřena dříve, než vzniklo právo zástavního věřitele na uspokojení ze zástavy způsoby uvedenými v zákoně. Podstatné přitom

je, zda záměr převést vlastnictví zástavy jako způsob uspokojení pohledávek ze zástavní smlouvy projevily smluvní strany v době, kdy již vzniklo nejen samotné zástavní právo k zástavě, ale i nárok zástavního věřitele na uspokojení zajištěné pohledávky ze zástavy. Z toho Obvodní soud pro Prahu 5 dovodil, že dvě kupní smlouvy uzavřené mezi manžely Pokornými a stěžovatelkou dne 2. září 2003 a 1. srpna 2005, na jejichž základě nabyla stěžovatelka vlastnické právo k bytové jednotce a příslušnému podílu na pozemku, jsou podle § 39 občanského zákoníku neplatné, neboť se jednalo o simulovaný právní úkon, jehož účelem bylo zastření sjednání tzv. propadné zástavy; resp. realizaci sjednaného zajištění mělo dojít k převodu vlastnického práva na zástavní věřitele (tj. k propadnutí zástavy). Námitky stěžovatelky, že vůle manželů Pokorných byla formulována svobodně, vážně, určitě a srozumitelně a že vedlejší účastníci řízení zkreslují a přizpůsobují smluvní vztah mezi stěžovatelkou a rodiči, resp. prarodiči vedlejších účastníků řízení tak, aby dovedli a zdůvodnili, že zástavní smlouva, kupní smlouvy i smlouva o půjčce jsou absolutně neplatné, soud pokládal za nedůvodné, neboť provedeným dokazováním dospěl k závěru, že tyto námitky odrážejí vztahy v rodině vedlejších účastníků řízení, ale na závěru, že skutečným smyslem předmětných smluv bylo sjednání tzv. propadné zástavy, nemohou nic změnit.

18. Městský soud v Praze se se závěrem učiněným soudem prvního stupně ztotožnil s tím, že kupní smlouvy samy o sobě zákonu neodporují, ale je třeba situaci posoudit v kontextu ostatních smluvních ujednání souběžně uzavřených. Pokud z nich vyplývá, že kupní smlouva, stejně jako smlouva o zřízení zástavního práva, byla uzavřena za účelem zajištění smlouvy o půjčce a že realizaci mělo dojít k převodu vlastnického práva k zástavě na zástavního věřitele, tedy k propadnutí zástavy, je taková smlouva pro obcházení kogentních ustanovení zákona o realizaci zástavního práva neplatná podle § 39 občanského zákoníku.

19. Ústavní soud v minulosti konstatoval, že vznik závazkových vztahů musí vycházet zejména z respektu a ochrany autonomie vůle smluvních subjektů, neboť se jedná o zcela elementární podmínku fungování materiálního právního státu. Ústavní soud ve své předchozí judikatuře autonomii vůle dovodil též z čl. 2 odst. 3 Listiny, podle něhož každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá [srov. např. nálezn. sp. zn. I. ÚS 167/04 ze dne 12. 5. 2004 (N 70/33 SbNU 197)].

20. Spravedlivým procesem se rozumí celý postup a ucelený řetězec postupů, kdy jsou soudní cestou chráněna práva a právem chráněné zájmy osob. Jinými slovy, právo na spravedlivý proces je ústavně zaručené právo každého na přístup před nezávislého a nestranného soudce, před nímž se domáhá ochrany svých práv. Jde o zákonem stanovený procesní postup

a zákonem upravené soudní řízení. Jde tedy o celý řetězec záruk zákonnosti, které v souhrnu odpovídají nárokům ústavnosti vyjádřené v ústavním pořádku České republiky [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 3. března 2009 sp. zn. II. ÚS 169/09 (N 43/52 SbNU 431)].

21. Principu práva na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, přičemž se musejí vypořádat s námitkami uplatněnými účastníky řízení, a to způsobem odpovídajícím míře jejich závažnosti. Pakliže tak neučiní, založí tím nepřezkoumatelnost jimi vydaných rozhodnutí, a zpravidla tak i jejich protiústavnost. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž zásada právního státu libovůli v rozhodování orgánů veřejné moci zakazuje [srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 14. září 2005 sp. zn. III. ÚS 183/03 (N 175/38 SbNU 399), náleží ze dne 3. října 2006 sp. zn. I. ÚS 74/06 (N 175/43 SbNU 17) a náleží ze dne 23. ledna 2008 sp. zn. I. ÚS 2568/07 (N 20/48 SbNU 213)]. Porušením práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny pak může být i situace, kdy v hodnocení skutkových zjištění absentuje určitá část skutečností, která vyšla v řízení najevo, eventuálně – nebo tím spíše – pokud byla účastníkem řízení namítána, nicméně obecný soud ji v celém souhrnu posuzovaných skutečností právně nezhodnotil, aniž by dostatečným způsobem odůvodnil např. její irelevantnost [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 24. listopadu 2004 sp. zn. III. ÚS 620/02 (N 177/35 SbNU 365) či náleží ze dne 11. března 2008 sp. zn. I. ÚS 274/04 (N 53/48 SbNU 607)]. Pokud obecný soud postupuje takto, dopouští se mimo jiné i libovůle zakázané v čl. 2 odst. 2 Listiny.

22. V náleží ze dne 11. února 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) pak Ústavní soud vyslovil názor, že „... je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů nejen odpovídala zákonu v meritů věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, ale aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí ve vztahu k zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným ustanovením § 157 odst. 2 in fine, odst. 3 občanského soudního řádu, neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem odůvodněná rozhodnutí naplňují – jako neoddělitelná součást „stanoveného postupu“ – ústavní kritéria plynoucí z Listiny (čl. 38 odst. 1). Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též i se zásadami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), jak jim Ústavní soud rozumí“.

23. Ve světle uvedených kritérií Ústavní soud má za to, že napadenými rozhodnutími bylo právo stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces porušeno. V posuzované věci skutková zjištění a právní závěry jsou

v přímém protikladu s provedenými důkazy. Soud prvního stupně námitky stěžovatelky ohledně projevu vůle účastníků předmětných smluv pokládal za nedůvodné, aniž by tuto nedůvodnost řádně odůvodnil. Přitom z obsahu předložených smluv zcela jednoznačně vyplývá, že úmyslem stěžovatelky nebylo „ošálit“ prodávající ani obejít zákonný zákaz propadné zástavy, nýbrž společným úmyslem účastníků předmětných smluv bylo obejít smluvní předkupní právo hlavního města Prahy a Městské části Praha 5. Smyslem celé transakce bylo od počátku převedení bytové jednotky do vlastnictví stěžovatelky a s tím byli vedlejší účastníci řízení (resp. jejich právní předchůdci) srozuměni.

24. Při posuzování věci se soud nemůže spokojit s úzce formalistickým pohledem, a to že skutečným smyslem předmětných smluv bylo sjednání tzv. propadné zástavy, ale musí hledat ekonomickou kauzu, hospodářský účel, ke kterému jednotlivé právní kroky stran směřují. Z pohledu hospodářské kauzy (je-li jasná) pak vykládá obsah právního jednání a posuzuje jeho soulad se zákonem a dobrými mravy. Aktivně legitimovaná k podání žaloby v tomto případě by byla spíše obec, jejíž předkupní právo mělo být pominuto, nikoliv jedna ze stran transakce.

25. S ohledem na výše uvedené je evidentní, že obecné soudy se v jednané věci řádně nezabývaly projevem vůle smluvních stran, s námitkami vznesenými stěžovatelkou se řádně nevypořádaly a soustředily se výhradně na otázku tzv. propadné zástavy, která na danou věc ani nedopadá, neboť účelem právního jednání bylo dosažení zcela jiného hospodářského účelu. Ústavní soud za podstatné v posuzované věci považuje, že předmětné smlouvy znaky institutu tzv. propadné zástavy ve smyslu judikatury obecných soudů nenaplní. Obecné soudy zcela pominuly klíčovou otázku úmyslu účastníků při uzavírání smluv, a proto nelze jejich skutková zjištění považovat za ucelená a kompletní. Odůvodnění rozhodnutí obecných soudů jsou v tomto směru naprosto nedostatečná a v konečném důsledku nepřezkoumatelná.

26. Ne každá transakce, při níž je kupní cena za převod nemovitosti započítávána vůči pohledávce kupujícího, musí být automaticky neplatná z důvodu existence propadné zástavy. Podstatný při určení neplatnosti je vždy smysl takového ujednání. Ústavní soud připomíná, že respekt a ochrana autonomie vůle přirozeně považoval ve své předchozí judikatuře a stále považuje za zcela elementární podmínku fungování materiálního právního státu [srov. např. nález ze dne 11. listopadu 2009 sp. zn. IV. ÚS 128/06 (N 235/55 SbNU 267)].

27. Vzájemné vztahy účastníků, které spolu zcela jednoznačně souvisí a podmiňují se, je třeba vnímat v celém jejich kontextu a takto je posuzovat. Významné z tohoto pohledu není nominální označení jednotlivých smluv a jejich formální oddělenost, neboť právní úkony je třeba v souladu

s § 35 odst. 2 občanského zákoníku vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Obecné soudy dovodily, že realizací souboru smluv mělo dojít k převodu vlastnického práva k zástavě na zástavního věřitele, tedy k propadnutí zástavy, a proto je taková smlouva pro obcházení kogentních ustanovení zákona o realizaci zástavního práva neplatná podle § 39 občanského zákoníku. Přitom v daném případě je zcela nepochybná vůle obou účastníků v tom směru, že uzavření kupních smluv a prodej předmětných nemovitostí jsou kompenzací za předcházející úhradu kupní ceny za tyto nemovitosti. Za těchto okolností jde o nabytí vlastnického práva za půjčenou částku. Na posuzovanou věc tak nelze tvrzení o propadné zástavě aplikovat a Ústavní soud považuje takovou interpretaci za extrémní a svévolnou, a tudíž vybočující z mezí ústavnosti. Smyslem zákonného zákazu propadné zástavy je totiž ochrana dlužníka před jeho vlastním neuváženým jednáním při získávání úvěru nebo zápůjčky, které může vést k neočekávané a nežádané ztrátě vlastnického práva dlužníka k předmětu zástavy. V posuzovaném případě však ze smluvního jednání vyplývá zřejmá a přímá vůle Josefa a Rozálie Pokorných vlastnické právo k předmětnému bytu na stěžovatelku převést.

28. Pokud odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku odkazoval na nález Ústavního soudu ze dne 1. dubna 2003 sp. zn. II. ÚS 119/01 (N 47/30 SbNU 9), je třeba poukázat na skutečnost, že závěry uvedené v tomto nálezu na posuzovanou věc nedopadají. O skutečné vůli účastníků předmětných smluv vypovídá zejména to, že manželé Pokorní po dobu svého života platnost kupních smluv na převod bytové jednotky do vlastnictví stěžovatelky nikdy nezpochybnili. K přechodu vlastnického práva na stěžovatelku nemělo dojít až pro případ, že manželé Pokorní řádně a včas nesplatí svůj dluh vůči stěžovateli, tak jak to má na mysli institut tzv. propadné zástavy, ale účelem uzavřeného souboru smluv byl již od počátku dohodnutý přechod vlastnického práva na stěžovatelku po uplynutí věcného předkupního práva k nemovitostem. Lze uzavřít, že účelem souboru uzavřených smluv, které nebyly oběma stranami jen předstírané (za účelem zajištění půjčky), bylo převést předmětné nemovitosti do vlastnictví stěžovatelky, a nikoliv smluvně upravit realizaci zástavního práva odchýlně od zákonné úpravy a sjednat tzv. propadnou zástavu. Obě kupní smlouvy nebyly uzavřeny za účelem uspokojení dluhu a zajištění smlouvy o půjčce, nýbrž smlouva o půjčce a zástavní smlouva byly uzavřeny za účelem zajištění realizace převodu bytové jednotky do vlastnictví stěžovatelky.

29. Moc soudní je povolána k ochraně práv vlastníků, současně je třeba brát zřetel na princip autonomie vůle subjektů soukromého práva, vyjádřený v čl. 2 odst. 3 Listiny a v čl. 2 odst. 4 Ústavy, a dávat mu – dovolují-li to okolnosti případu – přednost před výkladem, který vede k závěru

o neplatnosti daného právního jednání. Obecné soudy se v napadených rozhodnutích s tvrzeními stěžovatelky nikterak nevypořádaly a pouze čistě mechanicky dospěly k závěru, že účastníci smlouvy obcházeli zákaz tzv. propadné zástavy, a to aniž by se, byť jen pokusily zohlednit zásadu *pacta sunt servanda* plynoucí z ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy, aniž by šetřily podstatu ústavněprávního principu autonomie vůle, podle kterého musí indikace neplatnosti právního jednání představovat poslední, nikoliv (zjevně) první možnost výkladu [srov. nález ze dne 3. ledna 2017 sp. zn. II. ÚS 3646/13 (N 2/84 SbNU 35)]. Tímto postupem neposkytly ochranu jejímu vlastnickému právu k nároku, který jí vznikl 13. dubna 2006, resp. 19. února 2008, a porušily tak její právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 Listiny.

30. Ústavní soud považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu, které jsou založeny na skutkových zjištěních. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být – obdobně jako v dané věci – komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složitě, přičemž v rovině podústavního práva je nutné vždy posuzovat individuální okolnosti daného případu ve všech souvislostech za účelem dodržení shora uvedených ústavněprávních principů [srov. např. nález ze dne 5. srpna 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/58 SbNU 345)]; pokud obecné soudy tímto způsobem nepostupovaly, jako se stalo v předmětné věci, porušily právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené ustanoveními čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

31. Vzhledem k tomu, že pochybení obecných soudů Nejvyšší soud nenapravit, tak ani tento soud nedostal své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatelky (čl. 4 Ústavy), neboť i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a dovolací soud je tedy povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce.

32. Ačkoliv Ústavní soud shledal, že vadné je také odůvodnění rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 28. května 2015 č. j. 5 C 191/2014-151, nepřikročil k jeho zrušení, a to s přihlédnutím k uplatňovanému principu sebeomezení, neboť zjištěné vady spočívající toliko v právním posouzení lze napravit i v řízení před odvolacím soudem [obdobně nálezy ze dne 6. září 2006 sp. zn. II. ÚS 535/03 (N 157/42 SbNU 287), ze dne 11. května 2011 sp. zn. II. ÚS 165/11 (N 88/61 SbNU 359) a ze dne 31. května 2016 sp. zn. II. ÚS 2635/15 (N 97/81 SbNU 579)]. Z tohoto důvodu byla ústavní stížnost stěžovatelky v rozsahu návrhu na kasaci rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 odmítnuta pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. V dalším řízení je pak Městský soud v Praze vázán shora uvedeným právním názorem Ústavního soudu.

33. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud konstatuje, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu a rozsudkem Městského soudu v Praze byla porušena základní práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na svobodné jednání podle čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a se zásadou *pacta sunt servanda* plynoucí z čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a tato rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 133

K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezletilým dítětem

Zájmem dítěte je vždy zachování vazeb s oběma rodiči. Hrozba fyzického násilí ze strany rodiče je přitom srovnatelná s újmou pramenící ze ztráty vazeb k jednomu rodiči v důsledku manipulace druhým rodičem. V případě zatím neprokázaného rizika násilí je řešením souladným se zájmem dítěte umožnit mu s obviněným rodičem asistovaný styk. Úplný zákaz styku je třeba označit za řešení *ultima ratio*, které musí být vyhrazeno mimořádným situacím a ke kterému musí existovat velmi vážné důvody.

Stát má přitom odpovědnost prostřednictvím svých orgánů vést rodiče ke konstruktivnímu řešení krize jejich rodiny a k respektu k rodičovství druhého rodiče.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře – ze dne 26. července 2017 sp. zn. I. ÚS 1079/17 ve věci ústavní stížnosti R. Z., zastoupeného Mgr. Karolínou Kováčsovou, advokátkou, se sídlem Václavská 20, Praha 2, proti rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 21 Co 747/2016-372 ze dne 15. února 2017, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně a byl omezen rozsah stěžovatelova styku s jeho nezletilými dětmi, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a D. Z., zastoupené JUDr. Lubošem Kunou, advokátem, se sídlem Táborská 85/29, Praha 4, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 21 Co 747/2016-372 ze dne 15. února 2017 byla porušena základní práva stěžovatele na rodinný život a na péči o děti garantovaná čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento výrok se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Z ústavní stížnosti, napadeného rozsudku a spisu vedeného Okresním soudem Praha-západ (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 25 P 109/2013 zjistil Ústavní soud následující skutečnosti. Stěžovatel je otcem dvou nezletilých dětí narozených v červnu 2008 a v listopadu 2009. Při rozvodu manželství byly poměry nezletilých uspořádány na základě písemné dohody rodičů ze dne 20. 5. 2013, podle které se děti svěřují do výhradní péče matky a stěžovatel je oprávněn stýkat se s nimi každý sudý víkend a po část prázdnin. Rozsudkem okresního soudu ze dne 22. 7. 2013 byla schválena dohoda, kterou se nezletilí svěřují do výlučné péče matky a stěžovatel se zavazuje přispívat na jejich výživu. Vzhledem k tomu, že matka dětí (dále také „vedlejší účastnice“) údajně nedodržovala nevykonatelnou dohodu o styku a bránila stěžovateli ve styku s jeho dětmi, podal tento dne 3. 4. 2015 návrh na soudní úpravu styku. Uvedl, že vedlejší účastnice omezila jeho styky s dětmi na minimum a v lednu 2015 jej napadla s úmyslem podat na něj trestní oznámení pro fyzické napadení. Vedlejší účastnice u soudu uvedla, že má výhrady k tomu, jak se stěžovatel o děti stará, že ty k němu nerady jezdí a že ji fyzicky napadl (což stěžovatel popřel).

2. Rozsudkem okresního soudu ze dne 4. 5. 2015 č. j. 25 P 109/2013-73 došlo ke zvýšení výživného a styk stěžovatele s dětmi byl stanoven na každý sudý víkend od pátku do neděle 18 hodin a na část prázdnin. V části týkající se úpravy styku byl k odvolání vedlejší účastnice tento rozsudek zrušen rozsudkem Krajského soudu v Praze (dále též jen „krajský soud“) ze dne 17. 9. 2015 č. j. 21 Co 337/2015-104 mj. za účelem doplnění dokazování znaleckým posudkem, s tím, že u nezletilých byly signalizovány psychické potíže. Stěžovatel posléze podal soudu návrh na změnu výchovy, kterým se domáhal svěřeni obou nezletilých do své výlučné péče nebo do střídavé péče; vedlejší účastnice matka s tímto návrhem nesouhlasila a poukázala na to, že stěžovatel má násilnické sklony, děti fyzicky trestá, nevypracovává s nimi domácí úkoly a nenavštěvuje s nimi jejich mimoškolní aktivity.

3. Okresní soud nechal vypracovat znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychologie. V tomto posudku ze dne 13. 4. 2016 a ve své výpovědi znalec uvedl, že nezletilí by měli mít pozitivní vztah a pravidelný kontakt s oběma rodiči, podporovaný vždy druhým z rodičů. Vzhledem k tomu, že střídavá výchova podle znalce vyžaduje souhlas obou rodičů a jejich vzájemnou komunikaci a respekt, což není v daném případě naplněno, a že stěžovatel nežije v podmínkách, které by střídavou péči umožňovaly, není taková péče aktuálně vhodná. Styk otce s nezletilými je vhodný, u otce nebyly zjištěny násilnické sklony, je však třeba obnovit narušené

vztahy. Znalec doporučil styk jednou za dva týdny o víkendu, s tím, že v týdnu, kdy děti nejsou s otcem o víkendu, by byl vhodný styk i během pracovního týdne, za předpokladu, že otec bude bydlet v blízkosti školy a bydliště dětí, aby jejich režim nebyl narušen. Podle znalce děti netrpí psychickými problémy v důsledku vztahu s některým z rodičů, ale špatně nesou konfliktní vztah mezi nimi. Znalec konstatoval jistou manipulaci dětí ze strany matky prostřednictvím nákladných koníčků a drahých věcí; pokud děti uvádějí, že je otec bije a je na ně zlý, nejsou schopny takové situace upřesnit, někdy zjevně nemluví pravdu a mnoho jejich výroků neodpovídá jejich vývojové úrovni.

4. Za účelem řádného objasnění skutkového stavu provedl okresní soud další listinné důkazy, zejména zprávy orgánu sociálně-právní ochrany dětí „dále jen „OSPOD“ (Městského úřadu Černošice) jako kolizního opatrovníka o jednáních s rodiči a o sociálním šetření v místě bydliště stěžovatele, zprávy základní a mateřské školy navštěvované dětmi – podle nichž jsou nezletilí více uzavření a nervózní před odjezdem k otci a po návratu od něj, mladší syn těžce nese chování otce, který na něj křičí a občas ho uhodí – a matkou předloženou zprávu sociální pracovnice ze dne 14. 8. 2015, ze které podle dotazníkového šetření dětí vyplývá, že se děti v rodině otce necítí dobře a nejsou tam naplňovány jejich osobní potřeby. Bylo rovněž prokázáno, že se stěžovatel přestěhoval do blízkosti dětí.

5. Okresní soud považoval za zjištěné, že rodiče mají konfliktní vztah a nedohodli se na úpravě styku otce s nezletilými. Zohlednil závěry znaleckého posudku, ve kterém znalec uvedl, že střídavá výchova není vhodná, a doporučil ponechání nezletilých ve výlučné péči matky s určeným stykem s otcem. Z tohoto důvodu soud svým rozsudkem ze dne 24. 10. 2016 zamítl návrh stěžovatele na změnu výchovy a určil, že stěžovatel je oprávněn se s nezletilými stýkat vždy v každém sudém týdnu od pátku 18 hodin do neděle 18 hodin a v každém lichém týdnu od úterý 18 hodin do čtvrtka 18 hodin, jakož i po dobu čtyř týdnů během letních prázdnin. Ačkoliv měla matka proti péči stěžovatele výhrady, soud zohlednil, že si stěžovatel zajistil vhodné bytové podmínky pro pobyt nezletilých a že znalec styk doporučil. Stanovený rozsah styku odpovídá dle soudu zájmu nezletilých, neboť pro jejich příznivý psychický vývoj je třeba, aby měli dobré vztahy s oběma rodiči a každý z rodičů podporoval rozvoj jejich pozitivního vztahu k druhému rodiči.

6. Stěžovatel se proti rozsudku odvolal s tím, že okresní soud nesprávně zohlednil závěry znaleckého posudku; poukázal na práva dětí a jejich zájmy a na to, že postavení obou rodičů je nevyrovnané. Setrval přitom na požadavku svěření dětí do střídavé péče a v případě neúspěchu navrhoval co nejširší styk. Vedlejší účastnice ve svém odvolání tvrdila, že výslech znalce, který fabuloval v neprospěch dětí, vyzněl nevhodně, že OSPOD

s dětmi neprovedl pohovor, že se stěžovatel o děti řádně nestará a chová se k nim nevhodně, protože na něj podala trestní oznámení, nezletilí k němu nechtějí chodit; navrhla proto, aby styk nebyl upraven. Opatrovník nezletilých ve svém písemném vyjádření navrhl potvrdit napadený rozsudek jako věcně správný; odvolacímu soudu poskytl také záznam svého pohovoru s dětmi, které prohlásily, že se jim u stěžovatele nelíbí, nudí se tam, stěžovatel je na ně zlý a topí je v umyvadle. Na závěr dokazování se opatrovník u soudu nijak nevyjádřil s tím, že tak nemůže učinit, když „stále probíhá trestní stíhání otce“.

7. Poté, co krajský soud doplnil dokazování s ohledem na plynutí času a dospěl k závěru, že ani jedno odvolání není důvodné, napadeným rozsudkem potvrdil ve výroku I rozhodnutí o výchově nezletilých a ve výroku II změnil úpravu styku tak, že stěžovatel je oprávněn se s nezletilými stýkat každý sudý víkend ve školním roce od pátku 18 hodin do neděle 18 hodin a po dobu prvních dvou týdnů v červenci a v srpnu. Odvolací soud zejména zjistil, že vedlejší účastnice dne 24. 1. 2017 oznámila na policii, že stěžovatel děti nepřiměřeně trestá a týrá a že nezletilí byli dne 23. 11. 2016 vyslechnuti OSPOD a vytýkali otci jeho chování. Dle názoru krajského soudu okresní soud náležitě zjistil skutkový stav, správně hodnotil důkazy a dospěl ke správnému právnímu závěru, že není namístě upravit střídavou péči, ale je nutno určit styk otce s nezletilými. Krajský soud dále poukázal na to, že dle judikatury Ústavního soudu by střídavá péče měla být pravidlem jen za předpokladu, že jsou splněny veškeré zákonné podmínky, které nemusejí nutně nastat v každém zkoumaném případě. Kritériem pro svěřeni dítěte do střídavé výchovy není přání konkrétního rodiče, nýbrž především zájem dítěte a jeho schopnost vypořádat se s rozpadem rodiny, čemuž soud prvního stupně dostál. Ve shodě s ním měl krajský soud za to, že je především věcí rodičů, aby po vzájemné dohodě umožnili svým dětem co nejširší kontakt, a že za současné situace by otcem navržená úprava střídavé péče skutečně byla v rozporu se zájmy nezletilých, neboť pro nařízení střídavé výchovy v režimu týdenního střídání nenazrál čas. Pokud jde o výrok týkající se úpravy styku stěžovatele s nezletilými, nebylo dle odvolacího soudu možné přehlédnout skutečnost, že nezletilé děti byly dle dohody rodičů schválené rozsudkem ze dne 22. 6. 2013 svěřeny do vylučné péče matky. V současné době jsou vztahy mezi nimi a stěžovatelem evidentně narušeny, neboť oba chlapci před OSPOD zcela jednoznačně vyslovili své obavy a strach z otce. Nelze přehlédnout ani to, že na základě oznámení vedlejší účastnice probíhá trestní stíhání stěžovatele; bez ohledu na to, že nelze v současnosti objektivně uzavřít, jak trestní řízení skončí (tedy zda odložením věci, či zahájením trestního stíhání matky pro křivé obvinění otce), je zcela evidentní, že úprava širokého styku by nebyla v souladu se zájmy nezletilých, proto bylo rozhodnuto, že stěžovatel se může

s nezletilými stýkat toliko každý sudý víkend a o letních prázdninách. Pokud by však děti byly v budoucnu ohroženy na životě či zdraví, jistě by OSPOD podnikl kroky k napravení.

8. Vedlejší účastnice posléze navrhla vydání předběžného opatření, kterým by bylo stěžovateli až do skončení trestního stíhání uloženo zdržet se kontaktu s nezletilými. Uvedla a doložila, že usnesením ze dne 16. 2. 2017 (vydaným mj. po výslechu obou nezletilých dne 9. 2. 2017) bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele, který byl obviněn ze zločinu týrání svěřené osoby; přiložila rovněž lékařskou zprávu o výskytu hematomů u jednoho ze synů po návratu z víkendu u otce a příslušné fotografie. Dne 17. 3. 2017 okresní soud tomuto návrhu vyhověl s ohledem na ochranu nezletilých před možným závadovým jednáním stěžovatele. Stěžovatel ve svém odvolání označil obvinění z týrání za účelové. Dne 3. 5. 2017 krajský soud toto usnesení potvrdil, neboť z tvrzení obsažených v návrhu a z obsahu spisu podle něj vyplývá procesní důvodnost zatímní úpravy, jelikož matka osvědčila svou obavu o bezpečnost a zdravý vývoj nezletilých. Stěžovatelův návrh na zrušení předběžného opatření byl zamítnut.

II. Argumentace účastníků řízení

9. Ve své včas podané ústavní stížnosti se stěžovatel domáhá jednak vyslovení porušení svých základních práv na rodičovskou výchovu a péči dle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a na presumpci neviný dle čl. 40 odst. 2 Listiny, jednak zrušení rozsudku krajského soudu ze dne 15. 2. 2017.

10. Stěžovatel tvrdí, že vedlejší účastnice jej účelově křivě obvinila z týrání dětí, a ovlivnila tak soudní řízení před krajským soudem, který pak jeho běžný styk se syny omezil na polovinu, zamezil významnějšímu výchovnému působení z jeho strany a tím dal matce ještě větší prostor pro ovlivňování nezletilých. Manipulací ze strany matky, kterou odhalil znalec (nikoliv OSPOD při pohovoru s dětmi dne 23. 11. 2016), se přitom vůbec při rozhodování o rozsahu styku nezabýval.

11. Dle stěžovatele porušil krajský soud princip presumpce neviný, jelikož pouhé podezření (vyvrácené předchozím znaleckým posudkem, který u něj vyloučil násilnické sklony) využil k podstatnému omezení styku doporučenému znalcem a nařízenému okresním soudem, navíc v okamžiku, kdy mu ještě nebylo ani sděleno obvinění. Soud jej přitom vyloučil ze všednodenní péče pro možné fyzické týrání, ale ponechal stejně široký víkendový styk, což stěžovatel považuje za absurdní. Poukazuje také na to, že pokud by se vedlejší účastnice dopustila křivého obvinění, byla by ohrožena stejnou trestní sazbou, není tedy zřejmé, proč v této situaci soud jednomu rodiči styk s dětmi omezil a druhému rozšířil. Soud tak fakticky

vedlejší účastnici odměnil za agresivní vedení sporu a jej potrestal za to, že na ni dosud nepodal trestní oznámení ve snaze vyhnout se sekundární viktimizaci dětí.

12. Hovoří-li krajský soud o doplnění dokazování, nijak nespécifikuje, které konkrétní důkazy má na mysli – jedinými novými důkazy je zpráva OSPOD z 23. 11. 2016 a trestní oznámení vedlejší účastnice – a jak je hodnotí. Soud ignoroval skutečnost, že k narušení vztahů mezi stěžovatelem a jeho dětmi došlo v důsledku systematické manipulace vedlejší účastnice a její záporné motivace ke styku. Určité narušení vztahů přitom konstatoval i znalec, a proto doporučil širší styk stěžovatele s dětmi. Tento důkaz přitom krajský soud nezopakoval a nevedl, proč se závěry okresního soudu ohledně všednodenního styku nesouhlasí, a měl tedy v této otázce vycházet z jeho hodnocení. Jeho skutkové zjištění je tak v extrémním nesouladu se znaleckým posudkem, což činí jeho rozhodnutí nepřezkoumatelným.

13. Dalším porušením jeho základních práv je dle stěžovatele to, že jej krajský soud zcela vyloučil ze všednodenní péče a aktivit, čímž mu zamezil na děti výchovně působit a vzdělávat je.

14. Ve svém vyjádření k projednávané ústavní stížnosti krajský soud uvedl, že stěžovatel se mylí, dovozuje-li, že matka byla odměněna za agresivní vedení sporu, a jeho výtky ohledně redukce styku doporučovaného znalcem na polovinu je účelová. Znalecký posudek je totiž jen jedním z důkazů, který je třeba vyložit v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů, jíž se odvolací soud při svém rozhodování řídil. K doplněným důkazům pak strany dostaly možnost se vyjádřit a soud v rozsudku jednoznačně uvedl, jaké skutečnosti vzal za prokázané, proč nedošlo k úpravě střídavé výchovy a proč byla zvolena daná úprava styku. V situaci, v níž jsou vztahy mezi nezletilými a stěžovatelem evidentně narušeny a chlapci mají z otce strach, nebylo namístě stanovit jejich styk v širším rozsahu.

15. Vedlejší účastnice (matka nezletilých) ve svém vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatele uvádí, že žádná z jeho námitek nesměřuje proti zásahu do ústavně zaručených práv a že stěžovatel pouze pokračuje ve své argumentaci před obecnými soudy. Dle vedlejší účastnice nelze dovodit, že by soud stěžovatele považoval za vinného z týrání nezletilých a že by se tento závěr promítl do jeho rozhodnutí. Ba právě naopak, soud dle vedlejší účastnice hodnotil trestní oznámení jako nevhodné a svůj názor dal najevo tak jasně, že se tím spíše cítí dotčena ona sama. Důvodem pro změnu prvostupňového rozhodnutí tak bylo narušení vztahů mezi stěžovatelem a nezletilými. Nesouhlasí také s tím, že by odvolací soud učinil na základě provedených důkazů jiné závěry. Odlišné skutkové závěry totiž soud získal z jím provedeného dokazování (zprávy pediatra, mateřské školy, OSPOD a úřední záznam Policie České republiky). Nevyloučil přitom stěžovatele ze všednodenní péče, ale přiklonil se k obvyklejšímu a mezi účastníky

vyzkoušenému víkendovému styku, kterým jsou nezletilí méně vytrženi ze svého obvyklého života. Nelze přehlédnout, že rozsah styku byl soudem upraven stejně jako v původní dohodě rodičů ze dne 20. 5. 2013, neboť dle názoru soudu se poměry nezměnily tak, aby to vyžadovalo změnu režimu stanoveného dříve. Vedlejší účastnice konečně odmítla jakoukoliv manipulaci dětí ze své strany s tím, že ke stěžovatelově péči uplatnila pouze zcela konkrétní a odůvodněné připomínky.

16. Ve svém vyjádření k ústavní stížnosti OSPOD zmínil předběžné opatření o zákazu styku stěžovatele s nezletilými i výše uvedené závěry znaleckého zkoumání. Uvedl, že od začátku vedení spisové dokumentace se do sporu o styk s dětmi prolíná spor o výživné, že vedlejší účastnice se snaží stěžovatele ze života dětí eliminovat a že jejich vztahová a komunikační patologie pokračuje. Děti docházejí k dětskému psychologovi, přičemž z hodnocení znalce, závěrů pedopsychiatrického vyšetření i dle přesvědčení OSPOD děti netrpí psychickým tlakem v důsledku vztahu k některému z rodičů, avšak tento pramení z konfliktu mezi nimi. Oba rodiče se sociálními pracovníky pravidelně spolupracují. OSPOD nedisponuje poznatky o nepřiměřeném fyzickém trestání, které by pocházely od jiného zdroje, než je matka nezletilých a pohovor s dětmi. Dle názoru OSPOD je pro zdravý duševní rozvoj nezletilých nezbytné, aby měli dobrý vztah s oběma rodiči. Vzhledem k možnosti manipulace nezletilých vedlejší účastnicí a ke snaze zamezit stěžovateli ve styku s nimi bylo namístež uvážovat o rozšíření jeho styku s nezletilými, aby se vykompenzoval negativní vliv matky a nenastal syndrom zavrženého rodiče. Ve chvíli, kdy k tomuto rozšíření styku došlo rozhodnutím okresního soudu, podala vedlejší účastnice trestní oznámení, což měla i předsedkyně senátu rozhodujícího o odvolání označit za účelové jednání. V zájmu presumpce nevinny a k zamezení dalšího odloučení mezi nezletilými a stěžovatelem apeluje OSPOD na možnost asistovaných kontaktů za účasti odborníka, které by zajistily zachování vztahu pro případ, že by se neprokázala matkou tvrzená trestná činnost stěžovatele, a zároveň by zamezily případnému ohrožení nezletilých.

III. Hodnocení Ústavního soudu

17. Podstatou projednávané ústavní stížnosti je především nesouhlas stěžovatele s omezením rozsahu jeho styku s dětmi, jak je provedl krajský soud. Je pravda, že stěžovatel v průběhu řízení navrhoval také svěřeni dětí do střídavé péče, čemuž žádný ze soudů nevyhověl. Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že jednou z výjimek opodstatňujících nesvěřeni dítěte do střídavé péče může být ve výjimečných případech např. narušená komunikace mezi rodiči [viz např. nálezn sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 (N 236/75 SbNU 629)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>. V posuzované věci je přítom s ohledem

na rozsah konfliktu mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí zřejmě, že vztahy v rodině jsou vážně narušeny. Nevhodnost střídavé péče konstatoval již znalec ve svém posudku ze dne 13. 4. 2016, přičemž od té doby se situace dále vyhrotila, zejména v souvislosti s podáním trestního oznámení proti stěžovateli ze strany vedlejší účastnice. Ústavní soud tedy respektuje závěr obecných soudů, že nařízení střídavé výchovy nebylo v tomto případě namístě. V části, v níž ústavní stížnost stěžovatele směřuje do výroku I rozsudku krajského soudu, proto Ústavní soud návrh odmítl jako zjevně nepodstatný.

18. Ústavní soud má naopak vážné pochybnosti o souladnosti napačeného rozhodnutí o styku stěžovatele s nezletilými s ústavními právy stěžovatele i s nejlepším zájmem dítěte. Ústavní rámec rozhodování o styku mezi rodičem a dítětem Ústavní soud shrnul v nálezu sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016 (N 137/82 SbNU 207) následovně.

19. Být spolu znamená pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i přes rozkoly ve vztazích mezi rodiči. Jak vyplývá z Úmluvy o právech dítěte, dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1). Z ustálené judikatury Ústavního soudu poté vyplývá, že v zájmu dítěte zpravidla je, aby bylo v péči obou rodičů, kde každý z nich poskytuje dítěti láskyplnou péči a každý svým dílem přispívá k osobnostnímu vývoji dítěte. Již proto jakékoliv omezení tohoto aspektu rodinného života (styku mezi rodičem a dítětem) musí být rádně a pečlivě odůvodněno, tedy musí sledovat legitimní cíl nejlepšího zájmu dítěte a být tomuto cíli přiměřené.

20. Kritéria pro rozhodování o svěřeni dítěte do péče se analogicky uplatní i v případě rozhodování o styku. V tomto ohledu obecně platí, že řízení před soudy má být konáno a přijatá opatření mají být činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Pokud obecné soudy rozhodují o úpravě styku, je nutno vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů, a tudíž je-li rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulat rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání je zpravidla vždy v „nejlepším zájmu dítěte“, přičemž odchylky od tohoto principu musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, přičemž konkrétní skutečnosti, o něž se tento zájem opírá, musí být v daném řízení prokázány.

21. Tyto ústavní principy plně zohledňuje i zákonná úprava styku s dítětem, která stanoví, že dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte, stejně jako

tento rodič má právo stýkat se s dítětem (§ 888 občanského zákoníku). Občanský zákoník tedy v souladu s právě uvedeným ústavním rámcem stanoví právo rodiče i dítěte na vzájemný styk, jehož rozsah má být určován především nejlepším zájmem dítěte.

22. V nyní posuzovaném případě stěžovatel původně realizoval styk s dětmi na základě dohody s vedlejší účastnicí, a to každý sudý víkend a po část prázdnin. Okresní soud poté rozsudkem tento styk na doporučení znalce stanovil pro sudý týden v rozsahu od pátku 18 hodin do neděle 18 hodin a pro lichý týden od úterý 18 hodin do čtvrťka 18 hodin, jakož i po dobu čtyř týdnů v průběhu letních prázdnin. Napadeným meritorním rozhodnutím o styku krajský soud jako soud odvolací rozhodl, že stěžovatel je oprávněn se se svými dětmi stýkat každý sudý víkend ve školním roce od pátku 18 hodin do neděle 18 hodin a po dobu prvních dvou týdnů v červenci a v srpnu. Oproti rozsudku okresního soudu tak došlo k omezení rozsahu stěžovatelova práva na styk, které Ústavní soud považuje za zásah do práva stěžovatele na výchovu a péči jeho dětí, ale i do práva dětí na rodičovskou péči a výchovu (čl. 32 odst. 4 Listiny). Takto závažný zásah není přitom v rozsudku krajského soudu dostatečně odůvodněn.

23. Ze spisu a také z vyjádření poskytnutého OSPOD vyplývá, že nezletilí mají intenzivní vztah se svou matkou, v jejíž péči se na základě původní dohody rodičů a pozdějších soudních rozhodnutí nachází. Nelze však pominout, že pro jejich duševní vývoj je nezbytné, aby měli dobré vztahy s oběma rodiči, tedy i se stěžovatelem, který projevuje soustavný zájem o aktivní účast na jejich výchově, kvůli čemuž se také přestěhoval blíže k jejich bydlišti. Zároveň je zcela zřejmé, že vztahy v rodině jsou vážně narušeny, přičemž vedlejší účastnice zpochybňuje péči stěžovatele a snaží se jej eliminovat ze života nezletilých. Situace je natolik vyhocena, že vedlejší účastnice podala na stěžovatele trestní oznámení z důvodu tvrzeného týrání nezletilých. Stěžovatel tato nařčení soustavě popírá a označuje je za účelovou manipulaci.

24. Za účelem posouzení, co je v dané věci v nejlepším zájmu dětí, ustanovil okresní soud znalce, podle jehož posudku z dubna 2016 stěžovatel netrpí násilnickými sklony, mnoho výroků nezletilých o otci neodpovídá jejich vývojové úrovni a nezletilí nejsou schopni svá tvrzení o nevhodném chování stěžovatele konkretizovat, což nasvědčuje tomu, že se jedná o převzatá tvrzení matky. Taktéž OSPOD nedisponuje ve věci nepřiměřeného trestání nezletilých jinými poznatky, než jsou tvrzení vedlejší účastnice a skutečnosti uvedené nezletilými při pohovoru (viz bod 16).

25. Navzdory těmto skutečnostem omezil krajský soud stěžovatelův styk pouze na každý druhý víkend a část prázdnin. Nijak se přitom nevypovářel se závěry znalce, který v zájmu obnovy narušených vztahů doporučil kromě víkendového styku i styk během pracovního týdne, a nezabýval se

ani možnou manipulací dětí ze strany vedlejší účastnice [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 24]. Z napadeného rozsudku vyplývá, že ke změně prvostupňového rozhodnutí o úpravě styku vedly krajský soud dvě skutečnosti, a to že oba chlapi před OSPOD jednoznačně vyslovili své obavy a strach ze stěžovatele a že na základě trestního oznámení vedlejší účastnice probíhá trestní stíhání stěžovatele. Ústavní soud však na tomto místě konstatuje, že OSPOD krajskému soudu pouze předal záznam svého pohovoru s nezletilými dětmi, přičemž však doporučil potvrzení rozsudku okresního soudu; ke změně jeho procesního stanoviska ve světle trestního stíhání stěžovatele došlo až na jednání odvolacího soudu, v jehož závěru se opatrovník nijak nevyjádřil (viz bod 6). Pokud jde o trestní stíhání stěžovatele, je třeba upozornit na to, že k jeho zahájení došlo až den po rozhodnutí odvolacího soudu, tj. dne 16. 2. 2017, a na základě trestního oznámení, které vedlejší účastnice podala krátce po rozsudku okresního soudu, kterým byl rozšířen styk stěžovatele s nezletilými.

26. Aniž by podceňoval riziko, kterému mohou být nezletilí v souvislosti s trženým jednáním stěžovatele vystaveni, musí Ústavní soud konstatovat, že rozsudek krajského soudu postrádá logiku. Měl-li totiž tento soud za to, že nezletilým hrozí ze strany stěžovatele nebezpečí, není jasné, jakým způsobem by mohl víkendový styk bez přítomnosti třetí osoby toto nebezpečí eliminovat a proč nebyla ochrana nezletilých zajištěna asistovaným stykem. Pokud měl naopak krajský soud za to, že riziko újmy na zdraví a duševním stavu nezletilých není reálné, není z odůvodnění jeho rozsudku zřejmé, proč považoval omezení styku na polovinu za souladné s nejlepším zájmem dětí, navíc v situaci, kdy jsou nezletilí pravděpodobně vedeni k tomu, aby jednoho rodiče adorovali a druhého zavrhovali, a obnovu jejich vztahu ke stěžovateli je více než namístě.

27. Ústavní soud nemohl odhlédnout od toho, že – jak zjistil ze soudního spisu sp. zn. 25 P 109/2013 – od vydání rozsudku krajského soudu došlo ke změně této úpravy, neboť stěžovateli bylo předběžným opatřením ze dne 17. 3. 2017, potvrzeným dne 3. 5. 2017, uloženo zdržet se kontaktu s nezletilými, a to s ohledem na probíhající trestní stíhání pro týrání světlé osoby. Ačkoliv stěžovatel tato usnesení nenapadá, je Ústavní soud nucen konstatovat, že indicie stěžovatelova závadného jednání zřejmě stále nejsou – i s přihlédnutím k výsledkům znaleckého zkoumání – tak vážné, aby ospravedlňovaly úplný zákaz styku stěžovatele s nezletilými. V takové situaci by měl nejlepší zájem dítěte vést opatrovnícké soudy k tomu, aby byl stěžovateli do skončení trestního stíhání umožněn alespoň asistovaný styk, který by mu pomohl udržet se syny kontakt a zároveň by neutralizoval případné negativní působení vedlejší účastnice na jeho vztah s nezletilými. V této souvislosti je třeba apelovat i na kolizního opatrovníka dětí, který

takové řešení doporučil ve svém vyjádření k ústavní stížnosti (viz bod 16) a v jehož možnostech je se s takovým návrhem na obecný soud obrátit.

28. Je třeba připomenout, že zájmem dítěte je vždy zachování vazeb s oběma rodiči. Hrozba fyzického násilí ze strany rodiče je přitom srovnatelná s újmou pramenící ze ztráty vazeb k jednomu rodiči v důsledku manipulace druhým rodičem. V případě zatím neprokázaného rizika násilí je řešením souladným se zájmem dítěte umožnit mu s obviněným rodičem asistovaný styk. Úplný zákaz styku je třeba označit za řešení *ultima ratio*, které musí být vyhrazeno mimořádným situacím a ke kterému musí existovat velmi vážné důvody.

29. Ústavní soud na závěr pokládá za podstatné zdůraznit, že i sebevíce ukřivděný člověk si musí přiznat, že dítě má právo poznat skutečně a pořádně oba své rodiče, mít možnost trávit s každým z nich čas a vyrovnat se třeba i s tím, že jeho rodič není dokonalý. Vede-li jeden rodič své dítě k nenávisti či zapření druhého rodiče, učí ho vlastně nenávisti k sobě samému. Stát má přitom odpovědnost prostřednictvím svých orgánů vést rodiče ke konstruktivnímu řešení krize jejich rodiny a k respektu k rodičovství druhého rodiče. Této povinnosti však krajský soud nedostál, neboť své rozhodnutí omezit rodičovská práva jednoho rodiče založil fakticky na verzi druhého z rodičů, aniž by jakkoliv kriticky vyhodnotil existující pochybnosti, které při dokazování vyšly najevo. Krajský soud také dostatečně nevyvětlil, proč je styk v rozsahu, v jakém byl upraven okresním soudem, v rozporu s nejlepším zájmem dětí. Tím porušil právo stěžovatele na ochranu jeho rodinného života a péči o děti v rozporu s čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny.

30. Z výše uvedených důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti stěžovatele částečně vyhověl, neboť shledal, že Krajský soud v Praze výrokem II napadeného rozsudku porušil právo stěžovatele na ochranu jeho rodinného života a péči o děti zaručené čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny. Podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona tedy Ústavní soud zrušil výrok II rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 21 Co 747/2016-372 ze dne 15. 2. 2017. Ve zbytku ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 134

K povinnosti soudu náležitě odůvodnit své rozhodnutí a vypořádat se s námitkami účastníků řízení

Součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je rovněž povinnost soudu řádně odůvodnit své rozhodnutí. To vyžaduje v případě, že účastník řízení poukáže na předchozí relevantní rozhodnutí v obdobné věci, že tento argument bude zahrnut do odůvodnění rozhodnutí a současně bude řádně vypořádán; v opačném případě dochází k porušení práva na řádný proces. To platí tím spíše, jestliže taková vada rozhodnutí nebude napravena ani v řízení o kasační stížnosti.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 31. července 2017 sp. zn. III. ÚS 1167/17 ve věci ústavní stížnosti M. Š., zastoupené zákonnou zástupkyní matkou M. D., právně zastoupené Mgr. Jiřím Švejnhou, DiS., advokátem, se sídlem Korunní 2569/108a, Praha 10 – Vinohrady, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 8. února 2017 č. j. 3 As 13/2016-49, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina kasační stížnost proti rozsudku krajského soudu o zamítnutí stěžovatelčiny správní žaloby podané ve věci nepřijetí k předškolnímu vzdělávání z důvodu nesplnění podmínky povinného očkování, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Krajského úřadu Plzeňského kraje, se sídlem Škroupova 18, Plzeň, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 8. února 2017 č. j. 3 As 13/2016-49 bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. února 2017 č. j. 3 As 13/2016-49 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky domáhá zrušení shora uvedeného soudního rozhodnutí, neboť má za to, že jím došlo k porušení jejich ústavně zaručených základních práv.

2. Na základě rozhodnutí ředitelky 16. základní školy a mateřské školy Plzeň, Americká třída 30, příspěvkové organizace, ze dne 11. 2. 2015 sp. zn. 16ZS/0161/2015 stěžovatelka nebyla přijata k předškolnímu vzdělávání z důvodu nesplnění podmínek stanovených v § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o ochraně veřejného zdraví“).

3. Rozhodnutí ředitelky bylo k odvolání stěžovatelky potvrzeno rozhodnutím vedlejšího účastníka ze dne 4. 3. 2015 sp. zn. ŠMS/2767/15.

4. Stěžovatelka napadla rozhodnutí vedlejšího účastníka správní žalobou, kterou spojila s návrhem na přiznání odkladného účinku a žádostí o osvobození od soudního poplatku. Usnesením ze dne 22. 5. 2015 Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) advokáta stěžovatelky vyzval, aby doložil plnou moc opravňující ho zastupovat stěžovatelku a aby doplnil žádost o osvobození od soudního poplatku. Tuto výzvu soudu splnil advokát podáním založeným na listech č. 20 až 23, které bylo soudu doručeno 27. 5. 2015. V části II podání bylo uvedeno, že stěžovatelka doplňuje svou žalobu a sděluje soudu, že vedlejší účastník ve skutkově velmi podobné věci vyhověl odvolání jiné osoby, která argumentovala shodně jako stěžovatelka.

5. Usnesením ze dne 19. 6. 2015 č. j. 57 A 60/2015-25 krajský soud nepřiznal odkladný účinek stěžovatelčině žalobě. Usnesením č. j. 57 A 60/2015-28 z téhož dne krajský soud vyhověl stěžovatelčině žádosti a přiznal jí úplné osvobození od soudního poplatku.

6. Svým rozsudkem ze dne 30. 11. 2015 č. j. 57 A 60/2015-49 krajský soud stěžovatelčinu správní žalobu zamítl. V odůvodnění svého rozsudku krajský soud rekapituloval obsah správní žaloby a postupně vysvětlil, proč jsou jednotlivé námitky stěžovatelky nedůvodné. K argumentu obsaženému v doplnění podání se krajský soud nevyjádřil ani jej ve svém rozsudku nerekapituloval.

7. Rozsudek krajského soudu napadla stěžovatelka blanketní kasační stížností, kterou k výzvě soudu ve lhůtě doplnila. Součástí doplněné kasační stížnosti je i argument, že vedlejší účastník ve skutkově velmi podobné věci vyhověl odvolání jiné osoby, která argumentovala shodně jako stěžovatelka (na č. I. 32 a 33 spisu vedeného Nejvyšším správním soudem).

8. Napadeným rozsudkem zamítl Nejvyšší správní soud kasační stížnost stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu. V odůvodnění se

k námitce, že vedlejší účastník ve skutkově velmi podobné věci vyhověl odvolání jiné osoby, která argumentovala shodně jako stěžovatelka, nijak nevyjádřil ani tuto námitku nerekapituloval.

II. Argumentace stěžovatelky

9. Stěžovatelka v ústavní stížnosti vylíčila situaci, která v její rodině nastala v souvislosti s podstoupením povinného očkování obou starších sourozenců, u kterých se vzápětí projevily vážné zdravotní komplikace. Matka stěžovatelky je přesvědčena, že tyto zdravotní komplikace jsou následkem tohoto očkování, v důsledku čehož rodiče stěžovatelky rozhodli, že stěžovatelka se povinnému očkování nepodrobí.

10. Dále stěžovatelka rozebírá právní úpravu povinného očkování a dovozuje, že tato odporuje Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny.

11. Stěžovatelka dovozuje, že její nepřijetí do mateřské školy bylo sankcí za to, že se odmítla podrobit povinnému očkování, a smyslem tohoto opatření bylo vymáhat splnění povinnosti podrobit se očkování. Takový postup pokládá stěžovatelka za rozporný s mezinárodními závazky České republiky, neboť se, jak bylo vyloženo výše, domnívá, že česká právní úprava očkování (tedy povinnost podrobit se očkování, jejíž splnění je nepřijetím do mateřské školy vynucováno) je v rozporu s těmito mezinárodními závazky.

12. Stěžovatelka dále shledává, že jí bylo odepráno právo na vzdělání, neboť jí nebylo umožněno vzdělávat se v mateřské škole, přičemž se tak stalo z důvodu, který je rozporný s mezinárodními závazky České republiky.

13. Stěžovatelka dále podrobně rozebírá nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 1253/14 [(N 220/79 SbNU 527), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>], který se týkal tzv. světské výhrady svědomí v oblasti povinného očkování, a dovozuje, že i v jejím případě jsou dány podmínky pro to, aby stěžovatelka nebyla nucena podrobit se povinnému očkování, a to ani opatřením spočívajícím v následném nepřijetí do mateřské školy.

14. Konečně stěžovatelka poukazuje na to, že v předchozím řízení upozorňovala soudy na to, že vedlejší účastník vyhověl odvolání jiné osoby, které vycházelo ze shodných argumentů jako stěžovatelčino odvolání. Stěžovatelka se tak cítí diskriminována, neboť v její věci, která byla skutkově v relevantních okolnostech shodná, bylo rozhodnuto jinak a nápravy se nedomohla ani u soudu.

III. Vyjádření účastníků

15. Ústavní soud podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníku a vedlejšímu účastníku řízení.

16. Nejvyšší správní soud uvedl, že stěžovatelka dle jeho přesvědčení nebyla na svých základních právech nijak zkrácena. Stejně tak má za to, že rozhodl v souladu se zákonem, ústavním pořádkem a spravedlivě, neboť zvažil všechny rozhodné okolnosti projednávané věci.

17. Konkrétně Nejvyšší správní soud poukázal na to, že nepřijetí dítěte do mateřské školy nelze vnímat jako sankci za nepodrobení se povinnému očkování. V tomto směru tak shledal stěžovatelčiny námitky směřující primárně proti povinnému očkování jako nepřipadné.

18. Pokud jde o tvrzené porušení stěžovatelčina práva na vzdělání, konstatoval Nejvyšší správní soud, že za situace, kdy výkon práva navštěvovat mateřskou školu, podmíněný podrobením se pravidelnému očkování, může ohrozit zdraví jiných osob, nelze upřednostnit právo stěžovatelky na vzdělání před právem těchto osob na ochranu jejich zdraví [ostatně nabízí se zde i otázka, zda přijetí k předškolnímu vzdělávání vůbec spadá pod rozsah Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina“) garantovaného základního práva na vzdělání]]. Realizace stěžovatelčina práva byla navíc znemožněna jí samou tím, že nepřistoupila na podmínky stanovené pro všechny stejně a nepodrobila se povinnému očkování ani nevyužila jiné kroky, které by v souladu s § 50 zákona o ochraně veřejného zdraví odůvodňovaly její přijetí k předškolnímu vzdělávání s ohledem na individuální okolnosti [tedy aniž by očkování absolvovala; srov. v této souvislosti též usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4212/12 (v SbNU nepublikováno)].

19. Ke stěžovatelčině námitce, že v předchozím řízení upozorňovala soudy na to, že vedlejší účastník vyhověl odvolání jiné osoby, které vycházelo ze shodných argumentů jako stěžovatelčino odvolání, se Nejvyšší správní soud nijak nevyjádřil.

20. Vedlejší účastník se ve stanovené lhůtě k věci nevyjádřil, přestože byl ve výzvě poučen, že v takovém případě bude mít Ústavní soud za to, že svých procesních práv v řízení o ústavní stížnosti nemíní využít.

21. Vyjádření Nejvyššího správního soudu bylo zasláno stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka možnosti repliky nevyužila.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

22. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení o ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení,

ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

23. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Byl při tom veden následujícími úvahami.

24. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že z pohledu účastníka řízení je poukaz na předchozí relevantní rozhodnutí soudu v obdobné věci zásadní argument, který má potenci daný spor rozhodnout [např. náleze ze dne 24. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2588/16 (N 223/83 SbNU 481), bod 12]. V takovém případě, jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva, musí soudy tento argument vzít v potaz a vypořádat se s ním v odůvodnění svého rozhodnutí. Tato povinnost je odrazem práva účastníka být slyšen v řízení a zájmem veřejnosti v demokratické společnosti na poznání důvodů soudního rozhodnutí (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Tatishvili proti Rusku* ze dne 22. 2. 2007 č. 1509/02, § 58; blíže viz Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. *Law of the European Convention on Human Rights*. 3. vyd. Oxford : Oxford University Press, 2014, s. 430). Právě uvedené je třeba vztáhnout i na situaci, kdy stěžovatelka předložila krajskému soudu rozhodnutí vedlejšího účastníka týkající se jiné osoby, jejímuž odvolání vedlejší účastník vyhověl na základě obdobných argumentů, jaké přednesla stěžovatelka ve své věci.

25. Tuto námitku stěžovatelky krajský soud nepřevzal do rekapitulace části svého rozsudku ani se s ním ve svém rozhodnutí nijak nevypořádal. Obdobně se zachoval Nejvyšší správní soud, když uvedený argument obsažený v kasační stížnosti nijak nerefletoval v naraci svého rozsudku ani se s ním nevypořádal. Nejvyšší správní soud tento argument „přeskočil“ i ve svém vyjádření k ústavní stížnosti.

26. Ústavní soud nepřehlédl, že stěžovatelka svůj argument krajskému soudu přednesla v podání, jež bylo označeno jako doplnění žaloby. Ze spisového materiálu, který měl Ústavní soud k dispozici, nebylo možno posoudit, zda v době, kdy stěžovatelka toto podání činila, ještě běžela lhůta k podání správní žaloby. Nové žalobní body přitom lze činit pouze do uplynutí lhůty k podání žaloby (§ 71 odst. 2 soudního řádu správního). Ani v případě, že by stěžovatelka doplnila žalobu po uplynutí lhůty k podání žaloby, ovšem nelze připustit, aby se soud s takto uplatněnou argumentací nijak nevypořádal. Předně bylo jeho povinností zabývat se tím, zda jde o nový žalobní bod, či o rozšíření některého z včas uplatněných žalobních bodů. I v případě, že by krajský soud shledal, že šlo o nový žalobní bod uplatněný

v rozporu se zákonem až po uplynutí lhůty k podání žaloby, bylo jeho povinností toto zjištění uvést v odůvodnění rozsudku [viz k tomu náleží Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2008 sp. zn. I. ÚS 1534/08 (N 225/51 SbNU 807)], což se však nestalo.

27. Podle právě uvedeného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1534/08 nemůže být postup krajského soudu, který nijak nereaguje na žalobcovu námitku, zhojen tím, že Nejvyšší správní soud v odůvodnění rozhodnutí o kasační stížnosti dodatečně stěžovateli předestře svůj právní názor, z jakého důvodu nebylo soudem prvního stupně k jeho žalobní námitce přihlíženo (bod 14 nálezu). Tím spíše pak nelze tolerovat situaci, kdy stěžovatelka obdobný argument uplatnila v kasační stížnosti a Nejvyšší správní soud se jím nijak nezabýval.

28. Postupem Nejvyššího správního soudu, který neshledal rozsudek krajského soudu nepřezkoumatelným, došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na to, aby její věc byla projednána stanoveným postupem u nezávislého a nestranného soudu. Jak již Ústavní soud uvedl ve svém nálezu ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. IV. ÚS 114/96 (N 114/9 SbNU 71), právo plynoucí z čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž právo na soudní ochranu, zahrnuje rovněž právo na řádný proces až do jeho ukončení zákonem předpokládaným způsobem.

29. Ústavní soud zde podotýká, že se již mnohokrát vyjadřoval k požadavkům, které musí naplnit odůvodnění soudních rozhodnutí. Z práva účastníků řízení na spravedlivý proces plyne povinnost obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí [nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151) a ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1895/14 (N 52/76 SbNU 717)]. Obecné soudy se proto musí v odůvodnění svých rozhodnutí vypořádat s námitkami uplatněnými účastníky řízení, které mají vztah k projednávané věci, a to způsobem, který odpovídá závažnosti těchto námitek vzhledem k možnému výsledku řízení [např. náleží ze dne 9. 4. 2008 sp. zn. I. ÚS 1589/07 (N 69/49 SbNU 45)].

30. Z uvedených důvodů (s respektem k výše citovaným nálezům Ústavního soudu) Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu zrušil. Ústavní soud byl při tom vázán petitem ústavní stížnosti, neboť stěžovatelka zrušení jiných rozhodnutí než rozsudku Nejvyššího správního soudu nepožadovala. Současně však Ústavní soud takto postupoval s ohledem na význam, který může mít náprava takového pochybení formou rozhodnutí soudu završujícího soustavu správních soudů.

31. Zrušením napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu se stěžovatelce otevírá možnost nového projednání věci před soudem. Dle Ústavního soudu je ochranu ústavnosti nutno spojovat s minimalizací

zásahů do pravomoci jiných orgánů. Jinak řečeno, pokud je nálezem vytvořen procesní prostor pro ochranu tohoto práva uvnitř soustavy soudů, pak pro ústavní posouzení rozhodnutí soudu platí subsidiarita hmotněprávního k procesněprávnímu přezkumu [srov. nálezy ze dne 11. 12. 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375) a ze dne 18. 4. 2001 sp. zn. I. ÚS 549/2000 (N 63/22 SbNU 65)]. Z téhož důvodu se při zrušení rozhodnutí Nejvyššího správního soudu Ústavní soud již nezabýval námitkami upínajícími se k tvrzené meritorní neprávnosti rozhodnutí správních orgánů i správních soudů, neboť bude povinností soudů na všechny tyto námitky adekvátně odůvodněným a ústavně konformním způsobem reagovat.

32. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 135

K rozsahu přezkumné činnosti odvolacího soudu v trestním řízení

Výrok o vině není možno v řízení u odvolacího soudu podle § 254 odst. 2 trestního řádu přezkoumat a změnit, nebyl-li napaden odvoláním přímo, popř. nepřímo, tj. vytknutím vad majících v tomto výroku svůj původ. Odvolání požadující pouze zpřísnění uloženého trestu, protože zjištěné přitěžující a polehčující okolnosti nebyly náležitě zváženy, nelze považovat za vytknutí vady mající původ ve výroku o vině. Zpřísnění výroku o vině na základě takového odvolání je postupem odporujícím čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Josefa Fialy – ze dne 1. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 2337/16 ve věci ústavní stížnosti B. D., zastoupeného Mgr. Janem Lipavským, advokátem, se sídlem Velké náměstí 135/19, Hradec Králové, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. května 2016 č. j. 7 Tdo 550/2016-30 o odmítnutí stěžovatelova dovolání a proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 6. ledna 2016 č. j. 4 To 423/2015-300, kterým byl v celém rozsahu zrušen rozsudek soudu prvního stupně ve stěžovatelově trestní věci a stěžovatel byl nově shledán vinným pokusem zvlášť závažného zločinu těžkého ublížení na zdraví a zločinem týrání osoby žijící ve společném obydlí, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016 č. j. 7 Tdo 550/2016-30 a rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 6. 1. 2016 č. j. 4 To 423/2015-300 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016 č. j. 7 Tdo 550/2016-30 a rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 6. 1. 2016 č. j. 4 To 423/2015-300 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) stěžovatel napadl v záhlaví uvedená rozhodnutí, neboť je přesvědčen, že byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 2 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Rozsudkem Okresního soudu v Teplicích (dále jen „okresní soud“) ze dne 30. 11. 2015 č. j. 4T 194/2015-279 byl stěžovatel uznán vinným zločinem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 2 písm. a) a d) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a odsouzen k trestu odnětí svobody ve výměře pěti a půl roku, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 2 písm. c) trestního zákoníku zařazen do věznice s ostrahou.

3. Proti tomuto rozsudku podala státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Teplicích (dále jen „okresní státní zastupitelství“) ve stěžovatelův neprospěch odvolání, a to do výroku o trestu. V tomto odvolání uvedla, že „se ztotožňuje se závěry soudu o zjištění skutkového stavu a o vině obžalovaného, nesouhlasí však s výrokem o trestu, kdy má za to, že jemu uložený trest je ve své výměře mírný“. Státní zástupkyně poukázala na to, že stěžovatel již byl čtyřikrát soudně trestán, již mu byly ukládány citelné tresty a vytýkaného jednání se začal dopouštět vzápětí po propuštění z osmiletého výkonu trestu odnětí svobody. S ohledem na to navrhla, aby stěžovateli byl v rámci zákonné sazby od dvou do osmi let uložen trest v její třetí třetině.

4. Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) ze dne 6. 1. 2016 č. j. 4 To 423/2015-300 byl rozsudek okresního soudu v celém rozsahu zrušen a stěžovatel byl nově shledán vinným pokusem zvlášť závažného zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 21 odst. 1 a § 145 odst. 1 trestního zákoníku a zločinem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, odst. 2 písm. a) a d) trestního zákoníku a odsouzen podle § 145 odst. 1 a § 43 odst. 1 trestního zákoníku k úhrnnému trestu odnětí svobody ve výměře osmi a půl roku.

5. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2016 č. j. 7 Tdo 550/2016-30 bylo dle § 265i odst. 1 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, odmítnuto jeho dovolání proti rozsudku krajského soudu s tím, že bylo podáno z jiného důvodu, než jsou dovolací důvody uvedené v § 265b trestního řádu.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel namítá, že byl v odvolacím řízení uznán vinným těžším trestným činem, s přísnější trestní sazbou trestu odnětí svobody než soudem prvního stupně, ačkoliv takový postup nebyl možný, jelikož státní zastupkyně okresního státního zastupitelství svým odvoláním, byť v neprospěch stěžovatele, napadla výslovně pouze výrok o trestu, nikoliv však o vině stěžovatele.

7. Opravné řízení je ovládáno dispoziční zásadou, tedy nemůže dojít k přezkoumání věci, aniž by byl podán opravný prostředek z vůle oprávněných osob. Odvolací soud přezkoumá z podnětu podaného odvolání jen ty oddělitelné výroky rozsudku, proti nimž odvolatel odvolání skutečně podal, a správnost postupu řízení, které jim předcházelo. Jiné výroky a jim předcházející řízení odvolací soud zásadně nesmí přezkoumat, i když by šlo o výroky, proti nimž odvolatel mohl podat odvolání, leč tak neučinil, pokud ovšem nejde o výjimky podle § 254 odst. 2 a 3 trestního řádu. Proto si odvolací soud musí před rozhodnutím o odvolání vyjasnit, zda byl odvoláním napaden celý rozsudek či pouze jeho část, a podle toho vymezit rozsah své přezkumné povinnosti (stěžovatel odkazuje na rozhodnutí „TpR 10/2005“). Oddělitelným výrokem je pak takový výrok, který lze samostatně přezkoumat a v případě zjištěné vady i samostatně zrušit (§ 258 odst. 2 trestního řádu), tedy například výrok o trestu, o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání bezdůvodného obohacení či o ochranném opatření.

8. Státní zastupkyně ve stěžovatelově věci výrok o vině nenapadla a ztotožnila se s právní kvalifikací soudu prvního stupně. Zároveň vytykanou vadou byla pouze skutečnost, že nebyla dostatečně zohledněna osobnost stěžovatele a jeho trestní minulost. Tato vytykaná vada nemá svůj původ ve výroku o vině, a nejde tedy o výjimku, při které by byl odvolací soud oprávněn přezkoumávat výrok o vině v takovém rozsudku. Odvolací soud tak překročil své zákonné oprávnění druhoinstanční instituce při přezkumu rozsudku.

9. Odvolací soud nadto uznal stěžovatele vinným těžším trestným činem, ač tak nemohl učinit ani soud prvního stupně, neboť stěžovatele na možnost přísnějšího postihu neupozornil. V tomto směru stěžovatel upozorňuje na § 190 odst. 2, § 225 odst. 2 a § 259 odst. 5 písm. b) trestního řádu.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

10. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

11. Krajský soud sdělil, že ústavní stížnost nepovažuje za důvodnou a odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

12. Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem (dále jen „krajské státní zastupitelství“) uvedlo, že odvolací soud je v přezkumné činnosti vázán tím, který výrok rozsudku odvolatel napadl a jaké vady v jeho rámci vytýká. Nicméně toto vymezení přezkumné pravomoci odvolacího soudu ve vztahu k napadeným výrokům rozšiřuje § 254 odst. 2 trestního řádu, a to pro případy, když vytýkaná vada má svůj původ v jiném výroku, který nebyl napaden odvoláním. Pak je odvolací soud povinen přezkoumat i tento jiný odvoláním nenapadený výrok za předpokladu, že odvolatel mohl též proti němu podat odvolání, i když tak neučinil. S přihlédnutím k judikatuře Nejvyššího soudu k této problematice (např. rozhodnutí sp. zn. 5 Tdo 462/2013) nelze shledat v tomto směru v postupu krajského soudu porušení ústavně zaručených práv obžalovaného na spravedlivý proces a z tohoto pohledu je třeba považovat stížnost za zjevně neopodstatněnou.

13. Nejvyšší soud vyjádřil názor, že stěžovatelova námitka není důvodná, neboť ke změně výroku o vině přikročil odvolací soud na podkladě skutkového stavu, který byl zjištěn již soudem prvního stupně, ale nebyl jím vyčerpávajícím způsobem právně kvalifikován. Tato vada výroku o vině sice nebyla odvoláním vytýkána, ale měla vliv na správnost výroku o trestu, proti kterému bylo podáno odvolání. Postup odvolacího soudu nevybočil z mezí ustanovení § 254 odst. 1 trestního řádu.

14. Nejvyšší státní zastupitelství uvedlo, že s ohledem na právní úpravu v § 254 odst. 1 a 2 trestního řádu má stěžovatel sice pravdu, když tvrdí, že odvolací soud je zásadně vázán v přezkumné činnosti tím, který výrok v rozsudku odvolatel napadl a jaké vady v jeho rámci vytýká, nicméně z tohoto pravidla existuje výjimka v podobě případů, kdy vytýkané vady mají svůj původ v jiném než napadeném výroku (§ 254 odst. 2 trestního řádu). Přesně tak tomu přitom bylo i v posuzované věci. Státní zástupce napadl toliko výrok o trestu, neboť jej měl za nepřiměřeně mírný. Odvolací soud na tomto základě správně přezkoumal i výrok o vině, neboť je nepochybné, že důvodem této vady, tedy nepřiměřeně mírného trestu, byla též vada výroku o vině v podobě nesprávné, mírnější právní kvalifikace. Pokud měla vytýkaná vada v podobě nepřiměřeně mírného trestu svůj původ též ve výroku o vině, postupoval krajský soud v souladu s § 254 odst. 2 trestního řádu, jestliže přezkoumal právě i výrok o vině.

15. Co se pak týká stěžovatelem tvrzeného nedostatku poučení o možnosti přísnější právní kvalifikace dle § 190 odst. 2 trestního řádu, resp. § 225 odst. 2 trestního řádu, z čehož dovozuje porušení § 259 odst. 5 písm. b) trestního řádu ze strany odvolacího soudu, pak zde zřejmě k formálnímu pochybení došlo. Z protokolu o hlavním líčení (či o veřejném zasedání) nevyplývá, že by stěžovatel byl formálně poučen. Ovšem ne každé porušení formálního (procesního) práva může vést ke skutečnému zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Smyslem poučení o možnosti

prísnejší právni kvalifikace dle shora citovaných norem je v prvé řadě zajištění možnosti řádné obhajoby, zejména aby obviněný mohl uzpůsobit svůj postup v trestním řízení hrozící závažnější právní kvalifikaci, a dále s tím související potřeba vyloučit tzv. překvapivé rozhodnutí soudu. Z materiálního hlediska přitom k zásahu do práva na obhajobu nedošlo a rozhodnutí odvolacího soudu není rozhodnutím překvapivým, protože z protokolu o hlavním líčení ze dne 30. 11. 2015 jednoznačně vyplývá, že otázka závažnosti poranění poškozené, mající význam pro zpřísnění právní kvalifikace, byla řešena již v hlavním líčení (viz str. 4), přičemž státní zástupce výslovně navrhl (str. 6), aby jednání obviněného bylo kvalifikováno i jako zločin těžkého ublížení na zdraví ve stadiu pokusu dle § 21 odst. 1, § 145 odst. 1 trestního zákoníku, přičemž v odůvodnění rozsudku okresní soud na str. 7-8 konstatuje, proč na tuto právní kvalifikaci nepřistoupil. Nelze však pominout ani usnesení o zahájení trestního stíhání, ve kterém bylo jednání stěžovatele kvalifikováno též jako týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 odst. 1 a odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, tedy s kvalifikačním znakem způsobení těžké újmy na zdraví. O tom, že mu reálně hrozí přičtení znaku těžké újmy na zdraví k tíži, tedy stěžovatel věděl od samého počátku svého trestního stíhání, výslovně na to byl opětovně upozorněn i v průběhu hlavního líčení a znovu i přímo v odůvodnění rozsudku okresního soudu. Ze všech těchto důvodů se rozhodnutí odvolacího soudu nejvíce může jevit překvapivým rozhodnutím. Stěžovatel měl možnost svou obhajobu hrozbě přičtení způsobení těžké újmy přizpůsobit a reagovat na ni. Analogicky lze odkázat i na rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 7 Tdo 536/2006, ze kterého vyplývá, že shodné účinky jako upozornění na možnost přísnějšího právního posouzení skutku podle § 190 odst. 2 trestního řádu a § 225 odst. 2 trestního řádu má i doručení rozhodnutí o příslušnosti soudu podle § 24 odst. 1 trestního řádu, v němž je uvedena možnost přísnějšího právního posouzení skutku. I v této věci se obviněnému takového faktického poučení o možnosti přísnější právní kvalifikace dostalo. Nejvyšší státní zástupce proto navrhl jako ústavní stížnost odmítnout jako neopodstatněnou.

16. Ústavní soud zaslaná obdržená vyjádření stěžovatelé k případné replice, ten však této možnosti ve stanovené lhůtě nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud před tím, než přistoupí k meritornímu posouzení ústavní stížnosti, zkoumá, zda jsou dány podmínky jejího projednání a splněny veškeré náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu. Vzhledem k zásadě subsidiarity, v řízení před Ústavním soudem uplatňované, mezi tyto podmínky patří požadavek předchozího vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovateli k ochraně jeho práv poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

18. Podmínku subsidiarity pro podání ústavní stížnosti Ústavní soud ve své konstantní judikatuře vykládá v materiálním smyslu, což znamená, že pro její naplnění nepostačuje pouhé uplatnění procesního prostředku k ochraně práva ze strany stěžovatele, nýbrž je nezbytné namítnout v něm i porušení základního práva a svobody, jež je předmětem ústavní stížnosti, a to buď přímým poukazem na příslušné základní právo nebo svobodu, nebo námitkou porušení obvyčejného práva, v němž se dané základní právo nebo svoboda promítá.

19. Uvedený požadavek, totiž zásada subsidiarity, je odrazem úlohy a role Ústavního soudu v ústavním systému státu. Ochrana ústavnosti není a ani z povahy věci nemůže být pouze úkolem Ústavního soudu, nýbrž je úkolem všech orgánů veřejné moci. Ústavní soud naopak představuje v daném ohledu *ultima ratio*, institucionální mechanismus, jenž má nastoupit tehdy a jen tehdy, když užití jiných zákonných prostředků nepřichází v úvahu.

20. Vyčerpání opravných prostředků i z hlediska jejich obsahu má být *condicio sine qua non* pro úspěšné uplatnění ústavní stížnosti. Ústavní stížnost totiž nelze redukovat na prostředek, kterým by stěžovatel dostával další možnost obhajovat svá práva pouze v důsledku svého vlastního opomenutí (nečinnosti spočívající v absenci tvrzení) v řádném řízení před orgány veřejné moci, které jsou k ochraně jeho práv povolány a do jejichž pravomoci takové posouzení spadá. Akceptací námitek konstruovaných až v řízení o ústavní stížnosti by se Ústavní soud stával postupně další soudní instancí, před kterou by stěžovatelé v podstatě doháněli to, co v předchozím řízení vlastním zaviněním zanedbali. Takovéto pojetí činnosti Ústavnímu soudu – soudnímu orgánu ochrany ústavnosti – zjevně nepřísluší. Právě naopak, šlo by o trend neblahý, který by vedl k posunu těžiště řízení a dokazování od obecných soudů před Ústavní soud. To ačkoliv v řízení před Ústavním soudem se zjevně neuplatňuje zásada ústnosti, veřejnosti a další obdobné zásady zdaleka v takové míře jako před obecnými soudy. Možnost uplatňovat v ústavní stížnosti nové, předtím nevznesené námitky je jistě nežádoucí rovněž z hlediska potřeby předejít průtahům v řízení o ní.

21. V rámci svého dovolání stěžovatel porušení žádného ústavního ani obvyčejného práva, pokud jde o jím nyní tvrzenou absenci upozornění na možnost posuzování skutku podle přísnějšího ustanovení trestního zákoníku ve smyslu § 190 odst. 2, § 225 odst. 2 a § 259 odst. 5 písm. b) trestního řádu, nenamítal. Tuto skutečnost si Ústavní soud ze spisu okresního soudu sp. zn. 4T 194/2015, jenž si vyžádal, ověřil (srov. č. l. 329 a násl.). Stěžovatel v ústavní stížnosti rovněž nijak neobjasňuje, proč by navzdory této skutečnosti měly být citované námitky předmětem přezkumu v řízení před Ústavním soudem.

22. Povinností stěžovatele je před podáním ústavní stížnosti vyčerpat veškeré dostupné opravné prostředky formálně i materiálně. Skutečnost, že tak neučinil, nemůže než vést Ústavní soud k závěru o nepřipustnosti ústavní stížnosti, pokud jde o namítanou absenci upozornění na možnost přísnější právní kvalifikace [obdobně viz například nálezy Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2002 sp. zn. III. ÚS 161/01 (N 23/25 SbNU 177) a ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 3113/13 (N 72/73 SbNU 315) a usnesení ze dne 21. 2. 2001 sp. zn. IV. ÚS 589/2000 (U 8/21 SbNU 501), ze dne 21. 1. 2003 sp. zn. II. ÚS 362/01, ze dne 24. 4. 2008 sp. zn. I. ÚS 736/08, ze dne 20. 4. 2009 sp. zn. I. ÚS 1729/08, ze dne 15. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 1608/12, ze dne 15. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 3008/12, ze dne 4. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 1439/13, ze dne 6. 3. 2014 sp. zn. I. ÚS 2409/13 a ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. III. ÚS 2351/16 (v SbNU nepublikována); rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz/>].

23. Pro úplnost Ústavní soud zdůrazňuje, že na uvedených závěrech by ničeho nemohla změnit ani otázka, zda předmětná námitka spadá pod některý z dovolacích důvodů ve smyslu § 265b odst. 1 trestního řádu. Dle stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 4. 3. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.) totiž platí, že vyčerpání dovolání před podáním ústavní stížnosti je podmínkou její přípustnosti i tehdy, pokud má stěžovatel za to, že jeho námitky nenaplnují žádný ze zákonných dovolacích důvodů.

24. Jak Ústavní soud ve zmíněném stanovisku vysvětlil, je-li dovolání výjimečným opravným prostředkem, jehož účelem je vedle sjednocování judikatury i ochrana práv, zejména práv základních, pak ústavní stížnost z hlediska svého ústavního vymezení nemůže být postavena vedle dovolání s tím, že vady, které jsou výkladem vyloučeny z jakéhokoliv přezkumu v rámci dovolacího řízení, mohou být zhojeny v řízení o ústavní stížnosti. Tím by se z ústavní stížnosti stal specializovaný mimořádný opravný prostředek pro nápravu procesních a skutkových pochybení obecných soudů, což však nelze s ohledem na ústavní vymezení role Ústavního soudu připustit (čl. 83 Ústavy). Naopak lze požadovat, aby Nejvyšší soud cestou interpretace ustanovení trestního řádu o dovolání zajistil naplnění obou zmíněných účelů řízení o dovolání. Dovolací řízení se nemůže nacházet mimo ústavní rámec ochrany základních práv a pravidel spravedlivého procesu vymezený Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod a Listinou. Nejvyšší soud je tedy povinen v rámci dovolání posoudit, zda nebyla v předchozích fázích řízení porušena základní práva dovolatele, včetně jeho práva na soudní ochranu. Každá důvodná námitka porušení ústavních práv je podkladem pro zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o dovolání. Případné výhrady stran neefektivnosti využití opravného prostředku v podobě dovolání tak nemohou obstát.

25. Ke zbývající části návrhu netýkající se namítané absence upozornění na možnost přísnější právní kvalifikace Ústavní soud konstatuje, že posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

26. Pro posouzení, zda v daném případě došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele, které by bylo důvodem pro vyhovění ústavní stížnosti, si Ústavní soud vyžádal od okresního soudu předmětný spis sp. zn. 4 T 194/2015. Po jeho prostudování a po uvážení vznesených námitek dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

27. Podle § 249 trestního řádu musí být odvolání „odůvodněno tak, aby bylo patrné, v kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo“.

28. Podle § 254 odst. 1 trestního řádu: „Nezamítne-li nebo neodmítne-li odvolací soud odvolání podle § 253, přezkoumá zákonost a odůvodněnost jen těch oddělitelných výroků rozsudku, proti nimž bylo podáno odvolání, i správnost postupu řízení, které jim předcházelo, a to z hlediska vytýkaných vad. K vadám, které nejsou odvoláním vytýkány, odvolací soud přihlíží, jen pokud mají vliv na správnost výroků, proti nimž bylo podáno odvolání.“

29. Podle § 254 odst. 2 trestního řádu: „Mají-li však vytýkané vady svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž bylo podáno odvolání, přezkoumá odvolací soud i správnost takového výroku, na který v odvolání napadený výrok navazuje, jestliže oprávněná osoba proti němu mohla podat odvolání.“

30. Z právě citované právní úpravy je zřejmé, že v podaném odvolání by mělo být vymezeno, jaké výroky jsou jím napadány a jaké vady jsou jím vytýkány, zároveň však platí, že odvolací soud není tímto vymezením zcela vázán, nýbrž v případech upravených v § 254 trestního řádu může, ba musí, toto vymezení překročit.

31. V posuzované věci není sporu o tom, že okresní státní zastupitelství podalo ve stěžovatelův neprospěch odvolání výhradně jen do výroku o trestu a že soud druhého stupně na základě tohoto odvolání vydal rozsudek, kterým byl stěžovatel nejen přísněji potrestán, ale byla zvolena i přísnější právní kvalifikace, tedy byl v jeho neprospěch změněn i výrok o vině.

Zbývalo tak posoudit, zda byl takovýto postup možný s ohledem na právní úpravu vázanosti soudu podaným odvoláním v § 254 trestního řádu. Ústavní soud přitom dospěl k závěru, že takovýto postup citovaná právní úprava neumožňuje.

32. Na základě § 254 odst. 1 věty první trestního řádu odvolací soud přezkoumává jen ty oddělitelné výroky rozsudku, proti nimž bylo podáno odvolání. Oddělitelným výrokiem je přitom takový výrok, který lze samostatně přezkoumat a případně zrušit, tedy typicky právě výrok o trestu (shodně Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 3033). Dle věty druhé uvedeného ustanovení pak odvolací soud při posuzování odvolání „přihlíží k vadám“, „které nejsou odvoláním vytýkány“, a to „pokud mají vliv na správnost výroků, proti nimž bylo podáno odvolání“. Tato úprava se tedy týká toliko rozsahu vad, které má odvolací soud v odvolacím řízení řešit. Rozsah výroků, který lze v odvolacím řízení přezkoumávat, toto ustanovení nijak nerozšiřuje. V důsledku toho tak § 254 odst. 1 trestního řádu nemohl jakkoliv založit možnost přezkumu výroku o vině v nynější věci.

33. Dle § 254 odst. 2 trestního řádu odvolací soud přezkoumává i takový výrok, který sice nebyl podaným odvoláním napaden, avšak výrok odvoláním napadený na něj navazuje, oprávněnou osobou napaden být mohl a odvoláním vytýkané vady mají v tomto nenapadeném výroku svůj původ. V nynější věci je nepochybné, že výrok o trestu na odvoláním nenapadený výrok o vině navazuje a že státní zástupkyně byla k napadení výroku o vině oprávněna. Nelze však opominout zbylou podmínku, tedy že v podaném odvolání musí být vytknuta vada mající svůj původ již v nenapadnutém výroku rozsudku.

34. Ústavní soud konstatuje, že státní zástupkyně ve svém odvolání neuvedla jakoukoliv vadu, která by měla mít již ve výroku o vině svůj původ. V jeho odůvodnění totiž toliko zdůraznila některé pro stěžovatele přitěžující skutečnosti a požadovala uložení přísnějšího trestu v rámci okresním soudem užitě trestní sazby. Nejde tedy o situaci, kdy by státní zástupce formálně napadl jen výrok o trestu, avšak jím tvrzené vady měly svoji příčinu již ve vadném výroku o vině, nýbrž o stav, kdy nejen do svého označení a petitu, ale i co do původu vytčených vad byl zpochybněn výhradně jen výrok o trestu. Ustanovení § 254 odst. 2 trestního řádu umožňující odvolacímu soudu přezkoumat za určitých podmínek i výroky nenapadené podaným odvoláním tak ve věci nebylo možno aplikovat, neboť všechny předpoklady pro takový postup nebyly naplněny, konkrétně pak ze strany odvolatele nedošlo k vytknutí vady, která by v předmětném nenapadeném výroku měla svoji příčinu.

35. Výrok o vině obžalovaného trestným činem, který nebyl napaden podaným odvoláním ani výslovně, ale ani nepřímo vytknutím vady mající

v tomto výroku o vině svůj původ, není možno podle právní úpravy v § 254 odst. 2 trestního řádu v řízení u odvolacího soudu přezkoumat a změnit. Odvolání požadující pouze změnu (zprísnění) výše uloženého trestu s argumentem, že měly být lépe uváženy zjištěné přítěžující a polehčující okolnosti, nelze považovat za vytknutí vady mající původ ve výroku o vině. Jestliže tak soud přesto ve stěžovatelově věci výrok o vině přezkoumal a zpřísnil, šlo o postup odporující zákonu a tím i vymykající se rámci řádného procesu, tedy porušující jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny.

36. V judikátu sp. zn. 5 Tdo 462/2013, na který poukázalo krajské státní zastupitelství, Nejvyšší soud v prvé řadě zdůraznil, že odvolací soud je zásadně vázán v přezkumné činnosti tím, který výrok rozsudku odvolatel napadl a jaké vady v jeho rámci vytýká. Dále pak vyložil, že „přesah přezkumné povinnosti odvolacího soudu dle § 254 odst. 2 trestního řádu je podmíněn vztahem původu (příčiny) a projevu zjištěné vady nenapadeného výroku rozsudku, jestliže důvodně vytknutá vada napadeného výroku má původ v jiném než napadeném výroku rozsudku. Oba výroky musí na sebe navazovat, a proto z toho vyplývá, že nestačí zjištění vady v jiném nenapadeném výroku rozsudku bez toho, že by zároveň byla dána uvedená návaznost na výrok napadený odvoláním, tedy že by důvodně vytknutá vada jednoho výroku měla původ v jiném nenapadeném výroku. Přitom musí jít o takové výroky, které je tentýž odvolatel oprávněn napadnout svým odvoláním“. Dle Nejvyššího soudu „odvolací soud se zabývá dalším výrokem, který není odvoláním napaden, jen v případě, že v takto přezkoumávaném výroku skutečně zjistí vytkanou vadu, jež má původ v jiném výroku, než který byl napaden odvoláním. Bylo by vybočením z principu vázanosti soudu obsahem podaného odvolání, kdyby odvolací soud přezkoumával navazující (nenapadený) výrok rozsudku přímo bez dalšího a zjišťoval existenci případných vad tohoto výroku či předcházejícího řízení, a to bez souvislosti s napadeným výrokem. Podmínkou přezkoumání nenapadeného výroku je právě vada zjištěná ve výroku napadeném, která spojuje svým původem oba výroky“. Konkrétněji pak Nejvyšší soud uvedl, že „výrok o trestu sice obecně vždy navazuje na výrok o vině, neboť podle § 39 odst. 1 tr. zákoníku soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne zejména k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy (srov. i § 125 odst. 1 větu třetí tr. ř.). Takováto obecná souvislost však k naplnění podmínek ustanovení § 254 odst. 2 tr. ř. nestačí, neboť jak již bylo shora uvedeno, odvolací soud se zabývá dalším výrokem, který není odvoláním napaden, jen v případě, že v takto přezkoumávaném výroku skutečně zjistí vytkanou vadu, jež má původ v jiném výroku, než který byl napaden odvoláním“. Nejvyšší soud

proto v tehdy posuzované věci uzavřel, že „neshledává mezi výrokem o vině a výrokem o trestu takový vztah, že by vady výroku o trestu zjištěné odvolacím soudem, které se pak projevily v jeho novém rozhodnutí o trestu u obviněného ..., měly svůj původ ve výroku o vině“, a tehdejší zpřísnění výroku o vině odvolacím soudem shledal nepřipustným a podanému dovolání v těchto směrech přisvědčil a vyhověl. Vzhledem k takovému obsahu usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 462/2013 není zřejmé, proč na něj krajské státní zastupitelství ve svém vyjádření k ústavní stížnosti poukazuje, neboť Ústavní soud má za to, že tehdejší závěry Nejvyššího soudu naopak svědčí ve prospěch důvodnosti nynější ústavní stížnosti. Je možno dodat, že uvedené usnesení bylo kolegiem Nejvyššího soudu schváleno k publikaci a vydáno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod číslem Rt 32/2014.

37. Závěrem Ústavní soud považuje za vhodné zvláště zdůraznit, že nutnost zrušení ústavní stížností napadených rozhodnutí shledal v situaci, kdy z obsahu odvolání okresního státního zastupitelství není možno dovodit, že by jím měl být nějak zpochybněn výrok o vině, neboť v odvolání obsažená argumentace je zaměřena pouze na tu okolnost, že mělo být více přihlédnuto k tomu, že stěžovatel byl již v minulosti, a to i krátce před spáchaním nyní souzené trestné činnosti, soudně trestán citelnými tresty nepodmíněného odnětí svobody.

38. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a to mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 citovaného zákona), vyhověl.

Č. 136

K právu obviněného být osobně slyšen při rozhodování soudu o dalším trvání vazby

I. Obviněného je zásadně nutno slyšet vždy, když je rozhodováno o jeho pokračující vazbě a od jeho předchozího slyšení uběhlo již několik týdnů, ledaže by osobnímu slyšení bránily objektivně nepřekonatelné překážky. Stanovil-li zákon tyto intervaly na 6 týdnů [§ 73d odst. 3 písm. b) trestního řádu], zakotvil tím nárok obviněného na konání vazebního zasedání, pakliže o to obviněný požádá. Přitom je nerozhodné, zda jde o rozhodování soudu prvního stupně nebo soudu stížnostního, neboť ustanovení o vazebním zasedání se vztahují na řízení před stížnostním soudem obdobně (§ 74 odst. 1 trestního řádu).

II. Obviněný nemusí být ve stížnostním řízení znovu slyšen, pokud od jeho předešlého osobního slyšení uplynula doba toliko v řádu týdnů a zároveň obviněný mohl v předmětné době podat nový návrh na propuštění z vazby, v rámci jehož projednání by byl slyšen (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva *Husák proti České republice*, stížnost č. 19970/04). Nebyla-li obviněnému poskytnuta ani jedna z těchto záruk, neboť od jeho posledního slyšení v době rozhodování stížnostního soudu uplynulo 10 týdnů a navíc šlo o stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby (nikoliv o prodloužení vazby), a tudíž obviněný nemohl podávat další návrhy na propuštění z vazby, pak v době mezi rozhodnutím okresního soudu o vzetí obviněného do vazby a rozhodnutím stížnostního soudu neměl obviněný možnost nechat přezkoumat důvodnost zákonnosti svého zbavení osobní svobody.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Josefa Fialy – ze dne 1. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 1447/17 ve věci ústavní stížnosti M. V., zastoupeného Mgr. Bc. Kateřinou Šimovou Mikuláškovou, advokátkou, se sídlem 28. října 2663/150, Ostrava – Moravská Ostrava, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 14. února 2017 č. j. 1 To 3/2017-187 a usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 6. prosince 2016 č. j. 0 Nt 16172/2016-99, jimiž bylo rozhodnuto o vzetí stěžovatele do vazby a jejím dalším trvání, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci – pobočky v Ostravě jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 14. února 2017 č. j. 1 To 3/2017-187 bylo porušeno právo stěžovatele zaručené čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 14. února 2017 č. j. 1 To 3/2017-187 se zrušuje.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 5 odst. 1 písm. c), odst. 3 a 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z napadených rozhodnutí se podává, že usnesením policejního orgánu Policie České republiky, Národní centrály proti organizovanému zločinu, expozitury Ostrava, pod č. j. NCOZ-1118-2156/TČ-2016-417704 ze dne 2. 12. 2016 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele, jakož i dalších osob pro zvlášť závažný zločin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 odst. 1 a 3 trestního zákoníku spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny a dále pro zvlášť závažný zločin účasti na organizované zločinecké skupině dle § 361 odst. 1 trestního zákoníku. Obviněným je předmětným usnesením o zahájení trestního stíhání vytýkáno důvodné podezření, že B. M. a V. P. se dohodli, že založí organizovanou zločineckou skupinu za účelem krácení daně z příjmu právnických osob a daně z přídáné hodnoty v souvislosti s přeprodejem reklamy, kdy V. P. prostřednictvím obchodních společností RC SPORT, s. r. o., a E-MOTION, s. r. o., nakupoval práva na různé sportovní a společenské akce a B. M. za tímto účelem založil a ovládal obchodní společnost PROPAG-STORM, a. s., a od ledna 2014 obchodní společnost COMPETITIVE EDGE ADVISORS, s. r. o., které pak tato práva prodávaly koncovým odběratelům (např. obchodní společností VIAMONT, a. s., Pivovar Holba, a. s., Pivovar Zubr, a. s., KADAMO, a. s., BUSINESS ADVISOR, a. s.). Přestože se V. P. a B. M. navzájem znali a úzce spolupracovali na realizaci reklamních plnění pro koncové subjekty, reklamní plnění si nedodávali přímo, ale prostřednictvím účelově vytvořených společností, které reálně nevykonávaly podnikatelskou činnost, toliko u nich docházelo k navýšování ceny reklamních plnění o několiknásobek původní ceny. Tyto středové společnosti následně z uvedeného navýšení

ceny nepřiznaly a nehradily daň z přidané hodnoty ani daň z příjmu právnických osob. Finanční prostředky z tohoto ekonomicky neodůvodněného navýšení byly až na výjimky z těchto společností vybírány v hotovosti a existuje důvodné podezření, že tato hotovost se vracela zpět k B. M. a V. P. a odtud s vysokou pravděpodobností směřovala zpět k některým zadavatelům reklamy. Na činnosti společnosti PROPAG-STORM, a. s., se společně s B. M. podílely L. O. jako členka představenstva a H. K. jediná členka dozorčí rady této společnosti, které v součinnosti s B. M. a V. P. uzavíraly účelové smlouvy týkající se přeprodeje reklamních práv s dodavateli nadhodnocené reklamy, přestože znaly původce reklamních práv a účel uvedených obchodů. Středové společnosti byly ovládány stěžovatelem, který je prostřednictvím dalších osob řídil, když společně ukládali pokyny jejím jednatelům, aby prováděli výběry hotovosti, uzavírali simulované smlouvy na prodej reklamních práv a podávali zkrácenou daňová přiznání, v nichž minimalizovali daňové povinnosti vyplývající z těchto transakcí. Skutečnost, že zmiňované středové společnosti jsou nekontaktními subjekty, vyplývá z toho, že jsou přes deklarované objemy obchodů většinou společnostmi bez zaměstnanců. Ve vztahu k důvodnosti trestního stíhání stěžovatele a jeho vedoucí role v rámci řízení středových společností je poukazováno na zajištěné prostorové odposlechy z prostor společnosti DMAX, s. r. o. Je zřejmé, že v prostorách této společnosti se pouze přepočítávala hotovost, kterou přebíraly různé osoby na základě pokynů stěžovatele. Z výsledků domovní prohlídky u stěžovatele je zřejmé, že držel účetnictví všech středových společností jím ovládaných a problematiku účetního vyřešení nadhodnocení částek z reklamy a minimalizace daňové povinnosti vyřešil fiktivními vstupy. Na návrh státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci – pobočky v Ostravě (dále jen „vrchní státní zastupitelství“) byl stěžovatel společně s dalšími spoluobviněnými vzat v záhlaví uvedeným usnesením Okresního soudu v Ostravě (dále jen „okresní soud“) do vazby, neboť bylo shledáno, že jsou u něj dány důvody vazby dle § 67 písm. a) trestního řádu.

3. Stěžovatel napadl usnesení okresního soudu stížností, o níž Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) rozhodl tak, že ji jako nedůvodnou dle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl. Ústavní soud si za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti stran námitek proti postupu krajského soudu vyžádal spis vedený u tohoto soudu pod sp. zn. 1 To 3/2017.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel namítá, že napadeným rozhodnutím porušil okresní soud jeho ústavně chráněné základní právo na svobodu a osobní bezpečnost zaručené čl. 5 Úmluvy, jelikož svévolně akceptoval zadržení

stěžovatele za podmínek neakcentujících princip právní jistoty a řádně nezkoumal procesní a materiální zákonnost zbavení osobní svobody, čímž nesplnil pozitivní povinnost chránit osobu stěžovatele, která plyne z čl. 5 odst. 1 věty první Úmluvy. Okresní soud z důvodu zakrytí administrativně-technických problémů s přijímáním zadržovaných osob odůvodnil vzetí stěžovatele do vazby klamavým způsobem s prvky absence dobré víry, neboť v době předvedení stěžovatele před soudce již byla o více než 6 hodin zmeškána lhůta 48 hodin stanovená vnitrostátním právem pro odevzdání stěžovatele soudu, čímž byla porušena procesní záruka *habeas corpus* garantovaná čl. 5 Úmluvy. Stěžovatel dále specifikuje, že dne 4. 12. 2016 v 10:20 hodin byl zadržen a převezzen do Ostravy, kde bylo usnesením policejního orgánu zahájeno trestní stíhání. Dne 5. 12. 2016 v 21:00 hodin státní zástupce neprůkazným způsobem podal u okresního soudu návrh na vzetí stěžovatele do vazby. Neprůkaznost data a času podání návrhu na vzetí do vazby spočívá ve skutečnosti, že samotný návrh je datován až dnem 6. 12. 2016, návrh nebyl podán datovou schránkou ani není opatřen razítkem podatelny soudu, která byla ostatně v 21:00 hodin uzavřena. Samotný návrh je opatřen pouze obtížně čitelnou ručně psanou poznámkou, ze které není zřejmé, čeho se týká, tedy zda jde vůbec o převzetí návrhu, a již vůbec není zřejmé, kdo poznámku parafoval. Rovněž i z chronologického řazení spisových značek u okresního soudu v dalších věcech plyne, že spisová značka Nt 16172/2016 byla použita až dne 6. 12. 2016, a nikoliv dne 5. 12. 2016. Z uvedených skutečností lze rozumně dovodit, že státní zástupce přinesl návrh na vzetí do vazby na okresní soud až v odpoledních hodinách dne 6. 12. 2016, kdy zadržení stěžovatele pozbylo zákonného podkladu, neboť došlo k vyčerpání lhůty 48 hodin dle § 77 odst. 1 trestního řádu. Stěžovatel uzavírá, že neprůkazné záznamy jdou zcela k tíži orgánů činných v trestním řízení [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 530/06 ze dne 11. 1. 2007 (N 6/44 SbNU 63) nebo sp. zn. II. ÚS 630/02 ze dne 5. 11. 2003 (N 127/31 SbNU 141) či sp. zn. I. ÚS 2244/07 ze dne 19. 2. 2008 (N 38/48 SbNU 465)]. Okresní soud tak dle stěžovatele ignoroval právní názor Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) vyslovený v rozsudku velkého senátu ze dne 9. 7. 2009 ve věci *Mooren proti Německu*, § 73, stížnost č. 11364/03, podle něhož nerespektování vnitrostátního práva vede k porušení Úmluvy, jelikož zbavil stěžovatele svobody, aniž respektoval ustanovení § 75 věty poslední a § 76 odst. 4 věty poslední trestního řádu, když státní zástupce nesplnil ani jednu ze dvou kumulativních podmínek definovaných ustanovením § 77 odst. 1 trestního řádu. Dne 6. 12. 2016 v 16:18 hodin byl stěžovatel policejním orgánem fyzicky předveden před soudce okresního soudu, který v rozporu s § 77 odst. 1 trestního řádu rozhodl o vzetí stěžovatele do vazby, ačkoliv již 6 hodin pozbylo zbavení osobní svobody stěžovatele zákonného podkladu a měl být neprodleně

propuštěn na svobodu (viz např. rozsudek ESLP ze dne 27. 11. 1997 ve věci *K. F. proti Německu*, § 72, stížnost č. 25629/94, kde tato lhůta byla překročena o 45 minut. Z novějších lze např. uvést rozsudek ze dne 9. 2. 2010 ve věci *Asatryan proti Arménii*, § 42, stížnost č. 24173/06).

5. Stěžovatel dodává, že okresní soud postupoval klamavě, když v posledním odstavci na str. 8 napadeného rozhodnutí uvedl, že návrh byl doručen státním zástupcem dne 5. 12. 2016 v 21:00 hodin. Okresní soud tímto tvrzením klamal, neboť nerozhodoval o tomto návrhu na vzetí do vazby, jelikož se vztahoval pouze na tři obviněné, ačkoliv argumentoval datem a časem doručení právě tohoto návrhu. Ve skutečnosti okresní soud rozhodl o návrhu státního zástupce na vzetí do vazby nikoli tří, ale sedmi obviněných. Tento zcela jiný návrh státního zástupce však nebyl poskytnut dalším stranám řízení, proto není hodnověrným a prokazatelným způsobem doloženo nejen datum a čas doručení návrhu na vzetí stěžovatele do vazby, o kterém soud rozhodoval, ale též, zda takový návrh reálně existuje, či zda šlo o vzetí do vazby bez zákonných podkladů na základě pouhé improvizace státních orgánů. Prvek absence dobré víry dle názoru stěžovatele aplikoval okresní soud v přímé návaznosti na předchozí klamný prvek, jelikož v posledním odstavci na str. 8 napadeného rozhodnutí dále rovněž uvedl, že státní zástupce nevyčerpal lhůtu, kterou mu dává § 77 odst. 1 trestního řádu ve výměře 48 hodin.

6. Dle názoru stěžovatele okresní soud taktéž ignoroval bez ospravedlnitelného důvodu právní názor ESLP vyjádřený v § 38 rozsudku ze dne 4. 11. 2008 ve věci *Janulis proti Polsku* (stížnost č. 20251/04) a v § 42 rozsudku ze dne 12. 10. 2010 ve věci *Jasari proti Polsku* (stížnost č. 17888/07), podle něhož nesplnění formálních požadavků kladených na rozhodnutí o vazbě je samo o sobě dostatečné k tomu, aby bylo konstatováno porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy. Okresní soud totiž zbavil stěžovatele svobody, aniž se řádně zabýval otázkou, zda zbavení svobody je založeno na dostatečně objektivních skutečnostech, z nichž by plynulo důvodné podezření, že se stěžovatel mohl dopustit trestné činnosti, neboť v rozporu se zásadou nestrannosti zcela nekriticky převzal názor státního zástupce o důvodnosti podezření stěžovatele založený na absolutně neúčinných důkazech zajištěných při úkonech v přípravném řízení, o kterých rozhodl místně nepřislušný soud. Tato okolnost je navíc umocněna faktem, že okresní soud opět v rozporu se závaznou judikaturou ESLP nereagoval na argument stěžovatele uplatněný při slyšení dne 6. 12. 2016, který se týkal místní nepřislušnosti soudu rozhodujícího o příkazu k domovní prohlídce a povolení ke sledování osob a věci v přípravném řízení, což způsobilo podstatnou a nezhojitelnou vadu těchto úkonů, včetně nepoužitelnosti zajištěných důkazů pro absolutní neúčinnost, aniž by v napadeném rozhodnutí řádně a věcně vysvětlil, proč se tímto argumentem stěžovatele nezabýval (viz

rozsudek ESLP ze dne 9. 4. 2009 ve věci *Kondratyev proti Rusku*, § 55, stížnost č. 2450/04, nebo rozsudek téhož soudu ze dne 6. 12. 2007 ve věci *Lind proti Rusku*, § 83, stížnost č. 25644/05).

7. Dle přesvědčení stěžovatele okresní soud dále nesplnil formální požadavek, vyžadovaný závaznou judikaturou ESLP v případě útěkové vazby, kterým je osvědčení oprávněných důvodů k domněnce, že je nutné zabránit obviněnému v útěku po spáchání trestného činu, neboť existenci důvodné obavy, že obviněný uprchne, nestačí odůvodnit prostým odkazem na trestní sazbu, jež je typově spojena s trestným činem, pro který je obviněný stíhán (viz rozsudek ESLP ze dne 28. 10. 2010 ve věci *Kněbl proti České republice*, § 65, stížnost č. 20157/05). Okresní soud však v napadeném rozhodnutí odůvodnil útěkovou vazbu stěžovatele pouze odkazem na hrozící trestní sazbu v rozsahu 9 až 13 let, aniž vzal v úvahu, že nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. 4. 2004 (N 48/33 SbNU 3) a sp. zn. IV. ÚS 3294/09 ze dne 17. 5. 2011 (N 93/61 SbNU 447), o které opřel své odůvodnění, jsou interpretovány podle již derogovaného ustanovení § 41 odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní řád. Okresní soud nejen analogicky nepřizpůsobil svůj závěr nově stanovené hranici deseti let pro kategorii zvlášť závažných zločinů podle § 14 odst. 3 trestního zákoníku, ale především neosvědčil tento pouhý předpoklad hrozby vysokým trestem oprávněným důvodem, resp. důvodnou obavou, že stěžovatel uprchne s ohledem na jeho osobní situaci a poměry (viz rozsudek ESLP ze dne 27. 6. 1968 ve věci *Neumeister proti Rakousku*, § 10, stížnost č. 1936/63, nebo rozsudek ESLP ze dne 10. 11. 1969 ve věci *Stögmüller proti Rakousku*, § 15, stížnost č. 1602/62). Paušalizující názor okresního soudu uvedený na s. 6 napadeného rozhodnutí, podle něhož riziko útěku či skrývání pak doplňuje i skutečnost, že jde o druh trestné činnosti, při které si obvinění mohli zajistit značné množství finančních prostředků, které uprchnutí či skrývání obviněným mohou výrazně zjednodušit a ulehčit, není relevantní ve vztahu k osobě stěžovatele, neboť soud nechal zajistit veškeré finanční prostředky, které měla jeho rodina k dispozici, při domovní prohlídce dne 17. 4. 2014.

8. K pochybením, jichž se měl dopustit stížnostní soud, pak stěžovatel uvádí, že tento porušil napadeným rozhodnutím čl. 5 odst. 4 Úmluvy, neboť nejen že stěžovateli odepřel právo být slyšen v řízení o vazbě a právo na urychlený přezkum zákonitosti zbavení svobody, ale též svévolně omezil právo stěžovatele na přezkum zákonitosti zbavení svobody na pouhého obhajobu vadného rozhodnutí okresního soudu.

9. Stížnostní soud odepřel stěžovateli právo být slyšen o vazbě, když v rozporu s ustanovením § 240 trestního řádu rozhodoval dne 14. 2. 2017 v neveřejném zasedání, a nikoliv v zákonem předepsaném vazebním zasedání dle § 73d odst. 3 trestního řádu, ačkoli od posledního slyšení okresním soudem dne 6. 12. 2016 uplynulo více než 10 týdnů, čímž bez

ospravedlnitelného důvodu ignoroval závazný právní názor ESLP vyjádřený v § 41 rozsudku ze dne 4. 12. 2008 ve věci *Husák pro České republiky*, stížnost č. 19970/04, podle něhož první zárukou vyplývající z čl. 5 odst. 4 Úmluvy je právo být efektivně vyslechnut soudem, k němuž byl podán prostředek nápravy proti rozhodnutí o vazbě. Odepření práva být slyšen je umocněno fakty, že stěžovatel nejen opakovaně žádal o slyšení ve svých podáních stížnostnímu soudu ze dne 9. 12. 2016, 22. 12. 2016 a 5. 1. 2017, ale především nebyl slyšen již déle než 10 týdnů a ve své stížnosti proti vzetí do vazby, včetně jejích tří dodatků, uvedl řadu nových okolností podstatných pro rozhodnutí o vazbě.

10. Stěžovatel upřesňuje, že rozhodování stížnostního soudu v neveřejném zasedání namísto ve vazebním zasedání není ospravedlnitelné, neboť nebyla splněna ani jedna ze dvou kumulativních podmínek, jejichž současné splnění by mohlo neveřejné zasedání ospravedlnit, neboť stěžovatel v důsledku § 71 trestního řádu nemohl podávat nové návrhy v řízení, v němž by byl slyšen, a nebyl ve věci své vazby slyšen v posledních 6 týdnech (viz rozsudek ESLP ze dne 6. 4. 2006 ve věci *Rahbar-Pagard proti Bulharsku*, § 43, stížnost č. 45466/99 a 29903/02). Stížnostní soud rovněž stěžovateli odepřel právo na urychlený přezkum zákonnosti zbavení svobody, neboť nedokázal bez zbytečného odkladu rozhodnout o stížnosti proti vzetí do vazby, jelikož lhůta přezkumu zákonnosti zbavení svobody o více než 60 dní přesáhla veškeré lhůty, které Evropský soud pro lidská práva považuje za lhůty splňující požadavek urychlenosti ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy v případě dvojinstančního rozhodování o vzetí do vazby (viz rozsudek ESLP ze dne 21. 4. 2009 ve věci *Răducu proti Rumunsku*, § 79 až 84, stížnost č. 70787/01, či rozsudek ze dne 28. 6. 2011 ve věci *Karlin proti Slovensku*, § 102 až 103, stížnost č. 41238/05). Lhůta přezkumu zákonnosti zbavení stěžovatele svobody celkem trvala 103 dní, neboť začala běžet dne 6. 12. 2016, kdy byl podán opravný prostředek, a skončila dne 17. 3. 2017, kdy bylo stěžovateli doručeno rozhodnutí o opravném prostředku.

11. Stížnostní soud také svévolně omezil právo stěžovatele na přezkum zákonnosti zbavení svobody, neboť namísto obrany základních práv stěžovatele pouze obhajoval nesprávnou argumentaci okresního soudu za pomoci klamavého názoru vyjádřeného na str. 34 napadeného rozhodnutí, podle něhož čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy je zásadně podroben vnitrostátnímu právu každého konkrétního státu. Aplikovaný prvek klamání nejen dokazuje, že stížnostní soud svévolně nesplnil povinnost uloženou čl. 1 odst. 2 Ústavy, neboť nebyl vázán z imperativů čl. 4 a 10 Ústavy, ale především alarmujícím způsobem ilustruje ignorování judikatury ESLP, včetně Úmluvy samé, jelikož pokud jde o zákonnost zbavení svobody a otázku, zda k němu došlo v souladu s řízením stanoveným zákonem, odkazuje sice Úmluva především na vnitrostátní právní předpisy a zakotvuje

povinnost dodržovat jejich hmotněprávní i procesní normy, avšak pouze pokud vnitrostátní právo samo není v rozporu s Úmluvou, včetně obecných principů v ní výslovně uvedených nebo implicitně obsažených, zejména s principem právní jistoty, což dokazuje, že Úmluva není podrobena vnitrostátnímu právu ani v čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy (srov. Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 473, odst. 10). Stížnostní soud tímto klamavým a zároveň protiústavním způsobem zcela zbavil záruky poskytnuté čl. 5 odst. 4 Úmluvy své podstaty, neboť v rozporu s judikaturou ESLP podpořil svévoli okresního soudu při nedbalé aplikaci vnitrostátního práva, aniž by reagoval alespoň na nejdůležitější argumenty uplatněné stěžovatelem ve stížnosti a jejich dodatcích (viz rozsudek ESLP ze dne 28. 6. 2011 ve věci *Šebalj proti Chorvatsku*, § 229, stížnost č. 4429/09). Uvedený postup stížnostního soudu je přitom zcela nedostatečně a neadekvátně odůvodněn pouze jedním odstavcem na str. 34 napadeného rozhodnutí, což činí rozhodnutí o stížnosti proti vzetí stěžovatele do vazby nepřezkoumatelným.

12. Stěžovatel dále uvádí, že ustanovení § 77 odst. 1 trestního řádu je nepřesné a nepředvídatelné a jeho výklad vede ke zcela protichůdným názorům na povinnost fyzicky předvést zadrženou osobu před soudce ve lhůtě 48 hodin od jejího zadržení, neboť byla zbavena svobody na základě výkladu tohoto ustanovení, který ignoroval závaznou judikaturu ESLP (viz rozsudek ze dne 9. 7. 2009 ve věci *Mooren proti Německu*, § 78, stížnost č. 11364/03). Extrémní nejistota při výkladu napadeného ustanovení našla svůj odraz ve zcela protichůdných komentářích zveřejněných v referenčních právních publikacích [viz komentář Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 235, odst. 41: „Od tohoto okamžiku běží nejzazší lhůta 48 hodin, v níž musí být zadržená osoba odevzdána soudu. Odevzdáním soudu nutno rozumět fyzické předvedení před soudce.“ Naproti tomu viz komentář Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1–156. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 983: „Odevzdáním zadržené osoby (obviněného) soudu se fakticky děje podáním návrhu, nikoli fyzickým předáním osoby.“].

13. Stěžovatel taktéž napadá pro nesoulad s Úmluvou lhůtu 48 hodin, inkorporovanou do § 77 odst. 1 trestního řádu, neboť pomocí ústavního zákona č. 162/1998 Sb., kterým se mění Listina základních práv a svobod, tato novela zrušila původní lhůtu 24 hodin chráněnou čl. 8 odst. 3 Listiny jako základní právo, čímž snížila již jednou dosaženou úroveň ochrany základních práv a svobod. Jelikož čl. 8 odst. 3 Listiny byl novelizován lhůtu 48 hodin v rozporu s principy právního státu a právní jistoty, neboť novela v rozporu s čl. 1 Listiny zrušila nezrušitelné základní právo zadržené osoby

být odevzdána soudu ve lhůtě 24 hodin od zadržení, zůstává v souladu s Úmluvou pouze lhůta 24 hodin, v rámci které stěžovatel nebyl odevzdán soudu ani nebyl podán návrh na vzetí do vazby.

14. Stěžovatel dále namítá, že stížnostní soud jako soud poslední instance také porušil základní právo stěžovatele na zákonného soudce garantované čl. 38 odst. 1 Listiny, neboť se svévolně (tj. v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny) neobrátil na Soudní dvůr Evropské unie s předběžnou otázkou ohledně aplikace Úmluvy při zbavení svobody. Stěžovatel ve stížnosti proti vzetí do vazby a jejich dodatcích napadl rozhodnutí okresního soudu pro nesprávnou aplikaci čl. 5 odst. 1 písm. c) ve spojení s čl. 5 odst. 3 Úmluvy, neboť v rozporu se závaznou judikaturou ESLP neposkytl stěžovateli procesní ochranu *habeas corpus* inkorporovanou do citovaných ustanovení Úmluvy, která striktně vyžaduje fyzické předvedení zadržené osoby před soud ve lhůtě stanovené vnitrostátním právem. Zároveň požádal stížnostní soud, aby v případě, že neakceptuje výklad stěžovatele podložený odkazy na závazné judikáty ESLP, splnil povinnost uloženou čl. 267 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie a položil Soudnímu dvoru předběžnou otázku ve znění: „Vyžaduje procesní záruka *habeas corpus* zakotvená v čl. 5 Úmluvy bezpodmínečně fyzické předvedení zadržené osoby před soudce v zákonem stanovené lhůtě, nebo lze fyzické předvedení zadržené osoby nahradit doručením písemného návrhu na vzetí zadržené osoby do vazby?“

15. Stěžovatel taktéž uvádí, že krajský soud podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl jeho stížnost jako nedůvodnou, neboť považuje výklad Úmluvy aplikovaný okresním soudem za správný a zákonný, což odůvodnil názorem, že čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy je zásadně podroben vnitrostátnímu právu každého konkrétního státu, aniž svoji klamavou interpretaci Úmluvy podložil jakýmkoliv odkazem na judikaturu ESLP nebo Soudního dvora Evropské unie. Nepřesvědčivost rozhodnutí stížnostního soudu spočívá v jeho nepřezkoumatelnosti v důsledku zcela nedostatečného a neadekvátního odůvodnění, ve kterém ignoroval, přehlédl či považoval za irelevantní všechny argumenty stěžovatele týkající se výkladu Úmluvy. Stížnostní soud se tedy úmyslně odchytil od ustáleného výkladu dané otázky prováděného ESLP a Soudním dvorem Evropské unie, a proto nezahájil řízení o předběžné otázce. V souladu se závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1009/08 ze dne 8. 1. 2009 (N 6/32 SbNU 57) nelze než kvalifikovat napadené rozhodnutí stížnostního soudu jako soudu poslední instance ve smyslu aplikace svévolné.

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

16. Ústavní soud si v projednávané věci vyžádal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení.

17. Okresní soud byl vyzván, aby se zejména vyjádřil k namítanému překročení 48hodinové lhůty při vzetí stěžovatele do vazby. Okresní soud v této otázce uvádí, že má za to, že předmětná lhůta byla zachována, neboť stěžovatel byl dle dokladů předložených okresnímu soudu zadržen dne 4. 12. 2016 v 10:20 hodin. Návrh na vzetí do vazby byl soudci okresního soudu doručen dne 5. 12. 2016 ve 21:00 hodin. Tedy 35 hodin a 40 minut po zadržení stěžovatele. Pokud je stěžovatelem namítáno, že na návrhu není podací razítko podatelny okresního soudu, tak to proto, že podatelna okresního soudu (obdobně jako podatelny okresních i krajských soudů všude v České republice) funguje každý pracovní den od 06:45 hodin do 15:15 hodin. Pokud je tedy návrh podán v době od 15:16 hodin do 06:44 hodin, je nutné návrh doručit soudci, který má vazební službu, na místo, kde se zrovna nachází (nejčastěji do místa bydliště). Tento soudce poté potvrdí převzetí takového návrhu, kdy potvrdí den a čas předání návrhu, což stvrdí svým podpisem. Takto tomu bylo i v tomto případě. Spis je poté následující pracovní den předán na oddělení Nt, kde je mu přidělena spisová značka. V tomto případě tedy dne 6. 12. 2016. V předmětné věci byl podán návrh na vzetí do vazby celkem 7 osob, kdy bylo soudu předloženo velké množství listin, se kterými se soud musel v mezích možností, daných trestním řádem (24 hodin), nejen seznámit, ale i provést vazební zasedání se sedmi osobami. Vazební zasedání začala dne 6. 12. 2017 již v 10:00 hodin, a to obviněnou H. K., a od té doby plynule pokračovala až do 17:30 hodin. Vše lze vyčíst z jednotlivých protokolů o konání vazebních zasedání ve věci. Tvrzení stěžovatele se tedy nezakládá na pravdě. Pokud by měl státní zástupce předat soudu návrh na vzetí do vazby až v odpoledních hodinách dne 6. 12. 2016, jak tvrdí stěžovatel, pak by soud nemohl rozhodovat již od 10:00 hodin téhož dne, byť u ostatních obviněných v dané věci, za přítomnosti státního zástupce, který byl u soudu již u prvního vazebního zasedání s obviněnou H. K., které začalo dne 6. 12. 2016 v 10:00 hodin. Navíc soudce byl nucen celou noc studovat spisový materiál obsahující stovky listin. Tyto listiny by nemohl nastudovat v případě, že by byl podán návrh až v odpoledních hodinách dne 6. 12. 2016, jak tvrdí stěžovatel. Pokud stěžovatel upozorňuje na to, že datum podání návrhu vrchního státního zástupce obsahuje údaj, že byl podán dne 6. 12. 2016, tak i tento je nepravdivý, byť má soud k dispozici pouze scan návrhu, z něhož je patrné, že datum 6. 12. 2016 bylo opraveno rukou na 5. 12. 2016. Okresní soud dále dodává, že nelze opomenout ani skutečnost, že stěžovatel ještě u vazebního zasedání dne 6. 12. 2016 tvrdil, že došlo k porušení jeho práv tím, že nebyl předveden před soudce ve 24hodinové lhůtě od zadržení (str. 1 protokolu o vazebním zasedání). Stěžovatel ani nenamítl 48hodinovou lhůtu. Soudce, jenž bral stěžovatele do vazby, tedy závěrem svého vyjádření konstatuje, že má za to, že žádné právo stěžovatele nebylo porušeno, státní zástupce

podal návrh na vzetí do vazby v zákonné 48hodinové lhůtě (§ 77 odst. 1 trestního řádu) a soudce příslušný pro přípravné řízení rozhodl v zákonné lhůtě 24 hodin (§ 77 odst. 2 trestního řádu).

18. Vrchní státní zastupitelství ve svém vyjádření uvádí, že nelze souhlasit s námitkou, že stěžovatel nebyl předán v zákonné 48hodinové lhůtě soudu s návrhem na vzetí do vazby. Stěžovatel byl zadržen dne 4. 12. 2016 v 10:20 hodin, kdy návrh na jeho vzetí do vazby byl soudu předán dne 5. 12. 2016 v 21:00 hodin. V dané trestní věci byly v témže čase podány dva návrhy na vzetí obviněných do vazby, přičemž jeden návrh se týkal stěžovatele a obviněných R. K. a J. L. a druhý návrh se týkal obviněných M., L. O., H. K. a V. P. Předání návrhu je doloženo podpisem přejímajícího soudce s uvedením přesného času. Takový způsob potvrzení podání návrhu je v praxi zcela běžný při podání návrhu mimo pracovní dobu podatelny soudu. Včasné podání návrhu dále vyplývá i z toho, že vazební zasedání na základě předemtných návrhů probíhala dne 6. 12. 2016 od 10.00 hodin, přičemž i z protokolů o vazebním zasedání je zřejmé, že návrhy byly podány dne 5. 12. 2016. Pokud je v návrhu na vzetí stěžovatele do vazby uvedeno datum 6. 12. 2016, jde o písařskou chybu, jejíž zjevnost vyplývá jak z písemného potvrzení doby převzetí návrhu soudcem, tak i z doby vazebních zasedání konaných od ranních hodin dne 6. 12. 2016 za účasti obhájců obviněných, kteří také byli o těchto úkonech s předstihem vyzooměni. Vedlejší účastník se neztotožňuje ani s námitkou stěžovatele, že česká vnitrostátní právní úprava zadržení je v rozporu s mezinárodními úmluvami. Lhůta 48 hodin pro omezení osobní svobody osoby před rozhodnutím soudu o její případné vazbě nebyla nikdy v minulosti shledána jako protiústavní (od 1. 1. 1999 je takto zakotvena v čl. 8 odst. 3 Listiny). Uvedená lhůta je v souladu s Úmluvou ve znění jejích pozdějších ratifikovaných protokolů, kdy podle čl. 5 odst. 3 je stanoven toliko požadavek přiměřené lhůty k předání zadržené osoby soudu. Při posuzování přiměřenosti lhůty je třeba vzít v úvahu, že po omezení svobody určité osoby je před případným návrhem soudu na její vzetí do vazby nezbytné provést více procesních úkonů, minimálně výsledk zadržené osoby, a nejde-li o zadržení osoby, která již byla dříve obviněna, je nutné také vyhotovit usnesení o zahájení trestního stíhání (se všemi jeho formálními náležitostmi včetně dostatečného odůvodnění), vyslechnout zadrženou osobu v postavení obviněného a také zpracovat návrh na vzetí do vazby. Vedlejší účastník dále dodává k námitce stěžovatele, že zasedání krajského soudu, který rozhodoval o jeho stížnosti proti vzetí do vazby, bylo nevěřejné, že tímto nebyla porušena ústavní práva stěžovatele, který byl vyslechnut soudcem okresního soudu při rozhodování o vzetí stěžovatele do vazby dne 6. 12. 2016. Tím bylo naplněno jeho právo být slyšen při rozhodování o vzetí do vazby. Z žádné závazné mezinárodní úmluvy o lidských právech ani z trestního řádu nevyplývá požadavek, podle něhož by

bylo nezbytné opakovaně realizovat právo být slyšen i před soudem druhého stupně v rámci instanačního rozhodování. Dle vedlejšího účastníka není možno přisvědčit ani námitce stěžovatele, že se soud pečlivě nezabýval skutkovými okolnostmi odůvodňujícími důvodnost jeho trestního stíhání, neboť tyto jednak vyplývaly z podrobného odůvodnění usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání a jednak byly i rozvedeny v napadených rozhodnutích obou soudů ve vazebním řízení. Soud v rozhodnutí o vzetí do vazby rovněž řádně odůvodnil existenci důvodů útěkové vazby, když je opřel nejen o existenci hrozby uložení důrazného trestu odnětí svobody, ale i o další konkrétní skutečnosti. V podrobnostech lze na odůvodnění obou napadených rozhodnutí pro stručnost odkázat. Z výše rozvedených důvodů napadená rozhodnutí soudů o vazbě stěžovatele považuje vedlejší účastník za důvodná, zákonná i ústavně souladná, a proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatele odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

19. Krajský soud v předmětné věci uvádí, že návrh státního zástupce na vzetí stěžovatele do vazby byl proveden průkazným způsobem, proto nelze stížnostní námitce přisvědčit. Policejní orgán stíhá v předmětné trestní věci 23 obviněných. Státní zástupce vrchního státního zastupitelství podal dva návrhy na vzetí obviněných do vazby ze dne 5. 12. 2016 sp. zn. 4 KZv 6/2016. V prvním případě navrhl soudci okresního soudu vzít do vazby obviněné H. K., L. O., V. P. a B. M. V druhém případě navrhl vzetí do vazby stěžovatele a obviněných R. K. a J. L. Oba návrhy státního zástupce převzal službu konající soudce dne 5. 12. 2016 ve 21.00 hodin. Je logické, že návrhy státního zástupce byly ve 21.00 hodin opatřeny časovými údaji o převzetí a podpisem soudce JUDr. Romana Vicherka, což nahrazovalo razítko příslušného soudu, a tento byl povinen následujícího dne tyto návrhy zaevidovat u okresního soudu. Údaje na návrzích státního zástupce jsou čitelné, jakož i postup při chronologickém řazení spisových značek u okresního soudu. Stěžovatel byl zadržen dne 4. 12. 2016 v 10:20 hodin. Zcela nepodložené je tvrzení stěžovatele, že státní zástupce doručil návrh na vzetí do vazby na okresní soud až v odpoledních hodinách dne 6. 12. 2016. Pokud by toto tvrzení přednesené stěžovatelem bylo pravdivé, vyvstává otázka, jak by mohl být obviněný R. K. předveden ke slyšení k soudci již v 11:40 hodin a obviněný J. L. ve 12:20 hodin. Stěžovatel byl slyšen v 16:18 hodin a svoje rozhodnutí soudce vyhlásil v 17:16 hodin a protokolaci ukončil v 17:23 hodin. Lhůty obsažené v ustanovení § 77 odst. 1 a 2 trestního řádu byly dodrženy, tudíž soudce okresního soudu nezakrýval žádné administrativní a technické problémy, tyto neexistovaly, nešlo o žádný klamavý způsob, neboť opak je pravda, a žádná zákonná lhůta dle citovaného ustanovení

nebyla zmeškána. Způsob námitek stěžovatele svědčí toliko o jediném, a to že se neseznámil se spisovým materiálem. Lze uzavřít, že tvrzení namítané stěžovatelem v ústavní stížnosti je v rozporu s realitou, a proto není ani důvod se vyjadřovat blíže k jeho další argumentaci. Shodný závěr lze dle účastníka učinit i k argumentaci stěžovatele o odevzdávání zadržené osoby soudu, přičemž se odkazuje např. na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4237/12 ze dne 16. 4. 2013; sp. zn. IV. ÚS 2137/14 ze dne 2. 7. 2014; sp. zn. IV. ÚS 559/10 ze dne 4. 3. 2010; sp. zn. IV. ÚS 2398/15 ze dne 9. 9. 2015 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), která danou procesní problematiku řeší, tato je aplikována v praxi a výkladově je závazná pro obecné soudy. Tato skutečnost má dle závěrů účastníka řízení logický dopad na aplikaci práva a namítaný nesoulad vnitrostátního práva s Úmluvou proto nebyl shledán. Nelze tedy aplikovat požadavek stěžovatele na položení předběžných otázek Soudnímu dvoru Evropské unie, neboť tato otázka je řešena se závěrem, že se doručuje soudci návrh státního zástupce na vzetí obviněného do vazby, fyzicky se osoba nepředává, předává se fyzicky teprve na pokyn soudce ke slyšení. Navrhovaný postup stěžovatele je nelogický, neboť soudce je povinen se seznámit s podkladovými materiály před samotným slyšením obviněného. Ve vztahu k námitkám na stížnostní soud pak účastník uvádí, že z Úmluvy ani z Listiny a ani z judikatury ESLP nevyplývá povinnost vytvořit prostor pro slyšení obviněného před soudem ve dvou stupních, což mimo jiné plyne z judikatury Ústavního soudu – usnesení sp. zn. I. ÚS 327/06 ze dne 16. 10. 2006; sp. zn. I. ÚS 632/10 (sic! – pozn. red.); sp. zn. II. ÚS 876/12 ze dne 10. 4. 2012 (v SbNU nepublikována). S námitkami týkajícími se nezákonné domovní prohlídky se krajský soud rovněž neztotožňuje, neboť příkaz vydal zákonný soudce na základě návrhu státního zástupce a obsahoval všechny předepsané zákonné náležitosti. Stěžovatel se již v minulosti vyhýbal trestnímu stíhání útekem do zahraničí po dobu čtyř roků pro daňovou trestnou činnost. Možnost, že disponuje dostatkem hotovosti z výběru peněz ze středových společností je dána a rovněž je dána jeho tendence ke konspirativnímu chování vyplývající se skutečnosti, že byla zjištěna utajená místnost v jeho rodinném domě, kde se skrýval před Policií České republiky v rámci domovní prohlídky. Obava o naplnění důvodů vazby dle § 67 písm. a) trestního řádu je tedy dána, neboť je nezbytné přihlížet ke konkrétnímu jednání stěžovatele. Účastník vzhledem k výše uvedenému navrhuje, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

20. Ústavní soud nepovažoval vzhledem k obsahu vyjádření a k výsledku řízení o ústavní stížnosti za nutné tato zaslat stěžovateli k replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

21. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a *contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

23. Ústavní soud v prvé řadě zdůrazňuje, že do rozhodování obecných soudů o vazbě může zasahovat pouze výjimečně, dopustí-li se tyto zjevného excesu, neboť rozhodování o vzetí do vazby či o prodloužení jejího trvání je v převážné míře věcí skutkového posouzení [srov. nález Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 1252/08 (N 125/50 SbNU 85)].

24. Ústavní soud opakovaně ve vazebních věcech judikuje, že rozhodování o vazbě je rozhodováním o osobní svobodě jednotlivce, která představuje v demokratickém právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Vazba představuje významný zásah do života obviněného, neboť jej izoluje od jeho rodinného a sociálního prostředí a nezřídka jej stigmatizuje, což má pro něj závažné sociální, psychologické i ekonomické důsledky. Výjimečnost tohoto zajišťovacího institutu je dána především tím, že zbavuje svobody a vystavuje výše popsaným negativním dopadům osobu presumovaně nevinnou před definitivním zjištěním viny [viz nález ze dne 15. 12. 2015 sp. zn. III. ÚS 1301/13 (N 212/79 SbNU 419), jakož i nález ze dne 14. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 2652/16 (N 178/82 SbNU 727)]. I v rámci vazebního řízení je pak nutné, aby orgány činné v trestním řízení dodržovaly kritéria zásady vyhledávací a zásady materiální pravdy, tedy aby zejména zjišťovaly a náležitě zhodnotily všechny okolnosti svědčící pro i proti omezení osobní svobody jednotlivce, což musí být následně pečlivě odůvodněno.

25. V projednávané věci se Ústavní soud nejprve zabýval okruhem námitek směřujících vůči napadenému usnesení okresního soudu stran tvrzeného překročení 48hodinové lhůty pro předání obviněného s návrhem na vzetí do vazby soudu, přičemž dospěl k závěru, a to zejména na základě vyjádření soudce okresního soudu, který vzal stěžovatele do vazby, jakož

i na základě podkladů (protokoly o vazebních zasedáních ze dne 6. 12. 2016), které tento účastník Ústavnímu soudu zaslal, že tato námitka je zjevně neopodstatněná, neboť tvrzená pochybení byla vyvrácena. Ústavní soud zcela akceptuje vysvětlení, které podal soudce okresního soudu, který zejména uvedl, že návrh na vzetí do vazby mu byl doručen dne 5. 12. 2016 ve 21:00 hodin, tj. 35 hodin a 40 minut po zadržení stěžovatele, a to do místa bydliště, přičemž spis byl okresním soudem z povahy věci zaevidován až následující pracovní den. Důležitým a průkazným aspektem je dále zejména skutečnost, že vazební zasedání začala probíhat dne 6. 12. 2017 již v 10:00 hodin, a to obviněnou H. K., a od té doby plynule pokračovala až do 17:30 hodin, což je patrné z jednotlivých protokolů o konání vazebních zasedání ve věci, která byla Ústavnímu soudu zaslána. Jestliže by měl státní zástupce předat soudu návrh na vzetí do vazby až v odpoledních hodinách dne 6. 12. 2016, jak tvrdí stěžovatel, pak by okresní soud nemohl vazebně zasedat téhož dne již od 10:00 hodin.

26. V této souvislosti stěžovatel zmiňuje taktéž další námitku spočívající v argumentaci, že ustanovení § 77 odst. 1 trestního řádu je nepřesné a nepředvídatelné a jeho výklad vede ke zcela protichůdným názorům na povinnost fyzicky předvést zadrženou osobu před soudce v nejzazší lhůtě 48 hodin, což opírá o komentářovou literaturu (Langášek, T. Čl. 8. In Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 235, odst. 41). Ústavní soud konstatuje, že tato námitka je taktéž zjevně neopodstatněná, protože ustanovení § 77 odst. 1 trestního řádu není nepřesné ani nepředvídatelné, jak se domnívá stěžovatel, neboť uvedený komentář, z něhož stěžovatel cituje, představuje z hlediska praxe, teorie i judikatury Ústavního soudu zjevný interpretační excés. Ústavní soud aprobuje interpretaci předmětného ustanovení v souladu se stávající judikaturou Ústavního soudu, dle níž lze konstatovat, že z ustanovení čl. 8 odst. 3 Listiny neplynou směrem k orgánům činným v trestním řízení žádné požadavky, které by vyžadovaly fyzické odevzdání osoby obviněného soudu. Při výkladu daného ustanovení Listiny je třeba vycházet z toho, jaké povinnosti jsou ukládány orgánům státní moci v souvislosti s omezením osobní svobody obviněného. Ve lhůtě 48 hodin musí být zadržena osoba seznámena s důvody zadržení, musí být vyslechnuta a uplynutím lhůty musí být propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Pro obecné soudy je pak v čl. 8 odst. 3 *in fine* Listiny stanovena povinnost obviněného ve lhůtě 24 hodin vyslechnout a rozhodnout o vazbě. Pokud by měl mít obviněný možnost ve lhůtě 48 hodin předstoupit před soudce, jak se dožaduje stěžovatel, pak je otázkou, proč ústavodárce svěřuje povinnost výslechu soudem do 24hodinové lhůty určené pro rozhodování soudu. Odpovědí na ni je, že soudce se nemůže na výslech obviněného připravovat v okamžiku, kdy je mu tento

předveden do soudní síně. Soudci musí být totiž dána možnost se na výslech připravit, případně přizpůsobit svůj pracovní program vzniklé situaci. Z toho důvodu je mu pak také uložena povinnost obviněného vyslechnout a o jeho vazbě rozhodnout v rozmezí 24 hodin. Podle náhledu Ústavního soudu není možné, aby soudce vyslýchal obviněného, aniž by se předem seznámil s tvrzenými důvody vazby. Ústavní soud považuje za podstatné především to, že jakmile je státním zástupcem podán návrh na vzetí do vazby, je zřejmé, že ve věci bude jednat a rozhodovat soud, a to v Listinou zaručené lhůtě 24 hodin. Podle náhledu Ústavního soudu je zcela podružné, zda se obviněný nachází po uplynutí 48hodinové lhůty přímo v budově soudu. Zásadní je, že od podání návrhu státního zástupce se obviněný nachází v dispozici soudu a k jeho pokynu může být kdykoliv před soud předveden. V souvislosti s uvedeným nelze přehlížet, že v průběhu plynutí jak 48hodinové lhůty, tak i 24hodinové lhůty má omezení osobní svobody stěžovatele stále stejného jmenovatele, a to státní moc. Smysl rozdělení těchto dvou lhůt je pak třeba nalézt v principu dělby moci, kdy moc výkonná může omezit osobní svobodu obviněného nejdéle na 48 hodin. Pokud v této lhůtě moc výkonná předá svá mocenská oprávnění nad osobní svobodou obviněného soudu, pak začíná běžet nová 24hodinová lhůta, ve které rozhoduje soud o případném vzetí obviněného do vazby. Z uvedeného důvodu je tak pro výklad pojmu „odevzdání“ rozhodné podání návrhu státního zástupce na vzetí do vazby, a nikoliv to, zda bude obviněný ve lhůtě 48 hodin předveden před soudce (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 9. 2015 sp. zn. IV. ÚS 2398/15).

27. Svou další námitkou stěžovatel brojí proti postupu okresního soudu, který stěžovatele vzal do vazby, aniž se údajně řádně zabýval otázkou, zda zbavení osobní svobody je založeno na dostatečně objektivních skutečnostech, z nichž by plynulo důvodné podezření, že se stěžovatel mohl dopustit vytýkané trestné činnosti, neboť v rozporu se zásadou nestrannosti okresní soud zcela nekriticky převzal názor státního zástupce o důvodnosti podezření stěžovatele založeného na absolutně neúčinných důkazech zajištěných při úkonech v přípravném řízení, o kterých rozhodl místně nepřislušný soud. Tuto námitku nepovažuje Ústavní soud za důvodnou, neboť z napadeného usnesení okresního soudu zcela zjevně vyplývá, že se okresní soud okolností, zda je dáno důvodné podezření, řádně zabýval, a Ústavní soud na tomto místě plně odkazuje na odůvodnění napadeného usnesení okresního soudu. Stran dílčí námitky týkající se tvrzené neúčinnosti důkazů, na základě nichž okresní soud mimo jiné rozhodl o tom, že důvodné podezření ze spáchání trestných činů, z nichž je stěžovatel obviněn, skutečně existuje, Ústavní soud uvádí, že tato námitka je v rámci trestního řízení vedeného proti stěžovateli předčasná, a tudíž je nutno ji shledat nepřipustnou, neboť otázkou účinnosti, resp. neúčinnosti

důkazů, se bude zabývat nalézací soud v hlavním líčení, bude-li ve věci podána obžaloba.

28. Další námitkou stěžovatel brojí proti odůvodnění napadeného usnesení okresního soudu, v němž údajně není dostatečně specifikován důvod tzv. vazby útěkové. Ústavní soud přisvědčuje stěžovateli v tom, že povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí, jímž je omezena osobní svoboda, není v souladu s ústavním pořádkem České republiky [srov. náleze ze dne 7. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 1348/07 (N 124/50 SbNU 79) a taktéž výše citovaný náleze ze dne 14. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 2652/16]. Z odůvodnění vazebních rozhodnutí musí být zřejmé, že se soud náležitě zabýval všemi relevantními okolnostmi. Aby soud dostal ústavněprávnímu požadavku zdrženlivosti ve vazebních věcech a imperativu maximální šetnosti k právům obviněného, musí výslovně, přehledně a logicky vysvětlit, ze kterých konkrétních skutečností vyplývá obava, že se obviněný bude chovat způsobem uvedeným v § 67 písm. a) až c) trestního řádu, a to za podmínek stanovených v dovětku tohoto ustanovení [náleze ze dne 15. 4. 2010 sp. zn. I. ÚS 1115/09 (N 85/57 SbNU 137)]. V posuzované věci však Ústavní soud tuto námitku neshledal důvodnou, neboť okresní soud důvod vazby útěkové shledal na základě konkrétních okolností případu a osoby stěžovatele. Krajský soud tuto argumentaci okresního soudu ještě dále rozvedl a upřesnil. Zejména uvedl, že stěžovatel již v letech 2000–2006 pobýval v Paříži a nadto se nachází v současné době ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, jež trvá až do roku 2020. Hrozba výkonu zbytku trestu v této jiné trestní věci je tedy taktéž dostatečnou hrozbou ve smyslu existence důvodu tzv. vazby útěkové. Dle napadeného usnesení krajského soudu stěžovatel taktéž v minulosti vystupoval pod jinou identitou, což zesiluje předpoklady pro existenci vazebního důvodu dle § 67 písm. a) trestního řádu.

29. Stěžovatel v návaznosti na své námitky o údajném nedodržení lhůty 48 hodin pro předání obviněného spolu s návrhem na vzetí do vazby soudu namítá také tu skutečnost, že se krajský soud neobrátil na Soudní dvůr Evropské unie s předběžnou otázkou ohledně aplikace Úmluvy při zbavení svobody. Ani tuto námitku stěžovatele nelze považovat za důvodnou, neboť stěžovatel nedisponuje žádným nárokem, který by mu z vnitrostátní úpravy či mezinárodních smluv garantoval možnost klást prostřednictvím obecných soudů předběžné otázky k Soudnímu dvoru Evropské unie. Pokud obecné soudy nedospěly k závěru, že jsou splněny podmínky čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie, nebylo jejich povinností předběžnou otázkou Soudnímu dvoru Evropské unie klást. Ostatně předmětná otázka je teorií i praxí vyřešena a ojedinělý interpretační exces, na nějž stěžovatel odkazuje při interpretaci části textu čl. 8 odst. 3 věty druhé Listiny,

nezakládá stěžovateli nárok na to, aby obecný soud tímto způsobem jednal, a tak zároveň neopodstatněně oddaloval vynesení rozhodnutí ve věci.

30. Pokud jde o námitku stěžovatele, kterou brojí proti platnému znění čl. 8 odst. 3 Listiny stanovícímú 48hodinovou lhůtu pro zadržení obviněného, tato lhůta zjevně není v rozporu s podstatnými náležitostmi demokratického právního státu podle čl. 9 odst. 2 Ústavy, neboť není nikterak excesivní ani ve srovnání s lhůtou podle předchozí ústavní úpravy, ani ve srovnání s úpravami platnými v jiných evropských státech.

31. Stěžovatel dále namítá, že stížnostní soud odepřel stěžovateli právo být slyšen o vazbě, neboť v rozporu s § 240 trestního řádu rozhodoval dne 14. 2. 2017 v neveřejném zasedání, a nikoliv v zákonem předepsaném vazebním zasedání dle § 73d odst. 3 trestního řádu, ačkoli od posledního slyšení okresním soudem dne 6. 12. 2016 uplynulo více než 10 týdnů. Tuto námitku shledává Ústavní soud důvodnou, byť si je vědom, že zde přistoupil k výkladu tzv. podústavního práva. Nicméně děje se tak v kontextu rozhodování o vazbě, kde zákonost, tedy soulad i s tzv. podústavním právem, je explicitní podmínkou ústavnosti zbavení svobody. Ustanovení čl. 8 odst. 5 Listiny umožňuje vzetí do vazby pouze za důvodů a na dobu stanovenou zákonem. Ustanovení odstavce 2 tohoto článku umožňuje zbavení svobody pouze za důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Každé zbavení svobody musí být v první řadě v souladu se zákonem, a to jak hmotněprávně, tak procesně [viz náleží Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2014 sp. zn. I. ÚS 3326/13 (N 5/72 SbNU 69), bod 41].

32. V posuzované věci Ústavní soud ze spisu sp. zn. 1 To 3/2017, který si vyžádal od krajského soudu, zjistil, že stěžovatel byl k důvodům své vazby slyšen ve vazebním zasedání konaném dne 6. 12. 2016 okresním soudem, jehož usnesení, kterým byl stěžovatel vzat do vazby, je nyní taktéž napadeno. Stěžovatel toto usnesení okresního soudu napadl stížností podanou ke krajskému soudu, který o ní rozhodl v neveřejném zasedání dne 14. 2. 2017, byť z podání, která stěžovatel zaslal krajskému soudu (stížnost stěžovatele proti usnesení okresního soudu o vzetí do vazby ze dne 9. 12. 2016 a zejména její doplnění č. III ze dne 5. 1. 2017), vyplývá, že stěžovatel opakovaně žádal krajský soud o osobní slyšení u stížnostního soudu za přítomnosti svého obhájce k důvodům své vazby. Krajský soud však i přes tyto urgency rozhodl v neveřejném zasedání, tedy neumožnil stěžovateli osobní slyšení. Pokud jde o požadavek na slyšení osoby, o jejíž vazbě je rozhodováno, tak, jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, „je zásadně obviněného nutno slyšet vždy, když je rozhodováno o jeho pokračující vazbě a od jeho předchozího slyšení uběhlo již několik týdnů, ledaže by osobnímu slyšení bránily objektivně nepřekonatelné překážky“ (náleží sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15. 1. 2014, body 23 až 24). Jestliže pak zákonodárce stanovil tyto intervaly na 6 týdnů [§ 73d odst. 3 písm. b) trestního řádu] a zakotvil tak

nárok obviněného na konání vazebního zasedání, pakliže o to obviněný požádá, což v projednávané věci prokazatelně nastalo, pak i nedodržení této zákonné úpravy způsobuje zásah do ústavně zaručeného práva na osobní svobodu dle čl. 8 Listiny.

33. Ústavní soud si je vědom rozšířené praxe trestních soudů, kterou ostatně potvrzuje i vyjádření krajského soudu v této věci, kdy stížnostní soudy nekonají vazební zasedání, byť je již překročena lhůta šesti týdnů od posledního osobního slyšení obviněného. Ústavní soud je však nucen konstatovat, že tato praxe nenachází oporu v zákoně a vzhledem k výchozí diskuzi uvedeným shora v bodě 31 zároveň takový způsob rozhodování zakládá porušení čl. 8 odst. 2 Listiny, a je tedy protiústavní. Ustanovení § 74 trestního řádu výslovně stanoví: „Na rozhodování o stížnosti proti rozhodnutí o vazbě se obdobně použijí ustanovení o vazebním zasedání (§ 73d až 73g).“ Pro úplnost zbývá připomenout, že slovo „obdobně“ ve spojení s odkazem na jiné ustanovení téhož nebo jiného právního předpisu vyjadřuje, že toto ustanovení se vztahuje na vymezené právní vztahy v plném rozsahu (na rozdíl od slova „přiměřeně“) – srov. čl. 41 legislativních pravidel vlády. Ustanovení § 73d odst. 3 písm. b) trestního řádu přitom uvádí, že vazební zasedání není třeba konat, i když o jeho konání obviněný výslovně požádal, jestliže obviněný byl slyšen k vazbě v posledních šesti týdnech, neuvedl žádné nové okolnosti podstatné pro rozhodnutí o vazbě nebo jím uváděné okolnosti zjevně nemohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě. Tato zákonná podmínka však v případě stěžovatele naplněna nebyla, neboť stěžovatel byl v době, kdy se konalo neveřejné zasedání stížnostního soudu, slyšen před více než šesti týdny, a tudíž měl ze zákona nárok na konání vazebního zasedání. Rozhodl-li krajský soud v neveřejném zasedání, pak byl stěžovatel zbaven osobní svobody jinak než způsobem, který stanoví zákon, a tedy v rozporu s čl. 8 odst. 2 Listiny.

34. Z hlediska judikatury ESLP, kterou stěžovatel k této otázce zmiňuje, je třeba uvést, že obviněný nemusí být ve stížnostním řízení znovu slyšen, pokud od jeho předešlého osobního slyšení uplynula doba toliko v řádu týdnů (v případě *Husák proti České republice*, stížnost č. 19970/04, šlo o přibližně 9 týdnů, což již bylo shledáno jako nepřiměřené) a zároveň obviněný mohl v předmětné době podat nový návrh na propuštění z vazby, v rámci jehož projednání by byl slyšen (viz též rozsudek, § 42 až 44). V projednávané věci nebyla stěžovateli poskytnuta ani jedna z těchto zmiňovaných záruk, neboť od jeho posledního slyšení v době rozhodování krajského soudu uplynulo 10 týdnů a navíc šlo o stížnost proti rozhodnutí o vazbě do vazby (nikoliv o prodloužení vazby), a tudíž stěžovatel nemohl podávat další návrhy na propuštění z vazby, neboť dle znění § 71a trestního řádu platí, že „obviněný má právo kdykoliv po právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby žádat o propuštění z vazby“. Z toho vyplývá, že v tomto mezidobí

mezi rozhodnutím okresního soudu o vzetí stěžovatele do vazby a rozhodnutím stížnostního soudu neměl stěžovatel možnost nechat přezkoumat důvodnost zákonnosti svého zbavení osobní svobody a byl nucen toliko vyčkávat rozhodnutí stížnostního soudu. V tomto ohledu se tedy jeví požadavek urychleného přezkumu stížnostním soudem v případě prvotního vzetí do vazby o to naléhavějším. Ústavní soud se tedy tímto svým závěrem vymezuje vůči krajskému soudu, který ve svém vyjádření zmínil několik rozhodnutí Ústavního soudu (usnesení ze dne 16. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 327/06, rozhodnutí pod sp. zn. I. ÚS 632/10, usnesení ze dne 10. 4. 2012 sp. zn. II. ÚS 876/12), z nichž údajně vyplývá, že z judikatury ESLP neplyne požadavek na vytvoření prostoru pro slyšení obviněného před soudem ve dvou stupních. Ústavní soud však konstatuje, že to, jak krajský soud otázku vymezil, zakládá jinou právní otázku, než je ta, která je v projednávané věci řešena, neboť nejde o otázku prostoru pro osobní slyšení ve dvou stupních, nýbrž o otázku časového rozmezí, kdy má obviněný právo být slyšen. Pokud toto časové rozmezí přesáhne zákonem stanovených 6 týdnů, může již obviněný osobní slyšení nárokovat. Kdyby tedy krajský soud rozhodl o stížnosti stěžovatele proti rozhodnutí o vzetí do vazby v rámci lhůty šesti týdnů, stěžovateli by bez dalšího nárok na osobní slyšení ve druhé instanci nevznikl (což ostatně implicitně vyplývá i z usnesení Ústavního soudu krajským soudem zmiňovaného pod sp. zn. II. ÚS 876/12, neboť v této věci uběhla od předchozího slyšení obviněného toliko lhůta pěti týdnů). Ústavní soud dále k rozhodnutím Ústavního soudu, na něž odkazuje krajský soud ve svém vyjádření, dodává, že rozhodnutí pod sp. zn. I. ÚS 632/10 v databázi svých rozhodnutí neneviduje, a pokud jde o usnesení ze dne 16. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 327/06, Ústavní soud uvádí, že jde především o rozhodnutí z doby, kdy nebyla zakotvena právní úprava tzv. vazebního zasedání v trestním řádu, která explicitně zakotvuje požadavek na osobní slyšení obviněného, pokud nebyl slyšen v posledních šesti týdnech; nadto se předmětné usnesení touto konkrétní otázkou výslovně ani nezabývá.

35. V tomto kontextu lze tudíž stěžovateli dát za pravdu i co do jeho další námitky, v rámci níž uvádí, že stížnostní soud mu odepřel právo na urychlený přezkum zákonnosti zbavení osobní svobody, neboť nedokázal bez zbytečného odkladu rozhodnout o stížnosti proti rozhodnutí o vzetí stěžovatele do vazby a doba 10 týdnů nesplňuje požadavek urychlenosti ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy. To opět dokladuje i judikatura ESLP, kdy lhůta přezkumu zákonnosti zbavení osobní svobody dosahující v případě stěžovatele 70 dnů (10 týdnů) přesahuje touto judikaturou interpretované kritérium „urychlenosti“ dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy ve smyslu vytyčené konkrétní doby, v rámci níž se má urychlený přezkum realizovat. Lze zmínit např. rozsudek *Karlin proti Slovensku* ze dne 28. 6. 2011, stížnost č. 41238/05, § 102 až 103, v němž za urychlené nebylo považováno řízení

trvající 41 dní. Lhůta, která uplynula v případě přezkumu ve věci stěžovatele, činí 10 týdnů, což výrazně převyšuje délku řízení ve zmiňovaném slovenském případě. Zároveň je nutno zdůraznit, že v případě judikatury ESLP nejde v případě *Karlin proti Slovensku* o judikaturní exces, nýbrž o rozhodnutí, které se v otázce výkladu kritéria „urychlenosti“ opírá o ustálenou judikaturu tohoto soudu, jak je ostatně i zdůrazněno v § 103 tohoto rozhodnutí.

36. Na základě všech výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení stěžovatelova práva zaručeného v čl. 8 odst. 2 Listiny a čl. 5 odst. 4 Úmluvy, protože jí podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí krajského soudu zrušil.

37. Ve zbývající části Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl.

Č. 137

K náležitému odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu v trestním řízení

K účelu trestních sankcí a zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při ukládání trestu odsouzenému rodiči

I. Atributem práva na odůvodnění soudního rozhodnutí je řádně vyložená, logicky konzistentní a přesvědčivá aplikace práva obecným soudem. Evropský soud pro lidská práva sice v zásadě připouští, že soud rozhodující o opravném prostředku může pojmout odůvodnění svého rozhodnutí stručně, ať už tak, že přejme odůvodnění napadeného rozhodnutí, či jinak. Na druhou stranu ale musí být patrné, že se dotčený soud všemi důležitými otázkami skutečně zabýval a že se nespokojil s pouhým potvrzením závěrů soudu nižší instance. Nedostatky odůvodnění napadených rozhodnutí soudu prvního stupně, odvolacího i dovolacího soudu, ve kterých nebyly dostatečně zohledněny všechny okolnosti případu, jsou základem pro výjimečné oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodovací činnosti obecných soudů.

II. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními, nebo zákonodárními orgány. Nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování, Ústavní soud ve své judikatuře dlouhodobě zdůrazňuje. Podle autoritativního výkladu Výboru pro práva dítěte platí, že „vždy, když je činěno rozhodnutí s dopadem na konkrétní dítě, musí rozhodovací proces zahrnovat posouzení možného dopadu (negativního nebo pozitivního) rozhodnutí na dotčené dítě. Z odůvodnění rozhodnutí musí být patrné, že [nejlepší zájem dítěte] byl vzat v potaz“.

III. Podle čl. 9 Úmluvy o právech dítěte platí: „(1) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte. (2) V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska. (3) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo

v rozporu se zájmy dítěte. ...“ V roce 2011 vydal Výbor pro práva dítěte v návaznosti na citovaný čl. 9 Úmluvy o právech dítěte doporučení o právech dětí uvězněných osob. Uvedl v něm: „Výbor zdůrazňuje, že by při ukládání trestu rodičům a hlavním pečovatelům mělo být všude, kde je to možné, zváženo uložení trestu nezahrnujícího odnětí svobody namísto trestu, který odnětí svobody zahrnuje, včetně předsoudní a soudní fáze řízení. Alternativy k odnětí svobody by měly být dostupné a používané případ od případu s plným zvážením možných dopadů různých trestů na nejlepší zájmy dotčených dětí.“

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 7. srpna 2017 sp. zn. II. ÚS 2027/17 ve věci ústavní stížnosti M. B., zastoupeného Mgr. Pavlem Pěnkavou, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Místecká 329/258, Ostrava-Hrabová, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 4. 2017 č. j. 6 Tdo 353/2017-28 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 12. 2016 č. j. 6 To 632/2016-307, jimiž bylo rozhodnuto ve stěžovatelově trestní věci, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 4. 4. 2017 č. j. 6 Tdo 353/2017-28 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 12. 2016 č. j. 6 To 632/2016-307 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na ochranu rodičovství, rodiny a zvláštní ochranu dětí podle čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení, obsahu ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení

1. Stěžovatel v sobotu 26. 3. 2016 večer se známým popíjel kofolu s rumem. Měl minimálně šest rumů, poslední z nich kolem půl dvanácté. Druhý den ráno se s manželkou a dvěma dětmi měl vydat do loutkového divadla v Opavě. Cítil se v pořádku, a proto se rozhodl řídit. Řízení však nezládl a při projíždění levotočivé zatáčky vjel částečně do protisměru. Při

stržení řízení vpravo došlo k nárazu přední části vozidla do stromu, vozidlo poté vyjelo vpravo mimo komunikaci, otočilo se kolem své osy a levým bokem narazilo do dalšího stromu. Stěžovatelova manželka a jeho starší syn nehodu nepřežili. Mladší syn, kterému v době nehody byly tři roky, (dále také „mladší syn stěžovatele“) nehodu přežil s menšími poraněními. Stěžovatel měl v době řízení v krvi nejméně 1,54 g/kg alkoholu. Okresní soud v Opavě (dále jen „okresní soud“) ho shledal vinným ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1, odst. 3 a 4 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a přečinu ohrožení pod vlivem návykové látky ve smyslu § 274 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákoníku. Stěžovateli uložil trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel na dobu sedmi let spolu s povinností nahradit škodu. Rozsáhle se však zabýval otázkou, zda stěžovateli uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Nakonec stěžovateli uložil úhrnný trest domácího vězení v délce dvou let. Stěžovatel se měl povinně zdržovat v rodinném domě, který vlastnil jeho tchán. V pracovních dnech měl být v domácím vězení v době od 19:00 hodin do 5:00 hodin následujícího dne. Ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celých 24 hodin denně s výjimkou navštěvování bohoslužeb 1x týdně.

2. Okresní soud při svých úvahách o trestu na jedné straně uvedl, že stupeň škodlivosti jednání stěžovatele je natolik vysoký, že zcela standardní a běžně ukládaný trest v obdobných věcech je nepodmíněně odnětí svobody. Okresní soud však vzal v potaz i polehčující okolnosti. Stěžovatel se v přípravném řízení i u hlavního líčení doznal. V průběhu celého dokazování opakovaně projevil upřímnou lítost. V občanském životě se doposud choval bezúhonně a řádně. V průběhu trestního řízení se navíc několik osob pozitivně vyjádřilo k jeho osobě. Vedoucí učitelka mateřské školky, kterou navštěvuje mladší syn stěžovatele, doporučovala co nejšetrnější přístup, aby vazby syna a otce nebyly zpřetrhány. Starosta města, kde stěžovatel bydlí, hodnotil rodinu stěžovatele jako spořádanou. Oba rodiče byli podle něj obětaví a milující. Podle faráře farnosti Hradec nad Moravicí celá rodina stěžovatele vyznávala křesťanské hodnoty a měla dobrou pověst mezi lidmi. Zaměstnavatel stěžovatele oceňoval jeho zodpovědný přístup k práci. Všichni pak potvrzovali výraznou fixaci mladšího syna stěžovatele na svého otce. Ze zprávy Magistrátu města Opavy – odboru sociálně-právní ochrany dětí vyplynulo, že je na něm od nehody patrná zvýšená fixace a citová připoutanost na stěžovatele, který je pro něj nenahraditelným. Jejich vzájemný vztah je velmi blízký a případné odloučení by pro nezletilého bylo dalším výrazným traumatem. Okresní soud uznal, že na jeho rozhodnutí ohledně druhu trestu nejvýznamněji zapůsobil vyjádření rodičů zesulé manželky stěžovatele. Ti nyní pečují o jeho mladšího syna a silně se za stěžovatele postavili. Hodnotili ho jako příkladného manžela a milujícího

otce. Zdůrazňovali pak především osud jejich vnuka. Potvrzovali jeho upnutí na stěžovatele a prosili, aby je soud neodděloval. Stejně tak sestra zesnulé manželky stěžovatele potvrdovala uvedenou fixaci mladšího syna na stěžovatele. Nedovedla si představit, jak by snášel nepodmíněný trest odnětí svobody svého otce.

3. Krajský soud v Ostravě však na základě odvolání státního zástupce zrušil výrok o trestu. Nově odsoudil stěžovatele k nepodmíněnému úhrnnému trestu odnětí svobody v délce čtyř let. Pro jeho výkon stěžovatele zařadil do věznice s dozorem. Zopakoval také trest zákazu řízení motorových vozidel na dobu sedmi let. Ve zbytku ponechal rozsudek okresního soudu nezměněný. Krajský soud zdůraznil vysokou škodlivost jednání stěžovatele. Zmínil, že na ní nemohou ničeho změnit pozitivní reference osob, které se vyjádřily k osobě stěžovatele. Změnu trestu z domácího vězení na čtyřletý nepodmíněný trest odnětí svobody pak odůvodnil přesně těmito slovy: „Krajský soud v Ostravě jako soud odvolací si je vědom, že jednání obžalovaného citelně zasáhlo členy rodiny, nicméně s úvahou soudu I. stupně stran uloženého trestu se neztotožnil. Je to výlučně osoba obžalovaného ... , kdo odpovídá za usmrcení dvou osob členů rodiny. Jeho následný postoj v podobě lítosti nad svým jednáním však neodráží vysoký stupeň škodlivosti jeho jednání s fatálním následkem v podobě smrti dvou osob při zásadním porušení předpisů dopravy. Proto krajský soud dospěl k závěru, při přihlídnutí ke společenské škodlivosti jednání obžalovaného na základě zákonných okolností vyplývajících z výkladu ust. § 39 tr. zákoníku a vyhodnotil, že soudem I. stupně trestní sankce, jak je vyjádřena ve výroku o trestu napadeného rozsudku, je neadekvátní co do druhu trestu, tak účelu trestu, zejména s přihlídnutím k povaze a rozsahu obžalovaným zaviněných následků.“

4. Stěžovatel nejdříve podal proti rozsudku krajského soudu ústavní stížnost. Tu Ústavní soud odmítl pro nepřipustnost, protože podle jeho názoru měl stěžovatel podat dovolání [viz usnesení sp. zn. III. ÚS 50/17 ze dne 20. 1. 2017 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Stěžovatel se proto obrátil na Nejvyšší soud, který jeho dovolání však odmítl. Stěžovatel se opřel o dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“). Tvrdil, že mu krajský soud uložil takový druh trestu, který zákon nepřipouští, resp. že mu uložil trest ve výměře mimo trestní sazbu stanovenou zákonem. Důvodnost uplatněného dovolacího důvodu spatřoval v porušení obecných zásad pro ukládání a přiměřenost trestních sankcí. Podle Nejvyššího soudu se však jeho argumentace zjevně vymykala obsahovému zaměření deklarovaného dovolacího důvodu. Ten lze podle trestního řádu uplatnit, pokud soud obviněnému uložil takový druh trestu, jehož uložení konkrétní ustanovení

zvláštní části trestního zákoníku neumožňuje, nebo pokud mu sice trest v tomto ohledu (co do druhu trestu) uložil správně, avšak v nepřipustné výměře. Žádná z těchto alternativ v případě stěžovatele nenastala. Nejvyšší soud pak nad rámec hlavního důvodu odmítnutí dovolání, kterým bylo neaplnění jakéhokoliv z dovolacích důvodů podle trestního řádu, odkázal na judikaturu Ústavního soudu, podle které trestní soudy splní požadavky zásady přiměřenosti uložené sankce, pokud ji lze předvídat. Jinými slovy, musí být její uložení – co do druhu a výměry příslušného trestu – ve srovnatelných případech obvyklé. Stěžovatel se podle Nejvyššího soudu dovolával ochrany zájmů svého mladšího syna způsobem, který odporuje § 38 odst. 3 trestního zákoníku. Jestliže výraznější ovlivnění alkoholem v době jízdy vedlo k usmrcení dvou nejbližších příbuzných, tedy výlučně v důsledku selhání stěžovatele, nelze mít trest, který mu krajský soud uložil, za rozporný se zásadou přiměřenosti trestních sankcí.

5. V ústavní stížnosti stěžovatel napadá zejména rozsudek krajského soudu. Namítá, že zásadním specifikem tohoto případu a nosným pilířem rozsudku okresního soudu je poměrování míry škodlivosti jednání stěžovatele s důsledky uložené trestní sankce pro rodinné vazby stěžovatele a hlavně zdárný psychický vývoj jeho mladšího syna. Přesto se v rozsudku krajského soudu o těchto otázkách nehovoří. Nehovoří se v něm ani o tom, že jeho mladší syn vůbec existuje. Krajský soud nijak nezminil, že se sami pozůstalí po zemřelé matce jednohlasně vyslovují pro zachování rodiny a nepřetrhávání vazeb mezi synem a otcem, které by mohlo mít trvalé a nezhojitelné následky. Zamlčel, že orgány péče o děti a mládež varují před odloučením mladšího syna od stěžovatele, které podle nich není v zájmu jeho zdárného psychického vývoje. Přešel naprosto jednohlasnou žádost občanské veřejnosti, aby trestní soud neodlučoval mladšího syna od otce. Byť tedy krajský soud svým rozsudkem vyslovuje nesouhlas s rozsudkem okresního soudu a *de facto* se vymezuje proti jeho právním závěrům, přesto se z jeho obsahu nedozvídáme, jak se argumentačně s těmito závěry vypořádal. Nereagoval ani na námítky obhajoby. Pouze lakonicky uvedl, že okresním soudem aplikovaná trestní sankce je neadekvátní povaze a rozsahu zaviněných důsledků.

6. Stěžovatel pak uznává, že Nejvyšší soud na rozdíl od krajského soudu své rozhodnutí alespoň řádně odůvodnil. Přesto pominul zásadní rozměr projednávaného případu. Stěžovatel totiž způsobil negativní následky pouze a jenom „uvnitř“ své širší rodiny, která mu odpustila. Stála za ním a nadále za ním stojí. Žádá, aby soudy už tak nesnesitelnou bolest jeho pobytu ve vězení nadále neprohlubovaly. Nejvyšší soud pracoval na několika místech se zásadou proporcionality nedůsledně. Tento případ evidentně poměřuje s jinými případy, ve kterých došlo v důsledku dopravní nehody spáchané pod vlivem alkoholu k úmrtí více osob. Zcela však pomíjí

zásadní rozdíl mezi tím, zda se jednalo o příslušníky vlastní rodiny či třetí osoby. Už okresní soud jednoznačně řekl, že pokud by stěžovatel zabil cizí osoby, pak by vůbec o trestu domácího vězení neuvažoval. S tím se stěžovatel zcela shoduje. Tento případ je však odlišný. Proto hodnocení přiměřenosti ze strany Nejvyššího soudu značně pokulhává. Nejvyšší soud pak vůbec neřešil námitku, že požadavek generální prevence, a tedy ochrany společnosti před závadným jednáním stěžovatele, byl saturován trestem zákazu činnosti. Nebylo tudíž nutné na stěžovatele ještě působit trestem odnětí svobody, to vše ve smyslu zásady přiměřenosti ukládaného trestu. Obecné soudy v jeho věci obecně nedodržely zásady pro ukládání trestu.

7. Stěžovatel je přesvědčený, že krajský i Nejvyšší soud svým postupem porušily právo na ochranu rodičovství, rodiny a zvláštní ochranu dětí dle čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Neposkytly stěžovateli ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny. Porušily také jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stát měl v tomto případě prostřednictvím orgánů soudní moci poměřovat míru ochrany společnosti před stěžovatelem s mírou ochrany stěžovatele a jeho blízkých v jejich právu na rodičovství, rodinný život a hlavně mírou zvláštní ochrany stěžovatelova mladšího syna. Pokud Ústavní soud napadená rozhodnutí nezruší, bude to mít dopad na jeho zdravý psychický vývoj, což ve svém odborném vyjádření potvrdila i znalkyně z oboru psychologie, odvětví psychiatrie, specializovaná klinická psychologie dětí a dospělých. To samé stvrzuje i zpráva psychoterapeutky a poradce pro pozůstalé Mobilního hospice Strom života, která s mladším synem stěžovatele od oné tragické události pracuje. Stěžovatel z těchto důvodů navrhuje zrušení rozsudku krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu. Rozsudek okresního soudu nenapadá.

8. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že mu trestním řádem upravené důvody dovolání neposkytly procesní prostor k reakci na dovolání stěžovatele, který napadal pouze uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody z hledisek rozváděných i v jeho ústavní stížnosti. Uložení trestu domácího vězení (i v kombinaci s trestem zákazu činnosti) Nejvyšší soud nepokládá za dostačující reakci na skutek, z jehož spáchání okresní i krajský soud shledaly stěžovatele vinným. Povaha a závažnost trestného činu musí být podle názoru Nejvyššího soudu prvotním a rozhodujícím hlediskem, které je následně nutno korigovat poměry pachatele a eventuálně dalšími podpůrnými hledisky. Z odůvodnění rozsudku krajského soudu plyne, že okresní soud přecenil následná kritéria uplatňující se při individualizaci soudního postihu. Podle Nejvyššího soudu lze však „připustit, že odůvodnění rozhodnutí soudu druhého stupně pro jistou kusost zatěžuje deficit důsledného nepoměření všech v úvahu přicházejících faktorů, zejména těch, které obviněný uplatnil a o něž opírá

i svá následná podání“. Je pak otázkou, do jaké míry lze při ukládání trestu obviněnému zohlednit zájem jeho dítěte. Stěžovatel uplatňuje viktimizaci způsobenou v důsledku necitlivého přístupu soudu k osobě stěžovatele, resp. jeho synovi, aniž by zmiňoval jakékoli důsledky činu zakládající viktimizaci prvotní, vzešlou z vlastního jednání stěžovatele. Ústavní soud bude muset zvážit, zda by případná kasace odpovídala trestněprávní politice státu realizované v oblasti ochrany života a zdraví na úseku silniční dopravy.

9. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zdůraznil, že stěžovatel ve stavu vylučujícím způsobilost k řízení motorového vozidla vezl svoji rodinu, ač jeho krev obsahovala v době řízení nejméně 1,54 g/kg alkoholu. V důsledku požitého alkoholu s vozidlem havaroval. Zbavil života dvě osoby – manželku a dítě. Trestní zákoník stanoví pachateli takovéhoho jednání trest v rozptěti tři léta až deset let. Trestní sazba odráží závažnost popsaného jednání. Je to výlučně stěžovatel, kdo nese odpovědnost za neodčitelný následek smrti dvou osob. Trestní věc stěžovatele není co do spáchaného skutku ničím výjimečná pro zmírnění trestu. Nulová tolerance alkoholu platí pro všechny řidiče beze zbytku. Pokud nadto nastane následek v podobě usmrcení dvou osob, odpovědnost řidiče doznává odrazu v jeho potrestání. Nelze proto přisvědčit náhledu stěžovatele, že se případ svou specifíčností vymyká obvyklým případům. Stěžovatel sice dosud žil řádným životem, což je však běžnou normou pro většinu občanů. Z ní fatálně vybočil způsobením smrti dvou osob blízkých. Pozitivní reference spoluobčanů a podpora rodiny z pohledu soudu nemohou vyvážit závažnost následku, a to i při vědomí, že pozůstalým je nezletilý syn stěžovatele. Byl to stěžovatel, kdo mohl domyslet důsledky svého protiprávního jednání, pro něž byl potrestán. Argumentaci uvedenou v podané stížnosti o negativním ovlivnění psychického vývoje mladšího syna stěžovatele nelze dávat k tíži odvolacímu soudu. Zodpovědnost za následek vyvěrá toliko a jen z jednání stěžovatele.

II. Právní posouzení

10. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“). Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaných spisů dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Ústavní soud připomíná, že ho neváže ústavněprávní kvalifikace, kterou věci přisuzuje navrhopatel v odůvodnění svého návrhu. Podle zásady *iura novit curia* se návrhem může zabývat i z pohledu ustanovení, jichž se navrhopatel či strany nedovolávají. Ústavní stížnost je charakterizována skutky, které kritizuje, resp. svým předmětem, jehož neústavnost tvrdí,

a ne pouhým právním odůvodněním [viz náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.), bod 54].

12. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména namítá, že mu krajský soud neměl udělit nepodmíněný trest odnětí svobody vzhledem k závažným polehčujícím okolnostem, které zcela v odůvodnění svého rozsudku pomínul. Uložený trest ve výsledku představuje nepřiměřený zásah do stěžovatelova rodinného života se silně negativním dopadem na jeho mladšího syna. Jeho nejlepší zájmy krajský soud nevezal v potaz.

II. a) Obecné principy

13. Ústavní soud v první řadě uvádí, že vzhledem ke svému úkolu ochrany ústavnosti respektuje pravomoc obecných soudů ukládat tresty za trestné činy (viz čl. 90 Ústavy, resp. čl. 40 odst. 1 Listiny). Ústavnímu soudu do této pravomoci obecných soudů náleží zasáhnout jen ve velmi výjimečných případech, pokud uložený trest nesplňuje ústavněprávní požadavky. Trestní soudy musí podle čl. 39 Listiny dostát ústavnímu principu *nullum crimen et nulla poena sine lege* (žádný zločin a žádný trest bez zákona). Zákon pak jednoznačně stanoví jejich povinnost ukládat přiměřené trestní sankce. Podle § 38 odst. 1 trestního zákoníku se mají trestní sankce ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. Ustanovení § 38 odst. 2 trestního zákoníku pak v sobě výslovně obsahuje princip subsidiarity přísnější trestní sankce, protože stanoví, že „tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější“. Doktrína také dovozuje, že přiměřenost trestní sankce, tj. proporcionalita mezi zájmem na ochraně společnosti před pachatelem trestného činu a zásahem do základních práv pachatele způsobeným uloženou trestní sankcí, má ústavněprávní povahu (viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 504). Nedostatečně odůvodněné a nedostatečně ospravedlněné rozhodnutí o udělení přísnějšího druhu trestu je proto porušením zákonné povinnosti ukládat přiměřené trestní sankce. V závažnějších případech může být i porušením ústavní povinnosti zákonnosti trestu a zásahem do ústavního příkazu „*nulla poena sine lege*“ [viz náleží sp. zn. I. ÚS 4503/12 ze dne 11. 6. 2014 (N 119/73 SbNU 827), body 17, 29 a 30].

14. Z právě popsaných principů a ze zásady nezávislosti soudní moci se zásadou subsidiarity zásahu Ústavního soudu plyne, že při posuzování námitky proti uložení trestu odnětí svobody se Ústavní soud může zaměřit jen na otázku, zda uložením uvedeného trestu trestní soudy nezasáhly do ústavních práv stěžovatele. Stát, který s plnou vážností respektuje svobodu každého lidského jedince, ji nemůže omezovat svévolně, bez náležitého ospravedlnění svých zásahů. V trestním právu takové opodstatnění

a odůvodnění představují účely trestání. Na rozdíl od zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, účinného do 31. 12. 2009, (dále jen „trestní zákon“) dnes platný a účinný trestní zákoník neobsahuje explicitní vyjádření účelu trestních sankcí (viz § 23 trestního zákona). Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku se vymezení účelů trestání ponechává trestněprávní nauce. Uvedené ustanovení trestního zákona se nahradilo promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení trestního zákoníku o trestních sankcích. Účel trestání pak vyplývá nejen z těchto obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku, a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí (viz nálezn. sp. zn. I. ÚS 4503/12, bod 23).

15. Trestněprávní nauka rozeznává a popisuje řadu účelů trestních sankcí, zejména účel retributivní, směřující k uložení zaslouženého trestu, a dále účely konsekvenencialistické, zaměřující se na důsledky trestu. Mezi ně patří například odstrašení (tedy individuální a generální prevence), rehabilitace pachatele (tedy jeho výchova, náprava), inkapacitace pachatele (tedy znemožnění, zabránění mu páchat další trestnou činnost), restorace (tedy obnova, náprava narušených, poškozených vztahů mezi pachatelem a obětí i celou společností; srov. koncepci restorativní justice) či odškodnění oběti [srov. Ashworth, A., von Hirsch, A., Roberts, J. (eds.) *Principled Sentencing: Readings on Theory and Policy*. Oxford : Hart Publishing, 2009]. V moderních systémech trestní justice se tyto účely obvykle vzájemně kombinují. Při ukládání trestů se zohledňuje jak potřeba spravedlivého postihu v reakci na protispolečenské jednání, tak potřeba zajištění bezpečnosti občanů a majetku před nebezpečnými pachateli, dosažení převýchovy pachatele (je-li možná), jakož i zjednání nápravy po spáchaném činu. Při ukládání trestu v konkrétním případě však rozličné účely mohou být ve vzájemném konfliktu. Ten lze řešit například deklarovaním primárního účelu, který musí být naplněn vždy, a účelů podpůrných, sekundárních, jejichž dosažení je vhodné, nikoli však za každých okolností a v plné míře nezbytné (viz nálezn. sp. zn. I. ÚS 4503/12, bod 24).

16. Jak bylo zmíněno výše, český zákonodárce při přijetí trestního zákoníku záměrně upustil od svého úkolu vyjádřit účely trestání, popřípadě nastínit jistou hierarchii mezi těmito účely [mj. se tak stalo v rozporu s doporučením Výboru ministrů Rady Evropy č. R (92) 17 týkajícím se důslednosti v udělování trestů]. Nespecifikoval, zda je u určitých skupin trestných činů žádoucí sledovat primárně některý konkrétní účel trestu. Za takové situace je zapotřebí nalézat ospravedlnění pro zásahy do základních práv a svobod jedinců při výkonu trestní justice cestou interpretace principů a zásad pro ukládání trestů. Z nutnosti dodržovat princip proporcionality (§ 38 odst. 1 trestního zákoníku) a požadavek subsidiarity přísnější trestní sankce (princip *ultima ratio*, § 38 odst. 2 trestního zákoníku) při ukládání

trestů lze dovodit, že jedním z účelů trestu přiměřeného povaze a závažnosti spáchaného trestného činu je spravedlivé potrestání viníka (*punitur quia peccatum est* – trestá se, protože bylo spácháno zlo). Nová koncepce trestání, která se projevuje v trestním zákoníku zejména formulací principu *ultima ratio*, zdůrazněním alternativních trestů a promítnutím zásad pro trestání jak do ustanovení o ukládání trestů obecně, tak do ustanovení o jednotlivých trestech zvláště, také umožňuje účinnější dosahování konvencionalistických (důsledkových) účelů trestání – účinně chránit společnost, předcházet trestné činnosti, odškodnit oběti (srov. § 38 odst. 3 trestního zákoníku) atp. Princip proporcionality přitom slouží i jako ochrana před ryze účelovým uplatňováním trestní represe. Může předejít například časově neurčité izolaci (inkapacitaci) osob, které společnosti nevyhovují, působí jí strach nebo v ní vyvolávají odsuzující reakce svým nonkonformním (i delikventním) způsobem života (mimo případy, ve kterých je to zcela nevyhnutelné, například u osob trpících tak závažnými poruchami, že jejich pobyt na svobodě představuje vysoké riziko újmy na životě či zdraví jak pro ně samé, tak pro jejich okolí; srov. nálezn. sp. zn. I. ÚS 4503/12, bod 25).

17. Lze tak shrnout, že pokud zákonodárce nespécifikuje svou trestní politiku co do účelů trestání detailněji, pak každé uložení trestu (ať už samostatného trestu, či více trestů vedle sebe) musí přísně sledovat a respektovat princip proporcionality a princip *ultima ratio* [subsidiarity (přísnější) trestní sankce]. To platí i v případě, že by soud v konkrétní situaci shledal, že některý z konvencionalistických (důsledkových) účelů – například odstrašení potenciálních pachatelů atp. – vyžaduje citelnější trest pro odsouzeného, resp. trest více omezující jeho základní práva a svobody. Současná právní úprava, jak ji Ústavní soud shora vložil, neumožňuje disproportční zosťření trestní represe (byť v rámci zákonných hranic trestních sazeb) ani v individuální, ani v obecné rovině. Nepřipouští ukládání takových postihů, které by před účelem trestu jako spravedlivé sankce za spáchaný čin upřednostňovaly účely preventivní, výchovný, zábranný apod. Jinými slovy, princip proporcionality se neomezuje jenom na výměru trestu v rozmezí spodní a horní hranice trestní sazby. Váže obecné soudy též k tomu, aby i uvnitř tohoto rozmezí zachovávaly maximum trestat podobné případy podobně a rozdílné rozdílně. Vybočení z principu proporcionality při sledování jiných účelů a cílů – typicky ukládáním exemplárních trestů anebo jiným nepřiměřeným zosťřením represe – ve své podstatě narušuje principy rovnosti lidí před zákonem a právo na spravedlivý proces. Co je však nejdůležitější, křiví cit pro spravedlnost ve společnosti (viz nálezn. sp. zn. I. ÚS 4503/12, bod 26).

18. Naprostým ústavněprávním minimem náležitého ospravedlnění zásahů státu do svobody jednotlivce při ukládání trestů je dodržení požadavků plynoucích z práva na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí jako

jednoho z komponentů spravedlivého procesu. Význam práva na řádné odůvodnění rozhodnutí soudu má hned tři roviny. Je korelátem práva účastníka řízení přednášet návrhy, argumenty a námitky, aby na ně dostal od soudu náležitou odpověď. Představuje zároveň jednu ze záruk, že výkon spravedlnosti není arbitrární, neprůhledný a že rozhodování soudů je kontrované veřejností. Vytváří rovněž předpoklad pro účinné uplatňování opravných prostředků, které má účastník řízení k dispozici (viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 757–758). Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře zformuloval základní principy výkladu práva na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. Zdůraznil, že otázku, zda obecný soud (ne)dostal povinnosti odůvodnit rozhodnutí, nelze posoudit jinak než na základě okolností daného případu (rozsudek ze dne 9. 12. 1994 ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku*, stížnost č. 18390/91, § 29). Je přitom nutné vzít v úvahu, zda argument, na který soud v odůvodnění rozhodnutí neodpověděl, je pro souzenou věc relevantní a zda mohl mít vliv na výsledek řízení (rozsudek ze dne 21. 7. 2009 ve věci *Luka proti Rumunsku*, stížnost č. 34197/02, § 56).

19. Atributem práva na odůvodnění soudního rozhodnutí je řádně vložena, logicky konzistentní a přesvědčivá aplikace práva obecným soudem. Evropský soud pro lidská práva sice v zásadě připouští, že soud rozhodující o opravném prostředku může pojmout odůvodnění svého rozhodnutí stručně, ať už tak, že přejme odůvodnění napadeného rozhodnutí, či jinak. Na druhou stranu ale musí být patrné, že se dotyčný soud všemi důležitými otázkami skutečně zabýval a že se nespokojil s pouhým potvrzením závěrů soudu nižší instance (viz rozsudek ze dne 19. 12. 1997 ve věci *Helle proti Finsku*, stížnost č. 20772/92, § 60; či rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 19. 12. 1997 ve věci *Pentagiotis proti Řecku*, stížnost č. 14582/09, oddíl 1). Nedostatky odůvodnění napadených rozhodnutí soudu prvního stupně, odvolacího i dovolacího soudu, ve kterých nebyly dostatečně zohledněny všechny okolnosti případu, jsou pak základem pro výše zmíněné výjimečné oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodovací činnosti obecných soudů [viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1680/13 ze dne 22. 12. 2015 (N 219/79 SbNU 517), body 21 až 25].

20. Ústavní soud také musí odkázat na čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, podle nějž musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními, nebo zákonodárnými orgány. Nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování, Ústavní soud ve své judikatuře dlouhodobě zdůrazňuje [viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 23/02 ze dne 30. 6. 2004 (N 89/33 SbNU 353; 476/2004 Sb.); nálezy sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze

dne 8. 7. 2010 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 29; nález sp. zn. IV. ÚS 3305/13 ze dne 15. 10. 2014 (N 193/75 SbNU 177); nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739); nález sp. zn. III. ÚS 3363/10 ze dne 13. 7. 2011 (N 131/62 SbNU 59) či nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017 (N 116/85 SbNU 879)]. Podle autoritativního výkladu Výboru pro práva dítěte „vždy, když je činěno rozhodnutí s dopadem na konkrétní dítě, ... musí rozhodovací proces zahrnovat posouzení možného dopadu (negativního nebo pozitivního) rozhodnutí na dotčené dítě ... z odůvodnění rozhodnutí musí být patrné, že [nejlepší zájem dítěte] byl vzat v potaz“ [viz Obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 – o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration) z 29. 5. 2013, CRC/C/GC/14, § 6, obdobně § 29; dále jen „Obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14“].

21. V té souvislosti je také třeba zmínit čl. 9 Úmluvy o právech dítěte, podle kterého platí: „(1) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte. (2) V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska. (3) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte ...“ V roce 2011 vydal Výbor pro práva dítěte v návaznosti na citovaný čl. 9 Úmluvy o právech dítěte i doporučení o právech dětí uvězněných osob (dostupné na <https://goo.gl/MdQ7jN>). Uvedl v něm: „Výbor zdůrazňuje, že by při ukládání trestu rodičům a hlavním pečovatelům mělo být všude, kde je to možné, zvaženo uložení trestu nezahrnujícího odnětí svobody namísto trestu, který odnětí svobody zahrnuje, včetně před soudní a soudní fáze řízení. Alternativy k odnětí svobody by měly být dostupné a používané případ od případu s plným zvážením možných dopadů různých trestů na nejlepší zájmy dotčených dětí.“ (bod 30 uvedeného doporučení).

22. Obdobně judikatura Evropského soudu pro lidská práva zdůrazňuje, že soudy se musí nejlepším zájmem dítěte zabývat a posoudit jej v dané konkrétní situaci, pokud rozhodují ve věci s dopadem na dítě (viz např. rozsudek ze dne 28. 6. 2007 ve věci *Wagner a J. M. W. L. proti Lucembursku*, stížnost č. 76240/01, § 135; ze dne 26. 6. 2014 ve věci *Mennesson proti Francii*, stížnost č. 65192/11, § 93; ze dne 21. 12. 2010 ve věci *Anayo*

proti Německu, stížnost č. 20578/07, § 71; ze dne 20. 1. 2015 ve věci *Gözüm proti Turecku*, stížnost č. 4789/10, § 50–51; či ze dne 10. 2. 2015 ve věci *Penchevi proti Bulharsku*, stížnost č. 77818/12, § 71). Při aplikaci výše popsaných kritérií pro ukládání trestu, které obsahuje trestní zákoník (bod 13 výše), a hodnocení rodinných poměrů pachatele (§ 39 odst. 1 trestního zákoníku) je proto nutné zohlednit právě i nejlepší zájem dítěte. Ten se ostatně může v případech obdobných projednávané věci projevit i při povinnosti trestního soudu přihlídnout k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem (§ 38 odst. 3 trestního zákoníku). Všechny právě popsané zájmy na zvláštní ochraně dětí a rodičovství navíc požívají ústavně-právní ochrany podle čl. 32 odst. 1 Listiny.

II. b) Aplikace obecných principů na projednávanou věc

23. Krajský soud se podle Ústavního soudu dopustil několika ústavně-právních pochybení. Jak Ústavní soud vymezil výše, nedostatečně odůvodněné a nedostatečně ospravedlněné rozhodnutí o udělení přísnějšího druhu trestu představuje porušení zákonné povinnosti ukládat přiměřené trestní sankce. Krajský soud této své povinnosti nedostál. Prakticky v jednom jediném odstavci (ocitovaném v bodě 3 výše) se omezil na zdůraznění vysoké společenské škodlivosti jednání stěžovatele. O té ve skutečnosti ani nebylo sporu, sám okresní soud s ní pracoval. Krajský soud se však zcela opomenul vypořádat se všemi polehčujícími okolnostmi, které svědčily ve prospěch stěžovatele. Obzvláště při porovnání s pečlivým odůvodněním rozsudku okresního soudu a vzhledem ke skutečnosti, že krajský soud přikročil k tak závažnému kroku, jakým je změna trestu z domácího vězení na nepodmíněný trest odnětí svobody v délce čtyř let ve věznici s dozorem, nelze podle Ústavního soudu jednou větou uvést, že na vysoké společenské škodlivosti „nemohou ničeho změnit pozitivní reference osob z okruhu osob vyjmenovaných soudem I. stupně, jež se vyjádřily k osobě obžalovaného“ a nezabývat se okolnostmi svědčícími ve prospěch stěžovatele. Krajský soud se na ně navíc nezaměřil vůbec.

24. V tomto případě nešlo o rozhodnutí, které mohlo být v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva odůvodněno stručně. Krajský soud nepotvrzoval rozhodnutí soudu prvního stupně, naopak s ním vyjádřil silný nesouhlas. Měl proto vysvětlit, proč při hodnocení přiměřenosti trestu nemohou všechny polehčující okolnosti převážit nad škodlivostí toho, co stěžovatel provedl. Tento závěr nelze pouze konstatovat. Krajský soud se v tomto kontextu měl zejména vypořádat s dopadem nepodmíněného trestu odnětí svobody na mladšího syna stěžovatele, který okresní soud zvážil velmi pečlivě (viz také bod 27 níže). V rozhodnutí krajského soudu nesměla chybět přímá reakce a detailnější rozbor, v čem se konkrétně okresní soud mýlí, přiznal-li polehčujícím okolnostem váhu,

jakou jim přiznal. Rozsudek krajského soudu je v tomto aspektu nepřezkoumatelný. Z jeho odůvodnění podle Ústavního soudu neplyne, že dostatečně zohlednil všechny okolnosti celého případu. V kontextu okolností projednávané věci krajský soud nedostal své povinnosti řádně vyložit a logicky s potřebnou přesvědčivostí aplikovat právo, jak to po něm požaduje čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy.

25. Kromě toho, že krajský soud nereagoval adekvátně vůči rozsudku okresního soudu, s nímž nesouhlasil, nereagoval adekvátně ani vůči námitkám, které stěžovatel uplatňoval v odvolacím řízení. Jak plyne ze spisového materiálu, stěžovatel ve svém pětistránkovém vyjádření k odvolání státního zástupce konkrétně uváděl, že mu okresní soud uložil trest s nutnou rozvahou po poměření všech okolností věci v souladu s § 38 odst. 1, 2 a 3 trestního zákoníku. Dodával, že okresní soud dosáhl účelu trestu izolováním stěžovatele od řízení motorových vozidel. Přitom se opíral o zásadu subsidiarity přísnější sankce. Zdůrazňoval, že odloučení od jeho mladšího syna by pro něj bylo dalším výrazným traumatem a ani nejbližší rodina si nedokáže představit, jak by nezletilý syn toto odloučení snášel, pokud již přišel o matku a bratra. Doplňoval, že poškození stojí na jeho straně, což v odvolacím řízení stvrzovala i zmocněnkyně jeho zesnulé manželky. Nepodmíněný trest navíc nedoporučovali všichni odborní pracovníci z odboru sociálně-právní ochrany dětí, Mobilního hospicu Strom života, z mateřské školy navštěvované mladším synem stěžovatele i z Probační a mediační služby.

26. Krajský soud tohle všechno ponechal bez reakce. Zcela tím popřel výše popsanou funkci práva na řádné odůvodnění, aby účastník řízení dostal náležitou odpověď na své návrhy, argumenty a námitky. Obzvláště pokud krajský soud změnil v očích stěžovatele spravedlivější trest domácího vězení na trest odnětí svobody, který stěžovatel vnímá jako příkoří, měl si dát mnohem více záležet na tom, aby mu ve svém odůvodnění objasnil, proč jeho námitky v odvolacím řízení nejsou odůvodněné. Splnění této povinnosti bylo o to nálehavější, že stěžovatel již nemohl rozsudek krajského soudu napadnout odvoláním a případné námitky vůči nepřiměřenosti trestu ani nespadají pod žádný dovolací důvod (viz body 30 až 32 níže). I ve vztahu k obhajobě stěžovatele tedy krajský soud zptasobil, že ani v tomto aspektu není jeho rozsudek přezkoumatelný. Jeho přístup přehlížející vše, co hrálo ve prospěch stěžovatele, mohl vyvolat dojem, že výkon trestní spravedlnosti je arbitrární a neprůhledný, čemuž mají záruky plynoucí z práva na řádné odůvodnění předejít.

27. Odmítnutím zohlednit nejlepší zájmy mladšího syna stěžovatele pak krajský soud nerespektoval výše vymezené principy plynoucí z čl. 3 odst. 1 a čl. 9 Úmluvy o právech dítěte, z judikatury Evropského soudu pro lidská práva a z práva na zvláštní ochranu dětí a rodičovství podle čl. 32

odst. 1 Listiny. Jak zdůrazňoval Výbor pro práva dítěte ve výše citovaném komentáři, z každého rozhodnutí, které má dopad na dítě, musí plynout, že rozhodující orgán vzal jeho nejlepší zájem v potaz. Ze spisového materiálu plyne, že odnětí svobody stěžovatele má na jeho mladšího syna silně negativní dopad, což je přesně skutečnost, kterou podle výše citovaných ustanovení a judikatury Evropského soudu pro lidská práva musí vzít soudy v úvahu. Měly by přitom mít na paměti i doporučení Výboru pro práva dítěte o právech dětí uvězněných osob a jeho výzvu k pečlivému zvažování alternativ k odnětí svobody jejich rodičů. Trestním soudům to ostatně na podústavní úrovni ukládá § 39 odst. 1 trestního zákoníku v rámci povinnosti zhodnotit rodinné poměry pachatele. Z právě uvedeného určitě neplyne, že by snad nejlepší zájem dítěte měl vždy převažovat nad zájmem společnosti na spravedlivém potrestání pachatelů trestných činů. V naprosté většině případů bude váha tohoto zájmu větší, což může vést k závěru trestních soudů o nutnosti odejmout pachateli osobní svobodu. Zohlednění nejlepšího zájmu dítěte však nesmí z úvah soudu ukládajícího trest za spáchaný trestný čin zcela zmizet. Musí jít, slovy Obecného komentáře Výboru pro práva dítěte č. 14, o přední hledisko. Trestní soudy k němu proto musí přihlídnout a odůvodnit, proč v tom kterém případě (ne)převládá nad zájmem společnosti na potrestání pachatele. Obzvláště v tomto konkrétním případě je váha nejlepších zájmů mladšího syna stěžovatele velmi vysoká a krajský soud dlužil stěžovateli, jeho mladšímu synovi i zbylým pozůstalým náležitě vysvětlení, proč podle jeho názoru musí nejlepší zájem dítěte ustoupit nutnosti uložit stěžovateli nepodmíněný trest odnětí svobody.

28. Ústavní soud z právě popsanych důvodů musel přistoupit k výše zmíněnému výjimečnému oprávnění k zásahu do rozhodovací činnosti obecných soudů, zrušit rozsudek krajského soudu a věc mu vrátit k dalšímu řízení. V novém odvolacím řízení se bude muset krajský soud zaměřit hned na několik aspektů celé věci, které se pak musí promítnout v jeho novém rozhodnutí. V prvé řadě to jsou výše popsané účely trestání. Krajský soud bude muset v konkrétních okolnostech této věci zvážit (a do odůvodnění pak promítnout), v jaké míře trest, o němž za spáchané přečiny rozhodne, sleduje účel retributivní či některý z cílů konsekvencialistických. S ohledem na zvolené účely se pak zejména bude muset zaměřit na odůvodnění přiměřenosti uloženého trestu v kontextu principu proporcionality a principu *ultima ratio* (subsidiarity přísnější trestní represe). Jak Ústavní soud uvedl výše, přesvědčivé odůvodnění závěru, že uložený trest je přiměřený a odpovídá všem okolnostem věci, je ústavněprávním minimem náležitého ospravedlnění zásahů státu do svobody jednotlivce při ukládání trestů. Proto krajský soud musí znovu zohlednit okolnosti stěžovateli přitěžující a doposud vynechané okolnosti polehčující včetně nejlepších zájmů mladšího syna stěžovatele. Jedině v takovém případě poskytnete stěžovateli

náležitou odpověď na jeho obhajobu v odvolacím řízení a vyvrátí jakékoliv možné pochybnosti o tom, že je výkon spravedlnosti arbitrární, neprůhledný a nekontrolovatelný veřejností. Stěžovateli navíc umožní účinně uplatnit případné dovolání, pokud by v něm nadále přetrvávalo přesvědčení, že v odvolacím řízení byla porušena jeho práva.

29. Známý americký trestní obhájce Bryan Stevenson ve svém bestselleru s názvem „Just Mercy: A Story of Justice and Redemption“ (Spiegel & Grau, 2015, s. 290) napsal, že každý z nás je víc než nejhorší věc, kterou jsme kdy udělali. Pokud někdo žaluje, není jen lhář. Pokud si někdo vezme něco, co mu nepatří, není jen zloděj. Stejně tak někdo, kdo někoho zabije, není jen člověkem, který někoho zabil. Je přitom důležité ústavně chránit tuto druhou část v každém z nás jako součást naší lidské důstojnosti. V tom se možná lišil pohled okresního a krajského soudu. První zmíněný soud ve stěžovateli neviděl jen člověka, který vlastní nedbalostí usmrtil dva členy své rodiny, a promítl to do svého rozhodnutí. Krajský soud naopak ve stěžovateli jen člověka, který vlastní nedbalostí usmrtil dva členy své rodiny, viděl. Při odůvodňování svého nového rozhodnutí ve věci proto musí změnit svoji perspektivu a náležitě zohlednit všechny relevantní okolnosti tohoto smutného případu.

30. Závěrem musí Ústavní soud upozornit, že projednávaná věc odhalila jisté „prnutí“ mezi právní úpravou dovolání v trestním řádu a principem subsidiarity ústavní stížnosti, je-li namítána nepřiměřenost uloženého trestu. Ústavní soud ve své judikatuře uvedl, že „dovolací řízení se v žádném svém stadiu nenachází mimo ústavní rámec pravidel spravedlivého procesu vymezeného Listinou ... a Úmluvou ... a rozhodovací praxe nesmí narušovat ústavní zásadu rovnosti účastníků řízení. Stejně tak musí rozhodovací praxe obecných soudů interpretovat domácí právo konformně se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z relevantních mezinárodních smluv (čl. 1 odst. 2 Ústavy). Ústavní soud připomíná, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy (právo na spravedlivý proces) obsahuje ustanovení, s nimiž musí být ustanovení zákonného procesního práva interpretována souladně, a to včetně těch ustanovení trestního řádu, která vymezují dovolací důvody uvedené v ustanovení § 265b trestního řádu“ [sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb., dále jen „stanovisko“), bod 17]. K tomu dodal: „Je-li dovolání výjimečným opravným prostředkem, jehož účelem je vedle sjednocování judikatury i ochrana práv, zejména práv základních, pak ústavní stížnost z hlediska svého ústavního vymezení nemůže být postavena vedle dovolání s tím, že vady, které jsou výkladem vyloučeny z jakéhokoli přezkumu v rámci dovolacího řízení, mohou být zhojeny v řízení o ústavní stížnosti. Tím by se z ústavní stížnosti stal specializovaný mimořádný opravný prostředek pro nápravu procesních a skutkových pochybení obecných soudů, což však nelze s ohledem na ústavní vymezení

role Ústavního soudu připustit ... Naopak lze požadovat, aby Nejvyšší soud cestou interpretace ustanovení trestního řádu o dovolání zajistil naplnění obou zmíněných účelů řízení o dovolání.“ (bod 19). Ve výroku stanoviska proto Ústavní soud rozhodl, že „ústavní stížnost je nepřipustná, jestliže stěžovatel v trestním řízení nepodá zákonem předepsaným způsobem dovolání (§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů)“.

31. Jak ve svém jinak velmi pečlivě odůvodněném usnesení v této věci uvedl Nejvyšší soud, dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. h) trestního řádu neposkytuje jakýkoliv prostor pro uplatnění námitky nepřiměřeného trestu (zahrnující i nedostatečné odůvodnění trestu, viz bod 13 výše). Přitom judikatura Ústavního soudu vyžaduje, aby se stěžovatelé s každou námitkou ústavněprávní povahy, jakou nepochybně námitka nepřiměřeného trestu je (viz bod 13 výše), obraceli dovoláním na Nejvyšší soud. Z perspektivy trestního řádu se tedy formálně vzato stěžovatel na Nejvyšší soud obracet nemusel, a proto mohl napadnout rozsudek krajského soudu přímo ústavní stížností, což ovšem v případě námitek ústavněprávní povahy stanovisko zásadně zapovídá (stěžovatel tak navíc postupoval, ale jeho ústavní stížnost byla odmítnuta). Vzniká proto otázka, jaký mělo uvedené stanovisko, které se zaměřovalo zejména na dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, dopad na jinak dlouhodobě ustálený výklad trestního řádu, o který se Nejvyšší soud opřel i v této věci (k tomu viz také nálezev sp. zn. I. ÚS 4503/12, bod 21).

32. Toto napětí mezi konstantní interpretací textu trestního řádu a požadavky judikatury Ústavního soudu by ovšem v ideálním případě měl vyřešit zákonodárce. Ústavní soud ho nemínil jakkoliv přičítat k tíži stěžovatelů. Ten navíc respektoval judikaturu Ústavního soudu. Jednal v souladu s pokynem plynoucím z předcházejícího odmítacího usnesení III. senátu Ústavního soudu a v návaznosti na stanovisko podal ve věci dovolání. Požadavky stanoviska svým způsobem respektoval i Nejvyšší soud, který se nad rámec odůvodnění ve svém usnesení otázkou nepřiměřenosti trestu zabýval. Přesto Ústavní soud musel přistoupit ke zrušení tohoto usnesení. Při zrušení rozsudku krajského soudu, který trpěl vážnými ústavněprávními vadami a na který Nejvyšší soud procesně navazoval, by existence jeho odmítacího usnesení postrádala rozumný smysl. Sám Nejvyšší soud ve vyjádření k této ústavní stížnosti uvedl, že „odůvodnění rozhodnutí soudu druhého stupně pro jistou kusost zatěžuje deficit důsledného nepoměření všech v úvahu přicházejících faktorů“. V „nadstavbové“ části svého usnesení, v níž se zabýval přiměřeností uloženého trestu, však na tuto vadu neupozornil. Nepřezkoumatelný rozsudek krajského soudu přitom podle Ústavního soudu nemohl v konkrétních skutkových okolnostech této věci obstát.

III. Závěr

33. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti, neboť rozsudek krajského soudu vedl k porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy a práva na ochranu rodičovství, rodiny a zvláštní ochranu dětí podle čl. 32 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadený rozsudek krajského soudu a na něj procesně navazující usnesení Nejvyššího soudu a věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení.

34. V novém řízení krajský soud musí vzít v potaz, jaký z výše popsaných účelů trestání bude sledovat trest, který stěžovateli za spáchané přečiny uloží. S ohledem na zvolené účely pak musí adekvátně odůvodnit přiměřenost uloženého trestu v souladu s principy proporcionality a subsidiarity přísnější trestní represe (*ultima ratio*). Nesmí opomenout kromě okolností stěžovateli přitěžujících i okolnosti polehčujících. Zejména pak musí do svých úvah zahrnout nejlepší zájem mladšího syna stěžovatele.

35. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 138

K návrhu na prohlášení neústavnosti § 10b odst. 1 písm. a) zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění účinném do 30. června 2012

Právní úprava, která zatěžuje nezletilé poplatkovou povinností bez ohledu na to, zda mají prostředky k jejímu splnění, a zatěžuje je bez ohledu na možnost ovlivnit uložení platební povinnosti či se jí alespoň zprostit, je v rozporu s čl. 32 odst. 1 druhou větou ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (absence zvláštní ochrany dětí a mladistvých), se čl. 3 odst. 1 Listiny (nepřípustná diskriminace na základě sociálního původu) a s čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny (rdousící účinek poplatku).

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudkyň a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ve věci návrhu Nejvyššího správního soudu na prohlášení neústavnosti § 10b odst. 1 písm. a) zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění zákona č. 185/2001 Sb., za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky jako vedlejší účastnice řízení (nález byl vyhlášen pod č. 338/2017 Sb.).

Výrok

Ustanovení § 10b odst. 1 písm. a) zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění účinném do 30. června 2012, bylo v rozsahu, v němž ukládalo povinnosti nezletilým poplatníkům, v rozporu s čl. 32 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4, čl. 3 odst. 1 a s čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Nejvyšší správní soud (dále též jen „navrhovatel“ či „NSS“) navrhl podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů,

prohlášení neústavnosti § 10b odst. 1 písm. a) zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění zákona č. 185/2001 Sb., tedy ve znění účinném do 30. 6. 2012, (dále též jen „zákon o místních poplatcích“).

2. Navrhovatel uvedl, že stěžovatelce v řízení o kasační stížnosti Ž. B., o jejíž kasační stížnosti vede řízení pod sp. zn. 9 As 211/2014, byly jako jedenáctileté vyměřeny místní poplatky za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů (dále též jen „poplatky za provoz systému shromažďování odpadů“) za roky 2002 a 2003. Platební výměry byly doručovány matce stěžovatelky na adresu Č. T. Na uvedené adrese nebyla adresátka známa, vrácené zásilky tak správce daně doručil veřejnou vyhláškou. V lednu 2007 (na adresu Č. T.) a říjnu 2008 (na adresu H.) byly matce stěžovatelky doručeny výzvy k zaplacení nedoplatků v náhradní lhůtě. V říjnu 2008 byl matce stěžovatelky doručen též platební výměr k vyměření poplatku za provoz systému shromažďování odpadů za rok 2006. V červnu 2009 byla matce stěžovatelky doručena výzva k zaplacení nedoplatků na základě tří uvedených platebních výměrů. Matka stěžovatelky však na tyto výzvy nereagovala. Dne 16. 11. 2011 (tj. po nabytí zletilosti stěžovatelky) byl vydán exekuční příkaz k provedení srážek ze mzdy stěžovatelky k vymožení poplatku za provoz systému shromažďování odpadů za uvedené roky 2002, 2003 a 2006. Stěžovatelka tento exekuční příkaz neúspěšně napadla odvoláním. Rozhodnutí o odvolání následně neúspěšně napadla žalobou u Krajského soudu v Ostravě. O kasační stížnosti proti jeho rozsudku nyní navrhovatel vede řízení.

3. Nejvyšší správní soud při předběžném projednání věci dospěl k závěru, že § 10b odst. 1 písm. a) zákona o místních poplatcích ve znění do 30. 6. 2012 v části, v níž ukládá poplatkovou povinnost i nezletilým dětem, které mají v obci trvalý pobyt, a nepřenáší tuto poplatkovou povinnost alespoň v platební rovině na zákonné zástupce nezletilce, nelze ve věci stěžovatelky vyložit způsobem souladným s ústavním pořádkem. Podle jeho názoru je tato úprava v rozporu s právem na ochranu majetku, na zvláštní ochranu dětí a mladistvých, právem na spravedlivý proces a také v rozporu s povinností státu respektovat nejlepší zájem dítěte. Vedly jej k tomu tyto úvahy:

4. Zákon o místních poplatcích v rozhodném znění stanovil jako rozhodující hledisko pro určení poplatníka trvalý pobyt v obci. Nijak nezohledňoval věk poplatníka ani jeho finanční soběstačnost. Vznik a zánik poplatkové povinnosti za provoz systému shromažďování odpadů je v obecné rovině plně v pravomoci obce. Obec však nemůže ovlivnit zákonem jasně vymezený okruh poplatníků, jimiž byly i nezletilé děti. Obec mají široký prostor pro vymezení úlev a osvobození od místních poplatků v obecně závazné vyhlášce, již poplatky zavádí. Do 31. 12. 2010 také měly možnost poplatek či jeho příslušenství na žádost prominout z důvodu tvrdosti. Žádání

z těchto možností na věc stěžovatelky nedopadá. Podle předchozí judikatury Nejvyššího správního soudu je třeba hodnotit, zda byly platební výměry řádně doručeny – k tomu nedojde také v případech, kdy je nezletilý ve střetu zájmů se svým zákonným zástupcem, který platební výměry převzal (ve věci sp. zn. 1 As 116/2014 byla nezletilá nařízena ústavní výchova, neboť její matka nebyla výchovně způsobilá). Ve věci sp. zn. 9 As 211/2014 však soud nefunkčnost rodinných vztahů stěžovatelky neshledal. Vady doručení není možné shledat ani v tom, že stěžovatelka nebyla zapojena do řízení. Nezletilí by měli být zapojeni do řízení podle svého věku, rozumové a citové vyspělosti. Stěžovatelce však bylo v době doručení platebních výměrů za roky 2002 a 2003 jedenáct let, nemohla tedy být dostatečně vyspělá, aby se mohla účinně účastnit vyměřovacího řízení před správcem daně. V případě platebního výměru za rok 2006 bylo stěžovatelce sice již patnáct let, doručení její zákonné zástupkyni ovšem bylo bezvadné. Náprava případných vad v doručování (které nejsou ve věci stěžovatelky dány), by navíc nemohla vést k nápravě všech nedostatků napadené právní úpravy.

5. Ukládání daní a poplatků je v obecné rovině ústavně přípustným zásahem do vlastnického práva. Jejich výběr však nemůže vést k popření tohoto práva, zejména pak zákonodárce nemůže uložit takovou daňovou povinnost, pokud lze předpokládat, že ji daňoví poplatníci nebudou vůbec schopni plnit (aniž by to bylo způsobeno subjektivními okolnostmi na jejich straně). Nezletilá stěžovatelka byla uložena poplatková povinnost bez ohledu na její majetkovou situaci. Je přitom zřejmé, že nezletilí obvykle nebudou mít žádný majetek, z něhož by byli schopni svou daňovou povinnost plnit. Zároveň nebudou mít příležitost takový majetek získat prací. Tak je tomu i v případě stěžovatelky, které bylo v rozhodné době devět, deset a třináct let. Za situace, kdy velká skupina nezletilých poplatníků žádný majetek nemá a ani mít nemůže, dochází uložením poplatkové povinnosti nejen ke zmaření samotné podstaty majetku, ale dokonce jeho negaci – do dospělosti tito poplatníci vstupují obtíženi veřejnoprávními dluhy. Daně a poplatky by nezletilým měly být ukládány pouze v případě, že postihnou jejich majetek či příjmy. Jen v takových případech splnění platební povinnosti závisí na možnostech nezletilého, ne na případném plnění vyživovací povinnosti rodičů či dalších osob. Uložení daňové povinnosti nemajetným nezletilým lze považovat za popření podstaty a smyslu práv zaručených čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“). Jde tudíž o extrémně nepřiměřenou úpravu zakázanou čl. 4 odst. 4 Listiny.

6. Povinnost České republiky je zajistit dětem takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jejich blaho. Vytvoření dluhu nezletilého, který bude muset splatit z jakýchkoliv prvních příjmů, této povinnosti neodpovídá. Nelze sice zcela vyloučit, aby nezletilým vznikly dluhy. Ochrana nejlepšího zájmu dítěte však vyžaduje, aby existovaly odpovídající hmotněprávní

i procesněprávní pojistky, a to případně i proti zákonnému zástupci nezletilého nebo pro případ jeho nedbalosti. Děti nemohou ovlivnit, zda se v důsledku ohlášeného místa trvalého pobytu dostanou do právního vztahu s obcí, který je založen zákonem o místních poplatcích. Zásadně nemohou ovlivnit řádné zaplacení poplatku, příslušný platební výměr se do jejich dispozice vůbec nemusí dostat. Právní úprava do 30. 6. 2012 mlčky počítala s tím, že za dítě jeho poplatkovou povinnost splní rodiče či jiní zákonní zástupci. To lze předpokládat ve funkčních rodinách. Formálně neutrální právní úprava tím však tíživěji dopadá na nezletilce, jejichž rodiče v rámci rodičovské zodpovědnosti poplatkovou povinnost neplní. Může tak docházet k nerovnému zacházení na základě sociálního původu.

7. Úprava poplatkové povinnosti tedy činí z dítěte poplatníka, který obvykle není výdělečně činný a nemá možnost svou poplatkovou povinnost ovlivnit, ale zároveň za její splnění sám (výlučně) nese odpovědnost, byť ji často nemůže splnit. Tato povinnost po něm může být vymáhána, přičemž o existenci dluhu se často dozví při jeho vymáhání po dosažení zletilosti. Nezletilý je tak ve výrazně horším postavení než ostatní poplatníci, neboť je postaven před hotovou věc a dlužné poplatky musí uhradit (v exekučním řízení nelze přezkoumávat vady vyměřovacího řízení). Byť je nejvyšší sazba poplatků poměrně malá, kumulace poplatkových období, náklady vymáhání a možnost až trojnásobného zvýšení včas neodvedených poplatků vedou k tomu, že při dosažení zletilosti mohou dluhy bez jakéhokoliv zavinění poplatníka dosáhnout až několika tisíc korun. Takový kumulativní efekt má vůči poplatníkům rdousivý účinek. Na to poukázal i veřejný ochránce práv v souhrnné zprávě o své činnosti za rok 2008. Tyto závěry plně dopadají na věc stěžovatelky, neboť v době vydání exekučního příkazu si sama příležitostnou prací zajišťovala část nákladů na živobytí (matka byla bez příjmů). V současné době stěžovatelka studuje na vysoké škole a pobírá sirotčí důchod.

8. Závěrem Nejvyšší správní soud uvedl, že vady napadené právní úpravy nelze odstranit ani případným vymáháním náhrady mezi dítětem a jeho rodiči, kteří zanedbali svou rodičovskou odpovědnost. To s sebou jednak nese další náklady, jednak nepřipadá vždy do úvahy (smrt rodiče jako v případě stěžovatelky, jeho nemajetnost, neznámý pobyt apod.). Zejména v rodinách nemajetných či z nějakého důvodu nefunkčních se tak budou projevovat naprosto nepřiměřené dopady napadené právní úpravy. Nejde přitom o ojedinělý případ, neboť navrhovatel vede další řízení o kasačních stížnostech v obdobných věcech (řízení jsou přerušena do rozhodnutí Ústavního soudu). Lze tedy konstatovat, že není zajištěna zvláštní ochrana dětí a mladistvých.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

9. Poslanecká sněmovna Parlamentu ve svém vyjádření uvedla, že poplatky za provoz systému shromažďování odpadů byly do zákona o místních poplatcích vloženy zákonem č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů. Ten byl projednán jako vládní návrh zákona (tisk č. 705) a byl schválen ve znění pozměňovacích návrhů. Po vrácení návrhu zákona Senátem byl vrácený návrh zákona schválen dne 15. 5. 2001, zákon byl podepsán příslušnými ústavními činiteli a byl též řádně vyhlášen.

10. Senát Parlamentu uvedl, že návrh zákona projednal a po rozpravě, jež se soustředila zejména na vlastní obsah návrhu zákona o odpadech a o změně některých dalších zákonů, jej ve znění pozměňovacích návrhů vrátil Poslanecké sněmovně. Ta jej přijala ve znění schváleném Senátem. Zákon byl řádně podepsán. S účinností od 1. 7. 2012 bylo napadené ustanovení změněno tak, že ve spojení s § 12 zavádí solidární odpovědnost nezletilého poplatníka a jeho zákonných zástupců. Případnou tvrdostí právní úpravy se Senát zabýval ve svém 9. funkčním období (tisk č. 303). Senátní návrh zákona byl předložen Poslanecké sněmovně (tisk č. 287), dne 23. 12. 2014 jej však Senát vzal zpět. Podle tohoto návrhu mimo jiné měly být od poplatku osvobozeny osoby, které jsou umístěny v zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy anebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Dále nemělo být možné vyměřit poplatníkovi poplatek vzniklý v době jeho nezletilosti, a to ani po dosažení zletilosti. Zároveň mělo být možné z úřední povinnosti poplatek prominout. Spornou otázkou se tedy Senát zabýval, přičemž pochybnosti o ústavnosti nevystaly. S ohledem na schválení sněmovního tisku č. 219 dne 29. 4. 2015, který tuto problematiku také řeší, je Senát připraven se jí dále zabývat.

11. Vláda uvedla, že věc je třeba hodnotit ve třech rovinách: právní úpravy účinné do 30. 6. 2012, úpravy účinné od 1. 7. 2012 a úpravy připravované (sněmovní tisk č. 219, senátní tisk č. 78). Právní úprava účinná do 30. 6. 2012 určovala poplatníky podle trvalého pobytu bez ohledu na jejich věk či majetkové poměry. Pozdější úprava však umožňuje vyměřit poplatek nezletilému poplatníkovi či jeho zákonnému zástupci, neboť jsou solidárními dlužníky. Připravovaná úprava předpokládá automatický přechod poplatkové povinnosti na zákonného zástupce, případně opatrovníka.

12. Napadená úprava nemá rdousivý účinek, neboť zátěž poplatníků není dostatečně intenzivní. Sazba poplatku v rozhodném období činila nejvýše 500 Kč za osobu a rok. Do nabytí zletilosti tedy může dluh nabýt nejvýše 9 000 Kč, což je částka, kterou je dospělý člověk schopný splatit v zásadě během několika měsíců. Nadměrnou zátěž nezpůsobuje ani možné trojnásobné sankční zvýšení poplatku v případě jeho pozdního zaplacení. Pozdější zvýšení horní hranice poplatku na 1 000 Kč bylo spojeno se zavedením solidarity mezi nezletilým poplatníkem a jeho zákonnými zástupci, což

vylučuje možný záporný vliv na poplatníka. Poplatky navíc nejsou vymáhány do té doby, než poplatník získá nějaký majetek či příjem.

13. Daňové předpisy také nabízí dostatek institutů, které nepříznivý vliv nezaplacení poplatku omezují. Jde zejména o instituty posečkání úhrady daně či rozložení její úhrady na splátky. Posečkání je přitom možné na žádost i z úřední povinnosti, pokud by neprodlená úhrada znamenala pro daňový subjekt vážnou újmu, byla ohrožena jeho výživa či výživa osob na něj odkázaných. Tyto instituty brání tomu, aby měl poplatek za provoz systému shromažďování odpadů konfiskační dopad. Stejně tak je možné snížit částku exekvovanou srážkami ze mzdy. Případné náklady s exekucí je možné snížit tím, že obce budou dlužné poplatky exekvovat samy, nikoliv pomocí soudních exekutorů. Ochrana nezletilých je dostatečně zajištěna prostřednictvím rodičovské odpovědnosti. V případě jejího neplnění má dítě možnost se domáhat náhrady škody. Existují tedy dostatečné procesní i hmotněprávní pojistky jak ochrany dítěte, tak i spravedlivého procesu.

14. Pro věc není vůbec rozhodující, že si dítě nevolí místo trvalého pobytu. Z hlediska daní je totiž taková možnost bezvýznamná – daň je nedobrovolným plněním. Dospělí si místo trvalého pobytu také nevolí podle výše poplatkové povinnosti, neboť zohledňují důležitější hlediska. Napadená právní úprava je neutrální, rovným způsobem zatěžuje všechny nezletilé poplatníky. Diskriminačním by naopak bylo rozlišování poplatníků podle toho, zda pochází z funkčních rodin. Případné nepříznivé dopady tedy plynou z konkrétního přístupu správce daně, který nezohledňuje konkrétní poměry jednotlivých poplatníků. Neplnou z právní úpravy samotné, a tak není protiústavní. Připravovaná úprava navíc na tuto nevhodnou praxi správců daně reaguje tím, že zavádí automatický přechod poplatkové povinnosti nezletilého poplatníka na jeho zákonné zástupce či opatrovníka. Vláda tak napadenou úpravu nepovažovala za protiústavní a navrhla zamítnutí návrhu.

15. Veřejná ochránkyně práv sdělila, že nevyužije svého práva vstoupit do řízení.

III. Obsah předložených spisů

16. Ústavní soud z předloženého spisu navrhovatele sp. zn. 9 As 211/2014 a k němu připojené spisové dokumentace ověřil, že okolnosti této věci odpovídají jejich popisu uvedenému v návrhu. Zároveň Ústavní soud připojil i spisy sp. zn. 2 As 149/2014 a 7 Afs 18/2015, které Nejvyšší správní soud vede ve věcech skutkové a právně obdobných věci Ž. B., které byly přerušeny do rozhodnutí Ústavního soudu.

17. Ze spisu sp. zn. 2 As 149/2014 soud zjistil, že stěžovatelce v řízení o kasační stížnosti B. A. byly platebními výměry Magistrátu města Brna postupně vyměřeny poplatky za provoz systému shromažďování odpadů

za roky 2004 až 2010 (první platební výměry byly stěžovatelce doručeny jako desetileté, poslední jako šestnáctileté). K odvolání stěžovatelky Magistrát města Brna tyto platební výměry potvrdil (s výjimkou platebních výměrů za roky 2007 a 2008, které jí nebyly řádně doručeny, a došlo tak k prekluzi poplatkové povinnosti). V rozhodné době byla hlášena k trvalému pobytu na území města Brna (s výjimkou března až září 2007). Žalobou ke Krajskému soudu v Brně stěžovatelka napadla pouze rozhodnutí o odvolání proti platebnímu výměru za rok 2010. Tento platební výměr jí byl původně doručován na adresu trvalého pobytu, v té době však pobývala v soudem nařízené ústavní výchově v Dětském domově v Boskovicích. Platební výměr jí byl řádně doručen až v roce 2012 prostřednictvím její zástupkyně (advokátky). Krajský soud žalobě vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil. Krajský soud v zásadě uvedl obdobnou argumentaci jako navrhovatel v projednávané věci, i podle jeho mínění není možné nezletilým ukládat poplatkovou povinnost. Soud však neshledal důvod, proč věc předložit Ústavnímu soudu. Dospěl totiž k závěru, že zákon o místních poplatcích sice na první pohled vymezuje jako poplatníka i nezletilé osoby, jde však o poplatkovou povinnost, kterou za ně nutně musí plnit rodiče či jiní zákonní zástupci. Příslušná ustanovení je tudíž třeba vyložit nikoliv podle jejich doslovného znění, ale s přihlédnutím ke všem souvislostem: neurčují osoby povinné poplatek hradit, ale osoby, za něž má být poplatek uhrazen. Proti tomuto rozhodnutí podal Magistrát města Brna kasační stížnost.

18. Ze spisu sp. zn. 7 Afs 18/2015 soud zjistil, že stěžovateli v řízení o kasační stížnosti J. CH. byly platebními výměry Magistrátu města Brna vyměřeny poplatky za provoz systému shromažďování odpadů za roky 2002 až 2012 (poplatky za roky 2004 až 2009 mu byly prominuty). Stěžovatel se odvolal proti platebnímu výměru za rok 2012 (doručenému prostřednictvím advokátky v roce 2013), odvolací orgán jej však potvrdil. V rozhodné době byl stěžovatel hlášen k trvalému pobytu na území města Brna, fakticky však pobýval v Dětském domově v Boskovicích v rámci ústavní výchovy nařízené soudem v roce 2002. Rozhodnutí o odvolání stěžovatel napadl žalobou ke Krajskému soudu v Brně, který ji zamítl. Soud se neztotožnil se svými dřívějšími závěry vyslovenými ve výše popsané věci B. A., neboť byl v mezidobí vydán rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 1 As 116/2014-29 ze dne 12. 11. 2014, podle něhož § 10b odst. 1 písm. a) zákona o místních poplatcích vymezuje přímo osoby poplatníků, nikoliv osoby, za něž má být poplatek uhrazen. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel kasační stížnost.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

19. Podle čl. 95 odst. 2 Ústavy platí, že soud předloží věc Ústavnímu soudu, pokud dojde k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem.

20. V daném případě se jedná o případ tzv. konkrétní (incidenční), a nikoliv abstraktní kontroly norem. Obecný soud je oprávněn podat návrh tehdy, navrhuje-li zrušení zákona, resp. jeho jednotlivého ustanovení, jehož aplikace má být bezprostřední, případně je nezbytná jeho nevyhnutelná aplikace, a nikoli jen hypotetické použití, resp. jiné širší souvislosti [usnesení sp. zn. Pl. ÚS 39/2000 ze dne 23. 10. 2000 (U 39/20 SbNU 353)]. Z účelu a smyslu konkrétní kontroly ústavnosti právních norem plyne, že zákon (resp. jeho ustanovení), jehož má být při řešení věci použito, je pouze ten, jenž překáží tomu, aby bylo dosaženo žádoucího, tj. ústavně konformního výsledku; nebyl-li by odstraněn, byl by výsledek probíhajícího řízení jiný [bod 26 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/06 ze dne 6. 3. 2007 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.)].

21. Je přitom na navrhovateli, aby jednak snesl adekvátní argumentaci, že napadený zákon (jeho jednotlivé ustanovení) je v rozporu s ústavním pořádkem, ale zároveň by poukázal a prokázal, že užití napadeného ustanovení je nevyhnutelné a jen jeho zrušení bude mít za následek dosažení žádoucího ústavně konformního výsledku [bod 19 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)]. Posouzení nevyhnutelnosti aplikace napadeného ustanovení však z povahy věci náleží především obecnému soudu, jenž vede výchozí řízení. Jde totiž obvykle o otázky podústavního práva, k jejichž hodnocení se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti, nikoliv běžné zákonnosti, setrvale staví zdrženlivě [nálezu sp. zn. Pl. ÚS 85/06 ze dne 25. 9. 2007 (N 148/46 SbNU 471)]. Závěr o tom, že užití napadeného ustanovení není pro předkládající soud nezbytné, tak může Ústavní soud učinit především tehdy, pokud by závěr navrhovatele byl zjevně neudržitelný [bod 20 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze dne 27. 6. 2017 (N 111/85 SbNU 817; 268/2017 Sb.)].

22. Ústavní soud také dříve dospěl k závěru, že podle čl. 95 odst. 2 Ústavy je možné věcně projednat návrh soudu na prohlášení protiústavnosti již zrušeného zákona (či jeho ustanovení), pokud je stále aplikovatelný na projednávanou věc a upravuje především vztah mezi jednotlivcem a veřejnou mocí [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 6. 2. 2007 ve znění opravného usnesení sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 3. 4. 2007 (N 23/44 SbNU 279; 84/2007 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 12/07 ze dne 20. 5. 2008 (N 90/49 SbNU 247; 355/2008 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 10/08 ze dne 12. 5. 2009 (N 115/53 SbNU 427; 229/2009 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 12/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 109/77 SbNU 577; 177/2015 Sb.)].

23. V projednávané věci byl § 10b odst. 1 písm. a) zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění účinném do 30. června 2012, užit k určení Ž. B. jako poplatníka poplatku za provoz systému shromažďování odpadů. Podle podrobně odůvodněného přesvědčení navrhovatele však stěžovatelka poplatníkem tohoto poplatku být nemůže. Prohlášení neústavnosti napadeného ustanovení by podle § 71 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, vedlo k nevykonatelnosti platebních výměrů vydaných ve věci stěžovatelky. Byla-li by věc ještě ve fázi daňového řízení, bylo by za takové situace třeba zastavit exekuci na mzdu stěžovatelky z úřední povinnosti podle § 181 odst. 2 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění zákona č. 458/2011 Sb. Věc je ovšem ve fázi soudního řízení správního. Navrhovatel má tedy možnost zrušit exekuční výměr podle § 110 odst. 2 písm. a) soudního řádu správního.

24. Tento postup přitom nelze odmítnout jako zjevně neudržitelný jen proto, že námítky vůči vadám nalézacího řízení (resp. rozhodnutí jako jeho výsledku) zásadně nelze přenášet do řízení exekučního. Jednak je tato zásada navrhovateli nepochybně známa, neboť ji pro oblast daňové exekuce sám judikoval (rozsudkem č. j. 9 Afs 28/2009-124 ze dne 19. 9. 2009, publ. pod č. 1966/2010 Sb. NSS), jednak z této zásady existují obecně přijímané výjimky, podle nichž je v exekučním řízení možné hodnotit i zásadní vady exekučního titulu. Ty jsou předvídaný například v § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu (Výkon rozhodnutí bude zastaven, jestliže výkon rozhodnutí je nepřipustný, protože je tu jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat.). Jiným důvodem podle civilních soudů jsou takové okolnosti, pro které další provádění výkonu je způsobilé založit kolizi s procesními zásadami (byť mohou mít podklad v právu hmotném). Tento závěr opakovaně konstatoval i Ústavní soud s tím, že uvedený důvod slouží k odstranění zjevné nespravedlnosti také tehdy, kdy by výkon rozhodnutí byl v rozporu s principy právního státu. [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 2230/16 ze dne 1. 11. 2016 (N 206/83 SbNU 281) či sp. zn. IV. ÚS 3216/14 ze dne 17. 12. 2015 (N 218/79 SbNU 503) a tam citovanou civilní judikaturu]. Úprava daňové exekuce se v tomto od úpravy občanského soudního řádu příliš neliší: podle § 181 odst. 2 písm. i) daňového řádu správce daně na návrh příjemce exekučního příkazu nebo z moci úřední daňovou exekuci zcela nebo zčásti zastaví, pokud je tu jiný důvod, pro který nelze v daňové exekuci pokračovat. Závěry k „jiným důvodům“ podle civilní procesní úpravy tak lze, s přihlédnutím k případným zvláštnostem, považovat za přenositelné k „jiným důvodům“ podle daňového řádu.

25. Nelze opomenout ani závěry setrvalé judikatury Ústavního soudu k exekuci rozhodčích nálezů. I přes existenci zásady „nepropustnosti“ námitek z nalézacího řízení do řízení exekučního [nálezy sp. zn. I. ÚS 466/97 ze dne 13. 8. 1998 (N 88/11 SbNU 279)] je možné v exekučním řízení

hodnotit platnost rozhodčí smlouvy jako podmínky pro vydání exekvovaného rozhodčího nálezu, neboť to zákon nevylučuje [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 562/12 ze dne 24. 10. 2013 (N 179/71 SbNU 153), sp. zn. I. ÚS 174/13 ze dne 7. 5. 2013 (N 80/69 SbNU 335) či sp. zn. III. ÚS 1624/12 ze dne 27. 9. 2012 (N 164/66 SbNU 433) a v nich citovanou judikaturu]. Nejvyšším správním soudem navrhovaný postup se od této judikatury liší pouze v tom, že ústavnost napadeného ustanovení jako podmínku pro vydání exekučního titulu sám hodnotit nemůže (na rozdíl od civilního soudu, který platnost smlouvy hodnotit může). Tak jako stěžovatelka mohla napadnout přímo exekuční titul (odvoláním a případně žalobou proti platebnímu výměru), může jej napadnout i povinný z rozhodčího nálezu (návrhem na zrušení rozhodčího nálezu soudem). Přes tuto možnost obrany Ústavní soud dospěl k závěru o přípustnosti námitek vůči rozhodčímu nálezu i ve fázi exekučního řízení. Stejně by tomu mělo být i nyní.

26. Z uvedeného tedy plyne, že i v řízení exekučním je za určitých podmínek možné uplatnit námitky vůči nalézacímu řízení a jeho výsledku. Protiústavnost exekučního titulu může za těchto podmínek hodnotit i exekuční soud a vyvodit z toho patřičné důsledky. Úprava daňové exekuce se liší toliko v tom, že daňový řád upravuje postup správce daně, nikoliv „exekučního správního soudu“. Správce daně ovšem své pochybnosti o protiústavnosti úpravy užitě k vydání exekučního titulu nemá jak uplatnit (čl. 95 odst. 2 Ústavy míří toliko na soudy, ne správní orgány). Soudní řízení správní jako řízení přezkumné není exekučním řízením v přísném smyslu tohoto výrazu, jsou to však teprve správní soudy, které mohou vyvodit procesní důsledek ze svého závěru o protiústavnosti právní úpravy. V této souvislosti Ústavní soud obecně uznává, že existuje koncepční a institucionální předěl mezi řízením před správními orgány a správními soudy [např. nálezy sp. zn. I. ÚS 3006/15 ze dne 21. 9. 2016 (N 181/82 SbNU 757)]. Nepovažuje jej nicméně za předěl nepřekonatelný a nad rámec žalobních bodů a přes koncentraci řízení vyžaduje od správních soudů hodnocení některých otázek *ex officio*, byť je podle zákona mají z úřední povinnosti hodnotit toliko správní orgány [např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2486/13 ze dne 1. 10. 2014 (N 184/75 SbNU 39), sp. zn. II. ÚS 2732/15 ze dne 12. 1. 2016 (N 6/80 SbNU 65)]. V nedávné době ostatně i samotný Nejvyšší správní soud dospěl k závěru (nad rámec konkrétní úpravy ústavně zaručených práv a z ní plynoucích požadavků judikatury Ústavního soudu), že s ohledem na čl. 4 Ústavy není teze „správní soudnictví není pokračováním správního řízení“ vždy udržitelná (usnesení rozšířeného senátu NSS č. j. 5 As 104/2013-46 ze dne 16. 11. 2016, publ. pod č. 3528/2017 Sb. NSS).

27. Navrhovatel tedy považuje za možné, aby při přezkumu rozhodnutí v rámci daňové exekuce byla přezkoumávána i ústavnost původní právní úpravy, podle níž byl exekuční titul vydán (nalézací a exekuční řízení

jsou ostatně podle § 134 daňového řádu dílčí řízení daňového řízení). Zda tak učiní prostřednictvím výkladu § 181 odst. 2 písm. i) daňového řádu, nebo obdobně jako Ústavní soud u exekucí rozhodčích nálezů, je přitom otázkou podústavního práva, kterou Ústavní soud zásadně přezkoumávat nemůže (role vrcholného soudního orgánu zde náleží Nejvyššímu správnímu soudu podle čl. 92 Ústavy ve spojení s § 12 odst. 1 soudního řádu správního). Zásadní je, že tento postup navrhovatele nelze vyloučit. Případné prohlášení neústavnosti napadeného ustanovení by vedlo k nevykonatelnosti platebních výměrů, k vyhovění kasační stížnosti a zrušení exekučních příkazů. Napadené ustanovení tedy bude při řešení věci použito a brání výsledku, který navrhovatel považuje za souladný s ústavním pořádkem. Aktivní procesní legitimace Nejvyššího správního soudu je tedy dána.

28. Protože byly splněny i další podmínky řízení, přistoupil Ústavní soud k věcnému projednání návrhu. Podle § 44 věty první zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, upustil od ústního jednání, neboť nebylo lze od tohoto jednání očekávat další objasnění věci.

V. Vlastní posouzení

29. Právní úprava České republiky skýtá obcím celkem tři různé možnosti financování hospodaření s komunálním odpadem: a) místní poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů dle § 10b zákona o místních poplatcích, b) poplatek za komunální odpad dle § 17a zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, nebo c) smluvní systém vybírání úhrady za komunální odpad dle § 17 odst. 6 téhož zákona. V projednávané věci byl nezletilý Ž. B. vyměřen poplatek za provoz systému shromažďování odpadů.

30. Napadené ustanovení § 10b odst. 1 písm. a) zákona o místních poplatcích v rozhodném znění stanovilo, že poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů platí fyzická osoba, která má v obci trvalý pobyt; za domácnost může být poplatek odváděn společným zástupcem, za rodinný nebo bytový dům vlastníkem nebo správcem; tyto osoby jsou povinny obci oznámit jména a data narození osob, za které poplatek odvádějí.

31. Ústavní soud se podle § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., zabýval tím, zda bylo napadené ustanovení přijato v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Vzhledem k vyjádřením obou komor Parlamentu, dostupným popisům legislativní procedury přijímání příslušného zákona i s ohledem na to, že legislativní procedura není ani navrhovatelem

zpochybňována, lze mít za to, že podmínka ústavní konformity legislativního procesu byla splněna.

Obecná východiska ústavněprávního přezkumu daňových předpisů

32. Listina základních práv a svobod v čl. 11 odst. 5 připouští zásah do vlastnického práva, k němuž v souvislosti se stanovením, vyměřením a výběrem daní či poplatků dochází [nález sp. zn. IV. ÚS 29/05 ze dne 1. 6. 2005 (N 113/37 SbNU 463)]. Daň je ukládána ve veřejném zájmu, kterým je především získání příjmů státního rozpočtu za účely spojenými s naplňováním funkcí státu [body 40 a 41 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 ze dne 21. 4. 2009 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.), bod 170 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 53/10 ze dne 19. 4. 2011 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.)]. Záležitosti optimálního daňového zatížení patří mezi otázky, jejichž řešení vyplývá ze společenského konsensu, preferencí, hodnot obyvatelstva, mentality obyvatelstva, tradicí atd. Převod politické rozpravy do podoby daňového zákonodárství je úkolem politické reprezentace vzešlé z voleb. Posuzování daní z hlediska naplnění jejich základních funkcí či vhodnosti daňového systému náleží do pravomoci demokraticky zvoleného zákonodárce, nikoliv Ústavního soudu [bod 78 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 18/15 ze dne 28. 6. 2016 (N 121/81 SbNU 889; 271/2016 Sb.)].

33. Zdrženlivost Ústavního soudu při přezkumu daňových zákonů z pohledu jejich ústavní konformity však neplyne toliko ze zájmu na zachování principu dělby moci a odpovědnosti volených zastupitelských sborů, ale také ze samotné povahy daní. Daň je plnění do veřejného rozpočtu, které se vyznačuje neúčelovostí a neekvivalentností; její plátce tedy nemá nárok na konkrétní protiplnění ze strany veřejné moci (bod 41 výše citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08). Jejím účelem je získání příjmů státního rozpočtu. Z hlediska potřeby, tj. existence stejně efektivního, leč méně zatěžujícího prostředku, nelze daně v soudním řízení hodnotit, neboť neexistuje vhodný komparátor. Posouzení potřeby je tak otázkou politické povahy, jejíž řešení náleží zákonodárci. Přiměřenost vztahu mezi obětí poplatníka v podobě zásahu do jeho ústavně zaručených práv a dosaženého užítku se možností hodnocení ze strany soudu taktéž vymyká. V případě daně totiž poplatník a celá společnost získává užitek v podobě řádného fungování státu. Racionalitu vyvážení těchto užitků nelze z hlediska ústavnosti dost dobře hodnotit. Pokud by k tomu soud přistoupil, nevyhnutelně by vstupoval do pole jednotlivých politik, což mu nenáleží (bod 58 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08).

34. Pouze zákonodárce tak je oprávněn rozhodnout, zda je stanovení určité daně potřebné, v jaké výši a za jakých podmínek, přičemž v tomto směru je oprávněn zohlednit nejrůznější kritéria. Při konstrukci daňového systému má široké pole působnosti, není však zcela vyvážen z povinnosti

respektovat požadavky plynoucí z ústavního pořádku. Limitem mu jsou především čl. 11 odst. 1 a 5 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny v podobě zákazu extrémní nepřiměřenosti (rdousícího efektu) daně, zákaz svévole při stanovení povinnosti, resp. při odlišování subjektů a práv dle čl. 1 Listiny, příkaz rovnosti při uplatňování základních práv a svobod dle čl. 3 odst. 1 Listiny, případně další hodnotová rozhodnutí ústavního pořádku (např. právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 Listiny, ochrana rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých podle čl. 32 Listiny).

35. Dopad daně na poplatníky nesmí být ve svých důsledcích konfiskační či rdousící ve vztahu k majetkové podstatě jednotlivce [nález sp. zn. Pl. ÚS 7/03 ze dne 18. 8. 2004 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.), část VIII]. Zákonomárci nesmí zasáhnout do vlastnických práv způsobem, který by vedl ke zmaření samé podstaty majetku, resp. ke zničení majetkové základy poplatníka [nález sp. zn. Pl. ÚS 3/02 ze dne 13. 8. 2002 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.), část III, či bod 53 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 (viz výše)]. Konfiskační či rdousící daň omezuje využití podstaty zdaňovaného majetku či pokračování ve zdaňované aktivitě takovým způsobem, že se svou tíhou a účinky bude podobat zákazu jinak přívem dovolené činnosti (ta pozbude svého základního opodstatnění). V případě takového dopadu daně je dán rozpor s ústavním pořádkem i tehdy, jestliže se tento účinek projeví jen u části poplatníků daně [body 42 a 48 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.)].

36. Daňová povinnost musí obstát nejen z hlediska vyloučení extrémní disproporcionality, nýbrž také ústavního principu rovnosti, ať již v podobě zákazu svévole při stanovení povinností, resp. při odlišování subjektů a práv dle čl. 1 Listiny, či v podobě rovnosti při uplatňování základních práv a svobod dle čl. 3 odst. 1 Listiny (srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 7/03 a sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 43). Zásada rovnosti ve vztahu k daňovému zákonodárství vyžaduje rovnoměrné zatížení daňových poplatníků podle jejich hospodářské výkonnosti. Každý poplatník by tak měl být zapojen podle své způsobilosti (příjmů, majetku a kupní síly) rovnoměrně do financování všeobecných úkolů státu (body 38 a 45 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 či bod 125 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 18/15). Tento projev rovnosti v daňovém zákonodárství je ostatně ústavnímu právu znám již dlouhodobě (srov. čl. 13 Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 či čl. 134 Výmarské ústavy z roku 1919). Z historického hlediska lze poukázat také na nespokojenost a nepokoje ve Velké Británii způsobené zavedením tzv. Community Charge, rovné daně z hlavy vnímané jako nespravedlivě zatěžující nízkopříjmové skupiny obyvatel, které přispěly k odchodu ministerské předsedkyně Margaret Thatcherové.

37. Rovnoměrnost daňového zatížení neznamená shodnost daňové zátěže pro všechny, ale pouze naplnění požadavku, že s odlišnými je třeba

zacházet odlišně, se stejnými stejně, přičemž míře odlišnosti subjektů či situací musí odpovídat právě míra odlišnosti právní regulace [nález sp. zn. Pl. ÚS 15/02 ze dne 21. 1. 2003 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.)]. Rovnoměrné daňové zatížení pak znamená, že zdanění vyšších příjmů musí být ve srovnání s daňovým zatížením nižších příjmů přiměřené (vertikální daňová spravedlnost), resp. že poplatníci, kteří mají relativně stejně vysokou platební schopnost, by měli platit stejnou daň [horizontální daňová spravedlnost, srov. body 126 až 127 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 18/15 (viz výše)]. Plně rovnoměrnosti daňového zatížení však nelze prakticky docílit, neboť zákonodárce musí při formulaci daňových zákonů zvažovat i další požadavky. Daňové předpisy by totiž zároveň měly být dostatečně určité, srozumitelné a uplatnitelné v praxi (a to jak daňovými poplatníky, tak i orgány finanční správy). Potřeba praktické uplatnitelnosti těchto předpisů se projevuje v tom, že znaky jednotlivých konstrukčních prvků daně může zákonodárce přiměřeně typizovat a paušalizovat.

Obecná východiska ústavněprávního přezkumu poplatkových předpisů

38. Napadené ustanovení upravuje peněžní plnění zákonem označené jako poplatek, nikoliv daň. Zákonné označení však pro potřeby přezkumu před Ústavním soudem nehraje roli, neboť čl. 11 odst. 5 Listiny předvídá jak placení daní, tak i poplatků. Obsah těchto institutů na ústavní úrovni nadto nelze vykládat pomocí jejich zákonného vymezení (výklad Ústavy konformní se zákonem), již jen může, že téhož cíle může zákonodárce dosáhnout různými legislativními způsoby (srov. body 178 až 179 výše citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 53/10 ke snížení státní podpory stavebního spoření prostřednictvím daňové formy). Poplatek je obvykle chápán v kontrapozici s daní v tom smyslu, že se jedná o peněžité plnění, které je vybíráno jako vyrovnání za individuální výhodu, je tedy vybírán účelově a ekvivalentně [bod 41 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 (viz výše) a *contrario* či nález sp. zn. II. ÚS 728/15 ze dne 16. 9. 2015 (N 170/78 SbNU 543), část III]. Poplatky lze také obecně vymezit jako jeden z veřejnoprávních příjmů, které veřejnoprávní subjekty ukládají jednotlivcům takovým způsobem, aby se jimi alespoň částečně kryly náklady spojené s činnostmi, vyvolané aktivitou těchto jednotlivců. Podle Karla Engliše (Finanční věda. Fr. Borový, 1929, str. 74 a násl.) jsou poplatky i daně autoritativně stanovené příspěvky podřízených hospodářství, avšak „daně pouze se zřetelem k únosnosti, poplatky též se zřetelem k individuálnímu prospěchu“. Proto také „vrchní účel poplatků není nikdy výnos“. Podobně Milan Bakeš uvádí (M. Bakeš a kol. Finanční právo. 3. vydání. C. H. Beck, 2003, str. 87), že „zatímco daně jsou většinou platby neekvivalentní, za které není poskytována přímá protihodnota, a zároveň platby, které mívají spíše periodický charakter, jsou poplatky většinou vybírány jednorázově, a to v souvislosti s nějakým protiplněním

ze strany státu či jeho orgánů, kraje, obce apod. Mají tedy většinou povahu určitého ekvivalentu za poskytnutí služby, vydání povolení, rozhodnutí soudu apod.“.

39. Přes tuto koncepční odlišnost lze výše uvedené ústavní požadavky na daně vztáhnout i na poplatky (bod 43 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08) tam, kde to povaha věci dovoluje. Předmětem daně může být příjem jako výraz přírůstku osobní ekonomické svobody, majetek jako podstata schopná výnosu (podle čl. 11 odst. 3 Listiny zavazuje již samotné vlastnictví) či obrat jako výraz dobrovolného užití majetku k jeho zhodnocení. Z toho důvodu je pro hodnocení rdousícího či konfiskačního účinku daně významný její dopad na majetek či ekonomickou činnost poplatníka (judikatura viz výše v bodě 35). Poplatky s ohledem na svou konstrukci nemohou mít konfiskační účinek v takové podobě jako daně, neboť jejich předmět není vztažen k majetku poplatníka (což však nevylučuje jeho zohlednění při konstrukci korekčních prvků). Poplatek je vybírán ve vztahu ke konkrétnímu protiplnění - k pokrytí alespoň části nákladů na jeho poskytnutí, případně s ohledem na další účely - typicky regulační či řídicí povahy (např. soudní poplatky, poplatky z provozování aktivit se sociálně nepříznivými dopady). Nelze tudíž plně uplatnit zásadu rovnoměrného zatížení daňových poplatníků podle jejich hospodářské výkonnosti. To by v konečném důsledku znamenalo, že totéž plnění (např. vydání cestovního pasu či odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu) bude zpoplatněno podle příjmů či majetku poplatníka. Výše poplatku by měla mít vztah spíše k poskytnutému plnění (výhodě) než k možnostem poplatníka. I zde ovšem platí, že ocenit poskytnutou výhodu je obtížné a že je k příslušným komplexním úvahám lépe vybaven zákonodárce (jak odborně, tak i demokratickou legitimitou). Je-li tak mezi vyšší poplatku a protiplněním racionální vztah, může Ústavní soud přistoupit k hodnocení samotné výše poplatku pouze zdrženlivě, jak činí u daní.

40. Rdousící účinek v případě poplatku se tak projevuje především ve vztahu k možnosti dosáhnout zpoplatněného plnění ze strany veřejné moci či pokračovat ve zpoplatněné aktivitě poplatníka. Regulační (řídicí) funkce poplatku totiž může dojít svého naplnění pouze tam, kde bude požadované plnění poplatníkoví odepřeno z důvodu jeho neochoty poplatek uhradit, nikoliv z důvodu neschopnosti jej uhradit. To má svůj význam zejména při zpoplatnění plnění či činností právem zaručených. Uplatnění řady práv je podmíněno využitím zákonem stanoveného postupu (např. podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny), kam často patří i zaplacení příslušného poplatku. Takový požadavek však s ohledem na čl. 4 odst. 4 Listiny není namíště v případech platební neschopnosti, ve kterých nelze spravedlivě žádat, aby poplatník nesl její následky (typicky nezaviněná neschopnost, absence přímého vztahu mezi neschopností uhradit poplatek

a uplatňovaným právem). Zejména v případě základních lidských práv a svobod, politických práv a práv na soudní a jinou ochranu totiž platí, že jimi poskytované výhody a oprávnění jsou ve své podstatě zaručeny bez ohledu na majetkové možnosti dotčeného.

V. 1 Poplatek za provoz systému shromažďování odpadů

41. Ustanovení čl. 11 odst. 5 Listiny stanoví, že daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona. Podle ustálené judikatury Nejvyššího správního soudu byla podle napadeného ustanovení poplatníkem fyzická osoba, která měla v obci trvalý pobyt, a to bez ohledu na její věk. Jde o jednoznačné vymezení osoby povinné platit poplatek, nikoliv určení počtu osob, za něž má být poplatek zaplacen (rozsudky č. j. 1 As 116/2014-29 ze dne 12. 11. 2014, publ. pod č. 3191/2015 Sb. NSS, a č. j. 5 Afs 175/2006-116 ze dne 31. 1. 2008, publ. pod č. 2473/2012 Sb. NSS). S navrhovatelem lze souhlasit v tom, že osoby poplatníků byly v § 10b odst. 1 písm. a) zákona o místních poplatcích vymezeny natolik zřetelně, že není pochyb o tom, že jím má být i nezletilá Ž. B. Napadené ustanovení tak dostojí požadavku na určitost a zákonnou formu daňových předpisů podle čl. 11 odst. 5 Listiny základních práv a svobod [bod 46 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.), bod 18 nálezu sp. zn. I. ÚS 1611/07 ze dne 2. 12. 2008 (N 211/51 SbNU 639), bod 30 nálezu sp. zn. I. ÚS 531/05 ze dne 6. 2. 2007 (N 24/44 SbNU 293)]. Z požadavku na určitost též plyne, že nemůže dojít k přenosu platební povinnosti z nezletilých na jejich zákonné zástupce prostřednictvím extenzivního výkladu institutu společného zástupce (zákon jej neurčuje plátcem poplatku, byť tento pojem jinak používá) či institutu rodičovské odpovědnosti (podrobně viz body 58 až 61).

42. Poplatek za provoz systému shromažďování odpadů byl v rozhodné době konstruován jako „platba za osobu“. Vznik poplatkové povinnosti není podle napadeného ustanovení nijak vázán na produkci komunálního odpadu konkrétní osobou či četnost odvozu odpadu. Účel daného poplatku je rozpočtový, představuje v podstatě paušalizovaný příspěvek obci na provoz systému nakládání s komunálními odpady. Neodpovídá tak doktrinárnímu vymezení pojmu poplatek. Slouží ovšem k plnění či částečnému krytí nákladů na provoz veřejné služby, která poplatníkům zabezpečuje konkrétní plnění (výhodu), jehož poplatníci nemusí, ale mohou využít (podobně jako poplatky podle zákona č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů). Navrhovatel již dříve příležitostně uvedl, že tato příspěvková konstrukce slouží ke zjednodušení administrace vyměření a výběru povinné dávky zejména v případě, kdy je faktické využití poskytované veřejné služby obtížně ověřitelné a správa poplatku by byla neefektivní (rozsudky NSS č. j. 1 As 116/2014-29, odst. 37, případně č. j. 6 Afs 24/2016-26 ze dne 27. 4.

2016, odst. 11). Opačný přístup by vedl jak k možnosti bezdůvodně a bez-
trestně se vyhnout platbě konstruované jako poplatek, tak k nerovnoměr-
nému faktickému zatížení těch poplatníků, kteří by poplatek platili dobro-
volně. Vybírání formou příspěvku tudíž legitimuje potřeba efektivní
administrace spojená s věcnými důvody pro závěr, že všichni poplatníci
poskytovaného plnění (výhody) využívají či využívat mohou [obdobně
k ústavněprávní problematice příspěvků (Beitrag) přistupuje i německá ju-
dikatura, srov. BVerfGE 137, 1, odst. 43, či rozhodnutí BVerwG sp. zn. 6 C
6.15 ze dne 18. 3. 2016, odst. 26 až 29].

43. Zavedení systému shromažďování odpadů přispívá k ochraně ži-
votního prostředí, ochraně lidského zdraví a podpoře trvale udržitelného
rozvoje [§ 1 písm. a) zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně někter-
ých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů]. Děje se tak mimo jiné
uplatněním pravidel nakládání s odpady podrobně popsány v § 17 toho-
to zákona. Životní prostředí, lidské zdraví a trvale udržitelný rozvoj jsou
chráněny nejen na zákonné úrovni (zákon č. 17/1992 Sb., o životním pro-
středí, ve znění pozdějších předpisů, a řada dalších složkových zákonů),
ale nabývají též ústavního významu. Důraz na jejich ochranu se odráží
ve formulaci preambule Ústavy (odhodlání společnosti střežit a rozvíjet zdě-
děné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství), formulaci státního
cíle šetrného využívání přírodních zdrojů a ochrany přírodního bohatství
(čl. 7 Ústavy), v zakotvení práva na příznivé životní prostředí (čl. 35 odst. 1
Listiny) či v limitaci výkonu vlastnických a jiných práv (čl. 11 odst. 3 a čl. 35
odst. 3 Listiny).

44. V rozhodné době poplatek sloužil k zajištění financování rozpoč-
tu obce [§ 7 odst. 1 písm. e) zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravi-
dlech územních rozpočtů], přičemž vztah mezi provozem systému shro-
mažďování odpadů a výší poplatku byl podle § 10b odst. 3 zákona
o místních poplatcích zajištěn konstrukcí sazby skládající se z částky sta-
novené na základě skutečných nákladů obce předchozího roku a částky
fakultativní, ani jedna část však nemohla převyšovat 250 Kč; podle § 11
odst. 3 však mohlo dojít k sankčnímu zvýšení poplatku či jeho části.

45. Z výše nastíněného je zřejmé, že poplatek za provoz systému shro-
mažďování odpadů slouží k naplnění legitimního, ústavně výslovně předví-
daného cíle. Je nepochybně vhodným prostředkem k financování provozu
takového systému a v tomto smyslu je protiplněním za jeho provoz. Výhod
spočívajících ve shromažďování, sběru, přepravě, třídění, využívání a od-
straňování komunálních odpadů přitom využívají (mohou využívat) všich-
ni, nebo alespoň téměř všichni poplatníci tohoto poplatku. Plnění poskyto-
vané ze systému shromažďování odpadů totiž spočívá nejen v odstraňování
komunálního odpadu produkovaného jeho jednotlivými původci (čemuž
se lze jen stěží vyhnout, srov. odst. 10 a 11 rozsudku NSS č. j. 6 AfS

24/2016-26), ale také v tom, že jednotlivci nejsou vystaveni případným škodlivým účinkům jimi neprodukováného neodstraněného odpadu (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Di Sarno a ostatní proti Itálii* č. 30765/08 ze dne 10. 1. 2012).

V. 2 Nezletilý jako poplatník poplatku za provoz systému shromažďování odpadů

46. Ústavněprávní přijatelnost zvoleného způsobu financování systému shromažďování odpadů neznámá absolutní volnost při volbě daňového subjektu, tedy že poplatníkem mohou být bez jakéhokoliv omezení i nezletilí.

47. Podle čl. 32 odst. 1 věty druhé Listiny je zvláštní ochrana dětí a mladistvých zaručena. Jde o právo, jehož je možné se podle čl. 41 odst. 1 Listiny domáhat pouze v mezích zákonů, které ho provádějí. Tato institucionální garance však nesmí být zákonnou úpravou zcela vyprázdněna – podstata a smysl musí zůstat zachovány (čl. 4 odst. 4 Listiny). Úmluva o právech dítěte (publikována pod č. 104/1991 Sb.) v čl. 3 odst. 1 vyžaduje, aby zájem dítěte byl předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. V čl. 3 odst. 2 Úmluva o právech dítěte dále zavazuje smluvní státy zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž mají brát ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných a mají pro to činit všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.

48. S odkazem na výše uvedené Ústavní soud již dříve dospěl k závěru, že není možné nezletilému zákonem uložit platební povinnost, není-li zpravidla schopen ovlivnit, zda využije služeb podléhajících zpoplatnění. Navíc si nezletilý v nižším věku nemusí být takové platební povinnosti ani vědom [nález sp. zn. II. ÚS 728/15 ze dne 16. 9. 2015 (N 170/78 SbNU 543)]. Ústavní soud se proto zabýval tím, zda nezletilí poplatníci mohou či musí mít ke splnění platební povinnosti prostředky či zda tyto prostředky musí někdo poskytnout namísto nich.

49. Napadené ustanovení bylo řádným způsobem přijato a vyhlášeno, v souladu se zásadou formální publikace tak bylo poplatníkům dostatečně oznámeno. Nezletilým, u kterých s ohledem na jejich schopnosti, rozumovou, volní a mravní vyspělost nelze vyžadovat plnou materiální znalost publikovaného práva, je tato znalost zprostředkována v rámci rodičovské odpovědnosti jejich zákonnými zástupci, případně zástupci ustanovenými. V projednávané věci se tak mělo stát nejpozději v rámci nalézacího řízení před správcem poplatku [§ 25 odst. 1 a § 26 odst. 1 daňového řádu, § 10

odst. 1 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o správě daní a poplatků“)].

50. Obecně nelze vyloučit, že i nezletilí budou mít ke splnění poplatkové povinnosti k dispozici dostatečný majetek (získaný např. darem, dědictvím) či příjem (získaný např. výdělečnou činností). Takový majetek však mít nemusí, přičemž možnost obstarat si příjem vlastním úsilím je vzhledem k jejich věku zákonem omezena. K tomuto omezení Českou republiku ostatně zavazují i její mezinárodní závazky [srov. čl. 32 Úmluvy o právech dítěte či Úmluvu o nejnižším věku pro vstup do zaměstnání (publikována pod č. 24/2008 Sb. m. s.)].

51. Poplatek za provoz systému shromažďování odpadů byl vybírán bez ohledu na to, zda měl nezletilý poplatník nějaký příjem či majetek, z něhož jej mohl uhradit. Zároveň byl tento poplatek vybírán jako příspěvek – nezletilý tedy neměl možnost se placení poplatku vyhnout tím, že by nežádal či nevyužil zpoplatněného individualizovaného protiplnění. Zároveň neměl možnost svou poplatkovou povinnost ovlivnit ani změnou místa trvalého pobytu [pouze poplatek za provoz systému shromažďování odpadů je vybírán na základě tohoto evidenčního kritéria; jeho určení se přitom odvíjí od trvalého pobytu matky či rozhodnutí zákonných zástupců, srov. § 10 odst. 3 a 10 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů]. V tomto ohledu lze pouze zčásti přisvědčit vládě, která zastává názor, že daně a poplatky jsou nedobrovolná plnění, a možnost ovlivnit jejich uložení volbou místa trvalého pobytu je tudíž bez významu.

52. Nedobrovolnost poplatku zdůrazněná vládou se totiž v projednávané věci projevuje tím, že nezletilý poplatník je povinen poplatek zaplatit bez ohledu na to, zda má či může mít k jeho zaplacení prostředky, nebo zda může jeho vyměření zabránit, pokud prostředky nemá (a mít ani nemusel). Přílehlavým se v takové situaci jeví známý anekdotický výrok Benjamina Franklina, podle něhož na tomto světě nemůže být jisté nic, s výjimkou smrti a daní [Smyth, A. H. *The Writings of Benjamin Franklin*, Vol. X (1789–1790). New York : MacMillian, 1907, str. 69].

53. Kromě těchto dvou jistot by však měla mít místo i jistota třetí – ochrana základních práv a svobod ze strany soudní moci (čl. 4 Ústavy). V případě poplatků je obvyklé upřednostnit určení jejich výše ve vztahu k poskytnuté výhodě či plnění (v případě příspěvků ve vztahu k výhodě dané k dispozici) a nelze plně uplatnit zásadu daňové spravedlnosti v podobě rovnoměrného zatížení daňových poplatníků podle jejich hospodářské výkonnosti. To však nemění nic na tom, že alespoň v nějaké míře se zatížení podle hospodářské výkonnosti, byť v typizované a paušalizované podobě, uplatnit musí. Daňový zákonodárce totiž nesmí snižovat pod

určitou mez dalším zdaňováním ten majetek, který funguje jako základ individuálního formování života poplatníka daně [bod 45 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 ze dne 21. 4. 2009 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.)].

54. Ospravedlnění existence nezdanitelného základního existenčního minima vychází jednak ze základního práva v podobě lidské důstojnosti, která ukládá státu povinnost ponechat, popř. zajistit každému občanovi základní potřeby pro lidskou a důstojnou existenci (čl. 10 odst. 1 Listiny), jednak z požadavku na respektování autonomní sféry jednotlivce (čl. 2 odst. 3 Listiny). Jde o subjektivní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, které mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno. Jednotlivec a jeho svobodné jednání mají totiž v materiálním právním státě vždy prioritu před státní mocí realizovanou zákonem. Svobodná sféra jednotlivce a její bezprostřední ústavní garance v podobě vymahatelného subjektivního práva jsou *condiciones sine qua non* materiálního právního státu, který je vystavěn na účtě k základním právům jednotlivce [nálezu sp. zn. I. ÚS 43/04 ze dne 13. 4. 2004 (N 54/33 SbNU 55)].

55. Ochrana autonomního prostoru jednotlivce zahrnuje též respekt k uspořádání jeho životních podmínek, v nichž se může svobodně realizovat mimo jiné jakožto bytost sociální a hospodářská, která získává prostředky k životu prací a jinou činností s ekonomickými aspekty [nálezu sp. zn. I. ÚS 504/03 ze dne 25. 11. 2003 (N 138/31 SbNU 227)]. Svobodný vývoj a rozvoj osobnosti je ovšem v této oblasti podstatným způsobem omezen v případech, kdy se činnost jednotlivce musí převážně či zcela zaměřit na placení dluhů [v tomto ohledu nabývá na významu sociální role insolvenčního práva, srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 3271/13 ze dne 6. 2. 2014 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), body 30 a 31]. Takový stav lze v zásadě akceptovat, pokud jde o následek dobrovolně přijatých nebo vlastním zaviněním vniklých závazků (neboť smlouvy se mají dodržovat, dluhy platit a újma má být nahrazena).

56. K ochraně autonomního prostoru v případě nezletilých přístupuje požadavek jejich zvláštní ochrany (čl. 32 odst. 1 Listiny). Jeho podstata v této souvislosti spočívá v záruce svobodného uspořádání vlastních životních podmínek při dosažení zletilosti. Veřejná nás tak nezletilým nemůže ukládat povinnosti, které svou mírou či způsobem zatěžují nad únosnou mez možnost upravit si život podle vlastní potřeby. Taková možnost není zachována, pokud jsou nezletilí do dospělého života vpuštěni se závažnými dluhy (dluhová zátěž je ostatně jedním z významných kriminogenních faktorů). Je tedy ústavně chráněným zájmem dítěte, aby do dospělosti nevstupovalo se závazky, jež mohou mít rdousící efekt [nálezu sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017 (N 29/84 SbNU 349)]. To platí tím spíše v případech, kdy jde o dluhy vrchnostensky určené (neuplatní se tudíž zásada

pacta sunt servanda) v době, kdy veřejná moc zároveň omezuje možnosti výdělečné činnosti takových dlužníků. Nelze tak vyloučit, že platební povinnost je uložena někomu, kdo žádný majetek nemá a vlastním přičiněním jej získat nemůže.

57. Zda k ukládání platebních povinností nezletilým dochází v konkrétních případech v míře, která omezuje jejich autonomii při utváření vlastních životních podmínek, neumožnil zákonodárce při konstrukci napadeného ustanovení jakkoliv zjišťovat. I kdyby tak nezletilý poplatník sám prokázal, že nemá prostředky k zaplacení poplatku a nemá ani možnost si je opatřit (např. vlastní dětskou prací), nemůže to správce poplatku zohlednit – možnost prominutí daně z důvodu tvrdosti znala právní úprava do 31. prosince 2010 (§ 16 zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění zákona č. 229/2003 Sb.; rozhodnutí o prominutí daně bylo navíc založeno na správním uvážení).

Rodičovská odpovědnost jako povinnost k placení poplatku

58. Podle stanoviska vlády je ochrana nezletilého dostatečně zajištěna pomocí institutu rodičovské odpovědnosti. Poplatníkem jako nositelem veřejnoprávní povinnosti je nezletilý, jeho rodič by měl nezletilému odpovídat za splnění této povinnosti v rovině soukromoprávní. Poplatek tak musí uhradit, a to případně i ze svých vlastních zdrojů, pokud tak neučiní nezletilý. Nezaplatí-li rodič za nezletilého poplatek, odpovídá podle názoru vlády nezletilému za škodu, která mu vznikne při vynucení odpovědnosti podle veřejnoprávních (daňových) předpisů.

59. Takový závěr však nemá dostatečnou zákonnou oporu. Podle § 31 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 91/1998 Sb., (dále jen „zákon o rodině“) byla rodičovská odpovědnost souhrnem práv a povinností a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, b) při zastupování nezletilého dítěte, c) při správě jeho jmění. Z takto vymezené odpovědnosti vyplývá, že rodiče jsou povinni spravovat jmění dítěte, kam nepochybně patří i případné dluhy dítěte. Podle § 37a odst. 1 zákona o rodině měla být správa vykonávána s péčí řádného hospodáře, tedy takovým způsobem, aby dítě neutrpělo újmu na svých majetkových zájmech. Stále se však jedná o správu jmění dítěte, nikoliv jmění rodičů. Z titulu rodičovské odpovědnosti tak mohla plynout povinnost rodičů zastupovat dítě v daňovém řízení a platit dlužné daně a poplatky prostředky pocházejícími ze jmění dítěte [§ 31 odst. 1 písm. b) a c) zákona o rodině], nikoliv již vlastními prostředky rodičů (například daň z příjmů dítěte). V opačném případě by v rámci rodičovské odpovědnosti musel za nezletilého platit poplatky například i poručník podle § 81 zákona o rodině (s možností sporů o to, zda se ještě jedná o přiměřené užití ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí). Nebyl-li

by poručník povinen tuto povinnost vykonávat, nezletilý by nemusel mít vůbec nikoho, kdo by za něj poplatek měl platit (§ 78 zákona o rodině).

60. S ohledem na incidenční povahu řízení lze také odkázat na konkrétní případy řešené Nejvyšším správním soudem, v nichž vznikl spor o poplatkovou povinnost nezletilých. Ž. B. je jednostranně osiřelé nezaopatřené dítě – matka zemřela a otec podle stěžovatelky nikdy neplatil soudem uložené výživné. J. Ch. byl ve svých osmi letech umístěn do ústavní výchovy, neboť jeho rodiče mu dlouhodobě nebyli schopni zajistit dobré výchovné podmínky. B. A. byla do ústavní výchovy umístěna ve svých patnácti letech, neboť její matka byla shledána naprosto výchovně nezpůsobilou. Oba posledně uvedení poplatníci zůstali v ústavní výchově do nabytí zletilosti. Možnost nezletilých poplatníků vymáhat po zákonných zástupcích škodu se nejen z výše popsaných právních důvodů, ale také za dané skutkové situace jeví pouze jako teoretická (Spolkový ústavní soud ji dokonce označil jako „zpravidla bezcennou“, srov. BVerfGE 72, 155, k právu na bezdluhové nabytí zletilosti). Řešení navržené vládou totiž žádá, aby za účelem náhrady škody (představované výší zákonem předvídaného poplatku a náklady na jeho případnou exekuci) nezletilí poplatníci žalovali vlastní zákonné zástupce, jsou-li naživu, což s sebou nese jen další časové a finanční náklady. To vše za situace, kdy čl. 32 odst. 1 Listiny zaručuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Zjevně tedy nejde o efektivní prostředek ochrany práv nezletilých.

61. Vládou zastávaná pozice je také iracionálně komplikovaná: obchází existující institut daňového ručení (§ 57a zákona o správě daní a poplatků, § 171 daňového řádu) a následky nesplnění povinnosti zákonným zástupcem přenáší na nezletilého, který se ochrany svých práv může domoci až následně v civilním řízení, nadto má-li proti komu. Takový přenos poplatkové povinnosti v platební rovině soukromoprávním předpisem přitom nemá zřetelnou zákonnou oporu. Vlivem interpretace zákona by se tak zde poplatníkem (byť jen v procesní rovině) stal někdo, koho daňový či jiný zákon za poplatníka s žádoucí mírou určitosti nepředpokládá [srov. bod 46 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 (viz výše) a tam citovanou judikaturu]. Vládou navržené řešení proto neobstojí ani z hlediska požadavků na určitost a jasnost daňových zákonů podle čl. 11 odst. 5 Listiny a čl. 1 odst. 1 Ústavy či obecného požadavku na ukládání povinností na základě zákona podle čl. 4 odst. 1 Listiny.

62. Lze souhlasit s navrhovatelem v tom, že celá konstrukce placení poplatku za odpad podle § 10b zákona o místních poplatcích vychází z implicitního předpokladu, že za nezletilé poplatníky, kteří nemají dostatek prostředků, tuto jejich povinnost fakticky splní jejich zákonní zástupci. Tento předpoklad ostatně plyne i z vyjádření vlády, který důvody ke zvýšení nejvyšší možné sazby poplatku na 1 000 Kč od 1. 7. 2012 vidí mimo jiné ve stanovení

nové procesní záruky – dlužnické solidarity poplatníka a jeho zákonného zástupce. Na rozdíl od navrhovatele a vlády se Ústavní soud ovšem k této úpravě vyjadřovat nemůže, neboť nebyla napadena a není ani zákonem, jehož má být ve smyslu čl. 95 odst. 2 Ústavy použito při řešení věci.

63. Je ovšem třeba zopakovat, že uvedený implicitní předpoklad se v rozhodném období neprojevil v účinné právní úpravě. Nemá-li žádnou oporu v zákoně, nelze jej při respektu k požadavku na určitost při ukládání daňových povinností konstruovat soudním výkladem natolik extenzivním, že se zcela oprostí od zákonného textu a systematiky právního předpisu. Úkolem soudů je uplatňovat, nikoliv přetvářet dílo zákonodárce. Faktické uhrazení či neuhrazení poplatku rodiči jako zákonnými zástupci nadto nic nemění na povinnostech nezletilých poplatníků podle daňových předpisů (§ 241 daňového řádu). Negativní následky nesplnění poplatkové povinnosti tedy nesou výlučně nezletilí poplatníci, a to především ti, kteří neměli dostatek vlastních zdrojů či za které poplatek nezaplatili rodiče jako součást plnění své zákonné vyživovací povinnosti.

64. Jak plyne z předložených spisů Nejvyššího správního soudu, jde zejména o případy, v nichž již dříve musela zasáhnout státní moc, aby předešla škodlivým následkům nefunkčních rodinných vztahů, nebo alespoň zmírnila jejich následky. Tato zjištění přitom nelze bagatelizovat tím, že navrhovatel vede řízení v pouhých třech věcech. Řízení o kasační stížnosti je mimořádným opravným prostředkem, nelze tedy předpokládat, že rozložení agendy Nejvyššího správního soudu věrně odráží strukturu otázek řešených správními orgány. Přístup k právní ochraně je nadto fakticky omezen u lidí v právu nevzdělaných, chudých či jinak znevýhodněných (nadneseně platí, že nejvíc nespravedlivé rozsudky jsou ty, které nemohly být nikdy vydány). V tomto ohledu tak obsah předložených spisů Nejvyššího správního soudu vypovídá spíše o pomyslné špičce ledovce než o zanedbatelnosti problému.

Rdousící účinek poplatku vůči nezletilým

65. Jelikož Ústavní soud dospěl k závěru, že za splnění poplatkové povinnosti nezletilého poplatníka odpovídá podle napadeného ustanovení pouze poplatník sám, nikoliv jeho rodiče, zabýval se dále tím, zda nejde o úpravu rdousící či diskriminační.

66. Vymezení rdousící daně dříve Ústavní soud provedl zejména ve vztahu k majetku jednotlivce (např. výše citované nálezy sp. zn. Pl. ÚS 3/02, sp. zn. Pl. ÚS 7/03, sp. zn. Pl. ÚS 29/08): nesmí dojít ke zničení či zmaření majetkové základny poplatníka. Obdobný závěr lze učinit i pro daně zatěžující příjem (důchod) poplatníka či poplatky zatěžující jeho činnost (srov. výše body 35, 39 a 40). Pokud daň (poplatek) zatěžuje právem dovolené jednání takovým způsobem, že je pro průměrného poplatníka prakticky

nemožné v něm pokračovat, neboť pozbuje svého základního opodstatnění, jde o daň (poplatek) tuto aktivitu rdousící. Totéž platí pro případy, kdy je veřejnoprávní povinnost k peněžnímu plnění uložena zcela bez ohledu na jeho způsobilost poplatníka jí dostát z hlediska jeho příjmů, majetku či schopností.

67. Poplatek za provoz systému shromažďování odpadů nezohledňuje ani majetek, ani příjem, ani to, zda poplatník využívá služeb, ke kterým je poplatek vázán. Ukládá povinnost nezletilým poplatníkům, kteří zpravidla nemají ani prostředky k jejímu splnění, ani dostatečnou svéprávnost k samostatnému dobrovolnému plnění. Nesplnění této povinnosti bezvýjimečně – prominutí není možné – spojuje s negativními následky, které se v krajní rovině projeví daňovou exekucí kumulovaného dluhu na prahu dospělého života [k tomu došlo ve věci Ž. B., která byla nezaopatřeným dítětem, a exekvován jí byl příjem z privýdělnku při studiu]. Vláda sice uvedla, že výše poplatkového dluhu mohla dosáhnout nanejvýš 9 000 Kč, což podle jejího mínění nemůže být pro dospělého likvidační. Pomíjí ovšem možnost trojnásobného sankčního zvýšení podle § 11 odst. 3 zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (jde opět o rozhodnutí založené na správním uvážení). Při absenci jakýchkoliv zdrojů, z nichž by mohl být poplatkový dluh uhrazen, ovšem není ani nedoplatek 9 000 Kč (natožpak 27 000 Kč) zanedbatelným břemenem, tím spíše pokud k němu přistoupí i povinnost hradit exekuční náklady.

68. V této souvislosti je třeba připomenout, že autorita veřejné moci závisí především na jejím rozumném uplatňování. Veřejná moc má právo vyžadovat akceptaci jejího uplatňování, protože její rozkazy jsou splnitelné a nejsou zjevně nerozumné – je tedy třeba od každého žádat jen to, co může dát. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že uložení daňové či poplatkové povinnosti nezletilým poplatníkům, kteří ji fakticky nemohou splnit (a v právní rovině to od nich nelze spravedlivě očekávat), má vůči těmto poplatníkům rdousivý účinek. Tento účinek se nepochybně projeví jen u části nezletilých poplatníků. Rozpor s ústavním pořádkem je však dán i tehdy, jestliže se rdousivý účinek projeví jen u části poplatníků [bod 42 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.)]. Samotná skutečnost, že k vymáhání poplatkového dluhu dochází typicky až po dosažení zletilosti, na věci nic nemění – jen tím dochází k odsunutí účinku ústavně nevyhovující právní úpravy do budoucnosti, kde se střetává s ochranou autonomní sféry jednotlivce při utváření podmínek dospělého života.

Nerovný dopad na některé nezletilé poplatníky

69. Bez významu je tak tvrzení vlády, že dotčená právní úprava vychází z rovného přístupu ke všem nezletilým. To Nejvyšší správní soud nijak

nezpochybnil – dovolával se nepříznivých faktických dopadů formálně rovné právní úpravy. Dochází-li k odlišnému zacházení na základě zdánlivě neutrálního kritéria, které však ve svém důsledku specificky znevýhodňuje skupinu osob vymezenou právě některým z uvedených důvodů uvedených v čl. 3 odst. 1 Listiny oproti ostatním, jde o nepřímou diskriminaci [nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 36; nález sp. zn. III. ÚS 1136/13 ze dne 12. 8. 2015 (N 143/78 SbNU 209), bod 40; či nález sp. zn. II. ÚS 1609/08 ze dne 30. 4. 2009 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 1609/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 105/53 SbNU 313)].

70. V takovém případě tíží důkazní břemeno zpočátku navrhovatele, který musí prokázat, že 1. na první pohled neutrální kritérium dopadá o poznání silněji na chráněnou skupinu (definovanou podle etnických, rasových, pohlavních či jiných „podezřelých“ kritérií uvedených v čl. 3 odst. 1 Listiny) a že 2. jeho případ je možné zařadit do chráněné skupiny. Prokázáním těchto dvou podmínek je dán předpoklad nepřímé diskriminace s ohledem na všechny příslušníky dané chráněné skupiny. Tím se břemeno tvrzení a důkazní přesouvá na protistranu, která musí buď 3. popřít kterékoliv ze dvou výše uvedených tvrzení (kupř. tím, že není dán výrazný dopad na chráněnou skupinu, anebo že jeho pravým důvodem je něco jiného než diskriminační důvod, anebo že žalobce sám do dané skupiny nepatří apod.), anebo 4. prokázat, že pro nepřiměřené znevýhodnění chráněné skupiny existuje objektivní a rozumné zdůvodnění, tedy že se jednalo o opatření sledující legitimní cíl, jež bylo k jeho dosažení vhodné, nezbytné a přiměřené (bod 36 nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13, body 42 až 46 nálezu sp. zn. III. ÚS 1136/13).

71. Vláda proti návrhu argumentovala především tím, že není důvod odlišovat poplatníky podle kritéria funkčnosti rodiny či sociálního zázemí rodiny (takové kritérium považuje za protiústavní), popřela tedy samotnou existenci chráněné skupiny. Dále uvedla, že na žádného z poplatníků nemůže mít napadená úprava výrazný dopad (z důvodu záruk plynoucích z rodičovské odpovědnosti a záruk v řízení při placení daní). Důvody legitimující případné znevýhodnění části poplatníků neuvedla.

72. V projednávané věci je rozhodující neutrální kritérium trvalého pobytu podle § 10 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů. Z rozhodovací činnosti Nejvyššího správního soudu však plyne, že právní úprava tíží především ty nezletilé poplatníky, kteří jsou bez vlastního majetku či pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí. To dokumentují případy posuzované Nejvyšším správním soudem, jejichž vyřešení je závislé na rozhodnutí Ústavního soudu v nynější věci.

73. Prvnímu argumentu vlády Ústavní soud nepřisvědčil. Tak zvaným „podezřelým kritériem“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny je v předložené věci

ústavně výslovně předvídané kritérium sociálního původu. Sociální původ v této souvislosti nelze vykládat optikou počátku 20. století, tedy jako otázku rozlišování mezi urozenými a neurozenými jednotlivci, která byla vyřešena přijetím zákona č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, [srov. rozlišování mezi sociálním původem a rodem v čl. 2 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte či čl. 2, 24 a 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (vyhlášen pod č. 120/1976 Sb.)]. Chráněnou skupinou je tak třeba rozumět ty poplatníky poplatku za provoz systému shromažďování odpadů, kteří s ohledem na svůj věk a majetkové možnosti nejsou schopni sami poplatek uhradit (nelze to od nich spravedlivě očekávat) a nemají ani jiný způsob, jak této veřejnoprávní platební povinnosti dostát. Tak tomu je zejména v případech nedostatku či nemožnosti úhrady poplatku některým ze zákonných zástupců namísto poplatníka v rámci interní rodinné solidarity. Zjednodušeně tedy lze tuto skupinu označit jako děti ze sociálně nefunkčních rodin.

74. Povinnost ochrany této skupiny plyne z výše vyjádřené záruky osobní autonomie, která se v případě nezletilých projevuje jako požadavek bezdluhového nabytí zletilosti, a dále též ze závazků přijatých na zákonné úrovni: posilovat sociální začleňování (§ 2 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách), včetně začleňování rodin, chránit právo dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a působit k obnovení narušených funkcí rodiny [§ 1 odst. 1 písm. a) a c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí]. Podle preambule Ústavy má být Česká republika vlastní rovnoprávných, svobodných občanů. Je třeba vycházet z toho, že příslušníci zranitelných či znevýhodněných skupin mohou svou odpovědnost vůči druhým a vůči celku plnit jen tehdy, pokud budou svobodnými nejen formálně k účasti na politickém a sociálním životě, ale také materiálně, tj. svobodnými od tíživé nouze, která jim takovou účast fakticky znemožní. Za tím účelem ostatně ústavní pořádek zaručuje ochranu sociálních práv, byť v části s výhradou zákona zohledňující fiskální možnosti státu (čl. 41 odst. 1 Listiny).

75. Nelze souhlasit s tím, že napadená právní úprava nemůže mít na uvedenou skupinu nezletilých poplatníků (či její část) výrazný dopad pro existenci jednotlivých záruk. Tyto záruky totiž nelze považovat za efektivní. Mezi významné prvky potenciálně diskriminačního dopadu patří konkrétní způsob, jakým k aplikaci sporné právní úpravy fakticky dochází, včetně všech souvisejících záruk, jež mají zamezit aplikaci neutrálního kritéria s nepřípustným dopadem. Povahu těchto záruk mají typicky podmínky, za nichž může k aplikaci tohoto kritéria dojít, dále prostředky, jež má dotčený jednatel k dispozici k ochraně svého práva, nebo kontrolní mechanismy ze strany jiných subjektů (bod 44 výše citovaného nálezu sp. zn. III. ÚS 1136/13).

76. Jak však Ústavní soud výše dovodil, napadená právní úprava žádně záruky k zamezení tíživého dopadu na nezletilé poplatníky neznala (rodičovská odpovědnost a s ní související možnost domáhat se náhrady škody se neuplatní, k řízení při placení daně srov. níže). Z vyjádření vlády či účastníků řízení přitom neplyne žádný důvod, který by legitimoval negativní dopady na nemajetné nezletilé poplatníky, za které poplatky neuhradili ti, kteří tak měli učinit jako součást plnění své vyživovací povinnosti. Za takového stavu Ústavní soud dospěl k závěru, že napadená právní úprava nepřihlíží k zásadě hospodářské výkonnosti nezletilých poplatníků a bez přijatelného důvodu zatěžuje nemajetné nezletilé poplatníky jako sociální skupinu ve smyslu čl. 3 odst. 1 Listiny.

77. Ústavní soud se však především zabýval tím, zda napadená úprava zaručuje zvláštní ochranu dětem a mladistvým ve smyslu čl. 32 odst. 1 věty druhé Listiny. Těto ochrany je podle čl. 41 odst. 1 Listiny možné se domáhat toliko v mezích zákonů, které ji provádějí. Ústavní soud však již dříve uvedl, že s ohledem na čl. 4 odst. 4 Listiny nemůže prováděcí zákonná úprava popřít samotný smysl takové záruky [nález sp. zn. Pl. ÚS 35/93 ze dne 15. 2. 1994 (N 7/1 SbNU 51; 49/1994 Sb.)]. Zvláštní ochranou je přitom v kontextu čl. 32 odst. 1 Listiny třeba rozumět pouze ochranu vyšší.

78. Nezletilí poplatníci neměli žádné efektivní prostředky ochrany svých práv v rámci nalézacího řízení, byť na ně uložení poplatkové povinnosti mohlo dopadat s neúnosným (rdousivým) účinkem. Jediný prostředek, který může zmírnit nepříznivé dopady, se tak objevuje až v řízení při placení poplatku – možnost zohlednit tíživou situaci nezletilého při výběru či exekuci poplatku, zejména pak rozhodnutím o posečkání či splátkování jeho úhrady podle § 60 zákona o správě daní a poplatků či § 156 daňového řádu. Ani zde se však nejedná o prostředek ochrany práva nezletilého. Jednak se jedná o rozhodnutí, na něž poplatník nemá nárok (jsou založena na správním uvážení), jednak jsou jeho práva porušena již při vyměření poplatku v nalézacím řízení. Vláda sama uvádí ve svém vyjádření, že poplatek zásadně není na nezletilém vymáhán do té doby, dokud nemá alespoň nějaký majetek nebo příjem. Jinými slovy, veřejná moc nezletilému uloží platební povinnost bez ohledu na to, zda ji může ovlivnit či splnit, a následně vyčkává, zda a kdy si nezletilý prostředky obstará a dluh z nich zaplatí. Nezaplatí-li dobrovolně, dojde k daňové exekuci. Takový postup je zjevně zaměřen především na zajištění efektivního výběru vyměřeného poplatku, nikoliv ochranu práv poplatníka. Není-li tedy nezletilým poplatníkům k dispozici žádná efektivní ochrana proti případnému rdousivému účinku poplatku, nelze požadavek zvláštní (vyšší) ochrany považovat za splněný.

VI. Závěr

79. Z uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že právní úprava, která zatěžuje nezletilé poplatkovou povinností bez ohledu na to, zda mají prostředky k jejímu splnění (nebo alespoň možnost si takové prostředky obstarat), zatěžuje je bez ohledu na možnost ovlivnit uložení platební povinnosti (např. zdržením se zpoplatňované činnosti) či se jí alespoň zprostit (např. uplatněním tvrdostní klauzule), je v rozporu s čl. 32 odst. 1 větou druhou ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (absence zvláštní ochrany dětí a mladistvých), se čl. 3 odst. 1 Listiny (nepřipustná diskriminace na základě sociálního původu) a s čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny (rdousící účinek poplatku).

80. Nelze souhlasit s někdy vyslovovanými obavami vyjádřenými v odborné literatuře, že prohlášení neústavnosti napadeného ustanovení bude mít za následek, že nezletilí nebudou mít povinnost platit žádné daně a poplatky, což by vytvářelo cestu k obcházení daňových povinností. Legislativce má nepochybně pravomoc rozhodnout, že poplatníky určité daně nebo poplatku budou i nezletilí. Rozhodne-li se tak ovšem učinit bez ohledu na to, zda má nezletilý vůbec nějaký zdanitelný majetek nebo příjem, či zda má možnost vyhnout se zpoplatňovanému jednání (nemá-li na ně odpovídající prostředky), pak legislativce musí již v rovině nalézacího řízení zohlednit, že může docházet k případům nadměrné tvrdosti a přijmout odpovídající řešení. Měl by také zvažovat, zda je poplatek ukládán za protiplnění ze strany státu či obce, kterého se nezletilému poplatníkovi vskutku dostává. V případě poplatku za provoz systému likvidace komunálního odpadu je však (zejména v případě malých dětí) výlučným producentem odpadu ten rodič, který pečuje o výživu dítěte faktickým plněním, při kterém odpad vzniká. Výživovací povinnost rodičů k dítěti totiž zahrnuje veškerou běžně potřebnou péči o dítě, tedy v tomto případě nejen zajištění dodávek potřebných věcí do domácnosti, ve které dítě žije, ale i likvidaci následně vzniklých odpadů. Bylo by racionální zvažovat, zda neuložit poplatkovou povinnost namísto dítěte přímo rodiči, který požívá výhod systému likvidace komunálního odpadu.

81. Ústavní soud proto návrhu Nejvyššího správního soudu vyhověl. Důvody, které jej k tomu vedly, se však vztahují pouze na nezletilé poplatníky poplatku za provoz systému shromažďování odpadů. Proto soud omezil rozsah svého rozhodnutí právě na tuto skupinu poplatníků [srov. nálezh sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 137/74 SbNU 93; 161/2014 Sb.)]. S ohledem na čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou orgány veřejné moci povinny promítnout důsledky shledané protiústavností do své rozhodovací praxe, tedy při řešení konkrétních případů zohlednit výše uvedené derogační důvody [srov. důvody nálezu sp. zn. I. ÚS 3599/15 ze dne 3. 2. 2016 (N 24/80 SbNU 285)] a neaplikovat § 10b odst. 1 písm. a) zákona č. 565/1990 Sb.,

o místních poplatcích, ve znění účinném do 30. června 2012, v rozsahu, v němž ukládal povinnosti nezletilým poplatníkům.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudců Vladimíra Sládečka a Radovana Suchánka

V souladu s § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“) podáváme toto odlišné stanovisko.

1. Nesouhlasíme s výrokem nálezu, a tedy ani s jeho odůvodněním.

2. Pokud jde o vlastní výrok nálezu, jde – eufemisticky řečeno – o problematickou kombinaci vyslovení protiústavnosti s rozsahovým výrokem, což v obou jeho částech považujeme za nepřipustné.

3. Problematiky vyslovení protiústavnosti se poprvé v éře „třetího“ Ústavního soudu dotkl soudce Vladimír Sládeček ve svém separátním vótu k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 197/79 SbNU 229; 44/2016 Sb.). Již zde bylo odkázáno na nálezy sp. zn. Pl. ÚS 33/2000 ze dne 10. 1. 2001 (N 5/21 SbNU 29; 78/2001 Sb.), kdy Ústavní soud zřejmě poprvé posuzoval protiústavnost napadených, nicméně již neplatných ustanovení. Ústavní soud měl vycházet z ustanovení § 66 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, které stanoví, že návrh je nepřipustný, jestliže zákon, jiný právní předpis nebo jejich jednotlivá ustanovení, jejichž zrušení je navrhováno, pozbyly před doručením návrhu Ústavnímu soudu platnosti, případně z § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, podle kterého platí: jestliže zákon, jiný právní předpis nebo jejich jednotlivá ustanovení, jejichž zrušení je navrhováno, pozbydou platnosti před skončením řízení před Ústavním soudem, řízení se zastaví. Ústavní soud však v daném případě usnesením nezastavil řízení, ale meritorně rozhodoval o celém návrhu, tedy i o „vyslovení protiústavnosti“ již zrušených ustanovení, byť (celý) návrh nakonec zamítl. Ústavní soud totiž dovodil, že „předložení věci“ podle čl. 95 odst. 2 Ústavy je přímou aplikací tohoto ustanovení, a nikoliv návrhem na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení podle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, takže výše uvedená pravidla stanovená v § 66 odst. 1 a § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, která měla mít za následek rozhodnutí o nepřipustnosti návrhu, resp. o zastavení řízení, nejsou použitelná. K většinovému rozhodnutí byla připojena nesouhlasná odlišná stanoviska 6 soudců (za přítomnosti toliko 13 soudců), která vesměs polemizovala právě se zavedením nové přezkumné pravomoci Ústavního soudu (P. Varvařovský, V. Ševčík, M. Holeček, V. Jurka, E. Zarembová, V. Čermák).

4. Přikláníme se v tomto případě k názorům vysloveným v separátních vótech, protože i podle našeho mínění Ústavním soudem přijatý výklad odhlíží od předpokládaného smyslu úpravy podle čl. 95 odst. 2 Ústavy

a není ani slučitelný s taxativně vymezenou pravomocí Ústavního soudu v čl. 87 Ústavy. Jde o přisvojení si nové pravomoci, kterou podle našeho přesvědčení – i ve světle čl. 2 odst. 3 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) – nelze dovést z Ústavy a se zákonem o Ústavním soudu se nachází v příkrém rozporu. I když lze snad pochopit pohnutky, které vedly Ústavní soud k zavedení institutu vyslovení protiústavnosti (usměrnit ostatní soudy, jak mají rozhodovat v případě aplikace ústavně sporné, ale již neplatné úpravy), neznamená to, že takový postup můžeme akceptovat. V případě Ústavního soudu jde totiž o výkon státní moci, a nikoliv o právní jednání soukromoprávních subjektů, kde lze k motivaci přihlídnout. Ostatně věc by posléze mohla být posouzena Ústavním soudem na základě ústavní stížnosti. „První“ Ústavní soud se již k této praxi nevrátil, opět ji využil až „druhý“ Ústavní soud nejdříve v roce 2008, aby se pak tato praxe stala běžným postupem, který recipoval i „třetí“ Ústavní soud. Prozatím tak bylo rozhodnuto cca 20 věcí, neznamená to však, že vždy bylo návrhu vyhověno.

5. Co se týče interpretativních či rozsahovým výroků, své pochybnosti a výhrady jsme podrobně vysvětlili v našich separátních vótech k nálezům sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 35/11 ze dne 13. 5. 2014 (N 89/73 SbNU 485; 146/2014 Sb.), na které odkazujeme.

6. Máme tak za to, že plénem aplikovaným postupem, resp. v nálezu přijatým výrokem došlo k nepřipustnému rozšíření pravomoci Ústavního soudu. Je totiž potřeba připomenout fundamentální ústavní princip: přestože je Ústavní soud orgánem ochrany ústavnosti, a má tak do jisté míry výsadní postavení vůči ostatním orgánům veřejné moci (zejména může jejich rozhodnutí/akty přezkoumávat a v odůvodněných případech rušit), stále jde také „jen“ o orgán veřejné moci (orgán moci státní). To znamená, že i pro něj – bez výjimky – platí pravidlo obsažené v základních ustanoveních Ústavy, a sice v čl. 2 odst. 3 Ústavy, totiž, že státní moc lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon (včetně zákona ústavního). Prakticky totožné ustanovení ostatně obsahuje i čl. 2 odst. 2 Listiny. Těmito ustanoveními se zakotvuje jeden ze základních principů fungování moderního demokratického právního státu.

7. Ostatně v předchozím odstavci uvedenu „otřelou“ myšlenku nalezneme i v rozhodnutích Ústavního soudu. Tak např. v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 45/03 ze dne 5. 2. 2004 (a prakticky shodně v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 16/10 ze dne 4. 5. 2010) – v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz> – se uvádí: „Ústavní soud jakožto orgán veřejné moci a orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) přirozeně vychází při výkonu své jurisdikce důsledně z principu, že co do případů, mezi a způsobů může uplatňovat státní moc jen v zákonném a ústavním rámci [zákon č. 182/1993 Sb.,

o Ústavním soudu (...); čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod], což je v právním státě *condicio sine qua non* pro jakoukoliv legitimní činnost jeho orgánů.“ V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 87/06 ze dne 12. 9. 2007 (N 139/46 SbNU 313) je stručně konstatováno, že „Ústavní soud tedy není oprávněn vykročit z pravomocí svěřených mu zákonodárnou mocí, neboť by takovým vykročením popřel základní principy právního státu“. Dále srov. kupř. nálezy sp. zn. I. ÚS 577/01 ze dne 25. 11. 2003 (N 137/31 SbNU 223): „Při výkonu svých kompetencí musí i tento soud respektovat jeden ze základních principů právního státu zakotvený v čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, podle něhož státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Ústavní soud má tedy přesně vymezenou pravomoc a působnost, kterou nemůže překračovat.“ Uvedené principy by Ústavní soud měl vždy respektovat, a nikoliv pouze tehdy, když se (mu) to „hodí“.

8. Nicméně i kdybychom ponechali stranou výše uvedené výhrady, nemohli bychom návrh podpořit. Především bychom chtěli poukázat na čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci. Toto ustanovení se přirozeně vztahuje na všechny soudy. Tedy nejen Ústavní soud, ale i ostatní soudy by při svém rozhodování měly zajišťovat ochranu ústavně zaručených práv.

9. Podle našeho názoru Krajský soud v Brně – i ve světle tohoto ustanovení – rozhodl správně, když dospěl k závěru, že dotčené ustanovení je třeba vykládat tak, že neurčuje osoby povinné hradit poplatky, ale osoby, za něž má být uhrazen, poplatkovou povinností za nezletilé tedy musí plnit rodiče či jiní zákonní zástupci. Krajský soud mj. správně přihlédl k ustanovení čl. 3 odst. 1 [které Ústavní soud též zmiňuje v bodě 47) a zejména k čl. 27 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte (č. 104/1991 Sb.), dále též jen „Úmluva“], podle kterého rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.

10. Krajský soud v Brně v odůvodnění svého rozsudku č. j. 62 Af 78/2013-48 mj. uvedl: „Je totiž nepochybné, že zákon o místních poplatcích (pozn. red.: zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů) určuje poplatkové povinnosti adresátů tam obsažených právních norem, tj. vždy právních subjektů, subjektů právních vztahů. Nezletilá osoba (dítě) ovšem nemůže být ohledně povinností plynoucích z norem správního práva mechanicky bez dalšího považována za samostatný subjekt právních vztahů, do nichž by mohla vstupovat. Tehdy účinný zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, upravoval subjektivitu fyzických osob v § 7 (způsobilost k právům a povinnostem) a v § 8 (způsobilost k právním úkonům). Způsobilost k právům a povinnostem vznikala narozením

a způsobilost k právním úkonům vznikala zletilostí. Nezletilí měli podle § 9 způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřeně rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Dovožovat závěr, podle něhož by nezletilá osoba měla způsobilost vstupovat do právního vztahu s obcí ohledně likvidace odpadu, byť fakticky založeného zákonem o místních poplatcích, by bylo pouhou mechanickou aplikací práva abstrahující od rozumně dovoditelných souvislostí. Nezletilá osoba (dítě) jednak není schopna sama určovat ani jakkoli ovlivňovat, kde (v jaké obci) je hlášena k trvalému pobytu, a tedy nemůže ani sama rozhodovat, zda v důsledku adresy svého trvalého pobytu fakticky do právního vztahu s obcí ohledně likvidace odpadu, byť fakticky založeného zákonem o místních poplatcích, vstoupí či nikoli. Nezletilá osoba také zásadně nemá reálnou možnost ovlivnit, zda poplatek zaplatí či nikoli, popř. zda jej zaplatí řádně a včas, popř. až později na základě vydaného platebního výměru po řádném a včasném nesplnění této povinnosti, bez ohledu na to, že se jí takový platební výměr do sféry její dispozice zpravidla nemusí ani dostat. Není přiměřeně ani dovožovat, že by si nezletilá osoba měla být vůbec vědoma povinnosti platit poplatek za odpad, že by se o existenci takové poplatkové povinnosti měla sama zajímat a „ze svého“ poplatek platit, popř. své rodiče (zákonné zástupce) k zaplacení poplatku nutit, aby jí samotné na nezaplaceném poplatku nevznikl dluh, který by pak po ní měl být vymáhán kupř. poté, co nabude zletilosti – jak se stalo v právě posuzované věci. Finanční odpovědnost za dítě nesou rodiče (nebo jiné osoby, které jinak rodičovské povinnosti stíhají) a státy, které jsou stranami Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené Valným shromážděním OSN dne 20. 11. 1989, jsou povinny činit všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany takových osob (čl. 27 odst. 4 uvedené Úmluvy). Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány. Podle čl. 27 odst. 2 Úmluvy rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte. Přestože stejně jako dospělý i dítě je osobou, za kterou je třeba podle zákona o místních poplatcích platit poplatek za odpad (§ 10b odst. 1 zákona o místních poplatcích), nemá-li dítě vlastní majetek, k jehož tíži by poplatek mohl být placen, popř. k jehož tíži by poplatek bylo možno postihnout, není-li zaplacen dobrovolně, nemůže být nezaplacený poplatek přikládáno k tíži takového dítěte. To není osobou, jež by fakticky mohla o zaplacení poplatku v době jeho splatnosti rozhodovat, popř. platbu realizovat. Interpretace poplatkové povinnosti za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů mechanicky k tíži dítěte, které v době,

kdy taková poplatková povinnost vznikne, zásadně nemá odpovídající prostředky na zaplacení, a trvání na zaplacení poplatků a jejich vymáhání poté, co dítě nabude zletilosti, nemůže podle přesvědčení zdejšího soudu slušně a rozumně naplňovat pravidlo podávané z § 10b odst. 1 zákona o místních poplatcích s respektováním zájmu dítěte jako předního hlediska podle čl. 3 odst. 1 uvedené Úmluvy. Taková interpretace ze strany správního orgánu tedy nemůže být pod soudní ochranou, má-li být taková ochrana korektní a má-li zajistit, aby formalistický přístup k výkladu právních předpisů nevedl ke zjevným nesprávnostem a nespravedlnostem. Opačný postoj by princip dobré správy nikdy nemohl naplňovat. Ustanovení § 10b odst. 1 zákona o místních poplatcích, ve znění na věc aplikovatelném (tedy před účinností zákona č. 174/2012 Sb.), je tak podle zdejšího soudu třeba vykládat nikoli jako pravidlo vymezující osoby povinné platit poplatek, ve vztahu k nimž by měly pak nastupovat důsledky jejich nezaplacení, nýbrž jedinečně jako pravidlo vymezující počet osob, za které je třeba poplatek platit. Poplatková povinnost tak s odkazem na toto ustanovení nemůže primárně stíhat nezletilé osoby coby poplatníky, nýbrž jejich zákonné zástupce „za nezletilé osoby“. Dovodil-li tedy žalovaný, že žalobkyně v době své nezletilosti byla poplatníkem místního poplatku za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů, což se stalo nosným důvodem napadeného rozhodnutí, dopustil se podle zdejšího soudu nesprávného výkladu § 10b odst. 1 zákona o místních poplatcích, ve znění na věc aplikovatelném, a tedy nezákonnosti. Toto ustanovení totiž žalovaný vyložil mechanicky výlučně tak, jak jeho jazykové znění *prima vista* působí, aniž by při svém výkladu uplatnil interpretační a aplikační korektiv rozumu a spravedlnosti.“

11. Podle našeho mínění Krajský soud v Brně provedl akceptovatelnou ústavně konformní interpretaci dotčených ustanovení, která se ostatně částečně blíží i argumentaci Ústavního soudu v nálezu.

12. Neshledáváme tudíž důvod vyhovovat návrhu, když Ústavní soud – pomineme-li stále zdůrazňovaný princip sebeomezování a minimalizace zásahů – opakovaně zastává názor, že ústavně konformní výklad má přednost před zrušením napadeného ustanovení. K tomu srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 15/98 ze dne 31. 3. 1999 (N 48/13 SbNU 341; 83/1999 Sb.), usnesení sp. zn. Pl. ÚS 24/2000 ze dne 12. 10. 2001 (U 37/24 SbNU 535), nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/99 ze dne 16. 6. 1999 (N 93/14 SbNU 263; 192/1999 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 33/10 ze dne 23. 4. 2013 (N 62/69 SbNU 177; 154/2013 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 16/08 ze dne 29. 9. 2010 (N 203/58 SbNU 801; 310/2010 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 69/06 ze dne 29. 1. 2008 (N 22/48 SbNU 243; 269/2008 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 54/05 ze dne 22. 1. 2008 (N 16/48 SbNU 167; 265/2008 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 5/05 ze dne 4. 4. 2006 (N 77/41 SbNU 11; 303/2006 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 44/03 ze dne 5. 4. 2005 (N 73/37 SbNU 33; 249/2005 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze

dne 27. 6. 2017 (N 111/85 SbNU 817; 268/2017 Sb.). Uvedený názor lze logicky aplikovat i na (problematické) vyslovování protiústavnosti, které má, resp. má mít obdobné důsledky jako zrušení ustanovení (a institut zrušování napadeného ustanovení do jisté míry supluje). Jinak řečeno, pokud to platí pro ústavně zřetelně zakotvenou „zrušovací“ pravomoc, tím spíše by to mělo být uplatnitelné při výkonu sporné pravomoci „vyslovování protiústavnosti“.

13. Snad jen na okraj lze uvést, že Ústavní soud již dříve judikoval, že soud není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případech, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku, přičemž je nutno se vyvarovat libovůle, rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci [nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Srov. též tezi Gustava Radbrucha: „Vůle zákonodárce není metodou výkladu, nýbrž cílem výkladu a výsledkem výkladu, výrazem pro apriorní nezbytnost systému nerozporného výkladu celého právního řádu. Je proto možné konstatovat jako vůli zákonodárce to, co nikdy jako vědomá vůle autora zákona nebylo přítomno. Interpret může rozumět zákonu lépe, než mu rozuměl jeho tvůrce, zákon může být moudřejší než jeho autor – on právě musí být moudřejší než jeho autor.“ [Radbruch, G. Rechtsphilosophie. Studienausgabe. Hrsg. R. Dreier, S. Paulson, Heidelberg: 1999, s. 107; nález sp. zn. III. ÚS 671/02 ze dne 16. 1. 2003 (N 10/29 SbNU 69)].

14. Ostatně se nám zdá, že postoj Nejvyššího správního soudu je poněkud alibistický. Jeden jeho senát dojde k výkladu, že zákon o místních poplatcích vymezuje přímo osoby poplatníků, a nikoliv osoby, za něž má být poplatek uhrazen, a jiný jeho senát se obrátí na Ústavní soud. Je otázkou, zda neměla být věc nejprve předložena rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu, jak to vyžaduje i nálezová judikatura Ústavního soudu, podle níž: „Mezi dílčí složky práva na zákonného soudce patří i povinnost senátu vrcholného soudu předložit věc jinému, zákonem předvídanému rozhodovacímu tělesu v případě, že dospěje k odlišnému právnímu názoru, než který byl soudem posud zastáván. (...) Výjimky z této povinnosti je třeba vykládat zdrženlivě a v případě pochybností ve prospěch ochrany ústavně zaručeného práva na zákonného soudce. Nadměrné užívání této výjimky by totiž mohlo vést k (byť i neúmyslnému) vyhýbání se povinnosti předložit věc sjednocujícímu tělesu. Přitom není přijatelné, aby se jednotlivé soudní senáty vyhýbaly své povinnosti věc předložit ke sjednocení jen z vlastních subjektivních důvodů, razily vlastní osamocené judikatorní cesty (či spíše štolý) a tím narušovaly předvídatelnost rozhodování pro účastníky řízení, bránily sjednocování judikatury jako jednoho z

zásadních úkolů vrcholných soudních orgánů [čl. 92 Ústavy České republiky, § 12 s. ř. s. a § 14 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění zákona č. 151/2002 Sb., a v konečném důsledku oslabovaly důvěru jednotlivce v právo a jeho soudní ochranu (srov. zejména čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 1, čl. 4 a 90 Ústavy České republiky].“ – nález sp. zn. I. ÚS 2866/15 ze dne 14. 3. 2016 (N 41/80 SbNU 501), body 18 až 21.

15. Konečně máme pochybnosti i o závěru nálezu, podle nějž aplikace napadeného ustanovení na „děti ze sociálně nefunkčních rodin“ (bod 73) představuje nepřipustnou diskriminaci na základě sociálního původu, zakázanou dle čl. 3 odst. 1 Listiny (bod 79). Pod pojmem „sociální původ“ totiž ústavodárce zjevně rozuměl – v historickém a mezinárodním kontextu při přijímání Listiny a přístupu k relevantním mezinárodním smlouvám – kvalitativně zcela jiné aspekty, než je (v čase případně proměnlivá) „funkčnost“ či „nefunkčnost“ rodiny, z níž jednotlivec pochází (srov. např. formulaci v čl. 2 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, hovořící o „národnostním, etnickém nebo sociálním původu“).

16. Uznáváme, že z věcného hlediska jde o citlivou otázku. Nicméně kdyby Ústavní soud připustil správnost ústavně konformního výkladu Krajského soudu v Brně, výsledek by byl prakticky stejný.

2. Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy

Připojuji se k bodům 8 a násl. odlišného stanoviska soudců Vladimíra Sládečka a Radovana Suchánka.

Č. 139

K návrhu na zrušení části § 61 odst. 1 a části § 143 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zmeškal-li poškozený či jeho zmocněnec lhůtu k podání oprávněného prostředku, jímž poškozený uplatňuje právo, které nelze uplatnit jinak než v trestním řízení, má právo na navrácení lhůty analogicky dle § 61 odst. 1 trestního řádu za stejných podmínek jako obviněný a jeho obhájce.

Podá-li oprávněná osoba blanketní stížnost, v níž se zaváže k jejímu odůvodnění v konkrétně stanovené lhůtě přiměřené okolnostem, a příslušný orgán činný v trestním řízení bez předchozího upozornění rozhodne o stížnosti dříve, než tato lhůta uplyne, aniž by k tomu byl nucen aktuálním procesním vývojem, není oprávněné osobě upřeno právo domáhat se nápravy a ochrany svého legitimního očekávání předepsanými zákonnými postupy a po jejich vyčerpání eventuálně i podáním ústavní stížnosti.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudkyň a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj), Ludvíka Davida, Josefa Fialy, Jana Filipa, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ve znění oprávněného usnesení ze dne 21. srpna 2017 ve věci návrhu na zrušení § 61 odst. 1 věty první a § 143 odst. 1 v rozsahu slova „tří“ zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, spojeného s ústavní stížností stěžovatelů 1. I. K., 2. P. L. K., 3. V. L., 4. M. L. a 5. J. L., zastoupených JUDr. Janem Kučerou, advokátem advokátní kanceláře Jan Kučera, advokátní kancelář, s. r. o., se sídlem Římská 104/14, Praha 2, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. dubna 2016 č. j. Nt 46/2016-532 a proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. dubna 2016 č. j. 10 To 188/2016-536, jimiž byla pro opožděnost zamítnuta stížnost stěžovatelů jakožto poškozených v trestním řízení proti usnesení o povinnosti obviněného k náhradě nákladů potřebných k uplatnění jejich nároků v adhezním řízení a současně byla zamítnuta jejich žádost o navrácení lhůty z důvodu podání osobou neoprávněnou, za účasti Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády jako vedlejší účastnice řízení (nález byl vyhlášen pod č. 345/2017 Sb.).

Výrok

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Stěžovatelé se svou ústavní stížností domáhali zrušení v záhlaví specifikovaných rozhodnutí Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“), jimiž tento soud zamítl stížnost stěžovatelů jakožto poškozených v trestním řízení proti usnesení o povinnosti obviněného k náhradě nákladů poškozených potřebných k uplatnění jejich nároků v adhezním řízení, a to z důvodu opožděnosti, a současně zamítl jejich žádost o navrácení lhůty pro podání osobou neoprávněnou. Skutkové okolnosti spočívaly v tom, že Okresní soud v Kladně, před nímž probíhalo předmětné trestní řízení, uložil obviněnému náhradu nákladů poškozených pouze zčásti, a títo chtěli proti příslušnému usnesení brojit stížností. Zmocněnec stěžovatelů však ze zdravotních důvodů zmeškal třídenní lhůtu k jejím podání, přičemž hned následující den po marném uplynutí lhůty zaslal soudu jménem stěžovatelů předmětnou stížnost spolu s lékařskou zprávou a žádostí o navrácení lhůty dle ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu. Těto žádosti krajský soud nevyhověl s odůvodněním, že ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu přiznává právo žádat o navrácení lhůty toliko obviněnému, a tedy i odpovídajícím procesním postupem stížnost stěžovatelů zamítl pro opožděnost.

2. Stěžovatelé dle ustanovení § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., spojili se svou ústavní stížností návrh na zrušení ustanovení § 61 odst. 1 věty první zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „trestní řád“) a ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu v rozsahu slova „tří“ (dále též jen „napadená ustanovení“). První senát Ústavního soudu rozhodl usnesením ze dne 13. 9. 2016 č. j. I. ÚS 2084/16-16 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) tak, že řízení o ústavní stížnosti přerušil a návrh na zrušení napadených ustanovení dle § 78 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, postoupil plénu Ústavního soudu k rozhodnutí.

II. Rekapitulace návrhu

3. Stěžovatelé svůj návrh na zrušení napadených rozhodnutí odůvodňují tím, že ačkoliv si jsou vědomi skutečnosti, že tzv. adhezní řízení se řídí toliko trestním řádem a ustanovení civilněprocesních předpisů není možno v něm uplatnit ani analogicky, neměla by se ze zřetele ztrácet skutečnost, že poškozený a škůdce jsou v občanskoprávním smyslu rovnými stranami závazkového vztahu *ex delicto* a že z hlediska hmotného práva se

nárok poškozených i v trestním řízení řídí občanským zákoníkem, přičemž rovnost před zákonem je elementárním lidským právem a základním principem demokratického a právního státu, vyjádřeným v čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Stěžovatelé mají za to, že trestní řád přiznává právo podat žádost o navrácení lhůty dle ustanovení § 61 toliko obviněnému proto, že proti němu stojí státní zástupce, který je zastupitelným představitelem instituce, nicméně není tím reflektována skutečnost, že v rámci adhezního řízení proti sobě stojí poškozený a škůdce, kteří spolu vedou soukromoprávní spor, v němž by měli mít rovnoprávné postavení.

4. Stěžovatelé rovněž argumentují tím, že právo na přiznání náhrady nákladů trestního řízení mohou jakožto poškození uplatnit výlučně postupem podle ustanovení § 154 trestního řádu, tedy se jej nemohou domoci v žádném jiném řízení, např. v řízení ve věcech občanskoprávních.

5. Stěžovatelé dále brojili proti ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu v rozsahu slova „tří“, stanovujícímú třídenní lhůtu k podání stížnosti. Stěžovatelé tento svůj návrh zdůvodňují tím, že je četnou praxí orgánů činných v trestním řízení, že usnesení, proti nimž je stížnost přípustná, jsou rozesílána v pátek, a tedy lhůta se fakticky zkracuje na pouhý jeden pracovní den, neboť tato usnesení jsou zpravidla doručována do datových schránek advokátů, a tedy doručena již přihlášením se do nich za zcela nesouvisícím účelem. Taková usnesení tak jsou skutečně většinou doručována již v pátek.

6. Stěžovatelé mají za to, že třídenní lhůta není racionálně odůvodněna a je disproporcionální k závažnosti případů, na něž může dopadat. Jde přitom o lhůtu, která platí nejen pro poškozené, ale i pro obviněné, u nichž zejména předmětnými usneseními bude významně zasahováno do jejich práv, kdy jako příklad stěžovatelé uvádějí usnesení o vzetí do vazby. Tuto lhůtu rovněž stěžovatelé považují za neproporcionální ve vztahu k běžné délce trestního řízení, které se zpravidla vede měsíce až roky.

7. Stěžovatelé tedy dospěli k závěru, že umožněním žádat o navrácení lhůty dle ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu jen obviněnému jakožto jedné straně občanskoprávního sporu v adhezním řízení a příliš krátkou (třídenní) lhůtou k podání stížnosti dle ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu je porušeno jejich právo na soudní a jinou ochranu ve smyslu čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 36, čl. 37 odst. 3 a čl. 1 Listiny. Jelikož jediným důvodem porušení těchto základních práv je protiústavnost napadených ustanovení, navrhli stěžovatelé jejich zrušení.

III. Vyjádření ostatních účastníků a další vyjádření stěžovatelů

8. Ústavní soud zaslal návrh stěžovatelů k vyjádření účastníkům řízení dle ustanovení § 69 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů:

9. Za Poslaneckou sněmovnu Parlamentu České republiky se vyjádřil její předseda Jan Hamáček. Ten zrekapituloval průběh přijetí právního předpisu, jímž byla napadená ustanovení zavedena do právního řádu, konstatoval, že v důvodové zprávě bližší odůvodnění obou napadených ustanovení chybí, poukázal na to, že od přijetí trestního řádu v roce 1961 nebyla napadená ustanovení s jedinou nepodstatnou výjimkou novelizována, a uzavřel, že je na Ústavním soudu, aby posoudil ústavnost napadených ustanovení.

10. Obdobně se vyjádřil za Senát Parlamentu České republiky jeho předseda Milan Štěch. Ten ve svém vyjádření rovněž poukázal na to, že napadená ustanovení jsou součástí právního řádu již od roku 1961, přičemž Senát Parlamentu České republiky zahájil svou činnost až koncem roku 1996, a tedy legislativně se na obou napadených ustanoveních podílel toliko v rámci projednávání shora uvedené novelizace, která se týkala komplexnější novely trestního řádu – zákona č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, zavádějícího mimo jiné dovolání. Rovněž konstatoval, že ani v rámci projednání příbuzných věcných rozprav v Senátu Parlamentu České republiky nejsou k dispozici prezentace aktuálních názorů senátorů týkajících se napadených ustanovení. I předseda Senátu Parlamentu České republiky tak uzavřel, že je na Ústavním soudu, aby posoudil ústavnost napadených ustanovení.

11. Veřejná ochránkyně práv se rozhodla nevyužít svého práva vstoupit do řízení před Ústavním soudem v nyní projednávané věci.

12. Naopak vláda České republiky (dále jen „vláda“) usnesením ze dne 28. 11. 2016 č. 1072 vzala na vědomí zahájení tohoto řízení před Ústavním soudem, rozhodla o vstupu do něj, navrhla Ústavnímu soudu, aby návrh zamítl, zmocnila ministra spravedlnosti k zastupování vlády před Ústavním soudem, uložila ministru pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu, aby Ústavní soud o tomto jejím usnesení informoval, a zaslala Ústavnímu soudu své vyjádření.

13. Vláda považuje návrh za zjevně neopodstatněný, neboť je jím zpochybňován koncept *favor defensionis*, přičemž Ústavním soudem byla již dříve otázka okruhu osob příslušných k podání návrhu na navrácení lhůty uspokojivě zodpovězena. K tomu odkázala na usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 4. 2006 sp. zn. II. ÚS 509/05 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Vláda podrobněji rozebrala závěry tohoto usnesení s tím, že materiálně zcela dopadají na situaci navrhovatelů a že při jejich formulaci i Ústavní soud vycházel ze zvláštního významu možnosti žádat o navrácení lhůty obviněným jakožto kompenzace povinností, jež mu mohou být v trestním řízení uloženy.

14. Vláda rovněž poukázala na význam konceptu *favor defensionis* pro trestní řízení a upozornila, že bylo legitimní snahou zákonodárce omezit možnost podání návrhu na prominutí zmeškání lhůty toliko na obviněného, což dokládá i skutečnost, že tuto možnost nemají ani jiné subjekty trestního řízení, a to dokonce ani státní zástupce jako strana trestního řízení před soudem.

15. Dále vláda odkázala na judikaturu Ústavního soudu [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 36/93 ze dne 17. 5. 1994 (N 24/1 SbNU 175; 132/1994 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 5/95 ze dne 8. 11. 1995 (N 74/4 SbNU 205; 6/1996 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 33/96 ze dne 4. 6. 1997 (N 67/8 SbNU 163; 185/1997 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 15/02 ze dne 21. 1. 2003 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 4/95 ze dne 7. 6. 1995 (N 29/3 SbNU 209; 168/1995 Sb.) a další] týkající se problematiky rovnosti, aby tím podpořila svůj závěr, že v daném případě nedosahuje nerovnost intenzity zpochybňující její samotnou podstatu. Vláda rovněž podrobila napadené ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu testu diskriminace, přičemž uzavřela, že ač je s poškozeným v rámci adhezního řízení zacházeno odlišně, a to v jeho neprospěch, je pro to ospravedlnitelný důvod a nejde o disproporční odlišení. Dle vlády by totiž napravo stejná procesní práva v adhezním řízení vedla naopak k upozadení práva na spravedlivý proces, neboť by tím došlo k jeho znehlednění, prodloužení a jiným negativním dopadům.

16. Vláda rovněž odkázala na usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2014 sp. zn. I. ÚS 3984/13, na nálezy Ústavního soudu ze dne 7. 9. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 22/09 (N 186/58 SbNU 633; 309/2010 Sb.) a na další judikaturu Ústavního soudu a připomněla, že v nynějším případě jde o tzv. neakcesorickou rovnost, jejíž porušení zakládá toliko nerovnost extrémní či taková, která je projevem libovůle.

17. Vláda taktéž odkázala na usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 587/04 (U 53/35 SbNU 621), z něhož zdůraznila zejména potřebu sladovat práva poškozeného s účelem trestního řízení, ačkoliv se jedná o stranu tohoto řízení. Také připomněla některá další rozhodnutí Ústavního soudu, v nichž stěžovatelé promeškavši lhůtu k podání stížnosti dle ustanovení § 143 trestního řádu neuspěli.

18. Dále se vláda vyjádřila podrobně i k napadenému ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu v rozsahu slova „tří“. Zdůraznila obecný význam lhůt v právu, jež vyznává i Ústavní soud, k čemuž odkázala např. na nálezy ze dne 14. 1. 2013 sp. zn. IV. ÚS 376/11 (N 12/68 SbNU 177) a další; s odkazem na nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 16/12 (N 174/67 SbNU 115; 369/2012 Sb.) připustila, že neadekvátní délka lhůty může zakládat protiústavnost, a podrobila třídení lhůtu k podání

stížnosti dle ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu testu ústavní konformity lhůt se závěrem, že tato v něm obstála.

19. Třídenní lhůta je totiž pro všechny adresáty shodná, nejde o lhůtu svévolnou, neboť ji právní řád stanovuje i jinde, a jde o lhůtu spojenou s opravným prostředkem proti rozhodnutím, s nimiž pravidelně nejsou spojeny příliš vážné důsledky. Jde navíc o lhůtu tradiční, svědčící těm, kdo bdí nad ochranou svých práv. Tato lhůta se navíc pojí s opravným prostředkem, jehož je využíváno až v průběhu řízení, a tedy musí být účastníkům dopředu známa.

20. Vláda rovněž odkázala na usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2015 sp. zn. II. ÚS 667/15, v němž měl Ústavní soud vyslovit názor, že v této lhůtě je možno podat toliko formální stížnost a odůvodnit ji teprve dodatečně. Tyto tzv. blanketní stížnosti jsou přitom fakticky využívány, což akcentuje ve své praxi i Ústavní soud, který v ní nespatřuje nic nezákonného. K tomu vláda odkázala na příslušnou judikaturu, např. na usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 2491/16, usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 10. 2016 sp. zn. III. ÚS 2836/16 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) či náleze Ústavního soudu ze dne 20. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 1820/16 (N 180/82 SbNU 749). Vyzdvihla však i závěr nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2002 sp. zn. I. ÚS 369/2000 (N 77/26 SbNU 267), že soudy nemusí vždy vyčkat odůvodnění stížnosti, neboť není zřejmé, zda vůbec bude zpracováno.

21. Vláda dále upozorňuje, že i v případě, že není lhůta dodržena subjektem, který není v trestním řízení oprávněn podat žádost o prominutí zmeškání lhůty, je možno stále se obrátit na ministra spravedlnosti s podnětem k podání stížnosti pro porušení zákona. Prominutí zmeškání lhůty tak není jediným možným prostředkem, jak zaručit zákonnost rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, proti nimž je přípustná stížnost.

22. Vláda rovněž zdůraznila, že v nyní projednávané věci šlo zejména o otázku nákladů řízení, která dle Ústavního soudu zpravidla nedosahuje intenzity porušení lidských práv či základních svobod. K tomu vláda odkazuje na řadu rozhodnutí Ústavního soudu, která tento závěr potvrzují.

23. Závěrem vláda konfrontuje existenci napadených ustanovení s požadavky judikatury Evropského soudu pro lidská práva a na základě jejich analýzy dospívá k závěru, že těmto požadavkům vyhovují. Vláda proto navrhl Ústavnímu soudu, aby návrh zamítl.

24. Vláda rovněž akcentuje skutečnost, že stěžovatelé nenapadli současně i třídenní lhůtu k podání žádosti o navrácení lhůty dle ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu, kterou sami splnili.

25. Ústavní soud umožnil stěžovatelům vyjádření ke stanoviskům ostatních účastníků a vedlejší účastnice řízení. Stěžovatelé této možnosti využili a zaslali Ústavnímu soudu svou repliku, v níž kriticky polemizují

zejména s vládou. Předně stěžovatelé zpochybňují relevanci argumentu vlády, že institut navrácení lhůty je jedním z projevů zásady *favor defensionis*. Proklamují, že ačkoliv účel trestního řízení, jak jej vymezuje ustanovení § 1 odst. 1 trestního řádu, neobsahuje prvky teorie restituční, jedná se o zřejmý relikv minulosti, který je zejména v posledních letech překonáván vývojem právní úpravy [stěžovatelé poukázali zejména na přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, a současnou novelizaci ustanovení § 2 trestního řádu, která zavedla zásadu zajištění práv poškozeného do jeho odstavce 15, dále pak na náleze Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 570/99 ze dne 12. 6. 2001 (N 87/22 SbNU 227) a usnesení sp. zn. III. ÚS 936/13 ze dne 7. 5. 2014]. Rovněž poukázali na skutečnost, že při rozhodování o náhradě škody musí trestní soud postupovat podle všech ustanovení občanskoprávních předpisů a výrok v odsuzujícím rozsudku ukládající obžalovanému povinnost nahradit poškozenému škodu je exekčním titulem, a proto musí být odůvodněn stejně pečlivě jako rozsudek přiznávající povinnost nahradit škodu v civilním řízení.

26. Další argumentační linie předložená stěžovateli spočívá v tom, že institut *favor defensionis* se týká vztahu mezi obžalobou a obhajobou, nikoliv adhezního řízení. Rovněž k tomu uvedli, že odkaz vlády na judikát Ústavního soudu pod sp. zn. II. ÚS 509/05 není případný, neboť právní úprava od doby jeho vydání doznala značných změn, navíc se týkal jiné procesní situace, v níž v daném trestním řízení neexistoval dosud ani obviněný, neboť nebylo zahájeno trestní stíhání. Právo žádat o navrácení lhůty by tak neměla ani osoba, proti níž se řízení vede, neboť se ještě nejednalo o obviněného, a rovnost by tak nebyla narušena.

27. Stěžovatelé odmítli i vývody vlády týkající se diskriminace. Podle stěžovatelů k diskriminaci předmětnou právní úpravou dochází, neboť kromě procesní rovnosti je jí zasahováno i jejich právo vlastnit majetek zaručené čl. 11 Listiny. K tomu poukazují i na další diskriminaci spočívající v tom, že po poškozených soud žádal, aby doložili uhrazení svých vzniklých nákladů advokátovi předtím, než vůbec bude o náhradě těchto nákladů moci rozhodnout. Stěžovatelé mají dále za to, že diskriminace poškozených je neospravedlnitelná, neboť zatímco nerovné postavení obžaloby a obhajoby v trestním řízení sleduje legitimní cíl a odpovídá zvláštní povaze trestního řízení, v adhezním řízení jde o vztah dvou soukromoprávních subjektů, přičemž zvýhodněn je zde navíc škůdce. Nesouhlasí rovněž s názorem vlády, že zvýhodnění obviněného napadenou právní úpravou nepředstavuje porušení tzv. neakcesorické rovnosti, neboť nejde o nerovnost extrémní, a to vzhledem k tomu, že primárním účelem trestního řízení není vypořádání nároku poškozeného. Stěžovatelé zde argumentují tím, že nucení nejprve uhradit náklady zmocněnci a možnost až poté žádat

o náhradu těchto nákladů za situace, kdy opravný prostředek proti takovému negativnímu rozhodnutí byl zamítnut pro opožděnost, měly pro některé z nich velmi negativní dopady.

28. Stěžovatelé dále rozvíjejí a v podstatě opakují svou argumentaci pro závěr o protiústavnosti třídní lhůty k podání stížnosti. Uvádějí příklady rozhodnutí, proti nimž je stížnost přípustná, která velmi zásadně zasahují do práv jednotlivců (např. usnesení o vzetí do vazby), argumentují, že konkrétní obsah rozhodnutí nikdy přesně poškození anticipovat nemohou a že skutečnost, že třídní lhůta byla shledána jako ústavně konformní u některých jiných právních institutů, ještě neznamená, že je ústavně konformní i v případě stížnosti dle trestního řádu. Argument, že je možno podat tzv. blanketní stížnost a doplnit ji následně v určité předeslané lhůtě, nepovažují za přiléhavý, neboť orgány činné v trestním řízení nemají zákonnou povinnost vyčkat s rozhodnutím až na dobu po doručení písemného odůvodnění. Závěrem stěžovatelé i s ohledem na analýzu judikatury Evropského soudu pro lidská práva provedenou vládou konkludují, že protiústavnost třídní lhůty k podání stížnosti v jejich případě byla dána kombinací několika faktorů (délka lhůty, doručení v pátek, ospravedlnitelného odůvodnění. Závěrem stěžovatelé i s ohledem na analýzu judikatury Evropského soudu pro lidská práva provedenou vládou konkludují, že protiústavnost třídní lhůty k podání stížnosti v jejich případě byla dána kombinací několika faktorů (délka lhůty, doručení v pátek, ospravedlnitelného odůvodnění.

29. Vzhledem k některým kvalitativně novým argumentům Ústavní soud zaslal toto vyjádření stěžovatelů ostatním účastníkům řízení. Možnosti vyjádřit se využil Senát Parlamentu České republiky, který však nepovažoval své další vyjádření za účelné, a dále vláda prostřednictvím ministra spravedlnosti, který částečně zopakoval a částečně podpořil svou původní argumentaci, předložil však i několik argumentů nových. Zjednodušeně řečeno, ve svém vyjádření zejména znovu objasnil koncepci procesního postavení poškozeného v trestním řízení, kdy mimo jiné i s odkazy na judikatury Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 1587/07 ze dne 9. 6. 2008 (N 104/49 SbNU 531) a sp. zn. II. ÚS 1177/16 ze dne 12. 7. 2016 upozorňuje, že garance práv obviněného a poškozeného v trestním řízení není stejná, neboť možnost domáhat se svého soukromoprávního nároku vůči obviněnému v trestním řízení je pro poškozeného toliko *beneficio legis*, neboť ten má vždy možnost prosazovat svůj nárok i v rámci řízení ve věcech občanskoprávních. Dále poukázal na rozpor ve vyjádření stěžovatelů, kteří argumentují postupným rozšiřováním práv poškozeného v posledních letech a odkazují na zákon o obětech trestných činů z roku 2013, stejný závěr se však pokouší demonstrovat i na judikatuře z r. 2001.

30. Ministr spravedlnosti rovněž odmítl argument stěžovatelů, že institut *favor defensionis* se v adhezním řízení neuplatní, neboť adhezní řízení je integrální součástí řízení trestního. I obviněný je v něm v některých ohledech znevýhodněn, neboť se často dozvídá o uplatnění nároku poškozeného až před svým výsledkem, a je tedy nucen reagovat bez přípravy.

Nerovné postavení poškozeného a obviněného v adhezním řízení lze rovněž demonstrovat na tom, že poškozený např. nemá právo podat odpor proti trestnímu příkazu. Z toho má plynout i skutečnost, že v paradigmatu této zvláštní veřejnoprávní úpravy nelze hovořit o zvýhodnění škůdce ve smyslu soukromoprávní úpravy odpovědnosti za škodu. Ministr spravedlnosti rovněž podpořil svůj předchozí závěr o dopadu zobecnitelných závěrů usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 509/05 na nynější případ. Vyzdvihl, že zásadním závěrem tohoto usnesení je, že navrácení lhůty je zcela legitimní součástí institutu *favor defensionis*. Odmítl však tvrzení stěžovatelů, že v jejich případě došlo i k porušení práva na vlastnictví majetku, neboť právní úprava podání opravného prostředku proti negativnímu rozhodnutí o náhradě nákladů poškozených a její aplikace ještě nijak nepředznamenávají, zda soud poškozeným vyhoví či nikoliv.

31. Stran třídní lhůty ministr spravedlnosti považuje za zásadní, že stěžovatelé ničím nepodložili svůj závěr o tom, že by tato lhůta byla nefunkční v důsledku masového doručování v pátek. Připomíná, že i před zavedením datových schránek mohlo k takové situaci teoreticky dojít, a tedy ji nelze přičítat na vrub elektronizaci justice, navíc právě díky datovým schránkám odpadá vázanost na podatelny soudů či na poskytovatele poštovních služeb, což naopak značně snižuje náklady a potřebnou fyzickou aktivitu. Uplatní se zde navíc zásada *vigilantibus iura scripta sunt*, a tedy stěžovatelé a jejich právní zástupce měli být na eventualitu doručení v posledním dni pracovního týdne připraveni.

32. Jako kvalitativně nový argument je nutno posuzovat tvrzení ministra spravedlnosti o nutnosti odlišovat objektivní ústavnost posuzovaných právních norem a případné porušení subjektivních práv stěžovatelů jejich aplikací. Ministr spravedlnosti zdůrazňuje, že případné porušení subjektivních práv stěžovatelů mohlo být zapříčiněno specifickou skutkovou situací, nikoliv však nutně aplikací napadených ustanovení trestního řádu, která se ostatně při rozhodovací činnosti Ústavního soudu objevují frekventovaně, avšak nikdy nebyla indikována jejich ústavní nekonformita. V této souvislosti poukázal na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367), sp. zn. II. ÚS 544/2000 ze dne 12. 3. 2001 (N 41/21 SbNU 363), sp. zn. I. ÚS 2920/09 ze dne 8. 2. 2011 (N 14/60 SbNU 141), sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 34/09 ze dne 7. 9. 2010 (N 187/58 SbNU 647), sp. zn. Pl. ÚS 15/12 ze dne 15. 1. 2013 (N 13/68 SbNU 191; 82/2013 Sb.) aj. a na ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu s tím, že případnou specifičnost procesní situace stěžovatelů mohly obecné soudy řešit prostřednictvím ústavně konformní interpretace jdoucí třeba i nad samotnou formulací napadených ustanovení.

33. Zejména vzhledem k poslednímu nově uvedenému argumentu ministra spravedlnosti vyzval Ústavní soud stěžovatele k dalšímu vyjádření. Ti setrvali na svém stanovisku. Především uvedli, že racionální opodstatnění institutu *favor defensionis* tkví v zajištění rovnosti „zbraní“ mezi veřejnou žalobou a obhajobou, nikoliv v adhezním řízení. Argumentace proti diskriminačnímu rozměru nynějšího případu stěžovatele rovněž nepřesvědčila, neboť se dle jejich názoru pohybuje v tautologickém kruhu, v němž pokud stát někoho pozitivním právem zvýhodní, pak toto zvýhodnění nelze nikdy považovat za protiprávní, což je ovšem v rozporu s koncepcí diskriminace. K třídenní lhůtě stěžovatelé rozvedli svou předchozí argumentaci v tom smyslu, že nedisponují možnostmi k tomu, aby obecně známý fakt rozesílání usnesení v trestním řízení v pátek odpoledne doložili relevantním průzkumem. Za stěžejní však považují, že oproti původnímu doručování provozovateli poštovních služeb je situace nyní specifická tím, že k přijetí písemností v datové schránce dochází automaticky i tehdy, když např. v pátek odpoledne odesílá jiné podání. Dle stěžovatelů pak vláda nepodala ani návod, jak mohli oni, resp. jejich právní zástupce, dodržet zásadu *vigilantibus iura*, jestliže jim podání bylo doručeno v pátek odpoledne a v pondělí ráno již došlo k nepředvídanému zhoršení zdravotního stavu jejich právního zástupce.

34. Rozlišení roviny objektivní ústavnosti napadených ustanovení a porušení subjektivních práv stěžovatelů ponechávají stěžovatelé na Ústavním soudu. Dodávají však, že pokud by mělo výsledné řešení spočívat v tom, že bude porušení jejich práva zhojeno interpretací, resp. aplikací napadených ustanovení proti jejich výslovnému znění, bude v tom nepochybně spatřovat porušení svých práv naopak zase obviněný.

35. Jelikož poslední vyjádření stěžovatelů víceméně toliko předvídatelným způsobem, konzistentním s jejich předchozími postoji, reaguje na argumenty v posledním vyjádření ministra spravedlnosti, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat toto jejich vyjádření ostatním účastníkům řízení, neboť nebylo lze věřit, že by tím mohly být zjištěny nové podstatné skutečnosti či argumenty.

IV. Posouzení podmínek meritorního přezkumu

36. Návrh na zrušení napadených ustanovení byl podán stěžovateli dle § 64 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a postoupen I. senátem Ústavního soudu k rozhodnutí plénu, a to usnesením specifikovaným shora sub 2. Jelikož je návrh projednáván v řízení o tzv. konkrétní kontrole norem, Ústavní soud musel přezkoumat, zda napadená ustanovení byla aplikována v předcházejícím řízení, z něhož vzešla ústavní stížnost, s níž byl návrh na zrušení napadených ustanovení spojen [srov. např. *inter alia multa*

usnesení sp. zn. Pl. ÚS 10/94 ze dne 7. 2. 1995 (U 5/3 SbNU 321); náleží sp. zn. Pl. ÚS 18/06 ze dne 11. 7. 2006 (N 130/42 SbNU 13; 397/2006 Sb.); náleží sp. zn. Pl. ÚS 5/16 ze dne 11. 10. 2016 (N 186/83 SbNU 43; 393/2016 Sb.), bod 40; usnesení sp. zn. Pl. ÚS 39/2000 ze dne 23. 10. 2000 (U 39/20 SbNU 353)]. Jak plyne z výše (sub 1) uvedeného, stěžovatelé se v předcházejícím řízení domáhali navrácení lhůty k podání stížnosti proti usnesení o náhradě nákladů poškozených, a to z důvodu nepředvídané zdravotní indispozice jejich zmocněnce v poslední den třídenní lhůty k podání této stížnosti. Jak vyplývá z odůvodnění v záhlaví specifikovaných rozhodnutí obecných soudů, stížnost byla zamítnuta pro opožděnost podání ve smyslu ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu a žádosti zmocněnce o navrácení lhůty nebylo vyhověno právě proto, že hypotéza normy v ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu adresuje toto ustanovení toliko obviněnému. Je tedy nutno konstatovat, že předpoklad řízení o konkrétní kontrole norem spočívající v aplikaci napadených ustanovení, v jejímž důsledku nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, je splněn.

37. Všechna napadená ustanovení jsou ke dni rozhodování o tomto návrhu rovněž platná a účinná, a to v totožném znění, v jakém byla aplikována v řízení, z něhož vzešla ústavní stížnost a s ní spojený návrh na zrušení těchto ustanovení. Návrh byl tedy podán oprávněným subjektem vůči ustanovením právního řádu způsobilým být přezkoumána v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů podle části druhé hlavy druhé oddílu prvního zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

V. Znění napadených ustanovení

38. Ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu zní: „(1) Zmešká-li obviněný nebo jeho obhájce z důležitých důvodů lhůtu k podání opravného prostředku, povolí mu, nestanoví-li zákon jinak, orgán, jemuž přísluší o opravném prostředku rozhodovat, navrácení lhůty.“

39. Ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu zní: „(1) Stížnost se podává u orgánu, proti jehož usnesení stížnost směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení (§ 137); jestliže se usnesení označuje jak obviněnému, tak i jeho opatrovníku nebo obhájci, běží lhůta od toho oznámení, které bylo provedeno nejpozději.“ V nynějším řízení je navrženo zrušení tohoto ustanovení toliko v rozsahu slova „tři“.

40. Znění napadených ustanovení v době vydání rozhodnutí, proti nimž směřovala ústavní stížnost stěžovatelů, s níž byl spojen návrh na zrušení těchto ustanovení, je totožné s výše sub 38 a 39 uvedeným zněním aktuálně platným a účinným.

VI. Ústavní konformita legislativního procesu

41. Obě napadená ustanovení jsou součástí trestního řádu již od doby nabytí jeho účinnosti a novelizováno bylo každé pouze jednou [ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, (tzv. „velká novela“ trestního řádu), jímž byl do tohoto ustanovení mezi slova „povolí mu“ a „orgán“ vložen text „, nestanoví-li zákon jinak.“; ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu zákonem č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, jímž byla slova „zákonný zástupce“ nahrazena slovem „opatrovník“]. Napadená ustanovení nebyla v řízení před obecnými soudy aplikována ve znění ani jedné z obou zmíněných novel, neboť prvá z nich na případ stěžovatelů nijak nedopadla a druhá nabyla účinnosti až po vydání rozhodnutí, proti nimž brojí v řízení o ústavní stížnosti. Proto napadená ustanovení ve znění zmíněných novel nemohou být samostatně posuzována ani v nynějším řízení před Ústavním soudem. V souladu se svou dřívější judikaturou tak Ústavní soud konstatuje, že přijetí obou napadených ustanovení se událo před nabytím účinnosti Ústavy, a Ústavnímu soudu tedy nepřislouší přezkum ústavní konformity zákonodárného procesu [srov. zejména usnesení sp. zn. Pl. ÚS 5/98 ze dne 22. 4. 1999 (U 32/14 SbNU 309)].

VII. Ústavní konformita ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu

A) K souladu s čl. 37 odst. 3 Listiny

42. Jelikož jde o otázku, která se dotýká problematiky rovnosti, musel se Ústavní soud předně zabývat tím, zda napadené ustanovení nepředstavuje ústavně reprobovanou diskriminaci. Vyšel přitom z tzv. testu diskriminace, resp. jelikož nyní řešená otázka tkví v problematice procesní rovnosti, již v obecné rovině zaručuje čl. 37 odst. 3 Listiny, s přihlédnutím k jeho modifikované podobě tzv. testu rovnosti účastníků [srov. náleze sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 35], konkretizované pro podmínky rovnosti v postavení procesních subjektů.

43. Již při zvažování prvního kroku, tedy zda je zde nerovnost (rozdílnost v zacházení) mezi dvěma jednotlivci či skupinami ve srovnatelném (procesním) postavení [srov. k tomu *inter alia multa* např. náleze ze dne 21. 1. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 15/02 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.); náleze sp. zn. Pl. ÚS 42/03 ze dne 28. 3. 2006 (N 72/40 SbNU 703; 280/2006 Sb.), bod 57; náleze sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014

Sb.), bod 44; nálezn sp. zn. Pl. ÚS 10/08 ze dne 12. 5. 2009 (N 115/53 SbNU 427; 229/2009 Sb.), bod 99; nálezn sp. zn. Pl. ÚS 50/06 ze dne 20. 11. 2007 (N 196/47 SbNU 557; 18/2008 Sb.), bod 19; rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci *Burden proti Spojenému království* ze dne 29. 4. 2008, č. stížnosti 13378/05, bod 60; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *D. H. a ostatní proti České republice* ze dne 13. 11. 2007, č. stížnosti 57325/00; bod 175; rozsudek ESLP ve věci *Willis proti Spojenému království* ze dne 11. 6. 2002, č. stížnosti 36042/97, bod 48; rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Oršuš proti Chorvatsku* ze dne 16. 3. 2010, č. stížnosti 15766/03, bod 149; aj.], dospěl Ústavní soud k závěru, že o nerovnost ve shora nastiněném smyslu nejde.

44. Ačkoliv totiž za splnění dalších podmínek lze z hlediska rovnosti ve smyslu ustanovení čl. 3 odst. 1 Listiny (resp. ve smyslu ustanovení čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod; dále jen „Úmluva“) srovnávat postavení určitých typů procesních subjektů v právním řízení (srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Paulík proti Slovensku*, č. stížnosti 10699/05 ze dne 10. 10. 2008, bod 54 – zde navíc rozdíl v procesním postavení představoval toliko důsledek jiného hmotněprávního postavení), musí se taková úprava současně odlišovat od postavení osoby sice v *de facto* obdobném postavení z hlediska jejího zájmu na řízení (stejný zájem, jaký by v řízení prosazovala jiná osoba ve zvýhodněném procesním postavení, právě opačný zájem, než jaký prosazuje osoba ve zvýhodněném postavení, např. v případě stran v občanském soudním řízení sporném, atd.), ale s *de iure* odlišným právním postavením v takovém řízení.

45. Diskriminace tak zásadně nepřipadá v úvahu tam, kde by měla být založena jen tím, že určité typy procesních subjektů mají *de iure* odlišné procesní postavení, odpovídající jejich *de facto* odlišným právem uznaným zájmům, které v řízení prosazují. Právě odlišný právem reflektovaný zájem na řízení určitého typu procesního subjektu se totiž projevuje v tom, jaká procesní práva a povinnosti mu příslušná procesní úprava přiznává v návaznosti na jeho význam pro dosažení účelu řízení [srov. např. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 16/09 ze dne 19. 1. 2010 (N 8/56 SbNU 69; 48/2010 Sb.), bod 26; či usnesení sp. zn. I. ÚS 2428/08 ze dne 10. 2. 2009 (U 2/52 SbNU 751), část III.9].

46. Test rovnosti účastníků formuloval Ústavní soud s ohledem na postavení žalobce a žalovaného v občanském soudním řízení sporném, přičemž dovedl, že pro splnění kritéria srovnatelného procesního postavení postačuje, že oba tyto procesní subjekty jsou stranami řízení [srov. k tomu nálezn sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 47]. Obviněný i poškozený jsou stranami trestního řízení (§ 12 odst. 6 trestního řádu), nicméně vzhledem ke specifikům v postavení procesních subjektů v trestním řízení nelze tento závěr platný pro obor občanského soudního řízení sporného transponovat v nezměněné podobě

i do řízení trestního. To je dáno tím, že z hlediska významu pro dosažení účelu občanského soudního řízení sporného jsou právem reflektované zájmy žalovaného i žalobce identického významu, neboť účelu tohoto druhu právního řízení je dosaženo právě prostřednictvím kvalifikovaného střetu presumovaně protichůdných zájmů těchto dvou procesních stran (viz shora sub 44).

47. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že v řízení o kontrole norem, byť konkrétní, není jeho primární úlohou posuzovat ústavnost napačeného právního předpisu ve světle konkrétní situace.

48. Ohledně rovnosti subjektů trestního řízení, zejména pak osoby, proti níž se řízení vede (dále pro stručnost obecně jen „obviněný“ bez ohledu na konkrétní procesní postavení této osoby), a poškozeného v trestním řízení, je situace odlišná než u žalobce a žalovaného v občanském soudním řízení sporném, neboť právem uznané zájmy procesních subjektů v trestním řízení a vztahy mezi nimi nejsou tak jednoznačně vystižitelné jako vztahy mezi stranami občanského soudního řízení sporného.

49. Rovnost účastníků dle čl. 37 odst. 3 Listiny v oboru trestního řízení Ústavní soud ve své judikatuře připouští zpravidla v souvislosti se vztahem veřejná žaloba – obhajoba [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 3235/15 ze dne 26. 4. 2016 (N 80/81 SbNU 349), bod 85; nález sp. zn. III. ÚS 599/14 ze dne 5. 11. 2015 (N 194/79 SbNU 207), bod 10; nález sp. zn. III. ÚS 2569/14 ze dne 16. 4. 2015 (N 82/77 SbNU 191), body 16–17; nález sp. zn. II. ÚS 3780/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 206/75 SbNU 313), bod 30; nález sp. zn. II. ÚS 658/14 ze dne 14. 10. 2014 (N 192/75 SbNU 165); nález sp. zn. Pl. ÚS 7/09 ze dne 4. 5. 2010 (N 102/57 SbNU 315; 226/2010 Sb.), bod 23; nález sp. zn. II. ÚS 2014/07 ze dne 14. 5. 2008 (N 86/49 SbNU 217), bod 14; nález sp. zn. I. ÚS 608/06 ze dne 29. 4. 2008 (N 79/49 SbNU 153), bod 19; nález sp. zn. II. ÚS 336/06 ze dne 28. 3. 2007 (N 56/44 SbNU 719); nález sp. zn. Pl. ÚS 44/03 ze dne 5. 4. 2005 (N 73/37 SbNU 33; 249/2005 Sb.); nález sp. zn. IV. ÚS 343/04 ze dne 14. 3. 2005 (N 55/36 SbNU 581); nález sp. zn. Pl. ÚS 15/01 ze dne 31. 10. 2001 (N 164/24 SbNU 201; 424/2001 Sb.); nález sp. zn. IV. ÚS 135/99 ze dne 14. 5. 1999 (N 74/14 SbNU 121); nález sp. zn. I. ÚS 32/95 ze dne 21. 5. 1996 (N 40/5 SbNU 331)], případně obviněných [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. 8. 2004 (N 114/34 SbNU 187)] či jejich obhájců [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.); nález sp. zn. III. ÚS 617/2000 ze dne 4. 10. 2001 (N 143/24 SbNU 27)] mezi sebou.

50. Byl-li do úvah o rovnosti zahrnut i poškozený, dělo se tak zpravidla jen tam, kde jeho výpověď sloužila jako důkaz svědeckou výpovědí [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 177/04 ze dne 18. 11. 2004 (N 172/35 SbNU 315)], a tedy šlo stále o situaci rovnosti „zbrání“ mezi obhajobou a veřejnou žalobou, případně tam, kde šlo o nerovnost postavení různých skupin poškozených mezi sebou [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 ze dne 31. 1. 2001

(N 22/21 SbNU 195; 77/2001 Sb.) a nálezn sp. zn. I. ÚS 570/99 ze dne 12. 6. 2001 (N 87/22 SbNU 227)]. Důvodem, proč Ústavní soud nesrovnává postavení obviněného a poškozeného v trestním řízení, je rozdílný význam právem reflektovaných zájmů těchto dvou kategorií subjektů pro dosažení účelu (resp. účelů) trestního řízení, což se projevuje i v právní úpravě postavení těchto dvou stran.

51. Subjekty hlavního trestněprocesního vztahu jsou obviněný a orgány činné v trestním řízení. Právní řád uznává bezprostřední zájem obviněného na výsledku řízení, a proto jej rovněž vybavuje řadou práv, která mu zajišťují potenciálně (tj. bez ohledu na to, zda se tak prokážou i v každém individuálním případě) efektivní možnost ovlivnit výsledek řízení ve svůj prospěch. Jelikož v průběhu trestního řízení dochází ke značně citelným zásahům do práv a svobod obviněného, přičemž toto řízení směřuje v případě uznání viny k uložení trestu, který představuje rovněž vždy *per se* další podstatný zásah do jeho základních práv a svobod, musí právní úprava trestního řízení umožňovat obviněnému alespoň potenciálně (v závislosti na okolnostech konkrétního případu) efektivně ovlivnit vývoj a výsledek trestního řízení v jeho prospěch. Tato *condicio sine qua non* souladnosti právní úpravy trestního řízení s požadavky spravedlivého procesu zůstává nezměněna po celý průběh trestního řízení, ačkoliv jinak se v něm postavení obviněného v relaci k orgánům činným v trestním řízení podstatně mění (srov. postavení státního zástupce jakožto garantů práv obviněného v přípravném řízení vs. postavení státního zástupce v hlavním líčení jakožto strany řízení prokazující viny obžalovaného).

52. Oproti tomu poškozený není subjektem hlavního, ale toliko vedlejšího trestněprocesního vztahu. Současně se zpravidla jedná o významný pramen důkazu, což však bezprostředně nesouvisí s právním řádem uznáním zájmem poškozeného na trestním řízení, nýbrž naopak se zájmem orgánů činných v trestním řízení na řádném zjištění skutkového stavu v souladu s ustanovením § 2 odst. 5 trestního řádu. Právní řád chrání jako primární zájem poškozeného na trestním řízení v podstatě vypořádání všech penězi ocnitelných nároků soukromoprávního charakteru, které poškozenému vznikly za pachatelem v důsledku spáchání trestného činu (náhrada škody, nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení). Ačkoliv právní řád mimo to uznává ještě další dílčí zájmy poškozeného na trestním řízení (viz níže sub 59 a násl.), neuznává zásadně za právně relevantní zájem poškozeného na odsouzení pachatele. V trestním řízení se tak nepotýká obviněný přímo s poškozeným, nýbrž s orgány činnými v trestním řízení, a to i v té rovině řízení, v níž poškozený uplatňuje své právo na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení (dále též jen „adhezni nárok“). Jakkoliv je totiž adhezni řízení svým charakterem ovládáno zásadou dispoziční, neboť se vede toliko

tehdy, připojí-li se poškozený s adhezním nárokem k trestnímu stížání (§ 43 odst. 3 trestního řádu), jakmile je tímto způsobem iniciováno, postupují orgány činné v trestním řízení zásadně (srov. Púry, F. In Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1333) i ohledně zjišťování skutkového stavu v rozsahu rozhodném pro rozhodnutí o adhezním nároku v souladu se zásadou vyhledávací, tedy stává se z něj integrální součást trestního řízení.

53. Není možno přisvědčit námítce stěžovatelů, že hmotněprávní úprava nároku poškozených na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení má relevanci i pro výklad úpravy adhezního řízení v rámci trestního řízení a že adhezní řízení je soukromoprávním sporem dvou rovnoprávných stran. Konstrukce adhezního řízení je totiž ovládána principem, že případné nepřiznání v něm uplatněného nároku v plné výši nikterak negativně neovlivňuje možnost poškozeného uplatnit v rozsahu, v němž nebyl uspokojen v trestním řízení, své nároky občanskoprávním pořadem práva. Trestní soudy tak nemají možnost nárok poškozeného zamítnout a adhezní řízení tak nezakládá překážku *rei iudicatae*, od okamžiku uplatnění nároku se staví promlčecí doba, náhrada nákladů řízení je zde poškozenému přiznávána zásadně ve stejném rozsahu jako v řízení ve věcech občanskoprávních atd.

54. Komparativním pohledem je tak nutno dospět k závěru, že procesní postavení poškozeného uplatnivšího svůj nárok v adhezním řízení je v řadě ohledů výhodnější než postavení poškozeného, který identický nárok uplatní v řízení ve věcech občanskoprávních. Lze proto ovšem na druhou stranu po poškozeném požadovat, aby v trestním řízení strpěl případnou dílčí nevýhodu oproti postavení, jaké by měl v řízení občanskoprávním. Současná koncepce jeho postavení v trestním řízení je totiž dostatečně efektivní k ochraně jeho zájmů a nebylo by legitimní nabourávat koncepci trestního řízení tím, že by se ohledně poškozeného u konkrétních institutů uplatňovala vždy ta úprava, která by pro něj byla výhodnější.

55. V současné době je již nutno uznat, že postavení poškozeného nelze redukovat toliko na uspokojení jeho adhezních nároků (viz dále), přesto však při porovnání právem uznaných zájmů poškozeného a obviněného v trestním řízení, jakož i procesních práv umožňujících tyto zájmy efektivně prosazovat nelze konstatovat, že by postavení poškozeného bylo zcela srovnatelné s postavením obviněného, jenž se v trestním řízení zpravidla snaží odvrátit či zmírnit hrozbu uznání viny trestným činem a nastoupení právního následku za něj, který představuje jeden z nejvýraznějších projevů veřejné moci a nejcitelnějších zásahů do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce.

56. Lze tedy uzavřít, že obviněný a poškozený nejsou v trestním řízení subjekty se srovnatelným procesním postavením ve smyslu čl. 3 odst. 1

Listiny a čl. 37 odst. 3 Listiny, a tedy rozdílnost úpravy jejich procesního postavení v míře, v jaké vyjadřuje rozdílnost právem uznaných zájmů těchto dvou kategorií procesních subjektů ve vztahu k dosažení účelu (resp. účelů) trestního řízení, neporušuje zásadu rovnosti.

B) Identifikace dalších možných ústavních nesouladů

57. Jelikož v nyní projednávané věci nejde o ústavně reprobovanou nerovnost, musel dále Ústavní soud posuzovat, zda neumožněním využití institutu navrácení lhůty poškozenému není porušeno některé z jeho jiných základních práv či svobod. V úvahu zde připadá zejména právo na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a právo na účinný opravný prostředek zaručené čl. 13 Úmluvy. Toto posouzení se nemůže obejít bez rozboru podstaty kategorie poškozeného jakožto procesního subjektu trestního řízení, resp. bez zjištění, jaký je právním řádem přiznaný účel účasti tohoto procesního subjektu na trestním řízení a jak do naplňování tohoto účelu může zasahovat skutečnost, že poškozenému není umožněno žádat o navrácení lhůty.

58. V nazírání na základní práva a svobody poškozených v trestním řízení přitom došlo zejména v posledních letech ke značnému vývoji, a to legislativnímu, judikaturnímu i doktrinárnímu. Zatímco výchozí pozice poškozeného v trestním řízení po roce 1989 odpovídala i vládou připomínanému pojetí, že účast poškozeného v adhezním řízení není ničím jiným než *beneficio legi*, a tedy že v trestním řízení prakticky nemohlo dojít k porušení základních práv a svobod poškozeného, toto pojetí doznalo dramatického posunu.

59. Vývoj legislativy upravující postavení poškozeného v trestním řízení po roce 1989 lze charakterizovat jako směřující k posílení a prohloubení jeho práv. Žádná novela trestního řádu prakticky nevedla k zúžení práv poškozeného (s určitou výhradou k novelizaci provedené zákonem č. 265/2001 Sb., bod 43, která zavedla i v současnosti platný a účinný § 43 odst. 2 trestního řádu, přičemž tato novela neměla za cíl zúžit práva poškozeného, ale přesněji definovat jeho pojem). Tak např. novelizace trestního řádu provedené zákonem č. 283/2004 Sb. a zákonem č. 41/2009 Sb. rozšířily možnosti ochrany poškozeného jakožto svědka; novelizace trestního řádu provedená zákonem č. 181/2011 Sb. rozšířila katalog způsobilých adhezních nároků o nárok na náhradu nemajetkové újmy a na vydání bezdůvodného obohacení a rovněž zavedla právo poškozeného na bezplatné zastupování či zastupování za sníženou odměnu (§ 51a trestního řádu); novelizace trestního řádu provedená zákonem č. 86/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, usnadnila zajišťování nároku poškozeného; dosud ještě

neúčinná novelizace trestního řádu provedená zákonem č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů, pak rozšiřuje katalog způsobilých adhezních nároků i o dlužné výživné.

60. Mimořádně významně postavení poškozeného posílil i zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, který novelizoval trestní řád tak, že výslovně zavedl poučovací povinnost soudu ohledně specifikace adhezního nároku poškozeným, dále zavedl právo účasti zmocněnce poškozeného a zúčastněné osoby již na úkonech přípravného řízení, včetně možnosti klást otázky při výsleších (§ 51 trestního řádu). Tím se tedy poškozenému otevřela možnost alespoň zprostředkované účasti na trestním řízení již ve stadiu přípravného řízení, včetně možnosti ovlivňovat vývoj dokazování prováděného v jeho rámci orgány činnými v trestním řízení. Tak se jeho možnost účinně ovlivňovat průběh řízení přiblížila o další krok možnostem obviněného.

61. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů, značně posílil práva oběti trestného činu tím, že této přiznal celý katalog nových práv. Oběť přitom ve velké řadě případů bude současně i poškozeným dle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, s čímž tento předpis na některých místech výslovně počítá. Poškozený, který je zároveň i obětí trestného činu, má tak právo učinit prohlášení o dopadech trestného činu (§ 43 odst. 4 trestního řádu), a je-li zvláště zranitelnou obětí či je-li mladší osmnácti let, má zásadně právo na bezplatné právní zastoupení, i kdyby nebyla splněna podmínka, že si je nemůže dovolit na svůj náklad (§ 51a odst. 2 trestního řádu). Výraz legislativní změny v nazírání na postavení poškozeného jakožto kategorie subjektů trestního řízení lze demonstrovat i na výslovném zakotvení zásady zajištění práv poškozeného v § 2 odst. 15 trestního řádu, zavedené rovněž v úvodu tohoto odstavce specifikovaným zákonem č. 45/2013 Sb.

62. V souladu s legislativním vývojem si i doktrína všímá posunu ve vnímání postavení poškozeného jakožto kategorie subjektů trestního řízení, a to jak v legislativně akcentovaném vývoji postavení poškozeného v adhezním řízení (z poslední doby srov. např. Beranová, A. Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení *de lege ferenda*. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 10, s. 221–225; Zůbek, J., Vrba, M. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*, 2012, č. 9, s. 195–204; Zůbek, J. Nárok poškozeného z pohledu trestního, civilního a insolvenčního řízení. *Právní rozhledy*, 2014, č. 4, s. 121–127; Visinger, R. Náhrada nemajetkové újmy v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 3, s. 74–78 aj.), tak v přiznávání dalších práv poškozenému, zejména práva na účinné vyšetřování (srov. např. Ščerba, F.

Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu. Trestně-právní revue, 2016, č. 7–8, s. 157–166; Blažková, K. Právo na účinné vyšetřování. Dochází na třetím Ústavním soudu k výrazné změně v koncepci ochrany základních práv? Jurisprudence, 2016, č. 5, s. 3–14; Konůpka, P. Právo poškozeného na účinné a nezávislé vyšetření některých trestných činů jako základní lidské právo. Státní zastupitelství, 2010, č. 9, s. 7–17 aj.). Souhrnně lze k doktrinárnímu vývoji uvést, že panuje obecně pozitivní hodnocení nastíněného vývoje legislativy posilující práva poškozeného, jakož i celkové myšlenky práva na účinné vyšetřování, ačkoliv jsou vznášeny kritické připomínky vůči jednotlivým dílčím aspektům předmětné problematiky, zejména praktickým nedokonalostem právní úpravy a tendenci příliš rozšiřovat právo na účinné vyšetřování.

63. Zmíněný posun lze demonstrovat i na přístupu Ústavního soudu. Ten tak např. ve své dřívější judikatuře odmítal vůbec přiznat poškozeným právo na rovné zacházení v řízení [srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 587/04 ze dne 9. 11. 2004 (U 53/35 SbNU 621)] a vzhledem k jejich možnosti domáhat se nároku v řízení ve věcech občanskoprávních, nebyl-li tento nárok uspokojen v adhezním řízení, dokonce Ústavní soud neshledával u následně podaných ústavních stížností poškozených splnění zásady subsidiarity ústavní stížnosti (srov. k tomu např. usnesení sp. zn. III. ÚS 3517/10 ze dne 18. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 2685/09 ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. I. ÚS 413/01 ze dne 28. 4. 2004, sp. zn. II. ÚS 431/04 ze dne 25. 11. 2004, sp. zn. I. ÚS 612/04 ze dne 10. 2. 2005, sp. zn. IV. ÚS 87/05 ze dne 28. 5. 2007, sp. zn. IV. ÚS 1673/09 ze dne 3. 8. 2009), čímž jim rovněž *de facto* odpíral uplatňování i jiných základních práv. Do této doby spadá i vládou odkazované rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 509/05 ze dne 5. 4. 2006.

64. V posledních letech však začalo docházet k pozvolnému obratu v nazírání Ústavního soudu na postavení poškozeného. Ústavní soud začal ve své judikatuře významně akcentovat zejména právo poškozených na účinné vyšetřování v případech podezření z trestných činů představujících svou povahou zásah do práv chráněných čl. 2, 3 a 4 Úmluvy [srov. *inter alia multa* např. rozsudek ESLP ve věci *El-Masri proti Makedonii* (velký senát) ze dne 13. 12. 2012, č. stížnosti 39630/09, bod 182; rozsudek ESLP ve věci *Jeronovičs proti Lotyšsku* (velký senát) ze dne 5. 7. 2016, č. stížnosti 44898/10, bod 104; rozsudek ESLP ve věci *Šilih proti Slovinsku* (velký senát) ze dne 9. 4. 2009, č. stížnosti 71463/01, bod 154; rozsudek ESLP ve věci *Brecknell proti Spojenému království* ze dne 27. 11. 2007, č. stížnosti 32457/04, bod 65; rozsudek ESLP ve věci *Nachova a ostatní proti Bulharsku* ze dne 6. 7. 2005, č. stížností 43577/98 a 43579/98, bod 110; rozsudek ESLP ve věci *Husayn (Abu Zubaydah) proti Polsku* ze dne 29. 7. 2014, č. stížnosti 7511/13, bod 479; rozsudek ESLP ve věci *Lyapin proti Rusku* ze dne 24. 7. 2014, č. stížnosti 46956/09, bod 125; rozsudek ESLP ve věci *Buntov*

proti Rusku ze dne 5. 6. 2012, č. stížnosti 27026/10, bod 120; rozsudek ESLP ve věci *Lunev proti Ukrajině* ze dne 22. 10. 2015, č. stížnosti 4725/13, bod 90; rozsudek ESLP ve věci *Tanrikulu proti Turecku* (velký senát) ze dne 8. 7. 1999, č. stížnosti 23763/94, bod 103; nálezní sp. zn. III. ÚS 1716/16 ze dne 9. 8. 2016 (N 151/82 SbNU 385), bod 31; nálezní sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691), bod 43; nálezní sp. zn. I. ÚS 3196/12 ze dne 12. 8. 2014 (N 152/74 SbNU 301), bod 17; usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013, bod 18 aj.].

65. Sporadicky judikatura ESLP rovněž naznačuje, že právo na účinné vyšetřování by se mohlo za určitých okolností rozšiřovat i na případy, v nichž mělo trestným činem být zasaženo do jiného práva garantovaného Úmluvou či jejími protokoly, např. práva na pokojné užívání majetku (srov. rozsudek ESLP ve věci *Blumberga proti Lotyšsku* ze dne 14. 10. 2008, č. stížnosti 70930/01, bod 67). Ačkoliv obecně vzato jak Ústavní soud, tak ESLP vykládají právo na účinné vyšetřování jako garanci řádného procesu, nikoliv garanci výsledku, ESLP již v několika rozhodnutích dospěl k závěru, že je-li porušení některého ze základních lidských práv, jež jsou vybavena procedurální rovinnou v podobě práva na účinné vyšetřování, v rámci následného vyšetřování zjištěno, musí být takové porušení rovněž i náležitě potrestáno, a to tak, aby bylo dosaženo dostatečně odrazujícího efektu [srov. např. rozsudek ESLP ve věci *Gäfgen proti Německu* (velký senát) ze dne 1. 6. 2010, č. stížnosti 229785/05, bod 123; či rozsudek ESLP ve věci *Jeronovičs proti Lotyšsku* (velký senát) ze dne 5. 7. 2016, č. stížnosti 44898/10, bod 106]. Tím se obsah práva na účinné vyšetřování posouvá dokonce velmi blízko k právu na určitý způsob potrestání pachatele.

66. Ke změně náhledu na postavení poškozeného ovšem došlo i ve vztahu k adheznímu řízení, tedy i v tom ohledu, v němž poškozený toliko uplatňuje svůj adhezní nárok. Ústavní soud tak rovněž počal již v rámci adhezního řízení přiznávat poškozeným ochranu nejen práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny [k tomu srov. např. nálezní sp. zn. I. ÚS 3456/15 ze dne 9. 8. 2016 (N 148/82 SbNU 357), část IV.b)], ale připustil dokonce i možné porušení práva na rovnost v řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny, jestliže se trestní řízení koncentruje toliko na obviněného, zatímco poškozený je ignorován [srov. nálezní sp. zn. II. ÚS 289/12 ze dne 9. 10. 2012 (N 170/67 SbNU 83), bod 36].

67. Lze tedy uzavřít, že procesní postavení poškozeného v trestním řízení není nadále redukovatelné toliko na zpravidla významný pramen důkazu a na subjekt, jemuž má v trestním řízení být usnadněno vyrovnání jeho majetkoprávních nároků vzniklých v přímé souvislosti se spácháním trestného činu vůči pachateli. Poškozený v trestním řízení realizuje, resp. realizovat může, i některá svá základní práva a svobody představující tzv. „tvrdé jádro“ lidských práv (zejména zmíněné čl. 2 až 4 Úmluvy). Vývoj

nastíněný v předcházejících odstavcích proto jednoznačně dospěl do bodu, v němž na postavení poškozeného v trestním řízení nelze nadále nazírat jakožto na doplňkové, bez něhož by se poškozený stejně ochrany všech svých právem uznaných zájmů domohl (typicky uplatněním adhezního nároku v řízení ve věcech občanskoprávních), a ohledně něhož by tedy bylo možno vždy uzavřít, že mu v trestním řízení žádná ochrana základních práv či svobod nepřísluší pro předčasnost.

C) K souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 13 Úmluvy

68. Je proto nutno nyní zkoumat, jak vyloučení možnosti žádat o navrácení lhůty zasahuje do realizace procesních práv poškozeným a zda tento zásah může představovat porušení práva na soudní ochranu či jiného základního práva či svobody. Institut navrácení lhůty je spojen toliko s podáváním opravných prostředků, s výjimkou dovolání (srov. § 265e odst. 4 trestního řádu), k jehož podání však poškozený není způsobilým subjektem (srov. § 265d odst. 1 trestního řádu *a contrario*). Poškozený je subjektem oprávněným k podání opravného prostředku proti celé řadě rozhodnutí, která se mohou týkat jak ryze procesních otázek (např. § 49 či § 51a odst. 6 trestního řádu), tak i jeho adhezních nároků [např. § 246 odst. 1 písm. d) trestního řádu], či samotného vyřízení merita věci, není-li jím rozhodnutí o vině a trestu (např. § 159a odst. 6, § 171 odst. 2, § 172 odst. 3, § 223a odst. 2 či § 308 odst. 4 trestního řádu).

69. Smyslem institutu navrácení lhůty je umožnění oprávněné osobě (za současného stavu toliko obviněnému a jeho obhájci) dosáhnout věcného projednání jejího opravného prostředku i tehdy, kdy zákonná lhůta k jeho podání už uplynula, stalo-li se tak z důležitých důvodů na straně této oprávněné osoby. Důležitým důvodem je překážka, která zcela brání oprávněné osobě v podání, byť blanketního, opravného prostředku, nelze jí jít klást k tíži a buď ji nelze překonat vůbec, nebo by takové překonání nebylo po oprávněné osobě možno spravedlivě požadovat. Může jít např. o živelní katastrofu, náhlé zhoršení zdravotního stavu, náhlé úmrtí v rodině atd. (srov. např. Šámal, P., Grívna, T. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, k § 61, bod 3).

70. Z tohoto smyslu lze pak dovodit i účel tohoto institutu, jímž je predejití situacím, kdy realizaci práva podat opravný prostředek brání určitá skutečnost, na níž oprávněná osoba nemá vinu a již nemůže ovlivnit buď vůbec, nebo jen za cenu, kterou by po ní nebylo spravedlivé žádat. Jinými slovy, účelem institutu navrácení lhůty je relativizace charakteru lhůt k podání opravných prostředků oprávněnou osobou, a tím i odstranění eventuální tvrdosti, která by z toho mohla vzejít.

71. Vzhledem k relativně krátkým lhůtám pro podání opravných prostředků v trestním řízení oproti jiným právním řízením, v nichž lhůta

k podání opravného prostředku činí zpravidla 15 dní (srov. § 172 odst. 1, § 175 odst. 1, § 204 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, či § 83 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád), je proto tento institut nutné vnímat jako jednu z garancí práva na přístup poškozeného k soudu, neboť zabraňuje případům, kdy je oprávněné osobě znemožněno přinejmenším potenciálně efektivně ovlivnit průběh řízení v její prospěch prostřednictvím její argumentace (příp. i novými důkazními návrhy) v opravném řízení jen z formálních důvodů, které oprávněná osoba nemohla ovlivnit, resp. toto po ní nebylo spravedlivé požadovat, a to v kombinaci s krátkou lhůtou k uplatnění této argumentace.

72. V tomto řízení o konkrétní kontrole norem nelze odhlédnout od toho, že stížnost, již v původním trestním řízení krajský soud zamítl pro opožděnost, směřovala proti usnesení o uložení povinnosti k náhradě nákladů poškozených dle ustanovení § 154 trestního řádu obviněnému. Jak správně stěžovatelé poukázali ve své ústavní stížnosti, náhrada nákladů trestního řízení jim mohla být přiznána právě toliko postupem dle tohoto ustanovení, a tedy na rozdíl od jiných nároků, jež mohli uplatnit v adhezním řízení, ji nemohli uplatnit v řízení ve věcech občanskoprávních. Civilní soud totiž náhradu nákladů poškozených v trestním řízení podle trestního řádu přiznat nemůže. Zamítnutím stížnosti stěžovatelů krajským soudem bez toho, aby se jí tento materiálně zabýval, tak definitivně zanikla možnost stěžovatelů se náhrady těchto nákladů domáhat.

73. V této souvislosti považuje Ústavní soud za nutné zdůraznit, že na náhradu nákladů poškozeného v trestním řízení je třeba nahlížet odlišně než na náhradu nákladů soudního řízení ve věcech občanskoprávních. Náhrada nákladů poškozeného v trestním řízení nemá svůj ekvivalent v podobě náhrady nákladů obviněného poškozeným, nelze jí ani výjimečně snížit či nepřiznat, byl-li poškozený úspěšný jen zčásti či nebyl-li úspěšný vůbec, naopak je-li poškozený úspěšný jen zčásti, náleží mu dle § 154 odst. 1 trestního řádu vždy plná náhrada nákladů. Ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu navíc rozšiřuje náhradu nákladů poškozeného i nad rámec nákladů účelně vynaložených k uplatnění nároku, a to i na náhradu nákladů, které mu vznikly vůbec v souvislosti s účastí na trestním řízení, i když žádný nárok v adhezním řízení neuplatnil (srov. Šámal, P., Škvain, P. Komentář k § 154 odst. 2. In Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, bod 4). Účast poškozeného v trestním řízení totiž má, i kdyby v něm tento neuplatňoval žádný nárok v adhezním řízení, již sama o sobě satisfakční funkci (srov. Král, V. Komentář k § 154 odst. 2. In Draščík, A., Fenyk, J. In Trestní řád. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2017, bod 8). Náhrada nákladů poškozeného v trestním řízení proto nepředstavuje pouze příslušenství pohledávky, již poškozený v adhezním řízení uplatňuje, ale zcela samostatný nárok poškozeného, který slouží

k zajištění jeho veřejného subjektivního práva k účasti na trestním řízení. Z tohoto důvodu se ohledně náhrady nákladů poškozeného nemohou samy o sobě uplatnit omezení ústavního přezkumu tzv. bagatelních věcí, který vyžaduje určitou intenzitu zásahu, projevující se u nároků na peněžité plnění určitou výší částky [srov. např. náález sp. zn. III. ÚS 2018/15 ze dne 19. 1. 2016 (N 11/80 SbNU 139), bod 19; náález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89), bod 31; náález sp. zn. IV. ÚS 4489/12 ze dne 4. 6. 2014 (N 114/73 SbNU 785); bod 13; či náález sp. zn. II. ÚS 2067/14 ze dne 23. 6. 2015 (N 119/77 SbNU 739), bod 18; a judikaturu, na niž tato rozhodnutí odkazují].

74. Nehledě ke specifikům náhrady nákladů poškozeného v trestním řízení by obdobná situace jako v případě stěžovatelů mohla nastat rovněž tehdy, domáhali-li by se opravným prostředkem v trestním řízení práva na účinné vyšetřování, neboť to vyžaduje předchozí vyčerpání opravných prostředků proti rozhodnutí, jímž orgány činné v trestním řízení vyjadřují vůli dále se věcí nezabývat (typicky stížnost proti odložení věci dle ustanovení § 159a odst. 7 trestního řádu či stížnost proti zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 172 odst. 3 trestního řádu), k tomu srov. např. náález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691), body 27 a 32. Bez předchozího vyčerpání těchto opravných prostředků se tedy poškozený dále svého práva na účinné vyšetřování domáhat nemůže [srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 2166/14 ze dne 28. 8. 2014 (U 14/74 SbNU 623), bod 7], byť toto právo představuje prostředek k ochraně před zásahy do práva na život či práva nebýt mučen, tedy před zásahy typově velmi citelnými.

75. Je tedy zřejmé, že v těchto případech je možnost žádat z omluvitelných důvodů o navrácení lhůty součástí práva na přístup poškozeného k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na účinný opravný prostředek ve smyslu čl. 13 Úmluvy, neboť využití těchto opravných prostředků je zde *condicio sine qua non* pro poskytnutí ochrany těmto právům poškozeného, neboť ten se jich nemůže domáhat jakkoliv jinak než podáním opravného prostředku v trestním řízení.

76. Ústavní soud se proto neztotožňuje s názorem vlády, že pouhá přínáležitost navrácení lhůty do okruhu institutů *favoris defensionis* vylučuje možnost jeho přiznání jiným kategoriím subjektů trestního řízení. Předně je nutno uvést, že účelem institutů *favoris defensionis* není bezdůvodné zvýhodnění obviněného *per se*, neboť toto zvýhodnění má obviněnému kompenzovat faktickou nerovnost mezi možnostmi účinně ovlivnit průběh či výsledek trestního řízení orgánů činných v trestním řízení a jeho vlastními. Část těchto institutů tak je sice nerozlučně spjata s postavením obviněného jakožto kategorie subjektů trestního řízení, neboť má kompenzovat nerovnost, která nevzniká mezi nikým jiným než mezi ním a orgány činnými v trestním řízení (např. právo nepřispívat aktivně ke svému

usvědčení či právo na nutnou obhajobu), část ovšem nikoliv. Institut navrácení lhůty patří nepochybně do druhé zmíněné části.

77. Obviněný se totiž nijak neliší od poškozeného v tom, že u něj jakožto u jednotlivce nelze *a priori* vyloučit možnost podat opravný prostředek z některého z důvodů uvedených výše sub 69, s tím, že kdyby mu nebylo umožněno navrácení lhůty, nebylo by možno vyloučit, že toto zmeškání, které mu nelze klást k tíži, s sebou ponese nenapravitelné zásahy do jeho základních práv a svobod [srov. k tomu obdobně nálezy sp. zn. IV. ÚS 276/04 ze dne 3. 8. 2005 (N 149/38 SbNU 189), část IV]. I při vědomí nesrovnatelnosti postavení obviněného a jiných stran trestního řízení v obecné rovině (viz výše sub 43 a dále) v tomto parciálním aspektu není proto důvod činit rozdíl mezi obviněným a poškozeným.

78. K tomu je potřeba připomenout, že institut obdobný institutu navrácení lhůty dle § 61 trestního řádu obsahují ve vztahu k subjektu řízení, který je jednotlivcem nevykonávajícím veřejnou moc, i všechny další hlavní procesněprávní kodexy. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, tak upravuje v ustanovení § 58 institut prominutí zmeškání lhůty; zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 41 institut navrácení v předešlý stav; zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 40 odst. 5 institut prominutí zmeškání lhůty; zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 37 institut navrácení lhůty v předešlý stav. Smyslem všech těchto institutů je umožnit subjektům řízení dosažení toho, že příslušný orgán veřejné moci v opravném řízení projedná jejich opravné prostředky, které z důvodů, jež jim nelze klást k tíži, nepodaly včas. Institut navrácení lhůty dle ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu proto nelze považovat za výjimečný. Je naopak raritou, že trestní řád tuto možnost omezuje jen na dvě kategorie subjektů trestního řízení, neboť naopak tato možnost představuje v zásadě běžnou součást všech českých právních řízení.

79. Nepoužitelnost testu přímé diskriminace, resp. tzv. testu rovnosti účastníků na nynější případ pro nesrovnatelnost obecné právní úpravy postavení subjektů trestního řízení, zde zejména poškozeného a obviněného, nutí Ústavní soud k tomu, aby věnoval zvýšenou pozornost důsledku případného přiznání práva žádat o navrácení lhůty poškozenému na vzájemně odlišné postavení kategorií subjektů trestního řízení a na celkovou koncepci trestního řízení, neboť tyto otázky, respektuje-li jejich řešení ústavněprávní požadavky (např. čl. 90 a 96 Ústavy, čl. 36 až 40 Listiny), jsou věcí zákonodárce. I když tedy Ústavní soud dospěje k závěru, že institut navrácení lhůty není nutně spojen jen s některou kategorií subjektů trestního řízení, musí zvažovat, zda rozšířením použití tohoto institutu doménu zákonodárce nenaruší.

80. Pro tuto otázku je rozhodné, že umožněním navrácení lhůty i poškozenému a jeho zmocněnci nedochází ke zhoršení procesního postavení obviněného. Nerozšiřuje se jím totiž okruh rozhodnutí, proti nimž může poškozený podat opravný prostředek, a nijak se jím ani nezmenšuje možnost obviněného ovlivnit výsledek řízení o tomto opravném prostředku. Nachází se totiž zcela mimo sféru ovlivnění obviněného, zda poškozený podá či nepodá svůj opravný prostředek řádně a včas.

81. Nedošlo by jím ani k podstatnějšimu zásahu do koncepce trestního řízení, neboť její vývoj v posledních letech jednoznačně tenduje k posilování ochrany práv poškozeného (viz výše sub 59 a násl.), a jak bylo popsáno výše, lze nalézt obdobný důvod pro zvýhodnění poškozeného přiznáním možnosti požádat o navrácení lhůty jako pro stejné, již existující, zvýhodnění obviněného, navíc je v souladu s postavením procesních subjektů v jiných právních řízeních (viz výše sub 78). Ani z praktického hlediska nelze předpokládat masivní změny, neboť využití tohoto institutu připadá v úvahu pouze za mimořádných okolností (viz výše sub 69), přičemž trestní řízení zatěžuje toliko nepatrnými průtahy, spojenými s rozhodnutím o žádosti o navrácení lhůty a eventuálním vyřízení opravného prostředku poškozeného se zpožděním oproti tomu, kdyby byl býval podán včas. Systémová změna trestního řízení v důsledku přiznání práva žádat o navrácení lhůty i poškozenému je tedy vyloučena.

82. Ústavní soud proto konstatuje, že napadené ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu neumožňuje poškozenému efektivní uplatnění jeho práva na přístup k soudu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a práva na účinný prostředek nápravy zaručený čl. 13 Úmluvy. To však toliko za předpokladu, že poškozený opravným prostředkem podaným z omluvitelného důvodu až po uplynutí lhůty prosazuje své právo, jež nemůže uplatnit jinak než právě v trestním řízení.

D) K možnosti ústavně konformní interpretace

83. Ústavní soud setrvale ve své judikatuře v řízení o kontrole norem konstatuje prioritu ústavně konformního výkladu před zrušením napadeného ustanovení [srov. k tomu např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze dne 27. 6. 2017 (N 111/85 SbNU 817; 268/2017 Sb.), nálezy sp. zn. Pl. ÚS 15/98 ze dne 31. 3. 1999 (N 48/13 SbNU 341; 83/1999 Sb.); usnesení sp. zn. Pl. ÚS 24/2000 ze dne 12. 10. 2001 (U 37/24 SbNU 535); nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/99 ze dne 16. 6. 1999 (N 93/14 SbNU 263; 192/1999 Sb.); nálezy sp. zn. Pl. ÚS 33/10 ze dne 23. 4. 2013 (N 62/69 SbNU 177; 154/2013 Sb.); nálezy sp. zn. Pl. ÚS 16/08 ze dne 29. 9. 2010 (N 203/58 SbNU 801; 310/2010 Sb.), bod 13; nálezy sp. zn. Pl. ÚS 69/06 ze dne 29. 1. 2008 (N 22/48 SbNU 243; 269/2008 Sb.); nálezy sp. zn. Pl. ÚS 54/05 ze dne 22. 1. 2008 (N 16/48 SbNU 167; 265/2008 Sb.); bod 32; nálezy sp. zn. Pl. ÚS 5/05 ze dne 4. 4. 2006 (N 77/41 SbNU 11;

303/2006 Sb.); nálezn sp. zn. Pl. ÚS 44/03 ze dne 5. 4. 2005 (N 73/37 SbNU 33; 249/2005 Sb.); aj.]. Proto i v nynějším případě musí Ústavní soud zvážit, zda napadené ustanovení je možno vykládat tak, aby bylo v souladu se základními právy poškozeného uvedenými sub 82.

84. Již v minulosti Ústavní soud připustil, že porušení práva poškozeného na soudní ochranu může být založeno již jen nepřiměřenou interpretací výslovného ustanovení trestního řádu [srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 2916/15 ze dne 28. 2. 2017 (N 35/84 SbNU 401), bod 27]. Je proto namíste se zabývat tím, zda je možno nalézt takovou interpretační metodu, díky níž by žádost o navrácení lhůty byla v tomto případě použitelná i pro poškozeného. Jelikož znění napadeného ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu jednoznačně uvádí jako jediné oprávněné osoby obviněného a jeho obhájce, je zřejmé, že vztážením tohoto ustanovení i na poškozeného a jeho zmocněnce se nachází již mimo dosah jakkoliv extenzivního výkladu. Jedinou interpretační metodou, která by zde tak mohla připadat v úvahu, je analogie.

85. Předpokladem použití analogie je, že mu nebrání ústavní zákaz. Trestněprocesní doktrína se jednomyslně shoduje na tom, že analogie v trestním právu procesním je v zásadě přípustná, a to jak ve prospěch, tak i v neprospěch obviněného, nevyskytuje-li se u určitých limitů (srov. Kuchta, J., Kratochvíl, V. In Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 53 a násl.; Jelínek, J. In Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : Leges, 2011, s. 67; Fenyk, J. In Fenyk, J., Čísařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 43). Podmínky pro použití analogie vztážené na trestní právo procesní vedou k závěru, že tyto limity jsou vytyčeny tím, že použitím analogie nesmí dojít k rozšíření možnosti zasáhnout do základních práv či svobod i nad rámec zákonem explicitně stanovených podmínek nebo tam, kde to povaha ustanovení jednoznačně nepřipouští, např. tam, kde by se tímto způsobem rozšiřovaly zákonem taxativně vymezené způsoby rozhodování soudu (srov. Šámal, P. In Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, k § 1, bod 7). Obdobné limity pro použití analogie existují např. i v německé doktríně (srov. Kudlich, H. In Knauer, Ch., Kudlich, H., Schneider, H. Münchener Kommentar zur StPO. Mnichov : C. H. Beck, 2014, úvod, část IV.1, bod 602). Ústavní soud proto musí zvážit, zda v nynějším případě na tyto limity nenaráží.

86. V projednávané věci je proto nutno posoudit, zda by analogický výklad napadeného ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu neprolamoval limity přípustného použití analogie, měl-li by vést k tomu, že tento institut bude využitelný i pro poškozeného. První limit je nepochybně dodržen, neboť navrhovaným analogickým výkladem nedochází k žádnému rozšíření možnosti zasáhnout do základních lidských práv či svobod. Je

sice možno zvažovat, byť zprostředkovaný, dopad do práv obviněného, nicméně Ústavní soud již v minulosti rozhodl, že v případech, kdy proti těmto právům stojí práva poškozeného, se zákaz analogie v trestním právu procesním neuplatní [srov. náleží sp. zn. I. ÚS 835/14 ze dne 12. 8. 2014 (N 154/74 SbNU 317), bod 17].

87. Druhý limit je nutno posuzovat s přihlédnutím k výše uvedenému sub 79 a násl., tedy k celkovým dopadům na vzájemné vyvážení práv a povinností jednotlivých kategorií subjektů trestního řízení, jakož i na jeho současnou koncepci. Navrhovaným výkladem by sice došlo k zavedení nového práva subjektům, kterým jej trestní řád výslovně nepřiznává, to je však nutným důsledkem použití analogie. Nelze tedy dovodit, že by použití analogie *per se* jednoznačně vylučovala dikce obsahující taxativní výčet oprávněných osob či dikce umožňující určitý postup pouze ve vztahu ke konkrétnímu institutu. Ústavní soud tak již v minulosti připustil, resp. přikázal analogické rozšíření např. ustanovení § 131 odst. 1 trestního řádu, umožňujícího opravné usnesení toliko vůči rozsudku, i na nevyhlašovaná rozhodnutí [srov. náleží sp. zn. I. ÚS 835/14 ze dne 12. 8. 2014 (N 154/74 SbNU 317)]; ustanovení § 37 odst. 1 trestního řádu, opravňujícího taxativně vymezené osoby zvolit obviněnému obhájce, i o osobu, která v tomto výčtu absentovala [srov. náleží sp. zn. III. ÚS 2264/13 ze dne 27. 3. 2014 (N 47/72 SbNU 531)]; či ustanovení § 250 odst. 1 trestního řádu, umožňujícího vzdát se práva odvolání, i na odpor proti trestnímu příkazu, jehož úprava do 31. 12. 2001 vzdání se výslovně neumožňovala [srov. náleží sp. zn. I. ÚS 291/96 ze dne 23. 9. 1997 (N 105/9 SbNU 15)]. Skutečnost, že ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu obsahuje pouze dvě oprávněné kategorie subjektů trestního řízení, tj. obviněného a jeho obhájce, proto užití analogie samo o sobě rovněž nevylučuje.

88. Vedle všech shora uvedených důvodů i výrazný nepoměr minimálního zásahu do současné koncepce trestního řízení s mimořádným významem pro ochranu práv poškozeného, kterému nahodilě situace, jež mu nelze klást k tíži, zabrání v domožení se přezkumu rozhodnutí, které se přinejmenším hypoteticky může dotýkat jeho základních práv a s nímž nesusouhlasí, dovedl Ústavní soud k závěru, že analogický výklad napadeného ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu, vedoucí k jeho obdobnému použití i na žádosti poškozeného či jeho zmocněnce, nepřekračuje limity použití analogie v trestním právu procesním. Naopak jde o ústavně konformní výklad tohoto ustanovení v souladu s čl. 4 odst. 4 Listiny ve spojení s čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny a čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Úmluvy, umožňující těmto kategoriím subjektů trestního řízení účinnou realizaci jejich práva na přístup k soudu a práva na účinný opravný prostředek.

89. Ústavní soud proto nepovažoval za nutné zrušit napadené ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu, neboť jakkoliv by jeho novelizace

ve smyslu shora učiněných závěrů byla namístež, ústavně nekonformní aplikaci tohoto ustanovení lze předejít jeho ústavně konformním výkladem.

VIII. Ústavní konformita ustanovení § 143 odst. 1 v rozsahu slova „tří“ trestního řádu

90. Ústavní soud ve své předchozí judikatuře, na niž lze pro stručnost odkázat, dospěl k závěru, že lhůty v právním řádu jsou obecně vzato legitimním institutem zabránění entropii a posílení právní jistoty [srov. např. náleží sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.), část VIII/c], a vytyčil tři kritéria pro posouzení ústavní konformity lhůty [srov. např. náleží sp. zn. Pl. ÚS 6/05 ze dne 13. 12. 2005 (N 226/39 SbNU 389; 531/2005 Sb.), část VIII/c); či náleží sp. zn. Pl. ÚS 16/12 ze dne 16. 10. 2012 (N 174/67 SbNU 115; 369/2012 Sb.), bod 36]: 1. nepřiměřenost délky lhůty; 2. arbitrární stanovení lhůty; 3. ústavně neakceptovatelná nerovnost srovnatelných skupin subjektů v důsledku stanovení lhůty.

91. Ad 1) Ústavní soud podotýká, že v obecné rovině je třídenní lhůta poměrně krátká, a jak poukazují stěžovatelé, v případě podání námitek proti směněnému platebnímu rozkazu byla zrušena (srov. shora citovaný náleží pod sp. zn. Pl. ÚS 16/12). Ústavní soud má však za to, že lhůta k podání stížnosti dle ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu je zasazena do zcela odlišného procesního kontextu. Kardinálního významu je v tomto ohledu skutečnost, že stížnost v trestním řízení je opravným prostředkem vybudovaným na tzv. revizním principu (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 3694/16 ze dne 17. 1. 2017; usnesení sp. zn. I. ÚS 277/15 ze dne 24. 5. 2016, bod 17; usnesení sp. zn. II. ÚS 987/15 ze dne 9. 6. 2015). Byť jde o revizní princip v omezené podobě [srov. např. náleží sp. zn. III. ÚS 1542/09 ze dne 23. 9. 2010 (N 201/58 SbNU 787), část IV], a tedy přezkum je veden především k vypořádání námitek uplatněných ve stížnosti, nezabývá se orgán činný v trestním řízení, který o stížnosti rozhoduje, povinností přezkoumat stížnost v napadeném rozsahu i z hlediska těch vad, které stěžovatel nevytkl (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 3098/08 ze dne 14. 5. 2009, usnesení sp. zn. II. ÚS 1800/07 ze dne 29. 11. 2007, usnesení sp. zn. II. ÚS 728/05 ze dne 18. 4. 2006 či usnesení sp. zn. II. ÚS 449/05 ze dne 19. 1. 2006).

92. Kromě omezeného revizního principu odlišuje situaci třídenní lhůty k podání stížnosti dle napadeného ustanovení i skutečnost, že v trestním řízení neexistuje zásada koncentrace. Ústavní soud již v minulosti mnohokrát aproboval podání tzv. blanketní stížnosti, tj. stížnosti, jež neobsahuje žádnou věcnou argumentaci a je podávána toliko za tím účelem, aby oprávněný subjekt stihl lhůtu k jejímu podání, a získal tak čas k jejímu dodatečnému doplnění o materiální argumentaci. V téže souvislosti zavázal orgány činné v trestním řízení k tomu, aby k námitkám v odůvodnění blanketně podané stížnosti přihlížely, jsou-li jim známy ještě předtím, než

o stížnosti rozhodnou [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 200/13 ze dne 16. 7. 2013 (N 123/70 SbNU 127), část III; nález sp. zn. II. ÚS 1820/16 ze dne 20. 9. 2016 (N 180/82 SbNU 749), bod 18; nález sp. zn. I. ÚS 494/15 ze dne 30. 6. 2015 (N 126/77 SbNU 927), bod 13; či nález sp. zn. I. ÚS 2346/14 ze dne 25. 9. 2014 (N 177/74 SbNU 543), bod 14]. Stěžovatelé argumentují, že tímto způsobem je osoba oprávněná k podání stížnosti vystavena právní nejistotě, neboť nikdy nemůže vědět, kdy soud o stížnosti rozhodne, a stanoví-li sama ve své blanketní stížnosti lhůtu, v níž zašle příslušnému orgánu činnému v trestním řízení její odůvodnění, nemůže si nikdy být jista, zda tento orgán navrženou lhůtu bude respektovat.

93. Ústavní soud k tomu uvádí, že tento problém nespočívá svou povahou v délce lhůty k podání stížnosti, ale v tom, jak orgány činné v trestním řízení přistupují k plnění svých povinností šetřit podstatu a smysl základních lidských práv a svobod a na zákonné úrovni umožnit realizaci práva na obhajobu, resp. zajištění ochrany zájmů poškozeného. Proto podá-li oprávněná osoba blanketní stížnost, v níž se zaváže k jejímu odůvodnění v konkrétně stanovené lhůtě přiměřené okolnostem, a příslušný orgán činný v trestním řízení bez předchozího upozornění rozhodne o stížnosti dříve, než tato lhůta uplyne, aniž by k tomu byl nucen aktuálním procesním vývojem, není oprávněné osobě upřeno právo domáhat se nápravy a ochrany svého legitimního očekávání předepsanými zákonnými postupy a po jejich vyčerpání eventuálně i podáním ústavní stížnosti.

94. Ad 2) je nutno konstatovat, že stanovení lhůty k podání určitého opravného prostředku není projevem legislativní libovůle, ale esenciální potřeby chránit všechny ostatní procesní subjekty před právní nejistotou, jakož i samotný další průběh řízení před neodůvodněnými průtahy.

95. Konečně ad 3) je nutno konkludovat, že třídenní lhůta k podání stížnosti dle napadeného ustanovení platí shodně pro všechny oprávněné subjekty. Ačkoliv by se mohly nabízet úvahy o faktické nerovnosti různých kategorií (typicky faktická nerovnost státního zástupce, jenž disponuje prostředky nesrovnatelnými s drtivou většinou ostatních subjektů trestního řízení), ve světle závěru vyjádřeného shora v části VII. A) tohoto nálezu nejde o nerovnost ústavně reprobovanou, neboť právem uznané zájmy každé kategorie subjektů trestního řízení jsou odlišné a vyžadují i odlišnou úpravu procesního postavení. Těm kategoriím subjektů trestního řízení, které v tomto řízení sledují prosazení svých individuálních zájmů (tj. obviněný, zúčastněná osoba a poškozený), je navíc nejružnějšími způsoby jejich faktická nerovnost kompenzována [revizní princip, možnost žádat navrácení lhůty – viz část VII. D) tohoto nálezu atd.].

96. Je tedy možno uzavřít, že třídenní lhůta k podání stížnosti podle napadeného ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu plně vyhovuje kritériím ústavní konformity nastíněným výše sub 90. I v rozsahu slova „tři“

ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu proto Ústavní soud musel návrh zamítnout.

IX. Závěr

97. Ze všech shora uvedených důvodů rozhodl Ústavní soud v souladu s ustanovením § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu tak, že návrh zamítl, přičemž v rozsahu, v němž návrh směřoval proti napadenému ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu v rozsahu slova „tří“, tak učinil bez dalšího a v rozsahu, v němž návrh směřoval proti ustanovení § 61 odst. 1 věty první trestního řádu, vyslovuje následující právní názor, který je třeba považovat za nosný, a tedy v souladu s předchozí judikaturou Ústavního soudu za závazný pro všechny orgány veřejné moci: Zmeškal-li poškozený či jeho zmocněnec z důležitých důvodů lhůtu k podání opravného prostředku, jímž uplatňuje právo, které nelze uplatnit jinak než v trestním řízení, má právo na navrácení lhůty dle § 61 odst. 1 trestního řádu obdobně jako v případě žádosti obviněného a jeho obhájce.

Č. 140

K dokazování v odvolacím občanském soudním řízení

Zaujme-li odvolací soud shodný právní názor na stanovení výše přiměřené slevy z hlediska nákladů na odstranění vady díla, avšak s opačným skutkovým závěrem o možném způsobu jejího odstranění, a pomine-li přitom hodnocení důkazu, na kterém bylo založeno napažené rozhodnutí, přičemž z jeho rozhodnutí neplyne, na základě jakých úvah dospěl k opačnému zjištění ohledně takového skutkového závěru, porušil svou povinnost provést jej znovu v odvolacím řízení (tzv. opomenutý důkaz) a tím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 3432/15 ve věci ústavní stížnosti A. P. Capital, s. r. o., se sídlem Třanovského 320/9, Praha 17 – Řepy, zastoupené Mgr. Tomášem Ferencem, advokátem, se sídlem Nádražní 58/110, Praha 5 – Smíchov, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2015 č. j. 33 Cdo 2889/2015-419 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. ledna 2015 č. j. 69 Co 486/2014-310 ve znění opravného usnesení ze dne 3. února 2015 č. j. 69 Co 486/2014-316, jímž byl částečně změněn rozsudek soudu prvního stupně vydaný v řízení o žalobě vedlejšího účastníka řízení o peněžité plnění představující přiměřenou slevu z ceny nemovitostí, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ing. Petra Baudyše, zastoupeného Mgr. Ing. Petrem Lhotským, advokátem, se sídlem Opletalova 1284/37, Praha 1 – Nové Město, jako vedlejšího účastníka řízení, spojené s návrhem na zrušení § 241a odst. 1 a § 242 odst. 3 věty druhé zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 28. ledna 2015 č. j. 69 Co 486/2014-310 ve znění opravného usnesení ze dne 3. února 2015 č. j. 69 Co 486/2014-316 bylo v části výroku II, kterou byl změněn rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 31. července 2014 č. j. 33 C 270/2010-279 ohledně částky 148 813,90 Kč s příslušenstvím, porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2015 č. j. 33 Cdo 2889/2015-419 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. ledna 2015 č. j. 69 Co 486/2014-310 ve znění opravného usnesení ze dne 3. února 2015 č. j. 69 Co 486/2014-316 se v části výroku II, kterou byl změněn rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 31. července 2014 č. j. 33 C 270/2010-279 ohledně částky 148 813,90 Kč s příslušenstvím, ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost a návrh s ní spojený odmítají.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhala zrušení shora označených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdila, že obecné soudy jimi porušily její ústavně zaručená práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Spolu s ústavní stížností podala stěžovatelka podle § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) návrh na zrušení § 241a odst. 1 a § 242 odst. 3 věty druhé občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“).

3. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu sp. zn. 33 C 270/2010 vedeného Obvodním soudem pro Prahu 6 (dále jen „obvodní soud“) se podává, že rozsudkem tohoto soudu ze dne 31. 7. 2014 č. j. 33 C 270/2010-279 bylo k žalobě vedlejšího účastníka uloženo stěžovateli jako žalované zaplatit částku 256 255,39 Kč s příslušenstvím (výrok I), co do částky 237 320,60 Kč s příslušenstvím byla žaloba zamítnuta (výrok II), stěžovatelce bylo uloženo nahradit vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení ve výši 139 872 Kč (výrok III), Znaleckému ústavu Českého vysokého učení technického v Praze – Kloknerův ústav byla přiznána odměna ve výši 56 212 Kč (výrok IV) a vedlejšímu účastníkovi, resp. stěžovateli, bylo uloženo zaplatit České republice na náhradě nákladů řízení částku 27 038 Kč, resp. 29 174 Kč (výroky V a VI). Obvodní soud dospěl k závěru, že vedlejšímu účastníkovi vzniklo právo na přiměřenou slevu z ceny nemovitosti (§ 622 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů), kterou koupil od stěžovatelky, a to ve výši nákladů na odstranění zjištěných vad, konkrétně mělo jít o vady fasády projevující se prasklinami a vlhnutím stěn, jakož i vady podlahy. Výši slevy přitom nestanovil na základě nákladů nutných k odstranění celého fasádního systému a jeho kompletní předělání s tím, že postačí méně nákladné řešení, kdy na stávající

fasádní systém bude umístěn systém nový. I z tohoto důvodu pak zčásti žalobě vyhověl a zčásti ji zamítl.

4. Napadeným rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ve znění opravného usnesení byl k odvolání obou účastníků rozsudek obvodního soudu ve výroku I potvrzen. Pokud jde o příslušenství, byl částečně změněn tak, že se žaloba v tomto bodě (úroky z prodlení za dobu od 16. 9. 2011 do 21. 9. 2011) zamítá (výrok I). Ve výroku II byl rozsudek obvodního soudu změněn tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejšímu účastníkovi částku 148 813,90 Kč s příslušenstvím, ohledně částky 71 623,71 Kč s příslušenstvím byl rozsudek obvodního soudu potvrzen a co do částky 16 865 Kč s příslušenstvím byl zrušen a věc byla vrácena obvodnímu soudu k dalšímu řízení a rozhodnutí, stejně tak tomu bylo v případech výroků o náhradě nákladů řízení III, V a VI (výrok II) a konečně ve výroku IV o znalečném byl rozsudek obvodního soudu potvrzen (výrok III). Městský soud na rozdíl od obvodního soudu vyšel z toho, že je nezbytné odstranit stávající fasádní systém a nahradit jej novým, a proto přiznal vedlejšímu účastníkovi právo na zaplacení částky 148 813,90 Kč s příslušenstvím.

5. Proti tomuto rozsudku brojila stěžovatelka dovoláním, které však Nejvyšší soud shora označeným usnesením podle § 243c odst. 1 věty první o. s. ř. odmítl, neboť dospěl k závěru, že není podle § 237 o. s. ř. přípustné.

II. Argumentace stěžovatelky

6. V ústavní stížnosti stěžovatelka vytkla městskému soudu porušení zásady přímosti a ústnosti soudního jednání, ke kterému mělo dojít tak, že na rozdíl od obvodního soudu městský soud neprováděl žádné důkazy, níméně se zásadně odchýlil od skutkových zjištění obvodního soudu a dospěl k závěru, že nebude postačovat nanesení nové svrchní vrstvy fasády, ale že je třeba odstranit celý původní fasádní systém a zhotovit nový, a na základě toho ještě zvýšil slevu z ceny díla, kterou vedlejšímu účastníkovi přiznal obvodní soud. Tím podle stěžovatelky suploval roli soudního znalce, a to za situace, kdy znalecký ústav, resp. zpracovatel znaleckého posudku Ing. Ivo Šimůnek, CSc., změnil své dřívější názory a potvrdil, že není třeba celý fasádní systém odstraňovat. Navíc byla tato změna na straně městského soudu překvapivá, neboť z průběhu odvolacího řízení tato možnost vůbec nevyplynula. Dle stěžovatelky jde o ústavně nepřipustnou libovůli, jak plyne z judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, dle které, hodlá-li se odvolací soud odchýlit od skutkových zjištění učiněných soudem prvního stupně, musí sám provést dokazování v takovém rozsahu, aby si opatřil pro své rozhodnutí rovnocenný podklad. Přitom otázka určení konkrétní výše slevy, správného způsobu odstranění vad atp. jsou vždy otázkami skutkovými, o kterých se činí skutková zjištění. Procesní zásady týkající se dokazování a nalézání skutkového stavu nelze obejít tím, že se

určité typické skutkové zjištění formálně označí za právní posouzení. V této souvislosti stěžovatelka poukázala na nálezy Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2011 sp. zn. I. ÚS 3725/10 (N 139/62 SbNU 175), ze dne 19. 11. 2013 sp. zn. III. ÚS 3199/12 (N 191/71 SbNU 279) a ze dne 14. 9. 2007 sp. zn. I. ÚS 273/06 (N 144/46 SbNU 409).

7. Dále stěžovatelka uvedla, že všechny tyto skutečnosti namítala v dovolání, Nejvyšší soud se těmito námitkami v podstatě odmítl zabývat s odkazem na § 242 odst. 3 o. s. ř. Žádným způsobem tak nezhojil závažné vady předchozího řízení. Přitom také dovolací soud byl názoru, že závěr odvolacího soudu (pozn.: zřejmě ten, „že vady projevující se zvýšenou vlhkostí a trhlinami fasády lze odstranit výhradně demontáží stávajícího fasádního systému a jeho nahrazením novým, správným provedením“) je skutkovým zjištěním, ovšem takového zjištění obvodní soud neučinil, a to z toho důvodu, že důkladně prováděl a hodnotil jednotlivé důkazy s tím výsledkem, že dílčí opravy byly rovnocenné s úplným odstraněním systému. Dovolací soud se dle stěžovatelky dopustil stejné chyby, protože bez dokazování jako správná potvrdil zjištění odvolacího soudu, a navíc je ještě rozvedl, přičemž konstatoval, že „zvláště vadně provedený systém fasádní izolace a četné projevy vlhkosti zjevně komplikují a omezují užívání domu“, i když nebylo zjištěno, že by v minulosti se projevující znaky vlhkosti nějak souvisely s trhlinami na fasádě nebo že by tyto trhliny omezovaly vedlejšího účastníka v užívání.

8. Návrh na zrušení výše označených ustanovení občanského soudního řádu stěžovatelka odůvodnila tím, že dovolací soud její námitky týkající se shora uvedených procesních vad odmítl posuzovat, i když musel vědět, že v jejich důsledku byla porušena její základní práva a svobody. Potřebnou ochranu jí neposkytl z toho důvodu, že mu v tom brání současná právní úprava. Jiná právní situace byla do 31. 12. 2012, kdy ustanovení § 241a odst. 2 o. s. ř. stanovilo, že dovolání lze podat i v případech, že řízení bylo postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Stěžovatelka má za to, že velmi často nastávají situace, kdy v rámci dovolání jsou oprávněně namítány důvody, proč napadená rozhodnutí porušují ústavně zaručená základní práva a svobody, dovolací soud však na základě svého uvážení neposoudí dovolání jako přípustné a odmítne je, aniž by namítané porušení napravit. Tím se dovolací řízení mnohdy zužuje jen na ryze formální přezkoumání napadených rozhodnutí a dovolací soud přesouvá nápravu porušení zaručených práv a svobod na Ústavní soud, čímž dochází k zatěžování Ústavního soudu případy, které by mohly být vyřešeny v rámci dovolání, a zatěžuje také účastníky řízení, kteří jsou nuceni vyčerpat všechny opravné prostředky, aby byla jejich ústavní stížnost přípustná, čímž dochází k nárůstu nákladů sporu a doby řízení. Tato situace je v rozporu s čl. 4 Ústavy; to je třeba vykládat tak, že ochranu základních

práv a svobod by měly soudy zásadně poskytovat v každém stadiu řízení, je-li jejich porušení před nimi namítáno, jak se obdobně vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 10. 5. 2005 sp. zn. IV. ÚS 128/05 (N 100/37 SbNU 355).

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení.

10. Nejvyšší soud poukázal na to, že stěžovatelka rekapituluje své námitky použité v dovolání, brojic nadále proti skutkovým zjištěním, z nichž odvolací soud vycházel při právním posouzení věci, a prosazujíc názor, že vadu fasádního zateplovacího systému je možné odstranit jiným, levnějším způsobem než celkovou demontáží s tím, že přiznaná sleva ve výši 7,15% (správně 9,13%) z kupní ceny domu je nepřiměřeně vysoká. Odvolacímu soudu současně vytýká, že dospěl k jiným skutkovým zjištěním než soud prvního stupně, aniž by přitom zopakoval relevantní důkazy, ovšem ze spisu se podává, že vycházel z předmětného znaleckého posudku (viz sub 3), z něhož vzal za prokázané, že vady projevující se zvýšenou vlhkostí a trhlinami fasády lze odstranit výhradně demontáží stávajícího fasádního systému a jeho nahrazením novým. Stěžovatelka odmítá respektovat, že správnost rozhodnutí odvolacího soudu nelze poměřovat námitkami, které vycházejí z jiného než odvolacím soudem zjištěného skutkového stavu, i kdyby šlo o námitky právní, a že nesprávnost či neúplnost skutkových zjištění není způsobilým dovolacím důvodem, stejně tak že k případným vadám řízení dovolací soud přihlédne za předpokladu, že je dovolání přípustné (§ 242 odst. 3 o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12. 2013). Závěrem Nejvyšší soud vyslovil názor, že zpochybněná právní otázka (určení výše přiměřené slevy) byla odvolacím soudem vyřešena v souladu s jeho ustálenou judikaturou, a s ohledem na výše uvedené odmítl, že by stěžovatelčino právo na spravedlivý proces bylo z jeho strany porušeno.

11. Městský soud odmítl stěžovatelčino tvrzení o porušení jejich ústavně zaručených základních práv s tím, že tzv. podústavní právo interpretoval a na zjištěný skutkový stav použil ústavně konformně a že svůj právní názor (o důvodnosti nároku na přiměřenou slevu odpovědnosti za vady a její výši) náležitě odůvodnil. Poukázal na to, že stěžovatelka „sugeruje“ sobě, a potažmo Ústavnímu soudu, že Nejvyšší soud z dovolacích námitek a obsahu spisu musel vědět, že došlo k závažným procesním vadám v řízení před odvolacím soudem, a přesto jí neposkytl potřebnou ochranu, protože mu to neumožňuje ustanovení § 242 odst. 3 věty druhé ve spojení s § 241a odst. 1 o. s. ř., ovšem tyto důvody jsou účelově překroucené a zavádějící, a z ústavněprávního hlediska jsou proto pro posouzení irelevantní a nedůvodné. V této souvislosti městský soud uvedl, že neučinil žádná nová skutková zjištění, která by nebyla obsahem spisu a nevyplývala

z dokazování provedeného již soudem prvního stupně. Obsahem spisu (i dokazování) byl předmětný znalecký posudek ze dne 24. 9. 2012, včetně dodatků č. 1 a 2, ze znaleckého posudku vyplývají dvě varianty odstranění vad domu, přičemž on (městský soud) toliko v rámci právního posouzení věci ohledně uplatněného nároku na slevu z kupní ceny ve vztahu ke kritériu její přiměřenosti vycházel z toho, že tato odpovídá nákladům na bezvadné provedení fasádního zateplovacího systému, nikoliv na její pouhé „přetáhnutí“ další fasádní vrstvou. Na základě již učiněných skutkových zjištění v řízení před soudem prvního stupně pouze jinak posoudil otázku přiměřenosti slevy z kupní ceny. Stěžovatelka tak ve skutečnosti polemizuje nikoliv s procesními či skutkovými vadami, ale s právními závěry odvolacího soudu. K návrhu na zrušení citovaných ustanovení pak městský soud uvedl, že z ústavního pořádku nevyplývá nárok na podání dovolání, a tudíž by z ústavněprávního hlediska obstála i právní úprava, která by takový prostředek nepřipouštěla vůbec, a tedy by obstála i jakkoliv restriktivní úprava dovolacího řízení. Z těchto důvodů městský soud navrhl odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost.

12. Vedlejší účastník uvedl, že podle konstantní judikatury Nejvyššího soudu výše přiměřené slevy závisí na ceně nutných oprav a vedle toho i na povaze a rozsahu vad vzhledem ke kupní ceně, snížení funkčních vlastností věci a její estetické hodnoty nebo její další upotřebitelnosti, přičemž by neměla vyjadřovat jen snížení směnné hodnoty věci, ale také to, jak se vada projeví při užívání věci (zda je komplikuje či omezuje, případně zda snižuje její životnost). Pokud tedy stěžovatelka zužuje předmět sporu na rozhodování o způsobu odstranění vad, neodpovídá to realitě, neboť soudy v jeho prospěch mohly zohlednit i další okolnosti, jak navrhoval. Stěžovatelka spor vyvolala, neboť zcela popírala oprávněnost vad. Pokud by totiž nabídla slevu ve výši 250 000 Kč, kterou nyní obhájuje jako správnou, ke sporu by nemuselo dojít. Rozdíl v procentním vyjádření činí 1,98% z kupní ceny domu, a tudíž u stěžovatelky, která postavila a prodala celkem 42 domů, má jít o „bagatelní záležitost“. K právní úpravě dovolání vedlejší účastník uvedl, že stěžovatelka zaměňuje dovolací důvody s otázkou přípustnosti dovolání, navíc přehlíží existenci ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12. 2012, podle něhož se při posuzování přípustnosti dovolání z důvodu § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. nepřihlíželo k okolnostem uplatněným dovolacími důvody podle § 241 a odst. 2 písm. a) o. s. ř., přičemž aktuální právní úprava se v tomto ohledu příliš neodlišuje. Současně vedlejší účastník odkázal na závěry dovolacího soudu, z nichž prý jasně vyplývá, že by dovolání i v případě jeho přípustnosti zamítl, neboť rozhodnutí městského soudu považoval za správné. Z těchto důvodů navrhl, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou.

13. Výše uvedená vyjádření byla stěžovatelce zaslána na vědomí a k případné replice, ta však svého práva nevyužila.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti (napadení usnesení Nejvyššího soudu)

15. Ústavní soud následně posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že tato, směřuje-li proti usnesení Nejvyššího soudu, představuje zjevně neopodstatněný návrh podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

16. Nejvyššímu soudu stěžovatelka vytkla, že stejné námitky jako v ústavní stížnosti uplatnila již v dovolání (č. l. 373 a násl. soudního spisu), avšak uvedený soud se jimi odmítl zabývat s poukazem na ustanovení § 242 odst. 3 o. s. ř., a nezhojil tak závažné vady předchozího řízení. Z dovolání však plyne, že pochybení, jichž se dopustil městský soud, stěžovatelka uplatnila nikoliv jako dovolací důvod, ve vztahu k němuž by vymezila předpoklady přípustnosti dovolání podle § 241a odst. 1 až 3 ve spojení s § 237 o. s. ř. (viz články 1 a 3 dovolání), ale výslovně jako procesní vadu podle § 242 odst. 3 o. s. ř. (viz článek 4). Za situace, kdy Nejvyšší soud dospěl k závěru o nepřípustnosti dovolání, nemohl se s ohledem na poslední uvedené ustanovení zabývat ani namítanými procesními vadami. Jestliže stěžovatelka Nejvyššímu soudu vytkla, že jako správná potvrdil (a ještě rozvedl) skutková zjištění městského soudu, jež dle ní mají být v extrémním rozporu s provedenými důkazy, vzhledem k tomu, že jediným způsobilým dovolacím důvodem je nesprávné právní posouzení, nebyl dovolací soud oprávněn se zabývat ani otázkou daného, údajně nesprávného skutkového závěru odvolacího soudu (tedy že vady lze odstranit pouze demontáží stávajícího systému), resp. musel z něho vycházet. Rozsah přezkumné činnosti dovolacího soudu je stanoven zákonem, přičemž nad tento rámec – pokud jsou příslušné procesní normy, které jej vymezují, vyloženy a použity ústavně konformním způsobem [viz body 17 a 18 nálezu Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2117/09 (N 51/56 SbNU 553)] – není

Nejvyšší soud povinen, resp. oprávněn napadená rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumávat.

17. V souzené věci stěžovatelka žádnou interpretační variantu citovaných ustanovení, otevírající možnost přezkumu dovoláním napadeného rozsudku odvolacího soudu z hlediska jí tvrzených tzv. skutkových a procesních vad, nepředestřela a ani Ústavnímu soudu *prima facie* žádná taková (zvláště s ohledem na poměrně jednoznačné znění příslušných ustanovení) není známa. Je možno dodat, že z hlediska řízení o ústavní stížnosti má z povahy věci zásadní význam, zda ta která vada vykazuje přesah do ústavněprávní roviny, či nikoliv, ovšem právní úprava dovolání takového kritérium nezná a (ve svém důsledku) rozlišuje vady „jen“ na základě jejich povahy, tj. zda jde o vady skutkové či právní, případně o vady řízení (viz § 237, § 241a odst. 1, § 242 odst. 3 o. s. ř., srov. také § 242 odst. 2 a 3 o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12. 2012), tedy bez ohledu na to, zda (kvalitativně) jde o vady „běžné“ či ústavněprávní. S ohledem na to nelze usuzovat, že možné ústavněprávní vady požívaly nějakého „speciálního zacházení“ v tom smyslu, že by tyto mohly/měly být posuzovány bez ohledu na jejich povahu, jak je uvedeno výše. Samozřejmě platí, že obecné soudy jsou povinny v soudním řízení chránit také (resp. především) ústavně zaručená základní práva a svobody účastníků, to však mohou činit pouze v mezích stanovených procesními předpisy (nebude-li zjištěna jejich protiústavnost). To nutně vede k závěru, že žádná „všeobecná povinnost“ poskytovat ochranu před vadami dosahujícími ústavněprávní dimenze ve stadiu dovolacího řízení neexistuje; ostatně také proto § 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu výslovně upravuje možnost podání ústavní stížnosti (i) proti rozhodnutí odvolacího soudu.

18. Označila-li stěžovatelka skutkové závěry odvolacího soudu za vadné (resp. v extrémním rozporu s provedenými důkazy) v důsledku toho, že neprovedl výše zmíněné důkazy a že dovolací soud učinil stejnou chybu, když tyto závěry potvrdil, Ústavní soud musí v prvé řadě poznamenat, že tzv. extrémní rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými závěry představuje vadu skutkovou (současně vadu ústavněprávní relevance), jež vzniká v důsledku pochybení v úvahách soudu při hodnocení důkazů, které musí dosáhnout značné intenzity (jako příklad je možno uvést zjevný věcný omyl anebo evidentní prohřešek proti pravidlům logického myšlení). Ovšem v důsledku pochybení, jichž se městský soud dopustil (viz níže) a které činí jeho rozhodnutí z daného hlediska nepřezkoumatelným, by bylo předčasné, aby Ústavní soud v této fázi posuzoval, zda rozhodnutí tohoto soudu je uvedenou vadou stíženo. Dále je možno dodat, že podstatou přezkumu dovolacího soudu sice nemůže být samotné přehodnocování skutkového stavu, jeho kontrole však lze podrobit vlastní proces zjišťování skutkového stavu soudy nižších stupňů, bude-li samozřejmě relevantní

právní otázka (jako otázka procesního práva) splňovat náležitosti podle § 241a odst. 2 a § 237 o. s. ř.

19. K otázce uplatnění procesních vad v dovolacím řízení Ústavní soud pokládá za potřebné doplnit, že vzhledem ke své judikatuře, jež se týkala ústavně konformního výkladu § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12. 2012, dovolací důvod uvedený v citovaném ustanovení mohl být ve svém důsledku (samostatným) dovolacím důvodem za podmínky, že byly splněny předpoklady přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c), odst. 3 o. s. ř. [viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 6. 8. 2008 sp. zn. II. ÚS 2837/07 (N 136/50 SbNU 205)], a to i po novelizaci ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. zákonem č. 7/2009 Sb. [viz náleží Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2013 sp. zn. III. ÚS 3199/12 (N 191/71 SbNU 279)]. Současná právní úprava stanovuje, že dovolání je přípustné, jestliže mj. napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky nejen hmotného, ale i procesního práva (srov. § 237 o. s. ř.), z čehož plyne, že i procesní vada mohla – za určitých podmínek (k tomu viz níže) – představovat (procesně) právní otázku zakládající způsobilý dovolací důvod, avšak i v tomto případě by musel být naplněn některý z předpokladů přípustnosti dovolání podle posledně citovaného ustanovení. Z toho plyne, že jde-li o „rozsah“ dovolacích důvodů, ten byl v případě obou úprav obdobný [viz také bod 12 usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2013 sp. zn. III. ÚS 772/13 (U 5/68 SbNU 541)], a staví-li stěžovatelka protiústavnost napadených ustanovení na daném porovnání, její argumentace není přiléhavá. Dlužno podotknout, že kdyby daná námitka byla uplatněna jako dovolací důvod, zřejmě by dovolání nebylo shledáno přípustným ani podle jedné z úprav, neboť na řešení příslušné procesně-právní otázky rozhodnutí odvolacího soudu nespočívalo (§ 237 o. s. ř.), resp. jí dané rozhodnutí neřešilo (§ 237 odst. 3 o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12. 2012). A mají-li stěžovatelčiny výhrady proti platné právní úpravě spočívat pouze na tom, že dovolání je právním prostředkem k nápravě jen některých (konkrétně právních) vad, z práva na soudní ochranu nelze vyvodit, že by dovolání jakožto mimořádný opravný prostředek muselo sloužit k nápravě veškerých vad, případně veškerých vad, jež mohou mít přesah do ústavněprávní roviny (k důvodům viz výše), a tudíž je zcela na vůli zákonodárce, pokud rozsah přezkumné činnosti Nejvyššího soudu omezí. Uvádí-li stěžovatelka, že ústavní stěžovatelé musí „vyčerpat“ dovolání, aby byla jejich ústavní stížnost přípustná, je možno jí přisvědčit s tím, že tuto svou povinnost musí splnit řádně, tj. podáním včasného a bezvadného dovolání, přičemž za vadu nelze považovat, uplatní-li v něm dovolatel jiný než zákonem předpokládaný dovolací důvod, případně spatřuje-li naplnění podmínky přípustnosti dovolání v otázce, kterou odvolací soud dle Nejvyššího soudu výslovně „neřeší“ (a Nejvyšší soud jí proto oproti názoru dovolatele považuje pouze za vadu řízení, která přípustnost dovolání nezakládá).

20. Ústavní soud shledal ústavní stížnost v této části zjevně neopodstatněnou podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. S ohledem na to, že návrh na zrušení zákonných ustanovení je ve vztahu k ústavní stížnosti (resp. této její části, neboť předmětná ustanovení upravují výlučně řízení před uvedeným soudem jako soudem dovolacím) návrhem akcesorickým, který sdílí osud ústavní stížnosti, Ústavní soud jej odmítl rovněž, a to podle § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu.

21. Směřuje-li ústavní stížnost proti výroku I rozsudku městského soudu, vzhledem k tomu, že stěžovatelka zpochybnila jen výši slevy z ceny díla, přičemž je její argumentace postavena na tom, že obvodní soud na rozdíl od městského soudu stanovil její výši správně (tj. podle dodatku č. 2 znaleckého posudku), tato tvrzená vada žádný dopad na „potvrzující“ a „měnící“ rozhodnutí městského soudu obsažené v tomto výroku nemohla mít. Vzhledem k tomu i v této části Ústavní soud shledal ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Jde-li o zbývající část ústavní stížnosti, tj. směřující proti části výroku II rozsudku městského soudu, Ústavní soud se zabýval otázkou důvodnosti ústavní stížnosti, vycházející z toho, že jako orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky.

23. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítla, že městský soud dospěl k jinému skutkovému zjištění než obvodní soud, aniž by znovu provedl důkazy provedené tímto soudem, čímž porušil § 213 odst. 2 o. s. ř. Těto námitce městský soud ve svém vyjádření oponoval tak, že příslušná skutková zjištění obvodního soudu pouze jinak hodnotil po právní stránce. Ústavní soud názoru městského soudu však přisvědčit nemohl. Jak je totiž patrné z citovaného rozsudku obvodního soudu, uvedený soud za rozhodující pro stanovení výše přiměřené slevy považoval kritérium nákladů potřebných pro odstranění zjištěných vad, načež na základě znaleckého posudku ve znění dodatků č. 1 a 2 a výsledku jeho zpracovatele dospěl v podstatě k závěru, že není nutné odstranění celého fasádního systému, ale existuje méně nákladné, avšak rovnocenné řešení v podobě umístění nového fasádního systému na ten stávající. Městský soud se ztotožnil s (právním) názorem obvodního soudu, že výše přiměřené slevy může odpovídat výši nákladů potřebných pro odstranění vad, ovšem na rozdíl od něho učinil

na základě znaleckého posudku a jeho dodatku č. 1 (skutkový) závěr, že „aby fasádní zateplovací systém plnil svou funkci a účel, musí být zcela odstraněn a znovu zhotoven. Oprava nanesením nové fasády je jen zakrytím (záplatováním) vadně provedeného fasádního zateplovacího systému“. Z výše uvedeného plyne, že v případě právního posouzení (ve vztahu k němuž bylo vedeno dokazování) odvolací soud na věc nahlížel stejně jako nalézací soud, ovšem jde-li o skutkový (a dle všeho odborný) závěr ohledně způsobu odstranění vad díla, aby toto mohlo plnit svůj účel jak z hlediska stavebně-technického, tak i estetického, od kterého se pak odvíjí konkrétní výše „potřebných nákladů“ (tj. buď podle dodatků č. 1, anebo č. 2) znaleckého posudku, a potažmo výše slevy z ceny díla, se názory obou soudů rozcházejí.

24. Pochybení na straně městského soudu je přitom dvojího rázu. Obvodní soud ve výše zmíněném ohledu za klíčový důkaz považoval (zcela zjevně) i výslech jednoho ze zpracovatelů znaleckého posudku, který se v reakci na otázku položenou stěžovatelkou k tomuto problému vyjádřil (viz č. I. 247 a násl. soudního spisu), a proto také (obvodní soud) znaleckému ústavu uložil doplnit znalecký posudek, což se stalo dodatkem č. 2 (č. I. 257). Městský soud tento důkaz v odůvodnění svého rozsudku zcela pominul, nicméně s ohledem na jeho závěry nelze než dospět k tomu, že jej zhodnotil jinak než nalézací soud, a proto také považoval zmíněný dodatek č. 2 za bezpředmětný. S ohledem na povahu daného důkazu, kdy při jeho provádění se zvláště projevuje – obdobně jako v případě provádění důkazu výslechem svědka či účastníků řízení (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2000 sp. zn. 20 Cdo 1546/9933 či ze dne 23. 8. 2006 sp. zn. 33 Odo 803/2005) – význam zásady ústnosti a bezprostřednosti v soudním řízení, bylo jeho povinností jej (znovu) provést v odvolacím řízení, jak plyne z § 213 odst. 2 o. s. ř. Pokud tak městský soud neučinil, zatížil odvolací řízení tzv. kvalifikovanou vadou, tedy vadou, která má dle judikatury Ústavního soudu přesah i do ústavněprávní roviny, konkrétně pak která má za následek porušení práva na soudní ochranu [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2004 sp. zn. IV. ÚS 57/04 (N 144/35 SbNU 37)]. K tomu je nutno dodat, že porušení ústavnosti bylo Ústavním soudem shledáno v případě odlišných skutkových závěrů, k nimž odvolací soud dospěl i na základě hodnocení listinných důkazů, včetně znaleckého posudku, a to samostatně či ve spojení s dalšími důkazy [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 10. 2006 sp. zn. II. ÚS 363/06 (N 188/43 SbNU 153), ze dne 14. 9. 2007 sp. zn. I. ÚS 273/06 (N 144/46 SbNU 409), ze dne 3. 8. 2011 sp. zn. I. ÚS 3725/10 (N 139/62 SbNU 175); jinak ale rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2007 sp. zn. 21 Cdo 194/2006]], přičemž jak plyne z protokolů o jednání před odvolacím soudem, městský soud neprovedl ani důkaz znaleckým

posudkem a jeho dodatky č. 1 a 2 (viz č. l. 303, 308 a násl.), ač jím byly tyto důkazy rovněž hodnoceny.

25. Další pochybení na straně městského soudu shledal Ústavní soud v tom, že v odůvodnění svého rozsudku důkaz výsledkem znalce ve spojení se znaleckým posudkem ve znění jeho dodatků, ač zcela evidentně nešlo o důkaz irelevantní, neboť na něm soud prvního stupně postavil svá skutková zjištění, vůbec nezmínil, natož pak aby z něho bylo patrné, na základě jakých úvah dospěl ke zcela opačnému zjištění než obvodní soud, a to ještě za situace, kdy ani obvodní soud v podstatě žádné úvahy, na jejichž základě (ve své podstatě) shledal, že méně nákladné řešení by bylo k nápravě vad díla zcela „dostačující“, nepředestřel. Jde o případ tzv. opomenutého důkazu, jenž představuje další kvalifikovanou vadu důkazního řízení, mající za následek, že napadený rozsudek je „nepřezkoumatelný“, a nese tak rysy libovůle v soudním rozhodování, jež je neslučitelná s principy spravedlivého procesu [viz např. nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 1995 sp. zn. III. ÚS 61/94 (N 10/3 SbNU 51)].

26. Z těchto důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím městského soudu bylo porušeno stěžovatelčino právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto je podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

27. Vzhledem k tomu, že napadené usnesení Nejvyššího soudu ztratilo svůj právní podklad, Ústavnímu soudu nezbylo – z důvodu právní jistoty (a také proto, že jím bylo rozhodnuto o nákladech dovolacího řízení, ač dané soudní řízení bude dále pokračovat) – než rovněž přistoupit k jeho zrušení.

Č. 141

K rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení při zastavení občanského soudního řízení

Uloží-li soud žalovanému povinnost nahradit žalobci náklady řízení dle § 146 odst. 2 věty druhé občanského soudního řádu, aniž by se zabýval důvodností podané žaloby, jde o nepřípustně formalistický postup zakládající porušení práva žalovaného na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 3447/15 ve věci ústavní stížnosti J. P. a K. P., obou zastoupených JUDr. Klárou Long Slámovou, advokátkou, se sídlem Urbánkova 3360/47, Praha 4 – Modřany, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 16. září 2015 č. j. 22 Co 319/2015-33 vydanému v řízení o žalobě vedlejších účastníků, již se domáhali vyklizení bytu stěžovateli, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích jako účastníka řízení a Lukáše Bryšky a Veroniky Bryškové jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 16. září 2015 č. j. 22 Co 319/2015-33 byla porušena základní práva stěžovatelů vlastnit majetek a na soudní ochranu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 16. září 2015 č. j. 22 Co 319/2015-33 se ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci**

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 23. 11. 2015, stěžovatelé navrhli zrušení rozhodnutí uvedeného v záhlaví z důvodu tvrzeného porušení jejich základních práv podle čl. 4, 11, 28, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a dalších obsahově obdobných ustanovení mezinárodních smluv.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Vedlejší účastníci řízení se domáhali vyklizení bytu stěžovateli. Byt nově zakoupili, kupní smlouva přitom obsahovala prohlášení o tom, že je jim znám stav bytu a že stávajícím nájemcům končí k 30. červnu 2014 nájemní vztah. Následně zjistili, že v bytě nadále bydlí stěžovatelé. Dle žaloby si nebyli jisti, zda mají stěžovatelé platnou nájemní smlouvu. Z opatrnosti proto nájem vypověděli a dne 25. září 2014 podali žalobu na vyklizení bytu.

3. Stěžovatelé ve vyjádření k žalobě tvrdili, že mají platnou nájemní smlouvu. O skutečnosti, že je byt prodán, se dozvěděli až z dopisu ze dne 4. 8. 2014, dne 29. 8. 2014 pak obdrželi dle jejich názoru neplatnou výpověď z nájmu bytu. Za platnou výpověď považovali až výpověď ze dne 15. 10. 2014, výpovědní lhůta by jim tak uplynula až 31. 1. 2015. Původně měli snahu se co nejrychleji vystěhovat, chápali situaci vedlejších účastníků řízení a intenzivně hledali nové bydlení. Vedlejší účastníci k nim však přistupovali tak, jakoby vše zavinili stěžovatelé. Po vyhocení vztahů proto nebyli ochotni se přestěhovat do provizorního bydliště a byt vyklidili až v listopadu, tedy dříve, než jim uplynula výpovědní doba, když si našli vhodné a trvalé bydlení. Doplnili také, že vedlejší účastníci nutili předchozí majitelku bytu ukončit smlouvu o odběru plynu a elektrické energie. Následně neuzavřeli jako majitelé bytu novou smlouvu, čímž znemožnili stěžovatelům byt užívat, neboť od 3. 11. 2014 byl odpojen elektroměr. Stěžovatelé jsou přitom starobní důchodci a stěžovatelka prodělává náročnou léčbu leukémie.

4. Vedlejší účastníci řízení vzhledem k tomu, že stěžovatelé byt ke konci listopadu 2014 vyklidili, vzali žalobu zpět a domáhali se náhrady nákladů řízení.

5. Okresní soud ve Svitavách (dále jen „okresní soud“) usnesením ze dne 27. 2. 2015 č. j. 5 C 250/2014-27 zastavil řízení pro zpětvzetí žaloby (výrok I) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II) podle § 146 odst. 1 písm. b) občanského soudního řádu. Zdůvodnil, že z obsahu spisu, zejména z protichůdných tvrzení účastníků řízení, nelze s jistotou dovodit, že by stěžovatelé vyklidili byt v reakci na podanou žalobu. Nejistý skutkový stav dle soudu naznačili i vedlejší účastníci řízení v žalobě.

6. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) k odvolání vedlejších účastníků řízení změnil výrok II usnesení okresního soudu tak, že stěžovatelům uložil povinnost nahradit vedlejším účastníkům řízení náklady řízení ve výši 15 883 Kč (výrok I) a uložil jim i povinnost nahradit vedlejším účastníkům řízení náklady odvolacího řízení ve výši 1 815 Kč (výrok II). Měl za to, že o nákladech zastaveného řízení je třeba rozhodnout podle § 146 odst. 2 občanského soudního řádu, a zabýval se tím, zda byl pro chování stěžovatelů vzat zpět návrh, který byl

podán důvodně. Vycházel ze zásady, že zavinění na zastavení řízení se při rozhodování o nákladech řízení posuzuje výlučně z procesního hlediska, kdy soud zkoumá, zda chování žalovaného po podání žaloby vedlo ke zpětvzetí žaloby žalobcem, či nikoli. Poukázal na to, že žaloba byla podána v září 2014 a byt byl vyklizen dle předávacího protokolu dne 1. 12. 2014. Považoval za nepochybné, že mezi vyklizením bytu stěžovateli a zpětvzetím žaloby byla přímá příčinná souvislost.

III. Argumentace stěžovatelů

7. Stěžovatelé namítli, že krajský soud postupoval v hrubém rozporu se závaznými pravidly pro náhradu nákladů řízení. Dovodil, že je třeba aplikovat § 146 odst. 2 větu druhou občanského soudního řádu, ale sám míru zavinění účastníků na zastavení řízení neposoudil. Vůbec nezkoumal, zda byla žaloba podána důvodně. Kdyby žaloba nebyla vzata zpět, byla by zamítnuta, protože stěžovatelé nebyli povinni byt vyklidit, a to ani v době, kdy ke zpětvzetí žaloby došlo. Krajský soud se nezabýval tím, zda a kdy byla stěžovatelům dána platná výpověď z nájmu. Dle stěžovatelů nelze připustit, aby byly podávány žaloby před lhůtou na plnění, ve lhůtě bylo splněno a žalobcům byla při zpětvzetí předčasně podané žaloby přiznána náhrada nákladů řízení. Postup krajského soudu dle nich představuje nepřipustnou libovůli při soudním rozhodování, která svými důsledky zasahuje do základních práv a svobod stěžovatelů.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud na návrh stěžovatelů usnesením ze dne 8. 12. 2015 sp. zn. III. ÚS 3447/15 odložil vykonatelnost usnesení krajského soudu (všechna zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

9. Pro účely tohoto řízení si vyžádal spis okresního soudu sp. zn. 5 C 250/2014 a vyjádření krajského soudu jako účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení.

10. Krajský soud ani vedlejší účastníci řízení se k ústavní stížnosti nevyjádřili.

11. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) bez ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci.

V. Podmínky projednání ústavní stížnosti

12. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu, ústavní stížnost je přípustná (stěžovatelé před jejím podáním vyčerpali všechny procesní prostředky k ochraně svých práv podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu),

byla podána včas a osobami k tomu oprávněnými a splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti. Ústavní soud proto přistoupil k jejímu věcnému projednání.

VI. Vlastní posouzení

13. Ústavní soud se seznámil s argumentací stěžovatelů a obsahem soudního spisu, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci tzv. podústavního práva či jiné nesprávnosti.

15. Z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny neplyne garance „správného“ rozhodnutí, natožpak rozhodnutí, jež stěžovatel za správné pokládá. Závěr o jeho porušení nelze odůvodnit toliko rozdílným názorem na výklad tzv. podústavního práva provedený obecnými soudy [srov. náleze ze dne 29. 5. 1997 sp. zn. III. ÚS 31/97 (N 66/8 SbNU 149)] nebo tím, že neodpovídá názoru stěžovatele [srov. usnesení ze dne 5. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 732/2000 (U 24/27 SbNU 293)]. Uvedené však neplatí v situacích, kdy tento výklad založil porušení některého (jiného) základního práva stěžovatele nebo je výrazem flagrantního ignorování příslušné normy či zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů právního výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, v důsledku čehož představuje nepředvídatelnou interpretační libovůli. Tuto výjimku lze přitom vztáhnout i na aplikaci procesních předpisů [srov. např. náleze ze dne 3. 3. 2011 sp. zn. III. ÚS 2671/09 (N 33/60 SbNU 397)].

16. Rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí soudního rozhodování jako celku, a tudíž i na něj dopadají zásady spravedlivého procesu. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi nicméně zdůrazňuje, že otázku náhrady nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, nelze klást z hlediska uvedených zásad na stejnou úroveň jako proces vedoucí k rozhodnutí ve věci samé [srov. usnesení ze dne 5. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 303/02 (U 25/27 SbNU 307)]. Zásada, že pouhá nesprávnost není referenčním kritériem ústavněprávního přezkumu, se zde uplatní silněji než jinde. Tím však není řečeno, že by tato otázka nemohla

ve výše vymezených případech (viz předchozí bod) nabyt ústavněprávního rozměru.

17. V posuzované věci stěžovatelé namítají, že jim neměla být uložena náhrada nákladů řízení podle § 146 odst. 2 věty druhé občanského soudního řádu. V případě zastavení řízení může obecný soud rozhodnout o nákladech řízení podle § 146 odst. 1 písm. b) občanského soudního řádu tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, jako to učinil okresní soud v této věci. Nebo může rozhodnout podle § 146 odst. 2 občanského soudního řádu tak, že jednomu z účastníků řízení uloží nahradit jeho náklady, jak učinil krajský soud. Podle § 146 odst. 2 občanského soudního řádu totiž platí, že „jestliže některý z účastníků zavinil, že řízení muselo být zastaveno, je povinen hradit jeho náklady. Byl-li však pro chování žalovaného (jiného účastníka řízení) vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení žalovaný (jiný účastník řízení)“.

18. K výkladu citovaného ustanovení Ústavní soud dlouhodobě judikuje, že postup podle teze, dle níž jen z porovnání petitu žaloby a následného chování žalovaného lze zjistit, zda byla zpětvzatá žaloba podána důvodně, tedy zda zastavení řízení procesně zavinil žalovaný, může být přepjatým formalismem a v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. Princip procesního výsledku nelze chápat formálně, neboť nejen petit, ale i žalobní tvrzení, tedy důvody žaloby vyjadřují, proč se žalobce žalovaného plnění domáhá [srov. např. nálezy ze dne 8. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 2899/10 (N 38/60 SbNU 455) nebo ze dne 17. 1. 2017 sp. zn. III. ÚS 2741/16 (N 12/84 SbNU 153) a ze dne 17. 1. 2017 sp. zn. III. ÚS 3592/16 (N 14/84 SbNU 167)]. Ve dvou posledně uvedených nálezech Ústavní soud také vyslovil, že z pravidla obsaženého v § 146 odst. 2 občanského soudního řádu vyplývají nikoliv dva předpoklady přiznání náhrady nákladů řízení žalobci, nýbrž předpoklady tři, a to zpětvzetí žaloby žalobcem, chování žalovaného a důvodnost žaloby.

19. Shodně jako v posledně zmíněných nálezech lze i v této věci dospět k závěru, že z odůvodnění rozhodnutí krajského soudu není zřejmé, že by se zabýval důvodností žaloby podané vedlejšími účastníky. Pokud snad důvodnost žaloby dovedl pouze ze skutečnosti, že stěžovatelé po jejím podání byt vyklidili, jde o formalistický postup, neboť nezohlednil, zda stěžovatelé měli v době podání žaloby právo v bytě dále bydlet, zda nebyla žaloba podána předčasně, ani to, že stěžovatelé tvrdili, že jim byla odpojena vedlejšími účastníky elektřina a jako lidé důchodového věku museli i z tohoto důvodu před nastávajícími zimními měsíci byt opustit. K tomu odkazovali i na obsah protokolu o předání bytu. Proto se jeví mnohem přilehavějším hodnocení okresního soudu, podle něhož z obsahu spisu, zejména z protichůdných tvrzení účastníků řízení, nelze s jistotou dovodit, že by stěžovatelé vyklidili byt (pouze) v reakci na podanou žalobu. Způsob,

jakým citované ustanovení aplikoval krajský soud, tedy posouzení důvodnosti žaloby výlučně z procesního hlediska, by mohl sváďet k šikanóznímu podávání žalob ještě před uplynutím lhůty k plnění, jejichž následkem by v každé situaci bylo uložení povinnosti žalovanému nahradit žalobci náklady řízení, nadto mnohdy v excesivním rozsahu.

20. Z výše popsaných východisek pro hodnocení, kdy došlo k porušení práva na soudní ochranu, vyplývá, že taková situace nastala i v tomto případě. Krajský soud navíc nerespektováním závazného výkladu Ústavního soudu týkajícího se § 146 odst. 2 věty druhé občanského soudního řádu porušil nejen právo stěžovatelů na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, ale s ohledem na související zásah do majetkové sféry stěžovatelů i jejich právo vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny. Oba tyto kasační důvody se zároveň vztahují i na závislý výrok krajského soudu o nákladech odvolacího řízení, neboť krajský soud bude o odvolání vedlejších účastníků řízení rozhodovat znovu. Porušeními dalších stěžovateli tvrzených práv se Ústavní soud nezabýval, neboť by to bylo s ohledem na shora uvedené závěry nadbytečné.

21. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelů důvodnou. Podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí proto mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení vyhověl (výrok I) a napadené usnesení krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil (výrok II). V dalším řízení bude povinností krajského soudu rozhodnout o odvolání vedlejších účastníků řízení v souladu se závazným právním názorem vysloveným v tomto nálezu. V případě, že bude znovu rozhodovat o nákladech řízení podle § 146 odst. 2 věty druhé občanského soudního řádu, bude se muset soustředit na splnění všech předpokladů přiznání náhrady nákladů řízení, tedy i na důvodnost žaloby. Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny osoby (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

Č. 142

K rozhodování obecných soudů o mimořádném zvýšení odškodnění bolesti a náhrady za ztížení společenského uplatnění

Z příslušné právní úpravy (§ 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění) vyplývá, že rozhodnutí o mimořádném zvýšení odškodnění bolesti nebo ztížení společenského uplatnění přísluší soudu, který na základě posouzení všech okolností případu konstituuje právo poškozeného na zvýšení náhrady v mezích svého soudcovského uvážení, přičemž § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. je normou s relativně neurčitou hypotézou, umožňující soudu posoudit s ohledem na okolnosti každého jednotlivého případu, jaké zvýšení náhrady za újmu na zdraví je v konkrétním případě přiměřené.

Podřazení postupu podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. pod výjimku podle § 153 odst. 2 občanského soudního řádu (výjimka ze zákazu překročení žalobního petitu) odpovídá shora uvedeným charakteristickým rysům případů, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Výklad umožňující v případě postupu podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. překročit celkovou částku, jejíž přisouzení se žalobce domáhal, považuje Ústavní soud za ústavně souladný a naplňující požadavky na přiznání náhrady škody z titulu újmy na zdraví ve smyslu judikatury Ústavního soudu, podle které musí soudy z hlediska ochrany ústavnosti dbát o to, aby přiznaná výše náhrady újmy na zdraví byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou újmou existoval vztah přiměřenosti.

Odvolací soud pochybil, jestliže dospěl k závěru, že při postupu podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. byl vázán žalobou stěžovatelky, a z tohoto důvodu bylo žalobě v nároku na bolestné vyhověno „pouze“ do částky zde uvedené. V žalobě definovaný nárok je zcela dostatečným základem i pro mimořádné zvýšení na trojnásobek.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 1796/16 ve věci ústavní stížnosti R. W. Č., zastoupené JUDr. Filipem Matoušem, advokátem, se sídlem Lazarská 11/6,

Praha 2, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710, ve spojení s opravným usnesením ze dne 7. 6. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-737, a proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 30 Co 344/2013-624, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013 vydaným v řízení o stěžovatelčině žalobě, již se domáhala náhrady škody na zdraví způsobené v důsledku dopravní nehody, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a 1. M. E., 2. obchodní společnosti Česká pojišťovna, a. s., se sídlem Spálená 75/16, Praha 1, a 3. obchodní společnosti OK-BE, spol. s r. o., se sídlem Masnerova 102, Nový Knín, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Výrokem I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710, ve spojení s opravným usnesením ze dne 7. 6. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-737, a výrokem I rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 30 Co 344/2013-624, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710, ve spojení s opravným usnesením ze dne 7. 6. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-737, výroky I, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII a XIII rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 30 Co 344/2013-624, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013 a usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2016 č. j. 30 Co 344/2013-745, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

IV. Náhrada nákladů zastoupení před Ústavním soudem se vedlejšímu účastníku 3 nepřiznává.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

Ústavnímu soudu byla dne 2. 6. 2016 doručena ústavní stížnost podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím níž se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozsudků Krajského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 30 Co 344/2013-624, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013 ve výrocích I a II (dále také jen „rozsudek Krajského soudu v Praze“) a Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710 ve výroku I (část I ústavní stížnosti). V závěrečném petitu své ústavní stížnosti sice stěžovatelka formálně navrhuje zrušení jiného rozhodnutí Nejvyššího soudu, nicméně s přihlédnutím k titulní straně ústavní

stížnosti, kde je uvedeno, že tato směřuje proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710, jehož kopii stěžovatelka ke své ústavní stížnosti rovněž přiložila, a dále s přihlédnutím k odůvodnění ústavní stížnosti, v jehož rámci stěžovatelka závěry citovaného rozsudku Nejvyššího soudu zpochybňuje, je zřejmé, že ústavní stížností je navrhováno zrušení výroku I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710. V záhlaví uvedené rozsudky stěžovatelka napadá s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejího základního práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

Z ústavní stížnosti, jejích příloh a zapůjčeného spisu Okresního soudu v Příbrami sp. zn. 16 C 140/2009 vyplývá, že se stěžovatelka před soudy domáhala po vedlejších účastnících v postavení žalovaných náhrady škody na zdraví v podobě náhrady za bolest a za ztížení společenského uplatnění, dále náhrady za ušlý výdělek a náhrady věcné škody. Tuto škodu stěžovatelka utrpěla při dopravní nehodě, kdy vedlejší účastník 1 byl viníkem nehody, vedlejší účastník 2 pojistitelem vozidla a vedlejší účastník 3 provozovatelem vozidla. V ústavní stížnosti stěžovatelka vyjadřuje nesouhlas s výrokem I napadeného rozsudku Nejvyššího soudu, kterým bylo zamítnuto její dovolání proti výrokům I a II napadeného rozsudku Krajského soudu v Praze. V napadeném rozsudku Nejvyššího soudu ve výroku I nesprávně uvedené výroky V a VI byly opraveny usnesením Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-737 vydaným až po podání projednávané ústavní stížnosti (dále také jen „rozsudek Nejvyššího soudu“). K odvolání stěžovatelky byla výrokem I napadeného rozsudku Krajského soudu v Praze uložena povinnost vedlejším účastníkům zaplatit stěžovatelce bolestné ve výši 195 360 Kč a výrokem II tohoto rozsudku byla vedlejším účastníkům uložena povinnost zaplatit stěžovatelce na ztížení společenského uplatnění částku 592 200 Kč.

Stěžovatelka nesouhlasí se závěrem dovolacího soudu, že v dané věci je promlčen její nárok na bolestné v rozsahu, v jakém byl uplatněn v rozšíření žaloby podáním došlým soudu prvního stupně dne 24. 1. 2011, které bylo reakcí na zpracovaný znalecký posudek. Stěžovatelka se v této souvislosti dovolává závěrů obsažených v nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 3367/13 (N 104/73 SbNU 667). K tomu uvádí, že ve své žalobě řádně a včas uplatnila základ svého nároku u okresního soudu, skutkově popsal celý děj nehody, průběh léčby i jaké následky jí v důsledku škodní události vznikly. Stěžovatelka poukazuje na to, že v citovaném nálezu Ústavní soud konstatuje, že k závěru o existenci podmínek pro zvýšení odškodnění může dojít i bez návrhu a soudu nic nebrání přiznat mimořádné zvýšení nad rámec žalobou uplatněného nároku. Nelze proto

nepřiznat nárok na mimořádné zvýšení bolestného z důvodu promlčení, jestliže byl základ nároku uplatněn včas. Pokud dovolací soud argumentoval na podporu jiného závěru porušením principu legitimního očekávání na straně vedlejších účastníků (ohledně uplatněné částky v soudním řízení), má stěžovatelka za to, že z judikatury Ústavního soudu vyplývá právo poškozeného na spravedlivé odškodnění újmy, které je „mantinelem“ legitimního očekávání škůdce v případě sporu o náhradu škody na zdraví.

Pokud jde o soudy přiznané odškodnění ztížení společenského uplatnění ve výši 592 200 Kč, považuje je stěžovatelka za nepřiměřeně nízké s ohledem na to, že má v souvislosti s dopravní nehodou trvalé následky v podobě jizev, které s ohledem na její relativně mladý věk mají dopad jak estetický, tak jde i o místo bolestivé, přičemž se u ní projevují těžké psychické následky, a to mj. v sexuální oblasti. V této souvislosti stěžovatelka poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2010 sp. zn. 25 Cdo 1106/2008.

Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného rozsudku k otázce stavení promlčecí doby u nároku na odškodnění bolesti uvedl, že ke stavení běhu promlčecí doby u těchto nároků dochází pouze v té výši, v jaké byl nárok včas proti žalovanému uplatněn u soudu, aniž by uplatněním daných nároků u soudu docházelo ke stavení promlčecí doby i z hlediska budoucího rozšíření žaloby, resp. v tom rozsahu, v jakém je žaloba rozšířena až po skončení běhu subjektivní promlčecí doby, nelze nárok v rozsahu rozšíření při současném vznesení námítky promlčení přiznat. Přitom podle Nejvyššího soudu skutečnost, kdy bylo provedeno bodové ohodnocení lékařem, nemá na běh subjektivní promlčecí doby vliv, což platí i pro případ, kdy dojde k provedení nového a pro poškozeného příznivějšího znaleckého posudku během řízení. K uvedenému závěru dospěl Nejvyšší soud při uvážení principů dělby moci, legitimního očekávání, uplatňování veřejné moci pouze v mezích zákona, rovnosti účastníků, práva na spravedlivý proces, právní jistoty a účelu promlčení, s ohledem rovněž na míru omezení práv poškozeného, přičemž poukázal na dosavadní ustálený výklad rozhodovací praxe dovolacího soudu.

Nejvyšší soud k tomu v napadeném rozsudku konkrétně uvedl, že soud v občanském soudním řízení nemůže, aniž byly splněny podmínky § 153 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v rozhodném znění, přiznat žalobci více, než požadoval v žalobním petitu, neboť jinak by porušil právo účastníků řízení na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a zásadu rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny. Podle § 153 odst. 2 občanského soudního řádu může soud překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže 1. řízení bylo možno zahájit i bez návrhu, nebo jestliže 2. z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Ani

jedna z obou podmínek obsažených v § 153 odst. 2 občanského soudního řádu podle Nejvyššího soudu při rozhodování o náhradě škody na zdraví v civilním řízení z platného práva nevyplývá. Bez opory v právním řádu nelze vytvářet autonomní procesní pravidla jen pro spory ze škody na zdraví, tím méně pro některé dílčí nároky na náhradu takové škody, neboť takový postup by byl nepřipustným zásahem do právní jistoty a rovnosti subjektů práva ve smyslu čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny.

Dále v souvislosti s tímto závěrem Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí uvedl, že názor vyslovený v nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 3367/13 (N 104/73 SbNU 667), kterého se stěžovatelka ve svém dovolání a následně i ústavní stížnosti dovolává, je ojedinělým názorem jednoho senátu Ústavního soudu a mohl by mít ve svém důsledku závažný dopad do některých ústavních práv subjektů práva, přičemž tyto jeho důsledky nebyly, alespoň jak se jeví z odůvodnění citovaného nálezu, dostatečně uváženy. Dovolací soud proto setrval na ustálených závěrech přijatých dosavadní soudní praxí a je přesvědčen, že předložil dostatečnou argumentaci, jež mu umožňuje odchýlit se od závěrů vyslovených v citovaném nálezu Ústavního soudu, přičemž poukazuje na nálezy Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465).

K otázce přiměřenosti částky přiznané stěžovatelce jako odškodnění ztížení společenského uplatnění Nejvyšší soud v napadeném rozsudku uvedl, že se zřetelem ke zjištěnému skutkovému stavu (jehož správnost dovolací soud není oprávněn zkoumat), nelze v daném případě považovat úvahu odvolacího soudu o existenci okolností svědčících pro mimořádné zvýšení základního ohodnocení ztížení společenského uplatnění za zjevně nepřiměřenou, neúplnou či vnitřně logicky rozpornou. Přiznané odškodnění ztížení společenského uplatnění ve výši 592 200 Kč odpovídajícím způsobem reflektuje rozsah a intenzitu omezení životního uplatnění poškozené a nevybočuje z mezí, v nichž se rozhodování soudů v obdobných případech pohybuje.

Napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu bylo dále výrokem II odmítnuto dovolání vedlejších účastníků 1 a 3 proti výrokům I a II napadeného rozsudku Krajského soudu v Praze a výrokem III byl k dovolání stěžovatelky i vedlejších účastníků 1 a 3 zrušen napadený rozsudek Krajského soudu v Praze ve výrocích V, VI, VII, VIII, IX, X a XI o nákladech řízení a věc se v tomto rozsahu vrátila odvolacímu soudu, který o nákladech řízení rozhodl usnesením ze dne 31. 5. 2016 č. j. 30 Co 344/2013-745, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013, proti kterému byla podána stěžovatelkou a vedlejším účastníkem 1 dovolání vedená u Nejvyššího soudu pod sp. zn. 25 Cdo 5792/2016, o kterých nebylo, jak Ústavní soud z vlastní úřední činnosti zjistil, dosud meritorně rozhodnuto.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

Ústavní soud vyzval Nejvyšší soud a Krajský soud v Praze jako účastníky řízení a vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že své důvody pro zamítnutí dovolání stěžovatelky podrobně vysvětlil a s námitkami stěžovatelky, které jsou v ústavní stížnosti v podstatě jen opakovány, se vypořádal v odůvodnění svého rozsudku, na něž odkazuje. Myšlenka, že v občanskoprávním řízení o náhradu škody (nemajetkové újmy) by mohl soud s poukazem na požadavek přiměřenosti odškodnění pominout vznesenou námitku promlčení a v rozporu s vázaností soudu žalobním návrhem přiznat odškodnění nad rámec původně včas uplatněné částky bez jakéhokoli časového i kvantitativního omezení, zjevně podlamuje základní principy sporného řízení, a je tudíž pro Nejvyšší soud zcela neakceptovatelná, a to navzdory tomu, že se na její podporu dovolává stěžovatelka nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3367/13 (viz výše). Pokud vůbec závěry tohoto nálezu lze mít za souladné s právním názorem stěžovatelky, je Nejvyšší soud přesvědčen, že v napadeném rozsudku byla předložena dostatečná argumentace umožňující Nejvyššímu soudu se od závěrů nálezu odchýlit a Ústavnímu soudu je přehodnotit, jak to předpokládá náleze ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05. Nejvyšší soud je přesvědčen, že k porušení ústavních práv stěžovatelky rozhodnutím Nejvyššího soudu nedošlo, a že by naopak došlo ke zřejmému porušení ústavních práv žalovaných (práva na spravedlivý proces, rovnost účastníků, právní jistoty a legitimního očekávání), kdyby Nejvyšší soud rozhodl v souladu s požadavkem stěžovatelky. Nejvyšší soud má tedy za to, že ústavní stížnost proti tomuto rozhodnutí není důvodná, a proto navrhuje, aby ji Ústavní soud jako zjevně neopodstatněnou odmítl, popřípadě zamítl.

Vedlejší účastník 2 ve svém vyjádření ze dne 24. 5. 2017 uvedl, že ústavní stížnost je předkládána s poněkud nevhodně, ba dokonce nepřesně formulovaným skutkovým tvrzením, že nárok jako celek byl v základu uplatněn prvožalobou, s tím, že bude doplněn, a následně byl pouze doplněn, aniž by bylo dotčeno uplatnění základu nároku. Pro tento závěr ovšem nelze nalézt v textu původní žaloby žádnou oporu. Prvožaloba je formulována jako uplatnění úplného nároku. Naopak její rozšíření se opírá o zcela nová skutková tvrzení a o jiné složky poškozeného zdravotního stavu. Tento posun skutkového tvrzení pak umožňuje stěžovatelce, aby srovnávala svůj případ s případem, o kterém bylo rozhodnuto nálezem Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 3367/13 (N 104/73 SbNU 667). Ústavní soud v citovaném nálezů konstatoval, že pokud je uplatněn nárok a s ním spjatá skutková tvrzení, je možné v rámci uplatněného nároku později navýšit násobení nároku k bodovému ohodnocení, pokud se v důsledku následného dokazování ukáže, že je počet bodů bez násobení nedostatečný

s ohledem na povahu původně tvrzené zdravotní újmy. Za této situace je možné v rámci původně uplatněné výše finančního nároku k výsledku, jenž se stále pohybuje v jejím rámci, dojít i jinak. Jinými slovy, základní parametry uplatněného nároku, tedy výše nároku a skutková tvrzení, musí být uplatněny před promlčením, neměnnost těchto parametrů v testu promlčení Ústavní soud nezpochybil. V otázce nalezení složitějšího kauzálního a legitimačního řetězce mezi těmito neměnnými parametry pak existuje určitá variabilita a soud i účastníci mají poměrně volné ruce, včetně doplňování dokazování a znaleckého zkoumání. V nyní posuzované věci však byl uplatněn nárok ve výši finanční částky, který byl odůvodněn skutkovým tvrzením stran povahy zdravotní újmy a doplněn na ni navazujícím tvrzením ohledně bodového ohodnocení. Z toho pak plynul nárok v podobě finanční částky. Po nějaké době byl nárok doplněn stran nového skutkového tvrzení ohledně nové funkční složky dříve známé zdravotní újmy, dále nového bodového ohodnocení a nově vymezeného nároku. Jednalo se o rozšíření žaloby a o nárok souběžný s nárokem původním. Zásadní odlišnost od případu řešeného v nálezů sp. zn. I. ÚS 3367/13 tak tkví v tom, že v odkázaném případě se jednalo skutečně o uplatněný nárok, který vymezil řízení jednou provždy a následně bylo možné s jeho obsahem pracovat v rámci dokazování a právního hodnocení důkazních výstupů. V souzené věci tomu tak není. Stěžovatelka tak pouze schematicky vytrhává z jednoho nálezů, jenž má zcela jiný skutkový a právní reliéf, jeden samostatný právní závěr, který neústrojně vkládá do struktury svého případu. Pokouší se tak posunout výklad zcela obyčejného práva, aniž by to ovšem mělo ústavněprávní význam. S ohledem na uvedené navrhuje vedlejší účastník 2, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl nebo odmítl.

Ve svém vyjádření ze dne 17. 5. 2017 vedlejší účastník 3 uvedl, že se ve vztahu k právnímu posouzení promlčení části nároku stěžovatelky plně ztotožňuje s názorem Nejvyššího soudu, který byl v předmětné věci velmi podrobně rozveden v jeho napadeném rozhodnutí, kde se soud zabývá důvody nepřítelavosti nálezů Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 3367/13, kterým stěžovatelka argumentuje též v tomto řízení. V intencích stanoviska Nejvyššího soudu pak vedlejší účastník 3 doplňuje, že další podstatnou skutečností je fakt, že stěžovatelka ve své původní žalobě nenavrhla mimořádné navýšení bodového ohodnocení škody na zdraví (tak, jak tomu bylo v případě posuzovaném Ústavním soudem pod sp. zn. I. ÚS 3367/13), které by mělo být dospecifikováno a přesněji vyčísleno na základě dalšího dokazování v řízení, resp. uvážení soudu. Stěžovatelka ve svém původním žalobním návrhu požadovala jen trojnásobek bodového ohodnocení vedlejším účastníkem 2 již přiznaného odškodnění, které nejenže výslovně považovala za zcela odpovídající utrpěné újme, ale tento nárok jí byl v plné výši přiznan a také již uhrazen. V daném řízení před obecnými

soudy tedy na základě původního návrhu nebyl ze strany stěžovatelky uplatněn požadavek na mimořádné navýšení bodového ohodnocení škody na zdraví, který by jí z důvodu promlčení nebyl přiznán. Není tedy důvodné považovat za chybu, že později vznesený nárok na mimořádné navýšení náhrady škody na zdraví je považován za promlčený. Pokud jde o tvrzenou nepřiměřenost přiznané náhrady za ztížení společenského uplatnění, tak dle názoru vedlejšího účastníka 3 nedošlo ani v tomto ohledu k zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatelky. Obecné soudy dostatečně po skutkové stránce zdůvodnily přiznaný rozsah odškodnění a není dán důvod k polemice ohledně těchto skutkových závěrů. Vedlejší účastník 3 proto závěrem svého vyjádření navrhuje, aby byla ústavní stížnost stěžovatelky odmítnuta pro svou zjevnou neopodstatněnost a vedlejšímu účastníkovi 3 byl přiznán nárok na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem.

Krajský soud v Praze a vedlejší účastník 1 se k výzvě Ústavního soudu nevyjádřili.

S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslanych vyjádření nebylo třeba je rozesílat k replice stěžovatelce, neboť v nich nebyly k nyní posuzované věci uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. Posouzení přípustnosti ústavní stížnosti

Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady posouzení ústavní stížnosti.

Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti napadá pouze výrok I rozsudku Nejvyššího soudu, kterým bylo zamítnuto její dovolání proti výrokům I a II rozsudku Krajského soudu v Praze, jehož zrušení v uvedeném rozsahu v petitu své ústavní stížnosti rovněž navrhuje.

Ústavní soud se proto v dalším zaměřil pouze na ústavnost výroku I napadeného rozsudku Nejvyššího soudu a výroků I a II napadeného rozsudku Krajského soudu v Praze. Takto vymezená ústavní stížnost směřuje proti soudním rozhodnutím, vůči kterým stěžovatelka vyčerpala všechny prostředky, které jí zákon k ochraně jejích práv poskytuje; ústavní stížnost proto byla v tomto rozsahu shledána přípustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*). Vzhledem k tomu, že ústavní stížnost byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou a poté, co byla podáním ze dne 31. 1. 2017 k výzvě doplněna, splňovala i ostatní zákonem předepsané formální náležitosti, přistoupil Ústavní soud v daném rozsahu k jejímu meritornímu posouzení.

Pokud jde o rozsudek Nejvyššího soudu v rozsahu výroku II, kterým bylo odmítnuto dovolání vedlejších účastníků 1 a 3, a výroku III, kterým se ruší napadený rozsudek Krajského soudu v Praze ve výrocích o nákladech řízení (výroky V, VI, VII, VIII, IX, X a XI), a dále o usnesení Krajského soudu

v Praze ze dne 31. 5. 2016 č. j. 30 Co 344/2013-745, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013, kterým bylo v dalším řízení o nákladech nově rozhodnuto, Ústavní soud o nich rozhodl způsobem uvedeným ve výroku tohoto nálezu Ústavního soudu (k tomu viz odůvodnění nálezu část „V. Závěr“).

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

Ústavní stížnost směřující proti napadenému výroku I usnesení Nejvyššího soudu a proti výrokům I a II napadeného rozsudku Krajského soudu v Praze posoudil Ústavní soud jako zčásti důvodnou, jak je vysvětleno dále.

A. K promlčení části nároku na odškodnění bolesti

Podle § 100 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v rozhodném znění, se právo promlčí, jestliže nebylo vykonáno v době v tomto zákoně stanovené (§ 101 až 110). K promlčení soud přihlídně jen k námitce dlužníka. Dovolá-li se dlužník promlčení, nelze promlčené právo věřiteli přiznat.

Podle § 106 odst. 1 občanského zákoníku se právo na náhradu škody promlčí za dva roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení platí, že nejpozději se právo na náhradu škody promlčí za tři roky a jde-li o škodu způsobenou úmyslně, za deset let ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla; to neplatí, jde-li o škodu na zdraví.

Podle § 112 věty první občanského zákoníku uplatní-li věřitel v promlčecí době právo u soudu nebo u jiného příslušného orgánu a v zahájeném řízení řádně pokračuje, promlčecí doba od tohoto uplatnění po dobu řízení neběží.

Podle § 153 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v rozhodném znění, může soud překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu, nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Podle § 7 vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, výše odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění se stanoví na základě bodového ohodnocení stanoveného v lékařském posudku. Hodnota 1 bodu činí 120 Kč. Ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele může soud vyšší odškodnění stanovenou podle této vyhlášky přiměřeně zvýšit.

Podstatu nyní posuzované ústavní stížnosti tvoří nesouhlasná polemika stěžovatelky s názorem soudů, podle kterého, jestliže v zákonem stanovené promlčecí době dojde k uplatnění práva na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění žalobou u soudu, běh promlčecí doby se sice

staví dnem, kdy byla žaloba soudu podána, avšak pouze v tom rozsahu, v jakém byl tento nárok uplatněn. Dojde-li proto k uplatnění pouze části daného nároku, staví se běh promlčecí doby pouze u této části; je-li žaloba rozšířena až po skončení běhu promlčecí doby k uplatnění nároku, nelze nárok (je-li vznesena námitka promlčení) v rozsahu tohoto rozšíření přiznat, přičemž se tento závěr vztahuje i na aplikaci § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb.

Stěžovatelka se oproti uvedenému názoru dovolává závěrů obsažených v nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 3367/13 (N 104/73 SbNU 667), ze kterého vyplývá, že nárok poškozeného na mimořádné zvýšení odškodnění bolesti podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. není v části přesahující původně žalovanou částku promlčen, pokud je v žalobě vyčíslena základní výše dané náhrady dostatečně, a je tak základem i pro mimořádné zvýšení, k němuž může soud dospět na základě své zákonnou mu přiznané úvahy. Další podání a vypracované znalecké posudky v těchto případech je pak nutno považovat za podklady pro specifikaci žalovaných nároků, nikoli podání, která by z hlediska procesního podléhala promlčení.

Nejvyšší soud si při svém rozhodování v nyní projednávané věci byl vědom obecné závaznosti nálezů Ústavního soudu podle čl. 89 odst. 2 Ústavy. I přesto však Nejvyšší soud v napadeném rozsudku konstatoval, že setrval na ustálených závěrech přijatých dosavadní soudní praxí, které považuje za správné, a je přesvědčen, že předložil dostatečnou argumentaci založenou na objektivně ospravedlnitelných racionálních důvodech, jež mu umožňují odchytil se od závěrů vyslovených ve shora citovaném nálezu Ústavního soudu.

S ohledem na shora uvedené se Ústavní soud nejprve zabýval otázkou závaznosti svých nálezů.

1. Závazné účinky nálezů Ústavního soudu

Ústavní soud se ve své předchozí judikatuře několikrát vyjádřil k závaznosti svých nálezů, která vyplývá z čl. 89 odst. 2 Ústavy, v němž se stanoví závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány a osoby. Podle převažující judikatury se závaznost netýká jen výroku rozhodnutí, ale též jeho odůvodnění v části obsahující tzv. nosné důvody rozhodnutí, tj. *ratio decidendi* [srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 2/03 ze dne 19. 3. 2003 (N 41/29 SbNU 371; 84/2003 Sb.), sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173), sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465) a sp. zn. Pl. ÚS 4/06 ze dne 20. 3. 2007 (N 54/44 SbNU 665)].

Podrobný rozbor k „precedenční“ závaznosti nálezů Ústavního soudu pak Ústavní soud provedl především v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05,

ve kterém navázal na závěry formulované ve svém předchozím nálezu sp. zn. III. ÚS 252/04.

Ústavní soud v těchto rozhodnutích zejména konstatoval, že z čl. 89 odst. 2 Ústavy vyplývá pro obecné soudy povinnost rozhodovat v souladu s právním názorem vysloveným Ústavním soudem v jeho nálezech, tedy povinnost sledovat *rationem decidendi*, tj. vyložené a aplikované nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod), o něž se výrok předmětného nálezu opíral. „Nesplnění těchto požadavků představuje porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy a představuje též porušení subjektivního základního práva dotyčné osoby dle čl. 36 odst. 1 Listiny, totiž práva domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu“ [nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05, obdobně nálezu sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 210/75 SbNU 353)].

Kromě argumentů založených na čl. 89 odst. 2 Ústavy zmínil Ústavní soud i smysl a účel efektivního a smysluplného koncentrovaného (specializovaného) ústavního soudnictví, které má „nezanedbatelnou funkci při sjednocování judikatury v oblasti ústavně zaručených kautel“. Vyložil, že z čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci, vyplývá, že i obecné soudy mají povinnost poskytovat ochranu základním právům, přičemž Ústavní soud představuje autoritu sjednocující judikaturu v oblasti ústavní (srov. čl. 83 Ústavy). S tím souvisí často Ústavním soudem vyslovená doktrína o regulativních idejích a prolínání ústavních principů do tzv. podústavního práva. Připustil však, že za určitých podmínek může dojít k její modifikaci nebo i překonání, neboť „vztahy mezi Ústavním soudem a obecnými soudy nejsou charakterizované jednosměrným diktátem“. Uvedl, že ve vztahu k „precedenčním“ judikátům Ústavního soudu tedy mohou obecné soudy ústavněprávní výklad vyložený v nálezu Ústavního soudu reflektovat, tedy ho následovat ve skutečně podobných případech, anebo přednést seriózní argumenty, které mohou vést k závěru, že vzhledem k relevantním skutkovým rozdílům není vhodné aplikovat již vyslovený princip v tomto dalším případě.

Nereflektovat (anebo nerespektovat) ústavněprávní výklad pak znamená, že obecný soud *rationem decidendi* nálezu Ústavního soudu jako východisko pro vlastní rozhodování neužije. Nereflektování ústavněprávních výkladů Ústavního soudu přitom může spočívat v tom, že obecný soud zcela opomene nálezy Ústavního soudu a jejich odůvodnění a tím jednoduše zanechá ústavněprávní hledisko při rozhodování ve věci, která zahrnuje ústavněprávní prvek. V takových případech obecné soudy rozhodují zcela v rozporu s ústavní úpravou (tj. sdílená odpovědnost za ochranu ústavnosti, ale s Ústavním soudem majícím hlavní slovo). K nereflektování nálezu Ústavního soudu může dojít i tak, že *ratio decidendi* nálezu Ústavního soudu je zmíněno, ale není při rozhodování bráno v úvahu, např. v podobě otevřeného

odmítnutí jeho následování nebo v předstírání, že bylo respektováno, až ve skutečnosti bylo odmítnuto (srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 4/06).

Ústavní soud připustil i postup, kdy za splnění některých podmínek soud odmítne aplikovat ústavněprávní výklad Ústavního soudu, a nález tak reflektován není: „Nutnost zpravidla postupovat podle *rationis decidendi* jeho rozhodnutí nemá za následek kategorickou neměnnost výkladu či aplikace práva.“

Mezi tyto podmínky především patří naprostá výjimečnost ospravedlňující takový postup. Ústavní soud naznačil, které okolnosti dovolují odchýlit se od dosavadního právního názoru; totiž dojde-li „k následnému shledání dostatečných relevantních důvodů podložených racionálními a přesvědčivějšími argumenty, ve svém souhrnu konformnějšími s právním řádem jako významovým celkem, a svědčícími tak pro změnu judikatury a za situace, kdy obecný soud přednese ústavněprávní argumentaci přesvědčivě přinejmenším konkurující obecně platným tezím vyloženým v nálezu“.

Dále uvedl, že z čl. 89 odst. 2 Ústavy vyplývá rovněž maxima zákazu svévolné interpretace nálezů Ústavního soudu. Důsledkem této maximy je „další maxima, a sice že obecné soudy mohou přednést konkurující úvahy pouze v dobré víře. To znamená, ... že se obecný soud smí odchýlit od judikátů Ústavního soudu a přednést konkurující úvahy jenom na základě vlastního upřímného a pevného přesvědčení pramenícího z objektivně ospravedlnitelných důvodů, že v souladu s ústavněprávními výklady Ústavního soudu obecně se buď dotyčný judikát na skutkově odlišný případ aplikovat nemůže (tzv. ‚distinguishing‘ čili odlišení), anebo je-li na základě jeho interpretace anebo pochopení principů a pravidel v právním řádu jako celku (nejenom, ale především, ústavněprávních principů a pravidel) přesvědčen, že Ústavní soud může a měl by dotyčný ústavněprávní výklad znovu uvážit“.

Ve světle shora uvedeného musel proto Ústavní soud následně posoudit, zda v projednávané věci Nejvyšší soud při svém rozhodování dostal principům vysloveným ve shora uvedené judikatuře Ústavního soudu ohledně „precedenčních“ účinků ústavněprávních výkladů Ústavního soudu.

2. Respekt Nejvyššího soudu k principu závaznosti nálezu Ústavního soudu v projednávané věci

Z odůvodnění napadeného rozsudku Nejvyššího soudu je patrné, že Nejvyšší soud neignoroval ústavní dimenzi věci a nepřehlédl relevantní ústavněprávní výklad Ústavního soudu obsažený ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3367/13. Naopak jej ve svém odůvodnění rozebíral a vyvinul úsilí k jeho interpretaci. Ačkoliv Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného

rozsudku bez dalšího zdůvodnění nejprve konstatoval, že nyní projednávaný případ není zcela obdobný případu řešenému citovaným nálezem, a již proto na něj nejsou závěry Ústavního soudu aplikovatelné, následně však sám Nejvyšší soud tento závěr v odůvodnění napadeného rozsudku popírá, neboť se právě se závěry citovaného nálezu Ústavního soudu ve svých konkurenčních úvahách vypořádává, jsa přesvědčen, že Ústavní soud by měl dotýčný ústavněprávní výklad znovu zvážit. Přitom je zřejmé, že napadený rozsudek Nejvyššího soudu nerefletoval citovaný nález Ústavního soudu v tom smyslu, že by jeho závěr aplikoval, takže konečný výrok rozsudku Nejvyššího soudu nebyl odrazem závěru, ke kterému Ústavní soud v daném nálezu dospěl.

Vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud přednesl jasné konkurující úvahy k ústavněprávnímu výkladu Ústavního soudu, považuje Ústavní soud za nezbytné nejprve vyložit svůj názor na to, zda konkurující úvahy Nejvyššího soudu skutečně odpovídají právnímu názoru, který Ústavní soud vyslovil v nálezu sp. zn. III. ÚS 252/04, jinými slovy, zda vskutku Nejvyšší správní soud přednesl „dostatečné relevantní důvody podložené racionálními a přesvědčivými argumenty“ a „přesvědčivě přinejmenším konkurující obecně platným tezí vyloženým v [dřívějším] nálezu“, které by ospravedlňovaly nerefektování ústavněprávních výkladů Ústavního soudu, a dále zda tyto úvahy přesvědčují Ústavní soud, aby modifikoval vlastní rozhodovací praxi.

Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozsudku vysvětlil, jak a proč došel k názoru, že závěr Ústavního soudu byl nesprávný, a vyslovil přesvědčení, že předložil dostatečnou argumentaci založenou na objektivně ospravedlitelných racionálních důvodech, jež mu umožňují odchýlit se od závěrů vyslovených v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3367/13. Nejvyšší soud přitom nabídl konkurující úvahy, ve kterých argumentoval zohledněním ústavním pořádkem chráněných principů (dělbá moci, legitimní očekávání, uplatňování veřejné moci pouze v mezích zákona, rovnost účastníků, právo na spravedlivý proces, právní jistota, účel institutu promlčení) za současného zohlednění míry omezení práv poškozeného výkladem zastávaným Nejvyšším soudem.

Vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného rozsudku předložil vlastní konkurující úvahy, jimiž se snažil vyvrátit dosavadní judikaturní závěry Ústavního soudu, a Ústavní soud je přesvědčen, že tyto úvahy prezentoval Nejvyšší soud v upřímném přesvědčení o jejich správnosti, přičemž je podložil dostačujícím odůvodněním, neshledal Ústavní soud porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy. Z důvodů dále vyložených však argumentaci Nejvyššího soudu vztahující se k věci samé akceptovat nemohl (srov. nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05).

3. Posouzení konkurujících úvah Nejvyššího soudu

Ústavní soud posoudil konkurující úvahy předložené Nejvyšším soudem a dospěl k závěru, že nepředstavují důvody pro změnu judikatury Ústavního soudu.

Podstatou konkurujících úvah Nejvyššího soudu je argumentace, podle které jsou zásada rovnosti účastníků řízení a jejich právo na spravedlivý proces porušeny, pokud soud v občanském soudním řízení přizná žalobci více, než požadoval v žalobním petitu, aniž by byly splněny podmínky ustanovení § 153 odst. 2 občanského soudního řádu, tj. řízení bylo možno zahájit i bez návrhu, nebo z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. V nyní projednávaném případě žaloby na náhradu újmy na zdraví tato podmínka podle Nejvyššího soudu splněna není. Ústavní soud k tomu uvádí, že dospěl-li v předmětném nálezu sp. zn. I. ÚS 3367/13 k závěru, že soud může v případech žaloby na náhradu újmy na zdraví překročit podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. celkovou částku, jejíhož přisouzení se žalobce domáhá, z uvedeného závěru současně vyplývá, že podle názoru Ústavního soudu naopak výjimka ze zákazu překročení žalobního petitu podle § 153 odst. 2 občanského soudního řádu je v těchto řízeních splněna. Současně s ohledem na to, že občanské soudní řízení o žalobě na náhradu újmy na zdraví je řízením sporným, je nutno z nálezu sp. zn. I. ÚS 3367/13 dovodit, že za splněnou považuje Ústavní soud výjimku, podle které soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit více, než čeho se domáhají, jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

K (ne)možnosti uplatnění výjimky podle § 153 odst. 2 občanského soudního řádu Nejvyšší soud v napadeném rozsudku uvádí, že „v soudní praxi nikdy nebylo pochyb – navzdory formulaci § 7 odst. 3 vyhlášky – že se nejedná o případ (výjimku), kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky“. Ústavní soud k tomu předesílá, že k této výjimce ze zásady vázanosti soudu uplatněným procesním nárokem se soudní praxe ani odborná literatura nestaví zcela jednotně. Charakteristickými rysy případů, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, je to, že jde o vypořádání 1. právně relevantního vztahu, který soud 2. může vypořádat konstitutivním rozhodnutím, přičemž 3. právo ponechává soudu možnost uvážení při volbě způsobu vypořádání, resp. jde o právní normy, jejichž dispozice není formulována jednoznačně, ale dává soudu možnost rozhodnout více způsoby, přičemž pro rozhodnutí soudu nejsou v zákoně stanoveny všechny právně významné skutečnosti, resp. stupeň jejich relevance, takže soud může přihlédnout i ke skutečnostem v zákoně neuvedeným, může též skutečnostem tam uvedeným podle okolností daného případu přiznat různou váhu, a jeho rozhodnutí tak nelze

dopředu zcela předvídat [Spáčil, J. Určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (§ 153 odst. 2 OSŘ). Právní fórum, 2007, č. 8].

Jak již Ústavní soud konstatoval ve svém nálezu ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 2955/10 (N 64/64 SbNU 735), z příslušné právní úpravy § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. vyplývá, že rozhodnutí o mimořádném zvýšení odškodnění bolesti nebo ztížení společenského uplatnění přísluší soudu, který na základě posouzení všech okolností případu konstituuje právo poškozeného na zvýšení náhrady v mezích svého soudcovského uvážení, přičemž § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. je normou s relativně neurčitou hypotézou, umožňující soudu posoudit s ohledem na okolnosti každého jednotlivého případu, jaké zvýšení náhrady za újmu na zdraví je v konkrétním případě přiměřené. Proto podřazení postupu podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. pod výjimku podle § 153 odst. 2 občanského soudního řádu – které implicitně vyplývá ze závěru Ústavního soudu obsaženého v nálezu sp. zn. I. ÚS 3367/13 – odpovídá shora uvedeným charakteristickým rysům případů, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Tento výklad umožňující v případě postupu podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. přepočít celkovou částku, jejížoz přisouzení se žalobce domáhal, považuje Ústavní soud za ústavně souladný a naplňující požadavky na přiznání náhrady škody z titulu újmy na zdraví ve smyslu judikatury Ústavního soudu, podle které musí soudy z hlediska ochrany ústavnosti dbát o to, aby přiznaná výše náhrady újmy na zdraví byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou újmu existoval vztah přiměřenosti (např. náleze ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 2955/10).

Z uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že konkurující úvahy Nejvyššího soudu jej nepřesvědčily o potřebě modifikovat vlastní rozhodovací praxi opírající se o ústavněprávní výklad řešené problematiky. K tomu je nutno dodat, že konkurující úvahy mohou být takto nabízeny jenom jednou. Jakmile Ústavní soud po zralé úvaze odmítne konkrétní argument, který soud nabízel jako konkurující úvahu, nemohou jej soudy už znovu přednést; *a fortiori* by tato úvaha již nepředstavovala ospravedlnitelný důvod neposkytovat jednotlivci soudní ochranu jeho subjektivních základních práv (náleze Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05).

Jak Ústavní soud zjistil ze zapůjčeného spisu Okresního soudu v Příbrami sp. zn. 16 C 140/2009, stěžovatelka žalobou podanou soudu prvního stupně dne 4. 5. 2009 uplatnila nárok na odškodnění bolesti ve výši 195 360 Kč. Odvolací soud shledal s ohledem na zvláště obtížné a bolestivé způsoby léčení stěžovatelky (byla v několikadenním bezvědomí, podrobila se mnoha operacím v obličejové části i ústní dutině, tracheotomii, utrpěla zhmoždění stěny hrudníku, traumatický pneumotorax a kontuzi plic s tím, že některá zranění byla s následnými zánětlivými komplikacemi), důvod

pro navýšení základního bodového hodnocení bolestného (představovaného částkou 127 920 Kč) ve smyslu § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. ve výši trojnásobku na 383 760 Kč. S ohledem na shora uvedené však odvolací soud pochybil, jestliže následně dospěl k závěru, že při postupu podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. byl vázán žalobou stěžovatelky, a z tohoto důvodu bylo žalobě v nároku na bolestné vyhověno „pouze“ do částky 195 360 Kč. Ve světle shora uvedeného má Ústavní soud za to, že v žalobě podané dne 4. 5. 2009 definovaný nárok je zcela dostatečným základem i pro mimořádné zvýšení na trojnásobek, tedy 383 760 Kč, k němuž dospěl soud prvního stupně na základě své zákonem mu přiznané úvahy postupem podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb.

B. K výši odškodnění ztížení společenského uplatnění

Stěžovatelka v ústavní stížnosti vyjádřila nesouhlas s tím, že Krajský soud v Praze jako soud odvolací vyšel při posuzování jejího nároku na odškodnění ztížení společenského uplatnění z toho, že zde sice jde o výjimečný případ hodný mimořádného zřetele a že existují důvody pro zvýšení odškodnění ztížení společenského uplatnění podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., přiměřeným však shledal takové zvýšení, které považuje stěžovatelka za nepřiměřeně nízké.

Krajský soud v Praze v napadeném rozsudku dospěl k závěru, že stěžovatelce náleží odškodnění za ztížení společenského uplatnění v celkové výši 592 200 Kč (výrok II rozsudku). Při rozhodování o této otázce posoudil krajský soud samostatně nárok stěžovatelky na odškodnění ztížení společenského uplatnění v podobě psychických následků a nárok stěžovatelky na odškodnění „ostatního“ ztížení společenského uplatnění. Přitom ve svém závěru vyšel ze zjištění, že ztížení společenského uplatnění, pokud jde o psychické následky, bylo ohodnoceno v rozsahu 1 000 bodů, což při hodnotě 120 Kč za 1 bod základním hodnocením představuje částku 120 000 Kč. Krajský soud v Praze však s ohledem na věk žalobkyně a skutečnost, že má dvě malé nezletilé děti, považoval za přiměřené navýšení této částky postupem podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. na trojnásobek, tedy na částku 360 000 Kč, neboť ze závěrů znalců vyplynulo, že psychické problémy u stěžovatelky přetrvávají, projevují se ve zvýšené úzkosti, nesoustředěnosti, nervozitě a součástí následků prožitého traumatu jsou i změny v sexuální oblasti. Pokud jde o výši nároku na odškodnění „ostatního“ ztížení společenského uplatnění, Krajský soud v Praze vyšel z ohodnocení lékařem 215 body s tím, že bylo navrženo 50% navýšení v souladu s § 6 vyhlášky č. 440/2001 Sb. Základní ohodnocení tohoto ztížení společenského uplatnění při hodnotě 120 Kč za jeden bod tedy představovalo částku 38 700 Kč, kterou s ohledem na mimořádné okolnosti Krajský soud v Praze mimořádně navýšil na šestinásobek, tedy na částku 232 200 Kč, neboť

stěžovatelka má v důsledku prodělaných zranění trvalé následky v podobě jizev, které z kosmetického a estetického hlediska se jistě s ohledem na její věk projevují ve sníženém sebevědomí a jde současně o místo nervově postižené, je tedy bolestivé i při doteku, může vyvolávat i pocity na zvracení. Výší odškodnění ztížení společenského uplatnění se zabýval ve svém napadeném rozsudku i dovolací soud, který v této otázce dospěl k závěru, že právní posouzení zjištěného skutkového stavu krajským soudem (jež dovolacímu přezkumu nepodléhá), odpovídá právním závěrům vyplývajícím z ustálené judikatury.

Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005 (N 186/38 SbNU 499) dospěl k závěru, že mu nepřísluší posuzovat, v jaké konkrétní výši by náhrada za ztížení společenského uplatnění měla být přiznána, s tím, že je věcí úvahy obecných soudů, jaký násobek podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. (a § 388 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění účinném do 30. 9. 2015) má být v mimořádných případech použit; z hlediska ústavnosti je však nutno dbát na to, aby přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou škodou (újmou) existoval vztah přiměřenosti [shodně nález ze dne 29. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 2955/10 (N 64/64 SbNU 735)]. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3122/15 ze dne 2. 2. 2016 (N 23/80 SbNU 275) Ústavní soud konstatoval, že navýšení základní bodové sazby podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. musí být takové, aby výsledná částka odškodnění co nejvíce odpovídala okolnostem konkrétní věci a skutečným následkům, které poškozený v důsledku úrazu utrpěl.

Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti nezpochybnila správnost či úplnost skutkových závěrů krajského soudu týkajících se poškození zdraví a jeho následků, a proto Ústavní soud zkoumal, zda postup odvolacího a dovolacího soudu, které s ohledem na zjištěné skutečnosti shledaly případným odškodnění ztížení společenského uplatnění (jen) ve výši 592 200 Kč, neměl za následek stanovení daného odškodnění ve zjevně nepřiměřené výši.

S ohledem na shora uvedené odůvodnění Krajského soudu v Praze dospěl Ústavní soud k závěru, že rozhodnutí soudů o náhradě za ztížení společenského uplatnění, resp. o jeho konkrétní výši, se nějakým zásadním (extrémním) způsobem nevymykají určitým standardům, jež lze s ohledem na rozhodovací činnost soudů při posuzování nároku na náhradu za ztížení společenského uplatnění a její výše vysledovat, a že by se tak úvaha soudů jevila jako projev libovůle. S ohledem na svou funkci soudního orgánu ochrany ústavně zaručených základních práv tak nemohl přisvědčit argumentaci stěžovatelky, podle níž z hlediska ústavních kautel práva na spravedlivý proces jsou rozhodnutí Krajského soudu v Praze

a Nejvyššího soudu v části týkající se nároku na odškodnění ztížení společenského uplatnění neakceptovatelná. Z obecného pohledu si je pak třeba uvědomit, že rozsah práva na spravedlivý proces, jak vyplývá z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, není možné vykládat jako garanci úspěchu v řízení. Nesouhlasí-li stěžovatelka se závěry učiněnými ve věci rozhodujícími soudy, nelze samu tuto skutečnost, podle ustálené judikatury Ústavního soudu, považovat za zásah do základních práv chráněných Listinou a Úmluvou.

V. Závěr

Na základě shora uvedeného (část „IV. A“) dospěl Ústavní soud k závěru, že výrokem I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710, ve spojení s opravným usnesením ze dne 7. 6. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-737, a výrokem I rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 30 Co 344/2013-624, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710, ve spojení s opravným usnesením ze dne 7. 6. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-737, ve výroku I a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 30 Co 344/2013-624, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013 ve výroku I zrušil. V dalším řízení bude na odvolacím soudu, aby věc v otázce promlčení mimořádného odškodnění posoudil ve světle závazného právního názoru Ústavního soudu.

Ústavní soud zrušil rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 30 Co 344/2013-624, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013 rovněž v rozsahu výroků o náhradě nákladů řízení, závislých na výsledku soudního řízení, tj. jeho výroky V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII a XIII, a v této souvislosti Ústavní soud zrušil také výrok III rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710 a v návaznosti na něj vydané usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2016 č. j. 30 Co 344/2013-745, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013, kterými bylo rovněž rozhodnuto o nákladech řízení v projednávané věci, neboť při novém projednání věci bude muset Krajský soud v Praze o nákladech řízení vzniklých v průběhu celého řízení znovu rozhodnout. Výrok II rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 25 Cdo 222/2015-710 zrušil Ústavní soud z důvodu právní jistoty, neboť i v této části citované usnesení Nejvyššího soudu ztratilo (zčásti) svůj právní podklad.

Pokud jde o ústavní stížnost stěžovatelky proti výroku II rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2014 č. j. 30 Co 344/2013-624, 30 Co 345/2013, 30 Co 346/2013 Ústavní soud na základě důvodů vyloučených

v části „IV. B“ rozhodl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu o odmítnutí této části ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné.

Ústavní soud ve věci neshledal okolnosti, pro něž by vedlejšímu účastníkovi 3 bylo možno přiznat náhradu nákladů řízení podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, které se ve svém vyjádření k ústavní stížnosti domáhal. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že náklady řízení před Ústavním soudem si hradí každý účastník nebo vedlejší účastník řízení zásadně sám (§ 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), přičemž výjimky z tohoto pravidla je třeba aplikovat restriktivně [srov. např. nález ze dne 17. února 1999 sp. zn. II. ÚS 53/97 (N 26/13 SbNU 195) nebo nález ze dne 21. června 2011 sp. zn. I. ÚS 562/11 (N 120/61 SbNU 741)]. Důvody pro přiznání náhrady nákladů vedlejšímu účastníkovi 3 v nyní posuzovaném případě Ústavní soud neshledal, neboť se nadto neztotožnil ani s jeho návrhem na odmítnutí ústavní stížnosti jako návrhu zjevně neopodstatněného, ale naopak dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

Č. 143

K odpočtu účelně vynaložených nákladů exekuce při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení

Postup obecných soudů, který v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení nevychází z kogentního ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a povinností soudce být při rozhodování vázán zákonem dle čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 2372/16 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Lukáše Jíchy, soudního exekutora, Exekutorský úřad Přerov, se sídlem Komenského 38, Přerov, zastoupeného JUDr. Adamem Rakovským, advokátem, se sídlem Václavská 316/12, Praha 2 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2016 sp. zn. 26 Cdo 5073/2015, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, a usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. dubna 2015 č. j. 9 Co 538/2015-207, kterým bylo změněno usnesení vydané stěžovatelem jakožto soudním exekutorem tak, že se insolvenčnímu správci vydává do majetkové podstaty úpadkyně celá částka, kterou stěžovatel jakožto exekutor vymohl v exekučním řízení, a to bez odpočtu nákladů exekuce, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení a a) MONETA Auto, s. r. o., se sídlem Vyskočilova 1422/1a, Praha 4 – Michle, a b) JUDr. Martina Frische, insolvenčního správce Mgr. Ley Sudové (dříve Szwedové), se sídlem Svornosti 86/2, Havířov-Město, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2016 sp. zn. 26 Cdo 5073/2015 a usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. dubna 2015 č. j. 9 Co 538/2015-207 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 ve spojení s právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a povinnost soudce

být při rozhodování vázán zákonem podle čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2016 sp. zn. 26 Co 5073/2015 a usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. dubna 2015 č. j. 9 Co 538/2015-207 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhal zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí s tím, že byla porušena jeho ústavně zaručená práva, zejména právo na majetek a právo na spravedlivý proces.

2. V exekuční věci první vedlejší účastnice jako oprávněné, kde na straně povinné vystupovala Mgr. Lea Sudová (dále jen „povinná“), stěžovatelův předchůdce, soudní exekutor JUDr. Tomáš Vrána, usnesením ze dne 12. 1. 2015 č. j. 103 Ex 05739/07-201 rozhodl, že se druhému vedlejšímu účastníkovi (dále jen „insolvenční správce“) vydává výtěžek exekuce ve výši 1 179 843 Kč, kdy se z rozdělované podstaty získané z prodeje věci povinné ve výši 1 413 333 Kč odpočítávají stanovené náklady exekuce ve výši 233 490 Kč, a že dnem právní moci tohoto rozvrhového usnesení zanikají zástavní práva, věcná práva a nájemní práva na vydražených nemovitých věcech.

3. Napadeným usnesením Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) k odvolání insolvenčního správce změnil stěžovatelovo usnesení tak, že se insolvenčnímu správci vydává vymožené plnění ve výši 1 413 333 Kč. Krajský soud vyšel z toho, že vztah insolvenčního a exekučního řízení je upraven v § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, přičemž již nařízená exekuce po zahájení insolvenčního řízení nemůže být provedena a exekutor je povinen do majetkové podstaty vydat insolvenčnímu správci podle § 206 insolvenčního zákona všechny věci a práva, které doposud zajistil. Při konkurenci ustanovení § 46 odst. 6 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění účinném do 31. 12. 2012, a § 5 písm. a) a b) insolvenčního zákona je nutno vycházet z toho, že soudní exekutor je věřitelem, jemuž v průběhu exekuce vznikají náklady uvedené v § 87 odst. 1 exekučního řádu, na jejichž úhradu má právo, přičemž příslušnou pohledávku je povinen přihlásit v přihlašovacím lhůtě do insolvenčního řízení „v řadě s ostatními věřiteli“, jinak by došlo k jeho nepřipustnému zvýhodnění. Z tohoto důvodu je povinen vydat celé vymožené plnění (tj.

bez odpočtu nákladů exekuce). V této souvislosti krajský soud poukázal na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014.

4. Proti usnesení krajského soudu brojil stěžovatel dovoláním, které však Nejvyšší soud podle § 243c odst. 1 věty první občanského soudního řádu odmítl v záhlaví uvedeným usnesením. Dospěl totiž k závěru, že není přípustné, neboť rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s ustálenou judikaturou (konkrétně mělo jít např. o usnesení ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014), a není ani důvod rozhodnout spornou právní otázku jinak; jestliže stěžovatel argumentoval usnesením ze dne 24. 1. 2012 sp. zn. 20 Cdo 3845/2011, v něm stejná právní otázka řešena nebyla.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel se v ústavní stížnosti vyjádřil k dvojímu postavení soudního exekutora, přičemž s argumentací opírající se o stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2006 sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 (ST 23/42 SbNU 545) uzavřel, že s ohledem na majetkový zájem na výsledku exekučního řízení vyjádřený právem na náhradu nákladů exekuce je postaven naroveň soukromoprávním subjektům, které jsou nadány základními právy, a proto i on požívá ústavněprávní ochrany.

6. Dále vytkl krajskému soudu a Nejvyššímu soudu, že zasáhly do jeho ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces tím, že jejich rozhodovací činnost je nekonzistentní a nepředvídatelná, přičemž poukázal na usnesení ze dne 24. 1. 2012 sp. zn. 20 Cdo 3845/2011, kde Nejvyšší soud měl vyslovit odlišný právní názor, nebo na usnesení ze dne 22. 7. 2015 sp. zn. 29 Co 301/2015, kde Krajský soud v Praze označil postup Nejvyššího soudu za protiústavní. Podle stěžovatele je tzv. podústavní právní úprava nejasná a obecnými soudy byla aplikována protiústavním způsobem, neboť jimi zjištěnou kolizi ustanovení § 46 odst. 6 exekučního řádu a § 5 insolvenčního zákona nelze řešit tak, že si přisvojí normotvornou pravomoc a „škrtnou“ úpravu prvně uvedenou. Žádný rozpor však neexistuje, neboť předmětné ustanovení bylo do exekučního řádu vloženo v návaznosti na přijetí insolvenčního zákona, a o aplikaci derogačních pravidel nebylo třeba uvažovat. K porušení výše uvedeného základního práva mělo dojít i tím, že obecné soudy se s jeho argumentací vypořádaly velmi povrchně anebo vůbec, ačkoliv šlo o mimořádný zásah do jeho práv.

7. Současně dle stěžovatele mělo dojít k zásahu do jeho práva vlastnit majetek a práva podnikat, neboť musel veškerý výtěžek z exekuce odezdat insolvenčnímu správci, který se na prodeji nemovitostí nijak nepodílel a kterému přesto náleží odměna, ač soudní exekutor má právo na odměnu za provedenou práci a na náhradu vynaložených nákladů. Dochází tím k porušení zásady zásluhovosti a zákazu dvojí odměny, jakož i ke ztrátě reálné možnosti soudního exekutora uspokojit své pohledávky. Jak plyne

z nálezů Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 8/06 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.), nikdo nemůže v případě nuceného prodeje inkasovat odměnu za zpeněžení majetku pouze z formálních důvodů (aniž by sám prováděl kroky ke zpeněžení majetku), insolvenční správce však tuto odměnu požaduje, přičemž jeho odměna je ještě vyšší než odměna soudního exekutora. V dané věci nemohl ani přihlásit ve stanovené lhůtě svou pohledávku do insolvenčního řízení, a i kdyby tak učinil, výtěžek zpeněžení byl vydán zajištěnému věřiteli. Z tohoto důvodu odkaz obecných soudů na insolvenční řízení představuje odepření práva. Kromě toho soudní exekutor nemá právo odepřít přijetí exekučního návrhu, takže nemůže ovlivnit, zda mu vznikne pohledávka vůči povinnému. Stěžovatel argumentoval i tím, že ze svých prostředků musí hradit náklady exekuce, avšak jediná náhrada se dostane pouze insolvenčnímu správci, což ve vztahu k němu lze připodobnit ke skutečné škodě. Jestliže obecné soudy argumentovaly rovností věřitelů v insolvenčním řízení, jeho právní postavení, jak bylo zmíněno, je odlišné, resp. je ve vztahu k nim v postavení nevýhodném. Závěrem stěžovatel poukázal na důvodovou zprávu k zákonu č. 286/2009 Sb., z níž, jakož i textu ustanovení § 46 odst. 6 exekučního řádu plyne, že zákonodárce soudnímu exekutorovi garantoval uspokojení nákladů exekuce, a dále na to, že v dané věci je nutno uplatnit principy *lex specialis derogat legi generali* a *lex posterior derogat priori*.

8. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel upozornil, že Ústavní soud ve skutkově i právně obdobné věci vydal nález ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. IV. ÚS 378/16 [(N 166/82 SbNU 609), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>], a současně předeštel svou argumentaci proti právnímu názoru vyjádřenému v odlišném stanovisku soudce Jana Musila.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení.

10. Nejvyšší soud uvedl, že dovolání neshledal přípustným, protože závěr odvolacího soudu byl v souladu s principy insolvenčního řízení a jeho ustálenou judikaturou, přičemž neshledal důvod se od ní odchýlit, a dále že se s námitkou, že předmětná právní otázka je rozhodována v jeho rozhodovací praxi rozdílně, ve svém usnesení vypořádal.

11. Krajský soud plně odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí s tím, že bylo v souladu s příslušnými ustanoveními občanského soudního řádu a exekučního řádu, jakož i s § 5 písm. a) a b) insolvenčního zákona i dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu. Odmítl stěžovatelovo tvrzení, že

zasáhl do jeho práv a svobod zaručených Ústavou a Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina“), přičemž poukázal na výše zmíněné odlišné stanovisko soudce Jana Musíla a závěry Ústavního soudu vyjádřené v nálezu ze dne 1. 7. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3250/14 (N 123/82 SbNU 25), dle něhož je třeba soudního exekutora řadit mezi věřitele dlužníka (úpadce), kteří jsou oprávněni uplatnit v rámci insolvenčního řízení své pohledávky (zde na nákladech exekuce) přihláškou. S ohledem na to navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

12. Vedlejší účastníci možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužili.

13. Vyjádření účastníků řízení Ústavní soud stěžovateli k replice nezasílal, neboť se v nich prakticky jen odkazuje na odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn, jestliže obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce, aniž by respektovaly hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Z tohoto důvodu Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelem namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní stížnost směřuje proti ústavně nekonformní interpretaci a aplikaci § 46 odst. 6 exekučního řádu ve znění do 31. 12. 2012 (nyní odstavec 7) a § 5 insolvenčního zákona (tedy tzv. podústavního práva) ze strany obecných soudů, konkrétně pak v otázce, zda soudní exekutor je povinen vydat insolvenčnímu správci celé vymožené plnění anebo vymožené plnění snížené o náklady exekuce. Uvedenou otázkou, resp. ústavní (non)konformitou jejího řešení ze strany obecných soudů se Ústavní soud opakovaně

zabýval, a to v nálezech ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. IV. ÚS 378/16, ze dne 17. 1. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2264/16 (N 11/84 SbNU 147), ze dne 21. 2. 2017 sp. zn. I. ÚS 2898/16 (N 32/84 SbNU 381) a konečně ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1731/16 (N 126/86 SbNU 161). Zde pak Ústavní soud, vycházející z toho, že znění výše uvedeného ustanovení bylo schváleno v návaznosti na přijetí insolvenčního zákona a zakotvilo určitý postup (nejen) pro případ souběhu insolvenčního a exekučního řízení, dospěl k závěru, že exekutor je oprávněn z částky vymožené v rámci exekuce si ponechat (odpočíst) náklady exekuce a do insolvenčního řízení vydat toliko tzv. čistý výtěžek exekuce.

17. Stávající rozhodovací praxi obecných soudů, vycházející z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, pak Ústavní soud shledal protiústavní s tím, že obecné soudy při výkladu kolidujících právních norem (§ 5 insolvenčního zákona a § 46 odst. 7 exekučního řádu) nepostupovaly v souladu s obecnými výkladovými pravidly, když neaplikovaly zvláštní, pozdější, kogentní právní úpravu plynoucí z exekučního řádu, ale postupovaly podle obecné, dřívější právní úpravy podle insolvenčního zákona, aniž by svůj odklon dostatečně odůvodnily. Dopustily se tak nepřipustné svévolie, čímž porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces, jakož i princip vázanosti soudce zákonem.

18. Nadto Ústavní soud upozornil, že byla-li dražba nemovitých věcí exekutorem provedena ještě před zahájením insolvenčního řízení, a veškeré náklady vznikly v době, kdy exekutor nemohl ani předpokládat budoucí insolvenční řízení, pak byl „v legitimním očekávání“, že za odvedenou práci obdrží odměnu, a pozdější insolvenční řízení na tom nic nemění.

19. Z výše uvedeného plyne, že stěžovatelovy námitky jsou důvodné. Proto ve věci rozhodující III. senát Ústavního soudu s respektem k výše uvedeným závěrům (současně s vědomím významu argumentace v odlišném stanovisku soudce Jana Musila k prejudikátu sp. zn. IV. ÚS 378/16) podle čl. 89 odst. 2 Ústavy uzavřel, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu i princip vázanosti soudce zákonem, jelikož obecné soudy nerespektovaly kogentní normu § 46 odst. 6 exekučního řádu ve znění do 31. 12. 2012. Napadená rozhodnutí jsou nedostatečně zdůvodněna a v konečném důsledku projevem libovůle, stejně jako rozhodovací praxe založená usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. Obecné soudy jsou povinny v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení postupovat podle § 46 odst. 6 exekučního řádu ve znění do 31. 12. 2012 tak, že insolvenčnímu správci exekutor vydá vymožené plnění po odpočtu nákladů exekuce, přičemž účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, se nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení. Opačný postup je v rozporu s právem exekutora na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1

ve spojení s právem podnikat podle čl. 26 odst. 1 Listiny a porušuje čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy.

20. S ohledem na výše popsané porušení základních práv stěžovatele na soudní ochranu zaručených čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 26 odst. 1 Listiny a čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy Ústavní soud ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 144

K rozhodování o výživném na základě celkových majetkových poměrů a životní úrovně povinného

Základ daně, který je rozhodný pro daňové účely, nepředstavuje nutně reálný rozdíl mezi příjmy a skutečně vynaloženými výdaji, z něhož je třeba vycházet pro účely stanovení výživného. Nikoliv každý výdaj rodiče, který zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, uznává jako výdaj vynaložený na dosažení, zajištění a udržení příjmů, je pro rodiče z hlediska jeho podnikání nezbytný do té míry, že by po něm nebylo možno důvodně požadovat, aby z něj přednostně splnil svou vyživovací povinnost.

Proto je v zájmu řádného zjištění skutkového stavu nutno vést dokazování takovým způsobem, aby byl prokázán skutečný příjem povinného, z něhož lze spravedlivě požadovat placení výživného, nikoliv jen příjem vykázaný podle daňových a účetních předpisů. Porušení zásady vyhledávací v občanském soudním řízení odvolacím soudem vytvořilo reálnou překážku dosažení účelu tohoto řízení podle § 697 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a ve svém důsledku vedlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. II. ÚS 3094/16 ve věci ústavní stížnosti D. S., zastoupené JUDr. Simonou Corradiniovou, advokátkou, se sídlem Huťská 1383, Kladno, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 18. 5. 2016 č. j. 39 Co 87, 88/2016-210 o stanovení výživného manželky, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a J. S., zastoupeného JUDr. Lukášem Duffkem, advokátem, se sídlem Praha 4, Na Pankráci 1683/127, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 18. 5. 2016 č. j. 39 Co 87, 88/2016-210 byla porušena základní práva stěžovatelky garantovaná čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 18. 5. 2016 č. j. 39 Co 87, 88/2016-210 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Argumentace stěžovatelky

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 15. 9. 2016, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), napadla stěžovatelka v záhlaví uvedené rozhodnutí, neboť jím byla porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že napadené rozhodnutí je v extrémním rozporu nejen s provedenými důkazy, ale také s § 2 odst. 1 a 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Městský soud v Praze dle stěžovatelky zejména nesprávně hodnotil majetkové poměry, výdělkové možnosti a schopnosti i celkovou životní úroveň vedlejšího účastníka a nesprávně taktéž vyhodnotil jeho závazky, pokud jde o prioritu vyživovací povinnosti. Stěžovatelka poukazuje na příjmy vedlejšího účastníka z advokátní praxe ve výši 2 150 591 Kč a příjmy z nájmu ve výši 176 400 Kč ročně a na druhé straně na svoje příjmy 19 371 Kč měsíčně. Stěžovatelka zdůrazňuje, že to byl vedlejší účastník, kdo rozvrátil manželství, když ji a syna opustil z důvodu mimomanželského vztahu, z něhož se za trvání manželství narodily dvě nemanželské děti. Stěžovatelka naopak pečovala na úkor své kariéry o rodinu, a proto má nyní morální právo na to, aby jí v důsledku nezodpovědného jednání vedlejšího účastníka po dobu trvání manželství nepoklesla životní úroveň. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatelka uvedla, že si vedlejší účastník pořídil po rozvodu manželství nové auto značky Toyota Verso za hotovost zhruba 500 000 Kč, ačkoli v odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně tvrdil, že jeho náklady (výživa nezletilých dětí a bydlení) přesahují jeho příjmy, v důsledku čehož musí hradit své životní náklady s výpomocí členů rodiny a třetích osob, případně hradit náklady na úkor výživy nezletilých dětí. Skutečné příjmy vedlejšího účastníka jsou dle stěžovatelky několikanásobně vyšší, než ty, které uváděl ve svých podáních, a to i bez započítání příjmů, které do společné domácnosti přinášela jeho přítelkyně M. D.

II. Vyjádření účastníků

3. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud Městskému soudu v Praze a vedlejšímu účastníku, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

4. Městský soud v Praze ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí a dodal, že se snažil na základě provedeného dokazování objektivně posoudit poměry dotčených tak, aby

k porušení práva na spravedlivý proces nedošlo. Ústavní stížnost považuje za nedůvodnou.

5. Vedlejší účastník ve svém obsáhlém vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že tato obsahuje řadu nepravd a z kontextu vytržených tvrzení. Vedlejší účastník sděluje, že opustil společnou domácnost v roce 2012 za situace, kdy rodina neplnila svou funkci, není přítom pravda, že důvodem byl mimomanželský vztah vedlejšího účastníka, který naopak více než půl roku po opuštění společné domácnosti žil sám v pronajatém bytě a nenavázal žádný partnerský vztah. Vedlejší účastník má za to, že tvrzení stěžovatelky uvedená v ústavní stížnosti nemají ústavněprávní charakter, stěžovatelka porušení čl. 36 Listiny nijak nedokládá, z obsahu ústavní stížnosti je zřejmé, že se nesmířila s pravomocným výsledkem odvolacího řízení před Městským soudem v Praze. Vedlejší účastník poukazuje na skutečnost, že ke stejným skutkovým i právním závěrům jako Městský soud v Praze dospěly soudy i ve věci o úpravu výchovy a výživy nezletilého, které po zhodnocení životní úrovně stěžovatelky a vedlejšího účastníka, jejich majetkových poměrů, příjmů a výdajů stanovily výživné na dítě ve výši 10 000 Kč měsíčně. Vedlejší účastník také upozorňuje, že manželství bylo rozvedeno rozhodnutím Obvodního soudu v Praze, které nabylo právní moci 18. 2. 2017, od toho dne tak nemají stěžovatelka a vedlejší účastník vzájemnou vyživovací povinnost. Podstatné je ovšem to, že ani do okamžiku rozvodu manželství stěžovatelka nevykazovala potřebu vyplácení výživného v jakékoliv výši, neboť její životní úroveň byla paradoxně vyšší než vedlejšího účastníka. Vedlejší účastník konkretizuje, že po odečtení daně z příjmu a odvodů na sociální, zdravotní a nemocenské pojištění byl v roce 2015 jeho příjem 65 676 Kč, po odečtení základních nákladů podnikání (telefonní poplatky, kancelářské služby, příspěvek do ČAK, účetní služby, automobil, náklady na dopravu, silniční daň apod.) přibližně 30 000 Kč. Vedlejší účastník je však na rozdíl od stěžovatelky nucen obývat nájemní byt, za který hradí nájemné 20 000 Kč měsíčně (včetně služeb), a po zaplacení výživného 10 000 Kč je z finančních důvodů výrazně omezen mimo jiné v možnosti kulturního využití, výběru volnočasových aktivit svých nezletilých dětí, zatímco kulturní a sociální příležitosti jsou na straně stěžovatelky na mnohem vyšší úrovni. Vedlejší účastník přiznává, že je podílovým spoluvlastníkem bytu v Praze Strašnicích, avšak žádným příjmem z pronájmu nedisponuje, což potvrdila ve svém vyjádření i stěžovatelka. Vedlejší účastník popírá, že by si za hotovost pořídil nové auto. Vedlejší účastník hodnotí svou finanční situaci tak, že mu nedovoluje, aby nad rámec 10 000 Kč měsíčně stanovených jako příspěvek na výživu nezletilého přispíval na chod domácnosti stěžovatelky jakoukoliv další finanční částkou, tím méně zpětně. Vedlejší účastník upozorňuje, že stěžovatelka má právnícké vzdělání, složila rigorózní zkoušku i soudcovské zkoušky, mohla by tedy dosahovat

vyššího příjmu, namísto toho však zvolila pohodlnější způsob a přijala místo vyššího soudního úředníka, které vyžaduje mnohem nižší kvalifikaci a je podprůměrně ohodnoceno. Ze všech uvedených důvodů navrhuje vedlejší účastník ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítnout.

6. Stěžovatelka ve své replice rekapituluje, že vedlejší účastník je advokátem v Praze s praxí delší než 10 let. Vedlejší účastník disponuje veškerým hodnotným majetkem nabytým za trvání manželství se stěžovatelkou, zejména bankovními účty s úsporami, akciemi a hotovostí, které získal tím, že stěžovatelce zablokoval všechny bankovní účty a nic jí z tohoto majetku nenechal. Vlastní nový automobil značky Toyota Avensis za 600 000 Kč, s přítelkyní užívají další automobil značky Toyota Verso. Vedlejší účastník má také v dispozici část vybavení společné domácnosti, kterou si při odchodu odvezl, a veškerou elektroniku. Současná partnerka vedlejšího účastníka, se kterou žije ve společné domácnosti, je vlastníkem nemovitého majetku, konkrétně bytu v Praze, který po celou dobu pronajímá, a tyto finanční prostředky přinášela a přináší do společné domácnosti. Vedlejší účastník s paní D. bydlí v bytě v Praze, jehož vlastníkem je příbuzný vedlejšího účastníka. Vedlejší účastník platí výživné na syna, nad jeho rámec ničeho nehradí, resp. na nic jiného nepřispívá. Naproti tomu stěžovatelka bydlí v bytě ve spoluvlastnictví vedlejšího účastníka a jeho matky, ve kterém zůstala bydlet se synem poté, co vedlejší účastník opustil společnou domácnost, za byt hradí 9 600 Kč měsíčně. Stěžovatelka žádné nemovitosti nevládní. Pracuje u Městského soudu v Praze jako vyšší soudní úřednice na insolvenčním úseku s čistým příjmem 19 371 Kč měsíčně, nyní je na rodičovské dovolené. Za společného psa hradí krmení, veterináře, přípravky pro psy a venčení, vše měsíčně v průměru za 4 500 Kč. Stěžovatelka je s ohledem na výše uvedené přesvědčena, že závěr Městského soudu v Praze o tom, že vedlejší účastník má stejnou životní úroveň jako stěžovatelka, je v rozporu s provedenými důkazy.

III. Rekapitulace obsahu spisu

7. Z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 10, který si Ústavní soud vyzádal, vyplývají následující skutečnosti. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 25. 6. 2015 č. j. 64 C 6/2014-152 byla vedlejšímu účastníkovi uložena povinnost platit stěžovatelce výživné ve výši 5 000 Kč měsíčně počínaje dnem 28. 1. 2014 vždy do každého 15. dne v měsíci předem k rukám stěžovatelky (výrok I), dále soud vedlejšímu účastníkovi uložil zaplatit stěžovatelce nedoplatek na výživném za dobu od 28. 1. 2014 do 30. 6. 2015 ve výši 90 000 Kč do 90 dnů od právní moci rozsudku (výrok II). Řízení o stanovení výživného od 28. 1. 2014 o dalších 20 000 Kč soud zastavil a ohledně dalších 5 000 Kč žalobu zamítl (výrok III). Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 18. 5. 2016 č. j. 39 Co 87, 88/2016-210 rozsudek

soudu prvního stupně ve výroku III o zamítnutí návrhu na přiznání výživného ve výši 5 000 Kč měsíčně od 28. 1. 2014 potvrdil, ve výrocích I a II jej změnil tak, že se žaloba o zaplacení výživného ve výši 5 000 Kč měsíčně od 28. 1. 2014 zamítá.

IV. Postup Ústavního soudu při posuzování ústavní stížnosti

8. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

9. Po přezkoumání skutkového stavu, vyžádaného soudního spisu a posouzení právního stavu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť postupem Městského soudu v Praze došlo ke stěžovatkou namítanému porušení práva na spravedlivý proces.

10. Soud prvního stupně v odůvodnění svého rozsudku vycházel ze skutečnosti, že se žádný z manželů nenachází v situaci, kdy by nebyl schopen si přiměřeně zajišťovat své potřeby. Soud konstatoval, že vedlejší účastník musí řešit svou bytovou potřebu formou nájemního bydlení, takže vynakládá na bydlení náklady (21 000 Kč) větší než stěžovatelka (8 000 Kč), která bydlí v bytě ve vlastnictví vedlejšího účastníka a jeho matky. Soud prvního stupně také přihlédl ke skutečnosti, že vedlejší účastník má vedle výživovací povinnosti ke stěžovatce a nezletilému synovi D. ještě další dvě výživovací povinnosti k dětem narozeným ze vztahu s jeho přítelkyní a i k přítelkyni samé jako matce jeho dětí (práva neprovdané matky). Také náklady související s výkonem práce vedlejšího účastníka, který je advokátem, hodnotil soud jako vyšší, než jaké má stěžovatelka coby státní zaměstnanec. Pokud jde o majetkové poměry, soud vyšel ze skutečnosti, že stěžovatelka žádný větší majetek nevládní, naproti tomu vedlejší účastník je spoluvlastníkem z jedné poloviny bytu v Praze a z jedné čtvrtiny obytného domu v Praze. Každý z manželů užívá jeden z osobních automobilů, které mají ve společném jmění manželů. Stěžovatelka může užívat veškeré vybavení dříve společné domácnosti, vedlejší účastník na druhou stranu disponuje se společnými účty – u ING Bank N. V., na kterém byl k 19. 2. 2015 evidován zůstatek ve výši 7 336,95 Kč, u Raiffeisenbank, a. s., na kterém byl k 1. 11. 2012 počáteční zůstatek 54 518 Kč a k 10. 3. 2015 konečný zůstatek ve výši 9 326,85 Kč, a u Komerční banky, a. s., na kterém byl k 2. 11. 2012 zůstatek ve výši 391 407 Kč a k 13. 2. 2015 zůstatek ve výši 178 550,32 Kč. Příjem vedlejšího účastníka dle zjištění soudu činil kolem 36 344 Kč čistého měsíčně, příjem stěžovatelky se pohybuje kolem 19 000 Kč průměrně

čistého měsíčně. Soud vzal dále v úvahu, že stěžovatelka má zvýšené výdaje se svým zdravotním stavem, konkrétně se zjištěnou trombofilií, alergií a nošením brýlí, dále má výdaje s péčí o společného psa (cca 5 000 Kč měsíčně). Soud také přihlédl k tomu, že stěžovatelka fakticky pečuje o nezletilého syna D. a tím je omezena ve výběru povolání, když chce péči o syna zajišťovat prakticky sama. S ohledem na shora uvedená zjištění a zejména zvýšené výdaje stěžovatelky se zdravotním stavem a péčí o společného psa i zjištěné majetkové poměry vedlejšího účastníka považoval soud prvního stupně za přiměřené, aby vedlejší účastník přispíval stěžovatelce s účinností od 28. 1. 2014 výživným ve výši 5 000 Kč měsíčně.

11. Odvolací soud dospěl k závěru, že příjmy vedlejšího účastníka z právní činnosti v roce 2014 činily 1 350 412 Kč, 40% paušální výdaje 540 165 Kč, rozdíl 810 247 Kč, daň 121 350 Kč, sociální pojištění 118 308 Kč, zdravotní pojištění 54 696 Kč, příjem tak činil 515 893 Kč, což po vydělení 12 měsíci činí 42 991 Kč. Ze smlouvy o vedlejších ujednání o užívání, dispozici a správě domu vyplývá, že vedlejší účastník fakticky z 1/4 domu ve Vysočanech příjmy nemá. V bytové jednotce, kterou spoluvlastní, bydlí stěžovatelka se synem, čímž jim poskytuje naturální plnění. Dále vedlejší účastník doložil, že za byt, který má v nájmu, platí podle nájemní smlouvy jen na nájemném 16 000 Kč měsíčně, další částky platí za služby s nájmem bytu spojené. Sporu nebylo ani o tom, že vedlejší účastník má vyživovací povinnost k dalším dvěma nezletilým dětem, přičemž jejich finanční zajištění je na vedlejším účastníkovi, neboť jeho přítelkyně je na rodičovské dovolené. Na nezletilého D. platí vedlejší účastník výživné 10 000 Kč měsíčně. Zprávou zaměstnavatele stěžovatelky bylo prokázáno, že se její příjem pohybuje ve výši okolo 19 000 Kč měsíčně, rovněž ona platí platby spojené s užíváním bytu a za psa. Každý z účastníků pak má k dispozici osobní automobil. Z uvedeného výčtu je zřejmé, že životní úroveň vedlejšího účastníka úroveň stěžovatelky nepřesahuje, neboť po odpočtu výživného ve výši 10 000 Kč a plateb za byt ve výši okolo 20 000 Kč zbude vedlejšímu účastníkovi 13 000 Kč, z nichž musí zaplatit výživné na nezletilou N. a S. a náklady na svou výživu. Stěžovatelka má výdaje na bydlení, na něž je částečně určeno i výživné placené vedlejším účastníkem na syna D., ve výši kolem 9 000 Kč měsíčně, výdaje za psa kolem 5 000 Kč měsíčně, za auto kolem 2 500 Kč měsíčně, výdaje na své zdraví a stejně jako vedlejší účastník má výdaje na svou osobu a má vyživovací povinnost k nezletilému D. Na základě zhodnocení popsanych příjmů a výdajů účastníků dospěl odvolací soud k závěru, že životní úroveň obou účastníků je v zásadě stejná, a proto rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích I a II změnil tak, že žalobu v plném rozsahu zamítl.

12. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelky se závěrem odvolacího soudu, že ona a vedlejší účastník dosahují stejné životní

úrovně, a tudíž stěžovatelka nemá nárok na výživné manželky. Stěžovatelka je přesvědčena, že vedlejší účastník dosahuje ve skutečnosti vyšších příjmů, než z kterých vycházel ve svém rozsudku odvolací soud.

13. Ústavní soud má za to, že odvolacím soudem, pokud jde o příjmy vedlejšího účastníka, nebyl skutkový stav věci řádně zjištěn, když soud na základě údajů jím uvedených v daňovém přiznání po odečtení nákladů spojených zejména s bydlením a výživou rodiny od jím účetně vykázáných příjmů hodnotil životní úroveň vedlejšího účastníka jako nepřesahující životní úroveň stěžovatelky.

14. Vycházel-li totiž odvolací soud ve svém rozhodování z toho, že příjmy z právní činnosti vedlejšího účastníka v roce 2014 činily 1 350 412 Kč a 40% paušální výdaje 540 165 Kč, dospěl k závěru o základu daně, který je rozhodný pro daňové účely, nepředstavuje však reálný rozdíl mezi příjmy a skutečně vynaloženými výdaji vedlejšího účastníka, z něhož je třeba vycházet pro účely stanovení výživného. Ostatně sám vedlejší účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že výše nákladů jeho podnikání nedosahují úrovně výdajového paušálu. Jakkoli zjištění skutečného příjmu vedlejšího účastníka klade na soud zvýšené nároky oproti dokazování provedenému např. daňovým přiznáním, je nutno v zájmu řádného zjištění skutkového stavu vést dokazování takovým způsobem, aby byl prokázán skutečný příjem povinného, z něhož lze spravedlivě požadovat placení výživného, nikoli příjem vykázaný podle daňových a účetních předpisů.

15. Otázkou plnění vyživovací povinností povinných, kteří mají příjem z jiné než závislé činnosti, se zabýval také Nejvyšší soud ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016 Cpjn 204/2012, uveřejněném pod číslem 110/2016 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „stanovisko“), ve kterém uvedl, že v tomto případě soudy nehodnotí pouze evidenční údaje o hospodaření, ale jejich celkovou životní úroveň, na které děti mají právo se podílet (§ 915 odst. 1 občanského zákoníku). S ohledem na znění § 697 odst. 1 občanského zákoníku, který stanoví, že pro vyživovací povinnost mezi manžely jinak platí obecná ustanovení o výživném, dopadá uvedené i na projednávanou věc. V uvedeném stanovisku, které však bylo vydáno až po právní moci napadených rozhodnutí, Nejvyšší soud v této souvislosti k problematice uplatnění daňových paušálů výslovně konstatoval, že „Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 3. 7. 2013 sp. zn. 26 Co 214/2011 správně uzavřel, že nikoliv každý výdaj rodiče, který zákon o dani z příjmu uznává jako výdaj vynaložený na dosažení, zajištění a udržení příjmů a který umožňuje takovému rodiči snížit si o něj základ daně, je pro rodiče z hlediska jeho podnikání nezbytný do té míry, že by po něm nebylo možno důvodně požadovat, aby z něj přednostně plnil svou vyživovací povinnost. Obdobně Krajský soud v Hradci Králové v rozsudku sp. zn. 25 Co 461/2011, správně

uzavřel, že pro určení výživného je podstatný skutečný příjem rodiče, který může být jiný než hospodářský výsledek vykázaný podnikatelem podle účetních a daňových předpisů. Uplatnění výdajů tzv. daňovým paušálem nemusí odpovídat skutečným příjmům podnikatele, a nemůže proto být základem pro posouzení rozsahu vyživovací povinnosti povinného“.

16. Poukazuje-li vedlejší účastník na skutečnost, že shodně jako v napadené věci posuzovaly životní úroveň jeho a stěžovatelky soudy v opatrovnickém řízení, Ústavní soud konstatuje, že si vyžádal také rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 6. 5. 2015 č. j. 20 Nc 1/2014-174, ve znění rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. 11. 2015 č. j. 14 Co 308/2015-222, kterým byl svěřen nezletilý D. do péče matky a vedlejšímu účastníkovi byla uložena povinnost platit na výživu nezletilého D. s účinností od 1. 11. 2012 částku 15 000 Kč a s účinností od 1. 4. 2014 částku 10 000 Kč měsíčně. Městský soud v Praze v citovaném rozsudku vycházel z celkového čistého ročního příjmu vedlejšího účastníka za rok 2014 ve výši 865 297 Kč, tj. 72 108 Kč čistého měsíčně. Soudy v řízení o výživném tedy neuvěřily tvrzení vedlejšího účastníka, který ve svém odvolání tak jako v nyní projednávané věci namítal, že disponuje příjmy ve výši 36 334 Kč čistého měsíčně.

17. Ústavní soud považuje za důvodnou také námitku stěžovatelky, že soudy nedostatečně zjistily životní úroveň vedlejšího účastníka, když se nezabývaly majetkovými poměry jeho partnerky. V této souvislosti lze analogicky (§ 697 odst. 1 občanského zákoníku) odkázat na nálezy sp. zn. I. ÚS 527/06 ze dne 7. 3. 2007 (N 43/44 SbNU 549), ve kterém Ústavní soud výslovně konstatoval, že podíl např. druhá na uspokojování potřeb rodiny se na životní úrovni člena rodiny projevuje fakticky vždy (rozdíl je jen v míře); nepřihlížet k tomu by bylo v rozporu s reálným dějem, konstruováním fikce (což by mohlo vést až k absurdním důsledkům), k čemuž však není žádného rozumného důvodu. K obdobným závěrům dospěl Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 756/16 ze dne 14. 6. 2016 (N 114/81 SbNU 785), kdy trval ve věci stanovení výživného na požadavku objektivního zhodnocení majetkových poměrů účastníků, které nemůže neovlivnit mimo jiné jejich současná osobní a rodinná situace. Také v nyní projednávané věci tedy bude třeba při zjišťování životní úrovně vedlejšího účastníka přihlídnout k majetkovým poměrům jeho partnerky, tedy matky jeho dětí, s níž vede od roku 2014 společnou domácnost.

VI. Závěr

18. Ústavní soud závěrem konstatuje, že při svém rozhodování vzal v úvahu řadu tvrzení, která účastníci uvedli ve svých obsáhlých vyjádřeních, avšak vzhledem ke skutečnosti, že mnohá z nich představovala vzájemná osočování, výčitky a uvádění informací, které nebyly pro meritum věci relevantní, Ústavní soud je nepromítl do odůvodnění svého rozhodnutí.

Ústavní soud se blíže nezabýval ani otázkou důvodu rozvratu manželství, z obsahu spisu je však nepochybné, že manželství bylo uzavřeno X. X. XXXX a nemanželské děti vedlejšího účastníka ze vztahu s jeho současnou partnerkou se narodily dne XX. X. XXXX (tedy čtyři dny před uzavřením manželství stěžovatelky a vedlejšího účastníka) a XX. X. XXXX. Ústavní soud vzal taktéž na vědomí, že manželství stěžovatelky a vedlejšího účastníka bylo rozvedeno rozhodnutím Obvodního soudu v Praze, které nabylo právní moci 18. 2. 2017. Tato skutečnost však neznámá, jak se domnívá vedlejší účastník, že po něm nelze zpětně požadovat placení výživného. Okamžik rozvodu manželství je rozhodný pouze pro stanovení konce doby, po kterou je povinen vedlejší účastník výživné manželky ve smyslu § 697 odst. 1 občanského zákoníku platit. Stejně tak Ústavní soud vzal v úvahu, že stěžovatelce vznikla narozením dítěte v roce 2016 další vyživovací povinnost, avšak ani tato skutečnost nemá vliv na stanovení výživného manželky v době rozhodování odvolacího soudu.

19. Na základě výše uvedeného Ústavní soud dovodil, že porušení zásady vyhledávací v občanském soudním řízení odvolacím soudem vytvořilo v předmětné věci reálnou překážku dosažení účelu tohoto řízení (§ 697 odst. 1 občanského zákoníku) a ve svém důsledku vedlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

20. Ústavní soud tedy, aniž by jakkoli předjímal závěry, k nimž by odvolací soud při náležitém zhodnocení všech relevantních kritérií v uvedeném směru dospěl, pro porušení ústavně garantovaného práva stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

Č. 145

Ke styku nezletilých dětí s rodičem ve výkonu trestu odnětí svobody

Úkolem obecných soudů je, aby při zohlednění všech podstatných okolností daného případu a z nich vyplývajícího zájmu dítěte, který musí být vždy předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, rozhodly o konkrétní podobě nejhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi.

V případě, že se jeden z rodičů nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, musí soud vzít v úvahu z této skutečnosti vyplývající omezení. Samotný výkon trestu odnětí svobody by však a priori neměl být považován za důvod upřít rodiči ve výkonu trestu přímý styk s nezletilým dítětem. Tím spíše by neměl být rodiči ve výkonu trestu odnětí svobody bez dalšího upírán alespoň nepřímý styk s dítětem, který může přímý styk s ohledem na jeho případnou nevhodnost v konkrétním případě buď dočasně nahradit, či vhodně doplnit. Především je však nezbytné, aby se obecné soudy vždy zabývaly možnostmi přímého i nepřímého styku s přihlédnutím ke specifickým okolnostem každého případu a aby svůj závěr v tomto směru také řádně zdůvodnily, a to s odkazem na relevantní důvody, a nikoliv pouze pomocí obecného konstatování, že návštěva ve vězení by pro nezletilé dítě mohla představovat trauma (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. II. ÚS 22/17 ve věci ústavní stížnosti P. S., zastoupeného Mgr. Martou Ptáčkovou, advokátkou, se sídlem Moravské náměstí 15, Brno, proti rozsudku Okresního soudu Brno-venkov ze dne 3. 3. 2015 č. j. Nc 121/2013-242 a proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 6. 10. 2016 č. j. 13 Co 165/2015-330 vydaným v řízení o péči a výživném nezletilých dětí, za účasti Okresního soudu Brno-venkov a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení, J. R., matky nezletilých dětí, zastoupené JUDr. Jiřím Rafajem, advokátem, se sídlem Vlhká 25, Brno, jako vedlejší účastnice řízení a nezletilých dětí F. S. a Š. S., obou zastoupených opatrovníkem Městským úřadem Šlapanice, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Výrokem V rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 6. 10. 2016 č. j. 13 Co 165/2015-330 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Výrok V rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 6. 10. 2016 č. j. 13 Co 165/2015-330 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Rozsudkem Okresního soudu Brno-venkov ze dne 3. 3. 2015 č. j. Nc 121/2013-242 bylo ve výroku I rozhodnuto o svěřeni nezletilého F. s účinností od 1. 9. 2011 do výchovy matky, výrokem II rozsudku bylo stěžovateli uloženo hradit na jeho výživu počínaje dnem 1. 9. 2011 částku 1 600 Kč měsíčně a počínaje dnem 1. 3. 2013 částku 1 000 Kč měsíčně. Výrokem III soud určil dluh stěžovatele na výživném pro nezletilého F. za dobu od 1. 9. 2011 do 28. 2. 2013 částkou 28 800 Kč a za dobu od 1. 3. 2013 do 28. 2. 2015 částkou 18 785 Kč a stěžovateli uložil povinnost zaplatit tyto částky do tří měsíců od právní moci rozsudku. Výrokem IV rozsudku soud zamítl návrh stěžovatele, kterým se domáhal změny výchovy u nezletilé Š., a výrokem V rozhodl o snížení výživného stěžovateli na tuto nezletilou stanoveného rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 17. 1. 2013 č. j. 23 Nc 20/2012-88 částkou 2 500 Kč měsíčně od 1. 6. 2014 na částku 1 000 Kč měsíčně. Styk stěžovatele s oběma nezletilými dětmi upravil soud výrokem VI rozsudku tak, že stěžovatel je oprávněn stýkat se s nimi každý sudý víkend v roce od pátku 15 hodin do pondělí 8 hodin a dále každé úterý a čtvrtek od 15 hodin do 8 hodin následujícího dne. Jako místo, kde si má stěžovatel nezletilé vyzvedávat a předávat, byla výrokem VII stanovena mateřská škola, kterou obě děti navštěvují. Konečně výrokem VIII soud rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

2. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 6. 10. 2016 č. j. 13 Co 165/2015-330 bylo ve výroku I zastaveno odvolací řízení o odvolání stěžovatele směřujícího proti výroku I rozsudku okresního soudu o úpravě výchovy nezletilého F. a proti výroku IV tohoto rozsudku, jímž byl zamítnut návrh stěžovatele na změnu výchovy nezletilé Š. Výrokem II krajský soud změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku II tak, že stěžovatel je povinen přispívat na výživu nezletilého F. počínaje dnem 1. 9. 2011 částkou 1 650 Kč měsíčně. Výrokem III krajský soud změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku III tak, že dlužné výživné na nezletilého F. za dobu od 1. 9. 2011

do 30. 9. 2016 v částce 66 522 Kč je stěžovatel povinen zaplatit do tří měsíců od právní moci tohoto rozsudku. Výrokem IV krajský soud změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku V tak, že výživné stanovené stěžovateli na nezletilou Š. naposledy rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 17. 1. 2013 č. j. 23 Nc 20/2012-88 částkou 2 500 Kč měsíčně se počínaje dnem 10. 4. 2013 snižuje na částku 1 650 Kč měsíčně. Výrokem V krajský soud změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výrocih VI a VII tak, že styk stěžovatele s nezletilými Š. a F. se neupravuje. Výrokem VI krajský soud rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

II.

3. Jak soud prvního stupně, tak především soud odvolací podle přesvědčení stěžovatele porušily jeho základní práva zaručená čl. 10 odst. 2, čl. 11 odst. 1, čl. 32 odst. 1 a 4, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. V době od vyhlášení rozsudku okresního soudu do chvíle, kdy se věci zabýval soud odvolací, stěžovatel nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody. Na tuto skutečnost musel odvolací soud ve svém rozhodnutí reagovat, podle stěžovatele tak však z velké části učinil chybně. Pochybení stěžovatel shledává v rozhodnutí o styku s dětmi a o vyživovací povinnosti.

4. Stěžovatel namítá, že odvolací soud ve výroku V rozhodl tak, že jeho styk s dětmi se neupravuje, a tento výrok odůvodnil pouze tím, že děti nevědí, že je ve výkonu trestu odnětí svobody a návštěva ve věznici by pro ně mohla znamenat trauma, což není z hlediska perspektivy jejich vztahu žádoucí. Stěžovatel si je vědom toho, že jeho aktuální situace možnost styku s dětmi komplikuje, nicméně ani pobyt ve vězení by podle něj neměl vést k naprostému zamezení styku mezi rodičem a dětmi. Stěžovatel upozorňuje, že odvolací soud jeho styk s dětmi neomezil ani nezakázal, pouze přistoupil k tomu, že jej neupravil. Podle stěžovatele je nicméně z postoje matky dětí zřejmé, že je mu jakýkoliv kontakt s dětmi reálně odepřen, a svým rozhodnutím proto odvolací soud jeho styk s dětmi v podstatě zcela vyloučil. V této souvislosti stěžovatel poukazuje na to, že před nástupem k výkonu trestu jeho styk s dětmi řádně probíhal a původně usiloval i o svěření dětí do své péče. Výkonem trestu se okolnosti změnily, čemuž měl podle něj soud úpravu styku přizpůsobit, nikoliv styk neupravit vůbec. Stěžovatel navíc v průběhu řízení navrhol možnosti, jak styk s dětmi realizovat. I pokud by totiž byl podmíněně propuštěn, jeho styk s dětmi by za současného stavu probíhal téměř tři roky, což s ohledem na jejich věk a možnost následné obnovy vzájemného vztahu stěžovatel považuje za zcela nepřijatelné řešení.

5. Pokud jde o otázku vyživovací povinnosti, odvolací soud výživné oproti rozsudku okresního soudu navýšil. Dle mínění stěžovatele tak učinil

bez podstatných důvodů, aniž by se dostatečným způsobem zabýval příjmy matky dětí a jejího partnera. Za nesprávný pak stěžovatel považuje také závěr soudu, že lhůta tří měsíců na zaplacení dlužného výživného ve výši 66 522 Kč je přiměřená, neboť má za to, že soud nezohlednil jeho aktuální schopnost dlužné výživné uhradit.

III.

6. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření Okresního soudu Brno-venkov a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a vyjádření matky nezletilých dětí J. R. jako vedlejší účastnice řízení. Ústavní soud usnesením ze dne 9. 2. 2017 sp. zn. II. ÚS 22/17 vedlejší účastníkům – nezletilému F. S. a nezletilé Š. S. ustanovil jako opatrovníka pro zastupování v řízení před Ústavním soudem Městský úřad Šlapanice, který byl taktéž vyzván, aby se k ústavní stížnosti vyjádřil.

7. Okresní soud Brno-venkov odkázal na odůvodnění svého rozsudku ze dne 3. 3. 2015 č. j. Nc 121/2013-242 s tím, že ústavní stížnost považuje za nedůvodnou. Upozornil přitom, že v době, kdy ve věci rozhodoval, byly poměry na straně stěžovatele jiné, než když rozhodoval Krajský soud v Brně, vzhledem k tomu, že stěžovatel v mezidobí nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody.

8. Krajský soud v Brně plně odkázal na rozsudek ze dne 6. 10. 2016 č. j. 13 Co 165/2015-330, jeho důvody a průběh řízení předcházející jeho vydání. Dále krajský soud uvedl, že pokud stěžovatel rozhodnutí vytýká, že nerespektuje jeho právo na rodinný život, soudní ochranu a právo vlastnit majetek, pak výkonu těchto práv se zbavil svým opakujícím se protiprávním jednáním, přičemž z průběhu řízení nevyplývá, že by měl zájem udržovat kontakt s dětmi alespoň způsobem odpovídajícím jeho postavení. Porušení práv stěžovatele si krajský soud není vědom, a proto navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

9. Městský úřad Šlapanice jako opatrovník nezletilých dětí v rámci svého vyjádření informoval, že dne 16. 2. 2016 mu byl doručen dopis stěžovatele, ve kterém žádal o návrh řešení realizace styku s dětmi ve věznicí. K tomu matka nezletilých sdělila, že o otcově odsouzení a bytí ve vězení dětí neinformovala, aby udržela jejich příznivé mínění o něm. S návštěvami dětí ve věznicí z tohoto důvodu a i vzhledem k věku dětí nesouhlasila. Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí s matkou nezletilých naposledy jednali dne 18. 4. 2016, kdy mimo jiné uvedla, že do doby nástupu do věznic se stěžovatel s dětmi vídal pravidelně, na jejich výživu však nepřispíval a od prosince 2015 zasílá přítelkyně stěžovatele k rukám matky výživné ve výši 3 500 Kč měsíčně, čímž začala splácet i dluh stěžovatele na výživném na nezletilou Š. To, že styk stěžovatele s dětmi nebyl soudně upraven, vnímá orgán sociálně-právní ochrany dětí jako úkol a možnost pro oba rodiče

dohodnout se na společném postupu, tedy zda a jak dětem sdělit skutečnost, že je stěžovatel ve výkonu trestu, přičemž teprve po vyjasnění této otázky je možné diskutovat o formě a frekvenci jeho styku s dětmi. Dle orgánu sociálně-právní ochrany dětí je zřejmé, že v této situaci nemohl soud striktně rozhodnout o styku dětí se stěžovatelem ve věznici, aniž by riskoval nepříznivé dopady na psychiku dětí a na jejich vztah ke stěžovateli.

10. Podle vyjádření vedlejší účastnice J. R. (matky nezletilých dětí) není pravda, že by neupravením styku stěžovatele s dětmi došlo k zásahu do jeho práv. Skutečnost, že jsou děti mladé a v takovém stupni psychického vývoje, že by jim návštěva věznice mohla způsobit újmu, není situací trvalou. Soud podle ní správně ponechal volnost v tom, že styk může probíhat na základě konkrétního posouzení stupně vyspělosti dětí matkou, a nikoliv vnuceným pokynem k jejich nedobrovolné návštěvě nápravného zařízení. V době rozhodování soudu děti nevěděly, že je stěžovatel ve výkonu trestu, a i opatrovník se přikláněl k názoru, že děti nemají být návštěvami vězení traumatizovány. Po poradě s psychologkou jim byla tato skutečnost šetrně sdělena a byl jim předán dopis od stěžovatele. Doposud mu odespat nechtěly a do věznice za ním prozatím také nechtějí. Dle vedlejší účastnice je tak zjevné, že děti jsou se situací přiměřeně jejich věku seznamovány a k osobním kontaktům mezi nimi a stěžovatelem v budoucnu dojde. To je však závislé na míře postupného vývoje dětí, kterou nelze soudem stanovit exaktně dopředu, a v době svého rozhodování tak krajský soud správně posoudil, že pro děti ve věku 7 a 6 let by takové návštěvy byly kontraproduktivní. Pokud jde o otázku vyživovací povinnosti, stěžovatel dle vedlejší účastnice dlouhodobě činí vše pro to, aby svou vyživovací povinnost nemusel plnit, a usiluje o to, aby nemusel hradit výživné ani za období, kdy ještě řádně vydělával. Námitky současné horší finanční situace tudíž v otázce jeho ochoty plnit výživné nejsou relevantní, přičemž zároveň podléhá v žádném případě nelze preferovat zájmy stěžovatele na co nejnižším výživném nad zájmy nezletilých dětí na výživném v řádné výši. Také vedlejší účastnice proto ve svém vyjádření navrhla, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

11. Výše uvedená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. Stěžovatel se ohradil proti tvrzení krajského soudu, že se výkonu práva na rodinný život, soudní ochranu a práva vlastnit majetek měl zbavit svým protiprávním jednáním. Krajský soud tímto podle stěžovatele v podstatě naznačuje, že jakožto osobě vykonávající trest odnětí svobody by mu snad neměla náležet základní lidská práva a svobody. Opatrovníkovi, který byl opatrovníkem dětí již v řízení před obecnými soudy, stěžovatel vytkl pasivní postoj a uvádění nepřesných informací. Dále stěžovatel upozornil na neochotu matky nezletilých komunikovat a poukázal na to, že dětem několikrát psal, dopisy jim však nebyly předávány, proto další dopis dětem zaslal

přes opatrovníka i s žádostí o telefonní číslo, které však nezískal ani od matky dětí, ani od opatrovníka, a dostal se tak do situace, kdy děti nemůže žádným způsobem kontaktovat a udržovat s nimi styk alespoň na dálku. Stěžovatel shrnul, že děti nechce zatěžovat pravidelnými častými návštěvami, ale je podle něj i v zájmu dětí, aby jejich styk nebyl zcela omezen, přičemž věznice Rapotice je pro návštěvy dětí, které v ní standardně probíhají, uzpůsobena velmi dobře.

IV.

12. Dle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není však součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů je záležitostí obecných soudů. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. toho, zda nebyla dotčena ústavně zaručená práva účastníků, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je pak Ústavní soud oprávněn zasáhnout tehdy, došlo-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, a posléze rozhodnutím v něm vydaným k porušení základních práv a svobod stěžovatele chráněných ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

13. Ústavní soud vzal v úvahu stěžovatelem předložená tvrzení, zvážil obsah ústavní stížnosti napadených rozhodnutí, zohlednil vyžádaná vyjádření a repliku stěžovatele a po prostudování spisového materiálu, který si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud shledal, že výrokem V rozsudku Krajského soudu v Brně, kterým tento soud změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích VI a VII tak, že styk stěžovatele s nezletilými Š. a F. se neupravuje, bylo zasaženo právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

V.

15. Ustanovení čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, dle kterého má každý právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence, sice směřuje zejména k ochraně jednotlivce před svévolnými zásahy státních orgánů, ale nadto ukládá státu taktéž pozitivní povinnosti spočívající v účinném respektování rodinného života. Je-li prokázána existence rodinného vztahu, měl by stát v zásadě

jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu, a měl by přijmout vhodná opatření k navázání styku mezi dotyčným rodičem a dítětem (*T. proti České republice*, rozsudek ze dne 17. 7. 2014, stížnost č. 19315/11, § 107). Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře pravidelně shledává porušení práva na respektování rodinného života, je-li rodiči zbavenému osobní svobody (výkon vazby či trestu odnětí svobody) bráněno v návštěvách rodinných příslušníků včetně dětí. Za nepřipustná omezení mohou být považovány např. délka návštěvy, frekvence, podmínky (např. oddělení sklem) nebo i vzdálenost vězení od místa pobytu rodiny – k tomu viz např. *Nowicka proti Polsku*, rozsudek ze dne 3. 12. 2002, stížnost č. 30218/96, *Khorošenko proti Rusku*, rozsudek velkého senátu ze dne 30. 6. 2015, stížnost č. 41418/04, *Horych proti Polsku*, rozsudek ze dne 17. 4. 2012, stížnost č. 13621/08. Omezení soukromého a rodinného života vězně je nedílnou součástí výkonu trestu odnětí svobody. V rámci respektování práva vězně na rodinný život je nicméně nezbytné, aby státní orgány umožnily, popř. pomohly vězni zachovat kontakt s nejbližší rodinou (*Lavents proti Lotyšsku*, rozsudek ze dne 28. 11. 2002, stížnost č. 58442/00, § 139).

16. Důraz na kontakt vězně s vnějším světem a rozvoj rodinných vztahů kladou také Evropská vězeňská pravidla. Dle bodu 24.1 těchto pravidel musí být vězňům dovoleno komunikovat co možná nejčastěji, písemně, telefonicky nebo jinými formami komunikace s jejich rodinami, jinými osobami a zástupci externích organizací a přijímat návštěvy těchto osob a dle bodu 24.4 musí být návštěvy organizovány tak, aby vězni měli možnost udržovat a rozvíjet rodinné vztahy co možná nejnormálnějším způsobem.

17. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte (čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte). Taktéž dle čl. 4 Úmluvy o styku s dětmi (publikována pod č. 91/2005 Sb. m. s.) mají dítě a jeho rodiče právo navázat a udržovat vzájemný pravidelný styk, který lze omezit nebo vyloučit pouze tam, kde to je nezbytné v nejlepším zájmu dítěte. V případě, že není v nejlepším zájmu dítěte udržovat styk s jedním z rodičů bez dohledu, je třeba zvážit možnost osobního styku s dohledem nebo jiné formy styku s tímto rodičem. Pro účely této úmluvy přitom „styk“ znamená jak pobyt dítěte, které po omezenou dobu zůstane nebo se setká s nějakou osobou uvedenou v člincích 4 až 5, se kterou obvykle nežije, tak jakákoliv forma komunikace mezi dítětem a touto osobou, ale i poskytnutí informací této osobě o dítěti nebo dítěti o této osobě (viz čl. 2 Úmluvy o styku s dětmi). Také dle čl. 24 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie má každé dítě právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.

18. Dle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod je péče o děti a jejich výchova právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Dle § 888 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, má dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem, ledaže soud takový styk omezí nebo zakáže; soud může také určit podmínky styku, zejména místo, kde k němu má dojít, jakož i určit osoby, které se smějí, popřípadě nesmějí styku účastnit. Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk dítěte s druhým rodičem řádně umožnit a při výkonu práva osobního styku s dítětem v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat.

19. Podle judikatury Ústavního soudu je svěřeni nezletilého dítěte do péče jednoho z rodičů či do jejich střídavé péče, úprava styku toho z rodičů, kterému nezletilé dítě do péče nebylo svěřeno, nebo stanovení výše výživného výsledkem hodnocení důkazů provedených obecnými soudy, a spadá tak do jejich nezávislé pravomoci. Při rozhodování ve věcech práva rodinného je proto především na obecných soudech, aby vyšly z individuálních okolností každého případu a z nich vyplývajícího zájmu dítěte (srov. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), který musí být vždy prioritním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Soudy musí pečlivě uvážit, jaký výchovný model je v danou chvíli nejhodnější a v nejlepším zájmu konkrétního dítěte, kterému z rodičů dítě do péče svěřit a jak co nejcitlivěji a nejhodněji upravit styk nezletilého dítěte s tím rodičem, kterému do péče svěřeno nebylo. Úkolem soudu zároveň je snažit se nalézt takové řešení, které nebude omezovat ani právo rodiče zaručené v čl. 32 odst. 4 Listiny. Posouzení těchto otázek přitom patří primárně do kompetence obecných soudů, které mají povinnost vyložit, na základě jakých skutečností rozhodly tak, jak rozhodly, a toto své rozhodnutí také musí přesvědčivým způsobem odůvodnit.

20. Výše uvedeným požadavkům kladeným na rozhodování v rodinných věcech ustálenou judikaturou Ústavního soudu však krajský soud v otázce úpravy styku stěžovatele s nezletilými dětmi podle přesvědčení Ústavního soudu nedostál, jelikož své rozhodnutí v tomto ohledu odůvodnil nedostatečně.

VI.

21. Krajský soud v Brně odůvodnil výrok V rozsudku, kterým změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že styk stěžovatele s nezletilými dětmi se neupravuje, následujícím způsobem: „Konečně odvolací soud posuzoval otázku úpravy styku otce s nezletilými za situace, kdy je otec od listopadu 2015 ve výkonu trestu, aniž s dětmi od té doby navázal jakýkoliv kontakt,

a dospěl, ve shodě s matkou i opatrovníkem dětí, k závěru, že za této situace není odůvodněno jeho styk s dětmi upravovat soudním rozhodnutím. Děti o tom, že je otec ve výkonu trestu dosud nevědí, což je v zájmu udržení jejich příznivého povědomí o otci žádoucí. Návštěva otce v prostředí věznice by pro ně mohla znamenat trauma s nepříznivým dopadem do jejich psychiky i do vztahu k otci, což není z hlediska perspektivy jejich vztahů žádoucí.“

22. V době rozhodování krajského soudu tedy nezletilé děti o skutečnosti, že je stěžovatel ve vězení, nevěděly, přičemž krajský soud konstatoval, že je to „v zájmu udržení jejich příznivého povědomí o otci žádoucí“. Již s tímto tvrzením krajského soudu však lze polemizovat. Přestože je možné v obecné rovině pochopit důvody, které krajský soud k tomuto názoru pravděpodobně vedly (byť se tyto bohužel nijak nepromítly do samotného odůvodnění rozhodnutí), lze se domnívat, že stejně dobře (a ne-li dokonce lépe) obstojí také názor přesně opačný, tedy že by v nejlepším zájmu dětí naopak bylo, pokud by jim šetrným způsobem přiměřeným jejich věku byla sdělena pravda, tedy že je stěžovatel ve výkonu trestu, a z objektivních důvodů je tak může kontaktovat jen s obtížemi vyplývajícími z jeho pobytu ve vězení, než aby jim jejich okolí o skutečných důvodech náhlé absence otce v jejich životě lhalo nebo jim v tomto směru nesdělilo vůbec žádné informace. Zatajování skutečných důvodů nepřítomnosti některého z rodičů by přitom děti mohlo přivést k mylné a nepochybně zraňující domněnce, že o ně tento rodič ztratil zájem a bez dalšího je opustil. Ostatně právo dítěte, které má dostatečnou schopnost chápání, dostávat veškeré informace, být konzultováno a vyjadřovat vlastní názor, pokud to není zjevně v rozporu s jejich nejlepšími zájmy, vyplývá také z čl. 6 odst. 1 Úmluvy o styku s dětmi.

23. Pokud v odůvodnění rozsudku krajský soud dále uvádí, že „návštěva otce v prostředí věznice by pro ně mohla znamenat trauma s nepříznivým dopadem do jejich psychiky i do vztahu k otci, což není z hlediska perspektivy jejich vztahů žádoucí“, jedná se toliko o předpoklad soudu, který však ve vztahu ke konkrétním účastníkům předmětného řízení není nijak zdůvodněn a podložen jakýmkoliv argumenty. Krajský soud se dětí na jejich potřebu stěžovatele i nadále osobně vidat a na jejich případnou ochotu navštívit jej ve věznici nedotazoval, což lze s přihlédnutím k jejich relativně nízkému věku (v době řízení 7 a 6 let) akceptovat, nedotazoval se jich však na to ani opatrovník a k otázce vhodnosti návštěv stěžovatele dětmi ve vězení a případného dopadu na jejich psychiku a vztah k otci nebylo soudem vyžádáno ani odborné vyjádření, ani znalecký posudek. Výše uvedený názor krajského soudu, ke kterému dospěl, aniž by blíže rozvedl důvody, které jej k tomu vedly, tedy představuje pouze jakousi „obecnou pravdu“, kterou lze ovšem aplikovat pokaždé, když soud rozhoduje o úpravě rodinných poměrů a jeden z rodičů je ve výkonu trestu odnětí svobody.

Pokud druhý rodič nesouhlasí s myšlenkou návštěv rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody a není dobrovolně ochoten děti do věznice doprovodit, případně je předat jiné doprovázející osobě, lze jakýkoliv přímý styk rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody s nezletilými dětmi tímto obecným konstatováním ve všech obdobných případech vyloučit, a to bez ohledu na jistě specifické okolnosti jednotlivých případů.

24. Navíc jestliže by názor krajského soudu, že návštěva věznice by pro děti mohla znamenat trauma s nepříznivým dopadem do jejich psychiky i do vztahu k vězněnému rodiči, měl být obecně platný, není zřejmé, proč zákon návštěvy nezletilých ve věznici výslovně umožňuje (viz § 19 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů) a proč jsou ve věznicích stále častěji zřizovány a využívány také speciální místnosti pro návštěvy s dětmi. Přestože rozsah případného styku nezletilých dětí s rodičem, který je ve výkonu trestu odnětí svobody, bude nutně podstatně nižší, než je tomu běžně u rodiče, který se ve výkonu trestu odnětí svobody nenachází, lze si (pokud to další okolnosti umožňují) úpravu takového styku alespoň v minimálním rozsahu jistě představit.

25. Oproti tomu automatický předpoklad možné traumatizace nezletilých, kteří možnost návštěvy jakékoliv blízké osoby (tedy nikoliv nutně jen rodiče) ve věznici využijí, se Ústavnímu soudu jeví jako poněkud jednostranný a blíže neodůvodněný. Ústavní soud připouští, že konfrontace dítěte nízkého věku s odsouzením jednoho z rodičů k výkonu trestu odnětí svobody nebo se samotným prostředím věznice nemusí být vždy v zájmu nezletilého, nicméně tento závěr by měl být ze strany soudů vždy alespoň minimálním způsobem zdůvodněn. Negativní dopad na psychické zdraví dětí a jejich vztah ke stěžovateli však v tomto případě krajský soud pouze předvídá, a to bez jakýchkoliv relevantních podkladů, aniž by sám k takovým závěrům disponoval dostatečnými odbornými znalostmi. Zcela přitom opomíjí také druhou stranu problému, tedy možnost, že v zájmu nezletilých dětí naopak nemusí být to, že jednoho z rodičů s ohledem na délku výkonu trestu třeba i několik let neuvidí nebo s ním dokonce vůbec nebudou v kontaktu.

26. S rozhodováním o styku dítěte s rodičem ve výkonu trestu odnětí svobody se lze přitom setkat také v kontextu judikatury jednotlivých evropských zemí. Jak vyplývá z analýzy zpracované analytickým oddělením Ústavního soudu pro účely rozhodnutí o této ústavní stížnosti, například Vrchní zemský soud (OLG) Hamm v usnesení ze dne 6. 1. 2003 sp. zn. 8 WF 288/02 uvedl, že je nepřipustné, aby bylo bráněno otcí ve styku s nezletilým, který se narodil až poté, co byl otec již ve výkonu trestu, jenom z toho důvodu, že je ve výkonu trestu, když pokud to okolnosti umožňují, tj. jsou rámcově vytvořeny podmínky pro styk s nezletilým tak, aby nebyl ohrožen jeho

zájem, pak styku nezletilého s rodičem nemůže být bráněno. Nakloněný rozhodování o styku dítěte s jeho uvězněným rodičem jsou i soudy ve Francii. Výkon trestu odnětí svobody není považován za dostatečný důvod vylučující styk s dítětem. Tím by mohl být nezáměr rodiče o dítě, za který ale nelze považovat výkon trestu odnětí svobody (Cour de cassation, první občanskoprávní senát, 16. 3. 2016, n° 15-10780). Rozsah styku rodiče ve výkonu trestu s jeho dítětem musí stanovit soud a nemůže takovému rozhodnutí přenést na vězeňskou službu nebo vůli rodičů (Cour de cassation, první občanskoprávní senát, 6. 12. 2005, n° 04-19180). Soudy musí vzít v potaz i zájem dítěte a podmínky, v nichž k návštěvám dochází – zkoumají stabilní stav dítěte a vychází z posudků psychiatrů. Pokud znalec dospěje k závěru, že konfrontace dítěte s trestem rodiče by mohla mít dopad na jeho stabilitu, může rozhodnutí soudu nižšího stupně o styku změnit (Cour de cassation, 13. 3. 2007, n° 06-12655). O styku nezletilého dítěte s jeho uvězněným otcem rozhodl například také Odvolací soud v Aix-en-Provence usnesením č. 12/02999 ze dne 28. 5. 2013, který stanovil, že tento styk bude probíhat v prostorách věznice jedenkrát za měsíc. Za zmínku pak stojí také rozhodnutí Krajského soudu v Banské Bystrici, který usnesením ze dne 30. 9. 2015 sp. zn. 16 CoP/55/2015 částečně zrušil rozsudek soudu prvního stupně, protože i přes návrh otce nacházejícího se ve výkonu trestu odnětí svobody nijak neupravil jeho styk s nezletilými dětmi s odůvodněním, že vzhledem k plánovanému brzkému ukončení výkonu trestu by se navrhovaná úprava minula účinkem a že rovněž prostředí věznice nelze považovat za vhodné místo, které by měly nezletilé děti navštěvovat. Krajský soud uložil okresnímu soudu v dalším řízení znovu zjišťovat okolnosti podstatné pro možnost realizace styku otce s nezletilými dětmi a poukázal na to, že pokud okresní soud areál výkonu trestu odnětí svobody nepovažuje za vhodné místo pro návštěvy nezletilých dětí, nemůže rozhodnout tak, že styk otce s nezletilými neupraví, ale návrh otce zamítne.

27. Jak je z již uvedeného patrné, Krajský soud v Brně se vzhledem k presumpci potenciálního nepříznivého dopadu do psychiky dětí a jejich vztahu ke stěžovateli rozhodl neupravit jejich styk prostřednictvím návštěv ve věznici. Zároveň však zcela opomněl zvážit alespoň možnost nepřímého styku mezi stěžovatelem a jeho nezletilými dětmi.

28. Styk rodiče s dítětem je přitom třeba chápat nejenom jako přímý styk, tedy osobní kontakt rodiče s dítětem po soudem stanovenou nebo rodiči dohodnutou dobu, ale rovněž i jako nepřímý styk, který je realizován prostřednictvím nejrůznějších forem komunikace, jako je kontakt prostřednictvím dopisů, telefonátů, SMS zpráv, e-mailů nebo jiných forem elektronické komunikace (například prostřednictvím programu Skype nebo sociální sítě Facebook). Navzdory preferenci osobního kontaktu rodiče s dítětem může být v odůvodněných případech tento přímý styk

nahrazen či doplněn právě stykem nepřímým, tak aby bylo možné v co možná nejširší míře zabezpečit udržení rodinných vazeb dítěte s rodičem, který je nemá ve své péči. V praxi půjde o případy, kdy přímý styk nebude možný, nebo bude možný pouze ojediněle, např. z důvodu velké geografické vzdálenosti, nemoci nebo pobytu v nemocnici nebo například právě z důvodu výkonu trestu odnětí svobody. V těchto a podobných případech by soudy měly zvažovat možnosti nepřímého styku rodiče a dítěte vedle osobního kontaktu nebo místo něj.

29. V této souvislosti lze odkázat například na rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18. 2. 2004 sp. zn. 25 Co 226/2003, dle kterého není vyloučeno upravit styk rodiče s dítětem ve formě jiné než osobní (tedy např. písemné, telefonické či prostřednictvím výpočetní techniky) a na rodiči povinném styk umožnit pak je, aby z hlediska svého výchovného působení dítě ke styku řádně připravil, tedy aby ve stanoveném termínu a po stanovenou dobu zajistil dítěti možnost realizace dané formy styku, tedy kupříkladu zajistil přítomnost dítěte v danou dobu u telefonu, počítače či podobně. Také dle usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 11. 6. 2012 sp. zn. 73 Co 286/2012, který potvrdil usnesení soudu prvního stupně, který matce uložil povinnost umožnit otci pravidelný styk s nezletilou dcerou prostřednictvím komunikačního programu Skype, lze v odůvodněných případech nahradit osobní styk rodiče s dítětem jiným způsobem, např. prostřednictvím výpočetní techniky, tzv. elektronickou poštou, internetovou komunikací (Skype, Facebook apod.), nebo telefonicky. Ústavní soud pak v nedávné době rozhodoval o ústavní stížnosti proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 9. 10. 2013 č. j. 30 Co 578/2012-874, kterým byl styk mezi dcerou a otcem taktéž upraven prostřednictvím výpočetní techniky, tzv. elektronické pošty (e-mailu) – otec byl oprávněn každý měsíc v roce nejpozději do 15. dne zaslat na předem určenou e-mailovou adresu jeden e-mail nezletilé dceři, jejíž matka musela zajistit realizaci této formy styku a umožnit jí přečtení tohoto e-mailu. Ústavní soud uvedl, že při zohlednění úrovně technického pokroku jde styk upravit i v jiné formě než osobním kontaktem, a poukázal na to, že kontakt s dítětem pomocí informačních technologií je jednou z forem styku rodiče s dítětem, se kterou rozhodovací praxe obecných soudů počítá [viz usnesení ze dne 25. 2. 2014 sp. zn. II. ÚS 58/14 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

30. Krajský soud v Brně se však v rámci svého rozhodování možností upravit styk stěžovatele s jeho nezletilými dětmi alespoň prostřednictvím nepřímého styku vůbec nezabýval. Za situace, kdy se stěžovatel nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, přitom přichází do úvahy zejména kontakt písemný nebo telefonický, případně jejich kombinace. Tyto činnosti by nezletilé děti i jejich matku zatížily minimálním způsobem, zároveň by

však mohly významným způsobem přispět k tomu, že styk stěžovatele s nezletilými dětmi nebude zcela přerušen a on tak pro ně nebude v důsledku svého odsouzení a běhu času, poté, co se vrátí z výkonu trestu, zcela neznámým člověkem.

31. Skutečnost, že Krajský soud v Brně možnost přímého či nepřímého styku stěžovatele s nezletilými dětmi důkladněji nezávil a blíže se k ní v odůvodnění rozsudku nevyjádřil, je přitom třeba vnímat jako pochybení také z následujících důvodů.

32. V rámci vyjádření k ústavní stížnosti Krajský soud v Brně uvedl, že „z průběhu řízení nevyplývá, že by (pozn. stěžovatel) měl zájem udržovat kontakt s dětmi alespoň způsobem odpovídajícím jeho postavení“. Z obsahu vyžádaného spisového materiálu však Ústavní soud zjistil, že dle výchovné zprávy opatrovníka nezletilých dětí Městského úřadu Šlapanice ze dne 4. 5. 2016 stěžovatel již dne 16. 2. 2016 žádal o návrh řešení realizace styku s dětmi vzhledem k výkonu trestu odnětí svobody (viz č. l. 275 spisu). Z protokolu o jednání před odvolacím soudem ze dne 28. 7. 2016 je pak zřejmé, že právní zástupkyně stěžovatele se matky dětí dotazovala na její názor na úpravu styku a dále navrhla upravit styk stěžovatele a nezletilých prostřednictvím jejich návštěv ve věznici za doprovodu současné partnerky stěžovatele, kterou děti dobře znají (viz č. l. 286 spisu). V rámci protokolu o výsledku před dožádaným soudem sepsaným ve věznici Rapotice dne 25. 8. 2016 pak stěžovatel zopakoval své přání, aby ho děti navštívily ve věznici (viz č. l. 304 spisu). Při jednání před odvolacím soudem dne 6. 10. 2016 právní zástupkyně stěžovatele uvedla, že věznice je na styk rodičů s dětmi vybavena, a poukázala na to, že je v zájmu dětí, aby byly v kontaktu se stěžovatelem i po dobu, kdy je ve výkonu trestu (viz č. l. 328 spisu).

33. Ze spisového materiálu je tedy zřejmé, že stěžovatel navrhl upravit svůj styk s nezletilými dětmi a uvedl také způsob, jak by k tomu mohlo docházet. Před jeho nástupem k výkonu trestu odnětí svobody navíc styk stěžovatele s dětmi probíhal v poměrně širokém rozsahu, když byl rozsudkem Okresního soudu Brno-venkov ze dne 3. 3. 2015 č. j. Nc 121/2013-242 upraven tak, že stěžovatel je oprávněn stýkat se s nezletilými dětmi každý sudý víkend v roce od pátku 15 hodin do pondělí 8 hodin a dále každé úterý a čtvrtek vždy v době od 15 hodin do 8 hodin následujícího dne, přičemž z odůvodnění rozsudku krajského soudu, mimo odsouzení stěžovatele, nevyplývají jiné důvody, pro které by měl být jejich styk významným způsobem omezen.

34. Styk stěžovatele s nezletilými dětmi, ať už v přímé, nebo nepřímé podobě, má přitom zásadní význam pro emoční pouto mezi nimi a další vývoj vzájemného vztahu. Stěžovateli lze v tomto směru přisvědčit, že čím déle nebude jejich vzájemný kontakt vůbec probíhat, o to náročnější pravděpodobně bude pozdější obnovení tohoto vztahu po jeho návratu

z výkonu trestu odnětí svobody. Navíc se jedná také o nezanedbatelný faktor ovlivňující budoucí resocializaci stěžovatele. Navzdory tomu, že přirozenou součástí výkonu trestu odnětí svobody je určité omezení soukromého a rodinného života, je současně ve většině případů možné považovat za zcela opodstatněný také požadavek na to, aby byly alespoň v minimální možné míře zachovány dosavadní kontakty odsouzeného. Komunikace s blízkými totiž představuje jeden z nejdůležitějších prostředků posilování sociálních vazeb odsouzeného a absence takovýchto kontaktů následně komplikuje úspěšné začlenění těchto osob zpět do běžného života.

35. Přestože není pochyb o tom, že je třeba jednání stěžovatele, které bylo předmětem trestné činnosti, z pohledu společnosti jednoznačně odmítnout, což se ostatně promítlo do jeho odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody, neměl by být sekundárně trestán také apriorním vyloučením jakéhokoliv styku (přímého i nepřímého) se svými nezletilými dětmi. Neupravením tohoto styku krajským soudem k tomu ale v podstatě fakticky došlo. Vzhledem ke skutečnosti, že se stěžovatel nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, a s ohledem na omezení z toho vyplývající, jakož i s ohledem na relativně nízký věk nezletilých dětí, je jakýkoliv jeho kontakt s nimi, ať již přímý, či nepřímý, z velké části závislý na postoji a přístupu matky nezletilých, a to ať už jde o umožnění vzájemného poštovního či telefonního kontaktu, nebo o případný doprovod dětí do věznice. Při jednání u odvolacího soudu ovšem matka nezletilých opakovaně vyjádřila svůj nesouhlas se stykem dětí a stěžovatele v prostorách věznice. To, že by rodiče nezletilých společně náhle dosáhli dohody na jakémkoliv formě styku stěžovatele s dětmi, se při jejich zcela protichůdných názorech na danou otázku, a potažmo i s přihlédnutím k jejich předchozí poměrně problematické komunikaci, nejví jako pravděpodobné. V důsledku toho, že krajský soud styk stěžovatele s dětmi neupravil, je tak nyní pouze na uvážení matky nezletilých, jestli setrvá na svém vyjádření z řízení před odvolacím soudem a styk dětí se stěžovatelem bude i nadále odmítat, nebo zda stěžovateli k uskutečnění přímého nebo alespoň nepřímého styku s jeho dětmi napomůže, a zda tedy k jejich styku v budoucnu nakonec dojde (jak naznačila ve vyjádření k ústavní stížnosti) a kdy se tak stane. I v tomto kontextu se proto způsob, kterým se krajský soud vypořádal s návrhem stěžovatele na úpravu styku s nezletilými dětmi, jeví jako nedostatečný.

36. Pro úplnost lze doplnit, že při rozhodování soudu o úpravě styku rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody s nezletilým dítětem by měla hrát důležitou roli také povaha konkrétního trestného činu, za jehož spáchání byl rodič odsouzen, přičemž je třeba zohlednit především to, zda trestná činnost nesměřovala vůči členům rodiny odsouzeného nebo dokonce vůči samotným nezletilým dětem – rozdílně tak bude nutné posuzovat návrh na úpravu styku rodiče odsouzeného například za spáchání trestného činu

proti majetku a rodiče odsouzeného za trestný čin týrání svěřené osoby apod. Tímto aspektem se však krajský soud v rámci svého rozhodování takéž blíže nezabýval nebo to minimálně podrobněji nepromítl do odůvodnění rozsudku, neboť toliko stručně uvedl, za jaké trestné činy byl stěžovatel odsouzen.

37. S povahou trestné činnosti, za kterou byl rodič nezletilého odsouzen, pak souvisí také to, do jakého typu věznice a do které konkrétní věznice byl pro výkon trestu zařazen, od čehož se odvíjí jednak podmínky pro návštěvy ve věznici, ale také vzdálenost věznice od bydliště nezletilých dětí (a potažmo tak také finanční náklady a časová náročnost případné návštěvy). Jako vhodné se jeví současně přihlédnout i k tomu, jakým způsobem odsouzený plní stanovený program zacházení, zda mu byla udělena odměna (např. v podobě mimořádného zvýšení doby trvání návštěv nebo povolení opustit v souvislosti s návštěvou věznici), nebo zda mu byl naopak uložen kázeňský trest. Krajský soud v Brně se sice obrátil na Věznici Rapotice s dotazem, zda jsou v rámci této věznice vytvořeny podmínky pro styk odsouzených s nezletilými dětmi, a obdržel kladné vyjádření (viz č. l. 289 spisu), nicméně toto v odůvodnění rozsudku pouze konstatoval a žádný další závěr již z této skutečnosti nevyvodil.

VII.

38. Na základě všech výše uvedených skutečností dospěl Ústavní soud k závěru, že výrok V rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 6. 10. 2016 č. j. 13 Co 165/2015-330 z hlediska ústavněprávního přezkumu neobstojí vzhledem k deficitům, které v důsledku nerespektování požadavku na řádné odůvodnění vykazují.

39. Úkolem obecných soudů je, aby při zohlednění všech podstatných okolností daného případu a z nich vyplývajících zájmu dítěte, který musí být vždy předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, rozhodly o konkrétní podobě nejhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi. V případě, že se jeden z rodičů nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, musí soud vzít v úvahu z této skutečnosti vyplývající omezení. Samotný výkon trestu odnětí svobody by však a priori neměl být považován za důvod upřít rodiči ve výkonu trestu přímý styk s nezletilým dítětem. Tím spíše by neměl být rodiči ve výkonu trestu odnětí svobody bez dalšího upírán alespoň nepřímý styk s dítětem, který může přímý styk s ohledem na jeho případnou nevhodnost v konkrétním případě buď dočasně nahradit, či vhodné doplnit. Především je však nezbytné, aby se obecné soudy vždy zabývaly možnostmi přímého i nepřímého styku s přihlédnutím ke specifickým okolnostem každého případu a aby svůj závěr v tomto směru také řádně zdůvodnily, a to s odkazem na relevantní důvody, a nikoliv pouze pomocí

obecného konstatování, že návštěva ve vězení by pro nezletilé dítě mohla představovat trauma.

40. Bylo povinností krajského soudu vyplývající z práva stěžovatele na spravedlivý proces se návrhem na úpravu styku s nezletilými dětmi, který stěžovatel prostřednictvím své právní zástupkyně učinil při jednání odvolacího soudu, řádně zabývat a v odůvodnění svého rozsudku se s tímto návrhem také adekvátním způsobem vypořádat. Podrobnější a přesvědčivé zdůvodnění vztahující se k výroku V však v rozhodnutí krajského soudu absentuje. Krajský soud v Brně v potřebném rozsahu nezohlednil jednotlivé okolnosti podstatné pro posouzení věci a blíže nerozvedl, jakými úvahami se při svém rozhodování řídil.

41. Napadené rozhodnutí krajského soudu je tak dle Ústavního soudu nedostatečně odůvodněno, což vede ve svém důsledku k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ústavní soud proto ústavní stížnosti částečně vyhověl a výrok V rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 6. 10. 2016 č. j. 13 Co 165/2015-330 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušil.

42. Ústavní soud takto rozhodl, aniž by chtěl jakkoliv předjímat rozhodnutí, které Krajský soud v Brně následně ve věci styku stěžovatele s nezletilými dětmi po náležitém posouzení věci a komplexním zhodnocení všech relevantních kritérií znovu učiní.

VIII.

43. Kromě rozhodnutí o styku s dětmi stěžovatel v ústavní stížnosti brojí také proti způsobu, jakým bylo rozhodnuto o výživném a dlužném výživném. S touto argumentací stěžovatele se však ztotožnit nelze.

44. Rozsudek soudu prvního stupně byl odvolacím soudem změněn, a to jak pokud jde o částku, kterou je stěžovatel povinen přispívat na výživu nezletilého E, tak pokud jde o dlužné výživné na nezletilého E i pokud jde o výživné stanovené stěžovateli na nezletilou Š. Odvolací soud dle přesvědčení Ústavního soudu vycházel ze standardního pojetí institutu výživného a kritérií pro jeho určení, přičemž okolnostem důležitým pro rozhodování o výši výživného věnoval potřebnou pozornost, své úvahy srozumitelně vysvětlil a učiněné závěry zdůvodnil. Zohlednil majetkové poměry stěžovatele a jeho další vyživovací povinnosti, jakož i poměry matky nezletilých dětí a odůvodněné potřeby dětí narůstající s postupujícím věkem. Námitce stěžovatele stran nezohlednění jeho aktuálních poměrů přisvědčit nelze. Krajský soud v Brně si byl dobře vědom toho, že stěžovatel se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, a v tomto směru zcela správně poukázal na to, že chování stěžovatele, v důsledku kterého byl odsouzen k výkonu trestu

odnětí svobody, nemůže negativním způsobem ovlivňovat jeho vyživovací povinnost vůči nezletilým dětem. V tomto směru lze přitom kromě nálezu sp. zn. IV. ÚS 1181/07 ze dne 6. 2. 2008 (N 32/48 SbNU 415), na který poukázal již odvolací soud, odkázat také na další rozhodnutí, v rámci kterých se Ústavní soud obdobnou tematikou v minulosti již zabýval – viz např. usnesení sp. zn. I. ÚS 687/08 ze dne 8. 4. 2008, usnesení sp. zn. I. ÚS 2507/15 ze dne 22. 12. 2015, usnesení sp. zn. I. ÚS 1939/16 ze dne 19. 7. 2016 nebo usnesení sp. zn. II. ÚS 869/17 ze dne 2. 5. 2017 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Rozhodnutí krajského soudu o výživném a dlužném výživném tedy za svévolné považovat nelze, přičemž vzhledem k limitům ústavněprávního přezkumu Ústavnímu soudu dále nepřislouží úvahy odvolacího soudu v tomto směru jakkoli přehodnocovat.

45. V této části byla proto ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Č. 146

K formě přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy v řízení

K porušení práva na soudní ochranu a práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod) dojde i v případě, že soud nezohlední relevantní judikaturu, podle níž má zadostiučinění ve formě konstatování porušení práva toliko podpůrnou funkci a lze jej použít zejména v případech, kdy se poškozený na průtazích v řízení podílel.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 899/17 ve věci ústavní stížnosti obchodní korporace 4 VIP, s. r. o., se sídlem Velké Kunratické 1362/29, Praha-Kunratice, zastoupené Mgr. Janem Boučkem, advokátem, se sídlem Opatovická 1659/4, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2017 č. j. 30 Cdo 4216/2016-108, kterým bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. května 2016 č. j. 21 Co 141/2016-90 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 24. února 2016 č. j. 18 C 55/2015-60, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelčině žalobě o náhradu nemajetkové újmy způsobené průtahy v řízení, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, se sídlem Vyšehradská 424/16, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 24. února 2016 č. j. 18 C 55/2015-60, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 24. května 2016 č. j. 21 Co 141/2016-90 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2017 č. j. 30 Cdo 4216/2016-108 byla porušena základní práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 24. února 2016 č. j. 18 C 55/2015-60, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne

24. května 2016 č. j. 21 Co 141/2016-90 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2017 č. j. 30 Cdo 4216/2016-108 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí, neboť má za to, že jimi byla porušena její základní práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), na zákaz diskriminace podle čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu se podává, že stěžovatelka se domáhala zadostiučinění ve výši 150 000 Kč s příslušenstvím za nemajetkovou újmu, která jí měla vzniknout v důsledku nepřiměřené délky řízení vedeného u Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) pod sp. zn. 9 Af 6/2011, vůči rozhodnutí Celního ředitelství Praha (dále jen „správní orgán“) ukládajícímu stěžovateli povinnost nahradit náklady související se správou a zničením propadlého zboží. Svůj nárok uplatnila dne 18. 12. 2014 dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) u vedlejší účastnice řízení.

3. Dne 3. 7. 2014 vedlejší účastnice řízení dospěla k závěru, že v řízení trvajícím 3 roky a 10 měsíců na jedné instanci (zahájeném dne 7. 2. 2011 doručením žaloby a ukončeném rozsudkem nabytím právní moci dne 16. 12. 2014) došlo k období nečinnosti od srpna 2011 do října 2014, a tím pádem k nesprávnému úřednímu postupu podle § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. Vedlejší účastnice řízení konstatovala porušení práva na přiměřenou délku řízení, avšak neshledala důvod pro poskytnutí zadostiučinění v penězích, neboť konstatování porušení práva se v dané věci jevílo jako dostačující (§ 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb.). Zároveň se stěžovatelka omluvila, že její žádost neprojednala ve lhůtě stanovené zákonem č. 82/1998 Sb.

4. Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“) napadeným rozsudkem konstatoval porušení práva stěžovatelky na rozhodnutí v přiměřené lhůtě (výrok I), nicméně žalobu na zadostiučinění formou peněžní náhrady zamítl (výrok II). Vyšel ze stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. Cpjn 206/2010,

uveřejněného pod č. 58/2011 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, a dospěl k závěru, že v předmětném řízení došlo k nedůvodným průtahům zejména v období srpna 2011 až října 2014, kdy byl vyhlášen rozsudek. V této době nebyly činěny žádné úkony, navíc řízení nebylo po skutkové ani právní stránce složité a rozhodnuto bylo bez nařízení jednání. Vzhledem k bagatelnosti věci a utrpěné újmě spočívající v nejistotě stěžovatelky ohledně výsledku řízení, která si nevyžadovala peněžní zadostiučinění, obvodní soud zamítl žalobu v tomto rozsahu. O náhradě nákladů řízení rozhodnul obvodní soud podle § 142 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, neboť výše plnění záležela zcela na úvaze soudu.

5. Městský soud v Praze zrušil rozsudek obvodního soudu ve výroku I a v tomto rozsahu řízení zastavil, neboť stěžovatelce se již dostalo zadostiučinění ve formě konstatování porušení práva na rozhodnutí v přiměřené době ve stanovisku vedlejší účastnice řízení a stěžovatelka tento nárok nečinila předmětem řízení. Městský soud potvrdil rozsudek obvodního soudu ve výroku II s odůvodněním, že na jedné straně řízení nebylo složité a stěžovatelka k průtahům nepřispěla, na druhou stranu jeho význam nelze považovat za zvýšený, a to ani z hlediska objektivního, ani z hlediska subjektivního ve vztahu k osobě stěžovatelky, která je právnickou osobou. Nevyužití možnosti návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu soudu dané zákonem č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, vypovídá o menším významu předmětu řízení pro stěžovatelku. Poskytnuté zadostiučinění konstatováním porušení práva stěžovatelky lze považovat za plně dostačující. Tento závěr se promítnul i do výroku o nákladech řízení, stěžovatelka neuspěla ani co do základu a žádnému účastníkovi nebylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

6. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl napadeným usnesením, neboť neshledal, že by se obecné soudy odchýlily od ustálené judikatury. Nejdůležitějším kritériem pro stanovení formy a případné výše odškodnění je význam předmětu řízení pro účastníka. Dopad dlouhého řízení může být do poměrů právnické osoby mírnější nežli u osoby fyzické, což však nezakládá důvod pro mechanické stanovení přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem, než by tomu bylo u osoby fyzické. Soudy nižších stupňů k přiměřené formě zadostiučinění nedospěly pouze na základě toho, že je stěžovatelka právnickou osobou, zabývaly se předmětem jejího podnikání a z toho pohledu pak významem předmětu posuzovaného řízení pro ni.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka tvrdí, že obecné soudy rozhodovaly jen s ohledem na skutečnost, že je právnickou osobou, a proto dovodily, že nemajetková újma jí nevznikla. Nicméně z judikatury Evropského soudu pro lidská práva i Nejvyššího soudu vyplývá rovnost ve stanovení zadostiučinění mezi právníckými a fyzickými osobami. Stejně tak soudní praxe presumuje nemajetkovou újmu v případě nepřiměřené délky řízení. Z toho důvodu neměly obecné soudy ignorovat jí předkládanou judikaturu ve správních věcech týkající se fyzických osob. Stěžovatelka dodala, že jestliže je fyzickým osobám přiznáváno běžně finanční zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení, pak není důvod takové zadostiučinění vyloučit ani pro právnickou osobu.

8. Pakliže chtěly soudy rozhodovat v rozporu s jí předkládanou judikaturou, bylo jejich povinností jí poučit o doplnění tvrzení a žalobních návrhů. První zmínka o tom, že předpokladem pro úspěch je potřeba jiných tvrzení než v žalobě, zazněla po vyhlášení rozsudku městským soudem, což činí toto rozhodnutí zcela překvapivým.

9. Stěžovatelka dále upozorňuje, že jí bylo přiznáno odškodnění formou konstatování porušení práva, což podle ustálené judikatury představuje 100% úspěch ve věci, tomu ale neodpovídá nákladový výrok odvolacího soudu.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejší účastnici řízení. Vedlejší účastnice řízení svého práva nevyužila.

11. Obvodní soud uvedl, že ústavní stížnost není důvodná, rekapituloval řízení a odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

12. Městský soud zcela odkázal na své rozhodnutí ve věci a navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření vyložil, že námitky v ústavní stížnosti plynou z nepochopení napadených rozhodnutí. Žádný z obecných soudů, včetně soudu dovolacího, nepostavil své rozhodnutí na nutnosti odlišování mezi právnickou a fyzickou osobou ohledně posouzení vzniku újmy v souvislosti s nepřiměřenou délkou řízení. Naopak soudy nižších stupňů vycházely ze závěru, že také stěžovatelce jakožto právnické osobě svědčí vyvratitelná domněnka vzniku újmy v souvislosti s nepřiměřenou délkou řízení. Následně se soudy zabývaly přiměřeným zadostiučiněním, a to v první řadě přiměřenou formou, přičemž v souladu s ustálenou judikaturou vyšly z kritéria významu předmětu řízení pro poškozeného jakožto kritéria nejdůležitějšího pro určení přiměřeného zadostiučinění.

Zhodnocení daného kritéria pak vyžaduje nejen posouzení předmětu řízení, ale rovněž posouzení osoby poškozeného a vzájemného vztahu mezi předmětem řízení a konkrétním poškozeným. Obecné soudy se tudíž nikterak neodchýlily od ustálené judikatury, neboť se zabývaly osobou poškozené jakožto podnikající právnické osoby a předmět jejího podnikání hodnotily z hlediska významu posuzovaného řízení pro ni. Nákladový výrok nebyl v dovolání nikterak zpochybněn, proto ani nebyl učiněn předmětem dovolacího řízení. Stěžovatelka však ve věci nebyla úspěšná ani částečně, neboť přiměřené zadostiučinění jí žalovaná strana poskytla dobrovolně, byť až v průběhu řízení.

14. Stěžovatelka v replice k vyjádření účastníků řízení upozornila na judikaturu obecných soudů, jež v případech fyzických osob při obdobné délce řízení přiznala finanční zadostiučinění. Dále stěžovatelka odkázala na řadu nálezů Ústavního soudu týkajících se nákladových výroků v případech rozhodování o výši přiměřeného zadostiučinění.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení o ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že proti napadenému soudnímu rozhodnutí byla ústavní stížnost podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno toto soudní rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřisluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. náleze ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41), rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá ještě sama o sobě důvodnost ústavní stížnosti [viz kupř. náleze ze dne 26. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 188/94 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech

natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládnutých demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatelky.

17. Přezkumem rozhodnutí ve věci přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu se Ústavní soud již opakovaně zabýval. Základní ústavně-právní východiska k této problematice byla shrnuta např. v nálezu ze dne 6. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 1572/11 (N 45/64 SbNU 551). Účelem institutu zadostiučinění podle § 31a odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. je následná kompenzace negativních důsledků vzniklých v souvislosti s poskytováním práva na soudní a jinou právní ochranu v podobě nemajetkové újmy vzniklé porušením základního práva účastníka řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě podle čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Jde tak o nástroj sloužící k ochraně proti neodůvodněnému prodlužování řízení ze strany soudů či jiných orgánů veřejné moci, jenž představuje jednu ze zákonných specifikací základního práva dle čl. 36 odst. 3 Listiny. Vedle kompenzačního účelu má však toto řízení i svůj preventivní rozměr, neboť by mělo působit i na dosud neskončené řízení (viz výše citované stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010).

18. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva i z důvodové zprávy k zákonu č. 82/1998 Sb. vyplývá, že v případě nepřiměřené délky řízení lze nepřiznat zadostiučinění v penězích jen ve zcela výjimečných případech, kdy např. délka řízení byla v nezanedbatelné míře způsobena vlastním chováním poškozeného, či pokud význam předmětu řízení pro poškozeného byl pouze nepatrný [náleze ze dne 23. 4. 2015 sp. zn. III. ÚS 197/15 (N 84/77 SbNU 237)]. Z tohoto předpokladu vychází i citované stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010.

19. V případě stěžovatelky nemohl Ústavní soud přisvědčit tvrzení, že by obecné soudy rozhodovaly pouze s ohledem na skutečnost, že je právnickou osobou. Tento faktor hrál v napadených rozhodnutích pouze okrajovou roli. Stejně tak obecné soudy nezpochybňovaly presumpci nemajetkové újmy v případě nepřiměřené délky řízení. V tom se stěžovatelčino podání naprosto míjí se závěry obecných soudů, které zcela souhlasily s tím, že k porušení práv stěžovatelky došlo, pouze se rozcházel se stěžovatelkou v pohledu na formu zadostiučinění. S tím souvisí i námitka stěžovatelky, že napadené rozhodnutí městského soudu bylo překvapivé. Odůvodnění rozsudku městského soudu ve skutečnosti sleduje právní hodnocení obvodního soudu, pouze blíže rozvádí význam řízení pro stěžovatelku, což ale zaznělo už i v předchozím řízení (bagatelnost předmětu správního řízení pro stěžovatelku). Postup městského soudu tedy překvapivý nebyl.

20. Co se týče posouzení, zda v konkrétním případě má být přiznáno zadostiučinění v penězích, či zda postačí konstatování porušení práva,

z hlediska přezkumu prováděného Ústavním soudem je relevantní, zda přiznané zadostiučinění – jak z hlediska jeho formy, tak z hlediska jeho výše v případě finanční kompenzace – je vzhledem ke konkrétním okolnostem případu způsobilé plnit svou kompenzační funkci z hlediska právní pozice stěžovatele, jeho osobních a majetkových poměrů, pověsti atd. na straně dotčené osoby, tak preventivní funkci v podobě provádění potřebných opatření na straně veřejné moci. Jinak řečeno, z pohledu Ústavního soudu je podstatné, zda se v konkrétním případě přiznaná forma satisfakce zcela nevytváří smyslu a účelu dané právní úpravy. Taková diskrepance by mohla založit rozpor s ústavně zaručeným základním právem účastníka podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny (výše citovaný náleze sp. zn. III. ÚS 197/15).

21. Ústavnímu soudu proto příslušelo posoudit, zda obecné soudy při stanovení formy přiměřeného zadostiučinění vycházely ze smyslu a účelu zákona č. 82/1998 Sb. a zda své závěry v tomto směru řádně a srozumitelně odůvodnily. Mezi stranami nebylo sporné, že řízení před Městským soudem v Praze vedené pod sp. zn. 9 Af 6/2011 trvalo více než 3 roky a 10 měsíců. Rozsudkem ze dne 23. 10. 2014 městský soud zrušil rozhodnutí správního orgánu ze dne 8. 12. 2010, ukládající stěžovatelce uhradit náklady v souvislosti se zničením zboží ve výši 48 603 Kč.

22. Vedlejší účastnice dospěla v kompenzačním řízení k závěru, že došlo k porušení práva stěžovatelky na přiměřenou délku řízení a jako formu zadostiučinění zvolila konstatování porušení práva stěžovatelky. S tímto závěrem se ztotožnily i obecné soudy. Na jedné straně stěžovatelka k průtahům v řízení, které nebylo složité, nikterak nepřispěla. Na druhou stranu spor o částku 48 603 Kč nebyl pro stěžovatelku, podnikající v oblasti pronájmu nemovitostí, nijak ohrožující a skutečnost, že nevyužila možnosti k urychlení řízení daných zákonem o soudech a soudcích, vypovídá o menším významu řízení pro ni.

23. V nálezu ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. III. ÚS 1263/17 (N 107/85 SbNU 759) Ústavní soud vyhověl ve věci náhrady za kratší řízení na jednom stupni soudní soustavy (3 roky a 7 měsíců), v němž šlo o částku v téměř poloviční výši než u stěžovatelky. Přesto Ústavní soud vyhodnotil zadostiučinění formou konstatování porušení práva jako nedostatečné, rozporné s právem na soudní ochranu a na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem.

24. V posuzované věci navíc městský soud pouze zrušil rozhodnutí správního orgánu a věc vrátil k dalšímu řízení. Správní řízení, které bylo zahájeno už v roce 2009, se tak v roce 2014 vrátilo na úplný počátek. Pakliže má výše přiměřeného zadostiučinění podle stanoviska Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 plnit i preventivní funkci, obecné soudy měly v kompenzačním řízení, byť bylo žalováno pouze řízení před městským soudem, přihlídnout i k této skutečnosti.

25. Jestliže Nejvyšší soud považuje za přiměřené jako výchozí částku za první dva roky zdlouhavého řízení stanovit vyšší zadostiučinění v rozmezí 15 000 až 20 000 Kč [rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 2010 sp. zn. 30 Cdo 3026/2009, náleze ze dne 28. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 192/11 (N 55/60 SbNU 677)] a pakliže v případě stěžovatelky, jejíž řízení trvalo téměř čtyři roky na jednom stupni soudní soustavy, obecné soudy nepřiznají žádné zadostiučinění v penězích i při vědomí dalšího pokračování tohoto řízení, nemůže Ústavní soud zmíněný postup vyhodnotit jako souladný s čl. 36 odst. 3 Listiny. Po takto dlouhých průtazích lze jistě přihlížet i ke sníženému významu řízení pro stěžovatelku, ale teprve ve fázi úpravy částky zadostiučinění v penězích dle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. K tomu však ve zkoumané věci nedošlo.

26. Ústavní soud na okraj poznamenává, že procesně přílehavějším postupem ze strany stěžovatelky by bylo v případě déletrvajících nečinností soudu buď uplatnění opatření k urychlení řízení nabízených zákonem o soudech a soudcích, nebo podání žaloby na náhradu nemajetkové újmy za celou dobu „řízení“ počínající prvním úkonem správního orgánu až po jeho soudní přezkum. Touto cestou by byl soudům v kompenzačním řízení poskytnut lepší kontext pro celkové posouzení řízení a naplnění kompenzační i preventivní funkce postupu podle zákona č. 82/1998 Sb.

27. Protože se nyní budou obecné soudy opět zabývat poskytnutím zadostiučinění stěžovatelce, další přezkum nákladového výroku odvolacího soudu postrádá smysl.

VI. Závěry

28. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud shledal, že došlo k porušení práv stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny. Závěr obecných soudů, že konstatování porušení práva je v projednávané věci pro stěžovatelku odpovídající satisfakcí, nemá oporu v hodnocení konkrétních skutkových okolností případu.

29. Úkolem obvodního soudu bude tyto nedostatky napravit a o věci rozhodnout v novém řízení. Za této situace Ústavnímu soudu nepřisluší, aby předjímal další rozhodování ohledně výše přiměřeného zadostiučinění a náhrady nákladů řízení.

30. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek obvodního soudu, rozsudek městského soudu a usnesení Nejvyššího soudu zrušil. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 147

K posuzování přípustnosti odvolání v tzv. bagatelních věcech

Je zcela věcí žalobce, čeho se svou žalobou domáhá; pokud přitom v jedné žalobě spojí několik i samostatně projednatelných nároků a nalézací soud rozhodne o peněžitém plnění, není v pravomoci odvolacího soudu tuto částku následně členit na dílčí položky, které každá samostatně nedosahují hranice bagatelní částky pro odvolací řízení (§ 202 odst. 2 o. s. ř.). Opačný přístup je zásahem do práva na projednání věci nestranným soudem.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 9. srpna 2017 sp. zn. I. ÚS 3918/16 ve věci ústavní stížnosti Filipa Zachaře, právně zastoupeného JUDr. Tomášem Těmínem, Ph.D., advokátem, se sídlem Karlovo nám. 28, Praha 2, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 28. 8. 2015 č. j. 15 C 73/2014-62, kterým bylo rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti uhradit žalobci blíže specifikované finanční částky představující dlužné příspěvky za vozidlo, k němuž nebylo sjednáno pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 14. 9. 2016 č. j. 58 Co 217/2016-92, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo odvolání.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 14. 9. 2016 č. j. 58 Co 217/2016-92 došlo k porušení práva stěžovatele domáhat se svých práv u nezávislého a nestranného soudu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 14. 9. 2016 č. j. 58 Co 217/2016-92 se ruší.

III. Ve vztahu k rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 28. 8. 2015 č. j. 15 C 73/2014-62 se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 25. 11. 2016 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 28. 8. 2015 č. j. 15 C 73/2014-62 bylo o žalobě na zaplacení částky 17 787 Kč rozhodnuto tak, že je stěžovatel povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi do 3 dnů od právní moci tohoto rozsudku: a) částku ve výši 1 725 Kč se zákonným úrokem z prodlení ve výši 7,75 % ročně z částky 1 360 Kč od 1. 9. 2011 do zaplacení a se zákonným úrokem z prodlení ve výši 8,05 % ročně z částky 365 Kč od 20. 3. 2014 do zaplacení, b) částku ve výši 3 313 Kč se zákonným úrokem z prodlení ve výši 7,75 % ročně z částky 2 830 Kč od 2. 11. 2011 do zaplacení a se zákonným úrokem z prodlení ve výši 8,05 % ročně z částky 483 Kč od 20. 3. 2014 do zaplacení, c) částku ve výši 6 110 Kč se zákonným úrokem z prodlení ve výši 7,75 % ročně z částky 5 420 Kč od 2. 12. 2011 do zaplacení a se zákonným úrokem z prodlení ve výši 8,05 % ročně z částky 690 Kč od 20. 3. 2014 do zaplacení, d) částku ve výši 6 639 Kč se zákonným úrokem z prodlení ve výši 7,50 % ročně z částky 5 910 Kč od 16. 9. 2012 do zaplacení a se zákonným úrokem z prodlení ve výši 8,05 % ročně z částky 729 Kč od 20. 3. 2014 do zaplacení (výrok I rozsudku), a dále že je stěžovatel povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi do 3 dnů od právní moci tohoto rozsudku náhradu nákladů řízení ve výši 18 756,40 Kč (výrok II rozsudku).

4. Obvodní soud rozhodl takto o žalobě, jíž se žalobce domáhal na stěžovateli zaplacení příspěvku za nepojištěné vozidlo, k němuž nebylo sjednáno pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, nákladů na jeho uplatnění a nákladů na vymáhání.

5. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel odvolání, o němž bylo usnesením Městského soudu v Praze ze dne 14. 9. 2016 č. j. 58 Co 217/2016-92 rozhodnuto tak, že se odvolání odmítá (výrok I usnesení) a dále že je stěžovatel povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi na nákladech odvolacího řízení částku 2 120 Kč do 3 dnů od právní moci usnesení k rukám jeho právní zástupkyně (výrok II usnesení). Z odůvodnění napadeného usnesení městského soudu vyplývá, že důvodem odmítnutí odvolání byla

především ta skutečnost, že se žalobce sice domáhal zaplacení částky 17 787 Kč s příslušenstvím, nicméně tato částka se skládá z jednotlivých nároků za různá období, které mohly být uplatněny samostatně a jejichž výše nepřesahuje částku 10 000 Kč. Tudíž podání odvolání vylučuje ustanovení § 202 odst. 2 o. s. ř.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí řadu věcných námitek směřujících do věci samé, přičemž mimo jiné zpochybnil postup odvolacího soudu při posuzování podmínek odvolání. Podle náhledu stěžovatele měl být jeho opravný prostředek odvolacím soudem projednán i přes to, že celková žalovaná částka se skládá z několika samostatně žalovatelných nároků, jejichž výše nedosahuje jednotlivě částky 10 000 Kč. V uvedeném spatřuje stěžovatel porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III.

7. Obvodní soud pro Prahu 1 se k ústavní stížnosti vyjádřil v tom smyslu, že stěžovatel tvrdí Ústavnímu soudu jiné skutečnosti, než které uváděl soudu prvního stupně. Nalézací soud se ve svém vyjádření věnoval věcnému posouzení případu.

8. Městský soud v Praze ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného usnesení s tím, že jednotlivé části nároku nepřesahovaly částku 10 000 Kč.

9. Vedlejší účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že tato je nepřipustná, neboť stěžovatel nevyčerpal dobrodíní dané žalobou pro zmatečnost.

10. Stěžovatel využil svého práva repliky a věcně se vyjádřil k právním názorům nalézacího soudu. Ke stanovisku městského soudu zopakoval svoji právní argumentaci z ústavní stížnosti a k argumentaci vedlejšího účastníka uvedl, že podstatnou část jeho námitek nebylo možné napravit žalobou pro zmatečnost.

IV.

11. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelem namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. K výše uvedenému Ústavní soud uvádí, že obdobnou ústavní stížností se v minulosti již zabýval pod sp. zn. IV. ÚS 3153/15 [nález sp. zn. IV. ÚS 3153/15 ze dne 27. 9. 2016 (N 182/82 SbNU 769)], v níž dospěl mimo jiné k závěru, že „je zcela věci žalobce, čeho se svou žalobou domáhá; pokud přitom v jedné žalobě spojí několik i samostatně projednatelných nároků a nalézací soud rozhodne o peněžitém plnění, není v pravomoci odvolacího soudu tuto částku následně členit na dílčí položky, které každá samostatně nedosahují hranice bagatelní částky pro odvolací řízení (§ 202 odst. 2 o. s. ř.). Opačný přístup je zásahem do práva na projednání věci nestranným soudem“. Na těchto závěrech nemíní I. senát Ústavního soudu ničeho měnit. V podrobnostech lze zcela odkázat na závěry vyslovené ve výše uvedeném nálezu.

13. Domáhá-li se stěžovatel též zrušení rozsudku soudu prvního stupně, je nutno uvést, že podání ústavní stížnosti je postaveno na principu subsidiarity. Pokud se odvolací soud odvoláním stěžovatele doposud věcně nezabýval, nelze dospět k závěru, že by výše uvedený princip byl naplněn. Z toho důvodu považuje Ústavní soud ústavní stížnost ve vztahu k rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 28. 8. 2015 č. j. 15 C 73/2014-62 za nepřipustnou [§ 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu]. Městský soud v Praze se bude odvoláním stěžovatele teprve zabývat, přičemž až následně lze uvažovat o vzniku prostoru pro podání ústavní stížnosti. Jinými slovy řečeno, Ústavní soud věcnou stránku projednávaného případu ústavnímu přezkumu nepodrobil.

14. Namítá-li vedlejší účastník, že v předmětné věci nebyly vyčerpány všechny opravné prostředky, neboť nebyla podána žaloba pro zmatečnost, je nutno uvést, že tento opravný prostředek nelze v předmětném případě považovat za efektivní. Důvodem je především ta skutečnost, že zde není dán zmatečný důvod.

15. Z výše vyložených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti částečně vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 14. 9. 2016 č. j. 58 Co 217/2016-92, neboť v odvolacím řízení bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

Č. 148

**K právu na spravedlivý proces
K principům autonomie vůle a ochrany slabší smluvní
strany v pracovněprávních vztazích**

Pokud čl. 36 Listiny klade na obecné soudy povinnost vyčerpávajícím způsobem popsat důkazní postup a přesvědčivě odůvodnit skutkové závěry a pokud z ustálené judikatury k čl. 36 Listiny plyne poučovací povinnost a zákaz překvapivých rozhodnutí, o to spíše mají obecné soudy dbát na dodržování těchto standardů spravedlivého procesu ve vztahu k účastníkovi řízení, který vystupuje v pozici slabší strany.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře – ze dne 10. srpna 2017 sp. zn. I. ÚS 615/17 ve věci ústavní stížnosti A. R. D., zastoupeného Mgr. Pavlem Slabým, advokátem, se sídlem Riegrova 2668/6c, České Budějovice, proti rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. 1. 2016 č. j. 30 C 200/2015-89, jímž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba o náhradu škody a náhradu za ztrátu na výdělku vzniklých v důsledku pracovního úrazu, proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 6. 2016 č. j. 19 Co 819/2016-119, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2016 č. j. 21 Cdo 5060/2016-166 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, za účasti Okresního soudu v Českých Budějovicích, Krajského soudu v Českých Budějovicích a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a FVE Litvínovice, s. r. o., IČO 26050170, se sídlem Litvínovice 12, České Budějovice, zastoupené JUDr. Davidem Řezníčkem, LL.M., advokátem, se sídlem U Černé věže 66/3, České Budějovice, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. **Rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. 1. 2016 č. j. 30 C 200/2015-89, rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 6. 2016 č. j. 19 Co 819/2016-119 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2016 č. j. 21 Cdo 5060/2016-166 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**

II. **Tato rozhodnutí se proto ruší.**

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel se z nabídky uveřejněné Úřadem práce České republiky v Českých Budějovicích dozvěděl o pozici svářeče-zámečnicka, kterou vedlejší účastník inzeroval jako pracovní poměr na plný úvazek na dobu neurčitou. Na základě této nabídky se stěžovatel dostavil na pracoviště vedlejšího účastníka a projevil o inzerované pozici zájem. Jeden ze zaměstnanců vedlejšího účastníka stěžovateli zadal pracovní úkol, aniž by ho před zahájením výkonu práce poučil a aniž by s ním uzavřel jakýkoliv typ pracovní smlouvy či dohody. V odpoledních hodinách téhož dne si stěžovatel přivodil vážný úraz pravé ruky, v důsledku kterého utrpěl amputaci čtyř prstů a zranění palce pravé ruky. Stěžovatel byl hned po úrazu hospitalizován a opakovaně operován, avšak úraz zanechal na zdraví stěžovatele trvalé následky.

2. Tyto události vedly ke správnímu řízení (šetření inspektorátu práce) i k trestnímu stíhání jednoho ze zaměstnanců vedlejšího účastníka. Stěžovatel se taktéž v civilním procesu domáhal od vedlejšího účastníka náhrady škody a náhrady za ztrátu na výděleku. Okresní soud v Českých Budějovicích stěžovatelo v žalobě zamítl a odůvodnění rozsudku založil zejména na tom, že mezi účastníky nevznikl žádný pracovněprávní vztah. Krajský soud v Českých Budějovicích rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a Nejvyšší soud následně stěžovatelo dovolání odmítl s odůvodněním, že stěžovatel ve svém dovolání zpochybňoval pouze skutková zjištění a že závěry obecných soudů nejsou v rozporu s ustálenou judikaturou dovolacího soudu. Tato rozhodnutí stěžovatel napadl ústavní stížností pro tvrzený rozpor s právem na spravedlivý proces.

II. Podstatný obsah spisového materiálu

3. Ústavní soud si k posouzení případu vyžádal spis Okresního soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 30 C 200/2015 a zjistil, že případ má nejen soukromoprávní, ale i veřejnoprávní dimenzi a že v projednávané věci probíhalo paralelně několik řízení. Ze spisu byly zjištěny následující skutečnosti.

A. Skutková zjištění

4. Vedlejší účastník nabízel u Úřadu práce České republiky v Českých Budějovicích pracovní místo na pozici kvalifikovaného dělníka (svářeč-zámečnick) za mzdu 12 000 Kč, přičemž pracovní poměr měl být uzavřen od 25. 7. 2013 na dobu neurčitou.

5. Stěžovatel se dne 6. 8. 2013 dostavil na pracoviště vedlejšího účastníka a projevil o inzerované pozici zájem. Zaměstnanec vedlejšího

účastníka J. K. stěžovateli zadal úkol, dal mu k tomuto úkolu pokyny a instruoval ho, „že tam má být do 15.30 hodin“ (srov. protokol o jednání před Okresním soudem v Českých Budějovicích č. j. 30 C 200/2015-61, č. I. 62). Stěžovatel pak na základě instrukcí od J. K. bezprostředně započal s výkonem práce.

6. Ze spisového materiálu vyplývá, že mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem přetrvává neshoda na tom, zda mezi nimi došlo k uzavření pracovněprávního poměru, či nikoli. Stěžovatel je přesvědčen, že pracovněprávní vztah vznikl, vedlejší účastník naproti tomu ve svých podáních konsistentně uvádí, že stěžovatel byl pouze uchazečem o zaměstnání. K dotazu soudu prvního stupně, proč se stěžovatelem nebyla uzavřena pracovní smlouva, J. K. uvedl, že o jeho příchodu nebyl předem informován, „neměl na starost lidi,“ „nebyl oprávněn přijímat uchazeče o zaměstnání“ a „nemohl ... uzavírat žádné smlouvy, ani pracovní“. Na otázku, zda stěžovatele proškolil o bezpečnosti práce, J. K. odpověděl: „Ano, to základní, aby užil ochranné prostředky. Jinak k proškolení bezpečnosti práce nejsem oprávněn, to dělá firma.“ (srov. protokol o jednání, citován výše, č. I. 62).

7. Zaměstnankyně vedlejšího účastníka a dcera jednatele vedlejšího účastníka Barbora Schmiedová ve své výpovědi před nalézacím soudem uvedla, že o příchodu stěžovatele věděla, že s ním předchozí den telefonovala a řekla mu, ať se dostaví. Když následující den přišla do práce, „žalobce tam stál, tak se ho pan K. ujal a dal mu práci, kterou si měl zkusit“. K dotazu soudu, zda svědkyně přišla do kontaktu se stěžovatelem ještě v průběhu dne, uvedla, že „někdy po obědě“ za ní stěžovatel přišel, že mu chybí nějaký materiál a že nemůže pracovat, a tak ho poslala domů. K dotazu soudu, zda byla v takové pozici, že mohla rozhodovat o tom, který z uchazečů bude během dne poslán domů, svědkyně uvedla: „Pokud byl někdo na mě drzý, tak to jinak nejde, když na mě zvyšuje hlas.“ (č. I. 74-76). Stěžovatel však po rozhovoru s Barborou Schmiedovou prostory vedlejšího účastníka neopustil.

8. J. K. ve své výpovědi dále uvedl, že stěžovatele naposledy kontroloval v práci „někdy po obědě“ a že „kolem 13. hodiny“ za ním stěžovatel přišel, že mu chybí prkna, která potřebuje k plnění úkolu. Svědek ve výpovědi uvedl, že stěžovateli řekl, „aby opravoval jen rámy, tedy kov“ a že o jeho setkání s Barborou Schmiedovou věděl „jen z doslechu“ (č. I. 63). Následně kolem třetí hodiny odpoledne stěžovatel přiběhl, „že si uřízl ruku“ (č. I. 62), načež ho jiný zaměstnanec vedlejšího účastníka okamžitě odvezl do nemocnice v Českých Budějovicích.

9. Stěžovatel se dne 7. 8. 2013 podrobil operaci v celkové anestezii, v rámci které došlo k replantaci amputovaných prstů pravé ruky. Zranění stěžovatele vyžadovalo několik dalších operací a rozsáhlou rehabilitaci (srov. operační protokoly, č. I. 8-13), přičemž v důsledku úrazu byl

stěžovatel od 6. 8. 2013 do 21. 2. 2015 v pracovní neschopnosti. Podle posudku o invaliditě ze dne 22. 7. 2014 došlo u stěžovatele k poklesu pracovní schopnosti nejméně o 70% a výdělečné činnosti měl být stěžovatel nadále schopen za zcela mimořádných podmínek (č. l. 14–15). Z posudku o bolestném ze dne 21. 2. 2015 a z posudku o ztížení společenského uplatnění ze dne 2. 3. 2015 plyne, že bolestné bylo ohodnoceno celkem 360 body a ztížení společenského uplatnění pak celkem 1 050 body (č. l. 23–25).

B. Veřejnoprávní dimenze případu

10. Zaměstnanec vedlejšího účastníka J. K., který stěžovateli dne 6. 8. 2013 zadal práci, byl za úraz stěžovatele trestně stíhán. Podle obžaloby se měl dopustit přečinu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, tím, že stěžovateli přidělil a umožnil výkon práce, aniž by ho před zahájením výkonu práce poučil (či zajistil poučení) v souladu s § 103 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, (dále jen „zákoník práce“ či „zák. práce“), že stěžovateli nezajistil bezpečnost a ochranu zdraví při práci ve smyslu § 101 odst. 1 zák. práce, s ohledem na rizika možného ohrožení jeho života a zdraví, a že nezajistil odborný dozor nad prací vykonávanou stěžovatelem. V důsledku tohoto jednání obžalovaného se měl stěžovatel volně pohybovat po areálu vedlejšího účastníka, kde řezal dřevo na kapovací pile a způsobil si tím vážný úraz pravé ruky s trvalými následky. Obžalovaný se k těmto činům v plném rozsahu doznal a Okresní soud v Českých Budějovicích proto svým usnesením ze dne 19. 3. 2014 č. j. 2T 210/2013-135 trestní stíhání podmíněně zastavil a podle § 307 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, stanovil zkušební dobu v trvání čtrnácti měsíců, s čímž obžalovaný souhlasil. Co se týče náhrady škody, v roli poškozeného vystupoval zaměstnavatel obžalovaného, tedy vedlejší účastník. Ten prohlásil, že na obžalovaném nic nepožaduje a požadovat nebude. Stěžovateli nebyla v tomto trestním řízení přiznána žádná náhrada škody; byl pouze poučen, že nárok musí uplatňovat na vedlejším účastníkovi, ev. v občanskoprávním řízení (viz protokol o hlavním líčení před Okresním soudem v Českých Budějovicích dne 19. 3. 2014 č. j. 2T 210/2013-80, č. l. 46–48).

11. Ze spisu bylo dále zjištěno, že Oblastní inspektorát práce pro Jihočeský kraj a Vysočinu vykonal dne 23. 8. 2013 u vedlejšího účastníka kontrolu dodržování povinností vyplývajících z pracovněprávních předpisů. Dne 12. 12. 2013 bylo ve věci zahájeno správní řízení, které vedlo k rozhodnutí ze dne 27. 8. 2014, kterým byl vedlejší účastník uznán vinným ze spáchání tří deliktů: 1. správního deliktu na úseku bezpečnosti práce ve smyslu § 30 odst. 1 písm. f) zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů, neboť nedodržel povinnosti při zajišťování

bezpečnosti práce; 2. správního deliktu na úseku bezpečnosti práce ve smyslu § 30 odst. 1 písm. n) téhož zákona, neboť neohlásil pracovní úraz a nezaslal záznam o něm stanoveným orgánům a institucím; a 3. správního deliktu na úseku pracovního poměru nebo dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr ve smyslu § 25 odst. 1 písm. b) téhož zákona, neboť se stěžovatelem neuzavřel písemně pracovní smlouvu, resp. dohodu o pracích konaných mimo pracovní poměr. K odvolání vedlejšího účastníka přezkoumal Státní úřad inspekce práce soulad rozhodnutí s právními předpisy a dne 15. 12. 2014 řízení zastavil z důvodu marného uplynutí jednoroční prekluzivní lhůty od zahájení řízení. Tím zanikla odpovědnost za správní delikty, z jejichž spáchání byl vedlejší účastník podezřelý. Státní úřad inspekce práce proto napadené rozhodnutí oblastního inspektorátu práce zrušil a správní řízení zastavil.

C. Soukromoprávní dimenze případu

12. Stěžovatel se žalobou ze dne 18. 6. 2015 domáhal od vedlejšího účastníka podle (tehdy platné) vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, bolestného ve výši 43 200 Kč a náhrady škody za ztížení společenského uplatnění ve výši 126 000 Kč, což doložil posudkem o bolestném ze dne 21. 2. 2015. Ve smyslu § 7 vyhlášky žádal o navýšení této částky na patnáctinásobek, tj. celkem 2 538 000 Kč. Stěžovatel dále požadoval náhradu za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti ve výši 200 696 Kč, ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti ve výši 96 987 Kč a další ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti ve výši 8 817 Kč měsíčně, počínaje prosincem 2015.

13. Stěžovatel v žalobě (i ve všech dalších podáních) uvedl, že byl zaměstnancem vedlejšího účastníka, neboť v okamžiku, kdy započal s výkonem práce, byly naplněny veškeré podstatné náležitosti pracovní smlouvy: druh vykonávané práce, místo výkonu práce i den nástupu do práce. Tím byl podle stěžovatele konkludentně uzavřen pracovní poměr mezi ním a vedlejším účastníkem. V doplnění žaloby stěžovatel uvedl, že mu bylo přislíbeno uzavření pracovní smlouvy na konci pracovní směny (č. l. 43–44). V dalším doplnění žaloby stěžovatel uvedl, že i pokud by se nejednalo o pracovněprávní vztah, šlo by o tzv. faktický pracovní poměr, ze kterého stranám vznikají práva a povinnosti posuzované podle zákoníku práce (č. l. 67–68).

14. Vedlejší účastník naopak uvedl, že za úraz stěžovatele nemůže být odpovědný, jelikož stěžovatel nikdy nebyl jeho zaměstnancem a zranění si způsobil při činnosti, kterou v žádném případě nebyl oprávněn vykonávat, a kterou navíc vykonával způsobem značně pochybným. Podle vedlejšího účastníka si dokonce stěžovatel uvedené zranění způsobil zcela vědomě, v úmyslu se na vedlejším účastníkovi finančně obohatit (viz např. vyjádření

k žalobě, č. I. 32–33). Vedlejší účastník ve svých podáních opakovaně uvedl, že neměl v úmyslu uzavřít jakýkoliv pracovní poměr se stěžovatelem.

15. V prvoinstančním řízení věc rozhodoval nejdříve samosoudce, později pak soud pokračoval v řízení v senátu složeném ze soudce a dvou přísedících. Touto změnou nalézací soud s ohledem na § 36a odst. 1 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) naznačil, že věc sám hodnotí tak, že se jedná o věc pracovněprávní. V rámci dokazování soud vyslechl jednatele vedlejšího účastníka Romana Schmieda. Ten popsal běžný průběh přijímacího řízení u vedlejšího účastníka takto: „Přijímací řízení probíhá tak, že se uchazeč proškolí, je s ním ústní pohovor a pak se půl dne či den zkouší, zda to umí ... Pokud by po jednom až dvou dnech udělal normu, uzavřel bych s ním pracovní smlouvu ...“ (srov. protokol o jednání, citován výše, č. I. 73). Tento postup byl podobně popsán i svědkem J. K.: „Pokud se uchazeč osvědčil, tak šel za panem Schmiedem, se kterým uzavřel pracovní smlouvu. Pracovní smlouvy byly se zaměstnanci uzavírány písemně. Nestalo se, aby nějaký uchazeč pracoval bez písemné smlouvy týden či více. Vždy to bylo jen maximálně dva až tři dny.“ (č. I. 62). Na dotaz, jaký by byl postup ve vztahu k stěžovateli, pokud by nedošlo k úrazu, Roman Schmied odpověděl: „Byl by propuštěn domů, pracovní smlouva by s ním uzavřena nebyla. Za těch šest odpracovaných hodin by se s ním podepsala dohoda o provedení práce ... Mám připravené formuláře dohod o provedení práce, které s neúspěšným uchazečem podepíšeme až po odpracování těch hodin ... Dohody o provedení práce používáme výlučně pro ty případy, když jsme někoho nepřijali jako zaměstnance, ale nějaké hodiny tam odpracoval v rámci zkoušky. Když např. někdo přijde z pracáku, tak je v té době pořád placen úřadem práce, ale nemůže mi tam dělat zadarmo. Nemohu mu také vyplácet černé peníze bez dokladu, proto vyhotovuji dohody o provedení práce jako podklad.“ (č. I. 73–74). K dotazu, zda byla takto uzavřena dohoda o provedení práce se stěžovatelem, svědkyně Barbora Schmiedová uvedla: „Nevím, ale asi ne, když se to stalo. Nevěděli jsme ani, jak to řešit. Když přijde člověk takto nešikovný, tak nevím, jestli s ním uzavírat nějakou smlouvu ... Nebylo to výběrové řízení, bylo to jen na zkoušku, tedy že si práci zkusí. Nevím, proč s žalobcem nebyla uzavřena zpětně dohoda o provedení práce.“

16. Po provedení dokazování soud prvního stupně žalobu stěžovatele zamítl. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že k úrazu došlo v době, kdy se již v areálu vedlejšího účastníka neměl nacházet, na místě, kde se vůbec neměl nacházet, a se zařízením, k jehož použití vůbec nedostal pokyn. Podle nalézacího soudu bylo na základě výpovědí zaměstnanců vedlejšího účastníka jednoznačně prokázáno, že stěžovatel dostal jasný pokyn k tomu, aby opustil areál vedlejšího účastníka a odešel domů. Soud

v odůvodnění také uvedl, že zaměstnavatel „obecně nemůže nést odpovědnost za to, co se stane jeho zaměstnancům (natož cizím osobám) v době jejich volna, pokud neoprávněně vniknou na pracoviště mimo jejich pracovní dobu. Nelze po žalovaném rozumně požadovat, aby zabezpečil svůj areál jako atomovou elektrárnu a měl zcela přesný přehled o tom, kdo se v něm pohybuje a zda dotyčná osoba skutečně odešla, či nikoliv (jak naznačoval inspektorát práce)“. Podle nalézacího soudu navíc mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem nevznikl žádný pracovněprávní vztah, jelikož stěžovatel podle nalézacího soudu „neučinil žádný skutečný projev, který by takový vztah mohl založit“. Podle soudu směřovaly všechny úkony vedlejšího účastníka, resp. jeho zaměstnanců, pouze k tomu, aby zjistili, zda má stěžovatel předpoklady pro to, aby s ním mohl být v budoucnosti případně uzavřen pracovní poměr; ze strany vedlejšího účastníka se tedy jednalo o delší přijímací řízení a žádný z úkonů vedlejšího účastníka nelze vyhodnotit jako projev vůle k uzavření jakéhokoliv pracovněprávního vztahu. Ani na straně stěžovatele nebyla podle nalézacího soudu vůle uzavřít pracovněprávní vztah, jelikož „neprojevil zatím žádný zájem cokoliiv sjednávat, neučinil žádný krok v tomto směru, mohl mít pouze vnitřní pohnutku, že by měl o takovou práci asi zájem“.

17. K případné existenci faktického pracovního poměru nalézací soud uvedl, že mezi účastníky „nebyl uzavřen ani tzv. faktický pracovní poměr, ani tam nevznikl faktický vztah pro vypořádání dle pracovněprávních předpisů, neboť mezi nimi dosud nevznikl žádný z pohledu pracovněprávních předpisů. I kdyby se snad dovodila existence faktického vztahu či faktického pracovního poměru, tak by se mohli účastníci ve smyslu rozhodnutí NS 21 Cdo 2014/2000 vypořádat pouze pokud jde o bezdůvodné obohacení za prospěch vzniklý odvedenou činností, neuplatnilo by se však ustanovení zákoníku práce o odpovědnosti za škodu z pracovního poměru, obdobně jako ustanovení o skončení pracovního poměru, protože nejde o pracovní poměr“. Podle nalézacího soudu nemůže uchazeči o zaměstnání pouze z titulu zájmu o pracovní místo vznikat stejná právní ochrana jako zaměstnancům.

18. Nalézací soud situaci posoudil jako přijímací řízení ve smyslu § 31 zák. práce a uzavřel, že stěžovateli tedy nebyla přidělena práce jako zaměstnanci, ale jako uchazeči o zaměstnání, z čehož plyne, že jeho práci „nelze považovat za výkon práce ve smyslu zákoníku práce“. Podle soudu se taktéž nejednalo o zaměstnávání „načerno“, jelikož dobu dvou až tří dnů „soud nepovažuje za tak dlouhou dobu, aby bylo možno hovořit o tzv. černém zaměstnávání“. V tomto kontextu nalézací soud také konstatoval, že zpětné uzavírání dohod o provedení práce sloužilo „nikoliv jako úkon k založení pracovněprávního poměru, ale pouze jako administrativní podklad pro vyplacení peněz za vykonanou činnost“. Nalézací soud na závěr

rekapituloval rozhodnutí úřadů inspekce práce a uvedl, že „jednak bylo řízení zastaveno a jednak ani případné věcné rozhodnutí by nebylo pro soud závazné“. Podle soudu jsou závěry inspektorátu práce „zcela mimo realitu“ a nemůže se s nimi ztotožnit. Žalobu stěžovatele tedy soud zamítl.

19. Stěžovatel napadl zamítavý rozsudek odvoláním, ve kterém uvedl, že rozhodnutí soudu prvního stupně spočívá na nesprávném právním posouzení věci, že soud prvního stupně dospěl na základě provedených důkazů k nesprávným skutkovým zjištěním a že nepřihlédl ke stěžovatelem tvrzeným skutečnostem nebo k jím označeným důkazům. Stěžovatel v odvolání zopakoval, že v okamžiku, kdy začal vykonávat zadanou práci, byly naplněny veškeré podstatné náležitosti pracovní smlouvy, a že absence písemné pracovní smlouvy je pouze porušením právní povinnosti ze strany zaměstnavatele, nikoli důvodem pro neplatnost pracovního vztahu. Stěžovatel dále tvrdil, že se opakovaně domáhal uzavření písemné pracovní smlouvy a že mu bylo přislíbeno, že k tomu dojde po skončení pracovní doby. Stěžovatel upozornil na to, že závěry soudu o vůli účastníků jsou nesprávné a pramení z chybné aplikace příslušných právních ustanovení a zejména použité judikatury. Soud taktéž podle stěžovatele pochybil při aplikaci judikatury týkající se tzv. faktického pracovního poměru. Podle stěžovatele navíc nelze považovat za legitimní, aby zaměstnavatel po určité době prováděl přijímací řízení uchazeče o práci tak, že mu přidělí plnohodnotnou samostatnou práci, a aby měl takovýto postup dokonce oporu v zákoníku práce. Upozornil na to, že postup zaměstnavatele byl kategoricky odmítnut inspektorátem práce a že je v rozporu s celkovou koncepcí a duchem legislativy na úseku pracovního práva. Podle stěžovatele se nejednalo o přijímací řízení, ale o výkon závislé práce ve smyslu zákoníku práce, a tedy o pracovní poměr založený pracovní smlouvou nebo dohodou o provedení práce. Ke skutkovým zjištěním nalézacího soudu stěžovatel v odvolání uvádí, že mu nikdo nezakázal pohyb po areálu ani činnost na kapovací pile, a také že popírá, že by byl cca ve 13 hodin vyzván k odchodu domů. Stěžovatel proto uzavírá, že plnil pracovní úkoly ve smyslu § 273 odst. 1 a 2 zákoníku práce. V závěru odvolání stěžovatel uvádí, že pokud by nebylo možno na situaci aplikovat zákoník práce, aplikoval by se § 420 a násl. tehdy účinného občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále též jen „OZ“).

20. Krajský soud v Českých Budějovicích označil odvolání stěžovatele za nedůvodné. S odkazem na ustanovení zákoníku práce se odvolací soud zabýval předpoklady odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu. Ve vztahu ke skutkovým zjištěním odvolací soud uvedl, že i když stěžovatel pokyn k ukončení práce a opuštění pracoviště popírá, udělení tohoto pokynu bylo zjištěno z výpovědi zaměstnanců vedlejšího účastníka a z vysvětlení podaného obchodním zástupcem vedlejšího

účastníka před policií. Ve vztahu k právním závěrům nalézacího soudu o neexistenci pracovněprávního vztahu se odvolací soud nevyjádřil; uvedl však, že pokud stěžovatel nerespektoval pokyn ohledně zákazu další práce a odchodu z pracoviště a následně utrpěl úraz, pak by vedlejší účastník neodpovídal ani v případě existence pracovněprávního vztahu. Podle odvolacího soudu totiž „škoda nevznikla žalobci při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, a chybí tak jeden z předpokladů odpovědnosti dle § 265 odst. 1 zák. práce“. Odvolací soud dále vyloučil i vznik odpovědnosti podle § 265 odst. 1 zák. práce či podle § 420 odst. 2 OZ, neboť „v řízení nebylo prokázáno, že by se úraz žalobci stal v příčinné souvislosti s porušením právní povinnosti zaměstnance žalovaného“. K trestnímu stíhání J. K. odvolací soud uvedl, že tento se sice v rámci trestního řízení doznal k tomu, že stěžovatele pustil do areálu a osobně ho instruoval, avšak škoda stěžovateli nevznikla v příčinné souvislosti s tímto jednáním obžalovaného, nýbrž z důvodu svévolné práce stěžovatele na stroji, který byl mimo provoz. Odvolací soud proto potvrdil rozsudek soudu prvního stupně jako věcně správný.

21. Nejvyšší soud k dovolání stěžovatele uvedl, že stěžovatel pouze zpochybnil hodnocení důkazů odvolacím soudem a předestřel své vlastní skutkové závěry, na nichž vybudoval odlišné právní posouzení věci. Jelikož stěžovatel podle dovolacího soudu zpochybňoval pouze skutková zjištění, soud dovolání odmítl podle ustanovení § 243c odst. 1 věty první o. s. ř. Zároveň však dovolací soud v reakci na právní argumenty stěžovatele uvedl, že „podle ustanovení § 237 o. s. ř. není dovolání ani v tomto směru přípustné, neboť rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu a není důvod, aby rozhodná právní otázka byla posouzena jinak“. Odmítavé usnesení Nejvyššího soudu stěžovatel napadl ústavní stížností.

III. Argumentace stran

22. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti polemizuje s napadenými rozhodnutími obecných soudů a namítá porušení svého práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Podle stěžovatele jsou skutková zjištění obecných soudů výrazem svévole při hodnocení důkazů, přičemž odůvodnění jejich rozhodnutí jsou zcela nedostatečná a v některých částech zmatečná a nesrozumitelná. Stěžovatel dále uvádí, že v řízení před obecnými soudy byla porušena zásada právní jistoty a předvídatelnosti rozhodnutí, jelikož napadená rozhodnutí byla překvapivá a neočekávaná.

23. Hlavní výtka stěžovatele směřuje k nejasnému vypořádání klíčové otázky existence či neexistence pracovněprávního vztahu mezi účastníky

řízení před obecnými soudy. Nalézací soud konstatoval neexistenci pracovního vztahu v jakékoli formě a z tohoto závěru dovodil neexistenci nároku stěžovatele. Odvolací soud se klíčovou otázkou existence či neexistence pracovního vztahu mezi účastníky vůbec nezabýval ani nesdě-
lil, zda právní názor nalézacího soudu v této otázce považuje za správný, či nikoli; v odůvodnění pouze uvedl, že i v případě existence pracovního vztahu by vedlejší účastník za úraz stěžovatele nenesl odpovědnost, a to z důvodu chybějící příčinné souvislosti mezi jednáním vedlejšího účastníka a úrazem stěžovatele. Stěžovatel se domnívá, že se jedná o zásadní pochybení, které vede k tomu, že řízení působí zmatečně a nepřesvědčivě, neboť stěžovatel dodnes nemá postaveno najisto ani to, zda byl v pracovním poměru vůči vedlejšímu účastníkovi, či nikoli, popř. zda tento trvá či skončil. Stěžovatel zároveň upozorňuje na to, že skutková zjištění obecných soudů jsou ve zjevném rozporu se skutečným obsahem důkazů, ze kterých mají vyplývat, a rovněž že obecné soudy pochybily, když stěžovatele neupozornily (nepoučily), že mají některá jeho tvrzení za neprokázaná, resp. že má navrhnout důkazy tato tvrzení prokazující. Dovolacímu soudu stěžovatel vytýká především to, že se dovoláním zabýval zcela formalisticky, neboť závěr, že dovolání brojí výhradně proti skutkovým zjištěním odvolacího soudu, je objektivně v rozporu s obsahem dovolání.

24. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení. Okresní soud v Českých Budějovicích uvedl, že v řízení byly dodrženy všechny zásady civilního řízení, bylo postupováno v souladu s občanským soudním řádem a ostatními zákony a rozhodnutí bylo řádně odůvodněno právní argumentací na základě zjištěného skutkového stavu. Krajský soud v Českých Budějovicích odkázal na své závěry plynoucí z odůvodnění napadeného rozsudku a ústavní stížnost označil za nedůvodnou. Nejvyšší soud označil argumenty stěžovatele v ústavní stížnosti za pouhé pokračování polemiky vedené v průběhu řízení před obecnými soudy a Ústavnímu soudu doporučil, aby stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Vedlejší účastník doručil Ústavnímu soudu vyjádření, v němž především zopakoval svá skutková tvrzení z předchozích řízení a projevil nesouhlas s tvrzení porušením práva na spravedlivý proces.

IV. Hodnocení Ústavního soudu

25. Ústavní soud přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti a shledal, že byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou a zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti, včetně vyčerpání všech dostupných procesních prostředků; je tedy přípustná.

26. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci. K posouzení věci si vedle vyjádření účastníků vyžádal spis Okresního soudu v Českých Budějovicích, vedený pod sp. zn. 30 C 200/2015. Ze spisu Ústavní soud zjistil skutečnosti rekapitulované v bodech 3 až 21 výše a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

27. Ústavní soud úvodem připomíná, že jako orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“) není součástí soustavy obecných soudů a není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva. Postup soudů v občanském soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů jsou záležitostmi obecných soudů, přičemž Ústavnímu soudu nepřísluší právo dozoru nad jejich rozhodovací činností. K takovému dozoru či kontrole je však Ústavní soud oprávněn, pokud obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Jak Ústavní soud opakovaně vymezil, základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem v důsledku svévole či v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá porušení základního práva či svobody [srov. nález sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235); nález sp. zn. III. ÚS 74/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 126/28 SbNU 85); nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857) či nález sp. zn. II. ÚS 3399/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 112/77 SbNU 651)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na <http://nalus.usoud.cz/>].

28. Ze záruk řádného a spravedlivého procesu podle čl. 36 a násl. Listiny a z principu právního státu podle čl. 1 Ústavy plyne povinnost soudů své rozsudky odůvodnit v souladu s ustanoveními procesních právních předpisů. Z odůvodnění přitom musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s čl. 1 Ústavy [srov. nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257); nález sp. zn. III. ÚS 190/01 ze dne 1. 11. 2001 (N 167/24 SbNU 237); nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41) či nález sp. zn. I. ÚS 2750/16 ze dne 13. 3. 2017 (N 43/84 SbNU 489)].

29. Z ustálené judikatury Ústavního soudu rovněž plyne, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny v sobě zahrnuje i právo

na racionální odůvodnění závěrů obecných soudů v jejich rozhodnutích. Pouze závěry soudů objektivně udržitelné lze považovat za výraz nezávislého rozhodování obecných soudů. Pokud soudy své závěry racionálně obhajitelně nezdůvodní, jde o projev libovůle (popř. svévole) zakládající zmíněný protiústavní stav [nález sp. zn. I. ÚS 1126/07 ze dne 22. 11. 2007 (N 206/47 SbNU 647); nález sp. zn. I. ÚS 1845/11 ze dne 27. 10. 2011 (N 185/63 SbNU 153) či nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41)].

30. Z práva na spravedlivé projednání věci plyne i zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí. Podle judikatury Ústavního soudu se o překvapivé rozhodnutí jedná mimo jiné tehdy, pokud účastníci řízení nedostanou příležitost vyjádřit se k odlišnému hodnocení důkazů [nález sp. zn. III. ÚS 1980/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 1/72 SbNU 23), body 14 až 15] nebo k odlišnému právnímu hodnocení [nález sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. 7. 2008 (N 134/50 SbNU 181), bod 15]. Zákaz překvapivých rozhodnutí přitom neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než soud vynese rozhodnutí [nález sp. zn. II. ÚS 2804/10 ze dne 21. 4. 2011 (N 81/61 SbNU 269); nález sp. zn. I. ÚS 451/11 ze dne 11. 1. 2012 (N 8/64 SbNU 77), bod 15]. Znamená však, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ve vztahu ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat [nález sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99), bod 42].

31. Účastníkům řízení by mělo být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, ať už jde o otázky skutkové, nebo právní; je třeba jim umožnit, aby se ke všem těmto otázkám mohli vyjádřit a aby mohli účinně uplatnit své argumenty. Je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení poučil, pokud hodlá vycházet z jiné právní úpravy, jiného právního posouzení (srov. § 118a odst. 2 o. s. ř.) či z jiných skutkových zjištění, než mohou účastníci řízení předvídat vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení. Opačný postup je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje spravedlivý proces [nález sp. zn. I. ÚS 2315/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 64/81 SbNU 99), bod 44; nález sp. zn. IV. ÚS 3035/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 65/81 SbNU 141), bod 26]. Jak uvedl Ústavní soud ve věci sp. zn. I. ÚS 138/98 [nález sp. zn. I. ÚS 138/98 ze dne 7. 7. 1999 (N 96/15 SbNU 3)]: „Hranice poučovací povinnosti obecných soudů jsou ústavně dány čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a též zásadou rovnosti účastníků řízení, a to bez ohledu na to, o jaké řízení jde či jaká věc má být projednávána.“

32. Ústavní soud proto napadená soudní rozhodnutí přezkoumal z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod a dospěl k závěru, že obecné soudy nedostatečně odůvodnily důkazní postup a vyhodnocení skutkových okolností případu, nesprávně posoudily situaci po právní stránce a dospěly k rozhodnutím, která byla z pohledu stěžovatele překvapivá. Obecné soudy tak napadenými rozhodnutími zasáhly

do práva stěžovatele na spravedlivý proces, které má přítom v každé demokratické společnosti důležité postavení a patří k jejím základním principům. Bez garance spravedlivého procesu by totiž jakákoliv ochrana práv byla iluzorní [nález sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 182/74 SbNU 591); nález sp. zn. I. ÚS 682/15 ze dne 7. 6. 2016 (N 103/81 SbNU 639)].

A. Skutkové závěry obecných soudů

33. Ústavní soud dospěl po prostudování spisu k závěru, že skutkové závěry obecných soudů v mnoha ohledech nereflktují vykonaná skutková zjištění, resp. že skutkové posouzení situace bez dalšího neplyne ze zjištění, která jsou obsahem spisu.

34. Základní linie příběhu má jasné kontury, na kterých se účastníci řízení shodnou. Stěžovatel se dostavil na pracoviště vedlejšího účastníka a projevil zájem o inzerovanou pracovní pozici. Bez podepsání jakékoli smlouvy a bez poučení o bezpečnosti mu byl zadán pracovní úkol. Stěžovatel několik hodin pracoval v areálu vedlejšího účastníka a v odpoledních hodinách se přesunul ke kapovací pile, aby si nařezal dřevěná prkna. Přitom si určil část pravé ruky a byl odvezen do nemocnice.

35. V detailech se však příběh v podání obou stran rozchází. Mezi účastníky totiž přetrvává neshoda na tom, zda se jednalo o pracovní pohovor nebo o výkon závislé práce, zda strany někdy projevíly vůli k uzavření pracovní smlouvy (resp. dohody), zda byl stěžovatel po obědě poslán domů, či nikoli, zda se volně pohyboval po areálu v rozporu s pokyny zaměstnanců vedlejšího účastníka, zda byla kapovací pila označena nápisem „mimo provoz“, zda stěžovatel dostal pokyn si dřevěná prkna nařezat nebo zda naopak dostal od vedlejšího účastníka zákaz tuto pilu jakkoliv obsluhovat. Zjišťování objektivní pravdy ve většině těchto otázek je náročným, ne-li ne-realizovatelným úkolem, jelikož jediným důkazním materiálem jsou tvrzení účastníků řízení, která jsou z pochopitelných důvodů rozporná, či dokonce protichůdná.

36. Jak bylo shrnuto v bodech 10 a 11, výše popsané události vedly k vyšetřování věci ve správním i v trestním řízení. Oblastní inspektorát práce shledal na základě kontroly vykonané u vedlejšího účastníka několik porušení pracovněprávních předpisů, konkrétně nedodržení povinností při zajišťování bezpečnosti práce, neohlášení pracovního úrazu příslušným orgánům a neuzavření písemné pracovní smlouvy (resp. dohody). V trestním řízení zároveň došlo k plnému doznání zaměstnance vedlejšího účastníka ke skutku, který státní zástupce kvalifikoval jako trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti. Nutno zdůraznit, že nález oblastního inspektorátu práce byl předmětem prekluze a předmětné trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno; nejedná se tedy o rozhodnutí, kterými by byly obecné soudy ve smyslu § 135 odst. 1 o. s. ř. při hodnocení důkazů vázány.

Přesto však mohou skutková zjištění příslušných orgánů v těchto řízeních sloužit jako vysoce relevantní podklady pro zjištění skutkového stavu, a to zejména v situaci, kdy na ně účastníci řízení ve svých podáních (opakovaně) odkazují a kdy jsou tato zjištění součástí důkazního postupu před nalézacím soudem.

37. S ohledem na požadavky spravedlivého procesu garantovaného v čl. 36 Listiny mají obecné soudy povinnost důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit. V situaci „tvrzení proti tvrzení“ je potřebné na soudy, a to z hlediska práva ústavního i podústavního, klást zvýšené požadavky, a to v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti soud vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů [nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69); nález sp. zn. I. ÚS 368/15 ze dne 15. 2. 2016 (N 32/80 SbNU 411) či nález sp. zn. I. ÚS 520/16 ze dne 22. 6. 2016 (N 119/81 SbNU 853)]. Ač tedy Ústavní soud zásadně nepřehodnocuje důkazy provedené obecnými soudy [např. nález sp. zn. II. ÚS 341/96 ze dne 25. 6. 1997 (N 84/8 SbNU 281)], opakovaně přikročil ke kasaci rozhodnutí, v nichž nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a také logicky a přesvědčivě odůvodněn [např. nález sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267) či nález sp. zn. III. ÚS 181/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 175/20 SbNU 241)]. Obdobně Ústavní soud zasáhl v případech, kdy v soudním rozhodování byla učiněna skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255)].

38. Napadená rozhodnutí obecných soudů výše uvedené požadavky spravedlivého procesu nesplňují. Nalézací soud v rámci dokazování vyslechl celkem tři svědecké výpovědi, všechny navržené vedlejším účastníkem, a následně sdělil obsah inzerátu zveřejněného vedlejším účastníkem, obsah trestního spisu a obsah přílohového spisu inspektorátu práce; ostatní navržené důkazy pro nadbytečnost neprovedl. V odůvodnění napadeného rozsudku pak nalézací soud uvedl, že považuje některé skutkové okolnosti za jasné a prokázané, čímž dal bez dalšího za pravdu tvrzením zaměstnanců vedlejšího účastníka, například že se v době úrazu stěžovatel již neměl v areálu vedlejšího účastníka nacházet, nebo že vedlejší účastník vůbec nevěděl, že se stěžovatel v jeho areálu ještě nachází. K těmto závěrům nalézací soud dospěl bez jakékoli reflexe zjištění plynoucích z trestního spisu či z přílohového spisu inspektorátu práce, které byly součástí dokazování, a bez ohledu na (opakovaná) tvrzení stěžovatele nasvědčující opačným skutkovým závěrům. Nalézací soud se v odůvodnění omezil pouze na konstatování, že výpověď svědka K. považuje „za zcela věrohodnou, neboť již u žalovaného nepracuje, naopak byl žalovaným propuštěn, a proto není důvod, aby vypovídal v jeho prospěch. Navíc výsledky všech svědků

i jednatele žalovaného korespondují, odpovídají i skutečností zjištěným z dalších důkazů, např. jejich předchozím výpovědím v jiných řízeních, takže ani u nich nemá důvod pochybovat o jejich věrohodnosti“. Toto konstatování však nelze považovat za vyčerpávající a pečlivé odůvodnění toho, jakými úvahami se soud řídil při hodnocení provedených důkazů, jak to vyžaduje ustálená judikatura Ústavního soudu rekapitulovaná v předchozím bodě.

39. Lze tedy uzavřít, že skutková zjištění obecných soudů bez dalšího neplynou z vykonaných důkazů a odůvodnění nalézacího soudu nenaplnuje požadavky spravedlivého procesu, jak jsou artikulovány v ustálené judikatuře Ústavního soudu. Postup obecných soudů tedy už s ohledem na nedostatečně zjištěný skutkový stav zakládá porušení práv stěžovatele garantovaných v čl. 36 odst. 1 Listiny.

B. Právní závěry obecných soudů

40. Z obsahu spisu dále plyne, že obecné soudy dospěly v napadených rozhodnutích k právním závěrům, jež jsou v extrémním rozporu s vykonanými skutkovými zjištěními. V řízení před obecnými soudy hrála zásadní roli otázka, zda mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem došlo ke vzniku pracovněprávního vztahu, či nikoli. Tato otázka je pro řešení věci bezpochyby centrální, avšak její zodpovězení je pouze jedním z několika kroků vedoucích k právním závěrům o existenci či neexistenci nároku stěžovatele.

41. Stěžovatel se žalobou domáhal náhrady škody za úraz, který utrpěl na pracovišti vedlejšího účastníka. Z podání stěžovatele bylo v souladu s § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1 o. s. ř. patrné, které věci se podání týká a co sleduje. Právní kvalifikace uplatněného nároku směřovala do oblasti pracovního práva, jelikož stěžovatel konsistentně tvrdil, že byl zaměstnancem vedlejšího účastníka a že předmětný úraz byl pracovním úrazem.

42. Ve smyslu dispoziční zásady vyjádřené v § 153 odst. 2 o. s. ř. je soud vázán žalobním návrhem; není však vázán právní kvalifikací nároku (srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 1033). Pokud se tedy stěžovatel domáhá náhrady škody plynoucí z určitého skutkového stavu, soud je tímto vymezeným předmětem řízení vázán a nemůže ho překročit; může však učinit právní posouzení, zda se jedná o odpovědnost za škodu v režimu zákoníku práce nebo v režimu občanského zákoníku, a to nezávisle na tom, jak situaci právně posoudil stěžovatel ve své žalobě.

43. V nyní projednávané věci přichází do úvahy dvě alternativy právního posouzení situace, které respektují předmět řízení, jak byl vymezen žalobním návrhem.

44. Za prvé, pokud byl stěžovatel zaměstnancem vedlejšího účastníka (což měly obecné soudy pečlivě posoudit v souladu s ustanoveními

zákoníku práce a s ustálenou judikaturou, jak je rozvedeno níže v bodech 58 až 75), aplikovala by se na situaci ustanovení § 265 a násl. zákoníku práce o odpovědnosti zaměstnavatele za škodu. V takovém případě by o věci rozhodoval senát, jak plyne z ustanovení § 36a odst. 1 písm. a) o. s. ř.

45. Za druhé, pokud obecné soudy dospěly k názoru o neexistenci pracovního vztahu mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem, měly věc dále posoudit prizmatem občanského práva a uvážit, zda může být vedlejší účastník odpovědný podle obecných ustanovení občanského práva o povinnosti prevence (§ 415 a násl. OZ, který byl účinný v době úrazu stěžovatele, resp. § 2900 a násl. dnes účinného zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále jen „NOZ“) a o odpovědnosti za škodu (§ 420 OZ, resp. § 2910 NOZ), příp. podle ustanovení o odpovědnosti za škodu z provozní činnosti (§ 420a OZ, resp. § 2924 NOZ). V rámci úvah o případné občanskoprávní odpovědnosti se měly soudy primárně věnovat otázce, zda se vedlejší účastník dopustil protiprávního jednání (např. zda dostal své povinnosti zajistit bezpečnost a ochranu zdraví při práci nejen pro své zaměstnance, ale rovněž pro všechny fyzické osoby, které se s jeho vědomím zdržují na jeho pracovištích, jak plyne z § 101 odst. 5 zák. práce), přičemž v případě existence protiprávního jednání měly soudy dále zkoumat, zda existuje příčinná souvislost mezi tímto protiprávním jednáním a úrazem stěžovatele.

46. Stěžovatel vnímal tento spor jako pracovní právní věc a ve svých tvrzeních a důkazech se zaměřil zejména na prokázání existence pracovního vztahu. Tento jeho právní názor měl oporu i v obsazení soudu, jelikož o věci od prvního jednání rozhodoval senát, což mohlo stěžovatele utvrdit v názoru, že se jedná o pracovní právní spor. Pokud nalézací soud následně dospěl k názoru, že stěžovatel nebyl zaměstnancem vedlejšího účastníka, měl celou věc posoudit v režimu obecného občanského práva; v takovém případě měl rovněž účastníky řízení poučit ve smyslu § 118a odst. 2 o. s. ř. a vyzvat je, aby v potřebném rozsahu doplnili vylíčení rozhodných skutečností.

47. Jak plyne z ustálené judikatury Ústavního soudu k § 118a o. s. ř., nelze připustit, aby soud nedal účastníkovi možnost vysvětlit nebo doplnit chybějící skutečnosti; takový postup by vedl k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť by účastníkovi řízení nebyla poskytnuta soudní ochrana a zároveň by byla porušena zásada předvídatelnosti soudního rozhodnutí [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2014/10 ze dne 7. 4. 2011 (N 67/61 SbNU 61); nálezy sp. zn. III. ÚS 4495/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 87/69 SbNU 385) či nálezy sp. zn. I. ÚS 1024/15 ze dne 1. 8. 2016 (N 139/82 SbNU 229)].

48. Rovněž rozhodnutí odvolacího soudu bylo z pohledu účastníků řízení překvapivé a nepředvídatelné, jelikož odvolací soud se nevyjádřil k právním závěrům nalézacího soudu o neexistenci pracovního

vztahu; právě naopak, s odkazem na ustanovení zákoníku práce se zabýval předpoklady odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu. Ústavní soud již dříve ve své rozhodovací činnosti uvedl, že pokud odvolací soud zaujme jiný právní názor, než na základě kterého rozhodl soud prvního stupně, měl by v zásadě na tuto změnu účastníky upozornit a umožnit jim se k ní vyjádřit, případně i navrhnout důkazy, které ve vztahu k dosavadnímu právnímu názoru nebyly významné [nález sp. zn. II. ÚS 1835/12 ze dne 5. 9. 2012 (N 152/66 SbNU 289); nález sp. zn. I. ÚS 3271/12 ze dne 4. 4. 2013 (N 50/69 SbNU 45); nález sp. zn. IV. ÚS 2316/13 ze dne 18. 3. 2015 (N 58/76 SbNU 785) či nález sp. zn. IV. ÚS 4044/16 ze dne 30. 5. 2017 (N 93/85 SbNU 581)].

49. V souvislosti s poučovací povinností lze také odkázat na odbornou literaturu, která upozorňuje, že „civilní proces je zde proto, aby sloužil ochraně subjektivních soukromých práv, a naopak hmotné právo samo bez ochranné funkce civilního procesu nemůže existovat. Občanské právo hmotné (a další soukromoprávní odvětví) na straně jedné a civilní právo procesní na straně druhé představují sice samostatná právní odvětví, avšak jsou spjata vzájemnými funkčními vazbami. Právě jejich existence je důvodem, proč poučení o procesních právech a povinnostech nelze plně oddělit od poučení o právech hmotných ...“ [srov. David, L., Ištváněk, F., Javůrková, N., Kasíková, M., Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2009, str. 10 a násl.; viz také nález sp. zn. I. ÚS 4004/14 ze dne 22. 9. 2015 (N 174/78 SbNU 593)].

50. V obecné rovině lze uzavřít, že bez ohledu na to, zda hmotněprávní posouzení situace spadá do rámce pracovního práva (stěžovatel v pozici zaměstnance) či občanského práva (stěžovatel v pozici uchazeče o práci), obecné soudy měly v řízení vycházet z toho, že stěžovatel byl ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi v pozici slabší strany, a reflektovat tento fakt v procesněprávním postavení stěžovatele. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůraznil potřebu konstitucionalizace ochrany slabší smluvní strany jako principu ústavněprávního významu, jímž se orgány veřejné moci mají v aplikační praxi povinnost řídit [nález sp. zn. II. ÚS 2164/10 ze dne 1. 11. 2011 (N 187/63 SbNU 171); nález sp. zn. III. ÚS 562/12 ze dne 24. 10. 2013 (N 179/71 SbNU 153); nález sp. zn. I. ÚS 3512/11 ze dne 11. 11. 2013 (N 183/71 SbNU 201) či nález sp. zn. II. ÚS 3399/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 112/77 SbNU 651)]. Pokud čl. 36 Listiny klade na obecné soudy povinnost vyčerpávajícím způsobem popsat důkazní postup a přesvědčivě odůvodnit skutkové závěry a pokud z ustálené judikatury k čl. 36 Listiny plyne poučovací povinnost a zákaz překvapivých rozhodnutí, o to spíše mají obecné soudy dbát na dodržování těchto standardů spravedlivého procesu ve vztahu k účastníkovi řízení, který vystupuje v pozici slabší strany.

i. Princip autonomie vůle a princip ochrany slabší strany

51. Podle čl. 2 odst. 3 Listiny může každý činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (srov. obdobně čl. 2 odst. 4 Ústavy). Toto ustanovení vyjadřuje jeden ze základních strukturálních principů právního státu, který vychází i z čl. 1 odst. 1 Ústavy, podle kterého ústřední (podle preambule Ústavy dokonce nedotknutelnou) hodnotou českého ústavního pořádku i právního řádu je lidská důstojnost a svoboda [srov. nález sp. zn. I. ÚS 190/15 ze dne 13. 9. 2016 (N 171/82 SbNU 657)].

52. Judikatura Ústavního soudu z čl. 1 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 2 odst. 3 Listiny dovodila subjektivní právo jednotlivce na svobodné jednání v zákonných mezích [srov. nález sp. zn. I. ÚS 557/05 ze dne 24. 7. 2007 (N 116/46 SbNU 99); nález sp. zn. III. ÚS 3333/11 ze dne 26. 9. 2013 (N 168/70 SbNU 563) či nález sp. zn. II. ÚS 2124/14 ze dne 26. 1. 2016 (N 13/80 SbNU 163)]. Ústavní soud ustáleně judikuje že podmínkou fungování právního státu je respektování autonomní sféry jednotlivce, která také požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát zajišťuje ochranu proti zásahům ze strany třetích subjektů a na straně druhé sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem, a kdy je takový zásah proporcionální s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo [nález sp. zn. I. ÚS 546/03 ze dne 28. 1. 2004 (N 12/32 SbNU 107)].

53. Tato smluvní volnost ovšem nemůže být neomezená, a to z důvodu respektování principu ochrany slabší strany, který je principem ústavně-právního významu (srov. bod 50 výše).

54. Pokud Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje ústavní rozměr principu ochrany slabší smluvní strany, platí to bezpochyby i v pracovně-právních vztazích: „Tento princip je obzvláště akcentován v oblasti práva pracovního, jež musí účinným způsobem chránit zaměstnance před jakýmkoli formami nátlaku a svévole ze strany zaměstnavatele ... Jde o projev ochranné funkce pracovního práva a principu ochrany stability pracovního poměru.“ [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 83/06 ze dne 12. 3. 2008 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.); nález sp. zn. II. ÚS 1774/14 ze dne 9. 12. 2014 (N 221/75 SbNU 485) či nález sp. zn. II. ÚS 3399/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 112/77 SbNU 651)]. Pracovněprávní vztahy jsou coby vztahy soukromoprávní povahy primárně založeny na respektování smluvní volnosti účastníků pracovněprávního vztahu (zaměstnanec–zaměstnavatel). Smluvní svoboda stran je však v pracovněprávních vztazích významně omezena, a to za účelem zajištění zvláštní zákonné ochrany zaměstnance. Jde o jeden ze základních účelů a cílů pracovního práva, který byl navíc později v zákoníku práce vyjádřen výslovně [§ 1a odst. 1 písm. a) zák. práce; srov. i nález sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (citován výše), zejm. body 196 a 202].

55. Ochrana zaměstnance v pracovněprávních vztazích je zakotvena rovněž v čl. 28 Listiny, který zaměstnancům výslovně garantuje právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky. Podle ustálené judikatury se přitom základní práva neuplatňují pouze vůči státu, ale působí rovněž zprostředkovaně skrze jednotlivé normy podústavního práva tak, že „prozařují“ podústavním právem [nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19) či nález sp. zn. Pl. ÚS 20/15 ze dne 19. 7. 2016 (N 127/82 SbNU 61)], v tomto případě ustanoveními zákoníku práce. Soudy jsou přitom povinny toto prozařování pečlivě vážit a brát v potaz tak, aby při výkladu či aplikaci norem podústavního práva zároveň chránily základní práva, jak je stanoveno v čl. 4 Ústavy [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (citován výše), bod 183].

56. Česká republika se navíc i na mezinárodním fóru zavázala k tomu, že bude respektovat právo každého člověka na bezpečné a zdravotně nezávadné pracovní podmínky, jak plyne z čl. 7 písm. b) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (č. 120/1976 Sb.). I těmto požadavkům odpovídá úprava pracovních podmínek v zákoníku práce a v dalších právních předpisech, které stanoví sankce za nerespektování standardů a požadavků v oblasti pracovního práva.

57. Zákoník práce navíc ve svém § 18 stanoví, že pokud je možné právní jednání vyloučit různým způsobem, použije se výklad pro zaměstnance nejpříznivější. Podobně v situaci, kdy existují pochybnosti o tom, zda je někdo zaměstnancem, či nikoli, nutno postupovat v souladu s principem ochrany slabší strany. Pokud tedy soudy posuzovaly otázku existence či neexistence pracovněprávního vztahu mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem, rozhodovaly také o tom, zda stěžovateli náleží ochrana plynoucí z pracovněprávních předpisů a z čl. 28 Listiny. Jedná se o otázku s významnou ústavněprávní dimenzí, což klade na soudy velkou odpovědnost, aby pečlivě zjistily skutkový stav, vyvodily z něj správné skutkové závěry a na jejich základě správně subsumovaly situaci pod aplikovatelné právní normy.

ii. Otázka existence pracovněprávního vztahu

58. Z výpovědi účastníků řízení před obecnými soudy je zřejmé, že mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem přetrvává zásadní neshoda na tom, zda mezi nimi vznikl pracovněprávní vztah, či nikoli. Stěžovatel je přesvědčen, že s vedlejším účastníkem vstoupil do pracovněprávního vztahu; vedlejší účastník naopak konzistentně tvrdí, že stěžovatel nebyl jeho zaměstnancem, nýbrž pouze uchazečem o zaměstnání, který u něj vykonával „práci na zkoušku“.

59. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že ke vzniku pracovněprávního vztahu mezi účastníky řízení nedošlo, odvolací soud situaci (podmínečně) posoudil prizmatem zákoníku práce a dovolací soud označil podání

stěžovatele za skutkové, přestože klíčovou otázkou bylo právě samotné posouzení charakteru právního vztahu.

60. Podle § 6 zákoníku práce je zaměstnancem fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu. Toto ustanovení je nutno ve světle systematického výkladu a ve světle ustálené judikatury interpretovat tak, že status zaměstnance (a ochrana z něj plynoucí) může být založen třemi způsoby: a) uzavřením platné pracovní smlouvy (resp. dohody) v písemné formě, v souladu s požadavky plynoucími ze zákoníku práce; b) uzavřením pracovní smlouvy (resp. dohody) ústně či konkludentně, přičemž takové jednání je sice v rozporu s požadavky plynoucími ze zákoníku práce, ale přesto zakládá platný pracovněprávní vztah; a c) bez uzavření platné pracovní smlouvy (resp. dohody), pokud dochází k výkonu závislé práce v tzv. faktickém pracovním poměru.

a) Uzavření písemné pracovní smlouvy (resp. dohody)

61. Žádoucím a právem aprobovaným způsobem vzniku pracovněprávního vztahu je uzavření platné pracovní smlouvy (resp. dohody) v písemné formě, v souladu s požadavky plynoucími ze zákoníku práce.

62. V projednávaném případě je ze skutkových zjištění nalézacího soudu zřejmé, že mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem k uzavření písemné pracovní smlouvy (resp. dohody) nedošlo. To však nevede bez dalšího k závěru, že mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem nemohl vzniknout platný pracovněprávní vztah, který by byl základem pro aplikaci ustanovení zákoníku práce na předmětnou situaci.

63. Ústavní zásada ochrany zaměstnance jako slabší strany je vyjádřena mimo jiné v § 18 zák. práce, který stanoví, že je-li možné právní jednání vyložit různým způsobem, použije se výklad pro zaměstnance nejpříznivější, a v ustanovení § 19 odst. 3 zák. práce, podle kterého nemůže být neplatnost právního jednání zaměstnanci na újmu, nezpůsobí-li neplatnost výlučně sám. Z ustanovení § 20 zák. práce dále plyne, že „nebylo-li právní jednání učiněno ve formě, kterou vyžaduje tento zákon, a bylo-li již započato s plněním, není možné se neplatnosti tohoto jednání dovolat u těch jednání, jimiž vzniká nebo se mění základní pracovněprávní vztah“. Na právní jednání zakládající základní pracovněprávní vztah se tedy i přes nedodržení písemné formy hledí jako na právní jednání platné a základní pracovněprávní vztah z něho vzniklý je taktéž nutno považovat za existující; strany tohoto vztahu mají stejná práva a povinnosti jako strany pracovněprávního vztahu založeného bezvadným právním jednáním (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2444/2013 ze dne 24. 3. 2015). Povinnost hledět na právní jednání jako na platné přitom stíhá nejen účastníky tohoto jednání, ale také soudy či správní orgány [srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 4. 2014 č. j. 7 Ads 52/2014-37 (3080/2014 Sb. NSS); srov.

také Bělina, M. a kol. Zákoník práce. 2. vydání. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 151–156].

b) Uzavření ústní či konkludentní pracovní smlouvy (resp. dohody)

64. Z ustálené judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že pro vznik pracovní smlouvy je rozhodující, zda se účastníci shodli na jejím obsahu (§ 244 odst. 1 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů). K tomu může dojít jak písemně, tak ústně nebo jiným způsobem nezbuzujícím pochybnost o tom, co chtěli jednatíci projevít, tedy i konkludentně (srov. § 240 odst. 2 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů). Nedostatek písemné formy pracovní smlouvy totiž není důvodem její neplatnosti (§ 242 odst. 2 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, viz rovněž § 20 odst. 1 zák. práce). K tomu, aby bylo možné v konkrétním případě posoudit, zda (resp. kdy) došlo k uzavření pracovní smlouvy, přitom nejsou rozhodující subjektivní představy účastníků o tom, kdy podle jejich názoru pracovní poměr vznikl; významné je objektivní zjištění, zda a kdy nastaly takové skutečnosti, s nimiž právní norma vznik tohoto dvoustranného právního úkonu spojuje. Pracovní smlouva je uzavřena, jakmile se účastníci shodli na podstatných (esenciálních) náležitostech, jimiž jsou druh práce, místo výkonu práce a den nástupu do práce (§ 29 odst. 1 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů; viz také rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2287/2002 ze dne 7. 5. 2001). Není přitom podstatné, zda k dohodě o jednotlivých náležitostech došlo v jediném okamžiku nebo postupně; pracovní smlouva je totiž uzavřena v okamžiku, kdy se její účastníci shodli na celém jejím obsahu. Jestliže poté zaměstnanec v souladu s takto vzniklou pracovní smlouvou začne pro zaměstnavatele pracovat, vznikne pracovní poměr (§ 33 odst. 1 zák. práce; srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 214/2001 ze dne 11. 4. 2002).

65. Pokud stěžovatel ve svých podáních opakovaně uváděl, že mezi ním a vedlejším účastníkem došlo ke vzniku platného pracovněprávního vztahu jinou než písemnou formou, bylo povinností obecných soudů vyčerpávajícím způsobem přezkoumat skutkový stav (včetně reflexe skutkových zjištění jiných orgánů, jejichž rozhodnutí byla součástí spisu), vyvodit z tohoto skutkového stavu příslušné skutkové závěry a celou situaci právně posoudit v souladu s požadavky plynoucími z právní úpravy, z ustálené judikatury a ze záruk spravedlivého procesu. Obecné soudy se měly zejména zaměřit na otázku, zda byly v dané situaci i přes absenci písemné pracovní smlouvy zřejmé všechny esenciální náležitosti, které mají být ve smyslu § 34 odst. 1 zák. práce obsahem pracovní smlouvy (resp. dohody), a své závěry řádně odůvodnit (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3042/2013 ze dne 19. 8. 2014).

66. Z výpovědi zaměstnanců vedlejšího účastníka (rekapitulovaných v bodě 15) vyplývá, že tzv. „práce na zkoušku“ byla u vedlejšího účastníka běžnou praxí. S každým, kdo pro vedlejšího účastníka vykonával práci, byla zpětně písemně uzavřena buď antedatovaná pracovní smlouva (pokud s ním byl zaměstnavatel spokojen), nebo antedatovaná dohoda o provedení práce (pokud s ním zaměstnavatel spokojen nebyl). Přestože je takový postup v rozporu s požadavky zákoníku práce a dalších předpisů na úseku pracovního práva, lze z něj dovodit, že vedlejší účastník si byl vědom toho, že „práce na zkoušku“ je závislou prací splňující náležitosti § 2 zák. práce a že může být vykonávána pouze v pracovněprávním vztahu. Ve světle platné právní úpravy tedy nemůže obstát závěr nalézacího soudu, podle kterého dohoda o provedení práce „byla uzavírána jaksi zpětně, nikoliv jako úkon k založení pracovněprávního poměru, ale pouze jako administrativní podklad pro vyplacení peněz za vykonanou činnost“.

67. Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že právní řád České republiky nezná pojem „práce na zkoušku“. Naopak, z ustanovení právních předpisů plyne pro zaměstnavatele povinnost regulovat svůj právní vztah se zaměstnancem písemně, a to bez ohledu na to, zda jde o pracovní smlouvu (§ 34 odst. 2 zák. práce) nebo o dohodu o práci konané mimo pracovní poměr (§ 77 odst. 1 zák. práce). Jestliže zaměstnavatel umožní výkon závislé práce bez uzavření pracovní smlouvy či dohody, jedná se o výkon nelegální práce, a tedy o přestupek dle § 139 odst. 1 písm. d) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, nebo správní delikt dle § 140 odst. 1 písm. c) téhož zákona. Jestliže zaměstnavatel takovou smlouvu či dohodu uzavře, avšak nikoliv písemně, jedná se o přestupek dle § 12 odst. 1 písm. b) zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, nebo o správní delikt dle § 25 odst. 1 písm. b) téhož zákona. V případě ústního či konkludentního uzavření pracovní smlouvy či dohody však přesto mezi stranami takového jednání vzniká platný pracovněprávní vztah.

68. Zákoník práce navíc upravuje celou řadu institutů, které zaměstnavateli umožňují „testovat“ uchazeče o zaměstnání předtím, než je mu nabídnuta dlouhodobá spolupráce, například institut dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr (§ 74 až 77 zák. práce), institut zkušební doby včetně zrušení pracovního poměru ve zkušební době (§ 35, § 48 odst. 1 a § 66 zák. práce), či institut pracovního poměru na dobu určitou včetně ukončení pracovního poměru uplynutím sjednané doby (§ 39, § 48 odst. 2 a § 65 zák. práce). Nelze proto přehlížet k argumentům vedlejšího účastníka, že práce na zkoušku je nutným předstupněm uzavření pracovního poměru, pro případ, že by byl uchazeč o práci nešikovný. Retroaktivní uzavírání pracovních smluv, resp. dohod, je v rozporu se zákonem; zaměstnavatel má naopak povinnost postupovat tak, aby zaměstnanec vždy věděl,

v jakém smluvním vztahu se nachází a jaká práva a povinnosti mu z tohoto vztahu plynou. Nelze přijímat uchazeče „na zkoušku“ a podle jejich výkonu se pak zpětně rozhodnout, zda se jim vystaví antedatovaná pracovní smlouva či antedatovaná dohoda o provedení práce.

69. Stěžovatel je navíc chráněn i ustanoveními práva Evropské unie (dále též jen „EU“), jelikož se jako občan jiného členského státu Evropské unie uchází o práci v České republice. Pojem „pracovník“ vychází přímo z čl. 45 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“) a jedná se o samostatný koncept práva EU nezávislý na národních definicích (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 19. 3. 1964 ve věci 75/63 *Hoekstra*, ECLI:EU:C:1964:19; srov. také Craig, P., De Búrca, G. *EU Law: Texts, Cases, and Materials*. Oxford : Oxford University Press, 2015, str. 749). Jelikož je tento koncept v judikatuře Soudního dvora vykládán široce, spadají do působnosti čl. 45 SFEU i uchazeči o práci (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 26. 2. 1991 ve věci C-292/89 *Antonissen*, ECLI:EU:C:1991:80) a ochrana plynoucí z tohoto článku není závislá na existenci platného pracovníprávního vztahu (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 19. 6. 2014 ve věci C-507/12 *Saint Prix*, ECLI: EU:C:2014:2007, bod 37).

70. S ohledem na čl. 51 Listiny základních práv Evropské unie a jeho ustálený výklad, použitelnost unijního práva s sebou nese použitelnost základních práv zaručených Listinou základních práv Evropské unie (viz rozsudek Soudního dvora ze dne 26. 2. 2013 ve věci C-617/10 *Fransson*, ECLI:EU:C:2013:105, bod 21), jinými slovy, pokud se použije unijní právo, použije se i Listina základních práv Evropské unie [„if EU law applies, Charter applies“, srov. nález sp. zn. II. ÚS 443/16 ze dne 25. 10. 2016 (N 200/83 SbNU 209), bod 30]. Aplikovatelnost čl. 45 SFEU tedy vede i k aplikovatelnosti čl. 31 Listiny základních práv Evropské unie, podle kterého má každý pracovník právo na takové pracovní podmínky, které respektují jeho zdraví, osobní bezpečnost a důstojnost. I kdyby se tedy na stěžovatele neaplikovala ochrana plynoucí z pracovníprávních předpisů a z čl. 28 Listiny, mohl by být chráněn ustanoveními práva Evropské unie, včetně čl. 31 Listiny základních práv Evropské unie.

71. Pokud obecné soudy zcela opomenuly zvážit aplikaci či odůvodnit neaplikaci ustanovení práva Evropské unie, jedná se rovněž o porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny.

c) Výkon závislé práce v tzv. faktickém pracovním poměru

72. Pokud by projev vůle obou stran nesměřoval ani k uzavření ústní či konkludentní pracovní smlouvy (resp. dohody), mohlo by se přesto mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem jednat o tzv. faktický pracovní poměr. Tzv. faktickým pracovním poměrem se v ustálené judikatuře soudů rozumí právní vztah, který vzniká tím, že fyzická osoba koná pro zaměstnavatele

(s jeho vědomím a podle jeho pokynů) práci (závislou práci), ačkoliv mezi nimi nevznikl platný pracovněprávní vztah (nebyla sjednána platná pracovní smlouva, popřípadě platná dohoda o pracích konaných mimo pracovní poměr). Nejedná se o pracovní poměr jako vzájemně provázaný komplex práv a povinností, nýbrž jen dílčí (právem neaprobovaný) faktický vztah, jehož vypořádání se řídí pracovněprávními předpisy (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2287/2002 ze dne 7. 5. 2003; rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2029/2009 ze dne 15. 6. 2010 či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 5189/2015 ze dne 7. 11. 2016).

73. Právní vztah při tzv. faktickém pracovním poměru je vztahem pracovněprávním a zaměstnanci v tzv. faktickém pracovním poměru (za předpokladu, že nedostatek platného pracovněprávního vztahu nezpůsobil výlučně sám) zásadně náleží stejná práva a povinnosti jako zaměstnancům v platném pracovním poměru nebo jiném pracovněprávním vztahu. Zaměstnanec v tzv. faktickém poměru má zejména právo na mzdu podle fakticky vykonané práce, právo na dovolenou, právo na náhradu mzdy při překázkách v práci na straně zaměstnance, právo na náhradu škody, za niž odpovídá zaměstnavatel (včetně odškodnění pracovního úrazu nebo nemoci z povolání), povinnost nahradit škodu, kterou způsobil při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, apod. (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3691/2015 ze dne 12. 11. 2015; rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 5189/2015 ze dne 7. 11. 2016 či rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 264/2016 ze dne 23. 2. 2017).

74. Ústavní soud se již v minulosti zabýval situací, ve které obecné soudy setrvaly na názoru, že pro vznik faktického pracovního poměru je nutné, aby došlo k jeho „konkludentnímu sjednání“, podobně jako argumentoval nalézací soud v nyní projednávané věci. V tomto kontextu však Ústavní soud upozornil, že podle závazného právního názoru plynoucího z judikatury Nejvyššího soudu je vyloučeno, že by pro vznik faktického pracovního poměru byly projevy vůle k uzavření smlouvy relevantní [viz náleze sp. zn. IV. ÚS 3073/15 ze dne 8. 3. 2016 (N 39/80 SbNU 483), bod 24].

75. Pokud by tedy obecné soudy dospěly k závěru, že mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem nedošlo ani ke konkludentnímu uzavření pracovní smlouvy (resp. dohody), stěžovatel by svůj status zaměstnance přesto mohl dovodit z existence tzv. faktického pracovního poměru. Ten by totiž vznikl v okamžiku, kdy stěžovatel začal pro vedlejšího účastníka s jeho souhlasem pracovat bez platně sjednané pracovní smlouvy. Pokud soud prvního stupně ve svém rozsudku uvedl, že mezi účastníky neexistoval ani tzv. faktický pracovní poměr, protože pouhý fyzický výkon práce není jedním způsobem založit právní vztah, pak se jedná o zásadní právní závěr, který je v zjevném rozporu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu, rekapitulovanou výše v bodech 65 až 73. Pokud měly obecné

soudy v úmyslu překonat ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu ve vztahu k tzv. faktickému pracovnímu poměru, měly povinnost tuto změnu náležitě a přesvědčivě odůvodnit.

76. V případě, že by obecné soudy dospěly k jednoznačnému závěru, že stěžovatel nebyl zaměstnancem vedlejšího účastníka ani z titulu ústně či konkludentně uzavřené pracovní smlouvy (resp. dohody), ani z titulu tzv. faktického pracovního poměru, měly situaci posoudit prizmatem obecného občanského práva, poučit účastníky o této změně v právním posouzení v souladu s § 118a odst. 2 o. s. ř., a umožnit tak stěžovateli případně vést argumentaci i o nárocích podle ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu.

C. Závěr

77. S ohledem na výše uvedené skutečnosti je zřejmé, že se obecné soudy ve svém rozhodování dopustily řady chyb, pokud dospěly ke skutkovým závěrům, které nereflktují vykonaná skutková zjištění, a pokud v rámci zkoumání existence či neexistence pracovněprávního vztahu mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem nerefletovaly ustanovení zákoníku práce, ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu či ustanovení práva Evropské unie, včetně Listiny základních práv Evropské unie. Za pochybení obecných soudů lze rovněž označit jejich právní závěry, které stěžovateli bez přesvědčivého odůvodnění odepřely i ochranu plynoucí z tzv. faktického pracovního poměru a které vůbec nezohlednily jeho status pracovníka plynoucí z práva Evropské unie. Tímto totiž obecné soudy stěžovateli upřely ochranu plynoucí z čl. 28 Listiny, resp. z čl. 31 Listiny základních práv Evropské unie, které zaměstnancům garantují právo na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky. Postup obecných soudů lze proto označit za rozporný s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu, což zakládá porušení práv stěžovatele garantovaných v čl. 36 odst. 1 Listiny.

78. Princip ochrany slabší strany je obecným principem ústavněprávního významu, který chrání nejen zaměstnance v platně vzniklém pracovněprávním vztahu, ale rovněž subjekty vykonávající závislou práci ve faktickém pracovním poměru či v pozici uchazeče o zaměstnání. Kdyby totiž stěžovatel neměl ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi status zaměstnance a nenáležela by mu ochrana plynoucí z čl. 28 Listiny či z čl. 31 Listiny základních práv Evropské unie, o to spíše by byl ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi slabší stranou. V případě neexistence pracovněprávního vztahu mezi stranami řízení měly obecné soudy povinnost posoudit žalobní návrh stěžovatele prizmatem občanského práva, a to po splnění své poučovací povinnosti plynoucí ze záruk spravedlivého procesu, které účastníkům řízení zaručují mimo jiné i to, že rozhodnutí soudů nebudou překvapivá.

79. Pochybení soudů prvního a druhého stupně navíc nebyla napravena ani v dovolacím řízení, a tak ani Nejvyšší soud nedostal své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatele, neboť i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu a Nejvyšší soud je v souladu s čl. 4 Ústavy povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce. To však v nyní posuzovaném případě neučinil.

80. Úkolem Ústavního soudu jakožto ochránce ústavnosti není skutkové a právní objasnění věci; je tedy na obecných soudech, aby ve světle výše uvedených principů a ustálené judikatury zhodnotily skutková zjištění v této věci a aby přesvědčivě odůvodnily své právní závěry o existenci či neexistenci pracovněprávního vztahu (resp. faktického pracovního poměru) mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem a o existenci či neexistenci nároku stěžovatele na náhradu škody, ať již v souladu s ustanoveními zákoníku práce či občanského zákoníku.

81. Vzhledem k tomu, že v řízení před obecnými soudy nebyly dodrženy principy řádného procesu, Ústavní soud dospěl k závěru, že postupem Okresního soudu v Českých Budějovicích, Krajského soudu v Českých Budějovicích a Nejvyššího soudu bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces a soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozsudky obecných soudů podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 149

K porušení práva na soudní ochranu v případě odmítnutí dovolání pro vady při uplatnění dovolacího důvodu, jehož podstatou je skutková otázka

Jestliže dovolací soud zjistí, že dovolatel uplatnil jako dovolací důvod otázku skutkovou, tuto skutečnost nelze ztotožňovat s vadou dovolání spočívající v tom, že neobsahuje vymezení důvodu dovolání ve smyslu § 241b odst. 2 a 3 o. s. ř., ve znění účinném od 1. 1. 2013. Nesprávné právní posouzení tak může vyvstat i v souvislosti se skutkovými zjištěními, přesněji řečeno, se způsobem, jakým k nim odvolací soud dospěl.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře – ze dne 10. srpna 2017 sp. zn. I. ÚS 729/17 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Milana Špinky, zastoupeného JUDr. Františkem Kosíkem, advokátem, se sídlem Vodičkova 30, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 3977/2016-304 ze dne 6. prosince 2016 o odmítnutí stěžovatelova dovolání v jeho pracovněprávním sporu, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a hlavního města Prahy, se sídlem Mariánské nám. 2, Praha 1, zastoupeného JUDr. Tomášem Bělinou, advokátem, se sídlem Pobřežní 370/4, Praha 8, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu České republiky č. j. 21 Cdo 3977/2016-304 ze dne 6. prosince 2016 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Předchozí průběh řízení**

1. Z ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí a spisu vedeného Obvodním soudem pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 23 C 57/2011 zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

2. Rozsudkem č. j. 23 C 57/2011-230 ze dne 7. 1. 2015 zamítl obvodní soud žalobu stěžovatele na určení, že okamžitě zrušení jeho pracovního

poměru ze strany vedlejšího účastníka (hlavní město Praha) je neplatné. Rozsudkem č. j. 23 Co 187/2015-259 ze dne 2. 9. 2015 byl uvedený rozsudek potvrzen Městským soudem v Praze (dále jen „městský soud“). Pokud jde o skutkový podklad okamžitého zrušení pracovního poměru, oba soudy považovaly za prokázané, že poté, co stěžovatel spolu s dalším kontrolorem provedli v rámci kontroly taxislužby řádnou kontrolní jízdu, při které byly zjištěny nedostatky v podobě předraženého jízdného, nebyl ze strany stěžovatele v rozporu s jeho zákonnou povinností řádně sepsán protokol o výsledku státního odborného dozoru v silniční dopravě, v důsledku čehož neexistoval podklad pro zahájení správního řízení proti kontrolovanému subjektu. Tím stěžovatel jako zaměstnanec vedlejšího účastníka porušil povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci, a to v takové intenzitě, že nebylo možno po vedlejším účastníkovi spravedlivě požadovat, aby jej nadále zaměstnával. Soudy přitom neakceptovaly tvrzení stěžovatele, že vedoucím kontrolorem byl jeho kolega, neboť povinnost splnit úkoly z kontrolního dne měl podle nich jak uvedený kolega, tak stěžovatel (a ten primárně jako osoba uvedená v plánu kontroly taxislužeb na leden 2011). S ohledem na absenci žalovaným stanoveného jednoznačného pravidla, kdo z přítomných kontrolorů sepisuje protokol, byla dle odvolacího soudu bez právního významu otázka, zda a kdo byl uvedeného dne vedoucím kontrolorem; vlastní (kontrolory zavedená) praxe, tedy dohoda kontrolorů v daném směru, není pojmově ve vztahu k zaměstnavateli právně relevantní. Dle § 15 zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, měli oba kontrolní pracovníci na předmětné kontrole zúčastnění spoluodpovědnost za sepsání protokolu, který měli podepsat oba, přičemž ani jeden z nich tuto povinnost nesplnil.

3. Stěžovatel napadl rozsudek městského soudu dovoláním, jehož přípustnost spatřoval podle ustanovení § 237 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“) v tom, že odvolací soud nesprávně vyřešil hmotně-právní otázky týkající se jeho práv a povinností jako zaměstnance a současně úředníka územního samosprávného celku, které nebyly v dosavadních rozhodnutích dovolacího soudu řešeny, přičemž současně měl za to, že by dovolací soud měl tyto otázky vyřešit jinak. Podle stěžovatele odvolací soud při aplikaci příslušných právních předpisů nesprávně posoudil, kdo byl kontrolní osobou, kdo nesl povinnost sepsat kontrolní protokol a dořešit celou záležitost, neboť výkladem tehdy účinného zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů, dospěl k nesprávnému právnímu závěru, že tuto povinnost nesl vedle kolegy – vedoucího kontroly – i on sám. Stěžovatel tvrdil, že v situaci, ve které právní předpis neupravoval detailněji práva a povinnosti osob provádějících kontrolní činnost, založila obsah kontrolních postupů zavedená praxe, která probíhala při respektování obecné právní úpravy dle zákona o státní kontrole a se

souhlasem zaměstnavatele; platilo proto zavedené pravidlo o ustanovení vedoucího kontrolora dne, který odpovídal za průběh kontrolní činnosti. Právní názor odvolacího soudu, že všechny povinnosti měli do důsledku plnit oba kontroloři, tak představuje nesprávný výklad hmotného práva, neboť stěžovatel byl rozhodného dne pouze tzv. osobou účastnou na kontrole. Stěžovatel v dovolání uvedl také další skutečnosti, které by dle jeho názoru mohly představovat naplnění zákonných podmínek přípustnosti dovolání (údajná neexistence předmětného protokolu, povinnost sepsu protokolu oběma kontrolory, zanesení výsledků kontroly do systému, tvrzené předražení jízdy, nedostatečné vypořádání se s intenzitou tvrzeného porušení pracovních povinností).

4. Napadeným usnesením tříčlenného senátu, které bylo stěžovatelo- vu právnímu zástupci doručeno dne 12. 1. 2017, odmítl Nejvyšší soud stěžovatelovo dovolání podle ustanovení § 243c odst. 1 věty první o. s. ř., neboť v něm byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř., a v dovolacím řízení nebylo pro uvedený nedostatek možné pokračovat. Podle Nejvyššího soudu stěžovatel zdánlivě vymezil právní otázku (že odvolací soud při určení, kdo byl při výkonu předmětné kontroly vedoucím kontrolorem a kdo byl o kontrole povinen sepsat protokol, nesprávně vyložil a aplikoval příslušná ustanovení zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů), podstatou jeho námitek bylo však zpochybnění skutkového závěru odvolacího soudu o tom, že porušil své povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci tím, že nese-psal o předmětné kontrole protokol, ačkoliv byl stejně jeho kolega zúčastněn na předmětné kontrole jako kontrolor. Podstatou zbylých dovolacích námitek stěžovatele (k otázce sepsání předmětného protokolu, k zanesení výsledků kontroly do systému, k závěru o předražení jízdy a k porušení povinností vyplývajících z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci) byl podle Nejvyššího soudu neso- uhlas s tím, k jakým důkazům odvolací soud přihlédl a jak tyto důkazy hodnotil, přičemž stěžovatel předložil vlastní verzi skutkového děje.

II. Argumentace účastníků řízení

5. Ve své ústavní stížnosti ze dne 8. 3. 2017 stěžovatel namítá, že předmětné usnesení Nejvyššího soudu excesivně vybočuje z ústavního rámce a porušuje jeho základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Je přesvědčen o tom, že způ- sob, kterým ve svém podání k Nejvyššímu soudu vymezil důvod dovolání, nezakládá jeho vadu.

6. Stěžovatel tvrdí, že jasně uvedl, v čem spatřuje jak přípustnost své- ho dovolání ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř., tj. nesprávné vyřešení

hmotněprávní otázky týkající se jeho práv a povinností jako zaměstnance a současně úředníka územního samosprávného celku jakožto otázky v do-
savadních rozhodnutích dovolacího soudu neřešené, tak důvod podaného
dovolání ve smyslu ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř., tj. nesprávné právní
posouzení věci odvolacím soudem. Pokud nad rámec toho vytkl odvolací-
mu soudu i další pochybení, nelze tato nesprávně podřazovat pod uplatně-
ní jiného dovolacího důvodu a ve svém důsledku dovolání jako celek odmí-
tat. I kdyby významná část jeho argumentace skutečně směřovala pouze
vůči skutkovým zjištěním odvolacího soudu (byť tomu tak nebylo), v dovo-
lání byly jasně formulovány námitky vztahující se k právnímu posouzení
věci.

7. Nadto je dle názoru stěžovatele rozhodnutí dovolacího soudu ne-
přezkoumatelné, neboť jeho stručnost a míra obecnosti odůvodnění
v otázce dovolacího důvodu je neúnosná a usnesení se ani letmo nezabývá
základním předpokladem dovolání, totiž jeho přípustností [viz též nále-
z. sp. zn. I. ÚS 3851/15 ze dne 5. 4. 2016 (N 60/81 SbNU 57)].

8. Ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl předseda senátu Nejvyš-
šího soudu, že závěr odvolacího soudu o tom, že stěžovatel byl stejně jako
jeho kolega zúčastněn na předmětné kontrole jako kontrolor (z čehož vy-
plývá jeho povinnost sepsat o kontrole protokol), je závěrem o zjištěném
skutkovém stavu věci, nikoliv právním posouzením věci, neboť takovou
skutečnost nelze zjistit z interpretace zákona č. 552/1991 Sb., o státní kon-
trole, ve znění pozdějších předpisů. Závěr o tom, který konkrétní pracovník
působí u kontrolujícího orgánu jako kontrolní pracovník ve smyslu ustano-
vení § 9 zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, (a který je o kontrole po-
vinen sepsat protokol), totiž vyplývá z konkrétních okolností a poměrů
kontrolujícího orgánu, nikoliv z interpretace příslušných ustanovení záko-
na o státní kontrole. Sám stěžovatel přitom v dovolání uvedl, že „za situace,
kdy předmětný právní předpis neupravoval detailněji práva a povinnosti
osob provádějících kontrolní činnost, založila obsah kontrolních postupů
zavedená praxe při kontrolní činnosti“. Rovněž další dovolací námitky stě-
žovatele nesměřovaly ke zpochybnění právního posouzení věci odvolacím
soudem, nýbrž jejich podstatou bylo zpochybnění toho, k jakým důkazům
odvolací soud přihlížel a jak tyto důkazy hodnotil. Z toho podle Nejvyššího
soudu jednoznačně vyplývá, že podstatou námitek stěžovatele v dovolání
bylo zpochybnění skutkových závěrů odvolacího soudu, a proto bylo na-
místě jej odmítnout podle ustanovení § 243c odst. 1 o. s. ř. Tímto postupem
Nejvyšší soud neporušil právo stěžovatele na spravedlivý proces, neboť
ve svém usnesení zdůvodnil, v čem je jeho dovolání vadné.

9. Vedlejší účastník ve svém vyjádření odkázal na judikaturu Ústavní-
ho soudu týkající se náležitostí dovolání, s tím, že v projednávaném případě
obsahuje stěžovatelovo dovolání pouze polemiku se skutkovými závěry

odvolacího soudu a Nejvyšší soud je odmítl sice stručným, ale jasně a srozumitelně odůvodněným rozhodnutím. Ústavní stížnost by tedy měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

10. Ve své replice k vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatel setrval na tvrzení, že odvolací soud ze zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů, nesprávně dovedl konkrétní povinnosti kontrolorů, přestože takové závěry z tohoto právního předpisu nevyplývají. Tato argumentace přitom nepředstavuje zpochybnění skutkového stavu věci, ale zpochybnění právního posouzení. Nejvyšší soud však jeho dovolání zjevně nepodrobil ve všech jeho částech přezkumu stran naplnění podmínek přípustnosti dovolání a uplatněného dovolacího důvodu. Stěžovatel totiž cílil dovoláním též na to, že odvolací soud posoudil v rozporu s hmotným právem a též zavedenou judikaturou případnou intenzitu porušení jeho pracovních povinností, což je otázka, ve které zákon soudu ponechává širokou možnost uvážení. Navíc v rozhodovací praxi dovolacího soudu nebyla dosud nikdy řešena otázka spojená s povinnostmi vyplývajícími ze zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů, a to stran povinností vyplývajících pro tzv. kontrolory zúčastněné na kontrole. Stěžovatel považuje napadené rozhodnutí dovolacího soudu za nesprávné též s ohledem na závěry Ústavního soudu vyjádřené v nálezu sp. zn. II. ÚS 1966/16 ze dne 15. 3. 2017 (N 45/84 SbNU 527), neboť podle něj může nesprávné právní posouzení vyvstat i v souvislosti se skutkovými zjištěními, přesněji řečeno, se způsobem, jakým k nim odvolací soud dospěl.

III. Hodnocení Ústavního soudu

11. V řízení o ústavních stížnostech se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

12. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (a ve stanovených případech u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Odpověď na otázku, co přesně se rozumí tímto postupem, se odvíjí od příslušné zákonné procesní úpravy, která musí uplatnění práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) reálně umožňovat.

Jsou-li přitom v konkrétním případě splněny podmínky pro projednání určitého návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající tomuto základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

13. Pokud tedy právní řád připouští dovolání jako mimořádný opravný prostředek, nemůže se rozhodování o něm ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [viz náleze ze dne 11. února 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Výjimku nepředstavuje ani posouzení, zda dovolání splňuje náležitosti podle § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř., tj. zda je v něm vymezen důvod dovolání, a to tak, že dovolatel uvede právní posouzení věci, které pokládá za nesprávné, a že vyloží, v čem spočívá nesprávnost tohoto právního posouzení, a tedy zda není dán důvod odmítnutí dovolání podle § 243c odst. 1 o. s. ř. pro vady, které nebyly odstraněny ve lhůtě k jeho podání [viz náleze sp. zn. I. ÚS 3851/15 ze dne 5. 4. 2016 (N 60/81 SbNU 57), body 22 až 23].

14. V této souvislosti vyvstává otázka, zda se o vadu jedná i v případě, kdy je jako dovolací důvod vymezena otázka skutková, a nikoliv právní. Již ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 3093/13 ze dne 17. 12. 2014 (N 231/75 SbNU 581) přitom Ústavní soud konstatoval, že jestliže dovolací soud zjistí, že dovolatel uplatnil jako dovolací důvod otázku skutkovou, tuto skutečnost nelze ztotožňovat s vadou dovolání spočívající v tom, že neobsahuje vymezení důvodu dovolání ve smyslu § 241b odst. 2 a 3 o. s. ř., ve znění účinném od 1. 1. 2013. Bude ovšem záležet na posouzení tohoto soudu, zda takovéto dovolání bude považovat za přípustné z důvodu, že dovolatelem předestřena skutková otázka s ohledem na její předmět do jeho základních práv a svobod zakládá přípustnost podle § 237 o. s. ř., ve znění účinném od 1. 1. 2013, nebo zda splnění této podmínky neshledá a dovolání jako nepřípustné odmítne. Ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 1966/16 ze dne 15. 3. 2017 [(N 45/84 SbNU 527), bod 24] pak Ústavní soud zdůraznil, že nesprávné právní posouzení věci – jako dovolací důvod vymezený v § 241a odst. 1 o. s. ř. – se může týkat jakékoliv otázky hmotného nebo procesního práva, jejíž odlišné posouzení by se mohlo promítnout do výsledku řízení. Ostatně nedávalo by smysl, aby se přípustnost dovolání podle § 237 občanského soudního řádu odvíjela od otázek, které by dovolací soud nemohl v rámci svého přezkumu v dovolacím řízení zodpovědět. Nesprávné právní posouzení tak může vyvstat i v souvislosti se skutkovými zjištěními, přesněji řečeno, se způsobem, jakým k nim odvolací soud dospěl. Jde o to, zda byla v konkrétním případě respektována zákonem stanovená pravidla pro hodnocení důkazů, včetně zákazu svévole, jenž lze jako obecný princip vyvodit přímo ze zásady právního státu. Významná část těchto pravidel má povahu ústavních zásad spravedlivého procesu. Relevantní otázka procesního

práva se může týkat například toho, zda odvolacím soudem učiněná skutková zjištění nejsou v extrémním rozporu s provedenými důkazy, nebo zda jejich hodnocení není nepřezkoumatelné s ohledem na absenci náležitého odůvodnění dovoláním napadeného rozhodnutí. Dovolatel ji nicméně vždy musí konfrontovat se stávající judikaturou dovolacího soudu, potažmo Ústavního soudu, neboť jen tak může uvést, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání.

15. V projednávané věci dospěl dovolací soud k závěru, že stěžovatel ve svém dovolání uplatnil jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř., neboť právní otázku týkající se výkladu a aplikace zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů, vymezil pouze zdánlivě a podstatou jeho námitek bylo zpochybnění skutkového závěru odvolacího soudu, příp. nesouhlas s tím, k jakým důkazům odvolací soud přihlédl a jak tyto důkazy hodnotil (viz bod 4). Ústavní soud se však s takovým hodnocením obsahu stěžovatelova dovolání neztotožňuje. Jakkoliv lze přisvědčit, že významná část jeho argumentace skutečně směřovala vůči skutkovým zjištěním soudů nižších stupňů, nelze přehlédnout, že v dovolání formuloval i námitky vztahující se k právnímu posouzení otázky, jaké povinnosti pro kontrolory v oblasti silniční dopravy vyplývají ze zákona č. 552/1991 Sb., o státní kontrole, ve znění pozdějších předpisů, a to za situace, kdy soudy nepovažovaly případnou zavedenou praxi či dohodu přítomných kontrolorů za právně významnou či relevantní ve vztahu k zaměstnavateli (viz bod 2). V dovolání byl tedy řádně uveden dovolací důvod, který spočívá v tvrzeném nesprávném právním posouzení otázky hmotného práva, protože neobstojí opačný závěr dovolacího soudu o existenci vady dovolání, pro kterou nelze pokračovat v řízení. Takovýto závěr nemá v obsahu dovolání potřebnou oporu a lze v něm spatřovat exces, v jehož důsledku bylo stěžovateli – za předpokladu, že jeho dovolání mělo i další náležitosti ve smyslu § 241a odst. 2 občanského soudního řádu – upřeno posouzení jeho dovolání z hlediska jeho přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu, popř. též jeho meritorní projednání a rozhodnutí o něm. Tím mu byla ze strany dovolacího soudu odeprána soudní ochrana a porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy (srov. výše citovaný nálezný sp. zn. I. ÚS 3851/15, bod 24).

16. K ostatním námitkám stěžovatele Ústavní soud poznamenává, že jakkoliv bylo napadené usnesení odůvodněno velmi stručně, byly z něj seznatelné důvody odmítnutí dovolání. Nebylo je tedy možné považovat za nepřezkoumatelné, o čemž ostatně svědčí i jeho v tomto nálezu provedené ústavněprávní posouzení.

17. Lze tedy shrnout, že Nejvyšší soud pochybil, pokud napadeným rozhodnutím odmítl stěžovatelovo dovolání pro vady, a porušil tak

stěžovatelovo ústavně zaručené právo na soudní ochranu (přístup k dovolacímu soudu) dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., tedy Ústavní soud podané ústavní stížnosti mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení vyhověl a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 3977/2016-304 ze dne 6. 12. 2016 podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil.

18. V dalším řízení bude povinností Nejvyššího soudu opětovně posoudit dovolání z hlediska zákonem stanovených náležitostí, tentokrát však již bude tento soud vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu, podle něhož způsob, jakým stěžovatel vymezil důvod dovolání, nezakládá jeho vadu. Ústavní soud tímto nálezem nijak nepředjímá výsledek posouzení přípustnosti, potažmo důvodnosti, dovolání. Dovolání, jehož přípustnost spatřuje dovolatel – za předpokladu splnění ostatních náležitostí dovolání – toliko ve svém odlišném náhledu na správnost určitého konkrétního skutkového zjištění, bude podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu odmítnuto jako nepřípustné. Naopak ho podle tohoto ustanovení nelze odmítnout pro vady, které nebyly odstraněny ve lhůtě podle § 241b odst. 3 občanského soudního řádu a pro které nelze v dovolacím řízení pokračovat (srov. výše citované nálezy sp. zn. I. ÚS 3093/13 a sp. zn. I. ÚS 3851/15).

Č. 150

K rozhodování obecných soudů o přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu

I. Pokud doba od propuštění stěžovatele z vazby do započetí výkonu jeho trestu byla z převážné části dána délkou trvání soudního řízení v trestní věci stěžovatele, nelze automaticky tuto skutečnost přikládat stěžovateli při posuzování možnosti jejího započtení pro účely podmíněného propuštění k tíži, neboť jsou to právě soudy, které mají povinnost dbát na to, aby byl trest uložen co nejdříve po spáchání trestného činu tak, aby mohlo být plně dosaženo jeho účelu.

II. Skutečnost, že stěžovatel do výkonu trestu odnětí svobody nastoupil dobrovolně, ale musel do něj být dodán na příkaz soudu orgány policie, není relevantní pro posouzení splnění předpokladů pro přeřazení do věznice s mírnějším režimem podle § 57 odst. 2 trestního zákoníku, neboť na základě uvedeného ustanovení má být chování odsouzeného a způsob, jakým plní své povinnosti, posuzováno za období, kdy se nacházel ve výkonu trestu odnětí svobody, popř. ve vazbě.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 15. srpna 2017 sp. zn. I. ÚS 3068/16 ve věci ústavní stížnosti V. B., zastoupeného Mgr. Ing. Vlastimilem Mlčochem, advokátem, se sídlem Jugoslávských partyzánů 1603/23, Praha 6, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 8. 2016 sp. zn. 9 To 290/2016 a proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 30. 5. 2016 sp. zn. 0 Nt 7151/2016, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žádost o přeřazení z věznice s dozorem do věznice s dohledem.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 3. 8. 2016 sp. zn. 9 To 290/2016 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 30. 5. 2016 sp. zn. 0 Nt 7151/2016 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 8. 2016 sp. zn. 9 To 290/2016 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 30. 5. 2016 sp. zn. 0 Nt 7151/2016 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace dosavadního průběhu řízení a argumentace stěžovatele

Stěžovatel se ve včas podané ústavní stížnosti ze dne 13. 9. 2016, k výzvě doplněné dne 20. 10. 2016 řádnou plnou mocí pro advokáta k zastupování v řízení před Ústavním soudem, domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, a to pro porušení svého ústavně zaručeného základního práva podle čl. 3 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

Z obsahu ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že v záhlaví uvedeném usnesením Obvodního soudu pro Prahu 4 byla zamítnuta žádost stěžovatele o přeřazení z věznice s dozorem do věznice s dohledem v rámci výkonu trestu odnětí svobody v trvání 6 let, uloženého mu rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 13. 10. 2014 sp. zn. 3T 11/2012, ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 4. 2015 sp. zn. 6 To 2/2015. Obvodní soud pro Prahu 4 v odůvodnění napadeného usnesení uvedl, že aby mohl rozhodnout o přeřazení odsouzeného (stěžovatele), je nutné, aby odsouzený splnil podmínku stanovenou v § 57 odst. 6 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, podle které o přeřazení do věznice s mírnějším režimem může soud na návrh odsouzeného rozhodnout, pokud odsouzený „ve věznici určitého typu vykonal nepřetržitě alespoň jednu čtvrtinu uloženého trestu, nejméně však šest měsíců“. Obvodní soud pro Prahu 4 v posuzovaném případě dospěl k závěru, že uvedenou podmínku odsouzený nesplnil, neboť ve věznici s dozorem nevykonal nepřetržitě jednu čtvrtinu uloženého trestu. Odsouzený sice čtvrtinu uloženého trestu již vykonal, nicméně celá tato čtvrtina nebyla vykonána ve věznici s dozorem, neboť byl při výpočtu čtvrtiny vykonaného trestu započten výkon vazby, kdy ve vazbě se nacházel v době od 8. 12. 2011 do 30. 11. 2012, přičemž odsouzený se prakticky v typu věznice s dozorem nachází teprve od 17. 8. 2015, tedy v době rozhodování Obvodního soudu pro Prahu 4 po dobu 9 měsíců, přičemž do konce celého trestu zbývala doba delší než 4 roky.

Stížnost stěžovatele Městský soud v Praze napadeným usnesením zamítl. V odůvodnění napadeného usnesení městský soud uvedl, že je mu znám nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2007 sp. zn. II. ÚS 1710/07 (N 188/47 SbNU 455), jehož závěrů se stěžovatel ve své stížnosti dovolával, nicméně v posuzovaném případě podle městského soudu nástup výkonu trestu nenavazoval bezprostředně na výkon vazby, nýbrž z vazby byl odsouzený propuštěn dne 30. 11. 2012 a trest poté započal vykonávat až 17. 8. 2015, kdy do výkonu trestu ani nenastoupil dobrovolně z vlastní vůle, ale musel do něj být dodán na příkaz soudu orgány policie. Za této situace, která je podle městského soudu naprosto odlišná od situace, kterou řeší

citovaný náleží Ústavního soudu, obvodní soud nepochybil, pokud žádost odsouzeného zamítl jako prozatím nedůvodnou, neboť v daném případě nebyla splněna podmínka § 57 odst. 6 trestního zákoníku, kdy obžalovaný nepřetržitě čtvrtinu uloženého trestu dosud nevykonal, resp. v tomto případě nebyla splněna podmínka nepřetržitosti.

Stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvedl, že Obvodní soud pro Prahu 4 i Městský soud v Praze závěrem – podle kterého podmínka obsažená v § 57 odst. 6 trestního zákoníku pro přeřazení do věznice s mírnějším režimem nebyla splněna z důvodu, že výkon trestu nenavazoval přímo na vazební stíhání – nerespektovaly náleží Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2007 sp. zn. II. ÚS 1710/07 (N 188/47 SbNU 455). V této souvislosti poukazuje stěžovatel rovněž na právní názor obsažený v komentářové literatuře. Ve zbytku své ústavní stížnosti poukazuje stěžovatel na rasový podtext celého případu.

II. Vyjádření účastníků řízení

Ústavní soud vyzval Obvodní soud pro Prahu 4 a Městský soud v Praze jako účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti. Oba soudy ve svých vyjádřeních pouze stručně odkázaly na napadená usnesení.

S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslanych vyjádření nebylo třeba je rozesílat k replice stěžovateli, neboť v nich nebyly ve vztahu k nyní posuzované věci uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. Posouzení ústavní stížnosti

Ústavní soud se seznámil s argumentací účastníků řízení, s obsahem spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 0 Nt 7151/2016 a spisu Městského soudu v Praze sp. zn. 3T 11/2012. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

Podstatou sporu je výklad § 57 odst. 6 trestního zákoníku, podle kterého „na návrh odsouzeného, který ve věznici určitého typu vykonal nepřetržitě alespoň jednu čtvrtinu uloženého trestu, nejméně však šest měsíců, může soud rozhodnout o jeho přeřazení do věznice s mírnějším režimem ...“. Stěžovatel namítá, že výklad obvodním a městským soudem nerespektuje náleží Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2007 sp. zn. II. ÚS 1710/07 (viz výše). V citovaném náleží Ústavní soud výklad § 39b odst. 6 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění do 31. 3. 2009, (dále jen „trestní zákon“), podle kterého „na návrh odsouzeného, který ve věznici určitého typu vykonal nepřetržitě alespoň jednu třetinu uloženého trestu, nejméně však šest měsíců, může soud rozhodnout o jeho přeřazení do věznice s mírnějším režimem“. Znění zákonné právní úpravy, jejíž ústavně konformní interpretaci se Ústavní soud v předmětném náleží věnoval, se tedy liší toliko v délce potřebného dosavadního výkonu uloženého

restu, kdy předchozí právní úprava vyžadovala výkon alespoň jedné třetiny uloženého restu, zatímco stávající právní úprava vyžaduje výkon alespoň jedné čtvrtiny uloženého restu.

Ústavní soud v předmětném nálezu sp. zn. II. ÚS 1710/07 připomněl, že přeřazování odsouzených v době výkonu restu odnětí svobody je rozhodováním o restu a s poukazem na zásadu, že nikdo nemá být potrestán dvakrát pro totéž jednání (čl. 40 odst. 5 Listiny), ze které vyplývá započítávání vazby a restu uloženého pro týž skutek, Ústavní soud ve vztahu k § 39b odst. 6 trestního zákona konstatoval, že „při systematickém výkladu citovaného ustanovení lze dospět k závěru, že faktické omezení osobní svobody vykonanou vazbou by se mělo promítnout i při následném rozhodování o splnění podmínek pro případné přeřazení do věznice jiného typu ... Stěžovateli je namístě přisvědčit, že interpretaci daného ustanovení, jak ji provedly obecné soudy, je nutno odmítnout jako protiústavní i s použitím argumentu *reductione ad absurdum*. V případě, že by značná část výměry uloženého restu odnětí svobody byla vykonána vazbou a zbývající dosud nevykonaná doba výkonu restu by již nedosahovala doby 6 měsíců, nezapočtení vazby by aplikaci citovaného ustanovení zcela vylučovalo. Takový výklad je zjevně nerozumný a vymyká se zcela smyslu, pro něž byla možnost rozhodnout o přeřazení odsouzeného do věznice s mírnějším režimem, předně s ohledem na dosažení účelu výkonu restu odnětí svobody, do zákona zařazena (§ 39b odst. 2 trestního zákona)“ [náleží Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2007 sp. zn. II. ÚS 1710/07 (N 188/47 SbNU 455)]. Ústavní soud proto v nálezu sp. zn. II. ÚS 1710/07 dospěl k závěru, že soudy provedený výklad § 39b odst. 6 trestního zákona – podle kterého do doby jedné třetiny uloženého restu odnětí svobody podle § 39b odst. 6 trestního zákona neměla být započítána doba, kterou odsouzený strávil ve vazbě – vybočuje z ústavních mezí a zasahuje do práva odsouzeného na spravedlivý proces chráněného čl. 36 Listiny.

Vzhledem k tomu, že podstata shora uvedených právních úprav rozhodování o přeřazení odsouzených do věznice s mírnějším režimem je v trestním zákoně a trestním zákoníku zásadně shodná, lze proto i na stávající právní úpravu v trestním zákoníku aplikovat dřívější závěr Ústavního soudu obsažený v nálezu sp. zn. II. ÚS 1710/07.

Ústavní soud se ve své předchozí judikatuře několikrát vyjádřil k závaznosti svých nálezů, která vyplývá z čl. 89 odst. 2 Ústavy, v němž se stanoví závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány a osoby. Podle převažující judikatury se závaznost netýká jen výroky rozhodnutí, ale též jeho odůvodnění v části obsahující tzv. nosné důvody rozhodnutí, tj. *ratio decidendi* [srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 2/03 ze dne 19. 3. 2003 (N 41/29 SbNU 371; 84/2003 Sb.), sp. zn. III. ÚS 252/04 ze dne 25. 1. 2005 (N 16/36 SbNU 173), sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007

(N 190/47 SbNU 465) a sp. zn. Pl. ÚS 4/06 ze dne 20. 3. 2007 (N 54/44 SbNU 665)].

Podrobný rozbor k „precedenční“ závaznosti nálezů Ústavního soudu pak Ústavní soud provedl především v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05, ve kterém navázal na závěry formulované ve svém předchozím nálezu sp. zn. III. ÚS 252/04.

Ústavní soud v těchto rozhodnutích zejména konstatoval, že z čl. 89 odst. 2 Ústavy vyplývá pro obecné soudy povinnost rozhodovat v souladu s právním názorem vysloveným Ústavním soudem v jeho nálezech, tedy povinnost sledovat *ratio decidendi*, tj. vyložené a aplikované nosné právní pravidlo (rozhodovací důvod), o něž se výrok předmětného nálezu opíral. „Nesplnění těchto požadavků představuje porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy a představuje též porušení subjektivního základního práva dotčené osoby dle čl. 36 odst. 1 Listiny.“ [nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), obdobně nálezu sp. zn. II. ÚS 2127/14 ze dne 18. 11. 2014 (N 210/75 SbNU 353)].

Obvodní soud v napadeném rozhodnutí předmětný nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1710/07 nijak nerefletoval, když v jeho odůvodnění konstatoval, že „odsouzený sice čtvrtinu uloženého trestu již vykonal, nicméně celá tato čtvrtina nebyla vykonána ve věznici s dozorem, neboť byl při výpočtu čtvrtiny vykonaného trestu započten výkon vazby“ (strana 2 odůvodnění napadeného rozhodnutí obvodního soudu). Městský soud v napadeném usnesení předmětný nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1710/07 již nepřehlédl, nicméně konstatoval, že okolnosti nyní posuzovaného případu jsou naprosto odlišné od situace, kterou předmětný nálezu řeší. Tento závěr odůvodnil městský soud tím, že v posuzovaném případě „nástup výkonu trestu nenavazoval bezprostředně na výkon vazby, ale ... z vazby byl odsouzený propuštěn dne 30. 11. 2012 a trest pak započal vykonávat až 17. 8. 2015, kdy do výkonu trestu ani nenastoupil dobrovolně z vlastní vůle, ale musel do něho být dodán na příkaz soudu orgány policie“ (strana 2 odůvodnění napadeného rozhodnutí městského soudu).

Pokud jde o prvně uvedený argument městského soudu, spočívající v tom, že nástup výkonu trestu nenavazoval bezprostředně na výkon vazby, ale započal až necelých 33 měsíců poté, poukazuje Ústavní soud na nálezu sp. zn. II. ÚS 1710/07 ze dne 8. 11. 2007 (N 188/47 SbNU 455), v jehož odůvodnění je uvedeno, že „stěžovatel nastoupil výkon uloženého trestu odnětí svobody v trvání osmi let dne 20. 11. 2006“ a „do výkonu trestu odnětí svobody mu byla započtena vykonaná vazba za období od 8. 4. 1998 do 8. 7. 1999 a od 5. 7. 2002 do 1. 10. 2003“. Z uvedeného vyplývá, že ve věci rozhodnuté nálezem sp. zn. II. ÚS 1710/07 stěžovatel nastoupil výkon uloženého trestu odnětí svobody dokonce až necelých 38 měsíců po propuštění z vazby. K tomu Ústavní soud dodává, že doba od propuštění stěžovatele z vazby

do započetí výkonu jeho trestu byla v nyní posuzované věci, jak je uvedeno dále, z převážné části dána délkou trvání soudního řízení v trestní věci stěžovatele, což bez dalšího nelze přikládat stěžovateli v daném směru k tíži, když jsou to právě soudy, které mají povinnost dbát na to, aby byl trest uložen co nejdříve po spáchání trestného činu tak, aby mohlo být plně dosaženo jeho účelu.

Ani druhá část argumentace městského soudu, podle které stěžovatel do výkonu trestu nenastoupil dobrovolně, není důvodem, pro který by nebylo možné na posuzovaný případ závěry obsažené v nálezu sp. zn. II. ÚS 1710/07 aplikovat, neboť pro splnění předmětné podmínky obsažené v § 57 odst. 6 trestního zákoníku není způsob nastoupení výkonu trestu relevantní za situace, kdy stěžovatel, který měl výkon trestu odnětí svobody nastoupit nejpozději dne 22. 6. 2015, byl do výkonu trestu odnětí svobody dodán dne 17. 8. 2015 a svým jednáním tak prodloužil dobu od propuštění z vazby do započetí výkonu trestu odnětí svobody – která by jinak trvala více než 30 měsíců – o necelé 2 měsíce (listy č. 1393 a č. 1436 spisu Městského soudu v Praze sp. zn. 3T 11/2012). Navíc skutečnost, že stěžovatel do výkonu trestu nenastoupil dobrovolně z vlastní vůle, ale musel do něj být dodán na příkaz soudu orgány policie, není v projednávané věci relevantní ani pro posouzení splnění předpokladů pro přeřazení do věznice s mírnějším režimem podle § 57 odst. 2 trestního zákoníku, neboť na základě uvedeného ustanovení má být chování odsouzeného a způsob, jakým plní své povinnosti, posuzováno za období, kdy se nacházel ve výkonu trestu odnětí svobody, popř. ve vazbě.

IV. Závěr

Souhrnně lze uzavřít, že Obvodní soud pro Prahu 4 a Městský soud v Praze porušily napadenými rozhodnutími čl. 89 odst. 2 Ústavy, stanovící závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány a osoby, neboť v předmětné věci nerespektovaly závazný právní názor Ústavního soudu vyjádřený v nálezu ze dne 8. 11. 2007 sp. zn. II. ÚS 1710/07 (N 188/47 SbNU 455), a to aniž by přednesly argumentaci, která by mohla vést k závěru, že vzhledem k relevantním skutkovým rozdílům není vhodné závěry obsažené v citovaném nálezu aplikovat na projednávaný případ, anebo aniž by předložily dostatečně odůvodněnou (konkurující) argumentaci způsobitou vyložit, proč se od tohoto právního názoru odchylují, což ve svém důsledku vedlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud tedy bez nařízení ústního jednání ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., vyhověl a napadená rozhodnutí

městského soudu a obvodního soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Ústavní soud si je vědom toho, že podle soudy provedeného výkladu § 57 odst. 6 trestního zákoníku – který byl, jak je shora uvedeno, učiněn v rozporu s ústavním pořádkem – splnil stěžovatel předmětnou podmínku výkonu části uloženého trestu již ke dni 18. 2. 2017, kdy uplynula jedna čtvrtina uloženého šestiletého trestu ode dne 17. 8. 2015, kdy stěžovatel nastoupil výkon trestu odnětí svobody ve věznici s dozorem. Ústavní soud tedy rozhoduje v době, kdy stěžovatel může podat nový návrh na přefazení do věznice mírnějšího typu, aniž by předmětný ústavně nekonformní výklad § 57 odst. 6 trestního zákoníku byl překážkou tomu, aby mu bylo vyhověno. I přes to však Ústavní soud přikročil v souladu se svou judikaturou ke zrušení napadených rozhodnutí. Nelze totiž připustit, aby ústavní stížnost ztratila opodstatněnost pouhým uplynutím času, aniž by na ústavně vadném rozhodnutí bylo cokoliv změněno. Vyhovující rozhodnutí Ústavního soudu se může projevovat v právní sféře stěžovatele, např. při eventuální žádosti o odškodnění za nezákonné rozhodnutí.

Pokud by se v době po vydání tohoto nálezu stěžovatel již nenacházel ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici s dozorem anebo by pro jinou okolnost fakticky odpadl důvod, aby soudy, jejichž rozhodnutí bylo zrušeno, pokračovaly v řízení o návrhu stěžovatele na jeho přefazení z věznice s dozorem do věznice s dohledem, vezmou v takovém případě Obvodní soud pro Prahu 4 a Městský soud v Praze tento náleží Ústavního soudu „pouze“ na vědomí [srov. blíže zejména stanovisko pléna ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 (ST 25/49 SbNU 673)].

Č. 151

K rozhodování o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody

Při rozhodování o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody je nutné naplnit nejen požadavky kladené čl. 38 odst. 2 Listiny, ale i čl. 40 odst. 2 Listiny, který zakotvuje požadavek presumpce nevinny.

V případech rozhodování o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody či v případech rozhodování o přeměnách tzv. alternativních trestů je nutné postupovat v souladu se zásadou „v pochybnostech ve prospěch obviněného“.

V případě, že soudy usoudí, že je třeba stanovit další omezení či povinnosti nad minimální rámec respektování právních norem, měly by tak učinit výslovně. Tato omezení či povinnosti by měly vycházet z poznání charakteristik a specifík pachatele a měly by jej vést k vedení řádného života. V opačném případě, kdy soud konkrétní povinnosti nestanoví, je nutné pod pojmem řádný život chápat minimální rámec vedení řádného života, který se vyznačuje především nepácháním trestných činů či nepácháním opakovaných přestupků, a to zejména „v souvislosti s činností, pro kterou byl stěžovatel již odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody“.

Nelze nastavit hranici osvědčení v rámci zkušební doby tak, aby byla pro významnou část recidivistů reálně nedodržitelná; není proto možné požadovat po odsouzených, aby najednou byli dokonalí a beze zbytku dodržovali vytčený program. Soudy vždy musí posuzovat důvody nedodržení stanovených programů a vývoj pachatele. Tento požadavek vyplývá z principu individualizace, který vyjadřuje základní nastavení právního státu, že s osobou je nutné jednat jako s jedinečným subjektem, a nikoli jako s generickým objektem.

Motivace k jednání je přitom klíčová pro rozhodnutí soudu, zda nařídít výkon trestu, či nikoli, popřípadě usoudit, které řešení povede k vedení řádného života a ochrany společnosti v dlouhodobém výhledu.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře - ze dne 15. srpna 2017 sp. zn. I. ÚS 1202/17 ve věci ústavní stížnosti R. D., zastoupeného Mgr. Alenou Stehlíkovou, advokátkou, se sídlem R. Těsnohlídka 420, Čáslav, proti usnesení Okresního soudu v Kutné Hoře

č. j. 2T 52/2015-145 ze dne 19. 1. 2017 a proti usnesení Krajského soudu v Praze č. j. 11 To 55/2017-158 ze dne 8. 2. 2017, jimiž bylo rozhodnuto o tom, že stěžovatel vykoná podmíněně odložený trest odnětí svobody.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Kutné Hoře č. j. 2T 52/2015-145 ze dne 19. 1. 2017 a usnesením Krajského soudu v Praze č. j. 11 To 55/2017-158 ze dne 8. 2. 2017 bylo porušeno právo stěžovatele na osobní svobodu podle čl. 8 Listiny základních práv a svobod a zásada *nulla poena sine lege* garantovaná v čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení a argumentace účastníků řízení

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Okresního soudu v Kutné Hoře a Krajského soudu v Praze, kterými bylo podle něj porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na obhajobu podle čl. 40 Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Napadenými usneseními obecné soudy rozhodly o tom, že stěžovatel vykoná podmíněně odložený trest odnětí svobody. Stěžovatel byl trestním příkazem Okresního soudu v Kutné Hoře ze dne 29. 4. 2015 uznán vinným ze spáchání přečinu výtržnictví podle § 358 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákoníku a přečinu nebezpečného vyhrožování podle § 353 odst. 1 trestního zákoníku, kterým mu byl uložen podmíněný trest odnětí svobody v trvání 9 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu 18 měsíců za současného vyslovení dohledu. Trestní příkaz nabyl právní moci 14. 5. 2015, tudíž zkušební doba podle něj měla uplynout 15. 11. 2016.

3. Ve zprávě z 20. 5. 2016, tedy rok po právní moci trestního příkazu, Probační a mediační služba (dále jen „PMS“) uvedla, že stěžovatel spolupracuje, dostavuje se, předkládá požadované dokumenty, nepáchá další trestnou činnost a pracuje či je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce (napadené rozhodnutí okresního soudu, str. 1-2). Ve zprávě z 20. 12. 2016, tedy po uplynutí zkušební doby, PMS uvedla, že stěžovatel plnil své povinnosti částečně. Koncem září 2016 byl propuštěn ze zaměstnání, údajně pro hrubé chování vůči kolegovi, kterého podezíral z krádeže mobilního telefonu, přičemž se následně nezaregistroval do evidence uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce (napadené rozhodnutí okresního soudu, str. 2). Vedle zpráv PMS měly obecné soudy k dispozici zprávy

obvodního oddělení Policie České republiky a městského úřadu z místa bydliště stěžovatele. Z těchto zpráv vyplývalo, že se stěžovatel ve zkušební době nedopustil žádného trestného činu ani „nebyl řešen“ pro přestupek. Zpráva Policie České republiky dále uvedla, jak zmiňuje napadené rozhodnutí okresního soudu, že stěžovatel nepožívá dobré pověsti, protože se jedná o osobu drogově závislou, která udržuje styky se „závadovými“ osobami. V téže zprávě nicméně policisté uvedli, že v místě bydliště nejsou k chování stěžovatele výhrady a že stěžovatel nenarušuje občanské soužití, což v napadených rozhodnutích soudů není zmíněno ani zohledněno.

4. Okresní soud napadeným rozhodnutím rozhodl o tom, že stěžovatel vykoná podmíněně odložený trest odnětí svobody. Toto rozhodnutí odůvodnil primárně tím, že stěžovatel plnil jen částečně povinnost žít řádným životem, zvláště protože nenaplnil podmínku být zaměstnaný či registrovaný na Úřadu práce. Okresní soud zároveň nepřijal návrh probačního úředníka na prodloužení doby dohledu s odkazem na skutečnost, že na stěžovatele byla 3. 1. 2017 uvalena vazba kvůli podezření ze spáchání zvlášť závažného zločinu těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1 a odst. 2 písm. d) trestního zákoníku a přečinu výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku, čehož se měl dopustit 1. 1. 2017 (tedy více než dva měsíce po uplynutí zkušební doby dle trestního příkazu Okresního soudu v Kutné Hoře). Z důvodu probíhající vazby by podle okresního soudu při prodloužení dohledu nebylo možné dohled reálně vykonávat. Proto okresní soud rozhodl o výkonu trestu odnětí svobody a zařadil stěžovatele do věznice s ostrahou. Proti napadenému rozhodnutí okresního soudu stěžovatel podal stížnost, kterou krajský soud napadeným rozhodnutím zamítl.

5. Stěžovatel ve své stížnosti uvádí, že rozhodnutí vnímá jako nespravedlivé, protože ve zkušební době nespáchal ani trestný čin, ani přestupek a podmínky dohledu plnil. Z toho důvodu vidí nařízení trestu odnětí svobody jako porušení svého práva na spravedlivý proces. Dále namítá, že oproti jeho návrhům nebyla vyslechnuta probační úřednice, která psala zprávy o průběhu dohledu a která navrhla prodloužení dohledu.

6. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti stěžovatele vyjádřily okresní soud a okresní státní zastupitelství, které odkázaly na napadená rozhodnutí, popřípadě zopakovaly argumenty v nich uvedené. Z tohoto důvodu Ústavní soud nepovažoval za nutné tato vyjádření zaslat stěžovateli k replice.

7. Krajský soud se k výzvě Ústavního soudu nevyjádřil.

II. Hodnocení Ústavního soudu

8. Po prostudování ústavní stížnosti, vyjádření účastníků řízení a spisového materiálu Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. V projednávané věci je nutné vyřešit dvě základní otázky, aby bylo možné posoudit námitky stěžovatele. První spočívá v tom, co znamená pojem řádný život a jaký je jeho vztah k rozhodnutí o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody. Druhá se týká posouzení motivace odsouzeného vztahující se k porušení podmínek stanovených soudem či zákonem.

A. Obecná východiska judikatury Ústavního soudu k rozhodování o podmíněném odsouzení

10. Podle § 86 odst. 1 trestního zákoníku má obecný soud možnost zhodnotit třemi různými způsoby jednání pachatele v průběhu zkušební doby podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody. Vedl-li podmíněně odsouzený ve zkušební době řádný život a vyhověl-li uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil. V opačném případě buď nařídí výkon trestu, nebo výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechá podmíněné odsouzení v platnosti a stanoví mu další povinnosti (popř. omezení a povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 trestního zákoníku) nebo případně přiměřeně prodlouží zkušební dobu.

11. Podle dosavadní nálezkové judikatury Ústavního soudu k rozhodování obecných soudů o podmíněném odsouzení má odsouzený právo, aby jeho věc byla projednána v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům v souladu s čl. 38 odst. 2 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 574/05 ze dne 30. 5. 2006 (N 109/41 SbNU 357)]. Z ustanovení § 330 trestního řádu, který upravuje proces rozhodování o podmíněně odloženém trestu odnětí svobody, lze dovodit, že povinnost soudu postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci (§ 2 odst. 5 trestního řádu), se vztahuje na celé trestní řízení, tedy též na rozhodování o tom, zda se podmíněně odsouzený ve zkušební době osvědčil [nález sp. zn. II. ÚS 222/07 ze dne 26. 4. 2007 (N 72/45 SbNU 143)]. V nedávné době Ústavní soud také judikoval, že rozhodnutí o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody nelze doručit náhradním způsobem [nález sp. zn. I. ÚS 1760/16 ze dne 20. června 2017 (N 102/85 SbNU 705), body 17 až 20, a nález sp. zn. III. ÚS 3026/16 ze dne 18. 11. 2016 (N 216/83 SbNU 409), část IV. b)].

12. Ústavní soud s ohledem na zásadní vliv rozhodnutí o nařízení výkonu trestu konstatuje, že při rozhodování o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody je nutné naplnit nejen požadavky klade- né čl. 38 odst. 2 Listiny, ale i čl. 40 odst. 2 Listiny, který zakotvuje požadavek presumpce nevinny. K tomuto závěru vede Ústavní soud několik následujících důvodů.

13. Ustanovení čl. 40 odst. 2 Listiny, který upravuje zásadu presumpce nevinny, se obecně vztahuje na trestní řízení. Trestní řád definuje trestní říze- ní jako řízení podle tohoto zákona (§ 12 odst. 10 trestního řádu), přičemž

trestní řád upravuje rozhodování o podmíněném odsouzení v § 329 až 330a trestního řádu. Z formálního hlediska podle zákona je tedy rozhodování o podmíněném odsouzení trestním řízením, a proto formální hledisko a primární jazykový výklad potvrzují vztažení zásady presumpce nevinny i na rozhodování o nařízení výkonu trestu podmíněně odsouzenému.

14. Ke stejnému závěru Ústavní soud dospívá i při posuzování této otázky z materiálního hlediska. Za rozhodování o vině a trestu (tedy podstatě trestního řízení, viz § 1 odst. 1 trestního řádu), nelze považovat pouze jednorázový odsuzující rozsudek, ale naopak je třeba jej interpretovat jako rozhodování o trestech v širším smyslu, tedy i o průběhu jeho výkonu či rozhodnutí o jeho nařízení či přeměně. Již dříve Ústavní soud konstatoval, že i „přezarování odsouzeného z jednoho typu věznice do druhého ... je rozhodováním o trestu za trestný čin“ a „rozhodnutí o přezarování odsouzeného je rozhodnutím odvozeným“, přičemž „jak rozhodnutí původní, tak odvozené ... jsou rozhodnutími o trestu“ [náleží sp. zn. Pl. ÚS 5/94 ze dne 30. 11. 1994 (N 59/2 SbNU 155; 8/1995 Sb.)]. Je-li rozhodnutí o přezarování odsouzeného z jednoho typu věznice do druhého považováno za rozhodnutí o trestu, tím spíše je nutné považovat za rozhodnutí o trestu i ostatní rozhodnutí o trestech, která výrazněji zasáhnou do práv a povinností odsouzeného. Rozhodnutí o nařízení výkonu podmíněného odsouzení je jednoznačně jedním z nich. K obdobnému závěru dochází i odborná literatura, která posuzuje rozhodování o trestech jako proces, nikoli pouze jako jednorázové uložení trestu [Hodgson, J. & Soubis, L. Understanding the Sentencing Process in France. *Crime and Justice*, 2016, 45 (1), str. 248; Padfield, N. Reflections on sentencing in England and Wales. In A. Kapardis & D. P. Farrington, eds. *The Psychology of Crime, Policing and Courts*. London and New York : Routledge, 2016, str. 250].

15. Stejný závěr lze vyvodit i z teleologické interpretace zásady presumpce nevinny a reálného dopadu rozhodnutí soudu na život odsouzeného. Zatímco podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody obecně nevede k přílišnému omezení života odsouzeného (jedná se spíše o určité varování, přičemž v případě podmíněného odsouzení s dohledem je pak varování doplněné o tlak na uspořádání života a změnu životního stylu), nařízení trestu znamená nejvyšší možný zásah do života odsouzeného. Z pohledu odsouzeného je tak nejzásadnějším rozhodnutím o trestu až nařízení trestu odnětí svobody, nikoli uložení podmíněně odloženého trestu odnětí svobody. Je tak logické, aby se na rozhodnutí o nařízení výkonu trestu vztahovaly obdobné záruky jako na prvotní rozhodnutí o vině a trestu.

16. Jedním z obecných principů ukládání trestů je, že „tam, kde stačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější“ (§ 38 odst. 2 trestního zákoníku). Má-li být rozhodnuto o nařízení výkonu trestu odnětí svobody, tedy má-li

být rozhodnuto o nařízení citelnějšího trestu, tak je nutné odůvodnit to, proč nepostačí uložení trestní sankce méně postihující. Tohoto odůvodnění nelze dosáhnout bez zohlednění požadavku presumpce neviny. Pouze ten totiž zaručuje, že bude skutečně prokazováno a odůvodněno, že nepostačí uložení méně postihujícího trestu, a že trest odnětí svobody nebudou vykonávat lidé, jejichž jednání tomuto trestu neodpovídá.

17. Dalším důvodem, proč je nutné vyžadovat aplikaci zásady presumpce neviny v rozhodování o podmíněně odloženém trestu odnětí svobody, je skutečnost, že pouze presumpce neviny zajistí standard dokazování, který bude plně přesvědčivý. Dostatečně a jasně provedené dokazování přitom tvoří základní požadavek na legitimitu soudního systému a na spravedlivý proces [obdobně srov. nález sp. zn. I. ÚS 1501/16 ze dne 30. 5. 2017 (N 92/85 SbNU 571), body 16 a 17, či nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69)]. Současný výzkum pak naznačuje, že pokud byly obviněnému srozumitelně a procedurálně řádně nabídnuty všechny možnosti realizovat svá práva a pokud byl srozumitelně a řádně veden proces, tak obviněný jednodušeji přijme jako spravedlivé i pro něj nepříznivé rozhodnutí (srov. Tyler, Tom, R. Procedural Justice, Legitimacy, and the Effective Rule of Law. *Crime and Justice*. 2003, 30, 283–357). Je-li někomu udělen nepodmíněný trest odnětí svobody, musí mu být volba tohoto trestu řádně vysvětlena a odůvodněna, což při rozhodování o nařízení trestu není možné vyžadovat bez požadavku presumpce neviny.

18. Ze všech těchto argumentů vyplývá, že pokud se jedná o rozhodnutí o trestu, které s sebou nese výrazné zhoršení pozice odsouzeného, zejména tedy o nařízení výkonu či při přeměně uloženého trestu, je nutné požadovat obdobné záruky, standard dokazování a odůvodnění rozhodnutí jako v případě prvotního rozhodnutí o vině a trestu. S požadavkem presumpce neviny garantovaným v čl. 40 odst. 2 Listiny je pak spojena zásada „*in dubio pro reo*“, tedy v „pochybnostech ve prospěch obviněného“ [nález sp. zn. IV. ÚS 36/98 ze dne 13. 5. 1998 (N 54/11 SbNU 43), nález sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239)]. Jak z formálního, tak z materiálního výkladu právního řádu vyplývá, že i v případech rozhodování o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody či v případech rozhodování o přeměnách tzv. alternativních trestů je nutné postupovat v souladu se zásadou „v pochybnostech ve prospěch obviněného“.

B. K pojmu řádný život

19. Hlavním požadavkem kladeným na osoby odsouzené k podmíněnému trestu odnětí svobody je povinnost vést řádný život v průběhu zkušební doby a vyhovět uloženým podmínkám. Podmínkami je přitom v souladu s § 49 odst. 1 trestního zákoníku třeba rozumět povinnosti uložené pachateli soudem nebo ty, které vyplývají ze zákona. Trestní zákoník

nedefinuje pojem řádný život, byť jej opakovaně používá [např. § 41 písm. o), § 55 odst. 2, § 65 odst. 2, § 88 odst. 1 a 2]. Je tak na soudech, aby blíže definovaly z valné míry neurčitý pojem. Řádný život je přitom vždy nutné definovat v souladu se stavem společnosti a s jejím hodnotovým zakončením. Nelze tak odkazovat na judikaturu soudů před rokem 1989, kdy docházelo k rozporu „se základními hodnotami lidskosti a demokratického právního státu“ [nález sp. zn. I. ÚS 517/10 ze dne 15. 11. 2010 (N 223/59 SbNU 217), bod 30]. Pojem řádného života tak nutně musel být interpretován jinak v době formální legality normativněprávní úpravy za komunistického režimu a jinak musí být definován v systému, jehož základem je materiálně-racionální pojetí legitimacy a demokratického právního státu [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.)]. Byť se v akademických textech [např. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2012, § 41 písm. o)] či i ojediněle v judikatuře Ústavního soudu [usnesení sp. zn. III. ÚS 1745/10 ze dne 15. 7. 2010 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako všechna ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>)] objevují odkazy na judikáty vykládající pojem řádný život pocházející z doby před rokem 1989, není možné z nich vycházet obecně a bez určité korekce z důvodu odlišného hodnotového ukotvení komunistického a demokratického právního řádu.

20. V současném demokratickém právním státě s respektem ke svobodě člověka je možné řádný život definovat dvěma základními způsoby. První lze označit jako minimální limit řádného života, který společnost požaduje od všech občanů. Jedná se zejména o respektování právních předpisů, což se projevuje zejména v požadavku nepáchat trestnou činnost. Tento přístup je v souladu s čl. 2 odst. 4 Ústavy, dle něž nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Druhý přístup k definici řádného života je možné definovat jako takový životní styl, který odpovídá převládajícím hodnotám ve společnosti či převládajícím představám o řádném životě v dnešní společnosti. V liberální společnosti, která primárně stanoví zákazy škodlivého jednání, a nikoli povinnosti aktivního jednání a která vychází výlučně ze zásad stanovených ústavním pořádkem, není možné, aby stát či skupiny občanů vnucovaly určitý životní styl jednotlivcům s opačnými názory. To se však může změnit, pokud daný jednotlivec spáchá trestný čin, kterým naruší pomyslnou společenskou smlouvu. V takovém případě může společnost, resp. stát, výměnou za zmírnění trestu vyžadovat, aby jednotlivec vedl život určitým způsobem, který podle převládajícího názoru společnosti povede k životnímu stylu předcházejícímu riziku další trestné činnosti. Z tohoto důvodu při ukládání trestu (a některých dalších rozhodnutích o trestu) soud disponuje pravomocí uložit přiměřená omezení či přiměřené povinnosti podle § 48 odst. 4 trestního zákoníku. V rámci nich může uložit povinnosti, které jdou nad rámec standardního zákonného minima,

tedy zejména nad rámec prosté povinnosti nepáchat další trestnou činnost.

21. Ze zásady předvídatelnosti soudních rozhodnutí a požadavku právní jistoty vyplývá, že odsouzenému musí být jasné, jaké jsou jeho povinnosti a co naopak může dělat bez obavy z porušení povinnosti vedení řádného života. Z principu individualizace trestů dále vyplývá, že byt existuje minimální rámec vedení řádného života, který je společný pro všechny, tak v případě, že soudy usoudí, že je třeba stanovit další omezení či povinnosti nad minimální rámec respektování právních norem, měly by tak učinit výslovně. Tato omezení či povinnosti by však měly vycházet z poznání charakteristik a specifík pachatele a měly by jej vést k vedení řádného života (např. skrze získání vhodné pracovní kvalifikace či skrze zákaz návštěvy nevhodných prostředí či styku s určitými osobami). V opačném případě, kdy soud konkrétní povinnosti nestanoví, je nutné pod pojmem řádný život chápat právě minimální rámec vedení řádného života, který se vyznačuje především nepácháním trestných činů či nepácháním opakovaných přestupků, a to zejména „v souvislosti s činností, pro kterou byl stěžovatel již odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody“ (usnesení sp. zn. III. ÚS 1745/10 ze dne 15. 7. 2010).

22. Nad rámec projednávaného případu, tedy jako obiter dictum, Ústavní soud zmiňuje, že právní úprava a praxe rozhodování o trestech není dostatečně konkretizována, což neskýtá dostatečné záruky zachování principu rovnosti, který by se měl odrážet v podobném přístupu všech soudů k podobným případům. Sjednocovat judikaturu, tedy i definovat a vykládat pojmy jako např., co to znamená řádný život, je primárně úkolem Nejvyššího soudu, stejně jako stanovení toho, za jakých podmínek je obecně nutné nařídít výkon podmíněně odloženého trestu či jak je nutné posuzovat motivaci odsouzeného při rozhodování o osvědčení se. Nedostatečná jednotnost a předvídatelnost judikatury vede k důsledku, že obecné soudy nemají jasně stanovená pravidla pro rozhodování o nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu. Nejasně stanovená pravidla pak mohou vést k nenaplnění principu individualizace trestu i k porušení povinnosti obecných soudů rozhodovat ve srovnatelných případech srovnatelně. Ústavní soud však nemůže napravovat nesprávná rozhodnutí, která nedosáhla ústavněprávní roviny a tím spíše pak není povolán sjednocovat a určovat pravidla, ale zasahuje jen v případech s ústavním rozměrem, tedy když dochází k extrémním rozporům, nespravedlnosti, zásahům do základních práv či k svévoli.

C. K motivaci odsouzeného a individualizaci trestu

23. Ústavní soud se dále zabýval odůvodněním napadených rozhodnutí. Ústavní soud zejména nemůže aprobovat názor krajského soudu,

kteřý k požadavku vedení řádného života přistoupil velmi formalisticky. V napadeném rozhodnutí uvedl, že „v situaci, kdy byl [stěžovatel] opakovaně soudně trestán, a to i za násilnou a výtržnickou trestnou činnost, mu byla dána ještě možnost prokázat polepšení tím, že mu byl uložen ještě výchovný trest odnětí svobody s dohledem probačního úředníka, že je jeho povinností uložený trest řádně vykonávat, což samozřejmě předpokládá i bezesbýtku dodržovat stanovený program, a pokud tak nečinil, stěží může očekávat další benevolence ze strany soudu“ (str. 2 napadeného rozhodnutí). Tento názor není opodstatněný ani z hlediska ochrany společnosti a vhodného přístupu k pachatelům, ani podle kriminologických výzkumů.

24. Již před padesáti lety prof. Oto Novotný ve své knize *O trestu a vězeňství* uvedl, že „po lidech, jejichž negativní rysy se utvářely celá dlouhá léta, chceme, aby najednou byli dokonalejší než dokonalí“ (Praha : Academia, 1969, str. 213). Není totiž reálné požadovat, aby chroničtí recidivisté naráz přešli z kriminální dráhy na dráhu spořádaného občana. Na tuto skutečnost ukazují kriminologické výzkumy; desistance, tedy opouštění kriminální dráhy, se děje postupně, a označuje se proto jako proces [srov. Bottoms, A., Shapland, J. *Can Persistent Offenders Acquire Virtue? Studies in Christian Ethics*, 27(3), 2014, str. 318–333; Farrall, S., Bottoms, A. & Shapland, J. *Social structures and desistance from crime. European Journal of Criminology*, 7(6), 2010, str. 546–570; Shapland, J., Bottoms, A. *Reflections on social values, offending and desistance among young adult recidivists. Punishment & Society*, 13(3), 2011, str. 256–282]. Nelze proto nastavit hranici osvědčení v rámci zkušební doby tak, aby byla pro významnou část recidivistů reálně nedodržitelná; není proto možné požadovat po odsouzených, aby najednou byli dokonalí a beze zbytku dodržovali vytčený program. Ve světle těchto výzkumů je tedy třeba odchýlit se od názoru vyjádřeného v relativně osamoceném usnesení Ústavního soudu, dle kterých by i menší nedostatky v životě podmíněně odsouzeného mohly vést k vykonání trestu (usnesení sp. zn. I. ÚS 2206/08 ze dne 12. 3. 2009). Naopak soudy vždy musí posuzovat důvody nedodržení stanovených programů a vývoj pachatele. Tento požadavek vyplývá z principu individualizace, který vyžaduje základní nastavení právního státu, že s osobou je nutné jednat jako s jedinečným subjektem, a nikoli jako s generickým objektem. Nastávají tak situace, kdy je v průběhu zkušební doby spáchán trestný čin, přičemž tato skutečnost nemá bez dalšího vést k nařízení trestu odnětí svobody; jedná se například o osoby, které spáchaly trestný čin až po uplynutí výrazné doby zkušební doby či spáchaly méně závažný trestný čin. Ani spáchání dalšího trestného činu tak nemůže automaticky znamenat nařízení výkonu trestu [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 222/07 ze dne 26. 4. 2007 (N 72/45 SbNU 143) nebo usnesení sp. zn. III. ÚS 1657/10 ze dne 16. 6. 2011]. Ostatní

faktory vedení řádného života, jako páchání přestupků či neplacení nákladů řízení, přičemž je pachatel mohl uhradit, pak mohou hrát pouze vedlejší roli.

25. Z hlediska posuzování možných porušení požadavku řádného života je v souladu s vědeckými závěry vyžadováno reagovat na jednání i postoje pachatele, což je podstatou řádného rozhodování o vykonání podmíněného trestu odnětí svobody či rozhodování o přeměně alternativních trestů. Základním nastavením systému by měla být snaha o nápravu pachatele (tedy o desistenci pachatele), což je v souladu s účelem trestu, který Ústavní soud opakovaně stanovil jako „ochranu společnosti před kriminalitou“ [nález sp. zn. IV. ÚS 463/97 ze dne 23. 4. 1998 (N 47/10 SbNU 313), nález sp. zn. IV. ÚS 144/05 ze dne 29. 8. 2005 ve znění opravného usnesení sp. zn. IV. ÚS 144/05 ze dne 29. 9. 2005 (N 166/38 SbNU 327) či nález sp. zn. III. ÚS 68/04 ze dne 9. 6. 2005 (N 121/37 SbNU 535)]. Aby mohlo dojít ke skutečné, a nikoli pouze k formální nápravě pachatele, musí být odsouzenému umožněno vysvětlit své jednání. Motivace k jednání je přitom klíčová pro rozhodnutí soudu, zda nařídít výkon trestu, či nikoli, popřípadě usoudit, které řešení povede k vedení řádného života a ochrany společnosti v dlouhodobém výhledu. V rámci tohoto rozhodování musí mít soud k dispozici určitou míru uvážení, aby pouze formálně nereagoval na porušení podmínek dohledu (bližší viz Hucklesby, A., Maguire, N., Anagnostaki, M. and Cid, J. Legitimacy, fairness and justice in breach processes: comparative perspectives. In Boone, M., Maguire, N. (eds.) *The enforcement of Offender Supervision in Europe: Understanding Breach Process* (London: Routledge, 2018).

D. Aplikace na projednávaný případ

26. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že stěžovatel byl v době rozhodování obecných soudů ve vazbě kvůli podezření ze spáchání trestného činu, kterého se měl dopustit po uplynutí zkušební doby podmíněně odloženého trestu odnětí svobody uloženého v projednávaném případě. Byť obecné soudy v napadených rozhodnutích uvedly, že k této skutečnosti nepřihlíděly, časové a věcné souvislosti jsou zřejmé. Zkušební doba uplynula 15. 11. 2016, druhá zpráva PMS byla vypracována 20. 12. 2016, dne 3. 1. 2017 byl stěžovatel vzat do vazby kvůli podezření ze spáchání trestného činu, dne 1. 1. 2017 a 19. 1. 2017 okresní soud rozhodl o nařízení trestu. Jakkoli Ústavní soud obecným soudům nepodsouvá motivaci rozhodnout spíše jednorázově o trestu než opakovaně rozhodovat o vazbě, je si vědom množství řešených věcí a jednoduchosti sklouznout k takovému rozhodnutí. Stejně tak i pozice obecných soudů, které hodnotí situaci optikou současnosti, může být pochopitelná, ale Ústavní soud nemůže souhlasit s jejími závěry. Pokud bude stěžovatel shledán vinným za další trestný čin, bude

mu uložen spravedlivý trest, a není tedy vhodné trest za pozdější delikt jakoby anticipovat přeměnou trestu za předchozí trestnou činnost. Pokud daný trestný čin nespáchal, nebylo by v žádném případě spravedlivé, aby uvalení vazby na stěžovatele ovlivnilo rozhodnutí o nařízení trestu odnětí svobody za předchozí trestnou činnost.

27. V části aplikace obecných závěrů na projednávaný případ se Ústavní soud bude nejdříve zabývat otázkou, zda stěžovatel vedl řádný život, dále se zaměří na motivaci stěžovatele, poté posoudí závěry obecných soudů o vztahu uvalení vazby a nařízení trestu odnětí svobody a nakonec se vyjádří k námitce stěžovatele, že měl být vyslechnut probační úředník, který psal zprávu o průběhu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody.

28. Okolnosti potřebné pro zodpovězení, zda stěžovatel vedl řádný život, lze zobecnit následovně: stěžovatel se ve zkušební době nedopustil ani trestného činu, ani přestupku, po výraznou část zkušební doby plnil podmínky stanovené probačním plánem dohledu (nikoli soudem), přičemž hlavním porušením podmínek byla neregistrace do evidence Úřadu práce v období posledních tří měsíců zkušební doby a nedostavení se na konzultace, stěžovatel se však předem omluvil a požádal o náhradní termín. Jednalo se tedy o drobná nedodržení probačního plánu dohledu, která nelze považovat za porušení zásady vedení řádného života. Postupem obecných soudů, které nařídily výkon trestu odnětí svobody, tak byl porušen čl. 39 Listiny stanovující zásadu *nulla poena sine lege*, což v důsledku vedlo k porušení stěžovatelova práva na osobní svobodu podle čl. 8 Listiny.

29. V případě stěžovatele se pak obecné soudy vůbec nezabývaly důvody, které vedly k nezávažným porušením povinnosti vést řádný život a podrobit se dohledu, byť tento požadavek Ústavní soud již dříve judikoval [nález sp. zn. IV. ÚS 130/01 ze dne 14. 6. 2001 (N 89/22 SbNU 245)]. Možných důvodů nezaměstnanosti přitom mohlo být několik. Stěžovatel například tvrdil, že byl z práce propuštěn, protože byl hrubý na kolegu, který mu dle jeho tvrzení ukradl mobil. Stejně tak se nikdo nezajímal o to, proč se stěžovatel po propuštění nezaevidoval na Úřadu práce (resp. podobná informace není zaznamenaná ve spise). Dále ve veřejném zasedání stěžovatel uvedl, že se v srpnu 2016 pokusil spáchat sebevraždu a byl hospitalizován, což mohlo mít vliv na jeho přístup k požadavku být zaměstnán. Sníženou komunikaci s PMS stěžovatel odůvodňoval jak nedostatečnými majetkovými možnostmi jezdit do Kutné Hory, tak psychickými problémy spojenými se skutečností, že jeho družka potratila. Žádný z těchto motivů okresní ani krajský soud reálně nezhodnotily, ani je neověřily. Obecné soudy tak postupovaly formalisticky, když nezjišťovaly důvody stěžovateli vytýkaného jednání a nevzaly je v potaz při rozhodování. Soudy tak sice do určité míry formálně rozhodly podle textu předpisu, ale odhlédly přitom od reálných společenských vztahů a souvislostí [srov. nález sp. zn. I. ÚS

563/11 ze dne 13. 11. 2012 (N 186/67 SbNU 241)]. Takto formalistický přístup k právu může vést až k narušení principů ochrany důvěry v právo [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2822/13 ze dne 12. 11. 2014 (N 208/75 SbNU 333)].

30. Nakonec okresní soud argumentoval tím, že v případě, kdy byla na odsouzeného uvalena vazba, nebylo namíště postupovat podle ustanovení § 86 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku, dle kterého je možné ponechat podmíněně odsouzení s dohledem v platnosti a prodloužit zkušební dobu. Okresní soud v napadeném usnesení tedy dovodil, že musí nařídít výkon trestu odnětí svobody. Tento názor pak zopakoval a potvrdil i krajský soud.

31. Listina stanoví, že „každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena“ (čl. 40 odst. 2 Listiny). Na presumpci nevinny je pak navázána zásada *in dubio pro reo*, tedy v pochybnostech ve prospěch obviněného [nález sp. zn. IV. ÚS 36/98 ze dne 13. 5. 1998 (N 54/11 SbNU 43), nález sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239)]. Skutečnost, že se proti určité osobě vede trestní stíhání, by tak v zásadě neměla ovlivnit její postavení – musí na ni být nahlíženo jako na nevinnou. V souladu s tímto názorem se vyjádřily i oba soudy, tedy že nepřehlédly ke skutečnosti, že stěžovatel byl stíhán.

32. Při rozhodnutí o případném prodloužení podmíněného odsouzení s dohledem nelze přihlédnout nejen ke skutečnosti, že je stěžovatel stíhán za trestný čin, kterého se dopustil po skončení zkušební doby, ale ani ke skutečnosti, že je ve vazbě pro podezření ze spáchání takového činu. V opačném případě by nebylo nahlíženo na stěžovatele jako na nevinného, ale vzetí do vazby by implikovalo nařízení vykonání trestu odnětí svobody. V důsledku toho, že obecné soudy přihlédly k tomu, že stěžovatel byl ve vazbě, což potvrzuje skutečnost, že nikterak nezvažovaly prodloužení zkušební doby a konstatovaly, že to vlastně není možné, porušily čl. 39 Listiny stanovící, že není možno bez zákonného podkladu stanovit trest, a čl. 40 odst. 2 Listiny garantující presumpci nevinny.

33. Nelze přitom opominout, že Ústavní soud opakovaně judikoval, že opatření týkající se omezení osobní svobody mají být uložena pouze tehdy, není-li možná jiná alternativa [nález sp. zn. I. ÚS 40/04 ze dne 24. 2. 2004 (N 28/32 SbNU 261), nález sp. zn. I. ÚS 1252/08 ze dne 7. 7. 2008 (N 125/50 SbNU 85)], a že při rozhodování o těchto opatřeních se má postupovat zdrženlivě, restriktivně a maximálně šetrně k právům obviněných [nález sp. zn. I. ÚS 1115/09 ze dne 15. 4. 2010 (N 85/57 SbNU 137), nález sp. zn. I. ÚS 303/01 ze dne 23. 10. 2001 (N 156/24 SbNU 149), nález sp. zn. II. ÚS 198/04 ze dne 20. 5. 2004 (N 73/33 SbNU 225)]. Doba trvání vazby tak musí být co nejkratší. Výkonu dohledu by přitom nebylo zabráněno poté, co by byl případně stěžovatel propuštěn na svobodu.

34. Na závěr je třeba uvést, že i pokud by byl stěžovatel odsouzen pro trestný čin, pro který je stíhán a pro který byl ve vazbě, a pokud by byla prodloužena zkušební doba podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, takové odsouzení či jeho dopady včetně uvěznění by nemohly vést k nařízení výkonu podmíněného trestu odnětí svobody, který je projednáván v případě stěžovatele. Jednodušeji řečeno, trestný čin spáchaný mezi koncem zkušební doby (v případě stěžovatele 15. 11. 2016) a rozhodnutím soudu podle § 86 odst. 1 trestního zákoníku (v případě stěžovatele 19. 1. 2017) nemůže mít žádný vliv na rozhodnutí soudu podle § 86 odst. 1 trestního zákoníku, a to ani, pokud by byla prodloužena zkušební doba podmíněného odsouzení s dohledem.

35. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti rovněž namítal, že měl být vyslechnut probační úředník, který vypracoval zprávu, na základě které obecné soudy rozhodly. Byť by bylo vhodnější, aby byl probační úředník vyslechnut, Ústavní soud nemůže souhlasit se stěžovatelem, že v důsledku toho bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces. Probační zpráva byla podrobná a skutečnost, že nebyl vyslechnut probační úředník, který ji sepsal, tak nedosahuje ústavního rozměru. Tím spíše, že krajský soud se s námitkou stěžovatele řádně vypořádal (str. 2 napadeného rozhodnutí).

III. Závěr a zhodnocení

36. Stěžovatel ve zkušební době podmíněně odloženého trestu odnětí svobody s dohledem sice nedodržel všechny požadavky kladené na něj plánem probačního dohledu, ale jednalo se o natolik nezávažná porušení, že není možné souhlasit s obecnými soudy, že nevedl řádný život ve smyslu § 49 odst. 1 trestního zákoníku. Takové rozhodnutí by bylo extrémně nepřiměřené a nařízení výkonu trestu odnětí svobody by bylo nespravedlivé. Obecné soudy se také ve svých rozhodnutích nezabývaly motivací stěžovatele a důvody (tedy subjektivní stránkou), proč došlo k porušení některých požadavků stanovených plánem probačního dohledu. Naopak se obecné soudy zabývaly vazbou stěžovatele za trestný čin, kterého se měl dopustit po skončení zkušební doby, a vztahem uvalení vazby a rozhodnutí o nařízení trestu odnětí svobody, což jim vzhledem k zásadě presumpce nevinny nepříslušelo.

37. Obecné soudy tím, že nařídily výkon trestu, aniž by porušení podmínky podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, tj. vedení řádného života, bylo takové, že by zasloužilo nařízení výkonu trestu odnětí svobody, a tím, že nesprávně vyložily vliv trvání vazby na možnost prodloužení zkušební doby podmíněného odsouzení, porušily čl. 39 Listiny, dle kterého jen zákon stanoví, jaký trest lze uložit za spáchání trestného činu, porušily stěžovatelovo právo na osobní svobodu dle čl. 8 Listiny. Proto Ústavní soud

zrušil podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, napadená rozhodnutí okresního a krajského soudu.

38. Zrušením rozhodnutí uvedených ve výroku tohoto nálezu se vytváří prostor pro postup podle ustanovení § 314h až 314k trestního řádu, a to v intencích právního názoru vyjádřeného v tomto nálezu. Obecné soudy by měly zejména zhodnotit závažnost porušení dohledu a doplněním dokazování by měly zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti a to zejména v oblasti posouzení motivů stěžovatele ve vztahu k nedodržení plánu probačního dohledu. Obecné soudy jsou při hodnocení případu výrazně omezeny skutečností, že za současného stavu dokazování nemožou shledat bez dalšího jako přiměřené nařízení výkonu trestu odnětí svobody.

Č. 152

**K rozhodování obecných soudů o předběžné vazbě
K přípustnosti vydání osoby, které byla udělena mezinárodní ochrana, k trestnímu stíhání do jiného státu**

Při posouzení, zda u stěžovatele byly dány důvody předběžné vazby dle § 94 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, je nutno přihlídnout k celému průběhu extradičního řízení, které skončilo rozhodnutím o vyslovení nepřípustnosti vydání stěžovatele do Ruské federace. Zbavení osobní svobody jednotlivce totiž musí i v souvislostech extradičního řízení vždy směřovat k jeho účelu a může trvat pouze po dobu nezbytně nutnou ve vztahu k veřejnému zájmu, který je realizací vazby sledován [viz nálezn sp. zn. II. ÚS 331/10 ze dne 12. 5. 2010 (N 106/57 SbNU 371)]; přitom Evropský soud pro lidská práva považuje absenci vázanosti předběžné vazby na realizovatelný účel za svévoli rozpornou s požadavky čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (viz rozsudek velkého senátu ve věci *Chahal proti Spojenému království*). I podstatně kratší zbavení osobní svobody se může dostat do rozporu s tímto ustanovením, jestliže možnost realizace účelu zbavení svobody se časem vzhledem k okolnostem ukázala jako pochybná (viz rozsudek ve věci *Efraimidi proti Řecku*).

Byť státní zástupkyně považovala za nutné informaci, že stěžovatel byl v Rakouské republice udělena mezinárodní ochrana formou azylu, ověřit, základní údaje, včetně sdělení Policejního prezidia České republiky, orgány činné v trestním řízení již měly k dispozici, a měly tak další setřetí vést s maximální péčí a urychlením. Soud pak měl obezřetněji vážit důvodnost předběžné vazby i použitelnost jiných cest, kterými by bylo možné dosáhnout řádného průběhu extradičního řízení (slib stěžovatele, že do skončení vydávacího řízení v případě propuštění ze zadržení setrvá v Brně), a měl věnovat patřičnou pozornost dřívějším rozhodnutím orgánů Rakouské republiky jako členského státu Evropské unie vydaným v azylovém a extradičním řízení, neboť ta byla překážkou přípustnosti vydání stěžovatele do Ruské federace a z hlediska účelu extradičního řízení měla význam i pro posouzení nutnosti zajištění stěžovatele předběžnou vazbou.

Evropská unie totiž poskytuje podle čl. 3 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob, ve spojení s vhodnými opatřeními týkajícími se mj. společného evropského azylového systému s jednotným azylovým statutem, jakož i s ustanoveními

této Smlouvy o vzájemném uznávání soudních rozhodnutí v trestních věcech, a to ve spojení se zákazem návratu do státu, ze kterého pochází držitel mezinárodní ochrany, (tzv. princip non-refoulement) podle čl. 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků (vyhlášena pod č. 208/1993 Sb.), který se vztahuje i na extradiční řízení. Na základě § 91 odst. 1 písm. b) a o) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních je na držitele mezinárodní ochrany udělené v jedné členské zemi Evropské unie nutné pohlížet jako na držitele mezinárodní ochrany i v členské zemi, v níž probíhá extradiční řízení, a takovou osobu proto nelze vydat do státu, ze kterého pocházela předtím, než jí byl azyl udělen.

Podle přesvědčení Ústavního soudu postavení stěžovatele jako azylanta mohlo a mělo být ověřeno v daleko kratší lhůtě než dvouměsíční. Pokud soudy přes dostupné informace, které důvodně zpochybňovaly možnost realizace účelu zbavení osobní svobody stěžovatele, rozhodly o předběžné vazbě a nadto dokonce shledaly, že mezinárodní ochrana stěžovatele získaná udělením azylu v Rakousku na území České republiky na něj nedopadá, je nutno jejich rozhodnutí posoudit jako svévolná, porušující právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a jako omezení osobní svobody stěžovatele postrádající reálný účel porušující čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny i čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy.

I když byl stěžovatel z vazby propuštěn a zásah do jeho osobní svobody již netrvá, je třeba s ohledem na stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 ze dne 6. 5. 2008 (ST 25/49 SbNU 673) napadená rozhodnutí pro jejich neústavnost zrušit.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 15. srpna 2017 sp. zn. II. ÚS 1260/17 ve věci ústavní stížnosti R. M., zastoupeného Mgr. Bc. Filipem Schmidtem, LL.M., advokátem, se sídlem Ovenecká 78/33, Praha, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 2 To 15/2017-68 ze dne 20. února 2017 a usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 11 Nt 201/2017-53 ze dne 20. ledna 2017, jimiž byl stěžovatel vzat do předběžné extradiční vazby, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Krajského státního zastupitelství v Brně jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci č. j. 2 To 15/2017-68 ze dne 20. února 2017 a usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 11 Nt

201/2017-53 ze dne 20. ledna 2017 byla porušena práva stěžovatele zaručená čl. 8 odst. 1 a 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 2 To 15/2017-68 ze dne 20. února 2017 a usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 11 Nt 201/2017-53 ze dne 20. ledna 2017 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavních práv zaručených čl. 8 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a příslušných listin se podává, že stěžovatel je občanem Ruské federace, který je od 17. listopadu 2004 držitelem mezinárodní ochrany ve formě azylu v Rakousku. Rozsudkem ze dne 14. prosince 2009 byl ve své nepřítomnosti odsouzen Korenovským okresním soudem v Krasnodarském kraji, Ruská federace, pro spáchání trestného činu nezákonného obratu silně účinkujících nebo jedovatých látek se záměrem jejich odbytu podle § 234 odst. 4 trestního zákoníku Ruské federace. Dne 21. srpna 2008 bylo po stěžovateli vyhlášeno mezinárodní pátrání. Na základě žádosti Generální prokuratury Ruské federace sp. zn. 81/3-504-08 ze dne 26. září 2008 bylo v Rakouské republice zahájeno řízení o vydání stěžovatele do Ruské federace. Toto řízení bylo dne 25. června 2009 rozhodnutím rakouského Zemského soudu pro trestní řízení ve Vídni sp. zn. 353 HR60/09d zastaveno a byla vyslovena nepřipustnost vydání stěžovatele do Ruské federace, a to pro rozpor s čl. 3 Úmluvy a zásadou non-refoulement. Dne 17. ledna 2017 byl stěžovatel kontrolován na území České republiky hlídkou cizinecké policie, oddělením pátracích agend Znojmo. Po zjištění, že byl na stěžovatele vydán mezinárodní zatykač, byl zadržen.

3. Napadeným usnesením Krajského soudu v Brně byl stěžovatel na základě návrhu Krajského státního zastupitelství v Brně ze dne 19. ledna 2017 vzat do předběžné extradiční vazby podle § 94 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, (dále jen „zákon o mezinárodní justiční spolupráci“), a to se zápočtem lhůty od 17. ledna 2017, 19:30 hodin. Krajský soud dospěl k závěru, že mezinárodní ochrana získaná azylem v Rakousku na stěžovatele na území České

republiky nedopadá. Věc se nachází ve stadiu předběžného šetření ohledně přípustnosti vydání k trestnímu stíhání do Ruské federace, kdy je stěžovatel reálně ohrožen vydáním do Ruské federace. Stěžovatel si je vědom toho, že na území Rakouska je chráněn uděleným azylem, takže nejjednodušším způsobem, jak zmařit probíhající vydávací řízení, je vycestování do Rakouska, kde by nad ním české justiční orgány ztratily jakoukoliv moc.

4. Stěžovatel podal proti usnesení o předběžné vazbě stížnost, kterou Vrchní soud v Olomouci napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu zamítl jako nedůvodnou. Vrchní soud shledal rozhodnutí soudu prvního stupně zákonným a věcně správným, v němž se soud dostatečně přesvědčivě vypořádal s argumentací stěžovatele. I podle názoru vrchního soudu stále trvá obava z možného útěku stěžovatele, aby se tak vyhnul extradičnímu řízení a svému vydání do Ruské federace.

5. Vazba stěžovatele trvala do dne 29. března 2017, kdy Krajský soud v Brně usnesením č. j. 11 Nt 201/2017-161 ze dne 29. března 2017 rozhodl, že podle § 91 odst. 1 písm. o) zákona o mezinárodní justiční spolupráci vydání stěžovatele k výkonu trestu odnětí svobody v trvání 4 roků nepodmíněně, který mu byl uložen rozsudkem Korenovského okresního soudu, Krasnodarského kraje, Ruská federace, ze dne 14. prosince 2009, za spáchání trestného činu nezákonného obratu silně účinkujících nebo jedovatých látek se záměrem odbytu podle čl. 234 č. 3 trestního zákoníku Ruské federace s výkonem trestu v nápravném zařízení obecného režimu, není přípustné (výrok I), a současně stěžovatele podle § 95 odst. 4 zákona o mezinárodní justiční spolupráci propustil z předběžné vazby na svobodu (výrok II).

II.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že již v době jeho lustrace policií a nejpozději v době vazebního zasedání u Krajského soudu v Brně bylo státním orgánům známo, že stěžovatel je držitelem mezinárodní ochrany v Rakousku, a že tedy nebude moci být s ohledem na princip non-refoulement zakotvený v čl. 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků (vyhlášena pod č. 208/1993 Sb.) jeho vydání do Ruské federace realizováno. Má za to, že vzhledem ke společnému azylovému systému Evropské unie by se mělo na držitele mezinárodní ochrany v jiném členském státě hledět jako na držitele mezinárodní ochrany v České republice. To vyplývá jak z čl. 78 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie, tak z čl. 21 odst. 1 tzv. kvalifikační směrnice 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany.

7. Stěžovatel s odkazem na judikaturu Ústavního soudu, Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie poukazuje na to, že zbavení osobní svobody jednotlivce musí být vždy vázáno na realizovatelný účel, takže v situaci, kdy je zřejmé, že k vydání nemůže dojít, není možné osobu pro tento účel vzít do vazby. Evropský soud pro lidská práva považuje absenci vázanosti vazby na účel vazby za svévoli rozpornou s požadavky čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy. Stěžovatelova více než dva měsíce trvající vazba tak nebyla vázána na jakýkoliv legitimní účel. I když již zásah do jeho osobní svobody netrvá, neboť byl z vazby propuštěn, rozhodnutí o jeho vzetí do vazby je dle jeho přesvědčení protiústavní a je nutné trvat na jeho zrušení.

III.

8. K ústavní stížnosti se na žádost Ústavního soudu vyjádřili účastníci řízení Krajský soud v Brně a Vrchní soud v Olomouci a vedlejší účastníci řízení Krajské státní zastupitelství v Brně a Vrchní státní zastupitelství v Olomouci.

9. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření uvedl, že se s argumentací stěžovatele obsaženou v ústavní stížnosti neztotožňuje a že k porušení jeho ústavních práv ze strany soudu nedošlo. Navrhl proto ústavní stížnost zamítnout.

10. Vrchní soud v Olomouci v celém rozsahu odkázal na napadená rozhodnutí, jimiž dle jeho přesvědčení nedošlo k porušení namítaných práv a svobod stěžovatele. Svůj názor zdůvodnil zjištěním, že v době rozhodování o vazbě měly soudy k dispozici ničím nepodložená tvrzení stěžovatele, který byl zadržen na území České republiky bez příslušných dokladů. Upozornil na to, že po skončení předběžného šetření ve věci činná státní zástupkyně podala dne 10. března 2017 návrh na vyslovení nepřipustnosti vydání a v té souvislosti byl stěžovatel dne 29. března 2017 z vazby propuštěn. Omezení stěžovatele na svobodě vazbou tak bylo minimálně po dobu urychleného předběžného šetření odůvodněno obstaráním dokladů osvědčujících pravdivost argumentace stěžovatele. Ústavní stížnost proto označil za zjevně neopodstatněnou.

11. Státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Brně v úvodu svého vyjádření zrekapitulovala rozhodné údaje týkající se zadržení stěžovatele. Stěžovatel byl po zadržení policejním orgánem vyslechnut podle § 93 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci a údaje, které uváděl, byly ověřeny v policejní databázi České republiky a v Centru policejní spolupráce Mikulov–Drasenhofen, odkud byly ve lhůtě stanovené pro zadržení získány dostupné policejní informace k osobě zadrženého. Policejní orgán tak byl prvotně informován o tom, že stěžovateli byla v Rakouské republice vystavena pobytová karta vydaná dne 9. srpna 2004 a konvenční cestovní

pas ze dne 5. 1. 2007. Tyto informace však bylo nutné ověřit v předběžném šetření, neboť stěžovatel neměl vyjma řídičského průkazu u sebe žádný doklad k prokázání své totožnosti. V tomto směru nepovažuje za pravdivé tvrzení stěžovatele, že předložil soudu úředně ověřené rozhodnutí o udělení azylu v Rakousku. Teprve v předběžném šetření byly potvrzeny údaje o udělení azylu a poskytnutí pobytu stěžovateli na území Rakouské republiky, a to až poté, kdy v rámci vyžádání dodatkových informací ze dne 26. ledna 2017 požádala státní zástupkyně Spolkový úřad pro udělení azylu ve Vídni o poskytnutí informací týkajících se udělení azylu stěžovateli a o zaslání potvrzení platných osobních dokladů, které byly stěžovateli vystaveny rakouskými správními orgány. Souběžně státní zástupkyně požádala Spolkové ministerstvo spravedlnosti Rakouské republiky o poskytnutí dodatkových informací týkajících se otázky možného vedení extradičního řízení s osobou stěžovatele v Rakouské republice na základě předmětného zatýkacího rozkazu. Odpověď státní zástupkyně obdržela dne 27. února 2017 a její součástí bylo rozhodnutí rakouského úřadu pro udělení azylu vydané dne 17. ledna 2004 v Linci. Po obdržení dodatkových informací včetně stejnopisu rozhodnutí o udělení azylu stěžovateli, byl proveden předběžný výslech stěžovatele dne 24. února 2017 a krajskému soudu byl dne 10. března 2017 podán návrh na vydání rozhodnutí o nepovolení vydání stěžovatele do Ruské federace, kterému krajský soud usnesením ze dne 29. března 2017 vyhověl. Z toho vyplývá, že příslušné orgány postupovaly s naprostým urychlením, kdy bylo jejich povinností ověřit údaje získané z policejních databází. Nelze jim proto vytýkat, že byly nuceny omezit osobní svobodu mezinárodně hledaného stěžovatele. Závěrem svého vyjádření státní zástupkyně poukázala na to, že by vynaložené práci českých justičních orgánů napomohlo, kdyby orgány Rakouské republiky po provedeném extradičním řízení v roce 2009 vložily do systému mezinárodně hledaných osob záznam, že s hledanou osobou bylo v Rakouské republice vedeno extradiční řízení na základě zatýkacího rozkazu vyžadujícího státu a že extradice nebyla povolena z důvodu udělení azylu. Právo azylu se vztahuje na území toho státu, který je udělil, a musí být respektováno v realizujícím státě na základě Českou republikou přijatých mezinárodních dohod. Za zjištěného skutkového stavu bylo nutné stěžovatele omezit na osobní svobodě, neboť v uvedeném stadiu řízení nebyly zjištěny skutečnosti zákonem stanovené pro odmítnutí žádosti dožadujícího státu na vydání hledané osoby (§ 89 zákona o mezinárodní justiční spolupráci). Státní zástupkyně proto navrhla, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

12. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci sdělilo, že nevyužívá svého oprávnění k věci se vyjádřit. Požádalo však o doručení rozhodnutí Ústavního soudu.

13. V replice na podaná vyjádření stěžovatel reagoval především na tvrzení státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Brně. Poukázal na její návrh na vyslovení nepřipustnosti vydání ze dne 10. března 2017, z něhož vyplývá, že právě udělení azylu v Rakouské republice jako nemožnost vydání do Ruska jako důvod nemožnosti realizace vazby stěžovatel uváděl již při vazebním zasedání, kdy rovněž přesně informoval o datu udělení azylu i jeho důvodech. Získat úředně ověřený překlad takového rozhodnutí v Rakousku je pro osobu ve vazbě poměrně složitou záležitostí. V rámci společného azylového systému Evropské unie se však předpokládá, a je nezbytnou podmínkou sdílení informací ve společném informačním systému, kde jsou evidováni cizinci s uděleným azylem nebo osoby, které o azyl požádaly. Je pro něho tedy nepochopitelné, že by ověření této informace mělo orgánům činným v trestním řízení trvat více než měsíc, zvláště za situace, kdy je cizinec držen ve vazbě. V uvedeném návrhu Krajského státního zastupitelství v Brně se na str. 7 uvádí, že k potvrzení statusu držitele mezinárodní ochrany v Rakousku ze strany relevantních rakouských úřadů došlo dne 16. února 2017. Nejpozději od této doby tak byla vazba stěžovatele nezákonná, neboť její účel byl zcela zjevně nerealizovatelný.

IV.

14. Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81 a 90 Ústavy). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy). Na druhé straně je však oprávněn a povinen posoudit, zda bylo řízení jako celek spravedlivé a zda v něm nebyla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

15. Ústavní soud předesílá, že osobní svoboda zaručená čl. 8 Listiny i čl. 5 Úmluvy představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot [viz např. náleze Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15. 1. 2014 (N 5/72 SbNU 69); rozsudek ESLP ve věci *Župa proti České republice* ze dne 26. 5. 2011 č. 39822/07, § 45]. Proto musí být náhled na postup orgánů veřejné moci v souvislosti s omezením osobní svobody přísnější [náleze sp. zn. II. ÚS 336/06 ze dne 28. 3. 2007 (N 56/44 SbNU 719)]. Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek omezení osobní svobody představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci [náleze sp. zn. III. ÚS 916/13 ze dne 17. 2. 2015 (N 33/76 SbNU 451)]. Obdobné záruky poskytují čl. 5 Úmluvy či čl. 9 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

16. V dané věci, vzhledem k obsahu ústavní stížnosti, jde především o to, zda podaný výklad a aplikace příslušných ustanovení upravujících rozhodování o omezení stěžovatelovy svobody předběžnou vazbou, nezakládají nepřijatelné ústavněprávní konsekvence, tj. zda nepředstavují nepřipustný zásah do právního postavení stěžovatele v té rovině, již je poskytována ochrana ústavněprávními předpisy, zejména Listinou, včetně práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) ve smyslu její hlavy páté, a Úmluvou.

17. Při posouzení, zda u stěžovatele byly dány důvody předběžné vazby dle § 94 odst. 1 zákona o mezinárodní justiční spolupráci, je nutno přihlídnout k celému průběhu extradičního řízení, jak je popsáno shora, které skončilo rozhodnutím o vyslovení nepřipustnosti vydání stěžovatele do Ruské federace z důvodu uvedeného podle § 91 odst. 1 písm. o) zákona o mezinárodní justiční spolupráci. Zbavení osobní svobody jednotlivce totiž musí i v souvislostech extradičního řízení vždy směřovat k jeho účelu a může trvat pouze po dobu nezbytně nutnou ve vztahu k veřejnému zájmu, který je realizací vazby sledován [viz nálezh sp. zn. II. ÚS 331/10 ze dne 12. 5. 2010 (N 106/57 SbNU 371)]. Evropský soud pro lidská práva považuje absenci vázanosti předběžné vazby na realizovatelný účel za svědčí rozpornou s požadavky čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy, přičemž zdůrazňuje možnost trvání vazby jen po dobu nezbytně nutnou k realizaci daného účelu (viz *Chahal proti Spojenému království*, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 11. 1996 č. 22414/93, § 112). I podstatně kratší zbavení osobní svobody se může dostat do rozporu s čl. 5 odst. 1 Úmluvy, jestliže možnost realizace účelu zbavení svobody se časem vzhledem k okolnostem ukázala jako pochybná (viz *Efrainidi proti Řecku*, rozsudek ze dne 21. 6. 2011 č. 33225/08, § 54 až 56). Evropský soud pro lidská práva tak shledal nezákonnou ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy vazbu trvající 3 měsíce, neboť relevantní zjištění učinily příslušné orgány již po necelém měsíci trvající vazby.

18. V projednávaném případě měly příslušné orgány činné v trestním řízení již v době zadržení stěžovatele informaci, že stěžovateli byla v Rakouské republice udělena mezinárodní ochrana formou azylu a byl mu poskytnut pobyt na území Rakouské republiky. To ostatně potvrdila ve svém vyjádření i státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Brně, když uvedla, že stěžovatel byl po zadržení policejním orgánem vylechnut podle § 93 odst. 2 zákona o mezinárodní justiční spolupráci a údaje, které uváděl, byly ověřeny v policejní databázi České republiky a v Centru policejní spolupráce Mikulov-Drasenhofen, odkud byly ve lhůtě stanovené pro zadržené získány dostupné policejní informace k osobě zadrženého, kdy byl policejní orgán prvotně informován o tom, že stěžovateli byla v Rakouské republice vystavena pobytová karta vydaná dne 9. srpna 2004 a konvenční cestovní pas. Jak pak vyplývá z odůvodnění napadeného

usnesení soudu prvního stupně, soud již měl při rozhodování o předběžné vazbě k dispozici listinné důkazy, a to sdělení Zemského policejního ředitelství Dolní Rakousko, z něhož vyplynulo, že stěžovatel je držitelem povolení k pobytu v Rakousku vystaveného dne 9. srpna 2004 a držitelem blíže nezjištěného dokumentu vystaveného Cizineckou policií ve Vídni pod č. K1043701, dále odpověď z Centra policejní spolupráce na žádost ze dne 18. ledna 2017, z níž vyplynulo, že stěžovateli již byl přiznán v Rakousku azyl, a také zprávu Policejního prezidia České republiky ze dne 19. ledna 2017, z níž bylo zjištěno, že stěžovatel má v Rakousku platný status azylanta a bylo mu vydáno povolení k pobytu. Z této zprávy měl soud dále za zjištěné, že se stěžovatelem neprobíhá v současné době extradiční řízení, přičemž ohledně zamítnutí vydání jeho osoby do Ruska bylo vedeno řízení u rakouského ministerstva spravedlnosti pod č. j. BMJ-4033574/0005-IV/1/2009.

19. Byť tedy státní zástupkyně, jak vyplývá z jejího vyjádření, považovala za nutné tyto údaje o udělení azylu, o poskytnutí pobytu a o výsledku extradičního řízení v Rakousku ověřit v předběžném šetření, základní informace, včetně sdělení Policejního prezidia České republiky o tom, že stěžovatel má v Rakouské republice platný status azylanta, již měly příslušné orgány činné v trestním řízení k dispozici. Další předběžné šetření tak měly s ohledem na již zjištěné závažné okolnosti vést s maximální péčí a urychlením, což se však nestalo. V rozporu s tvrzením státní zástupkyně, že na žádost o poskytnutí dodatkových informací o udělení azylu ze dne 26. ledna 2017 dostala patřičné odpovědi až dne 27. února 2017, je přitom její konstatování v návrhu na vyslovení nepřipustnosti vydání stěžovatele do Ruské federace ze dne 10. března 2017, v němž uvedla, že na základě zprávy Spolkového cizineckého a azylového úřadu Rakouské republiky ze dne 16. 2. 2017 bylo potvrzeno, že stěžovatel má v Rakouské republice od roku 2004 udělen časově neomezený azyl, a že na základě zprávy Spolkového ministerstva spravedlnosti Rakouské republiky ze dne 10. 2. 2017 bylo potvrzeno, že v Rakouské republice bylo v roce 2008 zahájeno proti stěžovateli vydávací řízení za účelem jeho vydání do Ruské federace, přičemž pravomocným usnesením Zemského soudu pro trestní věci Vídeň ze dne 25. června 2009 bylo vydání prohlášeno za nepřipustné z důvodu obavy, že trestní řízení ve vyžadujícím státě neodpovídá zásadám čl. 3 až 6 Úmluvy.

20. Za popsané situace, kdy bylo soudu při rozhodování o návrhu státní zástupkyně na vzetí stěžovatele do předběžné vazby již z tvrzení samotného stěžovatele známo, že mu byl v Rakouské republice poskytnut azyl a že zde také v minulosti neúspěšně proběhlo v předmětné věci extradiční řízení, což bylo potvrzeno soudem citovanými listinnými důkazy – sdělením Zemského policejního ředitelství Dolní Rakousko, odpovědí Centra policejní spolupráce a zprávou Policejního prezidia České republiky, měl

soud obezřetněji vážit důvodnost předběžné vazby i použitelnost jiných cest, kterými by bylo možné dosáhnout řádného průběhu extradičního řízení. Stěžovatel totiž slíbil, že by do skončení vydávacího řízení v případě propuštění ze zadržení setrval v Brně, což nebylo ze strany soudu akceptováno. Rizika odůvodněnosti předběžné vazby, spojená s existencí v Rakousku poskytnuté mezinárodní ochrany, soud nejenomže vůbec nezvažoval, ale dokonce shledal, že mezinárodní ochrana stěžovatele získaná azylem v Rakousku na jmenovaného na území České republiky nedopadá. Vyslovený názor o rozhodnutí soudu prvního stupně pak patřičně nekorigoval ani stížnostní soud, který se s jeho závěry o důvodnosti předběžné vazby plně ztotožnil.

21. Povinností obou soudů rozhodujících o omezení osobní svobody stěžovatele předběžnou vazbou naopak bylo věnovat patřičnou pozornost dřívějším rozhodnutím orgánů jiných členských států Evropské unie, tedy i orgánů Rakouské republiky, vydaným v azylovém a extradičním řízení, o jejichž existenci věděly, neboť ta jsou překážkou přípustnosti vydání stěžovatele do Ruské federace a z hlediska účelu vedení extradičního řízení mají význam i pro posouzení nutnosti zajištění stěžovatele předběžnou vazbou.

22. Podle čl. 3 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie totiž poskytuje Evropská unie svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob, ve spojení s vhodnými opatřeními týkajícími se ochrany vnějších hranic, azylu, přístěhovalectví a předcházení potírání zločinnosti. Na uvedené ustanovení navazují čl. 67, 78 a násl., vyjadřující požadavek společného evropského azylového systému a jednotného azylového statusu, i čl. 82 a násl. o vzájemném uznávání soudních rozhodnutí v trestních věcech. V čl. 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků je obsažen princip zákazu návratu do státu, ze kterého pochází držitel mezinárodní ochrany, jemuž byl udělen azyl (tzv. princip non-refoulement), který se vztahuje i na extradiční řízení, a to i na žadatele o azyl (viz *Chahal proti Spojenému království*, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 11. 1996 č. 22414/93). Uvedené konstrukci odpovídá ustanovení § 91 odst. 1 písm. b) a o) zákona o mezinárodní justiční spolupráci, podle kterého je nepřipustné vydání osoby do cizího státu, pokud jde o osobu, které byla v České republice udělena mezinárodní ochrana, a to v rozsahu ochrany poskytnuté této osobě jiným právním předpisem nebo mezinárodní smlouvou, nebo pokud by toto vydání bylo v rozporu se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách.

23. Z uvedeného vyplývá, že na držitele mezinárodní ochrany udělené v jiné členské zemi Evropské unie je nutné pohlížet jako na držitele mezinárodní ochrany i v členské zemi, v níž probíhá extradiční řízení, a takovou

osobu proto nelze vydat do státu, ze kterého pocházela předtím, než jí byl azyl udělen.

24. Nesprávný náhled soudů na mezinárodní ochranu formou azylu udělenou v Rakousku se zřetelně projevuje v souvislosti s dalším (již ústavně konformním) postupem soudu prvního stupně při rozhodování o návrhu státní zástupkyně na vyslovení nepřipustnosti vydání stěžovatele do Ruské federace. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 29. března 2017 byl totiž stěžovatel z vazby propuštěn, neboť soud dospěl k závěru o nepřipustnosti jeho vydání právě s ohledem na udělení mezinárodní ochrany v Rakouské republice, v níž už bylo v minulosti rozhodnuto o nepřipustnosti vydání stěžovatele do Ruské federace, Čečenské autonomní republiky, kde by se stěžovatel mohl stát terčem pronásledování, které by ohrozilo jeho základní lidská práva. Stalo se tak však po uplynutí více než dvou měsíců od vzetí stěžovatele do předběžné vazby, přičemž již v době rozhodování o vazbě bylo z příslušných dokumentů zřejmé, že vydání nebude realizovatelné.

25. Lze uzavřít, že orgány činné v trestním řízení a soudy rozhodující o předběžné vazbě stěžovatele měly od počátku řízení informace o tom, že vydání stěžovatele do Ruské federace nebude možné realizovat z důvodu mezinárodní ochrany, která byla stěžovateli poskytnuta v Rakouské republice. Další ověřování těchto informací trvajících několik týdnů přitom nelze považovat vzhledem k omezení osobní svobody stěžovatele za dobu nezbytně nutnou k realizaci účelu vazby, neboť i podle přesvědčení Ústavního soudu postavení stěžovatele jako azylanta mělo a mohlo být ověřeno v daleko kratší lhůtě. Pokud soudy přes dostupné informace, které důvodně zpochybňovaly možnost realizace účelu zbavení osobní svobody stěžovatele, rozhodly o důvodnosti předběžné vazby, a nezvažovaly použití jiných opatření, která se jim nabízela, a nadto posoudily mezinárodní ochranu poskytnutou stěžovateli v Rakouské republice v rozporu se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z mezinárodních smluv, je nutno jejich rozhodnutí posoudit jako svévolná, porušující právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. S ohledem na uvedené okolnosti případu pak lze omezení osobní svobody stěžovatele postrádající reálný účel a trvající více než 2 měsíce označit za porušující čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny i čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy, neboť postavení stěžovatele jako azylanta mohlo a mělo být prověřeno v kratší lhůtě, než se stalo.

26. I když byl stěžovatel dne 29. března 2017 z vazby propuštěn a zásah do jeho osobní svobody již netrvá, Ústavní soud s ohledem na stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 ze dne 6. května 2008 (ST 25/49 SbNU 673) napadená rozhodnutí pro jejich neústavnost zrušil.

II. ÚS 1260/17

č. 152

27. Závěrem Ústavní soud poznamenává, že ústní jednání v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu nenařizoval, neboť od něj nebylo možno očekávat žádné další objasnění věci.

28. Vzhledem k uvedenému Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a obě napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 153

Ke splnění podmínek pro vydání rozsudku pro uznání

Při vydání rozsudku pro uznání podle ustanovení § 114b odst. 5 občanského soudního řádu je třeba mít na zřeteli, že tento institut, založený na právní fikci, podstatně redukuje možnost uplatnění procesních práv žalovaného a zejména jeho práva rozporovat žalovaný nárok či tvrzení žalobce. Proto jeho vydání musí být vázáno na řádné, nepochybné a prokazatelné naplnění zákonných podmínek dle § 153a občanského soudního řádu. To konkrétně též znamená, že při posuzování vyjádření na kvalifikovanou výzvu dle ustanovení § 114b odst. 1 občanského soudního řádu je možno dospět k závěru o její nekvalifikovanosti jen v případech vyjádření nevyvolávajících žádné pochybnosti o své nedostatečnosti, resp. o tom, že se žalovaný nehodlá řádně (tj. i bez obstrukcí) bránit nároku uplatněnému žalobou.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 18. srpna 2017 sp. zn. II. ÚS 1298/17 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Sadíka Tomy, zastoupeného JUDr. Gabrielem Brenkou, advokátem, se sídlem Štěpánská 17, Praha 1, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 1. 10. 2015 č. j. 26 C 369/2015-19, kterým bylo jakožto rozsudkem pro uznání rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti zaplatit vedlejšímu účastníkovi řízení částku 103 459 Kč, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. 2. 2016 č. j. 95 Co 266/2015-48, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2017 č. j. 33 Cdo 2998/2016-75 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 10, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a společnosti A. T. L. consulting, s. r. o., se sídlem Podvinný mlýn 2178, Praha 9, zastoupené Mgr. Jaroslavem Suttnerem, advokátem, se sídlem Střelnická 1861/8a, Praha 8, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 1. 10. 2015 č. j. 26 C 369/2015-19, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 23. 2. 2016 č. j. 95 Co 266/2015-48 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2017 č. j. 33 Cdo 2998/2016-75 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, jím učiněná zjištění z vyžádaného spisového materiálu a rekapitulace návrhu stěžovatele

I/A

1. Dne 27. 4. 2017 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), jehož součástí je i právo účastnit se jednání před soudem dle čl. 38 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 10 sp. zn. 26 C 369/2015 se podává, že v záhlaví označeným rozsudkem pro uznání uložil Obvodní soud pro Prahu 10 stěžovateli jako žalovanému povinnost zaplatit žalobci (A. T. L. consulting, s. r. o., dále též jen „vedlejší účastník“) částku 103 459 Kč (výrok I) a rozhodl, že stěžovatel je povinen zaplatit žalobci na nákladech řízení částku 18 189 Kč (výrok II). Takto nalézací soud rozhodl o žalobě na zaplacení uvedené částky z titulu smluvní pokuty za opožděné zaplacení faktur za zpracování účetnictví v letech 2011 a 2012 podle smlouvy o vedení účetnictví ze dne 7. 4. 2008 a zpracování daňového přiznání za rok 2011. Soud vyšel z toho, že usnesením ze dne 23. 6. 2015 č. j. 26 C 369/2015-9 vyzval stěžovatele podle ustanovení § 114b odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“ nebo „občanský soudní řád“) k podání vyjádření k žalobě. Stěžovatel v podání ze dne 14. 8. 2015 soudu sdělil, že pohledávku žalobce neuznává, že na ni žalobce nemá nárok a že se k žalobě vyjádří po nahlédnutí do spisu prostřednictvím svého advokáta. Další vyjádření však již stěžovatel soudu ve stanovené lhůtě nepodal. Soud prvního stupně měl proto za to, že stěžovatel nesplnil svou povinnost vyjádřit se k žalobě ve smyslu ustanovení § 114b o. s. ř., neboť takovou povinnost žalovaný splní tehdy, pokud v písemném podání vylíčí alespoň v základních obrysech rozhodné skutečnosti, na nichž staví svou obranu. Proto rozhodl rozsudkem pro uznání.

3. K odvolání stěžovatele Městský soud v Praze ústavní stížností napařeným rozsudkem prvostupňové rozhodnutí potvrdil (výrok I) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II). I podle městského soudu

totiž byla obrana stěžovatele nedostatečná, jelikož nespočívala v tom, aby konkrétními údaji vyvracela pravdivost tvrzení žalobce, popřípadě aby uváděla další skutečnosti, které žalobce netvrdil a na jejichž základě by spor měl být ovlivněn ve prospěch žalovaného – tedy stěžovatele. Obranu proti nároku uplatněnému v žalobě není třeba rozvádět do všech podrobností; postačí, jestliže žalovaný postaví proti tvrzením žalobce alespoň taková svá tvrzení o rozhodujících skutečnostech, z nichž vyplývá základ jeho obrany proti žalobě. To však v dané věci naplněno nebylo. Stěžovatel totiž ve svém vyjádření uvedl, že nárok žalobce neuznává a že na žalovanou částku žalobce nemá nárok, nijak však nevyličil rozhodující skutečnosti, na nichž by stavěl svoji obranu. Proto nelze jeho vyjádření považovat za dostačující a soud prvního stupně proto rozhodl rozsudkem pro uznání správně.

4. Následně dovolání stěžovatele bylo v záhlaví citovaným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto (výrok I) a stěžovateli byla uložena povinnost nahradit vedlejším účastníkovi náhradu nákladů řízení (výrok II). Neuznal-li totiž stěžovatel podle Nejvyššího soudu nárok uplatněný v žalobě, muselo písemné vyjádření obsahovat vylíčení rozhodujících skutečností, na nichž staví svoji obranu proti nároku uplatněnému v žalobě, popřípadě označení důkazů, jejichž provedení navrhuje k prokázání svých tvrzení. Obranu proti nároku uplatněnému v žalobě přitom stěžovatel nemusel rozvádět do všech podrobností a stačilo, uvedl-li by proti tvrzením žalobce alespoň taková svá tvrzení, z nichž by vyplýval základ jeho obrany.

I/B

5. Stěžovatel se s odkazem na judikaturu Ústavního soudu domnívá, že v jeho věci nebyly splněny podmínky pro vydání rozsudku pro uznání. Jestliže totiž včas podal vyjádření na kvalifikovanou výzvu soudu, kterým uplatnění nároku žalobce zcela popíral a odmítal ho, pak nemohla nastat fikce uznání nároku a nemohly být splněny předpoklady pro vydání rozsudku pro uznání. Ze samotného ustanovení § 114b o. s. ř. totiž mimo jiné vyplývá, že bylo-li (jako v právě projednávané věci) o věci rozhodnuto (elektronickým) platebním rozkazem, může předseda senátu žalovanému usnesením uložit, aby se ve věci písemně vyjádřil a aby v případě, že nárok uplatněný v žalobě zcela neuzná, ve vyjádření vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, a k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává. K podání tohoto vyjádření předseda senátu určí lhůtu, která nesmí být kratší než 30 dnů od doručení usnesení. Bylo-li o věci rozhodnuto (elektronickým) platebním rozkazem, určí tuto lhůtu až ode dne uplynutí lhůty k podání odporu proti platebnímu rozkazu, elektronickému platebnímu rozkazu nebo evropskému platebnímu rozkazu. Jestliže se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu soudu včas nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, má se za to, že nárok,

kteří je proti němu žalobou uplatňován, uznává; o tomto následku musí být poučen.

6. Dané ustanovení tak podle stěžovatele sankcionuje především nečinnost žalovaného a jeho neochotu přispět k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, a nikoliv to, v jakém rozsahu a jak kvalitně se k dané věci vyjádří. Stěžovatel přitom k výzvě soudu ve svém vyjádření uvedl, že pohledávku žalobce neuznává s tím, že prostřednictvím zmocněného advokáta, jehož plnou moc připojil, nahlédne do spisu a zdůvodní své stanovisko. Stěžovatel tak údajně dal ve svém vyjádření jednoznačně najevo, že s žalobou nesouhlasí a že se hodlá procesně bránit. Přesto však soud prvního stupně vydal rozsudek pro uznání a k nápravě nedošlo v odvolacím ani dovolacím řízení. Tímto postupem ovšem obecné soudy nerespektovaly náležitou judikaturu Ústavního soudu, podle níž je nutno k fikci uznání přistupovat jako k nástroji výjimečnému, jehož použití je ospravedlnitelné jen v případech skutečně nesporných [srov. k tomu například náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1252/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 167/82 SbNU 623)], všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

II. Vyjádření účastníků, vedlejšího účastníka řízení a replika stěžovatele

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili (s výjimkou Obvodního soudu pro Prahu 10) účastníci řízení a vedlejší účastník řízení.

8. Městský soud v Praze ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozsudku (jakož i navazujícího usnesení Nejvyššího soudu) a zdůraznil, že vyjádření stěžovatele na kvalifikovanou výzvu soudu prvního stupně neobsahovalo žádné skutečnosti, ze kterých by se dala dovodit jakákoliv obrana proti žalobou uplatněnému nároku.

9. Nejvyšší soud setrval na stanovisku, že žalovaný ve svém vyjádření musí uvést rozhodující skutečnosti významné pro rozhodnutí ve věci, což znamená, že konkrétními tvrzeními vyvrací pravdivost tvrzení žalobce. V právě projednávaném případně však vyjádření stěžovatele, který tento uvedl jen to, že pohledávku neuznává, není řádným a kvalifikovaným vyjádřením ve smyslu § 114b o. s. ř. Výzva k doplnění vyjádření tak v daném případě nepřicházela v úvahu, neboť soud prvního stupně stěžovatele dostatečně poučil o tom, co má ve svém vyjádření uvést a jaké důsledky nastanou, nevyjádřil-li se takto kvalifikovaným způsobem a včas.

10. Vedlejší účastník zejména uvedl, že stěžovatel ve lhůtě stanovené soudem prvního stupně do vyjádření pouze napsal, že jeho pohledávku neuznává a toto své tvrzení nikterak nerozvedl, natož aby k němu doložil jakékoli důkazy. Takto postupoval i přesto, že prostor k vyjádření měl dostatečný (tj. lhůtu 30 dnů). Ústavní stížnost by tak měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

11. Stěžovatel ve své replice k rekapitulovaným vyjádřením zejména uvedl, že setrvává na tom, že v jeho případě vůbec nebyly dány podmínky pro použití kvalifikované výzvy, resp. nebyly dány podmínky pro vydání rozsudku pro uznání. Stěžovatelovo vyjádření ke kvalifikované výzvě nebylo podmínkou pro zdárný průběh prvního jednání ve věci před soudem a skutečnost, že se stěžovatel k výzvě soudu obratem nevyjádřil, nebyla z jeho strany projevem žádného taktizování. V tomto směru stěžovatel poukázal i na závěry obsažené v nálezu Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2017 sp. zn. I. ÚS 2693/16 (N 27/84 SbNU 331).

12. Ústavní soud konstatuje, že ve věci není nutno nařizovat jednání ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání nelze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud v řízení neprováděl žádné dokazování.

III. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

13. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzovaném případě takové porušení shledal, a to konkrétně porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, včetně práva být slyšen dle čl. 38 odst. 2 Listiny, k němuž došlo postupem a rozhodnutím obvodního soudu, kterého pochybení podle stěžovatele nenapravily ani městský soud a Nejvyšší soud.

14. Předmětem ústavněprávního posouzení v dané věci byla otázka, zda s ohledem na procesní aktivitu stěžovatele v řízení před obvodním soudem skutečně byly dány podmínky pro vydání rozsudku pro uznání při aplikaci ustanovení § 114b odst. 5 občanského soudního řádu, a tedy zda tímto postupem nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele.

15. Ústavní soud se v nedávné době zabýval ústavností shora citované úpravy zakotvené v ustanovení § 114b občanského soudního řádu, přičemž v nálezu pléna sp. zn. Pl. ÚS 13/15 ze dne 31. 5. 2016 (N 93/81 SbNU 513; 211/2016 Sb.) akceptoval ústavní konformitu ustanovení § 114b odst. 5 občanského soudního řádu, podle něhož „jestliže se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu soudu podle odstavce 1 včas nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, má se za to, že nárok, který je proti němu žalobou uplatňován, uznává; o tomto následku (§ 153a odst. 3) musí být poučen. To neplatí, jsou-li splněny předpoklady pro zastavení řízení nebo odmítnutí žaloby“. Citované ustanovení tedy upravuje nástup fikce uznání nároku uplatněného žalobou, vedoucí k vydání tzv. rozsudku pro uznání, v případě absence včasného vyjádření

na kvalifikovanou výzvu soudu dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu. Ústavní soud ve zmíněném plenárním nálezu zdůraznil, že tímto způsobem je sankcionována pasivita žalovaného, a nedochází tudíž k omezení autonomie vůle žalovaného. Dotčená právní úprava navíc sleduje významný legitimní cíl, a to projednání věci bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 Listiny), a posiluje rovněž zásadu rovnosti účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny), v souladu s níž není možnost žalovaného pouhou svou pasivitou prodlužovat řízení.

16. Z citovaného plenárního nálezu i z dřívější rozhodovací praxe Ústavního soudu je nicméně patrné též zdůraznění významných následků institutu rozsudku pro uznání, který podstatně redukuje možnost uplatnění procesních práv žalovaného a zejména jeho práva rozporovat žalovaný nárok či tvrzení žalobce. Proto jeho vydání musí být vázáno na řádné, nepochybné a prokazatelné naplnění zákonných podmínek dle § 153a občanského soudního řádu [srov. náleze sp. zn. III. ÚS 454/04 ze dne 30. 3. 2006 (N 75/40 SbNU 755)]. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2503/13 ze dne 1. 4. 2014 (N 49/73 SbNU 29) pak Ústavní soud doplnil, že „dikce ustanovení § 114b odst. 5 ve spojení s § 153a odst. 3 o. s. ř. sice zdánlivě neposkytuje rozhodujícímu soudci prostor pro diskreci při jejich aplikaci, avšak obecná pravidla spravedlivého procesu včetně ústavních kautel podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod musí být i v takovém případě respektována tak, aby byla nejen zachována rovnost stran soudního sporu, ale i přístup k soudu“ (bod 26).

17. Ústavní soud se také již v minulosti vyjádřil ke skutečnosti, že v ustanovení § 114b odst. 5 občanského soudního řádu jde o právní fikci, jejímž důsledkem je vydání rozsudku pro uznání podle ustanovení § 153a odst. 3 občanského soudního řádu, ačkoliv žalovaný nárok fakticky neuznal [náleze sp. zn. II. ÚS 230/04 ze dne 3. 3. 2005 (N 38/36 SbNU 419)]. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že právní fikce je právně technický postup, pomocí něhož se považuje za existující situace, jež je zjevně v rozporu s realitou a která dovoluje, aby z ní byly vyvozeny odlišné právní důsledky než ty, které by plynuly z pouhého konstatování faktu. Z tohoto důvodu se jedná o nástroj výjimečný, striktně určený k dosažení právní jistoty jako jednoho z hlavních ústavních postulátů v podmínkách právního státu. Aby přitom mohla právní fikce svůj takto vymezený účel splnit, musí respektovat všechny náležitosti, které s ní zákon spojuje. Nejsou-li všechny právní náležitosti splněny, není soud oprávněn naplnění fikce konstatovat [viz též náleze sp. zn. IV. ÚS 883/15 ze dne 1. 10. 2015 (N 179/79 SbNU 25) a další judikaturu tam uvedenou].

18. Co se týče obsahových nároků na vyjádření žalovaného ke kvalifikované výzvě, i komentářová literatura uvádí, že „[z]ákon v § 114b odst. 5 sankcionuje především nečinnost žalovaného a jeho neochotu přispět

k tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, a nikoliv to, v jakém rozsahu a jak kvalitně se ve věci vyjádřil“ (Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 794; a obdobně též Králík, M., Vašíček, J. in Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až 250I). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 499).

19. Obdobně i z důvodové zprávy k zákonu č. 30/2000 Sb., kterým byl § 114b zaveden do občanského soudního řádu, se podává, že dotčená právní úprava má za cíl zabránit možnosti žalovaného prodlužovat soudní řízení svým záměrným jednáním a motivovat jej ke spolupráci při projednání věci, a tak vyrovnat postavení stran sporu: „... povinnost žalovaného se k žalobě vyjádřit, byla-li mu vůbec soudem uložena, není podle dosavadní úpravy účinně vynutitelná; žalovaný, který nemá zájem na urychleném projednání věci, může opožděným podáním vyjádření k žalobě prodlužovat soudní řízení, popřípadě, nepodá-li vyjádření vůbec, znemožnit nebo alespoň ztížit řádnou přípravu jednání ze strany soudu. K odstranění těchto disproportioní v postavení žalobce a žalovaného se v novém § 114b navrhuje poskytnout předsedovi senátu oprávnění uložit ... žalovanému usnesením, aby se ve věci písemně vyjádřil ...“ (důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., sněmovní tisk č. 257/0, Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998–2002, www.psp.cz).

20. Konečně Ústavní soud připomíná svou judikaturu k povinnosti obecných soudů volit při posuzování podání účastníků řízení postup vstřícnější k jejich právu na soudní ochranu, resp. přístup k soudu [viz například nálezný sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251)]. Ústavní soud rovněž opakovaně upozorňuje, že obecné soudy jsou při použití zákonem stanovených procesních pravidel povinny tato pravidla interpretovat a aplikovat tak, aby dodržely maximy práva na spravedlivý proces vymezené Listinou; musí tedy přihlížet k tomu, že účastník řízení svým podáním sleduje ochranu svých subjektivních práv, a nezapomínat, že základní práva nevytvářejí pouze rámec normativního obsahu podústavního práva, nýbrž i rámec jeho interpretace a aplikace. Uvedené pak platí tím spíše za situace, pokud postup obecných soudů implikuje tak významný zásah do procesního postavení účastníka řízení, jehož důsledkem je nezvratné odepření meritorního přezkumu podání tohoto účastníka [nálezný sp. zn. II. ÚS 475/13 ze dne 24. 6. 2014 (N 129/73 SbNU 941), bod 13]. Tak kupř. ve vztahu k posuzování dovolání Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251) konstatoval, že odmítnutí dovolání pro nedostatek náležitostí znamená nezvratné odepření jeho meritorního přezkumu, neboli přístupu k dovolacímu soudu, které lze z pohledu ústavně zaručených práv jednotlivců akceptovat jen v případech podání

nevyvolávajících žádné pochybnosti o své nedostatečnosti z pohledu základních zákonných náležitostí dovolání.

21. Ústavní soud poukazuje na to, že obdobná situace nastává i v případě posuzování náležité „kvalifikovanosti“ vyjádření na kvalifikovanou výzvu ve smyslu ustanovení § 114b odst. 1 občanského soudního řádu. Shledání nedostatečné „kvalifikovanosti“ takového vyjádření žalovaného totiž znamená nezvratné odepření přezkumu námitek a tvrzení žalovaného, jakož i úplné odepření dalšího meritorního zkoumání sporu a vydání rozsudku pro uznání v souladu s tvrzeními a požadavky žalobce. Takovýto vůči žalovanému vsutkuu přísný postup lze proto akceptovat jen v případech vyjádření nevyvolávajících žádné pochybnosti o své nedostatečnosti, resp. o tom, že se žalovaný nehodlá řádně (tj. i bez obstrukcí) bránit nároku uplatněnému žalobou.

22. Toto základní východisko k výkladu ustanovení § 114b o. s. ř. plyne rovněž z aktuální judikatury Ústavního soudu (na kterou ostatně stěžovatel odkazuje – viz repliku k vyjádřením k ústavní stížnosti). Jak se podává z nálezů ze dne 12. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 3263/13 (N 168/82 SbNU 629), při posuzování závažnosti tohoto důvodu by měl mít soud na zřeteli skutečnost, že „nevyjádření se ve stanovené lhůtě fakticky finguje dispoziční úkon žalovaného, kterým je uznání nároku žalobce, ačkoliv ze skutečností známých soudu je zřejmé, že žalovaný není s nárokem uplatněným v žalobě srozuměn a aktivně v tomto směru v řízení vystupuje ... Obecná zásada *audiatur et altera pars* jako výraz kontradiktorního řízení je vnímána též jako povinnost soudu vytvořit prostor zaručující účastníku řízení možnost účinně uplatňovat námítky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí vypořádat. K fikci uznání je tedy nutno přistupovat jako k nástroji výjimečnému, jehož použití je ospravedlněno jen v případech skutečně nepochybných, přičemž podmínky jeho použití musí být interpretovány nikoli extenzivně, ale restriktivně [nález sp. zn. I. ÚS 1024/15 ze dne 1. 8. 2016 (N 139/82 SbNU 229)]. Soud by proto měl při posuzování vážnosti důvodu volit výklad spíše vstřícnější ve prospěch žalovaného a dát mu prostor k uplatnění jeho námitek“. Ve shora zmiňovaném nálezů sp. zn. I. ÚS 2693/16 Ústavní soud dále uvedl, že „použití fikce uznání je významným zásahem do procesního postavení účastníka řízení, jehož důsledkem je nezvratné odepření meritorního přezkumu věci. Obecný soud je povinen citlivě zacházet s fikcí uznání nároku a „kontumáčním rozsudkem pro uznání“, musí zejména pečlivě vážit, zda je přes splnění formálních procesních podmínek vydání rozsudku pro uznání namístě a zda ostatní okolnosti nenavštědčují tomu, že se o procesní obstrukce ani celkovou pasivitu žalovaného nejedná. V případech, kdy je z chování žalovaného zřejmé, že s žalobou nesouhlasí a hodlá se jí bránit, stává se mechanická aplikace § 153a odst. 3 občanského soudního řádu

neslučitelná se zásadami, na nichž stojí občanský soudní řád, a tím i právnem na spravedlivý proces. Fikce uznání je vyhrazena pro případy lhotejně či obstrukční pasivity žalovaného, jejíž akceptace by byla z pohledu žalobce nespravedlivá, a proto může mít onen přísný důsledek v podobě předstírání, že žalovaný nárok žalobce uznal“.

23. Shora citovanou judikaturu lze proto zjednodušeně shrnout tak, že fikce uznání podle ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř. může nastat jen tehdy, je-li v konkrétním případě zcela zřejmé, že je žalovaný k žalobě lhotejný, případně je obstrukčně pasivní, zjevně taktizuje a jeho jednáním dochází k průtahům.

24. V nyní posuzovaném případě nicméně žádnou z těchto variant v jednání stěžovatele nelze bez zřejmých pochybností dovodit. Jak se totiž podává z obsahu spisu, dne 17. 7. 2015 bylo stěžovateli doručeno usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 23. 6. 2015 č. j. 26 C 369/2015-9 obsahující kvalifikovanou výzvu ve smyslu ustanovení § 114b o. s. ř. s tím, že se má k žalobě vedlejšího účastníka ve lhůtě 30 dnů vyjádřit (č. l. 9). Stěžovatel se podáním datovaným 14. 8. 2015 k výzvě soudu vyjádřil zejména tak, že žalovanou částku neuznává, žalobce (vedlejší účastník) na ni nemá právo a stěžovatel je připraven prostřednictvím zmocněného advokáta nahlédnout do spisu a své odmítavé stanovisko k žalobě následně odůvodnit (č. l. 12). Současně soudu zaslal plnou moc udělenou advokátem JUDr. Brenkovi. Dne 26. 8. se pak zaměstnankyně příslušné advokátní kanceláře skutečně dostavila k nahlížení do spisu k obvodnímu soudu (č. l. 17). Soud prvního stupně však na další stanovisko stěžovatele nevyčkal a rozhodl shora citovaným rozsudkem pro uznání.

25. Podle názoru Ústavního soudu tak obvodní soud rozhodl za situace, kdy stěžovatel svým podáním jednoznačně prokázal svůj nesouhlas s žalovaným nárokem, jakož i připravenost se aktivně účastnit projednávání předmětného sporu a ani z dalších okolností případu nebyly dány zřejmé indicie, které by svědčily o snaze stěžovatele činit procesní obstrukce či jinak prodlužovat soudní řízení ve smyslu citované judikatury. Za této situace proto obecné soudy nemohly dospět k závěru o opodstatněnosti fikce uznání jakožto výjimečného procesního institutu.

26. Ústavní soud tedy konstatuje, že shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, včetně práva být slyšen dle čl. 38 odst. 2 Listiny. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 10, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu zrušil. V dalším řízení jsou obecné soudy vázány shora popsáním právním názorem k výkladu ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř.

Č. 154

K povinnosti Nejvyššího soudu rozhodnout o návrhu na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí

Z ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod rovněž vyplývá povinnost dovolacího soudu rozhodnout bez zbytečných průtahů, popř. i neprodleně, o návrhu na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí, a to usnesením, jehož písemné vyhotovení bude obsahovat předepsané náležitosti, včetně řádného odůvodnění, a které bude doručeno účastníkům řízení; není však porušením těchto ústavně zaručených práv, rozhodne-li dovolací soud spolu s dovoláním o návrhu na odklad vykonatelnosti, aniž by se zabýval odůvodněním takového návrhu, stane-li se tak ve lhůtě přiměřené pro samotné rozhodnutí o návrhu na odklad vykonatelnosti rozhodnutí.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 23. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 3425/16 ve věci ústavní stížnosti Sberbank CZ, a. s., se sídlem U Trezorky 921/2, Praha 5 – Jinonice, zastoupené JUDr. Pavlem Dejelem, LL.M., Ph.D., advokátem, se sídlem Jungmannova 745/24, Praha 1 – Nové Město, proti postupu Nejvyššího soudu v řízení vedeném pod sp. zn. 29 Cdo 78/2016, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení.

Výrok

I. Nejvyšší soud porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod tím, že nerozhodl o jejím návrhu na odklad vykonatelnosti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 22. června 2015 č. j. 5 Cmo 432/2014-326.

II. Nejvyššímu soudu se zakazuje, aby v porušování práv stěžovatelky pokračoval.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost a návrh na přiznání nákladů řízení s ní spojený odmítají.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. V ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) stěžovatelka tvrdila, že Nejvyšší soud porušil její základní právo na zákonného soudce zaručené čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a na rovné zacházení zakotvené v čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny, tím, že:

a) přidělil rozhodování o jejím dovolání v rozporu s platným a účinným rozvrhem práce nepřislušnému soudnímu oddělení,

b) určil konkrétní soudce, kteří by měli rozhodovat o jejím dovolání, v rozporu s platným a účinným rozvrhem práce, jehož ustanovení jsou navíc protiústavní, neboť svěřují výběr konkrétních soudců, kteří budou rozhodovat o konkrétní věci, do rukou soudního funkcionáře, a tedy nezajišťují transparentní a neúčelové přidělování věci,

c) po dobu téměř celého roku nerozhodl o jejím návrhu na odklad vykonatelnosti dovoláním napadeného rozhodnutí, ačkoliv v jiných obdobných případech o takových návrzích rozhoduje v době několika málo týdnů a ačkoliv pouze rozhodnutím v takovýchto lhůtách může zachovat smysl a účel institutu odkladu vykonatelnosti dovoláním napadených rozhodnutí, přičemž se domáhala toho, aby Ústavní soud konstatoval, že těmito zásahy došlo k porušení jejich výše uvedených základních práv, a aby Nejvyššímu soudu zakázal v tomto porušování pokračovat. S ústavní stížností spojila návrh, aby jí Ústavní soud přiznal náhradu nákladů řízení.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu vedeného Městským soudem v Praze (dále jen „městský soud“) pod sp. zn. 42 Cm 257/2006 se podává, že rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) ze dne 22. 6. 2015 č. j. 5 Cmo 432/2014-326 byl v řízení o žalobě Mgr. Dana Schaffera, kterou se jmenovaný (za účasti PMS Přerov, a. s., jako vedlejšího účastníka na straně žalobce) na stěžovatelce domáhal zaplacení částky 129 400 000 Kč s příslušenstvím, byl změněn „v rozsahu žalované jistiny“ rozsudek městského soudu ze dne 25. 10. 2013 č. j. 42 Cm 257/2006-203 tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit žalobci částku 129 400 000 Kč do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku (výrok I), a dále bylo rozhodnuto, že se ve zbývajícím rozsahu rozsudek soudu prvního stupně ruší a věc se vrací soudu prvního stupně k dalšímu řízení (výrok II).

3. Rozsudek vrchního soudu ve výroku I napadla stěžovatelka dovoláním a současně navrhla, aby Nejvyšší soud odložil vykonatelnost tohoto rozhodnutí. Tato věc byla podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu přidělena soudnímu oddělení 29, kde se mj. rozhodují věci týkající se konkursu, vyrovnání nebo insolvenčního řízení, včetně sporů jimi vyvolaných nebo

s nimi souvisejících, s tím, že by ji měl projednat a rozhodnout o ní senát ve složení JUDr. Zdeněk Krčmář, JUDr. Petr Gemmel a Mgr. Milan Polášek.

II. Argumentace stěžovatelky

4. V ústavní stížnosti stěžovatelka v první řadě namítla, že bylo porušeno její právo na zákonného soudce. Jednotlivé věci musí být přidělovány konkrétnímu soudnímu oddělení a soudcům podle předem jasných, transparentních a jednoznačných pravidel. Její věc však byla přidělena soudnímu oddělení 29 v rozporu s rozvrhem práce, neboť žádná ze sporných otázek, kterou má dovolací soud řešit, resp. která je za takovou v dovolání označena, nemá konkursní charakter. Nepřezkoumatelně, a zřejmě také v rozporu s rozvrhem práce, byli také určeni tři ze šesti soudců tohoto oddělení, neboť o přidělení věci jednotlivým soudcům rozhodl řídící předseda senátu. Nadto je rozvrh práce, který přenechává takový výběr předsedovi senátu, a ponechává ho tedy na rozhodnutí soudního funkcionáře, netransparentní, a vytváří prostor pro účelovou manipulaci.

5. Dále stěžovatelka namítla porušení práva na rovné zacházení a na spravedlivý proces, k němuž mělo dojít tím, že ač spolu s dovoláním podala návrh na odložení vykonatelnosti, v němž doložila, že jí hrozí mnohamilionová újma, Nejvyšší soud o něm nerozhodl. V této souvislosti upozornila, že v některých jiných věcech Nejvyšší soud rozhodl v řádech několika týdnů, což má představovat její diskriminaci. A jestliže o jejím návrhu nerozhodl ani v době jednoho roku, resp. přes urgence a důkazy o hrozící vážné újmě její „ignoroval“, popřel význam a účel institutu zakotveného v § 243 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), jež mohou být naplněny v případech co nejrychlejší aplikace, zvláště pak v případech, kdy byla v dovoláním napadeném rozhodnutí stanovena pouze třídní lhůta k plnění. Tím porušil její právo na rozhodnutí bez průtahů.

6. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatelka argumentovala tak, že § 243 o. s. ř. nestanoví žádnou lhůtu, ve které by měl Nejvyšší soud rozhodnout, a tak je třeba ji vyvodit ze smyslu a účelu uvedeného ustanovení a praxe Nejvyššího soudu. Jeho smyslem a účelem je ochrana subjektů postižených pravomocným soudním rozhodnutím, jehož správnost je napadena dovoláním, před okamžitým výkonem rozhodnutí, resp. újmou, která by mohla vzniknout, a proto musí být rozhodnuto co nejrychleji a bezprostředně po podání příslušného návrhu. Tomu, jak dokládá stěžovatelka i odkazem na aktuální praxi Nejvyššího soudu, odpovídá lhůta několika dnů, maximálně týdnů. Přitom aby takovému návrhu bylo vyhověno, postačuje, když dovolání, v souvislosti s nímž byl návrh podán, splňuje požadavky kladené na něj občanským soudním řádem a když je osvědčeno tvrzení o závažné újmě, která hrozí v případě neprodleného výkonu rozhodnutí, anebo když je zjištěno podání exekučního návrhu.

7. V této souvislosti stěžovatelka upozornila, že jí byla uložena povinnost zaplatit „enormní“ částku a toto plnění je na ní – navzdory splnění uvedené povinnosti vůči osobě, které bylo přisouzeno – exekučně vymáháno neznámou kyperskou společností, které měl být nárok na toto plnění údajně postoupen, takže hrozí, že bude nucena uhradit tuto částku dvakrát. Návrh na odložení vykonatelnosti byl odůvodněn hrozbou značné újmy, přičemž dovolání splňovalo všechny formální požadavky, stejně jako v jiných případech, kde Nejvyšší soud návrhu vyhověl, v jejím případě však postupoval diametrálně odlišně.

III. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatelky

8. Soudec zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníku řízení.

9. Nejvyšší soud upozornil, že ústavní stížnost ohledně námitky, že o dovolání nebude rozhodovat zákonný soudce, je „předčasná“, resp. podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu nepřipustná, přičemž poukázal na závěry Ústavního soudu vyslovené v usnesení ze dne 30. 9. 2014 sp. zn. II. ÚS 1800/14 (v SbNU nepublikováno, rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) s tím, že je-li výrazně omezena možnost zásahu proti kasačním rozhodnutím dovolacího soudu, i když je „ve hře“ otázka zákonného soudce (zákonného složení senátu, který přijal kasační rozhodnutí), je vyloučeno, aby Ústavní soud přijímal věcná rozhodnutí k tomu, zda příslušná věc napadla do „správného“ soudního oddělení ještě předtím, než k tvrzenému zásahu dojde. V opačném případě by se stal jedním z prvních článků soudní soustavy a přišel by o roli orgánu kontroly ústavnosti, nepatřícího do systému obecného soudnictví.

10. Dle Nejvyššího soudu je ústavní stížnost podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu nepřipustná i v té části, kde stěžovatelka brojí proti jeho nečinnosti ve vztahu k návrhu na odklad vykonatelnosti. Má totiž k dispozici nástroj zakotvený v § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a prostřednictvím tohoto postupu se jí může dostat soudním rozhodnutím podložená (věcně vyargumentovaná) informace o případné nesprávnosti postupu dovolacího soudu při projednávání předmětného návrhu.

11. V souvislosti s námitkou nečinnosti při rozhodování o návrhu na odklad vykonatelnosti Nejvyšší soud odmítl, že by byl v prodlení se zkoumáním dané otázky, pouze v souladu s letitými usancemi nevydal ve věci „negativní“ rozhodnutí, když důvod pro odložení vykonatelnosti neshledal.

12. Dále Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatelčina věc byla přidělena do soudního oddělení 29 bez jakékoliv ingerence, jde o spor o náhradu

škody advokáta (žalobce) s bankou (stěžovatelkou), která z jeho účtu na základě exekuce vedené na majetek úpadce odepsala prostředky, které byly na tento účet skládány správcem konkursní podstaty na základě dohody o advokátní úschově, kterou s advokátem uzavřel. Spor je veden o režim nakládání s těmito prostředky v době, kdy odvolací soud zrušil usnesení o prohlášení konkursu a vrátil věc k dalšímu řízení soudu prvního stupně. Pro přidělení věci je určující charakter sporné právní otázky, kterou má dovolací soud řešit nebo která je za takovou v dovolání označena, a tou může být i otázka předběžná. V dané věci budou posuzovány otázky, které zasahují do kompetencí více senátů. Vzhledem k těmto okolnostem dospěl tehdejší řídicí předseda soudního oddělení (senátu) 29 k tomu, že věc zde byla zapsána právem, přičemž v reakci na opakovanou stížnost stěžovatelky se s tím ztotožnili řídicí předsedové v úvahu připadajících soudních oddělení (senátů) 32 a 20. V okamžiku, kdy věc napadla soudnímu oddělení 29, bylo z rozvrhu práce patrné, kteří soudci přicházejí v úvahu pro účely složení tříčlenného senátu, jenž bude věc rozhodovat. Soudce zpravodaj JUDr. Zdeněk Krčmář, který senátu v dané věci současně předsedá, byl určen řídicím předsedou v souladu s čl. 4 rozvrhu práce. Rozvrh práce pro rozhodné období kromě soudce zpravodaje neurčoval přesné složení senátu, avšak v návaznosti na změny jednacích řádů a rozvrhu práce, jež vstoupily v účinnost dnem 1. 9. 2016, dal řídicí předseda pokyn soudní kanceláři, aby byli do elektronického kancelářského rejstříku vyznačeni další členové senátu.

13. Ústavní soud zaslal vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka, jde-li o přípustnost ústavní stížnosti ve vztahu k zásahu uvedenému v bodech 1. a) a 1. b), odmítla argumentaci Nejvyššího soudu obsaženou v jeho vyjádření s tím, že v daném případě nemá k dispozici žádný procesní prostředek ochrany svých práv, který by mohla vyčerpat, že k zásahu do jejího práva podle čl. 38 odst. 1 Listiny již došlo a že je nezbytné, aby řízení probíhalo od samého začátku podle zákonných předpisů před správně obsazeným soudem, eventuálně by z těchto důvodů měla být ústavní stížnost přípustná podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, přičemž se odvolala na nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2009 sp. zn. IV. ÚS 956/09 (N 225/55 SbNU 105). Naopak odmítla poukaz Nejvyššího soudu na usnesení sp. zn. II. ÚS 1800/14 ze dne 30. 9. 2014 jako nepřiléhavý s tím, že v dané věci nejde o kasační rozhodnutí, neboť dovolací soud o jejím dovolání dosud nerozhodl, navíc Ústavní soud k závěru o nepřípustnosti ústavní stížnosti dospěl poté, co zjistil, že přidělením věci konkrétnímu senátu nebyla porušena pravidla stanovená platným rozvrhem práce. Vzhledem k tomu má stěžovatelka za to, že povinností Ústavního soudu je neprodleně zasáhnout. Jde-li o otázku přidělení věci senátu 29, stěžovatelka uvedla, že vyjádření

Nejvyššího soudu pochybnosti ohledně správnosti tohoto postupu nevyvrátilo a že zde není žádná konkursní souvislost, správně mělo dojít k jejímu přidělení senátu zabývajícím se problematikou (advokátních) úschov. Nejvyšší soud nepředložil ani žádné opodstatněné argumenty k výběru tří konkrétních soudců, kterým byla věc přidělena. Postup Nejvyššího soudu je v rozporu s právními závěry Ústavního soudu vyslovenými v nálezu ze dne 15. 6. 2016 sp. zn. I. ÚS 2769/15 (N 115/81 SbNU 795).

14. V souvislosti s vyjádřením Nejvyššího soudu ohledně nepřípustnosti ústavní stížnosti proti zásahu sub c) stěžovatelka uvedla, že skutečně zde existuje možnost postupu podle § 174a zákona o soudech a soudcích, ovšem její postavení není „standardní“, protože věc byla přidělena senátu, který není k jejímu projednání oprávněn, a tak je problematické určit, který senát je k posouzení případného návrhu povolán, a pokud by mu takový senát vyhověl, nastala by situace, kdy by byla uložena povinnost zabývat se věcí „nepříslušnému“ senátu, čímž by došlo k dalšímu prohloubení zásahu do práva na zákonného soudce. Současně stěžovatelka poukázala na § 75 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu s tím, že jsou naplněny důvody pro projednání její ústavní stížnosti, a to „komplexně všech v ní vznesených a spolu vzájemně souvisejících námitek“. Dle stěžovatelky by ústavní stížnost neměla být odmítnuta z důvodu stanoveného v § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jak plyne z vyjádření k ústavní stížnosti, ustálená praxe je taková, že Nejvyšší soud návrhu na odklad vykonatelnosti buď vyhoví, nebo jej ignoruje, tedy bez jakékoliv účasti a bez jakéhokoliv informování navrhovatele ho posoudí jako nedůvodný, o čemž navrhovatele nezpraví a výsledek svých úvah zmíní v rozhodnutí o dovolání. Tato praxe je protiústavní, a pokud ústavní stížnost dává možnost zasáhnout a tuto praxi korigovat, zjevně přesahuje její vlastní zájmy.

15. V souvislosti s otázkou věcné opodstatněnosti ústavní stížnosti proti zásahu sub c) stěžovatelka uvedla, že návrhem na odložení vykonatelnosti je povinen se dovolací soud zabývat, přičemž musí dát at již rozhodnutím, či jiným způsobem účastníkovi najevo, že tak učinil a s jakým výsledkem. Jestliže neshledá důvody pro odložení vykonatelnosti, zůstává účastník řízení po celé dovolací řízení, které trvá řadu měsíců i let, v nejistotě, zda se jeho návrhem zabýval. Dle stěžovatelky Nejvyšší soud může plnit řádně svou úlohu, když bude mít důvěru široké veřejnosti a když bude vůči účastníkům řízení postupovat transparentně a otevřeně, přičemž minimálním standardem, obrátí-li se na něj účastníci s takovým návrhem, musí být sdělení, že se jím zabýval a z jakých důvodů mu (ne)vyhověl. Zůstane-li návrh bez reakce, nelze než uzavřít, že je soud nečinný a že neplní mu svěřenou pravomoc spravedlivě a včas rozhodovat o věcech, které mu byly předloženy. Potřeba přezkumu dané praxe plyne i z toho, že přístup jednotlivých senátů je různý, některé senáty o návrzích nerozhodují, jiné

senáty odůvodňují to, že se k návrhu nevyjádřily, nadbytečností takového rozhodnutí z důvodu, že bylo o dovolání věcně rozhodnuto v nejkratším možném termínu. Současně stěžovatelka upozornila na to, že pokud obecné soudy postupují podle § 73 či 107 soudního řádu správního nebo podle § 248 o. s. ř., standardně vydávají i negativní rozhodnutí, stejně tak jsou vydávána taková rozhodnutí ve věcech předběžných opatření, která jsou co do své povahy a účelu srovnatelná. Odlišnou praxi Nejvyššího soudu nelze dle stěžovatelky nijak rozumně odůvodnit a ospravedlnit.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že směřuje-li ústavní stížnost proti zásahu pod body 1. a) a 1. b), jde o nepřipustný návrh podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

17. Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že jedním z pojmových znaků ústavní stížnosti jakožto prostředku ochrany ústavně zaručených práv a svobod je subsidiarita a s ní korespondující princip minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti ostatních orgánů veřejné moci, včetně rozhodování obecných soudů. Ta se po procesní stránce projevuje v požadavku předchozího vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), a po stránce materiální v požadavku, aby Ústavní soud za účelem ochrany ústavně zaručených základních práv a svobod zasahoval až v okamžiku, kdy neexistují žádné jiné prostředky, kterými by mohl být protiústavní stav napraven. Ústavní stížností tak lze napadat pravomocná rozhodnutí, jimiž se řízení končí, nikoliv rozhodnutí „dílčí“, i když jsou sama o sobě pravomocná, tedy přestože proti nim byly všechny dostupné opravné prostředky vyčerpány. Ústavní soud sice některá taková „dílčí“ (procesní) rozhodnutí ústavněprávnímu přezkumu podrobuje, nicméně jde o postup výjimečný, jenž se uplatní pouze ve specifických procesních situacích (viz stěžovatelkou zmíněný nález sp. zn. IV. ÚS 956/09 týkající se usnesení odvolacího soudu podle § 221 odst. 2 o. s. ř.).

18. V případech ústavních stížností směřujících proti rozhodnutí obecných soudů o námítce podjatosti Ústavní soud na straně jedné vzal v úvahu, že spravedlivému projednávání a rozhodování věci by odporovalo, jestliže by věc byla projednávána a rozhodnuta soudem, kterým projednávána a rozhodnuta být neměla, resp. kterému měla být odňata, na straně druhé však konstatoval, že bude-li mít stěžovatel v dalším průběhu řízení za to, že právě tak tomu v daném řízení pro nedostatek nestrannosti rozhodujících soudců bylo, či že rozhodnutí bylo vydáno soudci objektivně podjatými, nic nebude překážet, aby proti takovému rozhodnutí brojil v rámci soustavy obecných soudů opravnými prostředky, které mu právní řád dává k dispozici, a teprve po jejich vyčerpání, bude-li se nadále domnívat, že stav

protiústavnosti napraven nebyl, a nedostalo se mu tak právní ochrany, může se domáhat zásahu Ústavního soudu [viz např. usnesení ze dne 28. 4. 2015 sp. zn. III. ÚS 785/15, ze dne 15. 10. 2012 sp. zn. I. ÚS 2169/12 nebo ze dne 30. 8. 2011 sp. zn. III. ÚS 2211/11 (v SbNU nepublikována)].

19. Navíc je nutno upozornit, že v posuzované věci ústavní stížnost nesměřuje proti soudnímu rozhodnutí, ale proti tzv. jinému zásahu veřejné moci, k němuž mělo dojít v soudním řízení tím, že věc byla přidělena soudnímu oddělení (senátu) 29 i konkrétním soudcům v tomto senátu takovým způsobem, jenž dle stěžovatelky neodpovídá pravidlům plynoucím z práva na zákonného soudce zakotveného v čl. 38 odst. 1 Listiny. Proti tzv. jinému zásahu je (obecně) ústavní stížnost přípustná pouze za předpokladu, že ke zhojení případného porušení základních práv či svobod nemůže dojít v dalším průběhu řízení buď proto, že právní řád neposkytuje v dané situaci žádný procesní prostředek nápravy, nebo proto, že pro povahu hrozící nebo již způsobené újmy na základních právech či svobodách nesnese poskytnutí takové ochrany odkladu. Jinými slovy, ústavní stížnost proti jinému zásahu orgánu veřejné moci je přípustná pouze tehdy, jestliže představuje aktuálně jedinou možnost, jak se stěžovatel může domoci ochrany svých základních práv či svobod [viz např. nálezy ze dne 30. 11. 1995 sp. zn. III. ÚS 62/95 (N 78/4 SbNU 243), usnesení ze dne 24. 4. 2017 sp. zn. II. ÚS 755/17 (v SbNU nepublikováno), bod 3, nálezy ze dne 23. 4. 2015 sp. zn. I. ÚS 1549/11 (N 83/77 SbNU 197), bod 52, ze dne 15. 2. 2012 sp. zn. I. ÚS 2427/11 (N 33/64 SbNU 349), bod 12, ze dne 28. 4. 2009 sp. zn. I. ÚS 536/06 (N 100/53 SbNU 263), část VI, ze dne 10. 4. 2008 sp. zn. III. ÚS 685/06 (N 70/49 SbNU 51), jakož i usnesení ze dne 28. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 233/02 (U 30/27 SbNU 337) a ze dne 1. 10. 1998 sp. zn. IV. ÚS 170/98 (U 55/12 SbNU 447)].

20. V souzené věci tvrzené porušení práva na zákonného soudce představuje námitku, kterou stěžovatelka může uplatnit i v dalším průběhu řízení před obecnými soudy (shodně viz usnesení ze dne 25. 7. 2017 sp. zn. II. ÚS 1767/17), konkrétně pak přímo v dovolacím řízení, přičemž povinností Nejvyššího soudu je případnou vadu napravit, eventuálně se s touto námitkou vypořádat v odůvodnění svého rozhodnutí. Pokud stěžovatelka bude mít – v případě pro ni nepříznivého „konečného“ rozhodnutí – za to, že řízení danou vadou trpí i nadále, může příslušné rozhodnutí napadnout ústavní stížností a v jejím rámci uvedenou námitku uplatnit. Je dlužno dodat, že argumentace Nejvyššího soudu obsažená v jeho vyjádření k ústavní stížnosti, tedy že by se s postavením Ústavního soudu jako orgánu ochrany ústavnosti, který není součástí soustavy soudů, neslučovalo, aby v probíhajícím soudním řízení přezkoumával jednotlivá procesní rozhodnutí, ale dokonce i jednotlivé procesní úkony, jak stěžovatelka požaduje, je zcela přiléhavá, a naopak stěžovatelčina premisa, že by Ústavní soud

měl od samého počátku soudního řízení „dohlížet“ na jeho ústavnost, je, jak bylo výše vysvětleno, chybná.

21. Ústavní stížnost je tak v této části „předčasná“ a vzhledem k tomu, že daný procesní úkon jakožto údajný tzv. jiný zásah nemůže být předmětem (samostatného) ústavněprávního přezkumu, je vyloučen postup podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Proto o této části ústavní stížnosti Ústavní soud nemůže rozhodnout jinak než ji odmítnout jako nepřipustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

22. Směřuje-li ústavní stížnost proti zásahu pod bodem 1. c), Ústavní soud, vycházející ze shodného tvrzení účastníků řízení, zjistil, že stěžovatelka nepodala návrh podle § 174a zákona o soudech a soudcích. Ten představuje procesní prostředek ochrany práv podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a tudíž s ohledem na uvedené ustanovení je ústavní stížnost nepřipustná. Současně však Ústavní soud shledal, že v souzené věci je naplněn předpoklad přijetí ústavní stížnosti podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť otázce, kterou je třeba řešit, nechybí ústavněprávní rozměr, a výsledek daného řízení může mít dopad na právní postavení řady stávajících účastníků řízení před dovolacím soudem, a to v situaci, kdy s ohledem na dlouholetou neměnnou praxi, jdoucí dle všeho napříč všemi senáty, nelze očekávat, že by ve stěžovaném procesním postupu Nejvyššího soudu mohlo dojít k nějaké změně; to navíc vyvolává pochybnost, zda vůbec by v daném případě mohl být návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu považován za „efektivní“ procesní prostředek ochrany práva (byť obecně tomu tak nepochybně je).

23. Jde-li o ostatní procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem, ústavní stížnost v této části byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která měla být tvrzeným zásahem dotčena na svých ústavně zaručených základních právech; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

24. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn, jestliže obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce, aniž by respektovaly hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Z tohoto důvodu Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

25. Zásadní otázkou položenou v ústavní stížnosti je, zda lze z hlediska ústavnosti akceptovat postup Nejvyššího soudu, který k návrhu dovolatele vydává pouze „vyhovující“ usnesení o odkladu vykonatelnosti dovoláním napadeného rozhodnutí, a výslovně tedy rozhodne jen v případě, kdy takovému návrhu pro jeho důvodnost vyhoví, v opačném případě žádné („zamítavé“) rozhodnutí nevydává. Ústavní soud proto posoudil, zda taková interpretace a aplikace občanského soudního řádu Nejvyšším soudem (ale nejen tímto soudem) není zatížena tzv. kvalifikovanou vadou, tj. vadou mající za následek porušení ústavnosti. Tak tomu bývá, jak plyne z judikatury Ústavního soudu, zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle“ spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [viz např. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

26. Stěžovatelka se v ústavní stížnosti dovolává svého práva na soudní ochranu, kdy má každý podle čl. 36 odst. 1 Listiny právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u soudu (či jiného orgánu), s čímž nutně koresponduje povinnost soudu o takovém právu (stanoveným postupem) rozhodnout, a to podle čl. 38 odst. 2 Listiny bez zbytečných průtahů. Jakou formu by mělo takové rozhodnutí mít (tedy zda písemnou, či ústní), ať se již jedná o vyhovění, či nikoli, a případně, jaké jsou jeho náležitosti, plyne z příslušného procesního předpisu, současně však je třeba mít na zřeteli požadavky, jež plynou z principů řádného procesu a kautel právního státu.

27. Nejvyšší soud dospěl k závěru (sub 11), že „negativní“ rozhodnutí není oprávněn, popř. povinen vydávat, vycházeje zřejmě z gramatického výkladu § 243 o. s. ř., jakož i ze specifik daného institutu, konkrétně z toho, že jde jen o procesní rozhodnutí, kdy se o příslušném návrhu rozhoduje v jedné instanci, která je navíc v rámci soustavy soudů instancí poslední, a tak se požadavek na vydání rozhodnutí (a jeho odůvodnění) jeví jako „formalistický“, neboť jiný postup z hlediska právní ochrany dotčené osoby nemá žádný podstatný význam a Nejvyšší soud by jen zbytečně zatěžovalo.

28. Vedle toho se zde nabízí výkladová varianta, dle níž je třeba o předmětném návrhu rozhodnout zákonem předpokládaným způsobem, tj. usnesením podle § 167 a násl. ve spojení s § 243b o. s. ř., protože „nečinnost“ s fikcí negativního rozhodnutí je institutem v právním řádu výjimečným, jenž by musel být v zákoně výslovně zakotven spolu se stanovením bližších podmínek pro „vydání“ takového rozhodnutí [srov. § 16 odst. 3 zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně

některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů, či dříve platný § 57 odst. 2 zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů], čemuž tak v tomto případě není.

29. Po posouzení této otázky dospěl Ústavní soud k závěru, že ustálenou praxi Nejvyššího soudu postavenou na první interpretační variantě je třeba pro její ústavní nekonformitu odmítnout. Ústavní soud si je vědom toho, že právní normy, na které je výše poukazováno, upravují postup správních orgánů, nadto ještě v situaci, kdy tyto rozhodují o merituu věci, zatímco v souzené věci jde o „pouhé“ procesní rozhodnutí. Nicméně i v případě procesních návrhů by mělo platit obecné pravidlo vycházející z ústavního principu, dle něhož státní moc lze uplatňovat v mezích a způsobem, které zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy), že neupraví-li zákon jinak, o každém návrhu je třeba (výslovně) rozhodnout [srov. v obecné rovině nálezy Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 2916/15 (N 35/84 SbNU 401)]; na tom nic nemění, že se tak v soudní praxi někdy neděje, aniž by to vždy nutně představovalo porušení ústavnosti (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 3329/16). V posuzované věci má však Ústavní soud za to, že z daného požadavku nelze „slejit“, a to vzhledem k zásadnímu významu daného procesního prostředku v systému právní ochrany při rozhodování v rámci mimořádného opravného prostředku. Byť je totiž jeho působení pouze dočasné, jeho smyslem a účelem je zabránit zásadním a potenciálně nevratným následkům, jež na základě (vadného) pravomocného rozhodnutí, resp. v důsledku jeho výkonu mohou v právní sféře navrhovatele nastat, takže následné poskytnutí ochrany (ve věci samé) už nemusí mít žádný reálný význam.

30. Právě tento často zásadní význam z hlediska ochrany práv jednotlivců je důvodem, proč také Ústavní soud podrobuje tento typ rozhodnutí (tj. kterým je poskytována „jen“ dočasná právní ochrana) ústavněprávnímu přezkumu [viz nálezy ze dne 10. 11. 1999 sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171), ze dne 18. 9. 2014 sp. zn. III. ÚS 2331/14 (N 172/74 SbNU 493), ze dne 23. 9. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4468/12 (N 167/70 SbNU 553), ze dne 26. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 310/04 (N 93/37 SbNU 269)], byť jde o přezkum do určité míry omezený (viz např. usnesení ze dne 27. 3. 2013 sp. zn. I. ÚS 336/13, ze dne 12. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 3193/15 a ze dne 21. 2. 2017 sp. zn. II. ÚS 168/17).

31. Z ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení lze tak v prvé řadě vyvodit, že nelze rozhodovat „omisivně“, nestanoví-li tak zákon tutu formu rozhodnutí výslovně, tzn. že Nejvyšší soud musí rozhodnout usnesením (§ 167 odst. 1 o. s. ř.), jehož písemné vyhotovení bude obsahovat předepsané náležitosti (srov. § 169 o. s. ř.) a které bude doručeno účastníkům řízení (§ 168 odst. 2 o. s. ř.). Dále pak je třeba, aby toto „negativní“

usnesení (srov. sub 32 a 34) obsahovalo řádné odůvodnění, neboť jde o rozhodnutí, které může mít, jak bylo výše uvedeno, z hlediska soudní ochrany práv navrhovatele podstatný význam. Tak je tomu právě v posuzovaném případě, takže by (již jen) s ohledem na povahu věci nebyly splněny podmínky ustanovení § 169 odst. 2 věty druhé o. s. ř., nadto by šlo o věc očividně složitou, přičemž ze samotného soudního spisu by bylo sotva možno vyvodit, jaké důvody vedly Nejvyšší soud právě k danému „rozhodnutí“.

32. Ústavní soud v této souvislosti považuje za vhodné podotknout, že i v případě, kdy Nejvyšší soud vykonatelnost rozhodnutí odloží, mělo by být stran odůvodnění postupováno obdobně (§ 169 odst. 2 věta první o. s. ř.). Aní zde není požadavek na odůvodnění projevem nějakého „přepjatého formalismu“. Ostatně obdobně danou povinnost vyvodil Ústavní soud za určitých okolností i v případě, kdy soud usnesením rozhodl o věcné příslušnosti podle § 104a o. s. ř., ač občanský soudní řád v citovaném ustanovení výslovně uvádí, že takové usnesení odůvodňovat není třeba [viz např. náleze ze dne 19. 12. 2011 sp. zn. I. ÚS 59/11 (N 216/63 SbNU 479)]. Konečně Ústavní soud sice neshledal protiústavní právní úpravu, podle níž není třeba odůvodňovat (co do své povahy obdobně) usnesení o nařízení předběžného opatření (viz již zmíněné usnesení sp. zn. I. ÚS 336/13), to však v situaci, kdy předběžným opatřením dotčený stěžovatel měl možnost se efektivně bránit odvoláním a zdůvodnění nařízení předběžného opatření se mu mohlo dostat (a dostalo) ze strany odvolacího soudu. Tato možnost však v případě postupu podle § 243 o. s. ř. dána není.

33. Není třeba připomínat význam požadavku na řádné (tj. srozumitelné a racionální) odůvodnění soudního rozhodnutí coby prostředku ochrany před libovůli v rozhodovacím procesu orgánů veřejné moci a zvláště obecných soudů [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151), ze dne 9. 7. 1998 sp. zn. III. ÚS 206/98 (N 80/11 SbNU 231) a ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Ústavní soud je nicméně přesvědčen, že Nejvyšší soud přistupuje k návrhům na odklad vykonatelnosti s náležitou pečlivostí, byť tak nečiní výslovně, nicméně jeho rozhodování, ač může být věcně správné, se pak nutně může jevit netransparentním. Důsledkem mohou být různé spekulace, což zbytečně podkopává důvěru občanů v právo a ústavní instituce. Nadto takové rozhodování nelze podrobit kontrole účastníky či veřejností ani z hlediska dodržení jednoho se zásadních principů spravedlivého procesu, tj. povinnosti soudu rozhodnout bez zbytečných průtahů, resp. v přiměřené lhůtě (čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), neboť navrhovatel se bez dalšího nedozví, zda (a případně kdy) Nejvyšší soud o jeho návrhu rozhodl.

34. Jde-li o samotnou lhůtu, ve které je Nejvyšší soud povinen rozhodnout, § 243 o. s. ř. sice v tomto ohledu nic konkrétního nestanovuje (na rozdíl od § 73 odst. 4 s. ř. s.), není to však podstatné, neboť tuto lhůtu lze vyvodit z kautel řádně vedeného soudního řízení, tedy že obecné soudy musí postupovat tak, aby zajistily efektivní, tedy také včasnou ochranu práv subjektu, který o to stanoveným postupem požádá, což zpravidla bude s ohledem na to, co je smyslem a účelem daného právního institutu, znamenat, že Nejvyšší soud má povinnost rozhodnout bez zbytečného odkladu, popř. i neprodleně. Ovšem jsou-li splněny důvody pro odmítnutí dovolání či pro zastavení dovolacího řízení (§ 243c o. s. ř.), není „projednatelný“ ani návrh na odklad vykonatelnosti dovoláním napadeného rozhodnutí odvolacího soudu, protože jde o návrh akcesorický. Vzhledem k tomu lze akceptovat takový postup, kdy o návrhu na odklad vykonatelnosti Nejvyšší soud rozhodne spolu s dovoláním, aniž by se zabýval důvody, pro které je jeho vydání navrhováno, to však za předpokladu, že se tak stane ve lhůtě přiměřené pro samotné rozhodnutí o návrhu na odložení výkonu rozhodnutí. Stejně tak nelze nic namítat proti tomu, kdy Nejvyšší soud ve stejné lhůtě projedná dovolání meritorně.

35. S ohledem na výše popsané porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu a řádně vedené soudní řízení zaručeného čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny Ústavní soud ústavní stížnosti (v této její části) vyhověl a Nejvyššímu soudu podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal, aby v daném „jiném zásahu“ pokračoval. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť od něho nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

36. Jde-li o stěžovatelčin návrh, aby jí Ústavní soud přiznal náhradu nákladů řízení (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu), tento postup představuje výjimku z pravidla, že si každý (účastník či vedlejší účastník) hradí náklady řízení před Ústavním soudem sám, přičemž stěžovatelka žádné tomu odpovídající důvody neuvedla a ani Ústavní soud žádné neshledal.

Č. 155

K náležitému odůvodnění rozhodnutí a předvídatelnosti soudního rozhodování

Součástí práva na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i pojmu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit. Soud proto nemůže pominout argument účastníka řízení, kterým odkazuje na předchozí pravomocné soudní rozhodnutí ohledně shodné právní otázky, ale musí se s tímto zásadním argumentem ve svém odůvodnění náležitě vypořádat, hodlá-li se odchýlit od svého předchozího rozhodnutí.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 23. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 1687/17 ve věci ústavní stížnosti Šárky Novotné, zastoupené JUDr. Václavem Kronblem, advokátem, se sídlem Jiráskova 1344/2, Karlovy Vary, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. března 2017 č. j. 20 Cdo 323/2017-129 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání a proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. října 2016 č. j. 64 Co 286/2016-109 o zastavení exekuce, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Plzni jako účastníků řízení a T. H., zastoupeného Mgr. MUDr. Pavlem Strejcem, advokátem, se sídlem 5. května 655, Sokolov, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 6. října 2016 č. j. 64 Co 286/2016-109 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. října 2016 č. j. 64 Co 286/2016-109 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. března 2017 č. j. 20 Cdo 323/2017-129 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení shora uvedených

soudních rozhodnutí, neboť má za to, že jimi došlo k porušení jejich ústavně zaručených základních práv.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu vedeného Okresním soudem v Karlových Varech (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 27 EXE 2004/2015 se podává, že Krajský soud v Ústí nad Labem svým rozsudkem ze dne 22. 4. 2015 č. j. 6 To 90/2015-788 uložil vedlejším účastníkovi uhradit stěžovatelce na náhradě nemajetkové újmy částku 240 000 Kč. Tím též rozhodnutím bylo vedlejším účastníkovi uloženo též uhradit dvěma dalším poškozeným po 175 000 Kč.

3. Na návrh stěžovatelky byla proti vedlejším účastníkovi nařízena exekuce k vymožení shora uvedené pohledávky. Tato exekuce byla usnesením soudního exekutora ze dne 14. 12. 2015 č. j. 99 EX 4553/15-29 částečně zastavena, neboť částku 240 000 Kč přiznanou rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem stěžovatelce uhradila pojišťovna vedlejšího účastníka na základě pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. Exekuce dále pokračovala pro vymožení jejich nákladů.

4. Okresní soud svým usnesením ze dne 3. 5. 2016 č. j. 27 EXE 2004/2015-70 zamítl návrh vedlejšího účastníka na zastavení exekuce.

5. Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) napadeným usnesením k odvolání vedlejšího účastníka změnil usnesení okresního soudu tak, že exekuce se zcela zastavuje, a uložil stěžovatelce uhradit náklady exekutora a vedlejšího účastníka. V usnesení krajský soud stěžovatelku poučil, že proti usnesení je možno podat dovolání.

6. Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl, neboť usnesením krajského soudu bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím částku 50 000 Kč.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka vytýká Nejvyššímu soudu, že odmítl její dovolání, ač pro to nebyl zákonný důvod. Napadeným usnesením krajského soudu bylo rozhodováno o zastavení exekuce, a nikoliv o peněžitém plnění. Stěžovatelka uvádí několik rozhodnutí Nejvyššího soudu z let 2004 až 2008, kdy obdobná dovolání Nejvyšší soud meritorně posoudil. Dále stěžovatelka zdůrazňuje, že krajský soud ji poučil o tom, že dovolání proti jeho usnesení je přípustné. Nejvyšší soud tak porušil ústavně zaručené právo stěžovatelky na spravedlivý proces.

8. Stěžovatelka rekapituluje obsah svého dovolání, neboť o něm Nejvyšší soud meritorně nerozhodl, a dále poukazuje na to, že jiné senáty krajského soudu rozhodovaly o totožném exekučním titulu ve věcech jiných oprávněných s opačným výsledkem, tedy rozhodly, že exekuce probíhá po právu a není důvod k jejímu zastavení. Tato rozhodnutí měl krajský soud k dispozici a jsou založena v jeho spise.

III. Vyjádření účastníků a replika stěžovatelky

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejšímu účastníkovi řízení.

10. Nejvyšší soud uvedl, že svým rozhodnutím nebo postupem, jenž mu předcházely, ústavně zaručené právo stěžovatelky neporušil, a má za to, že jeho rozhodnutí je plně v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu (odkázal přitom na svá usnesení ze dne 21. 10. 2015 sp. zn. 26 Cdo 4236/2015 a ze dne 31. 10. 2013 sp. zn. 20 Cdo 1977/2013) a též s judikaturou Ústavního soudu [zde odkázal Nejvyšší soud na usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 346/14 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>)].

11. Krajský soud se vyjádřil, že ve svém rozhodnutí posuzoval, které ze stran exekuce lze přičíst zavinění toho, že musela být zastavena [§ 89 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů]. Na rozdíl od stěžovatelky, která posouzení redukuje na otázku, zda v době zahájení exekuce disponovala vykonatelným exekučním titulem a vedlejší účastník byl v prodlení, vzal krajský soud v úvahu další, individuální okolnosti. Po jejich zhodnocení uzavřel, jinými slovy, že stěžovatelka zahájila exekuci zbytečně, a tudíž zbytečně zapříčinila vznik nákladů. Stěžovatelka si přitom této zbytečnosti musela být od počátku vědoma (v době zahájení exekuce ani neměla důvod předpokládat, že plnění pojišťovny se kvůli opomenutí jejích pracovníků zdrží). Ač to v něm není výslovně uvedeno, je dle krajského soudu zřejmé, že napadené rozhodnutí se od rozhodnutí sp. zn. 15 Co 216/2016, jehož se stěžovatelka dovolává, liší právě tím, že kromě prodlení zohledňuje i další okolnosti a aplikuje na ně výše uvedené hledisko. Zda výklad pojmu „zavinění“ a následná úvaha krajského soudu vybočíly z ústavněprávních mezí, ponechává krajský soud na Ústavním soudu.

12. Vedlejší účastník ve svém vyjádření konstatoval, že stěžovatelka ve své ústavní stížnosti opakuje své argumenty, které uváděla již v dovolání. Dle vedlejšího účastníka stěžovatelka stále vědomě pomíjí základní skutečnost, že nešlo o klasický spor o peněžité plnění, nýbrž o reparaci škod podle zákona č. 168/1999 Sb., pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatelka podala návrh na exekuci v době, kdy pojistitel vedlejšího účastníka jednoznačně hodlal plnit k rukám stěžovatelky oprávněný nárok za vedlejšího účastníka, který byl pak učiněn předmětem exekuce.

13. Vedlejší účastník dodává, že nikdy nezpochybnil nárok stěžovatelky na odškodné za úmrtí blízké osoby. Avšak podání návrhu na exekuci

v době, kdy stěžovatelka prokazatelně věděla, že pojistitel bude plnit a současně prokazatelně věděla, že vedlejší účastník nastoupil výkon trestu odnětí svobody, považuje vedlejší účastník za čistou ziskuchtivost. Vedlejší účastník se plně ztotožňuje s výroky a odůvodněním napadeného usnesení krajského soudu. Shodně jako krajský soud nepovažuje za významnou námitku stěžovatelky, že nárok na náhradu škody měla vůči němu, nikoliv vůči jeho pojistiteli, neboť smyslem zákonného pojištění odpovědnosti za škodu je, aby se poškozeným dostalo náhrady přímo od pojišťovny a nemuseli ji vymáhat na škůdcích. Nesouhlasí ani s tím, že napadené usnesení krajského soudu vybočilo z ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Naopak je přesvědčen, že jak okresní soud, tak jiné odvolací senáty krajského soudu rozhodovaly v jiných skutkově totožných případech čistě formalisticky a proti duchu principu zákonného pojištění odpovědnosti. V daném případě pak šlo již pouze o náklady exekučního řízení, neboť jistina byla pojistitelem stěžovatelce uhrazena. A o nic jiného než zvrátit výroky II a III usnesení krajského soudu stěžovatelce nejde. Dle ustálené judikatury Nejvyššího soudu není přípustné dovolání pouze proti nákladům exekuce. To zcela koresponduje i s napadeným usnesením Nejvyššího soudu, kterým bylo dovolání stěžovatelky správně odmítnuto.

14. Ústavní soud zaslal rekapitulovaná vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka reagovala konstatováním, že nad rámec skutečností tvrzených ve své původní ústavní stížnosti nepředkládá žádná další tvrzení ani důkazy.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

16. Ústavní stížnost proti rozhodnutí Nejvyššího soudu je nepochybně včasná.

17. Při posouzení včasnosti ústavní stížnosti proti rozhodnutí krajského soudu přihlédl Ústavní soud k tomu, že krajský soud stěžovatelku poučil, že dovolání proti jeho rozhodnutí je přípustné. Přestože posouzení přípustnosti dovolání přísluší Nejvyššímu soudu, není možno stěžovatelce, která se řídila poučením krajského soudu, klást tento postup k tíži [nález ze dne 31. 1. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3476/11 (N 25/64 SbNU 269), shodně též

usnesení ze dne 28. 3. 2017 sp. zn. III. ÚS 2345/16]. Lhůtu pro podání ústavní stížnosti tak Ústavní soud odvíjí od doručení rozhodnutí o dovolání, což vede k závěru, že i vůči usnesení krajského soudu byla ústavní stížnost podána včas.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud se nejprve zabýval námitkou, že Nejvyšší soud měl dovolání stěžovatelky meritorně projednat. Těto námitce však nebylo možno přisvědčit. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, jichž se stěžovatelka dovolává ve své ústavní stížnosti, byla vydána za účinnosti jiné právní úpravy, kdy rozhodnutí o zastavení exekuce byla vyňata z „majetkového censu“ (srov. § 238a odst. 2 občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2012). Nejvyšší soud nepochybil, když na dovolání podané v roce 2016 aplikoval § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2014 a shledal, že stěžovatelčino dovolání je nepřipustné.

19. Jak již bylo výše uvedeno, stěžovatelce nelze klást k tíži, že podala dovolání, když byla krajským soudem poučena o tom, že tak může učinit. Z tohoto důvodu se tak Ústavní soud zabýval též stěžovatelčinými námitkami vůči usnesení krajského soudu.

20. Za stěžejní je přitom třeba považovat námitku, že jiné senáty krajského soudu rozhodly před vydáním napadeného usnesení ve věci jiných oprávněných z téhož exekučního titulu, že exekuce nemá být zastavena. Jak Ústavní soud zjistil ze spisu, který si vyžádal, jsou tato rozhodnutí založena ve spisu (č. l. 94–97) a výslovně na ně poukázal též advokát stěžovatelky při ústním jednání před krajským soudem (č. l. 100).

21. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že z pohledu účastníka řízení je poukaz na předchozí relevantní rozhodnutí soudu v obdobné věci zásadním argumentem, který má potenci daný spor rozhodnout [např. nález ze dne 24. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2588/16 (N 223/83 SbNU 481), bod 12]. V takovém případě, jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva, musí soudy tento argument vzít v potaz a vypořádat se s ním v odůvodnění svého rozhodnutí. Tato povinnost je odrazem práva účastníka být slyšen v řízení a zájmem veřejnosti v demokratické společnosti na poznání důvodů soudního rozhodnutí (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Tatishvili proti Rusku* ze dne 22. 2. 2007 č. 1509/02, § 58; blíže viz Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. *Law of the European Convention on Human Rights*. 3. vydání. Oxford : Oxford University Press, 2014, s. 430).

22. Jak Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, nezávislost rozhodování soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádně vedeného soudního řízení, jak vyplývají z čl. 36

a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i z čl. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů, představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 odst. 1 Ústavy) a vylučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit. Nevyplývá-li právní řešení bez dalšího ze zákonného textu, soud musí v odůvodnění dostatečným způsobem vysvětlit své právní úvahy s případnou citací publikované judikatury nebo názorů právní vědy. Argumentuje-li účastník řízení názory právní vědy nebo judikatury, musí se soud s názory uvedenými v těchto pramenech argumentačně vypořádat. Může případně i vysvětlit, proč je nepovažuje pro danou věc za relevantní. Jen tak může být odůvodnění rozhodnutí soudu přesvědčivé a jen tak může legitimizovat rozhodnutí samotné v tom, že správný výklad práva je právě ten výklad, který soud zvolil [nálezy ze dne 17. 8. 2005 sp. zn. I. ÚS 403/03 (N 160/38 SbNU 277) či ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

23. Evropský soud pro lidská práva ve své ustálené judikatuře uvádí, že z čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) nevyplývá povinnost soudů dávat podrobnou odpověď na každý argument účastníka. Jde-li však o argument, který je zásadní pro rozhodnutí, tak soud na něj v zásadě musí explicitně reagovat (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Luka proti Rumunsku* ze dne 21. 7. 2009 č. 34197/02, § 56, či jeho rozsudek ve věci *Antonescu proti Rumunsku* ze dne 8. 2. 2011 č. 5450/02, § 33).

24. Z těchto obecných principů musí Ústavní soud vycházet při posuzování této ústavní stížnosti. Soud nemůže ignorovat argument účastníka řízení, kterým odkazuje na předchozí pravomocné soudní rozhodnutí ohledně shodné právní otázky, ale musí se s tímto zásadním argumentem ve svém odůvodnění náležitě vypořádat, jak to plyne ze zásady právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy, ale i jak mu to konečně ukládá nyní již výslovně § 13 občanského zákoníku. I pro právě posuzovanou věc platí, že se soud mohl odchýlit od svého předchozího rozhodnutí, zejména pokud nejde o ustálenou judikaturu, bylo však jeho povinností toto své odchýlení náležitě vysvětlit, nikoli pouze svůj názor na bezvýznamnost těchto rozhodnutí sdělit Ústavnímu soudu ve svém vyjádření k ústavní stížnosti.

25. Z odůvodnění napadeného usnesení ovšem nijak neplyne, že nyní rozhodující senát krajského soudu právní názor obsažený v dřívějších rozhodnutích jiných senátů téhož soudu vzal v potaz a navázal na něj. Jistý náznak takového postupu lze spatřovat ve vyjádření krajského soudu k ústavní stížnosti, v němž krajský soud vysvětlil rozdíly mezi napadeným usnesením a dvěma předchozími usneseními vydanými jinými senáty krajského soudu. Ústavní soud ovšem připomíná, že nedostatky odůvodnění napadeného rozhodnutí nelze „dohánět“ v rámci vyjádření podávaného

v řízení o ústavní stížnosti již proto, že Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a nepokračuje proto v řízení před nimi, nýbrž jen hodnotí dodržení ústavních kautel práva na soudní ochranu.

26. Vzhledem k tomu, že ve věci šlo o bagatelní částku, vyšel Ústavní soud ze zásad pro ústavní přezkum bagatelních věcí, jak je vymezil v nálezu ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89), bod 33. Jednou z kategorií bagatelních věcí, ve kterých Ústavní soud připouští, že je namíste jeho přezkum, jsou i situace, „kdy judikatura obecných soudů v totožných či obdobných bagatelních věcech není jednotná, a kdy tedy soudy vyšších stupňů nemohou zajistit sjednocování jejich rozhodovací činnosti, přičemž takto vzniklý stav narušuje princip právní jistoty jako neoddělitelnou součást pojmu právního státu ... Je ale třeba zdůraznit, že i takové sjednocování vyžaduje ‚ústavněprávní‘ pozadí. Může se odehrávat výlučně na podkladě ústavní stížnosti, která není zjevně neopodstatněná“. Uvedené podmínky stěžovatelčina ústavní stížnost splňovala. Tento závěr však nelze považovat za bezhraniční, jakkoli byla v této věci shledána protiústavnost. Neměl by být aplikován „mechanicky“. Ústavní soud by tím sám sebe vmanévroval do nežádoucí role sjednocovatele judikatury ve věcech, které jsou z hlediska předmětu řízení bagatelní. Taková role mu však v našem systému soudní moci nepřísluší (k tomu viz také usnesení ze dne 13. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 1367/13, bod 9).

27. Z důvodu porušení čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

28. Z důvodu právní jistoty Ústavní soud zrušil také usnesení Nejvyššího soudu, neboť toto rozhodnutí ztratilo svůj právní podklad [srov. náleze ze dne 15. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 1224/16 (N 215/83 SbNU 401), bod 22]. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 156

**K rozhodování obecných soudů o nároku na zaplacení regulačního poplatku za hospitalizaci
K závaznosti nálezů Ústavního soudu**

Pokud vznikl poskytovateli zdravotní péče nárok na regulační poplatek ve výši 60 Kč za den poskytování péče podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném do 30. 11. 2011, pak nárok na zaplacení a případné vymožení tohoto regulačního poplatku nezanikl ani vydáním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.), ani okamžikem, kdy bylo v důsledku odložené účinnosti tohoto nálezu samo pozdější znění ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., stanovící od 1. 12. 2011 poplatek ve výši 100 Kč za den, zrušeno jako protiústavní.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka - ze dne 28. srpna 2017 sp. zn. I. ÚS 3447/16 ve věci ústavní stížnosti Psychiatrické nemocnice Horní Beřkovice, se sídlem Horní Beřkovice, Podřípská 1, zastoupené JUDr. Olgou Knoblochovou, se sídlem Praha 8, Pod Křížem 188/4, proti rozsudku Okresního soudu v Chomutově ze dne 24. srpna 2016 č. j. 9 C 97/2014-14, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba o zaplacení 1 280 Kč s příslušenstvím z titulu vyúčtování regulačních poplatků za poskytnutou zdravotní péči, za účasti Okresního soudu v Chomutově jako účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu v Chomutově ze dne 24. srpna 2016 č. j. 9 C 97/2014-14 bylo porušeno základní právo stěžovatelky zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a byl porušen princip vázanosti státních orgánů rozhodnutími Ústavního soudu podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

II. Rozsudek Okresního soudu v Chomutově ze dne 24. srpna 2016 č. j. 9 C 97/2014-14 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 17. října 2016, stěžovatelka podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhovala zrušení rozsudku Okresního soudu v Chomutově ze dne 24. srpna 2016 č. j. 9 C 97/2014-14 a namítala, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno její základní právo zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a byl porušen princip vázanosti státních orgánů rozhodnutím Ústavního soudu zakotvený v čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Okresního soudu v Chomutově sp. zn. 9 C 97/2014 vyplývá, že stěžovatelka podala dne 27. února 2014 žalobu proti žalovanému L. M. (dále jen „vedlejší účastník řízení“) pro zaplacení 1 280 Kč s příslušenstvím z titulu vyúčtování regulačních poplatků za poskytnutou zdravotní péči za období od 1. ledna 2011 do 31. ledna 2011 a za období od 1. února 2011 do 3. února 2011.

3. Okresní soud v Chomutově podanou žalobu zamítl rozsudkem napadeným ústavní stížností.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že ve věci rozhodující soud nepostupoval podle nálezu Ústavního soudu ze dne 20. června 2013 sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.), na který v napadeném rozsudku odkazuje a spokojil se s mechanickou aplikací výroku tohoto nálezu. Z judikatury Ústavního soudu k otázce regulačních poplatků však jednoznačně vyplývá, že pokud vznikl poskytovateli zdravotní péče nárok na regulační poplatek ve výši 60 Kč za den poskytování péče podle ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění účinném do 30. listopadu 2011, (dále jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“), pak nárok na zaplacení a případné vymožení tohoto regulačního poplatku nezanikl ani vydáním zmiňovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/11, ani okamžikem, kdy bylo v důsledku odložené účinnosti tohoto nálezu samo pozdější ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, stanovící poplatek ve výši 100 Kč za den, zrušeno jako protiústavní.

5. Stěžovatelka dále uvedla, že ačkoliv se jedná o pohledávku bagatelní, jedná se o principiální záležitost, neboť příjmy z regulačních poplatků byly a jsou pro stěžovatelku příjmem a při vymáhání pohledávek musí postupovat v souladu s předpisy upravujícími hospodaření s majetkem státu.

III. Účastník řízení a vedlejší účastník řízení

6. Ústavní soud vyzval účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření k ústavní stížnosti. Okresní soud v Chomutově jako účastník řízení ve sdělení, doručeném Ústavnímu soudu dne 7. února 2017, uvedl, že se k ústavní stížnosti stěžovatelky nevyjadřuje a odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Vedlejší účastník řízení se k ústavní stížnosti nevyjádřil. Vyjádření účastníka řízení Ústavní soud nezasílal stěžovatelce na vědomí a k případné replice, neboť by v nyní posuzované věci nemohla přinést nové informace rozhodné pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti.

IV. Procesní podmínky řízení

7. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti není součástí soustavy soudů (srov. čl. 83, 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem České republiky.

9. Ústavní soud současně ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce [srov. nález ze dne 10. října 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, jestliže nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Předmětem řízení je pohledávka za regulační poplatek, jímž je účtována lůžková péče poskytnutá ve zdravotnickém zařízení za poplatek

uvedený v § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění. Pojištěnec, anebo za něj jeho zákonný zástupce, je povinen v souvislosti s poskytováním hrazené zdravotní péče hradit zdravotnickému zařízení, které zdravotní péči uvedenou v písmenech a) až f) poskytlo, regulační poplatek ve výši 60 Kč za každý den, ve kterém je poskytována lůžková péče. Den, ve kterém byl pojištěnec přijat k poskytování takové péče, a den, ve kterém bylo poskytování takové péče ukončeno, se počítá jako jeden den.

11. V nálezu ze dne 22. září 2015 sp. zn. I. ÚS 491/15 (N 175/78 SbNU 605), ve kterém byla řešena otázka právních účinků zrušení právní úpravy regulačního poplatku za hospitalizaci, Ústavní soud v bodu 26 uvedl: „Pokud vznikl poskytovateli zdravotní péče nárok na regulační poplatek ve výši 60 Kč za den poskytování péče podle § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění ve znění účinném do 30. listopadu 2011, pak nárok na zaplacení a případné vymožení tohoto regulačního poplatku nezanikl ani vydáním nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013, ani okamžikem, kdy bylo v důsledku odložené účinnosti tohoto nálezu samo pozdější znění ustanovení § 16a odst. 1 písm. f) zákona o veřejném zdravotním pojištění, stanovící od 1. prosince 2011 poplatek ve výši 100 Kč za den, zrušeno jako protiústavní.“

12. Jestliže okresní soud tímto způsobem nepostupoval a spokojil se s mechanickou aplikací výroku nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/11, který se fakticky zabýval jiným ustanovením, než bylo ustanovení zakládající v roce 2008 nárok stěžovatelky vůči vedlejšímu účastníkovi řízení, nenaplnil požadavek, který na něj klade čl. 89 odst. 2 Ústavy. Vzhledem k tomu, že tímto postupem zasáhl do legitimního očekávání stěžovatelky a neposkytl ochranu jejímu vlastnickému právu k nároku, který jí vznikl v lednu a únoru roku 2011, porušil tak její právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 Listiny.

13. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížností podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadený rozsudek Okresního soudu v Chomutově podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 157

K povinnosti obecných soudů vypořádat se s uplatněnými námitkami účastníka řízení

Rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť se soudy dostatečně nevypořádaly s námitkou stěžovatelky týkající se rozporu její vůle s projevem vůle zachyceným v písemné smlouvě o půjčce, čímž založily nepříkrovnost uvedených rozhodnutí.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 29. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 593/17 ve věci ústavní stížnosti R. P., právně zastoupené JUDr. Janem Vondráčkem, advokátem, se sídlem Zbraslavské nám. 458, Praha-Zbraslav, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2016 č. j. 33 Cdo 1371/2016-259, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 11. 11. 2015 č. j. 19 Co 330/2015-209 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 26. 8. 2015 č. j. 32 C 217/2012-178, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelské povinnosti uhradit 400 000 Kč s příslušenstvím z titulu smlouvy o půjčce, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a Yurie Vorokhty, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2016 č. j. 33 Cdo 1371/2016-259, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 11. 11. 2015 č. j. 19 Co 330/2015-209 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 26. 8. 2015 č. j. 32 C 217/2012-178 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2016 č. j. 33 Cdo 1371/2016-259, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 11. 11. 2015 č. j. 19 Co 330/2015-209 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 26. 8. 2015 č. j. 32 C 217/2012-178 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 27. 2. 2017, se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že při projednávání její věci před obecnými soudy došlo k porušení jejího práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a soudního spisu, který si Ústavní soud v dané věci vyžádal, vyplývá, že vedlejší účastník se domáhal žalobou podanou dne 15. 10. 2012 na stěžovatelce úhrady částky ve výši 400 000 Kč s příslušenstvím z titulu smlouvy o půjčce. Tuto smlouvu měl vedlejší účastník uzavřít jako věřitel se stěžovatelkou jako dlužnicí dne 13. 12. 2011 a na základě této smlouvy jí měl poskytnout v hotovosti při podpisu smlouvy bezúročnou půjčku ve výši 400 000 Kč, která měla být vrácena do 31. 5. 2012. Stěžovatelka namítala, že nikdy neměla vůli vstoupit s vedlejším účastníkem do smluvního vztahu z titulu smlouvy o půjčce, a popřela rovněž převzetí jakýchkoliv finančních prostředků od vedlejšího účastníka.

3. Obvodní soud pro Prahu 4 (dále také jen „obvodní soud“) rozhodl ve věci rozsudkem ze dne 29. 11. 2013 č. j. 32 C 217/2012-109, kterým žalobu zamítl a přiznal stěžovatelce náhradu nákladů řízení. Obvodní soud provedl dokazování mimo jiné písemnou smlouvou o půjčce, záznamem o schůzce konané dne 13. 12. 2011 v advokátní kanceláři zástupce vedlejšího účastníka, lékařským potvrzením o stavu stěžovatelky, výsledkem asistenta právního zástupce vedlejšího účastníka, který o schůzce pořizoval zápis, výsledkem účastníků, výsledkem vnučky stěžovatelky a jejího přítele, kteří byli iniciátory peněžní transakce a faktickými příjemci peněžních prostředků (přítel vnučky stěžovatelky a vedlejší účastník se osobně znali). Z dokazování vyplynulo, že stěžovatelka je osobou pokročilého věku, která je prakticky nevidomá, přičemž tato stěžovatelka se měla dne 13. 12. 2011 v odpoledních hodinách dostavit do advokátní kanceláře právního zástupce vedlejšího účastníka spolu s vedlejším účastníkem, svojí vnučkou a jejím přítelem, kde měla podepsat několik listin, z nichž jednou měla být i předmětná smlouva o půjčce. Obvodní soud dospěl k závěru, že i přes nevidomost stěžovatelky nebyla uvedená smlouva o půjčce neplatnou pro nedostatek formy podle § 40 odst. 5 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“), neboť stěžovatelka měla možnost využít k poznání obsahu smluv osobu, kterou by si za tímto účelem zvolila. Následně však obvodní soud uzavřel, že vedlejší účastník neunesl důkazní břemeno ohledně předání částky ve výši 400 000 Kč. Soud neuvěřil výpovědi vnučky stěžovatelky a jejího přítele, kteří vypověděli, že peníze v kanceláři právního zástupce vedlejšího účastníka

předány byly, neboť tyto svědky považoval za nedůvěryhodné mimo jiné pro jejich trestní minulost a navíc se jejich výpovědi lišily i v zásadní otázce, kdo peníze při převzetí kontroloval. Naopak obvodní soud poukázal na skutečnost, že v zápisu o průběhu schůzky není předání peněz zapsáno, asistent právního zástupce vedlejšího účastníka si předání peněz nevybavoval a stěžovatelka je popřela a uvedla, že peníze byly předány až v autě před advokátní kanceláří, a to přímo příteli její vnučky. S ohledem na tento závěr se pak obvodní soud již nezabýval otázkou vůle stěžovatelky smlouvu o půjčce uzavřít.

4. K odvolání vedlejšího účastníka Městský soud v Praze (dále také jen „městský soud“) svým rozhodnutím ze dne 4. 6. 2014 rozsudek obvodního soudu ze dne 29. 11. 2013 č. j. 32 C 217/2012-109 zrušil a věc vrátil tomtu soudu k dalšímu řízení. Z odůvodnění se podává, že městský soud dospěl k závěru, že pokud vedlejší účastník předložil předmětnou smlouvu o půjčce v písemné formě, která byla po formální stránce dle názoru obvodního soudu platná, a pokud tato smlouva obsahovala písemné potvrzení o převzetí částky ve výši 400 000 Kč, nelze uzavřít, že vedlejší účastník neunesl důkazní břemeno ke svému tvrzení, že předmět půjčky předal stěžovatelce. Tento závěr nemůže dle městského soudu vyvrátit sama o sobě ani skutečnost, že obvodní soud neuvěřil výpovědi svědků a že stěžovatelka převzetí peněžních prostředků popřela. V této souvislosti odkázal městský soud na závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2012 sp. zn. 33 Cdo 2547/2011.

5. V novém řízení obvodní soud poučil stěžovatelku v tom smyslu, že je povinna navrhnout důkazy k prokázání svého tvrzení, že peněžní prostředky od vedlejšího účastníka nepřevzala. Stěžovatelka navrhla provést opětovný výslech její vnučky, která svou výpověď změnila v tom smyslu, že peněžní prostředky nebyly předány stěžovatelce v kanceláři právního zástupce vedlejšího účastníka, ale přímo jejímu (bývalému) příteli, a to až po podpisu smluv v autě před sídlem advokátní kanceláře, přičemž předáno bylo jen 180 000 Kč s tím, že vráceno mělo být 400 000 Kč, což koresponduje s bezúročností půjčky. Změnu výpovědi odůvodnila svědkyně tím, že se vyprostila ze závislosti na svém příteli a nyní žije spořádaným životem. Obvodní soud její výpovědi neuvěřil a v souladu s názorem městského soudu uzavřel, že vedlejší účastník prokázal, že předal stěžovatelce částku ve výši 400 000 Kč, proto jeho žalobě v plném rozsahu vyhověl a přiznal vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení. V odůvodnění svého rozsudku zopakoval obvodní soud názor, že předmětná smlouva o půjčce není formálně neplatná, a následně použil argumentaci shora uvedeného rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 2547/2011, kdy vyjádřil názor, že odporuje pravidlům logického myšlení uvěřit bez dalšího obraně stěžovatelky, že peněžní prostředky nepřevzala, když podepsala předmětnou smlouvu

o půjčce obsahující její prohlášení o převzetí peněz. Jediným důkazem o nepřevzetí peněz pak měla být dle obvodního soudu opakovaná výpověď vnučky stěžovatelky, kterou však považoval soud za nevěrohodnou.

6. Druhý rozsudek obvodního soudu napadla stěžovatelka odvoláním, v němž namítala nesprávná skutková zjištění týkající se předání a převzetí částky ve výši 400 000 Kč. Dle jejího názoru bylo prokázáno, že peněžní prostředky stěžovatelce předány nebyly. Popřela i aplikaci judikatury Nejvyššího soudu, která dle jejího názoru dopadala na zcela skutkově odlišnou situaci. Stěžovatelka rovněž namítala nesprávné právní posouzení věci, neboť soud pominul (dle stěžovatelky prokázaný) rozpor vůle stěžovatelky s jejím projevem zachyceným v předmětné smlouvě o půjčce.

7. Městský soud k odvolání stěžovatelky potvrdil vyhovující výrok napadeného rozsudku obvodního soudu a změnil výrok týkající se nákladů řízení, které vedlejšímu účastníkovi nepřiznal s odkazem na § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“). Městský soud své rozhodnutí odůvodnil tím, že skutková zjištění soudu prvního stupně jsou dosažena na základě regulačního provedení důkazů, jejichž hodnocení proběhlo dle § 132 občanského soudního řádu, přičemž odvolací soud z těchto závěrů vyšel a sám dokazování neprováděl.

8. Stěžovatelka napadla rozsudek městského soudu dovoláním, ježž přípustnost spatřovala v tom, že rozsudek odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky procesního práva, která byla dovolacím soudem vyřešena, leč má být posouzena jinak, přičemž jde o otázku důkazní hodnoty smlouvy o půjčce obsahující potvrzení dlužníka o převzetí peněžních prostředků; a dále v tom, že odvolací soud se odchýlil od ustálené rozhodovací praxe v případě vyřešení otázky zatížení důkazní povinností a břemenem důkazním v případě, kdy účastník řízení popře správnost soukromé listiny a v otázce nutnosti posuzovat reálné možnosti osoby, která nemůže číst nebo psát, seznámit se s obsahem právního jednání pomocí přístrojů nebo speciálních pomůcek nebo prostřednictvím jiné osoby, kterou si zvolí, podle § 40 odst. 5 občanského zákoníku. Jako dovolací důvod uvedla stěžovatelka nesprávné právní posouzení věci v uvedených otázkách. Dovolání bylo Nejvyšším soudem odmítnuto, neboť dospěl k závěru, že důkazní břemeno bylo mezi účastníky rozloženo v souladu s platnou judikaturou a rovněž posouzení reálných možností stěžovatelky seznámit se s obsahem právního úkonu ustálené judikatuře odpovídá. Připojena byla ještě další argumentace týkající se formálních náležitostí smlouvy uzavřené nevidomou stěžovatelkou, ze které dle Nejvyššího soudu vyplynulo, že předmětná smlouva o půjčce je po formální stránce platná.

II. Argumentace stěžovatelky

9. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti, vedle shrnutí skutkových okolností předcházejících podpisu předmětné smlouvy o půjčce, namítá, že došlo k porušení jejího práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a to přehnaně formalistickým přístupem soudů při výkladu a aplikaci § 40 odst. 5 občanského zákoníku a dále tím, že se soudy nijak nvyvořádaly s namítaným rozporem vůle stěžovatelky s jejím projevem zachyceným v předmětné smlouvě o půjčce.

10. Stěžovatelka opětovně zdůraznila, že soudy příliš formálně aplikovaly ustanovení § 40 odst. 5 občanského zákoníku, aniž by přihlédly k tomu, v jakém postavení se stěžovatelka při podpisu předmětné smlouvy o půjčce nacházela, zejména zda měla objektivně vzato reálné možnosti s ohledem na svůj věk a zdravotní stav se s listinami, které jí byly předloženy k podpisu, seznámit. V této souvislosti odkázala na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2134/13 [(N 50/73 SbNU 39), toto i všechna další rozhodnutí Ústavního soudu jsou k dispozici v elektronické podobě na <http://nalus.usoud.cz>]. Stěžovatelka se s ohledem na uvedený nálezh domnívá, že se obecné soudy v daném případě se specifiky případu náležitě nvyvořádaly.

11. V ústavní stížnosti dále stěžovatelka namítá, že dle svého přesvědčení v průběhu řízení prokázala, že neměla vůli si od vedlejšího účastníka, jehož do té doby vůbec neznala, cokoliv půjčit, přičemž obecné soudy se její námitkou vůbec nezabývaly a vážnost jejího projevu vůle bez dalšího předpokládaly toliko s odkazem na předmětnou smlouvu o půjčce. Takový postup opětovně označuje jako příliš formalistický. Závěrem stěžovatelka navrhuje, aby napadená rozhodnutí obecných soudů byla zrušena.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

12. Obvodní soud se k ústavní stížnosti vyjádřil pouze obecně, neboť neměl k dispozici spisový materiál a nebyla přítomna soudkyně, která ve věci rozhodovala. Vyjádřil přesvědčení, že soudy se řádně zaměřily na prokázání skutečnosti, zda byly předány peněžní prostředky, a jestliže dospěly k názoru, že tyto prostředky poskytnuty byly, není již podstatné, zda smlouva mohla být relativně neplatná pro omyl, případně absolutně neplatná po nedostatek formy.

13. Městský soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění svého rozsudku s tím, že dle jeho názoru byla i s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu a sociálnímu postavení stěžovatelky předmětná smlouva o půjčce řádně uzavřena, aniž by bylo možno shledat aplikaci ustanovení § 40 odst. 5 občanského zákoníku za formalistickou.

14. Nejvyšší soud rovněž zopakoval svou argumentaci k aplikaci ustanovení § 40 odst. 5 občanského zákoníku a uzavřel, že dle jeho názoru

nemůže stěžovatelka za stávající skutkové situace namítat nedostatek formy předmětné smlouvy o půjčce. Tento výklad pak dle Nejvyššího soudu nepředstavuje porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu.

15. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti i přes výzvu Ústavního soudu nevyjádřil.

16. S ohledem na skutečnost, že vyjádření účastníků řízení neobsahovala žádná nová tvrzení či argumentaci, považoval Ústavní soud jejich zaslání stěžovatelce na vědomí a k případné replice za neúčelné.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

17. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je osobou oprávněnou k jejímu podání a je zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Vzhledem k tomu, že stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejího práva poskytuje, byla ústavní stížnost shledána přípustnou dle ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

V. Upuštění od ústního jednání

18. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, protože od něho upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky); není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelkou namítáno v ústavní stížnosti, a po posouzení napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Právu na soudní ochranu odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, přičemž se musejí vypořádat s námitkami uplatněnými účastníky řízení, a to způsobem odpovídajícím míře jejich závaznosti. Pakliže tak neučiní, založí tím nepřezkoumatelnost jimi vydaných rozhodnutí, a zpravidla tak i jejich protiústavnost. Nejsou-li totiž

zřejmě důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž princip právního státu libovůli v rozhodování orgánů veřejné moci zakazuje [obdobně viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 183/03 ze dne 14. 9. 2005 (N 175/38 SbNU 399), sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17), usnesení sp. zn. III. ÚS 529/06 ze dne 22. 3. 2007 (v SbNU nepublikováno), nálezy sp. zn. I. ÚS 2568/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 20/48 SbNU 213)].

21. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti vytýká soudům, že se nezabývaly její námitkou vážnosti její vůle, přestože dle svého přesvědčení nedostatek vůle smlouvu o půjčce uzavřít rovněž prokázala. Těto námitce Ústavní soud přisvědčil. Ačkoliv stěžovatelka namítala nedostatek vůle k uzavření smlouvy o půjčce již ve svém prvním vyjádření k žalobě a opakovala tuto námitku i v dalším průběhu soudního řízení (zejména ve svém odvolání proti druhému rozhodnutí soudu prvního stupně ze dne 14. 9. 2015), vyjádřil se k dané námitce pouze obvodní soud ve svém prvním rozhodnutí, a to tak, že s ohledem na zamítnutí žaloby pro neunesení důkazního břemene ohledně předání částky 400 000 Kč se otázkou vůle stěžovatelky smlouvu o půjčce uzavřít již blíže nebude zabývat. Ačkoliv tedy následně na základě zásahu odvolacího soudu dospěl soud prvního stupně k závěru, že předání částky ve výši 400 000 Kč stěžovatelce prokázáno bylo, namítaným nedostatkem vůle se již soudy nezabývaly a v odůvodnění jejich rozhodnutí tato otázka není nijak vyřešena.

22. S ohledem na specifické okolnosti případu (vysoký věk stěžovatelky – v době předmětného jednání 83 let, praktická nevidomost) však nelze pominout možnost, že zde existoval rozpor mezi vůlí stěžovatelky a jejím projevem zachyceným v textu smlouvy o půjčce. Tento rozpor se pak mohl týkat nejenom samotné smlouvy o půjčce, například v postavení stěžovatelky jako ručitele namísto dlužníka nebo v předmětu půjčky a úroku, ale i potvrzení o převzetí finanční hotovosti, které bylo do textu smlouvy o půjčce vtěleno. V průběhu řízení dospěly soudy k názoru, že smlouva o půjčce není z formálních důvodů neplatná, a to ani dle ustanovení § 40 odst. 5 občanského zákoníku, neboť stěžovatelka věděla předem, že bude podepisovat listiny v advokátní kanceláři, a mohla využít svého práva zvolit si osobu, kterou by k uzavření smlouvy prizvala. Ačkoliv faktickou možnost takového postupu stěžovatelka ve své ústavní stížnosti zpochybňuje, nelze v dané souvislosti odhlédnout od závěrů vyjádřených v nálezu Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2134/13 (N 50/73 SbNU 39). Dle těchto platí, že skutečnost, že nelze úspěšně namítat absenci formy právního úkonu předepsanou ustanovením § 40 odst. 5 občanského zákoníku sama o sobě neznamená, že nelze namítat ve smyslu ustanovení § 37 občanského zákoníku nedostatek vůle uzavřít právní úkon v takové podobě, v jaké byl učiněn. V daném případě však soudy ani neuzavřely, že by nedostatek

vůle nebylo možno namítat, neboť se věcně námitkou nedostatku vůle vůbec nezabývaly. Hodnocení této námitky pak zcela absentuje v odůvodnění všech rozhodnutí vydaných v předmětné věci. Tímto postupem soudy založily nepřezkoumatelnost svých rozhodnutí, čímž došlo k zásahu do práva stěžovatelky na soudní ochranu.

23. V dalším řízení tak soudy budou povinny řádně se zabývat otázkou, zda vůle stěžovatelky je ve shodě s projevem zachyceným v písemném vyhotovení smlouvy o půjčce, a to jak co do obsahu smlouvy o půjčce jako takové, když stěžovatelka po celou dobu řízení tvrdí, že měla vystupovat pouze jako ručitel, resp. zástavce, tak co do prohlášení o převzetí finančních prostředků, když stěžovatelka toto popírá.

24. V souladu se závěry shora citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2134/13 pak bude nutné rovněž zvážit, zda výklad ustanovení § 40 odst. 5 občanského zákoníku se dle svého smyslu a účelu promítá do reálné ochrany stěžovatelky jakožto osoby nevidomé, která dle svého tvrzení měla jen velmi omezenou reálnou možnost seznámit se s obsahem právního úkonu prostřednictvím jí zvolené osoby.

25. Ačkoliv protiústavnost napadených rozhodnutí spočívá zejména v jejich nepřezkoumatelnosti z důvodu nevyořádaní se se zásadní námitkou stěžovatelky, považuje Ústavní soud za nutné vyjádřit se i k otázce hodnocení důkazů, na základě nichž dospěly soudy ke skutečnosti, že stěžovatelka převzala částku ve výši 400 000 Kč od vedlejšího účastníka. Obvodní soud ve svém prvním rozhodnutí ze dne 29. 11. 2013 č. j. 32 C 217/2012-109 provedl k prokázání skutečnosti, že stěžovatelka převzala částku ve výši 400 000 Kč, mimo jiné následující důkazy: písemné vyhotovení smlouvy o půjčce obsahující kvitanci, záznam o průběhu schůzky, výsledky svědků – vnučky stěžovatelky a jejího přítele, asistenta právního zástupce vedlejšího účastníka a stěžovatelky. Z těchto důkazů dospěl soud prvního stupně k závěru, že vedlejší účastník jimi neprokázal, že došlo k předání částky ve výši 400 000 Kč. Odvolací soud následně rozhodnutí soudu prvního stupně zrušil s tím, že dle jeho názoru v případě, že vedlejší účastník předložil písemné vyhotovení smlouvy o půjčce obsahující prohlášení o převzetí částky, nelze bez dalšího dovodit, že ohledně předání částky neunesl důkazní břemeno, a to pouze na základě pochybnosti o pravdivosti výpovědi vnučky stěžovatelky a jejího přítele a na základě popření převzetí finanční částky ze strany stěžovatelky. Svůj názor podepřel závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2012 sp. zn. 33 Cdo 2547/2011. Ústavní soud však uzavírá, že závěry uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu nejsou pro danou situaci přílehlavé, neboť tam posuzovaná situace byla odlišná. V případě uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu stála proti sobě pouze písemná potvrzení převzetí peněz a tvrzení dlužníka, že peníze nepřevzal. V nyní posuzované věci však figuruje několik dalších důkazů, mimo jiné

zápis o průběhu schůzky, který předání peněz nezmiňuje, a výpověď asistenta právního zástupce vedlejšího účastníka, který si předání peněžních prostředků nevybavoval a pouze připouštěl jejich předání v době kdy „již byl ve vedlejší místnosti“ (ačkoliv z textu kvitance vyplývá, že peníze měly být předány před podpisem smlouvy). Z povahy věci přitom plyne, že předání a převzetí finanční hotovosti ve výši 400 000 Kč mezi prakticky nevidomou osobou vysokého věku a věřitelem, který je této osobě neznámý, by velmi pravděpodobně nemohlo proběhnout zcela bez povšimnutí, když lze předpokládat, že peníze by měly být přepočítány.

26. V nyní posuzovaném případě sice odvolací soud první rozhodnutí soudu prvního stupně nezměnil přímo, pouze je zrušil, navodil však svým postupem situaci velmi podobnou tomu, jako by se odchýlil od skutkových zjištění soudu prvního stupně, aniž by provedl a zopakoval všechny relevantní důkazy (což je postup rozporný se zásadou přímosti a ústnosti). Odvolací soud dospěl konkrétně k závěru, že nevěrohodnými výpověďmi vnučky stěžovatelky a jejího přítele a popřením převzetí finančních prostředků ze strany stěžovatelky nelze dospět k závěru, že písemná kvitance není dostatečným důkazem k prokázání předání předmětu půjčky. Již zde však nebylo zvaženo ani posouzeno, že o průběhu schůzky existuje záznam, ve kterém zmínka o předání peněz absentuje (přičemž těžko lze očekávat, že při nepředání peněz by v záznamu bylo uvedeno výslovně „peníze nebyly předány“), a rovněž výpověď poměrně nestranného svědka – asistenta právního zástupce vedlejšího účastníka, ani že zde jsou další specifické okolnosti případu (vysoký věk a praktická nevidomost vedlejší účastnice).

27. V novém řízení před soudem prvního stupně pak navíc shodou náhod nastala situace, kdy věc rozhodovala jiná soudkyně, než která byla osobně přítomna výslechům všech svědků v prvním řízení před obvodním soudem. Tato soudkyně osobně provedla pouze opakovaný výslech vnučky stěžovatelky, ze kterého však neučinila žádné skutkové závěry pro nevěrohodnost svědkyně. V druhém rozhodnutí soudu prvního stupně pak byl nutně převzat závěr odvolacího soudu, že písemná kvitance dostatečně prokazuje předání předmětu půjčky, který však byl odchýlný od názoru obvodního soudu vyjádřeného v jeho prvním rozhodnutí, který učinila soudkyně, jež s ohledem na provedené důkazy a zejména na nenahraditelnou osobní přítomnost při výslechu svědků měla nejucelenější obraz o skutkových okolnostech případu.

28. Ústavní soud nemá v úmyslu jakkoliv zasahovat do volného uvážení, které spadá do pravomoci obecných soudů. Pokud jde o námitky směřující proti provádění a hodnocení důkazů, jakož i proti učiněným skutkovým zjištěním, platí ústavní princip nezávislosti soudů (čl. 81 a 82 Ústavy České republiky), z něhož vyplývá i zásada volného hodnocení důkazů. Jen soud

rozhoduje, které skutečnosti jsou k dokazování relevantní a které z navržených (případně i nenavržených) důkazů provede, případně zda a nakolik se jeví nezbytné (žádoucí) dosavadní stav dokazování doplnit, které skutečnosti má za zjištěné a které dokazovat netřeba. Do hodnocení provedených důkazů obecnými soudy není Ústavní soud zásadně oprávněn zasahovat, a to i kdyby mohl mít za to, že jiné hodnocení by bylo přílehavější. Důvodem k jeho zásahu je až stav, kdy hodnocení důkazů a tomu přijaté skutkové závěry vybočují ze zásad spravedlivého procesu [srov. například rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 564/08 (N 110/65 SbNU 491) nebo ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. IV. ÚS 2273/14 (N 14/80 SbNU 181)].

29. Postup soudů v průběhu hodnocení provedených důkazů vztahujících se ke skutečnosti, zda došlo k předání částky ve výši 400 000 Kč mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem, nelze obecně označit za jednoznačný zásah do práva stěžovatelky na soudní ochranu. Stěžovatelka je však v nyní projednávané věci bezpochyby stranou slabší pro svůj zdravotní stav, věk a rodinnou vazbu k vnučce, jejíž přítel byl osobou iniciující celou transakci, a soudy by tak měly v dalším řízení vynaložit maximální úsilí pro spravedlivé řešení sporu, přihlédnout ke všem okolnostem projednávané věci a důsledně se vyvarovat formalistického postupu.

VII. Závěr

30. Na základě všech shora uvedených důvodů lze uzavřít, že napadenými rozsudky Městského soudu v Praze ze dne 11. 11. 2015 č. j. 19 Co 330/2015-209 a Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 26. 8. 2015 č. j. 32 C 217/2012-178 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť se soudy dostatečně nevyřádaly s námitkou stěžovatelky týkající se rozporu její vůle s projevem vůle zachyceným v písemné smlouvě o půjčce, čímž založily nepřezkoumatelnost uvedených rozhodnutí.

31. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadená rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 11. 11. 2015 č. j. 19 Co 330/2015-209 a Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 26. 8. 2015 č. j. 32 C 217/2012-178 zrušil. Ústavní soud zrušil rovněž napadené usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2016 č. j. 33 Cdo 1371/2016-259, protože i tento porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu, neboť posuzoval formu smlouvy o půjčce, aniž by shledal její závady.

Č. 158

K rozhodování soudu o zániku práv podle § 336a odst. 2 občanského soudního řádu

Zaujme-li odvolací soud zcela jiný právní názor, než jaký byl podkladem rozhodnutí soudního exekutora, a změní-li jeho rozhodnutí tak, že rozhodne o zániku práv podle § 336a odst. 2 o. s. ř. bez jakéhokoliv dokazování, aniž by účastníkům řízení poskytl možnost seznámit se s jeho právním názorem, způsobuje tímto svým postupem nepřipustné odnětí práva účastníkům řízení vyjádřit se k takové změně právního názoru a argumentovat ve svůj prospěch. Takový postup odvolacího soudu je v rozporu s čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka - ze dne 29. srpna 2017 sp. zn. I. ÚS 909/17 ve věci ústavní stížnosti Jaroslava Sitty, zastoupeného Mgr. Miroslavem Zemanem, advokátem, se sídlem Neratovice-Libiš, V Chaloupkách 403, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 12. ledna 2017 sp. zn. 11 Co 2/2017, kterým bylo změněno usnesení soudního exekutora o ocenění nemovitých věcí, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 12. ledna 2017 sp. zn. 11 Co 2/2017 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 12. ledna 2017 sp. zn. 11 Co 2/2017 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 24. března 2017, stěžovatel podle ustanovení čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb.,

o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhoval zrušení usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 12. ledna 2017 sp. zn. 11 Co 2/2017 s tvrzením, že napadeným rozhodnutím byla porušena jeho ústavně zaručená základní práva podle čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisů Okresního soudu v Sokolově sp. zn. 28 EXE 2691/2013 a Exekutorského úřadu Klatovy sp. zn. 120 EX 32061/13 vyplývá, že dne 30. dubna 2008 byla uzavřena úvěrová smlouva mezi Raiffeisenbank, a. s., a Danielem Ferencem, Kamilou Baslovou a Květou Lieskovou. Dne 2. června 2008 byla k úvěrové smlouvě mezi Raiffeisenbank, a. s., a Danielem Ferencem sepsána smlouva o zřízení zástavního práva k nemovitostem - rozestavěné budově a pozemku v k. ú. Dolní Chodov, který je ve vlastnictví stěžovatele.

3. Okresním soudem v Sokolově byl dne 11. prosince 2012 nařízen soudní prodej zástavy, a to pro uspokojení pohledávky zástavního věřitele Raiffeisenbank, a. s., ve výši 2 375 760,54 Kč s příslušenstvím. Dne 3. října 2013 Okresní soud v Sokolově pověřil soudního exekutora JUDr. Dalimila Miku, LL.M., Exekutorský úřad Klatovy, (dále též jen „soudní exekutor“) provedením exekuce. Soudní exekutor dne 25. června 2015 vydal exekuční příkaz prodejem nemovitých věcí, kterým byly postiženy nemovité věci zapsané na listu vlastnictví X v k. ú. Dolní Chodov.

4. Usnesením ze dne 9. listopadu 2016 č. j. 120 EX 32061/13-120 stanovil soudní exekutor ocenění nemovitých věcí podle znaleckého posudku vypracovaného Znaleckou společností, s. r. o., kterou byla stanovena cena oceňovaných nemovitostí ve výši 750 000 Kč, s tím, že na nemovité věci bude i po dražbě váznout věcné břemeno užívání ve prospěch Mgr. Miroslava Zemana k parcele parc. č. Y a věcné břemeno spočívající v užívání předmětného pozemku a dále v umístění a vybudování stavby pro bydlení Mgr. Miroslava Zemana, které bylo oceněno částkou 600 000 Kč. Proti tomuto usnesení podala oprávněná Raiffeisenbank, a. s., odvolání ke Krajskému soudu v Plzni, ve kterém zpochybňovala cenu nemovitých věcí ve vztahu k věcnému břemenu zapsanému na listu vlastnictví. Soudní exekutor vyzval stěžovatele, aby se k podanému odvolání vyjádřil. Stěžovatel s odvoláním vyjádřil nesouhlas.

5. Krajský soud v Plzni vydal usnesení napadené ústavní stížností, kterým usnesení soudního exekutora ve výroku pod bodem III změnil tak, že výsledná cena nemovitých věcí a jejich příslušenství se určuje částkou 1 350 000 Kč (výrok I), ve výroku pod bodem IV napadené usnesení změnil tak, že s nemovitými věcmi nejsou spojena žádná věcná břemena, výměnky a nájemní, pachtovní či předkupní práva, která prodejem v dražbě nezaniknou (výrok II), a ve výroku pod bodem V napadené usnesení změnil tak, že

věcné břemeno vylučného užívání předmětných nemovitostí, práva vstupu a vjezdu na pozemek a věcné břemeno spočívající v právu umístit a vybudovat na tomto pozemku stavbu pro bydlení, svědčící oprávněnému z věcného břemene Mgr. Miroslavu Zemanovi, zanikne dnem, kdy se vydražitel stane vlastníkem vydražených nemovitých věcí (výrok III).

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že Krajský soud v Plzni napadené rozhodnutí učinil a odůvodnil nikoliv z důvodů uváděných v odvolání podaném oprávněnou Raiffeisenbank, a. s., ale z hlediska důvodů a ustanovení právního předpisu, kterého se odvolatelka nedovolávala. Stěžovateli nebyla dána možnost se vyjádřit v odvolacím řízení k věci z hlediska, z jakého odvolací soud věc rozhodl, a bylo mu tak upřeno právo na soudní ochranu a spravedlivý proces. Uvedeným postupem odvolacího soudu byla podle názoru stěžovatele porušena i zásada rovnosti postavení účastníků řízení, jelikož stěžovatel se vyjadřoval k obsahu odvolání a nemohl předvídat jinou argumentaci o protiprávnosti zřízeného věcného břemene. Stěžovatel má za to, že Krajský soud v Plzni své rozhodnutí učiněné na základě § 336a odst. 2 o. s. ř. neodůvodnil relevantním způsobem ani z hlediska citovaného ustanovení. Proto považuje odůvodnění napadeného rozhodnutí za překvapivé a nepřezkoumatelné, neboť nikdo z účastníků řízení se uvedeného postupu nedovolával ani jej neuplatnil, a stěžovatel se tak k němu nemohl vůbec vyjádřit; současně neobsahuje konkrétní odůvodnění o tom, jak a proč je věcné břemeno zcela nepřiměřené výhodě oprávněného a jak toto právo výrazně omezuje možnost prodat nemovitou věc dražbě.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

7. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost Krajskému soudu v Plzni, soudnímu exekutorovi JUDr. Dalimilu Mikovi, LL.M., a Raiffeisenbank, a. s., k vyjádření.

8. Krajský soud v Plzni ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 25. dubna 2017 uvedl, že tvrzení stěžovatele o porušení jeho ústavně zaručených základních práv nepovažuje za správné. Stěžovatel nesouhlasí se závěry odvolacího soudu učiněnými ve věci samé, které se následně promítly do jeho rozhodnutí. Tyto své skutkové a právní závěry odvolací soud vyjádřil a odůvodnil ve svém rozhodnutí a trvá na nich. Krajský soud v Plzni dále uvedl, že podle jeho názoru se z obsahu stížnosti podává, že stěžovatel Ústavní soud považuje za třetí soudní instanci. Jestliže totiž nebylo jeho požadavkům vyhověno obecnými soudy, očekává „nápravu“ od Ústavního soudu. Navíc v dané věci nejde ani o případ, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu se skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné

možné interpretaci odůvodnění rozhodnutí nevyplývají. Zde je třeba zdůraznit, že odvolací soud neprováděl dokazování. V rámci tohoto vyjádření k ústavní stížnosti však bylo zjištěno, že v usnesení, jež je ústavní stížností napadáno, došlo k písarské chybě v jeho záhlaví. Odvolací soud rozhodoval o odvolání oprávněné, a nikoli o odvolání povinného, jak je nesprávně v záhlaví uvedeno. Tuto zřejmou nesprávnost lze napravit pouze vydáním opravného usnesení, což však nelze učinit v době, kdy se spis nachází s ústavní stížností u Ústavního soudu.

9. Soudní exekutor ve svém vyjádření ze dne 22. května 2017 uvedl, že napadené rozhodnutí pouze řádně rozeslal účastníkům řízení a poté vyznačil právní moc, která nastala dne 3. února 2017. Správnost napadeného rozhodnutí nepřezkoumával, neboť není aktivně legitimován k podání případného opravného prostředku či ústavní stížnosti.

10. Oprávněná Raiffeisenbank, a. s., ve stanovené lhůtě své vyjádření k ústavní stížnosti nepodala a v souladu s poučením, uvedeným ve výzvě k vyjádření, Ústavní soud má za to, že se práva vedlejšího účastníka řízení vzdala (§ 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

11. Ústavní soud zaslal podaná vyjádření stěžovateli. Stěžovatel ve své replice, doručené Ústavnímu soudu dne 6. června 2017, oponoval tvrzení Krajského soudu v Plzni s tím, že nepovažuje Ústavní soud za třetí soudní instanci. Rovněž se neztotožnil s tvrzením tohoto soudu, který nepovažuje stěžovatelem tvrzené porušení namítaných základních práv za správné.

IV. Procesní podmínky řízení

12. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí, jež bylo napadeno ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřisluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky.

14. Ústavní soud současně ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce [srov. nálezy ze dne 10. října 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, jestliže nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti. Proto Ústavní soud napadené soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Jak již Ústavní soud dříve uvedl ve své judikatuře, postup v občanském soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu i výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů jsou záležitostmi obecných soudů. Tato maxima je prolomena pouze tehdy, pokud by obecné soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

16. Ústavní soud při posuzování oprávněnosti ústavní stížnosti zjistil, že Krajský soud v Plzni rozhodl, aniž provedl jakékoliv dokazování. Rozhodnout v rámci exekučního řízení o tom, zda jsou splněny podmínky pro rozhodnutí soudu o zániku práva třetí osoby podle § 336a odst. 2 o. s. ř., lze jen na základě určitých skutkových zjištění. Je třeba zjistit a prokázat tvrzený nepoměr mezi nájemným v konkrétní věci a nájemným v místě a čase obvyklém nebo skutečném, že věcné břemeno je zcela nepřiměřené výhodě oprávněného, stejně tak to, že práva, která mají zaniknout, výrazně omezují možnost prodat nemovitou věc v dražbě. Taková skutková zjištění nelze učinit bez dokazování, zpravidla alespoň příslušnou smlouvou zakládající právo třetí osoby.

17. Rozhodnutí soudu o zániku práv podle § 336a odst. 2 o. s. ř. může znamenat výrazný zásah do práva oprávněné osoby vlastnit majetek, které je zaručeno čl. 11 odst. 1 Listiny. Procesní předpis oprávněné osobě nepřiznává postavení účastníka. Přesto i zde platí, že součástí práva na spravedlivý proces je zásada *audiatur et altera pars*, a proto je třeba oprávněné osobě dát možnost se před soudem vyjádřit k zamýšlenému rozhodnutí soudu o zániku jejích práv a k provedeným důkazům.

18. Ústavností procesního předpisu, podle kterého není oprávněné osobě, jejíž práva jsou soudem určena k zániku, přiznáváno právo

účastníka, se Ústavní soud nezabýval, jelikož stěžovatel nic v tomto ohledu nenamítal a jeho procesní práva tím dotčena nebyla.

19. Ústavní soud si je vědom velmi specifické situace v této věci, kdy osoba oprávněná z věcného břemene vystupuje jako zástupce a advokát osoby z věcného břemene povinné. Posouzení, zda takový postup není v rozporu s § 19 odst. 1 písm. e) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, však není věcí soudu, ale orgánů České advokátní komory.

20. Nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů, představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu a vylučujících libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit (§ 157 odst. 1 a § 167 odst. 2 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé.

21. Právo na odůvodnění rozhodnutí je komponentem základního práva na spravedlivý proces. Je-li vykonávána spravedlnost, musí být účastníku řízení zřejmé, proč je realizována právě tím způsobem, který zvolil soud, jenž o věci rozhodoval. Realizace práva na odůvodnění soudního rozhodnutí je jednou ze záruk, že výkon spravedlnosti nebude libovolný a nepřehledný. Stejný důraz klade na text odůvodnění rozhodnutí obecného soudu též Ústavní soud. Požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí se vyvozuje mimo jiné z principu předvídatelnosti rozhodování. Ústavní soud charakterizuje jako překvapivé mj. měnící rozhodnutí založené na takovém právním závěru přezkumného soudu, který nebylo možné na základě doposud zjištěného skutkového stavu předvídat. V takovém případě Ústavní soud předmětné rozhodnutí zpravidla ruší, neboť účastníku řízení byla odňata reálná a efektivní možnost právně i skutkově argumentovat [srov. náleze ze dne 1. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 46/16 (N 141/82 SbNU 257)].

22. Za situace, kdy Krajský soud v Plzni neprovedl řádné dokazování a nedal možnost stěžovateli se před soudem vyjádřit k zamýšlenému rozhodnutí soudu o zániku práv v konkrétně posuzované věci a podstatnou měrou změnil za daného procesního stavu, bez kontaktu se stranami, dosavadní právní názor soudního exekutora na věc, pak zatížil své rozhodování nedostatkem předvídatelnosti. V rámci základního práva stěžovatele na spravedlivý proces bylo tedy porušeno i dílčí právo na řádné odůvodnění rozhodnutí a takovéto rozhodnutí je nutno považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

23. Vzhledem k tomu, že v řízení před obecnými soudy nebyly dodrženy principy řádného procesu a úkolem Ústavního soudu není skutkové a právní objasnění věcí patřících do pravomoci obecných soudů, Ústavní soud dospěl k závěru, že postupem Krajského soudu v Plzni bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces a soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

24. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 12. ledna 2017 sp. zn. 11 Co 2/2017 podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 159

K odměně soudního exekutora v případě dobrovolného splnění povinnosti povinným

Pokud obecný soud nevzal při stanovení odměny exekutora v úvahu skutečnost, že stěžovatel, byť až po nařízení exekuce, avšak stále ještě před jejím vynuceným provedením, kdy po dobu dvou let byl soudem povolen odklad, vymáhanou částku v plné výši bez přímé účasti exekutora dobrovolně oprávněnému uhradil, znamená to, že nedostál svým procesním povinnostem při přezkoumávání zákonnosti postupu exekutora, a to s ohledem na čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; zároveň soud nevzal v úvahu závaznou judikaturu Ústavního soudu týkající se aplikace § 5 odst. 1 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 29. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 1253/17 ve věci ústavní stížnosti V. K., zastoupeného Mgr. Zdeňkem Vaňátkem, advokátem, se sídlem Národní 365/43, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Okresního soudu Praha-východ ze dne 13. února 2017 č. j. 29 EXE 157/2014-82 potvrzujícímu příkaz k úhradě nákladů exekuce, za účasti Okresního soudu Praha-východ jako účastníka řízení a soudního exekutora Mgr. Davida Vybírala, Exekutorský úřad Praha 6, se sídlem Vítězná náměstí 829/10, Praha 6 – Bubeneč, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu Praha-východ ze dne 13. února 2017 č. j. 29 EXE 157/2014-82 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Okresního soudu Praha-východ ze dne 13. února 2017 č. j. 29 EXE 157/2014-82 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného soudního rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení svého práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), neboť jde o závažné neodůvodněné vybočení ze standardu soudní praxí ustáleného postupu, kdy je nedůvodně rozsáhle finančně zvýhodněn soudní exekutor na úkor stěžovatele. V této souvislosti došlo i k porušení zásady legitimního očekávání výsledku řízení.

2. Stěžovatel obecnému soudu konkrétně vytýkal, že porušení shora uvedeného ústavně zaručeného práva na soudní ochranu se dopustil soud tím, že potvrdil příkaz k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora Mgr. Davida Vybírala, Exekutorský úřad Praha 6, ze dne 20. 12. 2016 č. j. 148EXE 11/14-69 ve výši 68 377,10 Kč a nákladů oprávněného ve výši 2 100 Kč. Náklady exekuce byly soudním exekutorem určeny z neexistující pohledávky oprávněně nezletilé A. K. ve výši 214 200 Kč, a ne z existující pohledávky oprávněně ve výši 61 600 Kč. Náklady exekuce tak byly určeny soudním exekutorem v chybné výši a v rozporu s § 5 odst. 4 a § 6 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční tarif“).

3. K porušení práva stěžovatele na soudní ochranu a legitimní očekávání výsledku řízení došlo tím, že Okresní soud Praha-východ (dále jen „okresní soud“) jako soud rozhodující o námitkách stěžovatele se nevypořádal při hodnocení jednotlivých důkazů s tím, že stěžovatel po celou dobu plnil výživné ve výši 4 000 Kč měsíčně s výjimkou měsíců června 2016 a července 2016, kdy zaplatil výživné vždy ve výši 3 800 Kč měsíčně bez jakéhokoli přičinění soudního exekutora, což konstatuje i usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2014 č. j. 22 Co 252/2014-71. Exekuce byla tímto rozhodnutím pravomocně odložena do právní moci rozhodnutí o snížení výživného (rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 sp. zn. 25 P 5/2014).

4. Stěžovatel připomíná, že již v námitkách proti úhradě nákladů exekuce upozorňoval na to, že exekutor aplikoval exekuční tarif ústavně nekonformním způsobem, neboť nebral v potaz skutečně vymáhané plnění. Stěžovatel proto navrhl, aby Ústavní soud nálezem napadené rozhodnutí zrušil.

II. Řízení před Ústavním soudem

5. Procesně bezvadná ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena. K jejímu projednání je Ústavní soud

příslušný a jde zároveň o návrh přípustný, jelikož směřuje proti usnesení, proti kterému není opravný prostředek přípustný.

6. Ústavní soud si k posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis okresního soudu sp. zn. 29 EXE 157/2014. Obsah rozhodnutí napadeného ústavní stížností, jako i průběh řízení, které jeho vydání předcházelo, postačí jen stručně rekapitulovat (viz dále čl. III), neboť jsou stěžovateli známy. Vyjádření účastníků ani vedlejšího účastníka si Ústavní soud nevyžádal s ohledem na dostatečné a vyčerpávající podklady v podobě jak ústavní stížnosti, tak napadeného rozhodnutí.

7. Podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

III. Průběh předchozího řízení

8. Ústavní soud konstatuje, že z obsahu vyžádaného spisového materiálu a ústavní stížnosti vyplynul následující skutkový a právní stav.

9. Stěžovateli byla uložena povinnost rozsudkem okresního soudu ze dne 23. 4. 2012 č. j. 30 P 186/2011-219 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 19. 9. 2012 č. j. 26 Co 388/2012-290 přispívat na výživu dcery A. K. částkou 5 800 Kč měsíčně. Tuto povinnost plnil vždy řádně a včas do 30. 9. 2013. S ohledem na změnu příjmových poměrů na straně stěžovatele a na jím podaný návrh na snížení výživného u Obvodního soudu pro Prahu 10 tuto povinnost po uvedeném datu plnil jen částečně.

10. V předmětné věci byla exekuce nařízena pro částku 5 400 Kč (jistina) a od 16. 1. 2015 ve výši 100% z částky 5 800 Kč měsíčně pro opětuující se plnění. Stěžovatel po vyrozumění o zahájení exekuce soudním exekutorem Mgr. Davidem Vybíralem, Exekutorský úřad Praha 6, (č. j. 148 EXE 11/14-9) požádal o odklad exekuce. Okresní soud usnesením ze dne 25. 3. 2014 č. j. 29 EXE 157/2014-44 návrh stěžovatele o odklad exekuce zamítl.

11. K odvolání stěžovatele Krajský soud v Praze usnesením ze dne 24. 6. 2014 č. j. 22 Co 252/2014-71 napadené rozhodnutí změnil a exekuci odložil do právní moci rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 v řízení vedeném pod spisovou značkou 25 P 5/2014. O odvolání stěžovatele bylo rozhodnuto rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 22. 6. 2016 č. j. 28 Co 211/2016-743, kterým se návrh na snížení výživného zamítá.

12. Stěžovatel po obdržení tohoto rozhodnutí doplatil dlužné výživné ve výši 61 600 Kč za období od 1. 10. 2013 do 31. 7. 2016 (dne 2. 8. 2016 částku 31 600 Kč, dne 3. 8. 2016 částku 30 000 Kč). Stěžovatel od 1. 8. 2016 platí výživné pravidelně k rukám matky nezletilé dcery A. K. ve stanovené výši 5 800 Kč měsíčně.

13. Ústavní stížnost stěžovatele směřuje proti rozhodnutí okresního soudu, kterým potvrdil příkaz vedlejšího účastníka k úhradě nákladů exekuce ze dne 20. 12. 2016 č. j. 148 EXE 11/14-69 ve výši 68 377,10 Kč a nákladů oprávněného ve výši 2 100 Kč.

IV. Vlastní posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti a vyžádaného spisového materiálu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Z výše popsaného průběhu exekučního řízení plyne, že okresní soud v napadeném rozhodnutí sice aplikoval všechna relevantní ustanovení exekučního tarifu, aplikoval je však v rozporu s jejich již dříve učiněným ústavně konformním výkladem.

15. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nemůže působit jako další opravná instance rozhodující o konkrétní výši nákladů exekuce či nákladů řízení. Jakkoli je Ústavní soud obecně při přezkoumávání nákladů řízení či nákladů exekuce zdrženlivý, byl již nucen ve své judikatuře, s ohledem na některé excesy právní praxe (dosahující intenzity zásahu do majetkových práv), formulovat obecné výkladové závěry týkající se kritérií, která mají obecné soudy brát v potaz při stanovení výše nákladů exekuce či nákladů řízení. Pokud však takto vytyčená kritéria obecný soud ve svém rozhodnutí nijak nereflakuje, jde o porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

16. V nálezu ze dne 1. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 8/06 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.) Ústavní soud uvedl, že „i pro exekuci – nucený výkon rozhodnutí – platí princip proporcionality omezení základního práva povinného na ochranu jeho majetku garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny. Exekuce na majetek povinného může sloužit jen k uspokojení práva oprávněného a k náhradě nákladů exekučního řízení včetně adekvátní (přiměřené) odměny exekutora“. K odměně exekutora pak výslovně dodal, že s ohledem na princip proporcionality by ústavně konformní úprava odměn exekutora „neměla vycházet z přímé závislosti odměny na výši vymoženého plnění, ale odrážet složitost, odpovědnost a namáhavost exekuční činnosti podle jednotlivých druhů a způsobů výkonu exekuce“.

17. Závazná judikatura Ústavního soudu ohledně výkladu a aplikace § 5 odst. 4 exekučního tarifu je zejména uvedena v nálezu ze dne 1. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 8/06, ve kterém Ústavní soud vymezil principy, na nichž má být právní úprava odměn exekutora postavena a kterou se obecné soudy musí řídit [srov. náleze ze dne 30. 6. 2009 sp. zn. I. ÚS 998/09 (N 152/53 SbNU 849)].

18. Soudní exekutor v nyní posuzovaném případě vypočetl svou odměnu ve vztahu k opětvujícímu se plnění (běžnému výživnému) na základě

doslovného výkladu § 5 odst. 4 exekučního tarifu, podle něhož „je-li vedena exekuce na základě exekučního titulu, ve kterém se oprávněnému přiznává nárok na opětuující se plnění, je základem pro určení odměny součet hodnot plnění, která mají být vymožena. Jde-li o plnění na dobu neurčitou, na dobu života nebo na dobu delší než pět let, je základem pro určení odměny pětinašobek hodnoty ročního plnění“. Postup soudního exekutora však s ohledem na okolnosti případu nelze považovat za ústavně souladný, přičemž po postoupení námitek okresnímu soudu dle § 88 odst. 3 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tento soud postup soudního exekutora aproboval s tím, že námítky stěžovatele (povinného) proti příkazu k úhradě nákladů exekuce zamítl.

19. Okresní soud se s námítkami povinného vypořádává na str. 2 rozhodnutí toliko konstatováním, že stěžovatel sice hradil část výživného bez přímé účasti soudního exekutora, avšak již v rámci exekučního řízení a pod tlakem exekuce. Odkázal na § 46 odst. 4 exekučního řádu, že i plnění poskytnuté přímo povinnému je přitom vymoženým plněním. Napadené rozhodnutí se tak sice vypořádává s otázkou dobrovolnosti plnění, nijak se však nevyjadřuje k námítkám stěžovatele (byť je v rozhodnutí rekapituluje) ve vztahu k požadavku na zohlednění složitosti, odpovědnosti, namáhavosti a délky trvání exekuční činnosti, jakož i namítané skutečnosti, že k pravidelnému plnění částky 4 000 Kč měsíčně (za červen a červenec uhradil 3 800 Kč) došlo bez „přímé exekuce“, resp. před vynuceným plněním. Soud se tedy neřídil právním názorem obsaženým v uvedených nálezech Ústavního soudu a své závěry dostatečně neodůvodnil [srov. nálezy ze dne 6. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 3768/14 (N 28/76 SbNU 375)].

20. Ústavní soud podotýká, že pokud exekuce na opětuující se plnění skončí dříve než po pěti letech, když byl navíc ještě v této době výkon exekuce odložen (od 24. 6. 2014 do 22. 6. 2016) a zároveň byl jako základ odměny exekutora považován pětinašobek ročního plnění dle dílky § 5 odst. 4 exekučního tarifu, bude hodnota základu zjevně odlišná od částky, která byla po dobu exekuce skutečně vymáhána. Okresní soud nevzal v úvahu to, že exekuce probíhala od pověření exekutora ze dne 3. 2. 2014 č. j. 29 EXE 157/2014-12 do zániku pověření dne 13. 3. 2017 (29 EXE 157/2014-12), tj. tři roky a jeden měsíc, přičemž odklad exekuce trval po dva roky, a ani chování stěžovatele, který bez zbytečného prodlení po obdržení rozhodnutí odvolacího soudu (28 Co 211/2016-743) doplatil dobrovolně dlužné výživné (ve dnech 2. a 3. 8. 2016).

21. Postupem okresního soudu tudíž nebyl naplněn výše uvedený ústavní požadavek, aby výše odměny odrážela složitost, odpovědnost a namáhavost exekuční činnosti podle jednotlivých druhů a způsobů výkonu exekuce. Není tedy možné, aby se exekuce pro běžné výživné týkala

v souhrnu částky 214 200 Kč a exekutor vypočetl odměnu ve vztahu k vymáhání běžného výživného ve výši 68 377,10 Kč. Základ pro stanovení nákladů exekuce tak nemůže zahrnovat částku, která nejenže nebyla exekučně vyčíslena, ale nebyla s ohledem na zastavení exekuce ani (jakožto jednotlivé částky opěťujícího se plnění) vymáhána.

22. Ústavní soud se k uvedenému výkladu exekučního tarifu výslovně vyjádřil již v uvedeném nálezu sp. zn. I. ÚS 998/09, kde uvedl, že „pokud byla exekuce na v budoucnu se opakující plnění podle § 290 odst. 2 o. s. ř. zastavena z důvodu, že lze očekávat, že povinný bude nadále plnit svou povinnost dobrovolně, je nutné pro ústavně konformní stanovení základu pro určení odměny soudního exekutora vycházet jen z výše jím vymoženého plnění, tedy nikoli z výše plnění vymáhaného, jak předpokládá § 5 odst. 4 exekučního tarifu. Jinak řečeno, § 5 odst. 4 exekučního tarifu je možno chápat pouze jako omezení maximální výše základu pro stanovení odměny soudního exekutora v případě, že jím prováděná exekuce trvá po dobu pěti let a déle, tak, aby výše nákladů exekuce neměla pro povinného likvidační charakter“.

23. Pokud normotvůrce při formulaci exekučního tarifu nedostatečně zohlednil skutečnost, že exekuce může trvat kratší dobu než pět let, je namístě vyřešit tento nedostatek ústavně konformním výkladem v souladu s výše uvedeným nálezem sp. zn. I. ÚS 998/09 spočívajícím v tom, že základem pro určení odměny exekutora podle § 5 odst. 4 exekučního tarifu nebude pětinašobek hodnoty ročního plnění, ale pouze násobek odpovídající počtu měsíců, kdy exekuce skutečně probíhala.

24. Z výše uvedeného vyplývá, že ústavně konformní výklad exekučního tarifu předpokládá, že při stanovení výše odměny exekutora je třeba vycházet jen z výše jím vymoženého plnění (§ 5 odst. 1 exekučního tarifu), nikoli z nějaké fiktivní výše plnění vymáhaného (§ 5 odst. 4 exekučního tarifu) a že odměnu je nutno ještě korigovat hledisky odrážejícími stupeň dobrovolnosti plnění povinným a složitostí, odpovědností a namáhavostí činností vykonaných exekutorem. Tyto pokyny Ústavního soudu stran ústavně konformní interpretace a aplikace exekučního tarifu nebyly respektovány.

25. Vzhledem k tomu, že v době rozhodnutí okresního soudu o námitkách stěžovatele vůči rozhodnutí soudního exekutora byl daný ústavně konformní výklad § 5 odst. 4 exekučního tarifu znám, je nutno považovat napadené rozhodnutí za protiústavní. Ústavní soud opakuje, že „nerespektování názoru Ústavního soudu vysloveného v jeho předchozích nálezech má vždy za následek i porušení práva na fair proces v jeho časové dimenzi, neboť doba, o kterou se prodlužuje soudní řízení v důsledku projednání nezbytné ústavní stížnosti, kasačního zásahu Ústavního soudu, jakož i nového projednání věci obecnými soudy, je dobou označitelnou za zbytečné

průtahy v soudním řízení“ [srov. náleze ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 476/09 (N 81/53 SbNU 23)]. Lze uzavřít, že nerespektováním závazného výkladu učiněného Ústavním soudem došlo ze strany okresního soudu k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu.

26. Z hlediska práva na ochranu majetku je nutno dodat, že při již existujícím jasném výkladu tzv. podústavního práva (zde § 5 odst. 4 exekučního tarifu) existuje na straně stěžovatele legitimní očekávání, že do jeho majetkové sféry bude rozhodnutím orgánu veřejné moci (stanovením nákladů exekuce) zasazeno pouze v míře tímto výkladem připuštěné. Pokud okresní soud při přezkumu námitek stěžovatele vůči rozhodnutí soudního exekutora o nákladech exekuce tyto hranice překročil, porušil zároveň právo na ochranu vlastnického práva garantované čl. 11 odst. 1 Listiny.

27. Ústavní soud konstatuje, že okresní soud v napadeném rozhodnutí tím, že nijak nezohlednil kritéria judikaturně vymezená pro stanovení výše nákladů exekuce, porušil právo na soudní ochranu a právo na ochranu vlastnického práva stěžovatele.

28. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud nálezem vyhověl ústavní stížnosti a shora označené rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 160

K uplatnění principu proporcionality při rozhodování soudu o vazbě

Řízení o vzetí do vazby a řízení o uložení zákazu vycestování se ve svém výsledku liší mírou intenzity zásahu do základních práv a svobod; není-li proto z hlediska principu proporcionality shledán důvod pro mírnější zásah formou omezení svobody pohybu podle čl. 14 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod, nelze vzápětí bez náležitého odůvodnění změny názoru obecného soudu zbavit obviněného osobní svobody vzetím do vazby podle čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 29. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 1811/17 ve věci ústavní stížnosti P. B., zastoupeného Mgr. Jiřím Ježkem, advokátem, se sídlem Dvořákova 26, Ostrava, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. května 2017 č. j. 1 To 202/2017-30 a usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 5. dubna 2017 č. j. 0 Nt 18012/2017-15, jimiž bylo rozhodnuto o ponechání stěžovatele ve vazbě, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Ostravě jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Ostravě a Okresního státního zastupitelství v Ostravě jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. května 2017 č. j. 1 To 202/2017-30 a usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 5. dubna 2017 č. j. 0 Nt 18012/2017-15 došlo k porušení stěžovatelovy osobní svobody zaručené v čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. května 2017 č. j. 1 To 202/2017-30 a usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 5. dubna 2017 č. j. 0 Nt 18012/2017-15 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, kterými byla podle jeho tvrzení porušena jeho ústavně zaručená práva vyplývající z čl. 8, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z obsahu spisů Okresního soudu v Ostravě (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 0 Nt 18012/2017, 0 Nt 16153/2016, 0 Nt 16021/2017 a 0 Nt 14001/2017 se podává, že stěžovatel je na základě usnesení Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Moravskoslezského kraje, Odboru hospodářské kriminality, (dále jen „policejní orgán“ nebo „policie“) ze dne 7. 11. 2016 č. j. KRPT-70454-293/TČ-2015-070081 trestně stíhán pro podezření ze spáchání zločinu zpronevěry podle § 206 odst. 1 a odst. 4 písm. d) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“). Uvedené trestné jednání mělo, stručně řečeno, spočívat v tom, že jako lékař (onkolog) si ponechal část léčiv, které objednal pro své pacienty. Tyto přebytky pak předával dalším spoluobviněným, kteří je prodávali. Tím měla být zdravotním pojišťovnám způsobena škoda ve výši 3 112 306 Kč.

3. Stěžovatel byl zadržen dne 6. 11. 2016 a Okresní státní zastupitelství v Ostravě (dále jen „okresní státní zastupitelství“) podalo dne 7. 11. 2016 návrh na vzetí stěžovatele do vazby. V jeho odůvodnění se uvádí, že stěžovatelova trestná činnost se sestává z nejméně 48 dílčích útoků, představovaných vydáním léků pacientům v menším množství, než které pro ně bylo objednáno. Okresní státní zastupitelství shledalo v dané věci naplnění vazebních důvodů podle § 67 písm. b) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Důvody pro vzetí do tzv. koluzní vazby měly být dány hrozbou z ovlivňování svědků (pacientů). Větší množství dílčích útoků pak podle okresního státního zastupitelství zakládalo důvod pro vzetí do tzv. předstížené vazby. Trestná činnost byla motivována zjištěnými důvody, za zneužití absence kontrolních mechanismů uvnitř nemocnice. Důležité rovněž je, že trestného jednání se stěžovatel dopouštěl v rámci výkonu zaměstnání a nic kromě vazby mu v jejím pokračování nemůže zabránit.

4. Okresní soud (samosoudce Roman Vicherek) usnesením ze dne 8. 11. 2016 č. j. 0 Nt 16153/2016-10 stěžovatele propustil ze zadržení. V jeho odůvodnění sice konstatuje důvodnost zahájení trestního stíhání, neboť stěžovatel je usvědčován celou řadou svědeckých výpovědí, vazební důvody však naplněny nebyly. V daném případě neukazují zejména žádné

skutečnosti na to, že by měl stěžovatel ovlivňovat svědky, tím spíše pacienty, které měl podle orgánů činných v trestním řízení poškodit. O probíhajícím trestním řízení byl zpraven stěžovatelův zaměstnavatel, který již z toho důvodu přijal určitá opatření, jakož i poškozené zdravotní pojišťovny. Za tohoto stavu, s přihlédnutím ke stěžovatelovým dostatečným majetkovým poměrům, považoval soud pokračování v trestné činnosti za nepravděpodobné.

5. Dne 7. 2. 2017 podalo okresní státní zastupitelství návrh na uložení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí. V jeho odůvodnění upozornilo na to, že dne 5. 2. 2017 bylo stěžovatelovo trestní stíhání rozšířeno o podezření ze spáchání přečinu podvodu podle § 209 odst. 1 a 3 trestního zákoníku. Toho se měl dopustit tak, že dne 8. 12. 2015 požádal poškozenou farmaceutickou společnost o vzorek jejího léčiva pro léčbu pacientů, avšak tyto vzorky si ponechal. Tím měl poškozené společnosti způsobit škodu ve výši 374 000 Kč. Dále je v návrhu poukázáno na stěžovatelovy dobré majetkové poměry, umožňující mu život v zahraničí. Při předvolání k výslechu dne 6. 2. 2017 sdělil stěžovatel policejnímu orgánu, že se chystá odjet na dovolenou. Operativními poznatky bylo však dne 3. 2. 2017 a 5. 2. 2017 zjištěno, že stěžovatel chce z České republiky odjet natrvalo. Nepřítomnost stěžovatele v České republice by mohla zhatit naplnění účelu trestního řízení a vzhledem k okolnostem případu lze dle návrhu uvažovat o uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.

6. Okresní soud (samosoudce Roman Vicherek) zamítl usnesením ze dne 7. 2. 2017 č. j. 0 Nt 14001/2017-5 uvedený návrh státního zástupce. Soud tento postup odůvodnil tím, že uvedené omezení není nezbytné k dosažení účelu trestního řízení. Dle soudu nelze v dané věci, s ohledem na stěžovatelovu dosavadní beztrestnost, uvažovat o uložení nepodmíněného trestu. Stěžovatel je osobou chatrného zdraví a je s Českou republikou spojen výraznými rodinnými a majetkovými vazbami (vlastnictví nemovitostí, přičemž nic nenasvědčuje úmyslu se jich zbavovat). Zároveň měl již dostatek času se trestnímu řízení vyhýbat. V České republice má stěžovatel rodinu, která s ním na dovolenou nejede. Veškeré informace policejního orgánu jsou „získané operativní cestou“ a soudu není známa totožnost osoby, od níž pocházejí. Navíc již v době tohoto rozhodování se ukázaly některé jako ne zcela pravdivé (kupř. ohledně vybírání finančních prostředků z účtů stěžovatelem). Tato neurčená osoba také nejprve uvedla, že stěžovatel chce „do Karibiku“ odcestovat, nikoliv tam zůstat. Nenavrácení stěžovatele domů se uvádí až 5. 2. 2017. Dne 6. 2. 2017 sám stěžovatel policejnímu orgánu spontánně sdělil svůj úmysl odjet na dovolenou a vrátit se. Dle soudu tedy není taková důkazní situace dostačující pro uložení předmětného omezení. Proti tomuto usnesení nepodalo státní zastupitelství stížnost.

7. Dne 8. 2. 2017 se stěžovatel dostavil k výslechu k policejnímu orgánu a následně byl zadržen. Tentýž den podalo státní zastupitelství okresnímu soudu návrh na vzetí stěžovatele do vazby. V něm se uvádí, že situace je od doby rozhodování soudu o zákazu vycestování „zásadně jiná“. Bylo zjištěno, že stěžovatel má rezervovanou zpáteční letenku z Prahy přes Frankfurt nad Mohanem do Kostariky, se kterou nemá Česká republika smlouvu o vzájemné spolupráci v trestních věcech. Soud při rozhodování o zákazu vycestování nepřihlédl dle státního zastupitelství dostatečně ke kritériím pro ukládání trestů a řadě přitěžujících okolností, když uvádí, že stěžovatel-li hrozí jen podmíněný trest. Jednání stěžovatele hodnotí návrh jako kořistění z utrpení druhých, což je rovněž důvod, pro který je uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody reálnou hrozbou. Stěžovatel má schopnosti i prostředky pro vytvoření zázemí v cizině, přičemž rodina za ním může vycestovat.

8. Tomuto návrhu okresní soud (samosoudkyně Miluše Wiwegerová) vyhověl a usnesením ze dne 9. 2. 2017 č. j. 0 Nt 16021/2017-10 vzal stěžovatele do vazby z důvodů uvedeného v § 67 písm. a) trestního řádu. V odůvodnění zdůraznil rozsah trestné činnosti a hrozbu uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Jako rozhodující důkazy potvrzující hrozbu útěku nebo skrývání se zařadil soud poznatek získaný policií od anonymní osoby o stěžovatelově plánovaném odletu do Karibiku. Tyto informace měl policejní orgán ještě předtím, než stěžovatel připustil, že má v plánu odjet na dovolenou. Jejich obsah se po zamítnutí návrhu na uložení zákazu vycestování potvrdil zjištěním konkrétních letenek. Operativní poznatky policejního orgánu se dle soudu ukázaly následně jako pravdivé. Nákup zpáteční letenky dle soudu o stěžovatelově skutečném úmyslu nic nevyovídá. Důležitá je rovněž cílová země (Kostarika), s níž nemá Česká republika uzavřenou smlouvu o spolupráci v trestních věcech. Důležitý je pak rovněž i stěžovatelův psychický stav, o němž se zmiňoval uvedený anonymní zdroj. Námitky ohledně vážného zdravotního stavu stěžovatele a jeho dcery nemohou dle soudu vyvrátit možnost uprchnutí.

9. Dne 3. 3. 2017 státní zastupitelství zajistilo peněžní prostředky na stěžovatelově účtu ve výši 473 872,05 Kč.

10. Proti rozhodnutí o vzetí do vazby podal stěžovatel obsáhlou stížnost, kterou Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) zamítl usnesením ze dne 9. 3. 2017 č. j. 1 To 99/2017-49. V něm dospěl k závěru, že stěžovatelovo jednání bylo trestné, a stíhání je tedy vedeno důvodně, a to pro čin, na který dopadá podle zákona trestní sazba 2 až 8 let odnětí svobody. Vzhledem k okolnostem případu (zvláště ke způsobené škodě a stěžovatelově profitování na vážně nemocných pacientech) lze i dle krajského soudu očekávat uložení nepodmíněného trestu. To již samo by mohlo vést stěžovatele k tomu, aby se trestnímu stíhání vyhýbal, zvláště měl-li zajištěn pobyt

v zahraničí. Účelem vazby je dle krajského soudu preventivní působení, tedy zabránit obviněnému, aby se něčeho dopustil, a nikoliv reagovat na jeho jednání. Ve stěžovatelově případě je pak důvod pro takový zásah dán především spojením jeho osobních schopností (jazykových a odborných) a jeho plánováním odcestovat do Kostariky se svým známým. Rovněž krajský soud označil úřední záznamy za věrohodné. Spekulace ohledně identity policejního zdroje jsou dle krajského soudu při vazebním zasedání zcela irrelevantní. Okresní soud uvedené záznamy hodnotil správně v kontextu s dalšími indiciemi. Na správnosti jeho úvah pak nemohou nic změnit důkazy předložené obhajobou (čestná prohlášení). Zákaz vycestování byl dle krajského soudu nebyl institut zaručující stěžovatelovu spolupráci v trestním řízení.

11. Dne 27. 3. 2017 zaslal stěžovatel okresnímu státnímu zastupitelství žádost o nahrazení vazby slibem, které však nebylo vyhověno a která byla postoupena okresnímu soudu (samosoudkyně Miluše Wiwegerová). Ten dne 5. 4. 2017 po vazebním zasedání stěžovatelův návrh zamítl ústavní stížností napadeným usnesením, neboť při něm nezazněly žádné nové argumenty oproti předchozímu rozhodování. Okresní soud připomněl, že pouhá pohrůžka nepodmíněným trestem by mohla vést stěžovatele k tomu, aby se začal vyhýbat trestnímu stíhání, a to zvláště za situace, kdy měl zajištěn pobyt v zahraničí. Dále zcela zopakoval předchozí hodnocení důkazů, avšak neprovedl výslech navržených svědků, neboť tento důkazní návrh obhajoba předložila až ráno před konáním vazebního zasedání. Zároveň však tyto výslechy považoval za nadbytečné, neboť šlo buď o policisty, kteří by dle soudu pouze potvrdili obsah úředních záznamů, anebo o osoby stěžovateli blízké, jejichž věrohodnost je tím „narušena“. Dle okresního soudu pak ze spisového materiálu vyplývá skutečnost, že v dané trestní věci byli nepochybně již svědci ovlivňováni poté, co byl stěžovatel propuštěn ze zadržení. I to snižuje důvodnost podaných důkazních návrhů.

12. Stížnost stěžovatele proti tomuto rozhodnutí krajský soud zamítl ústavní stížností napadeným usnesením. Plně se přitom ztotožnil se závěry okresního soudu. Poukázal navíc na to, že v mezidobí bylo trestní stíhání rozšířeno o další skutek. Dle krajského soudu nadále existuje riziko, že stěžovatel uprchne do státu Kostarika, popř. jiné země. Důvody pro tzv. útěkovou vazbu navíc zesílil opatřením dalšího důkazu. Ve spise se nachází protokol o vyhodnocení telefonního hovoru, v němž stěžovatel hovoří s dosud nezjištěnou osobou o zřízení účtu v Litvě, z čehož lze usuzovat na jeho úmysl zajistit si finanční zázemí v zahraničí. Rovněž tak se krajský soud ztotožnil s vypořádáním důkazních návrhů. K výši stanovené škody krajský soud uvedl, že ani případné pozdější odchylky v jejím výpočtu nemohou nic změnit na správnosti současného právního hodnocení.

II. Argumentace stěžovatele

13. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti tvrdí, že v jeho případě nebyly naplněny zákonné podmínky vazby, a nemohou tedy být ani naplněny podmínky pro její pokračování. Tento svůj závěr stěžovatel dokládá nálezy Ústavního soudu ze dne 17. 3. 2016 sp. zn. I. ÚS 356/16 (N 46/80 SbNU 561) a ze dne 9. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 2876/15 (N 210/79 SbNU 399) – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>.

14. Předně podle stěžovatele nejsou naplněny důvody vazby. Soudy založily odůvodnění vazby na výši hrozícího trestu a jeho záměru vycestovat v únoru roku 2017 do Kostariky a údajně se nevrátit. Již pouhá skutečnost, že dva dny předtím, než byl stěžovatel do vazby vzat, bylo rozhodnuto tímž okresním soudem o zamítnutí návrhu na uložení zákazu vycestovat, svědčí o ústavně neakceptovatelné svévoli. Výše trestu může být v krajním případě v současnosti maximálně 8 let odnětí svobody, což je podle citované judikatury minimální hranice odůvodňující vazbu. Okresní ani krajský soud se však při rozhodování o vazbě příliš nevěnují konkrétní výši trestu, přitěžujícím a polehčujícím okolnostem, a ani nespecifikují blíže výši způsobené škody, ač tak okresní soud rozhodující o zákazu vycestovat učinil velmi podrobně. Stěžovatel rovněž odmítá, že by svým jednáním měl využívat nemoci svých pacientů a že by způsobil komukoliv škodu, jak dokládá vyjádření Zdravotní pojišťovny Ministerstva vnitra ČR, která se jako poškozená nepripojila, neboť nepocituje žádnou újmu. Léky, které si stěžovatel ponechal, by totiž jinak byl povinen odevzdat do lékárny, kde by musely být podle zákona zničeny. Způsobená škoda, ani její výše, není však soudy zcela řešena. O své pacienty pak stěžovatel pečoval vždy lege artis, což i oni sami potvrzují.

15. Stěžovatel také nikdy nepopíral, že plánoval cestu do Kostariky, což policejním orgánům sdělil sám. Již z rozhodnutí o zamítnutí zákazu vycestovat je zjevné, že ve prospěch stěžovatele svědčí jeho chatrné zdraví, neboť čtyřikrát denně užívá inzulín a bude zřejmě muset podstoupit transplantaci slinivky, kterou provádí jen několik světových klinik (např. Institut klinické a experimentální medicíny). Stejně ve prospěch stěžovatele hovoří i rodinné a majetkové vazby na území České republiky, včetně nemovitosti, u které nebylo prokázáno, že by se jí pokoušel zbavit, dostatečná prodleva mezi sdělením obvinění a počátkem vazby, fakt, že rodina se stěžovatelem vycestovat neměla, i fakt že podstatná část finančních prostředků stěžovatele již byla zajištěna. Soud rozhodující o vazbě bagatelizoval všechny námitky svědčící ve prospěch stěžovatele a nekriticky přijal důkazy ve stěžovatelův neprospěch, především pak úřední záznamy s informacemi z „operativních zdrojů“, které soud rozhodující o zákazu vycestovat jednoznačně odmítl. V dalších námitkách pak okresní soud pouze odkázal na původní vazební rozhodnutí.

16. Stěžovatel dále uvedl, že v jeho prospěch pak mají svědčit další okolnosti zjištěné při vyšetřování, především že neznámý policejní zdroj uvedl nesprávný počet osob cestujících se stěžovatelem, nesprávné datum a místo odletu včetně destinace, letenky zakoupené stěžovatelem byly zpáteční a rovněž byly zakoupeny se značným časovým předstihem. Soudy se podle stěžovatele vůbec nevypořádaly s důkazy o stěžovatelově plánovaném nástupu do zaměstnání ke dni 1. 3. 2017, o pronájmu osobního vozidla v Kostarice, který svou délkou odpovídal době plánovaného pobytu stěžovatele. Dále soudy bagatelizovaly i zdravotní stav jeho dcery, která trpí onkologickým onemocněním, přičemž stěžovatel je sám onkologem. Psychický stav stěžovatele, který byl soudy zařazen mezi důkazy podporující uložení vazby, nelze podle stěžovatele považovat za motivaci k útěku, zároveň na něj nebyl v rámci vazebních zasedání vůbec tázán.

17. Okresní soud se ve svém rozhodnutí o pokračování vazby nedostatečně vypořádal se stěžovatelem navrhovanými důkazy v podobě výslechu svědků. Tzv. „operativními zdroji“ dle úředních záznamů je podle stěžovatele ve skutečnosti bývalá spolužačka jeho manželky, která má navíc se stěžovatelovou rodinou špatné vztahy. Informace o údajném plánovaném útěku pak putovala od ní přes několik dalších osob až k vyšetřujícím policistům, kteří měli sepsat úřední záznamy, které soud nekriticky upřednostňuje před výslechy dotčených osob. Výslech policistů byl zamítnut pouze s tím, že by od nich nebyly zjištěny žádné nové okolnosti, které již ze záznamů nevyplývají, výslech manželky pak byl zamítnut pouze na základě manželství se stěžovatelem. Výslech dalších stěžovatelem navržených osob, včetně domnělé původkyně informace o útěku, soud odmítl pouze s tím, že jsou již jistě stěžovatelem ovlivněny.

18. Vazba pak není v případě stěžovatele přiměřená sledovanému účelu. Považuje-li okresní soud stěžovatelův záměr odjet na dovolenou do Kostariky za snahu utéct, postačilo by uložit stěžovateli předběžné opatření zákazu vycestovat. Navíc plánovaná cesta v daném termínu již byla stěžovatelovým vzetím do vazby efektivně znemožněna. Rovněž soud odmítl stěžovatelův slib a ani nerozhodl o případné peněžní záruce s tím, že stěžovatel má být osobou nedůvěryhodnou. Možností nahradit vazbu jiným opatřením se soudy tedy nezabývaly, ač je jejich povinností ji průběžně zkoumat.

19. Rozhodnutí soudů jsou nedostatečně odůvodněna, neboť soudy pouze konstatují, že nedošlo ve stěžovatelově případě k ničemu novému a se stěžovatelovými argumenty se již vypořádaly v rozhodnutí o vazbě. Takové odkázání pak není jako odůvodnění pro pokračování vazby dostatečné a vede k porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy. Způsob, kterým se soudy vypořádaly s některými argumenty, podle stěžovatele dosahuje úrovně svěvole.

20. Řízení, v jehož rámci byla vydána rozhodnutí o pokračování vazby, pak nebyla provedena urychleně, a tedy v souladu s čl. 5 odst. 4 Úmluvy. Žádost o propuštění stěžovatel podal okresnímu státnímu zastupitelství dne 27. 3. 2017, okresní soud ji zamítl dne 5. 4. 2017 a stížnost pak byla krajským soudem zamítnuta dne 10. 5. 2017, přičemž toto rozhodnutí bylo stěžovateli doručeno až dne 1. 6. 2017. Celková délka řízení tak trvala 2 měsíce a 5 dní. Podle ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) pak stěžovatel považuje tuto dobu za nepřiměřeně dlouhou. Jako příklad uvádí rozsudky ESLP ve věcech *Feldman proti Ukrajině* ze dne 8. 4. 2010 č. 76556/01 a 38779/04, *Karimov proti Rusku* ze dne 29. 7. 2010 č. 54219/08, *Mamedova proti Rusku* ze dne 1. 6. 2006 č. 7064/05 či *Rehbock proti Slovinsku* ze dne 28. 11. 2000 č. 29462/95, § 85 až 86. V případě dvoustupňového řízení nepovažoval ESLP vzhledem k okolnostem za urychlené řízení trvající 30 dní (viz rozsudek ve věci *Răducu proti Rumunsku* ze dne 21. 4. 2009 č. 70787/01) či 41 dní (viz rozsudek ve věci *Karlin proti Slovensku* ze dne 28. 6. 2011 č. 41238/05).

21. S ohledem na výše uvedené navrhuje stěžovatel vyslovit porušení v záhlaví uvedených základních práv, zrušit napadená rozhodnutí a nařídít okamžité propuštění. Stěžovatel ve své věci rovněž žádá o projednání mimo pořadí došlých návrhů v souladu s § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

22. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení.

23. Krajský soud v úvodu svého vyjádření uvedl, že na základě jeho příkazu k propuštění ze dne 1. 8. 2017 byl stěžovatel propuštěn z vazby v důsledku přijetí peněžitě záruky ve výši 1 500 000 Kč. Blíže se pak předseda senátu k napadenému rozhodnutí nevyjádřil, neboť jde o rozhodnutí celého senátu, a nikoliv jeho osoby. Napadená rozhodnutí jsou důvodná a zákonná a je v nich reagováno na všechny stěžovatelovy námitky. K vysvětlení nedostatků v přípravném řízení je pak dle krajského soudu příslušný státní zástupce. Navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

24. Za okresní soud se vyjádřila Mgr. Miluše Wiwegerová, která plně odkázala na odůvodnění napadeného rozhodnutí a navrhla odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost.

25. Stěžovateli byla následně tato vyjádření zaslána na vědomí a k případné replice. V ní uvedl, že okresní soud ve svém vyjádření nevznesl jediný argument proti námitkám v ústavní stížnosti. Vyjádření krajského soudu pak stěžovatel hodnotí jako „omluvné konstatování“ jeho autora, který se

nemohl podrobně k věci vyjádřit. Dále stěžovatel uvedl, že byl skutečně z vazby propuštěn (na základě přijetí peněžité záruky), má však nadále významný právní zájem na vyhovění ústavní stížnosti, v jejímž důsledku by mu byla vrácena poskytnutá peněžítá záruka. Poté stěžovatel podotknul, že ani tzv. řízení o kauci nemůže považovat za ústavně konformní z důvodů jeho délky. První dotaz na výši kauce byl učiněn dne 19. 4. 2017 a v důsledku pochybení okresního státního zástupce a okresního soudu byl stěžovatel propuštěn na svobodu až dne 1. 8. 2017. Řízení o kauci se tak kvůli nepřátelskému postoji státního zástupce (zajištění prostředků stěžovatele na poslední chvíli k zamezení jejich využití jako kauce, nedůvodné prostoje při procesní aktivitě) protáhlo na tři a půl měsíce. Z výše uvedených důvodů tak stěžovatel setrval na návrhu uvedeném v ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

26. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

27. Po zvážení všech výše uvedených skutečností dospěl Ústavní soud k závěru, že je ústavní stížnost důvodná.

28. Ústavní soud připomíná, že je orgánem ochrany ústavnosti, a v rovině tzv. podústavní mu proto nepřísluší zasahovat do činnosti obecných soudů. V daném případě jsou předmětem řízení o ústavní stížnosti rozhodnutí týkající se pokračování stěžovatelovy vazby. Jejich ústavní rovina je tak na první pohled zřejmá (srov. zejména čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny).

V.a Posouzení ústavnosti soudního řízení

29. V této oblasti vyvstávají dle Ústavního soudu dvě otázky. Tou první je stěžovatelem namítaná délka celého vazebního řízení. Z výše uvedených spisů vyplývá, že stěžovatel podal návrh na propuštění z vazby a její nahrazení slibem dne 27. 3. 2017. Napadeným rozhodnutím okresního soudu bylo o této věci rozhodnuto dne 5. 4. 2017 a o stížnosti bylo rozhodnuto dne 10. 5. 2017 jejím zamítnutím. Stěžovateli bylo usnesení doručeno dne 1. 6. 2017.

30. Přiměřená délka řízení o vazbě závisí na konkrétních okolnostech (složitosti) každého případu (ve vazbě na čl. 5 odst. 4 Úmluvy viz rozsudek

ESLP ve věci *Rehbock proti Slovinsku* ze dne 28. 11. 2000 č. 29462/95, § 84), nicméně z hlediska požadavku na délku řízení lze rozlišovat mezi situací, kdy má být soudem poprvé rozhodováno o vazbě obviněné, popř. zatčené osoby, a situaci, kdy je takové rozhodnutí o vazbě předmětem soudního přezkumu (viz rozsudek ESLP ve věci *Abdulkhanov proti Rusku* ze dne 2. 10. 2012 č. 14743/11, § 198), kdy je ze strany ESLP větší tolerance z hlediska požadavku na rychlost rozhodnutí, tedy za situace, kdy původní rozhodnutí o vazbě bylo vydáno ze strany soudu (viz rozsudek ESLP ve věci *Shcherbina proti Rusku* ze dne 26. 6. 2014 č. 41970/11, § 65). Při hodnocení přiměřenosti délky řízení o vazbě musí být přitom váženy různé aspekty případného prodloužení (nečinnost na straně orgánů veřejné moci, prodlévání způsobené osobou vazebně stíhanou, případně další faktory, viz rozsudky ESLP ve věcech *Mooren proti Německu* ze dne 9. 7. 2009 č. 11364/03, § 106, *Kolompar proti Belgii* ze dne 24. 9. 1992 č. 11613/85, § 42).

31. Námitky stěžovatele k nepřiměřeným průtahům při vydávání napačených rozhodnutí Ústavní soud neshledal důvodnými. Předně není možno do doby rozhodování řízení započítávat dobu doručování písemného stejnopisu rozhodnutí. Ústavnímu soudu však neunikl způsob, jakým byla písemná vyhotovení vazebních rozhodnutí doručována, neboť elektronickým komunikacím to trvalo několik týdnů (v dané věci mezi dny 10. 5. 2017 a 1. 6. 2017). V době moderních elektronických komunikačních prostředků a povinností advokátů mít datovou schránku se Ústavnímu soudu jeví být již poněkud zastaralým systém, kdy písemné vyhotovení rozhodnutí ze dne 10. 5. 2017 je krajským soudem v elektronické podobě doručeno okresnímu soudu dne 24. 5. 2017 a teprve od něj následně doručeno obhájci obviněného dne 1. 6. 2017 rovněž v elektronické podobě (samotnému obviněnému v listinné podobě dne 5. 6. 2017). Zda již bylo v dané věci rozhodnuto, a jakým výrokem se tak případně stalo, lze ve většině případů zjistit ještě před vyhotovením písemné podoby rozhodnutí, např. telefonickým dotazem či návštěvou soudu. Do doby rozhodování v dané věci tak Ústavní soud počítá dobu ode dne 27. 3. 2017 do dne 10. 5. 2017, tedy přibližně 45 dnů. Zároveň je však třeba přihlídnout k tomu, že podstatnou část této poměrně dlouhé doby spadá na vrub stěžovatele samotného, resp. jeho právního zástupce. Ten podal sice již dne 7. 4. 2017 tzv. blanketní stížnost proti rozhodnutí okresního soudu, když mu však byl jeho stejnopis odeslán dne 11. 4. 2017, vypracoval úplné odůvodnění stížnosti až dne 26. 4. 2017. Z toho důvodu nemůže Ústavní soud celkovou délku řízení hodnotit jako nepřiměřenou, neboť od podání žádosti uplynulo do okamžiku jejího faktického přezkumu třemi orgány přibližně třicet dní.

32. Druhým ústavně významným aspektem projednávané věci je určení zákonného soudce a otázka mezi pravomocí jednotlivých soudců fakticky přezkoumávat rozhodnutí soudců jiných. Problematikou ústavně

konformního určení zákonného soudce (resp. soudu) pro přípravnou fázi trestního řízení se Ústavní soud podrobně zabýval např. v nálezu ze dne 19. 4. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 4/14 (N 68/81 SbNU 181; 201/2016 Sb.). Z jeho odůvodnění vyplývá podstatný závěr, dle něž je procesní úpravu třeba vykládat a aplikovat tak, aby nedávala veřejné moci prostor pro libovůli a chránila předvídatelnost výkonu státní moci. Vhodný je tedy pouze takový výklad, který neumožní státnímu zástupci vybrat si pro rozhodování o stížnosti v zásadě libovolný soud. Aby byla ochrana práva na zákonného soudce dostatečná, nemohou se uvedené závěry týkat pouze výběru soudu, nýbrž i konkrétního rozhodujícího soudce (resp. soudního senátu). Nelze připustit praxi, kdy státní zástupce bude podávat své návrhy (zasahující do základních práv obviněného) jednomu soudci za druhým do doby, než třeba nakonec uspěje. Zároveň si je však Ústavní soud vědom skutečnosti, že v přípravné fázi trestního řízení nelze vždy absolutně dodržet princip rozhodování věci jedním soudcem, jenž představuje ideální model z hlediska dodržení principů řádného procesu. Překážkou takového postupu je především někdy nezbytná rychlost procesních úkonů (domovních prohlídek, odposlechů, nařízení vazby), často i v řádu několika hodin (a to nikoliv výjimečně nepracovních), jež by byla znemožněna kupříkladu dovolenou nebo pracovní neschopností původně určeného soudce.

33. Vedle tohoto organizačního aspektu daného problému se pak objevuje otázka dodržení právní jistoty v samotném rozhodování. Jednotliví soudci mohou mít jednak různé právní názory, jejichž střet lze řešit v souladu se zákonnou úpravou, ale především mohou zcela odlišně hodnotit předložené důkazy, zejména tam, kde je klíčovým kritériem otázka věrohodnosti určitého důkazu (např. výpovědi svědka). Proto právní řád musí obsahovat jednoznačná pravidla pro nalézání práva, jejichž součástí je i právo na zákonného soudce, jehož názory mohou být upraveny pouze systémem opravných prostředků. Lze-li pak rozhodnutí soudu zvrátit pouze v souladu s procesními předpisy uplatněným opravným prostředkem (s výjimkou nicotných soudních aktů), je porušením principu právní jistoty, jestliže se státní zástupce pokusí závěry soudů obejít kupříkladu podáním fakticky totožného návrhu jinému soudci (resp. soudu). Jinak řečeno, soudní závěry, které nebyly v souladu s právními předpisy zpochybněny prostřednictvím opravných prostředků, musí respektovat všechny orgány veřejné moci, zvláště pak ty, které mocensky jednájí přímo v řízení, v němž byly tyto závěry vysloveny. Soud jako vnitřně strukturovaný orgán rozhoduje prostřednictvím k němu přidělených soudců. Jejich rozhodnutí jsou však rozhodnutím tohoto soudu. Ostatní soudy a soudci se mohou od těchto závěrů odchýlit pouze tehdy, dojde-li k nějaké právní nebo skutkové relevantní změně, popř. je-li to umožněno příslušnými procesními pravidly. Ona právní nebo skutkově relevantní změna musí být, v souladu

s povinností vydávat přezkoumatelné rozhodnutí, náležitě popsána, takže předchozí závazné závěry lze zvrátit jen tehdy, lze-li takovou změnu v nových poměrech (právních či skutkových) racionálně odůvodnit.

34. Jak vyplývá z výše provedeného popisu případu, za okresní soud rozhodoval v předmětném řízení nejprve o vzetí do vazby (dne 8. 11. 2016) a následně o uložení zákazu vycestování (dne 7. 2. 2017) soudce Roman Vicherek. Zejména v druhém rozhodnutí popsal velmi podrobně důkazní situaci a skutkové závěry, které z ní dovozuje (podrobně viz výše). Dne 8. 2. 2017 (tedy den po vydání uvedeného rozhodnutí) podává státní zástupce nový návrh na vzetí stěžovatele do vazby (blíže sub 5 až 8). Při vazebním zasedání byl jako důkaz proveden výslech stěžovatele, v podstatě bez otázek ohledně rozhodných skutečností, a poté je konstatován obsah policejního spisu. V soudním spise se pak ještě nachází kopie faktury za zaplacené zpáteční letenky. Z rozhodnutí, jímž byl stěžovatel vzat do vazby, se pak podává, že nově příslušná soudkyně vycházela téměř výhradně z důkazů, které provedl již soudce Vicherek. Novými důkazy jsou pak dle tohoto rozhodnutí zpráva společnosti České aerolinie, a. s., a uvedené faktury letenek. O dva dny starším rozhodnutím soudce Vicherka, jeho konkrétními obsáhlými závěry a ospravedlněním jejich případné změny se tato soudkyně v podstatě nezabývala. Pouze konstatovala zamítnutí návrhu státního zástupce pro nedostatek důkazů, mimo jiné nebylo dle rozhodnutí potvrzeno, že má obviněný skutečně zajištěny letenky. Takové odůvodnění nesplňuje výše uvedené požadavky na ústavně konformní rozhodování v rámci jednoho trestního řízení.

35. Samotné hodnocení důkazů provedené v následujícím rozhodnutí se v podstatě nijak nevypořádalo s komplexním hodnocením těchto důkazů jiným soudcem téhož soudu (sub 34). Toto odlišné hodnocení, opírající se vlastně výhradně o jiné hodnocení věrohodnosti policejních úředních záznamů, resp. výpovědi neznámé osoby, které tyto záznamy popisují, není tak vlastně nic jiného než nesouhlas s rozhodnutím jiného soudce ve stejném trestním řízení, avšak provedený mimo systém opravných prostředků na základě dalšího návrhu totožného státního zástupce. Uvedenou změnu skutkového stavu, za niž soudkyně okresního soudu považuje konkrétní informace o stěžovatelově letu, je v situaci, kdy stěžovatel se k prání odjet na dovolenou sám policejnímu orgánu zmínil a nikterak se s jeho podrobnostmi netajil, nemůže samu o sobě považovat Ústavní soud za natolik relevantní, aby mohla bez podrobného vysvětlení odůvodnit tak rozdílný přístup státní moci. To platí zvláště v tak slabé důkazní situaci (viz níže), do které se přivedly samo orgány činné v trestním řízení. Jedinou poněkud relevantnější důkazní změnu představuje „protokol o vyhodnocení telefonického hovoru ze dne 18. 8. 2016“, z něž krajský soud v napadeném rozhodnutí dovozuje stěžovatelovu snahu zřídit si bankovní účet v Litvě. Lze

snad ještě doplnit, že Ústavnímu soudu není zřejmé, z které části poněkud nesrozumitelného přepisu hovoru lze takto konkrétní úmysl dovodit. O „kriminálních“ aspektech jednání spočívajícího ve zřízení účtu v jiné zemi Evropské unie, a to v době dávno před trestním stíháním, se pak rozhodnutí nezmiňuje vůbec. I tato důkazní změna nastala až ve fázi stížnostního řízení proti rozhodnutí o pokračování vazby, a lze jí tedy jen těžko legitimizovat od počátku protiprávní přístup k odůvodnění vazby a závaznosti závěrů jiného nezrušeného soudního rozhodnutí. Přitom státní zástupce mohl původní zamítavé rozhodnutí napadnout stížností.

36. Co se týče právních závěrů, k nimž postupně okresní soud dospěl, tak zde první soudce uvádí pravděpodobnost uložení podmíněného trestu odnětí svobody, zatímco později rozhodující soudkyně uvádí, že „s ohledem na rozsah a charakter trestné činnosti nelze vyloučit uložení trestu nepodmíněného“. Ani tuto změnu, vedoucí navíc k podstatnému posunu v nutnosti zásahu do základních lidských práv (na jedné straně neomezení ve vycestování a na druhé straně vzetí do vazby), soudkyně nijak nevysvětluje kromě uvedené pasáže. Z uvedených důvodů tak považuje Ústavní soud popsané rozhodování o stěžovatelově vazbě za rozporné s principem předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany právní jistoty v soudním řízení.

37. Předmět řízení o vzetí do vazby a řízení o uložení zákazu vycestování je rozdílný. Nejde o zcela totožné soudní rozhodování. Podle Ústavního soudu nelze připustit, aby bez důkladného odůvodnění dva dny po zamítnutí uložení jednoznačně mírnějšího zásahu do základních práv byl proveden zásah daleko výraznější, plnící stejný účel (omezení pohybu obviněné osoby); zvláště tehdy, podmiňuje-li sám zákon výslovně aplikaci tzv. útěkové vazby nemožností využití prostředků mírnějších (srov. § 67 trestního řádu). Řízení o vzetí do vazby a řízení o uložení zákazu vycestování se tak ve svém výsledku liší mírou intenzity zásahu do základních práv a svobod; není-li proto z hlediska principu proporcionality shledán důvod pro mírnější zásah formou omezení svobody pohybu podle čl. 14 odst. 1 a 2 Listiny, nelze vzápětí (během dvou dnů) bez náležitého odůvodnění změny názoru obecného soudu zbavit obviněného osobní svobody vzetím do vazby podle čl. 8 odst. 5 Listiny, aniž by to bylo přesvědčivě odůvodněno (viz výše).

38. Sluší se rovněž poznamenat, že státní zástupce nepodal proti zamítavému rozhodnutí o uložení zákazu vycestování stížnost, čímž mohl, byť alespoň později, legitimním způsobem prosadit svůj názor na nesprávnost rozhodnutí okresního soudu, resp. jednoho jeho soudce. Za významnou pak považuje Ústavní soud skutečnost, že uvedené pochybení okresní soud nenapravit ani v situaci opětovného rozhodování o vazbě, kdy se nadále jeho rozhodnutí opírá o slabou důkazní situaci (viz níže) a nepřihlíží k novým skutečnostem (např. zmeškání zahraniční cesty). Již tato

samotná pochybení by dle Ústavního soudu postačovala ke zrušení napa-
dených rozhodnutí.

V.b Posouzení vazebních důvodů

39. Okresní soud další trvání vazby odůvodnil trváním skutečností uvedených v předchozím rozhodnutí (u vazebního zasedání neoznaly dle něj žádné nové námítky). Nadále u stěžovatele trvá dle okresního soudu hrozba uložení nepodmíněného trestu, a tedy riziko stěžovatelovy snahy se trestnímu stíhání vyhýbat, zvláště měl-li již zajištěn pobyt v zahraničí. Jeho úmysl vycestovat do Kostariky je dle soudu jednoznačný. Operativně zjištěné skutečnosti (z úředních záznamů) jsou nadále dle soudu věrohodné a není třeba provádět další důkazy. Stěžovatel je lékař specialista a může se snadno uplatnit i mimo Českou republiku. Důležité jsou i jeho finanční možnosti a aktuální psychický stav, o němž se zmiňují uvedené úřední záznamy. Krajský soud pak tyto důvody rozšířil o výše uvedenou interpretaci „protokolu o vyhodnocení tel. hovoru ze dne 18. 8. 2016“. Takové odůvodnění rozhodnutí o nutnosti trvání vazby neobstojí.

40. Předně je takový postup v rozporu s doktrínou tzv. zesílených důvodů, jak byla rozpracována v judikatuře Ústavního soudu [srov. zejména nálezy ze dne 12. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2665/13 (N 217/71 SbNU 545), ze dne 4. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 217/15 (N 85/77 SbNU 247) nebo ze dne 14. 9. 2016 sp. zn. I. ÚS 2652/16 (N 178/82 SbNU 727)]. Ta je založena na požadavku, aby v případech vzetí do vazby na základě ne zcela úplně či dostatečně zjištěného skutkového stavu (např. se nepodařilo vyslechnout všechny svědky či prověřit důkladně všechny důležité okolnosti) orgány činné v trestním řízení důkazní situaci při trvajícím podezření podložily dalšími důkazy ve prospěch pokračování ve vazebním stíhání. Nelze pouze mechanicky přebírat několik měsíců staré názory a ponechávat důkazní situaci v nejasnosti.

41. Právě taková situace v posuzované věci nastala. Přestože vzetí stěžovatele do vazby opřely obecné soudy o jeho prokázaný úmysl vycestovat do Kostariky na konkrétní zájezd (soudy to označily za „zajištění pobytu v zahraničí“), což však nebyl dle předchozího rozhodnutí okresního soudu důvod pro zákaz vycestování, a o výpovědi neznámé osoby, zaznamenané toliko v úředních záznamech, nedokázaly po několika měsících soudy ani vysvětlit, z jakého důvodu trvá nebezpečí vycestování po „propadnutí“ zájezdu (a tedy ztrátě vybudovaného zázemí), z jakého důvodu nepostačuje v takové chvíli uložení zákazu vycestování, a především nijak neposílily důkazní situaci ohledně dvou v podstatě nepřezkoumatelných úředních záznamů. Bylo proto zcela namístě v nové situaci danou anonymní osobu vyslechnout, zvláště k obsahu zcela konkrétních námitek stěžovatele. Za splnění podmínek podle trestního řádu mohla vystupovat i jako tzv. utajený svědek. Orgány činné v trestním řízení však ani po relativně

dlouhém vyšetřování nepoukázaly na jedinou skutečnost, pro kterou by případným svědkům mělo hrozit jakékoliv nebezpečí. Ostatně stěžovatel se k podstatě jednání, které je mu kladeno za vinu, doznal. Rozporuje vlastně jen jeho právní kvalifikaci. Dva narychlo sepsané úřední záznamy o výpovědi neznámé osoby, nereagující navíc na konkrétní stěžovatelovy námitky a důkazní návrhy, nemohou dle Ústavního soudu postačovat pro rozhodnutí o trvání vazby vydané několik měsíců po jejich sepsání. Soudy však v tomto směru nevyvinuly žádnou aktivitu a aktivitu stěžovatele v podstatě bezdůvodně odmítly. Toliko pro úplnost lze pak doplnit, že samotnou profesí stěžovatele a dispozicí s finančními prostředky, které mohou a byly ve velké míře zajištěny, nelze bez dalšího odůvodnit trvání vazby. Podrobněji se rovněž soudy měly vypořádat se stěžovatelovými námitkami ohledně závažných zdravotních problémů, postihujících jeho i jeho dceru, a možnostmi obstarání si léčby v zahraničí.

42. Za další pochybení je třeba označit skutečnost, že soudy nijak nepřesnily podstatné znaky vyšetřované trestné činnosti, která je velmi specifická. Přestože stěžovatel logicky namítal, že znak trestného činu spočívající ve výši škody nebyl naplněn tak, jak uvádí policejní rozhodnutí, soudy této podstatné okolnosti nevěnovaly vůbec žádnou pozornost, a to ani při jejich odhadech očekávaného trestu. V této fázi trestního stíhání není pochopitelně nutné stanovit škodu zcela přesně. K námitce obviněné osoby je však třeba se zabývat tím, zda poškozeným nějaká škoda vůbec vznikla, což stěžovatel fakticky rozporuje, a určit alespoň orientačně její řád. Bez takové odůvodněné úvahy jsou závěry soudů ohledně hrozícího trestu nepřijatelnými spekulacemi, zvláště ve spojení s velmi emocionálními vyjádřeními státního zástupce (znovu stěžovatelem rozporovaných) o stěžovatelově „kořistě z utrpení druhých“. Určitá specifická trestné činnosti nezabavuje soudy povinností co možná nejlépe popsat všechny relevantní úvahy ohledně její právní kvalifikace a mechanismů, jakými došlo k jejímu naplnění.

VI. Závěr

43. Z důvodů výše uvedených tedy Ústavní soud shledal, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení stěžovatelovy osobní svobody podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Přesto, že stěžovatel již byl z vazby propuštěn, přikročil Ústavní soud v souladu se svou judikaturou ke zrušení napadených rozhodnutí [srov. zejména stanovisko pléna ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08 (ST 25/49 SbNU 673)].

44. K ústavnosti postupu, který nemohl být posuzovanou ústavní stížností napaden, tedy postupu při řešení výše peněžitě záruky, se Ústavní soud bez náležitého návrhu vyjadřovat nemůže.

III. ÚS 1811/17

č. 160

45. Ústavní soud tedy bez nařízení ústního jednání podané ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 161

K rozhodování obecných soudů v řízeních týkajících se vnitřní autonomie církví a náboženských společností

I. Ustanovení čl. 16 odst. 2 Listiny [jakož i § 4 odst. 3 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)] omezuje vnitřní autonomii církví a náboženských společností toliko na ustanovování duchovních, nikoliv i na pracovněprávní vztahu s dalšími osobami.

II. Není možné, aby ve vztahu ke třetím osobám statusem duchovního oplývala osoba, která tohoto statusu nepožívá uvnitř dané církve či náboženské společnosti.

III. Zákaz interpretace norem vnitřních předpisů církví a náboženských společností neznamená i zákaz jejich aplikace. Obsahuje-li norma českého právního řádu pojem, jehož obsah je vyplněn vnitřním předpisem církve či náboženské společnosti, musí obecné soudy užít takový výklad, který je za správný považován k tomu příslušným orgánem či jehož je dosaženo příslušným postupem uvnitř dané církve či náboženské společnosti.

IV. Dobrovolný souhlas se vstupem do duchovního stavu dle § 4 odst. 3 zákona o církvích a náboženských společnostech má kvintesenční význam, neboť je jednak předpokladem zachování ochrany svobody vyznání dotčené osoby, jednak je však i relevantním právním důvodem pro omezení možnosti dovolávat se soudního přezkumu otázek vzniku, změny či zániku služebního vztahu duchovního.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 30. srpna 2017 sp. zn. III. ÚS 3591/16 ve věci ústavní stížnosti MUDr. Mgr. Marie Opatrné, Ph.D., zastoupené Mgr. Danielem Marouškem, advokátem, se sídlem Lumírova 445/5, Praha 2, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2016 č. j. 21 Cdo 1320/2015-191 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 3. září 2014 č. j. 23 Co 302/2014-149 vydaným v řízení o určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Arcibiskupství pražského, se sídlem Hradčanské náměstí 54/16, Praha 1 – Hradčany, zastoupeného JUDr. Michalem Pavcovským, advokátem, se sídlem Čelakovského sady 433/10, Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2016 č. j. 21 Co 1320/2015-191, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 3. září 2014 č. j. 23 Co 302/2014-149 a řízeními předcházejícími jejich vydání bylo porušeno právo stěžovatelky na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a stěžovatelčina svoboda vyznání zaručená čl. 15 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 9 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 31. 10. 2016 se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví vymezených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejich základních práv zaručených čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a z tohoto důvodu navrhla Ústavnímu soudu, aby napadená rozhodnutí zrušil.

II. Posouzení splnění procesních předpokladů řízení

2. Ústavní stížnost byla doručena Ústavnímu soudu včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem, předcházelo jí vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovatelce k ochraně jejích práv poskytuje, a tedy splňuje všechny procesní předpoklady stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

III. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

3. Stěžovatelka s vedlejším účastníkem uzavřela dne 26. 9. 2002 pracovní smlouvu (dále jen „pracovní smlouva“), podle níž pro vedlejšího účastníka vykonávala funkci pastorační asistentky. Této pracovní smlouvě předcházela dohoda o pracovní činnosti ze dne 2. 1. 1998 s vymezením pracovní činnosti „pomocník v pastoraci“ a jednostranné ustanovení pastorační asistentkou ze dne 29. 1. 1998 arcibiskupem Miloslavem kardinálem Vlkem. Pracovní smlouva byla uzavřena na dobu určitou jednoho roku, následně byla dodatkem dvakrát prodloužena na dobu určitou a dalším dodatkem ze dne 21. 9. 2004 na dobu neurčitou. Listinou ze dne 29. 12. 2006 generální vikář Arcibiskupství pražského jednostranně změnil ustanovení stěžovatelky do funkce pastorační asistentky na ustanovení

samostatnou pastorační asistentkou. Následně dal vedlejší účastník opakovaně stěžovatelce výpověď z pracovního poměru, přičemž stěžovatelka se vždy domohla určení její neplatnosti soudem, a to až do řízení, z něž vzešla napadená rozhodnutí.

4. Ta byla vydána v průběhu řízení před obecnými soudy, v němž se stěžovatelka jako žalobkyně domáhala určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru, kterou jí jako zaměstnankyni dalo 14. 8. 2012 Arcibiskupství pražské (dále jen „vedlejší účastník“) z důvodu dle ustanovení § 52 písm. c) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákoník práce“) jakožto zaměstnavatel. Stěžovatelka v nalézacím řízení tvrdila, že výpovědní důvod nebyl v jejím případě naplněn, a předkládala důkazní návrhy na podporu tohoto tvrzení.

5. Vedlejší účastník toto tvrzení rozporoval a předkládal důkazy je vvracející, a ačkoliv ve svém prvním vyjádření ve věci nevznesl námitku věcné ani místní nepříslušnosti, v průběhu řízení opakovaně namítal, že soud nemá k rozhodnutí tohoto sporu pravomoc dle § 7 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“), neboť vztah mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem je na základě čl. 16 odst. 2 Listiny vyloučen ze soudního přezkumu. Obvodní soud pro Prahu 1 stěžovatelce rozsudkem ze dne 4. 11. 2013 vyhověl, neboť určil, že výpověď je neplatná, a uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení. Námitku nedostatku pravomoci vypořádal tak, že tato je zjevně účelová, neboť vedlejší účastník ji vznesl až v průběhu řízení, navíc nešlo o první spor o neplatnost výpovědi dané vedlejším účastníkem stěžovatelce a v těchto dřívějších sporech vedlejší účastník námitku rovněž neuplatňoval a ani nepodal opravný prostředek.

6. Proti tomuto rozsudku se vedlejší účastník odvolal. Ve svém odvolání brojil jak proti závěru o nenaplnění výpovědního důvodu dle § 52 písm. c) zákoníku práce, tak opětovně vznesl námitku nedostatku pravomoci soudu. Jeho odvolání Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) vyhověl svým v záhlaví vymezeným rozsudkem, jímž žalobu zamítl. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že námitka nedostatku pravomoci je důvodná, neboť stěžovatelka pro vedlejšího účastníka vykonávala duchovenskou činnost, a tedy nebyla ve vztahu k němu v pracovním poměru, nýbrž ve služebním poměru duchovního. Zánik takového služebního poměru spadá pak dle odvolacího soudu do sféry vnitřní autonomie církve dle čl. 16 odst. 2 Listiny. Stěžovatelka se s tímto závěrem nespokojila a proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala dovolání. To však Nejvyšší soud odmítl s odůvodněním, že i kdyby stěžovatelka nebyla ve služebním poměru duchovního, její právní vztah k vedlejšímu účastníkovi by stejně vzhledem k obsahu její činnosti spadl do vnitřní autonomie Církve římskokatolické.

Stěžovatelka proto proti oběma v záhlaví specifikovaným rozhodnutím obecných soudů podala ústavní stížnost.

IV. Argumentace stěžovatelky a vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti tvrdí, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její základní právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť obecné soudy se, zjednodušeně řečeno, odmítly zabývat podstatou věci s odkazem na nedostatek své pravomoci, ačkoliv tuto pravomoc měly. Stěžovatelka na podporu této teze snáší několik dílčích argumentů: 1. stěžovatelka není duchovním ve smyslu čl. 16 odst. 2 Listiny; 2. obecné soudy i sám vedlejší účastník k ní v předcházejících řízeních ve skutkově obdobných věcech nepřistupovali jako k duchovní; 3. stěžovatelka nikdy svobodně nevstoupila do služebního poměru duchovního; 4. základní dokument Církve římskokatolické (dále jen „základní dokument“, nebude-li uvedeno jinak) vymezil pojem duchovního až v roce 2006, tedy až v průběhu právního vztahu mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem; 5. ve střetu kolektivního práva na autonomii církvi a náboženských společností a individuálního práva na soudní ochranu převažuje toto individuální právo. Konkrétně stěžovatelka rozvíjí své argumenty následovně:

8. Ad 1 stěžovatelka kategoricky nesouhlasí s tím, že by byla „duchovním“, na něž by se vztahovala výjimka z pravomoci obecných soudů. Namítá, že zařazení „ostatních osob vykonávajících duchovenské služby“ do čl. X bodu 2 základního dokumentu, vymezujícího označení „duchovních“, je v rozporu s kanonickým právem. Uvádí, že dle kanonického práva se, zjednodušeně řečeno, členové církve dělí na laiky a duchovní, přičemž duchovními jsou pouze ti, kdož přijali svátost svěcení, již stěžovatelka nepřijala a jako žena, manželka a matka ji ani přijmout nemohla. Nikdy se proto nemohla stát duchovní Církve římskokatolické a formulace základního dokumentu na tom ničeho nemůže změnit.

9. Ad 2 stěžovatelka upozorňuje na skutečnost, že vedlejší účastník s ní vždy právně jednal jako zaměstnavatel se zaměstnancem, uzavíral s ní pracovněprávní smlouvy, dal jí výpověď z pracovního poměru atd., přičemž v několika obdobných předchozích soudních řízeních před obecnými soudy o určení neplatnosti výpovědi dané vedlejším účastníkem stěžovatelce se dovození pravomoci obecných soudů nijak nebránil. Vedlejší účastník v jednom z těchto řízení dokonce uznal za nesporné, že stěžovatelka je vůči němu v pracovněprávním vztahu, založeném pracovní smlouvou. V průběhu jeho trvání pak vedlejší účastník neučinil nic, co by tento vztah bylo způsobilé změnit na služební poměr duchovního.

10. Ad 3 stěžovatelka poukazuje na to, že dle kanonického práva má každý křesťan právo si bez jakéhokoliv donucení zvolit svůj životní stav,

a tedy ke vzniku služebního poměru duchovního se vyžaduje souhlas dotyčné osoby. K tomu připomíná, že stejné požadavky předepisuje i český právní řád, zejména § 2 odst. 4 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). Stěžovatelka však nikdy se vznikem svého údajného služebního poměru duchovního nesouhlasila, neboť s vedlejším účastníkem uzavřela toliko pracovněprávní smlouvu, a tedy měla za to, že mezi nimi vznikl pracovní poměr. Stěžovatelka připomněla závěr usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1487/2003, podle něž je vyloučení soudního přezkumu ukončení služebního poměru duchovního ospravedlněno právě zejména tím, že se založením tohoto poměru dotyčný duchovní dává souhlas, a tedy se i dobrovolně a dopředu vzdává svých práv, která by mu jinak náležela, uzavřel-li by pracovněprávní poměr.

11. Ad 4 stěžovatelka namítá, že základní dokument, obsahující v čl. X bodu 2 mezi označeními „duchovních“ i ostatní osoby vykonávající duchovenské služby, vznikl až v roce 2006, přičemž stěžovatelka byla v pracovněprávním vztahu k vedlejšímu účastníkovi již řadu let předtím.

12. Ad 5 stěžovatelka argumentuje tím, že v nynějším případě proti sobě stojí základní právo církve na vnitřní autonomii dle čl. 16 odst. 2 Listiny a základní právo stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka pak podrobně argumentuje pro závěr, že tento střet je nutno vyřešit ve prospěch jejího základního práva, neboť toto má individuální povahu a v dané věci převáží nad základním právem církve, které má povahu kolektivní.

13. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka a rovněž spisový materiál. Z nich zjistil následující:

14. Odvolací soud odkázal ve svém vyjádření pouze stručně na odůvodnění svého napadeného rozsudku, nad jehož rámeček žádné nové informace neuvedl. Obdobně učinil i Nejvyšší soud.

15. Vedlejší účastník uvedl, že pro rozhodnutí obecných soudů bylo nerozhodné, jak je pojem „duchovní“ vykládán vnitřními předpisy Církve římskokatolické, neboť tyto předpisy obecné soudy nejsou oprávněny vykládat. Církve a náboženské společnosti požívají totiž na základě čl. 16 odst. 2 Listiny širokou autonomii ve správě svých vnitřních věcí, přičemž přijímání pastoračních asistentů a ukončování jejich poměrů k církvi je neoddělitelně spjata s otázkami vyznávání víry a organizace náboženského společenství, které jsou součástí této vnitřní autonomie. Vedlejší účastník rovněž přiblížil postavení a úkoly pastoračních asistentů a na základě tohoto rozboru dospěl k závěru, že činnost stěžovatelky coby pastorační asistentky měla výlučně duchovní rozměr. Zdůraznil rovněž ochranu vnitřní autonomie církvi a náboženských společností dle mezinárodněprávních

dokumentů a s oporou o judikát Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 702/2007 konkludoval, že původní spor mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem se nacházel mimo pravomoc obecných soudů.

16. Jelikož vyjádření vedlejšího účastníka obsahovalo novou argumentaci ve věci samé, zaslal je Ústavní soud stěžovatelce, aby na ně mohla reagovat. Stěžovatelka tohoto práva využila. Ve svém dalším vyjádření kategoricky odmítla výklad pojmu „duchovní“ v podmínkách Církve římskokatolické, provedený vedlejším účastníkem, a rozvinula svou argumentaci obsaženou již v její ústavní stížnosti, že duchovním se v této církvi v souladu s kanonickým právem rozumí toliko osoba, která přijala svěcení, již může být pouze muž. Namítla, že vedlejší účastník nebyl oprávněn v základním dokumentu vymezit pojem „duchovního“ odlišně, než jak je tento pojem zakotven v kanonickém právu. Na podporu svého tvrzení poukázala rovněž na některé další vnitřní předpisy Církve římskokatolické, z nichž dovodila, že je-li pastoračním asistentem osoba bez kněžského svěcení, nemůže jít o „duchovního“, a zopakovala a rozvinula závěr, že vedlejší účastník vykládá tento pojem v rozporu s vnitřními předpisy Církve římskokatolické. Mimo to zopakovala a zdůraznila i část své dřívější argumentace.

17. Toto nové vyjádření stěžovatelky zaslal Ústavní soud v souladu se zásadou *audiatur et altera pars* účastníkům a vedlejšímu účastníkovi. Práva vyjádřit se využil pouze vedlejší účastník, který zaslal Ústavnímu soudu svou repliku k vyjádření stěžovatelky. V ní zopakoval svou předchozí argumentaci, zejména absenci pravomoci orgánů veřejné moci vykládat vnitřní předpisy Církve římskokatolické a rovněž na výklad pojmu „duchovní“ v základním dokumentu, který dle jeho názoru zahrnuje i laiky vykonávající stanovené duchovenské činnosti. K tomu poukázal rovněž na náplň činnosti pastoračních asistentů, včetně konkrétní náplně činnosti stěžovatelky coby pastorační asistentky, a uzavřel, že zjevně šlo o duchovenskou činnost. Vyzdvihl rovněž sebeomezení každé osoby, která dobrovolně navázala vztah s církví, a musela si tak být vědoma toho, že se vzdává určitých práv, která by jinak mohla uplatňovat v soukromoprávních vztazích. Jelikož tato argumentace nepřinesla žádné podstatně nové informace, k nimž by se stěžovatelka či ostatní účastníci řízení nemohli vyjádřit již v předchozím průběhu řízení či k nimž by nebyl jejich názor znám, Ústavní soud upustil od dalšího zasílání repliky vedlejšího účastníka stěžovatelce a ostatním účastníkům řízení, aby zabránil vzniku neodůvodněných průtahů.

18. Stěžovatelka zaslala Ústavnímu soudu dne 13. 8. 2017 ještě doplnění svého vyjádření, v němž dala Ústavnímu soudu na vědomí informace o vývoji souvisejícího řízení o zaplacení náhrady mzdy a připojila listinu označenou jako „Doplnění tvrzení a důkazů žalobkyně ze dne 6. 8. 2017“, kterou v tomto souvisejícím řízení zaslala soudu. Zároveň stěžovatelka

v doplnění svého vyjádření vnesla námitku, že postupem Nejvyššího soudu došlo k nepřípustné změně judikatury v neprospěch stěžovatelky, a zapakovala některé své předchozí námitky. Ústavní soud po zvážení tohoto doplnění stěžovatelčiny argumentace dospěl k závěru, že toto není způsobilé ovlivnit rozhodnutí Ústavního soudu ve věci samé, a proto upustil od zaslání doplnění vyjádření stěžovatelky účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi řízení, neboť tímto způsobem by došlo toliko k prodloužení řízení před Ústavním soudem bez toho, aby tím jeho rozhodnutí bylo ovlivněno.

V. Obecná východiska přezkumu Ústavním soudem

19. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž stejně jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci podléhá povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci ve státě. Proto se musí důsledně vstříhat svévole a bedlivě dbát mezi svých pravomocí svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížnosti napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatele.

20. Ústavní soud se ve své judikatuře již mnohokrát zabýval mezemi ochrany vnitřní autonomie církví a náboženských společností dle čl. 16 odst. 2 Listiny. Zásadně platí, že veškeré aktivity církví a náboženských společností omezující se na vnitřní záležitosti (resp. spory z nich vzešlé) stojí mimo pravomoc obecných soudů. Do rozsahu vnitřní autonomie církví a náboženských společností čl. 16 odst. 2 Listiny výslovně vřazuje ustanovování duchovních, čemuž koresponduje i ustanovení § 4 odst. 3 zákona o církvích a náboženských společnostech, který tento rozsah upřesňuje tak, že kromě ustanovování duchovních do něj spadá i jejich odvolávání.

21. Ingerence veřejné moci do vzniku, změny či zániku služebního poměru duchovního vůči církvi, náboženské společnosti či jejich právníkům osobám je proto zásadně vyloučena (ať už je poměr mezi duchovním a jeho církví či náboženskou společností nazýván v souladu s jejími vnitřními předpisy jakkoliv; v dalším textu pro stručnost Ústavní soud bude používat souhrnně pojem „služební poměr duchovního“), a to včetně možnosti

soudního přezkumu [srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 136/2000 ze dne 31. 8. 2000 (U 30/19 SbNU 283 – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na serveru <http://nalus.usoud.cz>), usnesení sp. zn. III. ÚS 2860/14 ze dne 13. 8. 2015, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 2008 ve věci *Ahtinen proti Finsku*, č. stížnosti 48907/99, či usnesení Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 10. 2001 ve věci *Dudová a Duda proti České republice*, č. stížnosti 40224/98 – všechna zde uvedená rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva jsou dostupná na serveru <http://hudoc.echr.coe.int/>]. Tento závěr se přitom uplatňuje bez ohledu na to, z jakého důvodu je vznik, změna či zánik služebního poměru napadán [nález sp. zn. IV. ÚS 3597/10 ze dne 20. 10. 2011 (N 181/63 SbNU 101)].

22. Na druhé straně mimo tuto pravomoc nestojí ochrana právní jistoty a práv třetích osob, které s církvemi, náboženskými společnostmi či jejich právníky osobami vstupují do právních vztahů [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. 10. 2007 (N 173/47 SbNU 253; 10/2008 Sb.), body 47 a 49; usnesení sp. zn. IV. ÚS 1062/15 ze dne 23. 6. 2015, bod 10]. Jde-li o zaměstnance církve, náboženské společnosti či jejich právníky osob, kteří nejsou duchovními, mohou tyto subjekty jako zaměstnavatelé vyžadovat po těchto zaměstnancích v určité přijatelné míře loajalitu, spočívající zejména v dodržování hodnot těmito subjekty vyznávaných, včetně chování v souladu s nimi v soukromém životě [srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (velký senát) ze dne 12. 6. 2014 ve věci *Fernández Martínez proti Španělsku*, č. stížnosti 56030/07, § 131; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 2010 ve věci *Obst proti Německu*, č. stížnosti 425/03, § 49], nesmí však být zbaveni možnosti soudního přezkumu ukončení svého pracovněprávního vztahu k takovému subjektu v plné jurisdikci [srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 2010 ve věci *Schüth proti Německu*, § 69; shodně i Chocholáč, A. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2016, komentář k § 4 odst. 3. ASPI (právní informační systém)].

23. Pro rozhodnutí nynějšího případu je tedy klíčovou otázkou, zda obecné soudy správně dovodily absenci pravomoci rozhodnout o stěžovatelčině sporu s vedlejším účastníkem, tedy zda se tento spor nalézá v mezích vnitřní autonomie církve dle čl. 16 odst. 2 Listiny. Jak ustáleně judikuje Nejvyšší soud, tato vnitřní autonomie se uplatňuje bez ohledu na to, zda je duchovní k církevnímu subjektu či k subjektu náboženské společnosti v pracovněprávním poměru či zda jde o služební poměr duchovního [srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 702/2007 ze dne 11. 9. 2008 (Rc 61/2009), usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 628/2006 ze dne 6. 3. 2007, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4075/2011 ze dne 17. 10. 2012, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4074/2011 ze dne 30. 10. 2012 – všechna zde uvedená rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou

dostupná na serveru <http://nsoud.cz/>. V některých rozhodnutích dokonce Nejvyšší soud dospěl k závěru, že specificky v Církvi římskokatolické nemůže duchovní vykonávat svou činnost v pracovněprávním poměru, nýbrž vždy ve služebním poměru duchovního, neboť kanonické právo tento vztah upravuje komplexně, a zákoník práce se zde proto neuplatní (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 304/2010 ze dne 9. 3. 2011, shodně Kolářová, M. Služební poměr duchovních církví a náboženských společností. Právní rozhledy, 2011, č. 6, s. 213).

VI. Aplikace obecných východisek na nynější případ

24. Ústavní stížnost je důvodná, neboť napadenými rozhodnutími obecných soudů a řízeními jim předcházejícími bylo porušeno právo stěžovatelky na přístup k soudu zaručené ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a zároveň i její svoboda vyznání zaručená čl. 15 odst. 1 Listiny a čl. 9 odst. 1 Úmluvy.

A) K porušení čl. 36 odst. 1 Listiny

25. Odvolací soud dovodil ve sporu stěžovatelky s vedlejším účastníkem nedostatek pravomoci nalézacího soudu dle § 7 občanského soudního řádu proto, že právní vztah mezi nimi, na jehož základě stěžovatelka působila ve funkci pastorační asistentky, byl služebním poměrem k církvi. Nejvyšší soud ve svém napadeném rozhodnutí pak doplnil, že pro absenci pravomoci nalézacího soudu je nerozhodné, zda byla stěžovatelka duchovní Církve římskokatolické, či nikoliv, neboť i kdyby nebyla, náplň její činnosti pro vedlejšího účastníka měla převážně duchovní povahu, a dle názoru Nejvyššího soudu se proto na sporný právní vztah uplatnila vnitřní autonomie církve dle § 4 odst. 1 zákona o církvích a náboženských společnostech bez ohledu na to, zda stěžovatelka byla duchovní, či nikoliv.

26. Právní závěry odvolacího soudu i Nejvyššího soudu ve světle shora sub 20 až 22 uvedených východisek neobstojí. Odvolací soud přijal jako výchozí premisu, že mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem byl služební poměr duchovního, ačkoliv z pozic stěžovatelky i vedlejšího účastníka je zřejmé, že mezi nimi bylo a je sporné, zda stěžovatelka byla duchovním Církve římskokatolické, či nikoliv. Toto posouzení má zcela zásadní dopad pro odpověď na otázku, zda ukončení právního vztahu stěžovatelky k vedlejšímu účastníkovi podléhalo pravomoci soudů v občanskoprávním řízení, neboť služební poměr duchovního může vzniknout pouze mezi duchovním podle vnitřních předpisů dané církve či náboženské společností a touto církví či náboženskou společností.

27. Argumentace Nejvyššího soudu pak zjevně příliš extenzivně vykládá vnitřní autonomii církví a náboženských společností, kdy i podle shora sub 22 uvedené judikatury Evropského soudu pro lidská práva do této

vnitřní autonomie nelze bez dalšího vřazovat pracovněprávní vztahy církví a náboženských společností k osobám, které pro daný subjekt pracují nikoliv jako duchovní ve služebním poměru, ale jako zaměstnanci. Tomu ostatně odpovídá i znění ustanovení čl. 16 odst. 2 Listiny (jakož i § 4 odst. 3 zákona o církvích a náboženských společnostech), které vnitřní autonomii církví a náboženských společností v tomto ohledu omezuje právě toliko na ustanovování duchovních, nikoliv i na pracovněprávní vztahy s dalšími osobami. Oba obecné soudy se tedy dopustily ve vztahu ke stěžovateli *denegationis iustitiae*, neboť nikterak neřešily otázku, zda stěžovatelka je duchovní dle vnitřních předpisů Církve římskokatolické, či nikoliv, přičemž jen a pouze při kladné odpovědi na tuto otázku by mohly dovést absenci pravomoci nalézacího soudu dle § 7 občanského soudního řádu.

28. Odvolací soud proto měl tuto okolnost posoudit jako předběžnou otázku, neboť odpověď na ni není axiomaticky dána, a obecné soudy se jí tedy měly zabývat. Pojem „duchovní“ má z hlediska práva dvě roviny – vnitřní, tj. týkající se vzájemných vztahů duchovního a jeho církve či náboženské společnosti, a vnější týkající se vztahů duchovního ke třetím osobám a veřejné moci. Vnitřní rovina tohoto pojmu spadá v zásadě do vnitřní autonomie církve či náboženské společnosti a řídí se rovněž jejími vnitřními předpisy. Vnější rovina tohoto pojmu zahrnuje případy, v nichž realizace duchovní činnosti přesahuje toliko danou církev či náboženskou společnost, a v nichž tedy dochází k interakci se subjekty stojícími vně, pro kteréžto případy právní řád předepisuje zvláštní úpravu.

29. Půjde zejména o výkon zvláštních oprávnění dle ustanovení § 7 zákona o církvích a náboženských společnostech a na ně navazující úpravu [např. církevní sňatek dle § 657 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; státem uznaná povinnost mlčenlivosti v podobě zpovědního tajemství dle § 124 občanského soudního řádu, § 55 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, § 96 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, § 99 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, § 368 odst. 3 věta druhá zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; poskytování duchovní péče a podpory pacientům dle ustanovení § 28 odst. 3 písm. j) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů; služba duchovních v ozbrojených silách dle § 43 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání; poskytování duchovních služeb osobám ve výkonu trestu odnětí svobody dle ustanovení § 20 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, atd.]

30. Je tedy zřejmé, že ve vnější rovině je pojem „duchovní“ spojen s určitými zvláštními právy a povinnostmi přiznanými a uloženými právními

řádem. Veřejná moc proto musí být schopna identifikovat, kterým konkrétním osobám tato práva a povinnosti náleží. Jak je uvedeno výše sub 21, ustanovování a odvolávání duchovních spadá do vnitřní autonomie církve, a tedy zvláštních práv a povinností přiznaných právním řádem duchovním se může dovolávat pouze taková osoba, jíž status duchovního náleží podle vnitřních předpisů dané církve či náboženské společnosti. Jinými slovy, vnější rovina pojmu „duchovní“ je vždy nerozlučně spjata s rovinou vnitřní.

31. K určení, kterým osobám podle vnitřních předpisů jednotlivých církví a náboženských společností náleží dle právního řádu České republiky zvláštní práva a povinnosti, slouží základní dokument. Ustanovení § 10 odst. 3 písm. g) zákona o církvích a náboženských společnostech ukládá uvést v základním dokumentu každé církve či náboženské společnosti způsob ustanovování a odvolání duchovních a seznam jejich používaných označení (usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 331/06 ze dne 6. 3. 2008). Základní dokument každé církve či náboženské společnosti tak představuje jisté „kolizní rozhraní“ mezi vnitřní autonomií v ustanovování jejich duchovních a jeho vnějšími důsledky při interakci s třetími subjekty, tedy mezi vnitřní a vnější rovinou pojmu „duchovní“.

32. Základní dokument v čl. X bodu 2 vymezuje pojem duchovního tak, že pod něj spadají i „Ostatní osoby vykonávající duchovenské služby“, jako jejichž příklad explicitně uvádí i pastoračního asistenta. Mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem nebylo sporné, že stěžovatelka fakticky vykonávala činnost pastoračního asistentky tak, jak je její obsah ustáleně vymezen uvnitř Církve římskokatolické. Stěžovatelka ani nerozporovala, že pastorační asistent je v základním dokumentu mezi duchovní zařazen. Argumentace stěžovatelky však směřuje k závěru, že zařazení pastoračního asistenta mezi „duchovní“ pro potřeby základního dokumentu je v rozporu s kanonickým právem.

33. Vedlejší účastník naopak snáší argumenty jednak pro závěr, že vymezení okruhu duchovních v základním dokumentu spadá do rozsahu církevní autonomie, jednak pro závěr, že i v souladu s kanonickým právem pastoračního asistenta lze považovat za duchovního. Stěžovatelka i vedlejší účastník se ve svých podáních Ústavnímu soudu tedy domáhají určitého (pro sebe příznivého) výkladu kanonického práva. Jak Ústavní soud již v minulosti rozhodl, žádný orgán veřejné moci k takovému výkladu nemá pravomoc (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1240/09 ze dne 26. 11. 2010), neboť výklad vnitřních předpisů církví či náboženských společností náleží do oblasti jejich vnitřní autonomie a princip světského státu (čl. 2 odst. 1 Listiny) zabraňuje orgánům veřejné moci v tom, aby do této oblasti zasahovaly. V tomto ohledu dává tedy Ústavní soud za pravdu vedlejšímu účastníkově, tvrdí-li, že obecné soudy nejsou oprávněny kanonické právo vykládat,

z čehož ovšem plyne, že se ani vedlejší účastník nemůže domáhat určitého výkladu pojmu „duchovní“ obecnými soudy, natož Ústavním soudem.

34. Zákaz interpretace norem vnitřních předpisů církví a náboženských společností ovšem ještě neznamená zákaz jejich aplikace. Ačkoliv tedy obecným soudům bylo zapovězeno samostatně normy kanonického práva vykládat, měly v rámci dokazování povinnost zjistit, jaký je význam pojmu „duchovní“ uvnitř Církve římskokatolické, resp. poskytnout účastníkům řízení možnost navrhnout k tomu důkazy. Tím v žádném případě není řečeno, že by obecné soudy měly pravomoc přezkoumávat, zda orgány církví či náboženských společností správně interpretovaly normy svých vnitřních předpisů a na základě této interpretace je správně aplikovaly, nýbrž pouze to, že obsahuje-li norma českého právního řádu pojem, jehož obsah je vyplněn vnitřním předpisem církve či náboženské společnosti, musí obecné soudy užít takový výklad, který je za správný považován k tomu příslušným orgánem či jehož je dosaženo příslušným postupem uvnitř dané církve či náboženské společnosti.

35. Základní dokument je přitom sice primárním, nikoliv však výlučným východiskem. V případě, že žádný účastník občanskoprávního soudního řízení sporného nezpochybuje, že určité osobě status duchovního dle vnitřních předpisů církve či náboženské společnosti svědčí, nemá obecný soud povinnost přezkoumávat, zda je zařazení určité kategorie duchovní osoby do základního dokumentu v souladu s těmito vnitřními předpisy, či nikoliv. Pokud však status duchovního určité osoby v řízení před obecnými soudy zpochybněně je, nemůže soud tuto pochybnost vyvrátit pouhým odkazem na základní dokument. Registrace církve a náboženské společnosti totiž nemá konstitutivní povahu [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. 10. 2007 (N 173/47 SbNU 253; 10/2008 Sb.)], a tedy konstitutivní povahu nemůže mít ani základní dokument.

36. Základní dokument nadto nesmí být v rozporu s vnitřními předpisy církve či náboženské společnosti (Kříž, J. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010. Komentář k § 10 odst. 3). Nelze se tak ztotožnit se závěrem, že orgány veřejné moci sice nesmí vykládat vnitřní předpisy církve či náboženské společnosti, ale že mohou vykládat základní dokument s účinky navenek, neboť tím by obsah vnější roviny pojmu „duchovní“ byl určen veřejnou mocí autonomně, a nemohl by tak plnit svou funkci (srov. níže sub 38).

37. Jak ostatně Ústavní soud uvedl sub 30, obsah pojmu „duchovní“ v právním řádu je odvozen od obsahu tohoto pojmu ve vnitřních předpisech církve či náboženské společnosti. To neznamená, že by se tyto dvě roviny vždy musely u jedné osoby krýt. Nic nebrání církvi či náboženské společnosti, aby jako „duchovní“ ve vztahu k třetím subjektům označila pouze některé z osob, které mají status duchovních osob uvnitř dané

církve a náboženské společnosti. Zároveň ovšem není možno, aby ve vztahu k třetím osobám ve statusu duchovního vystupovala osoba, která tohoto statusu nepožívá uvnitř dané církve či náboženské společnosti. I to je totiž důsledkem skutečnosti, že vnější rovina pojmu „duchovní“ vyplývá z jeho vnitřní roviny. Právní řád ve vnější rovině tohoto pojmu (viz příkladný výčet sub 29) nepřiznává zvláštní práva a povinnosti duchovním samoúčelně, ale proto, aby splnil své závazky chránit náboženskou svobodu zaručenou čl. 16 Listiny jak tohoto duchovního, tak i osob, vůči nimž duchovní činnost vyvíjí.

38. Tyto závazky mají přitom nejen negativní (tj. do náboženské svobody nezasahovat), ale i pozitivní povahu (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 2. 2011 ve věci *Siebenhaar proti Německu*, stížnost č. 18136/02, § 38), čemuž odpovídá i struktura katalogu zvláštních oprávnění dle § 7 zákona o církvích a náboženských společnostech. Stát je tedy povinen činit i určitá opatření k funkčnímu umožnění činnosti duchovního, kterou může vykonávat pouze osoba, která je duchovním podle vnitřních předpisů dané církve či náboženské společnosti, neomezuje se tedy pouze na povinnost nezasahovat. Poskytnutí zvláštních práv a uložení zvláštních povinností duchovního právním řádem takové osobě uvedené v základním dokumentu církve či náboženské společnosti, která duchovním není podle jejích vnitřních předpisů, a která tedy není způsobilá aktivně realizovat činnost duchovního, by proto odporovalo smyslu těchto závazků.

39. Jen *ad marginem* Ústavní soud doplňuje, že případ stěžovatelky je specifický tím, že pastorační asistentku základní dokument uvádí jako příklad funkce spadající do výčtu ostatních osob vykonávající duchovenenskou činnost. Tento výčet však není uzavřený, a tedy závěr o tom, že jeho obsah je pro obecné soudy zcela nepřezkoumatelný, by vyloučil jakoukoliv soudní ochranu všech osob, které pro Církev římskokatolickou vykonávají činnost na základě funkce či postavení, které v tomto výčtu výslovně uvedeny nejsou, o němž však tato církev v řízení prohlásí, že jde o činnost duchovenenskou. Ostatně zákon o církvích a náboženských společnostech rozlišuje pojmy „duchovní“ a „laický“ pracovník [viz § 6 odst. 3 písm. a) zákona o církvích a náboženských společnostech].

B) K porušení čl. 15 odst. 1 Listiny

40. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti rovněž namítala, že ji nelze považovat za duchovní, neboť v souladu s ustanovením § 2 odst. 4 zákona o církvích a náboženských společnostech, jakož i s právem kanonickým musí duchovní Církve římskokatolické se svým ustanovením souhlasit. Ačkoliv tak stěžovatelka výslovně neoznačila čl. 15 odst. 1 Listiny či čl. 9 odst. 1 Úmluvy, obsahuje její argumentace materiálně námitku zásahu

do její svobody vyznání tím, že obecné soudy nakládaly se stěžovatelkou jako s duchovní Církve římskokatolické, s čímž stěžovatelka nesouhlasila a proti čemuž naopak po celou dobu řízení brojila.

41. I tato námitka stěžovatelky je důvodná. Přináležitost jednotlivce k duchovnímu či řeholnímu stavu je vždy součástí tzv. *fori interni*, tedy vnitřního přesvědčení člověka, jehož ochrana spadá pod čl. 15 odst. 1 Listiny a má absolutní povahu [srov. Jäger, P. In Wagnerová, E. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2011. Komentář k čl. 15 a k čl. 15 odst. 1. ASPI (právní informační systém)]. Stěžovatelka se tak nemohla stát duchovní proti svojí vůli. Obecné soudy se touto námitkou vůbec nezabývaly, ačkoliv vzaly za prokázané, že stěžovatelka uzavřela s vedlejším účastníkem jako zaměstnavatelem pracovní smlouvu na dobu určitou na výkon funkce pastorační asistentky, z níž však nikterak nevyplývá, že by si stěžovatelka byla, byť jen vědoma toho, že se tím má stát duchovní Církve římskokatolické.

42. Je sice pravda, že stěžovatelka byla do funkce pastorační asistentky i opakovaně ustanovena. Tak se však, alespoň podle skutkového stavu zjištěného obecnými soudy, jenž nemůže Ústavní soud přezkoumávat, stalo v roce 1998, tedy čtyři roky před uzavřením pracovní smlouvy, a v roce 2006, tedy čtyři roky po uzavření pracovní smlouvy. Tato ustanovení však měla povahu jednostranného právního úkonu, přičemž ani v nich, ani v pracovní smlouvě není žádná zmínka o tom, že by stěžovatelka vstupovala do stavu duchovního, že by s tímto vstupem dobrovolně souhlasila či alespoň že by tím byla pracovní smlouva mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem jakkoliv dotčena. Obecné soudy se přitom vůbec nevyjádřily k tomu, z čeho tento souhlas dovodily.

43. Ústavní soud poukazuje na kvintesenciální význam dobrovolného souhlasu se vstupem do duchovního stavu, neboť ten je jednak předpokladem zachování ochrany stěžovatelčiny svobody vyznání, jednak je však i relevantním právním důvodem pro omezení možnosti dovolávat se soudního přezkumu otázek vzniku, změny či zániku služebního vztahu duchovního [srov. Chocholáč, A. Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2016, komentář k § 4 odst. 3. ASPI (právní informační systém)]. Obecné soudy se tedy na jednu stranu dopustí porušení svobody vyznání duchovního a vnitřní autonomie jeho církve či náboženské společnosti, přezkoumají-li vznik jeho služebního poměru, jestliže se dotčený duchovní dobrovolně vzdal vstupem do duchovního stavu v této oblasti ochrany moci soudní; na druhou stranu se však zrovna tak dopustí porušení svobody vyznání osoby, která se této ochrany dobrovolně nevzdala, a obecné soudy jí přesto odeprou meritorní přezkum.

44. Vzhledem k mimořádným právním dopadům vstupu do duchovního stavu proto souhlas dotčené osoby s tímto vstupem nesmí být toliko

konkludentní. Výslovně v něm nemusí být obsažen souhlas se vzdáním se soudní ochrany ve věcech služebního poměru duchovního, případně jednotlivě se všemi dalšími právními důsledky, které s sebou uzavření tohoto poměru nese. Souhlas se vstupem do duchovního stavu však musí být učiněn takovým způsobem, který nevzbuzuje žádné pochyby o tom, že dotčená osoba tak činí skutečně vědomě a svobodně. Jen tímto způsobem je možno vyvážit ochranu vnitřní autonomie církve či náboženské společnosti před ingerencí veřejné moci na straně jedné a ochranu svobody vyznání jednotlivce před nedobrovolnou participací v duchovním či řeholním stavu a související ztrátou ochrany práv obecnými soudy.

45. Ústavní soud není oprávněn k nahrazování činnosti obecných soudů. Jelikož obecné soudy, zejména odvolací soud, dosud nevyzvaly strany k tvrzení skutečností a označení důkazů, na jejichž základě by bylo možno zjistit, zda stěžovatelka souhlasila výslovně se svým ustanovením do stavu duchovního Církve římskokatolické, či nikoliv, nelze jakkoliv předjímat rozhodnutí obecných soudů v této věci. Skutková zjištění provedená obecnými soudy však přinejmenším vyloučila účelovost této námitky ze strany stěžovatelky. Naopak skutečnost, že jediný relevantní stěžovatelčin obsah vůle byl vyjádřen v pracovní smlouvě (resp. i v dodatcích k ní, které se však týkaly pouze prodloužení doby trvání této smlouvy), v níž absentuje jakákoliv zmínka o vstupu do duchovního stavu, přenesla důkazní břemeno k prokázání souhlasu stěžovatelky s tímto vstupem na vedlejšího účastníka.

VII. Závěr

46. Tím, že obecné soudy dovodily absenci své pravomoci rozhodnout spor mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem, aniž by zjišťovaly, zda stěžovatelka byla v souladu s vnitřními předpisy Církve římskokatolické duchovní této církve, či nikoliv, ačkoliv tato skutečnost byla rozhodná pro posouzení, zda v dané věci je dána pravomoc soudů v občanskoprávním řízení dle ustanovení § 7 občanského soudního řádu, a stěžovatelka tvrdila, že duchovní této církve není, dopustily se odmítnutí spravedlnosti a porušily její právo na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

47. Současně tím porušily i stěžovatelčinu svobodu vyznání zaručenou čl. 15 odst. 1 Listiny a čl. 9 odst. 1 Úmluvy, neboť nijak nepřežkounávaly, zda stěžovatelka vůbec dala platný souhlas se svým ustanovením duchovní Církve římskokatolické, ačkoliv skutkový stav zjištěný po doplnění dokazování odvolacím soudem o tomto zavdával tak silný důvod k pochybnostem, že bylo na vedlejším účastníkovi, aby je vyvrátil. Obecné soudy tak přisoudily stěžovatelce duchovní stav, ačkoliv tato v řízení vyjadřovala

opačnou vůli, aniž se zabývaly tím, jestli stěžovatelka do tohoto stavu skutečně patřila.

48. V následujícím řízení před obecnými soudy bude proto jejich úkolem provést dokazování za účelem zjištění, zda stěžovatelka měla na základě vnitřních předpisů Církve římskokatolické postavení duchovní osoby této církve, v kterémžto případě jejich pravomoc k meritornímu rozhodnutí jejího sporu s vedlejším účastníkem dána není, nebo zda toto postavení neměla, v kterémžto případě je jejich povinností spor projednat meritorně, resp. meritorně přezkoumat rozhodnutí soudu prvního stupně. Správný výklad těchto vnitřních předpisů tedy obecné soudy musí učinit předmětem dokazování.

49. Jelikož Ústavní soud shledal v napadených rozhodnutích a v řízení jím předcházejícím porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na přístup k soudu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jakož i její svobody vyznání dle čl. 15 odst. 1 Listiny a čl. 9 odst. 1 Úmluvy, zrušil obě napadená rozhodnutí dle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a to v nevěřejném jednání bez přítomnosti účastníků řízení.

Č. 162

K zásadě „in dubio pro reo“ a k dokazování v trestním řízení

K důkazu pachovou zkouškou

Rozhodování o vině a trestu není možno opřít pouze o jeden nepřímý důkaz, jehož důkazní hodnota je navíc oslabena. Osamocenosť důkazu pachovou stopou pro vytvoření uceleného řetězce nepřímých důkazů nepostačuje a zakládá porušení zásady materiální pravdy při objasňování skutkového stavu. Za této situace je obecný soud povinen vycházet z principu presumpce nevinny a z něj vyplývajícího principu *in dubio pro reo*.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Josefa Fialy – ze dne 5. září 2017 sp. zn. II. ÚS 3307/14 ve věci ústavní stížnosti M. J., zastoupeného JUDr. Josefem Šírkem, advokátem, se sídlem Dr. Bureše 1185/1, České Budějovice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2014 č. j. 7 Tdo 1317/2013-65, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11. prosince 2012 sp. zn. 10 To 58/2012 a rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 8. února 2012 č. j. 20T 38/2011-3006, jimiž bylo rozhodnuto ve stěžovatelově trestní věci, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Vrchního státního zastupitelství v Praze, Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích, PPL CZ, s. r. o., se sídlem U Vozovny 658/8, Praha 10 – Malešice, Kooperativa pojišťovny, a. s., Vienna Insurance Group, se sídlem Templová 747/5, Praha 1 – Staré Město, J. H., I. L. a P. N. jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2014 č. j. 7 Tdo 1317/2013-65, usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 11. prosince 2012 sp. zn. 10 To 58/2012 a rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 8. února 2012 č. j. 20T 38/2011-3006 bylo porušeno právo stěžovatele být stíhán nebo zbaven svobody z důvodů a způsobem, který stanoví zákon, zakotvené v čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, princip presumpce nevinny zakotvený v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv

a základních svobod, jakož i právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2014 č. j. 7 Tdo 1317/2013-65 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11. prosince 2012 sp. zn. 10 To 58/2012 se ve vztahu ke stěžovateli ruší.

III. Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 8. února 2012 č. j. 20T 38/2011-3006 se ve výroku o vině stěžovatele uvedeném pod bodem A.3 ruší a dále se ruší všechny jeho výroky, které na výrok o vině pod bodem A.3 navazují.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Ústavní soud si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Krajského soudu v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“) pod sp. zn. 20T 38/2011, z něhož se podává, že stěžovatel byl pravomocně odsouzen za několik jednání, která spočívala v tom, že:

A. Společně s P. N. ode dne 17. 2. 2010, kdy bylo v Rakouské republice v obci Weitra odcizeno motorové vozidlo tovární značky VW Golf Variant CL, registrační značky X, do dne 4. 3. 2010, užívali uvedené vozidlo s vědomím, že pochází z trestné činnosti, a to mimo jiné k provedení loupežného přepadení společnosti PPL CZ, s. r. o., v Českých Budějovicích dne 4. 3. 2010, po kterém s ním odjeli za obec Hrdějovice, kde ho odstavili a zapálili.

B. Společně s P. N. dne 4. 3. 2010 v 19:15 hodin v Českých Budějovicích po předchozí vzájemné dohodě, následně naplánování celé akce a přípravě, v úmyslu získat majetkový prospěch, oblecení do světlých kombinéz a s obličejí krytými kuklami, vyzbrojeni každý samopalem, vnikli do budovy společnosti PPL CZ, s. r. o., kde pod hrozbou použití zbraně přinutili přítomné zaměstnance společnosti k ulehnutí na zem a další pracovníci pod hrozbou použití zbraně znehybněli a z prostoru trezoru odcizili finanční hotovost ve výši nejméně 1 820 725 Kč, poté objekt opustili a odjeli vozidlem VW Golf Variant CL bílé barvy. Tímto jednáním způsobili poškozené společnosti PPL CZ, s. r. o., škodu ve výši nejméně 1 820 725 Kč.

C. Společně s P. N. dne 22. 3. 2010 v 19:30 hodin v Praze 5 – Řeporyjích po předchozí vzájemné dohodě v úmyslu získat majetkový prospěch, maskování tělovou maskou na obličejí a oblečení v bundách s označením firmy PPL vnikli do objektu PPL CZ, s. r. o., kdy jeden z nich ozbrojený zbraní typově a tvarově shodnou se samopalem vzor 61 Škorpion s tlumičem nejprve uchopil strážného za ramena a pod pohrůžkou použití střelné zbraně ho odvedl do kanceláře v přízemí, kde jemu i dalším členům ostrahy nařídil, aby si lehli obličejem na zem, a v této poloze je dále střežil, zatímco druhý pachatel ozbrojený pistolí nezjištěné značky vyběhl po schodišti do prvního patra, kde vykopl dveře místnosti pokladny a pod pohrůžkou použití střelné zbraně přikázal vedoucímu směny provozu a dispečerům, aby si lehli obličejem na zem, poté donutil pokladní, aby mu do donesené plastové nákupní tašky vydala veškerou finanční hotovost, a po vydání peněz seběhl do přízemí. Poté oba pachatelé objekt opustili. Tímto jednáním způsobili poškozené společnosti PPL CZ, s. r. o., škodu ve výši nejméně 3 060 314 Kč.

3. Za jednání spáchané pod bodem A byl stěžovatel napadeným rozsudkem krajského soudu ze dne 8. 2. 2012 č. j. 20T 38/2011-3006 shledán vinným ze spáchání přečinu podílnictví podle § 214 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku. Za jednání spáchaná pod body B a C byl stěžovatel shledán vinným týž rozsudkem krajského soudu ze spáchání zvláště závažného zločinu loupeže dle § 173 odst. 1 a odst. 2 písm. c) trestního zákoníku ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku.

4. Stěžovatel dále jako jediný pachatel užíval v době od 14. 3. 2010 do 21. 11. 2010 několik osobních motorových vozidel, přestože věděl, že daná vozidla nezískal od původních majitelů a že daná vozidla pocházejí z trestné činnosti. Tímto se dle napadeného rozsudku krajského soudu dopustil trestného činu podílnictví dle § 214 odst. 1 písm. a) a odst. 3 písm. c) trestního zákoníku.

5. Stěžovatel byl taktéž napadeným rozsudkem krajského soudu uznán vinným ze spáchání přečinu padělaní a pozměnění veřejné listiny podle § 348 odst. 1 alinea prvního a druhého trestního zákoníku, jelikož dle skutkových zjištění krajského soudu si v době přesně nezjištěné opatřil a poté u sebe přechovával padělané osvědčení o registraci vozidla na motocykl tovární značky Yamaha RN12 s cílem toto osvědčení užít jako pravé.

6. Krajský soud napadeným rozsudkem stěžovatele odsoudil k úhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání 9 let a 6 měsíců. Pro výkon trestu byl stěžovatel zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Stěžovateli byl zároveň uložen trest propadnutí věci, a to finanční hotovosti ve výši 3 700 Kč a motorového vozidla tovární značky Audi RS6 s upraveným VIN. Stěžovateli bylo společně se spoluobžalovaným P. N.

uloženo, aby společně a nerozdílně zaplatili na náhradě škody vedlejší účastníci PPL CZ, s. r. o., částku 1 565 314 Kč s úrokem z prodlení a vedlejší účastníci Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group, částku 2 990 000 Kč. Podle § 229 odst. 2 trestního řádu byla vedlejší účastnice PPL CZ, s. r. o., odkázána se zbytkem svého nároku na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních. Stěžovateli bylo dále napadeným rozsudkem krajského soudu uloženo na náhradě škody zaplatit vedlejším účastníkům J. H. částku 210 000 Kč a I. L. částku 188 000 Kč.

7. Stěžovatel napadl rozsudek krajského soudu odvoláním podaným k Vrchnímu soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“), který jej dle § 256 trestního řádu jako nedůvodně zamítl, jelikož se ztotožnil se skutkovými i právními závěry krajského soudu.

8. Stěžovatel zamítavé usnesení vrchního soudu napadl dovoláním, o němž Nejvyšší soud rozhodl napadeným usnesením tak, že je jako zjevně neopodstatněné podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu odmítl.

II. Argumentace stěžovatele

9. Stěžovatel namítá, že jeho odsouzení bylo založeno toliko na čtyřech důkazech z více než 40, které byly provedeny. Tyto důkazy jsou navíc důkazy nepřímé, přičemž v jednom případě šlo pouze o přenesenou pachovou stopu. Takové důkazy nepostačují k prokázání viny stěžovatele. V doplnění své ústavní stížnosti pak stěžovatel v této souvislosti poukázal na nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2016 sp. zn. IV. ÚS 1098/15 [(N 47/80 SbNU 573), rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>] a namítl, že závěry obecných soudů nemohou na základě tohoto nálezu obstát.

10. Krajský soud při hodnocení důkazů nedodržel zásady vyplývající z § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu, především ignoroval zásadu presumpce neviny. Žádný z účastníků své napadené rozhodnutí ve vztahu k osobě stěžovatele řádně neodůvodnil, nevypořádal se s námitkami stěžovatele relevantním způsobem. Krajský soud použil důkazy svědčící proti jednomu obžalovanému N. i proti stěžovateli, ačkoliv ohledně osoby stěžovatele nic neprokazovaly, což další dva účastníci řízení v napadených rozhodnutích aprobovali. Tímto postupem byla porušena zásada individuálního posouzení viny stěžovatele.

11. Stěžovatel rovněž namítá, že účastníci řízení se taktéž nevypořádali s jeho poukazy na recentní judikaturu Ústavního soudu ohledně maxim dokazování a odůvodnění rozhodnutí, nepřímých důkazů a důkazu pachovou stopou. Markantní to bylo v případě loupeže v Řeporyjích, kdy jediným důkazem proti stěžovateli byla prokazatelně přenesená pachová stopa. Neobstojí ani snaha Nejvyššího soudu překlenout tento evidentní

nedostatek důkazů neodůvodněnou konstrukcí o tom, že stěžovatel a spoluobviněný N. byli dobrými přáteli.

12. Stěžovatel uzavírá, že vytýká napadeným rozhodnutím a řízení, jež předcházelo jejich vydání, na straně jedné rozpor se zákonem a na straně druhé extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními soudu nalézacího, jakož i ignorování zásady *in dubio pro reo* dalšími účastníky řízení.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

13. Ústavní soud si v projednávané věci vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení ve vztahu ke skutku spáchanému v Praze 5 – Řeporyjích.

14. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že stížnostní námitky v zásadě kopírují obhajobu stěžovatele uplatňovanou v řízení před krajským soudem, resp. v rámci jeho odvolání projednávaného před vrchním soudem. Krajský soud hodnotí tyto stížnostní námitky jako trvajících polemiku s naplněním ustanovení § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu, kdy stěžovatel zejména polemizuje s tím, jakým způsobem krajský soud hodnotil provedené důkazy. Je skutečností, že skutkové a právní závěry krajského soudu týkající se předmětného skutku vycházejí z provedení a hodnocení nepřímých důkazů. Jde o souhrn takových důkazů, který dovozoval bez důvodných pochybností uzavřít, že se stěžovatel společně s tehdy spoluobviněným N. předmětného jednání dopustili. Vzhledem k tomu, že stěžovatel ani v ústavní stížnosti neuplatňuje nové skutečnosti či nové důkazy, má krajský soud za to, že jeho námitky nejsou důvodné.

15. Krajské státní zastupitelství v Českých Budějovicích (dále jen „krajské státní zastupitelství“) ve svém vyjádření uvedlo, že postup nalézacích soudů i Nejvyššího soudu považuje za zcela správný, pokud uznaly vinu v rozsahu, jak byly vyhlášeny odsuzující rozsudky. Se všemi námitkami se soudy vypořádaly a rozhodly na základě dostupných důkazů, ať přímých, či nepřímých. Jejich rozhodnutí jsou zcela objektivní a v souladu s procesními pravidly a vycházejí z úplného skutkového zjištění. Na tato rozhodnutí potom krajské státní zastupitelství v plném rozsahu odkazuje.

16. Vrchní soud uvedl, že z odůvodnění ústavní stížnosti je patrné, že stěžovatel argumentuje k případu loupeže v Řeporyjích svým názorem, že jediným důkazem proti němu byla pachová stopa. Tu označuje, resp. vyhodnocuje, jako prokazatelně přenesenou. Dále vytýká překlenutí nedostatku důkazů, avšak výslovně ve vztahu k rozhodnutí Nejvyššího soudu, kterým bylo rozhodováno o podaném dovolání. Vrchní soud, z podnětu podaných odvolání, přezkoumal zákonnost a odůvodněnost napadených výroků rozsudku soudu prvního stupně, včetně výroku pod bodem A/III, jakož i správnost postupu řízení, které předcházelo, a neshledal odvolání

důvodními. V odůvodnění usnesení, kterými byla odvolání podle § 256 trestního řádu zamítnuta, vrchní soud na straně 7 rekapituluje, jaké argumenty odvolatel uvádí k jednotlivým důkazům a potažmo k důkazním závěrům nalézacího soudu k bodu A/III výroku. Na stranách 9 až 10 odůvodnění pak vrchní soud uvádí své závěry ohledně přezkumu části A napadeného rozsudku, kdy předně uvádí, že se krajský soud v žádném případě neopíral pouze o pachové stopy, resp. o jejich vyhodnocení, jako o důkaz osamocený, jak odvolatelé namítají, naopak vycházel z celého komplexu důkazů. V podrobnostech, co do uvedených částí odůvodnění, jakož i ohledně odůvodnění jako celku odkazuje vrchní soud na předmětné usnesení sp. zn. 10 To 58/2012, ve kterém jsou prezentovány výsledky a závěry přezkumu napadeného rozsudku, resp. odůvodněn výrok, kterým byla odvolání obžalovaných zamítnuta jako nedůvodná. K tomuto usnesení nemá vrchní soud, co by dále dodal.

17. Vrchní státní zastupitelství v Praze (dále jen „vrchní státní zastupitelství“) ve svém vyjádření uvedlo, že z obsahu ústavní stížnosti vyplývá, že stěžovatel v podstatě pouze opakuje svoji obhajobu, kterou uplatňoval již v řízení před obecnými soudy, které se však s ní ve svých rozhodnutích dostatečně vypořádaly. Pokud jde o skutek loupeže v objektu firmy PPL CZ, s. r. o., v Praze 5 – Řeporyjích, zde měl k jeho odsouzení, uvádí stěžovatel, stačit jediný důkaz – přenesená pachová stopa. Krajský soud v tomto případě provedl a následně hodnotil důkazy toliko nepřímé povahy. Ze svědeckých výpovědí zaměstnanců poškozené společnosti je zřejmé, že toto loupežné přepadení provedli dva pachatelé, kteří z hlediska typologie svých postav nevylučují, že by mohlo jít o obžalované. Stejný závěr pak lze učinit i s ohledem na záznam kamerového systému, který je důležitý i z toho důvodu, že díky němu se odbornému vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví balistika, podařilo identifikovat jednu ze zbraní držných pachatelem jako zbraň, která i se svým tlumičem odpovídá zbraní – samopalu vzor 61 Škorpion, který byl zajištěn při jedné z domovních prohlídek a který patří spoluobžalovanému P. N. Zásadním důkazem v této trestní věci je pak protokol o ohledání místa činu a odborné vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví pachová identifikace, ze kterých vyplývá, že na místě činu zjištěné stopy jsou pachovými stopami obžalovaného N. a stěžovatele. Zajištění pachových stop na výše uvedených místech je významné z toho důvodu, že zcela (podle svědeckých výpovědí) koresponduje s místy, ve kterých se obžalovaní pohybovali. Jestliže je v případě jedné stopy (č. 3) zjištěno, že v této stopě se nenachází pachové stopy jak obžalovaného N., tak obžalovaného J., přičemž na místě, na kterém byla stopa zajištěna, se pohyboval pouze jeden z pachatelů, je podle názoru krajského soudu tato otázka logicky a přesvědčivě zodpovězena výslechem zpracovatele odborného vyjádření u hlavního líčení, a to s poukazem na přenos pachové stopy. Z výslechu

zpracovatele je pak zřejmé, že takový přenos pachové stopy jedné osoby druhou na místo je možný, kdy jeho předpokladem je to, že obě osoby byly krátce před přenosem stopy a jejím zanecháním na místě činu v bezprostředním úzkém kontaktu. Krajský soud hodnotil tyto důkazy i v kontextu se skutečností, že několik dní předtím provedli oba obžalovaní způsobem naprosto totožným vůči stejnému poškozenému subjektu loupežné přepadení v objektu v Českých Budějovicích. Vrchní soud neshledal v postupu soudu prvního stupně pochybení, přičemž zdůraznil správnost a důkazní podloženost skutkových závěrů nalézacího soudu. Krajský soud postupoval v souladu s § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu, v rámci hlavního líčení provedl v potřebném rozsahu relevantní důkazy, podrobil je i rozboru z pohledu věrohodnosti, míry pravděpodobnosti a důkazní podloženosti jednotlivých relevantních tvrzení. Důkazy řádně zhodnotil výhradně na podkladě svého vnitřního přesvědčení, vycházejícího ovšem z pečlivého uvážení všech okolností projednávaného případu, jednotlivě, v jejich souhrnu, vzájemné provázanosti i ve všech vzájemných souvislostech. Právo na obhajobu nebylo v žádném směru porušeno. Pokud jde o loupežné přepadení, odvolací soud připomněl, že se nalézací soud v žádném případě neopíral pouze o pachové stopy, resp. o jejich odborné vyhodnocení, jako o důkaz jediný a osamocený, naopak vycházel z celého komplexu důkazů, které v odůvodnění svého rozhodnutí vyjmenoval. Nejvyšší soud uvedl shodně s názorem vrchního soudu, že těžiště dovolacích námitek spočívalo v opakování argumentace obsažené již v odvolání. Vrchní soud se jimi zabýval a vypořádal se s nimi. Obdobné námítky byly součástí také celé obhajoby v předchozích stádiích trestního řízení a podrobně se s nimi vypořádal již krajský soud. Nad tento obecný rámec dovolací soud poukázal (ohledně skutku v Praze 5 – Řeporyjích), že krajský soud správně vycházel ze skutečnosti, že i tohoto loupežného přepadení se podle svědeckých výpovědí zaměstnanců poškozené firmy dopustili dva pachatelé (maskování na obličej maskou s lidskou tváří), jejichž postavy nevyklučovaly, že by to mohli být oba obžalovaní. Odborným vyjádřením byla pak z kamerového záznamu firmy identifikována zbraň s tlumičem jednoho z pachatelů jako odpovídající samopalu vzor 61 Škorpion, přičemž tento typ zbraně náležející obžalovanému N. byl následně zajištěn. Vedle toho pak soud prvního stupně zdůraznil nalezené pachové stopy obou obžalovaných na místě tohoto loupežného přepadení, a to právě na místech, kde se obžalovaní podle výpovědí svědků skutečně pohybovali. Podpůrně k těmto důkazům pak soud přihlédl také ke stejnému způsobu provedení loupežného přepadení jako dne 4. 3. 2010 u stejné firmy PPL CZ, s. r. o., v Českých Budějovicích ke zjevným sklonům k páčání trestné činnosti majetkového charakteru. Obecně k založení výroku o vině výlučně na nepřímých důkazech Nejvyšší soud dodal, že takový postup není vyloučen a neznamená porušení práva na spravedlivý proces nebo práv

obviněného. Není výjimečná situace, kdy se v určitých případech nepodaří orgánům činným v trestním řízení opatřit důkazy přímé, a k dispozici tak jsou pouze nepřímé důkazy. Dochází k tomu zejména v případech trestné činnosti páchané recidivujícími pachateli trestné činnosti, kteří z předchozí vlastní zkušenosti znají postupy policejních orgánů, a další trestnou činnost proto pečlivě připravují s cílem, aby nebyli jako pachatelé odhaleni, a tedy na místě nezanechali ani žádné stopy, které by vedly k jejich dodatečné identifikaci. Jsou-li k dispozici pouze nepřímé důkazy, je ale nutné, stejně jako tomu bylo v této trestní věci, důkladně zhodnotit všechny okolnosti, za nichž byl trestný čin spáchán a mít k dispozici ne toliko jediný nepřímý důkaz. Jestliže existující pouze nepřímé důkazy vzájemně, případně i v souvislosti s okolnostmi případu, umožňují učinit zjištění také o dalších skutečnostech, které společně logicky vedou k závěru o tom, kdo je pachatelem trestného činu, jde o důkazní podklad stejně věrohodný a hodnotný jako důkazy přímé, uzavřel Nejvyšší soud. Vrchní státní zastupitelství se plně shoduje s odůvodněními soudních rozhodnutí a ústavní stížnost shledává nedůvodnou.

18. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že svůj názor na věc vyjádřil v odůvodnění napadeného rozhodnutí, na které odkazuje a v souvislosti s uvedeným skutkem pak zejména na str. 14 a násl. odůvodnění. Dále podotkl, že vzhledem k uplynulé době a navíc bez trestního spisu se k věci nelze blíže vyjádřit. Navrhuje, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

19. Nejvyšší státní zastupitelství k projednávané věci uvedlo, že své stanovisko k věci vyslovilo již v rámci vyjádření k dovolání stěžovatele, ke kterému se posléze vymežil Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí (viz zmíněné usnesení ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. 7 Tdo 1317/2013), jež je s vyjádřením Nejvyššího státního zastupitelství v konečném důsledku v souladu. Podstatou argumentace stěžovatele je, že v jeho trestní věci obecně absentovaly přímé důkazy a nepřímých byl nedostatek, neboť konkrétně v daném bodu proti němu svědčila toliko pachová stopa, o níž navíc policejní technik sdělil, že mohla být důsledkem přenosu prostřednictvím jiné osoby. Jak ovšem vyplývá z učiněných zjištění, konstatovaných i v dovolacím řízení, policejní technik v postavení svědka jednoznačně vysvětlil, že k přenosu mohlo dojít, avšak pouze mezi spolupachateli téhož útoku jako osobami, které byly v bezprostředním kontaktu. K tomu bylo doplněno, že byly zajištěny rovněž i další nepřímé důkazy usvědčující obviněného ze spáchání předmětné trestné činnosti, které do sebe zapadají, doplňují se a podporují natolik, že umožňují spolehlivý závěr jak o dodržení pravidel stanovených v § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu, tak i o vině obviněného (viz s. 12 a 13 usnesení Nejvyššího soudu). S popsány závěry se v plném rozsahu tento účastník ztotožňuje, a proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

20. K posuzované ústavní stížnosti zaslal Ústavnímu soudu své vyjádření též vedlejší účastník P. N. (v předmětné trestní věci spoluobviněný), dále vedlejší účastnice obchodní společnost Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group, podepsané jejím pověřeným zaměstnancem, a vedlejší účastník I. L., který pouze sdělil, že se skutkem spáchaným v Praze – Řeporyjích nemá žádnou souvislost, tudíž je bez vyjádření. Jelikož ovšem fyzické a právnické osoby jako účastníci nebo jako vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem musí být zastoupeny advokátem v rozsahu stanoveném zvláštními předpisy (§ 30 odst. 1 ve spojení s § 29 zákona o Ústavním soudu), Ústavní soud pro absenci tohoto jejich zastoupení k těmto vyjádřením nepřihlížel. Vedlejší účastnice obchodní společnost PPL CZ, s. r. o., sdělila, že postoupila žádost o vyjádření svému právnímu zástupci JUDr. Michalu Stupkovi, Ústavní soud však od něj žádné vyjádření neobdržel. Vedlejší účastník J. H. na výzvu Ústavního soudu k vyjádření se k ústavní stížnosti nereagoval.

21. Vzhledem k tomu, že ve vyjádřeních účastníků a vedlejších účastníků řízení se neobjevila žádná nová relevantní tvrzení, Ústavní soud nepovažoval za nutné zaslat tato vyjádření k replice stěžovateli.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

22. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky ustanovení § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

23. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Ústavní soud není povolán k přezkumu tzv. podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Výklad zákonných a podzákonných právních norem, který nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem anebo výklad, který je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

24. Ústavní soud zdůrazňuje, že zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu) se promítá do práva na soudní ochranu, jež je současně korektivem možné svévole nebo libovůle při hodnocení důkazů (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 2 Úmluvy). Stanoví tak způsob, kterým soudce důkazy hodnotí, otevírá prostor pro soudcův svobodný úsudek a tím vytváří příznivé prostředí pro vnitřní přesvědčení soudce o dostatečné míře důkazů potřebných k rozhodnutí ve věci [např. nález sp. zn. I. ÚS 1428/13 ze dne 20. 8. 2013 (N 150/70 SbNU 389)].

25. Ústavní soud se zabývá správností hodnocení důkazů obecnými soudy jen, zjistí-li, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní principy řádného procesu, a napadená rozhodnutí obecných soudů může zrušit pouze tehdy, pokud dokazování v trestním řízení neprobíhalo v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 trestního řádu, popř. nebylo-li v řízení postupováno dle zásady oficiality, zásady vyhledávací, zásady materiální pravdy (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu) a za respektování zásady presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 trestního řádu). Tímto postupem totiž dochází i k porušení práv zaručených čl. 36 odst. 1, případně i čl. 37 odst. 3 Listiny, a je namístě ingerence Ústavního soudu [viz nález sp. zn. I. ÚS 108/93 ze dne 30. 11. 1994 (N 60/2 SbNU 165) nebo nález sp. zn. I. ÚS 68/93 ze dne 21. 4. 1994 (N 17/1 SbNU 123)]. Z hlediska ústavněprávního přezkumu je tedy významné, zda důkazy, o něž se napadené rozhodnutí opírá, tvoří logicky uzavřený celek a zda odůvodnění napadeného rozhodnutí nenese znaky zřejmé libovůle.

26. Ke kasaci rozhodnutí lze přistoupit, jestliže v napadených rozhodnutích nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a logicky a přesvědčivě odůvodněn [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267) a sp. zn. III. ÚS 181/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 175/20 SbNU 241)]. Obdobně Ústavní soud zasahuje v případech, kdy v soudním rozhodování byla učiněna skutková zjištění v extrémním nesouladu s provedenými důkazy, takže výsledek dokazování se jeví jako naprosto nespravedlivý a věcně neudržitelný [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257) a sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255) či usnesení sp. zn. III. ÚS 376/03 ze dne 14. 1. 2004 (U 1/32 SbNU 451)]. Extrémní nesoulad je dán zejména tehdy, nemají-li skutková zjištění obecných soudů žádnou obsahovou spojitost s provedenými důkazy nebo nevyplývají-li z těchto důkazů při žádném z logicky přijatelných způsobů hodnocení, případně když hodnocení důkazů v napadeném rozhodnutí zcela absentuje [usnesení sp. zn. III. ÚS 359/05 ze dne 23. 9. 2005 (U 22/38 SbNU 579)]. Z odůvodnění rozhodnutí obecných soudů musí zároveň vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů (skutková zjištění jsou výsledkem provedení důkazů a jejich hodnocení) a právními závěry na nich vybudovanými.

27. Z hlediska řádného vymezení skutkového stavu věci ve shora uvedeném smyslu vyvstávají v nyní posuzované věci jako klíčové především princip presumpce nevinny a zásada *in dubio pro reo*, které měly být dle stěžovatele porušeny při hodnocení provedených důkazů obecnými soudy. Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, pravidlo *in dubio pro reo* přímo vychází z ústavního principu presumpce nevinny. Podle čl. 40 odst. 2 Listiny je totiž každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla vyslovena jeho vina. Vyjádření této zásady lze nalézt i v čl. 6 odst. 2 Úmluvy, který stanoví, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Právní význam presumpce nevinny spočívá v první řadě v povinnosti orgánů činných v trestním řízení hledět na toho, proti komu je vedeno trestní řízení, jako na nevinného. Tato jejich povinnost trvá až do skončení tohoto řízení, přičemž k vyvrácení předmětné domněnky může dojít pouze pravomocným odsuzujícím rozsudkem. Jde o jednu z nejvýznamnějších ústavních záruk spravedlivého procesu v trestním řízení, od níž se odvíjí některá další důležitá pravidla dopadající zejména na proces dokazování, včetně hodnocení důkazů. Vedle zásady *in dubio pro reo* takto nelze opominout především požadavek, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly nestranně, neboť tato potřeba je nezbytným předpokladem důvěry veřejnosti v jejich rozhodování. V této souvislosti je třeba zdůraznit zejména povinnost objasňovat stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede (§ 2 odst. 5, § 164 odst. 3 trestního řádu), jakož i povinnost soudu vypořádat se v rozsudku nebo usnesení s obhajobou a v jejím rámci s navrženými důkazy ve smyslu § 125 odst. 1 trestního řádu. Zásada presumpce nevinny takto působí vůči orgánům činným v trestním řízení [srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 577/13 ze dne 23. 6. 2015 (N 118/77 SbNU 721)].

28. V návaznosti na výše uvedená obecná východiska lze konstatovat, že použití pachových stop jako nepřímého nebo také podpůrného důkazu je přípustné, resp. obecnou věrohodnost samotného důkazu pachovou zkouškou Ústavní soud nezpochybňuje. Je však nutné zároveň připomenout, že na základě tohoto důkazu je obecně možno dospět pouze k závěru, že se určitá osoba v blíže neurčené době s největší pravděpodobností nacházela na určitém místě. Nelze tedy pouze z něj jednoznačně a bez důvodných pochybností dovodit, že se taková osoba dopustila trestného činu, který se na daném místě stal [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 394/97 ze dne 4. 3. 1998 (N 28/10 SbNU 179), sp. zn. II. ÚS 418/99 ze dne 3. 8. 2000 (N 116/19 SbNU 113), sp. zn. IV. ÚS 10/02 ze dne 9. 6. 2003 (N 84/30 SbNU 287), sp. zn. II. ÚS 2168/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 82/49 SbNU 185) a sp. zn. I. ÚS 3094/08 ze dne 29. 4. 2009 (N 103/53 SbNU 293), jakož i usnesení

sp. zn. II. ÚS 90/04 ze dne 27. 5. 2004]. Výsledek metody pachové identifikace je typickým nepřímým důkazem, který potvrzuje skutečnost, že se určitá fyzická osoba dostala do kontaktu s předmětem, z něhož byla stopa sejmuta, nikoli že určitá osoba přímo spáchala trestný čin. Musí tedy existovat další skutečnosti, které vytvoří uzavřený řetěz důkazů, resp. nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný než osoba obviněná. Jinak řečeno, aby důkaz pachovou identifikací byl dostačující, je třeba, aby tento důkaz nebyl pro uznání viny důkazem jediným, osamoceným. Tato východiska, o něž se Ústavní soud i v nyní projednávané věci opírá a vychází z nich, byla podrobně shrnuta a analyzována v nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2016 sp. zn. IV. ÚS 1098/15 (N 47/80 SbNU 573), na nějž odkazuje prostřednictvím jedné ze svých námitek taktéž stěžovatel.

29. Pro použitelnost důkazu metodou pachové identifikace má velký význam například i to, zda byly stopy sejmuty a uchovány řádně, zda nedošlo k jejich záměně, nebo k tzv. přenosu (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003 sp. zn. 4 Tz 107/2002) a zda nedošlo k nepřipustné manipulaci při ztotožňování stopy [srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2008 sp. zn. 3 Tdo 1207/2008; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 9. 2015 sp. zn. 6 Tdo 194/2015; nález Ústavního soudu ze dne 9. 6. 2003 sp. zn. IV. ÚS 10/02 (N 84/30 SbNU 287)].

30. Ústavní soud po prostudování spisu vedeného u krajského soudu pod sp. zn. 20T 38/2011 zjistil, že důkazní materiál opatřený ve věci a před obecnými soudy provedený netvoří, v intencích výše uvedeného, dostatečný podklad pro vydání odsuzujícího rozsudku vůči stěžovateli stran skutku spáchaného v Praze 5 – Řeporyjích. V případě zmiňovaného skutku nebyla naplněna zásada materiální pravdy zakotvená v § 2 odst. 5 trestního řádu, neboť skutkový stav nebyl zjištěn tak, aby o něm nevyvstaly důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro vydání odsuzujícího rozhodnutí soudu. V návaznosti na nedostatečně rozkrytý skutkový stav je povinností obecných soudů postupovat, dle výše uvedených principů, zejména v souladu se zásadou *in dubio pro reo*, k čemuž však v projednávané věci nedošlo, jak bude podrobně popsáno níže.

31. Obecné soudy stran skutku spáchaného v Praze 5 – Řeporyjích provedly následující důkazy, které ve vztahu ke skutku měly jen omezenou vypovídací hodnotu. Krajský soud vyslechl k tomuto skutku zaměstnance poškozené společnosti PPL CZ, s. r. o., (strážný S. K., J. V., P. B. a M. M., pokladní Š. K., vedoucí směny J. M., dispečer M. D. a dispečerka I. R.), na základě jejichž výpovědi však nebylo možno stěžovatele ztotožnit, neboť pachatelé loupežného přepadení v Praze 5 – Řeporyjích byli maskováni a znaky, které svědci uváděli, nevedly k individuální identifikaci osob, neboť výpovědi svědků k popisu pachatelů byly toliko velmi obecného

charakteru, např. několik svědků shodně vypovědělo, že jednomu z pachatelů zpod masky lezly vlasy kaštanové barvy, svědek B. doplnil, že byly kudrnaté. Podle výpovědi svědkyně K. mluvil jeden z pachatelů s východním akcentem, přičemž typický Pražák to dle ní nebyl. Dále svědek M. k popisu osoby, která vykopla dveře od dispečinku, uvedl, že pachatelem byl muž o výšce přibližně 170–180 cm, statnější postavy a se širokými stehny. Dle zjištění Ústavního soudu se také všechny další výpovědi svědků odvíjely v témže duchu.

32. Dále byly jako důkazy provedeny v hlavním líčení před krajským soudem protokol u ohledání místa činu, protokol o odběru a otisku pachových stop a fotodokumentace, z nichž vyplývá, že na místě činu byly zajištěny stopy, a to stopa č. 1 pachová z podlahy s místem zajištění vstup do místnosti „příjem a výdej zásilek“ v přízemí budovy, stopa č. 2 pachová z kliky dveří s místem zajištění dveře do místnosti „dispečink – pokladna“, stopa č. 3 pachová z podlahy s místem zajištění podlaha za vchodem do místnosti pokladny, stopa č. 4 trasologická – otisk obuvi s místem zajištění podlaha před dveřmi do místnosti „dispečink – pokladna“ a stopa č. 5 trasologická – otisk obuvi s místem zajištění dveře do místnosti „dispečink – služební místnost“. Z odborného vyjádření v oboru kriminalistika vyplynulo, že stopy trasologické (č. 4 a č. 5) jsou tvořeny otisky částí dvou druhů podešví, jejichž vzory však nejsou uvedeny v databázi TRASIS ani ve sbírce stop, a tedy k individuální identifikaci pachatelů nevedou.

33. Dále bylo krajským soudem provedeno odborné vyjádření z oboru metody pachové identifikace stop ve vztahu k pachovým stopám zajištěným na místě činu. Z odborného vyjádření vyplynulo, že došlo k potvrzení pachové shody mezi pachovým vzorkem osoby P. N. s otiskem pachových stop z místa činu (konkrétně na podlaze v kanceláři „příjem a výdej“, klika dveří do kanceláře „dispečink – pokladna“ a pokladna v kanceláři „dispečink“), jakož i potvrzení téhož u stěžovatele, a to na podlaze v kanceláři příjem a výdej a na podlaze v kanceláři dispečink. Odborné vyjádření z oboru metody pachové identifikace pak bylo ještě doplněno výsledkem zpracovatele tohoto vyjádření, nprap. J. B. Z výsledku tohoto svědka se podává, že za předpokladu, že existují dva pachatelé, kteří společně páchají trestnou činnost, je pravděpodobné, že dojde k přenosu pachu z jednoho pachatele na druhého, což znamená bezprostřední kontakt před samotným spácháním trestného činu. V žádném případě nejde o náhodný přenos pachu. Na základě porovnání pachových stop z místa činu s pachovými vzorky P. N. a M. J. (stěžovatele) lze dle svědka jednoznačně konstatovat, že na místě činu se nacházel P. N. Pokud jde o stěžovatele, lze usuzovat, že jeho pachová stopa mohla být na místo činu přenesena. Došlo ke shodě jeho pachu s pachovými stopami č. 1 a č. 3, ale jelikož jeho pach

na pachových stopách byl slabý, je nutno usuzovat na možnost přenosu jeho pachu na místo činu.

34. Krajský soud dále provedl odborné vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví balistika, kdy předmětem zkoumání byl videozáznam loupežného přepadení v Praze 5 - Řeporyjích, z něhož vyplynulo, že zbraň a tlumič, které byly zajištěny při domovní prohlídce (avšak nikoliv u stěžovatele) a které dle zjištění krajského soudu patří P. N., odpovídají zbrani a tlumiči na videozáznamu. Podle krajského soudu z odborného vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví antropologie, jakož ani z dalších důkazů k tomuto skutku provedených (vyšetřovací pokus a fotografie postav obžalovaných) nebylo možno vyvodit závěry, které by vedly k individuální identifikaci obviněných jako osob, které skutek v Praze 5 - Řeporyjích spáchaly.

35. Na základě takto shromážděných a provedených důkazů krajský soud vyvodil následující závěr o vině stěžovatele na předmětném skutku (s. 52 až 53 rozsudku): „Ze svědeckých výpovědí zaměstnanců poškozené společnosti ... je však zřejmé, že toto loupežné přepadení provedli dva pachatelé, kteří opět z hlediska typologie svých postav nevylučují, že by se mohlo jednat o obžalované. Stejný závěr lze učinit i s ohledem na záznam kamerového systému (č. l. 1505 spisu), který je důležitý i z toho důvodu, že díky tomuto kamerovému systému se odbornému vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví balistika, podařilo identifikovat jednu ze zbraní držených pachatelem jako zbraň, která i se svým tlumičem odpovídá zbrani - samopalu vzor Škorpion 61, který byl zajištěn při jedné z domovních prohlídek a který patří obžalovanému P. N. Zásadním důkazem v této trestní věci je pak protokol o ohledání místa činu a odborné vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví pachová identifikace, ze kterých vyplývá, že na místě činu zajištěné stopy jsou pachovými stopami obžalovaného N. a J. ... Zajištění pachových stop na výše uvedených místech je významné z toho důvodu, že zcela (podle svědeckých výpovědí) koresponduje s místy, ve kterých se obžalovaní pohybovali. Jestliže je v případě stopy č. 3 zjištěno, že se v této stopě nachází pachové stopy jak obžalovaného N., tak obžalovaného J., přičemž na místě, na kterém byla stopa zajištěna, se pohyboval pouze jeden z pachatelů, je podle názoru krajského soudu tato otázka logicky a přesvědčivě zodpovězena výsledkem zpracovatele odborného vyjádření u hlavního líčení, a to s poukazem na přenos pachové stopy. Z výsledku zpracovatele je pak zřejmé, že takovýto přenos pachové stopy jedné osoby druhou na místo je možný, kdy jeho předpokladem je to, že obě osoby byly krátce před přenosem stopy a jejich zanecháním na místě činu v bezprostředním úzkém kontaktu. Takovýto bezprostřední a úzký kontakt osob, které plánují loupež, na místo činu se společně dostaví a loupež spolu provedou způsobem zjišťovaným v této trestní věci, proto logicky vysvětluje, jak došlo k přenosu této pachové stopy. Přestože neměl krajský soud k dispozici

v případě tohoto skutku další důkazy, musel skutečnosti vyplývající z důkazů provedených k tomuto skutku hodnotit i v kontextu svého závěru o tom, že několik dní předtím provedli oba obžalovaní způsobem naprosto totožným (minimálně obdobným) vůči stejnému poškozenému stejné loupežné přepadení. Nepochybně samo o sobě by toto konstatování ve vztahu k usvědčení obou obžalovaných nestačilo, opět je však nutné hodnotit obě loupežná přepadení z hlediska způsobu jejich provedení (s přihlédnutím k dalším ve věci provedeným důkazům) v souladu s ustanovením § 2 odst. 6 tr. řádu ... Sklony obžalovaného J. k páčání majetkové trestné činnosti a obstarávání si prostředků pro obživu tímto způsobem také nelze přehlédnout.“

36. Z výše uvedené sumarizace důkazů, z nichž krajský soud vycházel při vyvozování viny stěžovatele stran skutku spáchaného v Praze 5 - Řeporyjích, je nepochybně, že jediným důkazem, na jehož základě bylo možno prokázat individuální shodu osoby, která byla spolupachatelem P. N. na místě činu, byla pachová stopa, která byla navíc toliko tzv. přenesená. Z dosavadní judikatury Ústavního soudu, která je podrobně rozvedena výše v bodě 28, však jednoznačně vyplývá, že pro odsouzení obviněného není možno vycházet pouze z tohoto jednoho nepřímého důkazu, kterým je pachová stopa, jehož důkazní hodnota je ještě navíc oslabena tím, že zmiňovaná pachová stopa je přenesená. Všechny další důkazy, které nalézací soud ve věci provedl, byly taktéž nepřímého charakteru (stejně jako zmiňované pachové stopy), avšak tyto nepřímé důkazy samy o sobě nemohly tvořit ucelený řetězec důkazů, neboť na jejich základě nebylo možno dovodit, že osobou, která spolu s P. N. spáchala skutek v Praze 5 - Řeporyjích, byl skutečně stěžovatel. Tyto důkazy prokazovaly toliko tu skutečnost, že předmětný skutek spáchali dva muži, přičemž zejména jejich fyzická konstituce nevylučovala, že by jedním z nich mohl být stěžovatel. Pomyšnou spojnicí mezi těmito dalšími nepřímými důkazy a stěžovatelem byly právě pachové stopy, které však *de facto* ve věci stojí jako jediný důkaz umožňující individuální identifikaci osoby spolupachatele P. N. na předmětném skutku. Osamocenost důkazu pachovými stopami je v dané věci dána tedy zejména tou skutečností, že ostatní provedené důkazy toliko nevylučovaly (avšak zároveň ani jakkoliv neprokazovaly), že by spolupachatelem P. N. mohl být stěžovatel, což však pro vytvoření uceleného řetězce nepřímých důkazů (již společně s pachovými stopami) nepostačuje a zakládá porušení zásady materiální pravdy při objasňování skutkového stavu. Za této situace je obecný soud povinen vycházet z principu presumpce nevinny a z něj vyplývajícího principu *in dubio pro reo*. Ústavní soud je dále nucen konstatovat, že skutkové závěry krajského soudu ohledně sklonů stěžovatele k páčání trestné činnosti majetkového charakteru jsou pro vyvození viny stran konkrétního skutku zcela irelevantní a jediná možnost, jak je

zohlednit, je při ukládání trestu, kdy však již musí být postaveno najisto, v souladu s principem materiální pravdy, že konkrétní skutek se stal a že jej spáchal obviněný.

37. Ústavní soud v posuzované věci tedy dospěl k závěru, že skutkový stav týkající se skutku spáchaného v Praze 5 – Řeporyjích nebyl dostatečně objasněn v souladu s § 2 odst. 5 trestního řádu, neboť závěry krajského soudu o vině stěžovatele na předmětném skutku stále vyvolávají důvodné pochybnosti, zda se stěžovatel skutečně daného skutku dopustil. Za této situace Ústavní soud ukládá nalézacímu soudu, aby po kasačním zásahu doplnil dokazování a znovu posoudil všechny důkazy ke skutku spáchanému v Praze 5 – Řeporyjích v souladu s § 2 odst. 6 trestního řádu, a to tak, aby zároveň byly naplněny požadavky § 2 odst. 5 trestního řádu, tedy aby byly zejména rozptýleny důvodné pochybnosti o vině stěžovatele na předmětném skutku.

38. Ústavní soud dospěl k závěru, že nedostatečné objasnění skutkového stavu týkající se skutku spáchaného v Praze 5 – Řeporyjích, který byl stěžovateli kladen za vinu, představuje porušení principu presumpce nevinny zakotveného v čl. 40 odst. 2 Listiny a v čl. 6 odst. 2 Úmluvy a z něj vyplývajícího principu rozhodování *in dubio pro reo* v případě, kdy není zjištěn skutkový stav tak, že nejsou vyvráceny důvodné pochybnosti, jak to vyžaduje § 2 odst. 5 trestního řádu. Takový postup je současně porušením práva stěžovatele dle čl. 8 odst. 2 Listiny, aby byl stíhán nebo zbaven svobody pouze z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Napadenými rozhodnutími došlo taktéž k zásahu do práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť v projednávané věci je dán extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními obecných soudů a právními závěry z těchto zjištění vyvozenými. Z čl. 40 odst. 2 ve spojení s čl. 8 odst. 2 Listiny také vyplývá, že vina musí být vyslovena způsobem, který zákon vyžaduje, k čemuž však v projednávané věci nedošlo.

39. Na základě všech výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, principu presumpce nevinny a z něj vyplývajícího principu *in dubio pro reo* zakotvených v čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy, jakož i práva stěžovatele být stíhán nebo zbaven svobody z důvodů a způsobem, který stanoví zákon, které je zakotveno v čl. 8 odst. 2 Listiny, protože jí podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí v rozsahu uvedeném ve výroku tohoto nálezu zrušil.

Č. 163

**K problematice zneužití institutu trestního oznámení
K odpovědnosti oznamovatele trestného činu za újmu
způsobenou vyšetřované osobě**

I. V právním státě založeném na respektu k základním právům a svobodám (srov. čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky a čl. 1 Listiny základních práv a svobod) je nepřijatelný stav, v němž je jednotlivec nucen strpět újmu na svých ústavních právech v důsledku protiprávního jednání soukromé osoby a orgánu veřejné moci, aniž by neměl zároveň právo na náhradu takovéto újmy podle míry podílu na jejím vzniku.

II. „Imunizaci“ obsahu trestního oznámení nelze bez dalšího přisvědčit, neboť nelze vyloučit, že nejen subjektivní právo, nýbrž i dokonce zákonem uložená oznamovací povinnost může být zneužita k nelegitimnímu účelu a vykonána v občanskoprávních vztazích v rozporu s dobrými mravy nebo šikanózním způsobem, tedy porušením uložené právní povinnosti.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 5. září 2017 sp. zn. III. ÚS 1017/15 ve věci ústavní stížnosti V. P., zastoupené JUDr. Janem Starzykem, advokátem, se sídlem Husova 401, Třinec, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. ledna 2015 č. j. 8 Co 874/2014-100, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně o zamítnutí stěžovatelčiny žaloby o náhradu škody, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a J. F., zastoupeného JUDr. Jaromírem Hanušem, advokátem, se sídlem Kosmova 20/961, Ostrava, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. ledna 2015 č. j. 8 Co 874/2014-100 byla porušena základní práva stěžovatelky na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. ledna 2015 č. j. 8 Co 874/2014-100 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“), kterým byla dle jejího tvrzení porušena její ústavně zaručená práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, vyšetřovacího spisu Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Moravskoslezského kraje, Územního odboru Frýdek-Místek, oddělení hospodářské kriminality, (dále jen „policejní orgán“) č. j. KRPT-11510/TC-2013-070281-214 a spisu Okresního soudu ve Frýdku-Místku (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 13 C 22/2014 se podává, že stěžovatelka se žalobou domáhala, aby vedlejšímu účastníkovi byla uložena povinnost uhradit jí částku 58 497,36 Kč jako náhradu nemajetkové újmy ve výši 20 000 Kč a majetkové újmy ve výši 38 497,36 Kč, která představuje náklady vynaložené stěžovatelkou na právní služby v souvislosti s šetřením trestního oznámení, které vedlejší účastník v postavení opozičního zastupitele podal na stěžovatelku jako na starostku. Trestní oznámení ze dne 14. 12. 2012 bylo vedlejším účastníkem formulováno takto (pozn. red.: včetně pravopisných nepřesností): „Na základě provedené kontroly oddělením interního auditu Městského úřadu v Třinci ve dnech 18. 6. – 25. 7. 2012 bylo zjištěno, že Městská policie neprováděla standardní účetní operace o přijatých finančních částkách od obce na nákup stravenek a dalších dispozicích s těmito ceninami. Zjištěna byla škoda způsobená městu ve výši cca 950 tis. Kč. Oddělení interního auditu toto zjištění podrobně ověřilo a zdokumentovalo a poté neprodleně podalo trestní oznámení, které šetří orgány činné v trestní řízení. Následně po tomto zjištění starostka obce zadala provedení forenzního auditu tohoto nálezu Ing. Fichbauerovi, který provádí již minimálně 10 let pravidelně každý rok přezkum hospodaření obce. Je třeba říci, že město má tři schopné auditorky, které platíme z našich daní, a náklady na jejich činnost určitě dosahují částky 1 mil. Kč tak proč forenzní audit. S ohledem na to, že cena zadané služby se pohybuje ve výši 120 000 Kč s DPH zjištění oddělení interního auditu bylo zdokumentováno a celou věc šetří Policie ČR, žádám touto cestou o prošetření, zda popsáním postupem nedošlo ke spáchání některého z trestných činů paní starostkou. O výsledku mne prosím informujte.“ Následně bylo proti stěžovatelce zahájeno vyšetřování ve věci podezření ze spáchání přečinu zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku a přečinu porušení povinnosti při správě cizího majetku dle § 220 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákoníku. Věc byla odložena usnesením ze dne

19. 3. 2013. Stížnost vedlejšího účastníka proti tomuto usnesení byla okresním státním zastupitelstvím zamítnuta. Vedlejší účastník se proto obrátil se stížností ke krajskému státnímu zastupitelství, které udělilo policejnímu orgánu pokyn pokračovat v prověřování skutečností a k zajištění dalších podkladů pro prověřování. Obnovené vyšetřování policejní orgán znovu otevřel, doplnil vyšetřování dalšími listinami a poté usnesením, které nabylo právní moci dne 11. 10. 2013, dospěl opět k závěru, že výše uvedené přečiny nebyly žalobkyní spáchány a že od počátku bylo postupováno v souladu s principem řádného hospodáře.

3. Odpovědnost vedlejšího účastníka za vznik uvedené újmy měla být dle stěžovatelky dána především tím, že trestní oznámení podal primárně s cílem poškodit ji jako svoji přímou politickou konkurentku. Přitom nevyložil ani minimální úsilí k tomu, aby si domněnky uvedené v trestním oznámení ověřil, ačkoli jakožto zastupitel města tak bez obtíží učinit mohl. Stěžovatelka v jeho jednání spatřovala zneužití práva podat trestní oznámení, popř. alespoň porušení obecné preventivní povinnosti podle § 415 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013.

4. Usnesením okresního soudu ze dne 28. 5. 2014 č. j. 13 C 22/2014-39 byla (pouze s odkazem na obsah spisu) k samostatnému řízení vyloučena žaloba o zaplacení nemajetkové újmy ve výši 20 000 Kč. Poté okresní soud svým rozsudkem ze dne 7. 8. 2014 č. j. 13 C 22/2014-66 zamítl žalobu v částce 38 497,36 Kč (majetková újma) s odůvodněním, že v daném případě nebyl naplněn jeden z předpokladů odpovědnosti vedlejšího účastníka za vznik újmy, a to konkrétně porušení právní povinnosti. Dle okresního soudu trestní oznámení podané vedlejším účastníkem neobsahovalo vědomě nepravdivé informace ani stěžovatelku neuráželo či neskandalizovalo, přičemž vedlejší účastník ani neprovedl žádné kroky k jeho následné medializaci či šíření. Okresní soud také uvedl, že stěžovatelka musela být srozuměna s tím, že se jako osoba veřejně činná může stát cílem kritiky či kontroly. Nadto okresní soud konstatoval, že stěžovatelka v rámci řízení neprokázala, že by vedlejší účastník jednal s úmyslem způsobit jí újmu. Ačkoli se tedy v průběhu vyšetřování ukázalo, že trestní oznámení nebylo důvodné, nemohl dle okresního soudu vedlejší účastník jeho podáním porušit jakoukoli existující právní povinnost, jakož se rovněž nedopustil zneužití práva, a není tak za vzniklou újmu odpovědný.

5. Proti tomuto rozhodnutí okresního soudu brojila stěžovatelka odvoláním, které krajský soud napadeným rozsudkem zamítl. Přitom se plně ztotožnil se závěry soudu okresního. Tyto dále doplnil o úvahu, dle níž má každý právo podat trestní oznámení. Jeho náležitosti nejsou žádným předpisem vymezeny a pouze orgány činné v trestním řízení jsou způsobilé posoudit, zda je dané oznámení důvodné, či nikoliv. Z právní úpravy tohoto institutu nelze dle krajského soudu dovodit žádné další podmínky či

náležitosti trestního oznámení, a tudíž trestní oznámení podané vedlejším účastníkem lze chápat toliko jako výkon jeho práv, a nikoliv jako porušení právní povinnosti.

II. Argumentace stěžovatelky

6. V úvodu své ústavní stížnosti stěžovatelka vyjadřuje značné znepokojení nad současným trendem v českém politickém prostředí, který spočívá v podávání trestních oznámení na politické konkurenty čistě z důvodu možnosti následné medializace tohoto oznámení a získání vlivu v rámci politické soutěže. V tomto směru stěžovatelka uvádí jako příklad město Bruntál, kde bylo podáno 25 trestních oznámení, přičemž ani jedno nebylo shledáno důvodným, avšak starosta města proto „starostuje v kancelářích Policie České republiky“. Stěžovatelka tak vznáší otázku, jak se proti takovému postupu bránit. Rozhodování státní moci je pak často ve prospěch osob, jež práva ostatních tímto způsobem porušují. V daném případě soudy aprobovaly zneužití práva podat trestní oznámení k dosažení vlastních soukromých cílů vedlejšího účastníka, a nikoliv účelu zamýšleného zákonodárcem. Takové zneužití institutu trestního oznámení je stejně protiprávní jako jakékoliv jiné zneužití subjektivních práv a jeho tolerování vede k porušení čl. 4 Listiny, neboť umožňuje narušovat podstatu základních práv a svobod poškozených osob.

7. Stěžovatelka vytýká oběma soudům, že na základě provedených důkazů dospěly k nesprávným skutkovým zjištěním, zejména vzhledem k objektivní nepravdivosti údajů uvedených v trestním oznámení a motivaci vedlejšího účastníka. Dle stěžovatelky trestní oznámení podané vedlejším účastníkem nepravdivé údaje prokazatelně obsahovalo, neboť označovalo stěžovatelku jako osobu, která externí audit objednala. Vzhledem k nedostatku právního vzdělání a jejímu významnému postavení měla stěžovatelka legitimní potřebu získat odbornou právní pomoc již v přípravné fázi trestního řízení. Toto její právo navíc vyplývá i ze zákonných předpisů. Stěžovatelka se rovněž domnívá, že v rámci řízení prokázala skutečnou motivaci vedlejšího účastníka spočívající v poškození stěžovatelčina jména a získání politické výhody v nadcházejících komunálních volbách. Daný rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými závěry soudů považuje stěžovatelka za natolik významný, že zakládá porušení jejího ústavně zaručeného práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

8. Stěžovatelka dále obecným soudům vytýká nesprávné právní posouzení věci. Dle stěžovatelky musí v případě podávání trestního oznámení existovat povinnost oznamovatele vyvinout alespoň minimální snahu ověřit si v trestním oznámení uváděné informace. V daném případě tak měl dle stěžovatelky vedlejší účastník vzhledem ke svému postavení zastupitele povinnost nejprve přistoupit k ověření svých tvrzení jinou cestou, např.

nahlédnutím do daného externího auditu či iniciováním vnitřních kontrolních mechanismů orgány samosprávy. O nedůvodnosti podaného trestního oznámení tak vedlejší účastník snadno mohl a měl vědět. Výklad obecných soudů, který tyto požadavky na podání trestního oznámení neklade, považuje stěžovatelka za protiústavní, jelikož ve svém důsledku otevírá prostor pro porušování ústavně zaručených práv na ochranu soukromí podle čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 1 Listiny a na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka dále odmítá výklad, kterým soudy dle jejího názoru nepřímo označily trestní oznámení jako nástroj svobody projevu či prostředek kritiky veřejně činných osob. Dle názoru stěžovatelky je nutné při výkladu čl. 17 Listiny rozlišovat mezi svobodou projevu, tedy právem vyjadřovat a šířit své názory, a právem podat trestní oznámení, jež představuje právní institut s naprosto odlišnou podstatou. Dle stěžovatelky tak interpretace příslušných ustanovení o náhradě škody obecnými soudy aprobuje situaci, kdy „kdokoli může podat trestní oznámení na kohokoli“, bez reálného základu a čistě na základě subjektivních pocitů, aniž by za následky nesl odpovědnost. Takový přístup je dle stěžovatelky v rozporu s demokratickými hodnotami společnosti a vede k deformaci politické souítěže i běžných mezilidských vztahů. Ze všech výše uvedených důvodů tak stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud napadené rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření krajskému soudu a vedlejšímu účastníkovi řízení.

10. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že námitky stěžovatelky jsou do jisté míry shodné s argumentací stěžovatelky v jejím odvolání proti rozsudku okresního soudu. Konstatoval, že ústavní stížnost je založena pouze na odlišném právním názoru stěžovatelky na danou problematiku, což však samo o sobě neznamená, že by došlo k porušení jejich základních práv.

11. Vedlejší účastník ve svém vyjádření zejména rozvedl důvody, které ho vedly k podání trestního oznámení. Dle jeho názoru má město vlastní zaměstnance, kteří mohou provádět a v daném případě i provedli audit interní, přičemž o nahlédnutí do výsledků tohoto interního auditu vedlejší účastník v minulosti neúspěšně usiloval. Vedlejší účastník se domníval, že v této situaci bylo objednáno externího auditu nadbytečným a nehospodárným nakládáním s prostředky města, které mohlo naplnit skutkovou podstatu některých trestných činů. Z toho důvodu se následně i obrátil na Policii České republiky. Stěžovatelku v trestním oznámení uvedl jako podezřelou, protože jako starostka dle § 103 odst. 4 zákona č. 128/2000 Sb.,

o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, odpovídá za objednání přezkumu hospodaření obce. Na kontrolní výbor města se v tomto ohledu vedlejší účastník neobrátil zejména z toho důvodu, že měl špatné zkušenosti s jeho fungováním z minulého volebního období. V závěru svého vyjádření odmítl, že by trestní oznámení podával s cílem poškodit stěžovatelku, a zdůraznil, že stěžovatelka v tomto ohledu v průběhu celého řízení nepředložila jediný důkaz. Navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

12. Tato vyjádření byla zaslána stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Tato možnost stěžovatelka využila a ohradila se proti tvrzení krajského soudu, že její stížnost se opírá pouze o její odlišný subjektivní názor na danou věc. Zcela objektivně existuje „šedá zóna“ situací mezi případy podání důvodných trestních oznámení a případy křivých obvinění. V těchto nejasných případech je však nařčeným osobám působena újma na jejich právech, aniž by byla jasná možnost její nápravy. Takto nařčená osoba je přinejmenším povinna poskytnout součinnost orgánům činným v trestním řízení, což již samo o sobě zasahuje do její soukromé a profesní sféry v podobě ztráty času, narušení pracovního i soukromého harmonogramu a neřídka to má dopady na psychiku této osoby i jejího okolí. Již samotná skutečnost, že se někdo musí „zpovídat policii“, působí dle stěžovatelky značně stigmatizujícím dojmem. Závěr soudu, že podání trestního oznámení nemůže vést ke vzniku újmy, je proto pro stěžovatelku neakceptovatelný. Dále stěžovatelka obsáhle opakuje skutkové argumenty, které dle ní prokazují nedostatečný ohled na stěžovatelčina práva ze strany vedlejšího účastníka, který dle stěžovatelky ani řádně nevykonával své povinnosti zastupitele a i přes opakovanou kritiku postupu stěžovatelky si neopatřil ani ty nezákladnější podklady o její činnosti (zejména oba audity). Ze soudních rozhodnutí tak vůbec nevyplývá, kolik neodůvodněných trestních oznámení musí nařčená osoba strpět, než bude jejich podávání označeno jako rozporné s dobrými mravy či zneužití práva. Dále stěžovatelka opakuje, že se jí povedla prokázat skutečná motivace vedlejšího účastníka, který jakoukoliv činnost města kritizuje jako pochybení stěžovatelky, a to i nevhodnými prostředky, jak ukazuje projednávaný případ. Přitom se k nedostatečnému ohledu ke stěžovatelčiným právům fakticky před soudem doznal. Jeho opoziciční působení dle stěžovatelky není konstruktivní. Jako příklad uvádí kritiku ze strany vedlejšího účastníka kvůli údajnému nedostatku kontrolních mechanismů hospodaření města, načež nelogicky naváže podáním trestního oznámení pro objednání auditu, tedy právě jednoho z takových mechanismů, který však ani stěžovatelka neobjednala. V tomto směru stěžovatelka poukazuje na podobné problémy např. ve městě Frýdku-Místku či již výše zmíněném Bruntálu. Ve zbytku stěžovatelka odkázala na svou ústavní stížnost.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Po zvážení všech výše uvedených skutečností a prozkoumání příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Posuzovaný případ svědčí o nejasnostech právní úpravy nápravy újmy, k níž může dojít v souvislosti s prověřováním důvodnosti trestních oznámení, která sice neobsahují křivé obvinění podle trestního zákoníku, ale jejichž obsah je přesto nepravdivý nebo značně neurčitý a neodůvodněný, tvořený směsicí dojmů a skutkových domněnek (a to i objektivně mylných) oznamující osoby, která přitom na jejich prověření důrazně trvá. Z hlediska faktické kauzality je v takových případech sice újma na právech vyšetřovaných osob způsobena pouze jednáním státu, ten se však někdy jejímu vzniku může dle názoru Ústavního soudu těžko vyhnout, protože plní to, k čemu se jako moderní stát zavázal. Vyšetřující orgány se v podobných případech ocitají v obtížné situaci hledání východiska při respektování ochrany základních práv a svobod trestním oznámením nedůvodně nařčených osob a povinností odborně prošetřit podané trestní oznámení s ohledem na účel trestního řízení (§ 1 trestního řádu). Především jsou to však soudy, které jsou za všech okolností, a tedy bez ohledu na činnost dvou dalších složek státní moci, povinny dle čl. 4 Ústavy chránit základní práva a svobody a případně nalézt rovnováhu při ochraně často protichůdných právních zájmů. Moderní stát si nárokuje mocenský monopol (veřejná moc) a zakazuje svémocné jednání, popř. omezuje svépomoc osob soukromého práva na zákonem přesně definované případy. Proto též očekává, že občané nebudou „brát právo do svých rukou“, nýbrž se budou obracet na jeho orgány ochrany práva, a to i podáváním trestních oznámení podle pravidel trestního řádu. Tomu však musí odpovídat právní úprava, popř. postup těchto orgánů státu v situaci, kdy musí současně respektovat základní práva a svobody osob, proti kterým trestní oznámení směřují a jejichž práva mohou být v případě neurčitých nebo nepravdivých trestních oznámení fakticky zasažena.

16. Ve věci rozhodující obecné soudy konstatovaly, že existence nároku na náhradu škody je dána za splnění podmínek, jimiž jsou vznik újmy, protiprávní jednání, příčinná souvislost mezi vznikem újmy a protiprávním jednáním a zaviněním, přičemž v posuzovaném případě shledaly nesplnění podmínky protiprávního jednání ze strany vedlejšího účastníka a splnění dalších podmínek se proto vůbec nezabývaly. Své rozhodnutí tak založily v podstatě na závěru, že za podání trestního oznámení postih nepřichází v úvahu, neboť jimi nemůže být porušena žádná právní povinnost.

17. Ústavní soud přistoupil k věcnému posouzení ústavní přijatelnosti závěrů napadeného rozhodnutí. Přitom se nemohl ztotožnit bez dalšího s *ratione decidendi* napadeného rozsudku, dle níž podání trestního oznámení nemůže představovat porušení právní povinnosti, neboť žádný právní předpis nevypočítává podmínky či předpoklady, za kterých lze trestní oznámení podat, a právo podat trestní oznámení nelze občanům upírat. Této „imunizaci“ obsahu trestního oznámení však nelze s ohledem na shora uvedené (sub 15) bez dalšího přisvědčit, neboť nelze vyloučit, že nejen subjektivní právo, nýbrž i dokonce zákonem uložená oznamovací povinnost může být zneužita k nelegitimnímu účelu a vykonána v občanskoprávních vztazích např. v rozporu s dobrými mravy nebo šikanózním způsobem, tedy porušením právem stanovené povinnosti. Z toho je dle Ústavního soudu třeba zásadně dovodit odpovědnost takto jednající osoby za způsobenou újmu.

18. V posuzovaném případě je situace složitější, neboť vedlejší účastník (osoba podávající trestní oznámení) a stěžovatelka (osoba nařčená a vyšetřovaná) nejsou zdánlivě v bezprostředním občanskoprávním vztahu. Do řetězce jednání mezi nimi vstupuje stát (policijní orgán), který je jednak adresátem trestního oznámení, jednak orgánem vyšetřujícím stěžovatelku, když jako moderní stát na sebe vzal povinnost dohlížet na respektování právního řádu a poskytovat ochranu právům svými orgány moci zákonodárné, výkonné a soudní (zde zejména čl. 4 a 90 Ústavy, čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny) a jako právní stát se zavázal nést za to právní odpovědnost (zejm. čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 36 odst. 3 Listiny).

19. Ústavní soud proto nemůže přisvědčit názoru okresního soudu a krajského soudu, který vylučuje občanskoprávní odpovědnost vedlejšího účastníka za jednání, kterým označil stěžovatelku jako podezřelou ze spáchání trestného činu, i když následně k jejímu pravomocnému odsouzení nedošlo. Rovněž z judikatury Nejvyššího soudu (viz např. rozsudek ze dne 31. 8. 2010 sp. zn. 25 Cdo 297/2009, rozsudek velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2006 sp. zn. 15 Tdo 574/2006 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2007 sp. zn. 7 Tdo 1577/2006), kterou krajský soud v napadeném rozsudku pominul, vyplývá, že v případech podání nepravdivých trestních oznámení, v nichž oznamovatel nebyl odsouzen

pro křivé obvinění, připadá v úvahu jeho občanskoprávní odpovědnost za vzniklou újmu, a to dokonce i v případech, kdy nařčená osoba byla nedůvodně obviněna nebo obžalována, a újma na jejích právech tak vznikla především nesprávným postupem orgánů státu. Tím spíše (*a maiori ad minus*) je pak dle Ústavního soudu nezbytné, aby taková možnost existovala v případech osob, vůči kterým ani nebylo obvinění vzneseno. Takovou možnost musí prověřovaná osoba mít zejména tam, kde provedení prvotních poškozujících policejních postupů (podávání vysvětlení, vyžádání listin apod.) nešlo s ohledem na obsah trestního oznámení obejít. Což může vyplývat i z toho, jako v posuzované věci, že na jejich provedení osoba, která trestní oznámení podala, důrazně trvá, i přes důkazy svědčící o nedůvodnosti jejího podání. Je pak povinností soudů posoudit i tyto aspekty např. z hlediska jednání proti dobrým mravům.

20. Ústavní soud podotýká, že stěžovatelka poukazovala již v řízení o náhradě škody před okresním soudem na střet svých základních práv a svobod a veřejného zájmu. Např. v doplnění svého odvolání (č. I. 30 soudního spisu) výslovně poukazuje na ohrožení svých práv majetkových, ale i zásah do lidské důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti (byť na čl. 10 odst. 1 Listiny výslovně neodkazuje, stejně jako na § 424 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ačkoli trestní oznámení bylo podáno za jeho účinnosti). Zdůrazňuje, že v jejím případě se podání trestního oznámení jeví jako čistě účelové, ničím nepodložené, a proto „minimálně v rozporu s dobrými mravy“, přičemž ale odkazuje na § 2 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

21. Právní názor krajského soudu o nemožnosti porušení právní povinnosti podáním trestního oznámení tak dle Ústavního soudu opomíjí nejen ochranu obecných zásad občanského práva (zákaz jednání v rozporu s dobrými mravy, zákaz zneužití práva apod.), ale ani nenaplnuje požadavky ochrany základních práv a svobod. Neodpovídá ani nepřekonané aplikační praxi Nejvyššího soudu. Proto je třeba při rozhodování o odpovědnosti vedlejšího účastníka postupovat na základě skutkových zjištění, ze kterých je třeba dojít zejména k závěru o způsobení újmy, jejíž vznik tvrdí ten, komu měla být způsobena podáním trestního oznámení (což zpravidla nebude dostačovat) a bezdůvodným trváním na jeho dalším a opakovaném prošetřování. K takovému posouzení částečně přistoupil okresní soud, který v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že trestní oznámení stěžovatelku (starostku obce) nijak neskandalizovalo a nepodařilo se jí prokázat, že účelem jeho podání bylo stěžovatelku urazit a pokračovat v dlouhodobých a pokračujících útocích vůči její osobě. Ke svým tvrzením jednak stěžovatelka dle okresního soudu nepředložila žádné důkazy a dále jakožto osoba veřejně činná musí strpět větší míru kritiky a zásahů do svého soukromí. Krajský soud následně neprovedl žádné další hodnocení

provedených důkazů. Takové hodnocení provedených důkazů shledává Ústavní soud vzhledem k níže uvedenému (sub 22 a 23) nedostatečným, zejména z toho důvodu, že se v podstatě týká především otázky vzniku nemajetkové újmy, která bylo vyloučena okresním soudem k samostatnému řízení, a není tak předmětem řízení před Ústavním soudem.

22. Nebude-li krajský soud považovat za nutné odchytil se od shora uvedené judikatury Nejvyššího soudu, jejíž závěry jsou přinejmenším obdobné argumentům uplatněným stěžovatelkou [obecné podmínky změny judikatury vymezil Ústavní soud např. v nálezu ze dne 12. 12. 2013 sp. zn. III. ÚS 3221/11 (N 216/71 SbNU 531)], měl by ve znovuotevřeném řízení zhodnotit, zda skutkové či právní okolnosti daného případu vylučují odpovědnost vedlejšího účastníka, anebo zda je tato naplněním uvedených čtyř podmínek dána i při aplikaci obecných právních zásad chránících proti-čůdné či až kolidující ústavní hodnoty.

23. K podmínce existence dostatečně intenzivní újmy v stěžovatelčině právní sféře Ústavní soud konstatuje, že vydání prostředků na právní pomoc představuje zásadně újmu na majetkových právech. Výjimku by tvořilo vynaložení takových nákladů neúčelným způsobem, kupříkladu zcela zbytečně, v nepřiměřeném množství, přehnaně předčasně, od přehnaného počtu odborníků, kdyby stěžovatelka sama disponovala dostatečným vzděláním, anebo aparátem pracovníků, kteří by jí právní pomoc poskytli bezplatně či bez vynaložení zvláštních peněžních prostředků. Uvedené je pak třeba hodnotit v kontextu všech okolností daného případu (postup orgánů činných v trestním řízení, postavení stěžovatelky, závažnost vyslovených nařčení atd.). Tím se posuzování existence újmy velmi blíže dotýká otázky způsobení vzniku škody. Při jejím objasňování je z hlediska ochrany základních práv a svobod podstatná skutečnost, že v případě závěru obecných soudů o účelnosti vynaložení uvedených prostředků k zajištění stěžovatelčina ústavního práva na právní pomoc (čl. 37 odst. 2 Listiny) je nezbytné způsobenou újmu stěžovatelce nahradit. V právním státě založeném na respektu k základním právům a svobodám (srov. čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 1 Listiny) je zásadně nepřipustný stav, v němž je jednotlivec nucen strpět újmu na svých ústavních právech v důsledku nějakého protiprávního jednání soukromé osoby (v posuzované věci vedlejšího účastníka jako politického soupeře) a orgánu veřejné moci, aniž by neměl zároveň právo na náhradu takovéto újmy podle míry jejich podílu na vzniklé škodě. To dle Ústavního soudu rovněž vyplývá z textu a účelu čl. 36 odst. 3 Listiny. Výjimky z této zásady mohou tvořit případy, kdy do řetězce jednání zasáhne tzv. vyšší moc (*vis maior*), nebo když vznik újmy je okolností nejasnou z hlediska skutkového, a nárok na její náhradu tak pro nemožnost zjistit skutkový stav nelze přiznat. Z rozhodnutí obou soudů ani ze spisového materiálu však žádná taková výjimečná okolnost v daném případě neplyne. Zjistí-li

tedy soud bez důvodných pochybností, že řetězcem jednání různých subjektů práva došlo podáním trestního oznámení ke způsobení ústavně relevantní újmy na právech, musí stanovit pomocí ústavně konformního výkladu právních předpisů podíl jednotlivých jednajících subjektů na vzniku škody. Přitom nelze vyloučit ani spoluodpovědnost nařčené osoby. Jestliže právní řád a jeho aplikační praxe nedají stěžovatelce možnost získat náhradu újmy soukromými osobami, musí dle Ústavního soudu subsidiárně nastoupit odpovědnost státu podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

24. Další podstatnou okolností, s ohledem na hodnoty chráněné v čl. 1 odst. 1 a čl. 5 Ústavy a čl. 22 Listiny, je to, že stěžovatelka a vedlejší účastník byli dlouhodobě politickými konkurenty ve volbách a v orgánech samosprávy města Třince. Úzkou souvislost lze pak snadno nalézt i mezi veřejným a politickým působením stěžovatelky a činností, která jí byla odůvodněním trestního oznámení vytýkána vedlejším účastníkem. Instituty trestního řízení by se neměly stát běžnou součástí pokračování politického boje „jinými“ prostředky. To plně odpovídá zásadě subsidiarity trestní represe, která má jednak omezit neúčelné vynakládání prostředků kvůli přehnaně se rozšiřujícím předmětu zájmu orgánů činných v trestním řízení a zejména bránit tomu, aby veškerá politická činnost byla těmito orgány průběžně „legitimizována“ bez toho, že jsou dány dostatečně konkrétní podklady, a kde existuje jiný systém nápravy či kontroly včetně získávání důležitých informací (např. občanskoprávní soudní řízení či řízení dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů). Z hlediska ochrany základních hodnot českého ústavního pořádku by bylo nepřijatelným trendem, kdyby se policie na základě vágních, či dokonce objektivně nepravdivých podnětů měla fakticky stát bezplatnou detektivní kanceláří k získání informací o jednání politických oponentů. Ačkoliv je za postupy státních orgánů odpovědný zejména stát, není, jak vyplývá z výše uvedeného, vyloučena ani paralelní odpovědnost soukromých osob, jejichž jednání bezprostředně vyvolalo reakci státu. K nalezení ústavně přípustné a pro všechny pochopitelné a předvídatelné právní metody stanovování povinnosti nahradit předmětnou újmu jsou však příslušné soudy v občanskoprávním řízení [zvláště pak Nejvyšší soud vzhledem k ustanovení § 20 a 21 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů].

25. Tento úkol však soudy v napadeném řízení nesplnily. S odkazem na práve uvedené považuje Ústavní soud za nutné označit za ústavně nepřijatelný rovněž závěr okresního soudu, dle něž měla stěžovatelka pro svou veřejnou politickou činnost (bez dalšího) strpět povinnost podrobit se bez náhrady vynaložených peněžních nákladů úkonům trestního řízení vedeného na základě trestního oznámení. Tento závěr je pak podepřen

pouze obecným poukazem na stěžovatelčino veřejné působení, kterého se týkalo i trestní oznámení a vyšetřování. Takové odůvodnění však k přijetí uvedeného závěru nepostačuje. Nerovnost v míře přijatelnosti zásahů do života politiků se nemůže uplatňovat stanovováním zcela nových zvláštních povinností, např. nést finanční břemeno za oprávněnou a důvodnou obhajobu v trestním řízení. Legitimním projevem takové nerovnosti je však např. možnost většího rozsahu zásahu do soukromí politiků prostřednictvím obsáhlejšího informování o úkonech v trestním řízení, jimž se musí podrobovat. Není-li však veřejně činné osobě (tzv. public figures) poskytován z veřejných prostředků nějaký zvláštní příplatek na důvodnou obhajobu v trestních věcech, nelze zároveň obecně konstatovat, že pouze ze samotného politického působení pro postavení takové osoby vyplývá závěr o nemožnosti uplatnit nárok na náhradu nákladů vynaložených na potřebnou právní pomoc, popř. i obhajobu (čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny). Závěr o povinnosti veřejně vystupujících osob strpět větší míru kritiky, který je v judikatuře Ústavního soudu ustáleně potvrzován [viz např. náleze ze dne 3. 2. 2015 sp. zn. II. ÚS 2051/14 (N 23/76 SbNU 325)], tak nesmí být v úplnosti vztahován na všechny povinnosti vzniklé v souvislosti s jejich účastí v trestním řízení.

26. Ústavní soud považuje za potřebné zdůraznit, že žádný z jeho výše uvedených závěrů nemůže být vykládán jako nepřiměřené omezení práva (v některých zákonem definovaných případech dokonce povinnosti – viz též § 1 odst. 2 trestního řádu) obrátit se s trestním oznámením na orgány činné v trestním řízení. Právo podat a nechat prošetřit trestní oznámení je na straně přímé oběti trestné činnosti dokonce nenahraditelnou složkou jejího ústavního práva na účinné vyšetřování [srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 10. 2013 sp. zn. I. ÚS 2886/13 (v SbNU nepublikováno), nálezy ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691) nebo ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 1716/16 (N 151/82 SbNU 385) – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. V ostatních případech pak představuje důležité zákonné právo, které je odrazem veřejného zájmu na prošetření společensky nejškodlivějších jednání civilizovaným způsobem. Každý si však musí být vědom, že může být volán k odpovědnosti za jednání, které nebere, ať už konáním či nekonáním, přiměřené ohledy na ústavně garantovaná práva ostatních členů společnosti.

27. Toto pojetí generální prevence, aplikované ustáleně obecnými soudy, převzal do svého znění i nový občanský zákoník (srov. ustanovení § 2900 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Rovněž tato skutečnost je dle Ústavního soudu v projednávané věci relevantní (§ 3030 občanského zákoníku), neboť vedlejší účastník se podáním trestního oznámení nepochybně nedomáhal ochrany vlastních či cizích ústavních práv, nýbrž jím upřednostňované podoby veřejného zájmu (s významným

politickým prvkem), na jehož ochranu jinými dostupnými prostředky podle zjištění soudů zcela rezignoval, přestože byl sám nositelem veřejné funkce a měl možnost požadované informace získat i jiným postupem. Půjde tak o posouzení rovněž takových kritérií, jakými jsou postavení, znalosti a motiv osoby podávající trestní oznámení, neboť některé osoby nemají (nemohou mít) přímou znalost o události, některé naopak mají vlastní důvody „upravit si“ informaci, anebo z jejího upravení přímo těží, dále o vynaložení úsilí a konkrétních kroků k ověření pravdivosti informace, zvláště jsou-li zjevné a snadno dostupné. Dále bude třeba vzít v úvahu např. status informace (její zveřejnění a její roli ve veřejném diskursu, prověřování příslušnými orgány apod.). Konečně nebude bez významu to, zda byla s předmětem trestního oznámení předem konfrontována nařčená osoba apod.

28. Toliko pro úplnost se uvádí, že řadu námitek a argumentů stěžovatelka uvedla ke vzniku nemateriální újmy (kupříkladu stigmatizace nařčené osoby, ztráty času a pracovních příležitostí atd.) zřejmě ve snaze přesvědčit Ústavní soud o nutnosti nalezení co nejširšího řešení všech souvisejících problémů. Jakkoliv považuje Ústavní soud vyřešení těchto otázek za velmi důležité s ohledem na potřebu nalezení a vymezení základních měřítek jejich hodnocení, nepřikročil k jejich posouzení v řízení o posuzované ústavní stížnosti, neboť ta směřuje pouze proti rozsudku, jímž bylo rozhodnuto o stěžovatelčině nároku na náhradu újmy majetkové, jakoli jde o vzájemně související věci.

VI. Závěr

29. Napadeným rozsudkem krajského soudu došlo k porušení stěžovatelčina ústavně zaručeného práva na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud bez nařizování ústního jednání podané ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadený rozsudek krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 164

K rozhodování obecných soudů v restitučních věcech a k interpretaci restitučních předpisů s ohledem na jejich smysl

I. Ústavní soud se může zabývat správností hodnocení důkazů obecnými soudy jen tehdy, pokud zjistí, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní procesní principy. Mezi ně patří mimo jiné právo na soudní ochranu a právo na rovnost účastníků řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Soud si v průběhu celého řízení, a v rámci dokazování zejména, musí počínat tak, aby respektoval princip rovnosti účastníků, pod nějž spadá princip rovnosti zbraní.

III. Obecné soudy pochybí, pokud restituentovo právo na vydání stavby podle § 1 odst. 1 písm. b) nebo c) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, spojují s rozsahem zemědělské výroby, neboť pak zvýhodňují restituenty menších zemědělských usedlostí, u nichž žádná související činnost v relativně osamostatnitelné podobě nepřichází v úvahu. Souvislost stavby se zemědělskou výrobou nadto nemusí být bezprostřední.

IV. O zásadní přestavbu ve smyslu § 11 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, jako překážku vydání stavby podle tohoto zákona, půjde jen tam, kde přestavba popře možnost zajištění zemědělské výroby ve vlastním i souvisejícím slova smyslu. Kdy tomu tak bude, je třeba vykládat restriktivně.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy – ze dne 5. září 2017 sp. zn. IV. ÚS 2690/15 ve věci ústavní stížnosti a) Ing. Jiřího Vaníčka, CSc., b) Ing. Vladimíra Vaníčka, c) Ing. Martina Vaníčka a d) Ing. Jiřího Vaníčka, všech zastoupených Mgr. Petrem Mikeštkem, advokátem, se sídlem Novotného lávka 5, Praha 1, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2015 č. j. 28 Cdo 3355/2014-758, rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. prosince 2013 č. j. 8 Co 1447/2013-693, rozsudku Okresního soudu ve Strakonících ze dne 22. března 2013 č. j. 6 C 58/2004-657, rozhodnutí Ústředního pozemkového úřadu ze dne 16. června 2003 č. j. 17734/03-7170, rozhodnutí Pozemkového úřadu Strakonice ze

dne 24. března 2003 č. j. PÚ/1050/91/P/Č/41 a rozhodnutí ministra zemědělství ze dne 16. září 2002 č. j. 29701/2002-1000, jimiž bylo rozhodnuto v restituční věci stěžovatelů, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Českých Budějovicích, Okresního soudu ve Strakonících a Státního pozemkového úřadu jako účastníků řízení a Univerzity Karlovy, se sídlem Ovocný trh 5, Praha 1, zastoupené prof. JUDr. Miroslavem Bělinou, advokátem, se sídlem Pobřežní 370/4, Praha 8, Praha 5, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2015 č. j. 28 Cdo 3355/2014-758, rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. prosince 2013 č. j. 8 Co 1447/2013-693 a rozsudkem Okresního soudu ve Strakonících ze dne 22. března 2013 č. j. 6 C 58/2004-657 byla porušena základní práva stěžovatelů na soudní ochranu a na rovnost účastníků řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2015 č. j. 28 Cdo 3355/2014-758, rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10. prosince 2013 č. j. 8 Co 1447/2013-693 a rozsudek Okresního soudu ve Strakonících ze dne 22. března 2013 č. j. 6 C 58/2004-657 se ruší.

III. Ve vztahu se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 3. září 2015, stěžovatelé navrhli zrušení rozhodnutí uvedených v záhlaví z důvodu tvrzeného porušení jejich základních práv podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Právní předchůdci stěžovatelů a další spoluvlastníci jako osoby oprávněně uplatnili v roce 1992 restituční nárok na budovu č. p. X na pozemku p. č. Y1, pozemek p. č. Y2, budovu bez č. p. na pozemku p. č. Y3 a pozemek p. č. Y3, vše v k. ú. Tchořovice (původně hájovna, nyní hydrobiologická stanice s příslušenstvím a zastavěnými pozemky), proti vedlejší účastnici řízení podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů,

(dále jen „zákon o půdě“) a vedle toho i podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů.

3. Okresní úřad Strakonice, okresní pozemkový úřad, (dále jen „pozemkový úřad“) původně v roce 1995 vydal rozhodnutí o tom, že oprávněné osoby nabývají k nemovitostem podílové spoluvlastnictví. Protože vedlejší účastnice řízení nerozporovala aplikaci zákona o půdě a i průběh řízení před pozemkovým úřadem aplikaci tohoto zákona nasvědčoval, vzali právní předchůdci stěžovatelů zpět návrh podaný podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích. Vedlejší účastnice řízení se pouze domnívala, že nemovitosti nelze vydat dle § 11 odst. 4 zákona o půdě, a proto podala opravný prostředek k Městskému soudu v Praze.

4. Městský soud v Praze v roce 1997 zrušil rozhodnutí pozemkového úřadu a věc mu vrátil k doplnění v otázce, zda došlo k zásadní přestavbě, kterou by stavba ztratila svůj původní stavebnětechnický charakter tak, že již nesouvisí s předmětem zemědělské výroby, a z toho důvodu by ji nebylo možné vydat podle § 11 odst. 4 zákona o půdě.

5. Poté, co pozemkový úřad provedl dokazování k aplikaci § 11 odst. 4 zákona o půdě, uplatnila vedlejší účastnice řízení novou argumentaci, že se na nemovitosti zákon o půdě vůbec nevztahuje. Pozemkový úřad se proto obrátil s předběžnou otázkou na Ústřední pozemkový úřad. Ústřední pozemkový úřad v roce 2002 rozhodl, že se na nemovitosti zákon o půdě vztahuje.

6. Proti tomuto rozhodnutí podala vedlejší účastnice řízení rozklad. Ministr zemědělství napadeným rozhodnutím ze dne 16. září 2002 č. j. 29701/2002-1000 rozhodl, že se na nemovitosti zákon o půdě nevztahuje.

7. Pozemkový úřad proto rozhodnutím ze dne 24. března 2003 č. j. PÚ/1050/91/P/Č/41 zamítl restituční nárok oprávněných osob. Jeho rozhodnutí dne 16. června 2003 potvrdil rozhodnutím č. j. 17734/03-7170 Ústřední pozemkový úřad.

8. Žalobou podanou v roce 2004 se pak dvanáct žalobců dožadovalo určení, že jsou spoluvlastníky označených nemovitostí. Mezi nimi byl i právní předchůdce stěžovatelů, Ing. Josef Vaníček, který se domáhal svého spoluvlastnického podílu 7/24. V průběhu soudního řízení zemřel a do jeho práv vstoupili stěžovatelé. Mezitím byly soudy rozhodnuto o odmítnutí žaloby ostatních jedenácti žalobců pro nepřipustnost z důvodu nevyčerpání opravných prostředků v řízení před správním orgánem (dovolání v této věci bylo zamítnuto usnesením Nejvyššího soudu ze dne 5. března 2009 sp. zn. 28 Cdo 603/2007).

9. Stěžovatelé poté upřesnili svůj nárok tak, aby bylo určeno, že jsou spoluvlastníky označených nemovitostí v poměru 1/3 u stěžovatelů a) a b) a 1/6 u stěžovatelů c) a d). Tvrdili, že jejich právní předchůdci v roce 1936 nabýli nemovitosti do spoluvlastnictví jako součást koupeného velkostatku

Lnáře. Ostatní nemovitosti z tohoto velkostatku byly již oprávněným osobám vydány. Sporné nemovitosti byly v době převodu vlastnictví v roce 1936 zapůjčeny prof. Karlu Schäfernovi a jeho nástupcům, kteří prováděli hydrobiologický výzkum sloužící k provozování rybníčního hospodářství vlastníků velkostatku. Na základě rozhodnutí Ministerstva zemědělství ze dne 15. června 1948 č. j. 57042/48-IX/R12 pak nemovitosti přešly bez náhrady na stát podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, ve znění pozdějších předpisů, jako součást zbytkového statku Lnáře. Původním přídělce nemovitostí bylo Státní rybářství, n. p., Blatná, ode dne 2. června 1959 pak byly svěřeny vedlejší účastníci řízení.

10. Okresní soud ve Strakonicih rozsudkem ze dne 22. března 2013 č. j. 6 C 58/2004-657 žalobu stěžovatelů zamítl, za použití § 150 občanského soudního řádu nepřiznal náklady řízení vedlejší účastníci řízení a stěžovatelům pouze uložil nahradit náklady státu. Předně dovodil, že se mohou domáhat pouze podílu 7/24 na nemovitostech, který odpovídá spoluvlastnickému podílu jejich právního předchůdce. Dále se zabýval otázkou, zda lze nemovitosti dle § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě charakterizovat jako obytné či hospodářské budovy a stavby sloužící zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství, včetně zastavěných pozemků.

11. Poukázal na smlouvu ze dne 1. července 1924 uzavřenou mezi Masarykovou akademií práce v Praze a Českou akademií věd a umění v Praze na straně jedné a Karlem Lilgenauem, tehdejším majitelem velkostatku ve Lnářích, na straně druhé, který touto smlouvou do roku 1934 pronajal nemovitosti za účelem zřízení „hydrobiologické a rybářské stanice na lnářských rybnících“. Při otevření této stanice v roce 1925 měl být deklarován úmysl praktického zaměření výzkumných prací na stanici a jejich těsné napojení na problematiku rybníkářství. Soud dále vyšel ze znaleckého posudku znalce v oboru vodního hospodářství, rybářství a rybníkářství RNDr. Adámka, který měl posoudit výsledky článků a prací a tým i činností prováděných na hydrobiologické stanici v letech 1925–1948 a který dospěl k závěru, že pouze pět článků z padesáti osmi je možné hodnotit jako omezeně aplikovatelné, avšak nesplňující požadavky na využitelnost pro rybářskou výrobu. Také svědek RNDr. Jan Fott, který jezdil na stanici jako dítě se svým otcem po roce 1946 a následně od roku 1956 studoval hydrobiologii, potvrdil, že výzkumné práce na stanici žádný přímý praktický dopad neměly a neprováděl se zde žádný rybářský výzkum. Soud tedy dovodil, že byt prof. Schäferna měl záměr provádět na stanici aplikovaný výzkum sloužící potřebám rybníčního hospodářství, k jeho realizaci nedošlo. Proto stanice není stavbou sloužící zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství ve smyslu § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě.

12. Okresní soud nadto zhodnotil, že došlo ke ztrátě stavebnětechnického charakteru původní budovy tak, že již nesouvisí s předmětem zemědělské výroby, a proto ji nelze vydat dle § 11 odst. 4 zákona o půdě. K tomu poukázal na znalecký posudek Ing. Bedrníčka, podle něhož při srovnání stavu k roku 1993 se stavem v roce 1948 došlo ke vzniku dvou nových místností, čímž se stav vodorovných nosných konstrukcí změnil o 57,69%. Soud přitom nepřihlížel k dalším stavebním změnám, které se týkaly příslušenství hájenky (např. septik, vodovod). Považoval ale za příléhavé závěry znalce Ing. Bedrníčka, kterými vyvracel správnost předchozího znaleckého posudku zpracovaného Ing. Řezáčem v průběhu správního řízení, podle něhož změny stavby nepřesahovaly nadpoloviční objemový podíl všech konstrukcí.

13. Krajský soud v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 10. prosince 2013 č. j. 8 Co 1447/2013-693 potvrdil rozsudek okresního soudu a stěžovatelům uložil zaplatit vedlejší účastníci řízení náklady řízení v celkové výši 11 350 Kč. K odvolací námitce stěžovatelů se zabýval tím, zda na nemovitosti dopadá § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě, podle něhož se uvedený zákon vztahuje na obytné budovy, hospodářské budovy a jiné stavby patřící k původní zemědělské usedlosti, včetně zastavěných pozemků. Dovodil, že velkostatek Lnáře tvořil jeden rozsáhlý hospodářský funkční celek včetně rozsáhlé plochy rybníků zahrnující i celou řadu budov, které netvoří jednu zemědělskou uzavřenou usedlost. Místo toho jde o celou řadu samostatných budov nebo jejich skupin spojených společným účelem, které jsou od sebe značně vzdálené a na sobě stavebnětechnicky i hospodářsky nezávislé. Jednotlivé budovy tak lze od velkostatku Lnáře oddělit, aniž by ten přestal plnit veškeré své funkce. To je podle něj patrné i z toho, že zbylá část velkostatku již byla oprávněným osobám vydána, aniž by velkostatek přestal plnit veškeré své funkce, a že k vydělení hájenky došlo již v roce 1924. Proto dovodil, že velkostatek Lnáře není původní zemědělskou usedlostí ve smyslu § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě a na jednotlivé stavby je třeba pohlížet dle § 1 odst. 1 písm. c) téhož zákona. K tomuto ustanovení pak odkázal na dokazování provedené okresním soudem a na to, že „předmětem činnosti“ vedlejší účastnice řízení není provozování zemědělské výroby. Vzhledem k těmto závěrům se nezabýval námitkami stěžovatelů vůči znaleckým posudkům.

14. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 1. června 2015 č. j. 28 Co 3355/2014-758 odmítl dovolání stěžovatelů pro nepřipustnost v části, v níž se týkalo nákladů řízení, ve zbývajících částech dovolání zamítl. Stěžovatelům uložil zaplatit vedlejší účastníci řízení náklady řízení v celkové výši 4 114 Kč. Nezabýval se námitkami, na nichž nebyl založen rozsudek krajského soudu, tj. vymezení spoluvlastnického podílu stěžovatelů na nemovitostech, námitkou týkající se § 11 odst. 4 zákona o půdě a výkladu § 21 téhož

zákona. Poukázal na to, že pro restituci nemovitosti je podstatné zjištění, zda splňovala kritéria § 1 odst. 1 písm. b) a c) zákona o půdě ke dni jeho účinnosti i ke dni odnětí majetku původnímu vlastníkovi. Výklad krajského soudu k § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě považoval za přílehavý. Uvedl, že určení konkrétní míry funkční provázanosti sporných nemovitostí s komplexem velkostatku představuje skutkové zjištění, jež v dovolacím řízení nelze účinně zpochybnit. Byť připustil, že spjatost se zemědělským hospodářstvím nelze v § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě chápat tak úzce, aby pokrývala pouze nemovitosti, které bezprostředně plní produkční funkci, trval na tom, že musí k naplňování ekonomického cíle zemědělské výroby sloužit alespoň plněním podpůrných funkcí provozu. Proto neměl za to, že by bylo možné sporné nemovitosti považovat za sloužící zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství, pokud jsou využívané vysokou školou pro účely výzkumu, jehož výstupy jsou (pouze) potenciálně uplatnitelné při provozu rybníkářství.

III. Argumentace stěžovatelů

15. V úvodu ústavní stížnosti stěžovatelé zdůraznili, že mají kladný vztah k vědě a ctí hodnoty morálky a přirozené spravedlnosti. Dle jejich názoru se však jednání představitelů vedlejší účastnice řízení, kteří se snaží těžit z krívd způsobených komunistickým režimem, přiči všem zásadám vědy a jejího společenského poslání. Rozhodnutí obecných soudů, která z něj vychází, jsou nesprávná, nespravedlivá a rozporná se zásadami demokratického právního státu. Poukázali na to, že když byla budova hájovny propůjčena vědeckému bádání spojenému s praktickou využitelností na jejich rybnících, všichni dřívější správci hájovny a významní vědci, kteří nemovitosti užívali, se osobně znali s předky stěžovatelů a s naprostou samozřejmostí s nimi spolupracovali za účelem zajištění odborné péče a rozvoje jejich rybníčního hospodaření. Opačná tvrzení vedlejší účastnice řízení, svědka RNDr. Fotta a znalce RNDr. Adámka, považovali za nelogická až absurdní. Vedlejší účastnice řízení využívá k vědecké činnosti v budově hájovny rybníky a lesy v soukromém vlastnictví stěžovatelů a bez jejich povolení. Pokud by byla vědecká činnost pro rybníky nevyužitelná, nepotřebovala by k ní vedlejší účastnice řízení hájovnu u rybníků a mohla by ji provádět ve svých jiných rozsáhlých prostorách.

16. Dle stěžovatelů poté, co jim vyhověly všechny správní orgány, Městský soud v Praze nepochyboval o aplikaci zákona o půdě a byl vypracován znalecký posudek znalce Ing. Řezáče, který vyzněl ve prospěch vydání sporných nemovitostí, dosáhli zástupci vedlejší účastnice řízení toho, že se do věci vložil tehdejší ministr zemědělství Ing. Jaroslav Palas, který rozhodl, že se na vydání nemovitostí zákon o půdě nevztahuje. Stěžovatelé měli podezření, že tehdejší ministr stranil vedlejší účastnici řízení

na základě známosti s jejím zástupcem, k čemuž poukazovali na okolnosti související s politickou příslušností ministra zemědělství.

17. Okresní soud dle jejich názoru správně zjistil mimo jiné to, že všechny nemovitosti byly právním předchůdcům stěžovatelů odňaty jako jeden celek. Původně byly přiděleny Státnímu rybářství, n. p., Blatná, a až následně vedlejší účastníci řízení. Měl tedy učinit závěr, že na nemovitosti se vztahuje § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě jako na budovy a zastavěné pozemky patřící k původní zemědělské usedlosti. Namísto toho rozhodl, že na nemovitosti nedopadá § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě. Stěžovatelé namítali, že na sporné nemovitosti dopadá písmeno b) zmiňovaného ustanovení, a protože k aplikaci zákona o půdě postačí naplnění alespoň jednoho kritéria § 1, není již třeba se zabývat aplikací § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě. Přesto byli přesvědčeni, že by nemovitosti vyhověly i podmínkám písmene c). Okresní soud se dle nich přiklonil k posudku RNDr. Adámka a svědectví RNDr. Fotta, bývalého zaměstnance vedlejší účastnice řízení, přičemž pominul nesmyslnost a absurditu jejich výpovědí rozporných s nepochybnými historickými články, které byly provedeny jako důkaz. Zdůrazňovali různé články prof. Schäferny, v nichž se zabýval rybářskou problematikou, článek „Šedesát let Hydrobiologické a rybářské stanice přírodovědecké fakulty UK v Oboře u Blatné“ z roku 1986 i to, že se svědek RNDr. Fott narodil až v roce 1939 a soud vycházel z jeho popisu rodinné dovolené v roce 1945, kdy mu bylo šest let. Namítali, že posudek znalce RNDr. Adámka na posouzení prací vyšlých z hydrobiologické a rybářské stanice z hlediska jejich využitelnosti pro zemědělskou výrobu je již koncepčně vadný, neboť znalec se nemohl vyjadřovat k tomu, jak jsou články využitelné jinými osobami. Také upozornili, že praktické práce a pozorování nemusí být a obvykle nejsou předmětem vědeckých článků.

18. Nesouhlasili i s doplňkovým závěrem okresního soudu, že nemovitosti ztratily zásadní přestavbou svůj původní stavebnětechnický charakter tak, že již nesouvisí s předmětem zemědělské výroby. Měli za to, že znalec Ing. Bedrníček je podjatý ve prospěch vedlejší účastnice řízení, která si ho původně najala. Okresní soud pominul srovnání posudku znalce Ing. Bedrníčka s posudkem Ing. Řezáče, který byl jako znalec určen nezávislým správním orgánem a dospěl k opačnému závěru. Nadto jsou 57,69% stavební změny vodorovných nosných konstrukcí zjištěné znalcem Ing. Bedrníčkem minimální, přesahují nadpoloviční objem změn pouze v jednom prvku dlouhodobé životnosti a pouze nevýznamně. Okresní soud při tomto hodnocení opomněl, že nedošlo ke ztrátě stavebnětechnického charakteru tak, že by již nesouvisel s předmětem zemědělské výroby. Stále se jedná o obytnou budovu hájovny, která může být i nadále využita v rybníčním a lesním hospodářství stěžovatelů.

19. Všem napadeným rozhodnutím pak stěžovatelé vytýkali, že v nich provedený výklad pojmů „původní zemědělská usedlost“, „obytné budovy, hospodářské stavby a jiné stavby patřící k původní zemědělské usedlosti“ a „uzavřená zemědělská usedlost“ je vůči stěžovatelům přehnaně restriktivní, což je u restitučních zákonů nepřipustné. Žádný z rozhodujících orgánů přesvědčivě nezdůvodnil, proč sporné nemovitosti nepovažuje za funkční součást velkostatku. To, že stěžovatelé provozují hospodářství bez předmětných nemovitostí, jim nemůže být kladeno k tíži. Také je dle nich nepodstatné, k čemu nemovitosti sloužily vedlejší účastníci řízení ke dni účinnosti zákona o půdě. Rozhodující naopak je, že mohou sloužit hospodářství žalobců. Protože orgány veřejné moci nepostupovaly v duchu snahy o zmírnění majetkových křivd, došlo k porušení práva stěžovatelů vlastnit majetek i práva na soudní ochranu.

20. Stěžovatelé rovněž měli za to, že měli být podle § 21a zákona o půdě osvobozeni od soudních poplatků a neměli platit vedlejší účastníci řízení náklady řízení na základě § 28 zákona o půdě a § 150 občanského soudního řádu. Také se podle § 21 zákona o půdě domnívali, že mají nárok na vydání celé věci, tj. celých nemovitostí, a nikoli jen podílu na nich.

21. Závěrem stěžovatelé dodali, že vedlejší účastnice řízení odmítla vydat nemovitosti a užívat je na základě nájmu, čímž prokázala neúctu k soukromému vlastnictví. Nemovitosti vedlejší účastníci nikdy nepatřily, byly v dobré víře pronajaty její předchůdkyni a vedlejší účastnice by je nyní měla získat do svého vlastnictví ve jménu prakticky nepotřebné vědy. Považovali za nepřipustné, aby se skutečnost, že předchůdci stěžovatelů vědu podporovali a prakticky užívali její výsledky, měla nyní obracet proti nim.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

22. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal soudní spis a vyjádření účastníků řízení i vedlejší účastnice řízení.

23. Nejvyšší soud ve vyjádření sdělil, že se stěžovatelé v ústavní stížnosti omezili na námitky, které již uplatnili v řízení před obecnými soudy. Ty je vypořádaly adekvátním, potažmo ústavně konformním způsobem. Jedinou námitkou, která dosahuje ústavněprávní relevance, je dle Nejvyššího soudu upozornění na zápověď restriktivního či formalistického výkladu restitučních předpisů. Měl však za to, že ve svém rozhodnutí podrobně vložil, že k porušení tohoto imperativu nedošlo. K zásahu do práva vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny Nejvyšší soud podotkl, že se toto ustanovení vztahuje pouze na vlastnictví již nabyté, a nikoli jen na tvrzený nárok. V této souvislosti odkázal mimo jiné na nález Ústavního soudu ze dne 13. ledna 1998 sp. zn. I. ÚS 232/97 (N 3/10 SbNU 33). K namítanému nepoužití § 150 občanského soudního řádu uvedl, že rozhodování o nákladech řízení je

zásadně doménou obecných soudů a že v řešené věci byla výše náhrady nákladů bagatelní.

24. Krajský soud odkázal na svůj napadený rozsudek s tím, že v současné době má příslušný senát odlišné personální složení.

25. Okresní soud rovněž odkázal na svůj napadený rozsudek.

26. Státní pozemkový úřad [který byl zřízen zákonem č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, jímž byla změněna struktura i postavení pozemkových úřadů a podle něhož Státní pozemkový úřad vstoupil do práv a povinností vyplývajících z jiných právních předpisů, které souvisejí s činností pozemkových úřadů a Ústředního pozemkového úřadu (§ 22 odst. 6 uvedeného zákona)] odkázal na závěry všech napadených rozhodnutí. Měl za to, že nebylo porušeno žádné z namítaných základních práv stěžovatelů, a nesohlasil se zrušením napadených rozhodnutí.

27. Vedlejší účastnice řízení také nespatořovala v napadených rozhodnutích zásah do základních práv a svobod stěžovatelů. Uvedla, že si stěžovatelé vykládají § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě nesprávně a k tomu poukázala na stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 1995 sp. zn. Cpjn 36/95. Předmětné nemovitosti již od roku 1924 neslouží zemědělské výrobě. Hájovna přináležela k oboře se stádem daňků do roku 1914, kdy obora zanikla. V roce 1922 se poslední hajný odstěhoval, hájovna byla opuštěna a neplní svůj účel podle § 1 odst. 1 písm. b) ani c) zákona o půdě. Není zde žádná souvislost s lesní výrobou. V roce 1924 byla hájovna propůjčena Masarykově akademii práce a přestavěna na hydrobiologickou stanicí. Pro posouzení otázky, zda se na nemovitosti vztahuje zákon o půdě, je podstatný účel jejich využití k 25. února 1948. Z řízení před soudy vyplynulo, že nemovitosti k původní zemědělské usedlosti v rozhodné době (nejpozději od roku 1924) nepatřily. K tomu poukázala na odůvodnění rozsudku krajského soudu v tom, že velkostatek Lnáře sice tvořil jistý hospodářský celek, ale byl natolik rozsáhlý a sestával z částí natolik fyzicky a funkčně samostatných, že jej za původní zemědělskou usedlost ve smyslu § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě označit nelze.

28. Z dokazování prováděného ve vztahu k § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě podle vedlejší účastnice řízení vyplynulo, že činnost hydrobiologické stanice byla zaměřena na tzv. základní výzkum, což je teoretická nebo experimentální práce prováděná zejména za účelem získání nových vědomostí o základních principech jevů nebo pozorovatelných skutečností, která není primárně zaměřena na uplatnění nebo využití v praxi. Namítané práce prof. Schäfery, pokud se týkaly ryb, popisovaly vrozené patologické odchylky, a měly tedy charakter zoologicko-anatomický, nikoliv produkčně rybářský. Masarykova akademie práce nefinancovala rybářský výzkum. K tomuto účelu byl 1. září 1921 zřízen Ministerstvem zemědělství

Výzkumný ústav rybářský. Lnářský velkostatek finančně hydrobiologické stanici nepomáhal. Tvrdila tak, že stěžovatelé nepochopili rozdíl mezi představou prof. Schäferny a skutečnou činností hydrobiologické stanice. Svědek RNDr. Fott pak měl potvrdit, že stanice nemohla sloužit přímo praxi i proto, že výzkum se zde realizoval formou čtrnáctidenních až třítýdenních letních pobytů. Skutečnost, že byl v rozhodné době devítiletým dítětem, jeho důvěryhodnost nesnižuje. Vědomosti čerpal také z pracovních deníků, z nichž žádný rybářský výzkum nelze doložit. Stěžovatelé jeho výpověď nebyli schopni žádnými důkazy rozporovat. RNDr. Adámek se mohl vyjádřit k odborné otázce, zda na hydrobiologické stanici probíhal základní výzkum. Proti tomu stěžovatelé neuvedli, jaký probíhal na stanici aplikovaný výzkum a s jakými konkrétními dopady na praxi. I kdyby měl však výzkum jakýkoli praktický přínos, nemůže to zvrátit závěr Nejvyššího soudu, že pokud vysoká škola užívá hydrobiologickou stanici pouze k vědeckým a pedagogickým účelům, nespádají pozemky a stavby, z nichž sestává, do rozsahu § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě.

29. Výklad rozhodných pojmů nepovažovala vedlejší účastnice řízení za přehnaně restriktivní. Krajský soud podrobně zdůvodnil, proč nelze velkostatek Lnáře považovat za původní zemědělskou usedlost. I kdyby byl původní zemědělskou usedlostí, nebylo by možné sporné nemovitosti považovat za její součást, protože s ní nejpozději od roku 1924 funkčně nesusvisely. Bez přeměny na stanici by nemovitost podlehla zkáze. Protože soudy vyšly z prokázaných skutkových zjištění, nemohlo dojít k porušení ústavních práv stěžovatelů. Při aplikaci zákona o půdě pak hraje klíčovou roli faktický způsob užívání nemovitostí ke dni odnětí nemovitostí původním vlastníkům a ke dni účinnosti zákona o půdě (k tomu vedlejší účastnice řízení odkázala na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2006 sp. zn. 28 Cdo 1546/2006). Proto měla za to, že nedošlo k žádnému excessu orgánů veřejné moci či jednání, které by vybočovalo z mezí ústavních zásad spravedlivého procesu. Ústavní ochrana se nadto nevztahuje k uplatněnému restitučnímu nároku, k porušení práva stěžovatelů dle čl. 11 Listiny proto nemohlo dojít.

30. Dále se vedlejší účastnice ztotožňovala se závěrem okresního soudu a znalce Ing. Bedrníčka, že při přestavbě sporných nemovitostí došlo ke ztrátě stavebnětechnického charakteru tak, že již nesouvisí s předmětem zemědělské výroby. Požadavek stěžovatelů, aby jim byla nemovitost vydána jako celek, považovala za neopodstatněný. Jejich právní předchůdce uplatnil svůj nárok toliko v rozsahu 7/24. Stěžovatelům nemohl přirůst podíl po jiných spoluvlastnících, jejichž žaloby byly pro nepřipustnost odmítnuty. Náklady řízení pak nepředstavují finanční nárok související s vydávanými nemovitostmi ve smyslu § 28 zákona o půdě. Otázka, zda měli

být stěžovatelé osvobozeni od soudního poplatku, nemůže mít žádný vliv na posouzení, zda bylo zasaženo jejich právo na spravedlivý proces.

31. Vedlejší účastnice řízení tedy shrnula, že v napadených rozhodnutích ani řízeních, která jim předcházela, nelze spatřovat porušení ústavních práv stěžovatelů. Nemovitosti nelze vydat, neboť nepodléhají působnosti zákona o půdě. Pro stěžovatele je nadto hydrobiologická stanice naprosto bezcenná. Vedlejší účastníci řízení proti tomu slouží jako významné pedagogické a vědecké pracoviště.

32. Na tato vyjádření stěžovatelé reagovali replikou, v níž zdůraznili, že na rozdíl od nich nemá vedlejší účastnice řízení k hájovně žádný řádný nabývací titul a své vlastnické právo dovozuje v podstatě pouze z nájmní smlouvy, aniž by byla její stranou. Jsou přesvědčeni, že usilovali o správnou a spravedlivou věc a nezpronevěřili se základním principům práva, spravedlnosti, morálky ani vědy. Vedlejší účastnice řízení proti tomu bude navždy zatížena prospěchem z křivdy způsobené komunistickým režimem svobodným občanům. Pokud vedlejší účastnice označuje hájovnu za bezcennou, může ji stěžovatelům dobrovolně vrátit. Základní principy demokratického právního státu a spravedlnosti by měly fungovat ve skutečném životě a ne pouze v posluchárnách vedlejší účastnice řízení. Hájovna je přirozenou součástí lesního a rybníčního hospodaření, má s ním přímou souvislost a není důvod ji z hospodářství stěžovatelů vyčleňovat v jednostranném zájmu vedlejší účastnice řízení. Stěžovatelé čestně žijí, nikomu neškodí a domáhají se pouze toho, co jim právem patří.

33. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) bez ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci.

V. Podmínky projednání ústavní stížnosti

34. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu, ústavní stížnost je přípustná (stěžovatelé před jejím podáním vyčerpali všechny procesní prostředky k ochraně svých práv ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byla podána včas a osobami k tomu oprávněnými a splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti. Ústavní soud proto přistoupil k jejímu věcnému projednání.

VI. Vlastní posouzení

35. Ústavní soud se seznámil s argumentací stěžovatelů, vyjádřeními účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení a obsahem soudního spisu, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

36. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se

Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom přirozeně uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci tzv. podústavního práva či jiné nesprávnosti.

VI.a Obecná východiska

37. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu (a ve stanovených případech u jiného orgánu). Z práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny neplyne garance „správného“ rozhodnutí, natož rozhodnutí, jež stěžovatel za správné pokládá. Závěr o jeho porušení nelze odůvodnit toliko rozdílným názorem na výklad podústavního práva provedený obecnými soudy [srov. náleze ze dne 29. května 1997 sp. zn. III. ÚS 31/97 (N 66/8 SbNU 149)]; všechna zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz> nebo tím, že neodpovídá názoru stěžovatele [srov. usnesení ze dne 5. srpna 2002 sp. zn. IV. ÚS 732/2000 (U 24/27 SbNU 293)]. Uvedené však neplatí v situacích, kdy tento výklad založil porušení některého (jiného) základního práva stěžovatele nebo je výrazem flagrantního ignorování příslušné normy či zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů právního výkladu, jež je v soudní praxi respektován, v důsledku čehož představuje nepředvídatelnou interpretační libovůli. Tuto výjimku lze přitom vztáhnout i na aplikaci procesních předpisů [srov. např. náleze ze dne 3. března 2011 sp. zn. III. ÚS 2671/09 (N 33/60 SbNU 397)].

38. Jednou ze stěžejních součástí práva na soudní ochranu je i princip rovnosti účastníků řízení. Své normativní vyjádření nachází především v čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 96 odst. 1 Ústavy. Na úrovni podústavního práva je zakotven mimo jiné v § 18 občanského soudního řádu, přičemž se promítá i do řady jeho dalších ustanovení. Garantuje rovné postavení účastníků soudního řízení co do práv, jež účastníkům určitého typu řízení přiznává právní řád [srov. náleze ze dne 21. srpna 2008 sp. zn. II. ÚS 657/05 (N 146/50 SbNU 291)]. Obdobným způsobem je tento princip interpretován i v ustálené judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, který za součást práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy považuje zásadu „rovnosti zbraní“. Z ní dovozuje, že každé procesní straně má být

dána přiměřená možnost přednést svou záležitost, včetně důkazů, za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana (rozsudek ve věci *Dombo Beheer B. V. proti Nizozemsku* ze dne 27. října 1993 č. 14448/88, § 33).

39. V demokratickém právním státě pak není místo pro takový výklad právních norem, jehož výsledkem by bylo sofistikované odůvodňování zřejmě nespravedlnosti. Jakkoliv je základním východiskem výkladu právního předpisu vždy jeho znění, samotné ještě nemusí dát úplnou odpověď na otázku, jaká práva a povinnosti jsou v něm obsažena. Jejich konkretizace může vyžadovat, aby byl vzat v úvahu rovněž účel právního předpisu, historie jeho vzniku, systematická souvislost a principy, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku [například náleze ze dne 4. února 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Zvlášť významný může být tento přístup v případech, kdy jde o použití některého z právních předpisů dřívějších, již ne zcela vyhovujících, ve své podstatě však nikoliv protiústavních. Z mnoha myslitelných výkladů je třeba použít právě takový, který – je-li to možné – respektuje ústavní principy [například náleze ze dne 3. února 1999 sp. zn. Pl. ÚS 19/98 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.)]. Lpění na doslovném výkladu právního předpisu bez ohledu na uvedený kontext může naopak vést k přiznání nebo omezení práva nebo stanovení povinnosti, jež budou postrádat rozumný smysl či z jiného důvodu představovat ústavně nepřipustný následek.

40. Nepřipustnost výkladu založeného na přepjatém formalismu patří mezi elementární zásady, jež se vztahují na veškerou činnost orgánů veřejné moci. Nerespektování tohoto požadavku ze strany obecných soudů, by ve vztahu k účastníkovi řízení mohlo vést k porušení jeho základních práv a svobod, a to přinejmenším pokud jde o jeho základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [například náleze ze dne 8. července 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17)].

41. Uvedené požadavky na výklad a použití právních předpisů se v plné míře uplatní i na restituční zákony. Platí, že konkrétní rozsah a podmínky uplatnění restitučních nároků jsou věci politického rozhodnutí zákonodárce, kterým je projevena vůle státu k restituci [náleze ze dne 20. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 2610/14 (N 6/76 SbNU 99), bod 22]. Přesto Ústavní soud již ve své rozhodovací činnosti vícekrát připomněl, že restitučními zákony se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky minulých majetkových a jiných křivd a stát a jeho orgány jsou povinny postupovat podle restitučního zákona v souladu se zákonnými zájmy osob, jejichž újma má být alespoň částečně kompenzována. Při aplikaci restitučních zákonů není možné postupovat příliš restriktivně, resp. formalisticky, ale naopak je nutné používat je velmi citlivě, vždy s ohledem

na okolnosti konkrétního případu a zejména s ohledem citovaný smysl a účel zákona [např. náleze ze dne 22. dubna 2014 sp. zn. I. ÚS 2299/13 (N 64/73 SbNU 221), bod 23]. Případné legislativní nedůslednosti různého druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů nebo osob jednajících v podstatě za stát nelze vykládat v neprospěch oprávněných osob, ale s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu vyjádřené v ústavním pořádku [náleze ze dne 10. prosince 2008 sp. zn. I. ÚS 755/06 (N 219/51 SbNU 725)].

VI.b K použití § 1 odst. 1 zákona o půdě

42. V posuzované věci bylo rozhodující zjištění, zda sporné nemovitosti spadají do rozsahu působnosti zákona o půdě vymezeného zejména v jeho § 1 odst. 1, podle něhož se uvedený zákon vztahuje na:

„a) půdu, která tvoří zemědělský půdní fond nebo do něj náleží, a v rozsahu stanoveném tímto zákonem i na půdu, která tvoří lesní půdní fond, (dále jen „půda“),

b) obytné budovy, hospodářské budovy a jiné stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti, včetně zastavěných pozemků,

c) obytné a hospodářské budovy a stavby, sloužící zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství, včetně zastavěných pozemků,

d) jiný zemědělský majetek uvedený v § 20“.

43. K aplikaci zákona o půdě postačí naplnění kteréhokoli z citovaných písmen [srov. např. náleze ze dne 29. listopadu 1994 sp. zn. I. ÚS 41/94 (N 57/2 SbNU 145)]. V úvahu přicházela pouze aplikace písmen b) nebo c), neboť stěžovatelé se domáhali vydání budov a jimi zastavěných pozemků. Písmeno a) se proti tomu vztahuje pouze na půdu tvořící zemědělský či lesní půdní fond a písmeno d) na živý a mrtvý inventář. U písmen b) a c) je přitom podstatné jejich rozlišení. Zatímco v případě písmene b) je rozhodující podmínka „patřící k původní zemědělské usedlosti“, u písmene c) je to podmínka „sloužící zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství“ (viz taktéž náleze sp. zn. I. ÚS 41/94).

44. Podle § 30 zákona o půdě pak platí, že pro postup podle části druhého tohoto zákona (tedy i v této věci) se za majetek uvedený v § 1 odst. 1 považuje i majetek, který byl v době odnětí vlastnického práva k těmto účelům užíván.

VI.c K použití § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě v posuzované věci

45. Přestože okresní soud v této věci správně rozhodl, že je třeba prokázat, zda nemovitosti splňují některou z charakteristik § 1 odst. 1 zákona o půdě a vedl v tomto směru dokazování, zcela se v odůvodnění svého rozhodnutí opomněl zabývat možností, že by na nemovitosti dopadal § 1

odst. 1 písm. b) téhož zákona. Stěžovatelé jako žalobci přitom k tomuto ustanovení snášeli své argumenty i důkazy. Okresní soud se proti tomu zaměřil pouze na zjišťování, zda jsou naplněny podmínky § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě a pouze k tomuto ustanovení přiřadil skutková zjištění, která dovedl z provedeného dokazování. Jeho skutková zjištění i výsledky dokazování by přitom byly využitelné i pro aplikaci písmene b) téhož ustanovení.

46. Krajský soud se k odvolací námitce stěžovatelů aplikací písmene b) zabýval. Zhodnotil, že velkostatek Lnáře tvořil jeden rozsáhlý hospodářský funkční celek včetně rozsáhlé plochy rybníků zahrnující i celou řadu budov, které ale netvoří jednu zemědělskou uzavřenou usedlost. Právě z rozsahu hospodářství („velké plochy velkostatku“) dovedl, že jednotlivé budovy lze z celku oddělit, aniž by to mělo vliv na plnění jeho funkcí.

47. Nejvyšší soud pak k tomuto hodnocení krajského soudu, jako prvního hodnocení týkajícího se aplikace § 1 odst. 1 písm. b), uvedl, že je adekvátní běžnému významu slov užitých v zákoně o půdě. Navíc podle něj určení konkrétní míry funkční provázanosti sporných nemovitostí s komplexem velkostatku představuje skutkové zjištění, které v dovolacím řízení nelze účinně zpochybnit.

48. V souhrnu se tedy okresní soud aplikací § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě nezabýval, krajský soud vyšel pouze z rozsáhlosti původní usedlosti a oddělitelnosti sporných nemovitostí a Nejvyšší soud vlastní hodnocení krajského soudu v této konkrétní věci nepřezkoumal, protože ho považoval za skutkové zjištění, které v dovolacím řízení nelze účinně zpochybnit.

49. Závěr krajského soudu se přitom neopíral o žádné skutkové zjištění, přestože, jak je naznačeno výše, mohl vyjít z některých důkazů provedených okresním soudem a z nich skutková zjištění učinit. Opřel se pouze o „dosud provedené dokazování, potažmo rozsáhlý obsah spisu“, aniž by odkázal na konkrétní důkaz a ačkoli dokazování před okresním soudem nebylo vůbec zaměřeno na rozsáhlost velkostatku Lnáře ani oddělitelnost jeho jednotlivých částí. Především však závěr krajského soudu nepředstavuje žádný právní argument plynoucí ze zákona o půdě pro nevydání nárokových nemovitostí.

50. Ústavní soud v této souvislosti již vyslovil, že restituentovo právo na vydání stavby „nemůže odviset od rozsahu zemědělské výroby, neboť by zvýhodňovalo restituenty menších zemědělských usedlostí, u nichž žádné související činnosti v relativně osamostatnitelné podobě nepřichází v úvahu. Navíc samotný zákonodárce nečiní rozdíl z hlediska velikosti vraceného majetku“ [nález sp. zn. II. ÚS 186/95 ze dne 18. 9. 1996 (N 83/6 SbNU 89)]. Rovněž uvedl, že zákon o půdě „nikde nestanoví nezbytnou definiční vlastnost zemědělské usedlosti jako určitého hospodářského celku v tom

směru, že by všechny její části musely na sebe místně, stavebně nebo provozně bezprostředně navazovat“ [nález sp. zn. II. ÚS 467/97 ze dne 3. 8. 2000 (N 113/19 SbNU 93)]. Jak uvádí i soudobá literatura, vodítko k výkladu zákona o půdě dává již samotný text zákona. Již obytné budovy uvedené v § 1 odst. 1 písm. b) a c) zákona o půdě „v pravém smyslu slova zemědělské výrobě nikdy doopravdy sloužit nemohou, pokud samozřejmě zůstávají obytnými. Obytné budovy totiž jsou budovy sloužící nikoli k zemědělské výrobě, ale vždy k bydlení. Souvislost se zemědělskou výrobou tedy musí být dána zjevně na jiné úrovni, nežli že jde o stavbu sloužící zemědělské výrobě bezprostředně“ (Kindl, M. Restituce v soudní praxi. Praha : C. H. Beck, 1997, str. 6).

51. I podle judikatury Nejvyššího soudu je pro podřazení konkrétní nemovitosti pod pojem „původní zemědělské usedlosti“ třeba hodnotit zejména to, zda se jednalo o určitý společný komplex nemovitostí (srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 1995 sp. zn. Cpjn 36/95), rozsah nemovitostí ani jejich neoddělitelnost Nejvyšší soud do definičního vymezení původní zemědělské usedlosti nezahrnuje. Ostatně teprve tehdy, tvoří-li něco celek (či komplex), lze o oddělitelnosti vůbec hovořit. Pak je oddělitelnost spíše argumentem ve prospěch existence celku.

52. Protože v této věci právní předchůdci stěžovatelů uplatnili postup podle části druhé zákona o půdě, je rozhodující stav nemovitostí nikoli ke dni účinnosti zákona o půdě, ale ke dni, kdy nemovitosti přešly na stát, přičemž nelze sporné nemovitosti posuzovat odděleně od zemědělských pozemků či jiných staveb, s nimiž tvořily jeden funkční či hospodářský celek [srov. § 30 zákona o půdě a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. července 2003 sp. zn. 28 Cdo 183/2003 nebo nález ze dne 9. února 2000 sp. zn. IV. ÚS 302/99 (N 24/17 SbNU 177)].

53. Z důkazů, které okresní soud provedl, je potom zřejmé, že předmětné nemovitosti byly právním předchůdcům stěžovatelů v roce 1948 odňaty spolu se všemi jejich ostatními nemovitostmi jako součást zbytkového statku Lnáře (č. l. 330–359 soudního spisu). Tehdejší státní orgány přitom nepochybovaly, že hydrobiologická stanice je součástí rybníčního hospodářství (hydrobiologickou stanicí pouze shrnují ve výčtu rybníčního hospodářství na č. l. 352–354, zatímco např. na č. l. 347 v případě dvou mlýnů zdůvodňují, proč jsou státem přebírány i tyto). V minulosti Ústavní soud už pouze na základě obdobných důkazů zhodnotil, že jednoznačně svědčí ve prospěch stěžovatele a vedou k závěru, že na sporné nemovitosti lze aplikovat zákon o půdě [srov. nález ze dne 27. dubna 1999 sp. zn. II. ÚS 94/98 (N 62/14 SbNU 57)].

54. O další provázanosti mezi hospodařením právních předchůdců stěžovatelů a činností hydrobiologické stanice, a tedy o tom, že tvořily společný komplex nemovitostí, pak svědčí i články dokládané stěžovateli

a provedené jako důkaz okresním soudem (č. l. 85–86 hovořící o praktickém zaměření výzkumných prací a těsném napojení na problematiku rybníkářství i pozdějším zkoumání produkční stránky vodního společenstva a obhospodařování rybníků, č. l. 87 o spolupráci správce velkostatku Theodora Mokrého s hydrobiologií, která vedla ke zvýšení každoročních výlovků ryb na dvojnásobek), prakticky zaměřenými články, a to zejména prof. Schäferny, které byly součástí posudku RNDr. Adámka (č. l. 130) nebo historický popis lnářského hospodářství na č. l. 360–362 zmiňující „výzkumnou a šlechtitelskou stanici hydrobiologickou“, která vyšlechtila zvláštní odrůdu kapra, tzv. lnářského modráka. Z hlediska propojení jednotlivých částí velkostatku lze poukázat např. i na skutečnost, že nábytek hydrobiologické stanice byl vyráběn v truhlárnách velkostatku (č. l. 69 a 126). Všechny tyto důkazy byly okresním soudem provedeny, přesto je do svých skutkových zjištění nezahrnul a přiklonil se k posudku RNDr. Adámka a výpovědi svědka RNDr. Fotta (k tomu viz dále).

55. I v řízení před soudy vyplynulo, že hydrobiologická stanice byla vždy ve vlastnictví právních předchůdců stěžovatelů, pronajata byla smlouvou ze dne 1. července 1924 Karlem Lilgenauem na dobu deseti let, která tedy uplynula v roce 1934 (č. l. 125–127; smlouvu předložila vedlejší účastnice řízení). Předek stěžovatelů však velkostatek zakoupil až v roce 1936 a k tomuto období žádná smlouva doložena není. Přesto na hydrobiologické stanici výzkumná činnost neustala (např. č. l. 359). Lze tedy vycházet z nepopřehého tvrzení stěžovatelů, že spolupráce mezi výzkumníky a velkostatkem byla založena na osobních vazbách, které zpretrhal až zásah státu (prof. Schäferna, který, i dle zjištění okresního soudu, byl zaměřen na praktickou činnost stanice, na ní působil ještě v roce 1946 a zřejmě až do své smrti v roce 1950, srov. č. l. 580).

56. Konečně je podstatná i skutečnost, kterou soudy rovněž pomíjely, že přidělcem jak sporných tak i okolních nemovitostí souvisejících s rybníčním hospodařením bylo v roce 1948 Státní rybářství, n. p., Blatná. Až v roce 1959 byly sporné nemovitosti přiděleny vedlejší účastnici řízení, která se pak dle svých tvrzení zaměřila na ryze teoretický výzkum. Stěžovatelům nelze klást k tíži, že v důsledku odnětí majetku státem a zpřetrhání osobních vazeb došlo k tomu, že v současnosti hydrobiologická stanice sice využívá rybníky v okolí ke svému výzkumu, ale ten již nezaměřuje prakticky pro využití v hospodářství stěžovatelů. Právě v této okolnosti se užijí výše uvedená obecná východiska použití restitučních předpisů, tj. přihlednutí k účelu zákona o půdě, kterým je zmírnění následků minulých majetkových a jiných krivd, a jeho citlivá aplikace s ohledem na konkrétní okolnosti věci. Soudy dnes aplikující restituční předpisy nemohou být přísnější než státně mocenské orgány v době nesvobody a přehodnocovat tehdejší závěry o existenci jediné zemědělské usedlosti, zde velkostatku Lnáře,

v neprospěch žadatelů o restituci [tento princip argumentace uplatnil Ústavní soud i v nálezu ze dne 7. ledna 2009 sp. zn. I. ÚS 2477/08 (N 4/52 SbNU 27)]. Tím spíše tak nemohou činit na základě dalšího vývoje po odnětí majetku, který v tomto případě vedl k příklonu vedlejší účastnice řízení k ryze teoretickému výzkumu.

57. Ústavní soud respektuje, že mu zásadně nepřísluší přehodnocovat hodnocení dokazování před obecnými soudy. Náleží mu však posoudit, zda v řízení před obecnými soudy nebyla porušena základní práva nebo svobody stěžovatelů zakotvené v ústavních zákonech nebo v mezinárodních smlouvách podle čl. 10 Ústavy, a v rámci toho uvážit, zda řízení před nimi bylo jako celek spravedlivé. Správnosti hodnocení důkazů obecnými soudy se zabývá zpravidla tehdy, pokud zjistí, že v řízení před nimi byly porušeny ústavní procesní principy. Mezi ně patří např. právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny), rovnost účastníků (čl. 37 odst. 3 Listiny), právo každého na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti a právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům (čl. 38 odst. 2 Listiny) [srov. náleze ze dne 21. dubna 1994 sp. zn. I. ÚS 68/93 (N 17/1 SbNU 123)].

58. K takové situaci došlo i v předložené věci. Na základě všech výše popsaných skutečností vycházejících ze soudního spisu a listinných důkazů, které byly provedeny okresním soudem, má Ústavní soud za to, že předmětné nemovitosti spadají pod pojem původní zemědělské usedlosti, a tím i do rozsahu § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě. Okresní soud proto učinil skutková zjištění [která přiřadil k § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, jak je dále popsáno] v extrémním rozporu s provedenými důkazy. Postup krajského soudu při aplikaci § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě hraničil s nepřezkoumatelností, neboť jeho závěry nebyly podporovány žádnými konkrétními důkazy. Nejvyšší soud zásadní nedostatky při použití tohoto ustanovení zcela přehlédl, a to jak v tom, že odkázal na chybějící skutková zjištění krajského soudu, tak i v tom, že si nevšiml jím provedeného zavádějícího výkladu. Proto bylo touto částí napadených rozsudků obecných soudů porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI.d K použití § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě v posuzované věci

59. Přestože by se Ústavní soud s ohledem na závěr o uplatnitelnosti § 1 odst. 1 písm. b) zákona o půdě v této věci nemusel dále zabývat použitím písmene c) téhož ustanovení, činí to vzhledem k provázanosti skutkových zjištění i dalším nedostatkům v postupu obecných soudů.

60. Okresní soud prováděl dokazování a svá skutková zjištění, která z něj vyplynula, přiřadil k § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, ač byla využitelná i pro aplikaci písmene b) téhož ustanovení, jak plyne z předchozí

části tohoto rozhodnutí. Zjišťoval totiž, zda požadované budovy a zastavěné pozemky sloužily a slouží zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství [pro použití písmene b) v tomto ohledu postačí, pokud lze shledat mezi nemovitostmi souvislost, která vytváří komplex původní zemědělské usedlosti; posuzuje se tedy v podstatě míra propojení se zemědělskou výrobou].

61. Stěžovatelé poukazovali zejména na základě důkazů popisovaných v předchozí části tohoto rozhodnutí (srov. bod 52) na souvislost mezi činností hydrobiologické stanice a rybníčním hospodařením. Okresní soud proti tomu především vyšel ze znaleckého posudku RNDr. Adámka předloženého vedlejší účastníci řízení, který byl zaměřen na posouzení článků publikovaných v letech 1925–1948 v souvislosti s činností hydrobiologické stanice. Předně je nesmyslné, že se soud ke zjištění praktických výstupů hydrobiologické stanice zaměřil na její výstupy teoretické. Když už se však na ně zaměřil, Ústavní soud nepřehlédl, že znalecký posudek nijak nevyvětluje, jak byl výběr článků učiněn nebo jakým způsobem znalec zjišťoval, jaké články v daném období vyšly. Znalec až osobně před soudem vypověděl (č. l. 581), že články získal „od svého profesora“ a od „přírodovědecké fakulty“, tj. od vedlejší účastnice řízení, resp. její části, pod níž hydrobiologická stanice spadá. V posuzovaném meziválečném období přítom na hydrobiologické stanici působily jiné výzkumné ústavy než vedlejší účastnice řízení, je tedy otázkou, zda mohla znalci předložit všechny články publikované v tomto období a nakolik byl výběr předložených článků reprezentativní.

62. Ohledně zjišťování skutečné spolupráce mezi výzkumníky a velkostatkem se nabízel výslech předka stěžovatelů, který stěžovatelé navrhovali, Josefa Vaníčka, narozeného v roce 1910. Ten zemřel v roce 2005, tedy více než rok poté, co bylo zahájeno řízení u okresního soudu. Nadto mohl sám soud provést navrhovaný důkaz pamětní knihou stanice i jejími pracovními knihami, v nichž měly být záznamy o prováděných měřeních a výzkumech. Namísto toho se spokojil s tím, jak o těchto knihách vypovídal před soudem svědek RNDr. Fott, který je dle svých slov studoval před deseti lety (č. l. 580) a podle téže výpovědi šlo zřejmě o dobu, kdy sestavoval vedlejší účastníci řízení podklady k tomuto soudnímu řízení (rovněž č. l. 580). Možnost výslechu dalších osob okresní soud dle soudního spisu nezvažoval.

63. Takto jednostranně vedené dokazování k § 1 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, které stěžovatelé v průběhu celého soudního řízení namítali s konkrétními výhradami jak proti posudku RNDr. Adámka, tak i proti výpovědi RNDr. Fotta, nemělo před vyššími soudy vůbec obstát. Přesto na něj vyšší soudy odkázaly. Zároveň neodpověděly na námitky stěžovatelů týkající se písemných důkazů, které stěžovatelé předkládali. Tím obecné soudy nerespektovaly tzv. princip rovnosti zbraní [srov. také náleze ze dne 5. ledna

2005 sp. zn. IV. ÚS 201/04 (N 3/36 SbNU 19)]. Soud si v průběhu celého řízení, a v rámci dokazování zejména, musí počínat tak, aby respektoval princip rovnosti účastníků, pod nějž spadá i princip rovnosti zbraní [např. nálezy ze dne 2. února 1999 sp. zn. I. ÚS 8/98 (N 17/13 SbNU 119) nebo ze dne 23. listopadu 1999 sp. zn. I. ÚS 323/97 (N 162/16 SbNU 197)]. Touto částí napadených rozsudků proto obecné soudy porušily nejen ústavně zaručené základní právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, ale i právo na rovnost účastníků řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny.

VI.e K použití § 11 odst. 4 zákona o půdě v posuzované věci

64. Podle § 11 odst. 4 zákona o půdě obytnou budovu, hospodářskou budovu a jinou stavbu patřící k původní zemědělské usedlosti nelze vydat v případě, že zásadní přestavbou stavba ztratila svůj původní stavebnětechnický charakter tak, že již nesouvisí s předmětem zemědělské výroby.

65. K citovanému ustanovení byly zpracovány dva znalecké posudky. V průběhu správního řízení vypracoval znalec ustanovený pozemkovým úřadem Ing. Řezáč znalecký posudek příznivý pro stěžovatele. Vedlejší účastnice řízení pak ve správním řízení předložila druhý posudek, příznivý pro ni, který vypracoval Ing. Bedrníček a který obsahoval i dle soudů nevhodný dovětek o tom, že dle názoru tohoto znalce z oboru stavebnictví a ekonomika hydrobiologická stanice způsobem užívání nesouvisí s předmětem lesní nebo zemědělské výroby.

66. Oba znalecké posudky byly okresnímu soudu předloženy jako důkazy. Během úvodního jednání ve věci samé vznesl zástupce stěžovatelů proti znalci Ing. Bedrníčkoví námitku podjatosti (č. l. 422). Okresní soud přesto bez dalšího pro soudní řízení ustanovil znalcem právě Ing. Bedrníčka (č. l. 426a). Stěžovatelé proto poté, v roce 2009, podali písemnou námitku podjatosti tohoto znalce (č. l. 459–460). O této námitce podjatosti okresní soud nijak nerozhodl. O čtyři roky později, v roce 2013, když bylo nařízeno ústní jednání, na němž měl být tento znalec vyslechnut, zástupce stěžovatelů soudu připomněl podanou námitku podjatosti. Podle protokolu o jednání pak „po kratší diskusi a konzultaci s přítomnými žalobci“ vzal zástupce stěžovatelů námitku podjatosti zpět a trval jen na věcných námitkách proti posudku tohoto znalce (č. l. 579). Okresní soud následně na základě posudku zhodnotil, že došlo ke ztrátě stavebnětechnického charakteru původní budovy tak, že již nesouvisí s předmětem zemědělské výroby, a proto ji nelze vydat dle § 11 odst. 4 zákona o půdě.

67. Kromě nedostatků v samotném řízení, které plynou z jeho výše uvedeného popisu, i toho, že soud měl k dispozici dva posudky, které se oba pohybovaly na hranici 50% přestavby, a přesto se nepřiklonil na stranu restituventů v souladu s obecnými východisky výkladu restitučních předpi-

sů, je vadný i vlastní právní názor okresního soudu k § 11 odst. 4 zákona o půdě.

68. Okresní soud se opřel výhradně o závěry týkající se stavebnětechnických změn stavby, namísto toho ale měl podle § 11 odst. 4 zákona o půdě hodnotit, zda stavba zásadní přestavbou ztratila svůj původní stavebnětechnický charakter tak, že již nesouvisí s předmětem zemědělské výroby. Nejde tedy jen o zjištění, že došlo k prosté přestavbě, ale k takové přestavbě, která naruší souvislost se zemědělskou výrobou. Pro toto posouzení se plně uplatní skutková zjištění, že budova sloužila jako hydrobiologická stanice již od roku 1924 a měla souvislost se zemědělskou výrobou (část VI.c tohoto nálezu). Ze stavebnětechnického hlediska je pak významné, že sice mohlo dojít k 57,69% změně vodorovných nosných konstrukcí, ale proto, že k původním dvěma místnostem byly přistavěny dvě další místnosti. Není jasné, proč by přistavění dvou místností mělo vést k takové ztrátě stavebnětechnického charakteru, že stavba již nesouvisí s předmětem zemědělské výroby, nadto pokud se činnost v ní prováděná od roku 1924 nezměnila.

69. K tomu Ústavní soud již opakovaně vyslovil, že „aplikace § 11 odst. 4 zákona o půdě nestojí a nepadá se stavebnětechnickými parametry, ale musí vycházet jednak ze skutečnosti, že jde o zmírnění křivd na jedné straně a zajištění zemědělské výroby na druhé straně, přitom korelátem je rozsah zásahu (zásadní přestavba), který je individuální, přestože zákonodárce v tomto směru počítá i s kritérii stavebnětechnickými. O zásadní přestavbu půjde jen tam, kde přestavba popře možnost zajištění zemědělské výroby ve vlastním i souvisejícím slova smyslu. Kdy tomu tak bude, je třeba vykládat restriktivně nejen proto, že jde o zmírnění majetkových křivd a princip continuity s původním vlastníkem, ale především proto, že samotná vázanost na zemědělskou výrobu je zásahem do práv restituentů, kteří by, nebyť křivdy, mohli dnes ve svém majetku provozovat v zásadě jakoukoliv, tedy i nezemědělskou činnost“ [srov. nálezy ze dne 18. září 1996 sp. zn. II. ÚS 186/95 (N 83/6 SbNU 89) a ze dne 3. května 2001 sp. zn. II. ÚS 719/2000 (N 69/22 SbNU 105)].

70. Restriktivní výklad § 11 odst. 4 je zde namísto o to více, že se jedná o výluky z restitucí a jejich účelu [srov. obdobně nálezy ze dne 14. července 2004 sp. zn. IV. ÚS 176/03 (N 96/34 SbNU 35) i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 2009 sp. zn. 28 Cdo 2796/2008].

71. Vyšší soudy se výkladem § 11 odst. 4 zákona o půdě nezabývaly, z toho důvodu pouze okresní soud v souvislosti s aplikací tohoto ustanovení porušil právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VI.f Ostatní námitky a souhrnné hodnocení

72. Stěžovatelé také namítali, že jim případně měla být vydána věc celá, že měli být osvobozeni od soudních poplatků a neměli platit vedlejší účastníci řízení jeho náklady. K placení soudního poplatku lze podotknout, že vysvětlení okresního soudu, že se speciální ustanovení § 21a odst. 2 zákona o půdě o osvobození od soudních poplatků neaplikuje proto, že ve věci jde o řízení podle části páté občanského soudního řádu, které podléhá poplatkové povinnosti (č. l. 113 spisu), není přesvědčivé. Není však vyloučeno, že nepoužití speciálního ustanovení zákona o půdě okresní soud v dalším řízení vysvětlí lépe. V každém případě však vzhledem k závěrům Ústavního soudu, že rozsudky obecných soudů byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelů, budou stěžovatelé moci všechny tyto námitky uplatnit znovu v řízení před okresním soudem. Proto se jimi Ústavní soud samostatně nezabýval.

73. Pokud stěžovatelé tvrdili, že došlo i k zásahu do jejich práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny, příp. čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, odkazuje Ústavní soud na svou ustálenou judikaturu, podle níž se právo vlastnit majetek vztahuje pouze na vlastnictví již nabyté nebo například na nezpochybněné pohledávky, nikoliv pouze na tvrzený nárok na majetek. To platí i v případě restitučních nároků. [Srov. např. nález ze dne 13. ledna 1998 sp. zn. I. ÚS 232/97 (N 3/10 SbNU 33).] Zásah do tohoto práva proto ve věci stěžovatelů nepřipadá v úvahu.

74. Jak vyplývá z předchozích částí tohoto nálezu VI.c, VI.d a VI.e, Ústavní soud shledal, že okresní, krajský i Nejvyšší soud porušily ústavně zaručená základní práva stěžovatelů na soudní ochranu a na rovnost účastníků řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny. Z těchto důvodů rozhodnutí obecných soudů svým výrokem zrušil. Kasační důvody se zároveň vztahují i na závislé výroky rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení.

75. Stěžovatelé se domáhali i zrušení rozhodnutí správních orgánů, která předcházela rozhodnutím soudů. Rozsudek soudu vydaný v řízení podle části páté občanského soudního řádu nahrazuje podle § 250j občanského soudního řádu rozhodnutí správního orgánu v takovém rozsahu, v jakém je rozsudkem soudu dotčeno. S ohledem na tento následek a skutečnost, že řízení se na základě zrušení rozsudků obecných soudů vrátí do fáze řízení před okresním soudem, se Ústavní soud rozhodnutími správních orgánů nezabýval. Ochrany základních práv a svobod stěžovatelů lze dosáhnout již tím, že věc bude znovu projednána okresním soudem. Tím ve vztahu k rozhodnutím správních orgánů přestává být splněna podmínka přípustnosti ústavní stížnosti ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu [srov. nález ze dne 9. prosince 2014 sp. zn. IV. ÚS 1085/14 (N 220/75

SbNU 475]). Proto Ústavní soud v této části ústavní stížnost stěžovatelů odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

76. Ústavní soud nemohl přehlédnout, že se celé restituční řízení v této věci značně komplikovalo i kvůli přístupu vedlejší účastnice řízení, která zpočátku nenamítala nic proti tomu, že by se na věc měl aplikovat zákon o půdě a již v roce 1994 přislíbila vyřešení věci dohodou (č. I. 72). Tento příslib poté zopakovala i v roce 2009 (č. I. 285), posléze z něj ale opět ustoupila. S ohledem na toto rozhodnutí Ústavního soudu a délku dosavadního řízení, kdy jen první řízení před okresním soudem trvalo devět let, nelze než doporučit, aby se stěžovatelé s vedlejší účastnicí řízení znovu pokusili uzavřít dohodu, která je vždy nejlepším řešením sporu.

77. Dále Ústavní soud podotýká, že se v této věci neuplatní judikaturou dovozená překážka vydání nemovitosti spočívající v tom, že by vydávaná věc nemohla oprávněným osobám vůbec sloužit a bylo by jim tak vydáno jen holé vlastnictví [srov. náleze ze dne 21. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14 (N 11/76 SbNU 153) či náleze ze dne 11. července 2017 sp. zn. III. ÚS 1961/15 (N 119/86 SbNU 65)]. Kromě toho, že hydrobiologická stanice nadále může sloužit hospodářské činnosti stěžovatelů, stejně jako tomu bylo v minulosti, podaří-li se jim s vedlejší účastnicí dohodnout na spolupráci, je hydrobiologická stanice nadále i obytnou budovou, nadto dle tvrzení vedlejší účastnice řízení využívanou jen nárazově, může tedy stěžovatelům sloužit i takto.

VII. Závěr

78. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatelů důvodnou v rozsahu, v němž směřuje proti rozsudku Nejvyššího soudu, krajského soudu i okresního soudu. Podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí proto mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení částečně vyhověl (výrok I) a napadená rozhodnutí obecných soudů podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil (výrok II). Ve zbytku Ústavní soud rozhodl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu o odmítnutí ústavní stížnosti jako nepřipustné (výrok III). V dalším řízení bude povinností obecných soudů rozhodnout o nároku stěžovatelů na vydání předmětných nemovitostí v souladu se závazným právním názorem vysloveným v tomto nálezu. Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

Č. 165

K odškodnění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným vězněním v době komunistického režimu

U žadatelů o náhradu nemateriální újmy za zásah státu do jejich osobní svobody, ke kterému došlo před 18. 3. 1992 (okamžik závaznosti Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod pro Českou republiku), kteří podali žalobu před přijetím stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), je nutno zohlednit jejich legitimní očekávání vyplývající z předchozí judikatury Ústavního soudu.

Odklon v jejich neprospěch (včetně nynějšího stěžovatele) by byl zjevně nespravedlivý a vytvářel by tím další nerovnost a křivdu v rámci této skupiny osob, které se nacházely ve srovnatelné právní situaci, řádně se domáhaly svých práv, nicméně jen některým z nich by bylo zadostiučinění v penězích přiznáno.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 5. září 2017 sp. zn. II. ÚS 2533/16 ve věci ústavní stížnosti V. W., právně zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2016 č. j. 30 Cdo 4803/2015-171 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. 4. 2015 č. j. 35 Co 48/2015-155, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě o náhradu nemateriální újmy způsobené nezákonným vězněním v době komunistického režimu, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2016 č. j. 30 Cdo 4803/2015-171 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 7. 4. 2015 č. j. 35 Co 48/2015-155 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a na přiměřené odškodnění podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Obě rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace předchozího řízení a obsahu ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 29. 7. 2016, stěžovatel napadl výše uvedená rozhodnutí, a to pro jejich v rozpor s právem na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právem na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“) a právem na odškodnění podle čl. 36 odst. 3 Listiny a podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy.

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a soudního spisu Ústavní soud zjistil, že stěžovatel byl rozsudkem bývalého Nižšího vojenského soudu v Brně, PSP 47, ze dne 7. 1. 1954 sp. zn. T 2/54 uznán vinným trestným činem vyhýbání se služební povinnosti podle § 270 odst. 1 písm. b) zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákon“), protože z náboženských důvodů odepřel vykonávat vojenskou službu. Stěžovatel byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání dvou a půl roku a současně byla podle § 43 trestního zákona vyslovena ztráta čestných práv občanských a ztráta práv uvedených v § 44 odst. 2 trestního zákona, na dobu tří let. Rozsudek nabyl právní moci dne 7. 1. 1954. Stěžovatel byl ve vazbě a ve výkonu trestu od 1. 11. 1953 do 9. 5. 1955. Trest se započtením vazby byl tedy vykonán v rozsahu jednoho roku, šesti měsíců a devíti dnů.

3. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2003 sp. zn. 15 Tz 67/2003 byl shora uvedený rozsudek z roku 1954 zrušen a stěžovatel byl zproštěn obžaloby podle § 226 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“).

4. Poté, co byl stěžovatel pravomocně zproštěn obžaloby, požádal o odškodnění. Odškodnění bylo provedeno sdělením Vojenského úřadu pro právní zastupování Ministerstva obrany (dále jen „VÚPZ“) ze dne 28. 11. 2003 č. j. 405-01538-03-28-10, avšak ne tak, jak žádal stěžovatel. VÚPZ zcela odmítl poskytnout stěžovateli náhradu za nemateriální újmu. Na základě zákona č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se stěžovatel dne 26. 5. 2006 znovu obrátil na VÚPZ s žádostí o náhradu za nemateriální újmu. Stěžovatel však byl odmítnut sdělením VÚPZ ze dne 19. 6. 2006 č. j. 405-01538-03-53-10. Poté se stěžovatel obrátil na VÚPZ dne 8. 8. 2006

s poukazem na náleze Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2006 sp. zn. I. ÚS 85/04 (N 136/42 SbNU 91) ve věci J. Ch. Znovu byl odmítnut, tentokrát sdělením VÚPZ ze dne 27. 9. 2006 č. j. 405-01538-03-56-10.

5. Stěžovatel proto podal ve věci dne 11. 10. 2006 žalobu na Českou republiku - Ministerstvo spravedlnosti, v níž žádal zaplacení částky 900 000 Kč. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 12. 11. 2009 č. j. 14 C 281/2006-35 byla žaloba zamítnuta. Proti rozsudku podal stěžovatel odvolání. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 26. 10. 2010 č. j. 35 Co 373/2010-60 byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen. Stěžovatel podal dovolání a rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011 č. j. 30 Cdo 1384/2011-74 bylo dovolání zamítnuto. Poté podal stěžovatel ústavní stížnost. Nálezem Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 3438/11 (N 111/65 SbNU 497) byl rozsudek Nejvyššího soudu zrušen, a to pro porušení ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny. Dalším rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2013 č. j. 30 Cdo 1770/2012-103 byl zrušen jak rozsudek Městského soudu v Praze, tak i rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 a věc byla vrácena k novému projednání soudu prvního stupně. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 18. 6. 2014 č. j. 14 C 281/2006-129 bylo rozhodnuto, že Česká republika - Ministerstvo spravedlnosti má stěžovateli zaplatit náhradu nemateriální újmy ve výši 900 000 Kč a náhradu nákladů řízení. Soud konstatoval, že vzhledem k tomu, že šlo o nezákonný zásah do svobody stěžovatele, jeví se částka jím požadovaná jako přiměřená.

6. Proti tomuto rozhodnutí podala Česká republika - Ministerstvo spravedlnosti odvolání a na jeho základě byl rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 7. 4. 2015 č. j. 35 Co 48/2015-155 napadený rozsudek změněn tak, že se konstatuje, že „trestním stíháním žalobce, jeho odsouzením a výkonem trestu bylo porušeno právo žalobce na svobodné přesvědčení, názor a jeho projev, právo na spravedlivý proces a v konečném důsledku jeho uvězněním a výkonem trestu právo na svobodný život a osobní bezpečnost“. Žaloba na zaplacení částky 900 000 Kč byla zamítnuta. Nově bylo rozhodnuto i o nákladech řízení. Odvolací soud na rozdíl od soudu prvního stupně shledal (s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012 sp. zn. 30 Cdo 2813/2011), že okolnosti odvíjející se od uplatnění nároku vedou soud k závěru, že stěžovateli lze vyhovět pouze formou morálního zadostiučinění.

7. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání, které bylo odmítnuto usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2016 č. j. 30 Cdo 4803/2015-171 jako nepřipustné. Odvolací soud podle odůvodnění usnesení shledal jako dostatečnou satisfakci pouhým konstatováním porušení práva a postupoval tak v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu (např. rozsudek ze dne 20. 10. 2011 sp. 30 Cdo 401 2010, rozsudek ze dne 17. 1. 2013 sp. zn. 30 Cdo 2174/ 2012 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne

12. 4. 2016 sp. zn. 30 Cdo 4831/2015). Nejvyšší soud neshledal důvod uvedené otázky posoudit jinak.

8. V ústavní stížnosti stěžovatel uvedl, že skutková podstata případu je nesporná a sporným zůstalo pouze to, zda stěžovateli náleží za více jak 18 měsíců nezákonného věznění náhrada nemateriální újmy pouze formou konstatování porušení jeho práv, anebo zda má právo na finanční náhradu. Stěžovatel v rámci své ústavněprávní argumentace rovněž odkázal na výrok II sjednocujícího stanoviska Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), kde je mimo jiné k čl. 5 odst. 5 Úmluvy uvedeno, že se má aplikovat na ty, kteří podali v obdobných věcech žalobu před uveřejněním stanoviska. A to je případ i stěžovatele. Dále odkázal na další relevantní rozhodnutí Ústavního soudu [nálezy sp. zn. IV. ÚS 3439/11 ze dne 4. 3. 2013 (N 37/68 SbNU 379), sp. zn. IV. ÚS 662/12 ze dne 30. 4. 2013 (N 70/69 SbNU 255), sp. zn. IV. ÚS 500/13 ze dne 5. 11. 2013 (N 180/71 SbNU 163), sp. zn. IV. ÚS 644/13 ze dne 24. 4. 2014 (N 66/73 SbNU 241) a sp. zn. IV. ÚS 2265/13 ze dne 24. 4. 2014 (N 68/73 SbNU 265)].

9. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukazuje na to, že řadě osob v obdobném právním postavení náhrada nemateriální újmy byla soudními rozhodnutími pravomocně přiznána a byla vyplacena.

II. Vyjádření účastníků řízení

10. K obsahu ústavní stížnosti se na žádost Ústavního soudu vyjádřili účastníci řízení.

11. Nejvyšší soud v podrobném vyjádření k věci provedl kritický rozbor judikatury Ústavního soudu v otázkách odškodňování nemajetkové újmy. Dle jeho názoru již v napadeném usnesení vysvětlil, že na případ stěžovatele nedopadají závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177) a sp. zn. I. ÚS 723/15 ze dne 11. 8. 2015 (N 142/78 SbNU 199) – stěžovatelům, jejichž případy posuzoval Ústavní soud v těchto nálezech, bylo již zadostiučinění přiznáno, případně i vyplaceno, a hrozilo tudíž, že by je byli nuceni vracet (třeba i po delší době a až je již spotřebovali). Stěžovatel opírá názor o porušení svých ústavně zaručených práv o nálezy sp. zn. III. ÚS 1856/13 ze dne 18. 12. 2014 (N 233/75 SbNU 597), sp. zn. IV. ÚS 2183/13 ze dne 21. 1. 2015 (N 10/76 SbNU 147), sp. zn. I. ÚS 3451/13 ze dne 6. 2. 2015 (N 26/76 SbNU 357) a sp. zn. IV. ÚS 856/15 ze dne 7. 6. 2016 (N 104/81 SbNU 655), na které v ústavní stížnosti odkazuje. Ty se však zabývají otázkou, zda lze na případ stěžovatele a dalších podobně poškozených osob aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy a zda vůbec stěžovateli a podobně poškozeným poskytnout zadostiučinění. O této otázce již v nyní posuzovaném případě není sporu – stěžovateli se zadostiučinění dostalo již v řízení před odvolacím soudem, který konstatoval

porušení jeho práva. Stěžovatel sporuje pouze formu poskytnutého zadostiučinění, tou se však nálezy Ústavního soudu, na které odkazuje v ústavní stížnosti, nezabývají. Ústavní soud tak posouzení formy a výše zadostiučinění svěřuje obecným soudům, které mají zvážít všechny okolnosti každého jednotlivého případu. K charakteru nároku stěžovatele Nejvyšší soud připomíná, že se jedná o nárok založený výhradně rozhodovací praxí Ústavního soudu, který nemá žádnou oporu v pozitivním právu.

12. Městský soud v Praze ve svém vyjádření uvedl, že si není vědom toho, že by svým rozhodnutím nebo postupem, který jeho vydání předcházel, jakýmkoli způsobem porušil práva stěžovatele chráněná Ústavou a Listinou. Stěžovatel své námitky uplatnil již v řízení před obecnými soudy a ty se s nimi v odůvodněních svých rozhodnutí vypořádaly. Odvolací soud odkazuje na odůvodnění svého ústavní stížností napadeného rozsudku; při rozhodování vycházel z ustálené judikatury Nejvyššího soudu, jak konstatoval ve svém usnesení i dovolací soud. Pokud stěžovatel argumentuje „pozdějšími“ nálezy Ústavního soudu týkajícími se obdobné právní materie, argumentoval tak i v dovolacím řízení a dovolací soud se s touto argumentací vypořádal.

13. Vedlejší účastník řízení se k věci nevyjádřil.

14. Stěžovatel v replice na shora uvedená vyjádření obecných soudů zopakoval podstatu argumentace ze své ústavní stížnosti a doplnil ji o odkazy na několik nálezu Ústavního soudu a též na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle níž má finanční odškodnění nevinně vězněných osob složky: 1. náhradu materiální újmy, 2. náhradu nemateriální újmy a 3. náhradu nákladů právního zastoupení (srov. rozsudek ze dne 29. 5. 1997 ve věci *Tsirlis a Kouloumpas proti Řecku*). V zásadě není žádný důvod, aby stěžovateli byla přiznána 1. a 3. složka a 2. mu byla odepřena. Ve své argumentaci stěžovatel odkázal rovněž na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 819/15 (viz výše), z něž vyplývá právo stěžovatele na finanční náhradu nemateriální újmy. Závěrem uvedl, že na svém návrhu na zrušení rozhodnutí Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze trvá.

III. Procesní podmínky řízení

15. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Právní posouzení

16. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení, jakož i obsahu napadených rozhodnutí dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy); není proto povolán k instancnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutím v něm vydaným nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody účastníka tohoto řízení a zda řízení lze jako celek pokládat za spravedlivé. Ústavněprávním požadavkem též je, aby soudy vydaná rozhodnutí byla řádně, srozumitelně a logicky odůvodněna.

18. Jak plyne z výše uvedených skutečností, v řízení před obecnými soudy nebyla spornou otázkou, zda na stěžovatele aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy a zda vůbec stěžovateli poskytnout zadostiučinění – stěžovateli se zadostiučinění dostalo již v řízení před soudem prvního stupně, který mu přiznal zadostiučinění v penězích, jakož i v řízení před odvolacím soudem, který konstatoval porušení jeho práva. Stěžovatel tedy rozporuje pouze formu poskytnutého zadostiučinění. V projednávané věci je pak klíčovou otázkou, zda v případě stěžovatele, kdy nemajetková újma byla způsobena v důsledku zmíněného nezákonného odsouzení, resp. zbavení osobní svobody, postačí pouhé konstatování porušení práva ve výroku rozsudku, či zda je spravedlivé, aby mu bylo poskytnuto rovněž přiměřené zadostiučinění v penězích.

19. Ačkoli otázka aplikace čl. 5 odst. 5 Úmluvy na případy náhrady nemajetkové újmy, která vznikla před závazností Úmluvy pro Českou republiku, byla v daném řízení posouzena v souladu s judikaturou Ústavního soudu, Ústavní soud považuje za nezbytné některé zásadní teze této judikatury zopakovat i v tomto řízení. Uvedenou problematikou se Ústavní soud v minulosti zabýval již mnohokrát [viz např. nálezy ze dne 23. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 3438/11 (N 111/65 SbNU 497), ze dne 4. 3. 2013 sp. zn. IV. ÚS 3439/11 (N 37/68 SbNU 379), ze dne 30. 5. 2013 sp. zn. II. ÚS 4877/12 (N 98/69 SbNU 655), ze dne 5. 11. 2013 sp. zn. IV. ÚS 500/13 (N 180/71 SbNU 163), ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 644/13 (N 66/73 SbNU 241), ze dne 24. 4. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2265/13 (N 68/73 SbNU 265) – všechny dostupné na <http://nalus.usoud.cz>].

20. Důležitým pro posouzení věci je stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), z něhož vyplynuly následující závěry:

I. Nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené

osoby došlo, resp. tento zásah byl ukončen až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti této osoby na rehabilitaci není z tohoto hlediska relevantní.

II. Tento právní názor se neuplatní u případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska.

21. Z uvedených závěrů stanoviska je zřejmé, že prvním výrokem Ústavní soud uznal, že jeho dosavadní výklad čl. 5 odst. 5 Úmluvy, uplatňovaný některými senáty, byl chybný, a nově poskytl ve stanovisku výklad správný. Druhým výrokem se zaměřil na žadatele, kteří – inspirováni dřívějším chybným výkladem – požádali o přiměřené zadostiučinění, a ve vztahu k nim založil fikci, že k dosud podaným žádostem je třeba přistupovat tak, jako by onen původní výklad byl správný, neboť právě na tomto předpokladu bylo založeno jejich legitimní očekávání, že i jim bude poskytnuto přiměřené zadostiučinění stejně jako jiným osobám v obdobné situaci.

22. I po přijetí uvedeného stanoviska pléna Ústavního soudu tedy platí, že ve shodě s předchozí judikaturou se postupuje vůči těm žalobcům, jejichž žaloba na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska, což je i případ stěžovatele.

23. Jak vyplývá i z judikatury Ústavního soudu, při rozhodování o výši náhrady za nemajetkovou újmu obecné soudy vezmou v úvahu specifika dané věci, jež plynou z důvodů obsažených v citovaném stanovisku pléna Ústavního soudu, především v jeho bodech 31 až 35. Přihlédnou tedy k tomu, že o navrhovaném odškodnění nemateriální újmy za déletrvající omezení osobní svobody stěžovatele v důsledku nezákonného rozhodnutí budou rozhodovat za situace, kdy v jiných právně srovnatelných případech již bylo navrhovatelům vyhověno. Odklon v jejich neprospekch (včetně nynějšího stěžovatele) by byl zjevně nespravedlivý a vytvářel by tím další nerovnost a křivdu v rámci této skupiny osob, které se nacházely ve srovnatelné právní situaci, řádně se domáhaly svých práv, nicméně jen některé z nich měly to „štěstí“, že jim zadostiučinění v penězích bylo přiznáno [viz nálezh Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 823/15 ze dne 23. 8. 2016 ve znění opravného usnesení sp. zn. II. ÚS 823/15 ze dne 13. 12. 2016 (N 156/82 SbNU 473)].

24. Obdobně Ústavní soud argumentoval již např. v nálezu sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177), na nějž stěžovatel v ústavní stížnosti rovněž odkázal, kde uvedl, že „nároky jednotlivců, kteří v době nesvobody odmítli z důvodu náboženského či obdobného přesvědčení nastoupit vojenskou službu, a byli proto v době nesvobody nespravedlivě odsouzeni a uvězněni, které byly vzneseny před vydáním stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014 (297/2014 Sb.), je třeba brát stejně vážně jako ty, které byly před vydáním stanoviska i rozhodnuty, a to

i z hlediska výše odškodnění. Je proto namístě těm jednotlivcům, kteří své nároky uplatnili před vydáním citovaného stanoviska, přiznat i přiměřené zadostiučinění v penězích, a to ve výši odpovídající situaci, v níž by se na jejich nespravedlivé věznění v době nesvobody skutečně vztahoval čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ani zákonodárce, a tím méně pak soudy, totiž nemohou odškodnit všechna příkoří, která vznikla v době nesvobody. Ovšem tam, kde již soudní rozhodnutí, byť byla založena na nesprávném výkladu vnitrostátního práva či mezinárodní úmluvy, založila legitimní očekávání poškozených, že právě jim učiněné křivdy se stát rozhodl odškodnit, nemohou soudy tato legitimní očekávání zklamat ve vztahu k poškozeným, kteří své nároky uplatnili dříve, než Ústavní soud uznal chybnost svého dosavadního výkladu“.

25. Skutkově i právně shodnou problematikou, kdy se jiný stěžovatel domáhal žalobou nahrazení nemateriální újmy v souvislosti s nezákonným vězněním v době nesvobody a kdy byla jeho žaloba i odvolání zamítnuty a k dovolání stěžovatele bylo sice Nejvyšším soudem konstatováno porušení jeho práv v důsledku nezákonného věznění, ale nárok na zaplacení přiměřeného zadostiučinění byl zamítnut, se Ústavní soud zabýval také v nálezu sp. zn. IV. ÚS 856/15 ze dne 7. 6. 2016 (N 104/81 SbNU 655), v němž shledal, že „obecné soudy v napadených rozhodnutích nepostupovaly v souladu s právním názorem Ústavního soudu plynoucím z dosavadní judikatury a dopustily se porušení základních práv stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy, na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na přiměřené odškodnění podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy“.

26. Protože v nyní projednávané věci Ústavní soud neshledal žádný relevantní důvod, aby se od právního názoru, obsaženého i v posledně citovaném nálezu, jakkoliv odchyloval, shodně se závěry v něm vyslovenými konstatuje, že obecné soudy v napadených rozhodnutích nepostupovaly v souladu s právním názorem Ústavního soudu plynoucím z jeho dosavadní judikatury, čímž porušily základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny a na přiměřené odškodnění dle čl. 5 odst. 5 Úmluvy.

27. Ze shora vyložených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu i Městského soudu v Praze podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 166

K ústavnosti držení cizince v předběžné vazbě

Důvodem k pokračujícímu omezení osobní svobody předběžnou vazbou může být obava z útěku osoby, o níž se jedná, přičemž důvodnost této obavy musí být založena jejím jedním nebo dalšími konkrétními skutečnostmi [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 2121/10 (N 228/59 SbNU 323)]. O nic takového se ovšem ani jedno z napadených rozhodnutí obecných soudů neopírá. Obě totiž v podstatě konstatují toliko skutečnost, že je stěžovatel odsouzen k dlouholetému trestu odnětí svobody, a dále, že je stěžovatel reálně ohrožen vydáním k výkonu trestu do Turecké republiky.

Jelikož konečné rozhodnutí obecných soudů o přípustnosti vydání stěžovatele a následné povolení vydání ministrem spravedlnosti nelze v nejbližší době s ohledem na dosavadní průběh extradičního řízení předpokládat a předběžná vazba stěžovatele trvá již více než tři roky, nelze v dané věci uvažovat o tom, že by stěžovatel mohl setrvávat ve vazbě i nadále až do konečného (pravomocného) rozhodnutí. Zvláště pak za situace, kdy nejsou stanoveny žádné zákonné lhůty, jež by celkovou délku předběžné vazby omezovaly.

Obecné soudy tedy při posuzování, zda jsou v konkrétním případě dány důvody předběžné vazby, musí s ohledem na současnou právní úpravu postupovat restriktivně tak, aby celková délka vazby nebyla z hlediska zachování práva na osobní svobodu zcela nepřiměřená, a nebyla tak porušována základní práva a svobody osoby, o jejíž vydání jde.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 5. září 2017 sp. zn. II. ÚS 1301/17 ve věci ústavní stížnosti H. E., právně zastoupeného Mgr. Markem Sedlákem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Příkop 834/8, 602 00 Brno, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 3. 2017 č. j. 4 To 25/2017-789 a usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 28. 2. 2017 č. j. 1 Nt 202/2014-726, kterými bylo rozhodnuto o ponechání stěžovatele v předběžné vazbě, za účasti Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 3. 2017 č. j. 4 To 25/2017-789 a usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 28. 2. 2017 č. j. 1 Nt 202/2014-726 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na osobní svobodu zaručené čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Obě rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu předchozího řízení a obsahu ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 28. 4. 2017, se stěžovatel podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhal zrušení shora uvedených usnesení Vrchního soudu v Olomouci (dále též jen „vrchní soud“) a Krajského soudu v Brně (dále též jen „krajský soud“), a to pro porušení základního práva zaručeného čl. 8 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z odůvodnění ústavní stížnosti, z obsahu rozhodnutí napadených ústavní stížností a vyžádaného trestního spisu zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Ve věci stěžovatele je vedeno extradiční řízení, ve kterém již bylo dvakrát rozhodnuto o tom, že podle § 95 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, (dále též jen „ZMJŠ“) je přípustné jeho vydání do Turecké republiky na základě zatýkacího rozkazu Státního zastupitelství v Sanliurfa, Turecká republika, sp. zn. 2006/512 Karar ze dne 15. 11. 2012, pro odsouzení za trestný čin krádeže věci, jejich uzamčení a schování podle § 142/1.b.1, 37/1.58/1 a 53/1-a-b-c-d-e Tureckého trestního zákoníku 5237 k trestu odnětí svobody v trvání šesti roků, konkrétně pro výkon zbývajícího trestu odnětí svobody v trvání čtyř roků, sedmi měsíců a šesti dnů. Poprvé se tak stalo usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 9. 10. 2014 č. j. 1 Nt 202/2014-265, které však bylo zrušeno usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 12. 2014 č. j. 2 To 118/2014-306. Podruhé rozhodl o přípustnosti vydání stěžovatele Krajský soud v Brně usnesením ze dne 5. 6. 2015 č. j. 1 Nt 202/2014-435 ve spojení s usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 7. 2015 sp. zn. 2 To 62/2015. Následně usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 č. j. 11 Tcu 1/2016-22 byla obě rozhodnutí na návrh ministra spravedlnosti podané podle § 95 odst. 5 ZMJŠ zrušena a Krajskému soudu v Brně bylo přikázáno, aby věc znovu projednal a rozhodl.

4. Z obsahu spisu vyplývá, že stěžovatel byl zadržen policejním orgánem dne 14. 5. 2014 v 09.35 hodin po vysledování jeho pohybu v Jihlavě na Křížové ulici a dne 16. 5. 2014 byl soudem vzat do předběžné vazby. O jeho žádosti o propuštění z předběžné vazby naposledy rozhodoval krajský soud ústavní stížností napadeným usnesením, kterým jeho žádost zamítl. Podle odůvodnění napadeného usnesení je stěžovatel občanem Turecké republiky, který se zdržuje nelegálně na území České republiky jako členského státu Evropské unie, a to bez udělení víza a povolení k pobytu cizince, přičemž mu nebyla udělena žádná z forem mezinárodní ochrany na území České republiky dle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, což je zřejmé ze zprávy Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra České republiky ze dne 28. 7. 2014 č. j. MV-102681-2/OAM-2014 (č. l. 235 spisu), dle které řízení o udělení mezinárodní ochrany bylo ukončeno pravomocně dne 25. 4. 2012 rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 28Az 20/2011-101. Jednání, pro které byl stěžovatel odsouzen v Turecké republice, odpovídá podle právního řádu České republiky s ohledem na výši způsobené škody – nejméně 89 420 Kč (bez hodnoty 28 zlatých mincí) – právní kvalifikaci trestného činu krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b), odst. 3 a odst. 4 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, s trestní sazbou 2 až 8 let odnětí svobody, resp. trestnému činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), odst. 2 a odst. 3 písm. a) trestního zákona účinného do 31. 12. 2009 s trestní sazbou 2 až 8 let odnětí svobody, na které se podle čl. 2 Evropské úmluvy o vydávání ze dne 13. 12. 1957 (publikované pod číslem 549/1992 Sb.) a § 90 odst. 1 ZMJS vztahuje vydávání.

5. Stěžovatel spáchání trestného jednání ve svém domovském státě popírá, přičemž sám uvedl, že z věznice v Turecku, kde vykonával trest odnětí svobody, uprchl. Do České republiky se podle svého vyjádření dostal ilegálně, nemá zde žádné pevnější vazby. V současnosti žije se svou přítelkyní, se kterou chce i nadále žít ve společné domácnosti. Tuto skutečnost dle názoru krajského soudu nelze považovat za tak závažnou, aby bylo možné dospět k závěru o stabilní fixaci jmenovaného k určitému místu na území České republiky. Stěžovatel popřel, že je proti němu na území České republiky vedeno trestní stíhání, přičemž bylo zjištěno, že na něj byla podána obžaloba pro zločin vydírání podle § 175 odst. 1 a odst. 2 písm. c) trestního zákoníku, o které doposud nebylo soudem rozhodnuto. Stěžovatel se pohybuje v České republice na více místech, ke kterým nemá natolik silné vazby, aby došlo k eliminování obav, že se z těchto míst vzdálí a nebude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Stěžovatel nedisponuje žádným platným dokladem totožnosti, popírá islámské vyznání s tím, že je křesťanského vyznání, a to přesto, že nedokáže odpovědět na základní otázky týkající se vědomostí náležejících ke křesťanské víře.

Pro posouzení otázky, zda jsou dány zákonné podmínky pro propuštění jmenovaného z předběžné vazby na svobodu, je stěžejním rozhodnutím, zda zjištěné skutečnosti odůvodňují obavu z útěku osoby, o jejíž vydání jde (§ 94 odst. 1 ZMJS). Stěžovatel uprchl z výkonu trestu odnětí svobody, který vykonával v Turecké republice, přičemž se na území České republiky skrýval dlouhodobě právě proto, aby nemusel tento uložený trest vykonat. Za této situace je zcela objektivně dána obava z toho, že v případě propuštění z předběžné vazby na svobodu by mohl být nedosažitelný pro orgány činné v trestním řízení v této extradiční věci, čímž je dán důvod útekové vazby dle ustanovení § 94 odst. 1 ZMJS. Pro tento závěr svědčí i skutečnost, že je stíhán pro zločin vydírání podle § 175 odst. 1 a odst. 2 písm. c) trestního zákoníku, v důsledku čehož je ohrožen uložením trestu odnětí svobody v rámci trestní sazby od 2 let do 8 let, tedy je ohrožen uložením citelného trestu odnětí svobody.

6. Z těchto důvodů krajský soud dospěl k závěru, že žádosti stěžovatele o propuštění z předběžné vazby nelze vyhovět, a proto byla jeho žádost o propuštění z předběžné vazby na svobodu zamítnuta dle ustanovení § 71a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s ustanovením § 94 odst. 2 ZMJS. K námitce stěžovatele spočívající v tom, že jeho předběžná vazba již trvá dlouhodobě, že délka trvání předběžné vazby ve vydávacím řízení nemůže být neomezená a že on sám nijak nezavinil délku vydávacího řízení, krajský soud uvedl, že věci stěžovatele je věnována maximální pozornost, přičemž všechny úkony v této věci jsou činěny s maximálním urychlením a bez průtahů. Dle názoru krajského soudu samotná doba trvání předběžné vazby není nepřiměřená, a to i v návaznosti na dosavadní výsledky extradičního řízení, kdy stěžovateli zcela reálně hrozí vydání k výkonu dlouhodobého trestu odnětí svobody, čemuž se bránil v podobě uprchnutí z domovského státu do České republiky. Ve vycestování stěžovateli nebrání také možnost volného pohybu minimálně na území Schengenského prostoru, stejně jako absence výraznějších vazeb rodinného, pracovního či obdobného charakteru v České republice. Po zrušení rozhodnutí krajského a vrchního soudu v této trestní věci Nejvyšším soudem byly Krajským soudem v Brně ihned vyžádány důkazy dle jeho pokynů, ve věci bylo krajským soudem konáno veřejné zasedání dne 9. 2. 2017, které bylo odročeno na neurčito za účelem opatření dalších důkazů. Jak připouští krajský soud, zajištění důkazů pro rozhodnutí v této extradiční věci je zdlouhavé, což je dáno tím, že příslušné orgány Turecké republiky jednají liknavě.

7. Vrchní soud v napadeném usnesení, jímž zamítl stížnost stěžovatele proti usnesení krajského soudu, přisvědčil správnosti závěru soudu prvního stupně, že u stěžovatele i ve stávajícím stadiu vydávacího řízení existují konkrétní skutečnosti, které odůvodňují obavu z jeho útěku. Doplnil, že

v dané fázi řízení soud prvního stupně vyžaduje extradiční materiály a zprávy dle rozhodnutí Nejvyššího soudu, aby byl zajištěn dostatečný podklad pro objektivní rozhodnutí o přípustnosti vydání stěžovatele do jeho domovského státu. Ověřuje se mimo jiné to, zda bylo stěžovateli zaručeno právo na spravedlivý proces, resp. právo na obhajobu, zda mu vzhledem ke konkrétním okolnostem skutečně hrozí reálné nebezpečí dostatečně intenzivního porušení absolutních práv zaručených mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách a zda existuje reálné nebezpečí jeho pronásledování v případě jeho vydání do Turecké republiky, resp. reálné nebezpečí zhoršení jeho postavení.

8. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že ve vazbě je v souvislosti s extradičním řízením již tři roky, aniž by průtahy jakkoli zapřičinil. Dvakrát již bylo rozhodnuto o jeho vydání, což však bylo na základě opravných prostředků zrušeno. Naposledy bylo dne 9. 2. 2017 jednání o vydání stěžovatele odročeno na neurčito z důvodu vyžádání aktuálních dokladů o situaci v Turecké republice a k ověření překladu rozsudku Nejvyššího soudu Turecké republiky, ze kterého vyplývá, že odsouzení stěžovatele mělo být zrušeno. Stěžovatel uvedl, že se v České republice nezdržoval nelegálně, ale byl zde před svým vzetím do vazby legálně v souladu s § 87y zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, s vědomím Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra a cizinecké policie. Těmto orgánům bylo známo i místo jeho pobytu, neboť je řádně nahlásil. Byl zaměstnán a žil ve společné domácnosti s družkou. Soudy při svém rozhodování činí nesprávné skutkové závěry, které nemají oporu v důkazech založených ve spisech. Je pravda, že v současnosti vzhledem ke třem rokům pobytu ve vazbě ztratil zaměstnání, jeho vztah s družkou skončil a musel by si najít nové bydliště. Tato současná situace nemění nic na tom, že před vzetím do vazby v České republice nežil skrytě, ale jeho přítomnost a pobyt byly příslušným orgánům známy.

9. Stěžovatel má za to, že obě napadená usnesení porušují čl. 8 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů, a to obzvláště v situaci, kdy na rychlosti projednání věci je závislé omezení osobní svobody, jako je tomu v případě stěžovatele. Soudy obou stupňů další trvání vazby stěžovatele spojují s trváním vydávacího řízení. Pokud tedy vydávací řízení provázejí zbytečné průtahy, má to za následek zbytečnost omezení svobody stěžovatele ve vazbě a tím i protiústavnost vazby. Stěžovatel zdůrazňuje, že extradiční řízení a jeho vzhledem k tomu, že bylo dvakrát rozhodnuto o jeho vydání, rozhodnutí bylo dvakrát zrušeno a nyní po třech letech se znovu čeká na další materiály z Turecka s tím, že samy české soudy konstatují liknavost jednání příslušných orgánů Turecké republiky.

10. Vazba ve vydávacím řízení není omezena zákonnou lhůtou, což však neznamená, že může být nekonečná. I vazba v souvislosti s vydávacím řízením by měla trvat jen dobu nezbytnou. Podle stěžovatele je jeho situace obdobná jako situace jiného cizince, o jehož vazbě rozhodoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 1801/14 ze dne 9. 12. 2014 (N 222/75 SbNU 499), na který proto stěžovatel odkazuje.

II. Vyjádření účastníků řízení

11. K obsahu ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení. Krajský soud uvedl, že podle jeho názoru nedošlo k porušení práv stěžovatele. Dodal, že očekává zaslání listinných důkazů vyžadovaných dle pokynů Nejvyššího soudu cestou mezinárodní právní pomoci v dohledné době (viz úřední záznam předsedy senátu ze dne 19. 5. 2017). Vrchní soud se k věci nevyjádřil, stejně jako Vrchní státní zastupitelství v Olomouci. Krajské státní zastupitelství v Brně se vzdalo postavení vedlejšího účastníka.

III. Procesní podmínky řízení

12. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví zákon o Ústavním soudu. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Právní posouzení

13. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení, jakož i obsahu napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instancnímu přezkumu jejich rozhodnutí; směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v trestním řízení, není proto samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny ústavně zaručené práva

nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé.

15. V dané věci jde především o to, zda podaný výklad a aplikace trestněprávních ustanovení upravujících rozhodování o omezení stěžovatelovy svobody předběžnou vazbou nezakládají nepřijatelné ústavněprávní konsekvence, tj. zda nepředstavují nepřipustný zásah do právního postavení stěžovatele v té rovině, jíž je poskytována ochrana ústavněprávními předpisy, zejména Listinou, včetně práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) ve smyslu její hlavy páté.

16. Obecně platí, že posoudit konkrétní okolnosti každého jednotlivého případu se zřetelem na učiněná skutková zjištění náleží obecným soudům, což je výrazem jejich nezávislého soudního rozhodování (čl. 82 Ústavy); totéž platí ohledně hodnocení těchto zjištění pro potřeby jejich podřazení pod příslušná ustanovení zákona o mezinárodní justiční spolupráci. Naopak, jak bylo výše naznačeno, Ústavnímu soudu do této působnosti obecných soudů zasahovat zásadně nepřisluší, stejně jako mu zásadně nepřisluší podávat výklad podústavního práva. Jeho možnosti jsou pak specificky zúženy v režimu tzv. uvážení (diskrece), jež se právě v dané věci prosazuje; důvodem k zásahu Ústavního soudu je tu až stav, kdy příslušnými orgány přijaté právní závěry jsou výrazem zjevného omylu či logického excesu (vnitřního rozporu), a tím vybočují ze zásad spravedlivého procesu; teprve tehdy lze mít za to, že bylo dosaženo ústavněprávní roviny problému, neboť takové závěry ignorují předvídatelné judikatorní standardy a zakládají stav nepřipustné svévole, resp. libovůle.

17. Předběžná vazba (§ 94 ZMJS) je zvláštním druhem vazby, a přímo se proto neuplatní žádný z vazebních důvodů a podmínek stanovených trestním řádem pro běžnou vazbu ve vnitrostátním trestním řízení (§ 67 a 68 trestního řádu). Jejím účelem je zajistit dosažitelnost osoby, o jejíž vydání jde, v průběhu extradičního řízení, neboť se typicky jedná o cizince bez vztahu k České republice a v případě jejího opuštění území by nebylo možné extradiční řízení vůbec vést. Nad rámec požadavků vyplývajících z mezinárodních smluv, včetně mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách [zejména čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)] česká vnitrostátní úprava stanoví i pro předběžnou vazbu důvod útěkový. Obava z útěku osoby, o jejíž vydání jde, musí být doložena konkrétními zjištěnými skutečnostmi; sama skutečnost, že se jedná o cizince bez dlouhodobého pobytu v České republice, by takovým důvodem neměla být. Na další postup ohledně předběžné vazby se neuzijí ustanovení § 71 odst. 1 věty třetí, odst. 2 písm. b), § 72 až 72b, § 73b odst. 1, 3 až 5, odst. 6 věty druhé, § 73c písm. a) a § 74a trestního řádu. Jiná ustanovení hlavy čtvrté oddílu prvního

trestního řádu se užijí přiměřeně s tím, že kde tato ustanovení hovoří o přípravném řízení, rozumí se tím předběžné šetření.

18. Délka předběžné vazby po doručení extradiční žádosti nebo vyslovení přípustnosti vydání není výslovně časově omezena. I předběžná vazba však musí být svou délkou přiměřená. Vždy je třeba vzít v úvahu mj. osobní situaci osoby, o jejíž vydání jde, např. její vazby v České republice, závažnost činu, pro který je o vydání žádáno, dosavadní průběh a případné průtahy v extradičním řízení [podle čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy je pro zákonnost vazby v extradičním řízení podstatné, aby extradiční řízení skutečně probíhalo a nebylo fakticky suspendováno např. vyčkáváním na výsledek jiného řízení apod.].

19. Co se týče důvodů předběžné vazby, Ústavní soud ve své judikatuře ve věcech vazebních dovodil, že aby byl zajištěn respekt a ochrana základního práva na osobní svobodu, musí být brán zřetel na tzv. doktrínu zesílených důvodů. Obecné soudy jsou povinny respektovat požadavek nezbytnosti existence zesílených důvodů pro trvání vazby, jinak nelze pokračující omezení osobní svobody, byť k uvalení vazby mohlo dojít na základě důvodného podezření, aprobovat. Konkrétně vzato: trvání podezření je podmínkou *sine qua non* pro zákonnost pokračování vazby, ale po určité době samo o sobě nepostačuje. V takových případech musí soud zjistit, zda existují jiné relevantní a dostačující důvody předložené orgány činnými v trestním řízení, které by ospravedlnily toto pokračující odnětí svobody [viz rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) ze dne 7. 4. 2005 ve věci *Rokhlina proti Rusku*, stížnost č. 54071/00, a nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013 (N 215/71 SbNU 517), sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (N 217/71 SbNU 545) a sp. zn. I. ÚS 1801/14 ze dne 9. 12. 2014 (N 222/75 SbNU 499)]. Uvedený požadavek, jakož i další závěry níže uvedené lze analogicky vztáhnout i na předběžnou vazbu.

20. Opakované používání stereotypních formulací v rozhodnutích soudů o prodloužení vazby vzbuzuje podezření, že se rozhodující orgány dostatečně nezabývaly konkrétními okolnostmi a nereagovaly na argumenty obviněného (rozsudek ESLP ze dne 9. 4. 2009 ve věci *Kondratyev proti Rusku*, stížnost č. 2450/04; rozsudek ESLP ze dne 6. 12. 2007 ve věci *Lind proti Rusku*, stížnost č. 25664/05). Soudy rozhodující o vazbě sice nejsou povinny se ve svých rozhodnutích vypořádat jednotlivě s každým argumentem uplatněným obviněným nebo jeho obhájcem, měly by však reagovat adekvátním způsobem na všechna tvrzení, která jsou způsobilá zpochybnit oprávněnost dalšího trvání vazby (rozsudek ESLP ze dne 8. 2. 2011 ve věci *Ignatenco proti Moldavsku*, stížnost č. 36988/07; rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 2010 ve věci *Michalko proti Slovensku*, stížnost č. 35377/05).

21. Nesplnění formálních požadavků kladených na rozhodnutí o dalším trvání vazby je samo o sobě dostatečné k tomu, aby bylo konstatováno porušení čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny, resp. čl. 5 odst. 1 a 3 Úmluvy. Pro upřesnění lze uvést, že takové pochybení může spočívat zvláště v tom, že soud pouze zopakuje důvody uváděné v počáteční fázi vazby, aniž by náležitě vysvětlil, proč je trvání vazby nezbytné i nadále (z rozsudku ESLP ze dne 4. 11. 2008 ve věci *Janulis proti Polsku*, stížnost č. 20251/04).

22. Důvodem k pokračujícímu omezení osobní svobody předběžnou vazbou může být obava z útěku osoby, o níž se jedná, přičemž důvodnost této obavy musí být založena jeho jednáním nebo dalšími konkrétními skutečnostmi [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 2121/10 (N 228/59 SbNU 323)]. O nic takového se ovšem ani jedno z napadených rozhodnutí obecných soudů neopírá. Obě totiž v podstatě konstatují toliko skutečnost, že je stěžovatel odsouzen k dlouholetému trestu odnětí svobody, a dále, že je stěžovatel reálně ohrožen vydáním k výkonu trestu do Turecké republiky.

23. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1801/14 ze dne 9. 12. 2014 (N 222/75 SbNU 499), na který stěžovatel v ústavní stížnosti odkazuje, Ústavní soud zdůraznil, že „předběžná vazba není opatřením, které by bylo vždy nezbytné (a tudíž přiměřené ve vztahu k zásahu do osobní svobody) k provedení extradičního řízení a tím ke splnění mezinárodních závazků České republiky. Takovým opatřením je až vydávací vazba, následující po rozhodnutí ministra spravedlnosti o povolení vydání“.

24. Na základě extradičního řízení je současný stěžovatel omezen na osobní svobodě již ode dne 14. 5. 2014, kdy byl zadržen, a posléze dne 16. 5. 2014 na něj byla uvalena předběžná vazba. V řízení stěžovatel postupoval v souladu s českým právním řádem a uplatnil všechny právní nástroje, které mu umožňují získat ochranu před výkonem trestu odnětí svobody, který mu byl uložen v domovském státě na základě řízení, jež on sám považuje za protizákonné (resp. zrušené odvolacím soudem). Samotnou délku řízení a případné průtahy v něm však nelze přičítat stěžovateli.

25. Ústavní soud konstatuje, že na takto dlouhotrvající předběžnou vazbu nelze pohlížet tak, že by byla bez dalšího akceptovatelná. Extradiční řízení neprobíhá bez průtahů. Sice v něm již bylo dvakrát rozhodnuto krajským soudem o přípustnosti vydání stěžovatele do Turecké republiky, na základě zrušujícího rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2016 se však věc znovu dostala k novému projednání a rozhodnutí ke krajskému soudu. U tohoto soudu se konalo dne 9. 2. 2017 veřejné zasedání, bylo však odročeno na neurčito za účelem opatření dalších důkazů dle pokynů Nejvyššího soudu. Jak vyplývá ze spisu, předseda senátu vyžádal již dne 17. 2. 2017 cestou mezinárodní právní pomoci další listinné důkazy z Turecké republiky ohledně věci stěžovatele, do současné doby je však soud

neobdržel, jak je zřejmé z úředního zápisu ze dne 19. 5. 2017 obsaženého ve spisu (č. l. 817). Předsedovi senátu bylo sděleno pracovníkem mezinárodního odboru trestního Ministerstva vnitra, že „zprávy by měly být k dispozici během jednoho měsíce, nicméně se jedná pouze o odhad, neboť stav justičních orgánů v Turecké republice v současnosti je špatný a jejich činnost je značně ochromena“.

26. K tomu Ústavní soud podotýká, že popsaná situace v justičních orgánech Turecké republiky (zejména po pokusu o státní převrat v létě roku 2016) nemůže jít k tíži stěžovatele. Pokud obecné soudy ve svých rozhodnutích zmínily jistou liknavost ze strany justičních orgánů země žádající o vydání osoby, je možno z této situace dovodit rovněž to, že rychlé vydání stěžovatele neznamena v nynější situaci pro justiční orgány této země prioritu.

27. Jelikož konečné rozhodnutí obecných soudů o přípustnosti vydání stěžovatele a následné povolení vydání ministrem spravedlnosti nelze v nejbližší době s ohledem na dosavadní průběh extradičního řízení předpokládat a předběžná vazba stěžovatele trvá již více než tři roky, nelze v dané věci uvažovat o tom, že by snad stěžovatel mohl setrvávat ve vazbě i nadále až do konečného (pravomocného) rozhodnutí. Zvláště pak za situace, kdy nejsou stanoveny žádné zákonné lhůty, jež by celkovou délku předběžné vazby omezovaly. K uvedenému konstatování pak Ústavní soud vedou rovněž konkrétní skutečnosti projednávaného případu. Stěžovatel byl v Turecké republice odsouzen pro majetkový trestný čin, nikoli násilný. Byl odsouzen k trestu odnětí svobody v celkové výměře šesti roků, přičemž v turecké věznici část trestu již vykonal. Zbývající část výkonu trestu pak činí čtyři roky, sedm měsíců a šest dnů. V současné době není ani jisté, zda, jak tvrdí stěžovatel a konstatoval i Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 6. 4. 2016, bylo trestní řízení vedené proti stěžovateli v Turecké republice v souladu se všemi zárukami spravedlivého procesu. Uvedená skutečnost je nyní rovněž součástí doplňujícího šetření krajského soudu a bude mít jisté i vliv na jeho konečné rozhodnutí.

28. Závěrem Ústavní soud upozorňuje, že rovněž judikatura Evropského soudu pro lidská práva vyžaduje, aby právní úprava detence cizinců v podobných případech stanovila maximální lhůtu zajištění, a splnila tak požadavek předvídatelnosti podle čl. 5 odst. 1 Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci *Mathloom proti Řecku*, č. 48883/07). Obecné soudy tedy při posuzování, zda jsou v konkrétním případě dány důvody předběžné vazby, musí s ohledem na současnou právní úpravu postupovat restriktivně, tak, aby celková délka vazby nebyla z hlediska zachování práva na osobní svobodu zcela nepřiměřená, a nebyla tak porušována základní práva a svobody osoby, o jejíž vydání jde.

II. ÚS 1301/17

č. 166

29. Vzhledem k tomu, že v daném případě se tak nestalo, je nutno konstatovat, že bylo porušeno právo stěžovatele na osobní svobodu zaručené čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny, jakož i jeho právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

30. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a napadená usnesení Vrchního soudu v Olomouci i Krajského soudu v Brně zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 167

K povinnosti soudů interpretovat žalobu v souladu s právem na přístup k soudu

Odmítl-li soud stěžovatelovu žalobu v petitorní části, v níž se domáhal stanovení konkrétní povinnosti všem žalovaným spočívající v „úpravě opěrné zdi“ za účelem zamezení jejího sesuvu, pak tímto postupem byl protiústavně omezen dispoziční prostor stěžovatele a tím i řádný přístup k soudu. Stěžovateli totiž zbyla pouze ta část žaloby, podle níž měli být žalovaní povinni „zdržet se ohrožování“ nemovitostí v jeho vlastnictví. Stěžovatelův nárok tak byl obsahově redukován. Žalovaným již nemohla být uložena žádná povinnost, jejíž bezprostřední splnění by bylo pro odvrácení hrozící majetkové újmy účelné, ale mohli jim být jen zakázáno stěžovatele ohrozit, což naplňuje pouze hypotézu ustanovení § 2903 odst. 2 občanského zákoníku, nikoli jeho dispozici.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 5. září 2017 sp. zn. II. ÚS 1507/17 ve věci ústavní stížnosti Hartmanna Hampela, zastoupeného JUDr. Vladimírem Špačkem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Týršova 64, Náchod, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2017 č. j. 25 Cdo 1743/2016-294, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 12. 2015 č. j. 25 Co 280/2015-278 a rozsudku Okresního soudu v Trutnově ze dne 21. 4. 2015 č. j. 30 C 34/2012-239, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě o stanovení povinnosti vedlejšími účastníkům provést úpravu opěrné zdi ohrožující stěžovatelovy nemovitosti, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Trutnově jako účastníků řízení a 1. obce Horní Maršov, Bertholdovo nám. 102, 2. Ing. Miloše Holuba, a 3. Povodí Labe, státního podniku, se sídlem v Hradci Králové, Víta Nejedlého 951, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2017 č. j. 25 Cdo 1743/2016-294, rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 12. 2015 č. j. 25 Co 280/2015-278 a rozsudkem Okresního soudu v Trutnově ze dne 21. 4. 2015 č. j. 30 C 34/2012-239 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces a na přístup k soudu podle

čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Shrnutí obsahu ústavní stížnosti a výsledků řízení před obecními soudy

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 16. 5. 2017, stěžovatel napadá výše označená rozhodnutí Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové (dále též jen „odvolací soud“) a Okresního soudu v Trutnově (dále též jen „soud prvního stupně“). Tvrdí, že vedla k porušení základních atributů právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Stěžovatel proto navrhuje, aby Ústavní soud uvedená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

2. Stěžovatel se žalobou u okresního soudu jako vlastník níže identifikovaných nemovitostí domáhal stanovení povinnosti žalovaným provést „takovou úpravu opěrné zdi, která se nachází mezi vodním korytem řeky Úpy na pozemku p. č. X1 a ostatní plochou na pozemku p. č. X2, obojí v obci Horní Maršov a katastrálním území Temný Důl, která zabrání sesuvu půdy z pozemku st. p. č. X3 a případně i porušení statiky domu č. p. Y postaveného na pozemku st. p. č. X3, obě nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí pro obec Horní Maršov a katastrální území Temný Důl, a to do tří měsíců od právní moci rozsudku“. Dvě posledně uvedené nemovitosti jsou ve vlastnictví stěžovatele, pozemek parc. č. X2 je vlastnictvím druhého vedlejšího účastníka a vodní koryto řeky Úpy (pozemek parc. č. X1) je ve správě třetího vedlejšího účastníka. Stěžovatel tvrdil, že opěrná zeď je podemletá, její stav se zhoršuje a hrozí její zborcení a sesuv půdy, což by vedlo k závažné škodě na jeho domě a pozemku, a ještě na počátku řízení doplnil svou žalobu o druhou část petitu, podle níž jsou žalobci „povinni zdržet se ohrožování“ nemovitostí, jež vlastní, a to „zanedbáváním údržby opěrné zdi“.

3. Soud prvního stupně poté stěžovateli usnesením ze dne 6. 11. 2012 uložil, aby doplnil žalobní petit o vymezení konkrétního způsobu úpravy či opravy opěrné zdi v zájmu vykonatelnosti rozhodnutí, přičemž upozornil stěžovatele na možnost odmítnutí žaloby ve stanovené lhůtě, jestliže jeho pokyn nebude splněn. Stěžovatel však trval na znění svého žalobního petitu.

4. Usnesením ze dne 6. 6. 2013 poté soud prvního stupně žalobu stěžovatele v části, v níž se domáhal stanovení povinnosti žalovaným provést

úpravu opěrné zdi (viz bod 2 shora), odmítl. V odůvodnění rozhodnutí mimo jiné uvedl, že dle názoru soudu „mohl žalobce např. sdělit, že konkrétní způsob úpravy či opravy zdi upřesní podle výsledků dokazování“. Následovalo odvolání stěžovatele, odvolací soud však usnesení soudu prvního stupně potvrdil. V řízení tak zůstal neprojednán petit žaloby v části, v níž stěžovatel žádal, aby byli žalovaní povinni zdržet se ohrožování nemovitostí v jeho vlastnictví (bod 2 in fine).

5. Soud prvního stupně poté ustanovil znalce ing. Vladimíra Pažouta z oboru stavebnictví, specializace vodní stavby; znalci byly položeny otázky ke stavu opěrné zdi a následně byl vyslechnut při jednání soudu. Znalec doprovodil své závěry rozsáhlou a instruktivní fotodokumentací a konstatoval, že pravděpodobnost vzniku škody na nemovitostech stěžovatele s ohledem na aktuální stav zdi je zcela závislá na budoucích stavech vodní hladiny a průtocích řeky v daném profilu (což zase závisí na srážkových poměrech). Současně zdůraznil, že současný stav základové konstrukce zdi – narušení betonového základu a vznik kaverny – je třeba řešit neprodleně. Znalec doprovodil své zjištění návrhem řešení stávající situace, včetně fotografického znázornění a výpočtu odhadovaných nákladů oprav a úprav zdi (přibetonování podélného železobetonového prahu). Pozoruhodný je též obsah znalcovy výpovědi před soudem, v níž znalec na otázku druhého žalovaného odpověděl, že „aktuálně sesuv zdi nehrozí“, poté pak k dotazu zástupce žalobce uvedl, že nemůže vyloučit, „že se zeď zboří letos, vše je závislé na klimatických podmínkách“.

6. Obecné soudy, nalézací i odvolací, v dalším průběhu řízení svými nyní napadenými rozsudky žalobě stěžovatele ve zbylém znění petitu nevyhověly; dovolací soud pak dovolání stěžovatele odmítl se závěrem, že stěžovatel brojí proti skutkovým zjištěním nižších instancí. Jak soud prvního stupně, tak soud odvolací našly oporu ve znaleckém posudku a konstatovaly, že stav předmětné opěrné zdi není takový, že by mělo hrozit reálné a vážné ohrožení majetku žalobce. Při právním posouzení věci se soud prvního stupně vyslovil k otázce pasivity žalovaných ve vztahu k potenciálnímu ohrožení stěžovatelových nemovitostí a dovodil, že nárok žalobce na preventivní opatření není dán ani ve smyslu ustanovení § 1012 a 1018 občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník), ani podle § 2903 odst. 2 občanského zákoníku. Odvolací soud těmito závěry přisvědčil a doplnil k tomu, že pozemek tvořící říční koryto je ve vlastnictví státu a vůči správci vodního toku se podle něj nelze domáhat plnění veřejnoprávní činnosti civilní žalobou.

II. Vyjádření účastníků řízení

7. Ústavní soud se obrátil na účastníky řízení s výzvou k vyjádření se k ústavní stížnosti. Nejvyšší soud navrhl, aby byla ústavní stížnost

odmítnuta. Krajský soud se vyjádřil ve shodě s odůvodněním svého rozsudku. Okresní soud také uvedl, že v plném rozsahu odkazuje na odůvodnění svého rozsudku. Nedomnívá se, že by porušil práva stěžovatele. Ústavní soud k vyjádření vyzval také vedlejší účastníky řízení. Ti však využili svého práva a vzdali se postavení vedlejšího účastníka v tomto řízení.

III. Právní posouzení

8. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

9. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti, znění napačených rozhodnutí i zjištění o průběhu řízení před obecnými soudy, patrného z vyžádaného nalézacího spisu, dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

III./a Obecná východiska

10. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva se průběžně a opakovaně zabývá obsahovými náležitostmi podání účastníků řízení z hlediska práva na přístup k soudu; jde o naplnění požadavku na řádnou formulaci toho, čeho se dotýčný (typově žalobce) svým podáním domáhá. Z judikatury vůči České republice stojí za zmínku rozsudek ve věci *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004 č. 57567/00, z jehož textu se podává, že nadměrně formalistickým výkladem daného procesního pravidla bylo stěžovateli upřeno práva na přístup k soudu; na stěžovatele bylo uvaleno „nepřiměřené břemeno, porušující spravedlivou rovnováhu mezi legitimní potřebou zajistit dodržování formálních podmínek při podávání návrhů ... na straně jedné a právem na přístup k soudu ... na straně druhé“ (§ 34, 35 rozsudku; citováno in Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 642 a násl.).

11. Podobně P. Molek označuje neoprávněné či formalistické zastavení řízení za takový postup soudu, jímž se protiústavně omezuje právo na přístup k němu; zjevně totéž platí i pro odmítnutí žaloby či její části, obojí pak s následkem odepření spravedlnosti. Jestliže soud formalisticky interpretuje text podání či objeví v něm případně zjevnou nesprávnost, jejíž odstranění umožňuje – při náležité procesní aktivitě soudu – pokračovat v řízení, pak to vede k dotčení garancí spravedlivého procesu obsažených v Listině (blíže Molek, P. Právo na spravedlivý proces. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 124–128). Ostatně Ústavní soud již v začátcích kreace procesualistické doktríny vytýkal obecným soudům při rozhodování o ústavních stížnostech, jež namítaly nesprávné odmítnutí žalob či zastavení

řízení, formalistické vnímání rozhodných pasáží textu a nevyužívání vlastních aktivit, jež mohou vést k nápravě eventuálních pochybení žalobců a umožnit pokračování v řízení; srov. např. dnes již „klasické“ nálezy sp. zn. III. ÚS 127/96 ze dne 11. 7. 1996 (N 68/5 SbNU 519) nebo I. ÚS 139/99 ze dne 8. 1. 2003 (N 3/29 SbNU 21).

12. Žaloba, na jejímž základě má ohrožený právo požadovat, aby při vážném ohrožení (sc. osoby, majetku) soud uložil vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící újmy, má oporu ve zvláštním prevenčním ustanovení občanského zákoníku (§ 2903 odst. 2, dříve § 417 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník; historie této normy je ovšem bohatší), podle něhož se ohrožený může domáhat ke svému prospěchu aktivního konání jiné osoby. Aspekt vážné hrozby se tu interpretuje poměrně široce: ohrožení musí být reálné a pravděpodobné, nemusí však být bezprostřední. Varieta vhodných, resp. přiměřených opatření je podle okolností případů značně rozsáhlá; příkladmo jde o opravy či úpravy věci (srov. Rc 3/1988, s. 9, 10), vystavení podpěry, stržení zdi hrozící pádem [k problematice blíže K. Eliáš in Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1–487. Praha : Linde, 2008, s. 780–782; též P. Bezouška in Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 1520–1522; J. Hrádek in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 902–906].

13. Procesní reflexe obsahu předmětného ustanovení napovídá, že formulace žalobního petitu v civilních sporech tohoto druhu není pro stranu žalující snadným úkolem. V některých případech sice může být přece jen relativně jednoduchá (výše zmíněné stržení zdi), v jiných však bude třeba zvýšené aktivity soudu při aprobování žalobcových procesních úkonů, ať již půjde o výchozí posouzení žalobního petitu, připuštění jeho změny nebo rozhodování o neúčinnosti jeho částečného zpětvzetí. Každopádně nelze v takových procesně náročných situacích bezvýhradně, okamžitě a jednostranně zatížit, co do definitivní verze [srov. § 101 odst. 1 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „občanský soudní řád“] žalobních tvrzení i žalobního petitu, pouze žalobce. Ten totiž – nestačí-li petit „jednoduchý“ – nemusí disponovat na počátku sporu všemi vědomostmi předurčujícími obsah povinností stanovené žalovanému. Skutkové podklady pro stanovení této povinnosti mohou být zjišťovány teprve postupně a přispět k tomu může i znalecké posouzení okolností věci.

III./b Posouzení merita věci

14. Odmítl-li soud prvního stupně stěžovatelovu žalobu v petitorní části, v níž se domáhal stanovení konkrétní povinnosti všem žalovaným

(zjevně především třetímu, eventuálně prvnímu žalovanému, vůči druhému žalovanému žaloba směřovala k zajištění jeho účasti jako vlastníka sousedícího pozemku), spočívající v „úpravě opěrné zdi“ za účelem zamezení popsaných následků, pak tímto postupem byl, navíc s přitakáním ve formě potvrzujícího usnesení odvolacího soudu, protiústavně omezen dispoziční prostor stěžovatele v probíhajícím řízení a tím i řádný přístup k soudu. Stěžovateli totiž zbyla pouze ta část žaloby, podle níž měli být žalovaní povinni „zdržet se ohrožování“ nemovitostí v jeho vlastnictví. Stěžovatelův nárok tak byl obsahově redukován – žalovaným již nemohla být uložena žádná povinnost, jejíž bezprostřední splnění by bylo pro odvrácení hrozící majetkové újmy účelné, ale mohlo jim být jen zakázáno stěžovatele ohrozit, což naplňuje pouze hypotézu rozhodného ustanovení § 2903 odst. 2 občanského zákoníku, nikoli již jeho dispozici. Za daných okolností bylo přitom zřejmé, že ohrozit vlastnictví stěžovatele nemůže ani tak někdo ze žalovaných, jako spíše říční tok při podstatném zvýšení stavu vody.

15. Nedostí však na tom. Soud prvního stupně se sám usvědčil odůvodněním svého odmítavého usnesení z vadnosti svého postupu. Jestliže soudkyně tamtéž výslovně uvedla, podle obsahu nalézacího spisu bez relevantní předchozí komunikace se stranou žalující, že žalobce (stěžovatel) mohl například sdělit, že podle pozdějších výsledků dokazování upřesní konkrétní způsob úpravy či opravy zdi (viz bod 4), vyjádřila tak současně nepřímou, že žalobní petit byl v době rozhodování o něm projednatelný. Ústavní soud tu samozřejmě ponechává stranou kontroverzní otázku nezbytnosti konkretizace petitu, musí však dodat, že k eventualitě takové konkretizace poskytl později znalecký posudek instruktivní návod a zástupce žalobce tu nevyužil zřejmě poslední možnost, jak vyhovět požadavku soudu.

16. Podle ustanovení § 154 odst. 1 ve spojení s § 167 odst. 2 občanského soudního řádu byl pro předmětné usnesení soudu prvního stupně rozhodným stav v době jeho vydávání. Při judikování soudu nemůže hrát roli předpoklad, že účastník řízení, jenž se dosud soudu protíví a trvá na svém, již později v dalším průběhu řízení do žalobního petitu nezasáhne a jeho další poučování či vyzývání by bylo marné. Ostatně provedení znaleckého posudku, jenž mohl mít pro stěžovatele význam z hlediska zvážení změny obsahu žalobního petitu, nařídil soud prvního stupně až po odmítnutí podstatné části žaloby a znalcovy závěry tak již předem ztratily pro zbytek řízení do značné míry své opodstatnění.

IV. Závěr

17. Soud prvního stupně i odvolací soud porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces, konkrétněji jeho dílčí komponentu spočívající v právu na přístup k soudu. Jedná se o ústavní práva obsažená v čl. 36 odst. 1

Listiny a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Stalo se tak odmítnutím žaloby stěžovatele v části, v níž žádal, aby soud stanovil žalovaným konkrétní povinnost, jejíž splnění mělo za účel ochranu stěžovatelova vlastnictví. Vzhledem k následnému pokračování v řízení, v němž bude teprve rozhodnuto o důvodnosti žaloby, neshledal Ústavní soud své oprávnění již nyní učinit závěr o porušení stěžovatelova práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 Listiny.

18. Ke zrušení usnesení Nejvyššího soudu, jímž bylo stěžovatelovo dovolání odmítnuto, musel Ústavní soud přistoupit již z povahy věci. I tak se ale nabízí úvaha, zda se dovolací instance měla v závěru svého odůvodnění spokojit s obvyklou mantrou o skutkových zjištěních nižších soudů, jež neshledává nepřiměřenými, a nemohla se přece jen věnovat též procesním aspektům věci, které podle závěrů Ústavního soudu nepostrádají potenciál pro sjednocování judikatury.

19. Ústavní soud z výše uvedených důvodů všechna rozhodnutí obecných soudů zrušil podle ustanovení § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 168

K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezletilými dětmi**K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí**

Ústavnímu soudu nenáleží předjímat rozhodnutí o tom, komu má být dítě svěřeno do péče, ani hodnotit obecnými soudy provedené důkazy. Jeho přezkum se soustředí zejména na posouzení otázek, zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy a zda byla rozhodnutí vydaná v průběhu řízení řádně a dostatečně odůvodněna. Pokud proto odvolací soud na základě shodného skutkového stavu přistoupil ke změně právního názoru vyjádřeného v rozhodnutí obvodního soudu, a tedy odlišně vymezil úpravu výchovných poměrů nezletilých dětí, je jeho povinností své právní závěry důkladně odůvodnit. Pouhou citací závěrů z judikatury Ústavního soudu, bez jejich zasazení do kontextu okolností projednávaného případu, za splnění této povinnosti považovat nelze.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 5. září 2017 sp. zn. II. ÚS 1654/17 ve věci ústavní stížnosti T. L., zastoupeného JUDr. Milošem Holasem, advokátem, se sídlem Urxova 8, Praha 8 – Karlín, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 1. 2017 č. j. 15 Co 532/2016-463 o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a M. K., zastoupené Mgr. Pavlou Smetankovou, advokátkou, se sídlem Lidická 262, Jinočany, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 26. 1. 2017 č. j. 15 Co 532/2016-463 byla porušena práva stěžovatele na spravedlivý proces a na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento rozsudek se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Stěžovatel se ústavní stížností splňující všechny podmínky řízení [viz zejména § 72 odst. 3, § 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“] domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozsudku městského soudu, neboť má za to, že jím došlo k porušení jeho základních práv zaručených v čl. 10 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla úprava výchovných poměrů k nezletilé E. a nezletilému M., jejichž rodiči jsou stěžovatel a vedlejší účastnice řízení.

3. Stěžovatel spatřuje porušení svých základních práv v níže rekapitulaném postupu městského soudu, který své rozhodnutí o změně (zúčnění) úpravy jeho styku s nezletilými dětmi „svévolným“ a „zcela nedostatečným“ způsobem odůvodnil, přičemž se jím přijatá úprava (oproti rozsudku soudu prvního stupně) nachází i mimo rozsah úpravy vymezený v původním návrhu vedlejší účastnice řízení. K takovému závěru nebyl dán žádný důvod a nenachází ani oporu v provedených důkazech. Městský soud tak „bez dokazování a proti vůli účastníků řízení mění rozsah péče rodičů o děti“. Stěžovatel dále namítá, že městský soud v rámci dokazování nerespektoval právo nezletilé E. nevyjadřovat se v daném sporu, tj. nevslovit svůj názor (přání) ohledně uspořádání svých výchovných poměrů, a svým postupem naopak na ni vyvíjel tlak, aby se vyjádřila. V této souvislosti rovněž poukazuje na „nerovný“ přístup městského soudu k provádění navržených důkazů a při jejich hodnocení, neboť postupoval účelově jednostranně, v jeho neprospěch a naopak preferoval stanovisko vedlejší účastnice řízení. V neposlední řadě stěžovatel namítá, že městský soud nijak nerozhodl o navržené úpravě výchovných poměrů – styku stěžovatele s nezletilými dětmi v období prázdnin – což sice neučinil ani soud prvního stupně, nicméně ten stanovil střídavou péči nezletilých dětí, jež mohla probíhat i o prázdninách, což však městský soud následně ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil.

II. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení

4. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Městský soud v Praze i vedlejší účastnice řízení.

5. Městský soud zdůrazňuje, že k předmětnému opatrovníckému řízení přistoupil s plnou odpovědností tak, aby průběhem řízení a samotným rozhodnutím netraumatozoval nezletilé děti, přičemž nesouhlasí s námit-

kami stěžovatele ohledně porušení jeho práva na spravedlivý proces, byť „lze napadenému rozsudku možná vytknout stručnost“. S ohledem na skutkové okolnosti daného případu, kdy rodiče nejsou schopni vzájemné dohody o úpravě výchovných poměrů svých dětí, městský soud jednoznačně odmítá nesouhlasnou polemiku stěžovatele se způsobem, jakým o úpravě jeho styku s nezletilými rozhodl. Stejně tak vylučuje stěžovatelem tvrzenou jednostrannost rozhodování, resp. svévolné vynucování si stanoviska nezletilé E. ze strany soudu, kterou nechtěl traumatizovat výsledkem před soudem, a proto její stanovisko zjišťoval prostřednictvím pohovoru u orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Soud rovněž odmítá námitku, že nerozhodl o úpravě styku v období prázdnin, neboť tak nerozhodl ani soud prvního stupně, a proto městský soud, jenž rozsudek soudu prvního stupně přezkoumával, k takovému rozhodnutí neměl procesní prostor. Městský soud se konečně kriticky vyjádřil k rétorice a některým výrazům použitým v ústavní stížnosti, jež téměř nabývají charakteru tvrzení předkládaných v kárných řízeních proti soudcům.

6. Vedlejší účastnice řízení ve svém vyjádření předně uvádí, že ústavní stížnost, kterou by měl Ústavní soud dle jejího názoru odmítnout, představuje účelový prostředek, prostřednictvím něhož se stěžovatel snaží oddálit dosud neukončené řízení o stanovení vyživovací povinnosti, a vytvořit si tak časový prostor pro odklon svých finančních prostředků, a tedy zastřít svou skutečnou majetkovou situaci. V navazující argumentaci pak vedlejší účastnice řízení obsáhle, v kontextu skutkových okolností projednávané věci, rozporuje jednotlivá tvrzení stěžovatele, jež považuje za „účelová“, „zcestná“ či „lživá“.

7. Ústavní soud k případné replice zasílal stěžovateli pouze vyjádření městského soudu, neboť vyjádření vedlejší účastnice řízení obsahovalo toliko argumentaci a tvrzení, jež byly bezvýjimečně předestřeny již v předchozím řízení před obecnými soudy, a proto je Ústavní soud z důvodu hospodárnosti řízení stěžovateli nezasílal k replice.

8. Ve své replice k vyjádření městského soudu stěžovatel uvádí, že městským soudem zvolený postup zjišťování stanoviska nezletilé E. prostřednictvím pohovoru u OSPOD rovněž představuje ono vynucování si stanoviska nezletilé, která opakovaně dávala najevo neochotu se k této záležitosti vyjadřovat. Opětovně pak městskému soudu vytýká „autoritativní zásah“ do záležitosti, o níž mezi rodiči nebylo sporu, tj. předávání dětí v pondělí ráno, nikoliv v neděli večer, což oba rodiče žádali změnit, přičemž městský soud tento svůj závěr nijak neodůvodnil. V závěru pak stěžovatel rozporuje některá tvrzení městského soudu, jež vnímá jako „výtku, že vůbec byla podána ústavní stížnost“.

III. Podstatný obsah spisu

9. Z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 50 P 267/2014 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

10. Obvodní soud pro Prahu 5 rozsudkem ze dne 30. 6. 2016 č. j. 50 P 267/2014-366 rozhodl o úpravě výchovných poměrů nezletilých dětí tak, že se svěřují do střídavé péče rodičů, kdy v péči vedlejší účastnice řízení budou každý sudý týden v roce a v péči stěžovatele budou každý lichý týden v roce s výjimkou hlavních školních prázdnin (výrok I). Současně určil, že rodiče si děti budou předávat vždy v neděli bezprostředně předcházející příslušnému týdnu v 18.00 hodin (výrok II). Dále pak rozhodl o vyživovací povinnosti obou rodičů a také o nákladech řízení (výroky III až VII). Obvodní soud po provedeném dokazování (mj. znalecký posudek vypracovaný PhDr. Evou Hofírkovou, výslech nezletilých dětí) dospěl k závěru, že jsou dány podmínky pro stanovení střídavé péče, která je v zájmu nezletilých dětí a která fakticky od rozchodu rodičů dosud v podstatě, i když v nerovnoměrné podobě, probíhala, přestože tento způsob úpravy vedlejší účastnice řízení a ve svém stanovisku i znalkyně odmítaly. Obvodní soud byl nicméně toho názoru, že nezletilé děti mají velmi silný citový vztah k oběma rodičům a jimi vyjádřená preference matky je „pochopitelnou s ohledem na nízký věk nezletilého M.“, resp. projevem „momentální naštvanosti“ nezletilé E., která přestala být pro stěžovatele tou nejdůležitější a hlavní osobou v jeho životě a která dává stěžovateli za vinu rozchod rodičů, a proto odmítala delší pobyt u stěžovatele a kontakt s jeho novou přítelkyní. Tato skutečnost ovšem dle obvodního soudu „neznamená, že by měl být stěžovatel krácen na svých právech“, nicméně současně zdůraznil, že je primárně na rodičích a na jejich schopnosti vzájemné dohody v případě měnicích se postojů nezletilých dětí přizpůsobit jejich výchovné poměry s ohledem na jejich nejlepší zájem.

11. Proti uvedenému rozsudku obvodního soudu podala vedlejší účastnice řízení odvolání, v němž nesouhlasila se stanovením střídavé péče nezletilých dětí, protože ji zejména nezletilá E. odmítá, přičemž poukázala na shodné stanovisko znaleckého posudku.

12. Městský soud v Praze o podaném odvolání rozhodl ústavní stížností napadeným rozsudkem tak, že je shledal zčásti důvodným, a proto podle ustanovení § 220 odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) rozsudek obvodního soudu ve vztahu k úpravě výchovných poměrů nezletilých dětí (tj. ve výrocích I a II rozsudku) změnil, a to tím způsobem, že nezletilé děti se svěřují do střídavé výchovy rodičů s tím, že v péči stěžovatele budou od každé liché středy, kdy je převezme ve školním zařízení (pokud to nebude možné, pak v 16:00 hod. v místě bydliště nezletilých u matky) do liché neděle 18:00 hod. s tím, že nezletilé stěžovatel předá

v místě bydliště nezletilých u matky. Ve zbylé části městský soud shledal napadený rozsudek obvodního soudu jako věcně správný (§ 219 o. s. ř.).

13. Městský soud vycházel ze skutkového stavu zjištěného obvodním soudem a ztotožnil se s jeho závěrem ohledně naplnění podmínek stanovení střídavé péče (vyjádřených v judikatuře Ústavního soudu), nicméně nezotožnil se s konkrétním způsobem stanovení jejich parametrů ze strany obvodního soudu. Městský soud vzal za prokázané, že oba rodiče jsou stejně způsobilí o nezletilé děti řádně pečovat, „jejich vztah je však konfliktní a stále u nich přetrvávají komunikační obtíže“. Navíc přihlédl ke skutečnosti, že ani znalkyně rovnoměrnou střídavou péči nedoporučila. Městský soud proto dospěl k závěru, že „s ohledem na zájmy nezletilých dětí (které se navíc obě vyjádřily tak, že by raději byly delší dobu u matky) a skutečnost, že nerovnoměrná střídavá péče fakticky kopíruje dosavadní široký styk nezletilých dětí se (stěžovatelem) (prakticky se tak pro ně nic nezmění), jejich svěřeni do nerovnoměrné střídavé péče je v tomto případě namístě a je bezpochyby v jejich zájmu“. Současně městský soud odmítl jakékoliv návrhy na stanovení rozdílné úpravy výchovných poměrů u nezletilých dětí, a to zejména s ohledem na silnou citovou fixaci nezletilého M. k jeho sestře.

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

14. Podstatou nyní projednávané ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s právními závěry rozsudku městského soudu vydaného v rámci řízení o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, konkrétně se změnou parametrů obvodním soudem původně stanovené symetrické střídavé výchovy, kdy městský soud rozhodl o jejím zúžení, a to i nad rámec požadovaný vedlejší účastnicí řízení, aniž by však svůj právní závěr dostatečným a předvídatelným způsobem odůvodnil.

15. Jak již Ústavní soud v minulosti judikoval ve vztahu k přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se problematiky úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem, jeho úkolem je především posoudit, zda svými rozhodnutími obecné soudy neporušily základní práva a svobody stěžovatele, kupříkladu tím, že by excesivním způsobem nerespektovaly již samotná ustanovení podústavního práva, přičemž nerespektování obsahu a smyslu příslušných zákonných ustanovení znamená přesah do ústavní roviny i proto, že na základě čl. 32 odst. 6 a čl. 41 odst. 1 Listiny je právě příslušnou zákonnou úpravou ústavní úprava realizována a konkretizována [srov. např. nálezn. sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363); či nálezn. sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010 (N 165/58 SbNU 421), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

16. Primárním úkolem Ústavního soudu v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se problematiky úpravy výchovných poměrů

k nezletilým dětem je pak především posoudit, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Za tímto účelem Ústavní soud ve své judikatuře vymezil ústavněprávní kritéria pro rozhodování o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, jejichž naplnění v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů s ohledem na konkrétní okolnosti daného individuálního případu vždy zkoumá. Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v těchto řízeních vzít v potaz, patří zejména: „1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a 4. přání dítěte“ [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)].

17. Ústavnímu soudu v žádném případě nenáleží předjímat rozhodnutí o tom, komu má být dítě svěřeno do péče, ani v řízení o ústavní stížnosti hodnotit obecnými soudy provedené důkazy. Jeho přezkum se soustřeďuje zejména na posouzení otázek, zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, nýbrž na soud, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu řádně a dostatečně odůvodněna [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 110/77 SbNU 607)].

18. Důraz na dodržování požadavku řádného odůvodnění rozhodnutí, který je jedním za základních atributů spravedlivého procesu a jehož dodržování má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit nepřezkoumatelnost či dokonce libovůli v soudním rozhodování [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213); sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či sp. zn. III. ÚS 405/03 ze dne 23. 2. 2006 (N 45/40 SbNU 373)], je tudíž s ohledem na výše zdůrazněnou povinnost obecných soudů v rámci řízení o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte, a tedy vzít v potaz zmíněná ústavněprávní kritéria nepochybně zesílen.

19. Prizmatem výše uvedených ústavněprávních kritérií Ústavní soud přezkoumal rovněž ústavní stížnosti napadené rozhodnutí městského soudu, přičemž dospěl k závěru, že městský soud je při svém rozhodování dostatečně nezohlednil, a proto jeho rozhodnutí nelze považovat za ústavně konformní.

20. Aniž by proto Ústavní soud jakkoliv předjímal a hodnotil, jaká konkrétní podoba úpravy výchovných poměrů nezletilého M. a nezletilé E. či jaké konkrétní parametry stanovené střídavé výchovy jsou v jejich

nejlepším zájmu, je toho názoru, že za situace, kdy městský soud, coby soud odvolací, na základě shodného skutkového stavu přistoupil ke změně právního názoru vyjádřeného v rozhodnutí obvodního soudu, a tedy odlišně vymezil úpravu výchovných poměrů nezletilých dětí, když změnil konkrétní parametry stanovené střídavé výchovy, bylo jeho povinností své právní závěry důkladněji odůvodnit a zejména v nich zohlednit výše uvedená ústavněprávní kritéria a okolnosti, což ovšem neučinil. Pouhou citací závěrů z judikatury Ústavního soudu, bez jejich zasazení do kontextu okolností projednávaného případu, za splnění této povinnosti považovat nelze. Ostatně samotný městský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti poukázal na stručnost odůvodnění napadeného rozsudku, když vlastním závěrem je věnován pouze jediný odstavec.

21. Ústavní soud je proto toho názoru, že městský soud uvedeným postupem nejen, že nerespektoval právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, ale v konečném důsledku nepřiměřeně zasáhl do základního práva stěžovatele na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života zaručeného čl. 10 odst. 2 Listiny, neboť přistoupil ke změně způsobu (doby) předávání nezletilých dětí mezi oběma rodiči, a tedy zúžil rozsah stanovené střídavé výchovy, a to i nad rámec požadavků obou rodičů, aniž by přitom tuto změnu jakýmkoliv způsobem odůvodnil.

V. Závěr

22. S ohledem na výše uvedené proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadené rozhodnutí Městského soudu v Praze zrušil. Úkolem městského soudu tak bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že při rozhodování o úpravě výchovných poměrů nezletilých dětí bude povinen zohlednit výše uvedená ústavněprávní kritéria ve vztahu ke konkrétním okolnostem daného případu, na jejich základě opětovně hodnotit či případně znovu zjišťovat postoj zejména nezletilé E. ke změně úpravy parametrů stanovené střídavé výchovy a následně o této otázce opětovně rozhodnout.

Č. 169

Ke střetu svobody projevu s právem na ochranu osobnosti

K mezím svobody vědeckého bádání

Přestože stěžovatelka publikovala výsledky vědecké práce, vycházela podle svého tvrzení z rozsáhlé analýzy studijních materiálů a používala metody obvyklé při vědeckém výzkumu, prezentovala své poznatky způsobem, který je hodnoticím soudem způsobitelným zasáhnout do práv jiných osob. Ústavní soud pokládá za samozřejmé, že také svoboda vědeckého bádání (jako je tomu u všech lidských práv) má své hranice a končí tam, kde koliduje s jinými ústavními právy (např. s právem na život, lidskou důstojností); přirozeným korektivem svobody vědeckého bádání jsou také etické normy. V posuzovaném případě Ústavní soud sdílí závěry obecných soudů, že stěžovatelka meze ochrany svobody vědeckého bádání překročila.

Ústavnímu soudu přitom nepřísluší posouzení vědecké hodnoty pojednání a nehodlá posuzovat věrohodnost archivních a jiných materiálů, z nichž stěžovatelka vycházela, ani závěry, ke kterým dospěla. Úkolem soudního přezkumu je pouze, a to výhradně k předloženému návrhu, zhodnotit způsob, jakým byla se zjištěnými poznatky seznámena široká veřejnost.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a Jana Musila – ze dne 13. září 2017 sp. zn. III. ÚS 3393/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Evy Nečasové, zastoupené JUDr. Danielou Trávníčkovou, advokátkou, se sídlem v Blansku, Svitavská 1018/1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2015 č. j. 30 Cdo 798/2015-814 a proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. září 2014 č. j. 1 Co 42/2012-768 vydaným v řízení o žalobě na ochranu osobnosti, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a Krajského soudu v Brně, Marie Salm-Reifferscheidt-Raitzové a Idy Schoellerové, zastoupených Mgr. Alenou Kinclovou, advokátkou, se sídlem v Lysé nad Labem, Sadová 1808, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

1. Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 21. října 2011 č. j. 24 C 77/2009-221 částečně vyhověl žalobě vedlejších účastnic (žalobkyň) a uložil stěžovatelce (žalované) zaslat každé žalobkyni písemnou omluvu s konkrétním textem (výrok I). Nalézací soud uložil dále stěžovatelce povinnost zaslat ředitelům vybraných knihoven písemné oznámení o tom, že v publikovaných státech (stať s názvem „KAPITOLA I KAUKA SALM-REIFFERS-CHEIDT“ v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE?“), zveřejněné v roce 2006, a v totožném rozsahu v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE II.“, zveřejněné v roce 2007) zasáhla do osobnostních práv pana Huga Salm-Reifferscheidta nepravdivými, v rozsudku uvedenými výroky (výrok II). Soud zamítl žalobu, kterou se žalobkyně domáhaly zaslání písemné omluvy ohledně dalších devíti tvrzení (výrok III), dvou hodnotících úsudků (výrok IV), písemného oznámení knihovnám ohledně dalších deseti tvrzení (výrok V), a konečně zamítl žalobu i v té části, kterou se žalobkyně domáhaly zaslání písemného oznámení knihovnám ohledně dalších dvou hodnotících úsudků (výrok VI). Žalobkyním pak uložil povinnost zaplatit žalované část nákladů řízení ve výši 22 193 Kč (výrok VII), jelikož měly úspěch ve věci jen v nepatrné části.

2. K odvolání žalobkyň i stěžovatelky Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 7. listopadu 2012 č. j. 1 Co 42/2012-541 rozsudek soudu prvního stupně ve výroci I a II změnil tak, že žalobu zamítl (výrok I); potvrdil jej v zamítavých výroci III, IV, V a VI (výrok II) a každé žalobkyni uložil povinnost zaplatit stěžovatelce náklady řízení před soudem prvního i druhého stupně (výrok III). Fakticky tím odvolací soud zamítl žalobu vedlejších účastnic v plném rozsahu.

3. K dovolání žalobkyň (vedlejších účastnic) rozhodl Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 19. března 2014 č. j. 30 Cdo 1883/2013-735, jímž zrušil rozsudek odvolacího soudu ve výroci I, pokud jím byla v rámci změny rozsudku soudu prvního stupně ve výroci I a II zamítnuta žaloba, aby stěžovatelka zaslala žalovaným písemnou omluvu s tímto textem:

„Omlouvám se Vám za svoji neoprávněnou hodnotící kritiku pana Hugo Salma-Reifferscheidta, Vašeho otce, spočívající v těchto výroci:

b) ... Použijeme-li logiku, kterou se správní orgán ve věci Salmova údajného neprovinění řídil, dospějeme k šokujícímu závěru. Na otázku: „Provinil se Adolf Hitler svými činy proti lidstvu?“ musíme totiž odpovědět:

„nikoliv, neprovinil, protože zemřel dříve, než nad ním Norimberský soud mohl vynést rozsudek“ a c) „Vyplnění žádosti (Fragebogen o udělení občanství H. Salmem) je možné označit za čin blízký vlastizradě“, jak jsem to uvedla ve stati s názvem „KAPITOLA I KAUZA SALM-REIFFERSCHIEDT“ v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE?“, zveřejněné v roce 2006, a v totožném rozsahu v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE II.“, zveřejněné v roce 2007, čímž jsem zasáhla do osobnosti pana Huga Salma-Reifferscheidta, nar. XX v B. a zemřelého 2. 3. 1946 v R., konkrétně do jeho práva na občanskou čest, důstojnost a občanskou bezúhonnost. Mgr. Eva Nečasová, XX.“,

a pokud jí byla zamítnuta žaloba, aby stěžovatelka zaslala k rukám ředitele Národní knihovny České republiky, České republiky – Kanceláře Poslanecké sněmovny a Moravské zemské knihovny v Brně písemné oznámení s obsahem:

„Vážený pane řediteli/ Vážená paní ředitelko,

Ve své stati s názvem „KAPITOLA I KAUZA SALM-REIFFERSCHIEDT“ v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE?“, zveřejněné v roce 2006, a v totožném rozsahu v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE II.“, zveřejněné v roce 2007, jsem zasáhla do osobnosti pana Huga Salma-Reifferscheidta, nar. XX v B. a zemřelého 2. 3. 1946 v R., těmito výroky:

e) ... Použijeme-li logiku, kterou se správní orgán ve věci Salmova údajného neprovinění řídil, dospějeme k šokujícímu závěru. Na otázku: „Provinil se Adolf Hitler svými činy proti lidstvu?“ musíme totiž odpovědět: „nikoliv, neprovinil, protože zemřel dříve, než nad ním Norimberský soud mohl vynést rozsudek“ a f) „Vyplněním žádosti [Fragebogen a udělení občanství H. Salmem] je možné označit za čin blízký vlastizradě.“ (uvedeno na str. 15 odstavec 1 část první ve stati „KAPITOLA I KAUZA SALM-REIFFERSCHIEDT“ v publikaci „CUI BONO RESTITUCE?“, a současně na s. 17, odstavec 1, část věty první v totožné publikaci „CUI BONO RESTITUCE II.“

Mgr. Eva Nečasová, XX.“;

dovolací soud dále ve výroku III rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení. Ve zbývající části Nejvyšší soud dovolání žalobkyně proti výroku I zamítl a proti výroku II a III odmítl.

4. Vrchní soud v Olomouci následně, vázán právním názorem dovolacího soudu, stížností napadeným rozsudkem ze dne 24. září 2014 rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil v rozsahu stanoveném Nejvyšším soudem (výrok I), žalobkyním uložil povinnost zaplatit stěžovatelce na náhradě nákladů nalézacího řízení 15 859,30 Kč (výrok II) a na náhradě nákladů odvolacího řízení 16 133,30 Kč (výrok III).

5. Proti druhému rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání, které Nejvyšší soud napadeným usnesením jako nepřipustné odmítl s tím, že při nezměněném skutkovém stavu projednávané věci je odvolací

soud vázán právním názorem dovolacího soudu vysloveným ve zrušujícím rozsudku.

6. Vedlejší účastnice tak v konečném výsledku byly úspěšné jen ohledně dvou difamujících výroků uvedených výše v bodu 3 (přirovnání jejich otce H. Salma k Adolfu Hitlerovi a vyplnění žádosti Fragebogen a udělení občanství H. Salmem k činu blízkému vlastizradě); ve zbytku byla úspěšná stěžovatelka.

II.

7. Ve včas podané ústavní stížnosti, která i v ostatních ohledech splňuje náležitosti ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), napadá stěžovatelka v záhlaví označená rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu a tvrdí, že jimi byla porušena její ústavně garantovaná práva a svobody, konkrétně právo na svobodu projevu podle čl. 17 odst. 1 a 2, právo na svobodu vědeckého bádání podle čl. 15 odst. 2, právo na ochranu osobnosti podle čl. 10 odst. 1 a 3 a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

8. Pokud jde o první výrok, za který se má omluvit („Použijeme-li logiku ...“), zdůrazňuje stěžovatelka, že jím nebyl hodnocen otec žalobkyně; výrok byl míněn obecně – jako kritika postupu správních orgánů rozhodujících o státním občanství, jejichž úsudky postrádaly logiku.

9. Ke druhému výroku („Vyplnění žádosti [Fragebogen a udělení občanství H. Salmem] je možné označit za čin blízký vlastizradě“) stěžovatelka zdůrazňuje, že v takto uvedeném znění není výrok v předmětné publikaci vůbec obsažen, nýbrž byl zformulován nalézacím soudem. V předmětné publikaci byla užita formulace „S ohledem na historické události z let 1938–1939 je možné vyplnění této žádosti označit za čin blízký vlastizradě ...“ Takový hodnotící výrok (soud) pokládá stěžovatelka za pravdivý, tvrdí, že vyplněním žádosti se žadatelé nepřihlašovali toliko k německé národnosti, ale usilovali o získání říšskoněmeckého občanství. V dobových souvislostech je možné hodnotit usilování o získání říšskoněmeckého občanství jako akt vlastizrádný, což lze dovodit i ze smyslu ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, ve znění pozdějších předpisů, či z nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 107/04 ze dne 16. 12. 2004 (N 192/35 SbNU 509). Po skončení války byl podpis formuláře „Fragebogen“ obecně posuzován jako akt zrady československého státu a českého národa a jako takový byl trestán ztrátou československého občanství, pokud dotyčná osoba neprokázala, že byla k přihlášce za Němce donucena. Pochybení soudu spatřuje stěžovatelka rovněž v tom, že si neopatřil expertizu či stanovisko Ministerstva vnitra ohledně toho, jak byl tímto správním

orgánem v poválečném období podpis formuláře posuzován a hodnocen. Po vrácení věci proto navrhla důkaz expertizou z oboru archivnictví či historie, protože podle jejího přesvědčení Nejvyšší soud problematice dostatečně neporozuměl; vrchní soud však takový důkaz neprovedl a pominul i závěry uvedeného nálezu.

10. Stěžovatelka uvedla dále, že svoji argumentaci použila jako ředitelka Muzea Blansko, vycházela přitom z výsledků rozsáhlého archivního bádání a názorů jiných renomovaných historiků, a to ve snaze podpořit pozici muzea v restitučním řízení o vydání zkonfiskovaného majetku na základě Benešových dekretů. Stěžovatelka je přesvědčena, že ve sporu o ochranu osobnosti nebyla jako fyzická osoba pasivně legitimována.

11. Zaslání písemného sdělení ředitelům jmenovaných knihoven považuje stěžovatelka za zbytečné; uvedené publikace se jim nemusely vůbec dostat do rukou a uložená povinnost nemá oporu v zákoně. Stěžovatelka je přesvědčena, že satisfakční dopad nemůže mít omluva, z níž se teprve adresát dozví o zásahu do osobnostních práv (fyzické) osoby, o němž ani nevěděl, a který nemohl vážnost postižené osoby v očích adresáta snížit. Takto uložená povinnost nemá satisfakční efekt, ale naopak zasahuje do práva stěžovatelky na ochranu osobnosti.

12. Úsnesení dovolacího soudu je podle stěžovatelky nepřezkoumatelné, neboť dovolání je odmítnuto pouze odkazem na ustanovení § 237 o. s. ř.

13. Závěrem stěžovatelka tvrdí, že názory, které vyložila ve jmenovaných publikacích, jsou jejími subjektivními názory, jež může ve svobodné a demokratické společnosti vyjadřovat kdokoliv, aniž by měly a mohly být podrobovány „cenzuře“, a to tím spíše, jde-li o hodnotící soudy.

14. K ústavní stížnosti se na základě výzvy vyjádřili za účastníky řízení předseda senátu 30 Cdo Nejvyššího soudu a předseda senátu 1 Co Vrchního soudu v Olomouci – oba plně odkázali na odůvodnění napadených rozhodnutí.

15. Ústavní soud obdržel rovněž rozsáhlé vyjádření vedlejších účastnic, které navrhly odmítnutí ústavní stížnosti, argumentovaly podobně jako v žalobě i v průběhu řízení před obecnými soudy a odkázaly na judikaturu Ústavního soudu [např. nálezy sp. zn. II. ÚS 3/98 ze dne 9. 12. 1998 (N 152/12 SbNU 399), sp. zn. I. ÚS 156/99 ze dne 8. 2. 2000 (N 19/17 SbNU 133), usnesení sp. zn. III. ÚS 11/04 ze dne 17. 2. 2005 (U 4/36 SbNU 769)] i Nejvyššího soudu.

16. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků a vedlejších účastnic řízení k případné replice stěžovatelce, která setrvává na své ústavní stížnosti a znovu zdůrazňuje, že její úsudek je opřen o nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 107/04 (viz výše) i názory odborníků.

III.

17. Ústavní soud dospěl po změně soudce zpravodaje k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

18. Problematikou svobody projevu se opakovaně zabýval jak Ústavní soud, tak i Evropský soud pro lidská práva – například v nálezu sp. zn. II. ÚS 2051/14 ze dne 3. 2. 2015 (N 23/76 SbNU 325) pak lze nalézt kritéria pro posouzení kolize práva na svobodu projevu s jinými právy dalších osob. U zkoumaných výroků musí být vždy zohledněna:

- jejich povaha (zda jde o skutkové tvrzení či hodnotový soud);
- obsah (např. „politický“ či „komerční“ projev);
- forma (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní, či dokonce vulgární);
- postavení kritizované osoby (osoba veřejně činná, známá či politiky aktivní);
- zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry osoby;
- chování kritizované osoby (zda například kritiku sama „vyprovokovala“);
- postavení kritika (novinář, běžný občan, politik);
- okolnosti, za nichž byl výrok učiněn (rozsah konkrétních informací, a v jaké situaci tak autor učinil).

Vždy je však třeba vážit výrok v kontextu celé věci, a mohou se tak vyskytnout i další kritéria. Opomenutí uvedeného posuzování by způsobilo zásah do práva na ochranu osobnosti (kritika nebo kritizovaného). Svoboda projevu, myšlení či vědeckého bádání, patří mezi základní pilíře demokracie a je podmínkou rozvoje společnosti. Záruka ochrany se pak vztahuje nejen na myšlenky, názory a informace všeobecně akceptované a přijímané, ale i na ty, které jsou ve své podstatě „konfliktní“, „šokující“ či „zraňující“, ať již jednotlivce nebo větší skupinu osob (rozsudek ESLP *Handyside proti Spojenému království*). Akceptovatelné proto je i užití ostrých přirovnání, opírají-li se o kritizovaný základ a slouží k dokreslení či přiměřenému „dotváření“ cílů kritiky, na rozdíl od samoúčelných vulgarit či urážek sloužícím jen ke snížení důstojnosti či cti osob [viz nálezn sp. zn. IV. ÚS 1511/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 100/73 SbNU 621)].

19. V projednávaném případě je důležité, že sporné výroky představují výsledek bádání stěžovatelky (historičky a „profesionálky“) a jde o její hodnotící úsudek (soud), který vyjadřuje názor autorky a její postoj k faktům na základě vlastních (subjektivních) kritérií. Ústavní soud i obecné soudy v řadě svých rozhodnutí vyslovily zásadu, že „existenci faktů lze prokázat, leč pravdivost jejich hodnocení podrobit důkazům nelze“ [viz např. nálezn sp. zn. I. ÚS 156/99 ze dne 8. 2. 2000 (N 19/17 SbNU 133)]. Zároveň ovšem platí, že kritika vyslovená v hodnoticích soudech musí být přiměřená a odůvodněná, tedy fakta, která sloužila jako podklad pro kritiku, musí

být prokázána v míře odpovídající výslednému hodnoticímu úsudku a musí je prokazovat sám kritik. Ve vztahu k posouzení přiměřenosti tvrzeného zásahu do osobnostních práv lze nepochybně zvažovat presumpci „dovolené kritiky“. Jinými slovy, hodnotící soud nelze jakkoli dokazovat, což ovšem neznamená, že není schopen zasáhnout do dobré pověsti – stane se tak v případech zjevných excesů, jejichž smyslem není fér kritika – což je právě případ předmětných výroků.

20. Veřejná kritika je projevem svobody projevu, kterou může v demokratické společnosti vyjádřit kdokoliv, avšak přijatelná míra expresivity hodnotových soudů nesmí vybočit z mezí uznávaných pravidel slušnosti. V opačném případě by „veřejně šířená stanoviska“ ztratila charakter korektního úsudku nebo názoru a z tohoto důvodu by se ocitla mimo meze ústavní ochrany [viz např. nálezn sp. zn. III. ÚS 359/96 ze dne 10. 7. 1997 (N 95/8 SbNU 367)]. Jde-li přitom o výsledek badatelské činnosti, musí soudný badatel dát pozor na užitá přirovnání – v této souvislosti lze odkázat na odůvodnění rozsudku nalézacího soudu: „Oproti běžnému zpravodajství je na přesnost skutkových tvrzení a adekvátnost hodnoticích úsudků, šířených v publikacích, založených na výsledcích odborného bádání, nutno klást zvýšené nároky; je nutno brát ohled na rozdíl mezi specifiky běžného periodického tisku, určeného pro informování nejširší veřejnosti (na rozdíl od publikací odborných), který v určitých případech musí přistupovat k určitým zjednodušením (sp. zn. I. ÚS 156/99). Naopak na odborné publikace je nutno hledět přísněji s ohledem na vyšší odbornost a s tím spojenou autoritu původce výroku [sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005 (N 209/39 SbNU 215)], ale i absenci časového tlaku, která vyloučí ukvapené výroky obsahující nechtěné konsekvence. Poukazuje-li tedy stěžovatelka na to, že její výroky jsou výsledkem vědecké práce, je zapotřebí, aby si dala na vyřčená přirovnání větší pozor, formulovala uvážlivě a vážila použité formulace v širším kontextu.“

21. První sporný výrok se vyznačuje zvýšeným stupněm expresivity, objevují-li se v něm výrazy „Adolf Hitler“ a „Norimberský soud“. Právě jejich použití je nutno posoudit jako překročení přípustné míry kritiky za situace, kdy se vztahují ke konkrétní osobě a z kontextu celého článku je pro běžného čtenáře snadno učitelný závěr, že mezi osobami Huga Salma-Reifferscheidta a Adolfa Hitlera není rozdílu (je mezi nimi podobnost). Uvedené platí i přesto, že stěžovatelka chtěla podle svého tvrzení jen poukázat na (ne)logické rozhodování správních orgánů. Byla-li stěžovatelka vedena takovým úmyslem, nesmí, zvláště jako historička, opomenout skutečnost, že právě pro správní (ne)rozhodnutí je historicky sporné, co a proč Hugo Salm-Reifferscheidt před mnoha lety učinil, sporu však není o tom, ke komu je přirovnáván. Přirovnání k jedné z nejobdivivějších postav moderní historie musí být, byť jen v náznaku, urážlivé pro každého. Nelze se

proto divit dcerám zemřelého Huga Salma-Reifferscheidta, že se jich „hodnotič soud“ stěžovatelky, z něhož může každý podprůměrný znalec historie dovodit přirovnání jejich otce k Adolfu Hitlerovi, dotkl.

22. V případě druhého výroku, tak jak jej formuloval odvolací soud, nebyla změněna jeho podstata, a proto nelze přejít srovnání, která stěžovatelka ve výroku nesporně užíla. Stať, v níž se výrok objevil, je třeba posuzovat v celém jejím kontextu, nelze zkoumat jen jednotlivá tvrzení, či snad dokonce slova, jak se snaží navodit stěžovatelka. Termín „vlastizrada“ nebo „velezrada“ stěžovatelka naplnila svým vlastním subjektivním obsahem, což je patrné, i když odkazuje na nálezk sp. zn. III. ÚS 107/04 ze dne 16. 12. 2004 (N 192/35 SbNU 509), z něhož cituje „... jestliže se ... přihlásil k německému národu, aby získal německou státní příslušnost, bylo to ... chápáno jako projev zrady československého státu ...“. Stěžovatelka učinila jednoznačný závěr o vlastizrádném jednání, za které se po válce popravovalo, což jí bylo nepochybně známo, aniž by kdy byly prokazatelně osvětleny důvody, pro které Hugo Salm-Reifferscheidt předmětnou žádost vyplnil. Obdobně konstatoval ve svém rozsudku i Nejvyšší soud: „... jde o hodnotový soud žalované, která je historička, a nikoli právnička, je třeba vzít v úvahu, že toto jednání Hugo Salma zcela zřetelně podle mínění dovolacího soudu nelze podřazovat pod případné hodnocení jako chování vykazujícího znaky vlastizrady, resp. velezrady ...“.

23. Ústavní soud proto považuje uvedené výroky za problematické i s ohledem na fakt, že byly vyřčeny dlouho po smrti Huga Salma-Reifferscheidta, za situace, kdy je těžké nalézt věrohodné důkazy, které by byly způsobilé ochránit jeho jméno, pohnutky jeho chování a prokázat, zda byl osobou hodnou odsouzení, anebo naopak svým jednáním poskytl pomoc a ochranu třetím osobám. Podle Ústavního soudu musí být vědec, tedy i stěžovatelka, uvážlivý a odborné termíny musí používat pouze v jejich pravém významu. Nesprávným a subjektivním výkladem jednak degraduje svůj vědecký přístup a současně se vystavuje nebezpečí žaloby – jako v projednávané věci.

24. Otázkou pasivní legitimize stěžovatelky se zabýval již nalézací soud, a to na samém počátku řízení – v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že „... ke zveřejnění výroků žalovanou nedošlo ve věcné, časové a místní souvislosti s výkonem funkce ředitelky muzea. Jedná se naopak o vedlejší aktivitu žalované, za jejíž výkon žalovaná ... nese také osobní odpovědnost“. Je tedy zjevné, jak se s touto námitkou soud vypořádal, jeho závěry jsou odůvodněné a srozumitelné. Opakování uvedené námítky v průběhu řízení nezaloží její důvodnost – proto Ústavní soud na rozsudek nalézacího soudu odkazuje.

25. Namítá-li stěžovatelka nadbytečnost sdělení o difamujících výroch ředitelům vybraných knihoven, s tím, že o porušení cizích práv se

mohli dozvědět teprve z uvedeného sdělení, je namístě uvést, že to byla stěžovatelka, která publikovala svůj názor právě proto, aby rozšířila povědomí o svém hodnocení příslušných restitučních sporů. Uložení povinnosti je tak přiměřené aktivitám stěžovatelky.

26. Podle čl. 15 odst. 2 Listiny je zaručena „svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby“ a povinnost států je „respektovat svobodu, nezbytnou pro vědecký výzkum a tvůrčí činnost“ (čl. 15 odst. 3 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech); tím je zaručena ochrana před mocenským zásahem státu do procesu obsahu a metod vědecké činnosti. Svoboda vědeckého bádání nevyžaduje žádné zmocnění nebo prováděcí právní normy a je vyloučen i jakýkoli monopol (státu) na vědu, jejíž vývoj spočívá v diskursu mezi vědci navzájem i k ostatním. Proto se svoboda vědeckého bádání nevztahuje pouze na jedno určité pojetí vědy nebo na jednu určitou vědeckou teorii, ale je zaručena svoboda každé činnosti, kterou lze pro obsah i formu chápat jako vážný a promyšlený (systematický) pokus o zjištění pravdy (viz například nález německého Spolkového ústavního soudu „Hochschul-Urteil“, BVerfGE 35, 79, sp. zn. 1 BvR 424/71 a 325/72).

27. Přestože stěžovatelka publikovala výsledky vědecké práce, vycházela podle svého tvrzení z rozsáhlé analýzy studijních materiálů a používala metody obvyklé při vědeckém výzkumu, prezentovala své poznatky způsobem, který, jak je výše zmíněno, je hodnoticím soudem způsobilým zasáhnout do práv jiných osob. Ústavní soud pokládá za samozřejmé, že také svoboda vědeckého bádání (jako je tomu u všech lidských práv) má své hranice a končí tam, kde koliduje s jinými ústavními právy (např. s právem na život, lidskou důstojnost); přirozeným korektivem svobody vědeckého bádání jsou také etické normy. V posuzovaném případě Ústavní soud sdílí závěry obecných soudů, že stěžovatelka meze ochrany svobody vědeckého bádání překročila.

28. Ústavnímu soudu přitom nepřísluší posouzení vědecké hodnoty pojednání, v němž byly užitý výroky, pro které byla na stěžovatelku podána žaloba, nehodlá posuzovat věrohodnost archivních a jiných materiálů, z nichž stěžovatelka vycházela, ani závěry, ke kterým dospěla. Není totiž úkolem soudní moci provádět historická bádání a posuzovat jejich výsledky. Úkolem soudního přezkumu je pouze, a to výhradně k předloženému návrhu, zhodnotit způsob, jakým byla se zjištěnými poznatky seznámena široká veřejnost.

29. Stěžovatelka namítá, že usnesení dovolacího soudu je nepřezkoumatelné, neboť soud stručně odmítl její dovolání. Stěžovatelka přitom pomíjí závěr Nejvyššího soudu, že odvolací soud rozhodl v souladu s vysloveným závazným právním názorem. Z usnesení Nejvyššího soudu, který odkázal na svůj judikát sp. zn. 21 Cdo 776/2014, je patrné, že se danou

problematikou při vydání závazného právního názoru dostatečně zabýval. Pokud odvolací soud následně tento závazný právní názor respektoval, není pochyb, že se přitom neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe, nešlo o otázku Nejvyšším soudem neřešenou a ani nebylo namístě rozhodnout věc jinak; nepřípustnost dovolání je tak srozumitelně vysvětlena. Tvzení, že Nejvyšší soud dané materii ani neporozuměl, považuje Ústavní soud za liché a odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu za dostatečné.

30. Obecné soudy při rozhodování dostatečně zkoumaly povahu předmětných výroků, a to i v kontextu hodnocené doby. Soudy zohlednily, kdy a kde byly posuzované výroky učiněny a že restituční kauzy o vydání velkých majetkových hodnot zkonfiskovaných na základě tzv. Benešových dekretů jsou laickou i odbornou veřejností pozorně sledovány a ve veřejném prostoru komentovány. Vzaly přitom v úvahu snahu stěžovatelky o příspěvek k veřejné diskuzi o otázce širokého veřejného zájmu a s ohledem na to v podstatném rozsahu žalobě nevyhověly. Právo na spravedlivý proces neznamená, že je rozhodnuto podle představ účastníka řízení, ale představuje záruku, že v řízení před obecnými soudy bude soud postupovat v souladu s příslušným procesním předpisem. Těto povinnosti obecné soudy dostaly a stěžovatelku v jejím zaručeném právu nezkrátily.

31. Vedlejší účastnice navrhly, aby Ústavní soud „přiznal k rukám jejich právní zástupkyně náhradu nákladů řízení dle vyhlášky MS ČR č. 177/1996 Sb.“. Podle ustanovení § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu platí, že náklady, které vzniknou vedlejšímu účastníkovi, hradí sám vedlejší účastník, pokud tento zákon nestanoví jinak. Toto ustanovení je judikaturou Ústavního soudu interpretováno restriktivně tak, že přiznání náhrady řízení je opatřením výjimečným, a lze je použít pouze tehdy, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti případu. V nyní projednávané věci žádné takové výjimečné okolnosti zjištěny nebyly, a proto Ústavní soud návrhu vedlejších účastnic nevyhověl.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jana Musíla

Nesouhlasím s výrokem a s odůvodněním nálezu sp. zn. III. ÚS 3393/15. Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, k nálezu zaujímám odlišné stanovisko. Jsem toho názoru, že ústavní stížnosti podané stěžovatelkou Mgr. Evou Nečasovou mělo být vyhověno a jí napadená rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu měla být zrušena, protože porušila několik jejích základních práv:

I. Porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

1. Domnívám se, že obecné soudy v napadených rozhodnutích extrémně vadně posoudily otázku, zda lze dovést občanskoprávní odpovědnost žalované Mgr. Evy Nečasové za jednání dotýkající se osobnostních práv (ctí a důstojnosti) pana Hugo Salm-Reifferscheidta. Elementárními podmínkami pro dovození takové odpovědnosti je to, zda výroky, které jsou stěžovatelce připisovány, byly vůbec v dotýčných publikacích napsány v té podobě, jaká je uvedena v soudních rozhodnutích, a zda jsou dehonestujícími hodnotícími úsudky o osobě jmenovaného.

2. Závěr obecných soudů, že tyto podmínky byly oběma výroky, jejichž autorkou má být žalovaná a za něž se má omluvit, splněny, nepokládám za správný.

3. První „inkriminovaný“ výrok zní: „Použijeme-li logiku, kterou se správní orgán ve věci Salmově údajného neprovinění řídí, dospějeme k šokujícímu závěru. Na otázku: ‚Provinil se Adolf Hitler svými činy proti lidstvu?‘ musíme totiž odpovědět: ‚Nikoli, neprovinil, protože zemřel dříve, než nad ním Norimberský soud mohl vynést rozsudek‘“. Jde o autentickou formulaci obsaženou v textu publikací „CUI BONO RESTITUCE I.“ a „CUI BONO RESTITUCE II.“ (na straně 14 prvního vydání a na straně 16 druhého vydání). Jazykovou a formálnělogickou interpretací tohoto výroku (v části „Použijeme-li logiku, kterou se správní orgán ... řídí“) dospívám k závěru, že vůbec nejde o hodnotící úsudek, vyjadřující mínění žalované Mgr. Evy Nečasové o osobě pana Hugo Salm-Reifferscheidta. Z celkového kontextu literárních prací, v nichž se tento výrok vyskytuje, je zřejmé, že žalovaná (a další spoluautoři) analyzují a podrobují kritice rozhodovací praxi správních orgánů a soudů v několika restitučních kauzách. I když kapitola, v níž se nachází výrok, jehož autorkou je žalovaná, se zabývá „Kauzou Salm-Reifferscheidt“, vlastním smyslem autorčina výroku na tomto místě publikace je nikoliv kritika osoby jmenovaného, nýbrž kritika „logiky rozhodnutí správního orgánu“ v této kauze.

4. Hodnotící úsudek vyslovený na adresu rozhodovací praxe správních a justičních orgánů nelze pokládat za hodnotící úsudek vztahující se bezprostředně k osobám, jichž se rozhodovací praxe správních a justičních orgánů týká. Kritika rozhodovací praxe správních a justičních orgánů, včetně kritiky způsobů a metod logického uvažování, jichž aplikační praxe používá, je v demokratické společnosti přípustná.

5. Pokud jde o druhý výrok, za něž se má žalovaná omluvit, je třeba konstatovat zkresení tohoto výroku ze strany soudu. Údajně neoprávněná hodnotící kritika, za niž se má žalovaná omluvit, je odvolacím soudem ve výroku rozsudku nepřesně formulována ve znění: „Vyplnění žádosti (Fragebogen o udělení občanství H. Salmem) je možné označit za čin

blízký vlastizradě.“ Taková formulace však není ve jmenovaných publikacích vůbec obsažena. Na straně 15 (prvního vydání) a na straně 17 (druhého vydání) se nachází formulace: „S ohledem na historické události z let 1938–1939 je možné vyplnění této žádosti označit za čin blízký vlastizradě.“ Takovou úpravu textu omluvy, provedenou obecnými soudy, oproti autentickému výroku, použitému žalovanou, pokládám za nepřípustnou. V tak subtilních záležitostech, jako je údajná verbální urážka, může i malá slovní nuance způsobit porušení autenticity výroků a následně interpretační pochybnosti ohledně toho, jaký je smysl „inkriminovaného“ výroku a o kom výrok vypovídá.

6. Za extrémně vadný považuji také způsob, jakým obecné soudy interpretovaly část autentického výroku „... je možné vyplnění této žádosti označit za čin blízký vlastizradě“, pokud jej připisují žalované. Po jazykové stránce je zjevné, že infinitivní vazba („je možné označit“) vyjadřuje pouhou potencialitu; naznačuje, že autorka pouze reprodukuje obecné mínění, aniž by k němu výslovně zaujímala vlastní pozici.

7. Za výstižný pokládám úsudek vyslovený v pořadí prvním rozsudku dovolacího soudu ze dne 19. 3. 2014 č. j. 30 Cdo 1883/2013-735 (ten v tomto řízení před Ústavním soudem nebyl posuzován) ohledně použití termínu „vlastizrada“. Dovolací soud tam správně konstatoval, že „... jde o hodnotový soud žalované, která je historička, a nikoli právnička, je třeba vzít v úvahu, že toto jednání Hugo Salma zcela zřetelně podle mínění dovolacího soudu nelze podřazovat pod případné hodnocení jako chování vykazující znaky vlastizrady, resp. velezrady, jak tento trestný čin vymezuje současný trestní zákoník (§ 309 zákona č. 40/2009 Sb.), případně trestní zákony předchozí (§ 91 zákona č. 140/1961 Sb. nebo § 78 zákona č. 86/1950 Sb.)“. Ve shodě s tímto úsudkem soudu, vysloveným v dřívější fázi řízení, docházím k závěru, že použití termínu „vlastizrada“ ve formulaci žalované nelze za daných skutkových okolností pokládat za právní kvalifikaci skutku ani za difamující charakteristiku vztahující se konkrétně k osobě Hugo Salm-Reifferscheidta.

8. Chci připomenout, že Ústavní soud v dřívějším judikátu [v nálezu ze dne 16. 12. 2004 sp. zn. III. ÚS 107/04 (N 192/35 SbNU 509) týkajícím se restituce majetku Josefa Colloredo Mansfelda] vyslovil tento názor: „Chce-li dnešní soud hodnotit události, které se staly před více než půl stoletím, nemůže odhlédnout od dobových souvislostí válečného a poválečného období, které podmiňovaly konfiskační praxi československých orgánů po skončení nacistické okupace. Jestliže tzv. protektorátní příslušník se v době druhé světové války, kdy německý nacistický stát prováděl politiku genocidy, holocaustu, germanizace a zotročení jiných národů, přihlásil k německému národu, aby získal německou státní příslušnost, bylo to v té době chápáno jako projev ochoty přispět k realizaci této zločinné politiky,

jako projev zrady československého státu a nepřátelství k němu. Takové počínání bylo podle ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, ve znění pozdějších předpisů, posuzováno jako důvod ke ztrátě československého státního občanství.“ Pokud analogickou argumentací ohledně vyplnění dotazníku „Fragebogen“, jakou dříve použil ve své judikatuře Ústavní soud, použila též stěžovatelka, nemohou obecné soudy dospět k závěru, že jde o difamující výrok, za nějž by se měla omlouvat.

II. Porušení základního práva stěžovatelky na svobodu projevu podle čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod

9. Domnívám se, že obecné soudy v této kauze při posuzování toho, zda „inkriminované“ výroky zasáhly do osobnostních práv pana Hugo Salm-Reifferscheidta, vadně posoudily samotnou povahu těchto výroků a nezhodnotily náležitě kontext, v němž byly tyto výroky učiněny. Obecné soudy tím porušily základní právo stěžovatelky na svobodu projevu.

10. Je nepochybné (jak konstatují v napadených rozhodnutích i obecné soudy), že oba posuzované sporné výroky mají charakter hodnotících (hodnotových) soudů, tedy subjektivních názorů žalované. Důležité však je, že oba výroky nejsou pouhými myšlenkovými spekulacemi nebo hypotézami samotné autorky, nýbrž jsou opřeny o konkrétní argumenty vyvozené z bádání archivních materiálů a z názorů jiných odborníků.

11. Obecné soudy náležitě nezohlednily, že posuzované výroky byly učiněny v diskuzi probíhající ve veřejném zájmu. Že v posuzované věci jde o věc veřejnou, lze usoudit nejen z jednotlivých výroků, které byly obsaženy ve výše citovaných statích, ale především z obsahu a názvu publikací, v nichž byly tyto sporné výroky obsaženy. Restituční kauzy, které byly předmětem velkého množství občanskoprávních sporů, a tím spíše pak restituční spory o vydání velkých majetkových hodnot zkonfiskovaných na základě tzv. Benešových dekretů, jsou laickou i odbornou veřejností vždy velmi pozorně sledovány a ve veřejném prostoru komentovány. O tom svědčí nejen rozsáhlá odborná literatura věnovaná restitucím (viz např. Benda, J. Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989. Praha : Nakladatelství Tuláčková Lucie, 2013; Zeman, K. Analýza restitučních procesů v České republice: restituce a ostatní procesy transformující vlastnická práva. Praha : Univerzita Karlova, 2015). Lze tedy konstatovat, že stěžovatelka předkládala své subjektivní hodnotící soudy veřejnosti jako příspěvek k veřejné diskuzi o otázce širokého veřejného zájmu.

12. Za zásadní považuji především tu skutečnost, že cílem žalované nebylo předestřít v předmětných publikacích veřejnosti, ať již laické, či odborné, toliko subjektivní hodnotící soudy o osobě pana Hugo Salm-Reifferscheidta, ale přispět do veřejné diskuze o restitučních nárocích

uplatněných vedlejšími účastnicemi a zejména pak o rozhodovací praxi správních a justičních orgánů v těchto kauzách.

13. Domnívám se, že podmínky přípustného omezení svobody projevu stěžovatelky, zakotvené v čl. 17 odst. 2 Listiny (a v čl. 10 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), v souzené věci nebyly splněny. Uvedená ustanovení předpokládají, že svoboda projevu může být omezena toliko zákonem, že omezení svobody projevu sleduje legitimní cíl a že použité omezující opatření je k dosažení tohoto cíle v demokratické společnosti nezbytné. Z celkového kontextu vyplývá, že v tomto konkrétním případě nebyla splněna podmínka třetí, tedy nezbytnost omezení svobody projevu stěžovatelky v demokratické společnosti. Obecné soudy porušily základní právo stěžovatelky na svobodu projevu a právo vyjadřovat své názory (čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny).

III. Porušení základního práva stěžovatelky na svobodu vědeckého bádání podle čl. 15 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

14. Jsem toho názoru, že na „inkriminované“ výroky je třeba vztáhnout ústavněprávní ochranu svobody vědeckého bádání.

15. Stěžovatelka je svým vzděláním historička a pracovala v rozhodné době jako ředitelka Muzea Blansko. Publikace, v níž byly tyto výroky zveřejněny, mají povahu vědecké práce. Spoluautory této kolektivní publikace jsou i další odborníci z oboru historie a práva. Při tvorbě tohoto díla stěžovatelka vycházela z rozsáhlé analýzy studijních materiálů a používala metody obvyklé při vědeckém výzkumu; mnoho těchto poznatků zveřejnila ve veřejně dostupných publikacích a vystavila je veřejné diskuzi.

16. Pokud obecné soudy náležitě nepřihlédly k tomu, že výroky, k jejichž omluvě zavázaly stěžovatelku, je třeba posuzovat též jako výsledky vědeckého bádání, zasáhly nepřipustně do svobody vědeckého bádání.

17. Souhlasím samozřejmě se závěrem vysloveným v nálezu, že (stejně, jako je tomu u všech lidských práv) také svoboda vědeckého bádání má své hranice – končí tam, kde koliduje s jinými ústavními právy (např. s právem na život, na lidskou důstojnost). Přírozeným korektivem svobody vědeckého bádání jsou také etické normy. V posuzovaném případě jsem přesvědčen o tom, že stěžovatelka meze ochrany svobody vědeckého bádání nepřekročila a že naopak napadená soudní rozhodnutí tuto svobodu nepřipustně porušují.

Ze všech uvedených důvodů dospívám k závěru, že ústavní stížnosti mělo být vyhověno.

Č. 170

K odpočtu účelně vynaložených nákladů exekuce při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení

Postup obecných soudů, který v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení nevychází z kogentního ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a pomíjí § 5 písm. d) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Milady Tomkové (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 13. září 2017 sp. zn. II. ÚS 3604/15 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Miloslava Zwiefelhofera, soudního exekutora, se sídlem Strojírenská 47/18, Praha 5 – Zličín, právně zastoupeného JUDr. Miloslavem Zwiefelhoferem, advokátem, se sídlem Plánická 171, Klatovy, proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 11. 2015 č. j. 48 Cm 190/2014-44, jímž bylo rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti vydat insolvenčnímu správci ve prospěch majetkové podstaty povinného celý výtěžek exekuce bez odpočtu nákladů exekuce, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a Kooperativa pojišťovny, a. s., se sídlem Pobřežní 665/21, Praha 8, JUDr. Petra Michala, insolvenčního správce, se sídlem CITY TOWER, Hvězdova 1716/2b, Praha 4, a Radomíra Duška jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 11. 2015 č. j. 48 Cm 190/2014-44 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 11. 2015 č. j. 48 Cm 190/2014-44 se ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Včas učiněným podáním splňujícím i další náležitosti ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného rozsudku Krajského soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“). Stěžovatel se domnívá, že uvedeným soudním rozhodnutím došlo k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces zaručeného ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva na rovnost v řízení zaručeného ustanovením čl. 37 odst. 3 Listiny. Dále je stěžovatel přesvědčen, že v jeho případě došlo k porušení ustanovení čl. 9 odst. 1 Listiny zakazujícího podrobení nuceným pracím nebo službám a ustanovení čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny, neboť se domnívá, že byl nucen provádět exekuci fakticky bez odměny, a byl tak podroben nucené práci (službě).

2. Z ústavní stížnosti doplněné podáními ze dne 27. 9. 2016 a 2. 2. 2017, napadaného rozhodnutí a spisu vedeného stěžovatelem jakožto soudním exekutorem pod sp. zn. 144 EX 5428/11 zjistil Ústavní soud následující skutečnosti pojící se k předmětu ústavní stížnosti.

3. Stěžovatel byl pověřen provedením exekuce podle vykonatelného rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 20. 9. 2010 č. j. 17 EC 19/2010 a na základě usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 14. 6. 2011 č. j. 74 EXE 1089/2011-11 ve prospěch vedlejšího účastníka Kooperativa pojišťovny, a. s., (dále jen „vedlejší účastník – pojišťovna“), proti povinnému, vedlejšímu účastníkovi (dále jen „vedlejší účastník – povinný“), Radomíru Duškovi. V průběhu exekučního řízení stěžovatel zjistil, že v posuzované exekuční věci existuje překážka pro provedení exekuce dle ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „insolvenční zákon“), neboť vůči vedlejšímu účastníkovi – povinnému bylo dne 27. 9. 2012 zahájeno insolvenční řízení a byl mu ustanoven insolvenční správce (dále jen „vedlejší účastník – insolvenční správce“). Od vedlejšího účastníka – povinného byla v exekučním řízení vymožena částka 16 500 Kč, z toho bylo 14 025 Kč vyplaceno vedlejšímu účastníkovi – pojišťovně, a to již před podáním insolvenčního návrhu. Dále stěžovatel rozhodl usnesením ze dne 11. 9. 2014 č. j. 144 Ex 5428/11-44 tak, že dle ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“) se z dosavadního výtěžku exekučního řízení odečítá částka 2 475 Kč určená k úhradě nákladů exekuce (výrok I) a zbyvajících

částka ve výši 0 Kč se vydává vedlejšímu účastníkovi – insolvenčnímu správci (výrok II).

4. Proti pravomocnému rozhodnutí stěžovatele podal vedlejší účastník – insolvenční správce – žalobu, na základě které krajský soud ústavní stížností napadaným rozsudkem rozhodl, že stěžovatel je povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi – insolvenčnímu správci ve prospěch majetkové podstaty vedlejšího účastníka – povinného částku 2 475 Kč (výrok I), žádný z účastníků nemá nárok na náhradu nákladů řízení (výrok II) a stěžovatel je povinen zaplatit České republice soudní poplatek ze žaloby ve výši 1 000 Kč. V odůvodnění ústavní stížností napadaného rozsudku krajský soud uvedl, že pokud stěžovatel vymohl při provádění exekuce pohledávku (či její část), vzniklo mu právo na náhradu nákladů řízení. Tím se stal věřitelem vedlejšího účastníka – povinného a svou pohledávku na náhradu nákladů měl přihlásit do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty podle ustanovení § 109 insolvenčního zákona. Pokud však místo toho rozhodl podle ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu a odečetl náklady exekuce před vydáním vymoženého plnění, nepřipustně tím zvýhodnil sám sebe jakožto jednoho z věřitelů. Podle názoru krajského soudu je exekutor, tedy i stěžovatel, po zahájení insolvenčního řízení na majetek povinného povinen vydat do majetkové podstaty jím vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel je povinen svou pohledávku přihlásit do insolvenčního řízení. Tento názor podložil krajský soud odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, uveřejněné pod číslem 32/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní.

II. Argumentace stěžovatele

5. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel nejprve uvádí, proč v řízení před Ústavním soudem vystupuje jako fyzická osoba ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, a nikoli jako orgán veřejné moci. Stěžovatel dále uvádí, že ústavní stížností napadaný rozsudek krajského soudu je v rozporu s ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť neobsahuje dostatečně vysvětlené důvody, které vedly soud ke konkrétnímu závěru. Stěžovatel je rovněž přesvědčen, že krajský soud svým rozsudkem změnil jeho pravomocné rozhodnutí, aniž by k tomu měl odpovídající pravomoc. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel dále polemizuje se shora citovaným usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. Toto rozhodnutí však není ústavní stížností napadáno.

6. Stěžovatel má za to, že názor krajského soudu, že soudní exekutor je povinen přihlásit svou pohledávku do insolvenčního řízení, je v rozporu s jeho základními právy a svobodami. Rovněž se domnívá, že nesprávný a protiústavní je i názor, že nemůže dojít k tomu, aby byl stěžovatel

zvyhodněn před dalšími věřiteli v insolvenčním řízení. Podle názoru stěžovatele má soudní exekutor zákonem stanovený nárok na odměnu, kterou podle ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu nemusí přihlašovat v insolvenčním řízení, resp. ji zahrnout do majetkové podstaty úpadce. Stěžovatel je přesvědčen, že ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu má přednost před postupem dle insolvenčního zákona, zejména před povinností exekutora přihlásit svou pohledávku podle ustanovení § 109 odst. 1 insolvenčního zákona, tedy, že je oprávněn odečíst vzniklé náklady, včetně odměny, z částky vymožené v dosavadním průběhu exekuce. Postup uplatněný krajským soudem je podle názoru stěžovatele v rozporu s gramatickým výkladem ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu.

7. V podání ze dne 27. 9. 2016 stěžovatel připomíná Ústavnímu soudu jeho nález sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 166/82 SbNU 609) a žádá, aby v jeho případě bylo rozhodováno v souladu s tímto nálezem. Podáním ze dne 2. 2. 2017 stěžovatel dále setrvává na svém stanovisku a odkazuje na posun jak v judikatuře obecných soudů, tak v rozhodování Ústavního soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 11/84 SbNU 147)].

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení

8. Soudce zpravodaj podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení a vedlejším účastníkům řízení.

9. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že považuje za bezpředmětné, aby se podrobně vyjadřoval k předložené ústavní stížnosti, a to s ohledem na aktuální vývoj judikatury Ústavního soudu (s odkazem na shora citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 378/16). Vedlejší účastník – insolvenční správce uvedl, že sdílí názor vyslovený v odlišném stanovisku soudce Ústavního soudu připojeném ke shora citovanému nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 a má za to, že ústavní stížnost by měla být odmítnuta, resp. zamítnuta. Vedlejší účastník – pojišťovna a vedlejší účastník – povinný možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužili.

10. Vyjádření účastníka řízení a vedlejšího účastníka – insolvenčního správce Ústavní soud stěžovateli k replice nezaslal, neboť se v nich jen odkazuje na rozhodnutí Ústavního soudu a nevnáší do posuzovaného případu nové skutečnosti či právní úvahy, které by byly stěžovateli – vzhledem k obsahu jeho podání – neznámé.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud zkoumal splnění procesních předpokladů řízení a na základě úvah vyjádřených v bodech 12 a 13 dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem

řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu posouzení příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

12. V prvé řadě Ústavní soud posuzoval, zda ústavní stížnost byla podána stěžovatelem oprávněným podat ústavní stížnost, tedy disponujícím aktivní stížnostní legitimací. Ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu předpokládá, že ústavní stížnost proti pravomocnému rozhodnutí či jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod může být podána fyzickou nebo právnickou osobou, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545; všechna zmiňovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou přístupná na internetové adrese <http://nalus.usoud.cz>) Ústavní soud konstatoval, že je nezbytné odlišovat vlastní exekuční činnost při vymáhání pravomocného rozhodnutí, kdy exekutor vystupuje jako veřejný činitel, od jeho postavení při rozhodování soudu o nákladech řízení, kdy je v postavení účastníka řízení, a v těchto případech tedy i subjektem, který může být v postavení účastníka řízení před Ústavním soudem (viz bod 7 stanoviska). Při posuzování aktivní legitimace stěžovatele je nutné také zdůraznit, že podle ustanovení § 3 exekučního řádu exekutor vykonává exekuční a další činnost za úplatu. Tím je zákonem určený nárok, který – v případech spojených s odměnou exekutora – dává exekutorovi aktivní legitimaci v řízeních o ústavní stížnosti. K podobnému závěru dospěl Ústavní soud i např. ve shora citovaných nálezech sp. zn. IV. ÚS 378/16 a sp. zn. IV. ÚS 2264/16 nebo v nálezu sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017 (N 32/84 SbNU 381) a nálezu sp. zn. III. ÚS 1731/16 ze dne 18. 7. 2017 (N 126/86 SbNU 161). Ústavní soud proto dospěl k závěru, že v posuzovaném případě je soudní exekutor subjektem oprávněným podat ústavní stížnost.

13. Dalším nezbytným předpokladem meritorního zkoumání dané věci je vyloučení tzv. bagatelnosti věci. Bagatelnosti případu, včetně její právní hranice, se Ústavní soud obsáhle věnoval v nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89). V posuzovaném případě, který probíhá pro částku 2 475 Kč je zcela mimo pochybnost, že se jedná o bagatelní částku. Bylo tedy nezbytné, aby došlo současně ke splnění dalších podmínek identifikovaných Ústavním soudem v citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 (tj. jedná se o natolik intenzivní zásah, že ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny vyvolává kolizi se samotnou podstatou a smyslem dotčeného základního práva či svobody, případně má konkrétní

přezkum zásadní význam z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů, zejména pak, nebyla-li daná otázka dosud Ústavním soudem vyřešena a je zřejmé, že jeho rozhodnutí může mít vliv na posouzení velkého množství případů). Tyto podmínky však v posuzovaném případě splněny nejsou. Přestože Ústavní soud dospěl k závěru o zásahu do základních práv a svobod stěžovatele, nejedná se o kolizi se samotnou podstatou zasaženého základního práva a svobody. Vzhledem k tomu, že podobnými případy se Ústavní soud již zabýval (viz bod 16), nelze ani konstatovat, že by daná otázka nebyla Ústavním soudem doposud vyřešena. Ústavní soud může provést meritorní přezkum také v případech, kdy je dotčená částka způsobilá citelně zasáhnout životní situaci stěžovatele (např. z hlediska jeho celkových sociálně-finančních poměrů), jak plyne z nálezu sp. zn. II. ÚS 262/16 ze dne 13. 12. 2016 (N 241/83 SbNU 747). Ani tato podmínka v projednávaném případě splněna není. Ústavní soud se proto přiklonil ke stanoviskům vyjádřeným v nálezu sp. zn. II. ÚS 1189/15 ze dne 13. 12. 2016 (N 240/83 SbNU 739) a nálezu sp. zn. III. ÚS 2857/15 ze dne 24. 5. 2017 (N 88/85 SbNU 495), tedy že se věc jeví z hlediska zachování ústavnosti natolik významná, že určitým způsobem přesahuje její individuální rozměr a případnou námitku „bagatelnosti“. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že je namístě provést meritorní přezkum, byť se jedná o relativně marginální částku.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností. K tomu má pravomoc pouze tehdy, pokud obecné soudy svými rozhodnutími zasáhly do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzické či právnické osoby, aniž by respektovaly ústavní pořádek České republiky, včetně relevantních mezinárodních závazků právní povahy. Proto Ústavní soud napadený rozsudek krajského soudu přezkoumal z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Podstatou posuzované ústavní stížnosti je rozpor mezi výkladem ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu zastávaným stěžovatelem a krajským soudem. Tento rozpor se následně v aplikaci tohoto ustanovení projevuje v otázce, zda je soudní exekutor povinen vydat insolvenčnímu správci celé vymožené plnění, včetně odečtených nákladů exekuce s tím, že exekutor své náklady přihlásí v insolvenčním řízení, což je názor zastávaný krajským soudem, anebo vymožené plnění snižené o náklady exekuce; tento názor zastává stěžovatel. Krajský soud svůj názor opírá o shora citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. V něm Nejvyšší soud

uvedl, že v takových případech dochází ke konkurenci dvou zákonných ustanovení: ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu a ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) a b) insolvenčního zákona. Pokud tedy soudní exekutor vymohl při provádění exekuce pohledávku, či její část, vzniká mu právo na náhradu nákladů řízení a tuto pohledávku je dle názoru Nejvyššího soudu povinen řádně přihlásit do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty úpadce. Tak jako ostatní věřitelé – v opačném případě by dle stanoviska Nejvyššího soudu došlo k nepřipustnému zvýhodnění jednoho z věřitelů úpadce. Z těchto důvodů je Nejvyšší soud přesvědčen, že nelze aplikovat ustanovení § 46 odst. 7 věty druhé exekučního řádu v jeho doslovném znění.

16. Uvedeným rozporem a ústavní konformitou jeho řešení obecnými soudy se Ústavní soud již zabýval v několika nálezech. Ochranu základních práv soudním exekutorům přiznal Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 166/82 SbNU 609). V tomto nálezu konstatoval, že dosavadní praxe obecných soudů odkázat soudní exekutory k přihlášce svých nákladů do insolvenčního řízení je protiústavní; obecné soudy se neřídily obecnými výkladovými pravidly a svůj postup dostatečně neodůvodnily. Podobný závěr vyslovil Ústavní soud i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 11/84 SbNU 147). I v něm ve vztahu exekučního řádu a insolvenčního zákona zdůrazňuje nezbytnost použití obecných interpretačních pravidel, tj. aplikoval zásady *lex posterior derogat legi priori* a *lex specialis derogat legi generali*. Ustanovení exekučního řádu je pozdější (*posterior*) a speciální (*specialis*). Ústavní soud dále argumentuje tím, že není správné, aby insolvenční správce měl zaručenu náhradu nákladů, a soudní exekutor nikoli. Ústavní soud to považuje za neodůvodněnou nerovnost. Velmi podobná je argumentace v nálezu sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017 (N 32/84 SbNU 381). V nálezu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1731/16 (viz výše) Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy nerespektovaly kogentní normu § 46 odst. 7 exekučního řádu, svá rozhodnutí dostatečně neodůvodnily, a tím ze svých rozhodnutí učinily projev libovůle.

17. Ústavní soud opakovaně dospěl k závěru, že exekutor je oprávněn z částky vymožené v rámci exekuce odečíst náklady exekuce v tom smyslu, že si je ponechá a do insolvenčního řízení vydá vymožené plnění snížené o tyto náklady. V těchto případech proto není povinen přihlásit svou pohledávku, tj. náklady exekučního řízení, do insolvenčního řízení. Ústavní soud se v těchto případech přidržel jazykového výkladu ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu, neboť neshledal, že by pro odchýlení se od jednoduchého jazykového výkladu existoval dostatečný důvod. Ustanovení § 46 odst. 7 věty druhé exekučního řádu zní: „Insolvenčnímu správci ... exekutor vydá vymožené plnění bezodkladně po právní moci usnesení, kterým rozhodne po odpočtu nákladů exekuce o vydání vymoženého plnění ...“

18. V nyní posuzovaném případě krajský soud své rozhodnutí také odůvodňuje odkazem na již několikrát citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. Jak již Ústavní soud uvedl ve shora citovaných nálezech, odůvodnění tohoto rozhodnutí je velmi schematické a Nejvyšší soud se bez zjevného důvodu odchyluje od textu právního předpisu, aniž však pro svůj závěr uvádí dostatečnou argumentaci. Reprodukce takového postupu v rozhodovací praxi obecných soudů je pak dle názoru vysloveného v nálezu sp. zn. III. ÚS 1731/16 (viz výše) v rozporu se zákonným ustanovením, což – při absenci dostatečné argumentace, včetně argumentace o dostatečné pravomoci krajského soudu rozhodnout v rozporu s pravomocným rozhodnutím stěžovatele – je nepřipustnou svévolí porušující právo stěžovatele na spravedlivý proces, jakož i princip vázanosti soudce zákonem. Pro shrnutí dosavadní praxe Ústavní soud uvádí, že tento právní názor dále uplatnil Nejvyšší soud například ve svém usnesení ze dne 1. 9. 2016 sp. zn. 20 Cdo 2272/2016 nebo v usnesení ze dne 18. 8. 2016 sp. zn. 20 Cdo 1721/2016. Nejvyšší soud se ve svých rozhodnutích odvolává na shora citované usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, aniž by svou argumentaci prohloubil. K revizi této praxe došlo až po intervenci Ústavního soudu například v usnesení ze dne 19. 10. 2016 sp. zn. 20 Cdo 3541/2016, a je tedy patrné, že Nejvyšší soud svou praxi změnil. Ústavní soud připomíná, že usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 není v nyní posuzovaném případě předmětem meritorního ústavního přezkumu a ani v minulosti jím nebylo. Vzhledem k důrazu, který na ně obecné soudy kladou, je Ústavní soud nemůže pominout.

19. Na závěrech učiněných ve shora citovaných nálezech nemá Ústavní soud důvod cokoli měnit a přidrží se jich i v nyní posuzovaném případě. Pouze pro doplnění uvádí, že obecné soudy zcela pominuly znění ustanovení § 5 písm. d) insolvenčního zákona: podle něj je možné, aby věřitelé uspokojovali své pohledávky i mimo insolvenční řízení, pokud jim to umožní zákon. Při využití presumované konzistentnosti normativního textu lze říci, že dle textu insolvenčního zákona i příslušného ustanovení je rozdíl mezi souslovím „tento zákon“, resp. „tohoto zákona“, což je insolvenční zákon, a „zákon“, což je jiný zákon než insolvenční zákon. Tímto jiným zákonem je bezpochyby i exekuční řád. Není proto nezbytné aplikovat žádná specifická výkladová pravidla a exekutor je povinen vydat výtěžek exekuce do insolvenčního řízení, avšak je oprávněn předtím odečíst náklady provedené exekuce, které nepřihlásí do insolvenčního řízení, ale jejich náhradu si ponechá.

20. Ústavní soud uzavírá, že nepochybně mohou nastat situace, v nichž je nezbytné odchýlit se od znění normativního textu. Takový postup ovšem musí být dostatečně odůvodněn a v odůvodnění mu musí soudy věnovat dostatečný prostor. Tak tomu ovšem v posuzovaném případě není.

Insolvenční zákon mezi jednu ze zásad řadí i možnost věřitele postupovat mimo insolvenční řízení [viz ustanovení § 5 písm. d) insolvenčního zákona], pokud to umožní jiný zákon - v tomto případě exekuční řád. Není tak nutné aplikovat zvláštní výkladové metody, stačí dodržet znění zákona a jím předepsané postupy. Opačný postup uplatněný v posuzovaném případě krajským soudem je v rozporu s postupem stanoveným zákonem.

21. Z výše uvedeného plyne, že stěžovatelovy námitky jsou opodstatněné a důvodné. Proto Ústavní soud podle ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky uzavřel, že napadeným rozsudkem krajského soudu bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu i princip vázanosti soudce zákonem, jelikož obecné soudy nerespektovaly vzájemný vztah insolvenčního zákona a exekučního řádu plynoucí z ustanovení § 5 písm. d) insolvenčního zákona a ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu. Napadený rozsudek krajského soudu je vzhledem k tomu nedostatečně zdůvodněn a v kontextu právní úpravy je projevem svévole, neboť bez zjevného důvodu nerespektuje všeobecně závaznou zákonnou právní úpravu. Krajským soudem uplatněný postup je v rozporu s právem stěžovatele na soudní ochranu podle ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny.

22. Stěžovatel dále namítal rozpor postupu krajského soudu s jeho dalšími zaručenými základními právy a svobodami, konkrétně s právem na rovnost v řízení zaručenou ustanovením čl. 37 odst. 3 Listiny, práva nebyt podroben nuceným pracím nebo službám (ustanovení čl. 9 odst. 1 Listiny) a právem na ochranu vlastnického práva, včetně zákazu omezení vlastnického práva bez splnění Listinou stanovených podmínek (ustanovení čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny). Co se týče rovnosti, pak se tato námitka stěžovatele zcela májí s podstatou projednávaného případu. Přestože Ústavní soud se těmito úvahami okrajově zabýval ve shora citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 2264/16, nelze bez dalšího říci, že by v podobných případech docházelo k popření principu rovnosti. Tyto úvahy však nejsou pro posuzovaný případ relevantní: srovnávat postavení exekutora a insolvenčního správce bez dalšího nelze, neboť k tomu chybí relevantní kritéria srovnání. Nepřípadný je i odkaz na zákaz nucených prací a služeb a ochranu vlastnického práva. Ústavní soud již ve shora citovaném stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 upozornil na riziko neuspokojení zákonem daných nároků. V této souvislosti je možno poukázat i na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Van der Musselle proti Belgii* ze dne 23. 11. 1983, č. stížnosti 8919/80, citovaný plénem Ústavního soudu, případně rozsudek ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* ze dne 18. 1. 2012, č. stížnosti 31950/06. K nucené práci či službě by došlo, pokud byla podmíněna nespravedlivým nátlakem na obecný či konkrétní výkon činností exekutora. Tak tomu ovšem v nyní posuzovaném případě není.

23. Jako *obiter dictum* Ústavní soud připomíná závěr vyslovený v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 ze dne 1. 7. 2016 (N 123/82 SbNU 25). Protiústavní postup obecného soudu totiž nemůže po kasačním zásahu vést k postihu vedlejšího účastníka – povinného a založit mu další povinnost i v případě, že soud schválil oddlužení podle ustanovení § 404 a násl. insolvenčního zákona. Krajský soud je povinen i nadále šetřit základní práva a svobody nejen účastníků řízení, ale i dalších osob.

24. S ohledem na výše popsany nepřipustný zásah do základních práv stěžovatele na soudní ochranu zaručených ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny a porušení principu vázanosti soudce zákony podle ustanovení čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky Ústavní soud ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (viz ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 171

**K námitce promlčení vznesené v rozporu s dobrými mravy
K náhradě škody způsobené nezákonným rozhodnutím
o zahájení trestního stíhání**

Vztah z uzavřené smlouvy o právní pomoci je samostatný a se vztahem z titulu náhrady škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, nespojuje. Odlišné právní vztahy a důsledky promlčení nelze zaměňovat a bez výslovného zákonného zmocnění omezit ústavně zaručené právo stěžovatelky a) na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím. Odvolací soud vyložil § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. excesivním způsobem, který se přiči dobrým mravům, neboť fakticky „vyčetl“ stěžovatelce a), že se nezachovala nemravně – jako kdyby vznesení námitky promlčení bylo její povinností, a nikoliv jen právem. Stěžovatelka a) jednala v souladu s dobrými mravy a stěží jí lze toto chování vyčítat (právě naopak). Podstatné je, že stěžovatelka a) odměnu obhájci zaplatila (započetla), tím se fakticky zmenšil její majetek a vznikla skutečná škoda, která je jednoznačně v příčinné souvislosti s nezákonným usnesením o zahájení trestního stíhání. Stěžovatelce a) tak byla upřena ústavní práva na spravedlivý proces a náhradu škody za nezákonné rozhodnutí podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a Jana Musila – ze dne 13. září 2017 sp. zn. IV. ÚS 203/17 ve věci ústavní stížnosti a) V. C. a b) B. P., zastoupených Mgr. Janem Vargou, advokátem, se sídlem v Praze 2, Fügnerovo náměstí 1808/3, proti rozsudkům Městského soudu v Praze ze dne 9. 11. 2016 č. j. 11 Co 297/2016-264 a Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 1. 3. 2016 č. j. 19 C 170/2014-228 vydaným v řízení o žalobě o náhradu škody za nezákonné rozhodnutí, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti České republiky jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 9. 11. 2016 č. j. 11 Co 297/2016-264 se v části výroku I, kterým byl změněn rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 1. 3. 2016 č. j. 19 C 170/2014-228 tak, že se zamítá žaloba, aby byla Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti České republiky povinna zaplatit stěžovatelce a) 35 345,61 Kč s příslušenstvím, zrušuje, neboť jím byla porušena základní práva stěžovatelky a) na spravedlivý proces a náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy.

II. Ve zbytku se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění

I. Nezákonné trestní stíhání

1. Proti M. B. bylo usnesením Policie České republiky, Správy Severočeského kraje, Služby kriminální policie a vyšetřování Ústí nad Labem, 9. oddělení obecné kriminality, ze dne 8. 10. 2008 č. j. PSV-142-114/TČ-2008-71-KOP zahájeno trestní stíhání pro trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve formě účastenství – pomoci podle § 10 odst. 1 písm. c) téhož zákona (dále též jen „nezákonné rozhodnutí“). M. B. byl dne 20. 5. 2009 obžalován v trestním řízení vedeném u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. 2T 6/2009; rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 23. 6. 2010 č. j. 2T 6/2010-4206 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 3. 2011 sp. zn. 2 To 6/2011 byl pravomocně zproštěn obžaloby a bylo také zastaveno jeho trestní stíhání, neboť nebylo prokázáno, že by spáchal trestný čin, pro který byla podána obžaloba.

2. V průběhu trestního stíhání obhajoval M. B. zvolený obhájce Mgr. Michal Varga. Náklady obhajoby platily jeho blízké příbuzné – manželka [stěžovatelka a)] a matka [stěžovatelka b)] podle § 37 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Zvolený obhájce Mgr. Michal Varga vystavoval stěžovatelkám průběžně dílčí faktury na základě uzavřené smlouvy o právní pomoci ze dne 12. 11. 2008, jejichž část stěžovatelky včas proplatily a vznikla jim v souvislosti s tím majetková újma. Stěžovatelky však neměly dostatečné finanční prostředky, aby pokryly celkové náklady (nakonec) úspěšné obhajoby ve výši 1 041 254 Kč a část vystavených faktur za obhajobu tak zůstala nezaplacená. Obhájce vyšel stěžovatelkám vstříc, vzniklý dluh soudně nevymáhal a obhajobu M. B. vedl do úspěšného konce s tím, že posečká do doby, než budou mít stěžovatelky finanční prostředky na zaplacení dlužných nákladů obhajoby, které měly

získat od státu jako náhradu skutečné škody za dosud zaplacené (vynaložené) náklady obhajoby.

II. Uplatnění práva na náhradu škody u Ministerstva spravedlnosti

3. Stát je povinen nahradit škodu způsobenou (mj.) nezákonným rozhodnutím podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) ve spojení s § 1 a 5 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Takovým rozhodnutím je i usnesení o zahájení trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem trestního soudu (k tomu viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2012 sp. zn. 30 Cdo 265/2012). Nároky na náhradu škody v těchto případech vyřizuje jménem státu Ministerstvo spravedlnosti podle § 6 odst. 2 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb.; proto i v řízení o ústavní stížnosti vystupuje za stát (vedlejšího účastníka) jako organizační složka Ministerstva spravedlnosti České republiky.

4. S ohledem na tehdy platnou judikaturu nemohly stěžovatelky po právní moci zprošujícího rozsudku odvolacího soudu a zastavení trestního stíhání M. B. uplatnit k náhradě škody za nezákonné rozhodnutí u Ministerstva spravedlnosti celkové, tedy i dlužné náklady obhajoby, ale pouze ty, které obhájci skutečně zaplatily, tj. skutečnou škodu. K tomu srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003 sp. zn. 25 Cdo 986/2001: „Dokud dlužník nezaplatil dlužnou částku svému věřiteli, nemůže úspěšně uplatnit nárok na její náhradu z titulu odpovědnosti třetí osoby za škodu, neboť škoda mu zatím nevznikla. Samotná existence pohledávky věřitele vůči dlužníku ani soudní rozhodnutí o povinnosti dlužníka zaplatit dluh není totiž skutečnou škodou ani ušlým ziskem.“

5. V odškodňovacím řízení zastupoval stěžovatelky u Ministerstva spravedlnosti opět advokát Mgr. Michal Varga, který se stěžovatelkami uzavřel dohodu, podle níž ministerstvem přiznaná náhrada škody bude vždy poukázána k jeho rukám a tato plnění se započtou na dlužné (nezaplacené) náklady úspěšné obhajoby – tím dotyční uzavřeli dohodu o započtení vzájemných pohledávek. Každým jednotlivým započtením vznikla stěžovatelkám další škoda, kterou obratem uplatnily u Ministerstva spravedlnosti; tento postup opakovaly stěžovatelky několikrát po sobě, aby dosáhly úplné náhrady vzniklé škody.

6. Stejně tak postupovaly stěžovatelky i v nyní souzené věci a dne 13. 11. 2013 uplatnily u Ministerstva spravedlnosti právo na náhradu škody vzniklé dne 25. 7. 2013 započtením pohledávek ve výši 80 145,03 Kč [stěžovatelka a)] a ve výši 60 080,58 Kč [stěžovatelka b)]. Ministerstvo

spravedlnosti nároky včas neuspokojilo ve stanovené šestiměsíční lhůtě podle § 15 zákona č. 82/1998 Sb., a proto stěžovatelky následně podaly dne 3. 6. 2014 žalobu o náhradu škody k civilnímu soudu.

7. Ministerstvo spravedlnosti až dne 18. 2. 2015 náhradu škody přiznalo jen stěžovateli b) ve výši 30 780 Kč, která v tomto rozsahu vzala žalobu zpět a dále vedla řízení o 29 300,58 Kč s příslušenstvím; první stěžovatelce nepřiznalo nic. Ministerstvo spravedlnosti považuje právo stěžovatelky a) od 13. 7. 2013 za promlčené, neboť faktura č. 532010 ze dne 28. 6. 2010 byla splatná již dne 13. 7. 2010 a ke dni uplatnění práva na náhradu škody (13. 11. 2013) marně uplynula stěžovateli a) tříletá tzv. subjektivní promlčecí lhůta k uplatnění práva na náhradu škody podle § 32 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. Ve vztahu k stěžovateli b) uznalo ministerstvo jako účelně vynaložené pouze některé z fakturovaných a zaplacených úkonů právní služby (faktura č. 72011 ze dne 13. 1. 2011 a faktura č. 212011 ze dne 15. 4. 2011).

III. Civilní soudní řízení o náhradu škody

8. Obvodní soud pro Prahu 2 částečně zamítl rozsudkem ze dne 1. 3. 2016 č. j. 19 C 170/2016-228 žalobu o náhradu škody způsobenou nezákonným rozhodnutím podle zákona č. 82/1998 Sb. Stěžovatelka a) požadovala 80 145,03 Kč s příslušenstvím a stěžovatelka b) 60 080,58 Kč a 29 300,58 Kč s příslušenstvím. Soud prvního stupně přiznal stěžovateli a) jen náhradu škody 35 345,61 Kč s příslušenstvím a stěžovateli b) ve výši 13 680 Kč s příslušenstvím; ve zbytku žalobu zamítl. Nalézací soud dospěl na rozdíl od Ministerstva spravedlnosti k závěru, že právo stěžovatelky a) řádně vzniklo a nebylo promlčené (výrok I). Tříletá subjektivní promlčecí lhůta práva na náhradu škody podle § 32 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. počala běžet až od chvíle, kdy měla stěžovatelka a) povědomí o škodě, její výši a o tom, kdo za ni odpovídá, tj. od započtení vzájemných pohledávek stěžovatelky a) a obhájce dne 25. 7. 2013. Okamžik splatnosti vystavené faktury č. 532010 nebyl pro běh promlčecí lhůty podle soudu rozhodný a lhůta uplynula až dne 25. 7. 2016. Stěžovatelka své právo na náhradu škody uplatnila u Ministerstva spravedlnosti včas (13. 11. 2013) a žalobu podala 3. 6. 2014. Dále nalézací soud uzavřel, že stěžovatelka b) účelně vynaložila náklady obhajoby (výrok III). V rozsahu, v němž stěžovatelky požadovaly náhradu škody přesahující mimosmluvní odměnu advokáta, soud žalobu zamítl (výroky II a IV), jelikož § 31 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. výslovně stanoví, že náhrada nákladů odměny právního zastoupení se určí podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. O nákladech řízení rozhodl soud s ohledem na částečný úspěch stěžovatelek ve věci (výrok V).

9. Dále se věci zabýval Městský soud v Praze jako soud odvolací, který rozhodnutí nalézacího soudu změnil rozsudkem ze dne 9. 11. 2016 č. j. 11 Co 297/2016-264, a to tak, že žalobu zamítl v celém rozsahu. Změnu odůvodnil tím, že stěžovatelka a) dobrovolně dohodou o započtení zaplatila obhájci promlčenou pohledávku – náklady obhajoby, čímž sama způsobila škodu, neboť měla k dispozici účinnou obranu – mohla vznést námitku promlčení a vyhnout se povinnosti platit náklady obhajoby. Obhájcem vystavená faktura č. 532010 ze dne 28. 6. 2010 byla splatná již dne 13. 7. 2010 a v okamžiku, kdy byly pohledávky dne 25. 7. 2013 započteny, již bylo právo obhájce na plnění promlčené. Odvolací soud tak uzavřel, že stát neodpovídá stěžovatelce a) za vzniklou škodu, protože mezi nezákonným usnesením o zahájení trestního stíhání a zaplacenou odměnou advokáta (vzniklou škodou) neexistuje příčinná souvislost; otázka promlčení práva na náhradu škody byla z pohledu odvolacího soudu nepodstatná. Ve vztahu k výroku III rozsudku soudu prvního stupně odvolací soud uzavřel, že úkony právní služby, které obhájce vykonal, nebyly účelné a představovaly umělé navyšování nákladů obhajoby. Odvolací soud proto stěžovatelce b) náhradu škody nepřiznal, výroky II a IV potvrdil jako věcně správné.

IV. Ústavní stížnost a vyjádření

10. Proti napadeným rozsudkům se stěžovatelky brání ústavní stížností a navrhují, aby je Ústavní soud zrušil; výslovně přitom namítají porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Z obsahu ústavní stížnosti vyplývá i námitka porušení práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

11. Stěžovatelka a) v ústavní stížnosti namítá, že právě nezákonné usnesení o zahájení trestního stíhání M. B. zapříčinilo vznik škody v podobě vynaložených nákladů obhajoby. Tvrdí, že vznést námitku promlčení je právem, nikoliv povinností dlužníka, zvláště v situaci, kdy by její vznesení bylo nemorální. Obhájce poskytoval M. B. právní pomoc na své náklady, a stěžovatelka a) se proto cítila povinna dluh (být promlčený) splnit; pokud by v takové situaci vznesla námitku promlčení, bylo by to v rozporu s dobrými mravy. Odkázala přitom na nálezh Ústavního soudu ze dne 26. 6. 2012 sp. zn. I. ÚS 718/11 (N 124/65 SbNU 607), v němž se uvádí, že: „... je povinností obecných soudů, aby při svém rozhodování vyzvaly do úvahy případný rozpor státem vznesené námitky promlčení s dobrými mravy ...“.

12. Stěžovatelka b) nesouhlasí s tím, že obhájcem poskytnuté právní služby byly neúčelné, tvrdí, že obhajoba byla vedena hospodárně a v zájmu M. B. Dále namítá, že je v rozporu s dobrými mravy, činí-li Ministerstvo spravedlnosti spornou otázku důvodnosti prostředků, které byly vynaloženy k nápravě újmy způsobené nezákonným rozhodnutím.

13. Ústavní soud za účelem posouzení ústavní stížnosti připojil soudní spis Obvodního soudu pro Prahu 2 vedený pod sp. zn. 19 C 170/2014 a požádal o vyjádření Městský soud v Praze, který pouze odkázal na odůvodnění svého rozsudku, zdůraznil, že stěžovatelky pouze polemizují s právním posouzením věci odvolacím soudem, a navrhl odmítnutí ústavní stížnosti. Vzhledem k tomu, že vyjádření neobsahuje žádná nová tvrzení nad rámec odůvodnění napadeného rozhodnutí, nezasílal je Ústavní soud ani stěžovatelkám k replice. Ministerstvo spravedlnosti se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

V. Podmínky řízení

14. Ústavní stížnost byla podána včas, osobami oprávněnými a řádně zastoupenými advokátem podle § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stížnost rovněž není nepřijatelná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona. Ústavní soud se důkladně seznámil s ústavní stížností, obsahem procesního spisu a shledal, že stížnost je částečně opodstatněná; rozhodl o ní mimo ústní jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu by od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci.

VI. Posouzení ústavní stížnosti

15. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), není součástí soustavy obecných soudů a nepřislouží mu do jejich pravomoci zasahovat, postupují-li v souladu s principy hlavy páté Listiny. Ústavní soud se nezabývá porušením běžných práv fyzických nebo právnických osob, neznamená-li zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody [srovnej např. nález ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)].

A. Ústavněprávní rozměr tzv. bagatelní výše sporu

16. Ústavní soud vzal v úvahu, že předmětem řízení před obecnými soudy byla z hlediska dovolacího řízení peněžitá plnění v tzv. bagatelní výši 35 345,61 Kč a 13 680 Kč, tedy ve výši nepřesahující 50 000 Kč. V těchto bagatelních věcech je přitom vyloučena možnost podat dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., tím spíše je (zásadně) zjevně neopodstatněná ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, jelikož až na výjimky nejsou taková rozhodnutí způsobilá omezit či porušit ústavně chráněná práva a svobody. Nyní souzená věc je však právě takovou výjimkou, neboť rozsudek odvolacího soudu se svou intenzitou dotýká samotné podstaty a smyslu ústavního práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle čl. 36 odst. 3 Listiny [obdobně např. nález ze dne 15. 2. 2012 sp. zn. III. ÚS 3659/10 (N 32/64 SbNU 339)]. Napadené

rozhodnutí je z pohledu kvalitativního významné a z hlediska zachování ústavnosti přesahuje kauzu samotnou. Závěry přijaté odvolacím soudem mohou mít vliv i na jiná další řízení, a proto „ústavněprávní hodnota sporu“ převáží nad „kvantitativní stránkou věci“ [srovnej náleze ze dne 19. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 2018/15 (N 11/80 SbNU 139)].

B. Právo stěžovatelky a) na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím

17. Ustanovení čl. 36. odst. 3 Listiny zní: „Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.“ Otázky odpovědnosti státu za škodu mají výrazný ústavněprávní rozměr, jelikož se dotýkají důvěry občanů v právo a instituce státu, a proto nemůže být dána důvěra tam, kde nezákonnost či nesprávnost aktů veřejné moci není sankcionována v podobě povinnosti státu k náhradě škody či jiné újmy [srov. např. náleze ze dne 5. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 3005/14 (N 87/77 SbNU 273) a náleze ze dne 13. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 529/09 (N 51/64 SbNU 625)].

18. Právní základ nároku jednotlivce na náhradu škody v případě nezákonného trestního stíhání, které je ukončeno zastavením v důsledku pravomocného zproštění obžaloby, je třeba hledat v čl. 36 odst. 3 Listiny a v čl. 1 odst. 1 Ústavy – v principech materiálního právního státu. Má-li stát být skutečně považován za materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů či za jednání, kterým státní orgány nebo orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Stát se nemůže zbavit odpovědnosti za nezákonné trestní stíhání porušující ústavně chráněná práva. Je-li jednatel povinen snášet úkony prováděné orgány činnými v trestním řízení, musí v podmínkách materiálního právního státu existovat garance, že dostane, neprokáže-li se, že trestnou činnost spáchal, odškodnění za vynaložené náklady obhajoby, které musel v důsledku trestního řízení platit [srovnej např. náleze ze dne 20. 2. 2013 sp. zn. II. ÚS 1540/11 (N 32/68 SbNU 343)]. Proto je spravedlivé, za situace, kdy trestní stíhání bylo nezákonné, aby náklady na realizaci ústavního práva hájit se prostřednictvím obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny byly neoprávněně trestně stíhané osobě (tomu kdo náklady obhajoby za ni hradil) přiznány jakožto náhrada škody (materiální újmy) způsobené nezákonným rozhodnutím soudu. Z pohledu budování důvěry občanů v materiální právní stát je důležité, aby každá majetková újma způsobená nesprávným či nezákonným zásahem státu proti jednotlivci byla odčiněna. Byl-li obviněný pravomocně zproštěn obžaloby, je třeba vycházet z toho, že čin nespáchal a že nemělo být proti němu trestní stíhání ani zahájeno.

19. Zákona č. 82/1998 Sb. je svěřena ve smyslu čl. 36 odst. 4 Listiny toliko úprava podmínek a podrobností realizace ústavně zakotveného

práva. Uvedená norma vychází z principu ochrany práv každého, kdo byl poškozen nezákonným rozhodnutím státního orgánu či veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem (viz výše citovaný náleze ze dne 5. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 3005/14). Z napadených rozsudků vyplývá, že v předchozím řízení nebylo pochyb o existenci nezákonného rozhodnutí – usnesení o zahájení trestního stíhání a vzniku škody v podobě vynaložených nákladů obhajoby. Odvolací soud ovšem neshledal mezi nezákonným rozhodnutím a vzniklou škodou nezbytnou příčinnou souvislost. Stěžovatelka a) podle odvolacího soudu zaplatila promlčenou (započtenou) pohledávku obhájce dobrovolně a škodu si tím měla přivodit sama, jelikož nevniesla námitku promlčení. V případě vznesení námítky promlčení by vymáhaná škoda nevznikla, a stát proto škodu nezákonným rozhodnutím nezpůsobil. Předestřený (omezující) výklad ovšem zákon č. 82/1998 Sb. nepředpokládá; odvolací soud tak podle Ústavního soudu bez výslovného zákonného zmocnění omezil ústavně zaručené právo stěžovatelky a) na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

20. Odvolací soud nepřiléhavě dovozuje nedostatek příčinné souvislosti ze skutečností, které na její naplnění nemohly mít vliv. Městský soud nerozlišil odpovídajícím způsobem rozdíl mezi právním vztahem stěžovatelky a) ke státu z titulu jeho odpovědnosti za škodu a k obhájci, vyplývajícím z uzavřené smlouvy o poskytnutí právní pomoci. Přitom je nepochybné, že škoda stěžovatelce a) vznikla v příčinné souvislosti s nezákonným usnesením o zahájení trestního stíhání – nebylo-li by nezákonné trestní stíhání vůči M. B. zahájeno, nevznikla by ani potřeba vynaložit účelné náklady obhajoby.

21. Ústavní soud považuje za nutné zdůraznit, že bylo na zvážení stěžovatelky a), zda vynesla vůči obhájci námitku promlčení – bylo to jejím právem, nikoliv povinností. Pokud se stěžovatelka a) rozhodla obhájci dlužné promlčené náklady obhajoby zaplatit, jednala po právu, vznik škody nezávisla a skutečná škoda (zaplacená odměna advokáta) jí vznikla v příčinné souvislosti s nezákonným rozhodnutím. Splněním naturální obligace se druhá strana bezdůvodně neobohacuje – právě naopak. Vztah z uzavřené smlouvy o právní pomoci je samostatný a se vztahem z titulu náhrady škody nesouvisí [obdobně náleze ze dne 9. 4. 2015 sp. zn. I. ÚS 4057/14 (N 77/77 SbNU 141)]. Promlčení dluhu vzniklého ze smlouvy o právní pomoci chrání právní jistotu stěžovatelky a) vůči obhájci, nikoliv právní jistotu státu, který nebyl smluvní stranou závazku. Ochranu právní jistoty státu poskytuje § 32 zákona č. 82/1998 Sb. tím, že stanoví subjektivní třiletou a objektivní desetiletou promlčecí lhůtu k uplatnění práva na náhradu škody. Odlišné právní vztahy a následky promlčení z nich plynoucích práv nelze zaměňovat způsobem, jakým to učinil odvolací soud, a tím omezovat ústavní právo

stěžovatelky a) na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle čl. 36 odst. 3 Listiny ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy.

22. Stěžovatelky se nejprve dohodly s obhájcem, že pro jejich manžela a syna M. B. vykoná služby právní pomoci „zdarma“, a bude tak realizovat jeho ústavně zaručené právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny, přesněji řečeno, že jim „počká“ do doby, než budou mít na odměnu advokáta finanční prostředky. Trvalo-li nezákonně vedené trestní stíhání tak dlouho, že od splatnosti jednotlivých faktur až do definitivního zastavení trestního stíhání a částečného odškodnění stěžovatelek Ministerstvem spravedlnosti uběhla promlčecí lhůta, nelze po stěžovatelce a) spravedlivě požadovat, aby obhájci, který se k ní předtím zachoval vstřícně, sdělila, že mu žádnou odměnu nezaplatí, že má proti ní podat žalobu – s tím, že by v rámci řízení následně vznesla námitku promlčení a odměnu by obhájci nakonec nebyla povinna zaplatit. Právě takové jednání by bylo hrubě nemravné, a pokud se stěžovatelka a) zachovala opačně, a tedy mravně, nelze jí to klást k tíži. Není totiž zakázáno plnit promlčený dluh, naopak lze námitku promlčení považovat výjimečně za nemravnou. Zákon č. 82/1998 Sb. zároveň nestanoví, že by stáť byl povinen nahradit škodu vzniklou zaplacením jen nepromlčeného dluhu. Podstatné je, že stěžovatelka a) odměnu zaplatila (započítala), tím se fakticky zmenšil její majetek a vznikla skutečná škoda, která je jednoznačně v příčinné souvislosti s nezákonným usnesením o zahájení trestního stíhání.

23. V nyní souzené věci tak byly naplněny veškeré předpoklady pro přiznání náhrady škody stěžovatelce a) způsobené nezákonným rozhodnutím, přesto odvolací soud vyloučil odpovědnost státu, a omezil tak ústavně chráněné právo stěžovatelky a) na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny v rozporu s principy materiálního právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy [obdobně nále z dne 23. 2. 2012 sp. zn. II. ÚS 2159/11 (N 39/64 SbNU 455)].

C. Právo na spravedlivý proces

24. Stěžovatelky ve své ústavní stížnosti namítly také porušení práva na spravedlivý proces. Uvedené právo přitom neznamená, že je jednotlivci zaručováno přímo a bezprostředně právo na rozhodnutí odpovídající jeho názoru, ale je mu zajištěno právo na spravedlivé řízení, v němž se uplatňují všechny zásady správného soudního rozhodování podle zákona a v souladu s ústavními principy – viz nále z dne 14. 8. 2007 sp. zn. IV. ÚS 687/06 (N 128/46 SbNU 205). V tomto duchu obecné soudy postupovaly jen částečně, neboť ve vztahu k stěžovatelce a) se dopustil odvolací soud nepřipustné svévole a porušil tím rovněž její právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. Pojem svévole interpretoval Ústavní soud jako nerespektování ko-
genční normy a interpretaci, jež je v extrémním rozporu s principy sprave-
dlnosti [viz např. nále z dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35
SbNU 375)]. Odvolací soud svévolně nerespektoval § 7 odst. 1 zákona
č. 82/1998 Sb., který stanoví: „Právo na náhradu škody způsobené nezá-
konným rozhodnutím mají účastníci řízení, ve kterém bylo vydáno rozhod-
nutí, z něhož jim vznikla škoda.“ Judikatura dovodila, že postavení účastní-
ka řízení mají i ty osoby, které byly oprávněné namísto obviněného zvolit
mu obhájce pro trestní řízení, pokud zaplatily náklady nutné obhajoby [Iš-
tvánek, F. in Ištvánek, F., Simon, P., Korbel, F. Zákon o odpovědnosti za ško-
du způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným
úředním postupem. Komentář. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2017,
§ 7]. S ohledem na vše výše uvedené měla stěžovatelka a) právo na náhradu
škody, které včas uplatnila, a odvolací soud přesto žalobu v rozporu s hmot-
ným právem zamítl.

26. Odvolací soud vyložil zákon č. 82/1998 Sb. excesivním způsobem,
který se přiči dobrým mravům. Fakticky „vyčetl“ stěžovatelce a), že se neza-
chovala nemravně – jako kdyby vznesení námítky promlčení bylo její povin-
ností, nikoliv jen právem. Žádná taková povinnost však ze zákona nevyplý-
vala a ani nevyplývá – navíc zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,
výslovně s účinností od 1. 1. 2014 stanoví, že soukromé právo vyvěrá z obec-
ně uznaných zásad spravedlnosti (§ 3 odst. 3 občanského zákoníku) a vý-
klad i použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy po-
dle § 2 odst. 3 občanského zákoníku. Právě v duchu těchto zásad se
stěžovatelka a) zachovala a stěží jí lze její chování vyčítat. Z pohledu napl-
nění podmínek odpovědnosti státu za škodu je významné, že stěžovatel-
ce a) vznikla skutečná škoda prokazatelným zaplacením nákladů obhajo-
by (zmenšil se její majetek) a že vznikla v souvislosti s nezákonným
usnesením o zahájení trestního stíhání, které bylo fakticky zrušeno právní
mocí prošetřujícího rozsudku.

27. Ve vztahu k stěžovatelce b) obecné soudy dodržely zásady spra-
vedlivého procesu, postupovaly v souladu s procesními předpisy, vypořádá-
ly všechny její námítky a své závěry, které nebyly v rozporu s hmotným prá-
vem, náležitě odůvodnily. Vůči stěžovatelce b) nejsou rozsudky svévolné
ani přepjatě formalistické. Řízení tak proběhlo ústavně konformním způ-
sobem neporušujícím právo stěžovatelky b) na spravedlivý proces podle
čl. 36 odst. 1 Listiny.

D. Účelnost vynaložených nákladů obhajoby stěžovatelkou b)

28. Stěžovatelka b) v ústavní stížnosti nesouhlasila s tím, že obhájcem
poskytnuté právní služby byly neúčelné, tvrdila, že obhajoba byla vedena
hospodárně a v zájmu obviněného. Ústavní soud připomíná, že pouhy

nesouhlas stěžovatelky s výsledkem řízení před civilními soudy nečiní ústavní stížnost opodstatněnou.

29. Z pohledu ústavněprávního napadené rozsudky ob stojí, jelikož obecné soudy uvedly přesvědčivé a srozumitelné důvody, pro které žalobu o náhradu škody nakonec ve vztahu k stěžovatelce b) zamítly (výrok I rozsudku odvolacího soudu). Odvolací soud uzavřel, že stát prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti dobrovolně část nároku sám uznal a škodu co do částky 30 780 Kč nahradil. Ohledně dalších porad obhájce s M. B. však odvolací soud rozhodl tak, že byly neúčelné, neboť probíhaly v krátkých časových intervalech a žádné konkrétní výstupy z nich nevzešly; dospěl k závěru, že umělé navyšování úkonů právní služby není způsobilé k odškodnění. Ústavní soud proto této námitce nevyhověl a ústavní stížnost zamítl v rozsahu, v němž směřovala proti části výroku I odvolacího soudu, kterým byl změněn rozsudek soudu prvního stupně tak, že se zamítá žaloba, aby byla žalovaná povinna zaplatit žalobkyni b) částku 13 680 Kč s příslušenstvím.

E. Náhrada škody ve výši smluvní odměny obhájce

30. Obecné soudy správně a v souladu s § 31 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. zamítly žalobu obou stěžovatelek co do částky převyšující náklady obhajoby stanovené podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Pokud odvolací soud dále uzavřel, že nebyly splněny podmínky pro zvýšení odměny podle § 12 odst. 1 téže vyhlášky, nelze v tom spatřovat porušení žádného ústavně chráněného práva, neboť učiněný závěr je řádně odůvodněný. Ústavní soud ani této námitce nevyhověl a ústavní stížnost ve vztahu k oběma stěžovatelkám zamítl v rozsahu, ve kterém směřovala proti části výroku I odvolacího soudu, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, že se zamítá žaloba, aby byla žalovaná povinna zaplatit žalobkyni a) částku 44 799,42 Kč s příslušenstvím (výrok II rozsudku soudu prvního stupně) a žalobkyni b) částku 15 620,58 Kč s příslušenstvím (výrok IV rozsudku soudu prvního stupně).

VII. Závěr

31. Ústavní soud uzavírá, že odvolací soud porušil ústavně chráněná práva stěžovatelky a) na spravedlivý proces a náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy. V souzené věci byly naplněny veškeré předpoklady pro přiznání náhrady škody způsobené nezákonným rozhodnutím.

32. Vztah z uzavřené smlouvy o právní pomoci je samostatný a se vztahem z titulu náhrady škody nesouvisí. Odlišné právní vztahy

a důsledky promlčení nelze zaměňovat a bez výslovného zákonného zmocnění omezit ústavně zaručené právo stěžovatelky a) na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím. Odvolací soud vyložil § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. excesivním způsobem, který se přičí dobrým mravům, neboť fakticky „vyčetl“ stěžovatelce a), že se nezachovala nemravně – jako kdyby vznesení námítky promlčení bylo její povinností, nikoliv jen právem. Stěžovatelka a) jednala v souladu s dobrými mravy a stěží jí lze toto chování vyčítat (právě naopak). Podstatné je, že stěžovatelka a) odměnu obhájci zaplatila (započítala), tím se fakticky zmenšil její majetek a vznikla skutečná škoda, která je jednoznačně v příčinné souvislosti s nezákonným usnesením o zahájení trestního stíhání.

33. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů ústavní stížnosti částečně vyhověl a napadený rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 9. 11. 2016 č. j. 11 Co 297/2016-264 zrušil podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu v části výroku I, kterým byl změněn rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 1. 3. 2016 č. j. 19 C 170/2014-228 tak, že se zamítá žaloba, aby byla žalovaná povinna zaplatit žalobkyni a) částku 35 345,61 Kč s příslušenstvím, neboť jí byla porušena ústavní práva na spravedlivý proces a náhradu škody za nezákonné rozhodnutí podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ve zbytku ústavní stížnost pro neopodstatněnost zamítl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Č. 172

K porušení práva na soudní ochranu v důsledku neodůvodněných průtahů v občanském soudním řízení

Neodůvodněnými průtahy v řízení vedeném před obecnými soudy již více než osm let bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu a rozhodnutí jejich věci v přiměřené lhůtě podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a Jana Musila – ze dne 13. září 2017 sp. zn. IV. ÚS 1784/17 ve věci ústavní stížnosti a) Mgr. Věry Zaoralové, b) Ing. Martina Zaorala, zastoupených JUDr. Robertem Vargou, advokátem, se sídlem v Plzni, Zbrojnická 229/1, proti průtahům v řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod sp. zn. 24 C 137/2009, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva financí České republiky, se sídlem v Praze 1, Letenská 525/15, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Obvodní soud pro Prahu 1 průtahy v řízení vedeném pod sp. zn. 24 C 137/2009 zasáhl do základního práva stěžovatelů na projednání věci bez zbytečných průtahů zaručeného čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Obvodnímu soudu pro Prahu 1 se ukládá, aby nepokračoval v průtahích ve věci vedené u něj pod sp. zn. 24 C 137/2009 a v této věci neprodleně jednal a postupoval v řízení.

III. Obvodní soud pro Prahu 1 je povinen zaplatit stěžovatelce a) do tří dnů od právní moci tohoto nálezu na náhradě nákladů řízení před Ústavním soudem 12 342 Kč k rukám jejího zástupce.

Odůvodnění**I. Rámec souzené věci**

1. Stěžovatelé se žalobou podanou u Obvodního soudu pro Prahu 1 dne 15. 4. 2009 domáhají proti České republice – Ministerstvu financí České

republiky (vedlejší účastnice) zaplacení částky 556 156,51 Kč každému jako finanční náhrady za nemovitosti a movité věci, které nelze vydat podle § 13 odst. 1 a 3 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o mimosoudních rehabilitacích“). Obvodní soud usnesením ze dne 19. 2. 2016 č. j. 24 C 137/2009-377 připustil rozšíření žaloby o dalších 242 499,78 Kč s příslušenstvím pro každého.

II. Řízení před obecnými soudy

2. Ústavní soud z vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 1 sp. zn. 24 C 137/2009 zjistil, že dne 21. 4. 2009 byl vydán platební rozkaz, proti kterému podalo ministerstvo odpor, a stejného dne byl stěžovatelce a) ustanoven zástupce. Po ústních jednáních konaných ve dnech 8. 10. 2010 a 28. 1. 2011 vyhlásil obvodní soud dne 16. 2. 2011 rozsudek č. j. 24 C 137/2009-92, kterým žalobu zamítl, neboť dospěl k závěru, že stěžovatelé nejsou osobami oprávněnými ve smyslu § 3 odst. 1 a 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích, a nemohou tak žádat o finanční náhradu. Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem ze dne 2. 11. 2011 č. j. 11 Co 291/2011-158 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně. K dovolání stěžovatelů Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 13. 6. 2012 č. j. 28 Cdo 1001/2012-189 zrušil rozsudky nalézacího i odvolacího soudu a věc vrátil obvodnímu soudu k dalšímu řízení; rozhodl, že stěžovatelé jsou osobami oprávněnými žádat finanční náhradu podle zákona o mimosoudních rehabilitacích. Spis byl vrácen obvodnímu soudu dne 26. 6. 2012.

3. Změnou rozvrhu práce byla věc s účinností od 1. 1. 2013 přidělena jiné soudkyni; ta nařídila ve věci jednání na 16. 1. 2013, na němž poučila stěžovatele, aby ve lhůtě tří měsíců doplnili skutková tvrzení a navrhli či předložili důkazy ohledně (ne)existence nemovitostí, za které požadují finanční náhradu. Po reakcích účastníků řízení soud ustanovil dne 2. 8. 2013 znalecký ústav (Ústav soudního inženýrství Vysokého učení technického v Brně) za účelem ocenění zaniklých staveb, určení data jejich vzniku a zániku a revize znaleckých posudků předložených účastníky, to vše ve lhůtě 60 dnů. Přípisem ze dne 1. 2. 2014 soud prodloužil lhůtu pro vypracování znaleckého posudku o dalších 60 dnů; dne 8. 8. 2014 byl soudu doručen znalecký posudek. Následně stěžovatelé navrhli změnu žaloby, kterou obvodní soud připustil až usnesením ze dne 19. 2. 2016. Mezitím soud přiznal dne 1. 10. 2014 ústavu znalečnou, avšak k odvolání Ministerstva financí Městský soud v Praze zrušil usnesení obvodního soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Obvodní soud o znalečném znovu rozhodl usnesením dne 4. 8. 2015 a odvolací soud toto usnesení potvrdil dne 26. 11. 2016. Stěžovatelka a) podala dne 20. 1. 2016 návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a odst. 1 a 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších

zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, kterým se domáhala bezprůtahového postupu v řízení. Obvodní soud přípisem ze dne 22. 2. 2016 vyzval ústav, aby se písemně vyjádřil k připomínkám Ministerstva financí ke znaleckému posudku. K žádosti ústavu následně soud prodloužil lhůtu pro vypracování dodatku ke znaleckému posudku do 30. 4. 2016. Po doručení dodatku č. 1 ke znaleckému posudku obvodní soud zažádal Okresní soud Brno-venkov o zaslání rozhodnutí ve věci sp. zn. 5 C 399/93. Následně se konalo ústní jednání, které soudkyně odročila za účelem vyžádání žaloby ve věci vedené u soudu v Brně a rozhodnutí Krajského soudu v Brně. Po písemné komunikaci mezi soudkyněmi zaslal okresní soud obvodnímu soudu celý spisový materiál čítající 16 krabic písemností, který však obvodní soud obratem vrátil okresnímu soudu s tím, že žádal pouze žalobu včetně jejích doplnění, což opětovně urgoval. Poté se konalo dne 21. 10. 2016 ústní jednání, při kterém obvodní soud vyzval stěžovatele, aby doplnili skutková tvrzení ohledně dílčích staveb a navrhli či předložili důkazy k jejich prokázání.

4. Opatřením předsedkyně obvodního soudu byly věci napadlé do senátu 24 C do 31. 12. 2015 přiděleny k vyřizování další soudkyni, která nařídila jednání na 24. 4. 2017, jež následně odročila na neurčito, jelikož si na základě námitek Ministerstva financí vyžádala již druhý dodatek ke znaleckému posudku ve znění jeho dodatku č. 1.

III. Ústavní stížnost a vyjádření

5. Proti dosavadnímu postupu obvodního soudu se stěžovatelé brání ústavní stížností a navrhují, aby Ústavní soud deklaroval, že nepřiměřenou délkou řízení bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu a rozhodnutí jejich věci v přiměřené lhůtě podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“), a aby přikázal obvodnímu soudu nepokračovat v průtazích a ukončit řízení při aplikaci závazného právního názoru Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2012 č. j. 28 Cdo 1001/2012-181. Stížnost odůvodňují tím, že řízení před obecnými soudy trvá již osm let, je stále na svém počátku a obvodní soud se svými procesními úkony v posledních pěti letech vyhýbá vydání konečného rozhodnutí. Nalézací soud se navíc neřídí závazným stanoviskem Nejvyššího soudu a nepřipustně přezkoumává pravomocný rozsudek Okresního soudu Brno-venkov ze dne 22. 9. 2008 č. j. 5 C 399/93-2744.

6. Ministerstvo financí jakožto vedlejší účastník ve vyjádření uvedlo, že ústavní stížnost je nepřipustná pro nevyčerpání opravných prostředků (návrhu na určení lhůty k provedení úkonu podle § 174a zákona o soudech a soudcích); k věci samé dále uvedlo, že jde o složitou věc propojenou s dalšími řízeními vedenými u téhož soudu, ve kterých se jedná o kompenzaci

za spoluvlastnické podíly ke stejným stavbám jako v případě stěžovatelů. Proto ministerstvo navrhovalo spojení těchto věcí, avšak obvodní soud návrhu nevyhověl. Komplikovaná je rovněž věc vedená u Okresního soudu Brno-venkov pod sp. zn. 5 C 399/93, v rámci které bylo vydáno několik rozhodnutí, jejichž některé výroky týkající se zaniklých staveb si navzájem odporují. Na délku řízení má rovněž vliv to, že stěžovatelé opakovaně podávali řadu stížností k různým institucím, které si k jejich posouzení vyžadovaly spis. Ministerstvo navrhlo ústavní stížnost zamítnout nebo odmítnout.

7. Za Obvodní soud pro Prahu 1 se vyjádřila soudkyně, která v současné době věc vyřizuje. Uvedla, že ve věci již rozhodovaly tři stupně soudní soustavy, věc je po skutkové stránce složitá, neboť stěžovatelé požadují kompenzaci za více než osmdesát zaniklých objektů, u nichž nebylo možné osobní prohlídkou zjistit jejich skutečný stav. S tím je spojen i velký počet námitek ministerstva k závěrům znaleckého posudku a jeho dodatku č. 1. S ohledem na výše uvedené je dosavadní délka řízení odpovídající složitosti sporu.

IV. Procesní podmínky

8. Ústavní stížnost byla podána včas, osobami oprávněnými a řádně zastoupenými advokátem podle § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stížnost rovněž není nepřijatelná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona. Ústavní soud se důkladně seznámil s ústavní stížností a shledal, že je opodstatněná; o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu by od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci.

9. Námitku Ministerstva financí, že stěžovatelé nevyčerpali veškeré prostředky ochrany před podáním ústavní stížnosti, konkrétně nepodali návrh na určení lhůty k provedení úkonu podle § 174a odst. 1 a 2 zákona o soudech a soudcích, Ústavní soud neshledal důvodnou. Stěžovatelé uvedený prostředek ochrany využili dne 20. 1. 2016, aniž by to vedlo k navrhovanému výsledku – vydání meritorního rozhodnutí v prvním stupni. Navíc stěžovatelé opakovaně podávali stížnosti na průtahy v řízení, avšak se stejným výsledkem jako v případě návrhu na určení lhůty k provedení úkonu. Je tedy zřejmé, že v dané věci jiné prostředky ochrany nejsou efektivní, a proto je ústavní stížnost přípustná.

V. Posouzení ústavní stížnosti

10. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy), není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu do jejich pravomoci zasahovat, postupují-li v souladu s principy hlavy páté Listiny. Ústavní soud se nezabývá porušením běžných práv fyzických nebo právnických

osob, pokud zároveň neznamená porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody [srovnej nálezy ze dne 1. 2. 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)].

11. Podle čl. 38 odst. 2 Listiny má každý právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, tedy v přiměřené lhůtě. Obdobně podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy platí, že každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

12. Z judikatury Ústavního soudu [srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 445/98 ze dne 12. 5. 1999 (N 73/14 SbNU 117)], konformní s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva [např. *Kemmache proti Francii* (1991), *Philis proti Řecku* (1997), *Pélissier a Sassi proti Francii* (1999), *Punzelt proti České republice* (2000), *Bořánková proti České republice* (2003)], vyplývá, že při posuzování „přiměřenosti doby řízení“ je třeba zvažovat okolnosti konkrétního případu, složitost věci, chování účastníků řízení, zejména pak stěžovatele, a korektnost postupu orgánů veřejné moci při projednávání věci.

13. Nepřiměřenou délkou řízení se Ústavní soud mnohokrát zabýval [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 5/96 ze dne 5. 11. 1996 (N 116/6 SbNU 335), sp. zn. IV. ÚS 358/98 ze dne 10. 11. 1998 (N 140/12 SbNU 303) nebo sp. zn. I. ÚS 600/03 ze dne 16. 1. 2004 (N 6/32 SbNU 35)]. Časový horizont toho, kdy se účastníkovi řízení dostává konečného rozhodnutí ve věci, je neoddelitelnou součástí měřítek celkové spravedlnosti řízení. Přijde-li spravedlnost pozdě, je to totéž, jako by byla odmítnuta. Čím je tento časový horizont delší, tím více se rozostřují kontury spravedlnosti jak v očích přímých účastníků řízení, tak i v obecném vnímání veřejností a veřejného mínění. Celkově se tak oslabuje kredibilita státní moci a specificky moci soudní. Nepřiměřená délka řízení se pak proto přímo odráží v důvěře občana ve stát, jeho instituce a v právo, což je základní podmínka pro fungování legitimního demokratického právního státu [k tomu srov. nálezy ze dne 23. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 1094/09 (N 209/54 SbNU 575)]. Při posuzování, zda bylo porušeno právo na vyřízení věci v přiměřené lhůtě, není rozhodné, jakými konkrétními osobami vyřizujícími předmětnou agendu jsou průtahy zaviněné.

14. V nyní posuzované věci bylo řízení zahájeno dne 15. 4. 2009; předmětem řízení je finanční kompenzace za nemovitosti a věci movité, jež nemohly být vydány podle zákona o mimosoudních rehabilitacích. Dne 26. 6. 2012 byla nalézacímu soudu posuzovaná věc vrácena s kasačním rozhodnutím soudu dovolacího. Za dobu trvání řízení se celkem třikrát změnila vyřizující soudkyně a byl vyžádán již druhý dodatek ke znaleckému posudku Ústavu soudního inženýrství Vysokého učení technického v Brně ohledně staveb, za které má být kompenzace poskytnuta. Ministerstvo

spravedlnosti přiznalo dne 9. 9. 2016 k žádosti stěžovatelů každému zadoističtinění za nepřiměřenou délku řízení.

15. Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou zejména pro celkovou délku řízení a postup obvodního soudu, který je neefektivní a nekoncentrovaný. V demokratickém právním státě nelze akceptovat stav, kdy stěžovatelé, domáhající se kompenzace křivd a nepravostí spáchaných komunistickým režimem, nemají za osm let ode dne podání žaloby pravomocné meritorní rozhodnutí. Je pravda, že v roce 2012 Nejvyšší soud vrátil věc obvodnímu soudu k dalšímu řízení, nicméně, ani od té doby nebyl obvodní soud schopen věcně rozhodnout – tím bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu a rozhodnutí jejich věci v přiměřené lhůtě podle čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Za tento stav odpovídá obvodní soud objektivně; v procesním postupu účastníků řízení nelze spatřovat znaky obstrukčního či právo zneužívajícího jednání.

16. Skutečnost, že se v průběhu řízení celkem třikrát změnila vyřizující soudkyně a nová soudkyně se musela opětovně seznámit s rozsáhlým spisovým materiálem, je sice pochopitelná, nelze ji však přičítat k tíži účastníků. Jak ostatně Ústavní soud opakovaně judikuje, je věcí státu, aby organizoval soustavu státních orgánů tak, aby principy soudnictví zakotvené v Listině byly respektovány. Odpovědnost státu za průtahy je objektivní a nelze se jí zprostit [k tomu bližší viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 188/06 ze dne 20. 12. 2006 (N 231/43 SbNU 609) a sp. zn. IV. ÚS 475/03 ze dne 22. 1. 2004 (N 7/32 SbNU 39)]. Případné nedostatky v tomto směru nemohou jít k tíži občanů, kteří od soudů a ostatních orgánů právem očekávají dodržování přiměřené doby řízení [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 55/94 ze dne 14. 9. 1994 (N 42/2 SbNU 35), nálezy sp. zn. IV. ÚS 466/97 ze dne 11. 3. 1998 (N 38/10 SbNU 251)]. Obsah právního řádu musí být stejně závazný pro občany i pro stát, a to nejen ve své abstraktní podobě, ale především konkrétně při výkonu soudní moci [usnesení sp. zn. II. ÚS 79/99 ze dne 10. 5. 1999 (v SbNU nepublikováno), nálezy sp. zn. IV. ÚS 193/03 ze dne 15. 10. 2003 (N 120/31 SbNU 85), nálezy sp. zn. I. ÚS 600/03 ze dne 16. 1. 2004 (viz výše), vše dostupné na <http://nalus.usoud.cz>]. Z tohoto hlediska jsou posuzovány též stížnosti podané proti České republice na průtahy řízení u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku; nerespektování těchto požadavků by mohlo vést k mezinárodněprávní odpovědnosti České republiky (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Hartman proti České republice* ze dne 10. 7. 2003 a rozsudek ve věci *Schmidtová proti České republice* ze dne 22. 7. 2003).

17. Ústavní soud rovněž uvádí, že nepřiměřená délka řízení nemusí být vždy způsobena pouze prostou nečinností rozhodujícího soudce či senátu. Někdy je celková délka řízení prodlužována i procesními úkony soudu, které jsou v celkovém kontextu řízení neefektivní a nekoncentrované.

Soudkyně vyřizující danou věc by měla pečlivěji zvažovat provedení určitého procesního úkonu vzhledem k jeho potřebnosti pro řízení, stejně jako jeho vztahu k celkové délce řízení. Odročovat nařízená jednání není pravidlem, nýbrž výjimkou z obecného principu, že obecné soudy rozhodují věci zpravidla při jediném jednání (viz § 114a odst. 1, § 119 odst. 1 o. s. ř.). Je zřejmé, že posuzovaná věc je skutkově složitá, avšak nařízení jednání, které následně soud ještě před jeho konáním odročí (viz např. poslední odročení jednání ve věci), nelze považovat za procesní úkon, který je z pohledu ekonomie řízení nezbytný. Podobně též více než roční prodleva, během níž soud nejednal z důvodu rozhodování o znalečném (aniž by činil možné úkony v rámci přípravy jednání), nekonfrontace vyslýchaného znalce s připomínkami ministerstva ke znaleckému posudku při ústním jednání konaném dne 22. 6. 2016, či justiční „ping pong“ ohledně spisu Okresního soudu Brno-venkov sp. zn. 5 C 399/93 (posílání spisu se šestnácti krabicemi příloh z Brna do Prahy a zpět působí až tragikomicky, bylo-li možné požadovanou žalobu získat v elektronické podobě během několika minut), jistě nepřispěly k efektivitě řízení.

VI. Závěr

18. Ústavní soud uzavírá, že Obvodní soud pro Prahu 1 porušil ústavně chráněné právo stěžovatelů na soudní ochranu a rozhodnutí soudu v přiměřené lhůtě podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod ve spojení a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, neboť se v řízení sp. zn. 24 C 137/2009 dopustil nepřiměřených průtahů tím, že vede řízení déle než osm let a po zrušujícím rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2012 č. j. 28 Cdo 1001/2012-189 nebyl schopen za pět let rozhodnout věc samu, aniž by mu v tom bránil procesní postup účastníků řízení nebo jiné okolnosti posuzované věci.

19. Náklady řízení před Ústavním soudem si hradí každý účastník či vedlejší účastník zásadně sám (§ 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Podle § 62 odst. 4 téhož zákona může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledku řízení uložit některému účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi jeho náklady řízení. Stěžovatelka a) navrhla, aby jí byla přiznána náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem. Jelikož je obvodní soud objektivně odpovědný za průtahy v řízení, se kterými jsou spojeny i náklady za zastoupení stěžovatelky a) v řízení o ústavní stížnosti, v němž byla úspěšná, a vzhledem k jejím osobním a majetkovým poměrům, Ústavní soud uložil obvodnímu soudu, aby zaplatil stěžovatelce a) na náhradě nákladů řízení 12 342 Kč (3 x 3 100 Kč, 3 x 300 Kč a DPH) podle § 9 odst. 4 písm. e) ve spojení s § 11 odst. 1 písm. a), d) a § 13 odst. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších

předpisů, a § 23a zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

20. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti, neboť v řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod sp. zn. 24 C 137/2009 došlo k nepřiměřeným průtahům, a tím k porušení čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Proto podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu uložil obvodnímu soudu, aby nepokračoval v průtazích v řízení výše uvedené spisové značky, aby neprodleně jednal a po osmi letech řízení postupoval koncentrovaně, s nejvyšší možnou pozorností a vydal meritorní rozhodnutí.

Č. 173

K postupu obecných soudů při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení

Postup obecných soudů, který v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení nevychází z kogentního ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a pomíjí § 5 písm. d) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa, soudkyně Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) a soudce Radovana Suchánka – ze dne 14. září 2017 sp. zn. III. ÚS 222/16 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Miloslava Zwiefelhofera, soudního exekutora, se sídlem Strojírenská 47/18, Praha 5 – Zličín, právně zastoupeného JUDr. Miloslavem Zwiefelhoferem, advokátem, se sídlem Plánická 171, Klatovy, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2015 sp. zn. 26 Cdo 2391/2015 o odmítnutí stěžovatelova dovolání a proti usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 26. 2. 2015 č. j. 40 Co 764/2014-213, jímž bylo rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti vydat insolvenční správce celý výtěžek dražby bez odpočtu nákladů exekuce, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníků řízení a Kooperativa pojišťovny, a. s., se sídlem Pobřežní 665/21, Praha 8, Mgr. Pavlína Jaškové, insolvenční správce, se sídlem Lužickosrbská 116/7, Šumperk, a Romana Fehéra jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2015 sp. zn. 26 Cdo 2391/2015 a usnesením Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 26. 2. 2015 č. j. 40 Co 764/2014-213 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2015 sp. zn. 26 Cdo 2391/2015 a usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 26. 2. 2015 č. j. 40 Co 764/2014-213 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „krajský soud“) a usnesení Nejvyššího soudu. Stěžovatel se domnívá, že uvedenými soudními rozhodnutími došlo k porušení jeho základního práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva na rovnost v řízení zaručeného čl. 37 odst. 3 Listiny. Dále je stěžovatel přesvědčen, že v jeho případě došlo k porušení čl. 9 odst. 1 Listiny zakazujícího podrobení nuceným pracím nebo službám a čl. 11 odst. 1 a 4, neboť se domnívá, že byl nucen provádět exekuci fakticky bez odměny, a byl tak podroben nucené práci (službě).

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a spisu vedeného stěžovatelem jakožto soudním exekutorem pod sp. zn. 144 EX 23884/11 a spisu vedeného u krajského soudu pod sp. zn. KSOL 16 INS 4988/2014, přístupného v insolvenčním rejstříku (<http://isir.justice.cz>), zjistil Ústavní soud následující skutečnosti pojící se k předmětu ústavní stížnosti.

3. Stěžovatel byl pověřen provedením exekuce ve prospěch obchodní společnosti Kooperativa pojišťovna, a. s., (dále jen „vedlejší účastník – pojišťovna“) proti povinnému Romanu Fehérovi (dále jen „vedlejší účastník – povinný“) na základě vykonatelného rozsudku Okresního soudu v Olomouci ze dne 20. 6. 2011 č. j. 26 EC 470/2010-34 a na základě usnesení Okresního soudu v Olomouci ze dne 5. 1. 2012 č. j. 50 EXE 3038/2012-14. Dne 25. 2. 2014 krajský soud zveřejnil veřejnou vyhlášku, kterou oznámil, že bylo zahájeno insolvenční řízení ve věci vedlejšího účastníka – povinného. Vzhledem k tomu, že stěžovatel považoval insolvenční návrh za úkon mající za cíl zabránit dokončení exekuce, navrhl krajskému soudu (jakožto insolvenčnímu soudu) vydání předběžného opatření. Krajský soud vydal dne 29. 4. 2014 č. j. KSOL 16 INS 4988/2014-A9 usnesení, kterým nařídil předběžné opatření, jímž umožnil stěžovateli dokončit již nařízenou exekuci s omezením, aby výtěžek dosažený zpeněžením ve výši 2 200 000 Kč byl po zaplacení nejvyššího podání vydražitelem a po vydání rozhodnutí o vydání výtěžku zpeněžení po celou dobu probíhajícího insolvenčního řízení k dispozici v tomto řízení. Krajský soud usnesením ze dne 5. 9. 2014 č. j. KSOL 16 INS 4988/2014-A18 rozhodl tak, že zjistil úpadek vedlejšího účastníka – povinného a ustanovil insolvenčním správcem Mgr. Pavlína Jaškovou (dále jen „vedlejší účastník – insolvenční správce“), povolil řešení úpadku oddlužením a provedl další výzvy. Stěžovatel dražbu (exekuci) dokončil a usnesením ze dne 1. 10. 2014 č. j. 144 EX 23884/11-178 rozhodl tak, že výrokem I se z dosavadního výtěžku exekučního řízení odečítá částka

351 367,06 Kč určená k úhradě nákladů exekuce a výrokem II se zbývající částka ve výši 1 848 632,94 Kč vydává insolvenčnímu správci povinného.

4. Ústavní stížností napadeným usnesením krajský soud změnil usnesení stěžovatele tak, že se vedlejšímu účastníkovi – insolvenčnímu správci vydává výtěžek exekuce ve výši 2 200 000 Kč ve prospěch majetkové podstaty vedlejšího účastníka – povinného. V odůvodnění svého usnesení krajský soud odkázal na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, uveřejněné pod číslem 32/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. V něm Nejvyšší soud dospěl k závěru, že v těchto věcech dochází ke konkurenci dvou zákonných ustanovení, a to § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a § 5 odst. 1 písm. a) a b) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Krajský soud dále – ve shodě s názorem Nejvyššího soudu – uvedl, že v okamžiku, kdy soudní exekutor vymohl při provádění exekuce pohledávku, resp. její část, vzniká mu právo na náhradu nákladů řízení. Tuto pohledávku je následně povinen přihlásit do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty úpadce v řadě s ostatními věřiteli. Podle názoru krajského soudu je soudní exekutor pouze věřitel a žádný věřitel nemůže získat v insolvenčním řízení plnění jinak, než že svou pohledávku v insolvenčním řízení přihlásí, a přednost mají pravidla obsažená v insolvenčním zákoně, což znamená, že exekuční předpisy jsou eliminovány pravidly insolvenčního práva. Krajský soud odůvodnění svého ústavní stížností napadeného usnesení uzavřel s tím, že v souzené věci nelze aplikovat § 46 odst. 7 exekučního řádu v jeho doslovném znění.

5. Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením stěžovatele podané dovolání odmítl. V odůvodnění uvedl, že závěr odvolacího soudu ohledně povinnosti soudního exekutora vydat po zahájení insolvenčního řízení na majetek povinného do majetkové podstaty úpadce jím exekučně vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, od níž není důvodu se odchýlit, a odkázal na shora citované usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014.

II. Argumentace stěžovatele

6. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že ústavní stížností napadené usnesení Nejvyššího soudu není na jeho případ aplikovatelné, neboť mu náklady vznikly až po zahájení insolvenčního řízení, kdy se řídil pokynem obsaženým v usnesení krajského soudu, kterým bylo nařízeno předběžné opatření; jde tedy o jeho pohledávku za majetkovou podstatou, která podléhá odlišnému režimu. Stěžovatel je přesvědčen, že ani krajský soud, ani Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích nevysvětlily, z jakého

důvodu nerespektovaly pravomocné rozhodnutí insolvenčního soudu č. j. KSOL 16 INS 4988/2014-A9 (nařizující předběžné opatření), a ani není zřejmé, z čeho krajský soud dovozuje svou pravomoc měnit pravomocné rozhodnutí insolvenčního soudu, kterým bylo nařízeno předběžné opatření.

7. Stěžovatel je přesvědčen, že ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů jsou nedostatečně odůvodněna a nevypořádávají se dostatečně s jeho argumentací. Stěžovatel tvrdí, že obecné soudy v jeho případě postupovaly v rozporu se zákonem, neboť bez relevantních důvodů odmítly aplikaci doslovného znění § 46 odst. 7 exekučního řádu. Odkaz na shora citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 nepovažuje stěžovatel za správné, ba dokonce je toto rozhodnutí dle jeho názoru protiústavní.

8. Stěžovatel nesouhlasí s obsahem odůvodnění ústavní stížností napadeného usnesení krajského soudu, tedy s tím, že soudní exekutor je povinen po zahájení insolvenčního řízení na majetek v exekuci povinného vydat do majetkové podstaty úpadce jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce. Jestliže soudní exekutor vymůže alespoň částečné náklady exekuce, a to před zahájením insolvenčního řízení, je nespravedlivé, že by tyto náklady měl vydávat do majetkové podstaty. Takto vymožené plnění po právní moci usnesení o nařízení exekuce, resp. poté, co nastala doložka provedení exekuce, nelze zahrnout do majetkové podstaty, neboť již nejde o majetek povinného.

9. Stěžovatel má za to, že je v souladu s principy spravedlnosti a v souladu s ústavním pořádkem České republiky, aby obecné soudy aplikovaly § 46 odst. 7 exekučního řádu. Tím naplní dle jeho mínění i zvláštní postavení soudního exekutora a ochrání jeho práva nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení, což je v souladu s § 5 písm. c) insolvenčního zákona.

10. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 27. 9. 2016 stěžovatel připomíná Ústavnímu soudu jeho nález sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 166/82 SbNU 609) a žádá, aby v jeho případě bylo rozhodováno v souladu s tímto nálezem. V druhém doplnění ústavní stížnosti ze dne 2. 2. 2017 dále setrvává na svém stanovisku a odkazuje na posun jak v judikatuře obecných soudů, tak v rozhodování Ústavního soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 11/84 SbNU 147)].

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

11. Soudce zpravodaj podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejším účastníkům řízení.

12. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že stejně jako v obdobných věcech dochází ke konkurenci dvou zákonných ustanovení, a to § 46 odst. 7 exekučního řádu a § 5 odst. 1 písm. a) a b) insolvenčního zákona. Jestliže insolvenční zákon říká, že věřitelé, kteří mají podle tohoto zákona zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti, nelze než dovodit, že se toto ustanovení musí vztahovat na všechny věřitele úpadce, včetně exekutora. Aplikovat § 46 odst. 7 větu druhou exekučního řádu v jeho doslovném znění proto podle názoru krajského soudu nelze. Soudní exekutor je povinen po zahájení insolvenčního řízení na majetek v exekuci povinného vydat do majetkové podstaty úpadce jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel úpadce náklady exekuce přihlásit do insolvenčního řízení. Krajský soud se odvolává na názor vyslovený Nejvyšším soudem ve shora citovaném usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. Krajský soud je přesvědčen, že ústavní stížnost by měla být odmítnuta, resp. zamítnuta.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na písemné odůvodnění svého – ústavní stížností napadeného – usnesení, z něhož vyplývá právní argumentace dovolacího soudu. Nejvyšší soud se dále odvolává na svou ustálenou judikaturu, zejména shora citované usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, s jehož závěry se i nadále ztotožňuje. Nejvyšší soud uzavírá, že se domnívá, že žádná ústavní práva stěžovatele nebyla porušena, a navrhuje, aby ústavní stížnost byla usnesením odmítnuta.

14. Vedlejší účastník – insolvenční správce ve svém vyjádření k ústavní stížnosti nesouhlasí s argumentací stěžovatele. Domnívá se, že není důvod pro zvýhodnění postavení soudního exekutora proti jiným věřitelům uplatňujícím své pohledávky v insolvenčním řízení. Vzhledem k tomu, že zákonodárce výslovně neřeší pohledávky exekutora, má vedlejší účastník – insolvenční správce za to, že by tak neměl postupovat ani soud. Dále konstatuje, že soudní exekutor je podnikatel, a proto je povinen snášet i rizika plynoucí z jeho povolání. Vedlejší účastník – insolvenční správce je přesvědčen, že z nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 ze dne 1. 7. 2016 (N 123/82 SbNU 25) jednoznačně plyne, že soudní exekutor je povinen svou pohledávku přihlásit do insolvenčního řízení. Stran výše citovaného nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 uvádí, že vzhledem k tomu, že v tomto názoru se Ústavní soud odchýlil od názoru vysloveného v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, mělo by věc posoudit plénum Ústavního soudu. Zbývající vedlejší účastníci svého práva vyjádřit se nevyužili.

15. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka – insolvenčního správce Ústavní soud stěžovateli k replice nezasílal, neboť se v nich jen odkazuje na rozhodnutí Ústavního soudu a nevznáší do posuzovaného případu nové skutečnosti či právní úvahy, které by byly stěžovateli – vzhledem k obsahu jeho podání – neznámé.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud zkoumal splnění procesních předpokladů řízení a na základě úvah vyjádřených v bodě 17 dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu posouzení příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

17. V prvé řadě Ústavní soud posuzoval, zda ústavní stížnost byla podána stěžovatelem oprávněným podat ústavní stížnost, tedy disponujícím aktivní stížností legitimací. Ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu předpokládá, že ústavní stížnost proti pravomocnému rozhodnutí či jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod může být podána fyzickou nebo právnickou osobou, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci, bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545; všechna zmiňovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou přístupná na internetové adrese <http://nalus.usoud.cz>) Ústavní soud konstatoval, že je nezbytné odlišovat vlastní exekuční činnost při vymáhání pravomocného rozhodnutí, kdy exekutor vystupuje jako veřejný činitel, od jeho postavení při rozhodování soudu o nákladech řízení, kdy je v postavení účastníka řízení, a v těchto případech tedy i subjektem, který může být v postavení účastníka řízení před Ústavním soudem (viz bod 7 stanoviska). Při posuzování aktivní legitimace stěžovatele je nutné také zdůraznit, že podle ustanovení § 3 exekučního řádu exekutor vykonává exekuční a další činnost za úplatu. Tím je zákonem určen nárok, který – v případech spojených s odměnou exekutora – dává exekutorovi aktivní legitimaci v řízeních o ústavní stížnosti. K podobnému závěru dospěl Ústavní soud i např. ve shora citovaných nálezech sp. zn. IV. ÚS 378/16 a sp. zn. IV. ÚS 2264/16 nebo v nálezu sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017 (N 32/84 SbNU 381) a nálezu sp. zn. III. ÚS 1731/16 ze dne 18. 7. 2017 (N 126/86 SbNU 161). Ústavní soud proto dospěl k závěru, že v posuzovaném případě je soudní exekutor subjektem oprávněným podat ústavní stížnost.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností. K tomu má pravomoc pouze, pokud obecné soudy

svými rozhodnutími zasáhly do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzické či právnické osoby, aniž by respektovaly ústavní pořádek. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

19. Podstatou posuzované ústavní stížnosti je rozpor mezi výkladem § 46 odst. 7 exekučního řádu zastávaným stěžovatelem na jedné straně a Nejvyšším soudem a krajským soudem na straně druhé. Tento rozpor se následně v aplikaci projevuje v otázce, zda je soudní exekutor povinen vydat insolvenčnímu správci celé vymožené plnění, včetně odečtených nákladů exekuce s tím, že exekutor své náklady přihlásí v insolvenčním řízení, což je názor zastávaný Nejvyšším soudem a krajským soudem, anebo vymožené plnění snížené o náklady exekuce; tento názor zastává stěžovatel. Krajský soud svůj názor opírá o shora citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, na které se v ústavní stížnosti napadeném usnesení téměř výlučně odvolává také Nejvyšší soud, včetně vyjádření k ústavní stížnosti. V tomto usnesení Nejvyšší soud uvedl, že v takových případech dochází ke konkurenci dvou zákonných ustanovení: § 46 odst. 7 exekučního řádu a § 5 odst. 1 písm. a) a b) insolvenčního zákona. Pokud tedy soudní exekutor vymohl při provádění exekuce pohledávku, či její část, vzniká mu právo na náhradu nákladů řízení a tuto pohledávku je, dle názoru Nejvyššího soudu, povinen řádně přihlásit do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty úpadce. Tak jako ostatní věřitelé – v opačném případě by, dle názoru Nejvyššího soudu, došlo k nepřipustnému zvýhodnění jednoho z věřitelů úpadce. Z těchto důvodů je Nejvyšší soud přesvědčen, že nelze aplikovat § 46 odst. 7 větu druhou exekučního řádu v jeho doslovném znění.

20. Uvedeným rozporem a ústavní konformitou jeho řešení obecnými soudy se Ústavní soud již zabýval v několika nálezech. Ochranu základních práv soudním exekutorům přiznal Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 166/82 SbNU 609). V něm konstatoval, že dosavadní praxe obecných soudů odkázat soudní exekutory k přihlášce svých nákladů do insolvenčního řízení je protiústavní; obecné soudy se dle jeho názoru neřídily obecnými výkladovými pravidly a svůj postup dostatečně neodůvodnily. Podobný závěr vyslovil Ústavní soud i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 11/84 SbNU 147). I v něm ve vztahu exekučního řádu a insolvenčního zákona zdůrazňuje nezbytnost použití obecných interpretačních pravidel, tj. aplikovat zásady *lex posterior derogat legi priori* a *lex specialis derogat legi generali*. Ustanovení exekučního řádu je pozdější (*posterior*) a speciální (*specialis*). Ústavní soud dále argumentuje tím, že není správné, aby insolvenční správce měl zaručenu náhradu nákladů, a soudní exekutor nikoli. Ústavní soud to považuje za neodůvodněnou

nerovnost. Velmi podobná je argumentace v nálezu sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017 (N 32/84 SbNU 381). V nálezu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1731/16 (viz výše) Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy nerespektovaly kogentní normu § 46 odst. 7 exekučního řádu, svá rozhodnutí dostatečně neodůvodnily a tím ze svých rozhodnutí učinily projev libovůle.

21. Ústavní soud opakovaně dospěl k závěru, že exekutor je oprávněn z částky vymožené v rámci exekuce odečíst náklady exekuce v tom smyslu, že si je ponechá a do insolvenčního řízení vydá vymožené plnění snížené o tyto náklady. V těchto případech proto není povinen přihlásit svou pohledávku, tj. náklady exekučního řízení, do insolvenčního řízení. Ústavní soud se v těchto případech přidržel jazykového výkladu § 46 odst. 7 exekučního řádu, neboť neshledal, že by pro odchýlení se od tohoto výkladu existoval dostatečný důvod. Ustanovení § 46 odst. 7 věty druhé exekučního řádu zní: „Insolvenčnímu správci ... exekutor vydá vymožené plnění bezodkladně po právní moci usnesení, kterým rozhodne po odpočtu nákladů exekuce o vydání vymoženého plnění ...“

22. V nyní posuzovaném případě krajský soud své rozhodnutí také odůvodňuje odkazem na již několikrát citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 a činí tak i Nejvyšší soud. Jak již Ústavní soud uvedl ve shora citovaných nálezech, odůvodnění tohoto rozhodnutí je velmi schematické a Nejvyšší soud se bez zjevného důvodu odchyluje od textu právního předpisu, aniž však pro svůj závěr uvádí dostatečnou argumentaci. Pokud se však jakýkoli orgán veřejné moci autoritativně aplikující právo hodlá odchýlit od výslovného znění právního předpisu, musí to důkladně odůvodnit. V opačném případě se může dopustit porušení principu dělby moci, neboť nerespektuje vůli moci zákonodárné. Reprodukce takového postupu v rozhodovací praxi obecných soudů je pak dle názoru vysloveného ve výše citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 1731/16 v rozporu se zákonným ustanovením, což – při absenci dostatečné argumentace – je nepřipustnou svévolí porušující právo stěžovatele na soudní ochranu, jakož i princip vázanosti soudu zákonem. Pro shrnutí dosavadní praxe Ústavní soud uvádí, že tento právní názor dále uplatnil Nejvyšší soud například ve svém usnesení ze dne 1. 9. 2016 sp. zn. 20 Cdo 2272/2016 nebo v usnesení ze dne 18. 8. 2016 sp. zn. 20 Cdo 1721/2016. Nejvyšší soud se ve svých rozhodnutích odvolává na shora citované usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, aniž by svou argumentaci prohloubil. K revizi této praxe došlo až po intervenci Ústavního soudu například v usnesení ze dne 19. 10. 2016 sp. zn. 20 Cdo 3541/2016 a Nejvyšší soud svou praxi změnil. Ústavní soud připomíná, že usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 není v nyní posuzovaném případě předmětem meritorního ústavního přezkumu a ani v minulosti jím nebylo. Vzhledem k důrazu, který na ně obecné soudy kladou, je Ústavní soud nemůže pominout.

23. Na závěrech učiněných ve shora citovaných nálezech nemá Ústavní soud důvod cokoli měnit a přidrží se jich i v nyní posuzovaném případě. Pouze pro doplnění uvádí, že obecné soudy zcela pominuly znění § 5 písm. d) insolvenčního zákona: podle něj je možné, aby věřitelé uspokojovali své pohledávky i mimo insolvenční řízení, pokud jim to umožní zákon. Při využití presumované konzistentnosti normativního textu lze říci, že dle textu insolvenčního zákona i příslušného ustanovení je rozdíl mezi souslovím „tento zákon“, resp. „tohoto zákona“, což je insolvenční zákon, a „zákon“, což je případně i jiný zákon než insolvenční zákon. Tímto jiným zákonem je bezpochyby i exekuční řád. Není proto nutno aplikovat žádná specifická výkladová pravidla a exekutor je povinen vydat výtěžek exekuce do insolvenčního řízení, avšak je oprávněn předtím odečíst náklady provedené exekuce, které nepřihlásí do insolvenčního řízení, ale náhradu si ponechá.

24. Ústavní soud uzavírá, že nepochybně mohou nastat situace, v nichž je nezbytné odchýlit se od znění normativního textu. Takový postup ovšem musí být dostatečně odůvodněn a v odůvodnění mu musí soudy věnovat dostatečný prostor. Tak tomu ovšem v posuzovaném případě není. Insolvenční zákon mezi jednu ze zásad řadí i možnost věřitele postupovat mimo insolvenční řízení [viz § 5 písm. d) insolvenčního zákona], pokud to umožní jiný zákon – v tomto případě exekuční řád. Není tak nutné aplikovat zvláštní výkladové metody, stačí dodržet znění zákona a jím předepsané postupy. Opačný postup uplatněný v posuzovaném případě krajským soudem je v rozporu s postupem stanoveným zákonem.

25. Z výše uvedeného plyne, že stěžovatelovy námitky jsou opodstatněné a důvodné. Proto Ústavní soud podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky uzavřel, že napadeným usnesením krajského soudu a usnesením Nejvyššího soudu bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu i princip vázanosti soudce zákonem, jelikož obecné soudy nerespektovaly vzájemný vztah insolvenčního zákona a exekučního řádu plynoucí z § 5 písm. d) insolvenčního zákona a § 46 odst. 7 exekučního řádu. Napadaná soudní rozhodnutí jsou vzhledem k tomu nedostatečně odůvodněna a v kontextu právní úpravy jsou projevem svévole, neboť bez zjevného důvodu nerespektují všeobecně závaznou zákonnou právní úpravu.

26. Stěžovatel dále namítal porušení svých dalších zaručených základních práv a svobod, konkrétně práva na rovnost v řízení zaručenou čl. 37 odst. 3 Listiny, práva nebýt podroben nuceným pracím nebo službám (čl. 9 odst. 1 Listiny) a práva na ochranu vlastnického práva, včetně zákazu omezení vlastnického práva bez splnění Listinou stanovených podmínek (čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny). Co se týče rovnosti, pak se tato námitka stěžovatele zcela míjí s podstatou posuzovaného případu. Přestože Ústavní soud se těmito úvahami okrajově zabýval ve shora citovaném nálezu sp. zn.

IV. ÚS 2264/16, nelze bez dalšího říci, že by v podobných případech docházelo k popření principu rovnosti. Tyto úvahy však nejsou pro posuzování případ relevantní: srovnávat postavení exekutora a insolvenčního správce bez dalšího nelze, neboť k tomu chybí relevantní kritéria srovnání. Zde je nutné uvést, že názor vedlejšího účastníka – insolvenčního správce o tom, že pokud by normotvůrce hodlal zvýhodnit soudního exekutora, učinil by tak výslovně, neodpovídá zákonné úpravě: tímto zvláštním ustanovením je právě zmiňovaný § 46 odst. 7 exekučního řádu. Nepřípadný je i stěžovatelův odkaz na zákaz nucených prací a služeb a ochranu vlastnického práva. Ústavní soud již ve shora citovaném stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 upozornil na riziko neuspokojení zákonem daných nároků. V této souvislosti lze poukázat i na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Van der Musselle proti Belgii* ze dne 23. 11. 1983 č. 8919/80, citovaný plénem Ústavního soudu, případně rozsudek ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* ze dne 18. 1. 2012 č. 31950/06. Skutečně nucená práce či služba musí být vyvolána nespravedlivým nátlakem na obecný či konkrétní výkon činností exekutora. Tak tomu v nyní posuzovaném případě není.

27. Jako *obiter dictum* Ústavní soud připomíná závěr vyslovený v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 ze dne 1. 7. 2016 (N 123/82 SbNU 25), který zmiňuje ve svém vyjádření k ústavní stížnosti vedlejší účastník – insolvenční správce. Protiústavní postup obecného soudu totiž nemůže po kasačním zásahu vést k postihu vedlejšího účastníka – povinného a založit mu další povinnost i v případě, že soud schválil oddlužení podle § 404 a násl. insolvenčního zákona. Krajský soud je i nadále povinen šetřit základní práva a svobody účastníků řízení, jakož i dalších dotčených osob.

28. S ohledem na výše popsaný nepřijatelný zásah do základních práv stěžovatele na soudní ochranu zaručených čl. 36 odst. 1 Listiny a porušení principu vázanosti soudce zákony podle čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky Ústavní soud ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (viz § 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 174

K odpočtu účelně vynaložených nákladů exekuce při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení

Postup obecných soudů, který v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení nevychází z kogentního ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a pomíjí § 5 písm. d) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře, soudkyně Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) a soudce Tomáše Lichovníka – ze dne 19. září 2017 sp. zn. I. ÚS 3579/15 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Miloslava Zwiefelhofera, soudního exekutora, se sídlem Strojírenská 47/18, Praha 5 – Zličín, právně zastoupeného JUDr. Miloslavem Zwiefelhoferem, advokátem, se sídlem Plánická 171, Klatovy, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 7. 10. 2015 č. j. 35 Co 275/2015-66 včetně doplňujícího usnesení ze dne 11. 11. 2015, kterým bylo rozhodnuto o vydání celé částky vymožené stěžovatelem v exekučním řízení do majetkové podstaty povinného, a to bez odečtení nákladů exekuce, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako účastníka řízení a Dopravního podniku měst Liberce a Jablonce nad Nisou, a. s., se sídlem Mrštíkova 3, Liberec 3, Insolvenční Project, v. o. s., insolvenčního správce, se sídlem Dukelská třída 15, Hradec Králové, a Ladislava Baloga jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 7. 10. 2015 č. j. 35 Co 275/2015-66 včetně doplňujícího usnesení ze dne 11. 11. 2015 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 7. 10. 2015 č. j. 35 Co 275/2015-66 včetně doplňujícího usnesení ze dne 11. 11. 2015 se ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Včas učiněným podáním, splňujícím i další náležitosti ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci (dále jen „krajský soud“). Stěžovatel se domnívá, že uvedeným soudním rozhodnutím včetně doplňujícího usnesení došlo k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces zaručeného ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva na rovnost v řízení zaručeného ustanovením čl. 37 odst. 3 Listiny. Dále je stěžovatel přesvědčen, že v jeho případě došlo k porušení ustanovení čl. 9 odst. 1 Listiny zakazujícího podrobení nuceným pracím nebo službám a ustanovení čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny, neboť se domnívá, že byl nucen provádět exekuci fakticky bez odměny, a byl tak podroben nucené práci (službě).

2. Z ústavní stížnosti, doplněné dalšími podáními, napadaného usnesení a psíu vedeného stěžovatelem jakožto soudním exekutorem pod sp. zn. 144 EX 7145/11 zjistil Ústavní soud následující skutečnosti pojící se k předmětu ústavní stížnosti.

3. Stěžovatel byl pověřen provedením exekuce podle vykonatelného rozsudku Okresního soudu v Liberci ze dne 14. 4. 2011 č. j. 24 EC 67/2009-29 a na základě usnesení Okresního soudu v Liberci ze dne 7. 7. 2011 č. j. 62 EXE 5186/2011-10 ve prospěch oprávněného, vedlejšího účastníka, Dopravního podniku měst Liberce a Jablonce nad Nisou, a s., (dále jen „vedlejší účastník – dopravní podnik“) proti povinnému, vedlejšímu účastníkovi (dále jen „vedlejší účastník – povinný“), Ladislavu Balogovi. V průběhu exekučního řízení stěžovatel zjistil, že v posuzované exekuční věci existuje překážka pro provedení exekuce dle ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „insolvenční zákon“), neboť vůči vedlejšímu účastníkovi – povinnému bylo dne 10. 11. 2014 zahájeno insolvenční řízení a byl mu ustanoven insolvenční správce (dále jen „vedlejší účastník – insolvenční správce“). Od vedlejšího účastníka – povinného byla v exekučním řízení vymožena částka 15 237,9 Kč, z toho bylo 7 737,94 Kč vyplaceno vedlejšímu účastníkovi – dopravnímu podniku. Dále stěžovatel rozhodl usnesením ze dne 28. 5. 2015 č. j. 144 EX 7145/11-53 tak, že dle ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“) se z dosavadního výtěžku exekučního řízení odečítá částka 7 500 Kč určená k úhradě nákladů exekuce (výrok I) a zbyvájící částka ve výši 0 Kč se vydává vedlejšímu účastníkovi –

insolvenčnímu správci (výrok II). Částka ve výši 7 737, 94 Kč již byla uhrazena vedlejšímu účastníkovi – dopravnímu podniku.

4. Proti pravomocnému rozhodnutí stěžovatele podal vedlejší účastník – insolvenční správce odvolání, na základě kterého krajský soud ústavní stížností napadaným usnesením změnil rozhodnutí stěžovatele tak, že z vymožené částky 15 237,94 Kč se neodečítají náklady exekuce 7 500 Kč a tato částka se vydává vedlejšímu účastníkovi – insolvenčnímu správci. V odůvodnění ústavní stížností napadaného usnesení krajský soud uvedl, že podle gramatického výkladu ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu by si exekutor měl odečíst nejprve své náklady vzniklé mu v exekuci a teprve poté vydat zbytek vymoženého plnění insolvenčnímu správci ve prospěch majetkové podstaty. Takovýto postup však současně označil za rozporný se zásadami insolvenčního řízení. Pokud by došlo k odečtení nákladů exekuce, jednalo by se o nepřípustné zvýhodnění stěžovatele oproti ostatním věřitelům vedlejšího účastníka – povinného, což krajský soud dokládá odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, uveřejněné pod číslem 32/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. Krajský soud proto uzavírá, že z vymožené částky v dosavadním průběhu exekuce nelze odečíst náklady vzniklé soudnímu exekutorovi a také vymožená částka 7 500 Kč musí být vydána insolvenčnímu správci povinného ve prospěch majetkové podstaty. Krajský soud následně doplnil dne 11. 11. 2015 napadené usnesení o výrok, že stěžovatel je povinen nahradit vedlejšímu účastníkovi – insolvenčnímu správci náklady odvolacího řízení ve výši 2 178 Kč.

II. Argumentace stěžovatele

5. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel nejprve argumentuje proti doplňujícímu usnesení krajského soudu. Udává, že neměl žádnou možnost se k návrhu vedlejšího účastníka – insolvenčního správce na vydání doplňujícího usnesení vyjádřit, neboť mu tento návrh nebyl k vyjádření předložen. Dále stěžovatel připomíná, že v posuzované věci vystupuje nikoliv jako účastník řízení, ale jako úřední osoba, na kterou byla zákonem přenesena faktická realizace části soudní pravomoci v oblasti výkonu rozhodnutí. Proto krajský soud neměl rozhodovat o nákladech odvolacího řízení, neboť při rozhodování o vydání výtěžku insolvenčnímu správci se o nákladech řízení zásadně nerozhoduje.

6. Stěžovatel shledává názor krajského soudu, že soudní exekutor je povinen přihlásit svou pohledávku do insolvenčního řízení, v rozporu se svými základními právy a svobodami. Výše citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 považuje za nesprávné, tj. nezákonné a protiústavní. Nepovažuje je za pramen práva, a to zejména v tom ohledu, že je v rozporu s výslovným zněním ustanovení § 46 odst. 7 exekučního

řádu. Dále stěžovatel uvádí, že pokud by měl uplatnit postup předvídaný krajským soudem, nemohl by se domoci uhrazení svých pohledávek, neboť k vydání výtěžku exekuce dochází až po uplynutí lhůty stanovené soudem k podání přihlášek v insolvenčním řízení. Dále ve své ústavní stížnosti uvádí, že soudní exekutor není věřitelem povinného, ale je osobou, které stát svěřil výkon pravomocí definovaných exekučním řádem, přičemž mu za vykonanou činnost náleží úplata podle ustanovení § 3 odst. 1 exekučního řádu. Proto považuje postup krajského soudu, který neaplikoval ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu, za postup *contra legem*.

7. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 7. 12. 2015 stěžovatel uvádí, že krajský soud při svém rozhodování vůbec nepřihlédl ke zvláštnímu postavení soudního exekutora. Navíc jeho postup je dle názoru stěžovatele v rozporu s ustanovením § 5 písm. c) insolvenčního zákona, podle kterého nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce. V tom stěžovatel spatřuje rozpor ústavní stížností napadeného usnesení s ústavně zaručeným právem stěžovatele vlastnit majetek. Domnívá se, že je v rozporu s principy spravedlnosti, aby poté, co soudní exekutor svojí činností alespoň částečně vymohl nějakou částku, za tuto svou činnost nedostal zapláceno, zatímco insolvenční správce, který má ve skutečnosti obdobné postavení v insolvenčním řízení, by z částky, kterou vymohl soudní exekutor, svou odměnu z této částky získal.

8. V podání ze dne 27. 9. 2016 stěžovatel připomíná Ústavnímu soudu jeho nález sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 166/82 SbNU 609) a žádá, aby v jeho případě bylo rozhodováno v souladu s tímto nálezem.

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení

9. Soudce zpravodaj podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení a vedlejším účastníkům řízení.

10. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na své rozhodnutí a jeho důvody. Dále připomněl, že při svém rozhodování vycházel z tehdejšího výkladu přijímaného soudní praxí. Vedlejší účastník – insolvenční správce, vedlejší účastník – dopravní podnik a vedlejší účastník – povinný možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužili. Vedlejší účastník – dopravní podnik se svého postavení vedlejšího účastníka vzdal.

11. Vyjádření účastníka řízení Ústavní soud stěžovateli k replice nezasílal, neboť se v něm jen odkazuje na napadané rozhodnutí a nevnaší do posuzovaného případu nové skutečnosti či právní úvahy.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud zkoumal splnění procesních předpokladů řízení a na základě úvah vyjádřených v bodech 13 až 15 dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu posouzení příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

13. V prvé řadě Ústavní soud posuzoval, zda ústavní stížnost byla podána stěžovatelem oprávněným podat ústavní stížnost, tedy disponujícím aktivní stížností legitimací. Ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu předpokládá, že ústavní stížnost proti pravomocnému rozhodnutí či jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod může být podána fyzickou nebo právnickou osobou, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 [(ST 23/42 SbNU 545), všechna zmiňovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou přístupná na internetové adrese <http://nalus.usoud.cz>] Ústavní soud konstatoval, že je nezbytné odlišovat vlastní exekuční činnost při vymáhání pravomocného rozhodnutí, kdy exekutor vystupuje jako veřejný činitel, od jeho postavení při rozhodování soudu o nákladech řízení, kdy je v postavení účastníka řízení, a v těchto případech tedy i subjektem, který může být v postavení účastníka řízení před Ústavním soudem (viz bod 7 stanoviska). Při posuzování aktivní legitimace stěžovatele je nutné také zdůraznit, že podle ustanovení § 3 exekučního řádu exekutor vykonává exekuční a další činnost za úplatu. Tím je zákonem určený nárok, který - v případech spojených s odměnou exekutora - dává exekutorovi aktivní legitimaci v řízeních o ústavní stížnosti. K podobnému závěru dospěl Ústavní soud i např. v nálezech sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 166/82 SbNU 609) a sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 11/84 SbNU 147) nebo sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017 (N 32/84 SbNU 381) a sp. zn. III. ÚS 1731/16 ze dne 18. 7. 2017 (N 126/86 SbNU 161). Ústavní soud proto dospěl k závěru, že v posuzovaném případě je soudní exekutor subjektem oprávněným podat ústavní stížnost.

14. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti - zejména v části, ve které napadá doplňující usnesení ze dne 11. 11. 2015 - zdůrazňuje, že vystupuje jako úřední osoba, a nikoli jako účastník řízení. Pokud by tomu tak skutečně bylo, pak by nebyl subjektem nadaným aktivní legitimací k podání ústavní stížnosti. Ústavní soud však tuto argumentaci stěžovatele nesdílí, neboť

podstata posuzovaného případu je od podstaty akcentované stěžovatelem v tomto bodě odlišná.

15. Dalším nezbytným předpokladem meritorního zkoumání dané věci je vyloučení tzv. bagatelnosti věci. Bagatelností případu, včetně její právní hranice, se Ústavní soud obsáhle věnoval v nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89). V tomto řízení, které se vede pro částku 2 475 Kč, je zcela mimo pochybnost, že se jedná o bagatelní částku. Bylo tedy nezbytné, aby došlo současně ke splnění dalších podmínek identifikovaných Ústavním soudem v citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 (tj. jedná se o natolik intenzivní zásah, že ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny vyvolává kolizi se samotnou podstatou a smyslem dotčeného základního práva či svobody, případně má konkrétní přezkum zásadní význam z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů, zejména pak, nebyla-li daná otázka dosud Ústavním soudem vyřešena a je zřejmé, že jeho rozhodnutí může mít vliv na posouzení velkého množství případů). Tyto podmínky však v posuzovaném případě splněny nejsou. Přestože Ústavní soud dospěl k závěru o zásahu do základních práv a svobod stěžovatele, nejedná se o kolizi se samotnou podstatou zasaženého základního práva a svobody. Vzhledem k tomu, že podobnými případy se Ústavní soud již zabýval (viz bod 18), nelze ani konstatovat, že by daná otázka nebyla Ústavním soudem doposud vyřešena. Ústavní soud však může provést meritorní přezkum také v případech, kdy je dotčená částka způsobila citelně zasáhnout životní situaci stěžovatele (např. z hlediska jeho celkových sociálně-finančních poměrů), jak plyne z nálezu sp. zn. II. ÚS 262/16 ze dne 13. 12. 2016 (N 241/83 SbNU 747). Ani tato podmínka v projednávaném případě splněna není. Ústavní soud se proto přiklonil ke stanoviskům vyjádřeným v nálezu sp. zn. II. ÚS 1189/15 ze dne 13. 12. 2016 (N 240/83 SbNU 739) a nálezu sp. zn. III. ÚS 2857/15 ze dne 24. 5. 2017 (N 88/85 SbNU 495), tedy že se věc jeví z hlediska zachování ústavnosti natolik významná, že určitým způsobem přesahuje její individuální rozměr a případnou námitku „bagatelnosti“. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že je namístež provést meritorní přezkum, byť se jedná o relativně marginální částku.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností. K tomu má pravomoc, pouze pokud obecné soudy svými rozhodnutími zasáhly do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzické či právnické osoby, aniž by respektovaly ústavní pořádek České republiky, včetně relevantních mezinárodních závazků právní povahy. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal z pohledu

porušení ústavně zaručených základních práv a svobod a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Podstatou posuzované ústavní stížnosti je rozpor mezi výkladem ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu zastávaným stěžovatelem a krajským soudem. Tento rozpor se následně v aplikaci tohoto ustanovení projevuje v otázce, zda je soudní exekutor povinen vydat insolvenčnímu správci celé vymožené plnění, včetně odečtených nákladů exekuce s tím, že exekutor své náklady přihlásí v insolvenčním řízení, což je názor zastávaný krajským soudem, anebo vymožené plnění snižené o náklady exekuce; tento názor zastává stěžovatel. Krajský soud svůj názor opírá o shora citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. V něm Nejvyšší soud uvedl, že v takových případech dochází ke konkurenci dvou zákonných ustanovení: ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu a ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) a b) insolvenčního zákona. Pokud tedy soudní exekutor vymohl při provádění exekuce pohledávku, či její část, vzniká mu právo na náhradu nákladů řízení a tuto pohledávku je dle názoru Nejvyššího soudu povinen řádně přihlásit do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty úpadce. Tak jako ostatní věřitelé – v opačném případě by dle stanoviska Nejvyššího soudu došlo k nepřipustnému zvýhodnění jednoho z věřitelů úpadce. Z těchto důvodů je Nejvyšší soud přesvědčen, že nelze aplikovat ustanovení § 46 odst. 7 věty druhé exekučního řádu v jeho doslovném znění.

18. Uvedeným rozporem a ústavní konformitou jeho řešení obecnými soudy se Ústavní soud již zabýval v několika nálezech. Ochranu základních práv soudním exekutorům přiznal Ústavní soud ve výše citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016. V tomto nálezu konstatoval, že dosavadní praxe obecných soudů odkázat soudní exekutory k přihlášce svých nákladů do insolvenčního řízení je protiústavní; obecné soudy se dle jeho názoru neřídily obecnými výkladovými pravidly a svůj postup dostatečně neodůvodnily. Podobný závěr vyslovil Ústavní soud i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 11/84 SbNU 147). I v něm ve vztahu exekučního řádu a insolvenčního zákona zdůrazňuje nezbytnost použití obecných interpretačních pravidel a aplikoval zásady *lex posterior derogat legi priori* a *lex specialis derogat legi generali*. Ustanovení exekučního řádu je pozdější (*posterior*) a speciální (*specialis*). Ústavní soud dále argumentuje tím, že není správné, aby insolvenční správce měl zaručenu náhradu nákladů, a soudní exekutor nikoli. Ústavní soud to považuje za neodůvodněnou nerovnost. Velmi podobná je argumentace v nálezu sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017 (N 32/84 SbNU 381). V nálezu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1731/16 Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy nerespektovaly kogentní normu obsaženou v § 46 odst. 7 exekučního řádu, svá rozhodnutí dostatečně neodůvodnily a tím ze svých rozhodnutí učinily projev libovůle.

19. Ústavní soud opakovaně dospěl k závěru, že exekutor je oprávněn z částky vymožené v rámci exekuce odečíst náklady exekuce v tom smyslu, že si je ponechá a do insolvenčního řízení vydá vymožené plnění snížené o tyto náklady. V těchto případech proto není povinen přihlásit svou pohledávku, tj. náklady exekučního řízení, do insolvenčního řízení. Ústavní soud se v těchto případech přidržel jazykového výkladu ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu, neboť neshledal, že by pro odchýlení se od jednoduchého jazykového výkladu existoval dostatečný důvod. Ustanovení § 46 odst. 7 věty druhé exekučního řádu zní: „Insolvenčnímu správci ... exekutor vydá vymožené plnění bezodkladně po právní moci usnesení, kterým rozhodne po odpočtu nákladů exekuce o vydání vymoženého plnění ...“

20. V nyní posuzovaném případě krajský soud své rozhodnutí také odůvodňuje odkazem na již několikrát citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. Jak již Ústavní soud uvedl ve shora citovaných nálezech, odůvodnění tohoto rozhodnutí je velmi schematické a Nejvyšší soud se bez zjevného důvodu odchyluje od textu právního předpisu, aniž však pro svůj závěr uvádí dostatečné argumenty. Reprodukce takového postupu v rozhodovací praxi obecných soudů je pak dle názoru vysloveného ve shora citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 1731/16 v rozporu se zákonným ustanovením, což – při absenci dostatečné argumentace – je nepřipustnou svévolí porušující právo stěžovatele na spravedlivý proces, jakož i princip vázanosti soudce zákonem. Pro shrnutí dosavadní praxe Ústavní soud uvádí, že tento právní názor dále uplatnil Nejvyšší soud například ve svém usnesení ze dne 1. 9. 2016 sp. zn. 20 Cdo 2272/2016 nebo v usnesení ze dne 18. 8. 2016 sp. zn. 20 Cdo 1721/2016. Nejvyšší soud se ve svých rozhodnutích odvolává na shora citované usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, aniž by svou argumentaci prohloubil. K revizi této praxe došlo až po intervenci Ústavního soudu například v usnesení ze dne 19. 10. 2016 sp. zn. 20 Cdo 3541/2016 a je patrné, že Nejvyšší soud svou rozhodovací praxi změnil. Ústavní soud připomíná, že usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 není v nyní posuzovaném případě předmětem meritorního ústavního přezkumu a ani v minulosti jím nebylo. Vzhledem k důrazu, který na ně obecné soudy kladou, je Ústavní soud nemůže pominout.

21. Na závěrech učiněných ve shora citovaných nálezech nemá Ústavní soud důvod cokoli měnit a přidrží se jich i v nyní posuzovaném případě. Pouze pro doplnění uvádí, že obecné soudy zcela pominuly znění ustanovení § 5 písm. d) insolvenčního zákona: podle něj je možné, aby věřitelé uspokojovali své pohledávky i mimo insolvenční řízení, pokud jim to umožní zákon. Při využití presumované konzistentnosti normativního textu lze říci, že dle textu insolvenčního zákona, i příslušného ustanovení, je rozdíl mezi souslovím „tento zákon“, resp. „tohoto zákona“, což je insolvenční zákon, a „zákon“, což je jiný zákon než insolvenční zákon. Tímto jiným

zákonem je bezpochyby i exekuční řád. Není proto nutné aplikovat žádná zvláštní výkladová pravidla, a exekutor je tedy povinen vydat výtěžek exekuce do insolvenčního řízení, avšak je oprávněn si předtím odečíst náklady provedené exekuce, které nepřihlásí do insolvenčního řízení, ale ponechá si jejich náhradu.

22. Ústavní soud uzavírá, že nepochybně mohou nastat situace, v nichž je nezbytné odchytil se od znění normativního textu. Takový postup ovšem musí být dostatečně odůvodněn a v odůvodnění mu musí soudy věnovat dostatečný prostor. Tak tomu ovšem v posuzovaném případě není. Jak bylo uvedeno výše, insolvenční zákon mezi jednu ze zásad řadí i možnost věřitele postupovat mimo insolvenční řízení [viz ustanovení § 5 písm. d) insolvenčního zákona], pokud to umožní jiný zákon – v tomto případě exekuční řád. Není tak nutné aplikovat specifické výkladové metody, stačí dodržet znění zákona a jím předepsané postupy. Opačný postup, uplatněný v posuzovaném případě krajským soudem, je v rozporu s postupem stanoveným zákonem.

23. Z výše uvedeného plyne, že stěžovatelovy námitky jsou opodstatněné a důvodné. Proto Ústavní soud podle ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky uzavřel, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu i princip vázanosti soudce zákonem, jelikož obecné soudy nerespektovaly vzájemný vztah insolvenčního zákona a exekučního řádu plynoucí z ustanovení § 5 písm. d) insolvenčního zákona a ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu. Napadené usnesení krajského soudu je vzhledem k tomu nedostatečně zdůvodněno a v kontextu právní úpravy projevem svévole, neboť bez zjevného důvodu nerespektuje všeobecně závaznou zákonnou právní úpravu. Krajským soudem uplatněný postup je v rozporu s právem stěžovatele na soudní ochranu podle ustanovení čl. 36 odst. Listiny.

24. Stěžovatel dále namítal rozpor postupu krajského soudu se svými dalšími zaručenými základními právy a svobodami, konkrétně s právem na rovnost v řízení zaručenou ustanovením čl. 37 odst. 3 Listiny, právem nebýt podroben nuceným pracím nebo službám (ustanovení čl. 9 odst. 1 Listiny) a právem na ochranu vlastnického práva, včetně zákazu omezení vlastnického práva bez splnění Listinou stanovených podmínek (ustanovení čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny). Co se týče rovnosti, pak se tato námitka stěžovatele zcela míjí s podstatou projednávaného případu. Přestože Ústavní soud se těmito úvahami okrajově zabýval ve shora citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 2264/16, nelze bez dalšího říci, že by v podobných případech docházelo k popření principu rovnosti. Tyto úvahy však nejsou pro posuzovaný případ relevantní: srovnávat postavení exekutora a insolvenčního správce bez dalšího nelze, neboť k tomu chybí relevantní kritéria srovnání. Nepřípadný je i odkaz na zákaz nucených prací a služeb a ochranu vlastnického

práva. Ústavní soud již ve shora citovaném stanovisku pléna sp. zn. Pl. Úst.-st. 23/06 upozornil na riziko neuspokojení zákonem daných nároků. V této souvislosti je možno poukázat na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Van der Musselle proti Belgii* ze dne 23. 11. 1983, č. stížnosti 8919/80, citovaný plénem Ústavního soudu, případně rozsudek ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* ze dne 18. 1. 2012, č. stížnosti 31950/06. O nucenou práci či službu by šlo v případech, kdy by byla splněna podmínka nespravedlivého nátlaku na obecný či konkrétní výkon činností exekutora. V nyní posuzovaném případě tato podmínka rovněž splněna není.

25. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil usnesení krajského soudu ze dne 7. 10. 2015 č. j. 35 Co 275/2015-66, stíhá tento závěr i doplňující usnesení ze dne 11. 11. 2015. Přestože Ústavní soud nesdílí argumentaci stěžovatele o tom, že je úřední osoba (tedy osoba bez aktivní legitimace k podání ústavní stížnosti), doplňující usnesení postrádá bez usnesení, které doplňuje, smysl, a Ústavní soud tak realizoval svou pravomoc podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

26. Jako *obiter dictum* Ústavní soud připomíná závěr vyslovený v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 ze dne 1. 7. 2016 (N 123/82 SbNU 25). Protiústavní postup obecného soudu totiž nemůže po kasačním zásahu vést k postihu vedlejšího účastníka – povinného a založit mu další povinnost i v případě, že soud schválil oddlužení podle ustanovení § 404 a násl. insolvenčního zákona. Krajský soud je vždy povinen chránit základní práva a svobody nejen účastníků řízení, ale i dalších dotčených osob.

27. S ohledem na výše popsany nepřipustný zásah do základních práv stěžovatele na soudní ochranu zaručených ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny a porušení principu vázanosti soudce zákony podle ustanovení čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky Ústavní soud ústavní stížností napadená usnesení krajského soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

28. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (viz ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 175

K postupu obecných soudů při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení

Postup obecných soudů, který v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení nevychází z kogentního ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a pomíjí § 5 písm. d) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka, soudkyně Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) a soudce Jana Musila – ze dne 19. září 2017 sp. zn. IV. ÚS 3629/16 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., soudního exekutora, se sídlem Evropská 663/132, Praha 6, právně zastoupeného JUDr. Pavlem Truxou, advokátem, se sídlem Josefa Knihy 177, Rokycany 1, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. srpna 2016 č. j. 9 Co 475/2016-44, jímž bylo rozhodnuto o vydání plnění vymoženého v exekučním řízení do majetkové podstaty povinného v plné výši bez odpočtu nákladů exekuce, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a AB – CREDIT, a. s., se sídlem Hvězdova 1716/2b, Praha 4, JUDr. Pavla Korty, insolvenčního správce, se sídlem Poštovní 39/2, Ostrava, a Marka Košaře jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. srpna 2016 č. j. 9 Co 475/2016-44 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. srpna 2016 č. j. 9 Co 475/2016-44 se ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Včas učiněným podáním, splňujícím i další náležitosti ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného usnesení Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“). Stěžovatel je přesvědčen, že napadeným usnesením krajského soudu byla porušena jeho základní práva a svobody, zejména právo vlastnit majetek zaručené ustanovením čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací zaručené ustanovením čl. 26 odst. 3 Listiny. Nadto stěžovatel uvádí, že krajský soud porušil povinnost stanovenou ustanovením čl. 2 odst. 2 Listiny, tj. uplatňovat státní moc pouze v mezích stanovených zákonem a nerespektoval ústavně zakotvený princip, že povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod, stanovený ustanovením čl. 4 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti doplněné podáním ze dne 9. 1. 2017, napadeného usnesení, spisu vedeného u krajského soudu pod sp. zn. KSOS 34 INS 26334/2013 (prostřednictvím insolvenčního rejstříku veřejně přístupného na <http://isir.justice.cz>) a vyžádaného spisu vedeného stěžovatelem pod sp. zn. 067 EX 5717/10 zjistil Ústavní soud následující skutečnosti pojící se k předmětu ústavní stížnosti.

3. Stěžovatel jako soudní exekutor vede exekuci pod sp. zn. 067 EX 5717/10 ve prospěch vedlejšího účastníka, obchodní korporace AB - CREDIT, a. s., (dále jen „vedlejší účastník - oprávněný“) proti vedlejšímu účastníkovi Marku Košařovi (dále jen „vedlejší účastník - povinný“), a to na základě usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 22. 9. 2010 č. j. 98 EXE 12062/2010-13 a na základě rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 12. 4. 2010 č. j. 73 EC 828/2009-35.

4. Dne 23. 9. 2013 bylo zahájeno insolvenční řízení proti vedlejšímu účastníkovi - povinnému. Usnesením krajského soudu ze dne 22. 10. 2013 č. j. KSOS 34 INS 26334/2013-A6 byl zjištěn úpadek vedlejšího účastníka - povinného a povoleno oddlužení. Současně insolvenční soud určil insolvenčního správce JUDr. Pavla Kortu (dále jen „vedlejší účastník - insolvenční správce“). Stěžovatel usnesením ze dne 18. 3. 2016 č. j. 067 EX 5717/10-37 rozhodl výrokem I tak, že příkaz k úhradě nákladů exekuce ze dne 1. 10. 2013 č. j. 067 EX 5717/10-24 zrušil, a výrokem II tak, že vedlejšímu účastníkovi - insolvenčnímu správci povinného vydal vymožené plnění v exekucním řízení ve výši 0 Kč po odpočtu nákladů exekuce ve výši 13 815,02 Kč.

5. Následně krajský soud ústavní stížností napadeným usnesením rozhodnutí stěžovatele ve výroku II změnil tak, že vymožené a dosud

nerozdělené plnění ve výši 13 815,02 Kč se vydává vedlejšímu účastníkovi – insolvenčnímu správci. V odůvodnění krajský soud uvedl, že soudní exekutor je ve smyslu speciálního ustanovení § 109 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „insolvenční zákon“) povinen po zahájení insolvenčního řízení na majetek dlužníka (povinného) vydat do jeho majetkové podstaty jakékoli plnění vymožené v exekuci bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel dlužníka své náklady exekuce přihlásit do insolvenčního řízení. Tento závěr odvozuje krajský soud z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, uveřejněného pod číslem 32/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, a domnívá se, že závěry přijaté v tomto rozhodnutí bezzbytku dopadají též na projednávaný případ. Krajský soud je přesvědčen, že z pohledu ustanovení § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“) není rozhodná okolnost, jakým způsobem bylo v exekuci dosud nerozdělené plnění vymoženo. Dále se krajský soud věnuje vztahu exekučního a insolvenčního řízení a uvádí, že vzhledem k úpravě dané ustanovením § 109 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona není rozhodné, zda bylo plnění exekutorem vymoženo až po zahájení, či již před zahájením insolvenčního řízení. Krajský soud uzavírá, že nárok soudního exekutora na náhradu nákladů exekuce je pohledávkou, kterou je nutno přihlásit do insolvenčního řízení povinného. Pro opačný závěr podle krajského soudu, podle něhož exekutor není věřitelem srovnatelným s ostatními věřiteli povinného, totiž neexistuje jakýkoli zákonný podklad.

II. Argumentace stěžovatele

6. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel vyjadřuje přesvědčení, že postupoval zcela v souladu se zákonem a s ohledem na zásadu právní jistoty a legitimního očekávání. Stěžovatel se domnívá, že insolvenční zákon nestanoví, jakým způsobem je soudní exekutor povinen nakládat s vymoženým plněním. V úvahu tak přichází pouze ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu, a to i z toho důvodu, že exekuční řád byl přijat později než insolvenční zákon. Zde se stěžovatel odvolává na nálezný sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 166/82 SbNU 609).

7. Stěžovatel považuje za nespravedlivé, pokud v případě, že vymůže být i částečně náklady exekuce před zahájením insolvenčního řízení, by byl povinen toto vymožené plnění opětovně vracet povinnému, resp. vyplatit insolvenčnímu správci. Od tohoto okamžiku se totiž dle jeho názoru, ve kterém stěžovatel argumentuje odůvodněním rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2010 sp. zn. 25 Cdo 4802/2008, uveřejněného pod číslem

69/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní, vymožené plnění stává majetkem soudního exekutora, potažmo oprávněného.

8. Stěžovatel dále srovnává postavení soudního exekutora a insolvenčního správce a dospívá k závěru, že neexistuje žádný zákonný ani jiný důvod se domnívat, že zatímco soudní exekutor by v případě úpadku povinného musel veškeré vymožené plnění včetně nákladů exekuce vydat insolvenčnímu správci a svou pohledávku na náklady exekuce poté přihlásit do insolvenčního řízení, insolvenční správce by měl mít nadále garantovanou plnou úhradu svých nákladů bez ohledu na výsledek insolvenčního řízení.

9. Stěžovatel je dále přesvědčen, že napadané usnesení krajského soudu není dostatečně odůvodněno, neboť soud se téměř zcela omezuje na rekapitulaci shora citovaného usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, aniž by dostatečně vysvětlil, proč nelze užít ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu. Rovněž právní názor krajského soudu považuje stěžovatel za zcela chybný a v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. Na základě těchto myšlenek stěžovatel uzavírá, že mu krajský soud svým postupem upřel právo na odměnu za provedení exekuce.

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení

10. Soudce zpravodaj podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení, krajskému soudu a vedlejším účastníkům řízení.

11. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že je mu známa aktuální judikatura Ústavního soudu a nehodlá se k polemice mezi Nejvyšším soudem a Ústavním soudem dále vyjadřovat.

12. Vedlejší účastník – insolvenční správce, vedlejší účastník – oprávněný a vedlejší účastník – povinný možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužili.

13. Vyjádření účastníka řízení Ústavní soud stěžovateli k replice nezasílal, neboť nevnaší do posuzovaného případu nové skutečnosti či právní úvahy.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud zkoumal splnění procesních předpokladů řízení a na základě úvah vyjádřených v bodech 15 a 16 dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla včas podána oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu posouzení příslušný. Stěžovatel je – po výzvě Ústavního soudu – právně zastoupen v souladu s ustanoveními § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpал

všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

15. V prvé řadě Ústavní soud posuzoval, zda ústavní stížnost byla podána stěžovatelem oprávněným podat ústavní stížnost, tedy disponujícím aktivní stížnostní legitimací. Ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu předpokládá, že ústavní stížnost proti pravomocnému rozhodnutí či jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod může být podána fyzickou nebo právnickou osobou, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 [(ST 23/42 SbNU 545), všechna zmiňovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou přístupná na internetové adrese <http://nalus.usoud.cz>] Ústavní soud konstatoval, že je nezbytné odlišovat vlastní exekuční činnost při vymáhání pravomocného rozhodnutí, kdy exekutor vystupuje jako veřejný činitel, od jeho postavení při rozhodování soudu o nákladech řízení, kdy je v postavení účastníka řízení, a v těchto případech tedy i subjektem, který může být v postavení účastníka řízení před Ústavním soudem (viz bod 7 stanoviska). Ústavní soud dále připomíná ustanovení § 3 exekučního řádu, které stanoví, že exekutor vykonává exekuční a další činnost za úplatu. Tim je zákonem určený nárok, který – v případech spojených s odměnou exekutora – dává exekutorovi aktivní legitimaci v řízeních o ústavní stížnosti. K podobnému závěru dospěl Ústavní soud i např. ve shora citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 nebo v nálezech sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 11/84 SbNU 147), sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017 (N 32/84 SbNU 381) a sp. zn. III. ÚS 1731/16 ze dne 18. 7. 2017 (N 126/86 SbNU 161). Ústavní soud proto dospěl k závěru, že v posuzovaném případě je soudní exekutor subjektem oprávněným podat ústavní stížnost.

16. Dalším nezbytným předpokladem meritorního zkoumání dané věci je vyloučení tzv. bagatelnosti věci. Bagatelnosti případu, včetně její právní hranice, se Ústavní soud obsáhle věnoval v nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89). V tomto řízení, které se vede pro 13 815,02 Kč, se jedná o částku bagatelnosti se blížící, či – z pohledu přípustnosti dovolání [viz ustanovení § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.] – ji dokonce zdaleka nedosahující. Bylo tedy nezbytné, aby případně došlo ke splnění dalších podmínek identifikovaných Ústavním soudem v citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 3725/13 (tj. jedná se o natolik intenzivní zásah, že ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny vyvolává kolizi se samotnou podstatou a smyslem dotčeného základního práva či svobody, případně má konkrétní přezkum zásadní význam z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů, zejména pak, nebyla-li daná otázka dosud Ústavním

soudem vyřešena a je zřejmé, že jeho rozhodnutí může mít vliv na posouzení velkého množství případů). Tyto podmínky však v posuzovaném případě splněny nejsou. Přestože Ústavní soud dospěl k závěru o zásahu do základních práv a svobod stěžovatele, nejedná se o kolizi se samotnou podstatou zasaženého základního práva a svobody. Vzhledem k tomu, že podobnými případy se Ústavní soud již zabýval (viz bod 19), nelze ani konstatovat, že by daná otázka nebyla Ústavním soudem doposud vyřešena. Ústavní soud však může provést meritorní přezkum také v případech, kdy je dotčená částka způsobila citelně zasáhnout životní situaci stěžovatele (např. z hlediska jeho celkových sociálně-finančních poměrů), jak plyne z nálezu sp. zn. II. ÚS 262/16 ze dne 13. 12. 2016 (N 241/83 SbNU 747). Ani tato podmínka v projednávaném případě evidentně splněna není. Ústavní soud se proto přiklonil ke stanoviskům vyjádřeným v nálezu sp. zn. II. ÚS 1189/15 ze dne 13. 12. 2016 (N 240/83 SbNU 739) a nálezu sp. zn. III. ÚS 2857/15 ze dne 24. 5. 2017 (N 88/85 SbNU 495), tedy že věc se jeví z hlediska zachování ústavnosti natolik významná, že určitým způsobem přesahuje její individuální rozměr a případnou námitku „bagatelnosti“. Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že je namístě provést meritorní přezkum, byť se jedná o relativně marginální částku.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností. K tomu má pravomoc pouze, pokud obecné soudy svými rozhodnutími zasáhly do ústavně zaručených základních práv a svobod fyzické či právnické osoby, aniž by respektovaly ústavní pořádek České republiky, včetně relevantních mezinárodních závazků právní povahy. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Podstatou posuzované ústavní stížnosti je rozpor mezi výkladem ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu zastávaným stěžovatelem a krajským soudem, resp. názorem Nejvyššího soudu, jak je patrné z napadeného usnesení. Tento rozpor se následně v aplikaci tohoto ustanovení projevuje v otázce, zda je soudní exekutor povinen vydat insolvenčnímu správci celé vymožené plnění, včetně odečtených nákladů exekuce s tím, že exekutor své náklady přihlásí v insolvenčním řízení, což je názor zastávaný krajským soudem, anebo vymožené plnění snížené o náklady exekuce; tento názor zastává stěžovatel. Krajský soud svůj názor opírá o shora citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. V něm Nejvyšší soud uvedl, že v takových případech dochází ke konkurenci zákonných

ustanovení: ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu a ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) a b) insolvenčního zákona. Pokud tedy soudní exekutor vymohl při provádění exekuce pohledávku, či její část, vzniká mu právo na náhradu nákladů řízení a tuto pohledávku je dle názoru Nejvyššího soudu povinen řádně přihlásit do insolvenčního řízení k jejímu uspokojení z majetkové podstaty úpadce. Tak jako ostatní věřitelé; v opačném případě by dle stanoviska Nejvyššího soudu došlo k nepřipustnému zvýhodnění jednoho z věřitelů úpadce. Z těchto důvodů je Nejvyšší soud přesvědčen, že nelze aplikovat ustanovení § 46 odst. 7 věty druhé exekučního řádu v jeho doslovném znění.

19. Uvedeným rozporem a ústavní konformitou jeho řešení obecnými soudy se Ústavní soud již zabýval v několika nálezech. Ochranu základních práv soudním exekutorům přiznal Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (viz výše). V tomto nálezu konstatoval, že dosavadní praxe obecných soudů odkázat soudní exekutory k přihlášce svých nákladů do insolvenčního řízení je protiústavní; obecné soudy se dle jeho názoru neřídily obecnými výkladovými pravidly a svůj postup dostatečně neodůvodnily. Podobný závěr vyslovil Ústavní soud i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 11/84 SbNU 147). I v něm ve vztahu exekučního řádu a insolvenčního zákona zdůrazňuje nezbytnost použití obecných interpretačních pravidel a aplikoval zásady *lex posterior derogat legi priori* a *lex specialis derogat legi generali*. Ustanovení exekučního řádu je pozdější (*posterior*) a speciální (*specialis*). Ústavní soud dále argumentuje tím, že není správné, aby insolvenční správce měl zaručenu náhradu nákladů, a soudní exekutor nikoli. Ústavní soud to považuje za neodůvodněnou nerovnost. Velmi podobná je argumentace v nálezu sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017. V nálezu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1731/16 Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy nerespektovaly kogentní normu obsaženou v ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu, svá rozhodnutí dostatečně neodůvodnily, a tím ze svých rozhodnutí učinily projev libovůle.

20. Ústavní soud opakovaně dospěl k závěru, že exekutor je oprávněn z částky vymožené v rámci exekuce odečíst náklady exekuce v tom smyslu, že si je ponechá a do insolvenčního řízení vydá vymožené plnění snížené o tyto náklady. V těchto případech proto není povinen přihlásit svou pohledávku, tj. náklady exekučního řízení, do insolvenčního řízení. Ústavní soud se v těchto případech přidržel jazykového výkladu ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu, neboť neshledal, že by pro odchýlení se od jednoduchého jazykového výkladu existoval dostatečný důvod. Ustanovení § 46 odst. 7 věty druhé exekučního řádu zní: „Insolvenčnímu správci ... exekutor vydá vymožené plnění bezodkladně po právní moci usnesení, kterým rozhodne po odpočtu nákladů exekuce o vydání vymoženého plnění ...“

21. V nyní posuzovaném případě krajský soud své rozhodnutí také odůvodňuje odkazem na již několikrát citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014. Jak již Ústavní soud uvedl ve shora citovaných nálezech, odůvodnění tohoto rozhodnutí je velmi schematické a Nejvyšší soud se bez zjevného důvodu odchyluje od textu právního předpisu, aniž však pro svůj závěr, radikálně vystupující proti textu právního předpisu, uvádí dostatečnou relevantní argumentaci. Reprodukce takového postupu v rozhodovací praxi obecných soudů je pak dle názoru vysloveného ve shora citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 1731/16 v rozporu se zákonným ustanovením, což je – při absenci dostatečné argumentace – nepřipustnou svévolí porušující právo stěžovatele na spravedlivý proces, jakož i princip vázanosti soudce zákonem. Pro shrnutí dosavadní praxe Ústavní soud uvádí, že tento právní názor dále uplatnil Nejvyšší soud například ve svém usnesení ze dne 1. 9. 2016 sp. zn. 20 Cdo 2272/2016 nebo v usnesení ze dne 18. 8. 2016 sp. zn. 20 Cdo 1721/2016. Nejvyšší soud se ve svých rozhodnutích odvolává na shora citované usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, aniž by svou argumentaci prohloubil. K revizi této praxe došlo až po intervenci Ústavního soudu například usnesením ze dne 19. 10. 2016 sp. zn. 20 Cdo 3541/2016 a Nejvyšší soud svou praxi změnil. Ústavní soud připomíná, že usnesení sp. zn. 21 Cdo 3182/2014 není předmětem meritorního ústavního přezkumu a ani v minulosti jím nebylo. Vzhledem k důrazu, který na ně obecné soudy kladou, je Ústavní soud nemůže pominout.

22. Na závěrech učiněných ve shora citovaných nálezech nemá Ústavní soud důvod cokoli měnit a přidrží se jich i v nyní posuzovaném případě. Pouze pro doplnění uvádí, že obecné soudy zcela pominuly znění ustanovení § 5 písm. d) insolvenčního zákona: podle něj je možné, aby věřitelé uspokojovali své pohledávky i mimo insolvenční řízení, pokud jim to umožní zákon. Při využití presumované konzistentnosti normativního textu lze říci, že dle textu insolvenčního zákona i příslušného ustanovení, je rozdíl mezi souslovím „tento zákon“, resp. „tohoto zákona“, což je insolvenční zákon, a „zákon“, což je jiný zákon než insolvenční zákon. Tímto jiným zákonem je bezpochyby i exekuční řád. Není proto nutné aplikovat žádná zvláštní výkladová pravidla, a exekutor je tedy povinen vydat výtěžek exekuce do insolvenčního řízení, avšak současně je oprávněn odečíst si náklady provedené exekuce, které nepřihlásí do insolvenčního řízení, ale ponechá si je.

23. Ústavní soud uzavírá, že nepochybně mohou nastat situace, v nichž je nezbytné odchýlit se od doslovného znění normativního textu. Takový postup ovšem musí být dostatečně odůvodněn a v odůvodnění mu musí soudy věnovat dostatečný prostor. Tak tomu ovšem v posuzovaném případě není. Insolvenční zákon mezi jednu ze zásad řadí i možnost věřitele postupovat mimo insolvenční řízení [viz ustanovení § 5 písm. d)]

insolvenčního zákona], pokud to umožní jiný zákon – v tomto případě exekuční řád. Není tak nutné aplikovat zvláštní výkladové metody, stačí dodržet znění zákona a jím předepsané postupy. Opačný postup, uplatněný v posuzovaném případě krajským soudem, je v rozporu s postupem stanoveným zákonem.

24. Z výše uvedeného plyne, že stěžovatelovy námitky jsou opodstatněné a důvodné. Proto Ústavní soud podle ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky uzavřel, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu i princip vázanosti soudce zákonem, jelikož obecné soudy nerespektovaly vzájemný vztah insolvenčního zákona a exekučního řádu plynoucí z ustanovení § 5 písm. d) insolvenčního zákona a ustanovení § 46 odst. 7 exekučního řádu. Napadené usnesení krajského soudu je vzhledem k tomu nedostatečně zdůvodněno a v kontextu právní úpravy projevem svévole, neboť bez zjevného důvodu nerespektuje všeobecně závaznou zákonnou právní úpravu. Krajským soudem uplatněný postup je v rozporu s právem stěžovatele na soudní ochranu podle ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. Stěžovatel dále namítal porušení zásad rovnosti a neodůvodněně aplikovaný rozdíl mezi zaručenou odměnou insolvenčního správce a odměnou exekutora. Tato námitka se však zcela míjí s podstatou projednávaného případu. Přestože Ústavní soud se těmito úvahami okrajově zabýval ve shora citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 2264/16, nelze bez dalšího říci, že by v podobných případech docházelo k popření principu rovnosti. Takové úvahy nejsou pro posuzovaný případ relevantní: srovnávat postavení exekutora a insolvenčního správce bez dalšího nelze, neboť k tomu chybí relevantní kritéria srovnání. Nepřípadný je i odkaz na zákaz nucených prací a služeb a ochranu vlastnického práva. Ústavní soud již ve shora citovaném stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 upozornil na riziko neuspokojení zákonem daných nároků. Jak plyne i z rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Van der Mussele proti Belgii* ze dne 23. 11. 1983 č. 8919/80, citovaného plénem Ústavního soudu, případně rozsudku ve věci *Graziani-Weiss proti Rakousku* ze dne 18. 1. 2012 č. 31950/06, pro to, aby se jednalo o skutečně nucenou práci či službu, je nezbytné, aby byla splněna podmínka nespravedlivého nátlaku na obecný či konkrétní výkon činnosti exekutora. Tato podmínka však v nyní posuzovaném případě splněna není.

26. S ohledem na výše popsany nepřipustný zásah do základního práva stěžovatele na soudní ochranu zaručeného ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny a porušení principu vázanosti soudce zákony podle ustanovení čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky Ústavní soud ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání,

IV. ÚS 3629/16

č. 175

neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (viz ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 176

K doručování stejnopisu odvolání proti rozhodnutí o přerušení řízení protistraně v občanském soudním řízení

Je porušením práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, pokud odvolací soud rozhodne o podaném odvolání žalovaného, aniž jeho opis předtím zaslal žalobci na vědomí, čímž mu znemožnil vznést protiargumenty, a hájit tak své stanovisko o nezbytnosti přerušení řízení, byť je z okolností konkrétní věci zřejmé, že zaujímá k argumentům uváděným v odvolání zřetelně nesouhlasný postoj a odlišně je právně a skutkově hodnotí (§ 210 odst. 1 o. s. ř.).

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida - ze dne 19. září 2017 sp. zn. II. ÚS 1831/17 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Jaroslava Brože, Mjur., advokáta, se sídlem Marie Steyskalové 767/62, Brno, insolvenčního správce dlužníka Romana Čechmánka, proti usnesení Krajského soudu v Brně - pobočky ve Zlíně ze dne 18. 8. 2016 č. j. 59 Co 236/2016-308, jímž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně o přerušení řízení, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2017 č. j. 21 Cdo 108/2017-336 o odmítnutí stěžovatelova dovolání za účasti Krajského soudu v Brně - pobočky ve Zlíně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a 1. JUDr. Josefa Cupky, insolvenčního správce, se sídlem Trojanova 18, Praha 2, zastoupeného Mgr. Bc. Tomášem Hodysem, advokátem, se sídlem Lochotínská 18, Plzeň, a 2. SYNOT REAL ESTATE, k. s., se sídlem Sokolovská 541, Praha 8 - Libeň, zastoupené Mgr. Radimem Němečkem, advokátem, se sídlem Kollárova 447, Uherské Hradiště, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně - pobočky ve Zlíně ze dne 18. 8. 2016 č. j. 59 Co 236/2016-308 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2017 č. j. 21 Cdo 108/2017-336 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip rovnosti účastníků řízení zakotvený v čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 a *contrario*; § 30 odst. 1 ve spojení se stanoviskem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15 ze dne 8. 10. 2015 (ST 42/79 SbNU 637; 290/2015 Sb.), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>, a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatel proti v záhlaví citovaným rozhodnutím obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel namítané porušení svého práva na spravedlivý proces spatřuje především v procesním postupu obecných soudů, ústícím do vydání ústavní stížnosti napadeného usnesení krajského soudu, v němž shledal jako důvodné odvolání žalovaného (vedlejšího účastníka řízení 1), aniž by však předtím opis předmětného odvolání zaslal stěžovateli na vědomí a k případnému vyjádření, čímž mu znemožnil se proti němu procesně bránit a věcně argumentovat. Stěžovatel si je vědom skutečnosti, že ustanovení § 210 odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) výslovně ustanoví povinnost soudu doručovat opisy odvolání směřujících proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení, nicméně s oporou v závěrech již ustálené judikatury Ústavního soudu [viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 310/05 ze dne 26. 9. 2005 (N 180/38 SbNU 443); sp. zn. IV. ÚS 973/09 ze dne 7. 10. 2009 (N 212/55 SbNU 3); sp. zn. III. ÚS 639/06 ze dne 25. 1. 2007 (N 15/44 SbNU 193) či sp. zn. I. ÚS 3428/11 ze dne 25. 4. 2012 (N 90/65 SbNU 213)], které v ústavní stížnosti obsáhle cituje, je toho názoru, že s ohledem na okolnosti nyní projednávaného případu bylo povinností krajského soudu opis odvolání stěžovateli zaslat na vědomí, a to z důvodu, aby zůstala zachována jeho možnost vyjádřit odlišnou argumentaci k předmětnému odvolání a přednesení svých právních argumentů ve věci přerušeni řízení. Nadto stěžovatel namítá, že krajský soud své rozhodnutí nedostatečným způsobem odůvodnil, ačkoliv požadavek řádného odůvodnění je rovněž jedním z atributů spravedlivého procesu.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Nejvyšší soud i Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně a rovněž vedlejší účastníci řízení. JUDr. J. Leskovjan, Exekutorský úřad Praha 4, se k výzvě Ústavního

soudu nevyjádřil, čímž se postavení vedlejšího účastníka řízení konkludentně vzdal.

4. Jak krajský soud, tak i Nejvyšší soud ve svých vyjádřeních pouze odkázaly na odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí, přičemž navrhly odmítnutí ústavní stížnosti, neboť neshledaly v procesním postupu žádné pochybení, tím méně pak porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces.

5. Vedlejší účastník řízení 1 ve svém vyjádření rovněž navrhl ústavní stížnost odmítnout. V jeho obsahu pak podrobněji polemizuje s námitkami stěžovatele, s nimiž se neztotožňuje, a v postupu obecných soudů neshledává porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces. Odkazy stěžovatele na judikaturu Ústavního soudu považuje za nepřiléhavé a naopak poukazuje na skutečnost, že v nyní projednávaném případě nebylo nezbytné doručovat stěžovateli opis odvolání proti rozhodnutí o přerušení řízení. V této souvislosti rovněž odkazuje na závěry z judikatury Ústavního soudu [konkrétně usnesení sp. zn. IV. ÚS 2602/13 ze dne 23. 9. 2013 či sp. zn. III. ÚS 3519/13 ze dne 26. 6. 2014 (v SbNU nepublikována)].

6. Vedlejší účastnice řízení 2 ve svém vyjádření rovněž cituje z judikatury Ústavního soudu [konkrétně nálezy sp. zn. II. ÚS 781/10 ze dne 1. 9. 2011 (N 147/62 SbNU 269) či nálezy sp. zn. II. ÚS 414/10 ze dne 8. 4. 2010 (N 81/57 SbNU 85)], které naopak dle jejího názoru svědčí o tom, že obecné soudy nepochybily, pokud nebyl stěžovateli zaslán opis odvolání, neboť to nepovažovaly za vhodné a účelné ve smyslu ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř., a to i s ohledem na potenciální možnost svými argumenty ovlivnit výsledné rozhodnutí. Proto je toho názoru, že by měla být ústavní stížnost odmítnuta, neboť nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces stěžovatele.

III. Podstatný obsah spisového materiálu

7. Ze spisu Okresního soudu ve Zlíně sp. zn. 19 C 265/2015 se podává její zejména následující skutečnosti.

8. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 17. 9. 2015 č. j. KsBR 29 INS 33609/2013-B-116 byl stěžovatel ustanoven insolvenčním správcem dlužníka Romana Čechmánka namísto vedlejšího účastníka řízení 1, který byl této funkce zproštěn, a to z důvodu závažného porušení povinností insolvenčního správce uložených mu ustanovením § 36 odst. 2 a § 283 odst. 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. Krajským soudem vytýkané porušení jeho povinností mimo jiné spočívalo v tom, že „insolvenční správce zpeněžil nemovitý majetek, ačkoliv je zde spor o to, v jakém rozsahu vůbec tento majetek do majetkové podstaty spadá“, resp. v tom, že „v rozporu s insolvenčním zákonem na pokyn zajištěného věřitele zpeněžil nemovitý majetek dlužníka formou dobrovolné dražby nemovitostí konané dle

exekutorského řádu“, konkrétně provedené dne 19. 6. 2015 soudním exekutorem Exekutorského úřadu Praha 4, JUDr. Mgr. Jiřím Leskovjanem, LL.M.

9. Stěžovatel v souvislosti s tím následně dne 21. 9. 2015 podal k Okresnímu soudu ve Zlíně žalobu na neplatnost předmětné dražby podle ustanovení § 24 odst. 4 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, neboť dražebník měl povinnost upustit od konání dražby, protože insolvenční správce nebyl bez obligatorního souhlasu insolvenčního soudu oprávněn tímto způsobem zpeněžit nemovitý majetek dlužníka.

10. V průběhu řízení o uvedené žalobě podal stěžovatel dne 28. 1. 2016 návrh na přerušení řízení, a to z toho důvodu, že v rámci insolvenčního řízení budou v incidenčních sporech řešeny pro danou věc významné otázky týkající se majetkové podstaty (nicotnost zpeněžení majetku prodejem mimo dražbu, určení vlastnictví k nemovitým věcem, vyloučení věcí z majetkové podstaty a opětovný soupis majetku).

11. Okresní soud ve Zlíně usnesením ze dne 13. 5. 2016 č. j. 19 C 265/2015-300 tomuto návrhu vyhověl, a proto řízení přerušil do „doby skončení řízení vedených u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 29 ICm 4061/2015 a 29 ICm 4419/2015 v prvním stupni“. Okresní soud se ztotožnil s názorem stěžovatele, že je správné a žádoucí, aby všechny související otázky v rámci incidenčních sporů vyřešil ten soud, u něhož je vedeno insolvenční řízení, a nejví se jako vhodné, aby okresní soud do probíhajícího insolvenčního řízení svým postupem zasahoval.

12. Proti tomuto usnesení podal vedlejší účastník řízení 1 dne 3. 6. 2016 odvolání, v němž namítal, že přerušení řízení zbytečně protahuje řízení o předmětné žalobě na určení neplatnosti dražby, která ovšem nemá naději na úspěch, neboť bylo bez jakýchkoliv pochybností postupováno dle zákona.

13. Ze spisu se rovněž podává, že dne 21. 6. 2016 bylo předmětné odvolání okresním soudem předloženo Krajskému soudu v Brně – pobočce ve Zlíně k rozhodnutí (č. l. 306 spisu), aniž by předtím byl opis předmětného odvolání zaslán dalším účastníkům řízení na vědomí a k případnému vyjádření.

14. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně následně ústavní stížností napadeným usnesením změnil usnesení okresního soudu tak, že řízení „se nepřerušuje“. Krajský soud dospěl k odlišnému závěru o nezbytnosti přerušování řízení v této fázi než okresní soud, neboť „základem pro další postup soudu I. stupně a posouzení možnosti přerušování řízení je učinit si závěr o povaze dražby dobrovolné, realizované exekutorem ... tj. jaká ustanovení a jakým způsobem případně lze zvrátit výsledek dražby, resp. udělení samotného přiklepu“. Na posouzení této otázky dle krajského soudu pak závisí další postup. Pokud by okresní soud dospěl k závěru, že se

tak může stát analogicky vyslovením neplatnosti dražby tak, jak je upraveno v zákoně o veřejných dražbách, pak „nesporně v tomto řízení je potřeba, aby pokračoval, neboť bez jeho závěru naopak řízení, na které odkazuje soud I. stupně ve svém rozhodnutí, resp. kvůli kterým on sám řízení přerušil, by bez tohoto závěru nemohla proběhnout, neboť tuto otázku by nebylo možno posoudit jako otázku předběžnou“. Pokud by dospěl k závěru, že ustanovení o vyslovení neplatnosti dražby v zákoně o veřejných dražbách, na tuto dražbu nedopadají, pak „je otázkou, jaký by byl naléhavý právní závěr na určení neplatnosti této dražby za situace, že její neplatnost by pak mohla být posuzována jako otázka předběžná v souběžně probíhajících incidenčních sporech“. Za dané situace tak krajský soud dospěl k závěru, že rozhodnutí okresního soudu je třeba považovat „nejméně za předčasné, a proto ho změnil tak, že se řízení nepřerušuje“.

15. Dovolání stěžovatele, v němž se domáhal posouzení otázky, zda je vhodné a účelné doručit stejnopis odvolání proti rozhodnutí o přerušení řízení těm účastníkům, jichž se týká, bylo-li o přerušení řízení rozhodnuto na návrh některého z účastníků řízení, Nejvyšší soud ústavní stížnosti napadeným usnesením odmítl podle ustanovení § 243c odst. 1 o. s. ř. a konstatoval, že na posouzení této otázky nezávisí rozhodnutí odvolacího soudu o návrhu na přerušení řízení ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř., nýbrž jen závěr o tom, zda řízení netrpí vadou. „Námítka takové vady řízení však představuje uplatnění jiného dovolacího důvodu než toho, který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř., a v dovolacím řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat.“

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

16. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, tj. zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. Jak Ústavní soud opakovaně judikoval, základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy), anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá porušení základního práva a svobody [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235), sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857) nebo sp. zn. IV. ÚS 3042/11 ze dne 14. 11. 2012 (N 188/67 SbNU 265)].

17. Podstatu ústavní stížnosti tvoří nesouhlas stěžovatele s procesním postupem obecných soudů, když o odvolání vedlejšího účastníka řízení 1 proti usnesení okresního soudu o přerušení řízení bylo krajským soudem rozhodnuto, aniž by odvolání proti tomuto rozhodnutí bylo zasláno stěžovateli na vědomí.

18. Stěžovatel na podporu své argumentace odkázal na závěry z judikatury Ústavního soudu, konkrétně tedy na citované nálezy sp. zn. III. ÚS 639/06, sp. zn. I. ÚS 3428/11 či sp. zn. IV. ÚS 310/05, v nichž se Ústavní soud mimo jiné vyslovil k problematice ústavně konformní interpretace ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř., z něhož vyplývá, že soud není povinen doručovat opisy odvolání směřující proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení, a to z hlediska potenciálního rozporu s ústavně zaručeným právem účastníků řízení předložit své argumenty k podanému odvolání protistrany, jakožto součásti spravedlivého procesu ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny (v posledně citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 310/05 Ústavní soud dokonce posuzoval ústavnost citovaného ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř.). Ústavní soud zde dovodil, že „ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř. představuje kogentní příkaz pro soud prvního stupně, aby v případech, kdy odvolání směřuje proti rozhodnutí ve věci samé, je doručil ostatním účastníkům. Ze zákona tedy sice nevyplývá povinnost soudu doručovat opisy odvolání směřujících proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení, to však neznamená, že tak soud prvního stupně nemůže učinit na základě úvahy (ústavně souladné) o vhodnosti takového opatření s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci. Takovou specifickou okolností, která zakládá povinnost soudu doručit opisy odvolání protistraně, je např. dosavadní vývoj sporu v první instanci, který zřetelně naznačuje, že protistrana zaujímá k argumentům uváděným v odvolání zřetelně nesouhlasný postoj a odlišně je právně a skutkově hodnotí“ (citováno dle nálezu sp. zn. III. ÚS 639/06). V nálezu sp. zn. II. ÚS 1374/08 ze dne 8. 7. 2008 (N 128/50 SbNU 125) pak Ústavní soud jednoznačně zdůraznil, že „vytvoření prostoru pro účastníka řízení účinně uplatnit námítky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat, je jedním ze základních požadavků práva na spravedlivý proces (zásada kontraktornosti řízení), který lze vztáhnout na jakékoli rozhodování, jímž jsou dotčena subjektivní práva a povinnosti účastníků řízení“ [srov. obdobně nálezy sp. zn. II. ÚS 828/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 26/44 SbNU 309) či vedlejší účastnické řízení 2 citovaný nálezy sp. zn. II. ÚS 781/10].

19. Vyslovené závěry Ústavní soud vztahuje nejen na rozhodování o nákladech řízení, ale kupříkladu i na řízení exekuční, které je společně s řízením nalézacím řazeno do občanského soudního řízení jako základní druh civilního procesu. „I v tomto případě je namístě usuzovat, že

v případě doručení odvolání stěžovatelům by tito v odvolacím řízení uplatňovali své argumenty na podporu potvrzení odvoláním napadeného usnesení soudního exekutora“ [srov. např. citovaný nálezn sp. zn. I. ÚS 3428/11 či nálezn sp. zn. I. ÚS 3/11 ze dne 14. 6. 2011 (N 111/61 SbNU 647)].

20. Současne však Ústavní soud ve své judikatuře rovněž zdůrazňuje, že jeho úkolem je hodnotit přezkoumávaný proces jako celek, nikoliv jen jeho některé segmenty, tzn. přihlíží k závažnosti eventuálních pochybení v postupu obecných soudů a k jejich dopadu na celkový výsledek řízení, neboť právo na soudní a jinou právní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, nelze vykládat tak, že by pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení v objektivní poloze. „Samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na spravedlivý proces, ale teprve takové porušení objektivních procesních pravidel, které by skutečně jednotlivce omezilo v některém konkrétním subjektivním procesním právu“ [srov. např. nálezn sp. zn. I. ÚS 566/07 ze dne 5. 8. 2009 (N 176/54 SbNU 209) či nálezn sp. zn. IV. ÚS 1796/11 ze dne 18. 10. 2011 (N 178/63 SbNU 69)].

21. Ústavní soud proto ve snaze zachovat racionalitu řízení o ústavní stížnosti a zabránit výskytu přepjatého formalismu i ve své vlastní judikatuře, v jehož důsledku by za účelem ochrany „čistoty“ přezkoumávaného procesu přistupoval ke kasaci všech rozhodnutí obecných soudů, a to výhradně toliko „pouze“ pro nevyhovění všem procesním oprávněním účastníka bez ohledu na racionalitu jejich uplatnění, vždy váží charakter a intenzitu porušení procesních pravidel. „Zásah do základních práv stěžovatele tak musí dosahovat jistého stupně intenzity, způsobilého přivodit změnu rozhodnutí obecných soudů.“ [srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431)]. V případě namítaného porušení subjektivního práva na soudní a jinou právní ochranu je tudíž třeba vždy zkoumat, jak porušení procesních práv zkrátilo jednotlivce na možnosti uplatňovat jednotlivá procesní práva a konat procesní úkony, jež by byly způsobily přivodit mu příznivější rozhodnutí ve věci samé.

22. Ústavní soud tak učinil i v nyní projednávaném případě a dospěl k závěru, že výše rekapitulované závěry lze bezesporu vztáhnout i na tento případ stěžovatele, který procesním postupem okresního soudu, kdy mu nebyl doručen opis odvolání vedlejšího účastníka řízení 1, byl fakticky zbaven svého práva předložit své protiargumenty k podanému odvolání, na jehož základě následně krajský soud změnil rozhodnutí okresního soudu o přerušení řízení tak, že se řízení nepřerušuje, čímž došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny) a princip rovnosti účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny). Právě v tomto aspektu řízení, kdy odvolací soud na základě podaného odvolání (a v něm vznesených argumentů) dospěl ke zcela opačnému právnímu názoru než soud prvního stupně, přičemž

dotčený účastník řízení (stěžovatel) se o tomto „novém“ náhledu na posuzovanou otázku dozvěděl až ze samotného rozhodnutí odvolacího soudu, se nyní projednávaný případ odlišuje od případů, kdy se obecné soudy při zohlednění konkrétních okolností průběhu řízení rozhodly postupovat podle ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř. a nedoručovat opis odvolání dotčenému účastníkovi řízení, neboť „z předchozího průběhu řízení a z podaného odvolání je zřejmé, že případné vyjádření protistrany by s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci nemohlo nijak přispět k objasnění věci a k rozhodování odvolacího soudu“ (viz vedlejším účastníkem řízení 1 citované usnesení sp. zn. IV. ÚS 2602/13). Citovaný právní závěr Ústavního soudu se tudíž neocitá v rozporu s výše rekapitulovanými závěry judikatury Ústavního soudu a není tedy důvodem pro odmítnutí argumentace stěžovatele jako neopodstatněné, jak namítá vedlejší účastník řízení 1, neboť procesní postup obecných soudů v daném případě nepředstavoval takové porušení objektivních procesních pravidel, které by skutečně dotčeného jednotlivce omezilo v některém konkrétním subjektivním procesním právu, jako tomu bylo dle Ústavního soudu v nyní projednávaném případě.

V. Závěr

23. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že pokud Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně ústavní stížností napadeným usnesením rozhodl o podaném odvolání vedlejšího účastníka řízení 1, aniž jeho opis předtím zaslal stěžovateli na vědomí, čímž mu fakticky znemožnil vznést protiargumenty, a hájit tak své stanovisko o nezbytnosti přerušení řízení, svým rozhodnutím porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny.

24. Pokud za dané situace Nejvyšší soud v ústavní stížnosti napadeném usnesení následně odmítl stěžovatelem podané dovolání, pak ani Nejvyšší soud nedostal své ústavní povinnosti chránit základní práva a svobody stěžovatele (čl. 4 Ústavy), neboť i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a dovolací soud je tedy za každé situace povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce, což však Nejvyšší soud v nyní posuzovaném případě stěžovatele neucínil, přestože měl k tomu procesní prostor, protože i sám Nejvyšší soud v odůvodnění svého usnesení připustil, že dovolací námitky stěžovatele jsou obecně přípustným dovolacím důvodem (procesní vady řízení), nicméně stěžovatel je nesprávně subsumoval pod jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř.

25. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

Č. 177

K posuzování naplnění subjektivní stránky trestného činu vraždy

Pokus vraždy lze shledat pouze v případě, kdy pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit smrt poškozeného, a pro případ, že ji způsobí, s tím byl srozuměn, přičemž konkrétní provedení tohoto jednání musí mít jednoznačnou souvislost s možností úmrtí, která je běžně rozpoznatelná pro pachatele a která je relativně pravděpodobná.

Při útoku na krk škrcením jsou tak podstatné pro zvážení, zda se jednalo o pokus vraždy či nikoli, míra a intenzita dušení poškozeného. Mělo-li by se jednat o vraždu či pokus vraždy v důsledku reflektorické zástavy srdce, muselo by dojít k prokázání úmyslu vztahujícího se specificky k této problematice.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře - ze dne 21. září 2017 sp. zn. I. ÚS 1038/17 ve věci ústavní stížnosti M. S., zastoupeného JUDr. Evou Fryšovou, advokátkou, se sídlem 8. května 10, Olomouc, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě - pobočky v Olomouci č. j. 29T 1/2016-463 ze dne 4. 3. 2016, proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci č. j. 4 To 30/2016-553 ze dne 9. 8. 2016 a proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 1655/2016-49 ze dne 25. 1. 2017 vydaným ve stěžovatelově trestní věci, za účasti Krajského soudu v Ostravě - pobočky v Olomouci, Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení, Krajského státního zastupitelství v Ostravě - pobočky v Olomouci, Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě - pobočky v Olomouci č. j. 29T 1/2016-463 ze dne 4. 3. 2016, rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci č. j. 4 To 30/2016-553 ze dne 9. 8. 2016 a usnesením Nejvyššího soudu v Praze č. j. 7 Tdo 1655/2016-49 ze dne 25. 1. 2016 bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod a zásada *nullum crimen sine lege* dle čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci, Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu, jimiž byla podle něj porušena jeho práva zaručená v čl. 36, 39 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Napadenými rozhodnutími byl stěžovatel shledán vinným z pokusu vraždy podle § 21 a § 140 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) a z přečinu vydírání podle § 175 odst. 1 trestního zákoníku za jednání, kdy přiškrtl poškozeného ze žárlivosti, a byl za to odsouzen k trestu odnětí svobody v délce deseti a půl roku.

3. Pro účely tohoto řízení si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci sp. zn. 29T 1/2016, z něhož zjistil následující skutečnosti: dne 22. 6. 2015 stěžovatel vyhrožoval poškozenému, aby ukončil vztah s dívkou, se kterou chtěl být stěžovatel. Stěžovatel poškozenému nejdříve řekl, že pokud tak neučiní, tak si to s ním vyřídí a skončí to špatně. Následně stěžovatel poškozeného napadl, povalil jej na zem, kolem krku mu přehodil kabel a chvíli ho škrtil. V protokolu o výslechu obviněného z 24. června 2015 stěžovatel zmínil, že vzal kabel, omotal jej poškozenému kolem krku a zatáhl. Když po 10 až 15 vteřinách začal poškozený modrat, tak jej stěžovatel podle svého vyjádření pustil, přičemž viděl, že se poté poškozený hýbal (listy č. 136 a 137). Poškozený v protokolu o výslechu svědka z 8. 7. 2015 odpověděl na otázku, jak dlouho to mohlo trvat: „No chvíli. Pár vteřin, kdy si to pamatuju a potom už nevím.“ (list č. 185). V rámci hlavního líčení poškozený opět vypověděl, že jej stěžovatel škrtil jen chvíli (list č. 444). Znalec z oboru zdravotnictví, odvětví soudního lékařství, MUDr. Chromec uvedl, že ze čtyř stadií dušení z popisu poškozeného došlo k prvnímu, případně přechodu z prvního do druhého stadia dušení (list č. 447). Poškozený uvedl, že v důsledku škracení byl v bezvědomí, přičemž znalec situaci zhodnotil tak, že „pravděpodobně byl ... Nedá se to určit. Poškozený to tak mohl subjektivně vnímat ... Subjektivně znamená, že mohl mít na nějakou neurčitelnou dobu krátký výpadek vnímání, což mohlo být způsobeno psychicky, stresem, ale zároveň mohlo skutečně dojít ke krátkodobé poruše vědomí. Někdy to bývá takový časový interval, že není pro okolí postřehnutelný“ (list č. 539). Nicméně znalec se domnívá, že ke krátkodobému bezvědomí došlo, ale že „většinou se z toho poškození proberou sami během krátkého časového intervalu“, takže nehrozilo poškozenému bezprostřední nebezpečí smrti či těžké újmy na zdraví, byt

„vyloučit se nedá nikdy nic“ (list č. 447). Dále znalec zmínil, že jednání poškozeného by mohlo vyvolat reflektorickou zástavu srdce, tedy reflexní zástavu oběhu způsobenou mechanickou traumatizací malého nervového tělíska *humus karoticum*, které mimo jiné monitoruje krevní tlak, krevní plyny či reguluje prokrvení hlavy a organismu. Zároveň znalec zmínil, že „nikdy nevíte, co se stane i po drobném mechanickém inzultu“ (list č. 446), přičemž reflektorická zástava „se dá přivodit i drobným úderem do zevní plochy krku“ (list č. 447). V rámci posudku znalec uvedl, že „v případě, že by nedošlo k přerušení útoku pachatelem samotným, reálně by hrozila smrt [poškozeného] udušením“ (list č. 306). Stěžovatel dále uvedl, že poté, co z místa činu odcházel, tak se ohlédl a poškozený se hýbal (list č. 137), což dr. Chromec hodnotil slovy, že pokud „se někdo hýbe a vstává, je [to] projevem zachování životních funkcí poškozeného“ (list č. 448).

4. Krajský soud toto jednání stěžovatele hodnotil jako přečin vydírání podle § 175 odst. 1 trestního zákoníku a pokus zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 a § 140 odst. 1 trestního zákoníku. Dovodil to z toho, že stěžovatel „při páchání trestného činu jen shodou šťastných okolností nepodráždil ty nervové struktury, které mohly vyvolat reflektorickou zástavu srdce poškozeného“ (str. 14–15 napadeného rozsudku). Soud sice zmínil, že „reflektorická zástava srdce nebývá při útoku tohoto typu ... nejčastější příčinou úmrtí, když tou z podstaty věci bývá udušení“, ale „mechanismus, který obžalovaný proti krku poškozeného v konkrétním případě použil, objektivně byl způsobilý zapříčinit reflektorickou zástavu srdce“ (str. 15 napadeného rozsudku). Úmysl stěžovatele soud dovodil ze skutečnosti, že cíleně „napadl ty tělesné partie, v případě kterých je i v laickém povědomí, že se zde nachází orgány nezbytné pro život každého člověka. Útok proti těmto tělesným partiím vedl s nezanedbatelnou razancí a po nezanedbatelnou dobu, došlo již k bezvědomí poškozeného, byla vytvořena strangulační rýha a podobně“ (str. 15 napadeného rozsudku). Soud následně uzavřel, že pokud by poškozený „zemřel například na již avizovanou reflektorickou zástavu srdce“, tak by jeho smrt nastala v důsledku předvídatelného příčinného průběhu (str. 15 napadeného rozsudku). Za toto jednání soud uložil úhrnný trest odnětí svobody v trvání deseti a půl roku.

5. Vrchní soud se ztotožnil s hodnocením krajského soudu ohledně pokusu zločinu vraždy a to včetně hodnocení subjektivní stránky jednání stěžovatele (str. 10 napadeného rozhodnutí) i z hlediska uloženého trestu. Vrchní soud ve svém rozhodnutí neřešil, zda by příčina smrti nastala z důvodu reflektorické zástavy srdce či v důsledku udušení. Po rozzebrání skutkového stavu pouze zmínil, že vzhledem k úmyslnému napadení tělesných partií poškozeného, ve kterých se nachází orgány nezbytné pro život každého člověka, „s ohledem na charakter použitého předmětu a intenzitu vedeného útoku, obžalovaný musel vědět, že tímto způsobem může

poškozeného usmrtit, a pokud by k tomu došlo, byl s tímto následkem srozuměn“ (str. 10–11 napadeného rozhodnutí).

6. Nejvyšší soud se ztotožnil s názory krajského a vrchního soudu, tedy že jednání stěžovatele „vystavilo poškozeného bezprostřednímu nebezpečí smrti, která reálně mohla nastat udušením nebo reflektorickou zástavou srdce“. Dále Nejvyšší soud usoudil, že z doznání stěžovatele, „že svého jednání zanechal asi po patnácti vteřinách, kdy poškozený začal modrat, bylo snadno seznatelné, že jde o jednání, z něhož může vzejít smrtelný následek, přičemž způsob jednání obviněného jasně ukazuje na to, že byl s takovým následkem srozuměn“ (str. 3 napadeného usnesení).

II. Argumentace stěžovatelů a ostatních účastníků řízení

7. Proti rozhodnutím krajského, vrchního i Nejvyššího soudu si stěžovatel podal ústavní stížnost. Nerozporuje to, že poškozeného napadl, ani nepolemizuje se skutkovým stavem věci. Pouze nesouhlasí s právním hodnocením skutku, neboť se nedopustil pokusu zločinu vraždy. Tvrdí, že poškozeného sice škrtil, ale pustil ho poté, co mu poškozený řekl, že opustí svoji přítelkyni, na kterou stěžovatel žárlil. Tyto skutečnosti dokládá nad rámec informací obsažených v rozsudcích a protokolech z hlavního líčení i citacemi z protokolu o trestním oznámení či výpovědi poškozeného, které obecné soudy nepoužily z důvodu, že procesní předpisy jejich použití neumožňují.

8. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení. Jejich vyjádření jsou rekapitulována níže.

9. Krajský soud ve svém vyjádření primárně odkázal na své rozhodnutí. Dále zmínil, že podstatná je zejména skutečnost, že odsouzený škrtil poškozeného až do doby, kdy upadl do bezvědomí. Ve vztahu ke stížnosti uvedl, že stěžovatel navrhuje užití určitých výpovědí, což však zákon neumožňuje.

10. Krajské státní zastupitelství zdůraznilo nad rámec dokazování, že na úmysl odsouzeného usmrtit poškozeného lze nepřímou usoudit i z ponechání bezvládného poškozeného svému osudu napospas a z výhrůžek stěžovatele poškozenému.

11. Vrchní soud se k výzvě Ústavního soudu nevyjádřil.

12. Vrchní státní zastupitelství se plně ztotožnilo s náhledem vrchního soudu, který považuje za správný. Navíc dodalo, že stěžovatel nemohl počítat s žádnou okolností, která by mohla smrtelnému následku zabránit, a poškozenému neposkytl první pomoc ani nezajistil odbornou lékařskou pomoc a zanechal jej na místě. V důsledku jednání stěžovatele byl poškozený reálně v ohrožení života, neboť mu hrozilo udušení nebo reflektorická zástava srdce.

13. Nejvyšší soud zmínil, že poškozený upadl do bezvědomí a škrce-ním byl poškozený vystaven bezprostřednímu nebezpečí smrti, přičemž připomněl, že stěžovatel dříve pronášel výhrůžky usmrcením na adresu poškozeného.

14. Nejvyšší státní zastupitelství odkázalo na své písemné vyjádření k dovolání, protože ústavní stížnost považuje za obsahově totožnou s dovo-láním stěžovatele.

15. Poškozený považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a plně sou-hlasí s názorem obecných soudů.

III. Hodnocení Ústavního soudu

16. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí a spisový mate-riál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud opakovaně připomíná, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy, ale zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti. Nepří- sluší mu právo přezkumného dohledu nad činností soudů v rovině práva podústavního. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje zásadu minimalizace svých zásahů a tzv. zásadu sebeomezení při využívání svých kasačních pra- vomocí [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1501/16 ze dne 30. 5. 2017 (N 92/85 SbNU 571)]. Není proto úkolem Ústavního soudu přehodnocovat výklad podústavního práva, a to ani výklad trestního zákoníku provedený obecný- mi soudy. Tato role Ústavnímu soudu nepřísluší [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 2258/14 ze dne 16. 12. 2014 (N 230/75 SbNU 567), bod 16, či nález sp. zn. I. ÚS 2078/16 ze dne 2. 1. 2017 (N 1/84 SbNU 23), bod 19].

18. Z judikatury Ústavního soudu nicméně plyne, že má-li být odsuzu- jící rozsudek souladným s čl. 39 Listiny, pak z jeho odůvodnění musí být patrné, že bylo prokázáno naplnění všech znaků trestného činu [nález sp. zn. II. ÚS 254/08 ze dne 18. 11. 2008 (N 197/51 SbNU 393), nález sp. zn. I. ÚS 558/01 ze dne 25. 11. 2003 (N 136/31 SbNU 205) či nález sp. zn. I. ÚS 520/16 ze dne 22. 6. 2016 (N 119/81 SbNU 853)]. Ani v tomto smyslu však nemůže protiústavnost rozhodnutí být založena na prostém nesouhlasu s tím, jak normy podústavního práva vložil obecný soud.

19. V nyní posuzované věci stěžovatel namítá, že jeho jednání nelze hodnotit jako pokus vraždy a že rozhodnutí obecných soudů zakládají porušení jeho základních práv, mimo jiné práva zaručeného čl. 39 Listiny, podle kterého jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem. Ústavní soud při hodnocení námitek stěžovatele nejprve analyzoval právní úpra- vu ve světle judikatury vztahující se k této problematice a následně se věnoval dvěma alternativním odůvodněním, která obecné soudy použi- ly: reflektorické zástavě srdce, kterou obecné soudy preferovaly ve svých

rozhodnutích, a intenzitě škrcení, kterou soudy a státní zastupitelství argumentovaly šířeji ve svých vyjádřeních.

A. Judikatorní a doktrinární výklad „pokusu vraždy“

20. Podle § 140 trestního zákoníku se trestného činu vraždy dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí; podle ustanovení § 21 trestního zákoníku je trestným i pokus trestného činu, tedy jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat.

21. Nezůstane-li po útoku útočníka oběť mrtvá, zásadní judikatorní a doktrinární otázkou je, jak přesně stanovit hranici, po jejímž překročení je nutné shledat, že došlo k pokusu vraždy z hlediska zavinění pachatele (subjektivní stránky). Podobně jako v případě dokonané vraždy je třeba z „aktivního vztahu pachatele ke způsobení následku (smrti jiného)“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2016 sp. zn. 7 Tdo 543/2016) najisto postavit, že úmyslem (přímým či nepřímým) pachatele bylo poškozeního zabít. Nejvyšší soud judikoval, že „závěr o úmyslu pachatele způsobit svým jednáním jinému smrt přitom nelze dovodit toliko ze zjištění, že úmyslně vykonal něco, co takový následek mohlo způsobit“ (usnesení ze dne 23. 3. 2016 sp. zn. 3 Tdo 406/2016). V konkrétním případě vraždy či pokusu o ni Nejvyšší soud obecně stanovil, že k naplnění subjektivní stránky trestného činu „je třeba prokázat také to, že pachatel alespoň věděl o možnosti způsobení následku zde předpokládaného“ (usnesení ze dne 10. 11. 2010 sp. zn. 3 Tdo 835/2010). Důležité tak je, aby pachatel věděl a byl srozuměn s tím, že svým jednáním může způsobit smrt poškozeného (srov. § 15 trestního zákoníku).

22. Při útoku na oblast krku v jiných případech, které rozhodoval, Nejvyšší soud shledal, že pokud obviněný záměrně vedl skleněným střepem velkou silou útok proti krku poškozeného a jeho intelektové schopnosti mu umožňovaly uvědomit si možné hrozící následky, tak z toho lze dovodit eventuelní úmysl obviněného vraždit (usnesení ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. 6 Tdo 878/2016). S tímto závěrem souhlasil i Ústavní soud [usnesení sp. zn. I. ÚS 3658/16 ze dne 16. 1. 2017 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Obdobně Nejvyšší soud dovodil eventuelní úmysl vraždit z toho, že obviněný zaútočil kuchyňským nožem s délkou čepele 19 cm na srdeční oblast, protože „i běžný laik dobře ví, že se v srdeční oblasti nachází životně důležité orgány“ (usnesení ze dne 18. 8. 2015 sp. zn. 4 Tdo 836/2015) či z toho, „že nejrazantnější fyzické násilí směřovalo do míst, kde jsou uloženy životně důležité orgány“ (usnesení ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. 3 Tdo 1556/2016). Dále se Nejvyšší soud vyjádřil, že „obecně vzato ne každý útok nožem proti tělu poškozené osoby lze kvalifikovat jako zločin vraždy či jeho pokus“ (usnesení ze dne 11. 1. 2017 sp. zn. 8 Tdo

140 9/2016). Důležité tak je, aby pachatel věděl, že jeho konkrétní jednání, tedy zejména způsob útoku, může mít za možný následek smrt, a aby si byl vědom souvislosti mezi svým jednáním a následkem. Na zavinění pachatele tak zejména usuzujeme právě ze způsobu provedení útoku, např. z toho, zda byla použita zbraň. Zvláštní roli při posuzování úmyslu, a to zejména v případě eventuálního úmyslu u pokusu, hraje intenzita útoku (srov. Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Praha : Novatrix, 2009, str. 299).

23. V jiném případě, ve kterém byl pachatel odsouzen za vraždu udušením, Nejvyšší soud rozhodl, že „zásadní význam z hlediska zavinění ... má závěr, že obviněný rdousil se značnou intenzitou poškozeného ... až do jeho úplného udušení, tedy až do doby, kdy poškozený přestal jevit známky života“, a to minimálně po dobu dvou minut (usnesení ze dne 19. 2. 2003 sp. zn. 4 Tz 5/2003).

24. Hranice mezi úmyslem a nedbalostí, která je v tomto případě klíčová, protože pokus může být pouze úmyslný, však není příliš zřetelná a různí autoři ji popisují odlišně (jejich souhrn viz Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Praha : Novatrix, 2009, str. 277–317). Je proto vždy důležité přesvědčivě vysvětlit, na jakých konkrétních okolnostech stojí posouzení jednání jako úmyslného trestného činu, zejména pak v případech nepřímého (eventuálního) úmyslu, kdy je třeba podrobně vyložit, v jakých konkrétních okolnostech soudy spatřují srozumění pachatele s porušením nebo ohrožením zájmu chráněného trestním zákoníkem.

25. Pokus vraždy lze tedy shledat pouze v případě, kdy pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit smrt poškozeného, a pro případ, že ji způsobí, s tím byl srozuměn, přičemž konkrétní provedení tohoto jednání musí mít jednoznačnou souvislost s možností úmrtí, která je běžně rozpoznatelná pro pachatele a která je relativně pravděpodobná.

B. Argument reflektorickou zástavou srdce

26. Obecné soudy, zejména krajský soud, založily své rozhodnutí o klasifikaci jednání stěžovatele jako pokusu vraždy primárně na skutečnosti, že jeho jednání mohlo způsobit reflektorickou zástavu srdce.

27. Ústavní soud nerozporuje skutečnost, že „mechanismus, který obžalovaný proti krku poškozeného v konkrétním případě použil, objektivně byl způsobilý zapříčinit reflektorickou zástavu srdce“ (str. 15 napadeného rozsudku krajského soudu). Z hlediska úmyslu se však musí zabývat tím, zda je tento mechanismus dostatečně znám obecné veřejnosti a zda byl znám i stěžovateli.

28. Lze mít za to, že byt běžný laik ví, že dlouhotrajícím útokem na krk osoby a jejím dušením je možné osobu usmrtit, běžný laik rozhodně

neví, že ji může usmrtit krátkodobým škrcením majícím za následek smrt způsobenou reflektorickou zástavou srdce. Škrcení s cílem usmrtit obecně směřuje k udušení, nikoli k reflektorické zástavě srdce. Reflektorická zástava srdce je naopak pro veřejnost neznámý pojem – ani předseda senátu krajského soudu tento mechanismus plně neznal, jak vyplývá z protokolu o hlavním líčení při výslechu znalce. Byť tedy nelze popřít, že útok na krk skutečně může znamenat útok na život osoby, nelze automaticky předpokládat, že jakýkoli útok na krk znamená útok na život osoby, jak dovodily obecné soudy. Obecně znalý útočník tedy nemůže předvídat, že krátkým škrcením může způsobit smrt skrze reflektorickou zástavu srdce. Za současného stavu dokazování jednání stěžovatele proto nenaplnilo požadavek vznesený v judikatuře Nejvyššího soudu, že pachatel musí vědět, že konkrétní jednání může způsobit smrt. K ní je třeba dodat, že způsobení smrti musí hrozit reálně a smrt musí být snadno možná; nemůže se jednat pouze o hypotetický případ, který ve velké většině případů nenastane, stejně jako nenastal v tomto projednávaném případě (srov. Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti. Praha : Novatrix, 2009, str. 291).

29. Útok na krk škrcením je proto nutné posuzovat primárně v souvislosti s dušením. Toto je zřejmé i z vyjádření znalce, který uvedl, že reflektorická zástava srdce „se dá přivodit i drobným úderem do zevní plochy krku“ (list č. 447). Pokud by tedy argumentace obecných soudů byla správná a pokud si měl tohoto být stěžovatel vědom, tak jakýkoli drobný úder do zevní plochy krku by bylo nutné hodnotit jako pokus vraždy. Takový výklad však nemůže racionálně obstát. Při útoku na krk škrcením jsou tak podstatné pro zvážení, zda se jednalo o pokus vraždy či nikoli, míra a intenzita dušení poškozeného. Mělo-li by se jednat o vraždu či pokus vraždy v důsledku reflektorické zástavy srdce, muselo by dojít k prokázání úmyslu vztahujícího se specificky k této problematice. V případě stěžovatele toto nebylo prokazováno ani prokázáno, a proto není možné bez tohoto prokázání jeho vědomostí presumovat úmysl vraždy prostřednictvím reflektorické zástavy srdce.

30. Určitou nejistotu obecných soudů v souvislosti s argumentací reflektorickou zástavou srdce je možné vydedukovat i z vyjádření soudů v řízení u Ústavního soudu (viz výše body 9 a 13), ve kterých se argumentace reflektorickou zástavou srdce vůbec neobjevuje, byť je široce rozebírána v napadených rozhodnutích. Soudy ve svých vyjádřeních v řízení před Ústavním soudem poukazovaly zejména na skutečnost, že stěžovatel poškozeného škrtil, dokud poškozený neupadl do bezvědomí (být to z vyjádření znalce před nalézacím soudem jednoznačně nevyplývá, srov. výše v bodě 3). Jak Ústavní soud výše v bodech 29 a 30 vysvětlil, nejistota soudů ohledně dovození úmyslu ve vztahu k reflektorické zástavě srdce je

na místě, ale měla se odrazit již v průběhu řízení před obecnými soudy, nikoli až v jejich vyjádřeních v řízení před Ústavním soudem.

C. Intenzita jednání

31. Pro posouzení správnosti kvalifikace jednání stěžovatele jako pokusu vraždy je tedy nutné zvážit, zda dušení poškozeného dosahovalo takové intenzity, aby jej bylo možné kvalifikovat jako pokus vraždy. Klíčové skutkové poznatky, z nichž obecné soudy vycházely, jsou následující: Stěžovatel škrtil střední intenzitou poškozeného po dobu 10 až 15 sekund, načež od škrtení ustoupil. Stěžovatel uváděl, že poškozeného přestal škrtit, když viděl, že poškozený začíná modrat. Krátkou dobu škrtení potvrdil jak poškozený, tak znalec. Z hlediska stupně dušení znalec došel k názoru, že ze čtyř fází dušení ličený skutkový stav odpovídal prvnímu (nejmírnějšímu) stadiu, popřípadě přechodu mezi prvním a druhým stadiem. Jak dále stěžovatel opakovaně udával, tak po skončení škrtení viděl, že se poškozený hýbe, což nebylo nijak vyvráceno.

32. Pokud stěžovatel uváděl, že jeho cílem nebylo poškozeného usmrtit, ale vystrašit, pokud z vyjádření znalce vyplývá, že úroveň škrtení byla nízká, pokud stěžovatel poškozeného škrtil krátkou dobu (10 až 15 sekund) střední intenzitou, pokud stěžovatel po této krátké době poškozeného přestal škrtit a pokud stěžovatel tvrdí, že viděl poškozeného se hýbat, tak Ústavní soud nemůže souhlasit s hodnocením takového jednání jako pokusu zločinu vraždy. Takové posouzení obecnými soudy ostatně vybočuje z dosavadní judikatorní linie Nejvyššího soudu (viz body 19–20); je v rozporu zejména s předchozím rozhodnutím Nejvyššího soudu, dle kterého „zásadní význam z hlediska zavinění ... má závěr, že obviněný rdousil se značnou intenzitou poškozeného ... až do jeho úplného udušení“ po dobu minimálně dvou minut (usnesení ze dne 19. 2. 2003 sp. zn. 4 Tz 5/2003). Oproti tomu v projednávaném případě stěžovatel rozhodně neškrtil poškozeného do úplného udušení, naopak jej dusil krátce a s mírnější intenzitou, přičemž sám přestal poškozeného dusit, když uviděl, že by se mohlo stát něco horšího, byť mu nic nebránilo čin dokonat.

33. Z celého jednání stěžovatele nelze dovodit úmysl poškozeného zabít, ale primárně mu vyhrožovat a donutit jej, aby se přestal zajímat o svou přítelkyni, o kterou měl stěžovatel zájem. Vyhrůžky, že jej usmrtí, v takovém kontextu nelze brát doslova, na což v podobném případě poukázal i Nejvyšší soud už v roce 1968 [rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968 sp. zn. 6 Tz 99/68 (R.20/1969 tr.), srov. Šámal, P a kol. Komentář k trestnímu zákoníku. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 1457–1487]. Pokud měl stěžovatel úmysl poškozeného usmrtit, tak by jej dusil déle než 10 až 15 sekund; tuto dobu totiž nelze považovat za dostatečnou k tomu, aby byla oběť udušena. Stejně tak, pokud by stěžovatel chtěl poškozeného

usmrtit, tak by se vrátil ve chvíli, když viděl, že se poškozený hýbal. Tyto závěry jsou podstatné zejména proto, že při posuzování úmyslu je vždy potřeba zvážit všechny okolnosti případu (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003 sp. zn. 11 Tdo 743/2002, rozsudek Nejvyššího soudu z 10. 12. 1968 sp. zn. 8 Tz 122/68). V případě stěžovatele nebyl prokázán dostatek indicií svědčících pro to, že stěžovatel chtěl (měl a projevil úmysl) poškozeného zabít. Pokud tedy stěžovatel neměl v úmyslu způsobit smrt poškozeného, pak dovozovat pokus vraždy pouze ze sporných posuzovaných aktů, které měly vést k přičítanému následku, je v rozporu jak s trestněprávní doktrínou (Solnař, V., Fenyk, J., Císařová, D. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Praha : Novatrix, 2009, str. 285–286), tak i s judikaturou Ústavního soudu, dle které není vhodné „vyprazdňovat“ subjektivní zavinění příliš extenzivním výkladem nepřímého úmyslu [srov. např. náleží sp. zn. IV. ÚS 37/03 ze dne 17. 6. 2004 (N 81/33 SbNU 285)]. Hodnocení jednání stěžovatele obecnými soudy jako pokusu o vraždu se také výrazně liší od společností vnímané „běžné“ vraždy, což není vhodné v případě takto závažného trestného činu. Zejména v případech eventuálního úmyslu je tedy nutné zvlášť pečlivě odůvodnit, zda se skutečně jednalo o vraždu (resp. o pokus o ni), a nikoli o jiný méně závažný trestný čin.

34. Soudy a státní zastupitelství zejména až ve svých vyjádřeních v řízení před Ústavním soudem zdůrazňovaly, že důležité pro jejich stanovisko bylo, že stěžovatel škrtil poškozeného, dokud neupadl do bezvědomí. Tento závěr však z provedeného dokazování jednoznačně nevyplýval – není proto jasné, zda poškozený vůbec upadl do bezvědomí. Znalec MUDr. Chromec zmínil, že stav bezvědomí je pouze pravděpodobný; dle jeho názoru mohlo dojít k odlišnému stavu, který poškozený subjektivně vnímal jako bezvědomí (list č. 447). Ústavní soud zde připomíná, že pokud existovaly důvodné pochybnosti o závažnější verzi jednání stěžovatele, tak v souladu s presumpcí neviný soudy měly stěžovatele odsoudit za méně závažnou verzi jednání. Nicméně i pokud stěžovatel škrtil poškozeného, dokud neupadl do bezvědomí, toto bez dalšího nevede k závěru, že se stěžovatel dopustil pokusu zločinu vraždy a že jeho úmyslem bylo poškozeného zavraždit. Jistě lze souhlasit se znalcem, že je „bezespornu neuvážené“ odejít od osoby, která byla v bezvědomí (list č. 447), nicméně jako takové toto jednání nelze považovat bez dalšího za pokus o vraždu. Je opět třeba brát v potaz skutečný úmysl pachatele, který opakovaně zdůrazňoval, že jeho úmyslem bylo poškozeného vystrašit, což se prolínalo výpověďmi svědků i skutkem (upuštění od škrcení). Na druhou stranu je nesporné, že si stěžovatel nemohl být jist, že poškozený přežije; pro to by musel udělat víc, než udělal, jak zmínil znalec (list č. 447). Není ale možné klasifikovat jako vraždu či pokus o ni každé neposkytnutí pomoci oběti, která upadla

do bezvědomí po útoku, neboť je třeba vždy zkoumat a prokazovat úmysl útočníka s ohledem na význam subjektivní stránky trestného činu vraždy.

35. Z tohoto hlediska je třeba zdůraznit, že i při hodnocení různých skutkových verzí případu je nutné postupovat v souladu se zásadou *in dubio pro reo* garantovanou v čl. 40 odst. 2 Listiny a z ní vyplývající zásadou presumpce nevinny. Ta se přitom musí vztáhnout ke všem tvrzeným okolnostem. Stěžovatel, poškozený i znalec shodně vypovídali, že útok trval krátce, že stěžovatel od útoku upustil, a nic nenasvědčuje tomu, že by to mělo být jinak. Dále není jasné, zda poškozený vůbec upadl do bezvědomí. Stejně tak nebyla prokázána jako nepravdivá výpověď stěžovatele, že při odchodu viděl poškozeného se hýbat, tedy dle výpovědi znalce „projev zachování životních funkcí poškozeného“.

36. Ve vztahu k intenzitě jednání lze tedy argumentaci Ústavního soudu shrnout do dvou bodů: (1) pokud mělo být stěžovatelovo jednání motivováno úmyslem usmrtit poškozeného udušením, pak trval útok příliš krátce, resp. nedosáhl dostatečné intenzity; a zároveň (2) pokud mělo jednání stěžovatele spočívat v úmyslu způsobit poškozenému reflektorickou zástavu srdce, pak odůvodnění soudů není dostatečné v tom ohledu, zda byl tento mechanismus stěžovateli znám.

IV. Závěr

37. Výše naznačeným postupem, kdy obecné soudy shledaly stěžovatele vinným z pokusu vraždy, aniž by k tomu byly dostatečné důvody, porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny a zásadu *nullum crimen sine lege* garantovanou v čl. 39 Listiny.

38. Tím Ústavní soud nijak nepopírá, že jednání stěžovatele bylo odsouzeníhodné, že způsobilo bolestivý zásah do života poškozeného a jeho blízkých a že je nutné jej potrestat. Ústavní soud pouze stanoví, že stěžovatelův čin za současného stavu dokazování není možné hodnotit jako pokus zločinu vraždy. Jednání stěžovatele lze však klasifikovat jako jiný trestný čin, za který lze stěžovateli uložit spravedlivý trest, který bude reflektovat závažnost jeho jednání.

39. Zrušením rozhodnutí uvedených ve výroku tohoto nálezu se vytváří prostor pro postup podle ustanovení § 314h až 314k zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a to v intencích právního názoru vyjádřeného v tomto nálezu. Obecné soudy by měly zejména zhodnotit závažnost jednání stěžovatele a jeho právní kvalifikaci. Obecné soudy jsou při hodnocení případu výrazně omezené skutečností, že za současného stavu dokazování nemohou shledat stěžovatele vinným z pokusu vraždy, což však nijak nebrání obecným soudům shledat stěžovatele vinným za jiné trestné činy. Z procesního hlediska se pro

I. ÚS 1038/17

č. 177

obecné soudy otvírá zejména možnost postupovat podle § 314k odst. 1 trestního řádu, tedy na stěžovatele uvalit vazbu.

Č. 178

K nečinnosti státního zastupitelství v řízení o přezkumu zajištění majetkových hodnot

Neúměrné prodlužování řízení o přezkumu zajištění majetkových hodnot státním zástupcem odůvodňované nedostatečnou komunikací dožadující strany v rámci právní pomoci požadované orgány cizího státu nelze klást k tíži osobě zúčastněné na trestním řízení, která průtahy v řízení zjevně nezpůsobila. Nečinností státního zastupitelství je zúčastněné osobě odpírána možnost využít procesních prostředků k ochraně jejich práv, tedy domáhat se stanoveným postupem přezkumu zajištění majetkových hodnot u nezávislého a nestranného soudu. Takový postup státního zastupitelství je proto porušením základních práv této osoby na ochranu vlastnictví, na soudní ochranu a na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Josefa Fialy – ze dne 26. září 2017 sp. zn. III. ÚS 2952/16 ve věci ústavní stížnosti L. I., zastoupené Mgr. Adamem Bezděkem, advokátem, se sídlem Hlinky 505/118, Brno, proti postupu Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 při rozhodování o zajištění peněžních prostředků na účtech u banky podle § 79a odst. 4 trestního řádu ve znění účinném do 17. 3. 2017, jakož i proti usnesení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 ze dne 16. února 2011 č. j. 1 ZN 1659/2010-25, za účasti Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 4 jako účastníka řízení.

Výrok

I. Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 4 porušilo svým postupem základní práva stěžovatelky na ochranu vlastnictví, na soudní ochranu a na projednání věci bez zbytečných průtahů zaručená v čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, když bez neodůvodněných průtahů nerozhodlo o jejich návrzích na zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech v bance.

II. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a postup účastníka řízení

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhala toho, aby bylo Obvodnímu státnímu zastupitelství pro Prahu 4 (dále jen „obvodní státní zastupitelství“) zakázáno pokračovat v porušování jejích ústavně zaručených práv a aby mu bylo nařízeno věcně projednat žádosti stěžovatelky ze dne 24. 9. 2013 a ze dne 26. 8. 2015 o zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech v bance a aby případně bylo zrušeno v záhlaví uvedené rozhodnutí, a to pro porušení čl. 1 odst. 1 Ústavy, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Za účelem posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal část spisu vedeného u obvodního státního zastupitelství pod sp. zn. 1 ZN 1659/2010, z něhož vyplývají následující skutečnosti. Proti stěžovateli bylo na území Švýcarské konfederace zahájeno trestní stíhání dne 19. 1. 2011, které bylo dne 5. 9. 2013 zastaveno, neboť původní podezření se vůči stěžovateli neprokázalo. Dne 16. 2. 2011 byla obvodnímu státnímu zastupitelství doručena žádost švýcarského Federálního státního zástupce Bern ze dne 29. 11. 2010 o právní pomoc, v níž dožadující strana žádala o zajištění peněžních prostředků na bankovních účtech stěžovatelky vedených u obchodní společnosti GE Money Bank, a. s., (dále jen „banka“), neboť z výsledků vyšetřování vedeného na území Švýcarska se podávalo, že je důvodné podezření, že peněžní prostředky na bankovních účtech stěžovatelky představují zisk z trestné činnosti. Z obsahu této žádosti o právní pomoc dále vyplynulo, že na území Švýcarska bylo v předmětné době vedeno vyšetřování několika osob (stěžovatelky, S. L. a W. U.) pro podezření z praní špinavých peněz a legalizace výnosů z trestné činnosti, hospodářskou špiónáž, neoprávněné opatrování dat a další skutky trestné dle švýcarského trestního zákoníku, neboť na území Švýcarska došlo k odcizení bankovních dat klientů různých bank a k jejich následnému prodeji do ciziny za úplatu. Jednou z prověřovaných osob byla i stěžovatelka, jejíž zmiňované bankovní účty byly dle žádosti o právní pomoc zjevně určeny k praní peněz z prošetřované trestné činnosti. Na základě uvedených skutečností obsažených v žádosti o právní pomoc státní zástupkyně obvodního státního zastupitelství rozhodla podle § 441 odst. 1 a 3 trestního řádu za použití § 79a odst. 1 trestního řádu napadeným usnesením o zajištění všech stávajících peněžních prostředků s příslušenstvím a za použití § 79f trestního řádu také o zajištění všech peněžních prostředků dodatečně došlých na účty stěžovatelky vedené u banky (konkrétně šlo o běžný účet stěžovatelky a o jednorázový termínovaný vklad). Stěžovatelka napadla usnesení

obvodního státního zastupitelství stížností podanou k Obvodnímu soudu pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“), který ji usnesením ze dne 15. 4. 2011 sp. zn. 0 Nt 6517/2011 jako nedůvodnou dle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl.

3. Stěžovatelka následně k obvodnímu státnímu zastupitelství podala dne 14. 8. 2012 a dne 5. 10. 2012 žádosti o zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech v bance. Jelikož o nich nebylo několik měsíců rozhodnuto, podala stěžovatelka k Městskému státnímu zastupitelství v Praze (dále jen „městské státní zastupitelství“) podnět k výkonu dohledu nad činností obvodního státního zastupitelství, neboť toto bylo dle názoru stěžovatelky v předmětné věci, i přes její urgence, nečinné. Obvodní státní zastupitelství rozhodlo dne 27. 5. 2013 o návrhu stěžovatelky ze dne 15. 4. 2013, který byl vyhodnocen jako stížnost na průtahy v řízení tak, že tento návrh byl shledán důvodným, neboť státní zástupce vyřizující věc stěžovatelky postupoval liknavě a zejména nepostupoval v souladu s pokyny státního zástupce činného u Nejvyššího státního zastupitelství, který ve věci nařídil urgovat písemnosti od švýcarských orgánů. Stěžovatelce byla doručena písemná omluva ze strany obvodního státního zastupitelství. Dne 18. 6. 2013 obvodní státní zastupitelství meritorně rozhodlo usnesením sp. zn. 1 ZN 1659/2010 o návrhu stěžovatelky ze dne 14. 8. 2012 tak, že se její návrh na zrušení zajištění peněžních prostředků v bance zamítá. Stěžovatelka usnesení napadla stížností, jež byla obvodním soudem zamítnuta jako nedůvodná.

4. Stěžovatelka podala dne 24. 9. 2013 další žádost k obvodnímu státnímu zastupitelství na zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech v bance, neboť dne 5. 9. 2013 bylo ve Švýcarsku zastaveno trestní řízení vedené proti ní v předmětné věci. O této stížnosti nebylo ke dni podání ústavní stížnosti (2. 9. 2016) nijak rozhodnuto. Stěžovatelka v reakci na nečinnost obvodního státního zastupitelství podala dne 3. 3. 2014 opětovně podnět k výkonu dohledu k městskému státnímu zastupitelství, které přípisem ze dne 2. 5. 2014 stěžovatelku informovalo o tom, že neshledává v činnosti obvodního státního zastupitelství zásadních pochybení a že nutnost zajištění peněžních prostředků na účtech stěžovatelky trvá. Obdobně se následně přípisem ze dne 5. 6. 2014 vyjádřilo i obvodní státní zastupitelství, aniž by o návrhu stěžovatelky ze dne 24. 9. 2013 rozhodlo.

5. Dne 26. 8. 2015 stěžovatelka opětovně podala u obvodního státního zastupitelství návrh na zrušení zajištění peněžních prostředků na svých účtech v bance s tím, že zároveň urguje svůj návrh ze dne 24. 9. 2013, o němž doposud nebylo rozhodnuto. Novou žádost stěžovatelka odůvodnila i procesní opatřeními pro případ, že by jí nedopatřením nebylo doručeno usnesení, kterým případně bylo rozhodnuto o jejím návrhu ze dne 24. 9.

2013. Ke dni podání ústavní stížnosti nebylo obvodním státním zastupitelstvím rozhodnuto ani o tomto návrhu stěžovatelky.

6. Stěžovatelka se v reakci na faktickou nečinnost obvodního státního zastupitelství obrátila se svým návrhem na Ústavní soud, který vyzval obvodní státní zastupitelství svým přípisem ze dne 10. 4. 2017 k tomu, aby se k ústavní stížnosti stěžovatelky vyjádřilo. Státní zástupkyně činná u obvodního státního zastupitelství dne 28. 4. 2017 usnesením rozhodla o zamítnutí návrhů stěžovatelky ze dne 24. 9. 2013 a ze dne 26. 8. 2015 s odůvodněním, že švýcarská strana nyní žádá o výkon rozhodnutí, tedy konfiskaci předmětných peněžních prostředků na účtech stěžovatelky a jejich následný převod na území Švýcarska. Vyjádření k ústavní stížnosti státní zástupkyně Ústavnímu soudu zaslala dne 29. 5. 2017.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka uvádí, že obvodní státní zastupitelství přistupuje zcela liknavě k vyřizování jejích žádostí o zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech u banky a za poslední tři roky tyto v podstatě nevyřizuje vůbec, a nedůvodně tak udržuje situaci, kdy je stěžovatelka vyloučena z přístupu ke svým peněžním prostředkům uloženým na bankovních účtech. Tímto postupem obvodní státní zastupitelství zasahuje do ústavně zaručených práv stěžovatelky, zejména do práv dle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

8. Stěžovatelka zdůrazňuje, že podle § 79a odst. 4 věty druhé trestního řádu v rozhodném znění platilo, že o žádosti majitele účtu, jehož peněžní prostředky byly zajištěny, musí státní zástupce rozhodnout neodkladně. Dosavadní postup obvodního státního zastupitelství je čimkoliv jiným než naplněním citovaného ustanovení zákona. Při vyřizování všech žádostí stěžovatelky podaných podle § 79a odst. 4 trestního řádu docházelo ke značným průtahům a nebylo o nich rozhodováno bezodkladně, ale až s odstupem několika let nebo vůbec (viz návrhy stěžovatelky ze dne 24. 9. 2013 a ze dne 26. 8. 2015).

9. Stěžovatelka má za to, že postup obvodního státního zastupitelství je nesprávný a odporující nejen obecným právním předpisům, ale i základním lidským právům a svobodám. Obvodní státní zastupitelství mělo dle názoru stěžovatelky nejpozději po obdržení informace o zastaveném trestním stíhání vůči stěžovateli rozhodnout o zrušení zajištění peněžních prostředků. Jelikož švýcarská strana žádající o právní pomoc nevyvíjela dostatečnou aktivitu a nereagovala ani na výzvy českých orgánů a nebyla schopna doložit, proč i po zastavení trestního stíhání stěžovatelky setrvává na tom, že její peněžní prostředky na bankovních účtech mají být zajištěny, pak je namístě uvažovat o tom, že důvod zajištění pominul. Obvodní státní zastupitelství tedy mělo samo o sobě po přiměřené době, která uplynula

od vydání rozhodnutí o zajištění věci nebo jiné majetkové hodnoty, ověřit u orgánu cizího státu, zda trvá důvod zajištění. Obvodní státní zastupitelství údajně oslovilo švýcarskou prokuraturu dne 6. 1. 2012. Ve sdělení obvodního státního zastupitelství ze dne 27. 5. 2013 č. j. SPR 374/2013 je uvedeno, že švýcarská strana k osobě stěžovatelky nijak nereagovala. K urgování švýcarské strany došlo podle sdělení obvodního státního zastupitelství až na přelomu května a června 2013. Sdělení švýcarské strany o setrvání důvodnosti zajištění mělo být doručeno až dne 7. 6. 2013. Obvodní státní zastupitelství sděluje, že při vyřizování věci v rámci žádosti o právní pomoc není možné konat jinak než vyčkávat pravomocného rozhodnutí švýcarské strany. Vůči tomuto sdělení, které se promítlo i do rozhodnutí obvodního státního zastupitelství ze dne 18. 6. 2013 stěžovatelka sděluje, že § 441 odst. 4 trestního řádu počítá i s fikcí pominutí důvodů zajištění, pro kterou je možné podle § 79a odst. 3 trestního řádu rozhodnout o zrušení zajištění. Fikce pominutí důvodu zajištění nastane v případě, že orgán cizího státu na opakované dotazy českého státního zástupce v přiměřené době nereaguje. Právní závěry obvodního státního zastupitelství se tedy v tomto bodě nezakládají na pravdě, neboť trestní řád umožňoval vyřešit nastalou situaci ústavně konformním způsobem, který by šetřil základní práva stěžovatelky. Tímto postupem došlo dle náhledu stěžovatelky k zásahu do jejího práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i do jejího práva vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny.

10. Stěžovatelka dále namítá, že rozhodnutí švýcarského státního zástupce o zastavení trestního vyšetřování proti stěžovatelce a o konfiskaci peněžních prostředků na účtech stěžovatelky ze dne 5. 9. 2013 sp. zn. SV.10.0018-BUL nemůže být na území svrchovaného státu, kterým je Česká republika, jakkoliv uznáno ani vykonáno, neboť nejde o rozhodnutí soudu, nýbrž rozhodnutí státního zastupitelství. Stěžovatelka na podporu svých právních závěrů odkazuje na čl. 13 odst. 1 Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (publikována pod č. 33/1997 Sb.), kde je výslovně uvedeno, že rozhodnutí o konfiskaci lze na území dožádaného státu uznat pouze tehdy, pokud bylo vydáno soudem dožadující strany.

11. Stěžovatelka taktéž věcně brojí proti závěrům švýcarských orgánů, které v žádosti o právní pomoc uvedly, že finanční prostředky na účtech stěžovatelky jsou beze sporu výnosy z trestné činnosti. Stěžovatelka nepopírá, že byla dlouholetou družkou S. L., který se dopustil trestné činnosti v cizině, avšak zdůrazňuje, že S. L. vždy vůči ní vystupoval jako movitý muž a ve značném rozsahu ji finančně podporoval, tudíž stěžovatelka nepovažovala konkrétní částky, které jí dával, za nepřiměřené jeho majetkovým poměrům. Stěžovatelka z tohoto důvodu zcela odmítá, že by si byla vědoma toho, že finanční prostředky, které získala od S. L., pocházely z trestné činnosti. Stěžovatelka dodává, že finanční prostředky zajištěné na jejím

běžném účtu pocházejí z její vlastní výdělečné činnosti, a nejsou to tedy ani prostředky, které by získala od S. L.

III. Vyjádření účastníka řízení, městského státního zastupitelství a replika stěžovatelky

12. Ústavní soud si v posuzované věci vyžádal vyjádření účastníka řízení, jakož i městského státního zastupitelství, které vykonalo opakovaně dohled nad postupem obvodního státního zastupitelství.

13. Obvodní státní zastupitelství ve svém vyjádření nejprve obšírně shrnulo skutkový stav věci, v níž figurovalo několik obviněných (S. L., W. U. a stěžovatelka). K namítaným průtahům v řízení, kdy nebylo ke dni podání ústavní stížnosti rozhodnuto o návrhu stěžovatelky na zrušení zajištění peněžních prostředků ze dne 24. 9. 2013 a následné urgenci tohoto návrhu ze dne 26. 8. 2015, pak uvedlo, že švýcarská strana se jednoznačně vyjádřila, že zajištěný majetek stěžovatelky bude zkonfiskován, přičemž dne 18. 6. 2013 účastník vydal usnesení, kterým byla zamítnuta žádost stěžovatelky o zrušení zajištění finančních prostředků na jejich účtech, a k její podané stížnosti ze dne 22. 6. 2013 byla věc dne 3. 7. 2013 předložena k rozhodnutí obvodnímu soudu. Dne 20. 6. 2013 bylo doručeno vyrozumění městského státního zastupitelství, že byl vydán rozsudek Městského soudu v Praze, uznávající výkon rozhodnutí zajištěných finančních prostředků na účtech S. L., přičemž rozhodnutím Ministerstva financí byla žádost švýcarské strany o sdílení propadlých prostředků zamítnuta s tím, že hodnota zajištěných prostředků nedosahuje požadované hranice a prostředky zůstanou v České republice. Obvodní soud zamítl stížnost stěžovatelky, jelikož neshledal důvody pro zrušení zajištění. Za této situace nebylo znovu procesně rozhodováno o žádosti stěžovatelky ze dne 24. 9. 2013, neboť stav byl setrvalý a žádné nové skutečnosti zjištěny nebyly. Dne 21. 11. 2014 byl učiněn další písemný dotaz na švýcarskou stranu, zda v případě zbývajících účtů stěžovatelky a W. U. již bylo pravomocně rozhodnuto. Žádná písemná odpověď Státního zastupitelství Bern však doručena nebyla. Dne 26. 8. 2015 byla doručena zatím poslední žádost stěžovatelky o zrušení zajištění finančních prostředků, o které nebylo procesně rozhodováno pouze proto, že švýcarská strana žádnou další žádost ani vyjádření nezaslala a z obsahu již došlých písemností bylo zjištěno, že i nadále je vedeno řízení na území Švýcarska v rovině občanskoprávní na základě žaloby banky a že zajištěné finanční prostředky mají pocházet z prošetřované trestné činnosti. S ohledem na novelu trestního řádu účinnou od 18. 3. 2017 a zaslání stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství, že ve věcech dříve zajištěných před účinností novely je nutno znovu zkoumat procesní stránku zajištění a případně znovu rozhodnout, byla dne 7. 4. 2017 urgována švýcarská strana o zaslání zprávy, kdy reakcí na tuto výzvu bylo doručení zatím poslední žádosti

švýcarské strany o výkon rozhodnutí dvou rozsudků, a to v případě W. U. o výkon pravomocného rozsudku ze dne 16. 4. 2014 a v případě stěžovatelky o výkon rozhodnutí odvolacího senátu Spolkového trestního soudu ze dne 2. 6. 2014. Státnímu zástupci v dané fázi řízení nepřísluší rozhodovat o výkonu rozhodnutí a toto bude postoupeno příslušnému soudu. Dodatečně dnem 28. 4. 2017 bylo procesně rozhodnuto o zamítnutí žádostí stěžovatelky na zrušení zajištění s tím, že výkon rozhodnutí bude předmětem soudního řízení. Závěrem účastník řízení zdůrazňuje, že k průtahům ve vyřízení žádostí stěžovatelky nepochybně došlo, avšak výhradně z toho důvodu, že ve věci bylo rozhodováno pouze na základě jednotlivých žádostí švýcarské strany a ta doručila požadované písemnosti až dnem 26. 4. 2017, přičemž od konce roku 2010 jednotlivé skutečnosti svědčily pro závěr, že zajištěné peníze pocházejí z trestné činnosti na území Švýcarska a požadavek zadatelky na jejich vrácení se nejevil oprávněný.

14. Městské státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že z podnětu právního zástupce stěžovatelky Mgr. Adama Bezděka vykonalo dvakrát dohled nad činností obvodního státního zastupitelství ve věci vedené pod sp. zn. I ZN 1659/2010. K prvnímu výkonu dohledu ve věci došlo na základě podnětu ze dne 15. 4. 2013, ve kterém je tvrzena nečinnost obvodního státního zastupitelství ohledně návrhu stěžovatelky ze dne 5. 10. 2012 na zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech u banky. Trestní stíhání stěžovatelky ve Švýcarsku bylo dle podatele zastaveno, a není tedy důvod k dalšímu zajištění peněz, přičemž v souladu s § 79a odst. 4 větou druhou trestního řádu je státní zástupce povinen neodkladně rozhodnout, avšak ve věci nedošlo k žádnému rozhodnutí. Městské státní zastupitelství v rámci dohledové činnosti v postupu státního zástupce obvodního státního zastupitelství neshledalo pochybení a podnět k výkonu dohledu byl jako nedůvodný založen. V rámci dohledu bylo konstatováno, že obvodní státní zastupitelství si v reakci na žádost stěžovatelky o zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech banky vyžádalo od příslušných švýcarských orgánů zaslání veškerých procesních rozhodnutí ve věci trestního stíhání stěžovatelky a vyjádření k aktuálnímu stavu řízení. Švýcarská strana reagovala sdělením, které bylo obvodnímu státnímu zastupitelství doručeno dne 7. 6. 2013, ze kterého vyplývá, že trvá na zajištění finančních prostředků na účtech stěžovatelky a že trestní řízení proti stěžovateli ve Švýcarsku nebylo dosud pravomocně skončeno. Městské státní zastupitelství proto uzavřelo, že postup obvodního státního zastupitelství, které nerozhodlo o návrhu na zrušení zajištění, byl správný, neboť dosud nemělo od švýcarských úřadů pro své rozhodnutí potřebné podklady a informace, bez nichž nelze v tomto případě žádost posoudit. Ke druhému výkonu dohledu ve věci došlo na základě podnětu právního zástupce stěžovatelky ze dne 3. 3. 2014, ve kterém uvedl, že trestní stíhání stěžovatelky ve Švýcarsku bylo

rozhodnutím Federálního státního zastupitelství Švýcarska ze dne 5. 9. 2013 zastaveno, což znamená, že pominul důvod k zajištění peněžních prostředků a je namístě rozhodnout o zrušení zajištění, o což stěžovatelka dne 24. 9. 2013 požádala, avšak o žádosti nebylo rozhodnuto. Městské státní zastupitelství v rámci dohledové činnosti zjistilo, že obvodnímu státnímu zastupitelství bylo dne 9. 9. 2013 švýcarskými úřady sděleno, že trestní stíhání stěžovatelky sice bylo ve Švýcarsku zastaveno, avšak bylo rovněž nepravomocně rozhodnuto o konfiskaci všech zabavených majetkových hodnot, neboť jde o výnosy z trestné činnosti. Obvodnímu státnímu zastupitelství pak bylo až dne 20. 2. 2014 doručeno usnesení obvodního soudu ze dne 26. 9. 2013 o zamítnutí stížnosti stěžovatelky proti usnesení obvodního státního zastupitelství, kterým byla zamítnuta žádost stěžovatelky ze dne 14. 8. 2012 o zrušení zajištění. Vzhledem k postoji švýcarské strany je zřejmé, že důvod zajištění peněz tak dosud nepominul a postup obvodního státního zastupitelství nebyl a není nezákonný, a proto bylo podání bez dalšího opatření odloženo. V části týkající se případných průtahů při plnění úkolů státního zástupce v předmětné věci bylo podání s ohledem na § 16b odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, postoupeno k projednání a k vyřízení obvodní státní zástupkyni pro Prahu 4. Jelikož další výkon dohledové činnosti v předmětné věci již neproběhl, nemá městské státní zastupitelství informace o následném vývoji a současném stavu věci. K podané ústavní stížnosti se tedy nemůže podrobněji vyjádřit.

15. Stěžovatelce byla obě vyjádření zaslána k replice, v níž stěžovatelka uvedla, že vyjádření městského státního zastupitelství je po obsahové stránce zcela popisné a neobsahuje žádná nová tvrzení, a tudíž stěžovatelka neshledává důvodným na toto vyjádření soustředit svou repliku.

16. Stěžovatelka tedy svou replikou zareagovala toliko na vyjádření obvodního státního zastupitelství. Stěžovatelka uvádí, že je pravda, že se po více než třech letech dočkala rozhodnutí o svých návrzích ze dne 24. 9. 2013 a ze dne 26. 8. 2015, které byly zamítnuty, pročež stěžovatelka napadla toto rozhodnutí stížností podanou k obvodnímu soudu. Stěžovatelka považuje za nutné uvést, že i přesto, že konečně došlo k vyřízení jejich žádostí ze strany obvodního státního zastupitelství, podaná ústavní stížnost v žádném případě tímto neztratila smysl, neboť pořád platí to, že nelze tolerovat, jakým způsobem po celou dobu bylo obvodním státním zastupitelstvím přístupováno k vyřizování všech žádostí stěžovatelky o zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech u banky, kdy nebylo ani o jedné rozhodováno bezodkladně a kdy navíc stále platí, že obvodní státní zastupitelství zcela nedůvodně nepřihlédlo k tomu, že důvod pro zajištění peněžních prostředků na bankovních účtech stěžovatelky již dávno jednoznačně pominul, a to nejspíše poté, co došlo k zastavení jejího trestního stíhání.

I přes rozhodnutí ohledně předmětných žádostí stěžovatelky stále trvá stav spočívající v nedůvodném odepírání přístupu stěžovatelky k jejím finančním prostředkům, které si sama vydělala nebo je v dobré víře nabyla a neúčastnila se přitom žádné trestné činnosti a ani o ní neměla žádnou vědomost. V rámci svého vyjádření obvodní státní zastupitelství mimo jiné podává vysvětlení toho, z jakého důvodu nebylo o posledních dvou žádostech stěžovatelky o zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech u banky bezodkladně rozhodnuto. Konkrétně skutečnost, že nebylo rozhodnuto o žádosti stěžovatelky ze dne 24. 9. 2013, vysvětluje obvodní státní zastupitelství tak, že za nastalé situace (existence usnesení obvodního soudu ze dne 26. 9. 2013 č. j. 0 Nt 9517/2013 o zamítnutí stížnosti stěžovatelky se zdůvodněním, že nejsou shledány důvody pro zrušení zajištění finančních prostředků) nebylo znovu procesně rozhodováno, neboť stav byl setrvalý a žádné nové skutečnosti zjištěny nebyly. Stěžovatelka má za to, že takovéto vysvětlení je zcela nedostačující, neboť nemůže obstát zejména v situaci, kdy žádost ze dne 24. 9. 2013 podala s ohledem na novou skutečnost, kterou bylo doručení rozhodnutí o zastavení trestního stíhání vůči ní (rozhodnutí švýcarského Federálního státního zastupitelství Bern ze dne 5. 9. 2013), kdy v odůvodnění této žádosti se stěžovatelka odvolávala právě na doručené usnesení o zastavení trestního stíhání proti její osobě. Nová skutečnost zde tedy bezesporu existovala. Odkazuje-li přitom obvodní státní zastupitelství na rozhodnutí obvodního soudu ze dne 26. 9. 2013, je nutno poznamenat, že obvodní soud při tomto svém rozhodování nebral v potaz (z důvodu, že o tom nevěděl) oficiální zastavení trestního stíhání vůči stěžovateli ze dne 5. 9. 2013. Na základě výše uvedeného tak lze konstatovat, že k odůvodnění poskytnutému obvodním státním zastupitelstvím nelze přihlížet, ba naopak lze nabýt přesvědčení o zřejmé liknavosti obvodního státního zastupitelství při vyřizování žádosti stěžovatelky ze dne 24. 9. 2013. Ke stejnému závěru lze dojít i co do vysvětlení obvodního státního zastupitelství ohledně včasného nerozhodnutí o žádosti stěžovatelky ze dne 26. 8. 2015. Svůj postup obvodní státní zastupitelství vysvětluje tak, že švýcarská strana žádnou další žádost ani vyjádření nezaslala a z obahu již došlých písemností bylo zjištěno, že i nadále je vedeno řízení na území Švýcarska v rovině občanskoprávní na základě žaloby banky a že zajištěné finanční prostředky mají pocházet z prošetřované trestné činnosti. Švýcarská strana údajně nekomunikovala s českými orgány a naposledy se k výzvě českých orgánů vyjádřila svou odpovědí ze dne 10. 6. 2013. Při absenci jakéhokoliv dalšího vysvětlení ze švýcarské strany tak nebylo obvodní státní zastupitelství seznámeno s tím, proč i po zastavení trestního stíhání stěžovatelky švýcarská strana setrvává na tom, že její peněžní prostředky na jejich bankovních účtech mají být zajištěny. Právě v této situaci bylo však dle názoru stěžovatelky zcela namístě, aby bylo chováni

švýcarské strany vyhodnoceno v souladu s § 441 odst. 4 trestního řádu jako její nezájem na dalším zajištění peněžních prostředků na účtech stěžovatelky a mělo být rozhodnuto o jeho zrušení. Místo toho však byla nečinnost švýcarské strany bagatelizována a byl preferován jakýsi domněle existující zájem švýcarských orgánů na dalším trvání zajištění a zároveň bylo přihlíženo dokonce k soukromoprávnímu zájmu banky uplatňující svůj nárok v občanskoprávním řízení, a to vše přednostně před ochranou občana České republiky – stěžovatelky. V závěru vyjádření obvodního státního zastupitelství je vysvětleno, že k zamítnutí posledních dvou žádostí stěžovatelky došlo proto, že na základě žádosti švýcarské strany o výkon rozhodnutí (v případě stěžovatelky jde o výkon rozhodnutí odvolacího senátu Spolkového trestního soudu ze dne 2. 6. 2014) bude státním zástupcem věc postoupena příslušnému soudu k rozhodnutí ohledně výkonu tohoto rozhodnutí. Stěžovatelka je nucena poukázat na to, že toto vysvětlení naprosto nedává smysl. Je totiž zřejmé, že poukazované rozhodnutí odvolacího senátu Spolkového trestního soudu ze dne 2. 6. 2014 neobsahuje jakýkoliv výrok, který by se týkal zajištěných finančních prostředků stěžovatelky. Toto rozhodnutí pouze obsahuje výrok ohledně zamítnutí stížnosti stěžovatelky jako nedůvodné a výrok týkající se uložení povinnosti stěžovatelce k zaplacení soudního poplatku. Ze znění výroku předmětného rozhodnutí je tak zřejmé, že ho nelze vztahovat k výkonu zajištění finančních prostředků. Stěžovatelka má pochybnost o tom, zda by předmětné rozhodnutí vůbec bylo schopno výkonu. Nedává tedy smysl, proč obvodní státní zastupitelství zamítlo poslední dvě žádosti stěžovatelky o zrušení zajištění peněžních prostředků na účtech u banky s ohledem na rozhodování o výkonu předmětného rozhodnutí odvolacího senátu Spolkového trestního soudu, když rozhodování o výkonu takového rozhodnutí či přímo jeho výkonu se zajištěných finančních prostředků žádným způsobem netýká. Jediným rozhodnutím, které se týkalo zajištěných finančních prostředků stěžovatelky, je rozhodnutí Federálního státního zastupitelství Švýcarska, Bern, o zastavení trestního vyšetřování proti stěžovatelce ze dne 5. 9. 2013 sp. zn. SV.10.0018-BUL, kterým bylo rozhodnuto také o tom, že veškeré zabavené majetkové hodnoty na předmětných účtech stěžovatelky u banky se konfiskují. Jak ale stěžovatelka již uváděla v rámci své ústavní stížnosti, toto rozhodnutí švýcarského státního zástupce nemůže nalézt ochrany a jakéhokoliv vynucení na území svrchovaného českého státu. Předmětné rozhodnutí totiž nelze ve výroku týkajícím se konfiskace v podmínkách České republiky uznat a vykonávat jako rozhodnutí státního zastupitelství, neboť není rozhodnutím soudu o uložení trestu, který by měl být uznán a vykonán dle příslušných mezinárodních dohod (například trest propadnutí majetku či majetkových hodnot na bankovních účtech). Závěrem stěžovatelka poukazuje na to, že samotné obvodní státní zastupitelství

potvrzuje, že k průtahům ve vyřízení žádostí stěžovatelky nepochybně došlo. Stěžovatelka tedy trvá na tom, že byla porušena její práva zakotvená v čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny, jakož i právo na spravedlivé projednání věci před soudem dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána oprávněnou stěžovatelkou, jež byla účastnicí řízení, v němž dle jejího názoru došlo k namítaným pochybením a v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je v části směřující proti postupu obvodního státního zastupitelství přípustná.

18. Ústavní stížnost je opožděná v části směřující proti usnesení obvodního státního zastupitelství ze dne 16. 2. 2011 č. j. 1 ZN 1659/2010-25, neboť návrh je podán po lhůtě stanovené pro jeho podání.

19. Ústavní stížnost je dále nepřípustná v části uplatňující námítky k důvodům zajištění peněžních prostředků na účtech v bance (viz argumentaci v bodě 9), k uznání výkonu rozhodnutí na území České republiky (viz argumentace pod bodem 10), jakož i k závěrům švýcarských orgánů ohledně důvodnosti zajištění (viz bod 11). K těmto námítkám není Ústavní soud s ohledem na princip subsidiarity ústavní stížnosti oprávněn se nyní vyjádřit, neboť jde o námítky, jimiž se budou ve stále probíhajícím řízení ve věci stěžovatelky zabývat nejprve obecné soudy. V této části je tedy třeba návrh odmítnout jako nepřípustný podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Při posuzování ústavnosti dočasných majetkových zajišťovacích institutů Ústavní soud vychází ze smyslu a účelu těchto opatření. Zajištění majetku je institutem, který napomáhá při stíhání závažné, zejména hospodářské kriminality, jehož podstatou je nikoliv odejmutí daných prostředků majiteli, ale omezení dispozičního práva s nimi tak, aby nemohlo dojít k jejich zneužití. Jde o omezení vlastnického práva dotčených subjektů, avšak v rámci vyluky z ochrany vlastnictví, která je při zachování v zákoně specifikovaných podmínek přiměřená cíli sledovanému právní úpravou, jímž je náležité zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání pachatelů, jakož i snaha v co nejvyšší možné míře eliminovat škodu způsobenou případnou trestnou činností [viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 6. 2014 sp. zn. IV. ÚS 941/14 a ze dne 22. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 1478/15

(v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]). Ústavní soud tedy konstatuje, že vzhledem ke smyslu a účelu institutu zajištění majetkových hodnot (v posuzované věci peněžních prostředků na účtech stěžovatelky v bance) jde o vyluku z ochrany vlastnictví, která je legitimní. Z povahy institutu zajištění náhradní hodnoty vyplývá, že jde o institut dočasný, a nejde tak bez naplnění dalších podmínek o nevratný zásah do vlastnického práva garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny. Podstatné také je, že orgány činné v trestním řízení zkoumají, zda důvody k uplatnění institutu zajištění majetkových hodnot pomínuly, a majitelům zajištěných hodnot je přiznáno právo žádat o zrušení a omezení zajištění. Legitimita omezení vlastnického práva je tak přezkoumávána a stěžovatelům jsou dány dostatečné procesní prostředky k ochraně jejich práv (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2009 sp. zn. I. ÚS 3074/08 nebo ze dne 5. 2. 2014 sp. zn. II. ÚS 3779/12). Tato základní premisa možnosti pravidelného přezkumu omezení vlastnického práva však byla ve věci stěžovatelky s ohledem na faktickou délku trvání řízení o přezkumu legitimacy omezení zmiňovaného práva *de facto* negována.

21. Na rozhodnutí o zajištění majetku jsou kladeny určité požadavky (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2003 sp. zn. IV. ÚS 379/03), tj. rozhodnutí musí mít zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), musí být vydáno příslušným orgánem (čl. 2 odst. 2, čl. 38 odst. 1 Listiny) a nesmí být projevem libovůle (čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny). Přiměřenost zásahu do základních práv v podobě zajištění majetku má i jisté časové limity. Při hodnocení proporcionality použití majetkových zajišťovacích institutů je totiž třeba vzít do úvahy i časový aspekt, neboť zajištění majetku nemůže trvat libovolně dlouho. Jestliže by k omezení vlastnického práva docházelo po nepřiměřeně dlouhou dobu, šlo by o neproporcionální zásah do vlastnického práva jednotlivce zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny. Plynutím času ubývá legitimita omezení základních práv ve prospěch veřejného zájmu na naplnění účelu trestního řízení a zesiluje se potřeba chránit základní práva jednotlivce [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 30. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 642/07 (N 25/48 SbNU 291) a ze dne 19. 3. 2009 sp. zn. III. ÚS 1396/07 (N 62/52 SbNU 609)]. Stěžovatelka se ve svých námitkách domnívá, že mimo jiné tento aspekt by mohl být v jejím případě dán, čemuž lze přisvědčit, neboť obvodní státní zastupitelství postupovalo v rozporu se zněním zákonné normy obsažené v trestním řádu, který v § 79a odst. 4 ve znění účinném do 17. 3. 2017 stanovil povinnost státního zástupce rozhodnout o návrhu na zrušení zajištění neodkladně. Svou nečinností, která trvala v případě stěžovatelky déle než tři roky, obvodní státní zastupitelství neproporcionálně zasáhlo, v souladu s výše stanovenými východisky, do práva na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť u mnohaletého zajištění je zejména nutno posoudit

přiměřenost zajištění z pohledu délky jeho trvání. V tomto směru je třeba uvážit především dva okruhy otázek. Za prvé, samotnou délku trvání zajištění a její příčiny, totiž zda je dána objektivní složitostí věci či uplatňováním procesních práv (či snad dokonce obstrukcemi) ze strany obhajoby, anebo naopak neodůvodněnými průtahy a pochybeními ze strany orgánů činných v trestním řízení. Za druhé, jaký vliv má průběh procesu na sílu argumentů, kterými je potřeba zajištění podepírána, totiž zda se jeho důvodnost jeví být potvrzována dosavadním vývojem v trestním řízení či naopak. Přihlednout je nutno i k tomu, jak intenzivní zásah dané zajištění pro dotčeného individuálně představuje [viz náleze Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2015 sp. zn. II. ÚS 3662/14 (N 187/79 SbNU 121)]. V případě stěžovatelky jsou objektivně dány neodůvodněné průtahy při rozhodování o jejím návrhu na zrušení zajištění jejích majetkových hodnot, k čemuž lze zejména poukázat na zmíněný náleze Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 642/07 (a podobný náleze sp. zn. III. ÚS 1396/07), ve kterém Ústavní soud vyslovil, že musí existovat rozumný (opodstatněný) vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovanými cíli, kdy tento vztah má nepochybně i svou časovou dimenzi – zajištění majetku nemůže trvat libovolně dlouho, přičemž k tíži obviněných, a tím spíše k tíži subjektů dotčených trestním řízením nemohou jít neodůvodněné průtahy při prokazování trestné činnosti. Ústavní soud v tomto nálezu konstatoval, že nelze zohledňovat tvrzení orgánů činných v trestním řízení o tom, že k průtahům došlo např. v důsledku organizačních těžkostí při vytváření podmínek pro vyšetřování, nedostatečným kapacitním zabezpečením apod. Neúměrné prodlužování vyšetřování totiž takto dotčenou osobu postihuje nad rámec oprávnění daných ústavním pořádkem a zakládá neproporcionalitu předmětného zásahu. V případě stěžovatelky jde o tzv. zúčastněnou osobu v rámci trestního řízení, tudíž v souladu se závěry tohoto nálezu nemohou jít stěžovatelkou zcela zřejmě nezaviněné průtahy v řízení, odůvodňované zejména nedostatečnou komunikací ze švýcarské strany, stěžovatelce k tíži. V souladu s výše uvedenými východisky je nutno uzavřít, že liknavým postupem obvodního státního zastupitelství došlo k porušení práva stěžovatelky na projednání její věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny a v jeho důsledku i k zásahu do jejího práva na ochranu vlastnictví zakotveného v čl. 11 odst. 1 Listiny.

22. Svou nečinností obvodní státní zastupitelství zasáhlo i do práva stěžovatelky na přístup k soudu, které je součástí práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Státní zastupitelství je orgánem moci výkonné, jehož úkony směřující k omezení základních práv účastníků trestního řízení podléhají přezkumu ze strany nezávislých a nestranných soudů. V případě zásahu do práva na ochranu majetku (který však může být opodstatněný a proporcionalní dle kritérií uvedených v bodech 21 a 22)

trestní řád dává osobě, jejíž majetek je orgánem moci výkonné zajištěn, možnost brojit proti důvodům zajištění pomocí řádného opravného prostředku - stížnosti u příslušného soudu. Postupem, který obvodní státní zastupitelství v projednávané věci zvolilo, tj. svou nečinností, odepřelo stěžovatelce možnost využít procesních prostředků k ochraně jejích práv, tedy domáhat se stanoveným postupem přezkumu zajištění u nezávislého a nestranného soudu. Takový postup obvodního státního zastupitelství zkrátil stěžovatelku na možnosti uplatňovat jednotlivá procesní práva a konat procesní úkony, jež by byly způsobilé přivodit jí příznivější rozhodnutí v její věci, tedy zejména se stěžovatelka mohla domoci zrušení zajištění za situace, kdy objektivně disponovala novými skutečnostmi ve své věci (zastavení trestního stíhání vůči její osobě ve Švýcarsku).

23. Ústavní soud nemohl přehlédnout, že v průběhu řízení o ústavní stížnosti obvodní státní zastupitelství ve věci rozhodlo zamítavým usnesením, které stěžovatelka napadla stížností u obvodního soudu. Deklarovaný zásah do základních práv stěžovatelky tedy již odezněl, nicméně v okamžiku podání ústavní stížnosti tento zásah ještě trval, a proto nic nebrání tomu, aby bylo návrhu stěžovatelky co do části, která nebyla odmítnuta, vyhověno a bylo vysloveno porušení základních práv stěžovatelky.

24. Na základě všech výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení základních práv stěžovatelky zaručených v čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, protože jí podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl.

25. Ve zbývajících částech Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, a to zčásti podle § 43 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu jako návrh opožděný, zčásti jako návrh nepřijatelný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 179

**K právu účastníka řízení vyjádřit se k odlišnému právnímu posouzení věci odvolacím soudem
K odlišnému hodnocení důkazů odvolacím soudem**

I. Obecné soudy jsou povinny poskytovat ochranu základním právům a svobodám podle čl. 4 Ústavy České republiky za podmínek vymezených zákonem, jak to výslovně vyžaduje čl. 36 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Namítá-li stěžovatel v dovolání porušení svých ústavně zaručených základních práv a svobod v řízení před obecnými soudy, není zbaven povinnosti vymezit obsahové náležitosti stanovené pro dovolání příslušným zákonem, tedy občanským soudním řádem. Tím je současně s ohledem na čl. 4 ve spojení s čl. 83 a čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky vyjádřen požadavek podle § 72 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, aby stěžovatel vyčerpал rovněž dovolání jako předpoklad přípustnosti jeho ústavní stížnosti.

II. Nejvyšší soud je vrcholným soudním orgánem, jehož úkolem je rovněž sjednocování výkladu tzv. podústavního práva rozhodováním o dovolání, jehož účelem je vyřešení právní otázky hmotného nebo procesního práva. Nelze proto požadovat, aby nerespektoval zákonodárcem vymezený účel dovolání jako mimořádného opravného prostředku (postup *praeter legem*). Opačný postup by vedl ke zpochybnování povahy dovolání, jak je nyní (od 1. 1. 2013) zakotvena v občanském soudním řádu; ta však spočívá v řešení otázek právní povahy, a proto způsobilých k zobecnění, normování a opakované aplikaci. Naopak řešení individualizovaných skutkových otázek je z povahy věci k zobecnění nezpůsobilé a účel dovolání, jak je nyní zakotven, naplnit nemůže.

III. Zhodnotil-li odvolací soud výpověď svědka jinak než soud prvního stupně, aniž jej vyslechl, přičemž na tomto základě dospěl k odlišnému skutkovému závěru, zatížil soudní řízení s ohledem na zásadu ústnosti a bezprostřednosti podle čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod tzv. kvalifikovanou vadou.

IV. Dospěje-li odvolací soud k názoru, že je třeba věc z právního hlediska posoudit jinak, než jak navrhuje účastník řízení a než jak učinil soud prvního stupně, je povinen tohoto účastníka poučit postupem podle § 118a odst. 2 občanského soudního řádu; absencí takového poučení lze z hlediska ústavnosti akceptovat v případě, není-li pochyb o tom, že ve vztahu k danému právnímu posouzení byl skutkový stav již plně objasněn.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – ze dne 26. září 2017 sp. zn. III. ÚS 3717/16 ve věci ústavní stížnosti Jiřího Jiříka, zastoupeného Mgr. Lukášem Eichingerem, MBA, advokátem, se sídlem Revoluční 1003/3, Praha 1 – Staré Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. září 2016 č. j. 33 Cdo 108/2016-338 o odmítnutí stěžovatelova dovolání a rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 24. září 2015 č. j. 27 Co 265/2015-300, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně vydaný v řízení o žalobě o určení vlastnictví k pozemkům, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a DINAH CZ, a. s., se sídlem Táborská 63/27, Praha 4 – Nusle, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 24. září 2015 č. j. 27 Co 265/2015-300 byla porušena stěžovatelova ústavně zaručená základní práva na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. září 2016 č. j. 33 Cdo 108/2016-338 a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 24. září 2015 č. j. 27 Co 265/2015-300 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi došlo k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces obsaženého v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a že byl dotčen na svém ústavně zaručeném základním právu vlastnit majetek obsaženém v čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu vedeného Okresním soudem v Rakovníku (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 3 C 114/2014 se podává, že tento soud rozsudkem ze dne 31. 3. 2015 č. j. 3 C 114/2014-239 zamítl žalobu vedlejší účastnice, která se proti stěžovateli domáhala, aby soud určil, že je vlastníci konkrétních pozemků v katastrálním území

Soseň (dále jen „předmětné pozemky“), a uložil jí zaplatit státu náklady řízení a nahradit stěžovateli náklady řízení. Uvedený soud dospěl k závěru, že mezi účastníky řízení byla dne 1. 10. 2013 platně uzavřena kupní smlouva, přičemž odmítl jako neprokázané tvrzení vedlejší účastnice, že touto smlouvou byl zajišťován soukromý závazek JUDr. Vladimíra Strakatého, statutárního orgánu vedlejší účastnice.

3. Ústavní stížností napadeným rozsudkem Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“) k odvolání vedlejší účastnice rozsudek okresního soudu změnil tak, že určil, že vedlejší účastnice je vlastníkem předmětných pozemků, a stěžovateli uložil nahradit jednak vedlejší účastnici náklady řízení před okresním soudem i krajským soudem, jednak nahradit České republice státem placené náklady řízení. Krajský soud dospěl k závěru, že kupní smlouva „ve spojení s výhradou zpětné koupě“ uzavřená dne 1. 10. 2013 (dále jen „kupní smlouva“) je podle § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“) absolutně neplatná, neboť plnila funkci zajišťovacího převodu vlastnického práva podle § 553 odst. 1 občanského zákoníku, aniž by obsahovala ujednání v písemné formě o vypořádání smluvních stran pro případ, že dlužník (vedlejší účastnice) zajištěnou pohledávku řádně a včas neuhradí.

4. Tento rozsudek krajského soudu napadl stěžovatel dovoláním, které však Nejvyšší soud neshledal přípustným podle § 237 o. s. ř., a proto je podle § 243c odst. 1 o. s. ř. odmítl, a to v záhlaví uvedeným usnesením.

II. Stěžovatelova argumentace

5. V ústavní stížnosti stěžovatel uvedl, že vedlejší účastnice až v odvolání namítla, že smyslem uzavření kupní smlouvy bylo získání peněz pro soukromé účely JUDr. Vladimíra Strakatého, přičemž převod předmětných pozemků sloužil k zajištění jeho (stěžovatelovy) pohledávky, což má být dle stěžovatele nepřipustnou novotou. Krajský soud dále změnil rozsudek soudu prvního stupně nepředvídatelně, neboť jeho právní posouzení neodpovídalo tvrzení účastníků. Proti tomuto rozhodnutí podal dovolání, Nejvyšší soud je však odmítl, a to ve vztahu k jeho obsahu s nepřiléhavým odůvodněním. V tomto dovolání totiž namítl, že

a) odvolací soud se dopustil procesního pochybení (při aplikaci § 118a a 118b o. s. ř.), když přihlédl k novému tvrzení vedlejší účastnice a zároveň jej (stěžovatele) nepoučil o změně právní kvalifikace podle § 118a odst. 2 o. s. ř.,

b) uvedený soud posoudil vůli smluvních stran v rozporu s jejím písemným projevem, ačkoliv ten nepřipouštěl žádnou pochybnost,

c) odvolací soud porušil § 213 odst. 2 o. s. ř., když svědeckou výpověď JUDr. Vladimíra Strakatého hodnotil odlišně od soudu prvního stupně, aniž by tohoto svědka vyslechl,

d) došlo k hrubému porušení § 132 o. s. ř.,

e) nesprávně právně posoudil údajné ujednání o zajišťovacím převodu práva.

6. Dovolací soud se vyjádřil jen k námitkám b) a e), a to pouze obecně, další vytýkané vady neřešil. V souvislosti s námitkou b) stěžovatel odmítl závěr dovolacího soudu, že jde o otázku skutkovou, s tím, že šlo o otázku týkající se nesprávného právního posouzení skutkového stavu (zjištěného zejména z textu kupní smlouvy a na základě výsledku svědků), mající základ v aplikaci výkladových pravidel právních úkonů uvedených v § 35 občanského zákoníku. Dle stěžovatele nesmí být vůle smluvních stran v rozporu s jejich jazykovým projevem, resp. s tím, co bylo napsáno, což odvolací soud nerespektoval, přičemž sjednání zpětné koupě v kupní smlouvě je právním řádem dovoleno, resp. upraveno. Skutečnost, že by šlo o zajišťovací převod práva, nemá oporu v textu kupní smlouvy a ani ve svědeckých výpovědích, neboť z nich neplyne, že by takový úkon měly strany v úmyslu učinit. To je dle stěžovatele „dodatečně“ vyvozováno z výkladu textu kupní smlouvy vedlejší účastnicí a svědkem JUDr. Vladimírem Strakatým, který byl (tehdy) jediným členem představenstva a akcionářem vedlejší účastnice, což má být nepřipustné doplňování projevu vůle. V kupní smlouvě není ani náznak půjčky či zajištění. Krajský soud tak pochybil, když při zjišťování obsahu právního úkonu, jež je určující pro podřazení pod příslušný smluvní typ, nepostupoval podle práva a judikatury dovolacího soudu.

7. Dle stěžovatele je otázka interpretace projevu vůle smluvních stran zjevně otázkou právní, nadto rozhraničení mezi skutkovými a právními otázkami nemusí být zřejmé, a proto je dovolací soud povinen, jak Ústavní soud uvedl v nálezu ze dne 17. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 3093/13 (N 231/75 SbNU 581), toto pečlivě hodnotit. K tomu stěžovatel dodal, že k vadnému (pozn.: zřejmě právnímu) posouzení věci se dospěje i při nesprávném zjištění skutkového stavu, a proto vyloučení přezkumu, kdy mělo nesprávné právní posouzení původ v nesprávném zjištění skutkového stavu, by bylo odepřením spravedlnosti.

8. Dovolacímu soudu [a to s odvoláním na usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2013 sp. zn. III. ÚS 772/13 (U 5/68 SbNU 541)] stěžovatel vytkl i to, že se nezabýval argumentací ohledně porušení postupu v řízení daného § 132 o. s. ř., neboť jakákoliv námitka, jejíž podstatou je porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, je uplatitelná jako dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř. V této souvislosti uvedl, že odvolací soud vzal v úvahu skutečnosti, které nevyplývají z provedených důkazů, resp. si je „sám zkreslil dle své libovůle“, a že tak vznikl mezi důkazy logický rozpor. Své rozhodnutí odůvodňoval výpovědí svědků Starosty, Suka a Jansty, kteří ale nebyli při sjednávání předmětné kupní smlouvy a kteří uvedli, že

jim transakce mezi účastníky známa nebyla, přičemž jaké obchodní vztahy s nimi měla vedlejší účastnice, je irelevantní, kromě toho tito svědci spíše potvrdili jeho tvrzení, navíc byli propojeni s JUDr. Strakatým osobními vztahy, naopak on (stěžovatel) se s tímto svědkem vůbec neznal. Odvolací soud měl dále zcela ignorovat svědeckou výpověď Mgr. Jana Bičíštěho, který jediný znal vůli smluvních stran, protože byl přítomen jednání mezi JUDr. Strakatým a jím.

9. Stěžovatel upozornil i na to, že právní otázku tak, jak ji formuloval dovolací soud, vůbec nepředestřel, neboť nesouhlasil s tím, že mělo jít o zajišťovací převod práva, pouze se vymezil proti judikátu sp. zn. 31 Odo 495/2006 s tím, že se kvůli odlišnému skutkovému základu na věc vůbec nevztahuje, resp. naopak tento judikát potvrzuje, že nemohlo jít o zajišťovací převod práva, neboť není splněna (vedle podmínky vypořádání v případě řádného a včasného uhrazení, který zakládá údajnou neplatnost) ani „základní ze soudem stanovených náležitostí zajišťovacího převodu práva ve formě kupní smlouvy“. Krajský soud označil závazek mezi účastníky za zajišťovací, aniž by se zabýval závazkem hlavním (zajišťovaným), resp. nepovažoval za nutné, aby vedlejší účastnice prokazovala, že došlo k uzavření smlouvy o půjčce a zda byly splněny její podstatné náležitosti. Kromě toho údajná půjčka měla být z jeho strany poskytnuta nikoliv vedlejšímu účastníkovi, ale JUDr. Strakatému; takovému závěru však nic nenasvědčuje, neboť to byla vedlejší účastnice, která kupní smlouvu uzavírala a přijala kupní cenu, což potvrdila písemným dokladem. Jeho obsah krajský soud nehodnotil ve vzájemné souvislosti s jinými důkazy, ač šlo o klíčový důkaz. Svůj závěr pak krajský soud podpořil údajnou směnkou, předpokládanou čl. III kupní smlouvy, ohledně ní ale vedlejší účastnice nic netvrdila, a ani k tomu nebylo vedeno dokazování.

10. Krajský soud dále dle stěžovatele v rozporu s § 118b o. s. ř. přihlédl k tvrzení vedlejší účastnice, že kupní smlouva zajišťovala půjčku, ač je uplatnila až v odvolání, čímž zcela změnila svá skutková tvrzení, nadto ho nepoučil o změně právní kvalifikace podle § 118a odst. 2 o. s. ř.; kdyby znal názor soudu, mohl doplnit svou argumentaci a navrhnout důkazy. Tuto námitku uplatnil v dovolání, Nejvyšší soud se jí s odkazem na § 242 odst. 3 o. s. ř. nezabýval. Tento postup stěžovatel označil za nesprávný, neboť dané ustanovení se použije v případě existence vad řízení, které dovolatel jako dovolací důvod neoznačí.

11. Konečně měl dle stěžovatele krajský soud pominout, že kupní smlouva byla předložena (navržena) vedlejší účastnicí, která trvala na sjednání zpětné koupě, a že byla v postavení podnikatele vůči němu jako spotřebiteli a že základním principem výkladu smluv je priorita výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy. Dále pak uvedený soud porušil svou povinnost vyslechnout svědka JUDr. Strakatého, když z jeho výpovědi učinil jiné

závěry (podle § 213 odst. 2 o. s. ř.), Nejvyšší soud pak postup uvedeného soudu nepřezkoumal. V důsledku těchto pochybení mělo být porušeno stěžovatelovo právo na přístup k soudu, potlačena právní jistota a předvídatelnost rozhodnutí, porušen měl být zákaz „překvapivosti“ a libovůle a také bylo zasaženo do jeho majetkové sféry, kdy jeho řádně nabyté vlastnické právo bylo určeno v rozporu se zákonem.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

12. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejší účastnici řízení.

13. Nejvyšší soud uvedl, že ujednání obsažené v čl. II kupní smlouvy je svou podstatou zajištěním závazku stěžovatele z titulu půjčky JUDr. Vladimíru Strakatému, takže jedinou otázkou, kterou se v intencích dovolání zabýval, byla platnost smlouvy o zajišťovacím převodu práva. A protože závěr odvolacího soudu byl ve shodě s tím, co vyplývá z rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia z 15. 10. 2008 sp. zn. 31 Odo 495/2006 (uveřejněného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 45/2009) a dalších rozhodnutí uvedených v odůvodnění jeho usnesení, označil Nejvyšší soud ústavní stížnost za neopodstatněnou.

14. Krajský soud uvedl, že právní posouzení věci se týkalo téhož skutkového stavu, který byl zjištěn soudem prvního stupně, a nebylo pro stěžovatele překvapivé, protože okolnost, že kupní smlouva plnila funkci zajišťovacího převodu, byla nejpozději namítána v rámci jeho odvolání a stěžovatel se k ní vyjadřoval. Skutečnost, že tuto právní argumentaci zvažoval, bylo stěžovateli známo i s ohledem na dotaz při jednání „co bylo motivem pro sjednání toho, co je v předmětné kupní smlouvě označeno jako právo zpětné koupě“.

Jde-li o právní posouzení věci, vycházel ze skutkových tvrzení, provedených důkazů a skutkového závěru učiněného soudem prvního stupně, a proto nebylo třeba doplňování tvrzení či důkazů (a poučení podle § 118a o. s. ř.) a z tohoto důvodu nedošlo ani k porušení případné koncentrace řízení. Výklad kupní smlouvy byl proveden v intencích § 35 odst. 2 občanského zákoníku, se zohledněním skutečné vůle stran (v rámci jazykového vyjádření), toho, co skutečně smluvní strany svým jednáním sledovaly, čeho chtěly docílit, jakou ekonomickou kauzu toto jednání mělo. Nesprávný byl formalistický přístup k posuzování písemných smluv, kterého se stěžovatel dovolává, rozhodující je materiální výklad smlouvy v kontextu dalších důkazů, zde šlo o to, co bylo skutečným smyslem ujednání o „právu zpětné koupě“ v kontextu dalších zjištěných skutkových okolností. Po zopakování dokazování „v částí“ vyšel ze shodných skutkových zjištění jako soud

prvního stupně, pouze jinak hodnotil materiální právní povahu uzavřené kupní smlouvy a své závěry srozumitelně odůvodnil. Závěrem odmítl, že by jeho rozsudkem došlo k zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatele, a odkázal na odůvodnění svého rozsudku.

15. Vedlejší účastnice se, ač byla rovněž vyzvána, k ústavní stížnosti nevyjádřila.

16. Ústavní soud zaslal tato vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. K vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatel uvedl, že neobsahuje reakci na jednotlivé námitky a tvrzení, na nichž je ústavní stížnost postavena, naopak z něho plyne, že se jeho dovoláním řádně nezabýval, což jen prokazuje důvodnost ústavní stížnosti.

17. Jde-li o vyjádření krajského soudu, stěžovatel uvedl, že dále trvá na tom, že skutkový závěr odvolacího soudu je nesprávný a nepředvídatelný, tvrzení vedlejší účastnice ve smyslu zajišťovacího převodu (resp. zastřešeného právního úkonu) bylo nepřipustné novum, a to, že k němu odvolací soud vůbec přihlédl, bylo v rozporu s § 118b odst. 1 a § 205a o. s. ř., což učinil přes námitku, kterou v tomto směru vznesl, navíc jej nepoučil ve smyslu § 213b ve spojení s § 118a o. s. ř., jeho právní posouzení nevycházelo ze skutkových tvrzení a skutkového závěru učiněného soudem prvního stupně a došlo k prolomení zásady koncentrace řízení, odvolací soud také k novým zjištěním nezapomněl, resp. neprovedl nové důkazy. Nelze vycházet z toho, že právní názor odvolacího soudu měl být „seznatelný“ z jeho dotazu, neboť pouhá domněnka je pro účely předvídatelnosti soudního rozhodnutí nedostatečná vzhledem k tomu, že mohl pouze odhadnout, co bylo důvodem pro jeho položení. Toto dle stěžovatele nelze klást naroveň splnění poučovací povinnosti. K tomu stěžovatel dodal, že na vznesený dotaz popravdě odpověděl, že to byla podmínka vedlejší účastnice, samotný motiv jejího jednání si neuvědomil, protože u jednání osobně nebyl přítomen. Tento dotaz měl spíše směřovat na vedlejší účastnici, resp. měl být předmětem dokazování, které však k tomu neproběhlo, protože soud prvního stupně řešil otázku platnosti odstoupení od kupní smlouvy vedlejší účastnicí pro nezaplacení kupní ceny. K výkladu smlouvy stěžovatel uvedl, že se odvolací soud přiklonil k závěru vycházejícímu z tvrzení svědka JUDr. Strakatého, který byl v rozhodné době jediným členem představenstva vedlejší účastnice a zároveň jejím tzv. konečným vlastníkem. Jeho závěry jsou v přímém rozporu nejen se samotným textem smlouvy, ale i dalšími důkazy, takže poznámka odvolacího soudu o jeho formalistickém výkladu není případná. Upozornil také na to, že odvolací soud uzavřel, že pohledávka na vrácení kupní ceny nejde za vedlejší účastnicí, ale JUDr. Strakatým, který je předlužen, resp. „v konkursu“, takže on nyní nemá ani pozemky, ani kupní cenu, čelí dvěma žalobám ze strany vedlejší účastnice na vydání

bezdůvodného obohacení a její případný úspěch pro něj bude mít likvidační dopad.

18. Současně stěžovatel požádal o projednání ústavní stížnosti mimo pořadí, neboť výše zmíněné žaloby se opírají o ústavní stížnosti napadený rozsudek krajského soudu, nelze vyloučit brzké rozhodnutí ve věci a rozhodnutí Ústavního soudu je významné i pro tyto dva spory, přičemž tato rozhodnutí mohou mít pro něj likvidační účinky. V těchto řízeních přitom bylo prokázáno, že JUDr. Strakatý o okolnostech uzavírání kupních smluv prokazatelně lhal, neboť byly uzavřeny celkem tři kupní smlouvy, které vyhotovila vedlejší účastnice, nešlo o žádné zajišťovací převody k zajištění půjčky JUDr. Strakatého a ujednání o právu zpětné koupě si vymínila vedlejší účastnice, přičemž tato skutková zjištění mohla být učiněna proto, že zde (na rozdíl od nyní souzené věci) mohl označovat, navrhopvat a předkládat důkazy.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

20. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jim předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze jejich ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná, a to v té části, která směřuje proti shora uvedenému usnesení Nejvyššího soudu.

21. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že ve svém dovolání nastínil několik otázek zásadního právního významu, Nejvyšší soud však toto dovolání odmítl pouze „z formálních“ důvodů s nepřiléhavým odůvodněním. Jak je patrné z obsahu tohoto dovolání, stěžovatel v jeho odůvodnění v čl. IV a VI namítl procesní pochybení, kterých se měl dopustit odvolací soud konkrétně tím, že nepostupoval v souladu s ustanovením § 118a odst. 2, § 118b a § 213 odst. 2 o. s. ř. Podle platné právní úpravy ovšem přípustným dovolacím důvodem nejsou ani nesprávné skutkové závěry, ani vady řízení s nimi spojené, jak je vymezovala předchozí úprava dovolání [srov. § 241a odst. 2 písm. a) a odst. 3 o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12.

2012]. Aby se určitou procesní vadou mohl/měl za povinnost dovolací soud zabývat, musela by být splněna podmínka plynoucí z § 242 odst. 3 o. s. ř., případně by taková vada sama musela představovat dovolací důvod, jakožto otázka procesního práva, na jejímž vyřešení rozhodnutí odvolacího soudu spočívalo, resp. záviselo (srov. § 237 o. s. ř.). Samotná skutečnost, zda taková vada byla v dovolání namítána či nikoliv, z hlediska ustanovení § 242 odst. 3 věty druhé o. s. ř. podstatná není; dovolací soud se touto otázkou bude – ať už k námitce dovolatele, anebo z moci úřední – zabývat, bude-li dovolání (jinak) shledáno přípustným.

22. Poukazuje-li stěžovatel na usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 772/13, dle kterého je (jakákoli) námitka založená na tvrzeném porušení ústavně zaručených základních práv a svobod uplatitelná jako dovolací důvod, nelze mu bez dalšího přisvědčit. Názor vyjádřený v tomto usnesení je nutno chápat jako požadavek, aby dovolací soud v souladu s čl. 4 Ústavy příslušná ustanovení občanského soudního řádu interpretoval a aplikoval ústavně konformním způsobem. Tím je současně s ohledem na čl. 4 ve spojení s čl. 83 a čl. 89 odst. 2 Ústavy [viz v podrobnostech o ústavním kontextu vymezení předpokladů přípustnosti dovolání nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 1594/16 (N 205/83 SbNU 269), rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>] vyjádřen požadavek podle § 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, aby stěžovatel vyčerpал i dovolání jako podmínku přípustnosti své ústavní stížnosti. Poskytování ochrany základním právům a svobodám však může a musí probíhat podle pravidel stanovených zákonem (čl. 36 odst. 4 Listiny), která jsou součástí právního řádu. Neznamená to tedy, že by v takovém případě dovolání bylo „projednatelné“, aniž by obsahovalo náležitosti stanovené mj. v § 241a o. s. ř., anebo nesplňovalo předpoklady jeho přípustnosti podle § 237 o. s. ř.

23. Nejvyšší soud je vrcholným soudním orgánem, jehož úkolem je rovněž sjednocování výkladu hmotného a procesního (tzv. podústavního) práva. Nelze proto požadovat, aby nerespektoval zákonodárcem vymezený účel dovolání (posouzení právní otázky hmotného nebo procesního práva), jako mimořádného opravného prostředku (postup *praeter legem*). Opačný postup by vedl ke zpochybňování povahy dovolání, jak je nyní (od 1. 1. 2013) zakotvena v občanském soudním řádu; ta spočívá v řešení otázek právní povahy, a proto způsobilých k zobecnění, normování a opakované aplikaci. Naopak řešení individualizovaných skutkových otázek je z povahy věci k zobecnění nezpůsobilé a účel dovolání, jak je nyní zakotven, naplnit nemůže. Jestliže by nebyl k dispozici jiný, tj. ústavně konformní výklad platné úpravy dovolání, zajišťující ochranu základních práv a svobod [viz např. nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 3432/15 (N 140/86 SbNU 399)], bylo by třeba takovou úpravu dovolání zrušit.

Muselo by se tak však stát nejen s ohledem na omezený rozsah dovolání podle § 237 o. s. ř., nýbrž i na všechny další situace, které jsou dokonce vyňaty z rozhodování Nejvyššího soudu (např. § 30 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních), takže v nich Ústavní soud plní rovněž úlohu sjednocovatele judikatury obecných soudů.

24. Dovolací důvod uvedený v čl. IV dovolání se prima facie jeví tak, že je založen na námitce nesprávného právního posouzení věci, konkrétně má jít podle stěžovatele o interpretaci a aplikaci § 35 odst. 2 občanského zákoníku. Ve skutečnosti tomu tak není, neboť soud v tomto případě pomocí výkladu projevu vůle provádí zjištění skutkového stavu. V souzené věci není mezi smluvními stranami sporu o obsahu samotné kupní smlouvy, tedy jaká práva a povinnosti z ní plynou pro smluvní strany [srov. náleze ze dne 22. 1. 2015 sp. zn. III. ÚS 403/12 (N 12/76 SbNU 163)]. Právní kvalifikace kupní smlouvy však není sporná z hlediska toho, o jaký smluvní typ jde (Ústavní soud připomíná, že podle judikatury Nejvyššího soudu zajišťovací převod práva není samostatným smluvním typem, nýbrž jde o převod s rozvazovací podmínkou), ale z hlediska toho, co bylo účelem daného právního úkonu. Jinak řečeno, zda převod předmětných pozemků byl učiněn z důvodu jejich koupě (byť za nikoliv obvyklých podmínek), anebo tímto důvodem bylo zajištění stěžovatelovy pohledávky za vedlejší účastníci, eventuálně JUDr. Strakatým, když tato pohledávka měla vzniknout ze smlouvy o půjčce.

25. V tomto směru pak stěžovatel nesprávnost právního posouzení odvolacího soudu vyvodil z jeho chybných skutkových závěrů, konkrétně že vadně zhodnotil listinné důkazy – kupní smlouvu a příjmový doklad. V tomto ohledu Ústavní soud neshledal na závěrech dovolacího soudu, podle kterého takto pojatá námitka zákonný dovolací důvod nenaplňuje, pochybení, které by mohlo být označeno za tzv. kvalifikovanou vadu.

26. Totéž platí i pro čl. V dovolání, kde stěžovatel, namítaje porušení § 132 o. s. ř., polemizuje s tím, jak odvolací soud zhodnotil důkazy, jež byly v daném soudním řízení provedeny, a po dovolacím soudu požaduje, aby příslušné úvahy přezkoumal, resp. je „přehodnotil“ s jiným, pro stěžovatele příznivým výsledkem. Podstatou přezkumu dovolacího soudu však nemůže být samotné přehodnocování skutkového stavu, takovéto kontrole lze podrobit „jen“ vlastní proces zjišťování skutkového stavu soudy nižších stupňů, to za předpokladu, že relevantní právní otázka (jako otázka procesního práva) bude splňovat podmínky stanovené v § 241a odst. 1 až 3 a § 237 o. s. ř. (viz bod 18 nálezu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 3432/15).

27. Další dovolací důvod, uvedený v čl. VII dovolání, spočíval v námitce, že odvolací soud nevzal v úvahu ustanovení § 41 odst. 2 občanského zákoníku. Dovolací soud reagoval tak, že podle § 237 o. s. ř. musí jít o takovou otázku, na které byl výrok rozsudku odvolacího soudu z hlediska

právního posouzení skutečně založen. V daném případě nelze dovolacímu soudu nic vytknout, neboť rozhodnutí odvolacího soudu není postaveno na tom, že kupní smlouva zastírá jiný právní úkon, ale na řešení otázky, co bylo účelem daného úkonu (viz výše).

28. Konečně stěžovatel v čl. VIII vytkl odvolacímu soudu, že s ohledem na jiné skutkové okolnosti je jeho odkaz na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Odo 495/2006 nepřiléhavý, a navíc má být právní názor v něm vyslovený nesprávný, a proto bylo třeba, aby dovolací soud danou otázku posoudil jinak. K tomu připojil obsáhlejší argumentaci. V ústavní stížnosti pak namítl, že dovolací soud řešil otázku (předpokladů platnosti smlouvy o zajišťovacím převodu práva), kterou mu nepředestřel, protože nesouhlasil s tím, že by vůbec mělo jít o zajišťovací převod práva a že se „nad rámec“ vymezil proti zmíněnému judikátu, protože má odlišný skutkový základ, kdy v dané věci není splněna „ani základní ze soudem stanovených náležitostí zajišťovacího převodu práva ve formě kupní smlouvy“.

29. Nutno předeslat, že kvalifikace kupní smlouvy a z ní plynoucích právních důsledků představuje otázky právní, v prvním případě však stěžovatel žádnou konkrétní otázku v dovolání nevymezil a její nesprávné posouzení vyvozoval z vadných skutkových závěrů odvolacího soudu ohledně toho, co smluvní strany daným úkonem sledovaly. Ústavní soud si je vědom, že rozlišení skutkových a právních otázek může být v této souvislosti obtížné, nicméně jistým vodítkem může být možnost určitého zobecnění v případě otázek právních, na rozdíl od otázek skutkových, jež jsou jedinečné pro každý jednotlivý případ [srov. zejména bod 31 nálezu ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 3067/13 (N 247/83 SbNU 855)]. Jde-li o druhý bod, stěžovatel tak sice učinil, nicméně dovolací soud nedospěl k závěru, že by měla být právní otázka (předpoklady platnosti smlouvy o zajišťovacím převodu práva) posouzena jinak, než jak plyne z jeho ustálené judikatury, a dovolání proto neshledal přípustným.

30. Má-li stěžovatel za to, že odkaz odvolacího, resp. dovolacího soudu na výše sub 13 zmíněný judikát je nepřiléhavý, je nutno uvést, že posuzování této otázky a potažmo přípustnosti dovolání je zásadně věcí Nejvyššího soudu (srov. § 239 o. s. ř.), do něhož Ústavní soud není oprávněn z hlediska věcného zásadně zasahovat, a případné kontrole lze tuto rozhodovací činnost podrobit až v případě očividného selhání Nejvyššího soudu v roli vrcholného soudního orgánu ve věcech patřících do pravomoci soudů, tedy v případě, že by bylo možné označit jeho postup za svévolný a samotná rozhodnutí za skutečně „extrémní“. To však v souzené věci zjištěno nebylo. I když byl výše uvedený judikát vydán za jiných skutkových okolností, závěry v něm vyslovené se týkají zajišťovacího převodu práva, jsou řádně (nadto velmi podrobně) zdůvodněny a s ohledem na jejich obecnou platnost je lze aplikovat i na posuzovaný případ. A jde-li konkrétně o závěr, že

smlouva o zajišťovacím převodu práva musí obsahovat ujednání o vypořádání smluvních stran v případě, že dlužník zajištěnou pohledávku řádně a včas neuhradí, nijak nepřesahuje ústavní meze volného uvážení obecného soudu, a to i při zohlednění toho, že zde jde o řešení určitého střetu mezi smluvní autonomií a tím, jaký je smysl a účel daného právního instrumentu.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

31. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozsudku krajského soudu, Ústavní soud neshledal, že by šlo o zjevně neopodstatněný návrh, a proto se zabýval otázkou její důvodnosti. Vyšel z toho, že mu jakožto orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy), nepřísluší právo dozoru nad jejich rozhodovací činností; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují tak hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky.

32. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že krajský soud v rozporu s ustanovením § 213 odst. 2 o. s. ř. nevyšlechl svědka JUDr. Vladimíra Strakatého. Jak již bylo výše zmíněno, v daném případě řešily obecné soudy otázku, zda předmětné pozemky byly převedeny za účelem jejich prodeje stěžovateli anebo za účelem zajištění stěžovatelovy pohledávky za vedlejší účastníci, event. JUDr. Vladimírem Strakatým. Okresní soud vyšel z kupní smlouvy, příjmového dokladu a výpovědi svědka Mgr. Jana Bičíšského, přičemž odmítl výpověď JUDr. Vladimíra Strakatého jako účelovou a nevěrohodnou, načež dospěl k závěru, že tvrzení vedlejší účastnice nebylo provedenými důkazy prokázáno, resp. že bylo prokázáno, že sporná kupní smlouva byla projednávána a uzavírána jako smlouva kupní a že stěžovatel uhradil kupní cenu vedlejší účastnici.

33. Krajský soud jako soud odvolací – po zevrubném zhodnocení provedených důkazů, včetně výpovědi svědka JUDr. Vladimíra Strakatého, který měl ve své výpovědi potvrdit, že „se jednalo o půjčku pro jeho osobní účely, kdy celkem byly uzavírány tři kupní smlouvy, u všech šlo o zajištění jeho závazků z titulu půjčky vůči žalovanému“ (viz str. 6 první odstavce rozsudku) – se naopak přiklonil ke skutkové verzi vedlejší účastnice, tedy že „kupní smlouva ... fakticky plnila funkci zajišťovacího převodu práv k předmětným pozemkům, zajišťujícího pohledávku žalovaného vůči členu představenstva žalobce JUDr. Strakatému z titulu poskytované mu půjčky“ (str. 6 poslední odstavce); obdobně uvedený soud v této souvislosti uzavřel: „To je prokázáno výpovědmi JUDr. Vladimíra Strakatého ...“ (str. 8 první odstavce).

34. V napadeném rozsudku krajský soud sice uvedl, že okresní soud učinil správná zjištění o obsahu výpovědi mj. JUDr. Vladimíra Strakatého, současně však konstatoval, že: „[v]e vztahu k věcnému právnímu posouzení soudu prvního stupně, oproti soudu prvního stupně, uzavřel, že předmětná kupní smlouva ... fakticky plnila funkci zajišťovacího převodu vlastnického práva ...“. Přehlédl ale, že otázka, jakou funkci kupní smlouva ve skutečnosti plnila [ve smyslu jaký byl její ekonomický účel (kauza), a to s ohledem na okolnosti, za jakých byla uzavřena], je otázkou skutkovou (viz výše), přičemž dospěl očividně k jiným skutkovým závěrům než okresní soud, a to mj. na základě svědecké výpovědi JUDr. Vladimíra Strakatého, tedy té stejné výpovědi, kterou soud prvního stupně označil za účelovou a nevěrohodnou (a proto ji vůbec nevezal za základ svých skutkových zjištění).

35. Z výše uvedeného plyne, že krajský soud zhodnotil výpověď JUDr. Vladimíra Strakatého jinak než okresní soud a (i) na jejím základě dospěl k odlišnému skutkovému závěru. Jak je přitom patrné z protokolu o jednání ze dne 24. 9. 2015, krajský soud provedl jen některé listinné důkazy (viz č. l. 296 soudního spisu), jež byly provedeny před soudem prvního stupně, ovšem tohoto svědka znovu nevyšlechl. S ohledem na zásadu ústnosti a bezprostřednosti v soudním řízení, jak plyne z čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 38 odst. 2 Listiny a § 213 odst. 2 o. s. ř., bylo jeho povinností tento, nutno zdůraznit dle krajského soudu očividně klíčový důkaz (na jeho základě navíc vedlejší účastnice zcela změnila svá skutková tvrzení) provést (znovu) v odvolacím řízení, a jestliže tak neučinil, zatížil je tzv. kvalifikovanou vadou, tedy vadou, která má dle judikatury Ústavního soudu přesah i do ústavněprávní roviny, konkrétně zakládající porušení práva na řádný proces [viz např. nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2004 sp. zn. IV. ÚS 57/04 (N 144/35 SbNU 37)].

36. Argumentaci krajského soudu obsaženou v jeho vyjádření k ústavní stížnosti, že právní posouzení se týkalo téhož skutkového stavu, nelze přisvědčit, neboť to, za jakých okolností k dané transakci došlo, a co jí z ekonomického hlediska smluvní strany sledovaly, je otázkou skutkovou, právní posouzení pak představuje právní kvalifikace daného vztahu, tedy zda šlo o převod vlastnického práva k předmětným pozemkům za účelem koupě nebo zajištění a (od ní se odvíjející) stanovení právních následků, tj. (ne)platnosti příslušného právního úkonu. Nadto si krajský soud protiřečí, neboť v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že postupoval podle ustanovení § 220 odst. 1 písm. b) o. s. ř., které upravuje postup odvolacího soudu v případě, kdy se neztotožní se závěry soudu prvního stupně ohledně skutkového stavu a zopakuje nebo doplní dokazování (§ 213 o. s. ř.). To bude tedy nyní jeho povinností při opakovaném projednání věci.

37. Stěžovatel v ústavní stížnosti vytkl dále krajskému soudu, že jej nepoučil o uvažované právní kvalifikaci. Předně je nutno zmínit, že těžiště

dokazování v řízení před okresním soudem se nejprve týkalo otázky nezaplacení kupní ceny stěžovatelem, resp. toho, zda vedlejší účastnice z důvodu údajného nezaplacení odstoupila od kupní smlouvy oprávněně či nikoliv. V návaznosti na svědeckou výpověď JUDr. Vladimíra Strakatého (č. l. 107 a násl. soudního spisu) stěžovatel ve svém vyjádření ze dne 12. 3. 2015 (viz č. l. 209 a násl.) mj. uvedl, že jmenovaný nevypovídal k okolnostem uzavření kupní smlouvy pravdivě, přičemž zpochybnil věrohodnost tohoto svědka, a argumentoval ve stručnosti tak, že on uzavřel kupní smlouvu a že částka předaná JUDr. Strakatému představuje úhradu kupní ceny vedlejší účastnici. Nelze ale současně přehlédnout, že k otázce případné půjčky byli dotazováni okresním soudem další svědci (č. l. 136 a násl. soudního spisu). Vedlejší účastnice pak na (posledním) jednání před okresním soudem dne 19. 3. 2015 s ohledem na vývoj v dokazování uvedla, že kupní smlouva nesloužila k převodu vlastnického práva, ale k zajištění pohledávky. Přitom tvrdila, že tuto verzi zjistila až posléze, přičemž argumentovala tak, že šlo o postup v rozporu s § 196a odst. 5 obchodního zákoníku (viz č. l. 220 soudního spisu). To stěžovatel odmítl s tím, že tato verze (tedy že mělo jít o půjčku) nemá oporu v provedeném dokazování, že s JUDr. Vladimírem Strakatým vždy jednal o kupní smlouvě, a jde-li o souhlas valné hromady s údajnou půjčkou, ten by jmenovaný dával „sám sobě“ (č. l. 221–222 soudního spisu).

38. V odvolání vedlejší účastnice především namítla nesprávné posouzení z hlediska § 196a odst. 5 obchodního zákoníku a poukázala na zajišťovací účel dané transakce (č. l. 246), ve vyjádření k odvolání stěžovatel reagoval tak, že § 196a obchodního zákoníku na danou věc nedopadá, neboť o zajištění nešlo, přičemž odmítl tvrzení JUDr. Vladimíra Strakatého jako nepravdivé s tím, že vůli smluvních stran bylo uzavření kupní smlouvy (č. l. 261). Na jediném jednání odvolacího soudu dne 24. 9. 2015 pak vedlejší účastnice argumentovala mj. tím, že kupní smlouva plnila funkci zajišťovacího převodu práva, neboť sjednávala možnost docílit zpětného nabytí vlastnického práva, a vytkla okresnímu soudu, že nehodnotil, zda „právně“ šlo o právo zpětné koupě či rozvazovací podmínku, a s poukazem na (výše zmíněný) rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Odo 495/2006 uvedla, že jde o smlouvu absolutně neplatnou. Stěžovatel se bránil tím, že tvrzení vedlejší účastnice o charakteru a účelu kupní smlouvy je účelové, resp. nevěrohodné.

39. Z výše uvedeného je patrné, že stěžovatel s ohledem na argumentaci vedlejší účastnice do určité míry mohl před odvolacím soudem argumentovat, což také činil, nicméně daná námitka neplatnosti vycházející z § 39 a 553 občanského zákoníku byla vedlejší účastnicí vznesena až v samém závěru odvolacího řízení, kde stěžovatel již dostatečný prostor k adekvátní reakci neměl. V této souvislosti se Ústavní soud ztotožňuje

s názorem stěžovatele, že dostatečné poučení nezakládala krajským soudem stěžovateli položená otázka ohledně motivu sjednání „práva zpětné koupě“ (sub 14). S ohledem na to Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatel (i vzhledem k právnímu názoru okresního soudu) vycházel z toho, že na základě kupní smlouvy nedošlo k sjednání zajišťovacího převodu práva, a s ohledem na skutkovou a dílem i právní složitost věci mu nemuselo být zcela zřejmé, jaké skutečnosti mohou být v odvolacím řízení z právního hlediska relevantní. Jestliže byl za této situace krajský soud názoru, že lze kupní smlouvu z hlediska jejího účelu kvalifikovat jinak, bylo namístě, aby stěžovatele s tímto právním názorem seznámil a umožnil mu, aby případně doplnil vylíčení rozhodných skutečností (předestřel svou skutkovou verzi, např. vysvětlující důvody příslušné podoby kupní smlouvy) a aby případně k prokázání svých tvrzení navrhl důkazy (§ 118a odst. 2 a 3 ve spojení s § 213b odst. 1 o. s. ř.). Jinak řečeno, Ústavní soud není s přihlédnutím ke stěžovatelově argumentaci v řízení o ústavní stížnosti přesvědčen, že by v řízení předestřené tvrzení a provedené důkazy byly v daném případě plně dostačující k učinění závěru stran toho, co smluvní strany uzavřením kupní smlouvy sledovaly, tj. tak, aby věc mohla být odvolacím soudem posouzena po právní stránce jinak, takže poučení ve smyslu § 118a odst. 2 o. s. ř. zde bylo namístě (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2003 sp. zn. 21 Cdo 121/2003). Dospěl-li krajský soud k názoru, že věc je třeba z právního hlediska posoudit jinak, než jak navrhoval účastník řízení a než jak učinil okresní soud, je povinen tohoto účastníka poučit podle § 118a odst. 2 o. s. ř.; absencí takového poučení lze z hlediska ústavnosti akceptovat, není-li pochyb o tom, že ve vztahu k danému právnímu posouzení byl skutkový stav již plně objasněn, což se v posuzované věci nestalo.

40. Je nutno tudíž uzavřít, že stěžovateli nebylo postupem krajského soudu umožněno (plně) skutkově a právně argumentovat, v důsledku čehož došlo k porušení jeho základního ústavně zaručeného práva na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny. V současné době lze vycházet z toho, že stěžovatel je o možné právní kvalifikaci dostatečně poučen, a nyní je na něm, aby svá tvrzení (po jejich případném doplnění) prokázal, přičemž krajský soud je povinen poskytnout mu dostatečný procesní prostor, a to doplněním dokazování (§ 213 odst. 4 a § 219a o. s. ř.).

41. Namítl-li však stěžovatel, že krajský soud v rozporu s § 118b o. s. ř. přihlédl k tvrzení vedlejší účastnice, že kupní smlouva měla zajišťovat půjčení peněz, jak plyne z výše uvedeného, učinil tak nepřilehavě. Tento účel (kauza) kupní smlouvy (resp. možnost) vyplynul už z dokazování provedeného okresním soudem (konkrétně z výslechu svědka JUDr. Strakatého) a stal se základem skutkových tvrzení vedlejší účastnice v nalézacím řízení

(v odvolacím řízení byla v této souvislosti už předestřena jen právní argumentace).

42. Ústavní soud tak dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím krajského soudu bylo porušeno stěžovatelovo právo na řádný proces zaručené čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny ve spojení s čl. 96 odst. 2 Ústavy, a proto je podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

43. Vzhledem k tomu, že napadené usnesení Nejvyššího soudu ztratilo svůj právní podklad, Ústavnímu soudu nezbylo - z důvodu právní jistoty (a také proto, že jím bylo rozhodnuto o nákladech dovolacího řízení, ač dané soudní řízení bude dále pokračovat) - než rovněž přistoupit k jeho zrušení.

Č. 180

**K porušení práva na přístup k soudu
K posouzení včasnosti podání opravného prostředku
odesílaného z vězeňského zařízení**

Je-li tvrzené pochybení obecného soudu nadáno způsobilostí vyvolat relevantní důsledky pro vedení řízení, a tím i jeho výsledek, nemůže Ústavní soud pominout nezbytnost jeho prověření, neboť tak velí požadavek vtělený do čl. 36 odst. 1 Listiny, je-li „ve hře“ riziko odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*).

Protože nebylo najisto zjištěno, zda stěžovatel podal opravný prostředek k doručení opožděně, či nikoli, a protože toto zjištění již není možné s jistotou ani učinit, nezbylo Ústavnímu soudu než postupovat v souladu se základní zásadou trestního řízení, že v pochybnostech je třeba vždy postupovat ve prospěch obviněného, resp. že je třeba vykládat příslušná zákonná ustanovení v jeho prospěch.

Právě možnost, že by stěžovateli mohl být v důsledku nesprávného postupu Vězeňské služby odepřen přístup ke stížnostnímu soudu, jenž by měl posoudit správnost úvah soudu prvního stupně o nemožnosti započtení trestu, a tedy že by stěžovatel mohl být v důsledku omezen na svobodě déle, než je nezbytně nutné, vede Ústavní soud ke kasaci napadeného usnesení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 29. září 2017 sp. zn. II. ÚS 4037/16 ve věci ústavní stížnosti V. V., právně zastoupeného Mgr. Kateřinou Staňkovou, advokátkou, advokátní kancelář se sídlem Komenského 939/21a, Jablonec nad Nisou, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 19. 10. 2016 č. j. 3 To 316/2016-529, jímž byla pro opožděnost zamítnuta stěžovatelova stížnost, a usnesení Městského soudu v Brně ze dne 13. 9. 2016 č. j. 5T 216/2013-514, kterým byla zamítnuta stěžovatelova žádost o zápočet vykonaného trestu odnětí svobody do aktuálně vykonávaného trestu, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 19. 10. 2016 č. j. 3 To 316/2016-529 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

III. V další části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu předchozího řízení a obsahu ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 8. 12. 2016, se stěžovatel podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhal zrušení shora uvedených rozhodnutí z důvodu porušení základního práva zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí vyplynulo, že stěžovatel byl rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 1. 9. 2013 sp. zn. 5 T 216/2013 uznán vinným přečiny ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, za které mu byl uložen mimo jiné nepodmíněný trest odnětí svobody na 15 měsíců. Uvedený odsuzující rozsudek byl následně v řízení o stížnosti pro porušení zákona podané ministryní spravedlnosti zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2015 sp. zn. 7 Tz 51/2014. V následujícím řízení byl stěžovatel v plném rozsahu obžaloby zproštěn, a to rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 11. 5. 2016 sp. zn. 5 To 118/2016 ve spojení s usnesením Krajského soudu ze dne 8. 6. 2016 sp. zn. 5 To 118/2016. Stěžovatel vykonával trest uložený shora uvedeným rozsudkem Městského soudu v Brně v celkové délce 13 měsíců; výkon tohoto trestu byl poté přerušen usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. 7 Tz 51/2014 v souvislosti s podáním stížnosti pro porušení zákona. Stěžovatel byl bezprostředně poté převeden na výkon trestů uložených jinými rozsudky.

3. Stěžovatel se domníval, že postup soudů, kdy po dobu 13 měsíců vykonával trest odnětí svobody pro jednání, ohledně něhož byl následně obžaloby zproštěn, aniž by takto vykonaný trest byl započten na jiné uložené tresty, je protiprávní a dotýká se i jeho ústavně garantovaných práv. Z tohoto důvodu požádal o zápočet vykonaného trestu odnětí svobody do aktuálně vykonávaného trestu, avšak tato jeho žádost byla usnesením Městského soudu v Brně ze dne 13. 9. 2016 č. j. 5 T 216/2013-514 zamítnuta. Soud zamítnutí odůvodnil tím, že zápočet není možný, neboť v daném

případě se nejednalo o souběh trestných činů a vztah souhrnnosti ve smyslu § 43 odst. 2 trestního zákoníku.

4. Usnesení Městského soudu v Brně napadl stěžovatel stížností. Krajský soud v Brně stížnost usnesením napadeným ústavní stížností zamítl pro opožděnost, neboť vycházel z toho, že podle poštovního razítka na obálce byla stížnost podána k poštovní přepravě dne 20. 9. 2016, zatímco lhůta uběhla dne 19. 9. 2016.

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že zásilku obsahující opravný prostředek vhodil do schránky určené vězňům ve Věznici Rýnovice dne 18. 9. 2016, avšak tato byla pravděpodobně věznicí podána k poštovní přepravě až dne 20. 9. 2016. Tvrzení o datu, kdy byla zásilka vhozena do schránky ve Věznici Rýnovice, může potvrdit služba konající dozorce, který byl vhozen obálky do schránky přítomen. Stěžovatel v pozici vězněné osoby neměl jinou možnost, jak zajistit včasné podání stížnosti k poštovní přepravě, toto učinil dokonce den před uplynutím zákonné lhůty, a způsob, jakým následně bylo se zásilkou naloženo, byl zcela mimo jeho sféru vlivu. V řešené věci bylo podle názoru stěžovatele dále zásadně porušeno jeho ústavně chráněné právo na osobní svobodu tím, že nebylo vyhověno jeho žádosti o zápočet trestu.

II. Vyjádření účastníků řízení

6. K obsahu ústavní stížnosti se na žádost Ústavního soudu vyjádřili účastníci řízení. Městský soud v Brně ve svém vyjádření pouze odkázal na obsah spisu a odůvodnění svého rozhodnutí, stejně jako Krajský soud v Brně. Ten navíc poukázal na možný postup podle ustanovení § 61 odst. 3 trestního řádu, kterého však stěžovatel ve své věci nevyužil.

7. K obsahu ústavní stížnosti se vyjádřila rovněž Vězeňská služba České republiky, Věznice Rýnovice. Uvedla, že dne 16. 11. 2016 byla na oddělení prevence a stížností Věznice Rýnovice podána stížnost stěžovatele, v níž uváděl, že mu nebyla včas odeslána korespondence s opravným prostředkem k Městskému soudu v Brně. Tuto korespondenci měl stěžovatel údajně vhodit dne 18. 9. 2016 ve večerních hodinách do schránky určené na korespondenci s datem 19. 9. 2016. Na České poště, s. p., byla tato korespondence označena razítkem ze dne 20. 9. 2016. Oddělení prevence a stížností Věznice Rýnovice tuto stížnost prošetřilo a dospělo k závěru, že stížnost byla nedůvodná. Platná legislativa upravuje odesílání korespondence v tomto konkrétním případě v ustanovení § 24 odst. 3 a 6 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „vyhláška č. 345/1999 Sb.“). Z něj vyplývá, že odsouzenému je k dispozici poštovní schránka, pokud korespondenci neodevzdá vychovateli. Stěžovatel měl proto využít možnosti předat korespondenci vychovateli osobně (v zaměstnání byl dne 19. 9. 2016 od

08:30 hodin) a upozornit vychovatele na skutečnost, že odesílá opravný prostředek. Z ustanovení § 24 odst. 6 vyhlášky č. 345/1999 Sb. pak vyplývá: „Korespondenci, v níž odsouzený podává opravný prostředek ve smyslu právních předpisů, a Vězeňské službě je tato skutečnost známa, opatří pověřený zaměstnanec Vězeňské služby prezentačním razítkem věznice a datem, kdy bylo takové podání učiněno. Na žádost odsouzeného mu pověřený zaměstnanec Vězeňské služby potvrdí převzetí takového podání s uvedením data převzetí.“

8. V čl. II odst. 9 vnitřního řádu Věznice Rýnovice je blíže uvedeno: „Odesílaná úřední korespondence je na zadní straně obálky označována příslušným vychovatelem a datumkou s vyznačeným dnem převzetí korespondence od odsouzeného (bez další specifikace např. označení věznice), který je rozhodný zejména pro účely podávání opravných prostředků ve smyslu právních předpisů.“ Stěžovatel nepředal korespondenci určenou k odeslání osobně, neupozornil na skutečnost, že odesílá opravný prostředek a nevyžádal si potvrzení. Mělo být v jeho vlastním zájmu si tyto náležitosti zajistit. V podané ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že výše uvedenou korespondenci vhodil do schránky pro korespondenci, o čemž se již nelze přesvědčit, vzhledem k tomu, že kamerový záznam se uchovává po určitou dobu. V případě, že by skutečně vhodil korespondenci do schránky určené pro korespondenci, je tato vybírána denně a pokud se jedná o úřední korespondenci, je zaevidována ve Vězeňském informačním systému (dále jen „VIS“). O zaslání uváděné korespondence není však ve VIS záznam a dle odůvodnění usnesení Krajského soudu v Brně je za rozhodující datum považováno poštovní razítko na obálce, z čeho plyne, že razítko Vězeňské služby na obálce vyznačeno nebylo.

9. Pokud by stěžovatel vhodil korespondenci namísto do schránky „Korespondence“ do schránky „Stížnosti“, tato je vybírána pravidelně jedenkrát denně v pracovní dny v souladu s ustanovením § 34 odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb. Všechna podání jsou neprodleně předána na podatelnu, zaevidována a předána k podpisu adresátům ve věznici k vyřízení. Korespondence takto vhozená musí být adresátovi odeslána neprodleně, nejpozději následující pracovní den. Schránky jsou vybírány určeným zaměstnancem, který nepřichází do přímého styku s odsouzenými. Takový zaměstnanec nemá žádný zájem na tom, aby některý z dopisů nebyl řádně zaevidován, nepostoupen k vyřízení nebo neodeslán za adresátem. Schránky jsou plně funkční a je velmi nepravděpodobné, že by dopisy při výběru ze schránky mohly zůstat zachyceny ve schránce a nevyzvednuty. Stížnosti na zhrátou korespondence z uvedených schránek nebyly doposud zaznamenány. Z provedeného šetření, kdy nebyl zjištěn ani zaznamenán způsob odeslání předmětného opravného prostředku, není zřejmé, jakým

způsobem byl ze strany stěžovatele opravný prostředek podán či zda byl vůbec odeslán z Věznice Rýnovice.

10. Ke svému shora uvedenému vyjádření připojila Vězeňská služba část spisového materiálu, z něhož vyplývá, jakým způsobem byly řešeny stížnosti stěžovatele na postup při doručování v rámci samotné věznice.

11. Stěžovatel v replice ke všem vyjádřením setrval na svých argumentech.

III. Procesní podmínky řízení

12. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví zákon o Ústavním soudu. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

13. Vzhledem k námitce stížnostního soudu o možnosti postupu dle ustanovení § 61 trestního řádu se Ústavní soud blíže zabýval otázkou přípustnosti projednávání ústavní stížnosti. Jedním ze základních pojmových znaků ústavní stížnosti jakožto prostředku k ochraně ústavně zaručených základních práv a svobod je totiž její subsidiarita. Princip subsidiarity se po formální stránce projevuje v požadavku předchozího vyčerpání všech procesních prostředků, které právní řád České republiky stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), a po stránce materiální v požadavku, aby Ústavní soud přistoupil k zásahu na ochranu ústavně zaručených základních práv a svobod až tehdy, když příslušné orgány veřejné moci nejsou schopny protiústavní stav napravit. Pokud v určité procesní situaci má o právech a povinnostech fyzických či právnických osob rozhodnout určitý orgán veřejné moci, může ústavní přezkum následovat až poté, co bude ve věci učiněno konečné rozhodnutí k tomu určeným orgánem.

14. Klíčové je tedy posouzení, zda byl stěžovatel před podáním ústavní stížnosti povinen požádat o navrácení lhůty ve smyslu ustanovení § 61 odst. 3 trestního řádu. V nálezu sp. zn. III. ÚS 281/12 ze dne 5. prosince 2013 (N 210/71 SbNU 477) Ústavní soud v obdobné věci konstatoval, že zmiňované ustanovení zjevně nezakotvuje „standardní“ opravný prostředek (ať již řádný či mimořádný), nýbrž jistou formu autoremedury (být návrhové), čemuž ve sledovaném kontextu významně svědčí okolnost, že zákon nepředepisuje, aby o tomto prostředku byl účastník řízení poučen. Proto by nebylo příležité ustanovení o navrácení lhůty pojmát jako efektivní procesní nástroj, v nedostatku jehož uplatnění lze spatřovat překážku projednatelnosti následné ústavní stížnosti ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu [obdobně Ústavní soud rozhodoval ve věci sp. zn. II. ÚS 1427/14 skončené nálezem sp. zn. II. ÚS 1427/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 218/75 SbNU 449)].

V souladu s uvedenými závěry proto Ústavní soud i v nyní projednávané věci přistoupil k věcnému projednání ústavní stížnosti.

IV. Právní posouzení

15. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti, ve vyjádření účastníků řízení, jakož i obsahu napadených rozhodnutí dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 90 a 91 Ústavy). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

17. Je-li tvrzené pochybení obecného soudu nadáno způsobilostí vyvolat relevantní důsledky pro vedení řízení, a tím i jeho výsledek, nemůže Ústavní soud pominout nezbytnost jeho prověření, neboť tak velí požadavek vtělený do čl. 36 odst. 1 Listiny, je-li „ve hře“ riziko odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*). K zamezení přístupu účastníka řízení k soudu v důsledku omylu soudu při posouzení včasnosti podání opravného prostředku se Ústavní soud vyjadřoval opakovaně, např. v nálezu sp. zn. I. ÚS 750/06 ze dne 6. 6. 2007 (N 93/45 SbNU 335), v nálezu sp. zn. II. ÚS 2386/09 ze dne 16. 3. 2010 (N 55/56 SbNU 587) nebo v již zmiňovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 281/12, přičemž takový omyl označil za vadu ústavněprávní relevance.

18. V nyní projednávané věci bylo usnesením soudu prvního stupně rozhodnuto o zamítnutí žádosti stěžovatele o zápočet vykonaného trestu odnětí svobody ve věci Městského soudu v Brně sp. zn. 5 T 216/2013 do trestu uloženého rozhodnutím Městského soudu v Brně sp. zn. 91 T 232/2013. Příslušné usnesení bylo stěžovateli oznámeno doručením jeho opisu dne 16. 9. 2016 do Věznice Rýnovice. Stěžovatel byl řádně poučen ve smyslu § 143 odst. 1 trestního řádu o tom, že proti němu lze do tří dnů od jeho oznámení podat stížnost, o níž rozhodne Krajský soud v Brně. Stěžovatel stížnost podal, přičemž stížnostní soud dospěl k závěru, že tak učinil po lhůtě, a proto ji zamítl jako opožděnou.

19. Stěžejním bodem ústavní stížnosti je tedy otázka, zda předmětná stížnost byla podána včas či nikoliv, eventuálně zda existují důvodné pochybnosti o správnosti postupu Krajského soudu v Brně ve spojení s postupem Vězeňské služby Věznice Rýnovice. Jak vyplývá z napadeného usnesení stížnostního soudu, ten při posouzení včasnosti podané stížnosti vycházel z údajů obsažených na poštovním razítku na obálce (20. 9. 2016),

v níž byla předmětná stížnost doručena Městskému soudu v Brně. Je zřejmé, že v té době ještě žádné pochybnosti o datu podání zásilky nevznikly, a proto soud stížnost zamítl jako opožděnou.

20. S ohledem na to, že, jak bylo vyloženo shora, není proti postupu Krajského soudu v Brně o zamítnutí opravného prostředku proti usnesení Městského soudu v Brně žádného jiného efektivního prostředku k ochraně práva, než je ústavní stížnost, Ústavní soud se musel s tvrzením stěžovatele, že opravný prostředek podal příslušným orgánům Věznice Rýnovice již dne 18. 9. 2016, zabývat.

21. Vycházel přitom jak z vyjádření Vězeňské služby České republiky Věznice Rýnovice, tak z jí dodaného spisového materiálu, z něhož vyplývá, jak byla stížnost stěžovatele proti opožděnému dodání zásilky s opravným prostředkem proti usnesení soudu prvního stupně k poštovní přepravě prošetřena orgány věznic. Přihlédl přitom zejména k závažnosti věcně řešené problematiky, která se týkala započtení výkonu trestu odnětí svobody, a tedy v konečném důsledku jednoho ze základních práv stěžovatele, práva na osobní svobodu zaručeného čl. 8 odst. 1 Listiny. Právě možnost, že by stěžovateli mohl být v důsledku nesprávného postupu Vězeňské služby Věznice Rýnovice odepřen přístup ke stížnostnímu soudu, jenž by měl posoudit správnost úvah soudu prvního stupně o nemožnosti započtení trestu, a tedy že by stěžovatel mohl být v důsledku omezen na svobodě děle, než je nezbytně nutné, vede Ústavní soud ke kasaci napadeného usnesení.

22. Vězeňská služba ve svém vyjádření kromě odkazu na funkčnost schráněk v areálu Věznice Rýnovice a na vyhlášku č. 345/1999 Sb. připustila, že „z provedeného šetření, kdy nebyl zjištěn ani zaznamenán způsob odeslání předmětného opravného prostředku, není zřejmé, jakým způsobem byl ze strany stěžovatele opravný prostředek podán či zda byl vůbec odeslán z Věznice Rýnovice“ (viz bod 9 *in fine*). Protože nebylo najisto zjištěno, zda stěžovatel podal opravný prostředek k doručení opožděně či nikoli, a protože toto zjištění již není možné s jistotou ani učinit, nezbylo Ústavnímu soudu než postupovat v souladu se základní zásadou trestního řízení, že v pochybnostech je třeba vždy postupovat ve prospěch obviněného, resp. že je třeba vykládat příslušná zákonná ustanovení v jeho prospěch.

23. Z hlediska ústavněprávního pak porušení základního práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny spočívající v odepření možnosti stěžovatele domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu Ústavní soud shledává v zamítnutí řádného opravného prostředku stěžovatele stížnostním soudem pro jeho údajnou opožděnost. I když protiústavnost vzniklé situace mohla být vyvolána v první řadě nesprávným postupem Vězeňské služby a až následně postupem stížnostního soudu, který vycházel z údaje obsaženého na poštovním razítku, lze nastalou situaci vyřešit

jedině zrušením napadeného rozhodnutí. Tímto postupem se stěžovateli opět otevírá možnost projednání jím uplatněných námitek k tomu povoláním soudem, tedy Krajským soudem v Brně.

24. Veden doktrínou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci Ústavní soud nepřezkoumával napadené rozhodnutí Městského soudu v Brně a ústavní stížnost v tomto rozsahu odmítl pro nepřipustnost. Případný ústavněprávní přezkum by totiž byl za této situace předčasný, neboť úkolem Krajského soudu v Brně bude posoudit stěžovatelem podanou stížnost znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu o jejím včasném podání (aniž by samozřejmě Ústavní soud jakkoliv předjímal jeho výsledné rozhodnutí z hlediska věcného).

25. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu zčásti vyhověl ústavní stížnosti a napadené usnesení Krajského soudu v Brně podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. V části směřující proti usnesení Městského soudu v Brně Ústavní soud postupoval podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost odmítl.

Č. 181

K povinnosti obecného soudu položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie k výkladu ustanovení unijního práva

Pokud postup soudu, proti jehož rozhodnutí není přípustný opravný prostředek podle vnitrostátního práva, v řízení o potvrzení rozsudku jako evropského exekučního titulu pro nesporné nároky podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, závisí na výkladu pojmu „nesporný nárok“, který je autonomním pojmem unijního práva, musí tento soud při pochybnostech o jeho výkladu položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie.

Vyslovil-li Soudní dvůr názor, že nárok může být považován za „nesporný“, pokud dlužník nečiní nic pro to, aby se nároku bránil, tím, že na výzvu soudu neoznámí, že se hodlá obhajovat nebo se nezúčastní nařízeného jednání (rozsudek ve věci C-511/14 *Pebros Servizi*), nelze souhlasit s tím, že výklad unijního práva byl v daných souvislostech soudu, který nárok jako „nesporný“ nepotvrdil, zcela zřejmý a neměl důvod o něm pochybovat. Jestliže žalovaná svůj dluh před zahájením řízení uznala, jednání se sama ani jí ustanovený opatrovník nezúčastnili ani nevznesli v jeho průběhu žádné námítky, porušil soud, který svůj závěr o povaze nároku řádně nevysvětlil ani neodůvodnil, proč nepoložil Soudnímu dvoru předběžnou otázku, právo stěžovatelky na spravedlivý proces a právo na zákonného soudce.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a soudců Vojtěcha Šimíčka a Ludvíka Davida – ze dne 26. září 2017 sp. zn. II. ÚS 4255/16 ve věci ústavní stížnosti MUDr. Jany Zvárové, zastoupené JUDr. Michaelem Zvárou, advokátem, se sídlem Eberlova 1465/4, 155 00 Praha 5 – Stodůlky, proti postupu Okresního soudu v Českých Budějovicích v řízení o potvrzení rozsudku vydaného Okresním soudem v Českých Budějovicích ze dne 26. června 2009 č. j. 17 C 146/2009-43 jako evropského exekučního titulu dle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2014, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, za účasti Okresního soudu v Českých Budějovicích jako účastníka řízení.

Výrok

I. Okresní soud v Českých Budějovicích porušil svým postupem v řízení o potvrzení rozsudku vydaného Okresním soudem v Českých Budějovicích ze dne 26. června 2009 č. j. 17 C 146/2009-43 jako evropského exekučního titulu dle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2014, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky, ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, dále právo stěžovatelky na zákonného soudce podle čl. 38 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Okresnímu soudu v Českých Budějovicích se přikazuje, aby věc znovu posoudil a vyslovil se k podání předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností ze dne 28. prosince 2016 domáhá vydání nálezu, kterým by bylo vysloveno, že Okresní soud v Českých Budějovicích svým postupem v řízení o potvrzení rozsudku vydaného tímž soudem dne 26. června 2009 č. j. 17 C 146/2009-43 jako evropského exekučního titulu podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2014, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, (dále též jen „nařízení č. 805/2004“) porušil čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a dále porušil právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i právo na zákonného soudce zaručené čl. 38 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka se taktéž domáhá toho, aby nálezem Ústavního soudu bylo Okresnímu soudu v Českých Budějovicích uloženo, aby věc znovu posoudil.

2. V projednávané věci Okresní soud v Českých Budějovicích (dále též jen „soud“) rozsudkem ze dne 26. června 2009 č. j. 17 C 146/2009-43 vyhověl žalobě žalobkyně (stěžovatelky), kterou se po žalované domáhala zaplacení částky ve výši 6 600 Kč s poplatkem z prodlení (výrok I) jakožto dlužného nájemného a zálohy na úhrady spojené s užíváním bytu, a dále žalované uložil povinnost zaplatit žalobkyni náhradu nákladů řízení ve výši 600 Kč (výrok II). V průběhu řízení se soudu nepodařilo zjistit pobyt žalované, a proto jí byl postupem podle § 29 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský

soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) ustanoven opatrovník. Soudního jednání se nezúčastnila ani žalovaná, ani její opatrovník. Soud konstatoval, že žalovaná soudu nenabídla žádná skutková tvrzení ani důkazy, ze kterých by vyplývalo, že by na vymáhanou pohledávku, kterou dne 28. září 2008 výslovně uznala, byť jen zčásti něco zaplatila. Po provedeném dokazování proto soud žalobě vyhověl.

3. Stěžovatelka následně dne 14. října 2016 požádala okresní soud o zaslání výše označeného rozsudku s vyznačenou doložkou vykonatelnosti spolu s potvrzením, že jde o evropský exekuční titul podle § 353 odst. 1 o. s. ř. a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky.

4. Přípisem ze dne 3. listopadu 2016 (dále jen „přípis“) však bylo soudem stěžovatelce sděleno, že pro potvrzení výše označeného rozsudku jako evropského exekučního titulu nejsou splněny podmínky. Rozsudek vydaný po provedeném dokazování není podle názoru soudu nesporným nárokem ve smyslu nařízení č. 805/2004.

II. Rekapitulace ústavní stížnosti

5. Stěžovatelka svůj závěr o přípustnosti ústavní stížnosti opírá o skutečnost, že proti nepotvrzení rozsudku jako evropského exekučního titulu podle nařízení č. 805/2004 nejsou dle národních procesních předpisů přípustné žádné řádné ani mimořádné opravné prostředky. Přípis tak představuje jiný zásah orgánu veřejné moci do jejich ústavně zaručených práv a svobod ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy.

6. Zásah do svých ústavně garantovaných práv spatřuje stěžovatelka v tom, že okresní soud v řízení nepředložil předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie (dále jen „SDEU“ nebo „Soudní dvůr“), čímž zasáhl do jejího práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Podle názoru stěžovatelky, který je v ústavní stížnosti podpořen rozsáhlou citací judikatury SDEU, je i potvrzení soudního rozhodnutí jako evropského exekučního titulu aktem soudní povahy a spadá pod rozsah čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“). Jelikož proti nepotvrzení rozsudku jako evropského exekučního titulu nepřipouští právní řád České republiky žádné řádné ani mimořádné opravné prostředky, byl již okresní soudem, proti jehož rozhodnutí nelze podat opravné prostředky ve smyslu čl. 267 SFEU a jako takový byl povinen předložit SDEU předběžnou otázku, když před ním vyvstala otázka výkladu unijního práva, rozhodnutí o níž bylo nezbytné k vynesení rozsudku. Stěžovatelka v této souvislosti odkazuje na nálezh Ústavního soudu ze dne 29. listopadu 2011 sp. zn. II. ÚS 1658/11 (N 202/63 SbNU 357). Tato otázka dle stěžovatelky vyvstala, když soud interpretoval předmětné nařízení a zvláště pojem „nesporný nárok“.

7. Podle názoru stěžovatelky je třeba nárok v předmětném řízení považovat za nesporný. Výklad okresního soudu, který dovedl, že za nesporný nelze považovat nárok vyplývající z rozsudku, který soud vydal po provedeném dokazování, aniž by žalovaný uplatnil skutkové námitky či obranu, nemá oporu v nařízení č. 805/2004. Podle bodu 6 preambule nařízení č. 805/2004 může neexistence námítky dlužníka spočívat v nedostavení se k ústnímu jednání nebo nesplnění výzvy soudu k předložení písemného oznámení o tom, že se zamýšlí obhajovat. Tedy i samostatné nedostavení se je považováno za neexistenci námítky. V projednávané věci se žalovaná k soudnímu řízení nedostavila, po celou dobu zůstala pasivní a soudu nenabídla žádné argumenty ani neuplatnila žádné námitky. Z toho lze dovést, že potvrzení evropského exekučního titulu nebrání ani to, že byl vydán „běžný“ rozsudek po proběhlém dokazování. Ke stejnému závěru dle stěžovatelky dospívá i česká a zahraniční odborná literatura. Výklad přijatý okresním soudem není tedy dle stěžovatelky zcela jasný a nesporný.

8. Stěžovatelka rozsáhle argumentuje v tom směru, že v daném případě nelze aplikovat žádnou z výjimek z povinnosti podat předběžnou otázku dovozených Soudním dvorem (doktrína „*acte clair*“ a „*acte éclairé*“). Okresnímu soudu také opakovaně vytýká, že vůbec nezohlednil rozsudek SDEU ze dne 16. června 2016 ve věci C-511/14 *Pebros Servizi*. V tomto rozhodnutí SDEU mimo jiné stanovil, že pojem „nesporný nárok“ používaný v nařízení je třeba interpretovat autonomně na národních právních řádech. Výklad s odkazem na národní právo, jak byl proveden okresním soudem, je proto nesprávný. Především však měl soud v případě nejasného výkladu (a výklad zde dle názoru stěžovatelky očividně nejasný byl) předložit SDEU předběžnou otázku. Nepředložení předběžné otázky představuje podle názoru stěžovatelky porušení práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny. Tento svůj závěr podporuje judikaturou Ústavního soudu [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 8. ledna 2009 sp. zn. II. ÚS 1009/08 (N 6/52 SbNU 57)] a také Evropského soudu pro lidská práva (např. rozsudek ve věci *Ullens de Schooten a Rezabek proti Belgii* ze dne 20. září 2011 č. 3989/8 a 38353/07). Tím, že se okresní soud v přípisu a v průběhu řízení vůbec nezabýval svou povinností podat předběžnou otázku a její nepoložení nikterak neodůvodnil, se podle stěžovatelky také dopustil porušení jejího práva na spravedlivý proces ve smyslu č. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 36 odst. 1 Listiny.

III. Rekapitulace vyjádření účastníka řízení

9. Ústavní soud si k posouzení námitek a tvrzení stěžovatelky vyžádal vyjádření Okresního soudu v Českých Budějovicích, jakož i spis sp. zn. 17 C 146/2009.

10. Okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že v řízení o potvrzení svého rozsudku jako evropského exekučního titulu neměl žádné pochybnosti o tom, že k požadovanému potvrzení nejsou splněny podmínky. Proto také o tom stěžovatelku vyrozuměl a nepovažoval za potřebné předložit předběžnou otázku SDEU. V podrobnostech odkazuje na přípis, který byl stěžovatelce zaslán. Otázku, zda v daném případě položit předběžnou otázku měl či nikoli, nechává soud na posouzení Ústavnímu soudu.

11. Vzhledem k tomu, že vyjádření účastníka řízení neobsahovalo žádné nové skutečnosti, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat je k případné replice stěžovatelce.

IV. Posouzení předpokladů přípustnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud nejprve posoudil náležitosti ústavní stížnosti a konstatuje, že byla podána včas a osobou oprávněnou, přičemž stěžovatelka je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zastoupena advokátem.

13. Ústavní stížnost rovněž nebyla shledána nepřipustnou ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Proti nepotvrzení rozsudku jakožto evropského exekučního titulu podle § 353 o. s. ř. a nařízení č. 805/2004 nejsou podle českého práva přípustné žádné opravné prostředky. Soud v takovém případě nevydává rozhodnutí, pouze o nevydání potvrzení žadatele vyrozumí. Je proto třeba souhlasit s názorem stěžovatelky, že přípis, kterým byla vyrozuměna o tom, že nejsou splněny podmínky pro potvrzení výše označeného rozsudku jako evropského exekučního titulu, lze kvalifikovat jako jiný zásah orgánu veřejné moci do jejich ústavně zaručených práv a svobod ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, resp. ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, a proto je její ústavní stížnost přípustná.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

14. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Problematice podávání předběžných otázek k SDEU se Ústavní soud věnoval zejména v i stěžovatelkou citovaném nálezu ze dne 29. listopadu 2011 sp. zn. II. ÚS 1658/11 (viz výše). Zde mimo jiné podotkl, že přistoupením České republiky k Evropské unii vzniklo českým soudům oprávnění, a za určitých okolností i povinnost, obracet se na SDEU s předběžnými otázkami. Na základě čl. 267 třetího odstavce SFEU je soud členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, povinen předběžnou otázku položit SDEU [souhrn výjimek z povinnosti předložit předběžnou otázku pak Soudní

dvůr rozpracoval ve svém rozsudku ve věci sp. zn. C-283/81 *Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA v. Ministero della Sanità*. Podle tohoto rozhodnutí musí soudy poslední instance odmítnutí položit předběžnou otázku odůvodnit a založit je na výjimkách uvedených v judikatuře Soudního dvora. To vyplývá ze samotného účelu řízení o předběžné otázce, jímž je především zajistit jednotnou aplikaci norem Evropské unie vnitrostátními soudy členských států a „zabránit vzniku většího množství vnitrostátní judikatury, která by byla v rozporu s komunitárním právem“ (srov. rozsudek ve věci sp. zn. 107/76 *Hoffmann-La Roche AG*)]. Tak je naplněna výše zmíněná maxima rovnosti před zákonem.

16. Podle již zmiňovaného nálezu sp. zn. II. ÚS 1658/11 může nepodání předběžné otázky představovat porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 Listiny. Předpokladem oprávnění podat ústavní stížnost je vyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně stěžovatelova práva poskytuje (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). O porušení práva na zákonného soudce půjde v případě aplikace unijního práva tehdy, kdy český soud (jehož rozhodnutí již nelze napadnout dalšími opravnými prostředky, které poskytuje podústavní právo) nepoloží předběžnou otázku SDEU svévolně, tedy v rozporu s principem právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Jak Ústavní soud uvedl v nálezu ze dne 8. ledna 2009 sp. zn. II. ÚS 1009/08 (N 6/52 SbNU 57), za výkon svévole považuje i takové jednání soudu poslední instance aplikujícího normy komunitárního práva (tj. dnes práva EU), který si zcela opomene položit otázku, zda by neměl vznést předběžnou otázku k Soudnímu dvoru, přičemž její nevznesení řádně neodůvodní, včetně posouzení výjimek pro takový postup, které Soudní dvůr ve své judikatuře vypracoval. Jinými slovy, jde o případ, kdy soud nebere vůbec v potaz pro něj závaznou existenci kogentní úpravy obsažené v čl. 267 SFEU. K předběžné otázce se vyslovil ve svém rozsudku ze dne 20. září 2011 i Evropský soud pro lidská práva ve věci *Ullens de Schooten a Rezabek proti Belgii* (stížnosti č. 3839/07 a 383353/07), v němž uvedl, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy (Úmluva samotná nezná právo na zákonného soudce jako speciální a samostatný aspekt práva na spravedlivý proces) se vztahuje i na závazek soudu členského státu podle komunitárního práva odůvodnit každé rozhodnutí, kterým odmítne položit předběžnou otázku. Evropský soud pro lidská práva tak musí být vždy ujistěn, že jakékoliv odmítnutí, které přezkoumává, bylo doprovázeno takovým zdůvodněním.

17. Povinnost podat předběžnou otázku podle čl. 267 SFEU je vázána na to, že proti rozhodnutí příslušného soudu není možné podat opravné prostředky podle vnitrostátního práva. V projednávané věci nebyl proti rozhodnutí okresního soudu přípustný žádný opravný prostředek, z čehož vyplývá, že tento soud, pokud během řízení vyvstala otázka týkající se práva Evropské unie spadající pod rozsah čl. 267 SFEU, byl povinen předběžnou

otázku SDEU položit. V daném případě je irelevantní, že okresní soud není institucionálně soudem stojícím na vrcholu soustavy obecných soudů, ale určující je toliko skutečnost, že proti rozhodnutí tohoto soudu není přípustný opravný prostředek. To ostatně vyplývá již ze slavného (*obiter dicti*) rozsudku Soudního dvora ve věci sp. zn. 6/1964 *Costa proti ENEL*, podle něhož povinnost iniciovat řízení o předběžné otázce má každý vnitrostátní soudce, proti jehož rozhodnutí není v dané věci přípustný opravný prostředek. Není tudíž rozhodné, zda je soudce formálně členem nejnižší nebo nejvyšší soudní instance. Povinnost předložit případ SDEU je dána již tím, že proti jeho rozhodnutí není v projednávané věci přípustný opravný prostředek podle vnitrostátního práva. Úsudek o tom, zda je nějaký opravný prostředek k dispozici, si musí učinit soudce sám [k tomu blíže viz Bobek, M. Porušení povinnosti zahájit řízení o předběžné otázce podle článku 234 (3) SES. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 17 a násl.].

18. Zásadní pro posouzení stávající ústavní stížnosti je tedy otázka, zda měl okresní soud povinnost podat předběžnou otázku k SDEU. Ve svém rozsudku ve věci sp. zn. C-511/14 *Pebros Servizi* se SDEU zabýval mimo jiné povahou potvrzení rozsudku jako evropského exekučního titulu ve vztahu k řízení o předběžné otázce. Dle jeho názoru potvrzení soudního rozhodnutí jako evropského exekučního titulu představuje akt soudní povahy a v rámci jeho přijímání může vnitrostátní soud předložit SDEU předběžnou otázku.

19. Dalším předpokladem pro podání předběžné otázky je, zda postup soudu při nepotvrzení rozsudku jako evropského exekučního titulu závisel na výkladu práva Evropské unie. Na tuto otázku je třeba odpovědět kladně. Samo evropské právo, totiž nařízení č. 805/2004, upravuje předpoklady a podmínky potvrzení a soud se na ně v přípise sám odvolává.

20. Dle okresního soudu byl výklad unijního práva v daném případě jasný. Tomuto závěru však Ústavní soud, přestože není povolán k výkladu podústavního ani unijního práva, nemůže přisvědčit. Z citovaného rozsudku SDEU ve věci C-511/14 *Pebros Servizi* vyplývá, že pojem „nesporný nárok“ je třeba vykládat autonomně, nikoli dle národního práva. SDEU v něm také vyslovil názor, že nárok může být považován za „nesporný“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 druhého podstavce písm. b) nařízení č. 805/2004, pokud dlužník nečiní nic pro to, aby se proti nároku bránil, tím, že nesplní výzvu soudu k předložení písemného oznámení o tom, že se zamýšlí obhajovat nebo se nezúčastní jednání.

21. Ve stávající věci se přitom žalovaná jednání soudu ani nezúčastnila, ani se nikterak proti podané žalobě nebránila. Nadto nelze přehlédnout, že žalovaná svůj dluh vůči žalobkyni písemně uznala. To sice samozřejmě nelze ztotožňovat se splněním podmínek pro vydání rozsudku pro uznání, nicméně za výše uvedených okolností a ve světle závěrů

podávajících se z rozsudku SDEU ve věci C-511/14 *Pebros Servizi* nelze souhlasit s tím, že výklad unijního práva, především pojmu „nesporný nárok“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 druhého podstavce písm. b) nařízení č. 805/2004 byl v dané věci zcela zřejmý a soud neměl důvod o něm pochybovat. Není tak naplněna žádná z výjimek z povinnosti předběžnou otázku podat, stanovených Soudním dvorem v jeho již zmiňovaném rozsudku ve věci C-283/81 *CILFIT* (doktrína „*acte clair*“ a „*acte éclairé*“). Právě s odkazem na tyto výjimky měl okresní soud svoje nepoložení předběžné otázky převědivě odůvodnit, což neučinil.

22. V situaci, kdy otázka nespornosti nároku nebyla s ohledem na výše uvedené zcela jednoznačná, je třeba uzavřít, že bylo povinností okresního soudu řádně vysvětlit a odůvodnit svůj názor na povahu nároku, anebo měl-li o jeho nespornosti pochybnosti, případně položit SDEU předběžnou otázku, zda lze nařízení č. 805/2004 vyloučit tak, že za nesporný je možno považovat nárok, o kterém bylo rozhodnuto po provedeném dokazování, žalovaná, která svůj dluh uznala před zahájením řízení, ani její opatrovník se jednání soudu nezúčastnil ani nevznesl v jeho průběhu žádné námítky. Pokud takto okresní soud nepostupoval, porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces (nedostatečným odůvodněním), popř. právo na zákonného soudce (nepoložením předběžné otázky SDEU).

23. Pokud by byla odpověď SDEU na předchozí otázku kladná (tedy že jde o nesporný nárok), měl by okresní soud dále zkoumat splnění dalších podmínek nutných pro potvrzení rozsudku jako evropského exekučního titulu, tj. především splnění tzv. minimálních norem pro řízení o nesporných nárocích podle kapitoly III nařízení č. 805/2004. Posouzení, zda doručení žaloby pouze opatrovníkovi žalované (jejíž pobyt se nepodařilo zjistit), za situace, kdy opatrovník byl v dalším řízení zcela pasivní, vyhovuje požadavkům kapitoly III nařízení č. 805/2004 na doručování dokumentů o zahájení řízení, by pak mohlo být navazující součástí předmětu předběžné otázky.

24. Na základě výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že postupem Okresního soudu v Českých Budějovicích bylo zasaženo do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu], a proto ústavní stížností stěžovatelky vyhověl, přičemž Okresnímu soudu v Českých Budějovicích současně přikázal, aby věc znovu posoudil a vyslovil se k případnému podání předběžné otázky k SDEU.

Č. 182

K rozhodování o finančním zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou trestního řízení

Ustanovení čl. 6 Úmluvy nezaručuje právo na zastavení nepřiměřeně dlouhého trestního stíhání, tudíž z něj neplyne ani povinnost smluvního státu k takovému zastavení přistoupit, a vzhledem ke svým kompetencím nemůže takovou povinnost z Úmluvy vyvodit ani Evropský soud pro lidská práva.

Situace, kdy bylo trestní řízení zastaveno z důvodu jeho nepřiměřené délky, aniž by mohl být učiněn závěr o tom, zda obviněný daný skutek spáchal či nikoliv, je odlišná od situace, kdy byl obviněný již shledán vinným a dostalo se mu beneficia zmírnění trestu odůvodněného nepřiměřenou délkou trestního řízení. Pokud obviněný o zastavení trestního stíhání nepožádal a neměl ani možnost trvat na projednání věci, nemůže být takové zastavení považováno za kompenzaci nepřiměřené délky řízení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře – ze dne 26. září 2017 sp. zn. I. ÚS 741/17 ve věci ústavní stížnosti S. S., zastoupeného JUDr. Janem Mejzlíkem, advokátem, se sídlem Malá Štupartská 6, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. prosince 2016 č. j. 30 Cdo 4941/2016-452 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. dubna 2016 č. j. 29 Co 27/2016-337 vydaným v řízení o náhradu škody způsobené nepřiměřeně dlouhým trestním řízením, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ministerstva spravedlnosti České republiky jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. prosince 2016 č. j. 30 Cdo 4941/2016-452 bylo porušeno základní právo stěžovatele na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení a vymezení věci

1. Stěžovatel čelil ode dne 12. 2. 1999 trestnímu stíhání pro trestné činy účasti na zločinném spolčení (s horní hranicí trestní sazby deset let) a padělání a pozměňování veřejné listiny, později rozšířené o nedovolené ozbrojování, v rámci něhož byl vzat do vazby. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 1. 10. 2009 sp. zn. 16T 137/2001 bylo toto trestní stíhání podle § 223 odst. 1 trestního řádu na návrh několika spoluobžalovaných stěžovatele zastaveno z důvodu dle § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu, neboť tak stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, konkrétně Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“). Obvodní soud konstatoval, že od sdělení obvinění uplynulo více než deset let, aniž bylo vydáno meritorní rozhodnutí, že vzhledem ke změně složení senátu by bylo nutno opakovat provedené důkazy a že vzniklými průtahy se dostává do střetu právo a povinnost státu na stíhání a potrestání pachatelů trestné činnosti s právem obžalovaných na projednání jejich záležitosti v přiměřené lhůtě. Usnesení obsahovalo poučení o možnosti podání stížnosti, která přísluší jak obžalovaným, tak státnímu zástupci; kromě toho byli účastníci poučeni o tom, že v trestním stíhání je možné pokračovat, prohlásí-li obžalovaný do 3 dnů ode dne, kdy mu bylo usnesení oznámeno, že na projednání věci trvá. Toto usnesení se stalo pravomocným dne 13. 12. 2010 ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) ze dne 27. 12. 2010, kterým vzal tento soud na vědomí zpětvzetí stížnosti státní zástupkyně; stěžovateli bylo podle jeho tvrzení toto usnesení doručeno až dne 14. 3. 2011.

2. Dne 10. 6. 2011 požádal stěžovatel vedlejšího účastníka o zaplacení částky 533 159 Kč s příslušenstvím z titulu nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“), konkrétně nepřiměřenou délkou trestního řízení vedeného proti němu pod sp. zn. 16T 137/2001. Ve svém stanovisku ze dne 21. 10. 2011 vedlejší účastník konstatoval, že v předmětném trestním řízení sice nedošlo k projednání a rozhodnutí věci v přiměřené lhůtě, ale že vzhledem k důvodu zastavení trestního řízení byla vzniklá nemajetková újma nahrazena jiným adekvátním způsobem.

3. Stěžovatel proto dne 31. 10. 2011 podal proti České republice zastoupené vedlejším účastníkem žalobu na zaplacení výše uvedené částky, která byla před Obvodním soudem pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) vedena pod sp. zn. 10 C 280/2011 (pod sp. zn. 12 C 290/2011 a 15 C 291/2011

byla vedena řízení o stěžovatelských žalobách o přiznání přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím o vazbě a nezákonným rozhodnutím o zahájení trestního stíhání: v prvním řízení byla jeho žaloba v celém rozsahu zamítnuta pro absenci odpovědnostního titulu; v druhém řízení mu byla pravomocně přiznána částka 30 000 Kč za újmu na pověsti, za psychické strádání a narušení výchovy a vývoje dcery, za psychické strádání nejbližších členů rodiny a újmu na jejich vlastní pověsti). V žalobě tvrdil, že trestní řízení vedené proti němu pod sp. zn. 16T 137/2001 trvalo celkem dvanáct let, jeden měsíc a dva dny, a to zejména z důvodu mechanického vršení nesprávných (či dokonce nezákonných) rozhodnutí a opatření vůči němu, čímž došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Tím mu byla způsobena újma, kterou lze kompenzovat pouze finančním zadostiučiněním. Stěžovatel poukázal také na to, že v tomto případě neměl možnost proti zastavení trestního stíhání jakkoliv účinně brojit, neboť proti usnesení zastavujícímu trestní stíhání z důvodu dle § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu nemohl podat stížnost (toto právo náleželo jen státnímu zástupci, který svou stížnost vzal zpět) a nemohl ani požádat, že na projednání věci trvá. Jeden ze spoluobžalovaných sice proti usnesení o zastavení trestního řízení bezprostředně po jeho vyhlášení stížnost podal s tím, že chce být zproštěn, ale tato nebyla vůbec projednána.

4. Ve svém vyjádření k žalobě vedlejší účastník uvedl, že dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tz 316/2001, na které je odkazováno v rozhodnutí obvodního soudu o zastavení trestního stíhání, bylo obžalovaným umožněno podat proti tomuto usnesení stížnost; žádná taková stížnost však nebyla v předmětném spisu dohledána. K tomu při jednání dne 8. 4. 2013 právní zástupce stěžovatele na dotaz soudu sdělil, že mu není známo, proč stěžovatel stížnost přes poučení v daném usnesení nepodal. Posléze toto tvrzení upřesnil tak, že stěžovatel se na výslovný dotaz soudkyně nevyjádřil, neboť v průběhu vyhlásování usnesení v trestním řádu zjistil, že stížnost není přípustná. Navíc byla dřívější usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2002 sp. zn. 7 Tz 316/2001 a ze dne 27. 3. 2002 sp. zn. 4 Tz 1/2002 (všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na www.nsoud.cz), v té době již dávno revidována usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2002 sp. zn. 5 Tdo 178/2002, které tento postup jednoznačně vylučuje. V dalším písemném podání stěžovatel rovněž uvedl, že ve všech svých výpovědích a žádostech o propuštění z vazby vždy jasně tvrdil, že se naznačené činnosti nedopustil.

5. Rozsudkem č. j. 10 C 280/2011-146 ze dne 18. 6. 2013 obvodní soud rozhodl ve výroku I tak, že vedlejší účastník je povinen stěžovateli zaplatit částku 130 000 Kč s úrokem z prodlení, a ve zbývající části žalobu výrokem II zamítl. V odůvodnění rozsudku soud uvedl, že trestní stíhání bylo

zahájeno dne 12. 2. 1999 a pravomocně skončilo dne 13. 12. 2010, trvalo tedy jedenáct let a deset měsíců, což je doba nepřiměřeně dlouhá. Tím došlo k nesprávnému úřednímu postupu a k porušení stěžovatelova práva na projednání věci v přiměřené lhůtě ve smyslu § 13 odst. 1 vět druhé a třetí zákona č. 82/1998 Sb., za které stěžovateli náleží právo na přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Je pravda, že trestní stíhání stěžovatele bylo zastaveno z důvodu uvedeného v § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu, na druhou stranu nelze učinit závěr, že pokud nepřiměřeně dlouhé trestní řízení neskončí rozsudkem ve věci samé, ale skončí jinak, např. zastavením trestního stíhání, je peněžitá náhrada imateriální újmy zcela vyloučena; na výsledku řízení by tedy nemělo záležet, přičemž ani § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. takové kritérium nebere v úvahu. Za posuzované trestní řízení tedy soud stěžovateli přiznal základní částku ve výši 162 500 Kč, kterou snížil o 20 %, neboť věc byla poměrně složitá jak po skutkové stránce z důvodu většího množství obžalovaných a velkého množství skutků, tak po procesní stránce; další důvody pro snížení či zvýšení základní částky ani průtahy v řízení soud neshledal. Uvedl, že by sice bylo možné základní částku navýšit z důvodu zvýšeného významu řízení pro stěžovatele, k tomu však nepřistoupil, neboť stěžovatel proti usnesení ze dne 1. 10. 2009 nepodal stížnost ani netrval na projednání věci, ačkoliv byl o těchto možnostech soudem výslovně poučen. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2002 sp. zn. 5 Tdo 178/2002 přitom vyplývá, že proti usnesení o zastavení trestního stíhání (ze stejného důvodu jako v případě stěžovatele) podala stížnost státní zástupkyně, kterou odvolací soud přezkoumal; podání stížnosti tak bylo zjevně přípustné.

6. Oba účastníci se proti rozsudku obvodního soudu odvolali. Vedlejší účastník tvrdil, že k odškodnění stěžovatele došlo již zastavením řízení. Pokud se stěžovatel s výsledkem trestního řízení smířil a neprohlásil, že na projednání věci trvá, důvod pro jeho další odškodnění peněžitou částkou není dán. Podle stěžovatele naopak obvodní soud pochybil v tom, že nenavýšil základní částku odškodnění z toho důvodu, že řízení pro něj mělo zvýšený význam, přičemž opomenul, že trestní řád obviněnému nedává možnost podat stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání dle § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu ani možnost žádat o projednání věci. Odškodnění v podobě zastavení trestního stíhání, které bylo od počátku nedůvodné, tak není dostatečným a přiměřeným prostředkem kompenzace vzniklé nemajetkové újmy.

7. Rozsudkem č. j. 29 Co 402/2013-180 ze dne 30. 1. 2014 Městský soud v Praze potvrdil rozsudek obvodního soudu ve výroku I a ve výroku II jej změnil tak, že vedlejší účastník je povinen zaplatit stěžovateli částku 39 000 Kč s úrokem z prodlení, jinak jej v tomto výroku potvrdil. Ztotožnil se se závěrem obvodního soudu, že v dané věci jsou splněny podmínky pro

finanční zadostiučinění nemajetkové újmy, která stěžovateli vznikla v důsledku nepřiměřeně dlouhého trestního řízení. Byl-li stěžovatelův život po dobu téměř dvanácti let zatížen obavami z možnosti uložení mnohalehého trestu odnětí svobody, nelze považovat za dostatečnou satisfakci samotné zastavení řízení, které bylo touto nepřiměřenou délkou odůvodněno. Zatímco v případě, kdy se nepřiměřená délka trestního řízení kompenzuje zmírněním uloženého trestu, se pachateli dostává jednoznačného benefitu za újmu způsobenou délkou řízení v podobě mírnějšího postihu, v případě zastavení trestního stíhání odůvodněného délkou řízení je míra odškodnění utrpěné újmy výrazně nižší, neboť osoba, proti níž bylo řízení vedeno, dosud pravomocně odsouzena nebyla, a nelze tudíž vyloučit, že by zastavené řízení mohlo vyústit i v rozhodnutí pro ni příznivější, kterým by byla obžaloby zproštěna. Současně se však městský soud neztotožnil s obvodním soudem v tom, že stěžovatel mohl proti usnesení o zastavení trestního stíhání podat opravný prostředek, proto nesouhlasil s tím, že nejsou dány důvody pro zvýšení základní výše z důvodu zvýšeného významu řízení pro stěžovatele; za přiměřené z tohoto důvodu považoval zvýšení o 30%. Přiměřené finanční zadostiučinění nemajetkové újmy, kterou stěžovatel utrpěl, tedy podle něj odpovídalo částce 169 000 Kč.

8. Vedlejší účastník napadl rozsudek městského soudu ve spojení s rozsudkem obvodního soudu dovoláním, tvrdíc, že městský soud se v otázce jiné než finanční formy odškodnění odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2011 sp. zn. 30 Cdo 2742/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2014 sp. zn. 30 Cdo 3300/2013). Pokud totiž Nejvyšší soud za dostatečnou kompenzaci nepřiměřeně dlouhého trestního stíhání považuje zmírnění ukládaného trestu, pak tím spíše by za dostatečnou kompenzaci mělo být považováno zastavení trestního stíhání, jímž stát na vlastní dokončení trestního stíhání ústíci případně v uložení trestu se souhlasem obžalovaného rezignuje (*argument a minori ad maius*). Zadostiučinění ve formě zastavení trestního stíhání, kterého se stěžovateli dostalo ještě v rámci samotného řízení, má přednost před finanční či jinou kompenzací. Stěžovatel ve svém vyjádření k tomuto dovolání zdůraznil, že zastavení trestního stíhání považuje pouze za zákonnou povinnost orgánu žalované plynoucí z jejich závazků, nikoliv za kompenzační úkon vůči své osobě, a že neexistuje žádný procesní prostředek, kterým si mohl vynutit pokračování řízení až do vyhlášení rozsudku (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2003 sp. zn. 11 Tdo 421/2003). Navíc nebyl obvodním soudem poučen o právu prohlásit, že na projednání věci trvá, neboť poučení v písemném vyhotovení usnesení obsahuje toliko zmatečný odkaz na tuto možnost u důvodů dle § 172 odst. 2 trestního řádu, které však důvod dle § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu neobsahují. Rozsudkem č. j. 30 Cdo 1273/2014-209 ze dne

19. 5. 2015 Nejvyšší soud oba napadené rozsudky v dovoláním dotčeném rozsahu (vyhovujícím žalobě co do částky 169 000 Kč s příslušenstvím) zrušil a věc vrátil obvodnímu soudu k dalšímu řízení, neboť měl za to, že částka přiznaná nižšími soudy na základě aplikace § 31a zákona č. 82/1998 Sb. byla zcela zjevně nepřiměřená. Připomněl, že se jeho rozhodovací praxe ustálila v názoru, podle kterého je zastavení trestního stíhání z důvodu jeho nepřiměřené délky způsobitelným, účinným a rovněž zásadně dostatečným kompenzačním prostředkem odškodnění nemajetkové újmy vzniklé obviněnému (obžalovanému) nepřiměřenou délkou trestního stíhání. Uvedené platí tím spíše, je-li kompenzačním prostředkem nápravy zmírnění trestu, tj. „pouze“ zmírnění trestu, oproti „úplnému“ zastavení trestního stíhání (viz výše citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tz 316/2001; dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2014 sp. zn. 30 Cdo 3300/2013 a ze dne 16. 6. 2014 sp. zn. 30 Cdo 791/2014, vydaná ve skutkově a právně obdobné věci spoluobžalovaných stěžovatele). Přiznání odškodnění v některé z dalších forem předvídaných § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb. je pak namíste až tehdy, pokud by se odškodnění, kterého se obžalovanému v trestním řízení dostalo (zmírněním ukládaného trestu či zastavením trestního stíhání), nejevilo jako dostačující (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2013 sp. zn. 30 Cdo 2310/2012, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 60/2013). Uvedené závěry navíc obstály i v ústavní rovině, neboť ústavní stížnost podaná proti výše citovanému usnesení sp. zn. 30 Cdo 791/2014 byla Ústavním soudem odmítnuta usnesením sp. zn. III. ÚS 1608/14 ze dne 19. 6. 2014 (v SbNU nepublikováno, všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

9. Pokud tedy městský soud v projednávané věci zdůraznil rozdíl zastavení trestního stíhání pro jeho nepřiměřenou délku oproti zmírnění uloženého trestu z téhož důvodu, a to ve prospěch závěru o „výrazně nižší“ míře satisfakce zastavením trestního stíhání oproti satisfakci zmírněním trestu, je tato jeho úvaha dle Nejvyššího soudu nesprávná – dle shora zmíněné judikatury dovolacího soudu je nutno kompenzační účinky obou procesních forem skončení trestního stíhání považovat za nejméně rovnocenné. Zdůvodňuje-li dále městský soud nedostatečnost odškodnění zastavením trestního stíhání „závažností újmy, kterou žalobce v důsledku délky tohoto řízení vytrpěl“, pak nelze přehlédnout, že bližší skutková zjištění o povaze a míře takové „závažné újmy“ v odůvodnění jeho rozsudku absentují. Na závěr Nejvyšší soud uvedl, že obvodní soud bude v dalším řízení veden v judikatuře ustáleným východiskem, podle nějž ustanovení § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb. vyžaduje, aby soud s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti každého individuálního případu sám vymezil okolnosti významné pro určení výše odškodnění, přičemž v rámci těchto

vých úvah vyjde ze shora vyloženého kompenzačního významu výsledku trestního stíhání. Z tohoto úhlu pohledu (zastavení trestního stíhání jako zásadně postačující odškodnění) tedy obvodní soud zváží stěžovatelem tvrzené dopady délky (a právě jen délky) trestního stíhání do jeho osobnostní sféry a na jeho dosavadní způsob života. Stranou jeho pozornosti pak nezůstane ani skutečnost, že se stěžovatel domáhá rovněž odškodnění nemajetkové újmy za omezení osobní svobody vazbou a odškodnění nemajetkové újmy zapříčiněné zahájením a vedením vlastního trestního stíhání (tj. z titulu nezákonného rozhodnutí). Obvodní soud v této souvislosti zjistí a z pohledu možné (nežádoucí) duplicity odškodnění vyhodnotí, do jaké míry se v těchto řízeních faktor délky trestního stíhání promítá (či dokonce již byl soudy zohledněn). Dospěje-li obvodní soud po zhodnocení všech významných okolností věci v dalším řízení k závěru o tom, že „zadostiučinění zastavením“ v případě stěžovatele nepostačuje, uváží, v jaké adekvátní formě a příp. výši je namístež mu poskytnout další zadostiučinění, a tyto své úvahy náležitě odůvodní.

10. Vázán výše uvedenými právními názory Nejvyššího soudu rozhodl obvodní soud rozsudkem č. j. 10 C 280/2011-300 ze dne 27. 7. 2015 ve věci zaplacení částky 169 000 Kč s příslušenstvím tak, že žalovaná je povinna stěžovateli zaplatit částku 130 000 Kč s úrokem z prodlení; ve zbývající části, kterou se stěžovatel domáhal zaplacení částky 39 000 Kč, žalobu zamítl. Při zkoumání, zda je způsob kompenzace zastavením trestního stíhání dostatečným odškodněním nebo zda je namístež přiznání odškodnění v některé z dalších forem předvídaných § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., hodnotil obvodní soud stěžovatelem tvrzené dopady délky trestního stíhání do jeho osobnostní sféry a na jeho dosavadní způsob života. S poukazem mimo jiné na to, že pokud trestní řízení trvá příliš dlouhou dobu, lidé v okolí poškozeného většinou nabudou dojmu, že poškozený se skutečně něčeho nezákonného a velmi závažného dopustil, dospěl obvodní soud k názoru, že pouhé zastavení trestního stíhání stěžovatele z důvodu jeho délky není dostatečným zadostiučiněním za vzniklou nemajetkovou újmu. Soud přihlédl rovněž k tomu, že žaloba stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy za omezení osobní svobody byla v celém rozsahu pravomocně zamítnuta pro absenci odpovědnostního titulu. Byl rovněž vázán závazným právním názorem městského soudu obsaženým v jeho rozsudku ze dne 30. 1. 2014, ve kterém tento soud dospěl k závěru, že stěžovatel nemohl podat opravný prostředek proti usnesení o zahájení trestního stíhání. Tento závěr byl navíc podpořen Nejvyšším soudem v jeho rozsudku ze dne 29. 4. 2015 č. j. 30 Cdo 2808/2014-217 (vydaném ve věci stěžovatele o náhradu nemajetkové újmy za nezákonné rozhodnutí o zahájení trestního stíhání), dle kterého „jelikož v posuzovaném případě dovolatele nebylo trestní stíhání zastaveno z žádného z fakultativních důvodů uvedených v § 172

odst. 2 tr. ř., žalobci tak nesvědčilo právo na pokračování ve věci ani na základě § 172 odst. 4 tr. ř. Žalobci nepřislušelo ani právo podat si stížnost proti usnesení o zastavení řízení, neboť tu podle § 223 odst. 4 tr. ř. může podat pouze státní zástupce“. Pokud se tedy stěžovatel nemohl domoci vydání pro něho příznivějšího rozhodnutí, než bylo rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, tedy zprošťujícího rozsudku, nemůže být zastavení trestního stíhání (ani konstatování porušení práva žalovanou) považováno za dostatečné zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou nepřiměřenou délkou trestního stíhání, neboť pouze zprošťující rozsudek mohl stěžovateli přivodit určitou satisfakci za to, co byl nucen podstoupit po dobu téměř dvanáctiletého trestního stíhání. Za tuto dobu tak soud stěžovateli přiznal základní částku ve výši 162 500 Kč, kterou snížil o 20% z důvodu složitosti věci; další důvody pro snížení či zvýšení základní částky ani průtahy v řízení soud neshledal. Pokud jde o význam předmětu řízení pro stěžovatele, ten lze obecně hodnotit jako zvýšený; v tomto případě však soud základní částku z důvodu zvýšeného významu řízení pro stěžovatele nezvyšoval, neboť tato skutečnost byla zohledněna při posuzování nároku stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy z titulu nezákonného rozhodnutí v řízení vedeném u obvodního soudu pod sp. zn. 15 C 291/2011 (v opačném případě by docházelo ke dvojímu odškodnění).

11. K odvolání žalované vydal městský soud dne 7. 4. 2016 napadený rozsudek, kterým změnil rozsudek obvodního soudu ve vyhovujícím výroku o věci samé tak, že se žaloba zamítá. Vycházel přitom ze závěrů Nejvyššího soudu, podle nichž je pro posouzení opodstatněnosti nároku stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy podstatné, zda byly prokázány takové výjimečné okolnosti na jeho straně, které by způsobily, že zastavení trestního stíhání z důvodu jeho nepřiměřené délky není dostatečnou kompenzací vzniklé nemajetkové újmy. Pokud stěžovatel tvrdil ztrátu důvěry a autority ve vztahu ke své dceři a rodině obecně, byl městský soud toho názoru, že s ohledem na věk dcery a stěžovatelův předchozí i následný způsob života by při zdravě nastavených a fungujících vztazích, za současného vedení trestního stíhání na svobodě, nemělo dojít k jejich tvrzenému rozvratu. Pokud se jedná o ztrátu zaměstnání, resp. nemožnost si najít zaměstnání jiné, k uvedenému stěžovatel neoznačil žádný důkaz. S ohledem na povinné právní zastoupení a množství dalších obžalovaných pak nebyla osobní účast stěžovatele u hlavních líčení nezbytná. Pokud se jedná o tvrzené zadržetí zbrojního průkazu, což mělo být důvodem, že stěžovatel nemohl vykonávat dosavadní práci vedoucího střelnice, a výkon vazby, uvedeným se městský soud nezabýval, neboť tyto okolnosti byly posuzovány v jiném řízení o náhradu materiální újmy. Jiné konkrétní okolnosti stěžovatel neuvrtil. Městský soud měl proto za to, že stěžovatelem tvrzené okolnosti nedosáhly takové intenzity, pro kterou by bylo možno souhlasit se závěrem

obvodního soudu. Celkově dospěl k závěru, že stěžovatel neprokázal existenci takových mimořádných okolností, které by odůvodňovaly závěr, že zastavení trestního stíhání jeho osoby nebylo způsobitelným, účinným a zásadně dostatečným kompenzačním prostředkem odškodnění nemajetkové újmy vzniklé mu jako obžalovanému nepřiměřenou délkou trestního stíhání.

12. Dovolání stěžovatele bylo napadeným usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2016 č. j. 30 Cdo 4941/2016-452 odmítnuto jako nepřipustné. Nejvyšší soud konstatoval, že judikatura, na kterou stěžovatel poukazuje, není přílehlavá a aplikovatelná na nyní projednávanou věc. Připomněl, že ve výše citovaném rozsudku sp. zn. 30 Cdo 2808/2014 rozhodoval o stěžovatelově požadavku na náhradu újmy způsobené samotným vedením trestního stíhání, které bylo pro nepřiměřenou délku zastaveno; v daných souvislostech přitom konstatoval, že v případě, že trestně stíhaná osoba neměla možnost domoci se skončení trestního řízení z pro ni příznivějšího důvodu (a na tom základě posléze i náhrady škody), nepřichází v úvahu analogická aplikace § 12 zákona č. 82/1998 Sb. Uvedeným ovšem není jakoliv zpochybněn právní názor, že zastavení trestního řízení z důvodu jeho nepřiměřené délky je způsobitelným, účinným a rovněž zásadně dostatečným kompenzačním prostředkem odškodnění nemajetkové újmy vzniklé obviněnému (obžalovanému) nepřiměřenou délkou trestního stíhání, tedy názor prezentovaný v předchozím rozhodnutí dovolacího soudu v této věci (tj. výše citovaný rozsudek sp. zn. 30 Cdo 1273/2014), na kterém spočívá též dovoláním napadené rozhodnutí.

II. Argumentace účastníků řízení

13. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti ze dne 10. 3. 2017 tvrdí, že Nejvyšší soud odmítl jeho dovolání z důvodu, jehož příčinou je to, že v trestním řízení nebylo pokračováno, a on tak nemohl dosáhnout příznivějšího výsledku; takové odůvodnění je podle něj zmatečné a protirečící výše citovanému rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2808/2014. Domnívá se, že rozhodnutí městského a Nejvyššího soudu obcházejí zákon a porušují jak zásadu *in dubio pro reo* ve smyslu čl. 6 odst. 2 Úmluvy, tak jeho právo na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a práva zaručená čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a žádá proto jejich zrušení.

14. V daném případě bylo trestní stíhání zastaveno pro důvod taxativně stanovený v trestním řádu, který reflektuje mezinárodní úmluvy; z toho dle stěžovatele plyne, že zastavení trestního stíhání pro jeho nepřiměřenou délku může být „přínosem“ (a tedy i kompenzací) pouze pro osobu vinnou. Osobě nevinné však takové rozhodnutí nic nepřinese, naopak způsobenou újmu prohloubí odepřením očekávaného zprošťujícího rozsudku. V této

souvislosti se stěžovateli jeví vážným porušením základních lidských práv požadavek, aby měl sám zájem pokračovat v nepřiměřeně dlouhém trestním řízení, aby dosáhl „potvrzení“ své nevinny nad rámec zmíněné zásady *in dubio pro reo*, nehledě na to, že neexistovala zákonná možnost takového pokračování dosáhnout.

15. Stěžovatel je přesvědčen, že názor obecných soudů o přiměřenosti náhrady ve formě pouhého zastavení trestního stíhání (o které nežádal) jako kompenzace nároku podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. nevystihuje účel náhrady nemajetkové újmy, a tím činí jejich rozhodnutí excesivními a porušujícími jeho základní práva. Obecné soudy přitom nezohlednily závěry Nejvyššího soudu vyjádřené v jeho rozsudku ze dne 27. 6. 2012 sp. zn. 30 Cdo 2813/2011, uveřejněném pod číslem 122/2012 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a správní, který se blíže zaobírá kritérii určujícími rozsah nemajetkové újmy způsobené trestním řízením, které neskončilo odsuzujícím rozsudkem. Nejvyšší soud dále dle stěžovatele nesprávně posoudil dopad trestního stíhání na jeho osobnostní práva zaručená čl. 10 odst. 1 Listiny a na jeho profesní, soukromou i rodinnou sféru. Přestože újmu prokázal, z napadených rozhodnutí není patrné, proč je v jeho konkrétním případě pouhé zastavení trestního stíhání dostatečnou kompenzací.

16. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřil. Předsedkyně senátu městského soudu ve svém vyjádření plně odkázala na obsah rozhodnutí č. j. 29 Co 27/2016-337.

17. Nejvyšší soud vyjádřil přesvědčení, že jím vydaným rozhodnutím nebylo nepřipustně zasazeno do žádného ze základních práv stěžovatele. Podle něj stěžovatel v podané ústavní stížnosti pokračuje ve své polemice s výkladem podústavního práva, přičemž jeho argumentace vychází z neznalosti či neporozumění závěrům ustálené rozhodovací praxe. Opomíjí totiž, že výše citovaný rozsudek sp. zn. 30 Cdo 2808/2014 se týkal jeho požadavku na náhradu újmy způsobené samotným vedením trestního stíhání, nikoliv nároku na odškodnění nemajetkové újmy vzniklé nepřiměřenou délkou trestního stíhání. Co se týká závěrů, které byly vyloženy v rozsudku ze dne 19. 5. 2015 sp. zn. 30 Cdo 1273/2014 a které dovolací soud pokládá za zásadní pro posouzení věci, ty byly zcela akceptovány Ústavním soudem například v usnesení sp. zn. II. ÚS 2984/16 ze dne 6. 6. 2017. Toto rozhodnutí spočívá rovněž na již vícekrát opakovaném názoru, že Evropský soud pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) nevyvodil z porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy povinnost smluvního státu kompenzovat toto porušení zastavením trestního stíhání nebo zmírněním trestu; současně však takové formy kompenzace považuje za dostatečnou nápravu porušeného práva, jestliže je soud použije výslovně proto, že bylo porušeno právo na projednání věci v přiměřeně lhůtě, a pokud jde o zmírnění trestu, uvede, v jaké míře byl

treť z tohoto důvodu zmírněn. Námitku stěžovatele, že mu zastavení trestního stíhání nepřineslo žádnou kompenzaci újmy způsobené délkou řízení, ale že tato újma byla naopak prohloubena, je tedy třeba pokládat za lichou. Pokud stěžovatel tvrdí, že Nejvyšší soud nezhodnotil dopad trestního stíhání do jeho osobnostní sféry, opomíjí, že dovolací soud (s ohledem na obsah dovolání a formulaci právní otázky) neměl možnost takový vliv zohlednit. Tvrdí-li pak, že mělo být přihlédnuto k jeho mediální známosti a všeobecné známosti jeho trestního stíhání, upozorňuje tím na okolnosti, jejichž vliv může být (a přednostně by měl být) zvažován v případě kompenzace újmy způsobené samotným vedením trestního stíhání, o níž stěžovatel vede (popř. vedl) samostatné řízení.

III. Hodnocení Ústavního soudu

18. Ústavní soud připomíná, že není další instancí v soustavě soudů a není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 83, 90 a 91 Ústavy České republiky). Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad a aplikace jiných než ústavních předpisů jsou záležitostmi soudů. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení, resp. v rozhodnutí je závazujícím, nebyla porušena ústavními předpisy chráněná práva a svobody účastníka tohoto řízení, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

19. Jde-li o výklad předpisů podústavního práva, lze jej hodnotit jako protiústavní, jestliže nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jež je v soudní praxi respektován a odpovídá všeobecně akceptovanému chápání dotčených právních institutů (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti [srov. náleží sp. zn. Pl. ÚS 85/06 ze dne 25. 9. 2007 (N 148/46 SbNU 471)].

20. Účelem kompenzačního řízení podle zákona č. 82/1998 Sb. je ochrana základních práv, přičemž toto řízení je jejím vyústěním. Právě forma, případně výše zadostiučnění poskytnutého v tomto řízení je ukazatelem toho, jak státní orgány v jiném řízení respektovaly základní práva jednotlivce a zda do nich zasáhly. Je-li pak předmětem kompenzačního řízení právo na trestní řízení bez průtahů, je toto právo vždy spjato též s ochranou cti a se zásadou presumpce neviny. Trvá-li trestní řízení nepřiměřeně dlouhou dobu, nejde již totiž jen o jeho samotnou délku, ale také o to, že

ve veřejnosti vzniká přesvědčení o vině dotčené osoby, a to tím spíše, je-li tato osoba v důsledku zastavení řízení zbavena možnosti se očistit.

21. V této souvislosti poukazuje Ústavní soud i na výše citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2808/2014 týkající se stěžovatelova nároku na přiměřené zadostiučinění z titulu nezákonného rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, v němž uvedený soud konstatoval následující: „V otázce, zda OdpŠk [zákon č. 82/1998 Sb.] přiznává odškodnění i tomu, jehož trestní stíhání bylo zastaveno z důvodu nepřiměřené délky, aniž by byl učiněn závěr o tom, zda daný skutek spáchal či nikoli, hraje významnou úlohu princip presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 2 Úmluvy). Při striktní aplikaci principu presumpce neviny by taková osoba měla mít na odškodnění nárok. Nelze však přehlédnout, že takový výklad by v mnoha případech vedl k ‚odškodnění‘ skutečných pachatelů trestných činů, což by odporovalo dobrým mravům i obecnému chápání spravedlnosti. Zřejmě i proto zařadil zákonodárce mezi výjimky z odpovědnosti státu právě takové případy zastavení trestního stíhání, v nichž nebyl učiněn žádný závěr o vině či nevině trestně stíhané osoby – například pokud byl trestný čin amnestován [§ 12 odst. 1 písm. b) OdpŠk], trestně stíhané osobě byla udělena milost [§ 12 odst. 1 písm. b) OdpŠk] nebo poškozený vzal zpět svůj souhlas s trestním stíháním [§ 12 odst. 2 písm. a) OdpŠk]. Těmto případům analogicky odpovídá i nyní posuzovaná věc, v níž bylo trestní stíhání žalobce zastaveno, aniž by byl učiněn jakýkoli závěr o jeho vině. Nepřiznáním odškodnění není v těchto případech podle názoru Nejvyššího soudu zpochybněn princip presumpce neviny za předpokladu, že trestně stíhanému byla dána možnost domoci se skončení řízení z pro něj příznivějšího důvodu, zejména pokud měl možnost trvat na projednání věci tak, aby dosáhl své plné rehabilitace (v první řadě zprošťujícího rozsudku) a na tomto základě posléze i náhrady škody. Pokud žádným takovým prostředkem osoba, jejíž trestní stíhání bylo zastaveno dříve, než byl učiněn jakýkoli závěr o její vině, nedisponuje, je jí tím zabráněno nejen v dosažení plné rehabilitace, ale v případě jinak dostupné analogické aplikace § 12 odst. 1 písm. b) a odst. 2 OdpŠk též náhrady škody. Ve výše uvedených případech amnestie, milosti i zpětvetí souhlasu poškozeného toto právo na pokračování věci trestně stíhaný má [§ 11 odst. 3 (s účinností od 1. 1. 2014 odst. 4) trestního řádu], může se tedy i v těchto případech domoci náhrady škody, proto jejich začlenění do § 12 odst. 1 písm. b) a odst. 2 OdpŠk není z tohoto pohledu problematické. Například ve věci rozhodnuté rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2010 sp. zn. 25 Cdo 4239/2007, uveřejněným pod č. 19/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, tak nebyla přiznána náhrada škody odsouzenému, na němž byl vykonán trest propadnutí věci na základě rozhodnutí trestního soudu, které bylo zrušeno, neboť nepožádal o pokračování v trestním stíhání,

keré bylo z důvodu amnestie zastaveno (dále srov. Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 137). Jelikož v posuzovaném případě dovolatele nebylo trestní stíhání zastaveno z žádného z fakultativních důvodů uvedených v § 172 odst. 2 tr. ř., žalobci tak nesvědčilo právo na pokračování ve věci ani na základě § 172 odst. 4 tr. ř. Žalobci nepřislušelo ani právo podat si stížnost proti usnesení o zastavení řízení, neboť tu podle § 223 odst. 4 tr. ř. může podat pouze státní zástupce. Nezbyvá tedy než konstatovat, že žalobce nedisponoval v trestním řízení žádným prostředkem, jehož pomocí by se mohl domoci z jeho pohledu příznivějšího výsledku, který by mu vedle plné rehabilitace zároveň otevřel cestu k náhradě škody v důsledku trestního stíhání mu vzniklé. Z toho důvodu nepřichází v úvahu analogická aplikace § 12 OdpŠk a žalobce tak není vyloučen z nároku na náhradu škody.“

22. V posuzované věci je klíčovou otázkou, zda zastavení trestního stíhání z důvodu dle § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu poskytlo stěžovateli adekvátní a dostatečnou satisfakci za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou dobou trestního stíhání. O tom, že v předmětném trestním řízení, které trvalo zhruba dvanáct let bez vydání jediného meritorního rozhodnutí, nedošlo k projednání věci v přiměřené lhůtě, nebylo v řízení o přiznání přiměřeného zadostiučinění pochyb.

23. Z tohoto pohledu je pro danou věc zásadní názor vyjádřený Nejvyšším soudem v jeho výše citovaném rozsudku č. j. 30 Cdo 1273/2014-209 (viz bod 8), který byl posléze aplikován městským soudem v jeho rozsudku ze dne 7. 4. 2016 napadeném touto ústavní stížností. Podle něj je zastavení trestního stíhání z důvodu jeho nepřiměřené délky způsobitelným, účinným a rovněž zásadně dostatečným kompenzačním prostředkem odškodnění nemajetkové újmy vzniklé obviněnému (obžalovanému) nepřiměřenou délkou trestního stíhání. To platí tím spíše, je-li (podle stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011 sp. zn. Cpjn 206/2010, uveřejněného pod R 58/2011) kompenzačním prostředkem nápravy zmírnění trestu (tj. „pouze“ zmírnění trestu, oproti „úplnému“ zastavení trestního stíhání). Přiznání finančního odškodnění je podle tohoto rozsudku namísto až tehdy, pokud by se s ohledem na individuální okolnosti věci nejevil být způsob kompenzace zastavením trestního stíhání dostatečným odškodněním, přičemž v nyní posuzované věci dospěl městský soud k závěru, že existenci takových mimořádných okolností stěžovatel neprokázal (viz bod 11).

24. Ústavní soud se s tímto názorem neztotožňuje, a to z několika důvodů, které budou rozvedeny níže.

25. V obecné rovině je třeba konstatovat, jak to správně učinil městský soud ve svém prvním rozsudku ze dne 30. 1. 2014 (bod 7), že v případě, kdy se nepřiměřená délka trestního řízení kompenzuje zmírněním

uloženého trestu, se pachateli, jenž byl uznán vinným, dostává jednoznačného benefitu za újmu způsobenou délkou řízení v podobě mírnějšího postihu. Oproti tomu je v případě zastavení trestního stíhání odůvodněného délkou řízení míra odškodnění utrpěné újmy výrazně nižší, neboť osoba, proti níž bylo řízení vedeno, dosud pravomocně odsouzena nebyla, a nelze tudíž vyloučit, že by zastavené řízení mohlo vyústit i v rozhodnutí pro ni příznivější, kterým by byla obžaloby zproštěna.

26. V této souvislosti je třeba poukázat na to, že Evropský soud pro lidská práva sice ve své judikatuře akceptoval, že zastavení trestního řízení odůvodněné výslovně délkou řízení může představovat účinný prostředek nápravy nepřiměřeně dlouhého trestního řízení, explicitně tak však učinil pouze v případech proti Německu, v nichž mohl být tento prostředek dle vnitrostátní právní úpravy (srovnatelné např. s ustanovením § 172 odst. 2 českého trestního řádu) aplikován za předpokladu, že dotčené osoby již byly shledány vinnými či by jinak vinnými shledány byly [viz rozhodnutí ESLP ve věci *Sprotte proti Německu* ze dne 17. 11. 2005 č. 72438/01, kde byl stěžovatel nejprve uznán vinným a odsouzen, avšak rozsudky nižších soudů byly zrušeny Ústavním soudem s tím, že odsouzení bylo nepřiměřené vzhledem k přílišné délce řízení a že řízení má být zastaveno bez odsouzení, k čemuž posléze došlo; a *contrario* rozsudek ESLP ve věci *Ommer proti Německu* (č. 2) ze dne 13. 11. 2008 č. 26073/03, § 58]. Naopak tam, kde bylo trestní řízení z důvodu své nepřiměřené délky zastaveno před tím, než bylo jakkoliv – byť i nepravomocně – rozhodnuto o vině stěžovatelů, toto zastavení neposkytlo dle ESLP stěžovatelům dostatečnou nápravu tvrzeného porušení jejich práva zaručeného Úmluvou (viz rozsudek ESLP ve věci *Vasilev a další proti Bulharsku* ze dne 8. 11. 2007 č. 61257/00, § 40). I v případě, že ESLP uznal jako účinný prostředek nápravy stížnost na délku řízení podanou k soudům, které v praxi přistupovaly k zastavení trestních řízení z důvodu jejich nepřiměřené délky před rozhodnutím o vině, výslovně odmítl vyjádřit se obecně k otázce, zda by takové opatření zbavilo stěžovatele jeho postavení poškozeného v důsledku porušení práva zaručeného Úmluvou (viz rozhodnutí ESLP ve věci *Trüps proti Lotyšsku* ze dne 20. 11. 2012 č. 58497/08, § 57). Z uvedeného lze dovodit, že i podle ESLP může zastavení řízení představovat adekvátní a dostatečnou kompenzaci jen tehdy, vyhnuli-li se tím obviněný či obžalovaný svému odsouzení [shodně viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 732; Pospíšil, I., Popovičová, L. Excesivní délka trestního řízení jako důvod pro jeho zastavení: prezidentská fikce a soudní realita. Státní zastupitelství, 2013, č. 2, str. 10–17].

27. Trestní stíhání stěžovatele bylo na návrh několika jeho spoluobžalovaných po více než deseti letech zastaveno z důvodu dle § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu, tedy protože tak stanoví vyhlášená mezinárodní

smlouva, kterou je Česká republika vázána, konkrétně Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod zaručující obžalovaným právo na projednání jejich záležitosti v přiměřené lhůtě. Již z výše uvedené judikatury ESLP je však zřejmé, že čl. 6 Úmluvy nezaručuje právo na zastavení nepřiměřeně dlouhého trestního stíhání, tudíž z něj neplyne ani povinnost smluvního státu k takovému zastavení přistoupit, a vzhledem ke svým kompetencím nemůže takovou povinnost z Úmluvy vyvodit ani ESLP (srov. též usnesení sp. zn. II. ÚS 2984/16 ze dne 6. 6. 2017, bod 13). Logika věci je totiž opačná: pokud právní úpravy a soudní praxe smluvních států možnost zastavit trestní stíhání pro jeho nepřiměřenou délku připouští, ESLP může v určitých případech akceptovat, že jde o dostatečnou kompenzaci porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě (viz též výše Pospíšil, I., Popovičová, L., op. cit., str. 17). To reflektoval i Nejvyšší soud, který např. ve svém výše citovaném rozsudku sp. zn. 30 Cdo 2808/2014 (jenž se týká stěžovatelovy žaloby o přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím o zahájení trestního stíhání) konstatoval, že judikatorní výklad, podle kterého lze trestní řízení trvající extrémně nepřiměřenou dobu zastavit přímo na základě čl. 6 odst. 1 Úmluvy, eventuálně ve spojení s § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu, je spíše ojedinělý a v judikatuře Nejvyššího i Ústavního soudu překonaný. Za překonané pak lze z tohoto hlediska označit i usnesení sp. zn. III. ÚS 1608/14 ze dne 19. 6. 2014, ve kterém Ústavní soud aproboval závěr obecných soudů, že se stěžovateli dostalo dostatečné satisfakce ve smyslu ustanovení § 31a zákona č. 82/1998 Sb. za nepřiměřenou dobu trestního stíhání, a to jeho zastavením právě z důvodu nepřiměřené délky. V neposlední řadě nelze opomenout, že zastavením trestního stíhání bez rozhodnutí o vině může dojít ke kolizi s právy osob poškozených předmětným protiprávním jednáním, včetně jejich subjektivního práva na efektivní trestní řízení [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 3196/12 ze dne 12. 8. 2014 (N 152/74 SbNU 301) a sp. zn. III. ÚS 1716/16 ze dne 9. 8. 2016 (N 151/82 SbNU 385)], a s tomu odpovídající povinností státu zajistit obětem trestných činů jejich účinné vyšetřování, vyplývající zejména z čl. 2, 3 a 4 a do jisté míry i z čl. 8 Úmluvy (viz mj. usnesení sp. zn. I. ÚS 4019/13 ze dne 26. 3. 2014 a judikaturu ESLP tam citovanou; rozsudek ESLP ve věci *Shishkovi proti Bulharsku* ze dne 25. 3. 2010 č. 17322/04, § 41, v návaznosti na který byla ustanovení bulharského trestního řádu umožňující zastavit trestní stíhání pro jeho přílišnou délku zrušena – viz rozsudek ESLP ve věcech *Dimitrov a Hamanov proti Bulharsku* ze dne 10. 5. 2011 č. 48059/06 a 2708/09, § 53).

28. Ústavní soud dále zdůrazňuje, že stěžovatel sám o zastavení trestního stíhání nepožádal; z jeho vyjádření je naopak zřejmé, že svou vinu popíral a měl zájem na očistění své osoby prostřednictvím zprošťujícího rozsudku (viz body 4 *in fine* a 14). Nelze tedy bez dalšího za dobrodíní

označit rozhodnutí spočívající v zastavení trestního stíhání, kterého se stěžovatel nedomáhal a které mu ve zmíněném očistění zabránilo.

29. Uvedené platí tím spíše, že stěžovatel neměl možnost dosáhnout svého očistění tím, že by trval na projednání věci (srov. § 172 odst. 4 trestního řádu), neboť ustanovení § 11 odst. 3 trestního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2013, mu – pro případ zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu – takovou možnost nenabízelo a ani ustanovení § 223 odst. 4 trestního řádu jej nelegitimovalo k podání stížnosti (viz též výše citované usnesení sp. zn. III. ÚS 1608/14). Tím se jeho případ liší od případů, ve kterých došlo k zastavení trestního stíhání z důvodu prezidentské milosti, amnestie (o takové zastavení šlo také ve výše citovaném usnesení sp. zn. II. ÚS 2984/16), promlčení či zpětvzetí souhlasu poškozeného s trestním stíháním a ve kterých ustanovení § 11 odst. 3 trestního řádu, resp. § 11 odst. 4 s účinností od 1. 1. 2014 obviněným umožňuje trvat na projednání věci. Na tom nic nemění ani skutečnost, že stěžovatel byl v usnesení Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 1. 10. 2009 nesprávně poučen o opaku (viz bod 1 *in fine*); právní úprava byla v tomto směru zcela jednoznačná, což měl stěžovatel v průběhu vyhlásování usnesení sám zjistit (viz bod 4). Potvrdil to konečně i Nejvyšší soud, který ve svém výše citovaném rozsudku sp. zn. 30 Cdo 2808/2014 (týkajícím se stěžovatelova nároku na přiměřené zadostiučinění z titulu nezákonného rozhodnutím o zahájení trestního stíhání) konstatoval (viz také bod 21), že jelikož v posuzovaném případě nebylo trestní stíhání zastaveno z žádání z fakultativních důvodů uvedených v § 172 odst. 2 trestního řádu, stěžovateli nesvědčilo ani právo na pokračování ve věci na základě § 172 odst. 4 trestního řádu, ani právo podat si stížnost proti usnesení o zastavení řízení.

30. Ústavní soud tedy považuje za nesprávnou a presumpci nevinny odporující úvahu, že představuje-li zmírnění trestu samo o sobě dostatečnou nápravu nepřiměřené délky trestního řízení, tím spíše je dostatečnou nápravou zastavení řízení opřené o § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu. Situace, kdy bylo trestní řízení zastaveno z důvodu jeho nepřiměřené délky, aniž by mohl být učiněn závěr o tom, zda obviněný daný skutek spáchal či nikoliv, je odlišná od situace, kdy byl obviněný již shledán vinným a dostalo se mu beneficia zmírnění trestu odůvodněného nepřiměřenou délkou trestního řízení. Pokud obviněný o zastavení trestního stíhání nepožádal a neměl ani možnost trvat na projednání věci, nemůže být takové zastavení považováno za kompenzaci nepřiměřené délky řízení. Kompenzační účinky obou procesních forem skončení trestního stíhání tedy nelze považovat za (nejméně) rovnocenné, jak uvedl Nejvyšší soud ve svém výše citovaném rozsudku 30 Cdo 1273/2014-209 (viz bod 9), z něhož vycházela obě rozhodnutí napadená touto ústavní stížností. Ústavní soud podotýká, že závěr vyjádřený v tomto nálezu je aplikovatelný výlučně na situace, kdy obviněná osoba

neměla jednoznačnou možnost trvat na projednání věci za účelem svého „očistění“, kterou předpokládá např. prezidentská amnestie, a že stěžovatelé vyhověli i s přihlédnutím k tomu, že on sám nepožádal o zastavení řízení podle § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu.

31. Jak již bylo výše řečeno, v posuzované věci stěžovatel nemohl trvat na projednání věci a vynesení rozhodnutí o své vině či nevině. Jak správně konstatoval obvodní soud ve svém rozsudku ze dne 27. 7. 2015 (viz bod 10), nemůže být proto zastavení trestního stíhání považováno za dostatečně zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou nepřiměřenou délkou trestního stíhání, neboť pouze zprošťující rozsudek mohl stěžovateli přivodit určitou satisfakci za to, co byl nucen podstoupit po dobu téměř dvanáctiletého trestního stíhání. Dle názoru Ústavního soudu by však ani zprošťující rozsudek nebyl dostatečnou kompenzací nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení a namístež by bylo přiznat stěžovateli finanční zadostiučinění z titulu vzniklé nemajetkové újmy.

32. Na závěr považuje Ústavní soud za nutné korigovat názor, z něhož v napadeném rozsudku vycházel městský soud a podle něhož bylo pro posouzení opodstatněnosti nároku stěžovatele na finanční náhradu nemajetkové újmy podstatné, zda byly prokázány výjimečné okolnosti na jeho straně, které by takovou náhradu (nad rámec zastavení trestního stíhání) odůvodňovaly. Zde je namístež připomenout, že dle judikatury ESLP je třeba vycházet ze „silné, ale vyvratitelné domněnky“, že nepřiměřená délka řízení znamená pro stěžovatele morální újmu; v tomto ohledu se tedy žádné důkazy v zásadě nevyžadují (viz rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Apicella proti Itálii* ze dne 26. 3. 2006 č. 64890/01, § 93) a existence újmy v případě porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě se presumuje (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. 30 Cdo 958/2009), neboť újma vzniká samotným porušením základního práva. Pokud jde konkrétně o obviněného (obžalovaného), ten může mít – vzhledem k typicky velmi velkému významu, jenž pro něj trestní řízení má – eminentní zájem na tom, aby v případě porušení práva na přiměřenou délku soudního řízení byla újma takto způsobená adekvátně kompenzována (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2010 sp. zn. 30 Cdo 1209/2009). Nemajetkovou újmu se přitom obecně rozumí negativní zásah do jiné než majetkové sféry konkrétní osoby, zejména do její osobnostní integrity. ESLP pak ve vztahu k nepřiměřené délce trestního řízení považuje za nemajetkovou újmu zejména způsobenou tíseň, úzkost či frustraci (srov. např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Kudła proti Polsku* ze dne 26. 10. 2000 č. 30210/96, § 165).

33. Odmítl-li tedy Nejvyšší soud jako nepřipustné stěžovatelovo dovolání proti rozsudku městského soudu, kterým mu nebylo přiznáno přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou přílišnou délkou

trestního stíhání, porušil základní právo stěžovatele na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem, zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu vyhověl a napadené rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušil.

34. Ve zbývající části Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako nepřipustnou podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, neboť v návaznosti na zrušení usnesení Nejvyššího soudu a s ohledem na doktrínu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů mu již dále nepřísluší přezkoumávat napadené rozhodnutí městského soudu. Tento přezkum bude nyní v kompetenci Nejvyššího soudu, který bude muset – vázán nálezem Ústavního soudu – o dovolání znovu rozhodnout. Ústavní stížnost týkající se merita věci by tak v tomto případě byla prostředkem předčasným.

II. Usnesení

Č. 15

K podmínkám pro podání návrhu na povolení obnovy řízení před Ústavním soudem po řešení věci Evropským soudem pro lidská práva

Nebyl-li navrhovatel účastníkem řízení před mezinárodním soudem (jehož rozhodnutí se dovolává) ani účastníkem předcházejícího řízení před Ústavním soudem, proti kterému rozhodnutí mezinárodního soudu směřuje, není podle § 119 odst. 1 a 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, oprávněn podat návrh na obnovu řízení, i když tvrdí, že rozhodnutí mezinárodního soudu svědčí v jeho prospěch.

Usnesení

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského, soudkyň a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa (soudce zpravodaj), Jaromíra Jírsky, Tomáše Lichovníka, Jana Musíla, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové a Jiřího Zemánka ze dne 26. září 2017 sp. zn. Pl. ÚS 29/17 v právní věci navrhovatelů 1. JUDr. Markéty Elisabeth Kühn, 2. MUDr. Ivo Sládka a 3. JUDr. Michala Žižlavského, všech zastoupených Mgr. Hanou Himmatovou, advokátkou, se sídlem Široká 36/5, Praha 1 - Josefov, o povolení obnovy řízení vedeného před Ústavním soudem pod sp. zn. IV. ÚS 1197/14.

Výrok

Návrh se odmítá.

Odůvodnění**I.**

1. Návrhem, který Ústavní soud obdržel dne 18. 9. 2017, se navrhovatelé domáhají podle § 119 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) obnovy řízení a následného zrušení usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1197/14, kterým Ústavní soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou ústavní stížnost navrhovatelů proti výroku II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. 3. 2012 č. j. 19 C 87/2008-199, proti výroku I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2013 č. j. 70 Co

473/2012-271 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2013 č. j. 22 Cdo 2423/2013-305. Předmětem řízení v uvedené věci byla ústavnost postupu obecných soudů a jejich rozhodování ve věci náhrady za nucené omezení jejich vlastnického práva z důvodu státní regulace nájemného.

2. Navrhovatelé uvádějí, že jejich návrh se opírá o rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 9. 2. 2017 ve věci č. 25784/09 a č. 36002/09 *Čapský a Jeschkeová proti České republice* a rozsudek z téhož dne ve věci č. 65546/09 *Heldenburgovi proti České republice*. Ve svém návrhu namítají, že Ústavní soud dovodil, že „obecné soudy výši náhrady za omezení vlastnického práva, která byla stěžovatelům přiznána, posoudily řádně“. Obecné soudy vycházely z názoru, že navrhovatelům nepřisluší rozdíl mezi neregulovaným a regulovaným nájemným, nezjistily řádně skutkový stav věci, neprovedly dokazování k výši neregulovaného nájemného a nevycházely z něj. Ústavní soud sdílel v době rozhodování o stížnosti navrhovatelů názor obecných soudů. Naproti tomu shora uvedené rozsudky ESLP vycházejí z opačného názoru, podle kterého v případě nezákonné regulace nájemného poškozeným přísluší rozdíl mezi neregulovaným a regulovaným nájemným.

3. Navrhovatelé současně zdůraznili, že v jejich věci je s ohledem na všechny její okolnosti nutno vykládat (málo frekventované) ustanovení o obnově řízení před Ústavním soudem tak, že navrhovatelé jsou těmi účastníky řízení před Ústavním soudem, v jejichž prospěch rozhodl mezinárodní soud (ač se sami účastnili jen řízení před Ústavním soudem a neúčastnili se již řízení před mezinárodním soudem). Jinak by se stal soudní proces jen absurdní formální hrou bez praktického dopadu do reálného života.

II.

4. Ústavní soud nejprve posoudil splnění předpokladů řízení před Ústavním soudem.

5. Podle čl. 87 odst. 1 písm. i) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) Ústavní soud rozhoduje o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu, které je pro Českou republiku závazné, pokud je nelze provést jinak. Procesní postup Ústavního soudu je upraven v § 117 až 119b zákona o Ústavním soudu, kde je v souladu s čl. 88 odst. 1 Ústavy stanoveno, kdo a za jakých podmínek je oprávněn podat návrh na obnovu řízení.

6. Ustanovení § 119 odst. 1 zákona o Ústavním soudu stanoví, že rozhodoval-li Ústavní soud ve věci, v níž mezinárodní soud shledal, že zásahem orgánu veřejné moci bylo v rozporu s mezinárodní smlouvou porušeno lidské právo nebo základní svoboda, lze proti takovému jeho rozhodnutí podat návrh na obnovu řízení za podmínek stanovených tímto

zákonem. Tento zákon především vymezuje v § 119 odst. 2, kdo je oprávněn návrh na obnovu řízení (její povolení) podat. Návrhové oprávnění přitom přiznává kumulativně tomu, kdo: 1. byl ve věci uvedený v odstavci 1 účastníkem řízení před Ústavním soudem a 2. v jehož prospěch mezinárodní soud rozhodl.

7. V posuzované věci byli všichni navrhovatelé účastníky řízení ve věci vedené před Ústavním soudem pod sp. zn. IV. ÚS 1197/14, a to již v době, kdy zákon o Ústavním soudu, po novelizaci zákonem č. 404/2012 Sb., umožňoval i v jejich věci obnovu řízení. Podáním stížnosti k ESLP se tak mohli stěžovatelé nejen domáhat vyslovení porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, nýbrž také si v případě, že by rozhodnutí ESLP vyznělo v jejich prospěch, otevřít cestu k novému projednání jejich ústavní stížnosti v řízení o obnově řízení.

8. Navrhovatelé však účastníky řízení v obou uvedených věcech (sub 2) před ESLP nebyli. Proti tvrzenému zásahu do svých základních práv a svobod ze strany Ústavního soudu se tak před ESLP nebránili, natož aby docílili pro ně příznivého rozhodnutí. Shora uvedené podmínky pro podání návrhu na povolení obnovy řízení podle § 119 odst. 2 zákona o Ústavním soudu tak nejsou splněny. Oproti očekávání navrhovatelů Ústavní soud jejich argumentaci (sub 3) přisvědčit nemůže. Jiný výklad uvedených ustanovení zákona o Ústavním soudu nepřichází do úvahy (viz již např. usnesení ze dne 4. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 11/07 – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Z uvedeného je zjevné, že rozhodnutí ESLP nebylo vydáno i ve prospěch navrhovatelů, neboť o jejich stížnosti proti shora uvedenému usnesení Ústavního soudu ESLP nerozhodoval. Jejich věc je tak uzavřena, a nemůže se tak proto ani projevit tzv. zásada incidentní retrospektivy judikaturního odklonu [srov. nález ze dne 8. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 1955/15 (N 208/79 SbNU 373)].

9. Ústavní soud tak konstatuje, že návrh na obnovu řízení nemůže podat ten, kdo tvrdí, že důvody rozhodnutí mezinárodního soudu svědčí i v jeho prospěch, když současně nebyl účastníkem řízení před ESLP (jehož rozhodnutí se dovolává) ani účastníkem předcházejícího řízení před Ústavním soudem, proti kterému rozhodnutí ESLP směřuje, jak to vyžaduje § 119 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

10. Protože nyní posuzovaný návrh byl podán osobami k tomu zjevně neoprávněnými, Ústavní soud jej podle § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu odmítl.

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu	Číslo, pod nímž byl nález publikován ve Sbírce zákonů
117.	Pl. ÚS 23/14	283/2017 Sb.
118.	I. ÚS 1440/14	
119.	III. ÚS 1961/15	
120.	II. ÚS 1577/16	
121.	IV. ÚS 3168/16	
122.	IV. ÚS 4260/16	
123.	IV. ÚS 189/17	
124.	I. ÚS 1737/16	
125.	Pl. ÚS 2/17	313/2017 Sb.
126.	III. ÚS 1731/16	
127.	IV. ÚS 2545/16	
128.	IV. ÚS 3092/16	
129.	II. ÚS 4139/16	
130.	III. ÚS 594/17	
131.	I. ÚS 2330/16	
132.	I. ÚS 34/17	
133.	I. ÚS 1079/17	
134.	III. ÚS 1167/17	
135.	III. ÚS 2337/16	
136.	III. ÚS 1447/17	
137.	II. ÚS 2027/17	
138.	Pl. ÚS 9/15	338/2017 Sb.
139.	Pl. ÚS 32/16	345/2017 Sb.
140.	III. ÚS 3432/15	
141.	III. ÚS 3447/15	
142.	III. ÚS 1796/16	
143.	III. ÚS 2372/16	
144.	II. ÚS 3094/16	
145.	II. ÚS 22/17	
146.	III. ÚS 899/17	
147.	I. ÚS 3918/16	
148.	I. ÚS 615/17	
149.	I. ÚS 729/17	
150.	I. ÚS 3068/16	
151.	I. ÚS 1202/17	
152.	II. ÚS 1260/17	
153.	II. ÚS 1298/17	

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

154.	III. ÚS	3425/16
155.	III. ÚS	1687/17
156.	I. ÚS	3447/16
157.	III. ÚS	593/17
158.	I. ÚS	909/17
159.	III. ÚS	1253/17
160.	III. ÚS	1811/17
161.	III. ÚS	3591/16
162.	II. ÚS	3307/14
163.	III. ÚS	1017/15
164.	IV. ÚS	2690/15
165.	II. ÚS	2533/16
166.	II. ÚS	1301/17
167.	II. ÚS	1507/17
168.	II. ÚS	1654/17
169.	III. ÚS	3393/15
170.	II. ÚS	3604/15
171.	IV. ÚS	203/17
172.	IV. ÚS	1784/17
173.	III. ÚS	222/16
174.	I. ÚS	3579/15
175.	IV. ÚS	3629/16
176.	II. ÚS	1831/17
177.	I. ÚS	1038/17
178.	III. ÚS	2952/16
179.	III. ÚS	3717/16
180.	II. ÚS	4037/16
181.	II. ÚS	4255/16
182.	I. ÚS	741/17

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK UVEŘEJNĚNÝCH USNESENÍ

Pořadové číslo
ve Sbírce
rozhodnutí

Značka
soudního spisu

15.

Pl. ÚS 29/17

VĚCNÝ REJSTŘÍK

adhezní řízení – N. č. 139, 162

advokát – N. č. 171

– odměna – N. č. 171

– odměna za právní pomoc – N. č. 171

– právní pomoc advokáta – N. č. 171

analogie – N. č. 127, 139

autonomie vůle – N. č. 121, 132

azyl – N. č. 152, 166

bezpečnost a ochrana zdraví při práci – N. č. 148

bolestné – N. č. 142, 148

byt – N. č. 132, 141, usn. č. 15

– nájem bytu – N. č. 141, usn. č. 15

– nájemné – usn. č. 15

– regulované – usn. č. 15

– výpověď z nájmu bytu – N. č. 141

– nájemné – usn. č. 15

– regulace – usn. č. 15

cena – N. č. 127, 129

– nemovitostí – N. č. 129

– podle cenového předpisu – N. č. 129

– přiměřená – N. č. 129

cestovní ruch – N. č. 128

círky a náboženské společnosti – N. č. 161

– církev – N. č. 161

– služební poměr duchovního – N. č. 161

cizinec – N. č. 152, 166

daň

– druhy daní

– z přidané hodnoty – N. č. 136

– z příjmů – N. č. 136

dědic – N. č. 132

dělba moci

– viz (též) „moc / dělba moci“

denegatio iustitiae – N. č. 118, 128

diskriminace – N. č. 138, 139

dítě – N. č. 124, 130, 133, 134, 137, 138, 145, 168

– odloučení od rodičů – N. č. 145

– práva – N. č. 133

– styk rodičů s nezletilými dětmi – N. č. 133, 137, 145, 168

VĚCNÝ REJSTRÍK

- výchova a péče - N. č. 124, 130, 133, 168
- zájem dítěte - N. č. 124, 133, 137, 145, 168
- zvláštní ochrana - N. č. 138
- dobré mravy - N. č. 163, 171
- dokazování
  - viz (též) „občanské soudní řízení / dokazování“
  - viz (též) „trestní řízení / dokazování“
- domovní svoboda - N. č. 125
- doručování - N. č. 120, 123, 176, 180
  - do datové schránky - N. č. 120
  - neúčinné doručení - N. č. 123
  - odvolání - N. č. 176
  - podle občanského soudního řádu - N. č. 120
  - v trestním řízení - N. č. 123
- dovolání
  - viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
- evropské právo - N. č. 128, 152, 181
- Evropský soud pro lidská práva - usn. č. 15
  - účinky rozsudku Evropského soudu pro lidská práva na řízení o ústavní stížnosti - usn. č. 15
- exekuce - N. č. 126, 138, 143, 155, 158, 159, 170, 173, 174, 175, 181
  - dobrovolné plnění povinného po nařízení exekuce - N. č. 159
  - exekuční titul - N. č. 181
  - náklady - N. č. 159
    - výše - N. č. 159
  - prodejem nemovitostí - N. č. 158
- exekuční příkaz - N. č. 138
- exekutor - N. č. 126, 143, 159, 170, 173, 174, 175
  - náhrady - N. č. 126, 143, 170, 173, 174, 175
  - odměna - N. č. 126, 143, 159, 170, 173, 174, 175
- extradice - N. č. 152, 166
- extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry - N. č. 130, 148
- fikce - N. č. 153
- in dubio pro reo - N. č. 151, 162, 177
- insolvenční řízení - N. č. 117, 126, 143, 170, 173, 174, 175, 176
- insolvenční správce - N. č. 176
- interpretace - N. č. 132
- interpretace a aplikace - N. č. 119, 127, 128, 129, 139

VĚCNÝ REJSTRÍK

- restitučních právních norem - N. č. 119, 129
- ústavně konformní - N. č. 128, 139

kolize základních práv a svobod - N. č. 169

kontrola - N. č. 125

legitimní očekávání - N. č. 129, 165

lékařský posudek - N. č. 122

lhůta - N. č. 139, 180

- k podání stížnosti v trestním řízení - N. č. 139, 180
- zmeškání - N. č. 139, 180
- prominutí - N. č. 139

lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst - N. č. 169

majetek - N. č. 129, 164

- zemědělský - N. č. 129, 164
- restituce - N. č. 129, 164

manžel - N. č. 144

mezinárodní právní pomoc - N. č. 152, 166

Ministerstvo

- zdravotnictví - N. č. 127

moc - N. č. 117

- dělba moci - N. č. 117
- soudní - N. č. 117
- nestrannost - N. č. 117
- nezávislost - N. č. 117

náhrada - N. č. 142

- za ztížení společenského uplatnění - N. č. 142

náhrada nemajetkové újmy v penězích - N. č. 124, 131, 146, 163, 165, 182

náklady řízení

- viz (též) „exekuce / náklady“
- viz (též) „občanské soudní řízení / náklady řízení“
- viz (též) „Ústavní soud / náklady řízení“
- viz (též) „výkon rozhodnutí / náklady“

naléhavý právní zájem - N. č. 118

narovnání - N. č. 121

nečinnost - N. č. 154, 172, 182

- soudu a průtahy - N. č. 154, 172, 182

nedotknutelnost - N. č. 125

- obydlí - N. č. 125

nemajetková újma - N. č. 124, 131, 146, 163, 165, 182

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- náhrada v peněžích - N. č. 124, 131, 146, 163, 165, 182
- neplatnost - N. č. 121, 132, 157
  - kupní smlouvy - N. č. 132
  - právního jednání - N. č. 121
  - právního úkonu - N. č. 132
- nepřezkoumatelnost - N. č. 130, 137, 157
  - rozhodnutí - N. č. 130, 137, 157
- nestrannost a nezávislost - N. č. 117
- nullum crimen sine lege - N. č. 151

- občanské soudní řízení - N. č. 120, 122, 124, 130, 140, 141, 144, 146, 147, 148, 149, 153, 154, 155, 157, 158, 164, 168, 172, 176, 179
  - dokazování - N. č. 130, 140, 144, 164, 168, 179
    - důkaz znaleckým posudkem - N. č. 140, 164
    - hodnocení důkazů - N. č. 140, 144, 164, 179
    - neprovedení důkazů - N. č. 140
    - odlišné hodnocení důkazů odvolacím soudem - N. č. 168, 179
    - opomenuté důkazy - N. č. 140
    - prováděně odvolacím soudem - N. č. 140, 144, 168
    - výsledkem svědka - N. č. 179
  - dovolání - N. č. 149, 154, 179
    - dovolací důvody - N. č. 149
  - náklady řízení - N. č. 141
    - náhrada - N. č. 141
      - při zastavení řízení - N. č. 141
      - při zpětvzetí návrhu - N. č. 141
  - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 122, 148, 154, 155, 158, 168
  - odůvodnění rozsudku - N. č. 130
  - odvolací řízení - N. č. 140, 147, 158, 168, 176, 179
    - dokazování - N. č. 140, 168
      - právní názor odvolacího soudu odlišný od právního názoru soudu prvního stupně - N. č. 168, 179
      - právo vyjádřit se k odvolání - N. č. 176
  - odvolání - N. č. 147, 176
    - doručení druhé straně - N. č. 176
    - vyloučení v tzv. bagatelních věcech - N. č. 147
  - povinnost soudu vypořádat se s námitkami účastníků řízení - N. č. 155, 157
  - průtahy v řízení - N. č. 146, 172
  - předběžné opatření - N. č. 124
  - přerušování řízení - N. č. 176
  - rovnost účastníků řízení - N. č. 120, 153, 164, 176

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- rozsudek - N. č. 130, 153
  - odůvodnění - N. č. 130
  - pro uznání - N. č. 153
- účastník - N. č. 120, 153, 164, 176
- zastavení - N. č. 122
- obhájce - N. č. 171
  - odměna za právní pomoc - N. č. 171
- obnova řízení - usn. č. 15
- obviněný - N. č. 136
  - práva - N. č. 136
  - právo být slyšen v řízení o přezkoumávání zákonnosti dalšího trvání vazby - N. č. 136
- očkování - N. č. 134
  - povinné - N. č. 134
- odlišné stanovisko - N. č. 119, 125, 138, 169
- odměna - N. č. 171
  - advokáta - N. č. 171
  - obhájce - N. č. 171
- odmítnutí - N. č. 165
  - vojenské služby - N. č. 165
- odpad - N. č. 138
  - poplatky za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů - N. č. 138
- odpovědnost - N. č. 124, 131, 142, 146, 148, 163, 171, 182
  - státu - N. č. 124, 131, 146, 171, 182
    - za škodu - N. č. 124, 131, 146, 171, 182
      - způsobenou nezákonným rozhodnutím - N. č. 124, 171
  - za škodu - N. č. 124, 131, 142, 146, 148, 163, 171, 182
    - viz (též) „škoda / odpovědnost za škodu“
    - na zdraví - N. č. 142, 148
    - při pracovním úrazu a nemoci z povolání - N. č. 148
    - způsobenou při výkonu veřejné moci - N. č. 146, 182
- odsouzený - N. č. 150, 151
  - práva - N. č. 150, 151
- odškodnění - N. č. 165
- odůvodnění
  - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
  - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozsudku“
  - viz (též) „rozhodnutí / odůvodnění“
  - viz (též) „soudní řízení správní / rozhodnutí“
  - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
- odvolací řízení

VĚCNÝ REJSTRÍK

- viz (též) „občanské soudní řízení / odvolací řízení“
- viz (též) „trestní řízení / odvolací řízení“
- odvolání**
  - viz (též) „občanské soudní řízení / odvolání“
  - viz (též) „rozhodnutí / o odvolání“
- ochrana**
  - dětí a mladistvých - N. č. 138
  - majetku - N. č. 129, 167
  - osobnosti - N. č. 169
  - vlastnického práva - N. č. 119, 156
- omezení**
  - základních práv a svobod - N. č. 123
- opravný prostředek** - N. č. 180
  - datum podání - N. č. 180
  - v trestním právu - N. č. 180
- orgán činný v trestním řízení** - N. č. 123
- osobní svoboda** - N. č. 123, 136, 151, 152, 160, 166
  - omezení - N. č. 123, 136, 151, 152, 160, 166
  - zbavení osobní svobody - N. č. 151
- pojištění** - N. č. 128
- poplatky** - N. č. 138, 156
  - místní - N. č. 138
    - za nakládání s komunálním odpadem - N. č. 138
  - regulační ve zdravotnictví - N. č. 156
- poškozený** - N. č. 139
- poučovací povinnost soudu** - N. č. 148, 167
- pozemek** - N. č. 119, 129
  - darování v tísni - N. č. 119
  - předpoklady pro vydání - N. č. 129
  - překážka bránící vydání - N. č. 119
  - restituce - N. č. 119, 129
  - zastavěný - N. č. 119
    - vydání - N. č. 119
- pozemkový úřad** - N. č. 164
- pracovní poměr** - N. č. 148, 161
- pracovní úraz** - N. č. 148
  - odpovědnost za škodu - N. č. 148
- práva**
  - rodičů a dětí - N. č. 145
- právní jednání** - N. č. 121
  - neplatnost - N. č. 121

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- právní pomoc advokáta – N. č. 171
  - náhrada nákladů právního zastoupení – N. č. 171
- právní styk s cizinou – N. č. 166
- právní úkon – N. č. 121, 132
  - interpretace – N. č. 121, 132
  - neplatnost – N. č. 121, 132
    - obcházení zákona – N. č. 132
  - neurčitý – N. č. 121
  - výklad – N. č. 132
- právo na informace – N. č. 169
- právo na lidskou důstojnost, osobní čest a jméno – N. č. 169
- právo na nedotknutelnost obydlí – N. č. 125
- právo na ochranu osobnosti – N. č. 169
- právo na ochranu vlastnictví – N. č. 132, 141, 156, 178
- právo na ochranu vlastního majetku – N. č. 128, 129
- právo na ochranu zdraví – N. č. 125, 127, 142
- právo na osobní svobodu – N. č. 123, 136, 151, 152, 160, 166
- právo na podnikání – N. č. 126, 127, 143, 170, 173, 174, 175
- právo na právní pomoc – N. č. 171
- právo na projednání věci bez zbytečných průtahů – N. č. 146, 172, 178, 182
- právo na projednání věci v přítomnosti účastníka řízení – N. č. 120, 153
- právo na přístup k soudu – N. č. 118, 139, 149, 167, 180
- právo na příznivé životní prostředí – N. č. 125
- právo na rodinný život – N. č. 133, 145
- právo na soudní ochranu – N. č. 126, 130, 135, 140, 143, 146, 157, 170, 172, 173, 174, 175
- právo na soukromí a na rodinný život – N. č. 145
- právo na spravedlivý proces – N. č. 122, 128, 129, 132, 135, 162
- právo na svobodu projevu – N. č. 169
- právo na vzdělání – N. č. 134
- právo na zákonného soudce – N. č. 154, 181
- právo na zvláštní ochranu dětí a mladistvých – N. č. 138
- právo vyjádřit se k věci – N. č. 120, 153, 158, 176
- pravomoc – N. č. 161
  - soudu – N. č. 161
- presumpce – N. č. 151, 162
  - nevinny – N. č. 151, 162
- procesní postup – N. č. 117, 122, 167, 181
- projev vůle – N. č. 157
- promlčení – N. č. 131, 171
- průtahy v řízení – N. č. 131, 146, 172, 178, 182

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- soudním - N. č. 146, 172, 182
  - nepřiměřená délka řízení - N. č. 172, 182
- správního orgánu - N. č. 131
- trestním - N. č. 178, 182
- přečin
  - jednotlivé skutkové podstaty
    - maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání - N. č. 180
    - nebezpečného vyhrožování - N. č. 151
    - ohrožení pod vlivem návykové látky - N. č. 137, 180
    - padělání a pozměnění veřejné listiny - N. č. 162, 182
    - podílnictví - N. č. 162
    - podvodu - N. č. 160
    - porušení povinností při správě cizího majetku - N. č. 163
    - těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti - N. č. 148
    - usmrcení z nedbalosti - N. č. 137
    - vydírání - N. č. 177
    - výtržnictví - N. č. 151
    - zneužití pravomoci úřední osoby - N. č. 163
  - jiné aspekty
    - zavinění - N. č. 177
- předběžná otázka - N. č. 181
  - Soudnímu dvoru Evropské unie - N. č. 181
- předběžné opatření
  - viz (též) „občanské soudní řízení / předběžné opatření“
- předvolání - N. č. 120, 123
  - k ústnímu jednání - N. č. 120
- přerušování řízení - N. č. 176
- přestavba - N. č. 164
  - stavebně technický charakter stavby - N. č. 164
- přestupek - N. č. 125
- příčinná souvislost - N. č. 177
- příkaz k zatčení - N. č. 123
- rehabilitace - N. č. 165
- restituce - N. č. 119, 129, 164, 172
  - finanční náhrada za nemovitosti - N. č. 129
  - osoba oprávněná - N. č. 129
  - pozemku - N. č. 119, 129
  - restituční zákonodárství - N. č. 119, 129
    - interpretace a aplikace restitučních právních norem - N. č. 119, 129
  - vydání věci - N. č. 164

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- restituční nárok – N. č. 172
- rodiče – N. č. 124, 133, 137, 138, 144, 145, 168
  - práva – N. č. 133, 145
  - rodičovská zodpovědnost – N. č. 138, 168
- rodičovská odpovědnost – N. č. 138, 168
- rodina – N. č. 133, 137
  - právo na respektování rodinného života – N. č. 133
  - rodičovství a rodina – N. č. 137
- rovnost – N. č. 117, 120, 139, 153, 164, 176
  - účastníků řízení – N. č. 117, 120, 139, 153, 164, 176
  - v občanském soudním řízení – N. č. 120, 153, 164, 176
  - zbrání – N. č. 120, 164
- rozhodnutí – N. č. 120, 122, 130, 134, 137, 148, 154, 155, 157, 158, 168
  - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
  - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
  - nepřezkoumatelnost – N. č. 130, 137, 157
  - o odvolání – N. č. 130
  - odklad vykonatelnosti – N. č. 154
  - odůvodnění – N. č. 122, 130, 134, 137, 148, 154, 155, 158, 168
  - předvídatelnost – N. č. 155
  - v nepřítomnosti – N. č. 120
- rozvrh práce – N. č. 154
- služební poměr – N. č. 161
  - duchovního – N. č. 161
- smlouva
  - kupní – N. č. 121, 132, 179
    - neplatnost – N. č. 132, 179
    - obcházení zákona – N. č. 132, 179
  - nájemní – N. č. 141
    - neplatnost – N. č. 141
  - neplatnost – N. č. 118, 121, 157
  - o poskytování a úhradě zdravotní péče – N. č. 127
  - o právní pomoci – N. č. 171
  - o půjčce – N. č. 132, 157
  - o zřízení zástavního práva – N. č. 158
  - pojistná – N. č. 128
  - pracovní – N. č. 148, 161
- sociálně-právní ochrana dětí – N. č. 124
- sociální péče – N. č. 127
- soudce – N. č. 117, 126, 154, 181
  - nestrannost – N. č. 117

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- nezávislost - N. č. 117
- právo na zákonného soudce - N. č. 154, 181
- vázanost zákonem - N. č. 117, 126
- soudní jednání - N. č. 120
  - přítomnost účastníků při soudním jednání - N. č. 120
- soudní řízení správní - N. č. 125, 134, 138
  - rozhodnutí - N. č. 134
    - odůvodnění - N. č. 134
- soudní uvážení - N. č. 142
- soudy - N. č. 117, 120, 121, 122, 123, 130, 134, 138, 146, 148, 153, 154, 155, 157, 161, 164, 167, 172, 176, 179, 181, 182, usn. č. 15
  - doručování - N. č. 120, 123
  - Evropský soud pro lidská práva - usn. č. 15
    - účinky rozsudku Evropského soudu pro lidská práva na řízení o ústavní stížnosti - usn. č. 15
  - nečinnost soudu - N. č. 154
  - Nejvyšší soud - N. č. 154, 179
    - sjednocování judikatury - N. č. 179
  - Nejvyšší správní soud - N. č. 138
  - nestrannost - N. č. 117
  - nezávislost - N. č. 117
  - poučovací povinnost - N. č. 148, 167
  - povinnost odůvodnit rozhodnutí - N. č. 122, 130, 134
  - povinnost vypořádat se s argumentací účastníka řízení - N. č. 134, 155, 157
  - právo na zákonného soudce - N. č. 154, 181
  - pravomoc soudu - N. č. 161
  - průtahy v řízení - N. č. 146, 172, 182
    - nepřiměřená délka řízení - N. č. 172, 182
  - předložení zákona k posouzení Ústavnímu soudu - N. č. 138
  - přepjatý formalismus - N. č. 121
  - rovnost účastníků řízení - N. č. 117, 120, 153, 164, 176
  - rozvrh práce - N. č. 154
  - soulad právních závěrů se skutkovými zjištěními - N. č. 148
  - zásada veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti - N. č. 179
- správní orgán - N. č. 131
  - průtahy v řízení - N. č. 131
- správní soudnictví - N. č. 125, 134, 138
- státní zástupce - N. č. 178
- stavba - N. č. 131, 164
  - přestavba - N. č. 164
    - stavebně technický charakter stavby - N. č. 164

VĚCNÝ REJSTRÍK

- stavebně-technický charakter (původní) – N. č. 164
- stavební řízení – N. č. 131
- stavební úřad – N. č. 131
- svéprávnost – N. č. 122
  - omezení – N. č. 122
- svoboda
  - domovní – N. č. 125
  - náboženství a víry – N. č. 161, 165
  - osobní – N. č. 123, 136, 151, 152, 160, 166
  - podnikání – N. č. 126, 127, 143, 170, 173, 174, 175
  - projevu – N. č. 169
- svobodná soutěž politických sil – N. č. 163

- škoda – N. č. 124, 131, 142, 146, 148, 163, 165, 171, 182
  - náhrada škody – N. č. 124, 131, 142, 146, 163, 165, 171, 182
    - stanovení výše – N. č. 124, 142, 182
    - za nemajetkovou újmu – N. č. 124, 131, 146, 165, 182
    - za nezákonné rozhodnutí – N. č. 124, 171
    - způsobené nesprávným úředním postupem – N. č. 131
  - odpovědnost za škodu – N. č. 124, 146, 148, 163, 171, 182
    - při pracovním úrazu a nemoci z povolání – N. č. 148
    - způsobenou rozhodnutím orgánu státu – N. č. 124

- trest
  - druhy trestů
    - odnětí svobody – N. č. 135, 137, 145, 150, 151, 180
      - podmíněné odložení – N. č. 151
      - podmíněné propuštění – N. č. 150
      - výkon trestu odnětí svobody – N. č. 145, 150, 180
    - zákazu činnosti – N. č. 137
  - jiné aspekty
    - souhrnný – N. č. 180
- trestní odpovědnost – N. č. 177
  - subjektivní stránka – N. č. 177
- trestní řízení – N. č. 123, 135, 137, 139, 150, 160, 162, 177, 178, 180, 182
  - adhezní řízení – N. č. 139, 162
  - dokazování – N. č. 162, 177
    - důkaz pachovou zkouškou – N. č. 162
    - zajištění stop – N. č. 162
      - pachových – N. č. 162
  - doručování – N. č. 123
  - hlavní líčení – N. č. 123

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- odvolací řízení - N. č. 135
- opravné prostředky - N. č. 180
- pachová stopa - N. č. 162
- práva obviněného - viz „obviněný / práva“
- práva odsouzeného - viz „odsouzený / práva“
- průtahy - N. č. 178, 182
- rozhodnutí - N. č. 137
  - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 137
- stížnost - N. č. 139, 180
- zajištění peněžních prostředků na bankovním účtu - N. č. 178
- zajištění stop - N. č. 162
  - pachových - N. č. 162
- restitní stíhání - N. č. 133, 160, 163, 171, 182
  - odložení věci - N. č. 163
  - zahájení - N. č. 171
  - zákaz vycestování do zahraničí - N. č. 160
  - zastavení - N. č. 182
- restitní čin
  - jednotlivé skutkové podstaty
    - krádeže - N. č. 166
    - křivého obvinění - N. č. 133
    - loupeže - N. č. 171
    - nedovoleného ozbrojování - N. č. 182
    - podílnictví - N. č. 162
    - týrání svěřené osoby - N. č. 133
    - účasti na zločinném spolčení - N. č. 182
    - vyhýbání se služební povinnosti - N. č. 165
  - jiné aspekty
    - příčinná souvislost - N. č. 177
    - subjektivní stránka - N. č. 177
    - zavinění - N. č. 177
- účastník řízení - N. č. 117, 120, 139, 153, 164, 176
  - občanského soudního - N. č. 120, 153, 164, 176
    - rovnost - N. č. 120, 153, 164, 176
  - rovnost - N. č. 117, 120, 139, 153, 164, 176
- úhrada zdravotní péče - N. č. 127, 156
- ultima ratio - N. č. 123
- Ústavní soud - N. č. 125, 138, 139, 156, 172, usn. č. 15
  - náklady řízení - N. č. 172
  - obnova řízení vedeného před Ústavním soudem - usn. č. 15
  - vyslovení protiústavnosti zákona - N. č. 138

VĚCNÝ REJSTRÍK

- závaznost nálezů Ústavního soudu - N. č. 156
- zrušení zákona - N. č. 125, 139
- ústavní stížnost - N. č. 122, 139, 140, usn. č. 15
  - spojená s návrhem na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu - N. č. 122, 139, 140
  - účinky rozsudku Evropského soudu pro lidská práva na řízení o ústavní stížnosti - usn. č. 15
- ústavní výchova - N. č. 124

- vázanost soudce zákonem - N. č. 117, 126
- vazba - N. č. 136, 150, 152, 160, 166
  - koluzní - N. č. 160
  - propuštění z vazby - N. č. 150
  - předběžná - N. č. 166
  - předstízná - N. č. 160, 166
  - útěková - N. č. 136, 160
  - vazební zasedání - N. č. 136
  - vydávací - N. č. 152
  - započítání - N. č. 150
- věcná břemena - N. č. 158
  - zánik - N. č. 158
- velezrada - N. č. 169
- veřejné zdravotní pojištění - N. č. 127, 156
  - úhrada zdravotní péče - N. č. 127, 156
- veřejný zájem - N. č. 119
- věznice - N. č. 180
- vlastizrada - N. č. 169
- vlastnické právo - N. č. 119, 129, 156
  - ochrana - N. č. 119, 156
  - právo vlastnit majetek - N. č. 129
- vlastnictví - N. č. 119, 156, 167, 178
  - holé vlastnictví - N. č. 119
  - k půdě - N. č. 119
  - ochrana - N. č. 119, 156, 167, 178
- vojenská služba - N. č. 165
  - odepření - N. č. 165
- Všeobecná zdravotní pojišťovna - N. č. 127
- vůle - N. č. 121, 132, 157
  - autonomie - N. č. 121, 132
  - ochrana - N. č. 121, 132
  - projev - N. č. 157
- vydání věci - N. č. 119, 164

VĚCNÝ REJSTRÍK

- podle restitučních předpisů - N. č. 119, 164
- vydání zastavěného pozemku - N. č. 119
- výklad (interpretace) - N. č. 119, 121, 127, 128, 129, 132, 139
  - formalistický - N. č. 121, 129
  - ústavně konformní - N. č. 128, 139
- výkon rozhodnutí - N. č. 159
  - náklady - N. č. 159
  - výše - N. č. 159
- vykonatelnost rozhodnutí - N. č. 154
  - odklad - N. č. 154
- výživné - N. č. 130, 144, 159
  - pro nezletilé dítě - N. č. 130, 159
  - vyživovací povinnost - N. č. 144
- vztah státního a církevního práva - N. č. 161

- zadostiučinění - N. č. 124, 131, 146, 165, 182
  - spravedlivé - N. č. 124, 146
- zájem společnosti - N. č. 134
- základní práva a svobody - N. č. 169
  - kolize - N. č. 169
  - meze - N. č. 169
- zákoný soudce - N. č. 154, 181
- zaměstnanec - N. č. 148, 161
- zaměstnavatel - N. č. 148
- zásada (princip)
  - bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti - N. č. 179
  - legality - N. č. 117
  - nullum crimen sine lege - N. č. 151, 177
  - oficiality - N. č. 122
  - ochrany slabší smluvní strany - N. č. 148
  - rovnosti - N. č. 139
  - rovnosti účastníků řízení - N. č. 120, 153, 164, 176
  - rovnosti zbraní - N. č. 120, 164
- zástava - N. č. 132
- zastavení řízení - N. č. 122, 141
- zastavěný pozemek - N. č. 119
- zástavní právo - N. č. 158
- zatčení - N. č. 123
- zdravotní péče - N. č. 127, 156
  - úhrada - N. č. 127, 156
  - hodnota bodu - N. č. 127
- zdravotní pojištění - N. č. 127, 156

VĚCNÝ REJSTRÍK

zdravotní pojišťovny - N. č. 127

zemědělský majetek - N. č. 129, 164

- restituce - N. č. 129, 164

zločin

- jednotlivé skutkové podstaty

- loupeže - N. č. 162

- těžkého ublížení na zdraví - N. č. 135, 151

- týrání osoby žijící ve společném obydlí - N. č. 135

- účasti na organizované zločinecké skupině - N. č. 136

- vraždy - N. č. 177

- vydírání - N. č. 166

- zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby - N. č. 136

- zpronevěry - N. č. 160

- pokus - N. č. 135, 177

znalecký posudek - N. č. 122, 164

zpětvzetí návrhu - N. č. 141

žaloba - N. č. 118, 119, 142, 147, 167, 179

- formulace petitu - N. č. 167

- na plnění - N. č. 147, 167

- na určení - N. č. 118, 119, 179

- naléhavý právní zájem - N. č. 118

- petit - N. č. 142, 167

životní prostředí - N. č. 125

ISBN 978-80-7400-742-2

9 788074 007422